BOSNALI ATFÎ AHMED EFENDİ'NİN ŞERH-İ TUHFE-İ ŞÂHİDÎ'Sİ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK-DİZİN)

Hasan EKİCİ

DOKTORA TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart, 2017

Bu tez çalışması ADYÜBAP komisyonunca kabul edilen **FEFLTP/2014-0001** nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK danışmanlığında, Hasan EKİCİ tarafından hazırlanan **"Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'si (İnceleme – Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin)"** başlıklı çalışma 10/03/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK İmza: .....

Danışman : Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK İmza: .....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ İmza: .....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL İmza: .....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ İmza: .....

10/03/2017

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum **"Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'si (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin)"** başlıklı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

10/03/2017

Hasan EKİCİ

ÖZET

BOSNALI ATFÎ AHMED EFENDİ'NİN ŞERH-İ TUHFE-İ ŞÂHİDÎ'Sİ (İNCELEME-TENKİTLİ METİN-SÖZLÜK-DİZİN)

Hasan EKİCİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart 2017

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Klasik Türk edebiyatının didaktik eserlerinden biri olan manzum sözlükler, hacimce küçük ama içerik bakımından zengin eserlerdir. Bu eserlerin kaleme alınışının temelinde eğitime yeni başlayan çocuklara, kabiliyetlerine göre yabancı bir dildeki sözcükleri öğretme amacı vardır. Ayrıca bu tür eserler, nazım yoluyla birtakım gramer kuralları, vezin ve aruz bilgileri ihtivâ etmeleri bakımından önem taşımaktadır. Bu sözlüklerde sıbyân mekteplerinde okuyan öğrencilerin edebiyat, kültür, vezin, kelime ve şiir bilgisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Manzum sözlüklere yazılan şerhler ise birtakım yanlış okumaların, bilgilerin düzeltilmesi amacıyla kaleme alınan ayrıntılı eserlerdir. Türk edebiyatında en çok şerh edilen manzum sözlük, Şâhidî'nin *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eseridir. Bu esere yazılan manzum sözlük şerhlerinden biri de Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin kaleme aldığı *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'dir. Tezimizin konusu olan bu çalışma dört ana başlıktan oluşmaktadır: Giriş bölümünde, klasik Türk edebiyatında manzum sözlük yazma geleneği, klasik şerh, manzum şerh metodu ve manzum sözlüklere yapılan şerhler hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Atfî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri tanıtılmış, ikinci bölümde eserin adı, yazılış tarihi, yazılış sebebi, şerh metodu ve içerik özellikleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise nüshaların tanıtımı, tenkitli metin oluşturulurken izlenen yol hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölüm transkripsiyonlu metin, sözlük, sonuç ve özel isimler dizininden meydana gelmektedir. Eserin tıpkıbasımı da son kısma eklenmiştir. Çalışma neticesinde *Tuhfe-i Şâhidî* adlı manzum sözlüğün Atfî tarafından nasıl yorumlandığına, bu yüzyılda

yaşamış bir şârihin beyitlerdeki kelime ve kavramlara yaklaşım tarzına ve 18. yüzyılda hâkim olan sanat, kültür, tarih ve edebiyatla ilgili açıklayıcı bilgilere ulaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Farsça-Türkçe Manzum Sözlük, Şerh-i Tuhfe-i Şâhîdî, Bosnalı Atfî Ahmed Efendi.

ABSTRACT

BOSNALI ATFÎ AHMED EFENDİ'S WORK NAMED ŞERH-İ TUHFE-İ ŞAHİDİ (EXAMINATION-CRITICIZED TEXT- DICTIONARY-INDEX)

HASAN EKİCİ

Department of Turkish Language and Literature

Adıyaman University Graduate School of Social Studies

March 2017

Advisor: Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Poetic dictionaries one of the didactic works of classical Turkish Literature are small in volume but rich in terms of their content. The main aim of these works is to teach words in a foreign language to children beginning education according to their capabilities. Also, these kinds of works are of importance in terms of including some grammar rules through poetry, information about prosody and aruz prosody. By this way, it is aimed to improve literature, culture, prosody, and vocabulary and poetry knowledge of students in infants' schools. However,annotations for poetic dictionaries are detailed works created to correct some misreading and wrong information. Şahidi's work named *Tuhfe-i Şahidi* is the most annotated poetic dictionary in Turkish Literature. One of the annotations for poetic dictionary on it is Atfi's work named *Şerh-i Tuhfe-i Şahidi*. This study is composed of under four main titles. Information about the tradition of writing poetic dictionary in classical Turkish Literature, classical annotation, the method of poetic annotation and annotations for poetic dictionaries is given in the introduction. The life of Atfi, his literary personality and his works have been introduced in the first part. The name of the work, the date and the reason it has been written. The method of annotation and the content properties have been examined in the second part. The introduction of the copy editions and the way through which the critical text was written is given in the third part. The way *Tuhfe-i Şahidi* was commented by Atfi, the approach of a commentator living in that century for words and concepts in couplets and

explanatory information on the art, culture, history and literature in the 18th century will be got at the end of the study.

Key Words: Poetic Dictionary in Persian-Turkish, Şerh-i Tuhfe-i Şahidi, Bosnalı Atfi Ahmet Efendi.

ÖN SÖZ

Ana bir şerh yazdum hûb u ra'nâ
Olalar müstefid a'lâ vü ednâ
Atfî

Türkçenin tarihî sürecinde farklı dilleri etkilediği ya da bu dillerden etkilendiği bilinmektedir. Osmanlı döneminde ilim ve edebiyatta Arapçanın ve Farsçanın etkisi bilinen bir gerçektir. Bu dönemde kaleme alınan te'lif ve şerh mahiyetindeki eserler Türkçe, Farsça ve Arapçanın ortak bir kültürün ifade vasıtası olduğunu göstermektedir. Anadolu ve İran sahaları arasındaki kültürün ilmî ve edebî çalışmaları etkilediği görülmektedir. Coğrafyalar ve kültürler arasındaki bu etkileşim, farklı dillerin imkanlarından faydalanmayı gerekli kılmıştır. Başta Arapça ve Farsça olmak üzere birçok dil ile Türkçe arasında çok sayıda eserler yazılmıştır. Bu çok dilli eserlerden biri de dil öğretmek amacıyla yazılan manzum sözlüklerdir.

Manzum sözlükler "hacmi küçük, faydası çok ve ezberi kolay" eserler olarak tanımlanmıştır. İki dille yazılan manzum sözlükler çoğunlukla; Farsça-Türkçe, Arapça-Türkçe şeklinde yazılmıştır. Bunun yanında Arapça-Farsça-Türkçe üç dille yazılan manzum sözlükler de mevcuttur. Manzum sözlükler; sıbyân mekteblerinde eğitime yeni başlayan öğrencilere, Farsça ve Arapça kelimelerin Türkçe karşılıklarını ezberletmek, aruz veznini ve taktî'i öğretmek, gramer bilgisi ve edebî sanatları kavratmak amacıyla kaleme alınmış eserlerdir. Dil öğretimine yardımcı olmak amacıyla medreselerde ders kitabı olarak okutulan manzum sözlüklere zamanla müderrisler tarafından manzum sözlük şerhleri yazılmıştır. Manzum sözlük şerhlerinin yazılış amacının temelinde kelimelerin etimolojisini, hareke kayıtlarını vererek doğru telaffuzunu kavratmak, gramer kuralları, aruz vezinleri ve taktî'i konusunda ayrıntılı bilgiler vermek gibi hususlar yer alır.

Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'si üzerine yapılan bu çalışma, eserin yazıldığı döneme ait dil ve edebiyat malzemesini ortaya koymak amacıyla seçilmiştir. Klasik Türk edebiyatı sahasında hâlen araştırılmamış ve incelenmemiş pek çok manzum sözlük şerhi bulunmaktadır. Bu nedenle manzum sözlük şerhleri çalışmalarına bir nebze de olsa katkıda bulunmak gaye edinilmiştir. İncelenen bu eser, manzum sözlükler arasında en çok ilgi gören Muğlalı İbrahim

Şâhidî Dede'nin (öl. M. 1550) *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserinin şerhidir. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* H. 1123/ M. 1711 yılında tamamlanmıştır.

Çalışmamız, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü; Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği, Klasik Şerh, Manzum Şerh Metodu ve Manzum Sözlüklere Yapılan Şerhler başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'nin Klasik Türk edebiyatı sahasında, manzum sözlük şerhleri içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'nin müellifi Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tezkirelerde şârihin hayatı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Şârihin hayatı, eserlerinden elde edilen bilgilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserin çalışılması sonucunda şârihin kimliği ve edebî kişiliğiyle ilgili sınırlı bilgilere yenileri ilave edilmiştir. Bu bölümde ayrıca Atfî'nin eserleri tanıtılarak bu eserlerle ilgili bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eser; şekil, şerh metodu ve içerik özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. İçerik kısmı; din, cemiyet, tabiat, gramer, edebiyat ve belağat bilgileri gibi alt başlıklara göre tasnif edilmiştir. Manzum sözlükteki kavramlar, *Şerh-i Tuhfe*'deki kullanımları noktasında ele alınmıştır. Metinde geçen âyet ve hadislerin anlamlarıyla birlikte kaynakları, Arapça ve Farsça ibâre ve şiirlerin anlamları dipnotta verilmiş, genel kaynakları kaynakçada gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, nüshaların tanıtımı, tenkitli metnin hazırlanmasında izlenen yöntem, imlâ hususiyetleri, çeviri yazı sistemi ve tenkitli metin yer almaktadır. Metinde yer alan beyit numaraları sonradan tarafımızdan verilmiştir. Tenkitli metnin ardından ise metne sadık kalarak hazırlanan metin sözlüğü eklenmiştir. Metin sözlüğü kısmında, eserde geçen bütün kelimelerin metinde geçtiği şekliyle anlamlandırılmasına dikkat edilmiştir. Sözlüğe alfabetik sıralamaya göre alınan kelimeler koyu karakterlerle belirtilmiştir. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de geçen şahıs, eser, yer adları gibi özel isimlerle ilgili dizin oluşturulmuştur. Araştırmacıların doğrudan asıl metni kullanabilmesi maksadıyla (E) nüshasının tıpkıbasımı

çalışmanın sonuna eklenmiştir. Eserin tenkitli metni hazırlanırken şu ana kadar tespit edilen on bir yazma nüsha değerlendirmeye alındı. Adana İl Halk Ktp. No. 362/5 ve Adnan Ötüken Ktp. No. 1714 nüshalarının varak sayıları eksik oldukları için değerlendirme dışı tutuldu. Bu çalışmanın neticesinde oluşan şecereden hareketle tenkitli metin üç nüsha üzerine kurulmuştur. Bunlar, E olarak kısaltılan İstanbul Millet Ktp. (Ali Emîrî) No. 258 nüshası, Z olarak kısaltılan Kütahya Zeytinoğlu Ktp. No. 379/1 nüshası ve H olarak kısaltılan Hâlet Efendi (Süleymaniye Ktp.) No. 572 MFA 3210 nüshasıdır. E nüshası istinsah tarihi bakımından en eski oluşu ve diğer nüshalarda olmayan derkenarlar nedeniyle tercih edilmiştir. Diğer nüshalar, hareke kayıtları, kelime kadrosu, sayfa düzeni ve içerik yönünden incelendi ve benzerlik gösteren nüshalar tasnif edilmiştir. Bu tasnifler sonucunda diğer nüshaların E, Z ve H kolbaşlarından gelebileceği kanaatine varılmıştır.

Tenkitli metni oluştururken nüshalar arasındaki farklılıkların çokluğu dikkat çekmektedir. Bir sayfadaki nüsha farklılıkları, varyantları oldukça fazladır. *Şerh-i Tuhfe*'nin yazma nüshalarındaki herhangi bir beytin şerh kısmındaki kelime ve ibârelerde, aynı kelimelerin yazımında ve hareke kayıtlarında pek çok farklılıklar bulunmaktadır. Nüshalardaki aynı beytin şerhinde varyantlar, atlamalar, yanlış yazımlar, müstensih hataları gibi problemlerle karşılaşılmaktadır. Bu farklılıkların çokluğu, tenkitli metnin dipnotunda rahatlıkla görülecektir. Mümkün olduğu kadar bütün farklılıklar dipnotta gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada, tespit edilen nüshalardan sadece metni kurmada esas alınanların tavsifleri verildi, diğer nüshaların ise bulundukları Kütüphane, arşiv numaraları ve varak sayıları tablo şeklinde gösterilmiştir.

Çalışmanın sonunda, tezi hazırlarken istifade edilen çalışmalar ve eserler kaynakça bölümünde sunulmuştur.

Bu tezin oluşum sürecinden bitimine kadar pek çok kişinin yardımını ve desteğini gördüm. En başta, yoğun gündemi ve mesâîsi olmasına rağmen hiçbir konuda desteğini esirgemeyen, görüş ve önerileriyle eserin olgunlaşmasına katkı sağlayan danışman hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK'a, Farsça beyit ve ibârelerin okunması ve anlamlandırılması konusunda hatalarımı düzelten, tez

aşamasında bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'a, Arapça kelimelerin okunması ve anlamlandırılması konusunda desteklerini gördüğüm değerli arkadaşımlarım Mehmet GÜRBÜZ ile Mehmet Halit AYDIN'a ve bu eserin düzenlenmesinde emeği geçen Fatih ELÇİ'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmalarım süresince kendilerine yeterli zaman ayıramadığım eşim Filiz EKİCİ'ye, biricik kızlarım Bengisu Damla ve Ayşe Simla EKİCİ'ye sabırlarından ve desteklerinden dolayı minnet borçluyum.

Son olarak tez ile ilgili çalışmaların sürdürülmesinde maddî olanak sağlayan Adıyaman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine (BAP) ve tüm emeği geçenlere teşekkür ederim.

Adıyaman- 2017 **Hasan EKİCİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI ii
ÖZET iii
ABSTRACT v
ÖN SÖZ vii
İÇİNDEKİLER xi
TABLOLAR LİSTESİ xv
KISALTMALAR LİSTESİ xvi
Giriş 1
1. Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği 1
1.1. İlk Manzum Sözlüklerin Ortaya Çıkışı 1
1.2. Manzum Sözlüklerin Yazılış Amacı 2
1.3. Manzum Sözlüklerin Tertip Özellikleri 3
1.4. Türk Edebiyatında Tespit Edilebilen Manzum Sözlükler 6
1.4.1. Farsça-Türkçe manzum sözlükler 6
1.4.2. Arapça-Türkçe manzum sözlükler 7
1.4.3. Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlükler 8
1.4.4.Arapça-Farsça dışındaki dillerde yazılan manzum sözlükler 8
2. Klasik Türk Edebiyatında Manzum Şerh Metodu 10
3. Manzum Sözlük Şerhleri 15
3.1. Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri 15
3.1.1. Tercümeleri 18
3.1.2. Nazîre ve tazmînleri 19
3.2. Tuhfe-i Vehbî Şerhleri 19
3.3. Şerh-i Lügat-ı Bahrü'l-Garâ'ib 20
3.4. Şerh-i Lügat-ı Ferişteoğlu 21
3.5. Şerh-i Sübha-i Sıbyân 21
3.6. Şerh-i Nazmü'l-Cevher el-Müsemmâ be-İzz-i Zafer 22
3.7. Şerh-i Nazmü'l-Le'âl 22

3.8. Şerh-i Nisâbü's-Sıbyân **22**
3.9. Şerh-i Se-Zebân **22**
3.10. Şerh-i Nuhbe-i Vehbî **23**
3.11. Şerh-i Manzûmetü'l-Lüga **23**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri **24**

1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği **24**
1.2. Eserleri **26**

1.2.1. Miftâh-ı Kavâ'id-i Tuhfe **26**
1.2.2. Hulâsa-i İ'mâli'l-Mu'addil **26**
1.2.3. Mukantarât Risâlesi **27**
1.2.4. Ceyb-i Âfâk Risâlesi **27**
1.2.5. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî **27**

İKİNCİ BÖLÜM

2. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî **28**

2.1. Adı ve Yazılış Tarihi **28**
2.2. Yazılış Sebebi **28**
2.3. Şerh Metodu **29**
2.4. Muhtevâsı **34**

2.4.1. Din **36**

2.4.1.1. Allâh **36**
2.4.1.2. Melek **37**
2.4.1.3. Peygamberler **37**
2.4.1.4. Kitaplar **38**
2.4.1.5. Âhiret ile ilgili mefhumlar **38**
2.4.1.6. Din ile ilgili mefhumlar **38**
2.4.1.7. İbâdet ile ilgili mefhumlar **38**

2.4.2. Cemiyet **39**

2.4.2.1. Tarihî ve mitolojik mefhumlar **39**

2.4.2.1.1. Türk tarihi **39**

2.4.2.1.2. İran kaynaklı mitolojik kişiler 39

2.4.2.2. Kavim adları..... 39

2.4.2.3. Ülkeler ve şehirler..... 40

2.4.2.4. İçtimâî hayat..... 40

2.4.2.5. Savaş..... 42

2.4.2.6. Av 43

2.4.2.7. Mûsikî 43

2.4.2.8. Süslenme 44

2.4.2.9. Giyim ve kuşam..... 45

2.4.2.10. Sofra ve yiyecekler..... 46

2.4.2.11. Mimarî /inşâî unsurlar 46

2.4.2.12. Tabâbet 47

2.4.2.13. Alış veriş 48

2.4.2.14. Ölçü birimleri..... 48

2.4.2.15. Yazı ile ilgili hususlar 49

2.4.2.16. Oyunlar..... 49

2.4.2.17. Telakkî ve inanışlar 50

2.4.2.18. Âdet ve gelenekler..... 50

2.4.2.19. Taşıma araçları 50

2.4.3. İnsan 51

2.4.3.1. Bedenin genel özellikleriyle ilgili olan kelimeler..... 51

2.4.3.2. Doğrudan organlarla ilgili olan kelimeler 52

2.4.3.3. Maddî ve manevî hâllerle ilgili unsurlar 54

2.4.4. Tabiat..... 54

2.4.4.1. Kozmik âlem..... 54

2.4.4.1.1. Zaman ve zamanla ilgili kavramlar..... 56

2.4.4.1.2. Dört unsur..... 56

2.4.4.2. Hayvanlar 58

2.4.4.3. Bitkiler 60

2.4.5. Gramer, edebiyat ve belâgat bilgileri 63

2.4.5.1. Gramer terimleri 63
2.4.5.2. Edebiyat bilgileri ve belâgat 84
2.4.5.3. Kıt'alara göre aruz bahirleri ve vezinler 86
2.4.5.4. Aruz ıstılâhları 88
2.4.5.5. Ebced hesabı ve manzum tarih 95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî (Tenkitli Metin) 99

3.1. Nüshaların Tanıtımı 99

3.1.1. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî 258 [E] 99
3.1.2. Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi 379/1 [Z]……..100
3.1.3. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi 572 [H] ... 101

3.2. İmlâ Husûsiyetleri 102
3.3. Nüshaların Tavsîfi ve Şeceresi 105
3.4. Çeviri Yazı Sistemi (Transkripsiyon Alfabesi) 108
3.5. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'nin Tenkitli Metni 109
3.6. Metin Sözlüğü 548

Sonuç 630
KAYNAKÇA 634
DİZİN 646
EKLER 651

EK 1: İstanbul Millet Ktp. (Ali Emîrî) nüshasındaki der-kenârlar 651
EK 2: Tıpkıbasım 667

ÖZ GEÇMİŞ 949

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Manzum Sözlüklerdeki Aruz Bahirleri 5
Tablo 2. Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri 16
Tablo 3. Tuhfe-i Vehbî Şerhleri 20
Tablo 4. İnsan Tipleri 41
Tablo 5. Tabâbet 47
Tablo 6. Bedenin Genel Özellikleriyle İlgili Olan Kelimeler 51
Tablo 7. Doğrudan Organlarla İlgili Olan Kelimeler 52
Tablo 8. Aylar 56
Tablo 9. Hayvanlar 58
Tablo 10. Umumî Olarak Ağaç, Çiçek Çeşitleri ve Otlar 61
Tablo 11. Meyve/Sebze ve Çeşitleri 62
Tablo 12. Diğer Nebatlar 63
Tablo 13. Aruz Bahirleri ve Vezinler 87
Tablo 14. Ebced Kelimelerindeki Harflerin Sayı Değerleri 95
Tablo 15. Tuhfe-i Şâhidî'nin Te'lif Tarihi 97
Tablo 16. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'nin Te'lif Tarihi 97
Tablo 17. Yazma Nüshaların Bulunduğu Kütüphaneler 99
Tablo 18. Çeviri Yazı Alfabesi 108

KISALTMALAR LİSTESİ

Ank.	: Ankara
AEME	: Ali Emîrî Efendi Manzum Eser
B.	: Beyit
bk.	: Bakınız
b.	: Bin (oğlu)
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
EKEV	: Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı Dergisi
HK.	: Halk Kütüphanesi
H	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
Haz.	: Hazırlayan(lar)
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Kıt'a
Ktp.	: Kütüphanesi
M	: Miladî
MFA	: Mikrofilm Arşivi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
No.	: Numara
öl.	: Ölüm tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : Ve benzerleri

vd. : Ve diğerleri

vs. : Vesâire

Yay. : Yayını, yayınları

yk. : Yaprak

Yz. : Yazma

Nüsha Kısaltmaları

A. Adana İl Halk Ktp.No. : 362/5

B. Bağdatlı Vehbî (Süleymaniye Ktp.) No. : 1736

E. İstanbul Millet Ktp. (Ali Emîrî Efendi) No. : 258

H. Hâlet Efendi (Süleymaniye Ktp.) No. : 572 MFA 3210

İ. İzmir Millî Ktp.No. : 105

M1. Ankara Millî Kütüphane No. : 469

M2. Ankara Millî Kütüphane No. : 3147

M3. Ankara Millî Kütüphane No. : 5448

Ö. Adnan Ötüken Ktp. No. : 1714

U. Konya Uzluk İl Halk Ktp. No. : 6886

Z. Kütahya Zeytinoğlu Ktp. No. : 379/1

Giriş

1. Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği

1.1. İlk Manzum Sözlüklerin Ortaya Çıkışı

Manzum sözlükler, şiirin vezin ve ritim unsurlarından istifade edilerek yabancı dil öğrenmeye başlayan çocuklar için yazılan didaktik eserlerdir. Şiir yoluyla temel bilgilerin (aruz, vezin, günlük yaşamla ilgili kavramlar…) öğretilmesini amaçlayan manzum sözlüklerin ilk örnekleri, Arap dilciler tarafından kaside tarzında kaleme alınmıştır. Yemenli dilci ve şair İsmail b. İbrahim b. Muhammed er-Rib'î (öl. H. 480/M.1087)'nin *Kaydu'l-Evâbid* adlı eseri, Halîl b. Ahmed'in "*Kitabu'l-'Ayn*" ez-Zemahşerî'nin H.513-514/M.1119-1120 yılında yazdığı "*el-Mufassal'ı*", Cemaluddîn Ebî Abdullâh Muhammed b. Malik b. Muhammed et-Tâ'î (öl. H.672/ M. 1274)'nin "*Teshîlü'l-Fevâid* ve *Tekmîlü'l-Mekâsıd*" ve Edîb Natanazzî (öl. H. 499/ M.1106)'nın *Düstûru'l-Lüga* ve *Kitabu'l-Halas* adlı eserler iki dille yazılan manzum sözlüklerin ilk ve kısmî örnekleri kabul edilir (Öz, 1999:1).

İki dilli manzum sözlük yazma geleneğinin ilk örneği, 13. yüzyılda Bedrüddin Ebû Nasr Mes'ud b. Ebî Bekr el-Ferâhî'nin (öl. H 639-40/ M. 1242-3) *Nisâbü's-Sıbyân* adlı Arapça-Farsça lügatidir. Bu eser, İran, Anadolu, Türkistan ve Hindistan'da oldukça ilgi görmüştür. Bu ilgi, eser hakkında çeşitli şerhler yapılmasından anlaşılmaktadır. Bilinen ikinci manzum sözlük ise yine 13. yüzyılda Şükrullâh b. Şemsüddîn Ahmed b. Seyfüddîn Zekeriyâ tarafından yazılan *Zühretü'l-Edeb* adlı eserdir (Kılıç, 2009:14). Anadolu'daki ilk manzum sözlükler arasında başka eserler de bulunmaktadır: Bunlar, 13. yüzyılın ortalarında Hüsâmeddin Hasan b. Abdulmü'min el-Hoyî'nin *Nasîbu'l-Fityân ve Nesîbü't-Tibyân*'ı, Abdulhamîd el-Engûrî'nin M.1356'da te'lif ettiği *Silkü'l-Cevâhir*'i, Germiyanlı şair Ahmedî'nin (öl. 1413) M.1377'de nazmettiği tahmin edilen *Mirkâtü'l-Edeb*'i ve Germiyanlı şair Ahmed Dâ'î'nin (öl. 1421) şehzâde Murad'ın okuması için nazmettiği *'Ukûdu'l-Cevâhir* adlı eserlerdir. 15. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında Farsça öğretiminin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dönemde Farsça-Türkçe manzum sözlük yazımı ağırlık kazanmıştır. Hüsâm b. Hasan el-Konevî (öl. 1399) tarafından yazılan *Tuhfe-i Hüsâmî*, Farsça-Türkçe manzum lügat geleneğinin ilk örneği kabul edilmektedir. İlk

Arapça-Türkçe sözlük ise 13. yüzyılın sonlarında Abdüllatîf İbn Melek tarafından kaleme alınan *Lügat-ı Ferişteoğlu* adlı eserdir (Öz, 1999:3-4).

İki dille yazılan manzum sözlüklerin dışında Arapça-Farsça-Türkçe yazılan üç dilli pek çok sözlük te'lif edilmiştir. Anadolu sahasında ilk Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlük Bahâüddîn İbn Abdurrahman-ı Magalkaravî tarafından 1424'te yazılan *U'cûbetü'l-Garâyib fi-Nazmi'l-Cevâhiri'l-'Acâyib* adlı eserdir. Bu kapsamda ele alınan diğer manzum sözlükler şunlardır: Abdülkerîm'in 1594'te nazmettiği *Lügat-i Abdülkerîm*, Hâkî Mustafa Üsküdârî'nin 1632-1633 yıllarında kaleme aldığı *Menâzimü'l-Cevâhir*, Hasan Aynî'nin *Nazmü'l-Cevâhir* ve Mustafa bin Osman Keskin'in yazmış olduğu *Manzûme-i Keskin* örnek olarak verilebilir.

Arapça ve Farsça dışında Batıya yönelişin etkisiyle başka dillerde de manzum sözlükler yazılmıştır. Bunlar arasında Ahmed Fevzi Kîsedâr-zâde tarafından yazılan Türkçe-Rumca *Tuhfetü'l-'Uşşâk*, Yusuf Hâlis Efendi tarafından yazılan Türkçe-Fransızca *Miftâh-ı Lisân*, Mustafa Sabrî tarafından yazılan Türkçe-Bulgarca *Tuhfe-i Sabri An Lisân-ı Bulgarî*, Refi'-i Kâlâyî'nin *Lügat-ı Ermeniyesi*, Bosnalı Üsküfî'nin *Boşnakça-Türkçe Makbûl-i Ârifî* adlı eserler sayılabilir (Ölker, 2009:875-876).

Manzum sözlüklerle ilgili çalışmaların bir kısmı kitap, tez veya makale olarak günümüz araştırmacısının istifâdesine sunulmuştur. Söz konusu eserler üzerine yapılan incelemeler kaynakça bölümünde yer almaktadır.

1.2. Manzum Sözlüklerin Yazılış Amacı

Manzum sözlükler, okula yeni başlayan "sıbyân" ve "mübtedî" tabir edilen çocuklara dil öğretmek amacıyla yazılan eserlerdir. Medreselerde ders kitabı olarak okutulan bu eserler, özellikle önemli miktarda kelime ezberlemeyi esas alırlar. Ayrıca manzum sözlüklerle bazı gramer kurallarının öğretilmesi, edebî sanatların kavratılması, aruz ve vezin bilgilerinin sunulması hedeflenmiştir. Te'lifi "fenn-i hatîr" olan bu sözlükler, "hacmi küçük, faydası çok ve ezberi kolay" eserler olarak nitelenmiştir (Öz, 1999:5). Nazım şeklinde dil öğretme, eski müelliflerimizin başvurduğu yöntemlerdendir. Müellifi Ahmed er-Rûmî olan *Subha-i Sıbyân* adlı manzum eserde, lügatların nazım yoluyla ezberlenmesinin daha kolay olduğu söylenir:

'İlm-i lügat emr-i mühimm olmağın
Hıfzını teshîl içün ehl-i yakîn

Nazmile bir nice lügat yazdılar
Silk-i me'ânîde nice dürer dizdiler[1] (Duru ve Eren, 2014:1-2)

Manzum sözlüklerin te'lif sebebleri arasında ilmin anahtarı olması, ahmak, budala insanların zekâ seviyelerini yükseltmesi belirtilir. Mustafa bin Osman Keskin tarafından nazmedilen *Manzume-i Keskin* adlı manzum sözlükte bu husus şöyle açıklanmıştır:

Lügat oldı çü her 'ilmin kilîdi
Lügat 'ilmi zekî eyler belîdi (Kılıç, 2009:37)

Farsça-Türkçe manzum sözlük yazma geleneğinin son halkası olan *Tuhfe-i Remzî* müellifi Ahmed Remzî de bu tür sözlüklerin ezberlenmesinin kolay olduğunu belirtmiştir:

Tıfl-ı nâzım al, oku hıfzı kolay
Çalışırsan hele sürmez bir ay 28 (Kartal, 2003:54)

1.3. Manzum Sözlüklerin Tertip Özellikleri

Tertip özellikleri bakımından Klasik Türk edebiyatında manzum sözlükler, gelenekselleşmiş bir anlayışla nazmedilmiştir. Genellikle mesnevî nazım şekliyle yazılmış bu tür sözlükler; giriş yani mukaddime, asıl sözlük bölümü ve mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir hâtimeden oluşur. Sözlüklerin hâtimelerinde genellikle ebced hesabına dair bilgiler ve uygulamalar sözkonudur. Klasik eser tertibinde yazılan bu eserler besmele, hamdele ve salvele ile başlar. Daha sonra sebeb-i te'lif kısmında eserin yazılış nedeni belirtildikten sonra eserin ismi verilir (Gümüş, 2006:3). Bu eserlerin asıl bölümü sözlük kısmıdır. Sözlükler, kıt'a adı verilen değişik sayıdaki manzum parçalardan oluşur. Bu parçalar mesnevî, müstezâd ve terkîb-i bend nazım şekilleriyle yazılmıştır. *Tuhfe-i Hüsâmî*'nin 32 beyitlik 9. kıt'ası, *Tuhfe-i Şâhidî*'nin 131 beyitlik 27. kıt'ası, Tevfiye'nin 27. kıt'adan 46. kıt'aya kadar olan bölümleri mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. *Bahrü'l-Garâyib*'in 7. ve *Lügat-ı Feyzî*'nin 5. kıt'alarında müstezad; *Bahrü'l-Garâyib*'in 107 beyit ve beş bendden

1 Son mısra vezne uymuyor. Vezin fazla.

oluşan 8. kıt'ası terkîb-i bend tarzında nazmedilmiştir (Öz, 1999:10). Manzum sözlükler, tertib özellikleri bakımından genel olarak şu özelliklere sahiptir:

1. Aynı bahir ve vezinde yazılan beyitler kıt'a başlığı altında ele alınmıştır.
2. Taktî beyitleri yazılmıştır.
3. Kıt'aların sıralanışında bir tertip söz konusu değildir.
4. İlk kıt'alarda dinî terimler yer alır.
5. Manzum sözlüklerde genellikle yabancı sözcükler ile karşılıkları numaralandırılmıştır (Öz, 1999:11-12).

Manzum sözlüklerde isim ve sıfat türü kelimelerle birlikte Farsça fiillerin mâzî, muzâri kökleri, çekimleri ve mastar halleri de gösterilmiştir. Bu tür sözlüklerde dinî-tasavvufî ıstılâhların yanında edebiyat, gramer, mantık, felsefe, astronomi, hendese, hesap, fıkıh, hadîs… ile ilgili terimler sıkça kullanılmıştır. Manzum sözlüklerin kelime hazinesi birbirinden farklıdır. Beyit ve kelime sayısı bakımından manzum sözlüklerin en hacimlisi *Nazmü'l-Cevâhir* adlı eserdir. Manzum sözlüklerde yabancı dilden nazmedilen kelime sayısı 500 ile 3000 arasında değişmektedir (Öz, 1999:13).

Müelliflerin kelime seçiminde farklı uygulamalar dikkat çekmektedir. Bir kısmı Kur'ân-ı Kerim'in daha iyi anlaşılması için Kur'ân-ı Kerim'de geçen belli kelimeleri seçmiştir. Bir kısmı da İbrahim Şâhidî gibi, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde geçen anlaşılması güç ve garip kelimelerden derleme yaparak sözlüğünü nazmetmiştir (Gümüş, 2006:6).

Manzum sözlüklerde aruz vezni kullanılmıştır. 13 Farsça-Türkçe manzum sözlükte aruzun 12 bahri ve 14 Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlükte ise 16 aruz bahri kullanılmıştır. Bu aruz bahirleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Öz, 1999:14):

Tablo 1.
Manzum Sözlüklerdeki Aruz Bahirleri

Sıra No	**Bahir**	**Kıt'a Sayısı (Farsça-Türkçe)**	**Kıt'a Sayısı (Arapça-Farsça-Türkçe)**
1	Remel	165	223
2	Hezec	78	110
3	Hafif	36	23
4	Recez	29	76
5	Mütekârib	20	17
6	Muzâri	16	15
7	Münserih	14	21
8	Müctes	10	20
9	Müktedab	2	3
10	Kâmil	1	6
11	Tavîl	1	2
12	Vâfir	1	5
13	Basît	---	2
14	Medîd	---	2
15	Serî'	---	3
16	Mütedârik	---	2

Manzum sözlüklerde kullanılan vezin, genellikle her kıt'anın sonunda taktî beyitleriyle ifade edilmiştir. *Menâzimü'l-Cevâhir* adlı eserin 1. kıt'anın 12. beytinde şöyle gösterilmiştir:

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
Eyle geniz güç itme bunun sonunı Mevlâ

1.4. Türk Edebiyatında Tespit Edilebilen Manzum Sözlükler[1]

Manzum sözlükleri klasik Türk edebiyatı açısından Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça ve Türkçe-Arapça-Farsça olmak üzere üç başlık altında değerlendirmek mümkündür (Kılıç, 2006:88). Ancak bunların dışında yazılan manzum sözlükler de mevcuttur. Bunlar, Türkçe-Fransızca, Türkçe-Rumca, Türkçe-Bulgarca, Türkçe-Ermenice ve Türkçe-Boşnakça gibi sözlüklerdir. Bu eserlere çok dilli yazılan manzum sözlükler de eklenebilir. Şu ana kadar yapılan araştırmalar ve incelemeler neticesinde tespit edilen manzum sözlükler dört başlıkta toplandı. Söz konusu edilen manzum sözlükler şunlardır:

1.4.1. Farsça-Türkçe manzum sözlükler

Klasik Türk edebiyatında şu ana kadar tespit edilen Farsça-Türkçe manzum sözlük sayısı yirmi birdir. Tespit edilen manzum sözlükler şunlardır:

1. *Tuhfe-i Hüsâmî Ez-Mültekât-ı Sâmî*, Hüsâm b. Hasan el-Konevî, H. 802/ M. 1399-1400.
2. *Bahrü'l-Garâyib,* Lütfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, H. 850/ M.1446.
3. *Şâdiyye,* Mehmed b. Yahyâ-i Konevî, H. 889/ M. 1484.
4. *Lehçetü't-Türk*, H. 916/ M. 1511.
5. *Tuhfe-i Şâhidî,* Şâhidî İbrâhîm Dede, H. 921/ M. 1515.
6. *Lügat-ı Manzûme.* Lâmi'î Çelebi, H. 933/ M. 1527'den önce.
7. *'İlm-i Lügat,* 'İmâdzâde Velî b. Yûsuf-i 'İmâdî, H. 968/ M. 1560.
8. *Manzûme,* Osman b. Hüseyin-i Bosnavî, H. 991/ M.1583.
9. *Nazmü'l-Esâmî,* Ali ?, 16. yüzyılın ikinci yarısı.
10. *Fethü'l-Fettâh,* Sun'î-yi Malatyavî, H. 1007/M. 1599.
11. *Kân-ı Me'ânî,* Hasan Rızâyî, H. 1082/ M. 1671.
12. *Tuhfe-i Kusûrî*, Kusûrî Ömer Efendi, H. 1125/ M. 1714.

[1] Bu bölüm hazırlanırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir: Ahmet Hilmi İmamoğlu (1993), *Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü* (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi SBE (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum; Yusuf Öz (2010), *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler,* TDK Yayınları, Ankara; Atabey Kılıç (2009), *Manzume-i Keskin, Türkçe-Arapça-Farsça Manzum Sözlük,* TDK Yayınları, Ankara; Ahmet Kartal (2003), *Tuhfe-i Remzî,* Akçağ Yayınları, Ankara; Perihan Ölker (2015), *Manzum Sözlük Geleneği ve Mahmûdiyye (Arapça-Türkçe Manzum Sözlük),* Palet Yayınları, Konya; Ahmet Tanyıldız (2013), *Tuhfe-yi Lutfî (Türkçe-Farsça Manzum Sözlük),* Akademik Kitaplar, İstanbul, Mehmet Akif Gözitok (2016), *Çelebizâde Ali İlmî, Nazm-ı Bedî'* (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük), Mim Yayınları., Erzurum.

13. *Tuhfetü'l-Hâfız,* Hâfız 'Abdullah b. Halil b. 'Alî, H. 1174/ M. 1761.
14. *Tuhfe-i Vehbî,* Sünbülzâde Vehbî, H. 1197/ M. 1782.
15. *Tuhfe-i Şemsî,* Şemsî, 18. yüzyılın sonları.
16. *Nazm-ı Bedî',* 'İlmî Alî Efendi, H. 1224/ M. 1809.
17. *Nazm-ı Dil-ârâ*, Bozoklu Osman Şâkir, H. 1231/ M. 1815.
18. *Tuhfe-i Lutfî*, Mes'ûd Lutfî Efendi, M. 1832/1833.
19. *Güher-Rîz,* Süleymân Dürrî, H. 1263/ M. 1847.
20. *Tuhfetü'l-Ma'nâ,* 'Osmân Şıklovîsî, H. 1268/ M. 1852.
21. *Tuhfe-i Remzî*, Ahmed Remzi Akyürek, H. 1343/ M. 1924.

1.4.2. Arapça-Türkçe manzum sözlükler

Şu ana kadar tespit edilen Arapça-Türkçe manzum sözlükler şunlardır:

1. *Lügat-ı Ferişteoğlu*, Abdüllatif İbn Melek, H. 794/M. 1392.
2. *Mahmûdiyye*, Yazarı bilinmemektedir. H. 957/M. 1550-51 (Ölker, 2015:14).
3. *Islâh-ı Merkezî,* Merkez-zâde Ahmed Efendi, XVI. yüzyıl.
4. *Teşrîh-i Tıbâ',* Budinli Cihâdî, H.999/M. 1591-92 (Doğan, 2016: 16-32).
5. *Sübha-i Sıbyân*, Ebu'l-Fazl Muhammed bin Ahmed er-Rûmî, H. 1062/ M.1652.
6. *Cevâhirü'l-Kelîmât*, Şemsî, XVII. yüzyıl.
7. *Tuhfe-i Fedâî*, Mehmed Fedâî, H. 1043/M. 1634.
8. *Nazmü'l-Le'âl*, Şeyh Ahmed, H. 1051/ M. 1641.
9. *Müfîdü'l-müstefîdîn,* Yazarı bilinmemektedir. H. 1052/M.1643.
10. *Nazm-ı Ferâ'id*, Ayıntâbî Abdülmecîd-zâde Hâfız Efendi, H. 1108/M. 1697
11. *Şehdü Elfâz,* Bozoklu Osman Şâkir, H. 1204/M. 1789-90.
12. *Tuhfe-i Âsım*, Ayıntâbî Ahmed Âsım, H. 1212/M. 1798.
13. *Nuhbe-i Vehbî,* Sünbülzâde Vehbî, H. 1213/ M.1799.
14. *Kitâb-ı Lugat-ı İbn Kalender*, İbn Kalender, telif tarihi ?
15. *Tuhfe-i Lebîb*, Lebîb bin Mustafa. 18. yüzyıldan sonra.
16. *Tuhfe-i Fevzî,* Mehmed Fevzî Efendi, 19. yüzyıl.

1.4.3. Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlükler

Şu ana kadar tespit edilen Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlükler şunlardır:

1. *U'cûbetü'l-Garâyib Fî-Nazmi'l-Cevâhiri'l-'Acâyib*, Behâ'üddîn İbn 'Abdurrahmân-ı Magalkaravî, H. 827/M. 1424.
2. *Lügat-ı 'Abdülkerîm,* 'Abdülkerîm, H. 1002/M. 1594.
3. *Fethu'l-Fettâh,* Sun'î-i Malatyavî, H. 1008/M. 1599.
4. *Genc-i Le'âl,* Gencî Pîr Mehmed, H. 1041/M. 1631.
5. *Menâzîmü'l-Cevâhir,* Hâkî Mustafâ Üsküdârî, H. 1042/M. 1632-1633.
6. *Tevfiye,* 'Abdurrahmân Zâhidî-i Konevî, H. 1133/M. 1721.
7. *Se-Zebân,* Şeyh Ahmed, H. 1135/M. 1723.
8. *Lügat-ı Feyzî,* Eşref Feyzî, H. 1148/M. 1736.
9. *Nazm-ı Giridî*, Ahmed Resmî b. İbrâhîm-i Giridî, H. 1153/M. 1740.
10. *Manzûme-i Keskin,* Keskin b. 'Osmân, H. 1171/M.1758.
11. *Tuhfetü'l-İhvân ve Hediyyetü's-Sıbyân,* M. 'İlmî b. İbrâhîm, H.1186/M. 1772.
12. *Müselles-nâme-i Şâkir*, O. Şâkir b. Mustafa Bozokî, H. 1210/ M. 1795-1796.
13. *Dürrü'n-Nizâm,* Hasan 'Aynî, H. 1226/M. 1811.
14. *Tuhfe-i Zîbâ*, Hayret Mehmed Efendi, H. 1234/M. 1819.
15. *Nazmü'l-Cevâhir*, Hasan 'Aynî, H.1171/M. 1821.
16. *Tuhfe-i Nushî,* Nasûh Efendi, M. 1839-1861 arası.
17. *Hayrü'l-Lügat,* Süleymân Hayrî, H. 1307/ M.1891'den önce.

Genc-i Le'âl, Gencî Pîr Mehmed tarafından H. 1041/ M. 1631 yılında kaleme alınan manzum bir sözlüktür. Eser iki bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümü Arapça-Türkçe, ikinci bölümü Farsça-Türkçe yazılmıştır (Öz, 2010:191).

1.4.4. Arapça-Farsça dışındaki dillerde yazılan manzum sözlükler

Manzum sözlükler sadece Arapça-Farsça-Türkçe içerikli olmamış, bir arada yaşama, komşuluk ilişkileri veyahut Batılılaşma hareketleri gibi sebeplerle yüzyıllar içerisinde farklı bir nitelik sergilemeye başlamıştır (Ölker, 2015:12). Bu gelişmelerin etkisiyle Türkçe-Fransızca, Türkçe-Rumca, Türkçe-Bulgarca, Türkçe-Ermenice, Türkçe-Boşnakça ve Urduca-Farsça-Arapça-Türkçe manzum sözlükler kaleme alınmıştır. Arapça, Farsça dışında farklı dillerde yazılan manzum sözlükler şunlardır:

1. *Miftâh-ı Lisân*, Yûsuf Hâlis Efendi, H. 1266/ M. 1849, (Türkçe-Fransızca)
2. *Tuhfetü'l-'Uşşâk*, Ahmed Feyzî Kîsedâr-zâde H. 1231/M.1815 (Türkçe-Rumca)
3. *Tuhfe-i Rûmî*, Yusufyan Han, H. 1197/M. 1783, (Türkçe-Rumca)
4. *Lugat-ı Manzûme-i Nûriye*, Hanyalı Nûrî, H. 1211/M. 1797, (Türkçe-Rumca)
5. *Zeyl-i Lugat-ı Manzûme-i Nûriye*, H. 1223/M. 1809, (Türkçe-Rumca)
6. *Tuhfe-i Sabrî An Lisân-ı Bulgarî*, Mustafa Sabrî, H. 1294/M.1878, (Türkçe-Bulgarca)
7. *Manzum Lugat-ı Ermeniyye*, Ref'î Kâlâyî, 19. yüzyıl, (Türkçe-Ermenice)
8. *Makbûl-ı Ârif*, Bosnalı Üsküfî, H. 1039/M. 1630, (Türkçe-Boşnakça)
9. *Nisâb-ı Türkî,* Yazarı bilinmiyor. XVI. yüzyıl sonu veya XVII. yüzyıl başı. (Çağatayca-Farsça)
10. *Almanca Tuhfe*, Şerefeddîn Paşa, H. 1334/M. 1916
11. *Garâ'ibü'l-Lugât*, (Urduca-Farsça-Arapça-Türkçe) Sirâcuddîn Alî Hân-ı Ekberânî.
12. *Nisâb-ı Şeş Zebân*, Yusuf, 1833'den önce.[1]

[1] Klasik Türk edebiyatında tespit edilen manzum sözlükler üzerine yapılan incelemeler için bk. Ahmet Tanyıldız, Mes'ûd Lutfî Efendi Tuhfe-yi Lutfî (Türkçe-Farsça Manzum Sözlük), Akademik Kitaplar, İstanbul 2013.

2. Klasik Türk Edebiyatında Manzum Şerh Metodu

Şerh, lügatlerde (Ahterî, 1310:434; Devellioğlu, 1997:991; Sami, 1989:773; Nâcî, 2009:636) açma, yarma, açıklama, genişletme, izah etme, anlaşılır hâle getirme olarak tanımlanır. Terim olarak, bir metnin sırlarını, ince dikkatler gerektiren ifade ve nüktelerini açıklama ve yorumlama, anlaşılması zor bir metni izah etme anlamlarına gelir (Ceylan, 2007a:1). Tunca Kontantamer, şerhi "bir metin daha iyi anlaşılsın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması" şeklinde tanımlamıştır (Kortantamer, 1994: 1-10). Muhammed Nur Doğan ise şerh kavramını, "Bir edebî eseri, bir risâleyi veya bir kitabı kelime kelime açıp izah ederek, içinde bulundurduğu bütün dil, anlam, sanat ve estetik özellikleri ile o eserin anlaşılmasını sağlamayı anlatır." şeklinde tanımlar (Doğan, 2002:11).

Şerh metodu ile ilgili çalışmalar söz konusudur. Bunlardan ilki Ali Nihat Tarlan'ın "*Metinler Şerhine Dair*" çalışması şerhe bilimsel manada bir yaklaşım gösterdi. Bu bilimsel yaklaşımlar şöyle sıralanabilir:

1. Metnin kendisini incelemek gerekir.
2. Şairin bilinçaltında olan ve farkında olmadan yazdıklarını anlamak
3. Şairin zihin ve his dünyasının işleyişini kavramak
4. Farklı şekillerde metinleri inceleyerek ortak ve farklı özelliklerini tespit etmek (Güleç, 2010:87).

Tunca Kortantamer'in " *Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi*" adlı makalesi şerhle ilgili diğer bir çalışmadır. Bu çalışmada şerhlerin tamamen objektif, tenkidin de tamamen subjektif olamayacağı iddia edilmektedir. Söz konusu şerhle ilgili üçüncü çalışma Mine Mengi'nin "*Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine*" başlıklı yazısıdır. Bu üç çalışma dışında şerhe teorik olarak yaklaşan çalışmalar gerçekleşmedi (Kılıç, 2009: 327). Şerhlerin ortaya çıkışında Kur'ân-ı Kerim'i daha iyi anlama gayretleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu gayretler, tefsir ilminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Klasik Türk edebiyatı sahasındaki şerhlerle tefsir arasındaki benzerlikler olduğu görülmektedir. Tefsirlerde çoğunlukla sûreler ve âyetlerde geçen mühim noktalar izah edilmeye çalışılır. Böylelikle zahirî mananın

altındaki batınî mana ve asıl maksat ortaya çıkarılmaya çalışılır. Bu yapılırken sûre ve âyetlerde geçen telmîhler, atıflar, ikinci, üçüncü manalar, kaynak metinle bağlantılı olarak ele alınır. Klasik şerh anlayışında da tefsirlerde izlenen yolun devam ettirildiği söylenebilir. Şârih, kaynak metinde geçen kelime ya da kelime grupları, cümle, atıf, telmih ve hadiseleri ele alır, kendi bilgi ve anlayışına göre izah eder (Kılıç, 2007:1). Edebiyatımızda şerh geleneğine bakıldığında ilk şerhlerin daha çok hadîs-i şerîflere, Sa'dî (öl M 1269)'nin *Bostân, Gülistân* ve Şeyh Mahmûd Şebüsterî (öl. M 1340?)'nin *Gülşen-i Râz* adlı eserlere yazıldığı görülmektedir. Mahmut b. Ali'nin *Nehcü'l-Ferâdîs* adlı eseri bir kırk hadîs şerhidir. İbn-i Arabşâh'ın varlığını haber verdiği Ahmedî'nin *Kasîde-i Sarsarî Şerhi* edebiyatımızın ilk şerh örneklerinden sayılabilir (Erdoğan, 1997:4). Şerh edebiyatı, muhtevâları itibarıyla genel olarak tasavvufî ve klasik olmak üzere iki başlık altında tasnif edilmiştir: Tasavvufî şerhlerde daha çok dinî-tasavvufî karakterdeki eserler ele alınır. Yunus Emre, Niyazî-i Mısrî, Ümmî Sinan gibi şahsiyetlerin şiirleri tasavvufî öğreti bakımından şerh edilmiştir. *Fusûsu'l-Hikem, Muhammediye, Esmâ-i Hüsnâ* manzumeleri, *Gülşen-i Râz* gibi eserler bu bağlamda ele alınmıştır. Tasavvuf felsefesini sistemleştirip İslam düşünce ve edebiyatına canlılık kazandıran Muhyiddîn Arabî'nin eserleri tasavvufî eserler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Mevlânâ'nın Farsça yazdığı *Mesnevî* adlı eseri yüzyıllarca şairlere ilham kaynağı olmuştur. Türk edebiyatında en çok rağbet gören *Mesnevî* şerhleri şunlardır: Ankaralı İsmail Rüsûhî Dede (öl. 1631)'nin *Fâtihü'l-Ebyât*, Sarı Abdullah (öl. 1661)'ın *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî* ve Bursalı İsmail Hakkı (öl. 1724)'nın *Rûhu'l-Mesnevî* adlı şerhleridir (Çaldak, 2006:78). Klasik şerhlerde genellikle Arap ve Fars edebiyatının klasik eserleri şerh edilir. Bu eserlere klasik denilmesinin sebebi, kendi türleri içinde şâheser niteliği taşımalarıdır (Yılmaz, 2007:271).

Klasik Türk edebiyatında özellikle manzum metin şerhleri beyit merkezlidir. Beyitlerdeki kelime, ibâre ve terkiplerin açıklanması esas alınır. Şerhlerde kelimelerin dilbilgisi bakımından yapı özellikleri, hareke kayıtları, kelimelerin anlam özellikleri üzerinde durulur. Bazı şerhlerde "mahsûl-i beyt" başlığı altında genel bir değerlendirme yapılır. Bazı kavramlarla ilgili ek bilgiler verilerek şerhin kapsamı genişletilir. Bu tür şerhlerde Kur'ân, tefsir, hadîs, fıkıh, tasavvuf, peygamber kıssaları, mitoloji, astronomi, din büyükleri, çağın gelenek, görenek ve inançlarıyla

ilgili anlayışlar göz önünde tutulmuş ve yorumlar bu minvalde yapılmıştır. Ayrıca manzum metin şerhlerinde aruz vezinleri, bahirleri, taktî'leri ve nazım biçimi ve edebî sanatlar hakkında bilgiler verilir (Mengi, 2010:198-199). Klasik şerhlerde şârih, sebeb-i telîf kısmında şerh etme sebebleri hakkında bilgi verir. Manzum lügat şerhlerinde, öncelikle yabancı dil öğretimine ait fonetik bilgiler verilir. Kelimelerin hareke kayıtları verildikten sonra kelime ya da kelime gruplarının anlamı üzerinde durulur. Bu arada edebiyat öğretimi de ihmal edilmez, metinde geçen edebî sanatlara kısaca değinilir. Beyitlerde geçen ilginç kelimelerle ilgili hikâye, anekdot, gelenek ve göreneklere ait inanışlar şerh metnine dahil edilir. Bunun yanında haftanın günleri, aylar bir bütün olarak şerhlerde yer alır (Taşcı, 2014:84-87). Sözlükler dışında gramer, kelam, fıkıh, tecvîd, kıraat vb. konulardaki manzumelerin de Türkçe şerhlere kaynaklık ettiği görülmektedir. Şerh edilen Türkçe metinlerin ise neredeyse tamamı manzumdur (Yazar, 2011:67). Pedagojik özelliklerin ağırlıklı olduğu bu klasik şerh metodunda sanat ikinci plândadır. İzlenen bu yöntemlerle şerh edilen metinlerin doğru anlaşılması hedeflenir.

Klasik manzum şerh metodundaki bu genel yaklaşımları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Klasik Türk edebiyatı manzum şerh geleneğinde şerh edilen metinlerin dili genellikle Arapça veya Farsçadır. Öncelikle kelimelerin Türkçe karşılığı verilir.
2. Kelimelerin hareke kayıtları verilir.
3. Manzum sözlük şerhlerinde beyit merkezli açıklamalar söz konusudur. Türkçe manzûmelere yapılan şerhlerde beyit yerine manzûmenin bütünlüğü esas alınır (Ceylan, 2007a: 60).
4. Şerh edilecek ibâreler, imlâ ve gramer özellikleri bakımından ele alınır. Açıklama yönü ağır basan şerhlerde sarf ve nahiv gibi temel Arapça gramer özellikleri verilir. Şerh edilen metinler Arapça veya Farsça yazıldığı için, şârihler bu metindeki sözcüklerin okunuşlarını açıklamaya özen gösterir. (Yazar, 2011:72-73).
5. Bazı kelimelerin kökeni hakkında bilgi verilir, kelime ile ilgili edebî sanatlar gösterilir. Arapça ve Farsçadan dilimize geçen kelimeler ve bunların söylenişi

belirtilir. Kelimelerin sözlük anlamı yanında, unutulmaya yüz tutmuş ilk anlamları verilir (Yeniterzi, 1992: 67).

6. Şârih, bazı beyitleri anlam özellikleri yönüyle ayrıntılı açıklar. Bazen de anlamca birbiriyle ilişkili olan beyitleri bir arada şerh eder. *Mesnevî* şerhlerinde bu metodun sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Yalap, 2014:79-86).

7. Şerhlerde verilen bilgilerle ilgili örneklere yer verilir. Bu örnekler genel olarak Kur'ân âyetleri, hadîs metinleri, kelâm-ı kibâr ve Arapça, Farsça manzum parçalardan oluşur.

8. Şârih, bazı konularla ilgili açıklamalarda bulunurken şerhin uzayacağını düşünüyorsa detaylı bilgiler için o konuyla ilgili kaynak eserlere işaret eder. Şârih bu eserlerin okuyanlarca bilindiğini düşünerek kaynak ismi zikreder (Ayçiçeği, 2014: 36).

9. Manzum sözlük şerhlerinde aruz ıstılâhları, kıt'aların bahir ve vezinleri ile ilgili bilgiler verilir, vezinlerin taktî'i yapılır.

10. Şerhlerde istişhâd (delillendirme, kanıtlama) metodundan istifade edilir.

11. Şârih bazı kelimelerle ilgili açıklamalarda bulunurken kendi görüş ve düşüncelerine yer verir, yaşadağı dönemin kültürel özelliklerini yansıtır.

12. Şârih bazı kavramlarla ilgili bilgiler verirken daha önceki değerlendirmelere eleştiriler (reddiyeler) getirir. Özellikle Mesnevî, Gülistân ve manzum sözlük şerhlerinde bu metodun sıklıkla kullanıldığı görülür.

13. Hacimli eserlerde rastlanan metin içi göndermeler ve bazı şerhlerde görülen nüsha-rivayet tenkitleri de geleneksel şerh metodunun önemli unsurlarıdır (Ceylan, 2010: 566).

14. Klasik Türk edebiyatı şerh geleneğinde, genel olarak şerh edilen edebi metinlerin edebî yönünü ortaya çıkaracak izahların yapılmadığı görülmektedir.

15. Şerh sırasında tereddüte düşülen kısımlarda, çeşitli sebeplerle konu hakkında yorum yapan diğer şârihlerin görüşüne yer verilir. Şârih, bazen ele aldığı ibârenin olabilecek birden fazla anlamını şerhe dahil ederek yorumu okuyucuya bırakır (Yılmaz, 2012: 267-268).

16. Muammâ şerhlerinde de diğer şerhlerde olduğu gibi şerh edilen metnin anlamı Türkçeye aktarılır. Diğer şerhlerden farklı olarak kaynak metinde saklanan isim,

muammâ çözme teknikleri kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılır. Bu teknikler "kâ'ide veya kavâ'id" başlığı altında açıklanır.

17. Klasik Türk edebiyatında manzum *Esmâü'l-hüsnâ* şerhleri de söz konudur. Bu tür eserlerde şerh edilen isimlerin havâssı (hangi zamanda okunduklarında hangi maddî ve manevî faydaya sebebiyet verecekleri) hakkında bilgi verilmeye çalışılır.[1]

1. Klasik Türk edebiyatında " Şerh Metodu" hakkında daha ayrıntılı değerlendirmeler ve örneklemeler için bk. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE. s. 69-90, İstanbul 2011.

3. Manzum Sözlük Şerhleri

Klasik Türk edebiyatında manzum sözlüklerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla şerh metinleri yazılmıştır. Bu şerh metinleri, hem kültürümüz hem de edebiyatımız açısından büyük önem taşımaktadır. Manzum sözlük müelliflerinin beyitlerle birlikte verdiği bilgiler, bu sözlüklere yapılan şerhlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, kelimelerin ilk anlamıyla beraber diğer anlamları da ele alınmıştır (Tanyıldız, 2013: 17).

Klasik Türk edebiyatında en çok şerh edilen sözlüklerin başında Şâhidî İbrahim Dede'nin *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eseri gelmektedir. *Lügat-ı Ferişteoğlu, Tuhfe-i Vehbî, Nazmü'l-Le'âlî, Sübha-i Sıbyân* gibi eserler de çok sayıda şerhi yapılan manzum sözlüklerden biridir (Kaya, 2016:12). Kütüphane kataloglarından ve kaynaklardan yapılan araştırmalar neticesinde şu ana kadar tespit edilen manzum sözlük şerhleri şu şekilde sıralanabilir:

3.1. Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri

Tuhfe-i Şâhidî, Mevlevî şeyhlerinden Şâhidî mahlasıyla bilinen İbrâhîm Dede'nin Farsça-Türkçe manzum sözlüğüdür. Kronolojik sıraya göre türünün dördüncü örneği olan Tuhfe, H. 921/ M. 1515 yılında nazmedilmiştir (Öz, 1993:23). Eser, *Mesnevî-i Ma'nevî*'yi okuyanlara yardımcı olmak maksadıyla, *Mesnevî*'de geçen bazı Farsça kelimeler derlenerek *Mesnevî*'deki anlamlarına göre nazmedilmiştir. Hüsâm b. Hüseyin el-Konevî tarafından nazmedilen *Tuhfe-i Hüsâm* adlı sözlüğe nazire olarak yazılmıştır. *Tuhfe-i Şâhidî;* mukaddime, 27 kıt'a ve bir hâtimeden oluşmaktadır. *Tuhfe-i Şâhidî*, 455 beyitten oluşmaktadır (Kartal, 2003:27). Manzum sözlük şerhleri arasında en çok rağbet edilen manzum sözlük, *Tuhfe-i Şâhidî*'dir. Yusuf Öz'ün *Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri* adlı çalışmasında adı geçen eserler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2.
Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri

Sıra No	Eserin Adı	Müellifi	Te'lif Tarihi (H. / M.)
1.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Sûdî-i Bosnavî	H. 1006/ M. 1598'den önce
2.	Ta'rîbu Tuhfeti'ş- Şāhidî	Abdulkadir b. Ömer b. Bâyezîd el-Bağdâdî	1050-78/1640-67
3.	Er-Risâle 'ale'ş- Şâhidî	Kara İbrahim Efendi	1071/1661'den sonra
4.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Abdulkadir b. Ömer b. Bâyezîd el-Bağdâdî	1078/1667
5.	Tuhfetü'l- Mülûk	Abdurrahman b. Abdullah-i Kuddusî	1093/1682
6.	Tezkiretü'l-Müntehî ve İfâdetü'l-Mübtedî	Ahmed b. Mehmed Selamî İbn Ağrıboz	1105/1695
7.	Dâ'iretü'l-İhtisâr ve't-Ta'lîl 'ale'l-İksâr ve't-Tatvîl	İbrahim b. Süleyman el-Ezherî el-Ensarî	1114/1703
8.	Şerh-i Tuhfe	Atfî Ahmed-i Bosnavî	1123/1711
9.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	İbrahim Vahdî Efendi	1123/1711
10.	Şerhu Tuhfe-i Şâhidî	İbrahim b. Süleyman el-Ezherî el-Ensarî	1130/1717
11.	Tuhfe-i Mîr	Pîrî Paşazâde Cemâlî Mehmed b. Abdulbâkî	1131/1719
12.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Hüseyin (Nurî) el-Keşfî el-Karahisarî eş-Şarkî	1134/1722'den önce
13.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Akovalızâde Hatem Ahmed	1143/1730-1
14.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Ali Gürcî Bektaşî	1143-1153/1731-1740 arası
15.	Feyzü'l-Hâdî fî Hallî Müşkikati Şâhidî	Mehmed İsmet b. İbrahim	1153/1740
16.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Mustafa İbn Mirza	1153/1740
17.	Şerhu Tuhfeti'ş- Şâhidî	İbrahim b. Süleyman el-Ezherî el-Ensarî	1159/1746
18.	Gülşen-i Şâhidî	Mustafa İsâmuddîn b. Abdullah	1163/1750
19.	Tuhfetü'l-Vüzerâ	Şahinzâde Ali Dilkesîr el-Mar'aşî	1173/1759
20.	Tuhfe-i Taksîrî	Ali Ruhavî	1174/1761
21.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Nâdîde Ahmed Hafız	1176/1763
22.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Muhammed Necib	1195/1781
23.	Et-Tuhfetü'l-Hicâbiye 'ale't-Tuhfeti'ş-Şâhidiye	Yorgancızâde Ali Hicâbî	1225/1810
24.	Müzîlü'l-Hafâ	Mehmed Murad en-Nakşibendî	1255/1839
Müellifi Bilinmeyen Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri			
25.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî		1121/1709
26.	Celâl-i Tuhfe-i Şâhidî		1122/1710 ya da önce

27.	Sürûr ‘ale’ş- Şâhidî		1157/1744 ya da önce
28.	Şerh-i Şâhidî		1200/1786
29.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî		XIX. yüzyılın ikinci yarısı
30.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî		1269/1853
Nüshası Görülmeyen Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri			
31.	Hulle-i Manzûme	Mustafa b. Yusuf b. Murad el-Mostarî el-Bosnavî	1110/1698-99
32.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî ve Tercüman-i Luğat-ı Şâhidî	Karadenizli Ahmed Efendi	1111/1700
33.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Zeki Ali Efendi	1123/1711’den önce
34.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Fa’iz Efendi	1123/1711’den önce
35.		Ebî İshak İbrahim b. Abdullah	
36.		Hayatî Ahmed-i Elbistanî	
37.		Penbezâde Erzen er-Rûmî	
38.		Ahmed b. Şa’ban en-Neccâr el-‘utâbî	
39.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Mehmed Muslu	
Alfabetik Tertipleri Yönünden Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri			
40.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Şeyh Ahmed el-Mevlevî	1617-1663 arası
41.	Tuhfe-i İzzetî Berâ-yi Tefrîk-i Lügat-ı Şâhidî ve Ta’rîb-i Şâhidî	İzzet-i Tokadî	1206/1792
42.	Kâşifü’l-Ezkiyâ	Mehmed Sa’id İbn Yusuf Efendi	
43.	Muhavvel	Hac Torun Salih Efendi	1247/1832
Bahir ve Vezinlerin İzahı İçin Yazılan Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri			
44.	Miftâh-ı Kavâ’id-i Tuhfe	Atfî Ahmed-i Bosnavî	1123/1710 ya da sonrası
45.	Risâle fî Beyâni Vechi Tesmiyeti Buhûr-i Tuhfetü’ş- Şâhidî	Ali Ferdî b. Mustafa el-Kayserî	XII./XVIII. yüzyıl
46.	Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî	Abdurrahman b. Ali el-Kozanî el-Hakî el- Aynî	XII./XVIII. yüzyıl ortaları
47.	Feyzî-i Üsküdarî		18. yüzyıl
48.	Buhûr ve Evzân-ı Tuhfe-i Şâhidî		XII. Yüzyıl
49.	Taktî’-i Tuhfe-i Şâhidî	Derviş Fedâî	XII./XVIII. yüzyıl sonları

Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri ile ilgili yapılan çalışmalar şunlardır:

1. Zehra Gümüş, (2006). *Pîrî Pâşâ-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî, Tuhfe-i Mîr (Tuhfe-i Şerh-i Şâhidî)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. Serap Yavaş (2013). *Nâdîde Ahmed Efendi, Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

3. Şeyma Nur Zararsız (2015). *Tuhfetü'l-Mülûk (Tuhfe-i Şâhidî Şerhi, (İnceleme - Tenkitli-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

4. İlham Köse (2017). *Bosnalı Sûdî'nin Tuhfe-i Şâhidî Şerhi, (İnceleme-Çeviriyazılı Metin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

5. Muhammet Kaya (2016), *Akovalı-zâde Hâtem Ahmed b. Osmân, Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Kayseri: Gece Kitaplığı Yayınları.

3.1.1. Tercümeleri

Tuhfe-i Şâhidî adlı eserin şu ana kadar tespit edilen tercümeleri şunlardır:

1. *Brian Braxton*, British Museum, Harl. 5494.
2. *El-Hâc Mûsâ eş-Şerefî b. el-Hâc Hasan el-Abbâsî*, British Museum, Sloane 3583.
3. *Solomon Negri*, British Museum, Sloane 4084.
4. *Ta'ribu'ş-Şâhidî*, Safiyullâh Mûsâ el-Mevlevî et-Tırablûsî, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, 1453.
5. *Şerh-i Ta'ribu'ş-Şâhidî*, Abdulbâkî Nâsır Dede, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, 1483.
6. Yanyalı Mehmed Es'ad b. Alî'nin Tuhfe'yi Rumca'ya tercüme ettiği eseridir (Öz, 1999:89-95).

3.1.2. Nazîre ve tazmînleri

Tuhfe-i Şâhidî adlı esere yazılan nazîre ve tazmînler şunlardır:

1. *Tazmîn-i Tuhfe-i Şâhidî*, Ömer Kusûrî (H. 1126/ M. 1714)
2. *Nazîre-i Tuhfe-i Şâhidî*, Abdurrahman el-Halvetî (H. 1182/ M. 1768)
3. *Manzume-i Keskin*, Mustafa Keskin b. Osman (H. 1171/ M. 1758)
4. *Tuhfe-i Fedâî*, Fedâî, Mehmed-i Ayntâbî (H. 1044/ M. 1634)
5. *Müfîdü'l-Müstefîdîn* …… (H.1053/ M. 1643)
6. *Nazm-ı Ferâ'id*, Hafız Mecîdzâde-i Ayntâbî (H. 1109/ M. 1697-8)

Tuhfe-i Şâhidî ile ilgili olarak yukarıda adları verilen eserlerden hareketle şu bilgilere ulaşılabilir: Bunlardan 39'u şerh, 6'sı tercüme, 6'sı nazîre ve tazmîn, 4'ü alfabetik tertip ve 6'sı bahir ve vezinler hakkında yazılmıştır.[1]

3.2. Tuhfe-i Vehbî Şerhleri

Tuhfe-i Vehbî, Farsça-Türkçe sözlükler arasında *Tuhfe-i Şâhidî*'den sonra en çok rağbet gören ve okunan manzum sözlüklerden biridir. Sünbül-zâde Vehbî tarafından yazılan eser, 93 beyitlik bir mukaddime, 57 kıt'a "Istılâhât-ı Acem" başlıklı 201 beyitlik sözlük kısmı ve sonunda 5 beyitlik bir tarih kıt'asından oluşur. Bazı kaynaklarda *Tuhfe-i Şâhidî* örnek alınarak ve taklit edilerek yazıldığı belirtilse de Ahmed Remzî *Tuhfe-i Şâhidî*'ye nazire olarak yazdığını ifade eder (Kartal, 2003:36-37). Bu esere aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, şerh, tazmîn, alfabetik tertip, nazîre türünde eser ve risâleler yazılmıştır.

[1]Klasik Türk edebiyatında yazılmış *Tuhfe-i Şâhidî* şerhleri, tercüme, nazîre ve tazminleri hakkında daha ayrıntılı bilgiler için bk. Yusuf Öz, "*Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri*" Selçuk Üniversitesi Yayınları. Konya, 1999.

Tablo 3.
Tuhfe-i Vehbî Şerhleri

Sıra No.	Eserin Adı	Müellifi	Te'lif Tarihi (h. / M)
1.	Şerh-i Tuhfe-i Vehbî	Akovalı-zâde Hatem Ahmed b. Osman	----
	Tuhfe Şerhi	Ahmed Hayâtî-i Elbistânî	1206/1792
2.	Tuhfe Şerhi (Müntehab-ı Lebîb)	Mehmed Lebîb	1250/1834
3.	Tuhfe-i Vehbî Hâşiyesi	Ali Mahvî	1275/1859
4.	Tuhfe-i Vehbî Şerhi	Yesârî-zâde Mustafa İzzet	-----
5.	Baba Dağlı Şerhi	------	-----
	Nazîre ve Tazmînleri		
6.	Tazmînât-ı Tuhfe ve Nuhbe	Mehmed Lebîb	1263/1847
7.	Mu'âraza	Mâşî-zâde Dervîş Fikrî	----
8.	Nazîre-i Tuhfe-i Vehbî	Mehmed Emin Sabrî	----
9.	Nazîre-i Tuhfe-i Vehbî	Ziyâ Paşa	----
10.	Tuhfe-i Âsım	Mütercim Ahmed Âsım Efendi	1213/1798
	Alfabetik Tertipleri		
11.	Miftâhü'l-Fürs	Mehmed Nehîcüddîn İbn Aşîr Efendi	1276/1859

Tuhfe-i Vehbî için haşiye ve fihrist türünde yapılmış bazı çalışmalar da mevcuttur. Birer lügat risâlesi mahiyetinde olan bu tür çalışmaların tesbit edilebilen bazı nüshaları şunlardır:

1. Ankara Millî Ktp., Yz. A. 4134
2. Isparta il Halk Ktp., 91/3
3. Uppsala Unıversıtatbıblıothek 547 (Öz, 1997: 219-232).

3.3. Şerh-i Lügat-ı Bahrü'l-Garâ'ib

Bahrü'l-Garâ'ib bugünkü bilgilere göre Anadolu'da yazılmış manzum Farsça-Türkçe sözlüklerin ikincisidir. Eserin sözlük kısmı 756 beyit olup 19 kıt'aya taksîm edilmiştir (Kartal, 2003:26). *Lügat-ı Halîmî* olarak bilinen bu manzum sözlük, Lütfullâh b. Yusuf b. Abdülhalim el-Amasî Halîmî tarafından şerh edilmiştir. Başlıca nüshaları şunlardır: Lütfullah b. Yusuf b. Abdülhalim el-Amasî Halîmî (öl.1481) SK. Ayasofya 4744, Ayasofya K. 4739, Ayasofya K. 4740, Ayasofya 4760, Kadızâde

Mehmed 534, Damad İbrahim Paşa 1138, Süleymaniye 1012, Şehid Ali Paşa 2634/1, 2635, Yazma Bağışlar 3308, Fatih 5236, 5237, 5238, Lâleli 3602, 3603, 3604; İÜ Nadir Eserler: TÜR 623, 1309, 1382, 1404, 3638, 3644; Topkapı Sarayı Ktp.: III. Ahmed 2763, 2769, Bağdat Köşkü 381, 382, Emanet Hazinesi 2023, Revan Köşkü 1876, 1898 (Yılmaz, 2007: 288).

3.4. Şerh-i Lügat-ı Ferişteoğlu

Abdullatif İbn Melek tarafından M. 1392 yazılan Arapça-Türkçe manzum bir lügattır. Bu eser Yahyâ bin Nâsuh el-Tosyevî (öl. M. 1565) tarafından *Şerh-i Lügat-ı Ferişteoğlu ve Şerh-i Lügat-i Kânûn-ı İlâhî* adlarıyla şerh edilmiştir. Hacı SelimAğa Ktp. Hacı Selim Ağa 1238 ve 1257 numaralarda da şârihi belli olmayan bir *Lügat-ı Ferişteoğlu Şerhi* mevcuttur (Yılmaz, 2007:289). Ayrıca, Kara Yahyâ b. İsrâil'in *Şerh-i Lügatı Ferişteoğlu* isimli eseri bulunmaktadır (Kaya, 2016: 13).

3.5. Şerh-i Sübha-i Sıbyân

Sübha-i Sıbyân, sözlüğü manzum olarak yazılan ilk Arapça-Türkçe sözlüklerdendir. Eser kelime anlamı olarak "çocukların tesbihi" anlamına gelmektedir. Bu eser mekteplerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Öğrencilere Arapça kelimelerin Türkçe karşılıklarını kolay ve zevkli bir şekilde öğretmeyi esas almıştır. Eserin te'lif tarihi ve müellifin kimliğine dair bilgi bulumamaktadır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki *Sübha-i Sıbyân* nüshalarına bakıldığında müellifin ismi Osman b. İbrahim el-Bosnevî (öl.M.1752) şeklinde kayıtlıdır (İriç, 2015:13-14). Bu eser, çeşitli adlarla şerh edilmiştir. Bu şerhler şunlardır:

1. *Ukdetü'l-Mercân fî Şerhi Sübha-i Sıbyân*, Mustafa b. İbrahim el-Kütahî.
2. *Hediyyetü'l-İhvân fî Şerhi Sübha-i Sıbyân*, Mehmed Necîb.[1]
3. *Şerh-i Sübha-i Sıbyân*, Fodulacı-zâde Rasim Efendi tarafından şerh edilmiştir (Yılmaz, 2007:289).
4. *Şerh-i Sübha-i Sıbyân,* Hâcî İsmâîl Zuhdî b. Ömer
5. *Şerhü Sübhati's-Sıbyân*, Seyyidî Efendi
6. *Şerh-i Hediyyetü's-Sıbyân*, Ahmed Nâtıkî
7. *Sübha-i Sıbyân*, Ebu'l-Fazl Muhammed bin Ahmed er-Rûmî (Kaya, 2016: 13).

1. Atabey Kılıç "Bosnavî Mehmed Necîb, *Sübha-i Sıbyân Şerhi Hediyyetü'l-İhvân* (İnceleme-Metin)", Laçin Yayınları. Kayseri, 2007.

3.6. Şerh-i Nazmü'l-Cevher el-Müsemmâ be-İzz-i Zafer

Bu eser, Ayıntabî Hüseyin Aynî tarafından nazmedilen *Nazmü'l-Cevher* adlı Arapça, Farsça-Türkçe lügatın şerhidir. Müellifi Mevlevî şeyhlerinden Tokatlı Ahmed Sâfî (öl. M. 1873-74)'dir (Yılmaz, 2007:289).

3.7. Şerh-i Nazmü'l-Le'âl

Şeyh Ahmed Şihâbî'nin *Nazmü'l-Leâl* adlı eseri Türkçe-Arapça manzum bir sözlüktür. 1641 yılında hazırlanan bu eser, 57 farklı bölüm ve 106 beyitlik mukaddime bölümünden oluşmaktadır. 664 beyitten oluşan eserde 3000'den fazla Arapça kelimeye Türkçe karşılıklar verilmektedir. Şeyh Ahmed ve *Nazmü'l-Le'âl* üzerinde ayrıntılı bir inceleme ve değerlendirme Ömer Asım Aksoy tarafından yapılmıştır (Aksoy, 1988: 205-248). *Nazmü'l-Le'âl* adlı manzum sözlükle ilgili yapılan şerhler şunlardır:

1. *Şerh-i Nazmü'l-Le'âlî*, Ahmed b. Ahmed Behisnî
2. *Şerhu Nazmü'l-Le'âlî,* Ali Efendi-zâde Hâkî Abdurrahmân Efendi
3. *Şerhu Nazmü'l-Le'âlî,* Muhammed Arif b. Raif yer almaktadır (Gümüş, 2007:428).

3.8. Şerh-i Nisâbü's-Sıbyân

Ebû Nasr Mes'ûd b. Ebû Bekr el-Ferâhî (öl. H. 640/M. 1249) tarafından yazılan Arapça-Farsça bir sözlüktür. Bu esere yapılan şerhler şunlardır:

1. *Şerh-i Nisâbü's-Sıbyân,* Muhammed b.Fasîh b.Muhammed Kerîm Deştibeyazî
2. *Şerhu Nisabi's-Sıbyân,*Nizameddin b. Kemal b. Cemal el-Herevî
3. *Şerhu Nisabi's-Sıbyân,* Es-Seyyid Şerif-Ali b. Muhammed el-Cürcanî
4. *Şerh-i Nisabü's-Sıbyan,* Murad b. Yasin (Gümüş, 2007:428).

3.9. Şerh-i Se-Zebân

Se-Zebân, Ahmed-i Antakî tarafından yazılan Arapça-Farsça-Türkçe manzum bir sözlüktür. 64 beyitlik manzum bir giriş, 748 beyitlik sözlük kısmı ve 6 beyitlik hâtime bölümü ile eser toplam 818 beyitten oluşmaktadır (Ölker ve Duyar, 2013:19). Şu ana kadar tespit edilen şerh eserleri şunlardır:

1. *Şurûhu'l-Kâfiye Se Zebân,*Cemalüddin Osman b. Ömer ed-Dimaşkî en-Nahvî İbnü'l-Hâcib
2. *Şerhu'l-Kafiye Se Zebân,* Es-Seyyid eş-Şerif Ali b. Muhammed el-Hüseynî el-Cürcanî
3. *Şurûhu'l-Kafiye Se Zebân*, Sûdi el-Bosnevî (Gümüş, 2007:429).

3.10. Şerh-i Nuhbe-i Vehbî

Nuhbe-i Vehbî, Sünbülzâde Vehbî tarafından yazılan Arapça-Türkçe manzum bir sözlüktür. Sünbül-zâde Vehbî, eserini H.1214/M.1799 yılında tamamlayıp devrin padişahı III. Selim'e ithaf etmiştir (Yurtseven, 2003:25). Bu esere yazılan şerhler şu şekilde sıralanabilir:

1. *Şerh-i Nuhbe-i Vehbî*, Ali Rıza b. Mehmed Rüşdi Yalvacî
2. *Şerh-i Nuhbe-i Vehbî,*Yayaköylü Ahmed Reşid el-İzmirî
3. *Nuhbe-i Vehbî Şerhi (matbu),* Raşid Efendi (Gümüş, 2007:429).

3.11. Şerh-i Manzûmetü'l-Lüga

Kaynaklarda *Manzûmetü'l-Lüga* adlı manzum sözlükle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Eserle ilgili şu ana kadar tespit edilen bir çalışma mevcuttur:
Manzûmetü'l-Lüga Şerhi, Derviş Ömer el-Belgradî (Gümüş, 2007:429).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği

Atfî Ahmed Efendi, Bosnalı olup 18. yüzyıl şairlerindendir. Tezkirelerde şârihin hayatı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Kaynaklarda ve şaire ait eserlerde doğum yeri, doğum tarihi, ailesi ve eğitimi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak *Şerh-i Tuhfe*'nin te'lif tarihi olan 1710'dan hareketle, Atfî'nin 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı söylenebilir. Konya İl Halk Kütüphanesindeki nüshanın der-kenârında "*Şerh târîhi H. 1123 ya'nî Üçünci Sultân Ahmed zamanıdur*." **(yk. U. 131)** bilgisi yer almaktadır. *Şerh-i Tuhfe*'nin hâtime bölümünde yer alan aşağıdaki beyitte şârihin sıbyan mekteplerinde ders okuttuğu anlaşılmaktadır:

Pes andan sonra iy pâkîze-gevher
Okudurum luğat etfâle ez-ber **(E. 264b, B.9)**

Müellifin Farsçaya ve Arapçaya hâkim olduğu ve iyi bir eğitim almış olduğu hâtime bölümünde bulunan aşağıdaki beyitlerden anlaşılmaktadır:

Lugât-ı Fârsî'i çok tetebbu'
İdüp kıldum nice dürlü temettu' **(E. 264b, B.10)**

Mürâdif eyledüm Tâzî luġatlar
Ki olmaya ma'ânîde galatlar **(E. 265a, B.23)**

Atfî'nin kaleme aldığı eserlerinden hareketle astronomi ve uzay bilimleri alanında iyi bir eğitim aldığı söylenebilir. Tespit edilen eserlerinde astronomi âletlerinin tanıtımı ve bazı hesaplamalarla ilgili bilgilerin yer aldığı görülmektedir. *Şerh-i Tuhfe*'de kozmik âlemle ilgili kavramların ayrıntılı açıklanması, şârihin bu alanda oldukça bilgili olduğunu göstermektedir.[1]

İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr* adlı eserinde, şiirlerinde "Atfî" mahlasını kullanan müellifin üç beyitlik bir gazeline yer vermiştir:

[1] Kozmik âlemle ilgili açıklamalar için bk. (K.1, B.6), (K..4, B. 2-3), (K..13, B. 1-2).

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilûn

Sanmanuz meygedede sâġar-ı sahbâ çekerüz
Def'ine renc-i ġamun şîşe-i mînâ çekerüz

Bî-sebeb sanma bizüm âh-ı şerer-rîzümizi
Düşmenün kasdına şemşîr-i mücellâ çekerüz

'Atfiyâ kilk-i güher-pâşumuz aldukça ele
Rişte-i nazmumuza lü'lü''i lâlâ çekerüz (Belîğ, 63a)

Atfî'ye ait Millet Kütüphanesi AEME 663 numaralı mecmuada birçok gazel ile Dimetoka'da Hâşimî İsmâil Ağa'ya yazıp gönderdiği bir mektubunun sûreti bulunmaktadır.

Sadettin Nüzhet, *Türk Şairleri* adlı eserinde Atfî'nin bir gazeline yer vermiştir:

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün

İy dâg-ı aşkı sîneye pinhân koyup giden
Kânûn-ı dilde âteş-i hırmân koyup giden

İy girye-senc-i nâle-i fürkat iden beni
İy hem-nişîn-i külbe-i ahzân koyup giden

Ölsem de derd-i hecr ile olmaz devâ-resim
Bu tengnâ-yı mihnete şâyân koyup giden

Bir reh-neverd-i cevr ü cefâ-pîşedür beni
Sahrâ-yı gamda hem-dem-i hicrân koyup giden

Kılmaz mı dest-i lutf ile ma'mûr aceb yine
Bu hâne-i derûnumı vîrân koyup giden

Hayfâ ki la'l-i nâbını bir kerre sunmadı
Ser-şâr-ı câm-ı aşk ile hayrân koyup giden

Bir nev-hırâm-ı arsa-i nahvet-perestdir
Atfî-i zârı bî-ser ü sâmân koyup giden (Ergun, 1936: 561).

Bu gazellere ve Millet Kütüphanesi 663 numaralı mecmuada Atfî'ye ait diğer şiirlere bakıldığında beyitlerinde aşkın terennümü ve sevgilinin tasviri konusunda sanat ve estetiğin ön planda olduğu görülmektedir.

1.2. Eserleri

1.2.1. Miftâh-ı Kavâ'id-i Tuhfe

Atfî Ahmed Efendi'nin aruz ilmine dair yazdığı bir eserdir. Te'lif tarihi H 1123/ M 1710'dur. Eser bir mukaddime, iki fasıl, bir hâtime ve yedi kaideden oluşmaktadır. Bu eserin mukaddime kısmında, klasik geleneğe uygun olarak hamdele ve salveleden sonra te'lif sebebinin anlatıldığı kısa bir bölüm vardır. Müellif, aruz ilmini bilmenin önemini belirttikten sonra eserini "*Miftâh-ı Kavâ'id-i Tuhfe*" adıyla dostlarına hediye ettiğini ifade etmiştir. Eserde *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserde geçen aruz bahirleri ve vezinlerinin izahı hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Tezimizin içeriğiyle ilgili olması nedeniyle bu eserin transkripsiyonlu metni eserin sonunda verildi. Eserin nüshaları İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi 258/2, Ankara Millî Kütüphane 469/2, Kütahya Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi 379/2, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi 572/2, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1736/2, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi 410'da bulunmaktadır.

1.2.2. Hulâsa-i İ'mâli'l-Mu'addil

Atfî Ahmed Efendi'nin astronomi ile ilgili yazdığı bir eserdir. Eserde mu'addil adlı astronomi âletinin özellikleri, kullanımı hakkında bilgiler verilmiştir. Kıble tayini başta olmak üzere astronomi ile ilgili hesaplamaların nasıl yapılacağı hakkında bilgiler yer almaktadır. Te'lif tarihi H.1133/ M.1720 Şeyh 'İzze'd-dîn 'Abdu'l-'Azîzi'l-Vefâyî'nin Arapça eserinin Türkçeye tercümesidir. On üç varaktan oluşan eser; mukaddime, yirmi beş bâb ve bir hâtimeden oluşmaktadır.

Müellif, bu eserin oluşum safhasında Şeyh 'İzze'd-dîn 'Abdu'l-'azîzi'l-Vefâyî, Şeyh Şemse'd-dîn Ebû'l-Fethi's-Sûfî ve büyük âlimlerin çeşitli eserlerinden faydalandığını belirtmiştir. Atfî, bu eserin daha iyi anlaşılması için Türkçeye tercüme ettiğini ifâde etmektedir.

Müellif, hata ve kusurlarının ehl-i maârif tarafından düzeltilmesini istirham ettikten sonra eserini *Hulâsa-i İ'mâli'l-Mu'addil* olarak isimlendirdiğini belirtmiştir. Eserin bilinen nüshaları, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi 4987/1 ve İstanbul Millet Kütüphanesi 204, 205/1'de bulunmaktadır.

1.2.3. Mukantarât Risâlesi

Mukantarât, kemer şeklinde olan şeyler anlamına gelir (Devellioğlu, 1997: 678). Istılâhî olarak levhaların alâka yanına, meridyen (hatt-ı vasatu's-semâ') üzerine çizilmiş bir daire demektir (Tağman, 2007: 61). On dokuz varaktan oluşan bu eser, bir mukaddime ve yirmi bir bâbdan oluşmaktadır. İstinsah tarihi H.1205/ M.1790'dur. Eserde "mukantarât" adlı astronomi âletinin kullanımı ve özellikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu özellikleriyle eser, astronomi bilimi açısından önem taşımaktadır.

Eserin bilinen tek nüshası, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu 205/2'de bulunmaktadır.

1.2.4. Ceyb-i Âfâk Risâlesi

Bu eserde ceyb-i âfâkî adlı astronomi âletinin kullanımı ve özellikleriyle hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Eserde aylar, mevsimler ve burçlarla ilgili matematiksel işlemler cetvellerle gösterilmiştir. Eser sekiz varaktır. İstinsah tarihi H.1205/ M. 1790'dur.

Eserin bilinen tek nüshası, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu 205/3'te bulunmaktadır.

1.2.5. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî

Şerh-i Tuhfe, Şâhidî İbrâhim Dede'ye ait Farsça-Türkçe manzum sözlük olan "*Tuhfe-i Şâhidî*" adlı eserin Bosnalı Atfî Ahmed Efendi tarafından yazılan şerhidir. Çalışma konumuz olan eserle ilgili bilgiler, ikinci bölümde ayrıntılı verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî

2.1. Adı ve Yazılış Tarihi

Atfî Ahmed Efendi, mukaddime bölümünde eserinin adının *Şerh-i Tuhfe* olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

"… hezār iʿtiẕārdan ṣoñra ṣad hezār ibrām u iḳdāmı ile ʿalā ḳadri'l-imkān taṣḥīḥ-i luġāt u tebyīn-i meʿānī vü keşīrü'l-berekātını vāżıḥ ṭarīḳ üzere ki mübtedīlere fehmi āsān ola biżāʿa-i ḳalīl ile birḳaç varaḳ tesvīdine şürūʿ olınup **Şerḥ-i Tuḥfe** ismiyle mevsūm ḳılındı" **(E. 3a).**

Ayrıca hâtime bölümünde geçen şu beyitten eserin adının *Şerh-i Tuhfe* olduğu anlaşılmaktadır:

Çü buldı ḫayr ile bu nüsḫa itmām
Didüm ben ***Şerḥ-i Tuḥfe'****dür buña nām* **(E. 265a, B. 25)**

Şerh-i Tuhfe, H.1123/ M.1710 tarihinde te'lif edilmiştir. Müellif, eserin sonuna "*Ḳıṭʿa-ı berā-yı şerh-şoden-i Tuḥfe-i Şāhidī*" başlıklı kıt'ayla tarih düşürmüştür:

Nesīc-i tāze-kālā Şerḥ-i Tuḥfe
Be-yümn-i feyz-i vehhābu'l-ʿaṭiyye
İrüp pāyāna luṭf-ı ḫaḳla tārīḫ
Didüm bir şerḥ-i zībā Şāhidīye **(E. 264b)**

Son mısradaki kelimelerin ebced hesabına göre toplamı olan hicrî 1123 sayısı *Şerh-i Tuhfe*'nin bitiriliş tarihini vermektedir.

2.2. Yazılış Sebebi

Ahmed Atfî Efendi, *Şerh-i Tuhfe* adlı eserin mukaddimesinde zamanla tahrif olan Tuhfe metnini tashih etmek, aruz bahirleri ve vezinleri hakkında doğru bilgi vermek, Fars dilini yeni öğrenenlere kolaylık sağlamak ve onlara faydalı olmak amacıyla yazdığını belirtir. Şârih, Farsça kelimelerin doğru okunmasını göstermek amacıyla harf ve hareke kayıtlarını vermiştir. Müellif eserin te'lif hikâyesi ve sebebini mukaddimede şu ifadelerle izah etmiştir:

Tuḥfe-i Şāhidī ismiyle mevsūm olan luġat-ı pür-berekātdan ḥaẕẕ-ı keşīre nāʾil ve nice aḥbāb u ṭālibīn ifādesiyle füyūż-ı nā-mütenāhīye vāṣıl u müstefīd olup fe-emmā ber-muḳteżā-yı mürūr-ı eyyām u kurūr-ı aʿvām şiʿri şaʿrden farḳ idemeyüp vebāli daḫı bāl ẓann eyleyen ḳalem-i nüssāḫān-ı ġalaṭ-nüvīsān ile ekşeri taḥrīf olınup baʿżı şübheleri izāle idemeyüp gāh bir noḳta ḳuṣūrıyla ġaybı ʿayb ve gözi kör ve cilāyı ḥilā zamānı rummān ve gāh bir ḥarf suḳūṭıyla nāṣır'ı nār eylemişlerdür. Ve her yazanlar daḫı birbirinden saḳīm yazmaġla ekşer yerleri taḥrīfāt-ı ceheleden sālim olmamaġla nüsḫa nüsḫaya bedel olup nefʿi ḳalīl ve buḥūr u evzānı her biri bir yüzden çep u rāst düşüp maʿānī vü luġātınuñ gerek Türkī gerek Fārsī'sinde īżāḥa ḳābiliyet ḳalmayup keç ü meç bir nüsḫa-i ġarībeye dönmişdür. Bināenʿaleyh ecille-i aḥbābdan baʿżı eḫillā-yı maʿārif-cūyan iltimasıyla belki hezār iʿtiẕārdan ṣoñra ṣad hezār ibrām u iḳdāmı ile ʿalā ḳadri'l-imkān taṣḥīḥ-i luġāt u tebyīn-i meʿānī vü keşīrü'l-berekātını vāżıḥ ṭarīḳ üzere ki mübtedīlere fehmi āsān ola biżāʿa-i ḳalīl ile birḳaç varaḳ tesvīdine şürūʿ olınup *Şerḥ-i Tuḥfe* ismiyle mevsūm ḳılındı **(E. 2b).**

Müellif, hâtim bölümünde *Tuhfe-i Şâhidî*'nin cahil kimseler tarafından tahrif edildiğini, *Tuhfe*'yi okuyan kimselerin istenilen düzeyde eserden faydalanmadığını ifade etmiştir. Her kesimden insanın *Tuhfe*'den istifade edebilmesi için anlaşılması garip lafızları düzelttiğini ve metni ayrıntılı şerh ettiğini belirtmiştir:

Velī taḥrīf-i nüssāḫān elinden
Bozulmışdur ki bilmezler dilinden

Pes andan mübtedī kim bilmeye dil
Oḳıyup eyleyemez nefʿi ḥāṣıl

Diledüm ki anı teşrīḥ ideydüm
Ġarīb elfāẓını tavżīḥ ideydüm

Aña bir şerḥ yazdum ḫūb u raʿnā
Olalar müstefīd aʿlā vü ednā

Mufaṣṣal neşr ile itdüm ifāde
Ki ideler ḫalḳ andan istifāde ***(E. 265a)***

2.3. Şerh Metodu

Atfî Ahmed Efendi'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserinde, klasik şerh metodu bağlamında şu özellikler sıralanabilir:

1. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de* şârih bilgi ve becerisine göre kaynak metni ele almıştır. Şârih, şerh edeceği metnin tamamını şerh metnine dahil etmiştir.
2. Mukaddime bölümünde sebeb-i te'lif açıklamıştır. Şârih, zamanla tahrife uğrayıp aslından uzaklaşan *Tuhfe-i Şâhidî*'yi tashih etmek amacıyla yazdığını belirtmiştir.

3. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*; mukaddime, şerh metni ve hâtimeden oluşmuştur.
4. Şerh edilecek beyitler orijinal haliyle en başa kaydedilmiş, bundan sonra beyitlerin şerhine başlanmıştır.
5. Aruz vezinleri ve bahirleri hakkında bilgi verilmiştir.
6. Aruz ıstılâhları tanımlanmıştır.
7. Ebced hesabı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Atfî'nin şerh metodundaki ana başlıklar bu şekilde belirlendikten sonra, ayrıntı sayılabilecek diğer hususları örneklerle göstermekte fayda vardır:

8. Kelime şerhi esastır. Önce kelimelerin hareke kayıtları verilmiştir. Kelimelerin yazılışı ve söyleyişi ön plandadır.

Leb, lām-ı meftūḥadan ṣoñra bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de dudaḳ dirler. ʿArabī'de fetḥateyn ile **şefe** *maʿnāsınadur. Ruḫ rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammesiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla Fārsī'dür* (K.1, B.3).

9. Kelimelerin ya da kelime gruplarının gramer özellikleri verilmiş, eklerin dilbilgisi tahlilleri yapılmıştır. Farsçaya ait gramer kuralları metin içinde yeri geldikçe açıklanmıştır.

> **Bi-ḫır** bā-ı faṣīḥa ve ḫā-ı muʿcemenüñ kesreleriyle ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile Fārsī'dür. Bunda daḫı ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥi ve kesri cāʾizdür. Ḫirīden'den müştaḳ emr-i ḥāżırdur. Evvelinde olan bā-ı meksūre teʾkīd içündür. Maʿlūm ola ola ki ḥarf-i bā fiʿl-i müstaḳbeldür. Ġayrisine ulaşıcaḳ teʾkīd içün olur ve eger bā'nuñ mā-baʿdi ḥurūf-ı şefeden olursa ol vaḳt be-her-ḥal mażmūm olur (K.3, B.34).

10. Klasik metin şerhlerinde görülen üç dilin birden kullanılma özelliği, Şerh-i *Tuhfe-i Şahidi*'de de görülmektedir. Kelimelerin Farsça ve Türkçe karşılıkları verildikten sonra o kelimenin Arapça karşılığı da verilmiştir. Şârih, kelimelerin Farsça ve Arapça okunuşlarını, hareke kayıtlarını beyan etmiştir.

> Çam aġacı Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve zā-ı Pārs'uñ iskānlarıyla gīj dirler. ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla ve vāv-ı sākine ve bā-ı muvaḫḫadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla **ṣanevber** dirler (K. 25, B. 1).

11. Sanattan uzak, açık, anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Arı Türkī'dür, ism-i cinsdür. Cümle arılara ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla zenbūr dirler. ʿArabī'de daḫı zenbūr dinür ki aṣlı ʿArabī'dür. Ammā bal arısına ʿArabī'de naḥl dirler (K. 4, B. 4).

12. Atfî, şerh sırasında çeşitli münasebetlerle beyitlerde geçen edebî sanatların adını zikretmiştir.

Reste vü ḫasr u ḫasūyīne nedür
Er ṣırası ḳaynata ḳaynanadur

Reste rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccī olan tā-ı ḳaraşet fetḥi ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de er ṣırası dimekdür ki ikinci mıṣrāʿuñ evveline ḳayd olınmışdur. Bu beyit leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere ikinci mıṣraʿ evvelki mıṣrāʿuñ tefsīridür (K. 27, B. 58).

13. Şârih, aslında dilde mevcut olan, ancak kullanımda olmayan arkaik kelimelere yer vermiştir.

Sagu sağmak: Ölünün iyiliklerini acıyla sayıp dökmek.

Aġlamaḳ Türkī'dür. Yaʿnī aġlayup ṣaġu ṣaġmaġa dirler. Zīrā ṣaġu ṣaġmayup aġlamaġa girye dirler (K. 27, B. 92).

Yilüp yopurmak: Telaşla koşmak, durmadan seğirtmek.

Yilici Türkī'dür. Yaʿnī ***yilüp yopurup*** *çoḳ gezen ādeme dirler* (K. 14, B.4).

Buru: Ağrı, sancı.

Ḳalbe ḳuvvet virür ve göbek ***burusın*** *izāle ider* (K. 27, B. 69).

Yaykamak: Yıkamak.

Eger ḳoparup yayḳamadan yiseler miʿdenüñ elemine nāfiʿdür (K. 27, B. 1).

14. Şârih, önemli ve gerekli gördüğü yerlerde okuyucuya ansiklopedik bilgiler vermiştir. Mesela, astronomi ve coğrafya ile ilgili sözcükler ile Farsça ay, mevsim adları ve zamanla ilgili kavramlar şerh edilirken ayrıntılı açıklamalar verilmiştir.

Ḫūr ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve vāv-ı resmī ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de güneş dirler. ʿArabī'de **şems** maʿnāsınadur. Sebʿa-i seyyārenüñ

dördüncisidür. Biri felek-i rābiʿdür. Saʿd-ı aṣġardur. Cümle kevākibüñ ekberi ve aʿẓamıdur ki neyyir-i aʿẓam dirler. Müʾenneṯdür ṭabīʿatı ḫār u yābisdür. Iḳlīm-i rābiʿ buña mensūbdur. Vilāyet-i Rūm ve Īrān ḫalḳı ve pādişāhlar buña müteʿallıḳdur. Cirmi yüz altmış altı cirm-i arż ḳadardur. Seyri ġarbdan şarḳadur. Ḥareket-i aṣliyyesi bir senede devresin tamām ider. Her burcda bir ay mekṯ ider. Maʿlūm-ı erbāb-ı ṭabīʿat ve mefhūm-ı aṣḥāb-ı fıṭnatdur ki bu ʿālem-i kevn u fesādda sene iʿtibār ve anuñla ʿamel u kār itdükleri iki nevʿdür. Birine sene-i şemsiyye ki sene-i rūmiyye dinür. Üç yüz altmış beş gün ve altı sāʿatdur. Yaʿnī rubʿ-ı yevmdür ve biri sene-i ḳameriyye didükleri üç yüz elli dört gün sekiz sāʿat ḳırḳ dört daḳīḳadur. Sene-i şemsiyye-i rūmiyyenüñ bir ayı otuz ve bir ayı otuz bir gün olup māh-ı şubaṭ yigirmi sekiz gündür ki dört senede bir kebīsā olduḳda yigirmi ṭoḳuz olur ve ol dört senede sāʿat ve deḳāyıḳ tefāvüti ile üç yüz altmış altı gün olur. Ve sene-i ḳameriyyenüñ bir ayı yigirmi ṭoḳuz ve bir ayı otuz gün olur. Ḥikmeti oldur ki her bir ay ki muḥarrem ve ṣaferdür ilā āḫirihi yigirmi ṭoḳuz gün on iki sāʿat ḳırḳ dört daḳīḳa ider. İkinci ay daḫı on iki sāʿat ḳırḳ dört daḳiḳa ider. Evvelki ayuñ on iki sāʿatı ile ikinci ayuñ on iki sāʿatı yigirmi dört sāʿat olur ki bir gün tamām olur. Ve ḳırḳ dört daḳīḳa ki bunda vardur. İkinci ayda otuz gün seksan sekiz daḳīḳa olur. Ol eclden bir ay otuz ve bir ay yigirmi ṭoḳuz gün olmaḳ iḳtiżā ider. Ḥāṣıl-ı kelām felek ḳamer devriyle bir ay yigirmi ṭoḳuz buçuḳ olduġı gün olduġı sebebden her birinüñ naḳż u cebīrinden bir ay yigirmi ṭoḳuz ve bir ay otuz gün olur. Ve'l-ʿilmü ʿinde'llāhi'l-ʿallām. Ve şemsüñ şarḳı daḫı ḥamel burcınuñ on ṭoḳuzıncı derecesine taḥvīl idecegi maḥaldur (K.1, B.6).

15. Metin şerh edilirken beyitte geçen hayvan ve bitki isimleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Şârih, yaşadığı dönemle ilgili âdetler, gelenekler, inanışlar ve hastalıkların tedavi yöntemleri hakkında bilgiler vermiştir.

Ḫaşḫaş Türkī'dür. Bir maʿrūf dānedür ṭabīʿatı üçünci derecede ṣovuḳdur yaşdur. Yapraġıyla başlarını ḳaynadup gice ile uyḳusı gelmiyen ādemüñ başına dökseler uyḫusını getürüp uyudur ve içerlerse daḫı münevvimdür. Eger başlarını ṣu ile muḥkem ḳaynadup baʿdehu sürseler bal ile tekrār ḳaynatsalar ḳoyulınca bu baldan yiseler öksürügi ve eski ishāli defʿ ider nāfiʿdür. Eger toḫmından on dirhem ḳadarı döküp ve eleyüp şeker ile yiseler münevvimdür ve öksürügi izāle ider. Eger ḳabuġından çıḳarup sāde ḳabuġını döküp ṣabāḥ ve aḫşām nıṣf-ı dirhem miḳdārını ṣovuḳ ṣu ile istiʿmāl eyleseler ḥarāreti olan ishāli defʿ ider ve yüreginde ḳan gidene daḫı nāfiʿdür (K. 27, B.93).

16. Şârih, önceden şerh ettiği kavramlara metin içi gönderme yaparak tekrara düşmemeye çalışmıştır.

Berz toḫm maʿnāsınadur ve ger lafẓı kāf-ı Pārsī ile edāt-ı nisbetdür. Ne kelimeye lāḥıḳ olursa ekṯer ṣanʿat maʿnāsın ifāde ider. Āhenger ve zerger ve kefşger gibi berzger daḫı böyledür. Tafṣīli ḳıṭʿa-i ūlāda "**Bay tüvānger" mıṣraʿınuñ şerḥinde geçmişdür** (K. 3, B. 5).

17. Şârih, bazen de sözü fazla uzatmamak amacıyla ayrıntılı bilgi vermeye gerek duymamıştır.

Bu ıṭnābdan ġaraż ancaḳ tīr-māh bunda güz ayına maḫṣūṣ olmayup fuṣūl-ı erbaʿanuñ ṣayfīsinüñ evvelki ayı olduġı maʿlūm olmaġ'çundur ve illā bu muḫtaṣaruñ bu mertebe ıṭnāba taḥammüli yoḳdur (K. 27, B. 125).

18. Şârih, şerh edilen beyite uygun âyet iktibası, Arapça ve Farsça iktibasları yapmıştır. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de Farsça manzum iktibasların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

"Ve'l-ʿilmü ʿinde'llāhi'l-ʿallām"

"İlim Allâh'ın katındadır." Ahkaf 46/23, Mulk 67/26

Fuṣūl-ı ʿİmādiyye'de mesṭūrdur ki "Lev ḳāle ʿalā vechi'l-müzāḥ men ḫūdāyem yüridü bihi fe-ḳad kefere."

(Bir kişi şaka ile "Ben Hudâyım." derse ve onunla "Ben kendim olucuyum, geliciyim." manasını kastetse şüphesiz kâfir olur.)

Çü der-demend be-nāḳūr cümle-i ervāh
Çü ḫayl-i naḥl şeved münteşir suy-ı hāmūn [E. 14a]

(Sûra üfürüldüğünde bütün ruhlar, arı sürüsünün ovaya dağılması gibi yayılırlar.)

19. Vezinlerin taktî'i verilmiştir.

Düpdüze hem-vāre dihem daḫı yeksān
Kes bü-bür enbür ḳısac u örse di sindān

düpdüze hem-*müfteʿilün* ***vāre di*** *fāʿilāt* ***hem daḫı yek*** *müfteʿilün* ***sān*** *fāʿ* ***kes bü-bür en*** *müfteʿilün* ***bür ḳısac u*** *fāʿilāt* ***örse di sin*** *müfteʿilün* ***dān*** *fāʿ (K. 19, B. 1).*

20. Şârih, eserinde birçok kaynaktan istifade etmiştir. Eserinde bu kaynakların ismini zikretmiştir.

Ḫıdīv daḫı Fārsī'dür, ḫudāvend maʿnāsınadur. **Niʿmetu'llāh** ḥarekāt-ı şülüşe ile naḳl idüp dimiş ki fī enḥāʾi'l-meftūḥa ḫadīv bi-maʿnā efendi ve fī enḥāʾ-i'l-meksūre ḫıdīv bi-maʿnā ulu pādişāh ve māl ṣāḥibi ve ev ṣāḥibi ve ferīd u yegāne maʿnāsına ḥaḳīḳatda ʿālemüñ ṣāḥibi ve māliki ʿālemüñ ṣāḥibi ve māliki ve ferīd u yegāne Ḥaḳḳ teʿālā ulu olduġından ötüri Ḥaḳḳ teʿālānuñ ismi olmışdur. İzed gibi. Ve fī enḥāʾi'l-mażmūme ḫudīv bi-maʿnā emīr-i büzürk ve ṣāḥib-i māl ve ṣāḥib-i ḫāne. Hāẕā naḳlehu (K. 12, B. 8).

21. Atfî'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* eserinde dikkat çeken özelliklerden birisi de ana metinde ileri sürülen görüşleri, anlamlandırmaları değerlendirerek reddiyelerde/ eleştirilerde bulunmasıdır. Bu eleştiriler arasında, gramer, kelime veya kelime

gruplarına verilen yanlış anlamlar, tercüme hatalarından doğan eksik veya kusurlu ifadeler sayılabilir.

Bu sözümi ez-ber it göñlünüñ aç pasını
İn süḫanem yād kon jeng-i dilet mī-zedāy

Ez-ber it Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de yād ḳün dimişdür. Ammā bu maʿnāya ekşer giriften ve dāşten żamīmesiyle istiʿmāl olınur. Yād giriften ḫāṭırda ṭutmak ve ezberlemek maʿnāsınadur. Ve yād dāşten ḫāṭırda ṣaḳlamaḳ ḥıfẓ eylemek maʿnāsınadur. Yād kon ise ẕikr eyle ve an yaʿnī ḫāṭıra getür dimekdür. Pes bundan maʿlūm oldı ki yād kon ezber it maʿnāsına degüldür. Gerek idi ki yād kon yirine yād-gīr yāḫūd yād-dār söyleye (K.1, B.10).

22. Atfî, şerh yaparken bir mısranın ya da kelimenin başka şerh metinlerindeki kullanımına da dikkat çekmiştir.

Baʿżı nüsḫada mıṣraʿ-ı ṣānī "**Fesligendür yek bünī dirler hemān**" vāḳiʿ olmışdur (K. 27, B. 82).

Baʿżı nüsḫada bu mıṣraʿ "**Bāb-ı ḫurmenile süpürüṅdüsi jāj** " vāḳiʿ olmışdur (K. 27, B. 98).

Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle ve rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArabī ile çerz dirler. Baʿżı nüsḫada āḫiri zā yirine sīn-i mühmele ile çers vāḳiʿ olmışdur (K. 27, B. 10).

2.4. Muhtevâsı

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî adlı eser, üç bölümden oluşmaktadır: Mukaddime, şerh metni ve mesnevî tarzında yazılmış 26 beyitlik bir hâtime. Mukaddime bölümünde eserin adı zikredilmiş, eserin yazılış amacı verilmiştir. Mukaddime ve dua sözlerinden sonra Atfî Ahmed Efendi, şerhine birinci kıt'adan başlamıştır. Şerhte önce kıt'anın bahir ve vezni hakkında bilgi verilmiş, kıt'ada geçen aruz ıstılâhlarının tanımı yapılmıştır. Daha sonra manzum sözlükteki beyitlerin şerhine geçilmiştir. Bu beyitlerde geçen Farsça kelimelerin önce hareke kayıtları verilmiş, harekelerinde ihtilafa düşülen kelimelerin farklı okunuşları verilmiştir. Lüzum görülen yerlerde şârih, gramer bilgilerine değinmiştir. Manzum beyitlerde geçen Farsça ve Türkçe kelimelerin Arapça karşılıkları da şerh metninde verilmiştir. Şârih, kelimelerin Arapça karşılıklarını verirken el-Cevheri'nin *es-Sıhahu'l-Lüga* ve Muslihuddin Mustafa b. Şemseddîn el-Karahisarî'nin *Ahterî* adlı sözlüklerinden faydalandığını belirtmiştir. İlk dizesi Farsça, ikinci dizesi Türkçe olan beyitlerden hareketle leff ü neşr sanatından örnekler verilmiştir. Her beyit tef'ilelerine göre taktî' edilmiştir. Atfî

Ahmed Efendi, hâtime bölümünde yararlandığı bazı kaynakları şu beyitlerde ifade etmiştir:

Getürdüm çok cevâhir ***Cevherî****'den*
Nice dürr-i mülemma' ***Ahterî****'den*

Müterâdif eyledüm Tâzî luġatlar
Ki olmaya ma'ânîde ġalatlar **(E. 265a)**

Şârih, metni şerh ederken faydalandığı ya da daha önce gördüğü bazı eserlere göndermelerde bulunmuştur. Bazı eserlerden de kısmî iktibaslar yaparak şerh metnini sağlam temellere oturtmaya çalışmıştır. Yukarıda adı geçen eserler dışında şârih şu kaynaklardan yararlanmıştır:

Bahrü'l- Garâ'ib, Lutfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, *Lügat-ı Ni'metullâh*, Ni'metullâh b. Ahmed b. Mübârek er-Rûmî, *Lügat-ı Halîmî*, Lutfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, *Fusûl-ı İmâdiyye*, Abdurrahîm b. Ebî Bekr b. İmâdüddîn b. Ebî Bekr Ali b. Abdülcelîl el-Mergınânî el-Fergânî es-Semerkandî, *Dekâyıku'l-Hakâyık*, Kemâl Paşa-zâde Şemsüddîn Ahmed b. Süleymân, *Düstûru'l-'Amel*, Riyâzî Mehmed, *Bahrü'l- Ma'ârif*, Sürûrî, *Muhtar-ı Sıhâh*, Ebû Bekir er-Râzî, *Şerh-i Gülistân*, Sûdî, *Vesîletü'l-Makâsıd ilâ-Ahseni'l-Merâsıd***,** Hatîb Rüstem el-Mevlevî, *Nisâb-ı Sıbyân***,** Ebû Nasr Ferâhî, *Risâlet (Risâle fî-mane't-tilmîz)*, Abdulkadir el-Bağdâdî, *Mi'yâr-i Cemâlî*، Şems-i Fahrî, *Sıhâh-ı Fürsî*, Muhammed İbn Hinduşâh-ı Nahcivânî, *Şeh-nâme*, Firdevsî.

Şârih, adı geçen bu eserlerden alıntılar yaparak ve örnekler vererek şerh metnindeki bilgileri sağlam temellere oturtmaya çalışmıştır. Metinde bu eserlerin dışında 16. yüzyıl tezkirecilerinden ve divan şairi Latîfî'den iki beyit, İran edebiyatı şairi Senâyî'den bir beyit iktibas edilmiştir.

E nüshasındaki der-kenârlar kısmında şârihin faydalandığı kaynaklar arasında *Tuhfetü'l-Mülûk,* Abdurrahmân b. Abdullâh-ı Kuddûsî*, Metâlib,* İmâm-ı Râzî, *el-Keşşâf,* Zemâhşerî, *Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbûsu'l-Vesît*, Fürûzâbâdî, *ve* Es'ad b. el-Yanyevî'den kısmî iktibaslar yer almaktadır.

Metnin sonunda ise eserin te'lif tarihi ve dua kısmı bulunmaktadır.

Atfî'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* eserinde çeşitli kitabî bilgiler bulunmaktadır. Metinde din, coğrafya, tarih, kültür, edebiyat ve belâgat ile ilgili birtakım bilgilere rastlanmaktadır. Şârih, şerh esnasında yeri geldikçe metinde geçen kavramlarla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Bu nedenle eserin muhtevâsı din, cemiyet, insan, tabiat ana başlıklarına göre incelendikten sonra gramer, edebiyat ve belâgat unsurları açısından değerlendirilmiştir.

2.4.1. Din

Dinî inançlar, insanlık tarihinde ve sosyal yaşamda önemli bir role sahiptir. Klasik Türk edebiyatı ürünlerinde dinî kavramlardan sıkça istifade edilmiştir. Bu ürünler gözden geçirildiğinde gerek nesir gerekse manzum yapıtlarda çok yüksek seviyede dinî malzemenin âyet ve hadîslerin; teolojik birikimin ve sûfîstik rengin varlığı dikkat çekecektir (Kara, 2016: 31). *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de de dinî muhtevâ ile ilgili kavramlar yer almaktadır. Birinci kıt'anın birinci beyitinde Tanrı mefhumunun Farsça ve Arapça karşılıkları verilmiş, Allâh'ın isim, sıfat ve tezâhürleri ile ilgili bilgilere değinilmiştir.

2.4.1.1. Allâh

Şârih, kaynak metinde geçen Tanrı, Îzid, Yezdân ve Hudây kelimelerinin hareke kaydını vermiştir. Bu kelimelerin Arapça karşılığı olan Allâh kelimesini şerh etmiştir.

> **Tañrı** Türkīʿibāretdür. **Allāhu** teʿālānuñ ism-i şerīfidür. Fārsī'de **İzid** dirler hemze-i meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle eṣaḥḥdur. Fetḥa ile daḫı mervīdür ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile **İzed** dinür, ism-i ẕātdur. ʿArabī'de **Allāh** dimek gibi ve daḫı āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ fetḥasıyla ve zā-ı ʿArabī'nüñ sükūnıyla ve dāl-ımühmele-i meftūḥadan ṣoñra elif ve nūn-ı sākine ile **Yezdān** daḫı Fārsī'dür. Bārī ʿazze ismühünüñ vaṣfıdur, yaradıcı maʿnasına. ʿArabī'de **Ḫālıḳ** maʿnāsınadur ism-i ṣıfātdur. Ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla **Ḫudāy** dāḫı Fārsī'dür (K. 1, B. 1).

Allâh'ın sübuti sıfatlarından tekvîn (yaratıcı) ve Esmâ-i Hüsnâ'dan Rezzâk ismi şerh edilmiştir (K.14, B.2).

Bunun dışında Allâh'ın isimlerinden Mâlik (mülk issi), [K. 12, B. 8] ve besleyici (perverdigâr), [K. 20, B. 10] kavramları şerh metninde yer almaktadır.

2.4.1.2. Melek

Metinde melek, kavram olarak yer almıştır. Bu kavramın Farsça ve Arapça karşılıkları verilmiştir:

> ***Ferişte*** *Türkī'dür. Semāvāt ḫalḳına dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammeleriyle ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla sürūş dinür. ʿArabī'de fetḥateyn ile* ***melek*** *dirler* (K. 25, B. 9).

Metinde sûru üflemekle görevli olan İsrâfil meleğin adı geçmektedir.

> *ʿArabī'de nāḳūr ṣūr didükleri nesnedür ki kıyāmetde nefḫ olınsa gerekdür. Cümle ervāḥ-i ʿālem içindedür.* ***İsrāfīl*** *nefḫ idince cümlesi andan çıḳup her birisi kendi gövdesine varur* (K. 1, B. 9).

E nüshasındaki der-kenârda ise Cebrâ'il'in peygamberlere vahiy getirmekle görevli melek olduğu bilgisi yer almaktadır.

> *Enbiyāya peyām-ber didükleri Ḥaḳḳ Teʿālādan yā bi-ẕ-ẕāt yā* ***Cebrā'il*** *vāsıṭasıyla ümmetlerine ḫaber iletdükleri iʿtibārıyladur* (E. 5a).

2.4.1.3. Peygamberler

Birinci kıt'anın ikinci beyitinde ise peygamber kelimesinin hareke kaydı verilmiştir. Daha sonra peygamber mefhumu ile ilgili anlamsal ve gramatiksel açıklamalar verilmiştir.

> **Peyġam-ber** bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve ġayn-ı muʿceme-i meftūḥa ve mīm-i sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Yā bi'ẕ-ẕāt yā vāsıṭa ile ʿArabī'de **resūl** maʿnāsınadur (K. 1, B. 1).

Şerh metninde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şeriatından bahsedilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) ismi yirmi yedinci kıt'ada, sekseninci beytin şerhinde istişhâd beyitte yer almıştır.

Be-hil āyīn berzīn u zerrādüşt
*Be-**şerʿ-i Aḥmed-i Muḫtār** dih püşt*

(Âteşperestin ve Zerdüşt'ün yolunu bırak, seçilmiş Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şeriatına dayan.)

Ayrıca peygamberlerden Hz. İsâ (K. 26, B. 2) ve Hz. Nuh (K. 27, B. 124) isimleri ifade edilmiştir.

2.4.1.4. Kitaplar

Şerh metninde Hz. İsâ ve ona indirilen kitap İncil ile ilgili bilgiler verilmiştir.

> **İncīl** Türkī'dür. **Tersālar** içinde bir muʿteber kitābuñ adıdur ki **Ḥażret-i ʿİsā** ʿaleyhi's-selāma nāzil olmışdur. Fārsī'de elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcem'üñ ve lām'uñ kesreleriyle ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ żammıyla ve vāv'la nūn'uñ sükūnıyla Engiliyūn dirler. ʿArabī'de daḫı İncīl dirler (K. 26, B. 2).

2.4.1.5. Âhiret ile ilgili mefhumlar

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî adlı eserde âhiret ile ilgili olarak uçmak (cennet) ve tamu (cehennem) kavramları verilmiştir.

> İkinci uçmaḳ lafẓı daḫıTürkī'dür ki yaʿnī cennet dimekdür āḫiretde muʾminlere cāy-ı āsāyiş olacaḳ yirdür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ ve hā-ı hevvezüñ kesreleriyle ve şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla bihişt dirler. ʿArabī'de **cennet** dirler. Dūzaḫ dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṭamu dirler ki āḫirinde müşriklere neʿūẕu bi'llāh cāy-ı ʿiḳāb olacaḳdur. ʿArabī'de **cehennem** dirler (K. 26, B. 1).

2.4.1.6. Din ile ilgili mefhumlar

Şerh-i Tuhfe'de, kaynak metinde geçen din ve dinle ilgili kavramların hareke kayıtları verilmiştir. Din, mezhep, zâhid, suç, günah, kâfir, put, kilise gibi kavramlar şerh edilmiştir.

> **Şuç** żamme-i ṣād-ı mühmele ile Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle günāh dirler. ʿArabī'de cīm-i mażmūme ile **cünāḫ** dinür ve kesre-i ḥā-ı mühmele ile **ḫinş** daḫı dirler (K. 8, B. 5).

> **Kilise** Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArab'uñ żammıyla ve nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla künişt dirler. **Kāfirlerüñ** putları durduġı ḫānedür ki anda varup putlarına ʿibādet iderler. ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ fethasıyla **deyr** dirler (K. 26, B. 2).

Bunun dışında kâfir (muğ), [K. 27, B. 104] ve zâhid (pârsâ), mezheb ve din [K. 22, B. 8] kavramlarına yer verilmiştir.

2.4.1.7. İbâdet ile ilgili mefhumlar

Şerh metninde ibâdet ve oruç ile ilgili mefhûmların hareke kayıtları verilmiştir.

> **Ṭapmaḳ** Türkī'dür ki **ʿibādet** maʿnāsınadur. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla perestiş dirler. Perestīden'den ism-i maṣdardur. ʿArabī'de **ʿubūdiyyet** maʿnāsınadur (K. 22, B. 8).

> **Rūze** rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ile ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve āḫirinde hā-ı resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de **oruç** dirler. ʿArabī'de **ṣavm** maʿnāsına (K. 25, B. 6).

2.4.2. Cemiyet

2.4.2.1. Tarihî ve mitolojik mefhumlar

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de şârihin tarihi ve mitolojik bilgilerini de yansıtan açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Beyit içerisinde peygamberler tarihi, Türk, İran ve Arap kültürüne ait malzemeyle ilgili bir kavram varsa bu konulara açıklık getirilmiştir. Atfî, kimi konulara ismen değinirken kimi konularda da detay bilgiler vermiştir.

2.4.2.1.1. Türk tarihi

Şerh metninde Selçuklu Sultanı Melikşâh döneminde uygulamaya konulan Celâlî takviminden bahsedilmektedir:

> Biri ışṭılāḥ-ı Fürs-i İslāmiyedür ki **Sulṭān-ı Celālü'd-devle Melikşāh-ı Selçuḳī** ʿaṣrında muḳavvimīn bu ẕikr olınan ayları kebīse iʿtibārıyla Ferverdīn ayınuñ evvelini nev-rūz gününden ṭutup dört faṣluñ her birisine üçer ay taʿyīn eylediler (K. 27, B. 125).

2.4.2.1.2. İran kaynaklı mitolojik kişiler

Atfî'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* eserinde Acem kaynaklı kişilerden Dârâ, İskender-i Zülkarneyn, Dârâb Şâh, Mânî, Erdeşir, Zerdüşt ve Cemşîd'den bahsedilmektedir.

> **Dārā** bir büyük pādişāhuñ ismidür ki **İskender-i ẕü'l-ḳarneyn**'üñ evvel ẓuhūrında Mışır'da Pādişāh idi ve memālike ḥükm iderdi. **Dārāb Şāh**'uñ pederidür (K. 12, B. 9).
>
> **Zerdüşt** daḫı bu maʿnāya gelür ki Gebr dininde āteşperestler meẕhebinde peyġamberlik daʿvāsın idüp **Zend-āvestā** nām bir kitāb teʾlīf eylemişdür ammā mecūsīdür (K. 27, B. 80).
>
> Biri ışṭılāḥ-ı Fürs-i cāhiliyetdür ki tārīḫ-i ḳadīmī dimekle meşhūrdur. İbtidāsı **Cemşīd**-i pelīd zamānındadur (K. 27, B. 125).

2.4.2.2. Kavim adları

Şerh-i *Tuhfe-i Şâhidî*'de kavim ve kabile adları ele alınmıştır. Metinde kavm u kabile adları Türkçe olarak değerlendirilmiştir. Şârih, Kürt ve Türkmen kavimlerinden bahsetmiştir.

> **Ḳavm u ḳabīle** kelimeleri Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥalarıyla ve elif ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla tebār dirler. ʿArabī'de ve rā-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ ve ṭā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla reḥṭ dirler ve ḳabīle daḫı dinür. Cemʿi ḳabāʾil gelür (K. 2, B. 5).
>
> Ḳara ev Türkī'dür ki **Ekrād** ve **Türkmen** ṭāʾifesi istiʿmāl iderler (K. 15, B. 6).

2.4.2.3. Ülkeler ve şehirler

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de bazı yer isimleri ve bunlarla ilgili bilgiler vardır. Şârih, bilgi ve tecrübelerine dayanarak birçok yararlı bilgi verir. Yer isimleri arasında Mısır, Çin, Ferhâr, Şam, Arabistan; Labseki (Çanakkale), Vodina (Yunanistan), Hirî, Râz, Mürvez (Horasan), Alem, Tabes, Vahş (Belh), Buhara, Âmûn, Kürdistân ve Katû bulunmaktadır.[1] Bu yer isimleri, metinde çeşitli özellikleriyle yer alır.

> **Ferġār** Türkistān'da bir şehrüñ adıdur ve hem daḫı bir büt-ḫānenüñ adıdur. Dirler ki anda güzel cāriyeler ṭurup ol bütlere ḫidmet iderler, yitmişden eksük olmaz. Her biri hüsn ü cemālde bī-naẓīrdür. Şöyle ki birisine bir miḳdār taġayyur vāḳiʿ olsa anı giderüp yirine bir aʿlāsın getürürler. Bir kimesne büt-ḫāneye gelüp ṣanemlere secde eylese ẕikr olınan cāriyelerden her ḳanġısına iltifāt eylese fi'l-ḥāl ol cāriye anuñ ḥalvetine varup murādın ḥāṣıl idüp ecr ü ṣevābın zuʿmlarınca ol bütlere īṯār u niṯār iderler (K. 4, B. 5).

2.4.2.4. İçtimâî hayat

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî içerisinde 17. ve 18. yüzyıllara ait sosyal ve kültürel yaşamla ilgili bazı özelliklere rastlanılmaktadır. Bu kültürel özellikler arasında; içtimâî tabakalar, insan tipleri, meslekler ve meslek erbabları, âdet ve gelenekler, telakkî ve inanışlar, oyunlar, alış-veriş ve ölçü âletleri, tabâbet gibi konular sayılabilir. Metinde rastladığımız kültürel unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

Osmanlı devletinde sultan (pâdişah, ulu han), sosyal hayatın en üst tabakasında bulunan kişidir. Sultanın çevresinde kul, karavaş, cariye, esir gibi insan tipleri bulunur (Sefecioğlu, 2001:76).

> **Ulu ḫāna** terkībi Türkī'dür. Yaʿnī büyük beg ve pādişāh dimekdür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla key dirler (K. 9, B. 2).
>
> **Pādişehler** lafẓıTürkī'dür. Cemʿ-i pādişāhdur. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve hā ve elif ve nūn'la keyhān dinür. ʿArabī'de mülūk dirler (K. 27, B. 117).
>
> Dārā Fārsī'dür. Türkī'de **ulu sulṭāna** dirler (K. 12, B. 9).
>
> **Ḳaravaş** Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Fārsī'nüñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥi ve elif ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla perestār dirler ki mışraʿ-ı ṯānīye ḳayd olınmış yaʿnī ḳul ve ḳaravaş dimekdür. ʿArabī'de **ʿabīd** ve **ġulām** ve **cevārī** maʿnāsınadur (K. 2, B. 6).
>
> Bendegī bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele-i meftūḥa ve hā-ı resmī ile ve āḫirinde kāf-ı meksūre ile ve yā-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de **ḳulluḳ** dimekdür (K. 27, B. 53).

[1]Burada yer alan yer isimlerinin sayfa numaraları "Özel İsimler Dizini" kısmında yer aldığından kıt'a ve beyit numaraları verilmedi.

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de yazıcı (kâtip), çeribaşı (sipehdâr, sipehbed) [K.12, B. 9], leşker başı (ser-asker, bölükbaşı) [K. 27, B. 90] gibi resmî görevler zikredilmiştir.

Yazıcı *Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle veyā-ı ḫuṭṭī ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla debīr dinür. ʿArabī'de kātib maʿnāsınadur* (K. 27, B. 66).

Tipler temsil ettikleri sosyal değerler dolayısıyla manalıdır. Onlar muayyen bir devirde toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ederler (Kaplan, 1996:5). Tip, en kısa tanımıyla bir grubun belli başlı karakteristik özelliklerini kendinde toplayan parçasıdır. İnsan tipi ise, dış görünüşü, kıyafeti, davranış biçimi, zevkleri, zihniyeti, kısacası yaşam biçimi aynı veya yakın olan bir grubu temsil eden kişiliktir (Tunç, 2015: 25). *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de sosyal yaşamda yer alan değişik tiplere yer verilmiştir. Bu tipler, akrabalıkla ilgili tipler ve diğer tipler olarak tasnif edilmiştir. Şerh metninde tiplerle ilgili tespit edilen kavramlar şunlardır:

Tablo 4.
İnsan Tipleri

No.	Türkçe	Farsça	Arapça	Kıt'a ve Beyit No.
	AKRABALIKLA İLGİLİ TİPLER			
1	Dede	niyâ	cedd	K. 2, B. 6
2	Kardeş	bürâder/ dâder	ehh	K. 3, B. 1/ K. 12, B. 7
3	Oğlancık	kûdek	sabî	K. 4, B. 6
4	Oğul	pür / ferzend	ibn	K. 4, B. 6 / K. 27, B. 3
5	Avrat	zen	zevce	K. 6, B. 4
6	Er (koca)	şevher / şûy	zevc	K. 6, B. 4 / K. 27, B. 2
7	Kız kardeş	hâher	uht	K. 18, B. 2
8	Anne	mâder	umm	K. 18, B. 2
9	Ata (baba)	peder	eb	K. 18, B. 2
10	Kız	duhter	bint	K. 18, B. 14
11	Kaynana	zen-mâder / hasûyîne	ummu zevce / sıhret	K. 27, B. 2 / K. 27, B. 2
12	Yinge	piyû	---	K. 27, B. 2
13	Kaynata	Zen-peder / hasr	ebu zevce / sıhr	K. 27, B. 2 / K. 27, B. 58
14	Güyegü	dâmâd	haten	K. 27, B. 3
15	Torun	nebîre	hâfid	K. 27, B. 4

	DİĞER TİPLER			
1	Yoldaş	hem-râh	refîk	K. 3, B. 1
2	Yiğit (genç)	cüvân	Fetâ/ şebâb	K. 4, B. 6
3	Yaşlı	pîr	şeyh	K. 4, B. 6
4	Yaşlı kadın	pîre-zen	ʻacûze	K. 4, B. 7
5	Konuk alan	mîzubân	muzîf	K. 19, B. 8
6	Konuk (misafir)	mihmân	zayf	K. 19, B. 8

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de mamı (ebe), ekinci, demirci, kuyumcu, çerçi, bennâ (mimar), çulha (dokumacı, kazzâz), gibi meslek isimleri zikredilmektedir. Şerh metninde bu mesleklerle ilgili öne çıkan özellikler verilmiştir.

> Yaʿnī **avurda ʻavrat** ki ebe daḫı dirler. Oġlan ṭoġurdurur. Fārsī'de zā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle ve mīm-i sākine ile jem dinür. ʿArabī'de ḳābile maʿnāsınadur (K. 27, B. 8).
> **Mamı** Türkī'dür. Ebe didükleri ʿavratdur ki oġlan ṭoġurur. Fārsī'de kesre-i bā-ı ʿAcemī'le ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı meftūḥadan ṣoñra elif'le ve rā-ı mühmele ile pīşyār dinür (K. 27, B. 45).
>
> **Ekinci** Türkī'dür. Yaʿnī çiftçi dimekdür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve zā-ı menḳūṭa ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla berzger dirler. Berz toḫm maʿnāsınadur ve ger lafẓı kāf-ı Pārsī ile edāt-ı nisbetdür. Ne kelimeye lāḥıḳ olursa ekşer şanʿat maʿnāsın ifāde ider. **Āhenger** ve **zerger** ve **kefşger** gibi berzger daḫı böyledür (K. 3, B. 5).
>
> İnce yol Türkī'dür. Meşelā yaya yolıvesā'iri şāh-rāhı olmayan ince yollara dinür. Bennā ipi daḫıTürkī'dür. Yaʿnī **bennālaruñ** ipi ki yapu yapduḳlarında gererler bir sicimdür (K. 27, B. 90).
>
> Tār tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle Fārsī'dür. Türkī'de arış dirler. **Çulḥalaruñ** beze doḳıduḳları erişdür yaʿnī iplik (K. 12, B. 4).

2.4.2.5. Savaş

Şerh metninde savaş ve savaşla ilgili kavramlar, hareke kaydı yönüyle ele alınmıştır.

> **Şavaş** Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve kāf'uñ iskānlarıyla ceng dirler ve bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve şīn-i menḳūṭanuñ sükūnıyla **perḫāş** daḫı Fārsī'dür. Cenk maʿnāsına. Cenk Türkī'de daḫı müstaʿmeldür ʿArabī'de **ḥarb** maʿnāsına (K. 3, B. 6).

Bunun dışında savaş (peykâr) [K. 12, B. 6], zafer (pîrûz), intikam almak (keyfer) [K. 12, B. 14], uruş (rezm), kavga (halâluş), [K. 25, B. 8], tüfenk (zebtâne), [K. 27, B. 60], neberd (hamle ve cenk etmek) [K. 27, B. 80], hedef (nişâne), [K. 27, B. 106] gibi kavramlar şerh metninde ele alınmıştır.

Metinde demren (peykân), mızrak (nîze), yay kirişi (zîh), ok (tîr), yay (kemân) [K. 1, B. 5], Kılıç (şemşîr, tîğ), hançer (deşne), kın (ğılâf), [K. 5, B. 5], kalkan (siper), ok ve yay konacak yer (kîş), ok gezi (süfâr) [K. 16, B. 3], [K. 21, B. 7], gürz [K. 27, B. 97], ok (nâvek) [K. 27, B. 111] gibi savaş âletlerinin hareke kayıtları verilmiştir.

> Tīġ daḫı tā-ı ḳaraşet ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye ve ġayn-ı muʿceme ile kesre-i vāḥide ile Fārsī'dür. Türkī'de **ḳılıc** dirler, ālāt-ı ḥarbden meşhūr āletdür. ʿArabī'de fetḥa-i sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla seyf maʿnāsınadur. Deşne dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-ı melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de **ḫancer** dinür. Ālāt-ı ḥarbden iki yüzlü bir āletdür (K. 5, B. 5).

2.4.2.6. Av

Sosyal hayatın unsurlarından biri olan av, şerh metninde öncelikle kavram olarak ele alınmış ve hareke kaydı yapılmıştır (K. 27, B. 23).

Ayrıca metinde av için eğitilmiş atmaca ve doğanlardan bahsedilmiştir:

> Atmaca Türkī'dür. Sibāʿ-ı ṭuyūr envāʿından bir nevʿi ḳuşdur. Ḳolda gezdirüp taʿlīm ile avladurlar (K. 17, B. 7).

> Ṭoġan Türkī'dür. Bu daḫı envāʿ-ı sibāʿdandur, ḳolda gezdürüp taʿlīm ile av avladurlar (K. 17, B. 7).

Av ile ilgili malzemelerden ağ, balık ağı (şest) [K. 22, B. 6] ve çenber adı verilen karda batmayı engelleyen av malzemelerine yer verilmiştir.

> Pāçīle bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve medle ve cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle ve sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī ile ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de ol çenbere dirler ki ayaḳ altına alup ḳara batmaya. Yaʿnī ol çenber didügi bir āletdür ki aġacdan düzüp ḳara batmaya yaʿnī aġaçdan bir çenberdür ki ḳarda yürümek içün düzerler ve ayaġa muḥkem baġlarlar çoḳ ḳar yaġduġı vaḳitlerde anuñla yüriyüp batmazlar ve **av avlarlar** (K. 27, B. 133).

2.4.2.7. Mûsikî

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de muhtelif mûsikî âleti geçmektedir. Eğlence hayatının önemli bir unsuru olan mûsikî âletleri olarak çeng (kanun), tanbur, kemançe, kopuz (ud), dumrı (deff), düdük (ney) gibi kelimeler söz konusu edilmektedir (K.1, B. 9).

> Nāḳır lafẓını nāẓım Türkī tefsīr idüp çeng āletine mürādifitmişdür. **Çeng** cīm-i ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'si ālāt-ı sāzdan **ḳanun** didükleri āletdür. Nāḳır ʿArabī'dür. Ammā bu maʿnāya olduġı bulınmamışdur ancaḳ ʿArabī'de **nāḳūr** ṣūr didükleri nesnedür ki kıyāmetde nefḫ olınsa gerekdür. Cümle ervāḥ-i ʿālem içindedür. İsrāfīl nefḫ idince cümlesi andan çıḳup her birisi kendi gövdesine varur.

Mûsikî makamlarından nevâ ile ilgili bilgi verilmiştir.

Nevā *nūn-ı maẕmūme ve meftūḥa ile cā'izdür ve vāv-ı meftūḥa ve medd-i elif ile Fārsī'dür. Türkī'de naġmedirler. ʿArabī'de daḫı* ***naġme*** *dinür. Cümle lisānda meşhūrdur* ***ʿilm-i mūsiḳīden*** *bir maḳāmuñ adıdur* (K. 27, B. 76).

2.4.2.8. Süslenme

Metinde süs, ziynet anlamında bezek kelimesi açıklanmıştır.

Bezek *Türkī'de ʿavratlar bezendügi cevāhir ve sā'ir zīnet içün ve altun gümüş gibi nesneye dirler ki bir şey'i naḳş idüp bezedükleri şey'dür, ṣanʿatuñ ismidür* (K. 12, B. 2).

Metinde süslenme ile ilgili olarak bezenilmiş (ârâste) [K. 8, B. 1], bezek (firih) [K. 27, B. 122] kelimeleri de zikredilmiştir.

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de altın (zer), gümüş (sîm) gibi kıymetli madenler yer almaktadır.

> **Gümüş** Türkī'dür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle sīm dirler. ʿArabī'de fā'nuñ kesresiyle ve müşedded ḍād-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla fiḍḍa dinür. **Altun** Türkī'dür. Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla zer dirler. ʿArabī'de ẕāl-ı muʿcemenüñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ẕeheb dirler (K. 6, B. 2).

Metin içerisinde süs unsurları olarak yüzük (hâtem), yüzük kaşı (nigîn) [K. 27, B. 25], bilezik (dest-i ebrencen), halhal, küpe (gûşvâr) [K. 27, B. 27], kalabak (gerzen) [K. 15, B. 6], tâc (efser) [K. 23, B. 5], tarak (şâne) kavramları zikredilmektedir. Şârih, kelimelerin hareke kayıtlarını verdikten sonra süs eşyaları ile ilgili bilgiler vermiştir.

> Dest-i ebrencen dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve sīn-i mühmelenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla ve elif-i meftūḥa ve bā-ı muvaḫḫade sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve fetḥa-i cīm-i ʿArabī ve āḫirinde nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de iki kelimeden mürekkebdür. Biri dest el maʿnāsına ve biri ebrencen **bilezik** maʿnāsınadur ḥaẕf-ı elif ile berencen de dirler. ʿUmūm üzeredür, el ve ayaḳ bilezigine dirler. Taḫṣīṣ murād olınsa dest ve pā ile terkīb olınur. Bunda dest ile olduġı gibi. Yaʿnī dest-i ebrecen ele ṭaḳduḳları bilezige dirler ki nisā ṭā'ifesine maḫṣūṣdur. Gümüşden veyā altundan ḫalḳadur ki ḳollarına ṭaḳarlar. ʿArabī'de taḫṣīṣ ile olınca kesre ile sivār dirler. Ammā ʿumūm üzere **ḫalḫāl** dirler. Fārsī'de ve Türkī'de daḫı bu lügat müstaʿmeldür. Gūşvār kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve şīn-i muʿcemeden ṣoñra ikinci vāv-ı meftūḥa ve elif ve sākine-i rā-ı mühmele ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de **küpe** dirler ki ḳulaġa aṣarlar. Ḫaṣāyiṣ-i nisevātdandur. ʿArabī'de ḳāf-ı maẕmūme ile ḳurṭa dirler ve ḥādūr daḫı dinür (K. 27, B. 27).

2.4.2.9. Giyim ve kuşam

Metin içerisinde sosyal hayatın unsurlarından biri olan kumaş ve çeşitleri ile ilgili kavramlar zikredilmiştir. Metinde genel anlamıyla kumaş, nakışlı (perneyân), atlas (dibâc) aba (şâl) gibi kumaşlar çeşitli vesilelerle söz konusu edilmiştir.

> Kālā kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve lām-ı memdūde ve medd-i elif'le Fārsī'dür. Türkī'de **ḳumaş** dinür (K. 3, B. 4).

> **Aba** Türkī'dür, ʿabā didükleri metāʿdur ki yüñden ṭoḳıyup yaġmurluḳ ve kepenek yaparlar. Fārsī'de şāl dirler (K. 4, B. 3).

> Perneyān bā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle verā-ı mühmelenüñsükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve yā-ı ḥuṭṭī ve elif ve nūn iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de **naḫışlu** dinür ve münaḳḳaş ḳumaşa daḫı dirler, gerekse bile ṭoḳınmış olsun gerek el ile işlenmiş olsun (K. 27, B. 63).

> Perend bā-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve nūn'uñ ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de **ibrişim** dinür ki anuñla çuḳa ve ḳumaş dikerler. ʿArabī'de ḳāf'uñ fetḥası ve kesresiyle ve teşdīdi ile **ḳazz/ ḳızz** dirler. Bundandur ki ibrişim büküci ve işleyiciye ḳazzāz dirler. Dibāc daḫı ibrişim maʿnāsına gelür muʿarrebdür. ʿArabī'de ḳumāşa ve aṭlasa ve miṣillüya **dībāc** ve yā'suz **dibāc** daḫı dirler. **İpek** Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcemī ile ve zā-ı Pārsī ile gej dinür. Bu daḫı ibrişim maʿnāsınadur ki ḳazz lafẓından taʿcīm olmışdur veyāḫūd ḳazz lafẓı andan taʿrīb olınmış (K. 20 B. 6).

Metin içerisinde giymek fiili (bi-pûş), yaka (girîbân), cep, iç don yakası (nefye), kaftan, gömlek gibi kavramlar söz konusu edilmiştir.

> **Gey** kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle emrdür giyinmege Türkī'dür. Meṣelā ḳaftan ve sāʾir eṣvāb giymege emr eylemekdür. Fārsī'de bā-ı teʾḳīdden ṣoñra bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ile bi-pūş dirler. Pūşīden'den emrdür. ʿArabī'de ilbis maʿnāsına. **Geydür** Türkī'dür. Bu daḫı ṣıġa-i emrdür. Fārsī'de bā-ı müfrede-i meksūreden ṣoñra bā-ı Pārsī'nüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve şīn-i menḳūṭa ile ve elif ve nūn ʿalāmet-i taʿdiyedür. Bi-puşān dinür. Neyfe nūn-ı meftūḥadan ṣoñra āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yāʾnuñ sükūnıyla ve fā-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de **iç ṭon yaḳası** dinür. Meṣelā ṭumanuñ uçḳurluġuna dirler. ʿArabī'de nīfaḳ dinür muʿarrebdür. **Yaḳa** Türkī'dür. **Ḳaftan** ve sāʾir giyecek eṣvābuñ yaḳasına dirler. Fārsī'de kāf-ı Pārs'uñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle girībān dinür. ʿArabī'de feṯ-i cīm'le **ceyb** dinür. Bu luġat Fārsī'de daḫı müstaʿmeldür (K. 12, B. 18).

> Dāmen dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla medd-i elif ve feṯ-i mīm ve sükūn-ı nūn'la Fārsī'dür. Türkī'de **etek** maʿnāsınadur ki gerek **ḳaftan** ve gerek **gönlek** olsun kenārına etek dirler (K. 5, B. 7).

Bunun dışında metinde; eşem (bir tür şalvar) [K. 15, B. 6], hırka (bezden mâmul elbise) [K. 19, B. 12], kuşak (kemer) [K. 6, B. 1], ayakkabı (kefş) [K. 22, B. 5], yiv (deriz) [K. 9, B. 6], tekele (bağaltak) [K. 27, B. 108] gibi giyimle ilgili unsurlara yer verilmiştir.

2.4.2.10. Sofra ve yiyecekler

Atfî, *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de kaynak metinde geçen sofra, yiyecek ve içecekle ilgili kavramlar verilmiştir. Şârih, öncelikle sofra kavramını şerh etmiştir.

> Simāṭ Türkī'dür **şofra** dimekdür ki üzerinde ṭaʿam yinür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żamme-i ġayr-i ṣarīḥasıyla ve vāv-ı resmī ile ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine ile ḫˇān dirler. Ān ve cān ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur. Vāv telaffuẓ olınmaz. Ve yinecek ṭaʿāma daḫı ḫˇān dirler. Bu maʿnāya olınca ʿArabī'de ṭaʿām dirler (K. 8, B. 1).

Yiyeceklerden ekmek (etmek), tuz, et, yoğurt, bozca aşı (yoğurtlu çorba), bulgur çorbası vb. zikredilmiştir.

> **Tuz** Türkī'dürki aşa ve etmege ḳoyup tuzlarlar. Fārsī'de nūn ve mīm'üñ fetḥalarıyla ve kāf-ı sākine ile nemek dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūre ile ve lām ve ḥā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla milḥ dinür. **Etmek** Türkī'dür. Fārsī'de nūn-ı evvelüñ fetḥasıyla ve elif ile ve nūn-ı ṣānīnüñ iskānlarıyla nān dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve bā-ı ʿArabī'nüñ ve zā-ı menḳūṭanuñ iskānlarıyla ḫubz dinür. **Et** Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla ve vāv-ı aṣlī ile ve ṣīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraṣetüñ iskānlarıyla gūṣt dirler. ʿArabī'de lām-ı meftūḥa ile laḥm maʿnāsınadur. Māst mīm-i meftūḥa ve elif-i memdūde ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraṣetüñ iskānları ile Fārsī'dür. Türkī'de **yoġurd** dirler ki süddden ḥāṣıl olur. ʿArabī'de leben-i ḥāmıż maʿnāsınadur. **Bozça aşı** Türkī'dür. Yoġurdluca çorbaya dirler ve tutmac aşına dirler. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve elif-i memdūde ve sīn-i mühmele ve tā-ı fevḳiyye ve bā-ı muvaḥḥade ve elif-i memdūde ile māstabā dinür. Bā'dan bedel vāv ile māstavā daḫı dirler (K. 2, B. 8).

Bulgur çorbası (hamze) [K. 12, B. 130], süt (şîr), kaymak (tû) [K. 10, B. 1], tereyağı (meske) [K. 10, B. 3], tatmak (çeşîden), yemek (ta'âm) [K. 24, B. 5], aşûre (hef-dâne), yağ (rûgan), pilav, biryân, pirinç [K. 17, B. 4], beksümet (kâk) [K. 23, B. 2], hoşaf (hoşab) [K. 17, B. 5], hazmı kolay, tatlı su (âb-ı hoş-güvâr) [K. 21, B. 10], şarab (sigi/ mey) [K. 27, B. 14] gibi yiyecek ve içecek unsurları da zikredilmiştir.

2.4.2.11. Mimarî /inşâî unsurlar

Metinde yapı unsurları olarak değirmen (âsiyâb), gömelte adı verilen yaz evi (kâje), ev (hâne), direk (sütûn), eşik (âsitân) [K. 10, B. 5], derim denilen kıldan yapılan çadır (hârgâh) [K. 15, B. 6], kış evi (kâşâne), köşk (kâh), çartak (vervâre), eyvân [K. 19, B. 10] kavramları zikredilmektedir. Şârih, kavramların hareke kaydını verdikten sonra yapı unsurları ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

> **Degirmen** Türkī'dir. Üç nevʿdür. Biri ṣu degirmenidür ṣuyuñ ceryanıyla döner. Fārsī'de elif-i memdūde ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve medd-i elif'le āḫirinde bā-ı ʿArabī ile āsiyāb dirler. ʿArabī'de ṭaḥūn maʿnāsınadur ve bir nevʿi daḫı at degirmenidür ki at ve eşek ḳoşup dönderürler. Fārsī'de buña ḫā-ı muʿceme ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ḫarās dirler. Ve bir nevʿi yil degirmenidür ki rūzgāruñ esmesiyle döner. Fārsī'de cümlesine taʿmīm üzere āsiyā dirler. Bā'suz ammā āḫirinde bā-ı müfrede olıcaḳ ṣu degirmenidür ki ʿArabī'de daḫı ṭāḥūn dirler (K. 2, B. 10).

Ḳış evi Türkīʿ ibāretdür. Meṣelā ḳış günlerinde oturmaḳ içün maḫṣūṣ yapduḳları ısıcaḳ eve dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArab'uñ fetḥasıyla kāşāne dirler. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile meştā dirler. Kāḫ fetḥa-i vāḥide ile Fārsī'dür. Türkī'de **köşk** dirler. ʿArabī'de ḳaṣr maʿnāsınadur. **Çarṭaḳ** Türkī'dür. Meṣelā direk üstinde yāḫūd ev üstinde binā olınan fevḳānī eve dirler. Fārsī'de iki vāv'uñ fetḥalarıyla ve rāeyn-i mühmeleteynüñ evvelkisi sākin ve ikincinüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile vervāre dinür. **Eyvān** daḫı Fārsī'dür. Vervāre gibi çardaḳ maʿnāsınadur. Eyvān aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de daḫı şāyiʿ ve müstaʿmeldür (K. 19, B. 10).

2.4.2.12. Tabâbet

Şerh-i Tuhfe'de hastalıkla ilgili bazı kavramlara yer verilmiştir. Şârih, kaynak metinde geçen tabâbet ile ilgili kavramların hareke kayıtlarını verdikten sonra bu kavramlarla ilgili açıklamalarda bulunmuştur.

Ḫastegī ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de **şayrulıḳ** dirler. Yaʿnī ḫasta olan ādeme dirler. Bu luġat Türkī'de ve Fārsī'de meşhūr ve müstaʿmeldür. Aṣlında Fārsī'dür. ʿArabī'de **marīż** maʿnāsınadur (K. 27, B. 34).

Derd dāl-ı mühmele-i ulā fetḥiyle ve rā-ı mühmele sükūnı ve dāl-ı ṣānī-i ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de **aġrı** dirler. ʿArabī'de **vecaʿ** gibi (K. 27, B. 34).

Bunun dışında metinde söz konusu edilen hastalıklar şunlardır:

Tablo 5.
Tabâbet

No.	Türkçe	Farsça	Arapça	Kıt'a ve Beyit No.
1	Bert baş	rîş	sa'fe	K. 21, B. 1
2	Bez (şiş)	düjîne	ğudde	K. 12, B. 13
3	Çıban	dünbel	dümmel	K. 12, B. 13
4	Gicik (kaşıntı)	hâriş	hikke	K. 27, B. 66
5	Kızamık	sürhîje	hasbe	K. 12, B. 13
6	Ögi (aklı) gitmiş	bî-hûş	muğmen	K. 25, B. 7
7	Öksürük	surfa	su'âl	K. 27, B. 19
8	Sarılık	zerîr	yerekân	K. 27, B. 66
9	Sıtma	teb	hummâ	K. 27, B. 65
10	Sigil	âjeh	sülül	K. 12, B. 13
11	Şiş	âmâs	verem	K. 27, B. 47
12	Ten kabarcığı	âbile	cüderî	K. 27, B. 47
13	Uçuk	dîv-fersây	masrû'	K. 25, B. 7
14	Uyuz	ger	cereb	K. 12, B. 13

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de bazı bitki ve hayvanların insan sağlığına faydalarına değinilmiştir. Burada geleneksel tıp anlayışını yansıtan tedavi yöntemlerine birer örnek verilmiştir:

> Türkī'de **mersin** dirler bir aġaçdur yimişi olur. Yimişi ḳan getürene iyüdür ve meṣānede iḫtirāḳı olana iyüdür. Miʿdeye ḳuvvet virür ve bevli idrār eyler ve ʿaḳreb ṣoḳana nāfiʿdür ve öksürügi giderür ve ḳuşmaġı menʿ eyler ve ṣusuzlıġı keser. Ve yimişini ḳaynadup ṣaça yaḳu eyleseler ṣaçı ḳarardur. Arpa unıyla göz aġrısına yaḳu eyleseler nāfiʿdür. Yapraġınuñ ʿuṣāresini ṣaça sürseler ḳarardur ve içseler eski ishāli keser. Ḳoltuḳ ḳoḫusunı giderür. Ḳalbe ḳuvvet virür. Ḫafaḳāna iyüdür defʿ ider. Yapraġınuñ ṣıḳındusından beş dirhem içseler derlemegi defʿ eyler. Yapraġınuñ ṣuyını göbek altına ṣürseler ṣafrādan olan ishāli keser dimişler (K. 20, B. 3).

> Türkī'de **çil** dirler bir ḳuşdur ki erbāb ṭoġan ve şahin ile ṭutarlar. ʿArabī'de āḫirinde bir cīm ziyāde idüp tayhūc dirler. Ṭabīʿatı ḥār ve raṭbdur. Cimāʿa ḳuvvet virür. Ādemi semirdür miʿdesi żaʿīf olanlara ḫastalıkdan ḳalḳanlara münāsibdür lākin emrāż-ı ḥāreden ḳalḳanlara münāsib degüldür. Piliç bundan yegdür (K. 27, B. 27).

2.4.2.13. Alış veriş

Alış verişin mekânı pazar (bâzâr / çâr-sû)'dır. Metinde pazar (reste) ve dükkân (kârgâh) kelimeleri ile ilgili tanımlara yer verilmiştir.

> Reste er ṣırası dimek yaʿnī ṣıra ṣıra olan nesneye dirler. Meṣelā birbiri yanında durmaḳ bundandur ki **bāzār dükkānlarına** reste dirler. Belki bāzār maʿnāsına istiʿmāl olınur (K. 27, B. 58).

> **Kārgāh** Fārsī'dür. Kār ile gāhdan teʾlīf olınmışdur. Kār kāf-ı ʿArabī ile iş maʿnāsınadur. Gāh kāf-ı ʿAcemī ile mekān maʿnāsınadur. Türkī'de iş yiri dimekdür. Dükkān andanʿibāretdür (K. 22, B. 4).

Alış verişle ilgili olan, satın almak (hırîden), satmak (fürûhten), satın al (bi-hır), assı, kazanç (sûd) kavramları şerh metninde verilmiştir (K. 3, B. 4). Alış verişin önemli unsurlarından biri olan para, pul (peşîz) kavramının hareke kayıtları verilmiştir.

> **Pul** Türkī'dür. Gerek manḳırpulı olsun gerek balıḳ pulı olsun Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ feṭḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ kesriyle ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā ile ve zā-ı ʿArabiyye ile **peşīz** dinür. Pā'nuñ żammesiyle daḫı Niʿmetu'llāh dimişdür. ʿArabī'de żamme ile **füls** ve ḥarşef daḫı dirler (K. 22, B. 1).

2.4.2.14. Ölçü birimleri

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de batman (men), ratl, kile (sâ'), dirhem, ölçek gibi ağırlık ölçüleri zikredilmektedir. Şârih, bu kavramların hareke kayıtlarını verdikten sonra bu kavramların özelliklerini vermiştir.

Baṭman *Türkī'dür. Fārsī'de fetḥle men dirler ʿArabī'de de menn dirler. Luġat-ı* müştereke ḳabīlindendür ki iki **raṭl** miḳdārıdur. Meṣelā iki yüz altmış dirheme dirler. **Kile** Türkī'dür. Tereke ölçdükleri ẓarfa dirler. Fārsī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve ʿayn-ı mühmelenüñ sükūnıyla ṣāʿ dinür. ʿArabī'de ḳāf-ı meftūḥa ve fā-ı meksūre ve yā-ı taḥtiyye-i müşennāt ile ve zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla ḳafīz dirler. Ammā ṣāʿ daḫı aṣlında ʿArabī'dür. Bir nevʿ-i kīledür ki miḳdārda dört **müd** gelür. **Dirhem** ḥesābı ile ṣāʿ-ı ʿIrāḳī biñ ḳırḳ dirhemdür. Ve ṣāʿ-ı Ḥicāzī altı yüz seksen beş dirhemdür. **Ölçek** Türkī'dür. Fārsī'de peymāne dirler ekṣer şerbet ve şarāb ölçdükleri ḳaba dirler (K. 19, B. 13).

Bunun dışında alan ölçülerinden dönüm (gerî), bir karış (yek vîje) [K. 21, B. 6], kulaç (bâz) [K. 16, B. 2], arşın (gez) [K. 16, B. 3] kavramları açıklanmıştır.

2.4.2.15. Yazı ile ilgili hususlar

Yazı ile ilgili olarak kalem, kağıt, yazı, biti (nâme, mektup), kitap, yazıcı (debîr) gibi kavramların hareke kayıtları verildikten sonra Farsça ve Arapça karşılıkları verilmiştir. Metinde Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler Türkçe sayılmıştır. Bu kelimeler, Türkçenin söz varlığı olarak değerlendirilmiştir.

Ḫāme ḫā-ı muʿceme ile Fārsī'dür. Türkī'de **ḳalem** dinür. ʿArabī'de daḫı ḳalem dirler. Luġat-ı müşterekedür aṣlı ʿArabī'dür. **Nāme** nūn ile Fārsī'dür. Türkī'de kesre-i bā-ı muvaḥḥade ile **biti** dirler. Meṣelā bir yirden bir yire yazup gönderdükleri **kāġıda** dirler. ʿArabī'de **mektūb** maʿnāsına ve mürāsele daḫı dirler (K. 8, B. 4).

Yazıcı Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle veyā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla debīr dinür. ʿArabī'de kātib maʿnāsınadur (K. 27, B. 66).

Bunun dışında kalem (kilk) [K. 20, B. 3], kalemdân (kalem kutusu) [K. 3, B. 10], değişik kıt'alarda nüsha, mürekkep (K. 23, B. 5), yazdı (nübişt) [K. 26, B.4] gibi yazı unsurları verilmiştir.

2.4.2.16. Oyunlar

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de oyun kavramı genel anlamda ele alınmıştır.

Bāzī *bā-ı muvaḥḥade ile Fārsī'dür. Türkī'de* ***oyun*** *dirler. Meṣelā oyun oyanaduḳları oyunuñ ismidür. ʿArabī'de żamme-i lām'la* ***luʿb*** *maʿnāsınadur* (K.16, B. 7).

Metinde, tarihi çok eskilere dayanan at üstünde ucu eğri bir sopa ve top ile oynanan "gûy u çevgân" oyunundan bahsedilmektedir.

Yaʿnī Fārsī'de ṣavlecān ve Türkī'de çevgān dirler. ʿArabī'de daḫı **ṣavlecān** dirler. **Çevgān** daḫı Fārsī'dür. Luġat-ı müşterekedendür. Türkī'de bundan ġalaṭ çevgan dirler. Ucı egri bir aġaçdur. Anuñla ṭop çalarlar ve ṭop ḳaparlar. Pādişāhlar anuñ ile oynamaġa

muʿtādlardur. Ve Cündîler daḫı istiʿmāl itdükleri ucı egri aġaçdan āletdür (K. 19, B. 15).

2.4.2.17. Telakkî ve inanışlar

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de bazı telakkî ve inanışlara yer verilmiştir. Bunlar arasında bayram (çeşn, îd), pişi (yağda kızartılmış çörek) adı verilen ve bayram geceleri dağıtılan yiyecek, muharrem ayının onuncu günü pişirilen ve yedi türlü taneden oluşan aşureden bahsedilmiştir.

Çeşn cīm-i ʿAcem'üñ feṯḥiyle ve şīn-i muʿceme ve nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de **bayram** dinür. ʿArabī'de ʿīd maʿnāsınadur. **Pişi** bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle ve şīn-i muʿcemenüñ ve bā'nuñ iskānlarıyla Türkī'dür. Fārsī'de lālenk dirler. Etrāk mā-beyninde bir meşhūr şey'dür ṭavada yaġ içinde pişirüp bayram giceleri ve namāz giceleri ölüler cānı içün üleşdürürler (K. 27, B. 14).

Hef-dāne Fārsī'dür. Allāhu aʿlam heft ile dāneden terkīb olınur taḫfīfen tā'sı ḥaẕf olınmışdur ʿāşūre günündeki māh-ı muḥarremü'l-ḥarāmuñ onuncı günidür. Pişürdükleri ṭaʿāma dinür. Yidi dürlü dāneden pişdügi içün hef-dāne dirler (K. 17, B. 4).

İkinci ve dokuzuncu kıt'alarda ise sevgilinin dünyada sonsuz ömürlü (ömr-i bekâ) sahibi olduğundan bahsedilmektedir (K. 2, 9).

2.4.2.18. Âdet ve gelenekler

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de sosyal yaşamın önemli unsurlarından olan bayram, sünnet, evlilik, düğün, davet ve çeşitleri gibi âdet ve geleneklerden bahsedilmiştir. Özellikle davet ve ziyâfet kavramıyla ilgili bilgiler Osmanlı coğrafyasının 17. yüzyıla ait âdet ve gelenekleri açısından önem arz etmektedir.

Meşelā tezvīc ve sünnet vaḳtinde eyledükleri şenlige Türkī'de **düğün** dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammıyla ve vāv'uñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla sūr dirler. ʿArabī'de velīme maʿnāsına ki sürūr u şaẕlıḳ vaḳtinde itdükleri ṭaʿāmdur gerek tezvīc düğününde olsun ve gerek sünnet düğününde olsun ve ġayr-i şenlikde olsun lākin istiʿmāli **tezvīc ṭaʿāmında** eẕherdür. Zīrā beyne'l-ʿArab **ṭaʿām-ı ʿarūse** velīme dirler. Ve sünnet ṭaʿāmına iʿẕār ve vilādet daʿvetine **ʿaḳīḳa** dirler ve ḳudūm-ı misāfir içün itdükleri daʿvete **nakīʿa** dirler. Ve iḥdāṯ-ı binā içün olan daʿvete **vekīre** dirler. Ve muṣībet vaḳtinde olan daʿvete **veżīme** dirler. Ve şol ṭaʿāma ki bi-ġayr-i sebeb ola **me'ādibe** dirler (K. 17, B. 9).

Bunun dışında sünnet kavramının Farsça ve Arapça karşılığı hareke kayıtlarıyla verilmiştir (K. 17, B. 3).

2.4.2.19. Taşıma araçları

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de taşıma aracı olarak gemi (keştî, sefîne, zevrak), suda binilen tulukğa (jâle) [K. 19, B. 16], tekne (zenber) [K. 27, B. 64] ve bu taşıtlarla ilgili

olarak yelken (bâd-bân) [K. 27, B. 5] yer almıştır. Bu kavramların hareke kayıtları ile Farsça ve Arapça karşılıkları verilmiştir.

> Keştī kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla eṣaḥdur dinilmişdür ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de **gemi** dirler ki ṣu üzerinde yürür. ʿArabca zevraḳ dinür. Zevraḳ lafẓı luġat-ı müşterekedendür. ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmeldür. Velākin iki bile luġatda zevraḳ küçük ḳayıġa ıṭlāḳ olınur. Yoḫsa ẓamme-i fā ile fülk ve ve fetḥa-i sīn-i mühmele ile sefīne dinür (K. 7, B. 7).

2.4.3. İnsan

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de insan bedeniyle alâkalı unsurlar ele alınmıştır. Kaynak metinde geçen kelimeler, şerh kısmında hareke kayıtları verilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca insan bedenine ait kelimeler Arapça karşılıklarıyla şerh metninde zikredilmiştir. Bu kelimelerin bir kısmı vücudun fizyolojisiyle ilgilidir, bir kısmı da vücut ve bölümleriyle ilgili kavramlardır. Bu nedenle eserde yer alan bedenle ilgili kelimeler iki başlık altında sınıflandırılmıştır:

2.4.3.1. Bedenin genel özellikleriyle ilgili olan kelimeler

Tuhfe-i Şâhidî'de bedenin dış görünüşü (fizyolojik) ile ilgili unsurlar kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda, vücudun genel özellikleriyle ilgili kelimeler alfabetik olarak sıralanmıştır. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de tespit edilen kavramlar şunlardır:

Tablo 6.
Bedenin Genel Özellikleriyle İlgili Olan Kelimeler

No.	Türkçe	Farsça	Arapça	Kıt'a ve Beyit No.
1	Aksak	leng	a'rec	K. 12, B. 12
2	Arkası eğri	kej-püşt	ahdeb	K. 21, B. 5
3	Bıyık	bürüt	şārib / seblet	K. 21, B. 1
4	Bölük saç	gîsû	züvâbe	K. 4, B. 5
5	Çığıt (çil)	tâş	kelef	K. 27, B. 13
6	Deli	şeyde	hayrân	K. 11, B. 3
7	Dilsiz	lâl	ebkem	K. 12, B. 12
8	Ebleh (bön)	gevl / gîc	gâfil / kâhil	K. 11, B. 3
9	Eli ve ayağı eğri	çeng-lük	---	K. 27, B. 109
10	Elsiz	lük / bî-dest	maktû'u'l-yed	K. 12, B. 12
11	Göz yaşı	eşk	dem'	K. 3, B. 3
12	Kaşda ve alında çîn	âjeng	ğuzen / ğuzn	K. 27, B. 107

13	Kırgıl	du-mûy	eşmat	K. 4, B. 7
14	Kısır	siterven	‘akîm	K. 15, B.1
15	Köse	kevsec	esatt	K. 21, B. 5
16	Örülü saç	merğûl	akîsa / zafîre	K. 4, B. 5
17	Sağır	ker	asamm	K. 12, B. 12
18	Sakal	rîş	lihye	K. 21, B. 1
19	Sakalı kaba	belmerîş	kes	K. 21, B. 53
20	Sarkık saç	ferhâl	sebe / sebi	K. 4, B. 5
21	Seme (aklı eksik)	filîve	nâkısu’l-‘akl	K. 11, B. 3
22	Sümük	hılm	muhât	K. 25, B. 4
23	Şaşı	Lüce / kâj	ahvel	K. 12, B. 12/ K. 21, B. 98
24	Taşağı dabbe	bâd-kend	---	K. 21, B. 5
25	Tükürük	hayû	büzâk	K. 27, B. 135
26	Yalın ayak	pâ-bürehne	hafâ	K. 21, B. 54
27	Yumruk	muşt	muşt	K. 7, B. 7

2.4.3.2. Doğrudan organlarla ilgili olan kelimeler

Kaynak metinde, vücudun iç ve dış organlarla ilgili çok sayıda kelime bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda yer alan kelimeler, alfabetik olarak sıralanmıştır.

Tablo 7.
Doğrudan Organlarla İlgili Olan Kelimeler

No.	**Türkçe**	**Farsça**	**Arapça**	**Kıt’a ve Beyit No.**
1	Ağız	dehân	fem	K. 10, B. 1
2	Ağız köşesi	lünc	---	K. 15, B. 4
3	Akciğer / öyken	şüş	riyye	K. 8, B. 3
4	Alın	pîşânî	cebhe	K. 3, B. 1
5	Am / ferc	kös / şülle	ferc	K. 5, B. 6/ K. 27, B. 129
6	Aya	kef	râhe	K. 7, B. 6
7	Ayak	pây / pey	ricl	K.1, B. 3
8	Bağırsak	rûde	mi’â	K. 8, B. 3
9	Baş	ser	re’s	K.21, B. 3
10	Bel	miyân	vasat	K.6, B. 1

11	Ben	hâl	şame	K. 4, B. 5
12	Bilek	ârîş	zirâ’	K. 12, B. 4
13	Boğaz	gelû / gulû	halkûm	K. 27, B. 52
14	Boyun	yâl	‘unuk	K. 27, B. 68
15	Bögrek / böbrek	gürde	külye	K. 8, B. 3
16	Burun	bînî	enf	K. 25, B. 4
17	Çene / enek	zenehdân	zekan	K. 6, B. 1
18	Damar	reg	‘ırk	K. 8, B. 1
19	Dil	zebân	lisân	K. 10, B. 1
20	Dirsek	vârin	mirfak	K. 16, B. 2
21	Diş	dendân	sinn	K. 12, B. 4
22	Diz	zânû	rukbe	K. 27, B. 13
23	Dudak	leb	şefe	K. 1, B. 3
24	El	dest	yed	K.1, B. 3
25	Göbek	nâfe	sürre	K. 6, B. 1
26	Göğüs	sîne	sadr	K. 6, B. 1
27	Gövde	ten	cism	K. 8, B. 3
28	Göz	çeşm / dîde	‘ayn	K. 1, B. 3 / K. 16, B. 5
29	Göz bebeği	merdüm-i çeşm	insânu’l-ayn	K. 18, B. 2
30	Göz kapağı	pîle	cefn	K. 21, B. 3
31	İlik	muh	muhh	K. 10, B. 2
32	Kafa (ense)	hîre	kafâ	K. 25, B. 4
33	Karın	şikem	batn	K. 6, B. 1
34	Kaş	ebrû	hâcib	K. 3, B. 1
35	Kemik / sünük	üstühân	‘azm	K. 10, B. 2
36	Kıl	mûy	şe’r	K. 8, B. 4
37	Kirpik	müjgân / müje	hudb	K..1, B. 3
38	Kol	bâzû	‘azd	K. 16, B. 2
39	Koltuk altı	bağal / keş	tahte’l-ıbıt	K. 15, B. 4/ K. 11, B. 3
40	Kulak	gûş	üzn	K. 1, B. 4
41	Kulak dibi	binâ-gûş	şahmetü’l-üzn	K. 25, B. 4
42	Omuz	dûş	menkib	K. 1, B. 4

43	Öd	zehre	merâre	K. 10, B. 3
44	Parmak	engüşt	isba’	K. 7, B. 6
45	Sinir	pey	‘asab	K. 10, B. 2
46	Tırnak	nâhun	zufr	K. 7, B. 6
47	Topuk	pejûl	ba’b	K. 27, B. 13
48	Yanak	ruh	hadd	K.1, B. 3
49	Yüz	rûy	vech	K. 1, B. 3

2.4.3.3. Maddî ve manevî hâllerle ilgili unsurlar

Şerh-i Tuhfe’de maddî ve manevî hâllerle ilgili gam, tasa, eziyet (cevr), dert, hüzün, mûnis, şikâyet gibi kavramlar hareke kayıtları yönüyle ele alınmış, Farsça ve Arapça karşılıkları verilmiştir.

> Endüh hemze-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve hā-ı aṣliyye-i hevveziyye ile Fārsī’dür. Endūh lafẓından muḫaffefdür. Türkī’de ġuṣṣa dinür.ʿ Arabī’de **ġam** ve **hemm** ve **ḥüzn** gibi (K. 17, B. 9).
>
> Mūnis Türkī’dür. Fārsī’de ġam-güsār dinür. ʿ Arabī’de daḫı **mūnis** dinür ve **ṣāḥib** daḫı dinür (K. 19, B. 11).

2.4.4. Tabiat

Manzum sözlüklerin muhtevâsında gök unsurları, zaman ifadeleri ve dört unsurla ilgili kavramlara vurgu yapılmıştır. Şerh metninde bu kavramlarla ilgili bilgiler verilmiştir. *Şerh-i Tuhfe*’de tabiatla ilgili kavramlar şu şekilde sıralanabilir:

2.4.4.1. Kozmik âlem

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî’de kozmik âlem unsurlardan gökyüzü, yıldızlar, zaman ve zamanla ilgili mefhumlar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Astronomi ile ilgili eserleri de bulunan şârihin bu alandaki bilgilerini şerhte ayrıntılı açıkladığı görülmektedir. Özellikle burçlar, mevsimler, yıldız ve gezegenlerle ilgili kısa bilgiler verilmiştir. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*’de kozmik âlem unsurları şunlardır:

Eskiden yıldızların dünyaya ve dünyadakiler üzerine tesir ettiğine inanılırdı. Âlemin merkezi kabul edilen dünyanın etrafında sırasıyla Kamer, Utarid, Merih, Şems, Zühre, Müşteri ve Zühal vardır (Pala, 1989:427). Şerh metninde geçen bazı yıldızlar ve bunların özellikleri şöyle sıralanabilir:

Pervîn (Ülker yıldızı, Süreyyâ): Aslında Sevr veya Hamel burcunda kümelenen bir takım yıldızdır (Pala, 1989:403). Gökyüzünde birbirine yakın yedi yıldızdan oluşur.

> Türkī'de **Ülker** dirler. Gökyüzünde birbirine ḳarīb ve müctemiʿ yedi yıldızdur. Ṣevr burcı ile ṭulūʿ eylerler. ʿArabī'de żamme-i ṣā-ı müṣelleṣe ile ve rā-ı mühmele ve müşedded yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥalarıyla ve elif ile ṣüreyyā dirler ki menāzil-i ḳamerden üçünci menzildedür (K. 4, B. 2).

Keh-keşân (Saman Uğrusu, Samanyolu): Hacılar yolu da denilen koyu yıldız kümesi. Gök cisimleri arasında anılır. "Keh-keşân" kelime olarak "saman götürenler" demektir (Pala, 1989:288).

> **Ṣamān uġrısı** terkībi Türkī'dür. Gökyüzünde ḥācılar yolı didükleri ʿalāmetdür ki aḳ bulut pāresi gibi görinür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla **Keh-keşān** dirler keh ile keşān'dan mürekkebdür keh kāh'dan muḫaffef ṣaman maʿnāsına keşān keşīden'den ism-i fāʿildür çekici maʿnāsına. Bi-ḥasebi't-terkīb maʿnāsı ṣaman çekici dimekdür ki andan ṣaman uġrısı taʿbīr olınur (K. 4, B. 3).

Şerh metninde bazı gezegen isimleri ile ilgili açıklamalar verilmiştir. Gezegen isimlerinin hareke kayıtları verildikten sonra bazı özellikleri verilmiştir. Aşağıdaki paragrafta Kamer (Ay)'e uzaklık derecesine göre dördüncü sırada olan Şems (Güneş)'ten bahsedilmektedir:

> Sebʿa-i seyyārenüñ dördüncisidür. Biri felek-i rābiʿdür. Saʿd-ı aṣġardur. Cümle kevākibüñ ekberi ve aʿẓamıdur ki neyyir-i aʿẓam dirler. Müʾenneṯdür ṭabīʿatı ḫār u yābisdür. Iḳlīm-i rābiʿ buña mensūbdur. Vilāyet-i Rūm ve Īrān ḫalḳı ve pādişāhlar buña müteʿallıḳdur. Cirmi yüz altmış altı cirm-i arż ḳadardur. Seyri ġarbdan şarḳadur. Ḥareket-i aṣliyyesi bir senede devresin tamām ider. Her burcda bir ay mekṯ ider (K. 1, B. 6).

Şerh metninde Zühal (Keyvân, Satürn), Merih (Mirrîh) [K. 12, B. 10], Kamer (Ay) [K.1, B.6] gibi gezegen isimleri de verilmiştir. Ayrıca yeni ay (mâh-ı nev, hilâl), yıldız (sitâre, ahter) [K. 4, B. 2] kavramlarının hareke kayıtları verilmiştir.

Güneşin dünya çeversinde döndüğüne inanan eski astronomi âlimleri, güneşin bu seyri esnasında on iki eşit dilimden geçtiğine inanmışlar ve her dilime bir ad vermişlerdir. Bu adlar o dilim içindeki takım yıldızlara istinaden konulmuştur (Pala, 1989:90). *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de on üçüncü kıt'anın birinci ve ikinci beyitlerin şerhinde burçlarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Şerh metninde Delv (Kova) burcu dışında diğer burçlar hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

> On birinci güni güneş **Ḥamel** burcına varur. Leyl ü nehār berāber olup faṣl-ı bahāra dāḫil olur. Ol güne **nev-rūz** dirler. Eşcār ve eṣmār nümüvv bulup bedende balġam münkesir olup ḳan müstevlī olur. Dördinde berd-i ʿacūz tamām olur (K. 13, B. 2).

2.4.4.1.1. Zaman ve zamanla ilgili kavramlar

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de yıl, mevsimler, aylar ve günlerle ilgili kelimeler verilmiştir.

> Maʿlūm ola ki bir seneʾi dört baḫşa taḳsīm idüp her baḫşına bir faṣl dimişlerdür. Meṣelā üç ay evvel bahār faṣlı ve üç ay yaz faṣlıdur ve üç ay güz faṣlı ve üç ay ḳış faṣlıdur (K. 13, B. 1).
>
> Yaz Türkī'dür. Meṣelā ilk yaz didükleri faṣldur. **Evvel-i bahār** daḫı dirler. Bu daḫı fuṣūlı erbaʿanuñ birisidür ki güz faṣlınuñ ḫilāfıdur. Fārsī'de fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade ve hā-ı hevvez ile bahār dirler. ʿArabī'de rebīʿ maʿnāsınadur (K. 13, B. 2).

Şerh metninde ay isimleri ve bu isimlerin diğer dillerdeki karşılığı verilmiştir.

Tablo 8.
Aylar

No.	Türkçe	Farsça	Rûmî	Kıbtî	Kıt'a ve Beyit No.
1	Haziran	âbân	yunios	bune	K. 13, B. 1
2	Temmuz	âzer-mâh	ülyüs	ibîb	K. 13, B. 1
3	Âb (ağustos)	dey- mâh	ağustos	meserrâ	K. 13, B. 1
4	Kânûn-ı evvel	ürdibihişt	zikevris	kihk	K. 13, B. 1
5	Kânûn-ı sânî	hurdâd-mâh	neyâres	tûbe	K. 13, B. 1
6	Şubat	tîr-mâh	felvâris	imşîr	K. 13, B. 1
7	Âzer (mart)	murdâd- mâh	martis / mart	bermehât	K. 13, B. 2
8	Nisan	şehrîver	abrîlis / april	bermûde	K. 13, B. 2
9	Eyar (Mayıs)	mihr- mâh	mayıs	beşneş	K. 13, B. 2
10	Eylül	behmen- mâh	sitevris	tevt	K. 13, B. 2
11	Teşrîn-i evvel	isfendârmaz	ohtoris	bâbe	K. 13, B. 2
12	Teşrîn-i sânî	ferverdîn	nüvevris	hâtûr	K. 13, B. 2

Şerh metninde zamanla ilgili diğer unsurlara da yer verilmiştir. Metinde nevrûz (K. 13, B. 2), şeb-i yeldâ (K. 13, B. 1), tan vakti (K. 2, B. 7), yevm-i kebîsâ gibi kavramlar hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

> Sene-i şemsiyye-i rūmiyyenüñ bir ayı otuz ve bir ayı otuz bir gün olup māh-ı şubaṭ yigirmi sekiz gündür ki dört senede bir **kebīsā** olduḳda yigirmi ṭoḳuz olur ve ol dört senede sāʿat ve deḳāyıḳ tefāvüti ile üç yüz altmış altı gün olur (K. 1, B. 6).

2.4.4.1.2. Dört unsur

Dört unsur; çâr unsur, ânâsır-ı erba'a adlarıyla da bilinir. Bu dört unsurun öğeleri su, toprak, ateş ve havadır. Varlık alemi bu dört öğeden ibârettir (Pala, 1989:35). Dört unsurun tabiatları ve vasıfları ayrıdır. Su; rutubetli, soğuk (râtib ve bârid), toprak;

soğuk, kuru (bârid ve yâbis), ateş; kuru, sıcak (yâbis ve har), hava; sıcak, rutubetli (har ve râtib) olur (Kurnaz; 1996: 494).

Metinde dört unsurdan biri olan su ve suyla ilgili unsurlara yer verilmiştir. Şârih, bu kavramların hareke kayıtlarını verdikten sonra kısa açıklamalarda bulunmuştur.

> **Şu** Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ve sükūn-ı bā-ı ʿArabiyye ile āb dirler. ʿArabī'de māʾ dinür (K. 3, B. 3).
>
> Rūd rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de **çay** dirler ki ırmaḳ maʿnāsınadur. Irmağa cūy daḫı dirler. Beynehümāda farḳ oldur ki cūy ırmaġuñ yirine dirler rūd aḳan ṣuya dirler. Maʿlūm ola ki çay daḫı rūd gibi Fārsī'dür. Anuñ'çün Ḥalīmī luġatında çay lafẓını ırmaḳ maʿnāsına almışdur (K. 1, B. 4).

Bunun dışında yağmur (bârân), çiğ (jâle) [K. 1, B. 6], yağmurdan ıslanmak (şoden ter zi-bârân) [K. 24, B. 7], damla (çekre) [K. 27, B. 7], suda yüzmek (şinâvîden) [K. 27, B. 28], göl (âb-gîr) deniz (deryâ) [K. 27, B. 43], su sızmak (zehîden) [K. 27, B. 126] gibi kavramlar zikredilmiştir.

Metinde toprak, toz ve ova (deşt) [K. 17, B. 5] kavramlarının hareke kayıtları ile Farsça ve Arapça karşılığı verilmiştir.

> Ḫāk ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif ve kāf-ı ʿArabī'nüñ süḳūnlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de **ṭopraḳ** dirler. ʿArabī'de żamme-i tā-ı ḳaraşet ile turāb maʿnāsınadur (K. 3, B. 3).
>
> **Toz** Türkī'dür. Yaz günlerinde ḳurı ṭopraḳdan ḫāṣıl olup havāya ḳalḳan toz dimek olur. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla gerd dinür. ʿArabī'de ġubār maʿnāsınadur (K. 27, B. 73).

Metinde ateş ve ateşle ilgili bazı kavramların hareke kayıtları ile bu kavramların Arapça ve Farsça karşılığı verilmiştir.

> *Āteş elif-i memdūde ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı şīn-i muʿceme ile Fārsī'dür. Türkī'de elif'üñ żammesiyle ve vāv-ı resmī ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile od dirler. ʿArabī'de* ***nār*** *maʿnāsınadur* (K. 3, B. 3).

Bunun dışında ateşle ilgili olarak yalın (tef), yanmak (sûhten) [K. 9, B. 6], yak (bi-sûz) fiili [K. 16, B. 5], kül (hâkîster), od (âzer), kömür (engişt), köz (ahker, zelek) [K. 18, B. 3], çakmak (âteş-zene), kav (suhte) [K. 27, B. 21] kavramları zikredilmiştir.

Metinde hava unsuru ile ilgili yel ve kasırga kavramlarına yer verilmiştir.

> Yil Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla bād dirler. ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve ḥā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla rīḥ maʿnāsınadur (K. 3, B. 3).
>
> Dūle dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve işbāʿ-ı vāv ile ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de **ḳaşırġa** dirler. Şol rüzgārdır ki çevrile çevrile gökyüzine ḳalḳar gider. ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile aʿṣār dinür (K. 27, B. 5).

2.4.4.2. Hayvanlar

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de çok sayıda hayvan isimleri yer almaktadır. Kuş isimleri, çeşitleri, dört ayaklı hayvanlar, sürüngenler, balık ve böcekler tespit edilen hayvan çeşitleridir. Metinde hayvan isimleriyle ilgili hareke kayıtları verildikten sonra Farsça ve Arapça karşılıkları verilmiştir. Şârih, bazı hayvanların özellikleriyle ilgili kısa bilgiler vermiştir. Aşağıdaki tabloda tespit edilen hayvan isimleri alfabetik olarak yer almaktadır:

Tablo 9.
Hayvanlar

No.	Türkçe	Farsça	Arapça	Kıt'a ve Beyit No.
1	Agit	surh-âb	nuhâm	K. 27, B. 10
2	Ağaç delegen	hûl	dıraht-sonb	K. 25, B. 1
3	Akreb	kejdüm	akreb	K. 13, B. 5
4	Arı	zenbûr	nahl	K. 4, B. 4
5	Arslan	şîr	---	K. 20, B. 4
6	At	esb	feres	K. 1, B. 7
7	Atmaca	bâşe	bâşak	K. 17, B. 7
8	Ayı	hırs	dübb	K. 16, B. 1
9	Balık	mâhî	semek	K. 13, B. 5
10	Baykuş	bûm	bûm	K. 25, B. 1
11	Bit	süpüş	kumle	K. 27, B. 6
12	Boz at	hınk	eğes / eşheb	K. 18, B. 5
13	Çakal	şuğal	ibn âvâ	K. 27, B. 44
14	Çakır	çerağ	sakr	K. 6, B. 2
15	Çaylak	zeğan/ mûş-hâr	hidâ'e	K. 4, B. 1/ K. 27, B. 91
16	Çekirge	melah	cerâd	K. 27, B. 64
17	Çemş/ yavuz at	ser-keş	cümû'	K. 18, B. 5
18	Çeygik kuşu	çerz	melîh	K. 27, B. 10

19	Çıyan	sad-pâye	şebes	K. 13, B. 5
20	Çil	tîhû	tîhûc	K. 27, B. 27
21	Dağ keçisi	reng	İmâ	K. 17, B. 3
22	Delice doğan	yûhe	yü'yü'	K. 17, B. 7
23	Deve	üştür	Cemel / ba'îr	K. 1, B. 7
24	Dilkü / tilki	rûbeh	sa'leb	K. 20, B. 4
25	Doğan	bâz	bâz	K. 17, B. 7
26	Eşek	har	hımâr	K. 1, B. 7
27	Gergedan	erc	harbuş	K. 27, B. 67
28	Geyik	âhû	zaby / ġazâl	K. 25, B. 5
29	Güve	piyû	'üsse	K. 27, B. 93
30	Güvercin	kebûter	hamâme	K. 4, B. 1
31	Kaplan	peleng	nemir	K. 17, B. 2
32	Karğa	zâğ	ğurâb	K. 22, B. 6
33	Karınca	mûr	neml	K. 13, B. 5
34	Kartal	dâl	rahme	K. 4, B. 1
35	Katır	ester	bağl	K. 1, B. 7
36	Kaz	bat	batt	K. 10, B. 4
37	Kedi	gürbe	hirre	K. 2, B. 6
38	Keklik	kepk	hacel	K. 27, B. 6
39	Keler	sûsmâr	zebb	K. 27, B. 93
40	Kırlangıç	perestû	hattâf	K. 27, B. 10
41	Kısrak	mâdiyân	hicr	K. 1, B. 7
42	Kirpi	çîzû	kunfuz	K. 25, B. 5
43	Koç	kebş	kebş	K. 6, B. 3
44	Koyun	mîş	ganem	K. 11, B. 1
45	Köpek	seg	kelb	K. 9, B. 5/ K. 16, B. 1
46	Kula at	semend	---	K. 18, B. 5
47	Kurbağa	ğûk	difde'	K. 2, B. 3
48	Kuş	mürğ	tayr	K. 10, B. 4
49	Kuzu	bere	hamel	K. 11, B. 1
50	Maymun	Kebbî / pûzîne	kırd	K. 25, B. 5/ K. 27, B. 26

51	Öküz	gâv	bakara	K. 1, B. 7/ K. 3, B. 7
52	Ördek	mürğ-âb	ivezz	K. 6, B. 2
53	Örümcek	ğunde	‘ankebût	K. 22, B. 3
54	Pars	yûz	---	K. 20, B. 4
55	Pire	keyk	bürğûs	K. 27, B. 6
56	Saksağan	kelâje	‘ak’ak	K. 10, B. 4
57	Sansar	dele	delk	K. 10, B. 1
58	Sarı arı (bal arısı)	munch u sütûh	zenbûr	K. 22, B. 3
59	Serçe	güncüşk	‘usfûr	K. 5, B. 2
60	Sıçan	mûş	fâre	K. 1, B. 4
61	Sığın	gevezn	eyyil	K. 27, B. 16
62	Sığırcık kuşu	sâr	zürzür	K. 27, B. 27
63	Sırtlan	keftâr	dab’	K. 20, B. 4
64	Sinek	meges	zübâb	K. 16, B. 1
65	Sülük	zelû	‘alak	K. 27, B. 52
66	Tağ eşeği	gûr	yahmûr	K. 20, B. 5
67	Tavşan	hargûş	erneb	K. 25, B. 5
68	Tavşancıl	âleh	‘ukâb	K. 17, B. 7
69	Tavuk	mâkiyân	decâce	K. 10, B. 3
70	Tay	kürre	Mühr / mühre	K. 1, B. 7
71	Tonuz/ domuz	hûk	hınzîr	K. 9, B. 1/ K. 16, B. 1
72	Turna	küleng	kürkî	K. 17, B. 3
73	Ügeyik	fâhte	fâhte / yemâme	K. 10, B. 4
74	Ügi	küf	hâme	K. 10, B. 4
75	Üyez	hargez	circîs	K. 16, B. 1
76	Yarasa	şeb-pere	huffâş	K. 17, B. 7
77	Yavru	beçe	---	K. 10, B. 4
78	Yılan	mâr	hayyeh	K. 13, B. 5

2.4.4.3. Bitkiler

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî adlı eserde; ağaç, dal, kök, fidan, kavramları, ağaç çeşitleri, çiçek ve çeşitleri, meyve ve çeşitleri, hububat, bağ, çemen, gül bahçesi, ot ve çeşitleri ile kavramlar sıkça geçmektedir. Kaynak metinde geçen Türkçe ve Farsça bitki

isimleri şerh kısımlarında açıklanmıştır. Farsça kelimelerin hareke kayıtları değerlendirildikten sonra Arapça karşılıkları verilmiştir. Metin, bitki isimleri yönünden zenginlik arz etmektedir. Bitki ve çeşitleri aşağıdaki tablolarda görüleceği üzere üç başlıkta tasnif edilmiştir:

Tablo 10.
Umumî Olarak Ağaç, Çiçek Çeşitleri ve Otlar

No.	Türkçe	Farsça	Arapça	Kıt'a ve Beyit No.
1	Ağaç	dıraht	şecer	K. 27, B. 50
2	Budak	şâh / nihâl	ğusn	K. 27, B. 50 / K. 27, B. 68
3	Çam	gîj	sanevber	K. 25, B. 1
4	Çiçek	şükûfe	zehre	K. 4, B. 4
5	Fesligen	ispirğam	zaymurân	K. 27, B. 82
6	Güneyik	kâsnî	hindibâ	K. 27, B. 22
7	Ilgın	gej	tarfâ	K. 27, B. 68
8	Kayın	ğûş	---	K. 25, B. 1
9	Kendir	kenev	kınnab	K. 27, B. 51
10	Kıçı (Ot türü)	serm	---	K. 16, B. 8
11	Kök	bîh	şecene	K. 23, B. 2
12	Nesrin	nesterîn	---	K. 27, B. 125
13	Ot	giyâh	kelâ'	K. 15, B. 5
14	Butrak (ot)	dûje	hurşûn	K. 22, B. 1
15	Kimnune (ot)	zîre	kemmûn	K. 21, B. 2
16	Maslık otu	beng	benc	K. 27, B. 14
17	Müşk otu	nâk	misk-i mağşûş	K. 27, B. 111
18	Pamuk	penbe	kutn	K. 27, B. 26
19	Pirebolı	taber-hûn	---	K. 27, B. 56
20	Serv	kenefş	serv	K. 27, B. 50
21	Söğüt	bîd	hılâf	K. 27, B. 68
22	Sünbüle / başak	hûşe	sünbüle	K. 27, B. 38
23	Şam ağacı	merh	---	K. 27, B. 85
24	Yaprak	berg	varak	K. 23, B. 2
25	Yarpuz	pûzîne	fûtunc	K. 27, B. 26

Tablo 11.
Meyve/Sebze ve Çeşitleri

No.	**Türkçe**	**Farsça**	**Arapça**	**Kıt'a ve Beyit No.**
1	Alıç	ejdif	zu'rûr	K. 27, B 67
2	Amrud / armut	murûd	kümserâ	K. 17, B. 6
3	Elma	sîb	tüffâh	K. 17, B. 6
4	Erik	âlû	iccâs	K. 17, B. 6
5	Fıstık	piste	habbu sanevber	K. 27, B. 69
6	İğde	sincid	ğubeyrâ	K. 27, B. 69
7	Kabak	kedû	kar'	K. 21, B. 3
8	Karpuz	hinduvâne	bıttîh	K. 27, B. 26
9	Kavun	harbûze	bıttîh	K. 19, B. 9
10	Kiras	gülnâr	karâsiyâ	K. 17, B. 6
11	Koruk	ğûre	hısrem	K. 27, B. 31
12	Koz (ceviz)	gevz	cevz	K. 20, B. 3
13	Kuru üzüm	mevîz	zebîb	K. 20, B. 3
14	Marul	kâhû	hass	K. 27, B. 1
15	Mersin	mûred	---	K. 20, B. 3
16	Nar	enâr	rümmân	K. 17, B. 6
17	Soğan	piyâz	basal	K. 16, B. 8
18	Tağ eriği	nilk	nilk	K. 20, B. 3
19	Üzüm	enkür/ engür	'ineb	K. 17, B. 6
20	Yemiş (meyve)	mîve / bâr	fâkihe / semer	K. 19, B. 9/ K. 23, B. 2
21	Yıylağıç	destenbû	şemâme	K. 27, B. 136

Tablo 12.
Diğer Nebatlar

No.	Türkçe	Farsça	Arapça	Kıt'a ve Beyit No.
1	Arpa	cev	şa'îr	K. 2, B. 9
2	Bağ ve bostan	pâlîz	fâlîz	K. 21, B. 3
3	Bögrülce	lûbiyâ	lûbiyâ	K. 2, B. 9
4	Buğday	gendüm	hınta / bürr	K. 2, B. 9
5	Haşhaş	kûknâr	hâşhâş	K. 27, B. 93
6	Mercimek	mencû	'ades	K. 16, B. 8
7	Mürdümek	mâş	mec	K. 16, B. 8
8	Susam	Güncid	simsim	K. 27, B. 69
9	Tahıl	ğalle	rey'	K. 11, B. 2
10	Taru / darı	erzen /gâvers	kamh / câvers	K. 2, B. 9 / K. 27, B. 55
11	Tütün	dûd	duhân	K. 1, B. 4

Bunun dışında Bâğ ve bostan (pâlîz) [K. 22, B. 6], Nesrîn gülü (nesterîn) [K. 27, B. 125], tarla [K. 21, B. 6] kavramları ele alınmıştır.

2.4.5. Gramer, edebiyat ve belâgat bilgileri

2.4.5.1. Gramer terimleri[*]

Klasik şerhlerde görülen metodlardan biri de metindeki terimlerin gramer yönünden değerlendirilmesidir. Atfî, *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserinde kelimelerin hareke kayıtlarını verdikten sonra bazı kelime ve cümlelerin gramer özelliklerine değinmiştir. Bu bölümde şerh metninde geçen gramer terimleri alfabetik olarak verilmiştir:

'Aded: Sayı, sayılan şeylerin niceliğini ve sırasını bildiren isim.

[*] Bu bölümde ele alınan gramer terimleri anlamlandırılırken şu kaynaklardan yararlanılmıştır: TDV İslam Ansiklopedisi, Ozan Yılmaz (2012), Gülistân Şerhi (Sûdî-i Bosnevî), İstanbul, Çamlıca Basım Yayın; Tacettin Uzun (2012), Arapça Sarf-Nahiv Terimleri Sözlüğü, Konya, Kitap Dünyası Yayınları; M. Nazif Şahinoğlu (1997), Farsça Grameri, Sarf ve Nahiv, Kitabevi Yayınları; H. İbrahim Okutan (2013), Sûdî'nin Bostan Şerhi'nde Geçen Edebî Sanatlar, Gramer Terimleri ve Temel Kavramlar; EKEV Akademi Dergisi, s. 217-274; Ferit Develliođlu (1197), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat; Ankara, Aydın Kitabevi; R. Selçuk Uysal 2010), Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügatı, İstanbul, Doğu Kitabevi; Muhsin Demirci (2011), Tefsir Terimleri Sözlüğü, İstanbul, MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Ṣad ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de yüz dirler. Yaʿnī yüz ***ʿadede*** *dinür* (K. 8, B. 8).

ʿAtf: Bağlaç, atıf harflerinden birisi vasıtasıyla kelime ve cümleleri birbirine bağlama.

Lūk daḫı żamme-i lām'la mışraʿda lūce lafẓına ***ʿaṭf*** *ile bu maʿnāya delālet ider (K.12, B.12).*

ʿAtf-ı tefsîr: Bir önceki kelimenin müterâdifi veya eşdeğeri olan kelimenin getirilmesi.

Bī-dest kelimesi lūk kelimesine ʿaṭf idüp lūk lafẓınuñ ***ʿaṭf-ı tefsīri*** *olup lūk ve bī-dest luġatları ikisi de elsüz maʿnāsına olup cümle luġatlara muṭābıḳ olurdı* (K.12, B.12).

ʿAyn-ı mühmele: Mühmel, Arapçada harfin noktasız halini ifade eden bir terim. Noktasız "ayn" harfi.

ʿArabī'de ***ʿayn-ı mühmele*** *ve ṣād-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ʿaṣab dinür* (K.10, B. 2).

Bâ-ı ʿAcem : Farsçada "p" harfi.

Peyġam-ber ***bā-ı ʿAcem****'üñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve ġayn-ı muʿceme-i meftūḥa ve mīm-i sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür* (K.1, B. 2).

Bâ-ı ʿArab: Arapçada "b" harfi

Gürbe kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve ***bā-ı ʿArabiyye'****nüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile Fārsī'dür* (K.2, B.6).

Bâ-ı muvahhade: Arap harflerinden ikincisi olan "b" harfi. Tek noktalı b harfi.

Fārsī'de ***bā-ı muvaḥḥade*** *fetḥasıyla ve medle ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla bārān dinür* (K.1, B. 6).

Bâ-ı te'kîd: Pekiştirme ve kuvvetlendirme edatlarındandır. Klasik Farsçada daha çok mazi gövdesinin başında görülmekle birlikte bazen emir ve istek kiplerinde kullanıldığı da olur.

Git lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de ***bā-ı te'kīd****den ṣoñra rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı vāv'la bi-rev dirler* (K.2, B.1).

Bâb*:* Konu ve fasıl anlamındadır.

Şol żābıṭa-i icmālidür ki kitābuñ evvelinde yazarlar. Tā kim bāblardan aramaḳ āsān ola (K. 27, B. 80).

Bedel/ibdâl: Değiştirme, bir harfin yerine başka bir harf getirmeye denir.

Sipīd lafẓı bā'dan ***bedel*** *fā' ile sifīd oḳımaḳ cā'izdür* (K. 7, B. 3).

Cârre: Arap gramerinde kelimelerin önüne gelen ve kelimeleri kesreli okutan ön ek.

Maʿlūm ola ki "ez" hemze-i meftūḥa ile ḥarfdür. ʿArabī'de ḥarf-i ***cārre****den ibtidā-ı ġāyet içün olan "min" ve "'an" maʿnāsınadur. Türkī'de "den" ile taʿbīr olınur* (K.2, B. 2).

Cem': Çoğul isim. Sonuna ilavede bulunmak veya yapısında bir değişiklik yapmak suretiyle üç veya daha fazlasının yerine geçen isim.

ʿArabī'de ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ ve ṭā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla reḥṭ dirler ve ḳabīle daḫı dinür. ***Cemʿi*** *ḳabā'il gelür* (K.2, B. 5).

Cîm-i 'Acem: Farsçada "ç" harfi.

Çeşm ***cīm-i 'Acem****'üñ fetḥasıyla şīn-i menḳūṭanuñ ve mīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür* (K.1, B.3).

Cîm-i 'Arab: Arapçada "c" harfi.

Fārsī'de elif-i meftūḥa ve rā-ı mühmele ve ***cīm-i 'Arabī'****nüñ iskānları ile erc dirler imiş* (K. 27, B. 67).

Dâd-ı menkûta / dâd-ı mu'ceme: Menkûta ve mu'cem kelimeleri nokta koyma anlamına gelir. Arap alfabesindeki şekil bakımından benzer harfleri birbirinden ayırt etmek üzere nokta konulur. Noktalı "dâd" harfi.

ʿArabī'de ***ḍād-ı menḳūṭa****nuñ kesresiyle ve sükūn-ı fā ve dāl-ı mühmelenüñ fethāsıyla ve kesresiyle daḫı cā'izdür. Ḍifdeʿ/ ḍifdiʿ dinür* (K. 2/ B. 3).

ʿArabī'de ***ḍād-ı muʿceme****nüñ fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥade ve ʿayn-ı mühmelenüñ iskānlarıyla ḍabʿ dinür* (K. 20, B.4).

Dâl-ı mühmele / dâl-ı gayr-i menkûtâ: "İhmal edilmiş, boşlanmış, başı boş bırakılmış" anlamındaki mühmel, alfabedeki noktasız harfleri ifade etmek için kullanılır.

Fetḥa ile daḫı mervīdür ve sükūn-ı ***dāl-ı mühmele*** *ile īzed dinür ism-i ẕātdur* (K.1, B.1).

Merdüm mīm-i meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnı ve ***dāl-ı ġayr-i menḳūṭa****nuñ żammesiyle Fārsī'dür* (K. 9, B. 9).

Du'â: Emir kipinin olumlu ve olumsuz kullanımı.

Emr-i ġā'ibden ***duʿā*** *murād ola, ḥāl böyledür ve dārād ve buvād gibi* (K.1, B.4).

Edât: Sözü birleştirmek için kullanılan veya nahivle ilgili belirli bir görevi yerine getiren lâfızdır. Her harf edattır ancak her edat harf değildir.

Maʿlūm ola ki mī mīm-i meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī ile efʿāl-ı ṣelāṣeye maḫṣūṣ bir ***edāt****dur* (K.1, b. 10).

Edât-ı cem': Çokluk eki, çokluk edatı.

Nā-dān bilmeze dirler cāhil maʿnāsına. Āḫirinde olan elif ile nūn ***edāt-ı cemʿ****dür ki ḳāʿide-i Fürs üzere ẕevi'l-ʿuḳūlda elif ve nūn'la cemʿ iderler. Bilmezler dimekdür* (K.6, B.7).

Edât-ı fâ'il: Etken sıfat-fiil eki. Sonuna geldiği kelimeyi işi yapan hükmüne getirir, bu kelimeye özne görevi yükler.

> İsteyüci Türkī'dür. Yaʿnī bir nesne isteyüp ṭaleb idene dirler. Fārsī'de żamm-ı ḫā-ı muʿceme ile ve vāv-ı sākine-i aṣliyye ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle ḫūzeger dirler. Āḫirinde ger kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla **edāt-ı fāʿil**dür. ʿArabī'de sā'il ve ṭālib dirler (K. 27, B. 94).

Edât-ı haber: Ek fiil, bildirme eki. Farsçada bildirme eki "est" yapısıyla meydana gelir.

> Maʿlūm ola ki lafẓ-ı "est" **edāt-ı ḫaber**dür. Eger muttaṣıl olduġı kelimenüñ āḫiri müteḥarrik olursa elif ṣābit olur. Ḫatda ve telaffuẓda lāzım degül ve eger sākine olursa elif'üñ ḥaẕfı vācib olur. Hem ḫatda hem telaffuẓda bunda böyle olduġı gibi (K. 27, B. 24).

Edât-ı icâb: Olumlama edatı.

Ārī elif-i memdūde ve rā-ı mühmelenüñ kesriyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de evet ve belī dinür. Edāt-ı icābdur. ʿArabī'de neʿam gibi (K. 27, B. 24).

Edât-ı istifhâm: Soru sormaya yarayan isim ve harfler.

> Baʿżı **edāt-ı istifhām** ile daḫı faṣl olmışdur. Mī-çi-gūyī gibi ve mefʿūl ile daḫı faṣl olmışdur (K.1, B.10).
>
> Çi cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle ve hā-ı ʿalāmetledür. Telaffuẓ olınmaz **edāt-ı istifhām**dur. Ġayr-i ẕevī'l-ʿuḳūlda müstaʿmeldür. Türkī'de ne dimekdür. ʿArabī'de mā dinür (K.2, B.1).

Edât-ı mevsûl: Bağlama edatı.

*Ān-kes Fārsī'dür. Türkī'de ol kimse dimekdür. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile men maʿnāsınadur ki **edāt-ı mevṣūl**dendür* (K.7, B.9).

Edât-ı mukârenet: Birliktelik ifade eden ek, önek**.**

*Hem fetḥa ile zebān-ı Fārsī'de iki maʿnāya müstaʿmeldür. Evvelā **edāt-ı muḳārenet**dür. İki nesnenüñ biri biriyle muḳāreneti ve mürāfaḳati maḥallinde īrād olınur. Meṣelā hem-ḫāne ve hem-ser ve hem-rāh dirler* (K. 3, B. 1).

Edât-ı nehy: Olumsuz emir eki.

> ʿArabī'de nūn-ı müʾekked gibi mī-zen ve mī-bi-zen ve mī-bi-zened ve mī-ne-zened gibi bā-ı faṣīḥa ile **edāt-ı nehy** mī üzerine müteḳaddem olmaz. Türkī'de muḳābili gıl kelimesidür. Ve baʿżı kelimeler ile kāf'ı ġayna tebdīl idüp "ġıl" dinür. İtgil ve itmegil ve urġıl ve urmaġıl gibi (K.1, B. 10).

Edât-ı nisbet: "-lı, -li, -lu, -lü" gibi sahiplik edatı.

*Berz toḫm maʿnāsınadur ve **ger** lafẓı kāf-ı Pārsī ile **edāt-ı nisbet**dür. Ne kelimeye lāḥıḳ olursa ekṣer ṣanʿat maʿnāsın ifāde ider. Āhenger ve zerger ve kefşger gibi berzger daḫı böyledür* (K. 3, B. 5).

Edât-ı selb /edât-ı nefy: Olumsuzluk eki.

> Nā-dān bunda Türkī maḳāmında taʿbīr olınmış ammā aṣlı Fārsī'dür. Nā-dān nā ile dān'dan mürekkebdür. Nā **edāt-ı selb**dür (K.27, B. 86).
>
> Lāf urup söz çeyneme ʿibāreti Türkī'dür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve lām żammıyla ve nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla me-lünd dirler. Evvelinde olan mīm-i meftūḥa **edāt-ı nefy**dür (K.27, B. 87).

Edât-ı tafdîl: Üstünlük, yüceltme bildiren edat.

> Serdter kelimesinüñ āḫirinde olan ter lafẓı tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'de **edāt-ı tafḍīl**dür. Türkī'de "raḳ" dimekle taʿbīr olınur. ʿArabī'de

> kelime evvelinde elif-i meftūḥa bundan ʿalāmetdür. Meşelā Fārsī'de serdter dirler. Türkī'de ṣovuġraḳ maʿnāsınadur. ʿArabī'de ebred dinür (K.9, B. 9).

Edât-ı tahsîs: İsmin belirtme hâli eki. Farsçada "râ" edatı bu görevdedir.

> *Fārsī'de ḫod-rā dirler. Ḫod ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve vāv-ı resmiyle ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla kendü dimekdür. Rā kelimesi* ***edāt-ı taḫṣīṣ****dür. Kendüñi dimek olur* (K.6, B. 7).

Edât-ı ta'lîl: Sebebiyet, şart bildiren edat.

> *Eger elif ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de daḫı eger dinür.* ***Edāt-ı taʿlīl****dür. ʿArabī'de lām-ı meftūḥa ve vāv-ı sākine ile lev maʿnāsınadur* (K. 24, B. 8).

Edât-ı temennî: İstek ve dilek bildiren edat. Herhangi bir dileği, ekseriya dua makamında, temenni etmeyi bildiren edattır.

> *Keşke iki bile kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥalarıyla Türkī'dür.* ***Edāt-ı temennī****dür. Yaʿnī n'olaydı didükleri edādur. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla medd-i elif ve şīn-i muʿceme-i sākine ile kāş dirler. ʿArabī'de leyte maʿnāsınadur* (K.3, B. 8).

Edât-ı teşbîh: Benzetme edatı. Türkçedeki benzetme edatları "gibi, işte, sanki" iken Arapçadaki benzetme edatı kelime başına gelen kâf (ke) harfidir. Bu edatın metin içerisinde rastlanan Farsça örnekleri çü, çün, çünân, hem-çü gibi kelimelerdir.

> Çü lafẓı çün lafẓından muḫaffefdür. **Edāt-ı teşbīh**dür. Türkī'de gibi dinür. Ve "cileyin" cīm-i meksūre ile ve lām-ı meftūḥa ile daḫı dinür. Meşelā baʿż elfāẓla terkīb olınup "leyin" daḫı dirler. Cīmsüz yaʿnī sencileyin ve senleyin sen gibi diyecek yirde ve buncılayın ve bunuñ gibi diyecek yirde ve ancılayın ve anuñ gibi diyecek yirde Türkī'de bu edālar keşīrü'l-vuḳūʿdur. Meşelā bir nesneʾi bir nesneye beñzediyecek Fārsī'de hem-çün dirler ve ḥaẕf-ı nūn'la hem-çü daḫı dinür. Mıṣrāʿda böyle vāḳiʿ olduġı gibi yaʿnī Türkī'de güneşe beñzer diyecek yirde güneş gibi dirler. Fārsī'de hem-çü āfītāb dirler. ʿArabī'de ke'ş-şems dirler miṣlü'ş-şems daḫı dinür (K. 2, B. 11).

Edât-ı zarf: İsmin bulunma hâli.

> *Der-tu Fārsī'dür. Der dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla* ***edāt-ı ẓarf****dur* (K.14, B.7).

Ef'âl: Fiiller, işler, oluşlar.

> *Bī esmāya maḫṣūṣdur,* ***efʿāla*** *dāḫil olmaz. Nitekim muḳābili olan bā ki ʿArabī'de maʿa maʿnāsınadur böyledür* (K. 1, B. 8).

Elif-i memdûde: Uzatılmış elif.

Māst mīm-i meftūḥa ve ***elif-i memdūde*** *ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānları ile Fārsī'dür. Türkī'de yoġurd dirler ki südden ḥāṣıl olur* (K.2, B. 8).

Emir: Kendisiyle muhatabdan, gelecekteki bir hal veya işin yapılması istenen sığa.

Ḫab epsem maʿnāsınadur. Kon kerden'den ***emir****dür ol dimekdür. Bi-ḥasebi't-terkīb maʿnāsı epsem ol dimekdür. ʿArabī'de üsküt gibi* (K. 27, B. 77).

Emr-i gâ'ib: III.tekil şahıs emir.

Büved mużāriʿ ile ***emr-i ġā'ib*** *beyninde müşterekdendür. Niteki cemīʿ ṣıġa-ı mużāriʿ-i ġā'ib böyledür.* ***Emr-i ġā'ib****den duʿā murād ola ḥāl böyledür ve dārād ve buvād gibi* (K. 1, B. 4).

Emr-i hâzır: II.tekil şahıs emir. Muhatap fiilin emir yapılması.

Sitān sīn-i mühmelenüñ kesresiyle sitānden'den müştaḳdur. ***Emr-i ḥāżır****dur. Türkī'de elif-i memdūde ile al dimekdür. Bir nesne'i almaġa emr itmekdür. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve ẕāl-ı sākine ile ḫüẕ dirler* (K. 4, B. 8).

Fi'l-i emr: Emir fiili.

Zedāy zedūden'den ***fiʿl-i emr****dür zā'il eyle dimekdür* (K. 1, B. 10).

Fi'l-i emr-i müfred-i muhâtab: II. Teklik şahıs emir eki almış fiil.

Der-yāb Fārsī'dür fiʿl-i ***emr-i müfred-i muḫāṭab****dur* (K. 19, B. 6).

Fi'l-i mâżî: Geçmiş zaman fiili.

Geşt kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Geştenden ***fiʿl-i māżī****dür ṣayrūret içündür. Türkī'de oldı dimekdür* (K. 26, B. 1).

Fi'l-i mâzî-i nâkıs: Yardımcı fiil. Her kipte çekimlenmeyen mazi fiil. Cevher fiili, -imek fiili.

> Būden'den ṣīġa-i māżī-i müfreddür. Keynūnet maʿnāsını ifāde ider. Türkī'de "idi" dimekdür ki muḳābili yoḳdur ancaḳ māżīsi ne idi ile taʿbīr olınur. ve bāḳī müşteḳātına olmaḳ maddesinden taʿbīr olınur. Vāv'ı ḥaẕf olınup buden daḫı dinür ve ʿArabī'de kāne gibi. **Fiʿl-i māżī-i nāḳıṣ**dur (K. 1, B. 4).

Fi'l-i muzâri': Arapçada şimdiki zaman, geniş zaman ve yakın gelecek zamanı ifade den fiil.

Fārsī'de bā-ı te'kīdden şoñra lām'uñ fetḥasıyla ve ġayn-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve zā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı mühmele-i sākine ile bi-laġzed dirler. Laġzīden'den müştaḳ ***fiʿl-i mużāriʿ****dür* (K.5, B. 2).

Fi'l-i muzâri'-i gâ'ib: Muzâri fiil çekiminde üçüncü şahıs.

Büved mużāriʿ ile emr-i ġā'ib beyninde müşterekdendür. Niteki cemīʿ ṣıġa-ı mużāriʿ-ı ġā'ib böyledür (K. 1, B. 4).

Fi'l-i muzâri' nefs-i mütekellim-i vahde: I. teklik şahıs geniş zaman fiili.

Bi-gūyem ***fiʿl-i mużāriʿden nefs-i mütekellim-i vaḥde****dür* (K. 25, B. 11).

Fi'l-i muzâri'-i nefs-i mütekellim-i ma'a'l-gayr: I.çokluk şahıs geniş zaman fiili.

> Tūzīm tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Tūzīden'den **fiʿl-i mużāriʿ-i nefs-i mütekellim-i maʿa'l-ġayr** şīġasıdur. Aşlında irdürelim ve cemʿ idelim dimekdür ammā bunda döşeyelüm dimişdür (K. 27, B. 113).

Fi'l-i müstakbel: Gelecek zaman fiili.

Āyed elif-i memdūde ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥi ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla āyīden'den ***fiʿl-i müstaḳbel****dür* (K. 13, B. 6).

Gayn-ı menkûta /gayn-ı mu'ceme: Noktalı "gayn" harfine verilen ad.

> Zeġan zā-ı ʿArabiyye'nüñ ve **ġayn-ı menḳūṭa**nuñ fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür (K. 4, B. 1).
>
> Tīġ daḫı tā-ı ḳaraşet ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye ve **ġayn-ı muʿceme** ile kesre-i vāḥide ile Fārsī'dür (K. 5, B. 5).

Hâ-ı asliyye: Yazılan he.

Bih bā-ı ʿArabiye'nüñ kesresiyle ve ***hā-ı aṣliyye*** *ile Fārsī'dür* (K.4, B.8).

Hā-ı gayr-i melfûz: Telaffuz olunmayan, bir kelimenin içinde bulunup da okunmayan "hâ" harfi.

Nāfe nūn-ı meftūḥa ve elif-i memdūde ve fā'nuñ fetḥiyle ve ***hā-ı ġayr-i melfūẓa*** *ile Fārsī'dür* (K. 6, B. 1).

Hâ-ı hevvez: Ebced kelimelerinden biri olan "hevvez"in hâ'sı.

Fārsī'de ***hā-ı hevvez****üñ fetḥiyle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭī ile hestī dirler* (K.27, B.59).

Hā-ı huttî: Ebced kelimelerinden biri olan "huttî"nin ilk harfini oluşturan noktasız "ha" harfi.

*ʿArabī'de **ḫā-ı ḥuṭṭī**nüñ fetḥasıyla ve ṭā-ı mühmele ile ḥaṭab dirler* (K.18, B.3).

Hâ-ı mühmele: Noktasız "ĥā" harfi.

ʿArabī'de żamm-ı ṣād-ı mühmele ile ve sükūn-ı bā-ı ʿArabī ile ve ḥā-ı mühmele ile ṣubḥ dirler (K. 2, B. 7).

Hâ-ı melfûz: Telaffuz olunmuş, okunmuş, söylenmiş, söylenilen "hâ" harfi.

*Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle ve vāv'uñ sükūnıyla ve **hā-ı melfūẓa** ile kūteh dirler* (K. 16, B. 4).

Hâ-ı mu'ceme: Noktalı "ha" harfi.

*ʿArabī'de **ḫā-ı muʿceme**nüñ fetḥasıyla ve dāl-ı mühmelenüñ teşdīdiyle ḫadd maʿnāsınadur* (K.1, B.3).

Hâ-ı resmî: Farsçada sonu "he" harfiyle isimlere "elif, nûn, ye" harfleri dahil olduğunda bu harf kâf-ı Acemî'ye dönüşür.

*Gūşe kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve sükūn-ı vāv ile ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve **hā-ı resmī** ile Fārsī'dür* (K.2, B. 4).

Hâ-ı te'nîs: Müenneslik alameti ilâve edilerek, müzekkerin müennese çevrilmesi.

> Meşelā atuñ ve eşegüñ ve sāʾir merkūb olan ḥayvān yavrusı erkegine ve dişisine ıṭlāḳ olınur. Ammā ʿArabī'de farḳ olınur erkegine mīm-i mażmūme ve hā-ı hevvez ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla mühr dirler ve dişisine āḫirinde **hā-ı teʾnīṯ** ile mühre dirler (K. 1, B. 7).

Haber: İsim cümlelerinde mübteda (özne) ile birlikte cümlenin çatısını oluşturan ana öğe, yüklem.

*Sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşet **ḫaber** içün olan "est" lafẓından muḫaffefdür* (K. 27, B. 24).

Harf-i nidâ: Seslenme edatı.

*İy lafẓı ki ṣadr-ı mıṣrāʿ-ı evvelde vāḳiʿ olmışdur. Hemze-i meksūre ile Fārsī'de **ḥarf-i nidā** içündür. Türkī'de daḫı iy dirler ki mıṣrāʿ-ı ṯānīnüñ ibtidāsında vāḳiʿ olmışdur. ʿArabī'de medle **yā** dirler ki iy lafẓınuñ maḳlūbıdur* (K. 5, B. 7).

Harf-ı nisbet: Eklendiği kelimeye mensûbiyet manası katan nispet eki.

> Dīdebān dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyyenüñ sükunıyla ve ikinci dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Göz maʿnāsınadur. Āḫirinde bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle ve medle ve nūn-ı sākine ile bān lafẓı **ḥarf-i nisbet**dür. Türkī'de gözci maʿnāsınadur (K. 27, B. 11).

Harf-i râbıt: İki öğeyi birbirine bağlamada kullanılan "ki" edatı.

*Ki kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle ve hā-ı ʿalāmetle **ḥarf-i rābıṭ**dur. Türkī'de ve Fārsī'de böyledür* (K. 10, B. 6).

Harf-i selb /harf-i nefy: Önüne geldiği kelimeye olumsuzluk anlamı katan ön ek.

> Meze ṭaṭlı maʿnāsınadur, terkīb ile bir isim olmışdur. Bī-meze daḫı bī ile mezeden terkīb olınmışdur. Bī **ḥarf-i selb**dür (K.27, B. 37).
>
> Mī-be-tābed ve mī-be-bāyed gibi ve mużāriʿ menfī olırsa ekşer **ḥarf-i nefyi** taḳaddüm ider ve teʾḫiri daḫı cāʾizdür (K. 1, B. 10).

Harf-i şart: Şart bildiren harf.

*Fārsī'de ger şināsī dirler. Ger lafẓı egerden muḫaffef **ḥarf-i şarṭ**dur* (K.8, B. 9).

*ʿArabī'de fetḥa-i lām ile lev maʿnāsınadur ve kesre ile in daḫı bu maʿnāyadur. Yaʿnī ʿArabī'de **ḥarf-i şarṭ**dur* (K.8, B. 9).

Harf-i te'kîd: Kuvvetlendirme, pekiştirme harfi.

*Fārsī'de bi-şumār dirler. Şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle şumārīden'den emr-i ḥāżırdur. Bā **ḥarf-i te'kīd*** (K.8, B. 8).

Hazf: İfadede ek, kelime, kelime grubu veya cümle çıkarma.

*Māh lafẓınuñ taḫfīfen elifī **ḥaẕf**olınup meh daḫı dirler* (K.1, B.6).

Hemze: Yarı vokal. Elif'in harekeli şekline hemze denir.

*Fārsī'de **hemze**-i meftūḥadan ṣoñra rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve nūn'uñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ iskānlarıyla Erjeng dirler* (K. 17, B. 2).

Hikâyet-i hâl-i mâzî: Şimdiki ve geniş zamanın hikâyesi.

*Mī-çi-gūyī gibi ve mefʿūl ile daḫı faṣl olmışdur ki mī-ḫār pūşed be-cā-yı ḥarīr ve māżī üzerine daḫı dāḫil olırsa **ḥikāyet-i ḥāl-i māżī** içün olur ve bā-ı faṣīḥadan tecerrüdi vācibdür* (K. 1, B. 10).

Hurûf-ı cârre / harf-i cârre: Arapçada ön ek olan cer harfleri.

ʿArabī'de ***ḥurūf-ı cārre****den olan mīm-i meksūre ile ibtidā'-ı ġāyet içün gelür. Min maʿnāsınadur* (K.4, B.8).

Hurûf-ı şefe: Dudak harfleri.

Maʿlūm ola ola ki ḥarf-i bā fiʿl-i müstaḳbeldür. Ġayrisine ulaşıcaḳ teʾkīd içün olur ve eger bā'nuñ mā-baʿdi ***ḥurūf-ı şefe****den olursa ol vaḳt be-her-ḥal mażmūm olur* (K.3, B.4).

Hurûf-ı teheccî / harf-i teheccî: Alfabe harfleri.

Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve nūn-ı mażmūme ve mīm-i meftūḥadan ṣoñra elif āḫir-i ***ḥurūf-ı teheccī*** *olan yā'nuñ iskānlarıyla reh-nümāy dinür* (K.1, B. 1).

İ'câm: Yazıyı, harfleri noktalama ve yazıya nokta koyma.

Tāb ***iʿcām*** *ve ḥarekāt-ı sābıḳ ile Fārsī'dür* (K. 27, B. 78).

İntihâ-yı gâyet: Eklendiği kelimeye "…e kadar, …e dek, değin" anlamı katan ön ek.

Maʿlūm ola ki tā-be-kücā lafẓınuñ evvelinde olan tā kelimesi ***intihā-yı ġāyet*** *içündür. ʿArabī'de ilā maʿnāsınadur. Türkī'de dek ile taʿbīr olınur bir edātdur* (K. 18, B. 6).

İsm-i cins/ism-i 'âm: Cins isim.

Ḳuş lafẓı Türkī'dür, ***ism-i cins****dür. Cümle ḳuşlara ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de żamme-i mīm'le ve rā-ı mühmelenüñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla mürġ dinür* (K. 10, B. 4).

Erik Türkī'dür. Bu daḫı bir mīvedür ki envāʿına şāmil ***ism-i ʿām****dur* (K. 17, B. 6).

İsm-i fâ'il: Fiili (işi) yapanı gösteren isim (sıfat)'dir.

Gīr kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle giriftenden müştaḳ ***ism-i fāʿildür*** (K. 5, B. 7).

İsm-i işâret: İşaret zamiri.

Īn elif-i meksūre ile Fārsī'de ḳarībe mevżūʿ ***ism-i işāret****dür. ʿArabī'de hāẕā maʿnasınadur* (K. 1, B. 10).

Esmâ-ı işâret ise işaret isimleri anlamına gelir.

Ol kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ile ān dinür. ʿArabī'de huve maʿnāsınadur. ***Esmā-ı işāret****dür baʿīde* (K.10, B. 6).

İsm-i masdar: Masdar ismi. Fiilin zaman ve şahıs belirtmeden oluş ve kılış anlatan isim şekli.

Būs bā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle Fārsī'dür. Būsīden'den ***ism-i maṣdar****dur. Türkī'de öpüş dirler yaʿnī öpmek dirler* (K. 6, B. 4).

İsm-i mef'ûl: Geçmiş zaman edilgen sıfat-fiili.

Egilüp ṭolaşmış olsa ʿibāreti Türkī'dür. Fārsī'de feṭḥ-i cīm-i ʿArabī'le ve fā-ı sākine ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle cefte dirler. Ceften'den ***ism-i mefʿūl****dür* (K. 27, B. 81).

İsm-i mekân/ism-i mevzi': Yer adı yapan son ek.

Maʿlūm ola ki sitān edāt-ı ***ism-i mekān****dur. İsmüñ āḫirine lāḥıḳ olur* (K. 27, B. 63).

Nāve her nesnenüñ içi oyulmış ola. İsm-i ʿāmdur, dān edat-ı ***ism-i mevżiʿ****dür. İsmüñ āḫirine lāḥıḳ olup ol ismüñ maḥalline delālet ider. Ḳalemdān ve cāmdān ve şemʿdān gibi* (K. 2, B. 10).

İsm-i vâhid: İki kelimeden oluşan tek isim**.**

Bād-zen bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥasıyla ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ iskānı ve zā-ı ʿArab'uñ feṭḥiyle ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Bu daḫı iki kelimeden mürekkeb ***ism-i vāḥid****dür* (K. 27, B. 37).

İstidrâk: Önceden söylenilen sözden doğan zan ve şüpheyi gidermek.

Velī lafẓı ***istidrāk*** *içündür. Velākin lafẓından taḫfīf olınmışdur* (K. 17, B. 3).

İstifhâm-ı ezmine: Zamanla ilgili bir şeyin sorulmasıdır.

Türkī'de mıṣraʿ-ı şānīnüñ evvelinde olan niçe lafẓıdur. ***İstifhām-ı ezmine*** *içün vażʿ olınan edātdur* (K. 18, B. 6).

İstifhâm-ı inkârî: Vaki olmayan ve olması mümkün olmayan bir şeyin sorulmasıdır ki, bu tür soru olumsuzluk ihtivâ eder. Çünkü bundaki soru edatı, mana yönünden olumsuzluk edatı gibidir.

Fārsī'de elif-i mażmūme ile u-rā çi dinür. Bunda daḫı çi lafẓı ***istifhām-ı inkārī*** *vāḳiʿ olmışdur nisbet gibi* (K. 23, B. 6).

İstimrâr: Süreklilik

Tetimme maʿlūm ola ki mī üzerine hā-ı ittişāliyye mezīd olınursa fiʿlüñ ḥudūşında ittişāl ve ***istimrār*** *ifāde ider* (K. 1, B. 10).

İşbâ': Vezin ve kafiye zaruretinden dolayı kelimeye bir harf ziyade etmeye denir.

Çūn cīm-i ʿAcem'üñ żammıyla ve ***işbāʿ****-ı vāv ve imāle ile Fārsī'dür* (K. 2, B. 1).

İzâfet: İki ismin birbirine nisbet edilmesi (isim tamlaması).

> Zīrā ber-baṭ "ber" ile "baṭ"dan mürekkebdür. Ber, gögüs maʿnāsına ve baṭ ḳaz ḳuşına dirler. Bi-ḥasebi't-terkīb ḳaz gögsi dimekdür. Aña müşābih olmaġla tesmīye olındı. Aşlı kesr-i rā-ı mühmele ile yaʿnī **izāfet** ile taḫfīf ḳaṣd itmekle teskīn-i rā olındı (K. 1, B. 9).

Kâf-ı 'Acem /kâf-ı Pârs: "g" sesi veren Acem "kef"i.

Fārsī'de ***kāf-ı 'Acem'****üñ kesriyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ve nūn ile girān dinür* (K. 19, B. 14).

Fārsī'de ***kāf-ı Pārs'****uñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle girībān dinür (K. 19, B. 18).*

Kâf-ı 'Arab: Arapçada "kâf" harfi.

Keftār ***kāf-ı 'Arabī'****nüñ fetḥiyle ve fā-ı sākine ve ḥurūf-ı teheccīnüñ üçünci ḥarfī olan tā'nuñ fetḥasıyla Fārsī'dür* (K. 20, B.4).

Kâf-ı tasgîr: Farsçada kullanılan küçültme eki.

Kenīzek kelimesinüñ āḫirinde olan ***kāf-ı taṣġīr****dür* (K. 5, B. 1).

Kalb*:* Gramerde, bir kelimedeki bazı harflerin yer değiştirmesi hadisesi.

ʿArabī'de vāḥid dinür. Cemʿi āḥād gelür, aşlı vāḥid idi. Vāv'ı hemzeye ***ḳalb*** *idüp aḥad daḫı dirler* (K. 8, B. 6).

Karîne: Maksadı gösteren belirti, bağlam, ipucu.

Ḥaḳīḳati bu kim ḥarūn lafẓı yavuz ata ṣıfat olur ammā bu ***ḳarīne*** *ile tünd ve yavuz kelimeleri daḫı yavuz at irādesiyle īrād olınduġı pūşīde degüldür. Velākin tünd ile yavuz kelimelerinde bu delālet yoḳdur* (K. 27, B. 87).

Kayd: İki gramer unsurunu birbirine bağlama. Cümle içerisinde herhangi bir kelimenin cümledeki başka bir öğeye bağlı olması durumu.

Meşelā sen lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile tu dirler ki ṣadr-ı mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ evveline ***ḳayd*** *olınmışdur. ʿArabī'de ente maʿnāsınadur* (K. 11, B. 4).

Lâzım: Geçişsiz fiil demektir. Nesne alan fiillere de **müteaddî** (geçişli fiil) denir**.**

Meşelā āteş yanmasına dirler. ***Lāzım ve müteʿaddī*** *daḫı istiʿmāl olınur. Meşelā göyünmek ve göyündürmek* (K. 9, B. 6).

Lafz: Kelime, söz.

Ammā Türkī'de çekiç ***lafẓı*** *ʿumūm üzeredür. Büyügüne ve küçügüne ıṭlāḳ olınur* (K. 19, B. 2).

Lugat-ı müştereke: Bir kelimenin farklı dil ya da dillerde aynı anlamda kullanılması.

Rebāb rā-ı mühmelenüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Rebābuñ aṣlı ʿArabī'dür ***luġat-ı müştereke****dür* (K. 1, B. 9).

Mâ-ba'd: Bir kelimenin sonrasındaki kelime ya da kelime grubu.

Bā-ı muvaḥḥade maṣādır-ı evveline dāḫil olırsa ***mā-baʿdi****nüñ ḥareketine tābiʿ olur* (K. 24, B. 2).

Ma'nâ-yı lâzıme: Gerekli, gerektiren mana.

Tīzī konedüñ maʿnā-yı luġavīsi tīzlik ider dimekdür. Ammā bunda ḳaḳımanuñ ***maʿnā-yı lāzıme****si olan ḳaḳımaḳ ile tefsīr olınmışdur* (K. 6, B. 2).

Masâdır: Masdarın çoğulu.

Bā-ı muvaḥḥade ***maṣādır****-ı evveline dāḫil olırsa mā-baʿdinüñ ḥareketine tābiʿ olur* (K. 24, B. 2).

Masdar: Şahıs, zaman ve kip söz konusu olmaksızın oluşu, kılışı, durumu ve işi yapmayı adlandırmak için kullanılan kelimelerdir.

Nihāden nūn-ı meksūre ve hā-ı hevvezün fetḥasıyla ve elif ileve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳomaḳ maʿnāsına ***maṣdar****dur* (K. 27, B. 50).

Med: Elif şeklindeki hemzeden sonra elifin hat olarak hazfedilmesi, uzatılması.

Kürek Türkī'dür ki anuñla od ḳarışdırurlar bir āletdür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve ***med****le elif'den ṣoñra rā-ı mühmelenüñ żammıyla ve vāv-ı sākine ile pārū dirler* (K. 17, B. 1).

Mensûb: Ait olma durumu.

Cümle kevākibüñ ekberi ve aʿẓamıdur ki neyyir-i aʿẓam dirler. Müʾenneṯdür ṭabīʿatı ḫār u yābisdür. Iḳlīm-i rābiʿ buña ***mensūb****dur* (K. 1, B. 6).

Mevsûf: Na't (sıfat)'la nitelenen isim.

Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve fā'nuñ sükūnıyla züft dirler. ʿArabī'de daḫı bu luġat bu ṣıfatla ***mevṣūf*** *olana baḫīl dirler ve ṣıfatına baḫl dirler* (K. 20, B. 2).

Muzâf: İsim tamlamalarında "tamlananın" adı.

Fārsī'de zen-peder dirler. Bu daḫı aṣlında peder-i zen'dür. Zen-pedere ***mużāf****dur* (K. 27, B. 2).

Muzâfun ileyh: İsim tamlamalarında "tamlayanın" adı.

Ḳaynana Türkī'dür. Maʿnā-yı terkībi kişinüñ ʿavratınuñ anası dimekdür. Fārsī'de zen-māderi dinür. Aṣlında māder-i zen'den ***mużāfun ileyhi*** *mużāf üzerine taḳdīm olındużı vezn içündür* (K. 27, B. 2).

Mü'ennes: Dişiye delâlet eder. Müzekkerin zıddı, dişil.

Biri felek-i rābiʿdür. Saʿd-ı aṣġardur. Cümle kevākibüñ ekberi ve aʿẓamıdur ki neyyir-i aʿẓam dirler. ***Müʾenneṯ****dür ṭabīʿatı ḫār u yābisdür* (K. 1, B. 6).

Mübâlaġa: Abartma sigası.

Ġalṭān ġalṭīden'den ***mübālaġa*** *ile* ***ism-i fāʿil****dür. Ziyāde yuvalanıcı dimek olur* (K.19, B. 15).

Mürekkeb: Birleşik kelime.

Pā-bürehne pā ile bürehne'den ***mürekkeb****dür* (K. 27, B. 53).

Müşedded: Şeddelenmiş harf, ikiz ünsüz.

ʿArabī'de ṭā-ı ḥuṭṭī ile fetḥasıyla ve yā-ı ***müşeddede*** *ile ṭayy maʿnāsınadur* (K. 9, B. 1).

Müzekker: Eril, kelimeyi gösteren isim, zamir, sıfat, fiil.

Türkī'de kimse dimekdür. ʿArabī'de ʿamm içün vażʿ olınan aḥad maʿnāsınadur ki bunuñ ***müẕekkeri*** *ve mü'enneṯi berāberdür* (K. 2, B. 11).

Na't/sıfat: Sıfatlar, vasıflar. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik.

> Her birinüñ ismidür. Dāduñ **naʿtı** dādār gibi gelür ki Türkī'de ʿādil dinür. Aşlında ʿādilʿ Arabī'dür ki ʿadl kelimesinüñ **naʿtı**dur (K. 12, B. 7).
>
> ʿArabī'de daḫı ḫırş dinür. Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek luġatdur. İnsāna **ṣıfat** olur (K. 16. B. 10).

Nefs-i kelime: Kelimenin kök seslerinden her biri.

(Bü-ber) Bunda oldıġı gibi ve bā-ı ṣānī ki ***nefs-i kelime****dendür meftūḥadur ve rā-ı mühmele-i sākinedür. Türkī'de ilet dimekdür. Burden'den emirdür* (K. 6, B. 6).

Nefy-i muayyen: Belli, açık olan olumsuzluk.

Bī bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle nefy-i muʿayyene delālet ider bir kelimedür ki Türkī'de ***"süz"*** *ve ʿArabī'de baʿẓ mevādda ve andan* ***"bi-dūn"*** *ile ve baʿẓ āḫerinde* ***"bilā"*** *ile taʿbīr olup ve gāh ikisi de mümkündür* (K. 1, B. 8).

Nehy-i hâzır: II. şahıs olumsuz emir.

> Olma Türkī'dür. Fārsī'de nehye delālet mīm-i meftūḥadan ṣoñra bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla me-bāş dirler. ʿArabī'de lā-tekün maʿnāsınadur. Olma Türkī'de **nehy-i ḥāżır**dur ve Fārsī'de mīm-i meftūḥa emr-i ḥāżıra dāḫil olsa **nehy-i ḥāżır** olur. ʿArabī'de lā gibi (K. 3, B.7).

Nûn-ı masdariyye: Farsça masdarlardaki "nun" harfi.

Fārsī'de sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ***nūn-ı maṣdariyye*** *ile sütürden dirler* (K. 15, B. 1).

Râ-ı mühmele/râ-ı gayr-i menkûta: Noktasız "ra" harfi. "Za" harfinden ayırmak için bu terimle karşılanmıştır.

> Fārsī'de fā-ı meftūḥa ve **rā-ı mühmele**nüñ sükūnıyla ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ fetḥiyle ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla feryād-res dinür (K.27, B.54).
>
> Fārsī'de dāl-ı mühmele ve **rā-ı ġayr-i menḳūṭa**nuñ fetḥalarıyla medle derā dinür (K.2, B.7).

Sâ-ı müsellese: Üç noktalı peltek "se" harfi.

> *ʿArabī'de **ṣā-ı müṣelleṣe**nüñ fetḥasıyla ṣevb dirler* (K. 8, B. 4).

Sâd-ı mühmele / sâd-ı gayr-i menkûta: Noktasız "sâd" harfi

> ʿArabī'de **ṣād-ı mühmele**nüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle ṣabī dirler (K. 4, B. 6).
>
> ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ ve **ṣād-ı ġayr-i menḳūṭa**nuñ fetḥalarıyla raṣāṣ dirler (K. 6, B. 3).

Saġır kâf: Kâf-ı nûnî de denilen nazal ne. Mahreci burun içindedir.

> *Ve biri daḫı **ṣaġır kāf'**dur beñ lafẓında olan kāf gibi ki mürādifi ḫāldür. Bunuñ maḫreci burun içindedür ve bunuñ istiʿmāli ancak Türkī lisāndadur* (K. 4, B. 5).

Sâkıt: Hece düşmesi.

> *Meṣelā fāʿilātün'den ve mefāʿīlün'den nūn **sāḳıṭ** olup tā'nuñ ve lām'uñ żammeleriyle fāʿilātü ve mefāʿīlü ḳalur* (K. 5).

Sâkin: Sükûn veya cezimli harf.

> *Fārsī'de feṯ-i cīm-i ʿArabī'le ve fā-ı **sākine** ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle cefte dirler (K. 27, B. 81).*

Sîga: Kip, fiilin çekiminden meydana gelen türlü şekillerden her biri.

> *Pes imdi āmeden lafẓından ki **ṣīġa**-i emr gelür. Gāh olur ki āḫirine bir yā ziyāde iderler. Āy olur* (K. 2, B. 1).

Sîga-i Fâ'il: Eylemi gerçekleştiren, özne.

> Dehende dāl-ı mühmelenüñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmele-i ṣāniyeniñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle **ṣīġa-i fāʿil**dür dāden'den müştaḳdur virici dimekdür. Terkīb olınıcaḳ rızḳ virici dimek olur. ʿArabī'de rezzāḳ maʿnāsınadur (K. 14, B. 3).

Sîga-i muzâri': bk. fi'l-i muzâri'.

> *Mī-çeked Fārsī'dür ve çekīden'den **ṣīġa-i mużāriʿ**dür. Türkī'de ṭamar dirler* (K. 8, B. 1).

Sîn-i mühmele / sîn-i gayr-i menkûta: Noktasız "sin" harfi.

> Sifāl **sīn-i mühmele**nüñ kesresiyle ve fā-ı meftūḥa ve elif ile lām'uñ iskānları ile Fārsī'dür (K.3, B. 2).
>
> Dest dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve **sīn-i ġayr-i menḳūṭa** ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla el maʿnāsınadur ki mışrāʿ-ı şānīye muḳayyeddür (K.5, B. 7).

Şîn-i mu'ceme / şîn-i menkûta: Noktalı olan "şin" harfi.

> Fārsī'de **şīn-i muʿceme**nüñ kesresiyle ve kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve mīm-i sākine ile şikem dirler (K. 6, B. 1).
>
> Engüşt elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ żammesiyle ve **şīn-i menḳūṭa** ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür (K. 7, B. 6).

Tâ-ı fevkânî: Arap alfabesindeki noktalı harflerde yer alan noktaların, söz konusu harflerin üst kısımlarında bulunduğunu ifade etmek için kullanılan terime fevkâniyye denir. Üst kısımda noktası olan "te" harfi.

> *Telle **tā-ı fevḳānī** ile ve lām-ı müşeddedenüñ fetḥalarıyla ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür* (K.2, B. 7).

Tâ-ı hitâb: Farsçada kelimenin sonuna eklenen II. tekil iyelik.

> Revişet rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve tā-ı ḳaraşet ile Fārsī'dür. Āḫirinde **tā-ı ḫiṭāb** ile aşlı revīden'den müştaḳ ism-i maṣdardur. Şīn'üñ sükūnıyla revīş gidiş maʿnāsınadur. Tā ile terkīb olınup gidişüñ dimek olur (K. 18, B. 6).

Tâ-ı karaşet: Ebced harfleriyle oluşmuş yedi kelimeden "karaşet"in son harfini oluşturan "tâ" harfi.

> *Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve fā'nuñ ve **tā-ı ḳaraşet**üñ iskānlarıyla reft dirler* (K. 16, B. 12).

Tâ-ı mühmele / tâ-ı gayr-i menkûta: Noktasız "tâ" harfi.

> *ʿArabī'de **ṭā-ı mühmele**nüñ kesresiyle ṭīn dinür* (K.17, B. 1).
>
> *ʿArabī'de feṭḥ-i **ṭā-ı ġayr-i menḳūṭa** ile ṭabḫ maʿnasınadur* (K. 5, B. 4).

Tâ-ı huttî: Ebced harfleriyle oluşmuş yedi kelimeden "huttî"nin ikinci harfini oluşturan "tâ" harfi.

> *ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve **ṭā-ı ḫuṭṭī** ve bā-ı ʿArab'uñ sükūnıyla raṭb dinür* (K. 3, B.3).

Tâ-ı tavîl: Uzun "tâ" harfi.

> *Püşt bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve şīn-i muʿceme ve **tā-ı ṭavīle**nüñ iskānlarıyla arḳa maʿnāsınadur* (K. 6, B. 6).

Tahsîn-i lafz: Sözü güzelleştirme.

> Maʿlūm ola ki der şev feṯḥ-i dāl-ı mühmele ile ẓarfdur İçerü gir maʿnāsınadur. İsme dāḫil olınca ammā gāhī fiʿle de dāḫil olur. **Taḥsīn-i lafẓ** ve tekmīl-i vezn içün bunda fiʿlde dāḫil olmışdur ki şev'dür (K. 12, B. 15).
>
> Zihī zihī kelimeleri **maḳām-ı taḥsīnde** īrād olınur. Gerek Türkī'de ve gerek Fārsī'de ne ḫoş yaʿnī ne gökçek ne gökçek ve ne güzel ne güzel dirler. ʿArabī'de nūn-ı meksūre ile ve sükūn-ı ʿayn-ı mühmele ve mīm-i meftūha ile niʿme ve ḥabbeẓā ve merḥabā gibi (K. 27, B. 134).

Tahsîs: Bir şeyi birine veya bir yere mahsus kılma, belirtme, vurgulama.

> *Biri dest el maʿnāsına ve biri ebrencen bilezik maʿnāsınadur ḥaẓf-ı elif ile berencen de dirler. ʿUmūm üzeredür, el ve ayaḳ bilezigine dirler.* ***Taḫṣīṣ*** *murād olınsa dest ve pā ile terkīb olınur. Bunda dest ile oldıġı gibi* (K. 27, B. 27).

Takdîm-Te'hîr: Cümlenin parçalarından birinde, sonradan ortaya çıkan değişiklik hâlidir. Bu durum, onun aslında kendisine ait olmayan bir yere konulmasını gerektirir. Takdîm önceleme, öne alma; te'hir ise sona bırakma anlamındadır.

> *Mī-be-tābed ve mī-be-bāyed gibi ve mużāriʿ menfī olırsa ekṣer ḥarf-i nefyi* ***taḳaddüm*** *ider ve* ***te'ḫīri*** *daḫı cāʾizdür* (K. 1, B. 10).

Taksîm: Tasnif etme, sınıflandırma, bölme.

> *Meṣelā rütbede ulu ve celīl ve ʿaẓīm maʿnāsınadur ve cüṣṣede büyük ve kebīr maʿnāsına da gelür. Ḳamūs ṣāḥibi daḫı* ***taḳsīm*** *idüp dimişdür* (K. 1, B. 1).

Temyîz: Kendisinden önce gelen ve anlam bakımından müphem olan kelime yahut cümleden ne kastedildiğini açıklayan câmid (cansız), nekre (belirsiz) ve mansûb (nasb olunmuş, sonu fetha kılınmış) kelimedir. Temyizin açıkladığı anlamca kapalı kelime mümeyyez (seçilmiş, temyîz edilmiş) olarak adlandırılır.

> Süri Türkī'dür. Ḳoyun ve deve sürisi ve emṣāli gibi. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve lām-ı meftūḥanuñ taḫfīfi ve teşdīdiyle gele dirler. ʿArabī'de ḳatīʿ maʿnāsınadur. ʿUmūm üzeredür, **temyīz** murād olınsa Fārsī'de gele-i güsfend dinür. Türkī'de ḳoyun sürisi dirler (K. 10, B. 1).

Terkîb: Birden fazla kelimenin bir şey ifade etmek üzere yan yana gelmesiyle terkîb meydana gelir. Ağız bucağı kelime grubu izâfet terkîbi (isim tamlaması)'dir.

> *Aġız bucaġına* ***terkībi*** *Türkī'dür. Yaʿnī aġız köşesi ve avurduñ ṭaşra yanına Fārsī'de lām-ı maẓmūme ve nūn'la cīm'üñ iskānlarıyla lünc dirler* (K. 15, B. 4).

Teşkîk: Şüpheye düşürme, şüphelenmesini sağlama.

Büzürk kelimetün Aʿcemiyyetün maʿnāhā el-kebīrü evi'l-ʿaẓīmü luḳḳibe bihā el-vezīrü Niẓāmü'l-mülk intehā.[**] *Vāv* ***taḳsīm*** *içündür* ***teşkīk*** *içün degildür* (K. 1, B. 1).

Vasf-ı terkîb: Sıfat tamlamasına verilen ad. Sıfat tamlaması sıfat ve mevsûftan oluşur.

Pes imdi tekrār idüp dir ki hilāle yaʿnī yeñi aya Pārsī'de meh-i nev dinür ***vaṣf-ı terkībiden****dür. Nitekim Türkī'de yeñi ay dimek bu ḳabīldendür* (K. 4, B. 3).

Vâv-ı aslî: Okunan "vâv" harfi demektir.

Ebrū elif-i meftūḥa ve bā-ı ʿArabī'nüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve ***vāv-ı aṣliyye*** *ile Fārsī'dür* (K.3, B.1).

Vâv-ı resmî/ġayr-i melfûz: Yazılışta gösterilen, ancak okunuşta bir hükmü olmayan, okunmayan "vâv" harfi. **Vâv-ı meçhul** de denir. Farsçada kısa u/ü seslerini karşılayan vâv harfi.

> Tu tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle **vāv-ı resmī** ile Fārsī'dür. Türkī'de sen dimekdür (K. 2, B. 11).
>
> Fārsī'de bā-ı teʾkīd ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve **vāv-ı ġayr-i melfūẓa** ile biḫˇān dirler (K. 3, B. 7).

Yâ-ı hitâb: Farsçada II. teklik fiil çekiminde fiilin sonuna eklenen "yâ" harfi.

Olasın kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı meksūre ve ***yā-ı ḫiṭāb*** *ile şevī dirler* (K. 10, B. 6).

Yâ-ı huttî: Ebced harfleriyle oluşmuş yedi kelimeden "huttî"nin son harfini oluşturan "yâ" harfi.

Fārsī'de mīm-i meksūre ile ve ***yā-ı ḥuṭṭī****nüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine ile miyān dirler* (K.2, B.4).

Yâ-ı müsennât-ı tahtâniyye: Arap alfabesindeki noktalı harflerde yer alan noktaların, söz konusu harflerin alt kısımlarında bulunduğunu ifade etmek için kullanılan terime tahtâniyye denir. Harfin alt kısmında yazılan iki noktalı "yâ" harfi.

Dumrı dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve sükūn-ı mīm ile ve rā-ı muhmele-i meksūre ile ve sükūn-ı ***yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyye*** *ile Türkī'dür* (K.1, B.9).

[**] Acemlerde onun manası büyük ya da daha yücedir. O vezir Nizamü'l-Mülk olarak adlandırıldı.

Zâ-ı ‘Acem/zâ-ı Pârsî: Farsçadaki “je” harfi**.**

*Ġıjīden ġayn-ı menḳūṭa ve **zā-ı ‘Acem’**üñ kesriyle Fārsī’dür* (K. 9, B.5).

*Fārsī’de kāf-ı ʿArabiyye’nüñ fetḥiyle ve **zā-ı Pārsī** ile kej dirler* (K. 8, B. 7).

Zâ-ı ‘Arab: Arapça “zâ” ħarfi.

*Zerd **zā-ı ‘Arabī’**nüñ fetḥasıyla ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla Fārsī’dür* (K. 7, B. 3).

Zâ-ı hevvez: Ebced harfleriyle oluşmuş yedi kelimeden “hevvez”in son harfini oluşturan “zâ” harfi.

*ʿArabī’de **zā-ı hevvez**üñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭī ve lām’uñ iskānlarıyla zeyl dinür* (K. 5, B. 7).

Zâ-ı mu’ceme /zâ-ı menkûta: Noktalı “ze” harfi.

*Fārsī’de **zā-ı muʿceme**nüñ fetḥasıyla ve elif ve cīm-i ʿArabī’nüñ sükūnıyla zāc dirler* (K.27, B.45).

*Zāden **zā-ı menḳūṭa**nuñ fetḥasıyla ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile Fārsī’dür* (K.27, B. 49).

Zâl-ı mu’ceme: Arapçada peltek okunan źāl harfi.

*ʿArabī’de **ẕāl-ı muʿcemenüñ** ve ḳāf’uñ fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile ẕeḳan dinür* (K. 6, B. 1).

Zâ-ı müfred: Farsça “ez” edatının vezin icabı “zi” şekline getirilerek hafifletilmiş hâli.

*Zi-merdüm lafẓında zi-merdüm Fārsī’dür. Evvelinde olan **zā-ı müfrede** ez’den taḫfīf olınmışdur ez maʿnāsınadur* (K. 9, B. 9).

Zamîr-i hitâb/zamîr-i muhâtab : II. Teklik şahıs zamiri.

*Tu tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle vāv-ı resmī ile Fārsī’dür. Türkī’de sen dimekdür. **Żamīr-i ḫiṭāb**dur* (K. 2, B. 11).

*Fārsī’de bā-tu ʿArabī’de maʿake dinür. **Żamīr-i muḫāṭab** ile* (K. 3, B. 8).

Zamîr-i muttasıl: Bitişik zamir.

*Ve nāẓımuñ īn süḫanem didügi süḫan mīm’e mużāfdur Mīm mütekellim-i vaḥdenüñ **żamīr-i muttaṣılı**dur* (K.1, B. 10).

Zamîr-i mütekellim-i vahde: I. Teklik şahıs zamiri

Me-rā'da mīm ***żamīr-i mütekellim-i vaḥde****dur* (K. 2, B. 11).

Zamme-i sarîha:

Rūy ***żamme-i ṣarīḥa*** *ile rā-ı ġayr-ı menḳūṭa ile Fārsī'dür* (K. 1, B. 3).

Zarf: Fiilin işlendiği zaman ve mekânı (yeri) bildiren mansûb (nasb olunmuş, sonu fetha kılınmış) isim.

Der ***żarfiyyet*** *içindür. Nitekim Türkī'de daḫı ṭaşrada kelimesinüñ āḫirinde olan "da" lafẓı bu maʿnāya delālet ider. Meṣelā* ***ẓarfiyyet*** *maʿnāsın işʿār ider bir edātdur. ʿArabī'de fī gibi* (K. 8, B. 9).

2.4.5.2. Edebiyat bilgileri ve belâgat

Atfî'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* eserinde belâgata dair birtakım bilgiler bulunmaktadır. Şârih, şerh esnasında edebî sanatlar, aruz bahirleri, vezinler, ebced ve tarih düşürme hakkında yer yer bilgiler vermiştir.

Belâgatın bir şubesi olan bedîînin önemli kısımlarından biri de edebî sanatlardır. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de şârih, bir beyitte edebî sanatlar geçerse adını zikretmekle yetinmiştir. Ancak birkaç örnekte (leff ü neşr, mecâz-ı mürsel, teşbih) şârih edebî sanatlarla ilgili açıklamalara yer vermiştir. Şerhte değinilen edebî sanatları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

İstifhâm-ı inkârî: Cevap bekleme amacı gütmeden duyguyu ve anlamı kuvvetlendirmek için sözü soru biçiminde yöneltmeye denir (Okutan, 2013:227).

> Ne lafẓı Türkī'de istifhām içündür. Bunda inkārı mutażammındur. Yaʿnī yoḳdur dimekdür. Fārsī'de elif-i mażmūme ile u-rā çi dinür. Bunda daḫı çi lafẓı **istifhām-ı inkārī** vāḳiʿ olmışdur nisbet gibi. ʿArabī'de e lehu gibi ki evvelinde olan elif-i meftūḥa istifhāmı mutażammındur. İnkār ṭarīḳi üzere leyse maʿnāsınadur (K. 23, B. 6).

Kinâye: Beyân ilminde bir ıstılâh olan kinâye, aslî manayı kastetme imkanının bulunmasıyla beraber, manasının lazımı kastedilen lafızdır. Bir başka ifadeyle gerçek anlamı düşünmeye engel olacak bir karine bulunmamak şartıyla bir sözü gerçek anlamına da gelebilmek üzere, onun dışındaki bir anlam için kullanmaktır (Akdemir, 1999:216).

> Pes tüvānger güci yiter dimekdür. Māldār ve ġanīye tüvānger dinildügi bi-ṭarīḳi'l-**kināye**dür (K. 1, B. 2).
>
> Dürlü dürlü Türkī'dür. Fārsī'de gūne gūne dirler. Yaʿnī birḳaç dürlü elvāndan ve envāʿdan **kināye**dür (K. 8, B. 2).

Leff ü Neşr: Sözlük anlamı dürüp toplama ve yayma olan leff ü neşr, iki veya daha fazla kelime ve hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki olan kelime veya hükümlerin sıralanmasıdır (Saraç, 2007: 179).

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de ilk dizesi Farsça, ikinci dizesi Türkçe olan beyitlerden hareketle leff ü neşr sanatından örnekler verilmiştir. Leff ü neşr sanatı *müretteb* (düzenli, sıralı) ve *gayr-i müretteb* (düzensiz, sıralı olmayan) olmak üzere ikiye ayrılır. Şerh metninde müretteb leff ü neşr sanatıyla ilgili örneklemelere sıklıkla başvurulmuştur.

> Bu sözümi ez-ber it gönlünüñ aç pasını
> Īn süḫanem yād kon jeng-i dilet mī-zedāy
>
> Beyt-i mezbūruñ mıṣrāʿ-ı evveli mıṣrāʿ-ı ṣānīsinüñ tercemesidür. **Leff ü neşr-i müretteb** ṭarīḳi üzre yaʿnī mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesi mıṣraʿ-ı sāninüñ her bir kelimesi muḳābelesinde tefsīri vāḳiʿ olmışdur (K. 1, B. 10).

Mecâz: Bir kelimenin kendi gerçek (temel) anlamı dışında, başka bir anlam için kullanılmasıdır. Mecâzda kelime ile o kelimenin gösterdiği anlam arasındaki ilişki hakikatin dışındadır (Saraç, 2007: 109).

> Maʿlūm ola ki gedāy kelimesi yā'nuñ ḥaẕfı ve iṣbātıyla dilenci maʿnāsınadur ki ḳapu ḳapu gezüp dilenür ve nāẕım gedāy yoḫsul maʿnāsına didügi cemīʿ-i erbāb-ı luġata muḫālifdür. Yoḫsul maʿnāsına didügi vażʿ olınan dervīşdür ki ʿArabī'de faḳīr ve miskīn dinür. Tüvānger ki ġanī maʿnāsınadur. Muḳābil olan budur. Lākin dervīşe de gedāy **mecāz** ṭarīḳiyle biri birinüñ yerine istiʿmāl itmek cā'izdür (K. 1, B. 2).

Mecâz-ı mürsel: Bu edebî sanat üç yolla gerçekleşir:

a) Kelimenin gerçek anlamı dışındaki bir anlam kastedilmeli,

b) Gerçek anlamla, mecâzî anlam arasında –benzerlik dışında bir ilgi bulunmalı,

c) Gerçek anlamın anlaşılmasına bir engel (karîne-i mânia) bulunmalıdır (Saraç, 2007: 110).

Şerh metninde gerçek anlamdan mecazî anlama geçişi sağlayan alâka bütün-parça ilişkisine dayanmaktadır.

> *Türkī'de yañaḳ dirler ki insānuñ çehresinüñ bir ṭarafıdur. Gözden zenaḫdana varınca ki her yüzde iki yañaḳ olur. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı mühmelenüñ teşdīdiyle ḫadd maʿnāsınadur. Bir vāv ziyāde idüp* ***mecāz-ı mürsel*** *ṭarīḳiyle yüze de rūḫ dinür* (K. 1, B. 3).

Nidâ: Sözü söyleyen kişinin, muhatabından kendine yönelmesini istemesidir (Akdemir, 1999:216).

> İy oġul Türkī'dür. İy ḥarf-i **nidā**dür oġul veled maʿnāsınadur. Fārsī'de iy püser dirler. Bunda daḫı iy sābıḳ gibi ḥarf-i **nidā**dür. Püser bā-ı ʿAcemī'nüñ żammesiyle ve sīn-i mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla oġul maʿnāsınadur. ʿArabī'de yā veled dirler. Türkī'de ve Fārsī'de lafẓ-ı müşterekdür (K. 6, B. 7).

Teşbîh: Aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir. Teşbihin tarafları olarak adlandırılan bu iki unsurdan biri *müşebbeh* (benzeyen), diğeri *müşebbehün bih* (kendisine benzetilen)'dir (Saraç, 2007: 129).

> Aṣlı "ās" ile "māndan" mürekkebdür. Ās degirmen maʿnāsınadur. Ve mān mānisten lafẓından meʾḫūẕ mānend maʿnāsına mānisten beñzemek maʿnāsınadur. Maʿnā-yı terkībi degirmene beñzeyici dimekdür. Degirmene müşābih olmaġın āsumān dinildi. Nitekim ʿArabī'de semāya çarḫ dinilmişdür. Çarḫ aṣılda çıḳrıḳdur ki çulha ve ġayrīsı istiʿmāl ider. **Teşbīhen** felege ıṭlāḳ olınmışdur. Gerdūn daḫı böyledür ki aṣlda ḳañlı ve ʿaraba maʿnāsınadur. **Teşbīhen** felege ıṭlāḳ olınmışdur (K. 1, B. 6).

Tezâd: Anlam bakımından aralarında zıtlık/karşıtlık bulunan kelimeleri bir ibârede toplamaktır. Bu kelimeler aynı cinsten, yani her ikisi de isim veya fiil olabileceği gibi farklı cinslerden de olabilir (Saraç, 2007: 163).

> Emām gibi ard Türkī'dür ki öñ lafẓınuñ **ḫilāfi**dur. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve sükūn-ı sīn-i mühmele ile pes dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve lām ile fā'nuñ iskānlarıyla ḫalf dinür. Bu daḫı cihāt-ı sitte eḫavātındandur. Ḳuddāmuñ **żıddı**dur. Ard dimek olur. Aşaġa Türkī'dür ki yuḳarunuñ **ḫilāfi**dur (K. 6, B. 5).

2.4.5.3. Kıt'alara göre aruz bahirleri ve vezinler

Aşağıdaki tabloda *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserde geçen aruz bahirleri ve vezinlerinin tasnifi yapılmıştır. Beyit sayıları tespit edilirken metinde şerh edilen beyitler esas alınmıştır. Aruz bahirleri ve vezinlerinin tablosu şu şekildedir:

Tablo 13.
Aruz Bahirleri ve Vezinler

Kıt'a No	**Bahrin Adı**	**Vezni**	**Beyit Sayısı**
1.	Bahr-i münserihi'l- mekşûf	Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	10
2.	Bahr-i serî'-i matvî vü mekşûf	Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	11
3.	Bahr-i müctess-i mahbûn	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilât	8
4.	Bahr-i mütekârib-i maksûr	Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl	8
5.	Der-bahr-i müzâri'-i ahreb-i mekfûf-ı maksûr	Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilât	7
6.	Bahr-i recezi's-sâlimi'l-eczâ	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	7
7.	Der- bahr-i hezec-i ahreb-i makbûz u mahzûf	Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün	9
8.	Der-bahr-i remel-i müsemmen-i maksûr	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilât	9
9.	Der-bahr-i hezeci'l-müsemmeni's-sâlim	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	9
10.	Der-bahr-i kâmil-i müzâl	Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün Mütefâ'ilün	6
11.	Der-bahr-i vâfir ü müsemmen-i sâlim	Müfâ'aletün Müfâ'aletün Müfâ'aletün Müfâ'aletün	4
12.	Der-bahr-i hezec-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf	Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün	15
13.	Der-bahr-i hezec-i müsemmen ü ahreb	Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün	6
14.	Der-bahr-i recez-i müreffel	Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün	7
15.	Bahri'l-Kâmili'l-Muzmer-i Mahbûn-i -Maktû'	Mütefâ'ilün Fe'ûlün Mütefâ'ilün Fe'ûlün	7
16.	Bahri'l-hafîf-i meczû mahbûni'l-maksûr	Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilât	13
17.	Bahri'l-muzâri'i'l-ahreb	Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün	9
18.	Bahr-i recez-i matvî	Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün	6
19.	Bahr-i münserih-i matvî-yi mecdû'	Müfte'ilün Fâ'ilâtü Müfte'ilün Fâ'	19
20.	Bahr-i mekfûf-ı mahzûf	Mefâ'îlü Fe'ûlün Mefâ'îlü Fe'ûlün	9
21.	Bahr-i recez-i matvî-yi mahbûn	Müfte'ilün Mefâ'ilün Müfte'ilün Mefâ'ilün	10
22.	Bahr-i remel-i mahbûn-ı maksûr	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün	7
23.	Bahr-i hezec-i ahreb-i makbûż	Mef'ûlü Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fâ'	6
24.	Bahr-i tavîl-i- müsemmeni's-sâlim	Fe'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün Mefâ'îlün	8
25.	Der-bahr-i mütekârib-i müsemmen ü sâlim	Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün	11
26.	Bahr-i muktedab-ı matvî-yi müsemmen	Fâ'ilâtü Müfte'ilün Fâ'ilâtü Müfte'ilün	4
27.	Bahr-i remel-i meczû mahzûf	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilât	140

Tabloda da görüleceği üzere sözlük kısmı 27 kıt'a ve 365 beyitten meydana gelmiştir. *Tuhfe-i Şâhidî*'de 14 aruz bahiri kullanılmıştır. Hezec, 5 kıt'a, remel 3 kıt'a, muzâri 2 kıt'a, mütekârib 2 kıt'a, hafîf, kâmil, müktezab, müctes, münserih, tavîl ve vâfir bahirlerinde ise 1'er kıt'a yer almaktadır. Buna göre hezec bahri en çok kullanılan bahirdir. 140 beyitlik 27. kıt'ada *"Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilât"* en çok kullanılan vezindir.

2.4.5.4. Aruz ıstılâhları

Aruz ilmini bilmek için bahirler ve vezinler dışında bu ilimle bağlantılı ıstılâhları bilmekte fayda vardır. Bu nedenle *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de geçen aruzla ilgili ıstılâhların alfabetik sıraya göre burada tekrar verilmesi uygun görülmüştür. Aruz ıstılâhlarının kıt'a/varak numarası gösterilmiş, bu ıstılâhlarda geçen bazı kelimelerin tanımları da verilmiştir.

Ced' [K. 19]: Lügatta burun kesmeye derler. Istılâhta mef'ûlât cüzünden iki sebeb-i hafîfini düşürüp kalan "lât" hecesi yerine fâ' lafzını getirmedir. Bu şekilde oluşan cüzlere *mecdû'* denir.

Fâsıla [E. 266a]: Dört veya daha fazla harften oluşur. İkiye ayrılır: *Fâsıla-ı Suğrâ* (Küçük), üç harekeli harften sonra sâkin bir harf gelmesidir. *Fâsıla Kübrâ* (Büyük), dört harekeli harften sonra bir sâkin harfin gelmesidir.

Habn [K. 3]: Lügatta eteği kaldırmaya denir. Istılâhta ikinci sâkin harfi hazfetmeye denir.

Harb[K. 5]: Lügatta vira etmeye denir. Istılâhta mefâ'îlün cüzünün evvelinden mîm ve âhirinden nûn düşürülerek fâ'îlü kaldıktan sonra yerine zamme-i lâm'la mef'ûlü getirmektir. Buna *ahreb* dinür.

Harm: Lügatta eksik manasına gelir. Istılâhta "mefâ'îlün cüzünün elif'i hazf ve fe'si sâkin kılındığında kalan (mef'îlün), yahut mim'i hazfedildiğinde kalan "fâ'îlün" cüzünün yerine getirilen "mef'ûlün" cüzüne denir (Uysal, 2010:29). Beytin başında veya ikinci şartın başında bulunan vetid mecmû'un ilk harekeli harfin hazfedilmesidir (Tural, 2011:33). Bu şekilde oluşturulan cüzlere *ahrem* denir.

Hazf [K. 7]: Lügatta atmak anlamına gelir. Aruz ıstılâhında "fâ'ilâtün" cüzünün sebeb-i hafîfi "tün"ü kaldırdıktan sonra kalan "fâ'ilâ" yerine "fâ'lün" cüzünün getirilmesidir (Uysal, 2010:85). Aynı şekilde mefâ'îlün cüzünün sebeb-i hafîfi olan "lün"ü kaldırdıktan sonra kalan "mefâ'î" yerine fe'ûlün getirilir. Buna hazf denir. Bu şekilde oluşan cüzlerin her birine *mahzûf* adı verilir.

Hetm [K. 23]: Lügatta ön dişi sımağa (kırmaya) derler. Istılâhta mefâ'îlün cüzünden sebeb-i âhir düştükten sonra bir sebebin daha son sâkin harfi düşer. Geriye kalan mefâ' cüzüne *hetm* denir.

Hezec [K. 7]: Aruzun üçüncü dairesinde yer alan bir bahirdir. Arapçada "güzel sesle ve bağırarak şarkı söyleme" demektir. Araplar bununla terennüm ettikleri için bu adı vermişlerdir. Hezec bahri, Türk şairlerince sevilen bir bahirdir. Müsemmen (sekizli), müseddes (altılı) ve çok az rastlanan murabbâ kalıpları vardır (İpekten, 1999: 165).

İlel [K. 1]: İlletin çoğuludur. Lügatta sahibini amelinden meşgul eden maraz ve hiddet anlamına gelir. Fasıl ve vetedlere dahil olup birtakım değişiklikler meydana getirir.

İzâlet/Müzâl [K. 10]: Lügatta atını salıvermeye derler. Istılâhta sonu veted-i mecmû' olan cüzün üzerine bir sâkin harf eklemeye denir. Meselâ mütefâ'ilün cüzüne bir elif harfi ekleyip mütefâ'ilân şekline dönüştürmek. Bu şekilde oluşan cüzlere müzâl adı verilir.

İzmâr[K. 15]: Lügatta gizlemek manasına gelir. Müfred zihaflardan olan izmâr ıstılâhta; mütefâ'ilün cüzündeki tā'yı sākin edip mütefâ'ilün haline getirdikten sonra müstef'ilün şekline dönüştürmedir. Bu şekilde oluşan tef'ilelere *muzmer* dinür.

Kabz [K. 7]: Lügatta tutmak anlamına gelir. Istılâhta tef'ilenin beşinci harfini hazfetmeye denir.. Meselâ mefâ'îlün cüzünden beşinci sâkin harfi hazfedip mefâ'ilün şekline dönüştürmeye denir. Bu şekilde oluşan cüzlere de *makbûz* denilir. Bu zihaf, tavîl, hezec, mutekârib ve mutedârek bahirlerinde meydana gelmektedir (Tural, 2011: 33).

Kâmil [K. 10]: Sözlük anlamıyla "tam, bütün" demektir. Asıl şekli mısrada "Mütefâ'ilün mütefâ'lün mütefâ'ilün" yani müseddes bir kalıptır (İpekten, 1999:272). Darb cihetinden veya hareket cihetinden kâmil olduğu için bu şekilde adlandırılmıştır. Aruzun ikinci dairesinde yer alan bir bahirdir.

Kasr [K. 3]: Lügatta kısa etmeye derler. Sebeb-i hafif olan cüzün son harfinin hazfedilmesi ve önceki harekeli harfin de sükun edilmesidir. Mesela, mefâ'ilün cüzünden nûn hazfolunup ma-kabli olan lâm-ı müteharrik iskân ķılınup mefa'îl kalır. Aynı şekilde Fâ'ilâtün cüzünün fâ'ilât şekline girmiş haline de kasr denir. Bu şekilde oluşan cüzlere *maksûr* adı verilir (Uysal, 2010:136).

Kat' [K. 15]: Lügatta kesmek anlamına gelir. Istılâhta sonu veted-i mecmû' olan cüzün sâkin harfinin hazfedilmesi ve kalan kısmın son harekesinin teskin edilmesidir (Tural, 2011:39). Müstef'ilün cüzünden nûn hazfolunup ve sondaki lâm harfi sâkin kılındıktan sonra müstef'il kalır. Bu cüz de mef'ûlün şekline dönüşür. Aynı şekilde mütefâ'ilün cüzü de fe'ilâtün şekline girer. Cüzlerin dönüştüğü bu son şekle *maktû'* dinür.

Keff [K. 5]: Lügatta geri tutmaya derler. Istılâhta tef'ilenin sâkin olan yedinci harfini hazfetmeye denir. Meselâ fā'ilâtün ve mefâ'îlün cüzlerinin fā'ilâtü ve mefâ'îlü şekline dönüştürmeye denir. Bu şekildeki cüzlere *mekfûf* dinür.

Kesf/keşf [K. 1]: Lügatta kat' etmeye denir. Tef'iledeki müteharrik yedinci harfin hazfedilmesidir. Kesf/keşf terimi, "illetler" başlığı altında aruz kusurlarından olup tef'ile sonlarındaki mefruk (ayrı), veted (üç harften oluşan heceler)'in son harfini düşürmek anlamındadır (İriç, 2015: 31).

Mahbun [K. 3]: Müstef'ilün cüzünden sin'i düşürüp mütef'ilün şekline ve bunu da mefâ'ilün'e dönüştürmeye denir.

Matvî [K. 1]: Tef'ilenin dördüncü harfinin hazf edilmesidir. Meselâ, müstef'ilün'dan "fâ" hecesini düşürüp müste'ilün haline getirdikten sonra müfte'ilün şekline dönüştürmeye matvî denir.

Meczû' [K. 7]: İki tef'ilesi, yani üçte biri hazfedilen beyitlere meczû' beyit denir. Beyitten aruz ve darbın iskat edilmesidir. Yani her bir mısranın son hecesinin hazfedilmesidir. Meczû' beyitler şu bahirlerde bulunur: Kâmil, vâfir, recez, mutekârib, mutedârek, basît ve hafîf (Tural, 2011:30).

Meksûf/mekşûf [K. 1]: Mef'ulâtü tef'ilesinde "tü"hecesinin düşürülüp mef'ulâ

haline getirilmesi ve bunun da mef'ūlün şekline dönüşmesidir.

Muktedab[K. 26]: Muktedab ism-i mef'ûldür. Kesilmiş manasına gelir. Aruzun dördüncü dairesinde bulunan bir bahirdir. Bu bahirde her şatr'da üçer adet olmak üzere altı tef'ile vardır. Tef'ilelerini "münserih" bahrinden aldığı için bu şekilde adlandırılmıştır. Aslî tef'ileleri şunlardır: "Mef'ûlâtü müstef'ilün müstef'ilün" Pratikte ise "Mef'ûlâtü müstef'ilün" tef'ileleri kullanılır (Tural, 2011:183).

Muzâri' [K. 5]: Müşâbih manasınadır. Remel ve hezec bahirlerine benzediğinden bu şekilde adlandırılmıştır. Esas şekil müseddes, yani bir mısra'da "Mefâ'îlün fâ'ilâtün mefâ'îlün" olduğu halde kalıpları murabbâ' olan "Mefâ'îlün, fâ'ilâtün" şeklinden türetilmiştir. Türk şiirinde en çok kullanılan kalıbı "Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün" kalıbıdır (İpekten, 1999: 240-241). Aruzun dördüncü dairesinde yer alan bir bahirdir.

Müctess [K. 3]: Lügatta kesilmiş manasına gelir. Asıl kalıbı müseddes "Müstef'ilün fâ'ilatün fâ'ilatün" ise de uygulamada "Müstef'ilün fâ'ilatün" olarak murabba' şeklinden kalıplar türetilmiştir. Türk şiirinde bu bahrin "Mefâ'lün fe'ilâtün mefâ'lün fe'ilün" kalıbı kullanılmıştır (İpekten, 1999:251). Aruzun dördüncü dairesinde yer alan bir bahirdir.

Münserih[K. 1]: Lügatta akıcı manasına gelir. Bu bahre münserih denmesinin sebebi, tef'ilelerindeki sür'atli değişikliktir (Tural, 2011:159). Aruzun dördüncü dairesinde yer alan bir bahirdir

Mütekarib [K. 4]: Yaklaşan manasınadır. Esasen bir mısra'ı dört "Fe'ûlün"den oluşan bir aruz bahridir (Uysal,

2010:160). Aruzun beşinci dairesinde yer alan bir bahirdir

Recez [K. 6]: Arapçada "titreme ve acı çekme anlamındadır. İçinde çok illet bulunduğu için bu şekil adlandırılmıştır. Bu bahrin asıl şekli murabbâ' yani beyitte "4 müstef'ilün"dür. Recez bahri Türk şiirinde fazla kullanılmamış ve daha çok kasîde ve gazellerde görülmüştür (İpekten, 1999:201). Aruzun üçüncü dairesinde yer alan bir bahirdir.

Remel [K. 8]: Arapçada "koşma, hızlı yürüme" demektir. Esas kalıbı müseddes yani mısrada 3, beyitte 6 "Fâ'ilâtün"dür. Türk şiirinde ilk yüzyıllardan başlayarak bütün nazım şekillerinde en çok kullanılan bu bahrin kalıpları olmuştur (İpekten, 1999:212). Aruzun üçüncü dairesinde yer alan bir bahirdir.

Sebeb[E. 266a]: İki harften oluşan cüzdür. İkiye ayrılır : *Hafif Sebeb,* iki harften birincisi harekeli, ikincisi sakindir. *Sakîl Sebeb,* iki harfin harekeli olmasıdır.

Serî' [K. 2]: Lügatta hızlı, ivici manalarına gelir. Asıl şekli müseddes "Müstef'ilün müstef'ilün mef'ûlatü" olan bir aruz bahridir. İran ve Türk şiirlerinde bahrin en çok görülen kalıbı "Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün" kalıbıdır (İpekten, 1999:258).

Taktî': Asıl anlamı "kesmek, parçalamak, parçalara bölmek" olan taktî' vezinli bir mısrâyı vezin kalıplarının cüzlerine göre ayırmaya denir (Kesik ve Şenödeyici, 2015:25).

Tavîl [K. 24]: Bir aruz bahridir. Aruzun birinci dairesinde yer alan bahirdir. Bu bahrin dördü birinci, dördü de ikinci şatr'da olmak üzere sekiz tef'ilesi vardır. Bu bahre tavîl denmesinin iki sebebi var: Birincisi bu bahirde söylenen

şiirlerin diğer bahirdekilere göre daha uzun olmasıdır. İkinci sebeb ise bu bahirde söylenen şiirlerdeki tef'ilelerin veted cüzüyle başlıyor olmasıdır (Tural, 2011:59).

Tayy [K. 1]: Lügatta dürmeye denir. Tef'iledeki sâkin dördüncü harfin hazfedilmesidir.

Tef'ile (Cüz') Aruz veznini meydana getiren parçalara tef'ile denir. Aruz vezinlerini oluşturan sekiz ana kelime vardır: fâ'ilün, fe'ûlün, mef'ûlatü, fâ'ilâtün, mefâ'îlün, müstef'ilün, mütefâ'lün ve müfâ'aletün'dür (Kesik ve Şenödeyici, 2015:25).

Terfîl [K. 14]: Lügatta, eteğini uzatmaya derler. Istılâhta sonu veted-i mecmû' olan cüze bir sebeb-i hafîf eklenmesine verilen addır. Mütefâ'ilün cüzünün sonuna "tün" sebeb-i hafîf eklemek suretiyle yapılır. Cüz mütefâ'ilâtün şekline dönüşür. Aynı şekilde müstef'ilün cüzü de müstef'ilâtün olur. Bu şekilde yapılan cüzlere *müreffel* denir.

Vâfir[K. 11]: Kelimelerdeki harflerin harekeli olmasına vâfir denir. Aruzda "Müfâ'aletün müfâ'aletün" veznine verilen ad (Develioğlu, 1997: 1132). Vâfir, dördüncü dairede bulunan bir bahirdir.

Veted [E. 266a]: Üç harften oluşan tef'iledir. İkiye ayrılır: *Mecmû' (birleşmiş) Veted*, iki harfi harekeli, üçüncü harfi sâkin olan veteddir. *Mefrûk (Ayrılmış) Veted,* üç harften orta harfi sâkin olan veteddir.

Zahf [K. 1]: Lügatta, sürtünmeye ve uzak düşmeye derler. Zihaf, "asıldan uzaklaştırma, zorla ve sürünerek yürüme" anlamlarına gelir (İpekten, 1999:153).

Zelel [K. 23]: Lügatta tabrınmak manasına ve eni olmayan avrata

derler. Istılâhta mefâ'îlün cüzüne hetm illeti dahil olup muzâri' olduktan sonra zelel illetiyle mefâ' cüzünden mim düşürülür. Geriye kalan fâ' cüzüne *zelel*, bu şekil oluşturulan zelellere de *ezel* dinür.

Zihâf [K. 1]: Beytin sebeb cüzlerinde olan değişikliğe denir. Meselâ müstef'ilün cüzünde olan "tef" sebeb-i hafiftir. "Fâ" hazf olunup müfte'ilün şekline dönüşmesidir. İkiye ayrılır: *Müfred Zihâf*: Tef'ilelerde sadece bir sebebde meydana gelen değişikliğe denir. *Mürekkeb Zihâf:* Tef'ilelerde iki sebebde meydana gelen değişikliğe denir (Tural, 2011:30).

2.4.5.5. Ebced hesabı ve manzum tarih

Ebced kelimesi, Arap alfabesindeki harflerin kolaylıkla ezberlenmesi için, harflerin birleştirilmesiyle meydana getirilmiş sekiz manasız kelimenin ilkidir (Yakıt, 2010: 25). Diğer sözcükler ise : "hevvez, huttî, kelemen, sa'fes, karaşet, sehaz, dazığı" şeklinde sıralanır (Pala, 1989: 143). Bu kelimelerin ilk üçü birler, daha sonra gelen ikisi onlar, son üç kelime de yüzler olarak sıralanır. Ebced kelimelerindeki harflerin sayı değerleri aşağıdaki tabloda görüleceği üzere şu şekildedir:

Tablo 14.
Ebced Kelimelerindeki Harflerin Sayı Değerleri

ا	a	1		ح	ḥ	8		س	s	60		ت	t	400
ب پ	b, p	2		ط	ṭ	9		ع	ʿ	70		ث	s̱	500
ج چ	c, ç	3		ی	y	10		ف	f	80		خ	ḫ	600
د	d	4		ك گ	k, g	20		ص	ṣ	90		ذ	ẕ	700
ه	h	5		ل	l	30		ق	ḳ	100		ض	ḍ, ż	800
و	v	6		م	m	40		ر	r	200		ظ	ẓ	900
ز ژ	z, j	7		ن	n	50		ش	ş	300		غ	ġ	1000

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de ebced hesabı ile ilgili beyitler şu şekilde verilmiştir:

Diñlegil ebced ḥisābın iy püser
Kim elif'den yā'ya dek bir bir ṣayar [E. 262b]

Bu beyitte birden ona kadar olan harflerin sayı karşılığı verilmektedir. Ebced, hevvez ve huttî kelimelerindeki harflerin sırasıyla aldığı sayı değeri ifade edilmektedir.

Ṣay yā'dan ḳāf'a dek on añla pek
Ḳāf'dan yüz yüz ṣayılur ġayna dek [E. 263a]

Bu beyitte kelemen ve sa'fes kelimlerindeki harflerin onar onar arttırılması gerektiği ifade ediliyor. Karaşet, sehaz ve dazığlen kelimelerindeki harflerin de tertip üzere yüz yüz arttırıldığı gösterilmektedir.

Çün ḥisābı ebcedi bildüñ tamām
Tuḥfemüñ tārīḫini bil iy hümām [E. 263b]

Bu beyitte de ebced hesabındaki kelimelerin sayı değerleninin öğrenildiği ifade edilmektedir. Bu bilgilerden sonra Tuhfe'nin yazılış tarihini bilme aşaması gelmektedir.

Ebced alfabesindeki her harfin bir sayıya karşılık olması özelliğinden istifade edilerek herhangi bir hadiseye, hesaplandığında o hadisenin meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle, bir mısra veya bir beyit söylemeye "tarih düşürme" denir (Yakıt, 2010: 66). Türk edebiyatında ebced hesabına göre tarih düşürme ilk ortaya çıktığı dönemlerde sözcük ya da sözcük grupları şeklinde kullanılmıştır. Sonraki süreçlerde mısra, beyit, kıt'a ve gazel halinde örnekler verilmiştir. Sosyal hayatın her alanında görülen tarih düşürme geleneği; doğum, ölüm, padişahın tahta çıkışı, sünnet, düğün, savaş, barış… gibi alanlarda dikkat çekmektedir. Kitap yazımıyla ilgili ebced hesabına göre düşürülmüş tarihler, eserlerin yazılış tarihi ve dönemi hakkında aydınlatıcı bir rol oynamıştır. Türkçe tarihler yanında Arapça ve Farsça tarihler de görülmektedir (Oğraş, 2007: 647-669).

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'de yer alan aşağıdaki beytin ikinci mısrasındaki harflerin ebced hesabına göre toplamı, *Tuhfe-i Şâhidî*'nin H. 921/ M. 1525 yılında te'lif olduğunu göstermektedir:

Bu ḥisāba ḳıl bu mıṣrāʿdan şümār
Ḳaldı senden Şāhidī nev-yādgār [E. 263b]

Bu beytin şerhinde geçen ebced hesabını tabloda şu şekilde gösterebiliriz:

Tablo 15.
Tuhfe-i Şâhidî'nin Te'lif Tarihi

ق	ḳ	100		ن	n	50		ی	y	10
ا	a	1		ش	ş	300		ا	a	1
ل	l	30		ا	a	1		د	d	4
د	d	4		ه	h	5		ك گ	k, g	20
ی	y	10		د	d	4		ا	a	1
س	s	60		ی	y	10		ر	r	200
ن	n	50		ن	n	50				
د	d	4		و	v	6		**TOPLAM**		**921**

Hicrî 1123 yılında tamamlanan bu şerhin te'lif tarihi, eserin sonunda yer alan *"Ḳıtʿa-i Berā-yı Şerḥ Şoden-i Tuḥfe-i Şāhidî"* başlıklı tarih kıt'asında belirtilmiştir.

Nesīc-i tāze-kālā Şerḥ-i Tuḥfe
Be-yümn-i feyz-i vehhābu'l-ʿaṭiyye
İrüp pāyāna luṭf-ı ḥaḳla tārīḫ
Didüm bir şerḥ-i zībā Şāhidīye [E. 264b]

Tablo 16.
Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'nin Te'lif Tarihi

د	d	4		ر	r	200		ا	a	1
ی	y	10		ح	ḥ	8		ه	h	5
د	d	4		زژ	z, j	7		د	d	4
م	m	40		ی	y	10		ی	y	10
ب ب	b, p	2		ب ب	b, p	2		ی	y	10
ر	r	200		ا	a	1		ه	h	5
ش	ş	300		ش	ş	300		**TOPLAM**		**1123**

Son mısradaki harflerin ebced hesabına göre toplamı hicrî 1123 sayısına karşılık gelmektedir. İsmail Yakıt'ın eserinde belirttiği hicrî tarihi, milâdî tarihe çevirme formülüne göre (Yakıt, 2010 :16):

$\frac{1123x32}{33}$ +632 = 1710 tarihini buluruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî (Tenkitli Metin)

3.1. Nüshaların Tanıtımı

Yazma eser kütüphanelerinde ve kataloglarda yapılan taramalar sonucunda *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'ye ait 11 nüsha tespit edilmiştir. Bu nüshalara ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Çeviriyazıda kullanılan nüshalar ise ayrıntılı künyeleri ile tanıtılmıştır.

Tablo 17.
Yazma Nüshaların Bulunduğu Kütüphaneler

BOSNALI ATFÎ AHMED EFENDİ'NİN ŞERH-İ TUHFE-İ ŞÂHİDÎ ADLI ESERİNİN TESPİT EDİLEN YAZMA NÜSHALARININ BULUNDUĞU KÜTÜPHANELER						
Sıra No.	**Şehir**	**Kütüphane**	**Bölümü**	**Kayıt Numarası**	**Varak Sayısı**	**Kısaltma Kodu**
1	Adana	İl Halk Kütüphanesi	Yazmalar	362/5	6	A
2	Ankara	Millî Kütüphane	Yazmalar	469	234	M1
3	Ankara	Millî Kütüphane	Yazmalar	3147	155	M2
4	Ankara	Millî Kütüphane	Yazmalar	5448	178	M3
5	Ankara	Millî Kütüphane	Adnan Ötüken	1714	40	Ö
6	İstanbul	Millet Kütüphanesi	Ali Emîrî	258	282	E
7	İstanbul	Süleymaniye Kütüphanesi	Hâlet Efendi	572	231	H
8	İstanbul	Süleymaniye Kütüphanesi	Bağdatlı Vehbî	1736	193	B
9	İzmir	Millî Kütüphane	Yazmalar	105	191	İ
10	Konya	İl Halk Kütüphanesi	Feridun Nâfiz Uzluk	6886	133	U
11	Kütahya	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi	Yazmalar	379/1	148	Z

3.1.1. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî 258 [E]

Sırtı meşin, kağıt kaplı, şîrâzeli, mıklepli bir eserdir. Varak kenarlarında bazı kelimelerle ilgili açıklayıcı bilgiler vardır.

Müstensih : Hüseyin b. Ali

İstinsah Tarihi : H. 1157

Bulunduğu Yer : İstanbul Millet Kütüphanesi

Koleksiyon : Ali Emîrî

Boyut (Dış-İç) : 205x135,160x80 mm.

Yaprak Sayısı : 276

Satır : 16

Yazı Türü : Ta'lik

Baş :Fātiḥa-rā perçem-i ʿanber-şemīm ḥamd-i nā-maḥdūd u sipās-ı nā-maʿdūd ḥażret-i ʿalīm-i maʿbūda ve kerīm-i vācibu'l-vücūda olsun ki…

Son :İn tecid ʿayben bihā kün sātiren. İnne ḫayre'n-nās men sedde'l-ḫalele. Allāhümme ḥarrim laḥme kātibihi ʿale'n-nār. Bi-ḥürmeti'l-aḫyār ve'l-ebrār. Āmīn

3.1.2. Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi 379/1 [Z]

Müstensih : Hasan Kâmilüddîn Nakşibendî b. Şeyh Mahmûd

İstinsah Tarihi : H. 1160

Bulunduğu Yer : Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi

Koleksiyon : Zeytinoğlu

Boyut (Dış-İç) : 289x198 mm

Yaprak Sayısı : 139

Satır : 21

Yazı Türü : Ta'lik

Baş :Fātiḥa-rā perçem-i ʿanber-şemīm ḥamd-i nā-maḥdūd u sipās-ı nā-maʿdūd ḥażret-i ʿalīm-i maʿbūda ve kerīm-i vācibu'l-vücūda olsun ki…

Son : *Āẕer ü nīsān eyārest u ḥazīrān u temmūz*
Āb u eylül ü dü teşrīn dü kānūn u şubaṭ

Bu beyitten sonra Farsça sayılar bulunmaktadır.

3.1.3. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi 572 [H]

Mikrofilm Arşivi No. A- 3210. Bu mikrofilm Ankara'da Millî Kütüphane Mikrofilm servisinde Ağustos 1962 tarihinde hazırlanmıştır.

Müstensih : Es-Seyyid Muhammed Hasîb (Dîvân-ı Hümâyün Kâtibi)

İstinsah Tarihi : H. 1198

Bulunduğu Yer : İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon : Hâlet Efendi

Boyut (Dış-İç) : 162x107 mm

Yaprak Sayısı : 233

Satır : 17

Yazı Türü : Ta'lik

Baş :Fātiḥa-rā perçem-i ʿanber-şemīm ḥamd-i nā-maḥdūd u sipās-ı nā-maʿdūd ḥażret-i ʿalīm-i maʿbūda ve kerīm-i vācibu'l-vücūda olsun ki…

Son :Ḳad vaḳaʿa'l-ferāġu ʿan taḥrīri hāẕihi'n-nusẖati fī vaḳti'ḍ-ḍuḥā el-yevme'l-eḥadi eṣ-sāmini min şehri rebīʿi'l-āẖiri sene ṣemāne ve tisʿīne ve miʾeti ve elfin ʿan yedi'ż-żaʿīfi'l-naḥīfi'l-muʿterifi bi't-taḳṣīri es-seyyīd Muḥammed Ḥasīb. Kātib-i Dīvān-ı Hümāyun.

3.2. İmlâ Husûsiyetleri

1. Eserdeki yazı ve şiirlerin takibinde kolaylık sağlamak amacıyla metindeki sayfa numaraları [ ] içinde gösterilmiştir: [E. 2a].
2. Kıt'alara numara verilmiş, kıt'alardaki beyit numaraları ise 1,2,3… şeklinde gösterilmiştir.
3. E ve Z nüshalarında olmayan cümleler çeviriyazıya aktarılırken italik yazılmıştır. H nüshasındaki bu cümleler [ ] içinde gösterilmiştir.

   [*Nümāyed nümūden'den me'ẖūẕdur. Evvelki nūn nefy içündür ve mī ḥāliyet maʿnāsın ifāde ider. ḳıṭʿā-i ūlāda mī-zedāy kelimesinüñ āḫirinde geçmişdür.]* (K. 2, B.11).

4. Metindeki dipnotlar her sayfada yeniden başlatılmıştır.

5. Eser, klasik şiirimizin nazım şekilleri ve aruz vezniyle yazılan bir şerh metnidir. Bu nedenle metin oluşturulurken bugüne kadar genel olarak kullanılan transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Bu işaretler "çeviri yazı sistemi (transkripsiyon alfabesi)" bölümünde gösterilmiştir.

6. Eserdeki yazımlar göz önüne alındığında 17. yüzyılda başlayan geçiş dönemi özelliğinin henüz tam oturmadığı görülmektedir. Bundan dolayı metnin okunmasında Eski Anadolu Türkçesinin ses ve şekil özellikleri esas alınmıştır.

7. Oluşturulan metinde genel olarak İsmail Ünver'in[1] teklifleri dikkate alınmıştır. Bu tekliflere göre şu şekilde bir usûl takip edilmiştir:

- Farsça ve Arapça ön eklerin tamamı kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: nā-maḥdūd, lā-taḥzen.
- Farsça kelimelerde sona gelen yapım ekleri kelimeye bitişik yazılmıştır: zerger.
- Son edatlardan "râ" kısa çizgiyle ayrı ve uzun yazılmıştır: Fātiḥa-rā.
- Birleşik kelimeler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: ẖūb-rū.

1 İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Türkoloji Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 1993, s. 51-89.

- Farsça ve Arapça uzun ünlüler üzerine (-) işareti konularak gösterilmiştir: menḳūṭa.
- Farsça kelimelerdeki " vâv-ı ma'dûle", " ˇ " biçiminde gösterilmiştir: ḫˇān.
- Türkçe kelimelerin sonundaki 'b' harfleri 'p' olarak yazılmıştır (up, üp gerindium ekleri): yaḳup.
- Sesli ile biten kelimeyi yine sesli ile başlayan bir kelime izleyip vezin gereği seslilerden biri düşürüldüğünde, iki kelime bitişik yazılmış ve araya kesme işareti konulmuştur: k'ola.
- Vāv-ı atıf iki kelime arasında bağımsız bir kelime gibi ayrı yazılmıştır: Ḳayyum u Yezdān.
- Farsça tekrar eden kelimeler arasına giren ekler her iki kelimeye kısa çizgi (-) ile birleştirilmiştir: dem-ā-dem.
- Metin içerisinde geçen özel isimlere gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmıştır: Fārsī'de, Arabī'de.
- İsim tamlamalarında tamlananın son harfi ünlü olduğu durumlarda "-i, -ı" yazım şekli tercih edilmiştir: Tuhfe-i Ṣâhidî.
- Aynı söz tekrarları ayrı yazılmıştır: zār zār, ḳatre ḳatre.

8. Çalışmada geçen âyet, hadis ve alıntı beyitlerin çeviri yazıları verilip koyu renk ve italik harflerle gösterilmiş, bu ibârelerin anlamları ve kaynakları dipnotta verilmiştir:

"Ve mā -yenṭiḳu ʿani'l-hevā in hüve illā vaḥyun yūḥā" [E. 1b]

("O, kendi istek ve arzularına göre konuşmaz. O (Kur'an) vahyedilenden başkası değildir." Kur'an, Necm 53/3-4).

9. Şerh metninde Türkçe ve Farsça kelimelerin Arapça karşılığı verilmiştir. Bu Arapça kelimeler koyu renkle yazılmıştır:

Zerd zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṣaru dinür elvāndandur. ʿArabī'de **aṣfer** maʿnāsınadur. (K. 7, B. 3).

10. Aynı kelimenin iki şekilde okunuşu verildiğinde araya eğik çizgi konulmuştur:

Ḍifdeʿ / ḍifdiʿ gibi.

11. Beyitlerin başına denk gelen varak numaraları

Bil Âferîmende yaradıcı **[H. 91a]**
Rızk viricidür rūzî-dehende

örneğinde olduğu gibi mısranın sonuna konulmuştur.

12. İnceleme kısmında metinden verilen örneklerde kıt'a ve beyit numaraları kısaltılarak verilmiştir: (K. 1, B. 1).
13. Özel adların yazımında Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu'na uyulmuştur.
14. Dizinde yer alan özel isimler, alfabetik sıraya göre dizilmiştir.

3.3. Nüshaların Tavsîfi ve Şeceresi

Atfî Ahmed Efendi'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eseri, çalışma konusu olarak belirlendikten sonra metnin el yazması kütüphanelerde kayıtlı nüshaları tespit edilmeye başlandı.

Eserin yurt içi kütüphanelerinde bulunan 11 yazma nüshası elde edilmiştir. Elde edilen nüshalar arasında müellif hattıyla yazılmış bir nüsha olmadığından nüsha karşılaştırmaları yapılırken en eski tarihli ve tam olan Ali Emîrî nüshası tenkitli metin kuruluşunda esas alınmıştır. Adnan Ötüken ve Adana İl Halk Kütüphanelerindeki nüshaların varak sayılarının oldukça eksik olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sözü edilen nüshalar karşılaştırmada değerlendirmeye alınmamıştır.

Karşılaştırılan nüshalar arasındaki farkları ve takip edilen yolu şöyle özetlemek mümkündür:

1. Tenkitli metni oluştururken nüshalar arasındaki farklılıkların çokluğu dikkat çekmektedir. Bir sayfadaki nüsha farklılıkları, varyantları, farklı okuma yöntemleri oldukça fazladır.
2. Karşılaştırmaya esas alınan E (Ali Emîrî) ve Z (Kütahya Zeytinoğlu Kütüphanesi) nüshaları manzum sözlük şerhinde yer alan aruz bahirleriyle başlamıştır. Diğer nüshalar doğrudan mukaddime bölümüyle başlamıştır. Eserin varak sayısının nüshalara göre değişiklik göstermesi ise nüshaların satır sayısındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.
3. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidi* adlı eserin sonunda bahir ve vezinlerin izahı için yazılan "*Miftâh-ı Kavâ'id-i Tuhfe*" adlı eser U (Konya Uzluk İl Halk Kütüphanesi), İ (İzmir Millî Kütüphane), M2 (Millî Kütüphane), M3 (Millî Kütüphane) nüshalarında bulunmamaktadır.
4. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'*nin nüshaları kronolojik olarak şu şekilde sıralanmaktadır:

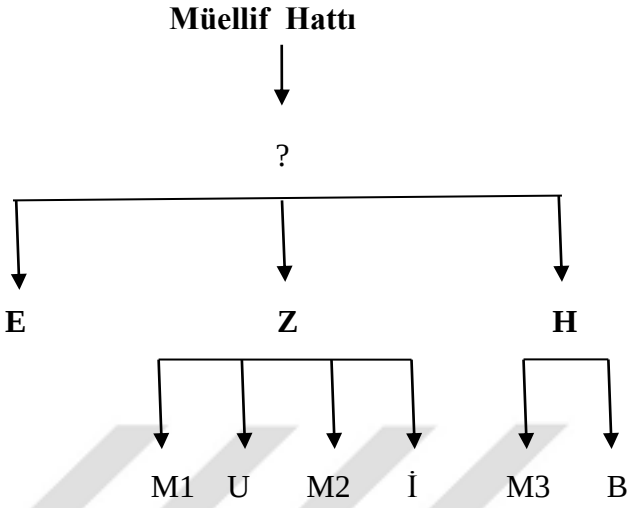
   E nüshası H.1157, Z nüshası H. 1160, M1 nüshası H.1167/ M. 1754, U nüshası H. 1169 / M.1756, İ nüshası H.1177, H nüshası H. 1198, M2 nüshası H. 1215, M3 nüshası H.1219, B nüshası H. 1270. Bu durumda E nüshası, -sondaki istinsah kaydı baz alınırsa- eserin te'lif edildiği tarihte kopyalanırken B nüshası te'liften yaklaşık 110 yıl sonra istinsah edilmiştir.

Bugün müellif hattı elimizde mevcut değildir. Nüshalar arasındaki müşterek farklar, eksiklikler ve ortak hatalar tespit edildikten sonra nüsha farklılıkları değerlendirilmiştir. Müstensihlerden kaynaklanan imlâ ve okuma hataları incelenerek bir şecere oluşturulmaya çalışılmıştır. Tahminimize göre bütün nüshalar, üç kolbaşına bağlı olarak şekillenmiştir. Birinci kolbaşı İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî (E) 258'de kayıtlı nüshadır. E nüshasında diğer nüshalarda bulunmayan der-kenârlar mevcuttur. E nüshası metin içerisindeki kelime farklılıkları ve çekim eklerinin kullanımı yönüyle diğer nüshalardan farklılık arz etmektedir. E nüshasında bazı bahirlerin sonunda diğer nüshalarda bulunmayan Arapça ibâreler bulunmaktadır. Ayrıca E nüshasında şârihin sonlara doğru bazı kelime ve cümleleri kısaltarak yazdığı dikkat çekmektedir. E nüshasının bu özellikleriyle diğer nüshalardan kolaylıkla ayrılabileceğini anlamak mümkündür.

Nüsha farklılıklarına bakıldığında E nüshasına sık sık Z nüshasının iştirak ettiği görülmektedir. Bu nedenle ikinci kolbaşının Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi 379/1'de kayıtlı olan (Z) nüshası olduğu düşünülmektedir. Diğer nüshalar *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserin asıl sözlük bölümündeki beyitlerin şerhiyle başlamıştır. Z nüshasında ise *Tuhfe-i Şâhidî*'nin giriş bölümündeki 61 beyit ve iki kıt'a yer almaktadır. Ancak bu beyitlerin şerhi verilmemiştir. Z nüshası diğer nüshalarda olduğu gibi sözlük kısmındaki beyitlerin şerhiyle başlamıştır. Z nüshasının son sayfasında *Tuhfe-i Şâhidî*'nin müellifi olan İbrahim Şâhidî'nin hayatı hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Ayrıca İbrahim Şâhidî'nin birkaç beytine yer verilmiştir. Bu nüsha M1, U, İ, M2 nüshalarıyla kelime kullanımı ve ekler açısından paralellik arz etmektedir. Bu grupta yer alan İ nüshasında ise bazı bölümlerde kelime ve ek eksikliği dikkat çekmektedir. M1, U, İ, M2 nüshaları Z nüshasından müşterek ve münferit hata ve eksikliklerle ayrıldıkları için bu nüshadan gelmiş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Üçüncü kolbaşı ise İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi 572'de kayıtlı olan (H) nüshasıdır. H, M3, B nüshalarında mukaddimme kısmından sonra 26 beyitlik hâtime kısmı yer almaktadır. Bu üç nüshanın kelime, ek kullanımı ve şekil yönüyle diğer kolbaşılardan farklı olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda sıralanan ortaklıklar ve aparatlar göz önüne alındığında ve bu üç kolbaşı grubu

birleştirildiğinde Bosnalı Atfî Ahmed Efendi'nin *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserinin nüsha şeceresi aşağıdaki şemayı ortaya çıkarmıştır:

3.4. Çeviri Yazı Sistemi (Transkripsiyon Alfabesi)

Tablo 18.
Çeviri Yazı Alfabesi

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (إ)	a, e, ı, i	ض	ḍ ,ż
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ż
ت	t	ع	ʿ
ث	ṣ	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k,g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẕ	ن	n
ر	r	و	o,ö,u,ū,ü,v
ز	z	ه	h,a,e,
ژ	j	لا	la, lā
س	s	ى	ı,i,ī, y
ش	ş	ء	ʾ

3.5. Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'nin Tenkitli Metni

[E. 1b] Rabbi sehhil ve yessir ve lā-tuʿassir ʿaleynā yā Rabbi külle ʿasīr[1]

Dībāce-i Şerḥ-i Tuḥfe-i Şāhidī[2]

Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Fātiḥa-rā perçem-i ʿanber-şemīm ḥamd-i nā-maḥdūd[3] u sipās-ı nā-maʿdūd ḥażret-i ʿalīm-i maʿbūda vu kerīm-i vācibu'l-vücūda olsun ki eṣnāf-ı mevcudāta envāʿ-ı zebān ile īfā-yı[4] ṣenā-yı bī-pāyānı içün ḳudret u ḳuvvet virüp manṭıḳ-ı feṣāḥatde ʿandelīb-i gülşen-i cān ve her birini lüġāt-ı mütenevviʿa ile edā-yı şükr ü sipāslarında ṭūṭī-i şekker-ḫāy-ı beyān eyledi ve dürūd-ı lā-yuḥṣā sulṭān-ı serīr-i *lī-maʿallāh*[*] ḫˇāce-i her du serā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalāti[5] ezkāhā ḥażretlerinüñ niṣār-ı merḳad-i aḳdesleri olsun ki ṣāḥib-i livā-yı ***Ene efṣeḥu'l-ʿArabi ve'l-ʿAcemi***[**] ve maẓhar-ı maṣdūḳa-i ***Ve mā-yenṭiḳu ʿani'l-hevā in hüve***[6] ***illā vaḥyun yūḥā***[***] dur. Ṣallā'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve ʿalā ālihi ve eṣhābihi **[E. 2a]** ve etbāʿihi ve't-tābiʿīne lehüm ilā yevmi'l- maʿlūm ve sellim teslīmen.[7] Pes[8] maʿlūm ola ki fenn-i Fürs bir fenn-i dil-keş ve zebān-ı ḫoşdur ki ***el-Fārsiyyetü tilvü'l-ʿArabiyyeti fi'l-feṣāḥati***[****] mışdāḳı üzere baʿde'l- ʿArabiyye bu zebān-ı şīrīn-nümāda olan nikāt-ı ġarībe ve nezāket-i ʿacībe lisān-ı **[H. 2a]** āḫerde yoḳdur. ʿAle'l-ḫuṣūṣ ki[9] lisān-ı ehl-i cennet olması daḫı ḥadīṣ-i şerīf ile müṣbet bir zebān-ı pür-belāġatdur. Ol eclden lisān-ı ʿArabī'den ṣoñra lisān-ı Pārsī bilmek umūr-ı mühimme mertebesine bāliġ olup bā-vücūd ki Devlet-i ʿAliyye-i ʿOṣmāniyye'nüñ ebbeda'llāhu teʿālā ḳalīl u keṣīr retḳ u fetḳ-ı umūr ve kitābet-i aḥkām ve sāʾir mevādd ekṣeriyyā bu lisānı dāʾir olmaġın her-kes bu ʿilmüñ maʿrifetine ṭālib u rāġıb

---

1 Rabbi sehhil ve yessir ve lā-tuʿassir ʿaleynā yā Rabbi külle ʿasīr : -Z, -H; Bu cümlenin anlamı: Ey Rabbim her türlü zorluğu üzerimize kolaylaştır ve zorlaştırma.

2 Dībāce-i Şerḥ-i Tuḥfe-i Şāhidī: Dībāce-i Şerḥ-i Tuḥfe H, Bu başlık : -E

3 ḥamd-i nā-maḥdūd: ḥamd u nā-maḥdūd E

4 īfā : ilḳāʾ E

[*] *lī- maʿallāh* "Benim Allâh ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir." hadisinden bir parçadır. *Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ* 2/173-174

5 ṣalāti : ṣalavāti Z

[**] Ben Arap'ın ve Acem'in en fasih (sözü kusursuz, açık olan) konuşanıyım." *Süâlât Ecâbe 'anhâ Ebu'l-Cennâb Necmüddîn el-Hîvakî el-Kübrâ, vr. 426a.*

6 hüve: hiye Z

[***] O, kendi istek ve arzularına göre konuşmaz. O (Kur'an) vahyedilenden başkası değildir." Kur'an, Necm 53/3-4

7 ve sellim teslīmen : -H

8 pes : ve baʿd E

[****] Fesahatte Farsça, Arapçadan sonra gelen dildir.

9 ki :-E

olup birer nüsḫaya muḫtāc olmışlardur.[1] Cümleden[2] merḥūm Şāhidī nevvera'llāhu teʿālā[3] merḳadehu ve raḥmetu'llāhi ʿaleyhi ʿilm-i Fürs'e[4] dāʾir ve evzān u buḥūrı ḥāʾir[5] pesendīde-i rūzgār ve[6] maḳbūl-ı ekābir u eṣāġir ü muʿtemed u muʿteber-i ḫavāṣṣ[7] u ʿavām iki yüzden fāʾidesi ʿāmm[8] ve[9] hem maʿrifet-i buḥūr u naẓma delīl hem semt-i maʿrifete[10] mübtedīlere vāżıḥ sebīl olan **[E. 2b]** manẓūme-i keşīrü'n-nefʿleri ki bu ana **[Z. 2a]** gelince naẓīri sebḳat itmiş degüldür. *Tuḥfe-i Şāhidī* ismiyle mevsūm olan luġat-ı pür-berekātdan ḥaẓẓ-ı keşīre nāʾil ve nice aḥbāb u ṭālibīn ifādesiyle füyūż-ı nā-mütenāhīye vāṣıl u müstefīd olup fe-emmā ber-muḳteżā-yı mürūr-ı eyyām u kurūr-ı aʿvām[11] şiʿri şaʿrden[12] farḳ idemeyüp vebāli daḫı bāl ẓann eyleyen ḳalem-i nüssāḫān-ı ġalaṭ-nüvīsān[13] ile ekşeri taḥrīf olınup baʿżı şübheleri[14] izāle idemeyüp gāh bir noḳta ḳuṣūrıyla ġaybı ʿayb ve gözi kör **[H. 2b]** ve cilāyı ḥilā zamānı rummān[15] ve gāh bir ḥarf suḳūṭıyla nāṣır'ı nār[16] eylemişlerdür. Ve her yazanlar daḫı birbirinden saḳīm yazmaġla ekşer yerleri taḥrīfāt-ı ceheleden sālim olmamaġla nüsḫa nüsḫaya[17] bedel olup nefʿi ḳalīl ve buḥūr u evzānı her biri bir yüzden çep u rāst düşüp maʿānī vü luġātınuñ gerek Türkī gerek Fārsī'sinde īżāḥa ḳābiliyet ḳalmayup keç ü meç bir nüsḫa-i ġarībeye dönmişdür. Bināenʿaleyh[18] ecille-i aḥbābdan baʿżı eḫillā-yı maʿārif-cūyan iltimāsıyla **[E. 3a]** belki[19] hezār iʿtiẕārdan ṣoñra ṣad hezār ibrām u iḳdāmı ile[20] ʿalā ḳadri'l-imkān taṣḥīḥ-i luġāt u tebyīn-i meʿānī vü keşīrü'l[21]-berekātını vāżıḥ ṭarīḳ üzere ki mübtedīlere fehmi āsān ola

---

1 olmışlardur: -E
2 cümleden : ez-cümle H
3 teʿālā : -E, -Z
4 Fürs'e : Fürs'i E, Z
5 ḥāʾir : ḥāyir H
6 ve : -E, Z
7 ve muʿtemed ve muʿteber-i ḫavāṣṣ : muʿtemed-i ḫavāṣṣ E, Z
8 ʿāmm : -H
9 ve : -E, Z
10 maʿrifete: -E
11 ve kurūr-ı aʿvām : -H
12 şaʿrden : saʿrden H
13 nüvīsān: beyān E
14 şübheleri : şübhelerin Z
15 ḳuṣūrıyla ġaybı ʿayb ve gözi kör cilāyı ḥilā zamānı rummān : ziyāde ile ʿaybı ġayb ve köri göz ve ḥilāyı cilā rummānı zaman E ; ġaybı ʿayb ve gözi kör cilāyı ḥilā zamānı rummān H
16 gāh bir ḥarf suḳūṭıyla nāṣırı nār : -H
17 nüsḫa nüsḫaya : nüsḫa nüsḫa H
18 bināenʿaleyh : li-hāẕā H
19 belki : ve H
20 ibrām u iḳdāmı ile : iḳdām u ibramı ile Z, H
21 keşīrü'l : şemeretu'l E

biżāʿa-i ḳalīl ile birḳaç varaḳ tesvīdine şürūʿ olınup *Şerḥ-i Tuḥfe* ismiyle mevsūm ḳılındı. ***El-ʿöẕrü ʿinde kirāmi'n-nās maḳbūl****[*] manṭūḳası üzere[1] ehl olan erbāb-ı kemālden mütevaḳḳıʿdur ki vāḳiʿ olan sehv u zellemüzi[2] dāmen-i ʿafv ile setr ve ʿaybumuzı reşḥa-i ḳalem-i kerem ile ġayb idüp duʿā-i ḫayrla muşannifini ve şāriḥini yād eyleyeler. ***Va'llāhu'l-hādī ilā sevā'i'ṭ-ṭarīḳ ve ʿaleyhi't-tüklān ve bi'llāhi't-tevfīḳ.***[**]

1

El-ḳıṭʿatü'l-ūlā der-baḥr-i münseriḫü'l-meksūfi'l-maṭviyyi

Lüʿlü-i terdür dişüñ lāle-i ḫamrā yüzüñ

ʿAnber-i sārā saçuñ nergis-i şehlā gözüñ

Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

Münseriḥe keşf ü ṭayy żamm ola budur sözüñ

Bu rübāʿī baḥr-i münseriḥden bir rübāʿīdür ki aṣlı her mıṣrāʿda iki kerre müstefʿilün mefʿūlātü'dür. Tā'nuñ żammesiyle[3]

[Z. 2b] Taʿrīf

Münseriḥ **[E. 3b]** luġatda aḳıcı maʿnāsınadur. Bu baḥre münseriḥ dinildügi lisānda cārī olduġı içündür.

Taʿrīf

Kesf luġatda ḳaṭʿ itmege dirler. Ammā[4] ıṣṭılāḥda oldur ki sābiʿ-i müteḫarriki[5] meṣelā[6] mefʿūlātü'dan "tā" düşüp mefʿūlā ḳalup anuñ[7] yirine mefʿūlün ḳoyınca[8] aña meksūf[1] dirler.

---

[*] Özür, değerli insanların yanında makbûldur, geçerlidir.

1 manṭūḳası üzere : manṭūḳasınca Z, H

2 zellemüzi : zelli H

[**] Allâh doğru yola erdirendir, ona tevekkül edilir ve başarı (yardım) ondandır.

3 tā'nuñ żammesiyle : - E, -Z

4 ammā : ve Z

5 sābiʿ-i müteḫarriki : sābiʿi müteḫarrik H

6 meṣelā : -H

7 anuñ : -E, -Z

8 ḳoyınca : ḳonur Z, H

Taʿrīf

Ṭayy luġatda dürmege dirler. Iṣṭılāḥda oldur ki ḥarf-i rābiʿ-i sākin **[H. 4a]**[2] ḥaẕf olmaḳdur. Meṣelā müstefʿilündan "fā" düşüp müsteʿilün ḳalup yirine müfteʿilün ḳonur[3] ve buña maṭvī dinür. Pes imdi maʿlūm ola ki bu baḥruñ eczāsınuñ cüzʾ-i evveline ve cüzʾ-i ṣālişine ki müstefʿilündür. Ṭayy ʿilleti[4] dāḫil olup müfteʿilün olmışdur ve cüzʾ-i ṣānī vü[5] rābiʿine ki mefʿūlātü'dür żamm-ı "tā" ile[6] kesf ʿilleti ile ṭayy ʿilleti[7] dāḫil olup "tā" ile "vāv" düşüp mefʿūlā ḳalup yirine fāʿilün gelmişdür.[8] Bu rübāʿinüñ luṭfı budur kim[9] ḳıṭʿa-i atiyyenüñ ne baḥrda vu ne veznde olduġını sālim veyā ġayr-i sālim midür ve ʿilel u ezāḥīfden ḳanġısı dāḫil olup eczā-ı sālimeyi bir ḥālden **[E.4a]** bir ḥāle döndürüp ve ne vechle taġyīr u tefrīʿ[10] ider anı bildürür.

Taʿrīf

Ziḥāf ezāḥif zeḥfdendür.[11] Zeḥf luġatda sürtünmege dirler ve uzaḳ[12] düşmege dirler. Iṣṭılāḥda oldur ki esbābda vāḳiʿ olup taġyīr itmege derler. Meṣelā müstefʿilün cüzʾinde[13] olan "tef" gibi ki sebeb-i ḫafīfdür. "Fā" ḥaẕf olınup müstefʿilün ḳalup müfteʿilün dinilmişdür.

Taʿrīf

ʿİlel ʿilletüñ cemʿidür. Luġatda kesr ile ʿillet maraż u ḥiddetdür ki ṣāḥibini ʿamelinden[14] meşġūl ider. Iṣṭılāḥda oldur ki evtād ile fevāṣılda vāḳiʿ olup meṣelā ezāḥif esbāba maḫṣūṣ olduġı gibi ʿilel daḫı **[H. 4b]** evtād ile fevāṣıla maḫṣūṣdur. Yaʿnī fevāṣıl ile evtāda duḫūl idüp bir ḥālden bir ḥāle döndürür. Müfāʿaletün cüzʾinden olan "ʿaletün" gibi ki fāṣıla-i suġrādur nūn-ı sākine düşüp "tā"nuñ

---

1 meksūf : mekfūf H
2 H nüshasında 3a ve 3b'de yer alan "Tetimme-i Şerḥ-i Tuḥfe-i Şāhidī" şerhin sonuna eklenmiştir.
3 ḳonur : ḳalur H
4 ʿilleti : -E, -Z
5 vü : ile H
6 żamm-ı "tā" ile : -H
7 ṭayy ʿileti:- E
8 yirine fāʿilün gelmişdür : fāʿilün anuñ yirine gelmişdür H
9 kim : ki H
10 ve tefrīʿ : -H
11 ezāḥif zeḥfdendür : -E, -Z
12 uzaḳ: ıraḳ Z
13 cüzʾinde : cüzʾinden H
14 ʿamelinden: -Z , -H

żammıyla müfāʿeletü ḳalmışdur. Ve mefʿūlātu'da olan "lātu" gibi ki veted-i mefrūḳdur. "Tā" düşüp mefʿūlā ḳalup yirine mefʿūlün ḳonmışdur.[1] **[Z. 3a]** Pes her ḳıṭʿanuñ fātiḥasında[2] ol ḳıṭʿa ne baḥrda vü ne veznde olduġını müşʿir birer rübāʿī taẕmīn u taḥrīr eylemişlerdür ki **[E.4b]** mübtedīlere bī-taʿb[3] ḳāʿide-i ʿarūżīyān üzere ḳıṭʿa-i ātiyyenüñ[4] baḥr u veznini tefkīk ve[5] taḳṭīʿātını vü ʿilel ü ezāḥifden[6] ḳanḳısı duḫūl idüp baḥrde vāḳiʿ olan eczā sālim veyā ġayr-i sālim midür[7] fehm eylemek āsān ola. Baʿdehu şerḥ-i luġata şürūʿ idelüm. ***Bi-feyżihi ve tevfīḳihi teʿālā ve bi-faẕlihi ve mennihi ve keremihi[8] Allāhu veliyu't-tevfīḳ ve huve bi'l-medḥ-i elyaḳ ve hüve'l-muʿīn.***[9]

1 **Tañrınuñ adı durur Īzid ü Yezdān Ḫudāy**

Daḫı büzürk ulu yol gösterici reh-nümāy

Tañrı Türkī ʿibāretdür.[10] Allāhu teʿālānuñ ism-i şerīfidür.[11] Fārsī'de Īzid dirler[12] hemze-i meksūre ve yā-ı müsennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle eṣaḥḥdur.[13] Fetḥa ile daḫı mervīdür ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile Īzed dinür ism-i ẕātdur.[14] ʿArabī'de **Allāh** dimek gibi[15] ve daḫı āḫir-i[16] ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ fetḥasıyla ve zā-ı ʿArabī'nüñ sükūnıyla[17] ve dāl-ı **[H. 5a]** mühmele-i meftūḥadan ṣoñra elif ve nūn-ı sākine ile Yezdān daḫı Fārsī'dür.[18] Bārī ʿazze ismühünüñ vaṣfıdur yaradıcı maʿnasına.[19] ʿArabī'de **Ḫālıḳ** maʿnāsınadur[1] ism-i

---

1 ḳonmışdur : gelmişdür H
2 fātiḥasında: ḫātimesinde E
3 mübtedīlere bī-taʿb : mübtedīler zaḥmet çekmeyüp H
4 ḳıṭʿa-i ātiyenüñ : ol ḳıṭʿanuñ H
5 tefkīk ve : -H
6 ezāḥifden : ezāḥifi H
7 ḳanḳısı dūḫūl idüp baḥrde vāḳiʿ olan eczā sālim veyā ġayr-i sālim midür : -H
8 bi-feyżihi ve tevfīkihi teʿālā ve bi-faẕlihi ve mennihi ve keremihi:-E
9 Allāhu veliyu't-tevfīḳ ve huve bi'l-medḥ-i elyaḳ ve huve'l muʿīn -Z, -H İtalik yazılan kısmın anlamı şöyledir: Yüce Allâh bereketi, cömertliği, bağışlaması ile başarıyı nasip eden övgüye en layık olan ve yardım edendir.
10 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür H
11 Allāhu teʿālānuñ ism-i şerīfidür : -H
12 Īzed dirler : -E, Z
13 hemze-i meksūre …eṣaḥḥdur : kesr-i hemze ve zā-ı muʿceme ile esaḥḥdur H
14 fetḥa ile …. ism-i ẕātdur : fetḥiyle daḫı cāʾizdür, ism-i ẕātdur, vācibu'l- vücūd ve ʿibādete müsteḥaḳ olan ʿalemdür H
15 dimek gibi: dimekdür Z, H
16 āḫir-i: -E
17 zā-ı ʿArabī'nüñ sükūnıyla : zā-ı Arabī'nüñ kesresiyle E
18 ve daḫı āḫir … ile Yezdān daḫı Fārsī'dür : Yezdān yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmeleden ṣonra elif ve nūn'la Fārsī'dür H
19 Bārī ʿazze ismühünüñ vaṣfıdur yaradıcı maʿnasına : -E, -Z

ṣıfātdur.[2] Ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla[3] Ḫudāy dāḫı Fārsī'dür. Bu daḫı ism-i ṣıfātdur. Vācibü'l-vücūd maʿnāsına[4] ḥaẕf-ı **[E. 5a]** yā ile Ḫudā dimek daḫı cāʾizdür. Yā'nuñ ḥaẕfı ve iṣbātıyla iki ḳısmdur: [*Bir ḳısmı mürekkebdür ve bir ḳısmı basīṭdür. Ḳısm-ı evvel ḫud ile "āy"dan mürekkebdür ki vāv-ı resmī ile "ḫud" ẕāt ve nefsī maʿnāsınadır. Türkī'de kendi lafẓından ʿibāretdür. Bunda olan ḫud bu maʿnāyadur. Cüẕʾ-i āḫīri ki "āy"dür gelmek "meçi" maʿnāsına āyīden'den yā āmeden'den meʾḫūẕdur. Mecī'den murād kevn u vücūddur ḫud ile mürekkeb olıcaḳ vāv-ı resmiye ḫaṭṭdan ḥaẕf olındı ve bu nevʿ-i terkībe vaṣf-ı terkībi dirler. Pes "ḫud-āy" maʿnāsı kendi gelici ve kendi olıcı yaʿnī bi-nefsihi lā-bi-ġayrihi vücūda gelici ve bi-ẕātihi ḫāricde mevcūd olıcı dimekdür. ʿArabī'de vacibü'l-vücūd maʿnāsınadur ki ġalebe-i istiʿmāl ile ẕāt-ı Bārīye ʿalem olmışdur. Andan ġayriye ıṭlāḳı mümteniʿdür.* ***Fuṣūl-ı ʿİmādiyye'de*** *meṣṭūrdur ki* ***"Lev ḳāle ʿalā vechi'l-müzāḥ men ḫūdāyem yüridü bihi fe-ḳad kefere"***** Ḳısm-ı ṣānī ki basīṭdür mālik ve mutaṣarrıf maʿnāsınadur. Ḫudāvend gibi. İnşā'llāhu teʿālā on ikinci ḳıṭʿada "mülk issi ḫudāvend" mıṣrāʿında tafṣīl olınur.]*[5] Pes imdi bu üç luġat Allāhu teʿālānuñ adlarıdur. Birbirinden farḳları yoḳdur. Türkī'de Tañrı dimekdür.[6] **[H. 5b]** Büzürk bā-ı muvaḥḥadenüñ[7] ve zā-ı menḳūṭanuñ[8] żammeleriyle ve rā-ı mühmelenüñ[9] va kāf-ı ʿArabī'nüñ[10] iskānlarıyla külünk vezninde Fārsī'dür. Türkī'de ulu dimekdür. [*Meṣelā rütbede ulu ve celīl ve ʿaẓīm maʿnāsınadur ve cüṣṣede büyük ve kebīr maʿnāsına da gelür. Ḳamūs ṣāḥibi daḫı taḳsīm idüp dimişdür ki* ***büzürk kelimetün Aʿcemiyyetün maʿnāhā el-kebīrü evi'l-ʿaẓīmü luḳḳibe bihā el-vezīrü Niẓāmü'l-mülk intehā.***** *Vāv taḳsīm içündür teşkīk içün degüldür.]*[11] ʿArabī'de[12] **ʿAẓīm** maʿnāsınadur.[13] Yol gösterici ʿibāreti Türkī'dür.

---

1 maʿnāsınadur : gibi H
2 ism-i ṣıfātdur : -H
3 ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla : -H
4 bu daḫı ism-i ṣıfātdur. Vācibü'l-vücūd maʿnāsına : -H
* Bir kişi şaka ile "Ben Hudâyım." derse ve onunla "Ben kendim olucuyum, geliciyim." manasını kastetse şüphesiz kâfir olur."
5 italik yazılan kısım: -E, - Z
6 Pes imdi bu üç luġat Allāhu teʿālānuñ adlarıdur…. yoḳdur. Türkīde Tañrı dimekdür : -H
7 muvaḥḥadenüñ: muvaḥḥade Z
8 menḳūṭanuñ : ʿArabiyye'nüñ H
9 mühmelenüñ : mühmele Z, H
10 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ H
** Büzürk Acemce bir kelimedür. Onun manası büyük ya da daha yücedir. O vezir Nizamü'l-Mülk olarak adlandırıldı.
11 italik yazılan kısım: -E, -Z
12 ʿArabī'de: -E
13ʿArabī'deʿaẓīm maʿnāsınadur : -H

Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[1] ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve nūn-ı mażmūme ve mīm-i meftūḥadan ṣoñra elif[2] āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan yā'nuñ iskānlarıyla reh-nümāy dinür.[3] Reh ile nümāydan mürekkebdür.[4] Reh rāh'dan muḫaffefdür.[5] Reh[6] yol maʿnāsınadur. Nümāy nümūden'den muştaḳ ism-i fāʿildür. Aṣlı nümāyendedür. Gösterici dimekdür. **[Z. 3b]** Rā'dan ṣoñra elif ile rāh-nümāy daḫı dirler.[7] Āḫirinden yā'yı ḥaẕf idüp reh-nümā ve rāh-nümā daḫı dirler. ʿArabī'de **Hādī** maʿnāsınadur yaʿnī ḳılaġuz dimekdür.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

Tañrınuñ ā müfteʿilün **dı durur** fāʿilün **[H. 6a] İzid u yez** müfteʿilün **dān ḫudāy** fāʿilün **daḫı büzür** müfteʿilün **k ulu yol** fāʿilün **gösterici** müfteʿilün **reh-nümāy** fāʿilün

2 **Hem daḫı peyġam-ber ol kim vire Ḥaḳḳ'dan ḫaber**

Bay tüvānger durur yoḫsula dirler gedāy [E. 5b]

Peyġam-ber bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve ġayn-ı muʿceme-i meftūḥa[9] ve mīm-i sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[10] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. [*Aṣlı peyġām-berdür iki kelimeden mürekkebdür. Biri peyġām ve biri ber kelimesidür. Borden'den meʾḫūzdur. Eylemek maʿnāsına. Egerçi żamm-ı bā iledür. Lākin ism-i fāʿil ve emrine teşbīh u mültebis olmamaġ'çündür. Li-hāẕā ism-i fāʿil aṣl üzerine geldi ve peyġām vāsıṭa ile olan ḫaberdür. Ġaynı ḥaẕf idüp peyām daḫı dirler. Peyġam-berüñ maʿnāsı]*[11] Türkī'de Ḥaḳḳ'dan ḫaber virici dimekdür.[12] Peyġam-berüñ aṣlı peyġām-berdür. Keşret-i istiʿmālle elifi ḥaẕf olınup

---

1 fetḥasıyla : fetḥiyle H
2 elif : hemze ve H
3 dinür : dirler H
4 mürekkebdür : terkībdür H
5 reh rāh'dan muḫaffefdür : -H
6 reh : -E, Z
7 Nümāy nümūdenden …. dirler : Aṣlı nümāyende-i rāh'dur. Pes ism-i fāʿildür ki nūn ve dāl ve hā-ı resmīdür. Ḥaẕf olınup ʿām-ı terkībden maʿnā-yı ḫaṣ ʿilmiyyeye naḳl içün mużāfun ileyhe taḳdīm idüp reh-nümāy didiler H
8 Āḫirinden yā'ı ḥaẕf idüp reh-nümā ve rāh-nümā daḫı dirler.ʿArabī'de Hādī maʿnāsınadur, ….. dimekdür : ʿArabī'de Hādī gibi. Türkī'de ḳılaġuz daḫı dirler. Gāh āḫirinden yā'ı ḥaẕf idüp reh-nümā ve rāh-nümā daḫı dirler H
9 ʿAcem'üñ… meftūḥa : ʿAcemiyye'nüñ fetḥiyle ve sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī ve ġayn-ı meftūḥa fetḥiyle H
10 fetḥasıyla : fetḥiyle H
11 italik yazılan kısım : -E, -Z
12 Türkī'de Ḥaḳ'dan ḫaber virici dimekdür : Türkī'si ḫaber iledici dimekdür H

ber lafẕı muttaşıl yazılmışdur. Peyġām ḫaber maʿnāsınadur. Ber iledici maʿnāsınadur. Bi-ḥasebi't-terkīb maʿnāsı ḫaber iledici dimekdür.[1] Enbiyā ʿaleyhimu's-selām peyġam-ber dinildügi[2] ümmetlerine Allāhu teʿālā[3] cānibinden[4] ḫaber iletdükleri iʿtibārıyla peyġam-ber dirler.[5] Elif'le peyġām-ber ve peyām-ber ve elifsüz peyġam-ber ve peyam-ber cümlesi bir maʿnāyadur.[6] Yā bi'ẕ-ẕāt yā vāsıṭa ile[7] ʿArabī'de **resūl** maʿnāsınadur. Bay[8] bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ile yā-ı ḫuṭṭīnüñ iskānlarıyla Türkī'dür.[9] Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[10] **[H. 6b]** ve vāv-ı meftūḥadan ṣoñra elif-i memdūde[11] ve nūn'uñ iskānlarıyla[12] ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[13] ve rā-ı mühmele-i sākine ile tüvānger dinür.[14] [*Tüvānger iki kelimeden mürekkebdür. Biri tüvāndur tüvānīden'den fiʿl-i emr ve ism-i maṣdardur. Tüvānī'den ḳudret maʿnāsınadur. Türkī'de güç yitmek ile taʿbīr olınur. Pes tüvānger güci yiter dimekdür. Māldār ve ġanīye tüvānger dinildügi bi-ṭarīḳi'l-kināyedür. Zīrā ḳudret ġınānuñ lüzūmundandur. Pes bunda bāy ile tercüme olındugı bu ṭarīḳ iledür. Bay luġat-ı Türkī'de ġanī ve māldār maʿnāsınadur ve bir cüzʾi daḫı "ger"dür. Kāf-ı ʿAcemī ile edāt-ı nisbetdür. Ne kelimeye lāḥıḳ olırsa eger ṣanʿat maʿnāsını ifāde ider. Āhenger ve zerger ve kefşger ve kemānger ve sitemger gibi. ʿArabī'de fāʿil ve faʿʿāl ṣıġaları gibi. Ṣāniʿ ve ḥaddād gibi. Ve nīst ġayr-i ṣāniʿ içün gelmesi ḳalīldür. ʿArabī'de "ẕü" maʿnāsın ifāde ider. Tüvānger gibi ki ṣāḥib-i tüvān dimekdür. ʿArabī'si müşrī'dür ki ẕü-şerve maʿnāsınadur veyā diger gibi muʿayyen maʿnāsına ki ʿArabī'de ẕü-iʿānemaʿnāsınadur. Ve kārger gibi ki müʾeşşir dimekdür. ʿArabī'de ẕü-eşermaʿnāsınadur. Kār daḫı edāt-ı nisbetdür. Ẕü maʿnāsına* **[H.7a]** *in-şāʾallāhu teʿālā maḥallinde beyān olınur.]*[15] Māldāra ve ekābire dinür.[16] Yaʿnī mālı çoḳ olan

1 Peyġam-berüñ aṣlı peyġām-berdür. Keşret-i istiʿmāl…. dimekdür : -H
2 peyġam-ber dinildügi : -H
3 teʿālā: -Z ; teʿālādan H
4 cānibinden : -H
5 iʿtibārıyla peyġam-ber dirler : iʿtibārıyladur H
6 elif'le peyġām-ber ve peyām-ber ve elifsüz peyġam-ber ve peyam-ber cümlesi bir maʿnāyadur : -H
7 yā bi-ẕẕāt yā vāsıṭa ile : -E, -Z
8 bay : bay da H
9 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ... ḫuṭṭīnüñ iskānlarıyla Türkī'dür : bā-ı muvaḥḥade ile Türkī'dür H
10 żammesiyle : żammıyla H
11 elif-i memdūde : elif E, Z
12 nūn'uñ iskānlarıyla : nūn-ı sākineteyn H
13 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla : kāf-ı ʿAcemiyye'nüñ fetḥiyle H
14 dinür : dirler H
15 italik yazılan kısım : -E, -Z
16 māldāra ve ekābire dinür: māldār ve ekābir dimekdür. Z

kişiye ıṭlāḳ olınur. ʿArabī'de **ġanī** maʿnāsınadur.[1] Yoḫsul Türkī'dür. Bay'uñ żıddıdur.[2] **[E. 6a]** Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ[3] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve elif-i memdūde[4] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ iskānlarıyla gedāy dirler.[5] [*Maʿlūm ola ki gedāy kelimesi yā'nuñ ḥaẕfi ve iṣbātıyla dilenci maʿnāsınadur ki ḳapu ḳapu gezüp dilenür ve nāẓım gedāy yoḫsul maʿnāsına didügi cemīʿ-i erbāb-ı luġata muḫālifdür. Yoḫsul maʿnāsına didügi vażʿ olınan dervīşdür ki ʿArabī'de faḳīr ve miskīn dinür. Tüvānger ki ġanī maʿnāsınadur. Muḳābil olan budur. Lākin dervīşe de gedāy mecāz ṭarīḳiyle biri birinüñ yerine istiʿmāl itmek cā'izdür.*][6] Yā'sını ḥaẕf idüp gedā daḫı dirler. Faḳir olup bir şeyʾe mālik olmayana dirler. ʿArabī'de **ʿā'il** u **miskīn** u **faḳīr** dinür.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem daḫı pey müfteʿilün **ġamber ol** fāʿilün **kim vire Ḥaḳḳ [Z. 4a]** müfteʿilün **dan ḫaber** fāʿilün **bay tüvān** müfteʿilün **ger durur** fāʿilün **yoḫsula dir** müfteʿilün **ler gedāy** fāʿilün

3 **Leb dudaḳ u ruḫ yañaḳ çeşm göz ü rūy yüz**

Kirpüge müjgān müje dest el ayaḳ oldı pāy

Leb lām-ı meftūḥadan ṣoñra[8] bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de dudaḳ dirler. ʿArabī'de fetḥateyn ile[9] **şefe** maʿnāsınadur. Ruḫ rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammesiyle[10] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 7b]** yañaḳ dirler ki insānuñ çehresinüñ bir ṭarafıdur.[11] Gözden zenaḫdana varınca ki her yüzde iki yañaḳ olur.[12]ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı mühmelenüñ teşdīdiyle **ḫadd** maʿnāsınadur.[13] Bir vāv ziyāde idüp mecāz-ı mürsel ṭarīḳiyle yüze de rūḫ dinür.[14] Çeşm cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla şīn-i menḳūṭanuñ[15] ve mīm'üñ iskānlarıyla

---

1 māldāra ve ekābire dinür Yaʿnī mālı çoḳ olan kişiye ıṭlāḳ olınur. ʿArabī'de ġanī maʿnāsınadur -H
2 bay'uñ żıddıdur : -H
3 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ H
4 elif-i memdūde : elif E, Z
5 dirler : dinür H
6 italik yazılan kısım : -E, -Z
7 yā'sını ḥaẕf idüp gedā daḫı dirler…. ʿArabī'de ʿā'il u miskīn u faḳīr dinür : -H
8 ṣoñra : -H
9 fetḥateyn ile : -H
10 żammesiyle : żammıyla H
11 ki insānuñ çehresinüñ bir ṭarafıdur : yüzüñ nışfıdur H
12 gözden zenaḫdana varınca ki her yüzde iki yañaḳ olur : -E, -Z
13 ʿArabī'de ḫā-ı … ḫadd maʿnāsınadur : ʿArabī'de ḫadd maʿnāsınadur H
14 bir vāv ziyāde idüp mecāz-ı mürsel ṭarīḳiyle yüze de rūḫ dinür : -E, -Z
15 cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla şīn-i menḳūṭanuñ : cīm-i ʿAcemiyye'nüñ fetḥiyle ve şīn-i menḳūṭa H

Fārsī'dür. Türkī'de göz **[E. 6b]** dirler ki ḥadeḳa ve ḳapaġ ve kirpükden ʿibāretdür.[1] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[2] **ʿayn** dirler.[3] Rūy żamme-i ṣarīḥa ile rā-ı ġayr-ı menḳūṭa ile[4] Fārsī'dür. Yā'nuñ ḥaẕf ve iṣbātıyla[5] yüze dirler ki insānuñ çehresinüñ öñidür.[6]ʿArabī'de fetḥa-i muvaḥḥade [7] ile **vech** maʿnāsınadur.[8] Kirpük Türkī'dür[9] göz ḳapaḳlarında biten ḳıllardur.[10] Fārsī'de mīm-i mażmūmeden ṣoñra zā-ı ʿAcem'üñ[11] sükūnıyla ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ[12] fethasıyla ve elif ile nūn'uñ iskānlarıyla[13] müjgān dirler.[14] Ve kesre-i mīm'le ve fetḥa-i zā-ı ʿAcemiyye ile ve hā-ı resmī ile mije daḫı dinür. ***Baḥrü'l-Ġarāyib*** ṣāḥibi müjgān[15] ṣīġa-i cemʿdür. Gāh olur ki vaḥdet maʿnāsında[16] istiʿmāl olınur dimişdür.[17] Mije'nüñ ise aṣlı mīje'dür yā ile ***Şeh-nāme***'de aṣlı üzerine çoḳ gelmişdür.[18]ʿArabī'de hā-ı hevvezüñ żammesiyle[19] ve dāl-ı mühmelenüñ[20] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla **hudb** maʿnāsınadur. Mīm'üñ żammesiyle ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve hā-ı resmiye[21] ile müje daḫı Fārsī'dür. Kirpük maʿnāsınadur.[22] Dest dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla sīn-i mühmelenüñ[23] sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de el dirler ki ʿużv-ı maʿrūfdur. Ḥaḳīḳatı omuzdan **[H. 8a]** parmaḳlar ucına dekdür.[24] ʿArabī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla[25] ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[26] **yed** maʿnāsınadur.[27] Ayaḳ

1 ki ḥadeḳa ve ḳapaġ ve kirpükden ʿibāretdür : -E, -Z
2 ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla: -H
3 dirler : maʿnāsınadur H
4 ile rā-ı ġayr-ı menḳūṭa ile : -H
5 yā'nuñ ḥaẕf ve iṣbātıyla : -E, -Z
6 yüze dirler ki insānuñ çehresinüñ öñidür : yüzdür ki muḳābili püştdür H
7 fetḥa-imuvaḥḥade: fetḥa-i vāḥide Z ; fetḥa-i muvaḥḥade/ vāḥide : -H
8 maʿnāsınadur : dinür H
9 Türkī'dür:-E
10 biten ḳıllardur : biten ḳıllara dirler H
11 mażmūmeden ṣoñra zā-ı ʿAcem'üñ : mażmūme ve zā-ı ʿAcemiyye'nüñ H
12 ʿAcemī'nüñ : ʿAcem'üñ H
13 nūn'uñ iskānlarıyla : nūn'la cemʿ idüp ʿalā ḫilāfi'l-ḳıyās H
14 dirler : dinülmüşdür H
15 ve kesre-i mīm'le ve fetḥa-i zā-ı ʿAcemiyye … ṣāḥibi müjgān : -E, -Z
16 maʿnāsında : maḳāmında
17 dimişdür : -E, Z
18 mije'nüñ ise aṣlı mīje'dür, yā ile *Şehnāme'de* aṣlı üzerine çoḳ gelmişdür : -E, -Z
19 żammesiyle: żammıyla E, Z
20 mühmelenüñ: mühmele E, Z
21 resmiye: resmī Z
22 ʿArabī'de hā-ı hevvezüñ żammesiyle… kirpük maʿnāsınadur : -H
23 sīn-i mühmelenüñ : şīn-i ġayr-ı menḳūṭanuñ E, Z
24 ki ʿużv-ı maʿrūfdur. Ḥaḳīḳatı omuzdan parmaḳlar ucına dekdür : -E, -Z
25 fetḥasıyla :fetḥī Z ; fetḥiyle H
26 ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla :-H
27 maʿnāsınadur : dirler H

Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'ün fetḥasıyla[1] ve elif'den ṣoñra[2] yā-ı ḥuṭṭī ile pāy dirler. Bā'nuñ ḥaẕf ve iṣbātı cāʾizdür ki[3] elifi ḥaẕf idüp **[E.7a]** pey daḫı dirler[4] ve yā'suz pā daḫı dirler.[5] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ kesriyle[6] ve cīm-i ʿArabī[7] ile lām'uñ iskānlarıyla **ricl** dirler.[8] Ḥaḳīḳatı uyluḳ dibinden ḳademe dekdür. Mecāzen ḳademe daḫı ıṭlāḳ olınur.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

leb dudaḳ u müfteʿilün **ruḫ yañaḳ** fāʿilün **çeşm göz ü [Z. 4b]** müfteʿilün **rūy yüz** fāʿilün **kirpige müj** müfteʿilün **gān müje** fāʿilün **dest el ayaḳ** müfteʿilün **oldı pāy** fāʿilün[10]

4 **Güş ḳulaḳ düş omuz mūş ṣıçan hūş uş**

Dūd tütün[11] būd idi zūd tiz ü rūd çay

Güş kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv'uñ[12] ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳulaḳ dirler. ʿArabī'de żamm[13] ile **üẕn** maʿnāsınadur. Güş lafẓını kāf-ı ʿArabī'de dimiş vardur.[14] Düş dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[15] ve vāv'la şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla[16] vezn-i sābıḳ üzere Fārsī'dür. Türkī'de omuz dirler. ʿArabī'de mīm ile kāf'uñ fetḥalarıyla ve nūn ile bā'nuñ iskānlarıyla **menkeb**[17] **[H. 8b]** dinür ki[18] **mecmaʿu ʿaẓmi'l-ʿażudi ve'l-ketfi** maʿnāsınadur.[19] Yaʿnī arḳa kemügiyle

1 fetḥasıyla : fetḥiyle H
2 ṣoñrā : ve H
3 bā'nuñ ḥaẕf ve iṣbātı cāʾizdür ki : -E,- Z
4 dirler: dinür Z
5 ve yā'suz pā daḫı dirler : -H
6 kesriyle: kesresiyle Z, H
7 cīm-i ʿArabī : cīm E, Z
8 dirler : maʿnāsınadur H
9 ḥaḳīḳatı uyluḳ dibinden ḳademe dekdür. Mecāzen ḳademe daḫı ıṭlāḳ olınur :- E, -Z
10 fāʿilün : -E
11 tütün: dütün Z
12 kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv'uñ : żamme-i kāf-ı Fārsī ve vāv ile H
13 żamm : żamme H
14 Güş lafẓını kāf-ı ʿArabī'de dimiş vardur : -E, -Z
15 żammesiyle: żammıyla Z, H
16 ve vāv'la şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla : -E, -Z
17Şârih menkeb diye hareke kaydını vermiş. Ama sözlüklerde omuz anlamında menkib geçmektedir.
18 mīm ile kāf'uñ fetḥalarıyla ve nūn ile bā'nuñ iskānlarıyla menkeb dinür ki : ʿArabī'de menkeb dirler ve kāf'uñ fetḥalarıyla ve nūn'la bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla ki H
19 maʿnāsınadur : dir E, Z

ḳol kemügi cemʿ olduġı yirdür.[1] Müş żamme-i mīm'le Fārsī'dür. Türkī'de ṣıçan didükleri[2] mużırr cān-verdür.[3] ʿArabī'de fā-ı meftūḥa ile ve elif'den ṣoñra ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ġayr-ı **[E.7b]** melfūẓa ile[4] **fāre** dirler. Hūş hā-ı hevvezüñ żammesiyle Fārsī'dür. Türkī'de uş dirler. ʿArabī'de **ʿaḳl** maʿnāsınadur.[5] [*Maʿlūm ola ki hūş lafẓı ögdür ki ʿaḳıl ḫalḳīdür. ʿArabī'de andan temyīz ile taʿbīr olınur. ʿAḳl ṣaḥīḥüñ eṣeridür. Anuñla ḫayr ve şerden ve nefʿ żarardan farḳ olınur. Muḳābili bī-hūşdur ki ög gitmek maʿnāsınadur. ʿArabī'de* ***iġmā*** *dinür. Bunda hūş uṣla taʿbīr olınduġu bi-ṭarīḳi'l-mecāzdur. Nitekim* ***Şems-i Faḫrī*** *ve* ***Cāmiʿ ṣāḥibi*** *ve* ***Sürūrī*** *ve* ***Niʿmetu'llāh*** *uṣla taʿbīr itmişlerdür. ʿAḳluñ ismi Fārsī'de ḫıreddür. Türkī'de ismi uṣdur ve hūş ög ve bi-hūş maʿnāsına olduġı nāẓım bir ḳıṭʿada terceme itmişdür. Nitekim dimişdür:*

Ḫıred ʿaḳla di ögi gitmişe bī-hūş

Vāv'ı ḥaẕf idüp huş daḫı dinür.[6] Maʿlūm ola ki hūş lafẓı üç maʿnāya gelür. Evvelā ʿaḳl sāniyen cān ṣālişen helāk maʿnāsınadur.[7] Mışraʿ-ı **[H. 9a]** evvelde vāḳiʿ[8] olan gūş u dūş u mūş ve hūş lafıẓları dördi bile bir veznde żamme-i vāhīde ile ve vāv-ı aṣliyye ve āḫirlerinde şīn-i muʿceme iledür. Üç evvelkilerinüñ[9] vāv'ları iṣbāt olınup imāle olınur. Ammā hūş lafẓınuñ gāh olur ki vāv'ı ḥaẕf idüp[10] huş daḫı dirler. Dūd evvelki dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv'uñ ve ikinci dāl-ı mühmelenüñ[11] iskānlarıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de tütün[13] dirler. ʿArabī'de żamme ile **duḫān** dirler.[14] Būd bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve vāv'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla vezn-i sābıḳ üzere[15] Fārsī'dür. Būden'den ṣīġa-i māżī-i müfreddür. Keynūnet maʿnāsını ifāde ider. Türkī'de "idi" dimekdür [*ki muḳābili yoḳdur ancaḳ māżīsi ne*

1 Yaʿnī arḳa kemügiyle … cemʿ olduġı yerdür : yaʿnī ketf ile ḳol ḳol kemügi cemʿ olduġı yirdür H
2 didükleri : dirler bir E, Z
3 cān-verdür: cān-vercükdür Z, H
4 ile hā-ı … elfūẓa ile : ve elif-i memdūdeden ṣoñra rā-ı mühmele fetḥiyle ve hā-ı ʿalāmetle H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
6 italik yazılan kısım : -E, -Z
7 maʿlūm ola ki hūş lafẓı üç maʿnāya gelür…. ʿaḳl, sāniyen cān, ṣālişen helāk maʿnāsınadur -H
8 vāḳiʿ: -E; maʿlum ola ki mışraʿ-ı evvelde vāḳiʿ olan : H
9 evvelkilerinüñ : evvelkilerüñ E, Z
10 idüp: olınup Z
11 dāl-ı mühmelenüñ : dāluñ E
12 evvelki..iskānlarıyla : dāleyn-i mühmeleteynüñ evvelkisi vāv-ı maẕmūme ile ikisi sākin oḳınur H
13 tütün : dütün H
14 dirler : maʿnāsınadur Z, H
15 vezn-i sābıḳ üzere : -E, -Z

idi ile taʿbīr olınur ve bāḳī müşteḳātına olmaḳ maddesinden taʿbīr olınur. Vāv'ı ḥaẕf olınup buden daḫı dinür ve ʿArabī'de ***kāne*** *gibi. Fiʿl-i māżī-i nāḳışdur. Türkī'de idi maʿnāsınadur. Būd sāʾir efʿāl-ı māżiyye gibi ism-i maṣdarda gelür ve vücūd maʿnāsına būd u nā-būd didükleri ki vücūd ve ʿadem maʿnāsınadur.* ***Niʿmetu'llāh*** *būd ḳarārgāh maʿnāsına da gelür dimişdür. Büved feṯh-i* [H. 9b] *vāv'la mużāriʿ-i ġāʾibdür. Yekün maʿnāsına ki Türkī'de olur ile taʿbīr olınur. Maḳām-ı temennā ve recāda ola ki maʿnāsına da müstaʿmeldür. Bu maʿnāya olınca ekṣer dāl'ı ḥaẕf ve vāv'ı teskīn idüp eyle istiʿmāl iderler. Keṣret-i istiʿmāl ile kāf'ı teskīn idüp kelime-i vāḥid ḥükmünde idüp buk leʿalle maʿnāsına oldı. Büved mużāriʿ ile emr-i ġāʾib beyninde müşterekdendür. Niteki cemīʿ ṣıġa-i mużāriʿ-i ġāʾib böyledür. Emr-i ġāʾibden duʿā murād ola ḥāl böyledür ve dārād ve buvād gibi. Lākin buvād kelimesinde keṣret-i istiʿmāl ile vāv ḥaẕf olınup bād dinür ve bu ḥaẕf mültezimdür. Bu ḥāl ile ġayr-i duʿāda olmaḳ ḳalīldür.]*[1] ʿArabī'de **rābıṭa** maʿnāsın ifāde ider. Bir edātdur vāv'suz bud daḫı cāʾizdür.[2] Zūd zā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle[3] vāv'uñ ve dāl-ı [E.8a] mühmelenüñ iskānlarıyla[4] [Z. 5a] Fārsī'dür. Türkī'de tiz dimekdür. ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[5] **serīʿ** maʿnāsınadur. Taḫrīk ile **ʿacele**ye daḫı dinür ki ivmek maʿnāsınadur. Betīʾinüñ żıddıdur.[6] Rūd rā-ı mühmelenüñ[7] żammesiyle[8] ve vāv'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de çay dirler ki ırmaḳ maʿnāsınadur.[9] [*Irmaġa cūy daḫı dirler. Beynehümāda farḳ oldur ki cūy ırmaġuñ yirine dirler rūd aḳan ṣuya dirler. Maʿlūm ola ki çay daḫı rūd gibi Fārsī'dür. Anuñ'çün* ***Ḥalīmī*** *luġatında çay lafẓını ırmaḳ* [H. 10a] *maʿnāsına almışdur. Lākin Türkī'de şüyūʿı olmaġla nāẓım-ı merḥūm Türkī maḳāmında īrād eyledi.*][10] ʿArabī'de **vādī** ve **nehir** daḫı dirler.[11] Mışraʿ-ı s̱ānīde olan dört luġat bir vezndedür. Meṣelā dūd būd zūd rūd żamme-i vaḥide ile ve vāv-ı aṣliyye ile ve dāl-ı mühmelenüñ

1 itallik yazılan kısım : -E, -Z
2 ʿArabī'de rābıṭa maʿnāsın ifāde ider. Bir edātdur vāv'suz bud daḫı cāʾizdür : -H
3 żammesiyle : żammıyla H
4 iskānlarıyla : teskīnleriyle H
5 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla : -H
6 taḫrīk ile ʿaceleye daḫı dinür ki ivmek maʿnāsınadur. Betīʾinüñ żıddıdur: -H
7 mühmelenüñ : mühmele Z
8 żammesiyle : żammıyla H
9 ırmaḳ maʿnāsınadur : dere maʿnāsına E, Z
10 italik yazılan kısım : -E, -Z
11 ʿArabī'de vādī ve nehir daḫı dirler : ʿArabī'de nehr-i cārī maʿnāsınadur H

iskānlarıyladur.[1] Ammā gāh olur ki būd ve zūd lafıẓlarınuñ vāv'ları[2] ḥaẕf olınup vāv'suz[3] bud ve zud oḳınur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

gūş ḳulaḳ müfteʿilün **dūş omuz** fāʿilün **müş şıçan** müfteʿilün **ḥūş uş** fāʿilün **dūd tütün** müfteʿilün **būd idi** fāʿilün **zūd tiz ü** müfteʿilün **rūd çay** faʿilün

5 **Kārd bıçaḳ ārd un demrene peykān dimiş**

Nīze süñü zih kiriş tīr ü kemān oḳ yay

Kārd kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla elif-i memdūdeden ṣoñra[4] ve rā ve dāl-ı mühmelenüñ[5] iskānlarıyla Fārsī'dür. **[E. 8b] Sūdī** merḥūm[6] kāf-ı ʿAcem'üñ[7] fetḥasıyla taṣḥīḥ itmişdür.[8] Türkī'de bıçaḳ dirler. ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ ve kāf-ı müşeddedenüñ kesriyle[9] **sikkīn** dirler.[10] Ārd elif-i memdūde ve dāl-ımühmeleteynüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de un dirler ki andan etmek yaparlar. ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve evvelki ḳāf'uñ kesresiyle **daḳīḳ** maʿnāsınadur.[11] **[H. 10b]** Demren Türkī'dür.[12] Oḳ ve mızraḳ yalmanına dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[13] fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[14] sükūnı ile ve kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[15] ve elif'den ṣoñra nūn-ı sākine ile peykān dirler. Ḥaẕf-ı elif ile[16] peyken daḫı dirler.[17] ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **naşl** dirler.[18] Nīze nūn'uñ kesresiyle[19] ve yā-ı müsennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı

---

1 mühmelenüñ iskānlarıyladur : mühmelelerüñ teskīnleriyledür H
2 lafıẓlarınuñ vāv'ları : lafıẓlarından vāv H
3 vāv'suz : -H
4 elif-i memdūdeden ṣoñra : -H
5 mühmelenüñ : mühmeleteynüñ Z
6 merḥūm : -H
7 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
8 itmişdür : itmiş H
9 sīn-i mühmelenüñ …kesriyle : sīn-i mühmele mühmele ve müşeddede kāf'uñ kesreleriyle H
10 dirler :-E
11 maʿnāsınadur : dirler H
12 Türkī'dür: -E
13 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z ; muʿcemenüñ H
14 ḥuṭṭīnüñ: ḥuṭṭī Z ; yā-ı müsennāt-ı taḥtiyyenüñ H
15 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : fetḥa-i kāf-ı ʿArabī'le H
16 ḥaẕf-ı elif ile : elifsüz E, Z
17 dirler: dinür Z
18 dirler : maʿnāsınadur H
19 nūn'uñ kesresiyle : nūn-ı meksūre H

resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de süñü dirler. Yaʿnī mızraḳ didükleri ālāt-ı ḥarbdendür.[1] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ żammesiyle **rumḥ** dinür.[2] Zih zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle ve sükūn-ı[3] hā-ı aṣliyye ile Fārsī'dür. Türkī'de kiriş dirler. Yay kirişi gibi **[Z. 5b]** ve sāʾir kirişe daḫı[4] ıṭlāḳ olınur. Vāv'uñ ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥalarıyla **[E.9a]** ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile **veter** dinür.[5] Tīr tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de oḳ dirler ki ālāt-ı ḥarbden bir āletdür.[7] ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla **sehm** maʿnāsınadur. Kemān kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de yay dirler ki andan oḳ atarlar. ʿArabī'de fetḥa-i ḳāf ile ve sükūn-ı vāv ve sīn-i mühmele[8] ile **ḳavs** dirler.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kārd bıçaḳ müfteʿilün **ārd un** faʿilün **demrene pey** müfteʿilün **kān dimiş** faʿilün **nīze süñü [H. 11a]** müfteʿilün **zih kiriş** faʿilün **tīr ü kemā** müfteʿilün **n oḳ yay** faʿilün

6 **Ḫūr güneş ü yir zemīn jāle çi gök āsumān**

Yaġmura bārān digil ebr bulut māh ay

Ḫūr ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[10] ve vāv-ı resmī ve rā-ı mühmelenüñ[11] sükūnıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de güneş dirler. ʿArabī'de **şems** maʿnāsınadur. Sebʿa-i seyyārenüñ dördüncisidür. Biri felek-i rābiʿdür. Saʿd-ı aṣġardur. Cümle kevākibüñ ekberi ve aʿẓamıdur ki neyyir-i aʿẓam dirler. Müʾenneṯdür[13] **[E. 9b]** ṭabīʿatı ḫār u yābisdür. Iḳlīm-i rābiʿ buña mensūbdur. Vilāyet-i Rūm ve Īrān ḫalḳı ve pādişāhlar buña müteʿallıḳdur. Cirmi yüz altmış altı[14] cirm-i arż ḳadardur. Seyri ġarbdan şarḳadur. Ḥareket-i aṣliyyesi[15] bir senede devresin tamām ider. Her burcda bir ay mekṯ ider. Maʿlūm-ı erbāb-ı ṭabīʿat ve mefhūm-ı aṣḥāb-ı fıṭnatdur ki bu ʿālem-i kevn

1 ālāt-ı ḥarbdendür : ālāt-ı ḥarbedür E ; āletdür H
2 żammesiyle rümḥ dinür : żammıyla rümḥ maʿnāsınadur H
3 sükūn-ı : -H
4 daḫı: -Z, -H
5 dinür : maʿnāsınadur H
6 yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : teskīn-i yā-ı ḥuṭṭi ve rā-ı mühmele ile H
7 ki ālāt-ı ḥarbden bir āletdür : -H
8 mühmele: -E
9 fetḥa-i ḳāf ile ve … ile ḳavs dirler : ḳāf-ı meftūḥa ve vāv'uñ ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla H
10 żammesiyle : żammıyla H
11 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla: sükūn-ı ġayr-i menḳūṭa ile Z
12 sükūnıyla : teskīni ile H
13 ki neyyir-i aʿẓam dirler. Müʾenneṯdür: -E
14 altı : yidi H
15 seyri ġarbdan şarḳadur. Ḥareket-i aṣliyyesi : -H

u fesādda sene iʿtibār ve anuñla ʿamel u kār itdükleri iki nevʿdür. Birine[1] sene-i şemsiyye[2] ki sene-i Rūmiyye dinür.[3] Üç yüz altmış beş gün[4] ve altı sāʿatdur. Yaʿnī rubʿ yevmdür[5] ve biri[6] sene-i ḳameriyye didükleri[7] üç yüz elli dört gün sekiz sāʿat ḳırḳ dört daḳīḳadur. Sene-i şemsiyye-i rūmiyyenüñ bir ayı otuz ve bir ayı[8] otuz bir[9] gün olup māh-ı şubaṭ yigirmi sekiz gündür ki dört senede bir kebīsā olduḳda yigirmi ṭoḳuz olur **[Z. 6a; H. 11b]** ve ol dört senede sāʿat ve deḳāyıḳ tefāvüti ile üç yüz altmış altı[10] gün olur. Ve sene-i ḳameriyyenüñ bir ayı yigirmi ṭoḳuz ve bir ayı otuz gün olur. Ḥikmeti[11] oldur ki her bir ay ki muḥarrem ve ṣaferdür[12] ilā āḫirihi yigirmi ṭoḳuz gün on iki sāʿat ḳırḳ dört daḳīḳa ider.[13] İkinci ay daḫı on iki sāʿat ḳırḳ dört daḳiḳa ider.[14] **[E. 10a]** Evvelki ayuñ on iki sāʿatı[15] ile ikinci ayuñ on iki sāʿatı yigirmi dört sāʿat olur ki bir gün tamām[16] olur. Ve ḳırḳ dört daḳīḳa ki[17] bunda vardur. İkinci ayda otuz gün seksen sekiz daḳīḳa olur. Ol eclden bir ay otuz ve bir ay yigirmi ṭoḳuz gün olmaḳ iḳtiżā ider. Ḥāṣıl-ı kelām felek ḳamer devriyle bir[18] ay yigirmi ṭoḳuz buçuḳ olduġı gün olduġı sebebden her birinüñ naḳż u cebīrinden bir ay yigirmi ṭoḳuz ve bir ay otuz gün olur. ***Ve'l-ʿilmü ʿinde'llāhi'l-ʿallām.**** Ve şemsüñ şarḳı daḫı[19] Ḥamel burcınuñ on ṭoḳuzıncı derecesine taḥvīl idecegi maḥaldur. Keẕā fī-şerḥi'z-zāyirce[20] yir Türkī'dür ki muḳābili gökdür.[21] Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ[22] fetḥasıyla ve mīm-i

---

1 birine : biri H
2 sene-i şemsiye : sene-i şemsiyyedür H
3 dinür: dinülür Z, H
4 beş gün : -E
5 yaʿnī rubʿ yevmdür : -E, -Z
6 biri : -E, -Z
7 ḳameriyye didükleri : ḳameriyyedür ki H
8 bir ayı:-E
9 otuz bir : bir H
10 altı : beş E, Z
11 ḥikmeti : ḥükmi Z
12 muḥarrem ve ṣaferdür : ṣafer ve muḥarremdür E
13 daḳīḳa ider : daḳīḳadür H
14 İkinci ay daḫı on iki sāʿat ḳırḳ dört daḳiḳa ider : -E, -Z
15 sāʿatı : sāʿat E, H
16 tamām: -Z, -H
17 ḳırḳ dört daḳīḳa ki : ḳırḳ dört daḳīḳa –E ; ḳırḳ daḳīḳa ki H
18 bir : her Z, H
* İlim Allâh'ın katındadır." Ahkaf 46/23, Mulk 67/26, ve'l-ʿilmü ʿinde'llāhi'l-ʿallām : el-ʿilmü ʿinde'llāhi'l-melikü'lʿallām H
19 şarḳı daḫı : daḫı şarḳı H
20 Fī-şerḥi'z-zāyirce : fī-zāyirce H
21 ki muḳābili gökdür : -E, -Z
22 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ Z, H

meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla[1] zemīn dinür ki āsumān muḳābilidür.[2] Zem ile yā[3] ve nūn'dan mürekkebdür. Zem fetḥa-i[4] zā-ı ʿArabī[5] ile bürūdet ve ṣovuḳluḳ maʿnāsınadur. Ve yā-ı ḫafīfe **[H. 12a]** ḥarf-ı nisbetdür. Egerçi ʿArabī'de daḫı yā nisbet içündür ammā müşeddeddür.[6] Ve nūn teʾkīd-i nisbet içündür. İlḥāḳı ve ḥaẕfı cāʾizdür.[7] Arża ṭabʿı bārid[8] olduġından ötüri nisbet idüp zemīn **[E. 10b]** dinilmişdür. Zemī nūnsuz daḫı mesmūʿdur. Keẕā fī'd-daḳāyıḳ-ı ʿArabī **arż** dinür.[9] Jāle zā-ı ʿAcemiyye ile[10] medle ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa[11] ile Fārsī'dür. Türkī'de cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle[12] ve hā-ı resmī ile çi dirler. Şol rüṭūbetdür ki gökden yaġar ve yaġduġı vāḳit görünmez ammā aġaç ve nebātāt[13] yapraḳları üzerinde ẓāhirdür.[14] ʿArabī'de feṯḥ-i nūn ve dāl-ı mühmele ile med ile **nedā** dinür.[15] Gök Türkī'dür ki yirüñ[16] muḳabilidür. Fārsī'de elif-i memdūde ile[17] ve sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[18] ve mīm-i meftūḥadan ṣoñra elif ve nūn'la[19] āsumān dinür. Aṣlı[20] "ās" ile "māndan" mürekkebdür. Ās degirmen maʿnāsınadur. Ve mān mānisten lafẓından meʾḫūẕ[21] mānend maʿnāsına mānisten beñzemek maʿnāsınadur.[22] **[Z. 6b]** Maʿnā-yı terkībi degirmene beñzeyici dimekdür. Degirmene müşābih olmaġın āsumān dinildi. Nitekim ʿArabī'de semāya çarḫ dinilmişdür.[23] Çarḫ aṣılda çıḳrıḳdur ki çulha ve ġayrīsı istiʿmāl ider.[24] Teşbīhen felege ıṭlāḳ olınmışdur. Gerdūn daḫı böyledür ki aṣlda ḳañlı ve ʿaraba maʿnāsınadur. Teşbīhen

1 ve mīm-i meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla : -H
2 ki āsumān muḳābilidür : -H
3 yā: -Z
4 fetḥa-i : feṯḥ-i Z, H
5 ʿArabī : -H
6 Egerçi ʿArabī'de daḫı yā nisbet içündür; ammā müşeddedür : -E,- Z
7 cāʾizdür : semāʿa mevḳūfdur H
8 ṭabʿı bārid : ṭabīʿatı bāride H
9 dinür : maʿnāsınadur H
10 ʿAcemiyye ile : ʿAcemiyle H
11 hā-ı ġayr-i melfūẓa : hā-ı resmiyle H
12 kesresiyle: kesriyle Z, H
13 ve nebātāt : -H
14 ẓāhirdür : ẓāhir olur H
15 feṯḥ-i nūn ve dāl-ı mühmele ile med ile nedā dinür : feṯḥ ve medle nedā dinür H
16 yirüñ: yir Z
17 ile : -E, -Z
18 żammesiyle : żammıyla H
19 ve mīm-i meftūḥadan ṣoñra elif ve nūn'la : -E, -Z
20 aṣlı : -H
21 mānisten lafẓından meʾḫūẕ : mānisten'den meʾḫūẕdur E, Z
22 mānend maʿnāsına mānisten beñzemek maʿnāsınadur : mānend maʿnāsınadur H
23 dinilmişdür : -H
24 ider : idirler Z

felege ıṭlāḳ olınmışdur.[1] ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[2] **semā** dinür.[3] Ve fā'nuñ ve lām'uñ **[H. 12b]** fetḥalarıyla **felek** daḫı dirler. Yaġmur Türkī'dür gökden yaġan ḳaṭarāta dirler. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥade[4] **[E. 11a]** fetḥasıyla ve medle[5] ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla[6] bārān dinür. ʿArabī'de mīm ile tā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla **maṭar** maʿnāsınadur. Maʿlum ola ki bārān bārīden'den meʾḫūẕ ism-i cinsdür. Cemīʿ-i āsmāndan yaġana şāmildür. Ebr elif-i meftūḥa ve bā-ı muvaḥḥade ve rā-ı mühmelenüñ[7] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de bulut dirler.[8] ʿArabī'de sīn ve ḥā-ı mühmeleteynüñ fetḥalarıyla **seḥāb** maʿnāsınadur. Ve ġayn-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla[9] **ġaym** daḫı dirler. Māh Fārsī'dür. Türkī'de ay dinür.[10] ʿArabī'de ḳāf'uñ ile mīm'üñ fetḥalarıyla ve sükūn-ı ġayr-i menḳūṭa ile[11] **ḳamer** maʿnāsınadur ki kevākib-i[12] sebʿa-i seyyāreden felek-i evvel ki dünyā gögidür. Maʿrūf olan yıldızuñ adıdur. Maʿlūm ola ki māh lafẓı Fārsī'de ve ay lafẓı Türkī'de birḳaç maʿnāya müteḥammildür. Biri budur ki Fārsī'de māh ẕikr olınsa muṭlaḳ ay murād olınur ki semāʾ ve dünyānuñ[13] kevkeb-i meşhūrıdur. Bu maʿnāya olınca ʿArabī'de **ḳamer** dirler.[14] İkinci maʿnāsı[15] budur ki Fārsī'de māh ẕikr olınsa meẕkūr yıldız murād olınmayup belki seyr ile on iki burcı tamām eyledügi eyyāmı murād olınur ki [16] Meṣelā bir yıluñ[17] **[E. 11b]** on iki ḥiṣṣesinden **[H. 13a]** bir ḥiṣṣedür her birisi otuzar gündür.[18] Zīrā on iki burcuñ her birinde iki gün ṣülūṣān-yevm eglenür. Pes on iki burcı otuz günde seyr ider. Bu miḳdār güne daḫı Fārsī'de māh ve Türkī'de ay dirler. Bu maʿnāya olınca ʿArabī'de **ḳamer** dimezler **şehr** dirler. Māh lafẓınuñ taḫfīfen elifi ḥaẕf olınup meh daḫı dirler.

---

1 Gerdūn daḫı böyledür ki …. ve ʿaraba maʿnāsınadur. Teşbīhen felege ıṭlāḳ olınmışdur -E, -Z
2 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla: fetḥ-i sīn-i mühmele ile Z, H
3 dinür : dirler H
4 muvaḥḥade: muvaḥḥadenüñ Z
5 fetḥasıyla ve medle : -H
6 rā-ı mühmele-i meftūḥa ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla : ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥalarıyla H
7 elif-i… mühmelenüñ : elif-i meftūḥadan ṣoñra bā-ı muvaḥḥadenüñ ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ H
8 dirler : dinür H
9 ġayn-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla : ġayn-ı menḳūṭa ile H
10 dinür : dirler H
11 ḳāf'uñ ile mīm'üñ fetḥalarıyla ve sükūn-ı ġayr-i menḳūṭa ile : ḳāf ile mīm'üñ fetḥalarıyla E, Z
12 kevākib-i : -E, -Z
13 semāʾ ve dünyānuñ : semāʾ-ı dünyānuñ H
14 dirler : dinür H
15 maʿnāsı : maʿnā H
16 ki :-Z
17 meṣelā bir yıluñ : bir senenüñ H
18 bir ḥiṣṣedür her birisi otuzar gündür : bir ḥiṣṣesi otuz gündür H

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫur güneş ü müfteʿilün **yir zemīn** fāʿilün **jāle çi gök** müfteʿilün **āsumān** faʿilün **yaġmura bā** müfteʿlün **[Z. 7a] rān digil** fāʿlün **ebr bulut** müfteʿilün **māh ay** fāʿilün

7 **Gāv öküz ester ḳatır ḫar eşek üştür deve**

Esb at u mādiyān ḳışraġ u hem kürre ṭay

Gāv kāf-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla medle ve sükūn-ı vāv[1] ile Fārsī'dür. Türkī'de öküz dinür.[2] ʿArabī'de **baḳara** maʿnāsınadur. Ama gāv ism-i cinsdür. Erkegine ve dişisine ve ehlisine ve vaḥşīsine[3] ve cāmūsa ıṭlāḳ olınur. Türkī'de ṣığır bu maʿnāyadur. Temyīz ḳaṣd olınsa[4] **[E. 12a]** gāv-ı ner gāv-ı māde ve gāv-ı deştī gāv-mīş dinür. ʿArabī'de daḫı **baḳara** böyledür. Nāẓım-ı merḥūm[5] bu maḥalde öküz ile tefsīr eyledigi mā vużiʿa lehusına **[H. 13b]** muṭābıḳ vāḳiʿ olmamışdur. Ester elif-i meftūḥa ve sīn-i mühmele-i sākin[6] ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳatır dirler ki[7] anası ḳışraḳdur. Eşege çeküp andan ḫāṣıl olur. ʿArabī'de fetḥ-i[8] bā-ı muvaḥḥade ile ve ġayn-ı menḳūṭa ile ve lām'uñ iskānlarıyla[9] **bağl** dirler.[10] Ḫar ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥi ile[11] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür.[12] Türkī'de eşek dirler.[13] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesriyle **ḥımār** dinür.[14] Üştür elif'üñ żammesiyle[15] ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla[16] ve tā-ı müşennāt-ı fevḳaniyenüñ[17] żammesiyle[18] ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile Fārsī'dür. Türkī'de deve dinür. ʿArabī'de eşher fetḥateyn-i cīm-i ʿArabī ve mīm ile **cemel** dirler.[19] İsm-i cinsdür ve fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade ile[1] ve kesr-i[2] ʿayn-ı mühmele[3] ve

---

1 fetḥasıyla medle ve sükūn-ı vāv : fetḥasından ṣonra ve elif-i memdūde ve fā-ı sākineteyn H
2 dinür : dirler H
3 dişisine ve ehlisine ve vaḥşīsine : dişiye ve ehli ve vaḥşīye H
4 olınsa : olınduḳda H
5 merḥūm: -E, H
6 sīn-i mühmele-i sākin: sīn-i mühmele-i sākine Z ; sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla H
7 ki:-E
8 fetḥ-i : fetḥa-i H
9 ve ġayn-ı menḳūṭa ile ve lām'uñ iskānlarıyla : -H
10 dirler : maʿnāsınadur H
11 ile : -H
12 Fārsī'dür: -E
13 dirler : dinür H
14 ḥā-ı mühmelenüñ kesriyle ḥımār dinür : ḥā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesresiyle ḥimār maʿnāsınadur H
15 elif'üñ żammesiyle:elif'üñ żammıyla Z ; elif-i maẓmūme H
16 sükūnıyla : teskīni ile H
17 tā-ı müşennāt-ı fevḳaniyenüñ: tā-ı müşennāt-ı fevḳiyyenüñ Z ; tā-ı fevḳiyye-i müşennatuñ H
18 żammesiyle: żammıyla Z, H
19 fetḥateyn-i cīm-i ʿArabī ve mīm ile cemel maʿnāsınadur : fetḥateyn ile cemel dirler E, Z

sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı mühmele ile **baʿīr** daḫı dinür.[4] Esb feṯḥ-i elif ve sīn-i mühmele[5] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de at maʿnāsınadur.[6] İsm-i cinsdür. ʿArabī'de fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla **[E. 12b]** ve sükūn-ı sīn-i ġayr-i menḳūṭa ile **feres** dirler.[7] Mādiyān mīm'üñ ve dāl-ı mühmelenüñ ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla[8] Fārsī'dür. Türkī'de ḳışraḳ dirler. ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesriyle ve cīm'üñ sükūnıyla **ḥicr** maʿnāsına.[9] Bu ḥicr luġatı[10] birḳaç **[Z. 7b]** vech üzre żabṭ olınmışdur: Evvelā ḥā-ı **[H. 14a]** mühmelenüñ kesriyle ve sükūn-ı cīm'le ḥicr maʿnāsınadur. Ṣāniyen feṯḥ ve żammıyla ḥecur'dur. Ṣālişen feṯḥ ve kesriyle ḥecir'dür.[11] Kürre kāf-ı ʿArabī'nüñ żammıyla ve müşedded rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[12] ve hā-ı resmī ile aṣlī rā'nuñ taḫfīfi iledür.[13] Fārsī ʿibāretdür.[14] Türkī'de ṭay dirler. Meṣelā atuñ ve eşegüñ ve sāʾir merkūb olan ḥayvān yavrusı[15] erkegine ve dişisine ıṭlāḳ olınur. Ammā ʿArabī'de farḳ olınur erkegine mīm-i mażmūme ve hā-ı hevvez ve rā-ı mühmelenüñ[16] iskānlarıyla **mühr** dirler[17] ve dişisine āḫirinde hā-ı teʾnīṯ ile **mühre** dirler.[18] Veledu'l-feres maʿnāsınadur.[19]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gāv öküz es müfteʿilün **ter ḳatır** fāʿilün **ḫar eşek üş** müfteʿilün **tür deve** fāʿilün **esb at u** müfteʿilün **mādiyān** fāʿilün **ḳışraġ u hem** müfteʿilün **kürre ṭay** fāʿilün

8 **Fāʾidesüz bir ʿabeṯ nesneye bī-hūde di**
Hem daḫı bī-hūde söz söyleyici jaj-ḫāy

---

1 ve feṯḥa-i bā-ı muvaḥḥade ile : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥası H
2 kesr : kesre Z
3 ʿayn ile: ʿayn-ı mühmele ile Z ; ʿayn-ı ġayr-i muʿcemenüñ kesresiyle H
4 ve sükūn… dinür : yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla baʿīr maʿnāsınadur H
5 feṯḥ-i elif ve sīn-i mühmele : elif-i meftūḥa ve sīn-i ġayr-i muʿcememe H
6 maʿnāsınadur : dinür H
7 fā'nuñ ve … sükūn-ı sīn-i ġayr-i menḳūṭa ile feres dirler : fetḥateyn ile feres maʿnāsınadur H
8 mīm'üñ ve dāl-ı mühmelenüñ ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla : mīm'üñ fetḥiyle ve medle E, Z
9 Türkī'de ḳışraḳ dirler. ʿArabī'de ḥā-ı… sükūnıyla ḥicr maʿnāsına : ʿArabī'de kesr-i ḥā-ı mühmele ve sükūn-ı cīm ve rā-ı muʿceme ile ḥicr maʿnāsınadur. Türkī'de ḳışraḳ dinür H
10 bu ḥicr luġatı : bu luġat E, Z
11 evvelā … ḥecir'dür : feṯḥ ve żammeyle daḫı feṯḥ u kesrle daḫı menḳūldur. Ammā eṣaḥḥ olan evvelkidür E, Z
12 kāf-ı ʿArabī'nüñ … fetḥiyle : żamm-ı kāf-ı ʿArabī ve teşdīd-i rā-ı mühmele ile H
13 hā-ı resmī ile aṣlī rā'nuñ taḫfīfi iledür : taḫfīfi aṣldur H
14 Fārsī ʿibāretdür : -H
15 ḥayvān yavrusı : ḥayvānuñ yavrusınuñ H
16 mīm-i mażmūme ve hā-ı hevvez …. mühmelenüñ : żamm-ı mīm'le ve hā ve rā-ı mühmelenüñ H
17 dirler : -E, -Z
18 dirler: -E
19 veledu'l-feres maʿnāsınadur : - H

[E. 13a] Fāʾidesüz bir ʿabeş nesne Türkī ʿibāretdür.[1] Yaʿnī fāʾidesüz ve bāṭıl olan nesneye Fārsī'de bī-hūde dinür.[2] Bī ile hūde'den mürekkebdür. Bī bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle nefy-i muʿayyene delālet ider bir kelimedür ki[3] Türkī'de "**süz"** ve ʿArabī'de baʿẓ mevādda ve andan "**bi-dūn"** ile ve baʿẓ āḫerinde[4] "**bilā"** ile taʿbīr olup[5] ve gāh ikisi de mümkündür. Nitekim Fārsī'de **"Bī-tūşe reftem**." Türkī'de "**Azıḳsuz gitdüm**." ʿArabī'de **"Sāfertü bi-dūn zādin ev bilā-zādin."**dur. Tercemesi[6] **[H. 14b]** cāʾizdür. Bī esmāya maḫṣūṣdur efʿāla dāḫil olmaz. Nitekim muḳābili olan bā ki ʿArabī'de **meʿa** maʿnāsınadur böyledür. Ve hūde hā-ı hevvezüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve fetḥa-ı dāl-ı mühmele ve hā-ı ʿalāmetle[7] ḥaḳ maʿnāsınadur ki muḳābili laġv u bāṭıldur. Terkīb olıcaḳ ḥaḳsız ve ḥaḳ olmayan nesne dimekdür.[8] ʿArabī'de **laġv u bāṭıl u ʿabeş** maʿnāsınadur.[9] Bī-fāʾide olan şeyʾi bāṭıl ḥükmünde olmaġın bī-ḥūde dirler.[10] Jāj-ḫāy Fārsī'dür. Jāj ile ḫāydan mürekkebdür. Jāj[11] iki bile zā-ı Fārsī ile evvelkisi meftūḥ ikincisi sākindür[12] **[Z. 8a]** herze ve mühmelāt maʿnāsınadur. Ḫāy fetḥa-ı[13] ḫā-ı muʿceme ile ḫāyīden'den müştaḳdur[14] ḫāyīden'den çiynemek maʿnāsınadur. **[E. 13b]** ʿArabī'de **mażġ** gibi terkīb olınacaḳ[15] bāṭıl u hezeyān ve herze ve[16] fāʿidesüz bī-hūde ve bī-maʿnā söz söyleyene jāj-ḫāy[17] dirler. Ḥaẕf-ı vāv'la daḫı cāʾizdür.[18] **Terşīḥ** maʿnāsına olur.[19]

---

1 Türkī ʿibāretdür : ʿibāreti Türkī'dür H
2 dinür : dirler H
3 ki : -Z
4 āḫerinde : āḫerde andan H
5 olup: idirler Z ; olınur H
6 tercemesi : cümlesi E
7 hā-ı hevvezüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve fetḥa-ı dāl-ı mühmele ve hā-ı ʿalāmetle -H
8 Terkīb olıcaḳ ḥaḳsız ve ḥaḳ olmayan nesne dimekdür :- H
9 ʿArabī'de laġv u bāṭıl u ʿabeş maʿnāsınadur : ʿabeş maʿnāsınadur H
10 bī-fāʾide olan şeyʾi bāṭıl ḥükmünde olmaġın bī-ḥūde dirler : -H
11 jāj : -E, -Z
12 evvelkisi meftūḥ ikincisi sākindür : -H
13 fetḥa-ı : -E, -H
14 ḫāyīden'den müştaḳdur:-E
15 mażġ gibi terkīb olınacaḳ : mażġ'dur terkīb olıcaḳ H
16 ve : -E, -Z
17 jāj-ḫāy : -E, -Z
18 ḥaẕf-ı vāv'la daḫı cāʾizdür : -E, -Z
19 terşīḥ maʿnāsına olur : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

fāʾidesüz müfteʿilün **bir ʿabeş** fāʿilün **nesneye bī-** müfteʿilün **hūde di** fāʿilün **hem daḫı bī-** müfteʿilün **hūde söz** fāʿilün **söyleyici** müfteʿilün **jāj-ḫāy** fāʿilün

9 **Nāḳır u ṭanbur durur**[1] **çeng ile şeştā rebāb**

Iḳlıġ ber-baṭ ḳopuz dumrı düdük deff nāy

Nāḳır lafẓını nāẓım Türkī tefsīr idüp çeng āletine mürādif itmişdür. Çeng cīm-i ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'si ālāt-ı sāzdan ḳanun didükleri āletdür. Nāḳır ʿArabī'dür. Ammā bu maʿnāya olduġı bulınmamışdur ancaḳ ʿArabī'de **nāḳūr** ṣūr didükleri nesnedür ki kıyāmetde nefḫ olınsa gerekdür.* Cümle ervāḥ-i ʿālem içindedür. İsrāfīl nefḫ idince cümlesi andan çıḳup her birisi kendi gövdesine varur. Nitekim ***ʿAbdu'r-rezzāḳ*** bu maʿnāyı bu beyitde buyurur:

Beyt

Çü der-demend be-nāḳūr cümle-i ervāḥ [E. 14a]

Çü ḫayl-i naḥl şeved münteşir suy-ı hāmūn**

Żarūret-i vezn içün ḥaẕf-ı vāv ile oḳınur. Ṭanbur Türkī'dür. Bu daḫı[2] ālāt-ı sāzdan bir sāzdur.[3] **[H. 15a]** Fārsī'de evvelki şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ikincisinüñ sükūnıyla ve tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ[4] fetḥasıyla medle[5] şeştā dinür. Altı telli dimekdür. ʿArabī'de ṭā-ı mühmelenüñ żammesiyle **ṭunbūr** dirler. Rebāb rā-ı mühmelenüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Rebābuñ aṣlı ʿArabī'dür luġat-ı müşterekedür. Fārsī'si kemānçe[6] bir nevʿ-i sāzdur. Türkī'de ıḳlıġ dirler.[7] Ber-baṭ

---

1 ṭanbur durur : ṭanburdur H

* "Artık Nâkûr'a (Sur Borusu'na) üflendiği zaman." Muddessir 74/8

** Sûra üfürüldüğünde bütün ruhlar, arı sürüsünün ovaya dağılması gibi yayılırlar.

2 bu daḫı: -Z

3 sāzdan bir sāzdur: sāzdandur Z

4 fevḳāniyyenüñ : fevḳiyyenüñ Z

5 medle:-E

6 kemānçe: kemānçedür Z

7 Bu kısım H nüshasında farklı yazıldığı için buraya alınmıştır: Nāḳır, Türkī'dür, ʿArabī'de müşterekdür, ālāt-ı sāzdan ḳānūn didükleri sāzdur. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve nūn ve kāf-ı Fārsī'nüñ iskānlarıyla çeng dinür. ʿArabī'de nāḳır maʿnāsınadur. Ṭanbur Türkī'dir, bu daḫı luġat-ı müşterekedendür. Fārsī'de ve ʿArabī'de ve Türkī'de müstaʿmeldür. Ammā ʿArabī'de ṭā-ı mühmelenüñ żammesiyle ṭunbūr dirler. Fārsī'de evvelki şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ve ikinci şīn-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla şeştā dirler. Yaʿnī altı telli dimekdür. Rebāb, rā-ı mühmele ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Kemānçe daḫı dirler. Edevāt-ı lehvden bir

Fārsī'dür. İki bile bā-ı muvaḥḥadelerüñ[1] fetḥlarıyla **caʿfer** vezninde żamm-ı bā-ı ṣāniye ile ġalaṭdur. Zīrā ber-baṭ[2] "ber" ile "baṭ"dan mürekkebdür. Ber gögüs maʿnāsına[3] ve baṭ ḳaz ḳuşına dirler. Bi-ḥasebi't-terkīb[4] ḳaz gögsi dimekdür. Aña müşābih **[Z. 8b]** olmaġla tesmīye olındı. Aṣlı kesr-i rā-ı mühmele ile[5] yaʿnī iżāfet ile taḫfīf ḳaṣd itmekle[6] teskīn-i rā olındı. Türkī'de ḳopuz dirler. Ālāt-ı ṭarabdan meşhūr sāzdur.[7] ʿArabī'de żamm-ı ʿayn-ı **[E. 14b]** mühmele ile **ʿūd** dirler.[8] Dumrı dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve sükūn-ı mīm ile ve rā-ı muhmele-i meksūre ile ve sükūn-ı yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyye ile Türkī'dür.[9] Ālāt-ı lehvdendür.[10] Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[11] ve taḫfīf-i fā-ı sākine ile[12] def dirler. ʿArabī'de daḫı[13] fā-ı müşeddede[14] ile **deff** maʿnāsınadur. Bu luġat ʿArabī'de ve Fārsī'de müşterekdür.[15] Düdük Türkī'dür. Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ile[16] nāy dirler. Elifsüz ney daḫı dirler.[17] ʿArabī'de mīm-i meksūre ile **mizmār** dinür.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

nāḳır u ṭan müfteʿilün **bur durur** fāʿilün **çeng ile şeş** müfteʿilün **tā rebāb** fāʿilün **ıḳlıġ u ber- [H. 15b]** müfteʿilün **baṭ ḳopuz** fāʿilün **dumrı düdük** müfteʿilün **deff nāy** fāʿilün

10 **Bu sözümi ez-ber it göñlünüñ aç pasını**
Īn süḫanem yād kon jeng-i dilet mī-zedāy

---

sāzdur. Türkī'de hemze-i meksūre ile ıḳlıġ dinür. ʿArabī'de rebāb maʿnāsınadur. Bunuñ aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de kemānçe ve kemāna dinür.

1 muvaḥḥadelerüñ : muvaḥḥadenüñ H
2 zīrā : -E, -Z; ber-baṭ: -Z, -H
3 maʿnāsına: maʿnāsınadur Z
4 ber, gögüs maʿnāsına ve baṭ ḳaz ḳuşuna dirler. Bi-ḥasebi't-terkīb : -H
5 ile : iledür H
6 itmekle:olınmaġla Z, H
7sāzdur : sāzuñ ismidür H
8 żamm-ı ʿayn-ı mühmele ile ʿūd dirler : żamme ile ʿūd maʿnāsınadur H
9 sükūn-ı… Türkī'dür : ve mīm'den ṣoñra rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesresiyle Türkī'de H
10 ālāt-ı lehvdendür : ālāt-ı lehvden bir āletün ismidür H
11 fetḥasıyla : kesresiyle H
12 taḫfīf-i fā-ı sākine ile : ve fā'nuñ taḫfīfiyle H
13 daḫı:-E, -H
14 fā-ı müşeddede : fā'nuñ teşdīdiyle H
15 bu luġat ʿArabī'de ve Fārsī'de müşterekdür : -E, -Z
16 nūn-ı meftūḥa ile : -E, -Z
17 elifsüz ney daḫı dirler : ḥaẕf-ı elif'le daḫı cāʾizdür H
18 dinür : dirler H

Beyt-i mezbūruñ mıṣrāʿ-ı evveli mıṣrāʿ-ı ṣānīsinüñ[1] tercemesidür. Leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzre yaʿnī mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesi mıṣraʿ-ı sāninüñ her bir kelimesi muḳābelesinde tefsīri[2] vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā mıṣraʿ-ı evvelüñ ibtidāsında vāḳiʿ olan[3] bu lafẓı mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ evvelinde olan īn lafẓınuñ **[E. 15a]** Türkī'sidür. Īn elif-i[4] meksūre ile Fārsī'de[5] ḳarībe mevżūʿ ism-i işāretdür. ʿArabī'de **hāẕā** maʿnasınadur. Söz lafẓı daḫı keẕālik süḫen lafẓınuñ Türkī'sidür.[6] ʿArabī'de **kelām** dirler.[7] Süḫan sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[8] ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı nūn'la Fārsī'dür meşhūrdur.[9] Ber-ʿaks daḫı müstaʿmeldür. Ve nāẓımuñ īn süḫanem didügi süḫan mīm'e mużāfdur. Mīm mütekellim-i[10] vaḥdenüñ żamīr-i muttaṣılıdur. Aṣlı "em"dür bir[11] kelimenüñ ki āḫirinde hā-ı resmī ile[12] anda ṣābit olur. Telaffuẓuna[13] **bende em** ve **gofte em** gibi ve hā-ı resmī olmaz ise ol elif sāḳıṭ olur. Çākerem ve kerdem[14] ve süḫanem gibi bunda böyledür. Türkī'de "mī" lafẓı andan ʿibāretdür. Meṣelā Fārsī'de **[Z. 9a]** īn süḫanem ve īn pendem Türkī'de bu sözümi ve bu naṣīḥatumı bunda **[H. 16a]** olan mī lafẓı daḫı böyledür.[15] Ez-ber it Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de yād ḳon dimişdür. Ammā bu maʿnāya ekṣer giriften ve dāşten żamīmesiyle istiʿmāl olınur. Yād giriften ḫāṭırda ṭutmak ve ezberlemek maʿnāsınadur. Ve yād dāşten ḫāṭırda ṣaḳlamaḳ ḥıfẓ eylemek maʿnāsınadur. Yād kon ise ẕikr eyle ve an **[E. 15b]** yaʿnī[16] ḫāṭıra getür dimekdür. Pes bundan[17] maʿlūm oldı ki yād kon ezber it maʿnāsına degüldür. Gerek idi ki yād kon yirine yād-gīr yāḫūd yād-dār söyleye[18] fe-teʾemmel[19] göñlinüñ aç pasını Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de jeng-i

---

1 mıṣrā-ı ṣānīsinüñ : ṣānīnüñ H
2 tefsīri : maʿnāsı H
3 vāḳiʿ olan : -H
4 elif-i : hemze-i H
5 Fārsī'de : -H
6 süḫen lafẓınuñ Türkī'sidür : Türkī'dür H
7 ʿArabī'de kelām dirler : -H
8 żammesiyle: żammıyla Z
9 Süḫan sīn-i mühmelenüñ żammesiyle … meşhūrdur : Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ile suḫan meşhūrdur H
10 mütekellim : mütekellimdür E
11 bir : -E
12 āḫirinde hā-ı resmī ile : āḫirinde hā-ı resmī ola Z ; āḫiri āḫirinde hā-ı resmī H
13 telaffuẓına: telaffuẓda Z, H
14 kerdem : -E, -Z
15 Fārsī'de… daḫı böyledür : īn suḫanem bu sözümi ve īn pendem bu naṣīḥatımı da olan mī gibi H
16 ve an: -E ; yāʿnī : -H
17 bundan : -H
18 yād-dār söyleye: yād-dār söyleyeler Z ; dār diye idi H
19 fe-teʾemmel: -Z, -H

dilet mī-zedāy dirler. Zeng zā-ı ʿArab'uñ[1] fetḥiyle ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcemī'yle Fārsī'dür.[2] Türkī'de pas maʿnāsınadur ki[3] āyine ve timür üzerine ḳonur.[4] ʿArabī'de **ṣadā'** dinür.[5] Bu maʿnāda baʿżılar zā-ı Fārsī ile telaffuẓ iderler.[6] Dil Fārsī'dür. Kesr-i dāl-ı mühmele ile ve sükūn-ı lām ile.[7] Türkī'de göñül dirler. ʿArabī'de **ḳalb** maʿnāsınadur. Dil lafẓına muttaṣıl olan "tā" lafẓı[8] żamīr-i muḫāṭab-ı müfreddür. Aṣlı "et"dür fetḥiyle.[9] Āḫiri hā-ı resmī olan kelimelere lāḥıḳ olursa elif telaffuẓ olınur.[10] Bende'et veznde "et" gibi hā-ı resmī olmayıcaḳ elif sāḳıt olur. Çākeret ve zedet gibi ve keẕālik elif ve nūn cemʿi lāḥıḳ olıcaḳ elif sāḳıt olur. **[H. 16b]** Bendetān ve ḫˇācetān gibi. Meṣelā Fārsī'de zeng-i dilet[11] Türkī'de göñlünüñ aç[12] pāsını dimekdür. Mī-zedāy Fārsī'dür. Mī ile zedāīden'den mürekkebdür.[13] Zedāy zedūden'den fiʿl-i emrdür zāʾil eyle dimekdür.[14] Maʿlūm ola ki mī mīm-i meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī ile **[E. 16a]** efʿāl-ı ṣelāṣeye maḫṣūṣ bir edātdur. Maṣdara ve cevāmide dāḫil olmaz. Emr ve nehye dāḫil olırsa teʾkīd ifāde ider. ʿArabī'de nūn-ı müʾekked gibi mī-zen ve mī-bi-zen ve mī-bi-zened ve mī-ne-zened gibi bā-ı faṣīḥa ile edāt-ı nehy mī üzerine müteḳaddem olmaz. Türkī'de muḳābili gıl kelimesidür. Ve baʿżı kelimeler ile kāf'ı ġayna tebdīl idüp "ġıl" dinür. İtgil ve itmegil ve urġıl ve urmaġıl gibi. Ammā emr-i ḥāżır[15] ve nehye **[Z. 9b]** maḫṣūṣdur. Emr-i ġāʾibe lāḥıḳ olmaz. Nāẓım mī-zedāy kelimesinde olan mī lafẓını Türkī terceme itdügi nāḳış tercemedür. Ve mużāriʿa dāḫil olırsa ḥāliyyet ifāde ider. Mużāriʿ ḥāle ve istiḳbāle muteḥammil iken anuñ duḫūlı ile yā ḥāle maḫṣūṣ olur yā ḥāle ḳarīb olur. Bunda daḫı[16] bā-ı faṣīḥa mutaḳaddem olmaz. Belki teʾḫīri vācibdür. Mī-be-tābed ve mī-be-bāyed gibi ve mużāriʿ menfī olırsa ekṣer ḥarf-i nefyi taḳaddüm ider ve teʾḫiri daḫı[17]

---

1 ʿArab'uñ : ʿArabī'nüñ Z; ʿArabiyye'nüñ H
2 ʿAcemī'yle: ʿAcemiyye iledür Z ; ʿAcemī'yle Fārsī'dür H
3 pas maʿnāsınadur ki : pas dirler ki H
4 āyīne ve timür üzerine ḳonur : āyīneye ve demürüzerine ḳonur Z; āyīne ve timür üzerine ḳonar H
5 dinür : maʿnāsınadur H
6 telaffuẓ iderler : telaffuẓ eylediler H
7 dil Fārsī'dür…. lām ile : Dil dāl-ı mühmelenüñ kesriyle ve lām-ı sākine ile Fārsī'dür H
8 lafẓı : -H
9 fetḥiyle : -E, -Z
10 olınur: olur E
11 meṣelā Fārsī'de zeng dilet : -E, -Z
12 aç:-Z, -H
13 mī ile zedāyiden mürekkebdür : -H
14 zāʾil eyle dimekdür : -H
15 ḥāżır : ḥāżıra H
16 daḫı : -E
17 daḫı : -E, -Z

cāʾizdür. Mī-ne-ḫˇāhed ve ne-mī-ḫˇāhed gibi bā-ı faṣīḥa ile daḫı **[H. 17a]** faṣl olınur. Mī-bi-zened gibi bu ikiden ġayrıyla[1] faṣl cāʾiz degüldür. Baʿżı edāt-ı istifhām ile daḫı faṣl[2] olmışdur. Mī-çi-gūyī gibi ve mefʿūl ile **[E. 16b]** daḫı faṣl olmışdur ki mī-ḫār pūşed be-cā-yı ḥarīr ve māżī üzerine daḫı dāḫil olırsa ḥikāyet-i ḥāl-i māżī içün olur ve bā-ı faṣīḥadan tecerrüdi vācibdür. Mī-āmed[3] ve mī-zed gibi geldi idi ve urdı idi dimekdür. Pes nāẓım ḳıṭʿa-i āṭiyede mī-dād be-men virdi baña ʿadl durur dād didügi sehv ḳabilindendür. Bunda daḫı ḥarf-i nefyi taḳaddümi ekṣeridür. Ve ġayr-ı nefyi ile faṣl-ı nādirdür.[4] Mī-ṣıla yāft ve mī-ṣıla ne-yāft gibi [5] **Tetimme** maʿlūm ola ki mī üzerine hā-ı ittiṣāliyye mezīd olınursa fiʿlüñ ḥudūṣında ittiṣāl ve istimrār ifāde ider. Mecmūʿı muttaṣıl ve müstemirr maʿnāsına olur ve kelime-i müstaḳill ḥükmünde olur. Ġayr māżiye dāḫil olırsa cāʾizdür ki fiʿle muttaṣıl yazıla. Hemī bāyed[6] ve hemī zāyed ve hemī dānend[7] gibi ve cāʾizdür ki fiʿlden munfaṣıl yazıla. Hemī hemīn bāyed[8] gibi. Ve cāʾizdür ki fiʿlden muʾaḫḫer ola.[9] Āyed[10] hemī gibi duʾā kerde em hemī şeb u rūz gibi. Ve māżīye dāḫil olırsa yine mī gibi ḥikāyet-i ḥāl-i māżīyi[11] ifāde ider. Ve fiʿle ittiṣāli **[E. 17a]** ekṣerīdür. Hemī-goft ve hemī-reft gibi. Ve hemī'den ṣoñra mī teʾkīd içün ẕikri cāʾizdür. Hemī **[H. 17b]** mī-güdāḫt gibi ve ittiṣāli ḳalīldür.[12] Hemī-güzer bā-reved ve hemī çāk çāk āmed gibi ve fiʿlden teʾeḫḫiri mesmūʿ degüldür. ***Güẕāf-ı Risālet-i ʿAbdu'l-ḳādir el-Baġdādī.***

Taḳṭīʿ-i Beyt

bu sözümi [Z. 10a] müfteʿilün **ez-ber it** fāʿilün **göñlünüñ aç** müfteʿilün **pāsını** fāʿilün **īn süḫānem** müfteʿilün **yād kon** fāʿilün **jeng-i dilet** müfteʿilün **mī-zedāy** fāʿilün

---

1 ġayrıyla : ġayrı E, Z
2 faṣl: -E
3 mī-āmed : mī-āyed H
4 ve ġayr-ı nefyi ile faṣl-ı nādirdür : ve nefyile daḫı faṣl-ı nādirdür H
5 gibi:-Z ; mī ṣıla yāft ve mī ṣıla ne-yāft gibi : -H
6 hemī bāyed : hemī bāred H
7 hemī dānend : hemī dān H
8 hemī bāyed : hemī māned Z ; hemī mānd H
9 muʾaḫḫer ola : menfūḫall ola idi H
10 āyed : -H
11 ḥikāyet-i ḥāl-i māżīyi : ḥikāyet-i māżī H
12 ve ittiṣāli ḳalīldür : -H

2

El-ḳıṭʿatü’ş-şāniyetü der- baḥr-i serīʿ-i maṭvī vü meksūf

İy ṣanem-i dil-ber-i ḫulḳ-ı ḥasen

Dünyede[1] ol ʿömr-i beḳā ile sen

Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün

Baḥr-i serīʿ maṭvī’i bil cān-ı men

Bu rübāʿī baḥr-i serīʿdendür ki aṣlı her mıṣraʿda müstefʿilün müstefʿilün mefʿūlātu’dur żamm-ı tā ile[2] serīʿ feʿīl bi-maʿnā fāʿildur. Luġatda ivici maʿnāsınadur.[3] Bu baḥre serīʿ didükleri lafẓında sürʿat olduġı içündür ve bunuñ iki evvelki cüzʾlerine[4] ṭayy **[E. 17b]** ʿilleti dāḫil olup dördünci ḥarf sākinleri ısḳāt olınup müstefʿilün[5] ḳalduḳdan ṣoñra yirine müfteʿilün getürilmişdür.[6] Ve[7] cüzʾ-i ṣāliṣine kesf ʿilleti dāḫil olup sābiʿ-i müteḥarrik ki “tā”dur. Isḳāṭ olınup mefʿūlā ḳalduḳdan ṣoñra ṭayy ʿilleti daḫı duḫūl idüp dördünci ḥarf-i sākini ḥaẕf olup mefʿulā ḳalduḳdan ṣoñra[8] yirine fāʿilün ḳonmışdur. Pes[9] iki evvelki cüzʾleri maṭvī ve ṣoñraki cüzʾleri[10] meksūf **[H. 18a]** ve maṭvī ḳalmışdur. Maʿlūm ola ki bu baḥr ḫoş-āyende olmaduġından sālim istiʿmāl olınmamışdur. Kesf ile ṭayy ʿilletlerinüñ tafṣīli baḥr-i münseriḫde meksūf ve maṭvīdür[11] sebḳat itmekle tekrār ẕikr[12] olınmadı. İḫtirāzen mine’l-ıṭnāb.[13]

1 **Git bi-rev söyle bi-gū gel bi-yā**

Ez-çi neden çūn nite n’içün çi-rā

---

1 dünyede : dünyāda E, Z
2 żamm-ı tā ile : -E, -Z
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 bunuñ iki evvelki cüzʾlerine : bu cüzʾeyn-i evveline H
5 müstefʿilün : müsteʿilün E
6 getürilmişdür: getürilmiş Z
7 ve : -E, -H
8 ṭayy ʿilleti daḫı duḫūl idüp dördünci ḥarf-i sākini ḥaẕf olup mefʿulā ḳalduḳdan ṣoñra:-E, -H
9 pes: -E
10 cüzʾleri: cüzʾ Z, H
11 meksūf ve maṭvīdür : meksūf ve maṭvī olan Z; meksūf ve maṭvīdür : -E
12 ẕikr : -H
13 iḫtirāzen mine’l-ıṭnāb : -E, -Z

Git lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı teʾkīdden ṣoñra rā-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla[1] ve sükūn-ı vāv'la bi-rev dirler. Rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle reften'den emrdür.[2] ʿArabī'de żamm-ı rā-ı mühmele ile **ruḥ** maʿnāsınadur.[3] Söyle Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı teʾkīdden ṣoñra kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle bi-gū dinür[4] goften'den emr-i ḫāżırdur.ʿArabī'de żamm-ı ḳafla **ḳul** dirler.[5] Gel Türkī'dür. Fārsī'de bi-yā dinür. Āyīden'den emr-i ḫāżırdur.[6] Baʿżılar āmeden'den **[Z. 10b]** dimişlerdür. Aṣlı elif-i memdūdedür. **[E. 18a]** Ṣoñradan bir yā ziyāde idüp āy olmışdur ve zebān-ı Derī'nüñ ḳāʿidesidür. Ṣīġa-i emrüñ evveline bir yā ziyāde iderler. **Bi-bīn ve bi-dān** gibi. Pes imdi āmeden lafẓından ki[7] ṣīġa-i emr gelür. Gāh olur ki āḫirine bir yā ziyāde iderler. **Āy** olur. Nitekim ẕīkri sebḳat eyledi. Ve evveline ḳāʿide mūcibince bā ziyāde idicek bi-āy olur. **[H. 18b]** Bu ḫod maʿlūmdur ki dilde kelime-i emr çoḳ istiʿmāl olınur. Ḫuṣūṣen lafẓ-ı āy istiʿmāli ṣaḳīl olduġı eclden elifi yā ile ḳalb-i mekān idüp **bi-yā** dirler. Bu ḳāʿide ***Niʿmetu'llāh***'da beyān olınmışdur. ʿArabī'de hā-ı hevvezüñ feṭḥiyle ve lām-ı müşeddedenüñ żammesiyle **hellüm** dirler ve tā-ı ḳaraşet[8] ve ʿayn-ı mühmelenüñ feṭḥalarıyla **taʿal** daḫı dinür.[9] Ez-çi Fārsī'dür. Türkī'de neden dimekdür. Maʿlūm ola ki[10] "ez" hemze-i meftūḥa ile ḥarfdür. ʿArabī'de ḥarf-i cārreden ibtidā-ı ġāyet içün olan "min" ve "ʿan" maʿnāsınadur. Türkī'de "den" ile taʿbīr olınur. Meṣelā[11] ez-men benden ve ez-tū senden sen ile ben lafıẓlarınuñ[12] āḫirlerinde olan "den" lafẓı "ez" den ḥāṣıl olan maʿnādur.[13] Çi cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle **[E. 18b]** ve hā-ı ʿalāmetledür. Telaffuẓ olınmaz edāt-ı istifhāmdur.[14] Ġayr-i ẕevī'l-ʿuḳūlda müstaʿmeldür.[15] Türkī'de ne dimekdür. ʿArabī'de **mā** dinür. Çūn cīm-i ʿAcem'üñ żammıyla ve işbāʿ-ı vāv ve imāle ile Fārsī'dür.[16] Türkī'de nite dimekdür. ʿArabī'de

---

1 feṭḥasıyla : feṭḥiyle H
2 rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle reften'den emrdür : reften'den emr-i ḫāżırdur E, Z
3 żamm-ı rā-ı mühmele ile ruḥ maʿnāsınadur : żamm-ı rā ile ruḥ dinür Z; żamm-ı rā ile ruḫ dinür E
4 bā-ı teʾkīdden ṣoñra … bi-gū dinür : bi-gū dinür kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla E, Z
5 dirler : maʿnāsınadur H
6 emr-i ḫāżırdur : emirdür H
7 ki : -H
8 ḳaraşet : ḳaraşetüñ H
9 daḫı dinür : maʿnāsınadur H
10 maʿlūm ola ki : -E, -Z
11 meṣelā : -E
12 sen ile ben lafıẓlarınuñ : men ve ben kelimelerinüñ H
13 olan maʿnādur : olur H
14 hā-ı ʿalāmetledür. Telaffuẓ olınmaz edāt-ı istifhāmdur : hā-ı ʿalāmet ile edāt-ı istifhāmdur H
15 ġayr-i ẕevī'l-ʿuḳūlda müstaʿmeldür : -E, -Z
16 işbāʿ-ı vāv ve imāle ile Fārsī'dür : işbāʿ-ı vāv'la Fārsī'dür H

keyfe maʿnāsınadur.[1] N'içün Türkī'dür. Fārsī'de çi-rā dirler.[2] Cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle efṣaḥdur. Fetḥle ʿAcem taṣarrufātındandur. Bu[3] daḫı istifhām içündür. ʿArabī'de lām-ı meksūr ile ve mīm-i meftūḥa ile **lime** maʿnāsınadur.

Takṭīʿ-i Beyt

git bi-rev müfteʿilün **[H. 19a] söyle bi-gū** müfteʿilün **gel bi-yā** fāʿilün. **ez-çi neden** müfteʿilün **çūn nite n'i** müfteʿilün **çün çi-rā** fāʿilün

2 **İç ṭona şalvār di yeñ āstīn**

Göñlege pīrāhen ü ḳaftan ḳabā

İç ṭona Türkī'dür. Ṭuman daḫı dirler.[4] Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve lām-ı sākine ve vāv-ı meftūḥadan ṣoñra elif ve rā-ı mühmelenüñ teskīni ile[5] şalvār dinür. ʿArabī'de **serāvīl** maʿnāsınadur. **[Z. 11a]** Āstīn elif-i memdūde ile[6] ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle[7] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla[8] Fārsī'dür. Türkī'de yeñ dirler.[9] Yaʿnī göñlek ve ḳaftan yeñlerine dinür.[10] ʿArabī'de żamme-i kāf-ı ʿArabī ile[11] **kumm** maʿnāsınadur. Göñlek Türkī'dür. Fārsī'de **[E. 19a]** bā-ı ʿAcemiyye'nüñ[12] kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ[13] fetḥasıyla ve medle ve[14] hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[15] ve sükūn-ı nūn'la[16] pīrāhen dirler. Ḥaẕf-ı elif'le pīrehen[17] daḫı cāʾizdür. ʿArabī'de fetḥ-i ḳāf ile **ḳamīş** maʿnāsınadur.[18] Ḳaftan Türkī'dür. Fārsī'de ḳāf'uñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla[19] ve medle

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
2 dirler : dinür H
3 bu : bunlar : E, Z
4 iç ṭona Türkī'dür. Ṭuman daḫı dirler : iç ṭon Türkī'dür. Ṭuman dimekdür H
5 şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle… mühmelenüñ teskīni ile : fetḥa-i şīn-i muʿceme ile E, Z
6 elif-i memdūde ile : elif-i memdūde Z ; med ile H
7 tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle : tā-ı ḳaraşetüñ kesreleriyle Z; tā-ı fevḳiyye-i müşennātuñ kesreleriyle H
8 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla : -H
9 dirler : dinür H
10 yaʿnī göñlek ve ḳaftan yeñlerine dinür : Meşelā göñlek ve ḳaftan yeñleri gibi H
11 ʿArabī'de żamme-i kāf-ı ʿArabī ile : ʿArabī'de żamm-ı kāf'la E, Z
12 ʿAcemiyye'nüñ : ʿAcem'üñ H
13 mühmelenüñ : ġayr-ı menḳūṭanuñ H
14 medle ve : elif'den ṣoñra H
15 fetḥasıyla : fetḥiyle Z, H
16 sükūn-ı nūn'la : nūn-ı sākine ile H
17 pīrehen : -H
18 fetḥ-i ḳāf ile ḳamīş maʿnāsınadur : fetḥ-i ḳāf ile ḳamīş maʿnāsına Z; ḳamīş maʿnāsınadur H
19 ḳāf'uñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥarıyla : fetḥ-i ḳāf ile ve bā-ı muvaḥḥade ile E, Z

ḳabā dinür.[1] Luġat-ı müşterekedendür. ʿArabī'de daḫı **ḳabā** dirler ve yalmaḳ daḫı dinür[2] ammā ʿAcem'de öñi açıḳ olan ḳaftana ḳabā dirler. Ve öñi ṭutılmış olana **[H. 19b]** cāme dirler.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

iç ṭona şal müfteʿilün **vār di yeñ** müfteʿilün **āstīn** fāʿilün **göñlege pī** müfteʿilün **rāhen u ḳaf** müfteʿilün **tan ḳabā** fāʿilün

3 **Naġz digil gökçege beyniye maġz**

Çaġz u vezaġ ġūk durur ḳurbaġa

Naġz nūn-ı meftūḥa ve ġayn-ı muʿceme[4] ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[5] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de gökçek dimekdür. Yaʿnī iyü ve güzel olan nesneye dirler. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ve lām-ı meksūre ile **melīh** dirler.[6] Beyni ʿibāreti[7] Türkī'dür. Baş çanaġınuñ[8] içinde olan **[E. 19b]** beyindür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve ġayn ve zā-ı menḳūṭalaruñ[9] iskānlarıyla maġz dinür. ʿArabī'de **dimāġ** dinür[10] ve mīm-i mażmūme ve ḫā-ı muʿceme-i müşeddedenüñ sükūnıyla[11] **muḫḫ** daḫı dirler[12] ve kemik içinde olan ilige ve her nesnenüñ ḫulāṣasına ve ṣāfīsine[13] Fārsī'de maġz ve ʿArabī'de **muḫḫ** dirler.[14] Ammā dimāġ ʿArabī'de[15] muṭlaḳ başda olan beyniye dinür.[16] Çaġz cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla[17] ve ġayn ve zā-ı menḳūṭalaruñ[18] iskānlarıyladur.[19] Vezaġ daḫı vāv'uñ ve zā-ı menḳūṭanuñ[20] fetḥalarıyla[21] ve ġayn-ı

---

1 dinür : dirle H
2 ve yalmaḳ daḫı dinür : -E, -Z
3 dirler : dinür H
4 ġayn-ı muʿceme : ġayn E, Z
5 zā-ı ʿArabiyye'nüñ : zā-ı menḳūṭalarıñ E ; zā-ı menḳūṭateyniñ Z
6 ve lām-ı meksūre ile melīh dirler : melīh maʿnāsınadur H
7 ʿibāreti : -H
8 çanaġınuñ : ḫabaġınuñ Z, H
9 zā-ı menḳūṭalaruñ: zā-ı menḳūṭateynüñ Z; ġayn-ı muʿceme ve zā-ı ʿArabiyye'nün H
10 dinür : dirler Z ; maʿnāsınadur H
11 ḫā-ı muʿceme-i müşeddedenüñ sükūnıyla : müşedded ḫā-ı muʿceme ile E, Z
12 dirler : dinür H
13 ṣāfīsine : -E, -Z
14 Fārsī'de maġz ve ʿArabī'de muḫḫ dirler : Fārsī'de maġz u muḫḫ dirler : E, Z
15 ʿArabī'de : -H
16 dinür : dirler H
17 fetḥasıyla : fetḥiyle Z, H
18 menḳūṭalaruñ: menḳūṭateynüñ Z
19 ġayn ve zā-ı … iskānlarıyladur : ġayn-ı muʿcemenüñ ve rā-ı meftūḥanuñ sükūnlarıyla H
20 daḫı vāv'uñ ve zā-ı menḳūṭanuñ : vāv'uñ ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ H
21 fetḥalarıyla : fetḥiyle E

muʿcemenüñ sükūnıyladur.[1] Ġūk daḫı[2] ġayn-ı **[Z. 11b]** muʿcemenüñ **[H. 20a]** żammesiyle üçi bile ʿalā-ḥide Fārsī'de ḳurbaġa maʿnāsınadur.[3] ʿArabī'de ḍād-ı menḳūṭanuñ[4] kesresiyle ve sükūn-ı fā ve dāl-ı mühmelenüñ[5] fethāsıyla ve kesresiyle daḫı[6] cāʾizdür. **Ḍifdeʿ / ḍifdiʿ** dinür.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

naġz digil müfteʿilün **gökçege bey** müfteʿilün **niye maġz** fāʿilün **çaġz u vezaġ** müfteʿilün **ġūk durur** müfteʿilün **ḳurbaġa** fāʿilün

4 **Oldı derīçe terece der ḳapu**

Güşe bucaḳ orta miyān ev serā

Derīçe dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-ı menḳūṭanuñ **[E. 20a]** kesresiyle ve sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī ile ve cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla[8] ve hā-ı ʿalāmetle[9] Fārsī'dür. Türkī'de terece dirler.[10] Yaʿnī pencere ve büyük ḳapular[11] içinde oyup itdükleri küçük ḳapudur. Terece derīçe lafẓınuñ muḥarrefidür.[12] Der[13] dāl-ı mühmelenüñ fetḥi ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[14] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳapu dinür.[15] ʿArabī'de **bāb** maʿnāsınadur. Güşe kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve sükūn-ı vāv ile ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī[16] ile Fārsī'dür. Türkī'de bucaḳ dirler. ʿArabī'de **zāviye** maʿnāsınadur. Güşe Türkī'de daḫı bu maʿnāsına müstaʿmeldur. Meşelā evüñ güşesi dirler.[17] Orta Türkī'dür. Meşelā her nesnenüñ ortasına dinür.[18] Fārsī'de mīm-i meksūre ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde **[H. 20b]** ve nūn-ı sākine

1 sükūnıyladur : teskīni ile H
2 daḫı : -H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
4 menḳūṭanuñ : muʿcemenüñ H
5 sükūn-ı fā ve dāl-ı mühmelenüñ : fā'nuñ sükūnıyla ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ H
6 daḫı : -H
7 dinür : maʿnāsınadur H
8sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī ile ve cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla : cīm-i ʿAcemī ile H; fetḥasıyla E : fetḥiyle Z
9 ʿalāmetle: ʿalāmetle geldi Z ; hā-ı ʿalāmetle : -H
10 Türkī'de terece dirler : terece dinür H; terece dirler E
11 ḳapular : ḳapu E
12 lafẓınuñ muḥarrefidür : lafẓından teʾlīf olınmışdur H
13 der : -Z
14 dāl-ı mühmelenüñ… menḳūṭanuñ : dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle ve rā-ı mühmelenüñ H
15 dinür : dirler H
16 sükūn-ı … hā-ı resmī ile : ve vāv-ı sākine ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ve hā-ı ʿalāmetle H
17 güşe Türkī'de daḫı bu maʿnāsına müstaʿmeldür . Meşelā evüñ güşesi dirler : -E, -Z
18 meşelā her nesnenüñ ortasına dinür : -H

ile[1] miyān dirler. ʿArabī'de fetḥateyn ile **vasaṭ** maʿnāsınadur. Ev Türkī'dür. Fārsī'de sīn ve rā-ı mühmeleteynüñ fetḥalarıyla ve medle serā dinür.[2] Aṣlı āḫirinde yā ile[3] serāydur. Ḳāfiye ecli'çün āḫirinden yā ḥaẕf olınup bunda serā dinilmişdür.[4] ʿArabī'de fetḥ-i dāl-ı mühmele[5] ile **dār** ve bā-ı muvaḥḥade-i meftūḥa[6] ile **beyt** daḫı dirler.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı derī müfteʿilün **çe terece** müfteʿilün **[E. 20b] der ḳapu** fāʿilün **güşe bucaḳ** müfteʿilün **orta miyān** müfteʿilün **ev serā** fāʿilün

5 Ḫ̌īş ḫısm ḳavm ü ḳabīle tebār

Yada di bīgāne biliş āşinā

Ḫ̌īş ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile ve yā-ı ḥuṭṭī ve şīn-i menḳūṭanuñ teskīnleriyle Fārsī'dür.[8] Türkī'de ḫısm **[Z. 12a]** dirler. Meṣelā[9] aḳrabā ve taʿliḳāt gibi ʿArabī'de **ḳarīb u ḳurb aḳreb**[10] maʿnāsınadur ki ḳurbīnüñ naʿtıdur. Ḳurbī yaḳınlıḳ ve ḫışımlıḳ maʿnāsınadur. Naʿtı ḳarīb u ḳurb aḳreb[11] gelür ve ḳurbuñ cemʿi aḳārib ve aḳrabā gelür ve kesr-i hemze ve lām-ı müşeddede ile **ill** daḫı dirler.[12] Ḳavm u ḳabīle kelimeleri Türkī ʿibāretdür.[13] Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla ve elif ve rā-ı mühmelenüñ[14] iskānlarıyla tebār dirler. ʿArabī'de ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ ve **[H. 21a]** ṭā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[15] **rehṭ** dirler[16] ve **ḳabīle** daḫı dinür.[17] Cemʿi **ḳabāʾil** gelür.[18]

---

1 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
2 sīn.. serā dinür : sīn-i ġayr-i menḳūṭa fetḥiyle ve rā-ı mühmele ve elif-i memdūde ile serā dirler H
3 āḫirinde yā ile : -E, -Z
4 āḫirinden yā ḥaẕf olınup bunda serā dinilmişdür : yā ḥazf olınmışdur H
5 fetḥ-i dāl-ı mühmele ile : dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
6 meftūḥa : -E, -Z
7 daḫı dirler : maʿnālarınadur H
8 vāv-ı … Fārsī'dür : vāv-ı resmī ile nīş u ḫ̌īş ḳāfiyelerinde istiʿmāl olınur Fārsī'deE, Z
9 meṣelā : -E, -Z
10 ḳarīb u ḳurb aḳreb : ḳarīb u aḳreb Z
11 ḳarīb u ḳurb aḳreb: ḳarīb u aḳreb Z ; ḳarīb : H
12 ki ḳurbīnüñ …. ve kesr-i hemze ve lām-ı müşeddede ile ill daḫı dirler : ve ill daḫı dirler H
13 kelimeleri Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür H
14 ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla ve elif ve rā-ı mühmelenüñ : fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥade-i meftūḥa ve elif-i memdūde ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ H
15 ve hā-ı hevvezüñ ve ṭā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -E, -Z
16 dirler : maʿnāsınadur H
17 ḳabīle daḫı dinür : ḳabīle daḫı ʿArabī'dür H
18 cemʿī ḳabāʾil gelür : -H

Yad[1] Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ[2] sükūnıyla ve kāf-ı ʿAcemī ile **[E. 21a]** bīgāne dirler ki[3] āşinānuñ muḳābilidür. Yabancı didüklerinden[4] ʿibāretdür. ʿArabī'de **ecnebī** dinür.[5] Āşinā elif-i memdūde ve şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve nūn-ı meftūḥa ve medle[6] Fārsī'dür. Türkī'de biliş dirler ki bī-gānenüñ muḳābilidür.[7] Yabancı olmayan ādeme dirler.[8] Āşinā lafẓı daḫı Türkī'de bu maʿnāya müstaʿmeldür.[9] Luġat-ı müşterekedendür.[10] ʿArabī'de ṣād'la **ṣāḥib** dirler.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫ ̌īş ḫışm müfteʿilün **ḳavm u ḳabī** müfteʿilün **le tebār** fāʿilün **yada di bī** müfteʿilün **gāne biliş** müfteʿilün **āşinā** fāʿilün

6 **Gürbe kedi nāve senit ḳaravaş**

Oldı perestār dededür niyā

Gürbe kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ[12] fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de kedi dirler. Bir cān-vercükdür ki ṣıçanları urup[13] helāk eyler.[14] ʿArabī'de hā-ı hevvezenüñ kesresiyle[15] ve rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ[16] **[H. 21b]** fetḥasıyla **hirre** dirler.[17] Nāve nūn-ı meftūḥa ve elif'den ṣoñra ve vāv'uñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[18] Fārsī'dür. Türkī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn ve tā-ı ṭavīl ile[19] **[E. 21b]** senit dirler.[20] Tekne ve

---

1 yad : yada E
2 yā-ı ḫuṭṭīnüñ : yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ H
3 ki :-E
4 didüklerinden : didükleri H
5 dinür : maʿnāsınadur H
6 nūn-ı meftūḥa ve medle : nūn'la E, Z
7 muḳābilidür : żıddıdur ki H
8 dirler : dinür H
9 āşinā lafẓı daḫı Türkī'de bu maʿnāya müstaʿmeldür : Türkī'de daḫı āşinā dirler H
10 luġat-ı müşterekedendür : -E, -Z
11 ṣād-ı mühmele fetḥiyle ṣāḥib maʿnāsınadur : ṣād'la ṣāḥib dirler E ; ṣāḥib dirler : Z
12 ʿArabiyye'nüñ : ʿArabī'nüñ H
13 urup: öldürüp Z, H
14 eyler : ider H
15 hevvezüñ kesresiyle : hevvezüñ kesriyle Z
16 ve rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ : müşededded rā-ı mühmelenüñ E, H
17 dirler : maʿnāsınadur H
18 nūn-ı meftūḥa ve elif'den ṣoñra ve vāv'uñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle : nūn-ı meftūḥa ile H
19 ve nūn ve tā-ı ṭavīl ile : -E, -Z
20 senit dirler : senit dir H

yaşşı aġaçdur ki üzerinde ḫamīr yoġururlar. ʿArabī'de nūn ve ḳaf'la[1] **naḳīr** dirler. Ḳaravaş Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Fārsī'nüñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥi[2] ve elif ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla **[Z. 12b]** perestār dirler ki mışraʿ-ı şānīye ḳayd olınmış yaʿnī ḳul ve ḳaravaş dimekdür.[3] ʿArabī'de **ʿabīd** ve **ġulām** ve **cevārī** maʿnāsınadur.[4] Dede Türkī'dür büyükbabaya dirler.[5] Babanuñ babasıdur ve ananuñ babasına[6] dirler. Fārsī'de nūn'uñ fetḥiyle[7] ve kesriyle cāʾizdür. Niyā dirler.[8] ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ve dāl-ı müşeddede-i ġayr-ı menḳūṭa ile **cedd** dirler.[9] Fārsī'de ve[10] Türkī'de müşterekdür.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gürbe kedi müfteʿilün **nāve senit** müfteʿilün **ḳaravaş** fāʿilün **oldı peres** müfteʿilün **tār dede** müfteʿilün **dür niyā** fāʿilün

7 **Telle faḳ u dām ṭuzaḳ**[12] **nām ad**

Şāmla bām aḫşam u ṭañ çañ derā

Telle tā-ı fevḳānī ile ve lām-ı müşeddedenüñ fetḥlarıyla ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de fā'nuñ fetḥi ve ḳāf'uñ sükūnıyla[14] faḳ dirler **[E. 22a]** bir āletdür ki anuñla serçe ve sāʾir ḳuş ṭutarlar[15] ṣayyādlara maʿlūmdur. ʿArabī'de **[H. 22a]** fā'nuñ fetḥiyle[16] ve ḫā-ı menḳūṭanuñ teşdīdiyle **faḫḫ** dinür.[17] Dām dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ve mīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür.[18] Türkī'de[19] duzaġ[1] dirler. Bu daḫı

1nūn ve ḳaf'la : -H
2 ḳaraşetüñ fetḥi : ḳaraşetden ṣoñra Z
3 Fārsī'de bā-ı … dimekdür : ḳul ve ḳaravaş dimektür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla perestār dirler. Mışraʿ-ı şānīye muḳayyeddür H
4 ʿArabī'de ʿabīd ve ġulām ve cevārī maʿnāsınadur : -E, -Z
5 büyükbabaya dirler : -E, -Z
6 ananuñ babasına: ananuñ atasına E ; babanuñ ve ananuñ babaları dimekdür H
7 fetḥiyle : fetḥasıyla E
8 dirler : dinür H
9 cīm-i meftūḥa ve dāl-ı müşeddede-i ġayr-ı menḳūṭa ile cedd dirler : cedd maʿnāsına H
10 ve : -E
11 Fārsī'de ve Türkī'de müşterekdür : -H
12 ṭuzaḳ : duzaḳ H
13 tā-ı … melfūẓa ile : fevḳānī iki noḳṭalı tā'nuñ fetḥasıyla ve lām-ı meftūḥa-i müşeddede ile H
14 fā'nuñ fetḥi ü ḳāf'uñ sükūnıyla : fā'nuñ fetḥasıyla H
15 ki anuñla serçe ve sāʾir ḳuş ṭutarlar : -E, -Z
16 fetḥiyle : fetḥasıyla H
17 dinür : maʿnāsınadur H
18 elif … Fārsī'dür : elif ve mīm'üñ iskānlarıyla E; elif-i memdūde ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür H
19 Türkī'de : -E

ṣayd āletlerindendür.[2] Nām nūn-ı meftūḥa ve elīf ve mīm ile[3] dām vezninde Fārsī'dür. Türkī'de ad dirler. ʿArabī'de elif-i meksūre ile **ism** maʿnāsınadur.[4] Şām şīn-i menḳūṭanuñ[5] fetḥasıyla vezn-i sābıḳ üzere[6] Fārsī'dür. Türkī'de aḫşam dimekdür ki ġurūb-ı şemsle[7] şafaḳ zāʾil olınca geçen vaḳtden ʿibāretdür. ʿArabī'de mīm'üñ ve sīn-i mühmelenüñ fetḥalarıyla ve medle **mesā** dirler ki[8] ṣubḥuñ muḳābilidür. Ve[9] ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve yā-ı müşeddede ile **ʿaşiyy** daḫı dinür.[10] Bām bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla nām vezninde[11] Fārsī'dür. Türkī'de ṭañ dirler ki ṣabāh vaḳtidür.[12] Meşelā fecr-i ṣādıḳ ile ṭulūʿ-ı şemsüñ mā-beyninde mürūr iden[13] zamāndan ʿibāretdür. ʿArabī'de żamm-ı ṣād-ı mühmele ile ve sükūn-ı bā-ı ʿArabī ile ve ḥā-ı mühmele[14] ile **ṣubḥ** dirler ki mesāʾuñ muḳābilidür.[15] Çañ Türkī'dür. Ol nesnedür ki develerüñ ve ḳatırlaruñ boyunlarına[16] **[E. 22b]** aṣarlar ve çalar sāʿatlerde daḫı[17] olur. Aña ṭas dirler.[18] Fārsī'de dāl-ı mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥalarıyla medle[19] derā dinür.[20] Aṣlında **[Z. 13a]** āḫiri yā ile derāydur.[21] Ḳāfiye ecli'çün yā ḥaẕf olınmışdur.[22] ʿArabī'de cīm-i ʿArabī'nüñ[23] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla **ceres** dirler.[24]

---

1 duzaġ : tuzaḳ H
2 bu daḫı ṣayd āletlerindendür : ṣayd edevātından bir āletdür H
3 nūn-ı meftūḥa ve elīf ve mīm ile : nūn-ı meftūḥa ile H
4 ʿArabī'de elif-i meksūre ile ism maʿnāsınadur : ʿArabī'de ism maʿnāsına E, Z
5 menḳūṭanuñ : mühmelenüñ E ; muʿcemenüñ H
6 vezn-i sābıḳ üzere : -H
7 ġurūb-ı şemsle : şemsüñ ġurūbundan E, Z
8 ki : -Z
9 ve : -E
10 ʿArabī'de mīm'üñ ve sīn-i mühmelenüñ … ʿaşiyy daḫı dinür : ʿArabī'de ʿişāʾ maʿnāsınadur H
11 fetḥasıyla nām vezninde : fetḥiyle H
12 ṭañ dirler ki ṣabāh vaḳtidür : ṭañ dirler ṣabāh dimekdür E, Z
13 mā-beyninde mürūr iden : beyninde geçen H
14 ve sükūn-ı bā-ı ʿArabī ile ve ḥā-ı mühmele :-E ; ve bā-ı muvaḥḥade ve ḥa-ı ġayr-i menḳūṭa H
15 ṣubḥ dirler ki mesāʾuñ muḳābilidür : ṣubḥ maʿnāsınadur H
16 boyunlarına : boynuna Z, H
17 daḫı : -H
18 aña ṭas dirler : -H
19 dāl-ı… fetḥalarıyla medle : dal ve rā-ı mühmeleynle ve fetḥateynle ve elif-i memdūde ile H
20 dinür : dirler H
21 aṣlında āḫiri yā ile derāydur : aṣlı āḫirinde yā-ı ḥuṭṭī iledür H
22 ḳāfiye ecli'çün yā ḥaẕf olınmışdur : ḳāfiye içün ḥaẕf-ı yā ile vāḳiʿ olmışdur H
23 cīm-i ʿArabī'nüñ : cīm E, Z
24 dirler : maʿnāsınadur H

Taḳṭīʿ-i Beyt

telle faḳ u müfteʿilün **[H. 22b] dām ṭuzaḳ**[1] müfteʿilün **nām ad** faʿilün **şāmla bā** müfteʿilün **m aḫşam u ṭañ** müfteʿilün **çañ derā** faʿilün

8 **Tuz nemek ü etmek ü et nān güşt**

Māst yoġurd[2] **bozça aşı māstabā**

Tuz Türkī'dür ki aşa ve etmege ḳoyup tuzlarlar.[3] Fārsī'de nūn ve mīm'üñ fetḥalarıyla ve kāf-ı sākine ile nemek dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūre ile ve lām ve[4] ḥā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla **milḥ** dinür.[5] Etmek Türkī'dür. Fārsī'de nūn-ı evvelüñ fetḥasıyla ve elif ile ve nūn-ı s̱ānīnüñ iskānlarıyla[6] nān dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve bā-ı ʿArabī'nüñ ve zā-ı menḳūṭanuñ[7] iskānlarıyla **ḫubz** dinür.[8] Et Türkī'dür.[9] Fārsī'de **[E. 23a]** kāf-ı ʿAcem'üñ [10] żammıyla ve vāv-ı aṣlī ile[11] ve şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla[12] güşt dirler. ʿArabī'de lām-ı meftūḥa ile[13] **laḥm** maʿnāsınadur. Māst mīm-i meftūḥa ve elif-i memdūde[14] ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānları ile Fārsī'dür. Türkī'de yoġurd dirler ki[15] südden ḥāṣıl olur. ʿArabī'de **leben** ve **ḫāmıż** maʿnāsınadur.[16] Bozça aşı Türkī'dür. Yoġurdluca çorbaya dirler[17] ve tutmac aşına dirler. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve elif-i memdūde ve sīn-i mühmele ve tā-ı fevḳiyye ve bā-ı muvaḥḥade ve elif-i memdūde ile **[H. 23a]** māstabā dinür.[18] Bā'dan bedel vāv ile māstavā daḫı dirler.[19]

---

1 ṭuzaḳ : tuzaḳ H
2 yoğurd : yoğurt H
3 aşa ve etmege ḳoyup tuzlarlar : aşa ḳorlar E, Z
4 ile ve lām ve : ve lām'la H
5 dinür : maʿnāsınadur H
6 nūn-ı evvelüñ fetḥasıyla ve elif ile ve nūn-ı s̱ānīnüñ iskānlarıyla : nūn-ı meftūḥa ile H
7 żammesiyle ve bā-ı… zā-ı menḳūṭanuñ : żammıyla ve bā-ı muvaḥḥade ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ H
8 dinür : maʿnāsınadur H
9 et Türkī'dür : Türkī'de et E; Türkī'dür Z
10 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
11 żammıyla ve vāv-ı aṣlī ile: żammıyla ve vāv-ı aṣliyye ile Z ; żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye H
12 tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla : tā-ı ḳaraşet ile E, Z
13 lām-ı meftūḥa ile : -H
14 elif-i memdūde : elif E, Z
15 ki:-Z
16 Leben ve ḫāmıż maʿnāsınadur : leben dirler ḫāmıż maʿnāsınadur H
17yoğurdluca çorbaya dirler: yoğurdluca çorbaya Z; yoğurdlı çorbaya H
18 Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve elif-i memdūde ve … māstabā dirler : Fārsī'de māstabā dinür E, Z
19 dirler : dinür E, Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

tuz nemek ü müfteʿilün **etmek ü et** müfteʿilün **nān gūşt** fāʿilün **māst yoġurd**[1] müfteʿilün **bozça aşı** müfteʿilün **māstabā** fāʿilün

9 **Buġdaya gendüm di vü erzen ṭaru**

Arpa vü bögrülce cev ü lūbiyā

Buġday Türkī'dür envāʿ-ı ḥubūbātdandur.[2] Fārsī'de[3] kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[4] ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ **[Z. 13b]** żammıyla ve sükūn-ı mīm[5] ile gendüm dinür.[6] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve sükūn-ı nūn'la ve fetḥa-i ṭā-ı mühmele ile[7] **[E. 23b]** ve hā-ı ʿalāmetle[8] **ḥınṭa** dinür. Bir noḳṭalı bā'nuñ żammesiyle ve müşedded rā-ı mühmele[9] ile **bürr** daḫı[10] dinür. Erzen fetḥa-i elif ile ve sükūn-ı rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArabiyye-i meftūḥa[11] ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Envāʿ-ı ḥubūbātdandur.[12] Türkī'de ṭaru dirler ki andan boza yaparlar. ʿArabī'de ḳāf-ı meftūḥa ve sükūn-ı mīm ve ḥā-ı mühmele ile[13] **ḳamḥ** maʿnāsınadur. Arpa Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥi ile ve vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla cev dirler. ʿArabī'de **şaʿīr** maʿnāsınadur. Lūbiyā lām-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥade-i meksūre[14] ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ **[H. 23b]** fetḥasıyla ve elif-i memdūde ile[15] Fārsī'dür. Türkī'de böġrülce dirler. ʿArabī'de daḫı **lūbiyā** dinür. Lüġāt-ı müşterekedendür.[16] ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmeldür.[17]

---

1 yoğurd : yoğurt H
2 envāʿ-ı ḥubūbātdandur : -E, -Z
3 Fārsī'de: -E
4 fetḥasıyla : fetḥiyle H
5 żammıyla ve sükūn-ı mīm : żammesiyle ve mīm-i sākine H
6 dinür : dirler H
7sükūn-ı nūn'la ve fetḥa-i ṭā-ı mühmele ile: nūn-ı sākine ve ṭā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla H ; ile:-Z
8 ve ḥā-ı ʿalāmetle : -H
9 bir noḳṭalı… müşedded rā-ı mühmele : ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve rā-ı müşeddede H
10 daḫı : -H
11 fetḥa-i … meftūḥa : elif-i meftūḥa ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla H
12envāʿ-ı ḥubūbātdandur: envāʿ-ı ḥubūbdandır Z ; envāʿ-ı ḥubūbātdandur : -H
13 ḳāf-ı meftūḥa … ile : ḳāf-ı meftūḥadan ṣoñra mīm'üñ ve ḥā-ı mühmelenüñ teskīnleriyle H
14 lām-ı mażmūme ve vāv-ı … meksūre : lām'uñ fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle H
15 elif-i memdūde ile : medle E, Z
16 dinür luġat-ı müşterekedendür: dinür luġat-ı müşterekeden E; maʿnāsına müşterekdür H
17 ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmeldür : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

buġdaya gen müfteʿilün **düm di vü er** müfteʿilün **zen ṭaru** fāʿilün **arpa vü bög** müfteʿilün **rülce cev ü** müfteʿilün **lūbiyā** fāʿilün

10 **Arġa di kārīz oluḳ nāvidān**

Daḫı degirmen ne dürür āsiyā

Arġ ġayn-ı muʿceme ile ve arḳ ḳāf'la daḫı müstaʿmel olınur.[1] **[E. 24a]** Türkī'dür. Irmaḳdan şu çıḳarup ekin ve būstānlar içine aḳıtduḳları şu yollarına dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle kārīz dirler.[2] ʿArabī'de ḳāf ve nūn fetḥaları[3] ile **ḳanāt** maʿnāsınadur. Oluḳ Türkī'dür. İçi oyulmış aġaca ve ṭaşa[4] dirler. Fārsī'de[5] nūn-ı meftūḥa ile elif ile ve vāv-ı meksūre ve dāl-ı meftūḥa ve elif ve nūn-ı sākine ile [6] nāvidān dirler. [*Nāv ile dān'dan mürekkebdür. Nāve her nesnenüñ içi oyulmış ola. İsm-i ʿāmdur dān edat-ı ism-i mevżiʿdür. İsmüñ āḫirine lāḥıḳ* **[H. 24a]** *olup ol ismüñ maḥalline delālet ider. Ḳalemdān ve cāmdān ve şemʿdān gibi. Keẕā fī-miftāḥi'l-luġati* ***Kemāl Pāşā-zāde Deḳāyıḳu'l-Ḥaḳāyıḳ'dan*** *ṭamladur. Ṭamlanuñ ẓarfi olduġından ötüri oluġa nāvidān dirler. Dān ẓarf içünde gelür dimişdür.]*[7] ʿArabī'de **mīz-āb** maʿnāsınadur. Degirmen Türkī'dir. Üç nevʿdür. Biri şu degirmenidür şuyuñ ceryanıyla döner. Fārsī'de elif-i memdūde ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve medd-i elif'le[8] āḫirinde bā-ı ʿArabī[9] ile āsiyāb dirler. ʿArabī'de **ṭaḥūn** maʿnāsınadur ve bir nevʿi daḫı at degirmenidür ki[10] at ve eşek ḳoşup dönderürler. Fārsī'de buña ḫā-ı muʿceme ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla[11] ḫarās dirler. Ve bir nevʿi yil degirmenidür ki[12] rūzgāruñ esmesiyle döner. Fārsī'de

1 müstaʿmel olınur : müstaʿmeldür E, Z
2 Irmaḳdan … dirler : Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nün fetḥiyle ve elif-i memdūde ile ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve zā-ı ʿArabī'nüñ teskīnleriyle kārīz dirler ki ırmaḳlardan şu çıḳarup ekinler ve būstānlar içine aḳıdduḳları şu yollarıdur ki H
3 ḳāf ve nūn fetḥaları : ḳāf-ı meftūḥa ile E,Z
4 ve ṭaşa : -E, -Z
5 Fārsī'de: -E
6 elif ile … ile:-Z ; ile elif ile ve vāv-ı meksūre ve dāl-ı meftūḥa ve elif ve nūn-ı sākine ile : elif-i memdūde ve vāv'un ve dāl ve medd-i elif'le ve āḫirinde nūn-ı sākine ile H
7 italik yazılan kısım : -E, -Z
8 elif-i memdūde … kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve medd-i elif'le : -E, -Z
9 āḫirinde bā-ı ʿArabī : aña bā-ı ʿArabī E ; ve āḫirinde bā-ı muvaḥḥade H
10 bir nevʿi daḫı at degirmenidür ki : bir nevʿi at degirmenidür E, Z
11 ḫā-ı muʿceme ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla : -E, -Z
12 ki : -E, -Z

cümlesine taʿmīm[1] üzere āsiyā dirler. Bā'suz ammā āḫirinde bā-ı müfrede[2] olıcaḳ ṣu degirmenidür ki[3] ʿArabī'de daḫı **ṭāḥūn** dirler.[4] Ammā taʿmīm murād olınsa **raḥā** dirler.[5] Nitekim Türkī'de degirmen lafẓı taʿmīm[6] üzeredür.

[Z. 14a] Taḳṭīʿ-i Beyt

arġa di kā müfteʿilün **rīz oluḳ** müfteʿilün **[E. 24b] nāvidān** fāʿilün **dāḫı degir** müfteʿilün **men ne dürür** müfteʿilün **āsiyā** fāʿilün

11 **Hem-çü tu kes mī-ne-nümāyed me-rā [H. 24b]**

Sencileyin kimse görünmez baña

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı evveline mıṣrāʿ-ı ṣānīsi[7] leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā ikinci mıṣrāʿuñ her bir kelimesi evvelki mıṣrāʿuñ her bir kelimesine ʿale't-tertīb terceme vākiʿdür yaʿnī[8] hem-çü tu lafẓı Fārsī'dür. Türkī'si ikinci mıṣrāʿda olan sencileyin kelimesidür.[9] ʿArabī'de **miṣlike** maʿnāsınadur.[10] Çü lafẓı çün lafẓından muḫaffefdür. Edāt-ı teşbīhdür. Türkī'de gibi dinür. Ve "cileyin" cīm-i meksūre ile ve lām-ı meftūḥa ile[11] daḫı dinür.[12] Meṣelā baʿż elfāẓla terkīb olınup "leyin" daḫı dirler.[13] Cīmsüz yaʿnī sencileyin ve senleyin sen gibi diyecek yirde[14] ve buncılayın ve bunuñ gibi diyecek yirde[15] ve ancılayın ve anuñ gibi diyecek yirde Türkī'de bu edālar keṣīrü'l-vuḳūʿdur.[16] Meṣelā bir nesneʾi bir nesneye beñzediyecek Fārsī'de hem-çün dirler ve ḥaẕf-ı nūn'la[17] hem-çü daḫı dinür.[18]

---

1 taʿmīm : ʿumūmen H
2 bā-ı müfrede : bā ile H
3 ki : -E, -Z
4 daḫı ṭāḥūn dirler : ṭāḥūna dinür H
5 ammā taʿmīm murād olınsa raḥā dirler : ve raḥā daḫı taʿmīm üzeredür H
6 degirmen lafẓı taʿmīm : degirmen lafẓı daḫı ʿumūm H
7 mıṣrāʿ-ı evveline mıṣrāʿ-ı ṣānīsi : mıṣrāʿ-ı evvele mıṣrāʿ-ı ṣānī H
8 terceme vākiʿdür, yaʿnī : terceme vākiʿdür : E; tercemedür, yaʿnī H
9 kelimesidür : kelimesi H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
11 cīm-i meksūre ile ve lām-ı meftūḥa ile : -E, -Z
12 daḫı dinür : -H
13 dirler : dinür E
14 diyecek yirde: -E
15 diyecek yirde: -E
16 meṣelā baʿż elfāẓla… keṣīrü'l-vuḳūʿdur : ḥaẕf-ı cīm'le "leyin" yā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle bu maʿnāyadur. Yaʿnī edāt-ı teşbīhdendür. Sencileyin bencileyin ve ancılayın kelimelerinüñ āḫirlerinde olan "cılayın" sen gibi ve ben gibi ve anuñ gibi diyecek yirlerde istiʿmāl olınur H
17 ve ḥaẕf-ı nūn'la : nūnsuz E, Z
18 daḫı dinür : dirler E

Mışrāʿda böyle vāḳiʿ olduġı **[E. 25a]** gibi yaʿnī[1] Türkī'de güneşe beñzer diyecek yirde güneş gibi dirler. Fārsī'de hem-çü āfitāb dirler.[2] ʿArabī'de **ke'ş-şems** dirler **miṣlü'ş-şems** daḫı dinür.[3] Tu tā-ı ḳaraşetüñ[4] żammesiyle vāv-ı resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de sen dimekdür. **[H. 25a]** Żamīr-i ḫiṭābdur. ʿArabī'de **ente** maʿnāsına.[5] Ṣaḥīḥ budur ki vāv ġalaṭ olınmaya.[6] Gāh olur żarūret-i şiʿrden ötüri[7] telaffuẓ olınur. Kes kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[8] ve sīn-i mühmelenüñ[9] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de kimse dimekdür. ʿArabī'de ʿamm içün vażʿ olınan **aḥad** maʿnāsınadur ki bunuñ müẕekkeri ve müʾenneṯi berāberdür. Zīrā ʿArabī'de de[10] **lem yeʾti minhüm aḥad.** Her ne ise erden ve ʿavratdan birden ve ikiden[11] aṣlā bir kimse gelmedi dimek olur.[12] Ammā mışrāʿda vāḳiʿ olan hem-çü tu terkībine göre **miṣlüke aḥad** maʿnāsınadur. Mī-ne-nümāyed terkībi Fārsī'dür. Türkī'de görünmez dimekdür. ʿArabī'de **lā-yurā** maʿnāsınadur.[13] **[Z. 14b]** Ne-nümāyed kelimesinüñ ibtidāsında olan nūn-ı evveli nāfiyedür. ʿArabī'de **lā** gibi. Türkī'de "mez" ile taʿbīr olınur. Gelmez ve gitmez ve almaz ve virmez kelimelerinüñ **[E. 25b]** āḫirlerinde olan "mez" lafıẓları[14] nefy maʿnāsın ifāde ider. [*Nümāyed nümūden'den meʾḫūẓdur. Evvelki nūn nefy içündür ve mī ḥāliyet maʿnāsın ifāde ider. ḳıṭʿā-i ūlāda mī-zedāy kelimesinüñ āḫirinde geçmişdür.*][15] Me-rā mīm ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve elif-i memdūde ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de baña dimekdür. ʿArabī'de **ileyye** maʿnāsınadur.[17] Me-rā'da mīm żamīr-i mütekellim-i vaḥdedur. Anuñ birḳaç **[H. 25b]** maʿnāsı vardur. Bunda edāt-ı taḫṣīṣdür.[18] Ḥāṣıl-ı maʿnā-yı mışrāʿ Fārsī'de hem-çü tu kes mī-ne-nümāyed me-rā

---

1 mışrāʿda böyle vāḳiʿ olduġı gibi yaʿnī : nitekim bu mışraʿda böyle vāḳiʿdür. Meşelā H
2 dirler : dinür H
3 ke'ş-şems dirler miṣlü'ş-şems daḫı dinür : miṣlü'ş-şems maʿnāsınadur H
4 tā-ı ḳaraşetüñ : tā-ı fevḳiyyenüñ H
5 maʿnāsına : maʿnāsınadur H
6 olınmaya : oḳınmaya Z
7 żarūret-i şiʿrden ötüri : ki żarūret içün E, Z
8 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
9 sīn-i mühmelenüñ : sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ H
10 ʿArabī'de de : ʿArabī'de Z ; ʿArabī'de de : -H
11 birden ve ikiden : birden ikiden H
12 dimek olur : dimekdür Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
14 lafıẓları : ʿibāretleri H
15 italik yazılan kısım : -E, -Z
16 elif-i memdūde ile : elifʾle : E,Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
18 Me-rā'da mīm żamīr-i mütekellim-i vaḥdehudur. Anuñ birḳaç maʿnāsı… edāt-ı taḫṣīṣdür : -E, -Z

Türkī'de sencileyin kimse görünmez bańa. ʿArabī'de **lā-yurā ileyye aḥadun miṣlüke** dimek olur. Fe'fhem[1]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem-çü tu kes müfteʿilün **mī-ne-nümā** müfteʿilün **yed me-rā** fāʿilün **sencileyin** müfteʿilün **kimse görün** müfteʿilün **mez bańa** fāʿilün

3

El-ḳıṭʿatu'ṣ-ṣāliṣetü der- baḥr-i müctesṣ-i maḫbūn u maḳṣūr [2]

Ḫayāl-i ḫaṭṭ[3] **u ḫālüñ ḳılalı dilde ḳarār**

Ḳara ṣaçuñ gibi ʿömrüm günümi ḫake ḳarār

Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilāt

Bu baḥr-ı müctesṣ-i maḫbūnı[4] **bilgil itme firār**

Bu ḳıṭʿa[5] baḥr-i müctesṣdendür. Aṣlı her mıṣrāʿda birer kerre müstefʿilün fāʿilāt [6] müstefʿilün fāʿilātdür.[7] **Müctesṣ** mīm-i mażmūme ile cīm-i sākineden ṣoñra tā-ı ḳaraṣetüñ[8] fetḥasıyla ve āḫirinde üç noḳtalı ṣā-ı müşeddede ile[9] ism-i mefʿūl ṣīġası **[E. 26a]** üzere[10] luġatda kesilmiş maʿnāsınadur. Ve bu baḥre müctesṣ didükleri iki cüzʾ kesilüp[11] ġayrı olduġı içündür.[12] Cemīʿ-i eczāsına ḫabn[13] ʿilleti dāḫil olduḳdan ṣoñra cüzʾ-i āḫirine ḳaṣr ʿilleti daḫı duḫūl idüp maḫbūn u maḳṣūr olmışdur.

[H. 26a] Taʿrīf

Ḫabn[14] luġatda etegin ḳaldurmaġa dirler ve ıṣṭılāḥda ikinci[1] ḥarf-i sākini ḥaẕf itmege dirler. Meṣelā müstefʿilün cüzʾinden sīn-i sākine ısḳāṭ olınup mütefʿilün ḳalduḳdan

1 dimek olur. Fe'fhem : maʿnāsınadur H
2 El-ḳıṭʿatu'ṣ-ṣāliṣetü der… maḳṣūr : ḳıṭʿa-i ṣāliṣ der-baḥr-i müctesṣ-i maḫbūn-ı maḳṣūr E, Z
3 ḫaṭṭ : ḫaṭṭuñ Z, H
4 müctesṣ-i maḫbūn : müctesṣ u maḫbūn H
5 ḳıṭʿa : rübāʿī H
6 fāʿilāt : fāʿilātün Z
7 fāʿilātdür : fāʿilātündür Z
8 mīm-i mażmūme… ḳaraṣetüñ : żamme-i mīm ve cīm-i sākine ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ H
9 üç noḳtalı ṣā-ı müşeddede ile : ṣā-ı müṣelleṣe ile H
10 ism-i mefʿūl ṣīġası üzere : ism-i mefʿūldür H
11 cüzʾ kesilüp: cüzʾi eksilüp E
12 olduġı içündür : olduġındandur E
13 ḫabn : ḥabn Z, H
14 ḫabn : -H

ṣoñra yirine mefāʿilün getürilüp maḫbūn[2] dinür ve[3] fāʿilātün cüzʾinden elif ısḳāt olınup feʿilātün ḳalur ve mefʿūlāt cüzʾinden fā ısḳāṭ olınup “meʿūlāt” ḳalduḳdan ṣoñra yirine “lām”uñ żammesiyle mefāʿīl getürürler ve bunlaruñ cümlesine maḫbūn dirler.[4]

Taʿrīf

Ḳaṣr luġatda ḳıṣa itmege dirler. Ammā ıṣṭılāḥda āḫiri sebeb-i ḫafīf olan cüzʾüñ ḥarf-i **[Z. 15a]** āḫīri sākinini[5] ḥaẕf idüp mā-ḳabli olan ḥarf-i müteḥarrikini[6] iskān itmege dirler. Meṣelā[7] mefāʿilün cüzʾinden nūn ḥaẕf olınup mā-ḳabli olan lām-ı müteḥarrik iskān ḳılınup mefāʿīl ḳalur[8] ve fāʿilātün cüzʾinden daḫı[9] nūn ısḳāṭ olınup mā-ḳabli olan tā-ı maẕmūme[10] iskān ḳılınduḳdan ṣoñra[11] fāʿilāt ḳalur[12] ve feʿūlüñ cüzʾinüñ nūn-ı sākinesi[13] ısḳāṭ olınup mā-ḳabli **[E. 26b]** müteḥarriki iskān ḳılınduḳdan ṣoñra[14] “lām”uñ sükūnıyla feʿūl ḳalur ve bunlaruñ cümlesine maḳṣūr dinülür.[15] Maʿlūm ola ki bu baḥruñ cemīʿ-i eczāsına ḫabn[16] ʿilleti dāḫil olmışdur. Yaʿnī ikinci ḥarf-i sākinleri ḥaẕf olınup maḫbūn[17] olmışdur. Meṣelā evvelki ve üçünci cüzʾlerinden[18] ki müstefʿilündür. Sīn ḥaẕf olınup müfteʿilün ḳalup yirine mefāʿilün getürülmişdür.[19] Ve ikinci ve dördünci **[H. 26b]** cüzʾlerinden ki fāʿilātün’dür. Elif ḥaẕf olınup feʿilātün olmışdur. Baʿdehu cüzʾ-i āḫirine ḳaṣr ʿilleti daḫı düḫūl idüp[20] āḫirinden

---

1 ikinci : iki E
2 maḫbūn : maḥbūn Z, H
3 ve : -E
4 ve mefʿūlāt cüzʾinden fā ısḳāṭ olınup meʿūlāt ḳaldı… dirler : -E ; ve bunlara maḫbūn dirler H
5 sākinini : sākini E, Z
6 müteḥarrikini : müteḥarriki E
7 meṣelā : -E
8 mefāʿilün … nūn ḥaẕf olınup mā-ḳabli olan lām-ı müteḥarrik iskān ḳılınup mefāʿīl ḳalur: -E
9 daḫı : -H
10 tā-ı maẕmūme : tā-ı maẕmūme daḫı H
11 iskān ḳılınduḳdan ṣoñra : iskān ḳılınup H
12 H’de bu cümleden sonra;” mefāʿilün … müteḥarrik iskān ḳılınup mefāʿīl ḳalur” gelmiştir.
13 cüzʾinüñ nūn-ı sākinesi : cüzʾinden daḫı nūn ḥaẕf H
14 ḳılınduḳdan ṣoñra : ḳılınup H
15 ve bunlaruñ cümlesine maḳṣūr dinilür : -H
16 ḫabn : ḥabn Z, H
17 olınup maḫbūn : -H
18 cüzʾlerinden : cüzʾinden E, Z
19 ḳalup yirine mefāʿilün getürülmişdür : ḳalduḳdan ṣoñra mefāʿilün getürmişlerdür H
20 daḫı düḫūl idüp : dāḫil olup H

nūn-ı sākine ısḳāṭ olınup ve mā-ḳabli olan tā-ı mażmūme iskān ḳılınup feʿilāt[1] ḳalmışdur. Ve buña maḫbūn u maḳṣūr dinür.[2] ***Ve bi'llāhi't-tevfīḳ***[3]

1 **Açıḳ küşāde vü pīşānī alın ebrū ḳaş**

Daḫı bürāder ü hem-rāh u ḳardaş u yoldaş

Açıḳ lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ żammıyla[4] ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[5] ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve hā-ı ʿalāmetle[6] küşāde dinür. Küşāden'den ṣīġa-i mefʿūldur. ʿArabī'de **meftūḥ [E. 27a]** maʿnāsınadur.[7] Pīşānī bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[8] ve şīn-i muʿcemenüñ[9] fetḥasıyla ve elif ile ve nūn-ı meksūre[10] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[11] Fārsī'dür. Türkī'de alın dirler ki[12] aʿżādan ḳaşlaruñ[13] üst yanı olan mevziʿdür.[14] ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla **cebhe** maʿnāsınadur.[15] Ebrū elif-i meftūḥa ve bā-ı ʿArabī'nüñ[16] sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳaş dirler ki [17] alnuñ alt yanında olan ʿużūvdur.[18] ʿArabī'de **[Z. 15b]** ḥā-ı ḥuṭṭī ile **ḥācib** dinür.[19] Burāder bā-ı ʿArabī'nüñ[20] żammesiyle ve fetḥ-i rā-ı mühmele ile[21] ve elif-i **[H. 27a]** memdūde[22] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-ı menḳūṭanuñ[23]sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳardaş dirler. ʿArabī'de hemze-i meftūḥadan ṣoñra ḫā-ı muʿceme-i müşeddede ile[24] **eḫḫ** maʿnāsınadur. Hem-rāh

---

1 feʿilāt : feʿilātün H
2 ve buña maḫbūn u maḳṣūr dinür : -H
3 ve bi'llāhi't-tevfīḳ:-Z; Başarı (tevfīk) ancak Allâh'ın yardımıyla gerçekleşir. Kur'an, Hûd 11/88
4 żammıyla : żammesiyle H
5 şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla: şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle Z; şīn-i menḳūṭa ile H
6 ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve hā-ı ʿalāmetle : -H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
8 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā'nuñ H
9 muʿcemenüñ : menḳūṭanuñ H
10 elif ile ve nūn-ı meksūre : elif-i memdūde ve nūn'uñ fetḥasıyla H
11 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : sükūn-ı yā ile H
12 ki : -E, -H
13 ḳaşlaruñ: ḳaşuñ Z
14 üst yanı olan mevziʿdür : üstidür E, Z
15 cīm-i meftūḥa ve bā-ı… cebhe maʿnāsınadur : cīm-i meftūḥa sükūnıyla ile cebīn dinür E, Z
16 elif-i meftūḥa ve bā-ı ʿArabī'nüñ : hemze-i meftūḥa ve bā-ı muvaḫḫadenüñ H
17 ki: -E, -H
18 alnuñ alt yanında olan ʿużūvdur :-H
19 ʿArabī'de ḥā-ı ḥuṭṭī ile ḥācib dinür : ʿArabī'de ḥācib maʿnāsınadur H
20 bā-ı ʿArabī'nüñ : bir noḳṭalı bā'nuñ H
21fetḥ-i rā-ı mühmele ile: fetḥ-i rā-ı mühmele E; rā-ı ġayr-i menḳūṭa fetḥasıyla H
22 elif-i memdūde : elif ile E, Z
23 rā-ı ġayr-ı menḳūṭanuñ : rā-ı mühmelenüñ H
24 hemze-i … müşeddede ile : hemze-i meftūḥa ve müşeddede ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla H

Fārsī'dür. Hem ile rāh'dan mürekkebdür. [*Rāh rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla yol maʿnāsınadur. ʿArabī'de* **ṭarīḳ** *dirler. Hem fetḥa ile zebān-ı Fārsī'de iki maʿnāya müstaʿmeldür. Evvelā edāt-ı muḳārenetdür. İki nesnenüñ biri biriyle muḳāreneti ve mürāfaḳati maḥallinde īrād olınur. Meṣelā hem-ḫāne ve hem-ser ve hem-rāh dirler. Gāh olur ki baʿẓ-ı edevāt evāyilinde teʾkīd içün ziyāde iderler. Meṣelā çün ve çünān ve çünīn ki edāt-ı teşbīhdür. Mutażammın olduḳları maʿnā-yı teşbīhde teʾkīd murād eyleseler hem-çün ve hem-çünān ve hem-çünīn dirler. Pes hem-rāh maʿnā-yı terkībi Türkī'de yoldaş dirler.*][1] **[E. 27b]**

ʿArabī'de **refīḳ** dirler[2] **ḳarīn-i ṭarīḳ** maʿnāsına.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

açıḳ küşā mefāʿilün **de vü pīşā** feʿilātün **nī alın eb** mefāʿilün **rū ḳaş** feʿilāt **daḫı bürā** mefāʿilün **der ü hem-rā** feʿilātün **h u ḳardaş ü** mefāʿilün **yoldaş** feʿilāt

2 **Şamanlu balçıġa keh-gil kirec gec ü ḳum rīg [H. 27b]**

Sifāl saḳsı durur ḫışt u seng kerpic ü ṭaş

Şamanlu balçıḳ terkībi Türkī'dür. Fārsī'de keh-gil dirler keh ile gil'den mürekkebdür.[4] Keh kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı aşliyye ile kāh'dan muḫaffefdür.[5] Şaman maʿnāsınadur[6] ʿArabī'de[7] tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ[8] kesresiyle ve bā-ı ʿArabī'nüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla **tibn** dinür.[9] Gil kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve lām-ı sākine ile balçıḳ maʿnāsınadur.[10] ʿArabī'de ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle[11] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[12] ve nun'uñ iskānlarıyla[13] **ṭīn** maʿnāsınadur. Kirec Türkī'dür. Şol nesnedür ki ṭaşdan yaḳup anuñ ile yapuları yaparlar ve dīvārları

---

1 İtalik yazılan kısmın yerine E ve Z'de şöyle yazılmıştır: Hem fetḥa-i vaḥde ile Türkī'de bile maʿnāsınadur. Yaʿnī şirket ve maʿiyyet maʿnāsını delālet ider bir edātdur. Rāh rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile yol maʿnāsınadur. Meṣelā yolda bile olan kimseye Fārsī'de hem-rāh Türkī'de yoldaş dirler.
2 dirler: gibi Z ; dinür H
3 maʿnāsına: maʿnāsınadur Z
4 dirler keh ile gil'den mürekkebdür : ki iki kelimeden mürekkebdür H
5 muḫaffefdür : muḫaffef E
6 maʿnāsınadur: maʿnāsına E
7 ʿArabī'de: ʿArabiyye E, H
8tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ : tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ Z ; tā-ı ḳaraşetüñ H
9 dinür : maʿnāsınadur H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
11ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle: ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ E ; ṭā-ı mühmelenüñ kesresiyle H
12 ḥuṭṭīnüñ: ḥuṭṭī Z
13 ve nun'uñ iskānlarıyla : nūn'uñ teskīnleriyle H; iskānlarıyla E

şıvarlar. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[1] ve cīm-i **[E. 28a]** ʿArab'uñ sükūnıyla[2] gec dirler. ʿArabī'de fetḥa-i cīm-i ʿArabiyye ve müşedded ṣād-ı mühmele ile[3] **caṣṣ** dirler.[4] Deryā kenārlarında ve çöllerde ve sāʾir derelerde olur.[5] Ḳum Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve kāf-ı ʿAcem'le[6] rīg dirler. ʿArabī'de fetḥa-i vāḥide ile **reml** maʿnāsınadur. Sifāl sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve fā-ı meftūḥa ve elif ile lām'uñ iskānları[7] ile Fārsī'dür. Türkī'de ṣaḳsı maʿnāsına ki ṭopraḳdan yaparlar evānīdür.[8] ʿArabī'de daḫı **sifāl** dinür.[9] **[H. 28a]** Ḫışt ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle **[Z. 16a]** ve şīn-i menḳūṭanuñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānları ile[10] Fārsī'dür. Türkī'de kerpiç dirler. Balçıḳdan düzüp ḳurudup[11] dīvār yaparlar. ʿArabī'de lām-ı meksūre ile **libine** dirler.[12] Seng sīn-i mühmelenüñ[13] fetḥasıyla ve nūn'la kāf'uñ iskānları ile[14] Fārsī'dür. Türkī'de ṭaş dirler. ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ ve cīm'üñ fetḥalarıyla[15] **ḥacer** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

şamanlu bal mefāʿilün **çıġa keh-gil** feʿilātün **kirec gec ü** mefāʿilün **[E. 28b] ḳum rīg** feʿilāt **sifāl saḳ** mefāʿilün **sı durur ḫış** feʿilātün **t u seng ker** mefāʿilün **pic ü ṭaş** feʿilāt

3 **Şu āb ü ḫāk durur ṭopraḳ āteş od u yil bād**

Hem eşk göz yaşıdur ḫuşk u ter ḳuru ile yaş

Şu Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ve sükūn-ı bā-ı ʿArabiyye[16] ile āb dirler. ʿArabī'de **māʾ** dinür.[17] Ḫāk ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif ve kāf-ı ʿArabī'nüñ süḳūnlarıyla[18] Fārsī'dür. Türkī'de ṭopraḳ dirler. ʿArabī'de żamme-i tā-ı ḳaraşet ile

---

1 fetḥasıyla: fetḥiyle Z
2 ʿArab'uñ sükūnıyla: ʿArabiyye'nüñ sükūnıyla Z ; cīm-i sākine ile H
3 fetḥa-i cīm-i ʿArabiyye ve müşedded ṣād-ı mühmele ile : ṣād-ı mühmelenüñ teşdīdiyle H
4 dirler : maʿnāsınadur H
5 Deryā kenārlarında ve çöllerde ve sāʾir derelerde olur : -E, -Z
6 yā-ı ḥuṭṭīnüñ … kāf-ı ʿAcem'le : yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ sükūnıyla H
7 fā-ı meftūḥa ve elif ile lām'uñ iskānları : fā'nuñ fetḥasıyla ve elif ve lām-ı sākine H
8 maʿnāsına ki ṭopraḳdan yaparlar evānīdür : dirler, meşelā ṭopraḳdan yapduḳları evānīdür H
9 dinür : dirler H
10 şīn-i menḳūṭanuñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānları ile : şīn-i menḳūṭa ve tā-ı ḳaraşetüñ sükūnıyla H
11 ḳurudup : andan H
12 lām-ı meksūre ile libine dirler : lām'uñ kesresiyle libine maʿnāsınadur H
13 sīn-i mühmelenüñ : sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ H
14 nūn'la kāf'uñ iskānları ile : nūn'uñ ve kāf'uñ süḳūnlarıyla H
15 ḥā-ı mühmelenüñ ve cīm'üñ fetḥalarıyla : ḥā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla H
16 elif-i memdūde ve sükūn-ı… ʿArabiyye : hemze-i memdūde ve bā-ı muvaḥḥadenüñ süḳunıyla H
17 dinür : maʿnāsınadur H
18 kāf-ı ʿArabī'nüñ sükūnlarıyla : kāf'uñ iskānlarıyla E, Z

turāb maʿnāsınadur. Āteş elif-i memdūde ve tā-ı ḳaraşetüñ[1] fetḥasıyla ve sükūn-ı şīn-i muʿceme ile[2] Fārsī'dür. Türkī'de elif'üñ żammesiyle ve vāv-ı resmī ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile[3] od dirler. ʿArabī'de **nār** maʿnāsınadur. Yil Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ **[H. 28b]** fetḥasıyla ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[4] bād dirler.[5] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ [6] ve ḥā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla **rīḥ** maʿnāsınadur.[7] Eşk elif-i meftūḥa ve şīn-i muʿcemenüñ ve kāf'uñ iskānları ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de göz yaşı dinür. ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla **demʿ** maʿnāsınadur.[9] Ḫuşk ḫā-ı muʿcemenüñ **[E. 29a]** żammesiyle ve şīn-i muʿcemenüñ ve kāf'uñ iskānlarıyla[10] Fārsī'dür. Türkī'de ḳuru dirler muḳābili yaşdur.[11]ʿArabī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla **yābis** maʿnāsınadur.[12] Ter iki noḳṭalı fevḳānī-i tā-ı meftūḥa ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de yaş dirler ki ḳurınuñ ḫilāfıdur.[14] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ṭā-ı ḥuṭṭī ve bā-ı ʿArab'uñ[15] sükūnıyla **raṭb** dinür.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

şu āb ü ḫā mefāʿilün **[Z. 16b] k durur ṭop** feʿilātün **raḳ āteş od** mefāʿilün **yil bād** feʿilāt **hem eşk göz** mefāʿilün **yaşıdur ḫuş** feʿilātün **k u ter ḳuru** mefāʿilün **ile yaş** feʿilāt

4 **Ḫirīden almaḳ u şatmaḳ fürūḫten bi-ḫır al**

Di sūd aşşıya kālā nedür metāʿ u ḳumaş

---

1 elif-i memdūde ve tā-ı ḳaraşetüñ : hemze-i medūde ve tā-ı müşennāt-ı fevḳiyyenüñ H
2 sükūn-ı şīn-i muʿceme ile : şīn-i muʿcemenüñ suḳūnıyla H
3 elif'üñ żammesiyle ve vāv-ı resmī ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile : żamme ile H
4 ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
5 dirler: dinür Z
6 yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ : yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ Z; yā-ı ḥuṭṭī H
7 iskānlarıyla rīḥ maʿnāsınadur : iskānlarıyla rīḥ maʿnāsına Z; sükūnıyla rīḥ maʿnāsınadur H
8 elif-i meftūḥa ve şīn-i… iskānları ile : hemze-i meftūḥa ve şīn-i muʿceme ve kāf'uñ sükūnıyla H
9 maʿnāsınadur : dinür H
10 şīn-i muʿcemenüñ ve kāf'uñ iskānlarıyla : şīn-i menḳūṭa ve kāf'uñ sükūnıyla H
11 dirler , muḳābili yaşdur : maʿnāsına E, Z
12 ʿArabī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ … sükūnıyla yābis maʿnāsınadur : ʿArabī'de yābis dinür E, Z
13 fevḳānī-i tā-ı… rā-ı mühmele ile : tā-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
14 ḳurınuñ ḫilāfıdur : ḫilāfı ḳurudur E, Z
15 ʿArab'uñ : ʿArabiyye'nüñ Z
16 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve … sükūnıyla raṭb dinür : ʿArabī'de raṭb maʿnāsınadur H

Ḫırīden ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve fetḥasıyla daḫı Fārsī'dür. Türkī'de almaḳ dimekdür.[1] Yaʿnī bir nesneʾi ṣatun almaġa dirler.[2] ʿArabī'de medle ve ḳaṣr ile[3] **şirā [H. 29a]** maʿnāsınadur ve **iştirā** daḫı dinür.[4] Ṣatmaḳ Türkī'dür ki ḫilāfı ṣatun[5] almaḳdur. Fārsī'de fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle fürūḫten dirler.[6] ʿArabī'de fetḥa-i bā-ı ʿArabiyye ile[7] **[E. 29b] beyʿ** maʿnāsınadur. Bi-ḫır bā-ı faṣīḥa ve ḫā-ı muʿcemenüñ kesreleriyle[8] ve sükūn-ı rā-ı mühmele[9] ile Fārsī'dür. Bunda daḫı ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥi ve kesri cāʾizdür. Ḫirīden'den müştaḳ emr-i ḥāżırdur. [*Evvelinde olan bā-ı meksūre teʾkīd içündür. Maʿlūm ola ola ki ḥarf-i bā fiʿl-i müstaḳbeldür. Ġayrisine ulaşıcaḳ teʾkīd içün olur ve eger bā'nuñ mā-baʿdi ḥurūf-ı şefeden olursa ol vaḳt be-her-ḥal mażmūm olur. Fa'ḥfeżhā.*][10] Türkī'de al dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi ṣatun almaġa emr[11] eylemekdür. ʿArabī'de kesreyle **işter** maʿnāsınadur. Sūd Fārsī'dür.[12] Sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür.[13] Türkī'de elif-i[14] memdūde ve müşedded ṣād-ı mühmelenüñ kesresiyle aṣṣı dirler yaʿnī[15] metāʿ ṣatup reʾs-i māldan ziyāde ḥāṣıl olan şeyʾe[16] dirler ki muḳābili ziyān ve żarardur.[17] ʿArabī'de kesr-i[18] rā-ı mühmele ile ve bir noḳṭalı bā'nuñve ḥā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[19] **ribḥ** dirler.[20] Fāʾide daḫı ʿArabī'dür.[21] Kālā kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve lām-ı memdūde ve medd-i elif'le Fārsī'dür.[22] Türkī'de ḳumaş dinür. Metāʿ daḫı mīm-i meftūḥa ile Fārsī'dür. **[H. 29b]** Bu luġat[23] Fārsī'de ve ʿArabī'de ve Türkī'de

---

1 dimekdür : dirler H
2 yaʿnī bir nesneʾi ṣatun almaġa dirler : meşelā bir şeyʾi ṣatun almaġa dinür H
3 medle ve ḳaṣr ile : -H
4 ve iştirā daḫı dinür : -H
5 ṣatun : -H
6 żammeleriyle fürūḫten dirler : żammesiyle fürūḫten dinür H
7 fetḥa-i bā-ı ʿArabiyye ile : -H
8 bā-ı faṣīḥa ve ḫā-ı muʿcemenüñ kesreleriyle : bā-ı mekdūre ve ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle H
9 sükūn-ı rā-ı mühmele : rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
10 italik yazılan kısım : -E, -Z
11 emr : murād E
12 Fārsī'dür: -Z, -H
13 sīn-i … mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür :-E ; mühmelenüñ : mühmele H
14 elif-i : hemze-i H
15 dirler yaʿnī : dinür ki E, Z
16 metāʿ ṣatup reʾs-i māldan ziyāde ḥāṣıl olan şeyʾe : reʾs-i māldan ḥāṣıl olan ziyādeye E, Z
17 ki muḳābili ziyān ve żarardur : fāʾide maʿnāsına muḳābili ziyāndur E, Z
18 kesr-i : kesre-i H
19 bir noḳṭalı bā'nuñ ve ḥā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : bā-ı muvaḥḥade ve ḫā-ı ġayr-i menḳūṭa ile H
20 dirler : maʿnāsınadur H
21 fāʾide daḫı ʿArabī'dür : fāʾide daḫı dirler H
22 kāf-ı ʿArabī'nüñ … medd-i elif'le Fārsī'dür : kāf-ı meftūḥa ile ve medle Türkī'dür E, Z
23 Fārsī'dür. Bu luġat : -E, -Z

müstaʿmel luġat-ı müşterekedendür.[1] Ḳumāş daḫı böyledür.[2] Menfaʿat menfaʿatlanacak nesne ve eṣvāb[3] gibi ve ev içinde olan ev eṣvābına[4] **metāʿu'l-beyt** dirler.[5] Metāʿ aṣlda ʿArabī'dür ammā[6] elsine-i müteʿaddide meşhūr ve müstaʿmeldür.[7] Kālā daḫı böyledür. Cümleye ıṭlāḳ olınur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫırīden al mefāʿilün **[E. 30a] maḳ u ṣatmaḳ** feʿilātün **fürūḫten** mefāʿilün **bi-ḫır al** feʿilāt **di sūd aṣ** mefāʿilün **ṣıya kālā** feʿilātün **nedür metāʿ** mefāʿilün **u ḳumaṣ** feʿilāt

5 **Ekinci berzger ü kişt ekin şiyār u naṭas [Z. 17a]**

Bi-kār ek bi-direv biç bi-kūb dök çeç ü çāş

Ekinci Türkī'dür. Yaʿnī çiftçi dimekdür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve zā-ı menḳūṭa ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla berzger dirler.[8] Berz toḫm maʿnāsınadur[9] ve ger lafẓı kāf-ı Pārsī ile[10] edāt-ı nisbetdür. Ne kelimeye lāḥıḳ olursa ekṣer ṣanʿat maʿnāsın ifāde ider. Āhenger ve zerger ve kefşger gibi berzger daḫı böyledür.[11] Tafṣīli ḳıṭʿa-i ūlāda "**Bay tüvānger**" mıṣraʿınuñ şerḥinde geçmişdür. Maʿnā-yı terkībi ekinci dimekdür.[12] ʿArabī'de **ḥarrāṣ** ve **ekkār** ve **zerrāʿ** ve **fellāḥ** cümlesi bu maʿnāyadur.[13] Kişt kāf-ı[14] ʿArabī'nüñ[15] kesriyle ve şīn-i muʿceme ile [16] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ekin maʿnāsınadur.[17] **[H. 30a]** ʿArabī'de **zeraʿ** gibi. Tarla maʿnāsına daḫı gelür ve arṣa gibi.[18] Şiyār şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve yā-ı

1 müstaʿmel luġat-ı müşterekedendür : müstaʿmeldür H
2 ḳumāş daḫı böyledür : -E, -Z
3 nesneye ve eṣvāb : nesne ve esbāb E, Z
4 ev eṣvābına : ev esbābı gibi ki E; evesbābına Z
5 metāʿu'l-beyt dirler : metāʿu'l-beyt ev metāʿı dimekdür E, Z
6 aṣlda ʿArabī'dür; ammā : aṣlında ʿArabī'de H
7 meşhūr ve müstaʿmeldür : meşhūrdur H
8 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla berzger dirler : rā-ı ḳaraşet ile berzger dinür H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
10 lafẓı kāf-ı Pārsī ile : -H
11 Ne kelimeye lāḥıḳ olursa ekṣer ṣanʿat maʿnāsın ifāde ider. Āhen-ger … böyledür : -H
12 Tafṣīli ḳıṭʿa-i ūlāda "Bāy tüvānger" mıṣraʿınuñ şerḥinde … ekinci dimekdür : -E, -Z
13 ḥarrāṣ ve ekkār ve zerrā ve fellāḥ … maʿnāyadur : ḥarrāṣ ve fellāḥ ve ekkār maʿnāsınadur H
14 kāf-ı: -E
15 ʿArabī'nüñ :ʿArab'uñ E
16 kesriyle ve şīn-i muʿceme ile : kesresiyle ve şīn-i muʿceme H; kesriyle ve şīn-i muʿceme -Z
17 maʿnāsınadur : dirler H
18 tarla maʿnāsına daḫı gelür ve arṣa gibi : -E, -Z

ḫuṭṭīnüñ[1] fetḥasıyla ve elif ve rā-ı mühmele ile Fārsī'dür.[2] Türkī'de naṭas dirler. Şol sürülmüş yirdür ki[3] bir kerre sürülüp **[E. 30b]** yumuşadup baʿdehu[4] tekrār bir kerre daḫı sürerler. Evvelki sürmege naṭas dirler. ʿArabī'de kāf'uñ kesriyle **kirāb** dinür.[5] Bi-kār ba-ı faṣīḥanuñ kesresiyle[6] ve kāf-ı ʿArab'uñ[7] fetḥasıyla medle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla kārīden'den emrdür.[8] Türkī'de ek dimekdür[9] yaʿnī ekin ekmege emr eylemekdür. Kārīden'den[10] baʿżılar kāştenden emrdür dirler. Bi-direv bā-ı teʾkīdüñ kesresiyle[11] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[12] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[13] ve vāv-ı melfūẓanuñ sükūnıyla[14] Fārsī'dür. Türkī'de biç dimekdür.[15] Meṣelā ekini[16] biçmege emr eylemekdür. ʿArabī'de **iḥṣid** maʿnāsınadur.[17] Derevīden'den müştaḳdur[18] baʿżılar dāl'uñ żammesiyle dürūden'den emrdür dirler.[19] Bi-kūb bā-ı teʾkīdden ṣoñra kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle kūften'den emrdür. Türkī'de dök dimekdür ve ayaḳ ile[20] çiynemege ve ḳaḳımaġa meṣelā ḳapu ḳaḳımaḳ ve bunuñ[21] emṣāli ʿArabī'de **daḳ** maʿnasınadur.[22] Çeç Türkī'dür iki bile cīmler ʿAcemī'dür.[23] Ḫırmen yıġınlarına dirler. Meṣelā ḫırmende terekeyi döküp yıġduḳları yıġınlara dirler.[24] Fārsī'de cīm-i ʿAcemī'nüñ fetḥiyle[25] **[E. 31a]** ve elif ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla çāş dinür.[26] ʿArabī'de **[Z.17b; H. 30b]** ṣād-ı mühmelenüñ

1 yā-ı ḫuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
2 Fārsī'dir: -E
3 yirdür ki : yire ki E, Z
4 baʿdehu : -H
5 dinür : maʿnāsınadur H
6 ba-ı faṣīḥanuñ kesresiyle : bā-ı teʾkīdden ṣoñra H
7 Arabī'nüñ : ʿArab'uñ E
8 medle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla kārīden'den emrdür : Fārsī'dür H
9 dimekdür : dimek E, Z
10 kārīden'den : -E, -Z
11 teʾkīdüñ kesresiyle: teʾkīd-i meksūre H ; kesresiyle: -E
12 dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle :dāl-ı mühmelenüñ kesreleriyleE; dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle Z
13 ve rā-ı… fetḥiyle: rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla H; ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle :-Z
14 vāv-ı melfūẓanuñ sükūnıyla : ve vāv-ı sākine ile H
15 dimekdür : dirlerE
16 meṣelā ekini : yaʿnī ekin H
17 maʿnāsınadur : gibi H
18 müştaḳdur : -H
19 dirler : didiler H
20 ayaḳ ile : ayaġ ile H
21 ve bunuñ : gibi ve E, Z
22 maʿnasınadur : maʿnasına E, Z
23 cīmler ʿAcemī'dür: cīmler ʿAcemī'lerdür Z ; cīmler Türkī'dür H
24 meṣelā ḫırmende … yıġınlara dirler : ki terekeyi döküp yıġın iderler ve ol yıġınlardur H
25 ʿAcemī'nüñ fetḥiyle : ʿAcem'üñ fetḥasıyla H
26 elif ve şīn-i… çāş dinür : elif-i memdūde ve şīn-i menḳūṭanuñ sükūnıyla çāş dirler H

żammıyla[1] ve bā-ı muvaḥḥade-i sākine ve fetḥa-i rā-ı mühmele ile[2] **ṣubre** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ekinci ber mefāʿilün **zger ü kiş** feʿilātün **t ekin şiyā** mefāʿilün **r u naṭas** feʿilāt **bi-kār ek** mefāʿilün **bi-derev biç** feʿilātün **bi-kūb dök** mefāʿilün **çeç ü çāş** feʿilāt

6 **Barışmaḳ āştī āmīġten ḳarışmaḳdur**

Yavaş ne rām ṣavaş cengdür daḫı perḫāş

Barışmaḳ Türkī'dür yaʿnī[3] iki ḫasım biribiriyle barışmaḳ gibi. Fārsī'de elif-i memdūde ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve kesre-i tā-ı ḳaraşet [4] ve yā-ı sākine ile āştī dirler. ʿArabī'de **ṣulḥ** maʿnāsınadur. Āmīġten elif-i memdūde ve mīm-i meksūre ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine[5] ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳarışmaḳ dinür.[6] ʿArabī'de **iḫtilāṭ** maʿnāsına.[7] Yavaş lafẓı[8] Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ[9] fetḥasıyla ve elif-i memdūde[10] ve mīm-i sākine ile rām dirler.ʿArabī'de **muṭīʿ** u **münḳād** maʿnāsınadur.[11] Ṣavaş Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla **[E. 31b]** ve nūn-ı sākine ve kāf'uñ iskānlarıyla[12] ceng dirler ve bā-ı ʿAcem'üñ[13] fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve şīn-i menḳūṭanuñ **[H. 31a]** sükūnıyla[14] perḫāş daḫı Fārsī'dür.[15] Cenk maʿnāsına.[16] Cenk Türkī'de daḫı müstaʿmeldür[17] ʿArabī'de **ḥarb** maʿnāsına.[18]

---

1 żammıyla : żammesiyle H
2 ve bā-ı muvaḥḥade-i sākine ve fetḥa-i rā-ı mühmele ile : -E, -Z
3 yaʿnī : meṣelā H
4 sükūnıyla… ḳaraşet: sükūnı ve kesr-i tā-ı ḳaraşet E; ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ kesresiyle H
5 ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine : -E, -Z
6 ḳarışmaḳ dinür : ḳarışmaḳdur E, Z
7 maʿnāsına : gibi H
8 lafẓı : - Z, -H
9 mühmelenüñ : ḳaraşetüñ E, Z
10 elif-i memdūde : medle E, Z
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
12 nūn-ı sākine ve kāf'uñ iskānlarıyla : nūn'uñ ve kāf'uñ iskānlarıyla H; nūn ve kāf'uñ iskānlarıyla E
13 ʿAcem''üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z; Pārsī'nüñ H
14 ḫā-ı muʿcemenüñ… menḳūṭanuñ sükūnıyla : ḫā-ı muʿceme ile medle ve şīn-i ḳaraşet ile E, Z
15 Fārsī'dür : dirler H
16 cenk ve perḫaş maʿnāsınadur : cenk maʿnāsınadur Z; cenk maʿnāsına H
17 cenk… müstaʿmeldür : Türkī'de daḫı müstaʿmeldür E; cenk, Türkī'de daḫı müstaʿmeldür -Z
18 maʿnāsına: gibi Z, H

Taḳṭīʿ-i Beyt

barışmaḳ ā mefāʿilün **ştī āmī** feʿilātün **ḫten ḳarış** mefāʿilün **maḳdur** feʿilāt **yavaş ne rā** mefāʿilün **m şavaş cen** feʿilātün **gdür daḫı** mefāʿilün **perḫāş** feʿilāt

7 **Oḳı dürüş gice gündüz ṣıġırlayın olma**

Bi-ḫˇān bi-kūş şeb u rūz hem-çü gāv me-bāş

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı evveli mıṣrāʿ-ı ṣānīsinüñ leff u neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tercemesidür.[1] Yaʿnī evvelki mıṣrāʿuñ her bir kelimesi ikinci mıṣrāʿuñ her bir kelimesinüñ ʿale't-tertīb Türkī'sidür.[2] Meṣelā oḳı dimek Türkī'de oḳımaġa emrdür.[3] Fārsī'de bā-ı teʾkīd ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile bi-ḫˇān dirler.[4] Kitābetde vāv yazılur ammā ḳırāʾat olınmaz resmīdür. Yaʿnī ġayr-i melfūẓdur. Ān ve[5] cān ḳāfiyesinde **[E. 32a]** istiʿmāl olınur. Ḫˇānden'den emr-i ḥażırdur. ʿArabī'de **iḳrā** maʿnāsınadur.[6] Dürüş lafẓı Türkī'dür. Yaʿnī çalış ve saʿy eyle[7] dimekdür. **[Z. 18a]** Fārsī'de bā-ı teʾkīdden ṣoñra kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla bi-kūş dirler.[8] Kūşīden'den emr-i ḥāżırdur. ʿArabī'de **ictehid** maʿnāsına [9] ve kesr ü teşdīd ile **[H. 31b] cidd** maʿnāsına gelür.[10] Gice Türkī'dür ki[11] gündüzüñ muḳābilidür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabī'nüñ[12] sükūnıyla şeb dirler. ʿArabī'de **leyl** maʿnāsınadur.[13] Gündüz Türkī'dür ki[14] gicenüñ muḳābilidür.[15] Fārsī'de rā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı melfūẓa ve zā-ı ʿArab'uñ[16] iskānlarıyla **rūz** dirler. ʿArabī'de **nehār** maʿnāsınadur.[17] Meṣelā Türkī'de gice gündüz Fārsī'de şeb u rūz[18] ʿArabī'de **leyl u**

---

1 tercemesidür : tercemedür E, Z
2 Türkī'sidür: Türkī'dür E
3 Türkī'de oḳımaġa emrdür : Türkī'dür H
4 bā-ı…dirler : bi-ḫˇān dinür, bā-ı teʾkīdden ṣoñra ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākin ile H
5 kitābetde vāv yazılur; ammā ḳırāʾat olınmaz resmīdür. Yaʿnī ġayr-i melfūẓdur. Ān ve : -E, -Z
6 maʿnāsınadur : gibi H
7 ve saʿy eyle : -E, -Z
8 bā-ı teʾkīdden… dirler: bi- kūş dirler kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle H
9 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z; dinür H
10 kesr ü teşdīd ile cidd maʿnāsına gelür : kesr-i cīm'le cidd daḫı dirler H
11 ki: -E
12bā-ı ʿArabī'nüñ : bā-ı ʿArabiyye'nüñ Z; bā-ı muvaḥḥadenüñ H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
14 ki: -E
15 muḳābilidür : ḫilāfıdur H
16 vāv-ı… zā-ı ʿArabī'nüñ : vāv-ı melfūẓa ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ Z; vāv'uñ ve zā-ı ʿArabī'nüñ H
17 maʿnasınadur : maʿnasına E
18 şeb u rūz : şeb rūz H

nehār dimekdür.[1] Ṣıġırlayın Türkī ʿibāretdür[2] yaʿnī ṣıġır gibi dimekdür. Ṣıġır ism-i cinsdür. Fārsī'de gāv lafẓı daḫı böyledür. ʿArabī'de **baḳar** gibi. Bunlaruñ tafṣīli ḳıṭʿa-i ūlāda gāv öküz ester ḳatır ḫar eşek üştür deve mışrāʿında mürūr eyledi. **[E. 32b]** Zīrā anda gāv öküz ile taḫṣiṣ olınmış idi. Bunda ṣıġır lafẓı mā vużiʿa lehusına muṭābıḳ tefsīr vāḳiʿ olmışdur.[3] Lām-ı meftūḥa ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyeden ṣoñra nūn-ı sākine ile "leyin" kelimesi Türkī'dür.[4] "Leyin" lafẓınuñ daḫı ḳıṭʿa-i ṣānīyede "**Sencileyin kimse görünmez baña**" mışrāʿında tafṣīli mürūr eyledi.[5] Türkī'de edāt-ı teşbīhdür gibi maʿnāsına[6] Fārsī'de hemçü gibi. ʿArabī'de **miṣl** maʿnāsınadur.[7] Fārsī'de hem-çü gāv dinür.[8] [*Gāv kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ṣıġır maʿnāsına ism-i cinsdür. Erkegine dişisine ve ehlisine ıṭlāḳ olınur. Hem-çu hem-çün kelimesinden muḫaffef edāt-ı teşbīhdür. Türkī'de gibi ve leyin.*][9] ʿArabī'de **miṣlü'l-baḳar'**dur. Olma Türkī'dür. Fārsī'de nehye delālet mīm-i meftūḥadan ṣoñra bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[10] me-bāş dirler. ʿArabī'de **lā-tekün** maʿnāsınadur.[11] Olma Türkī'de[12] nehy-i ḥāżırdur ve Fārsī'de mīm-i meftūḥa emr-i ḥāżıra dāḫil olsa[13] nehy-i ḥāżır olur. ʿArabī'de **lā** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

[H. 32a] oḳı dürüş mefāʿilün **gice gündüz** feʿilātün **ṣıġırlayın** mefāʿilün **olma** feʿilāt **bi-ḫ˘ān bi-kū** mefāʿilün **ş şeb u rū** feʿilātün **z hem-çü gā** mefāʿilün **v me-bāş** feʿilāt

8 **Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilāt**

Senüñle olayıdum keşke bā-tu būdem kāş

---

1 dimekdür : dinür H
2 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, Z
3 ṣıġır ism-i cinsdür. Fārsī'de gāv lafẓı daḫı böyledür. ʿArabī'de … tefsīr vāḳiʿ olmışdur : -H
4 lām-ı meftūḥa ve yā-ı müşennāt-ı … sākine ile "leyin" kelimesi Türkī'dür -E, -Z
5 tafṣīli mürūr eyledi: olınmışdur Z
6 "leyin" lafẓınuñ daḫı... Türkī'de edāt-ı teşbīhdür gibi maʿnāsına : Edāt-ı teşbīhdür gibi maʿnāsınadur. Nitekim ḳıṭʿa-i ṣāniye āḫirinde tafṣīli geçmişdür H
7 Fārsī'de hem-çü gibi. ʿArabī'de miṣl maʿnāsınadur : -H
8 Fārsī'de hem-çü gāv dinür :ḥāṣıl-ı terkībi hem-çü gāv ; terkībi hem-çü gāv Z
9 italik yazılan kısım : -E, -Z
10 nehye delālet mīm-i meftūḥadan ṣoñra bā-ı… şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : -E, -Z
11 maʿnāsınadur : gibi E, Z
12 olma Türkī'de : olma lafẓı Türkī'dür H
13 dāḫil olsa : duḫūl eylese H

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı ṣānīsinde[1] üç kelime **[E. 33a]** Türkī ve üç kelime Fārsī vāḳiʿ olmışdur. Türkīleri Fārsīlerinüñ leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere[2] ʿale't-tertīb tercemeleridür. Meṣelā[3] senüñle kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de bā-tu dirler. ʿArabī'de **maʿake** maʿnāsına.[4] Bā-tu kelimesinde olan[5] bā maʿiyyet maʿnāsın ifāde ider. Tu tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile sen dimekdür. ʿArabī'de **ente** gibi.[6] Bā ile terkīb olıncaḳ senüñle dimek olur.[7] Fārsī'de **[Z. 18b]** bā-tu[8] ʿArabī'de **maʿake** dinür. Żamīr-i muḫāṭab ile.[9] Olayıdum kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de būdem dinür. Bā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ile ve dāl-ı mühmele-i meftūḥadan ṣoñra mīm-i sākine żamīr-i mütekellimdür.[10] Būdenden müştaḳ[11] nefs-i mütekellim-i vaḥde şartı muteżammın ʿArabī'de **kuntenī** maʿnāsınadur. Keşke iki bile kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥalarıyla[12] Türkī'dür. Edāt-ı temennīdür yaʿnī n'olaydı didükleri edādur.[13] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla medd-i elif ve şīn-i muʿceme-i sākine ile [14] **[H. 32b]** kāş dirler. ʿArabī'de **leyte** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

senüñle o mefāʿilün **layıdum keş** feʿilātün **ke bā-tu bū** mefāʿilün **dem kāş** feʿilāt

4

El-ḳıṭʿatü'r-rābiʿatü[15] **der-bahr-i müteḳārib-i makṣūr**

Dilā ehl-i derd ol belāya ḥamūl

Ne kim gelse dil-berden eyle ḳabūl [E. 33b]

Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl

Teḳārüb çü ḳaṣr oldı buldı uṣūl

---

1 ṣānīsinde : ṣānīsi E
2 leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere : -E, -Z
3 meṣelā : -E
4 dirler. ʿArabī'de maʿake maʿnāsına : dinür ʿArabī'de maʿake maʿnāsınadur H
5 olan : -E, -Z
6 ʿArabī'de ente gibi : -E, -Z
7 bā ile terkīb olıncaḳ senüñle dimek olur : yaʿnī Türkī'de senüñle H
8 Fārsī'de bā-tū : -E, -Z
9 żamīr-i muḫāṭab ile : -E, -Z
10 bā-ı…żamīr-i mütekellimdür : Āḫirinde olan mīm-i sākine żamīr-i mütekellim-i vaḥdedür E, Z
11 müştaḳ : -H
12 iki bile kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥlarıyla : -E, -Z
13 didükleri edādur : dimekdür E, Z
14 medd-i elif ve şīn-i muʿceme-i sākine ile : -E, -Z
15 el-ḳıṭʿatu'r-rābiʿatü : ḳıtʿa-i rābiʿ E

Bu ḳıṭʿa[1] baḥr-i müteḳāribdendür[2] ki aṣlı her mıṣrāʿda dörder kerre feʿūlün gelür. **Müteḳārib** ism-i fāʿil ṣıġası üzere yaḳlaşıcı maʿnāsınadur. Bu baḥre müteḳārib didükleri elfāẓınuñ beynlerinde teḳārüb olduġı[3] içündür. Pes bu baḥruñ cüzʾ-i rābiʿine ḳaṣr ʿilleti dāḫil olup feʿūlün olmışdur. Ḳaṣruñ tafṣīli maḫbūn ve maḳṣūr olan[4] ḳıṭʿa-i ṣāliṣede sebḳat eylemişdür. Tekrār ẕikr olınmadı.[5]

1 **Zeġan çaylaḳ oldı vü ḳartal dāl**

Kebūter gögercin ḳanat perr ü bāl

Zeġan zā-ı ʿArabiyye'nüñ ve ġayn-ı menḳūṭanuñ[6] fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de çaylaḳ dirler. Yaʿnī devlengeç didükleri murdār ḳuşdur. ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥiyle ve hemze-i meftūḥa ile **ḥidāʾe** maʿnāsına.[7] Ḳartal Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla medle ve sükūn-ı**[E. 34a]** lām ile dāl dinür.[8] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ **[H. 33a]** sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ile[9] **raḫme** dirler.[10] Kebūter kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[11] ve żamme-i bā-ı muvaḥḥade ile ve vāv-ı sākine ve tā-ı **[Z. 19a]** ḳaraşetüñ fetḥasıyla[12] ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de gögercin dirler. ʿArabī'de ḥā-ı mühmele ve mīm-i meftūḥa ile **ḥamāme** dinür.[14] Müẕekkerine ve müʾenneṣine ıṭlāḳ olınur. Hā teʾnīṣ ʿalāmeti degüldür efrād[15] içündür. Cemʿi **ḥamām** ve **ḥamāmāt** ve **ḥamāyim** gelür.[16] Ḳanat Türkī'dür. Ḳuş ḳanadına dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve müşedded rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla perr[17] dinür. Teşdīdle ve taḫfīf ile mervīdür.[18] ʿArabī'de

---

1 ḳıṭʿa : rubāʿi H
2 müteḳāribdendür: teḳārübdendür Z
3 olduġı : olduḳları H
4 maḫbūn ve maḳṣūr olan : -H
5 ḳıṭʿa-i ṣāliṣede sebḳat eylemişdür . Tekrār ẕikr olınmadı : ḳıṭʿa-i ṣāliṣede sebḳat itmişdür E, Z
6 zā-ı ʿArabiyye'nüñ ve ġayn-ı menḳūṭanuñ : zā-ı ʿArabiyye ve ġayn-ı muʿcemenüñ H
7 ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥiyle ve hemze-i meftūḥa ile ḥidāʾe maʿnāsına : ḥidāʾe dinür H
8 elif-i memdūde ve lām-ı sākine ile dāl dirler : medle ve sükūn-ı lām ile dāl dinür E, Z
9 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ḫā-ı… mīm-i meftūḥa ile : feṭḥ-i rā-ı mühmele ile E, Z
10 dirler : dinür E
11 fetḥasıyla : feṭḥiyle Z
12 fetḥasıyla : feṭḥiyle Z
13 ve żamme-i bā-ı muvaḥḥade ile ve vāv-ı sākine … mühmele ile : -H
14 ḥā-ı mühmele ve mīm-i… ḥamāme dinür : ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ḥamāme dirler E, Z
15 teʾnīṣ ʿalāmeti degüldür, efrād : teʾnīṣ içün degüldür, ikrar E, Z
16 cemʿi ḥamām ve ḥamāmāt ve ḥamāyim gelür : -E, -Z
17 fetḥasıyla ve müşedded rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla perr : feṭḥiyle perr E, Z
18 teşdīdle ve taḫfīf ile mervīdür: taḫfīfle teşdīd ile mervīdür Z; teşdīdle ve taḫfīf ile mervīdür -H

kesre-i rā-ı mühmele ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye ve şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla[1] **rīş** dinür.[2] Bāl bā-ı muvaḥḥade-i meftūḥa ve elif-i memdūde ve lām-ı sākine ile Fārsī'dür.[3] Bu daḫı Türkī'de[4] ḳanat maʿnāsınadur. ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ile **cenāḥ** maʿnāsınadur.[5] Perr ile bāluñ farḳı budur[6] ki bu mışrāʿda nāẓım perri ḳanat ile tefsīr eyledügi ẕikr-i cüzʾ irāde-i küll ḳabīlindendür. Aşlında perr ḳanaduñ çelengine yaʿnī baş teline dirler.[7] Keşret-i istiʿmāl ile ḳanat maʿnāsına[8] şāyiʿ olmışdur. ʿArabī'de daḫı rīş ḳanaduñ çelengine dirler. Ammā bāl bā-ı muvaḥḥade ile[9] muṭlaḳ ḳanat maʿnāsınadur. ʿArabī'de cīm-i **[E. 34b]** meftūḥa ve nūn'la ve āḫiri ḥā-ı mühmele ile[10] **cenāḥ** daḫı muṭlaḳ ḳanat maʿnāsınadur.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

zeġan çay feʿūlün **laḳ oldı** feʿūlün **vü ḳarta** feʿulün **l dāl** feʿūl **kebūter** feʿūlün **gögercin** feʿūlün **ḳanat per** feʿūlün **r ü bāl** feʿūl

2 **Sitāre vü aḫter digil yıldıza [H. 33b]**

Di Pervīn'e Ülker yeñi ay hilāl

Sitāre sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī[12] ile Fārsī'dür.[13] Ve āḫter daḫı[14] elif-i meftūḥa ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ[15] sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmele-i sākine ile ikisi bile[16] Fārsī'dür. Türkī'de yıldız dirler.[17] ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **necm** dirler.[18] Pervīn bā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥiyle[19] ve rā-ı mühmelenüñ

---

1 yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye ve şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla : -E, -Z
2 dinür : maʿnāsınadur H
3 bā-ı muvaḥḥade … ile Fārsī'dür : bā-ı ʿArabiyye ile Fārsī'dür Z; Fārsī'dür; bā-ı ʿArabiyye ile E
4 Türkī'de : -E
5 cīm-i meftūḥa ilecenāḥ maʿnāsınadur: fetḥle cenāh dirler Z; cenāh dinür E
6 budur : oldur H
7 çelengine yaʿnī baş teline dirler. : çelengine dirler yaʿnī baş teline H
8 maʿnāsına : maʿnāsınadur H
9 bā-ı muvaḥḥade ile : -E, -Z
10 cīm-i meftūḥa ve nūn'la ve āḫiri ḥā-ı mühmele ile : -H
11 muṭlaḳ ḳanat maʿnāsınadur : ḳanat maʿnāsınadur E; dirler H
12 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī : rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ ve hā-ı ġayr-i melfūẓa H
13 Fārsī'dür : -Z, -H
14 ve āḫter daḫı : āḫter H
15 ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ : ve ḫā-ı muʿceme E
16 mühmelenüñ sükūnıyla ikisi bile : mühmele-i sākine ile ikisi bile Z ; mühmele-i sākine E
17 dirler : -H
18 dirler : maʿnāsına E, Z
19 ʿAcem'ün fetḥasıyla : Acemī'nüñ fetḥiyle E; Acemī'nüñ fetḥasıyla Z

sükūnıyla ve vāv-ı meksūre ile ve[1] yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de Ülker dirler. Gökyüzünde birbirine ḳarīb ve müctemiʿ[3] yedi yıldızdur. **[E. 35a]** Ṣevr burcı ile ṭulūʿ eylerler.[4] ʿArabī'de żamme-i ṣā-ı müṣelleṣe ile ve rā-ı mühmele ve müşedded yā-ı ḥuṭṭīnüñ[5] fetḥalarıyla ve elif ile **ṣüreyyā** dirler ki[6] menāzil-i ḳamerden üçünci menzildedür.[7] Yeñi ay **[Z. 19b]** terkībi[8] Türkī'dür. Fārsī'de hā-ı hevvezüñ kesresiyle[9] hilāl dirler. ʿArabī'de daḫı böyle şāyiʿdür Türkī'de daḫı bu istiʿmāl cārīdür. Yaʿnī yeñi aya hilāl dimek Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müstaʿmel ve meşhūrdur.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

sitāre feʿūlün **vü āḫter** feʿūlün **digil yıl** feʿūlün **dıza** feʿūl **di Pervī** feʿūlün **n'e Ülker** feʿūlün **yeñi ay** feʿūlün **hilāl** feʿūl

3 **Hilāle meh-i nev dinür Fārisī**[11] **[H. 34a]**

Ṣaman uġrısı Keh-keşān aba şāl

Bu beyitde hilāli māh-ı nev ile tefsīr eyledügi hilāl aṣlında Fārsī olmaduġındandur ki[12] beyt-i sābıḳda berāy-ı ḳāfiye īrād olınmış idi.[13] Egerçi Fārsī'de şāyiʿdür ammā aṣlı[14] ʿArabī'dür. Velākin Fārsī'de ve Türkī'de daḫı şāyiʿ ve meşhūr luġat-ı müşterekedür.[15] Pes imdi tekrār idüp dir ki hilāle yaʿnī yeñi aya Pārsī'de meh-i nev dinür vaṣf-ı terkībidendür.[16] Nitekim Türkī'de yeñi ay dimek bu ḳabīldendür.[17] Ṣamān uġrısı terkībi Türkī'dür.[18] Gökyüzünde ḥācılar yolı didükleri **[E. 35b]**

---

1 ile ve : ile E ; ve H
2 yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve .. iskānlarıyla : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve āḫirinde nūn'la H
3 ve müctemiʿ : -H
4 ṣevr burcı ile ṭulūʿ eylerler : -H
5 müşedded yā-ı ḥuṭṭīnüñ : müşeddedenüñ ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
6 ve medle ṣüreyyā dirler ki : elif ile ṣüreyyā dirler E, Z
7 menzildedür : menzildür E, Z
8 terkībi: -E, -H
9 hā-ı hevvezüñ kesresiyle : -E, -Z
10 ʿArabī'de daḫı … meşhūrdur : Türkī'de daḫı böyle meşhūrdur. ʿArabī'de daḫı hilāl dirler E, Z
11 Fārisī : PārisīZ, H
12 hilāl aṣlında Fārsī olmaduġındandur ki : hilāl lafẓı Fārsī olduġı ecldendür ki H
13 berāy-ı ḳāfiye īrād olınmış idi : ẕikr olınmışdı H
14 egerçi Fārsī'de şāyiʿdür; ammā aṣlı : aṣlında H
15 velākin Fārsī'de ve Türkī'de daḫı şāyiʿ ve meşhūr luġat-ı müşterekedür : -E,-Z
16 vaṣf-ı terkībidendür : -E, -Z
17 dimek bu ḳabīldendür : dirler E, Z
18 terkībi Türkī'dür : Türkī terkībdür E

ʿalāmetdür ki aḳ bulut pāresi gibi görinür.[1] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla[2] Keh-keşān dirler [*keh ile keşān'dan mürekkebdür kehkāh'dan muḫaffef ṣaman maʿnāsına keşān keşīden'den ism-i fāʿildür çekici maʿnāsına. Bi-ḥasebi't-terkīb maʿnāsı ṣaman çekici dimekdür ki andan ṣaman uġrısı taʿbīr olınur.*][3] ʿArabī'de fetḥ-i mīm ve cīm ve müşedded rā-ı mühmele ile[4] **mecerre** dinür. Aba Türkī'dür ʿabā didükleri metāʿdur[5] ki yüñden ṭoḳıyup[6] yaġmurluḳ ve kepenek yaparlar. Fārsī'de şāl dirler.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hilāle feʿūlün **meh-i nev** feʿūlün **dinür Fā** feʿūlün **risī** feʿūl **ṣaman uġ** feʿūlün **rısı Keh-** feʿūlün **keşān a** feʿūlün **ba şāl** feʿūl

4 **Arıya di zenbūr u kendū ḳovan**

Şükūfe çiçek engübīn oldı bal [H. 34b]

Arı Türkī'dür ism-i cinsdür. Cümle arılara ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ[8] fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve[9] bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile[10] ve rā-ı mühmelenüñ[11] iskānlarıyla zenbūr dirler. ʿArabī'de daḫı **zenbūr** dinür ki aṣlı ʿArabī'dür.[12] Ammā bal arısına ʿArabī'de **naḥl** dirler.[13] Kendū kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[14] ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve[15] işbāʿ-ı vāv'la Fārsī'dür. Türkī'de ḳovan dirler. Bir nevʿi sepeddür ki[16] arılar içinde bal yaparlar. ʿArabī'de żamme-i kāf-ı ʿArabī ile[17] **[E. 36a]** ve vāv-ı müşeddedenüñ fetḥasıyla[18] ve

1 aḳ bulut pāresi gibi görinür : -E, -Z
2 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla : -E, -Z
3 italik yazılan kısım : -E, -Z
4 fetḥ-i mīm ve cīm ve müşedded rā-ı mühmele ile : fetḥ ve teşdīdle H
5 Aba Türkī'dür, ʿaba didükleri metāʿdur : ʿaba didükleri nesīcdür H
6 ṭoḳıyup : doḳıyup E
7 dirler : dinür H
8 ʿArabī'nüñ: ʿArabiyye'nüñ H; ʿArab'uñ E
9 nūn-ı sākine ve : nūn-ı sākineden ṣoñra H
10 żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile : fetḥasıyla ve vāv ile H
11 mühmelenüñ : mühmeleteynüñ H
12 dinür ki aṣlı ʿArabī'dür : dirler E, Z
13 ammā bal arısına ʿArabī'de naḥl dirler : -H
14 ʿArabīnün fetḥasıyla : ʿArabī'nüñ fetḥiyle Z; ʿArab'uñ fetḥiyle E
15 ile ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve : ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle H
16 ki : -H
17 żamme-i kāf-ı ʿArabī ile : kāf-ı mażmūme E, Z
18 vāv-ı müşeddedenüñ fetḥasıyla : vāv-ı müşeddede-i meftūḥa H

elif-i memdūde ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[1] fetḥasıyla **[Z. 20a]** ve hā-ı ġayr-i melfūza ile[2] **küvvāre** dinür. Şükūfe şīn-i muʿcemenüñ ve kāf'uñ żammeleriyle[3] ve vāv-ı sākine ve fā-ı meftūḥadan ṣoñra hā-ı resmī ile[4] Fārsī'dür. Türkī'de çiçek dirler. ʿArabī'de **zehr** dinür. Bi'l-fetḥi ve fetḥi'l-hā ve sükūnihā.[5] Engübīn fetḥ-i hemze ve sükūn-ı nūn ve żamme-i kāf-ı Pārsī[6] ve kesre-i bā-ı muvaḫḫade[7] ve süḳun-ı yā-ı ḥuṭṭī ve nūn ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de bal dirler. ʿArabī'de ʿayn ve sīn-i mühmeleteyn fetḥalarıyla ve lām-ı sākine ile **ʿasel** dinür.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

arıya feʿūlün **di zenbū** feʿūlün **r u kendū** feʿūlün **ḳovan** feʿūl **şükūfe** feʿūlün **çiçek en** feʿūlün **gübīn ol** feʿūlün **dı bāl** feʿūl

5 **Bölük ṣaç örüli vü ṣarḳuḳ[10] beñ** [H. 35a]

Di gīsū vü merġūl ü ferḫāl ü ḫāl

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı evveli mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ ʿale't-tertīb[11] tercemesidür. Meṣelā mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesi mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ her bir kelimesinüñ ʿale't-tertīb maʿnā-yı Türkī'sidür yaʿnī[12] bölük ṣaç terkībi ki mıṣrāʿ-ı evvelüñ ibtidāsında vāḳiʿ olmışdur.[13] Türkī'dür ki[14] zülf ü kākül daḫı dirler. Maḥbūblaruñ ḫaṣāyiṣindendür. Fārsī'de kāf-ı **[E. 36b]**ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve[15] sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı melfūża ile[16] gīsū dirler. Kākül ve zülf daḫı Fārsī'dür bu maʿnāya Türkī'de daḫı müstaʿmeldür.[17] ʿArabī'de ẕāl-ı muʿcemenüñ

1 elif-i memdūde ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : elif ile ve rā-ı mühmelenüñ E, Z
2 hā-ı ġayr-i melfūza ile : hā-ı ʿalāmetle H
3 muʿcemenüñ ve kāf'uñ żammeleriyle : menḳūṭa żammesiyle E; menḳūṭanuñ żammesiyleZ
4 ve vāv-ı sākine ve fā-ı meftūḥadan ṣoñra hā-ı resmī ile : -E, -Z
5 bi'l-fetḥi ve fetḥi'l-hā ve sükūnihā : -H
6 fetḥ-i hemze… kāf-ı Pārsī : hemze-i meftūḥa ve sükūn-ı nūn'la ve kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle H
7 kesre-i bā-ı muvaḫḫade: kesre-i muvaḫḫade: -Z; bā-ı ʿArabiyye'nüñ kesriyle H
8 süḳun-ı yā-ı ḥuṭṭī ve nūn : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyye ve nūn-ı sākineyn H
9 ʿayn ve sīn-i mühmeleteyn … ʿasel dinür : fetḥ-i ʿayn ile ʿasel maʿnāsınadur E, Z
10 ṣarḳuḳ : ṣarḳuġ E, Z
11 bu beytüñ… ʿale't-tertīb : beyt-i mezbūruñ mıṣraʿ-ı ṣānīsinüñ leff ü neşr-i müretteb tarīḳiyle H
12 mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesi mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ her … maʿnā-yı Türkīsidür, yaʿnī : -E, -Z
13 ibtidāsında vāḳiʿ olmışdur: -E
14 Türkī'dür ki : Türkī'dür saç bölügi dimekdür H
15 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve : āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākineden ṣoñra H
16 vāv-ı melfūża ile : işbāʿ-ı vāv'la H
17 kākül ve zülf daḫı Fārsī'dür, bu maʿnāya Türkī'de daḫı müstaʿmeldür : -E, -Z

żammesiyle[1] **ẕüvābe** maʿnāsınadur.[2] Fetḥa ile daḫı rivāyet olınmışdur[3] ve kile't-taḳdīreyn[4] cemʿi **ẕüvāyib** gelür. Örüli kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī örülmüş şaça dirler. Fārsī'de fetḥ-i mīm ile ve żamme ile daḫı cāʾizdür[5] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle[6] ve vāv-ı aṣliyye[7] ve lām'uñ iskānlarıyla merġūl dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmele ile **ʿaḳīṣa** żād-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[8] ve kesr-i fā ile [9] **żafīre** dirler.[10] Ṣarḳuḳ lafẓı Türkī'dür. Bu daḫı Türkī'dür.[11] Yaʿnī örülü ve[12] ḳıvırcıḳ olmayup **[H. 35b]** ṣarḳan ṣaç dimekdür. Fārsī'de fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmele-i [13] sākine ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve āḫirinde lām-ı sākine ile[14] ferḫāl dirler. Bu luġatda Fārsī'de āḫirinde rā-ı mühmele ile ferḫār daḫı dinilmişdür.[15]ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabī'nüñ[16] fetḥi ve kesriyle[17] cāʾizdür.[18] Şiʿr-i muteressil ġayr-i muceʿʿed maʿnāsına sebiṭe dirler.[19] *Ve [Ferḫār Türkistān'da bir şehrüñ adıdur ve hem daḫı bir büt-ḫānenüñ adıdur. Dirler ki anda güzel cāriyeler ṭurup ol bütlere ḫidmet iderler yitmişden eksük olmaz. Her biri hüsn ü cemālde bī-naẓīrdür. Şöyle ki birisine bir miḳdār taġayyur vāḳiʿ olsa anı giderüp yirine bir aʿlāsın getürürler. Bir kimesne büt-ḫāneye gelüp ṣanemlere secde eylese ẕikr olınan cāriyelerden her ḳanġısına iltifāt eylese fi'l-ḥāl ol cāriye anuñ ḥalvetine varup murādın ḥāṣıl idüp ecr ü ṣevābın zuʿmlarınca ol bütlere īṣār u niṣār iderler.]*[20] Beñ bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı kāf ile[21] Türkī'dür. Yüzde olan biber danesi şeklinde[22] siyāh noḳtalara dirler ki ḫūblaruñ[23] muḥassenātındandur.

---

1 ẕāl-ı muʿcemenüñ żammesiyle : fetḥā-i ẕāl-ı muʿceme ile E, Z
2 maʿnāsınadur : dinür H
3 fetḥa ile daḫı rivāyet olınmışdur : -E, -Z
4 ve kile't-taḳdīreyn : -E, -Z
5 fetḥ-i mīm ile ve żamme ile daḫı cāʾizdür : mīm'üñ fetḥasıyla E, Z
6 żammesiyle : żammıyla E
7 vāv-ı aṣliyye : vāv'la H
8 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿcemenüñ fetḥasıyla Z; muʿceme ile H
9 kesr-i fā ile : kesre-i fā ile Z ; kesr-i fā ile -H
10 dirler : dinür H
11 bu daḫı Türkī'dür: -E, -H
12 yaʿnī örüli ve : meṣelā H
13 rā-ı mühmele-i : rā ile E; lām ile Z
14 ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve āḫirinde lām-ı sākine ile: -E
15 bu luġatda Fārsī'de āḫirinde rā-ı mühmele ile ferḫār daḫı dinilmişdür : -E, -Z
16 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
17 kesriyle: kesri Z
18 fetḥasıyla… cāʾizdür : ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla bā'nuñ kesresiyle daḫı mervīdür H
19 şiʿr-i muteressil ġayr-i muceʿʿed maʿnāsına sebiṭe dirler : Sebeṭ/sebıṭ u sebbāṭe daḫı dinür E, Z
20 italik yazılan kısım : -E, -Z
21 sükūn-ı kāf ile : kāf'uñ sükūnıyla H
22 olan biber danesi şeklinde : -E, -Z
23 ḫūblaruñ : meḥābībüñ H

Maʿlūm ola ki Türkī lisānda kāf istiʿmāli üç vech üzeredür. **[H. 36a]** Biri kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[1] pek **[E. 37a]** lafẓında[2] olan kāf gibi ki yumuşaḳ anuñ naḳīżīdür. Bunuñ maḫreci ḳāf maḫrecine ḳarībdür ve istiʿmāli ʿArabī'de **[Z. 20b]** ve Fārsī'de ve Türkī'de keşirü'l-vuḳūʿdur ve[3] biri daḫı kāf-ı ʿAcemī'dür. Beg lafẓında olan kāf gibi ki[4] mürādifi [5] emīrdür. Bunuñ maḫreci ġayn maḫrecine ḳarībdür. Bunuñ istiʿmāli Pārsī'de ve Türkī'de çoḳdur. Ammā ʿArabī'de nādiru'l-vuḳūʿdur. Ve biri daḫı[6] ṣaġır kāf'dur beñ lafẓında olan kāf gibi ki mürādifi ḫāldür. Bunuñ maḫreci burun içindedür ve bunuñ istiʿmāli ancak Türkī lisāndadur. ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmel degüldür ve[7] bu mışrāʿuñ āḫirinde vāḳiʿ olan beñ lafẓındaki[8] kāf[9] budur. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve lām-ı sākine ile[10] ḫāl dirler. ʿArabī'de **şāme** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

bölük ṣaç feʿūlün **örüli** feʿūlün **vü ṣarḳū** feʿūlün **ḳ beñ** feʿūl **di gīsū** feʿūlün **vü merġū** feʿūlün **l ü ferḫā** feʿūlün **l ü ḫāl** feʿūl

6 **Di oġlancıġa kūdek ü king gerz**

Cüvāndur yigit pūr oġul pīr zāl

Oġlancıḳ lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de evveli kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve āḫiri kāf-ı ʿAcem'üñ **[E. 37b]** sükūnıyla kūdek **[H. 36b]** dirler. ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle **ṣabī** dirler.[11] King kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle ve bāḳīsinüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla gerz dirler.[12] Yaʿnī ḳuvvetlü ve gövdelü oġlandur ki genç irisi dirler[13] ve **muḫanneṯ** oġlana daḫı dirler.[14] ʿArabī'de

1 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : kāf-ı ʿArabī'dür E, Z
2 lafẓında : lafẓından H
3 keşirü'l-vuḳūʿdur ve : keşirü'l-vuḳūʿdur E; keşirü'l-vuḳūʿ ve H
4 ki : -E
5 mürādifi: ve daḫı Z
6 daḫı : -E, -Z
7 müstaʿmel degüldür ve : nādirdür H
8 beñ lafẓındaki : -E, -Z
9 ki mürādifi ḫāldir. Bunuñ maḫreci burun içindedir ve bunuñ istiʿmāli … vāḳiʿ olan kāf : -E
10 ve elif-i memdūde ve lām-ı sākine ile : -E, -Z
11 ṣād-ı mühmelenüñ … ṣabī dirler : fetḥ-i ṣād-ı mühmele ile ṣabī maʿnāsınadur E, Z
12 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla gerz dirler : fetḥa-i vāḥide ile gerz dinür H
13 gövdelü oġlandur ki genç irisi dirler : gövdelü oġlandur E, Z
14 dirler: dir Z

daḫı **muḫannes** dinür. Cüvān cīm-i ʿArabiyye'nüñ żammesiyle ve vāv'uñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de yigit dirler.[2] ʿArabī'de **fetā** maʿnāsınadur fetḥ ve ḳaṣr ile **şebāb** gibi.[3] Pūr bā-ı Pārsī'nüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de oġul dirler. ʿArabī'de hemze-i[4] meksūre ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla[5] **ibn** maʿnāsınadur. Pīr Türkī'dür. Yaʿnī çoḳ yaşamış ḳoca ādem dimekdür. Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ[6] fetḥasıyla zāl dirler. Pīr lafẓı daḫı aṣlında[7] Fārsī'dür ve Türkī'de müstaʿmel luġat-ı müşterekedür.[8] ʿArabī'de şīn-i meftūḥa ile **şeyḫ** dinür.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

di oġlan feʿūlün **cıġa ḳū** feʿūlün **dek ü kin** feʿūlün **g gerz** feʿūl **[Z. 21a] cüvāndur** feʿūlün **yigit pū** feʿūlün **r oġul** feʿūlün **pīr zāl** feʿūl

7 **Bunamış ne fertūt ü ḳırġıl dü-mūy [E. 38a]**

Ḳarı pīre-zen ay u yıl māh u sāl [H. 37a]

Bunamış Türkī'dür yaʿnī[10] çoḳ yaşamış ḳocaya[11] dirler. Fārsī'de fā-ı meftūḥa[12] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile[13] ve tā-ı fevḳiyye-i ṭavīlenüñ iskānlarıyla fertūt dirler.[14] ʿArabī'de hā-ı hevvezüñ fetḥiyle[15] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[16] ve mīm-i sākine ile[17] **herem** maʿnāsınadur. Ḳırġıl Türkī'dür. Meṣelā ṣaḳalına beyāż ḳıl ḳarışup nıṣfı aḳ ve nıṣfı ḳara yaʿnī ḳarışıḳ ṣaḳallı[18] olan ādeme dinür. Fārsī'de dū-mūy dirler.[19] Dü ile mūy'dan terkīb olınmış

---

1 cīm-i ʿArabiyye'nüñ … elif-i memdūde ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
2 dirler : dir H
3 ʿArabī'de fetāmaʿnāsınadur, fetḥ ve ḳaṣr ile şebāb gibi : ʿArabī'de fetā maʿnāsınadur E, Z
4 hemze-i : elif-i H
5 ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla : -E, -Z
6 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ H
7 aṣlında : aṣılda E, Z
8 ve Türkī'de müstaʿmel luġat-ı müşterekedür : -E, -Z
9 şīn-i… şeyḫ dinür : şīn-i meftūḥa iledür Z; şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla şeyḫ dirler H
10 yaʿnī : -H
11 ḳocaya : ḳoca E
12 fā-ı meftūḥa : fā'nuñ fetḥasıyla H
13 vāv-ı aṣliyye ile : vāv-ı aṣliyyenüñ Z; vāv-ı sākineden ṣoñra H
14 tā-ı fevḳiyye-i ṭavīlenüñ iskānlarıyla fertūt dirler : teʾvīl ile fertūt dinür H
15 fetḥiyle : -E, -H
16 fetḥasıyla : fetḥalarıyla H
17 mīm-i sākine ile : mīm'üñ sükūnıyla E, Z
18 nıṣfı aḳ ve nıṣfı ḳara yaʿnī ḳarışıḳ ṣaḳallı : aḳ ve ḳara ḳıl ile ṣaḳalı ḳarışıḳ E, Z
19 dirler : dinür H

bir kelimedür.[1] Dü dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve sükūn-ı vāv ile[2] iki dimekdür. Mūy żamme-i mīm'le[3] ḳıl maʿnāsınadur. İki renkli ḳıl ḳarışıḳ[4] olduġından ötüri dü-mūy dimek[5] ile taʿbīr olınur.[6] ʿArabī'de elif-i meftūḥa ve şīn-i muʿceme-i sākine[7] ve mīm'üñ fetḥasıyla[8] ve ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[9] **eşmaṭ** maʿnāsınadur. Ḳarı Türkī'dür. Yaʿnī çoḳ yaşamış ḳoca ʿavrat dimekdür.[10] **[E. 38b]** Fārsī'de bā-ı Pārsī'nüñ[11] kesresiyle ve yā-ı sākine ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[12] pīre-zen dirler. ʿArabī'de **ʿacūze** maʿnāsınadur.[13] Ay Türkī'dür. Otuz güne dirler.[14] Fārsī'de māh dirler.[15] ʿArabī'de **şehr**[16] dinür. Elifsüz meh daḫı dirler.[17] Ḳıṭʿa-i ūlānuñ altıncı beytinde māh lafẓınuñ tafṣīli geçmişdür. Yıl **[H. 37b]** Türkī'dür. İki nevʿdür. Birine[18] sene-i ḳameriyye dirler[19] ve birine sene-i şemsiyye dirler. Ammā sene-i ḳameriyye oldur ki devr-i ḳamer ḥesābınca bir yılı[20] on iki aya taḳsīm idüp her birine bir[21] ad virmişlerdür. Meṣelā[22] evvelen Muḥarrem baʿdehu Ṣafer baʿdehu Rebīʿu'l-evvel ilā āḫirihi[23] Ẕi'l-ḥicce'de tamām olur. Bu aylaruñ bir ayı yigirmi ṭoḳuz ve bir ayı otuz gün olur. Bu taḳdīrce sene-i ḳameriyye üç yüz elli dört gün ve sekiz sāʿat ve ḳırḳ dört daḳīḳadur. Bu ḥesāb üzere[24] otuz üç sene-i ḳameriye taḳrīben otuz iki sene-i şemsiyye olur. Ammā sene-i şemsiyye üç yüz altmış beş gün ve rubʿ-ı yevmdür ki bu küsūrdan

1 terkīb olınmış bir kelimedür : mürekkebdür E, Z
2 żammesiyle ve sükūn-ı vāv ile : żammıyla ve vāv-ı resmī ile H
3 żamme-i mīm'le : -H
4 ḳarışıḳ : -E, -Z
5 dimek: -Z, -H
6 ötüri dü-mūy dimek ile taʿbīr olınur : dü-mūy dimek ile taʿbīr olınmışdur E, Z
7 elif-i meftūḥa ve şīn-i… sākine : hemze-i meftūḥadan ṣoñra şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla H
8 fetḥasıyla: fetḥiyle Z
9 mīm'üñ fetḥasıyla ve ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : mīm-i meftūḥa ve ṭā-ı mühmele-i sākine ile H
10 çoḳ yaşamış ḳoca ʿavrat dimekdür : yaşamış ḳocaḳarıya dinür E, Z
11 Pārsī'nüñ: Fārsī'nüñ Z; ʿAcemīye'nüñ H
12 yā-ı sākine ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla… sākine ile : yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla E, Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z; dirler H
14 otuz güne dirler : -E, -Z
15 dirler : -H
16 şehr : şühūr H
17 dirler : dinür E
18 birine : biri E, Z
19 dirler: -E
20 yılı : yıl E, Z
21 her birine bir: -E
22 meṣelā : -E, -Z
23 ilā āḫirihi : -E, -Z
24 bu ḥesāb üzere: -Z

dörder[1] yılda bir gün ḥāṣıl **[Z. 21b]** olup ol yıl üç yüz altmış altı gün olur. Ol yıla sāl-ı kebīsa dirler ve ol güne yevm-i kebīsa dirler. Bu seneʾi daḫı on **[E. 39a]** ikiye taḳsīm idüp her birine bir ad virmişlerdür. Meṣelā[2] evvelen āẕer baʿdehu nīsān baʿdehu aylar şubāṭ'da tamām olur ve bu aylaruñ baʿżısı[3] otuz gün baʿżısı[4] otuz bir gün olur. Ve şems bu on iki ayda bir devresin tamām ider.[5] Türkī'de bu miḳdār güne bir yıl dirler. Fārsī'de sāl dinür.[6] ʿArabī'de **ʿāmm** maʿnāsınadur[7] taḥrīkle **sene** daḫı dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

bunamış feʿūlün **ne fertū** feʿūlün **t ü ḳırġıl** feʿūlün **dü-mūy** feʿūl **ḳarı pī** feʿūlün **re-zen a** feʿūlün **y u yıl mā** feʿūlün **[H. 38a] h u sāl** feʿūl

8 **Süḫan dārem ez-dür bih ez-men sitān**

Sözüm var eyü incüden benden al

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı evveline mıṣrāʿ-ı ṣānīsi leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere[8] terceme vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā süḫan lafẓı sīn-i mühmelenüñ żammıyla[9] ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve ʿaksiyle daḫı Fārsī'dür. Türkī'de söz dirler. ʿArabī'de **kelām** maʿnāsınadur.**[E. 39b]** Dārem dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve mīm-i sākine ile[10] dārīden'den nefs-i mütekellim-i vaḥde ṣıġasıdur.[11] Türkī'de ṭutarum dimekdür. Bi-ḥasebi't-terḳib söz dutarum yaʿnī sözüm vardur dimekdür.[12] Ez-dür Fārsī'dür.[13] Ez elif-i meftūḥa ve zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla Fārsī'dür. ʿArabī'de ḥurūf-ı cārreden olan[14] mīm-i meksūre ile[15] ibtidā-ı

1 dörder : dört H
2 meṣelā : -E, -Z
3 baʿżısı: baʿżı Z, H
4 baʿżısı: baʿżı Z, H
5 bir devresin tamām ider: devresin tamām eyler Z; devresin tamām ider H
6 dinür : -H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
8 leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere :ʿale't-tertīb E, Z
9 żammıyla : żammesiyle H
10 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve mīm-i sākine ile : -H
11 vaḥde ṣıġasıdur : vaḥdedür E, Z
12 Bi-ḥasebi't-terḳib söz dutarum yaʿnī sözüm vardur dimekdür : yaʿnī sözüm var dimek olur H
13 Fārsī'dür : -E, -Z
14 ḥurūf-ı cārreden olan : -H
15 ile : gibi E, Z

ġāyet içün gelür.[1] Min maʿnāsınadur ki[2] tafṣīli ikinci ḳıṭʿanuñ evvelki beytinde[3] geçmişdür. Dür[4] dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ[5] sükūnıyla teşdīdle ve taḫfīfle cāʾizdür. İncü maʿnāsınadur terkīb olıcaḳ[6] incüden dimek olur.[7] ʿArabī'de **mine'l-lü'lü'** maʿnāsınadur.[8] Bih bā-ı ʿArabiyye'nüñ[9] kesresiyle ve hā-ı aṣliyye ile Fārsī'dür. Türkī'de yig dirler. Meṣelā iyü dimekdür. Nitekim Türkī'de[10] filān şeyʾi filān şeyʾden iyüdür diyecekleri yirde filān filāndan yigdür dirler. Ez-men Fārsī'dür. Ez bunda daḫı[11] sābıḳ gibidür. Türkī'de "den" ile taʿbīr olınan maʿnādandur.[12] **[H. 38b]** ʿArabī'de ḥurūf-ı cārreden olan "**min**" maʿnāsınadur.[13] Men mīm'üñ fetḥasıyla ben dimekdür. Yaʿnī benden **[Z. 22a]** diyecek yirde ʿAcem ez-men **[E. 40a]** dirler.[14] ʿArabī'de **minnī** maʿnāsınadur.[15] Sitān sīn-i mühmelenüñ kesresiyle sitānden'den müştaḳdur. Emr-i ḥāżırdur. Türkī'de elif-i memdūde ile al dimekdür.[16] Bir nesneʾi almaġa emr itmekdür.[17] ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve ẕāl-ı sākine[18] ile **ḫüẕ** dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

Süḫan dā feʿūlün **rem ez-dür** feʿūlün **bih ez-men** feʿūlün **sitān** feʿūl **sözüm var** feʿūlün **eyü in** feʿūlün **cüden ben** feʿūlün **den al** feʿūl

---

1 içün gelür : içündür H
2 min maʿnāsınadur ki : -E, -Z
3 ikinci ḳıṭʿanuñ evvelki beytinde : yuḳarıda E; yuḳarıda -Z
4 dür : -H
5 mühmelenüñ : ḳaraşetüñ E, Z
6 maʿnāsınadur… olıcaḳ: maʿnāsınadur terkīb olınca Z; maʿnāsına bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'de H
7 dimek olur : dimekdür E, Z
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
9 ʿArabiyye'nüñ : ʿArabī'nüñ Z; muvaḥḥadenüñ H
10 Türkī'de:-E
11 bunda daḫı : -E, -Z
12 olınan maʿnādandur : olınan maʿnadur Z; olınur maʿnādur H
13 ʿArabī'de ḥurūf-ı cārreden olan "min" maʿnāsınadur : -E, -Z
14 ʿAcem ez-men dirler : ʿAcem ez-men dir Z; ez-men dirler H
15 maʿnāsınadur : dirler H
16 emr-i ḥāżırdur. Türkī'de elif-i memdūde ile : Türkī'de H
17 bir nesneʾi almaġa emr itmekdür : -H
18 żammesiyle ve ẕāl-ı sākine : żammıyla ve sükūn-ı ẕāl-ı menḳūṭa H

5

El-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisetü[1] der-baḥr-i mużāriʿ-i aḫreb ü mekfūf ü maḳṣūr

Peyveste ḳurulı ṭutar elde ḳaşuñ kemān

Yā Rab ne şūḫ-ı ẓālim olur işbu bed-gümān

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilāt

Baḥr-i mużāriʿ aḫreb ü mekfūfdur ʿayān

Bu ḳıṭʿa[2] baḥr-i mużāriʿdendür ki aṣlı her mıṣrāʿda birer kerre mefāʿīlün fāʿilātün mefāʿilün fāʿilātündür. Mużāriʿ müşābih maʿnāsınadur. Bu baḥre mużāriʿ didükleri baḥr-i remele müşābih oldugı **[E. 40b]** içündür. Bu baḥruñ cüzʾ-i evveline ki mefāʿīlündür. Ḫarb ʿilleti dāḫil olup lām'uñ żammesiyle mefʿūlü olmışdur.[3]

Taʿrīf

Ḫarb luġatda vīrān itmege dirler ve ıṣṭılāḥda **[H. 39a]** oldur ki mefāʿīlün cüzʾinüñ evvelinden mīm ve āḫirinden nūn sāḳıṭ olup fāʿīlü ḳalduḳdan ṣoñra yirine żamme-i lām'la[4] mefʿūlü getürilüp aḫreb dinür. Ve cüzʾ-i ṯānī ve ṯālişine ki fā ʿilātün mefāʿīlündür. Keff ʿilleti dāḫil olup tā'nuñ ve lām'uñ żammeleriyle fāʿilātü ve mefāʿīlü ḳalmışdur.[5]

Taʿrīf

Keff luġatda girü ṭutmaġa dirler ve atuñ virmege dirler. Ve ıṣṭılāḥda eczā-ı subāʿīyyeden yedinci ḥarf-i sākini ki sebeb-i ḫafīf ola ḥaẕf itmege dirler. Meṯelā fāʿilātün'den ve mefāʿīlün'den nūn sāḳıṭ olup tā'nuñ ve lām'uñ żammeleriyle fāʿilātü ve mefāʿīlü ḳalur. Yaʿnī bunlaruñ her birinüñ nūn'larınuñ mā-ḳabli müteḥarrik ḳalup[6] mekfūf dinür. Ve cüzʾ-i rābiʿine ki fāʿilātün'dür. Ḳaṣr ʿilleti duḫūl idüp tā'nuñ sükūnıyla[7] fāʿilātü ḳalmışdur **[E. 41a]** ve buña maḳṣūr dinilmişdür. Ḳaṣr

1 el-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisetü : ḳıṭʿa-i ḫāmis E, Z
2 ḳıṭʿa : rubāʿi H
3 lām'uñ żammesiyle mefʿūlü olmışdur : mefʿūlü olmışdur żammesiyle H
4 żamme-i lām'la : lām'uñ żammesiyle H
5 tā'nuñ… ḳalmışdur : fāʿilātü ve mefāʿīlü ḳalmışdur, tā'nuñ ve lām'uñ żammeleriyle E, Z
6 müteḥarrik ḳalup : ḥareketi üzere bāḳī ḳalup H
7 duḫūl idüp tā'nuñ sükūnıyla : dāḫil olup tā-ı sākine ile H

ʿilletinüñ tafṣīli[1] ḳıṭʿa-i ṣālişede mürūr eyledi.[2] ***Ve bi'llāhi't-tevfīḳ ve huve niʿme'l-muʿīn***[3]

1 **Dirler süciye bāde vü mül hem piyāle cām [Z. 22b]**

Ḳırnaḳ kenīzek ü ḳula di bende hem ġulām

Süci Türkī'dür. Sekerātdan şarāb didükleri ḥarām şeyʾdür. Fārsī'de ṣānī ḥurūf-ı tehecci olan bā-ı meftūḥa ile bāde dirler.[4] Ve mīm-i mażmūme ile mül daḫı dinür.[5] ʿArabī'de ḥā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[6] **[H. 39b] ḫamr** maʿnāsınadur.[7] Piyāle bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭī ile Pārsī'dür.[8] Türkī'de cām dirler [9] içinden şarāb içdükleri ẓarfdur. ʿArabī'de fetḥateyn ile **ḳadeḥ** dinür.[10] Cām daḫı ʿArabī'dür. İkisi de Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de[11] müstaʿmeldür. Lüġāt-ı müşterekedendür.[12] Bunuñ Türkī'si ayaġdur.[13] Ḳırnaḳ Türkī'dür. Cāriye didükleri maḫlūḳdur ki[14] esīrüñ dişisine dirler. Fārsī'de kāf'uñ fetḥasıyla ve nūn-ı meksūre ile[15] kenīzek dirler. ʿArabī'de fetḥateyn ile **eme** maʿnāsınadur.[16] Kenīzek kelimesinüñ āḫirinde olan kāf-ı taṣġīrdür. Ḳırnacuḳ dimekdür.[17] Ḳul Türkī'dür.[18] Muṭlaḳa esīre dirler. Erkek olsun dişi olsun Fārsī'de bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla[19] bende dirler. Ġulām daḫı Fārsī'dür. **[E. 41b]** ve Türkī'de ḳul maʿnāsınadur. Ammā ʿArabī'de ġulām erkek[20] oġlana dirler. Bendenüñ ʿArabī'si **ʿabd**dur.

---

1 ḳaṣr ʿilletinüñ tafṣīli : ḳaṣruñ taʿrīfi E, Z
2 mürūr eyledi: geçmişdür Z; sebḳat eylemişdür H
3 ve bi'llāhi't-tevfīḳ ve huve niʿme'l-muʿīn : -Z; Başarı (tevfîk) ancak Allâh'ın yardımıyla gerçekleşir. O, ne güzel yardımcıdır!
4 ṣānī-i ḥurūf-ı tehecci olan bā-ı meftūḥa ile bāde dirler : bāde dinür E, Z
5 dinür : dirler H
6 ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle : ʿArabī'de fetḥ ile E; fetḥa ile Z
7 maʿnāsınadur : dirler H
8 ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭī ile Pārsī'dür : ʿAcemī'nüñ kesresiyle Fārsī'dür H
9 dirler : ki E
10 dinür : dirler H
11 Fārsī'de ve ʿArabī'de : ʿArabī'de ve Fārsī'de H
12 lüġāt-ı müşterekedendür : -H
13 bunuñ Türkīsi ayaġdur : -E, -Z
14 cāriye didükleri maḫlūḳdur ki : -H
15 kāf'uñ fetḥasıyla ve nūn-ı meksūre ile : -E, -Z
16 Bu cümle E,Z'de "Esīrüñ dişisine dirler." Cümlesinden sonra gelmiştir.
17 kenīzek kelimesinüñ āḫirinde olan kāf-ı taṣġīrdür. Ḳarıncuḳ dimekdür : -E, -Z
18 Ḳul Türkī'dür : -H
19 bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : -E, -Z
20 erkek : -E, -Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

dirler sü mefʿūlü **ciye bāde** fāʿilātü **vü mül hem pi** mefāʿīlü **yāle cām** fāʿilāt **ḳırnaḳ ke** mefʿūl **nīzek ü ḳu** fāʿilātü **la di bende** mefāʿīlü **hem ġulām** fāʿilāt

2 **Güncişk serçe şırça daḫı āb-gīnedür**

Sürçe ṭayına yaʿnī bi-laġzed ḫaber peyām

Güncişk kāf-ı ʿAcem'üñ[1] żammesiyle ve nūn-ı sākine **[H. 40a]** ve cīm-i ʿArabī'nüñ[2] kesresiyle ve şīn-i muʿcemenüñ ve āḫirinde kāf-ı ʿArabī'nüñ[3] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de serçe dirler ki meşhūr ḳuşcuġazdur.[4] ʿArabī'de **ʿuṣfūr** maʿnāsınadur.[5] Ṣırça Türkī'dür. Şol berrāḳ şīşedür ki[6] andan şīşe ve ḳandīl ve cām[7] yaparlar. Fārsī'de elif-i memdūde ile ve s̱ānī-i ḥurūf-ı teheccī olan bā'nuñ sükūnıyla ve kāf-ı meksūre ve iki noḳṭalı yā-ı taḥtaniyyenüñ iskānlarıyla ve nūn-ı meftūḥadan ṣoñra hā-ı resmī ile[8] āb-gīne dirler. ʿArabī'de zā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle **zücāc** dinür.[9] Sürçe kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī ayaġın[10] sürçmesine dirler. Ṭayına lafẓı daḫı Türkī'dür sürçmek maʿnāsınadur.[11] Fārsī'de bā-ı teʾkīdden ṣoñra lām'uñ fetḥasıyla ve ġayn-ı muʿcemenüñ sükūnıyla[12] **[E. 42a]** ve zā-ı muʿcemenüñ[13] fetḥasıyla ve dāl-ı mühmele-i sākine ile[14] bi-laġzed dirler. Laġzīden'den müştaḳ fiʿl-i mużāriʿdür. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve s̱ā-ı müs̱elleṣe ve rā-ı mühmele[15] ile **ʿaṣr** maʿnāsınadur ve dāl-ı mühmele-i meftūḥa ve ḥā-ı ġayr-i menḳūṭa żād-ı muʿceme ile **daḫż [Z. 23a]** daḫı dirler.[16] Ḫaber Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥalarıyla[17] medle ve āḫirinde mīm-i sākine ile[18] peyām dinür.[1] ʿArabī'de daḫı

---

1 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ H
2 ʿArabī'nüñ: ʿArabiyye'nüñ H
3 ʿArabī'nüñ: ʿArab'uñ E
4 ki meşhūr ḳuşcuġazdur : bir ḳuşcuġazdur E, Z
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
6 şol berrāḳ şīşedür ki : bir berrāḳ şīşedür E, Z
7 andan şīşe ve ḳandīl ve cām : andan şīşe Z; andan şeyʾ E
8 ve s̱ānī-i ḥurūf-ı teheccī olan bā'nuñ sükūnıyla… hā-ı resmī ile –E, -Z
9 zā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle zücāc dinür : zā-ı maẓmūme ile zücāc maʿnāsınadur E, Z
10 ayaġın : ayaḳ H
11 lafẓı daḫı Türkī'dür, sürçmek maʿnāsınadur : daḫı sürçmek maʿnāsınadur Türkī'de H
12 ve ġayn-ı muʿcemenüñ sükūnıyla : ġayn-ı sākine E, Z
13 muʿcemenüñ : ʿArabiyye'nüñ H
14 ve dāl-ı mühmele-i sākine ile : -E, -Z
15 fetḥasıyla ve … mühmele : fetḥiyle ve s̱ā-ı müs̱elleṣe ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa H
16 ve dāl-ı mühmele-i … muʿceme ile daḫż daḫı dirler : zeleldaḫı dirler E, Z
17 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : iḳi noḳṭalı yā-ı taḥtaniyyenüñ H
18 medle ve āḫirinde mīm-i sākine ile : -E, -Z

ḫaber maʿnāsınadur.[2] Maʿlūm ola ki ḫaber lafẓı aṣlında **[H. 40b]** ʿArabī'dür ammā Türkī'de ve Fārsī'de daḫı müstaʿmel luġat-ı müşterekedür.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

güncişk mefʿūlü **serçe şırça** fāʿilātü **daḫı āb-** mefāʿīlü **gīnedür** fāʿilāt **sürçe ṭa** mefʿūlü **yına yaʿnī** fāʿilātü **bi-laġzed ḫa** mefāʿīlü **ber peyām** fāʿilāt

3 **Ber-benddür gömüldürük efsārdur yular**

Fitrāk terki zīn eger oldı uyan ligām

Ber-bend kelimesi Fārsī'dür. Ber ile bendden mürekkebdür. Ber bā-ı ʿArabī'nüñ[4] fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla gögüs maʿnāsınadur. Bend bā-ı ʿArabī'nüñ[5] fetḥasıyla ve nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[6] baġ maʿnāsınadur. ʿArabī'de **ḳayd** gibi atuñ gögsüne urduḳları[7] şeyʾdür. Türkī'de kāf'la mīm'üñ żammeleriyle gömüldürük dirler. Sīne-bend daḫı dirler.[8] Sīne-bend daḫı **[E. 42b]** Fārsī'dür.[9] Sīne ile bend'den mürekkebdür.[10] Lākin Türkī'de müstaʿmel olan budur.[11] ʿArabī'de fetḥateyn ile **lebeb** dinür. Efsār Fārsī'dür. Türkī'de yular dirler ki atuñ ve ḳaṭıruñ başına ṭaḳarlar.[12] ʿArabī'de fetḥateynle[13] **zemām** dinür. Fitrāk fā'nuñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla medle[14] Fārsī'dür. Türkī'de terki dirler[15] egerüñ iki etrāfından baġladuḳları[16] ḳayışlar ve taşmalardur. ʿArabī'de **[H. 41a] semūṭ** dinür.[17] Zīn zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ[18] ve nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de eger dirler ki ata urup üzerinde otururlar. ʿArabī'de

---

1 dinür: dirler Z
2 maʿnāsınadur : dinür H
3 maʿlūm ola ki ḫaber lafẓı aṣlında … luġat-ı müşterekedür : -E, -Z
4 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ H
5 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ H
6 nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : nūn ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
7 ʿArabī'de ḳayd gibi atuñ gögsüne urduḳları : atlaruñ gögsüne baġladuḳları H
8 daḫı dirler : didükleri şeyʿdür H
9 sīne-bend… Fārsī'dür : ammā sīne-bend de Fārsī'dür aṣlda E; ammā sīne-bend Fārsī'dür aṣlda Z
10 sīne ile bend'den mürekkebdür : -E, -Z
11 lākin Türkī'de müstaʿmel olan budur : -H
12 atuñ ve ḳaṭıruñ başına ṭaḳarlar: atuñ başına daḳarlar ; atuñ başına ṭaḳarlar Z
13 fetḥateynle : -E, -Z
14 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla medle : -E, -Z
15 dirler : didükleri E
16 iki etrāfından baġladuḳları : etrāfında aşılan E, Z
17 dinür : maʿnāsınadur H
18 yā-ı ḫuṭṭīnüñ : yā-ı müsennāt-ı taḥtaniyyenüñ H

sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[1] **serc** maʿnāsınadur. Ligām lām'uñ kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de uyan maʿnāsınadur[2] ki atuñ başına ururlar ve atı anuñla[3] żabṭ iderler. ʿArabī'de lām'uñ kesresiyle ve cīm-i ʿArabiyye[4] ile **licām** dinür. Ligāmdan[5] muʿarrebdür.

Takṭīʿ-i Beyt

ber-bend mefʿūlü **dür gömüldü** fāʿilātü **rük efsār** mefāʿīlü **dur yular** fāʿilāt **fitrāk** mefʿūlü **terki zīn e** fāʿilātü **yer oldı u** mefāʿīlü **yan ligām** fāʿilāt

4 **Kef-gīr kepçe tābe ṭıġan çölmege di dīg [E. 43a]**

Cūşīd ü puḫt ḳaynadı vü pişdi çig ü ḫām

[Z. 23b] Kef-gīr Fārsī'dür. Türkī'de kepçe dirler. Şol nesnedür ki anuñla aş köpügin alurlar. Büyük ḳaşıḳ gibi aġaçdan ve baḳırdan ve timürden düzerler. Delik delik olur. Türkī'de ġalaṭ idüp kāf'dan ṣoñra[6] vāv ile kevgīr dirler. Kef ile gīrden mürekkebdür. Kef köpük maʿnāsınadur. Gīr ṭutmaḳ ve almaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī köpük ṭutıcı ve[7] alıcı dimekdür. Tābe Fārsī'dür. Türkī'de ṭıġan dinür. Tava didükleri evānī nevʿindendür.[8] Ammā tava didükleri daḫı tābe lafẓındandur.[9] Bā'nuñ vāv'a **[H. 41b]** ibdāl olınması ḳāʿide-i Fārsī'dür. Gusfend ile gusbend gibi.[10] Çölmek Türkī'dür. Ṭopraḳdan düzüp içinde aş pişürürler. Fārsī'de kesre-i mechūle-i[11] dāl-ı mühmele ile ve yā-ı ḫuṭṭī ve kāf-ı ʿAcem'üñ iskānlarıyla[12] dīg dirler. Kāf-ı ʿArabī ile söyleyenler[13] ġalaṭ söylemişlerdür diyü ***Sūdī*** merḥūmdan menḳūldur.[14] ʿArabī'de ḳāf-ı meksūre ile **ḳıdr** maʿnāsınadur.[15] Cūşīd cīm-i ʿArabī'nüñ[16] żammesiyle ve vāv-ı

1 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla : -H
2 maʿnāsınadur : dirler H
3 ururlar ve atı anuñla : urup anuñla H
4 cīm-i ʿArabiyye : cīm-i meftūḥa H
5 ligāmdan : -E, -Z
6 kāf'dan ṣoñra : -H
7 ṭutıcı ve : -H
8 evānī nevʿindendür : evānīdür E, Z
9 ammā tava didükleri daḫı tābe lafẓındandur: tave daḫı tābe lafẓınuñ bedelidür E, Z
10 bā'nuñ … gusfend ile gusbend gibi : Fārsī'de bā'nuñ vāv'a ibdāli meşhūrdur E, Z
11 mechūle-i : -H
12 yā-ı ḫuṭṭī ve kāf-ı ʿAcem'üñ iskānlarıyla : yā-ı mechūle ve kāf-ı ʿAcemī ile H
13 söyleyenler : dinilür E, Z
14 Sūdī merḥūmdan menḳūldur : Sūdī'den naḳl olınmışdur E, Z
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ H; ʿAcem'üñ E

aṣliyye ve şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle **[E. 43b]** ve yā-ı ḥuṭṭī[1] ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Cūşīden'den ṣīġa-i māżīdür ki[2] Türkī'de ḳaynadı dimekdür.[3] ʿArabī'de **ġalā** maʿnāsınadur ki ġālayāndan ḳaynamaḳ maʿnāsınadur.[4] Puḫt bā-ı ʿAcem'üñ[5] żammesiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ[6] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de pişdi dirler.[7] Puḫten'den ṣīġa-i māżīdür.[8] ʿArabī'de feṯḥ-i ṭā-ı ġayr-i menḳūṭa ile[9] **ṭabḫ** maʿnasınadur.[10] Çig Türkī'dür. Pişmemiş olana dirler. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ feṯḥasıyla medle ve mīm-i sākine ile ḫām dinür.[11] ʿArabī'de nūn-ı meksūre[12] ve yā-ı müşeddede ile **niyy** maʿnāsınadur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kef-gīr mefʿūlü **kepçe tābe** fāʿilātü **ṭıġan çölme** mefāʿīlü **ge di dīg** fāʿilāt **cūşīd ü** mefʿūlü **puḫt ḳayna** fāʿilātü **dı vü pişdi** mefāʿīlü **çig ü ḫām** fāʿilāt

5 **Şemşīr ü ṭīġ di ḳılıca deşne ḫancere**

Keymuḫt ṣaġrı ḳına ġılāf ayd u hem niyām [H. 42a]

Şemşīr şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve feṯḥasıyla daḫı eṣaḥḥdur.[14] Kesre ile[15] ʿinde'l-ʿavām meşhūrdur. **[E. 44a]** Fārsī'dür. Tīġ daḫı tā-ı ḳaraşet ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyye ve ġayn-ı muʿceme ile kesre-i vāḥide ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de ḳılıc dirler ālāt-ı ḥarbden meşhūr āletdür.[17] ʿArabī'de **[Z. 24a]** feṯḥa-i sīn-i mühmelenüñ feṯḥasıyla[18] **seyf** maʿnāsınadur. Deşne dāl-ı mühmelenüñ feṯḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ[19] sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-ı melfūẓa ile Fārsī'dür.

---

1 yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ H
2 ki : -H
3 dimekdür : dinür H
4 ki ġālayāndan ḳaynamaḳ maʿnāsınadur : -H
5 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ H
6 muʿcemenüñ : muʿceme H
7 dirler : dinür H
8 ṣīġa-i māżīdür : māżīdür H
9 feṯḥ-i ṭā-ı ġayr-i menḳūṭa ile : -E, -Z
10 maʿnasınadur : maʿnasına E
11 ve mīm-i sākine ile ḫām dinür : ḫām dirler H
12 nūn-ı meksūre : nūn ile H
13 maʿnāsınadur : dinür H
14 feṯḥasıyla daḫı eṣaḥḥdur : feṯḥiyle daḫı luġatdur H
15 kesre ile : kesresiyle Z; kesrle H
16 tā-ı ḳaraşet ve yā-ı … kesre-i vāḥide ile : tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle E, Z
17 ālāt-ı ḥarbden meşhūr āletdür : -E, -Z
18 sīn-i mühmelenüñ feṯḥasıyla : sīn-i mühmele ile E, Z
19 mühmelenüñ feṯḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ : mühmele feṯḥasıyla ve şīn-i menḳūṭanuñ H

Türkī'de ḫancer dinür. Ālāt-ı ḥarbden iki yüzlü bir āletdür ammā ḫancer lafẓı[1] ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[2] ve cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[3] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[4] ʿArabī'de ve Fārsī'de daḫı ḫancer dinür.[5] Lisān-ı müteʿaddidde meşhūr[6] ve müstaʿmeldür. Keymuḫt kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[7] sükūnıyla ve mīm-i mażmūme ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ ve tā-ı ṭavīlenüñ iskānlarıyla[8] Fārsī'dür. Türkī'de ṣaġrı dirler. Bir nevʿi gönderat derisinden perdāḫt[9] iderler. Ḫām olur. Ḳılıçlaruñ ve bıçaḳlaruñ ḳınlarına ḳaplarlar. Ḳın Türkī'dür. Bıçaḳ ḳını ve kılıç ḳını gibi. Fārsī'de ġayn-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve lām-ı meftūḥa ve elif ve fā ile[10] ġılāf dirler ve niyām daḫı meksūre ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ **[H. 42b]** fetḥiyle medle ve āḫirinde mīm-i sākine ile Fārsī'dür.[11] Ġılāf ʿArabī'dür ammā Fārsī'de ikisi daḫı[12] müstaʿmeldür. Türkī'de ḳılıf didükleri **[E. 44b]** ġılāf lafẓınuñ[13] ġalaṭıdur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

şemşīr ü mefʿūlü **tīġ di ḳı** fāʿilātü **lıca deşne** mefāʿīlü **ḫancere** fāʿilāt **keymuḫt** mefʿūlü **ṣaġrı ḳına** fāʿilātü **ġılāf ayd u** mefāʿīlü **hem niyām** fāʿilāt

6 **Ṭam bām u borc vām u kös am ü murād kām**

Hem gāmdur adım daḫı dirler damāġa kām

Ṭam Türkī'dür. Aṣlda ev üstidür eve ıṭlāḳ olınur.[14] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥade ile[15] bām dinür. ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[16] **saṭḥ** maʿnāsınadur ve saḳf daḫı dirler.[17] Borc Türkī'dür. Fārsī'de vāv-ı meftūḥa ve medle[1] vām dirler. ʿArabī'de

1 ālāt-ı ḥarbden iki yüzlü bir āletdür; ammā ḫancer lafẓı : -E, -Z
2 ile : -H
3 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArabī'nüñ fetḥiyle Z; ʿArabiyye-i meftūḥa H
4 mühmelenüñ sükūnıyla : ġayr-i menḳūṭa-i sākine ile H
5 ʿArabī'de ve Fārsī'de daḫı ḫancer dinür : -H
6 meşhūr : meşhūrdur Z
7 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
8 muʿcemenüñ ve tā-ı ṭavīlenüñ iskānlarıyla : muʿceme-i sākine ile ve tā-ı ḳaraşet ile H
9 perdāḫt : peydā H
10 ġayn-ı muʿcemenüñ … elif ve fā ile : kesre-i ġayn-ı muʿceme ile E, Z
11 niyām… sākine ile Fārsī'dür : nūn-ı meksūre ile niyām daḫı dirler E, Z
12 ikisi daḫı : ikisi bile Z; daḫı E
13 ġılāf lafẓınuñ : ġılāfuñ E, Z
14 aṣlda ev üstidür, eve ıṭlāḳ olınur : ev üstlerine dirler H
15 bā-ı muvaḥḥade ile : -E, -Z
16 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla : fetḥa ile E, Z
17 ve saḳf daḫı dirler : -E, -Z

fetḥa-i dāl-ı mühmele ile **deyn** maʿnāsınadur[2] ve fetḥ-i ḳāf'la **ḳarż** daḫı dirler. Kös kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de elif-i memdūde ve mīm-i sākine ile am dirler.[4] Meşhūr olan ʿużuvdur.[5] ʿArabī'de fetḥa-i meftūḥa ile **ferc** maʿnāsınadur.[6] Murād Türkī'dür. Göñül dilegine dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla kām dinür.[7] ʿArabī'de daḫı **murād** dinür.[8] Murād lafẓı Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterekdür.[9] **[H. 43a]** Gām kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de adım dirler.[10] **[E. 45a; Z. 24b]** Kişinüñ yürüdügi vaḳitde iki ayaġınuñ arası olan yire dirler.[11] ʿArabī'de **ḫaṭve** dirler ki[12] **mā beyne'l-ḳademeyn** gibi.[13] Damaġ Türkī'dür. Fārsī'de buña daḫı eṣaḥḥ-ı aḳvāl üzere kāf-ı ʿArabī ile kām dirler.[14] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve nūn[15] ve kāf'uñ iskānlarıyla **ḫink** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭam bām u mefʿūlü**borc vām u** fāʿilātü **kös am u mu** mefāʿīlü **rād kām** fāʿilāt **hem gām** mefʿūlü **dur adım da** fāʿilātü **ḫı dirler da** mefāʿīlü **maġa kām** fāʿilāt

7 **İy dest-gīr dāmenet ez-dest key hilem**

İy el ṭutıcı etegüñ elden ḳaçan ḳoyam

Bu beytde leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere[16] mıṣrāʿ-ı ṣānīsinüñ her bir kelimesi mıṣrāʿ-ı evvelüñ[17] her bir kelimesine ʿale't-tertīb terceme vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā iy lafẓı ki[18] ṣadr-ı mıṣrāʿ-ı evvelde vāḳiʿ olmışdur.[19] Hemze-i meksūre ile Fārsī'de ḥarf-

---

1 vāv-ı meftūḥa ve medle : -E, -Z
2 fetḥa-i dāl-ı mühmele ile deyn maʿnāsınadur : dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla deyn dirler H
3 ʿArabī'nüñ… sükūnıyla : ʿArabiyye'nüñ żammesiyle ve sükūn-ı sīn-i mühmele ile H
4 mīm-i sākine ile am dirler : mīm'iñ süḳunıyla am dirler Z; mīm-i sākine ile am dinür H
5 meşhūr olan ʿużuvdur : -H
6 fetḥa-i…maʿnāsınadur : fetḥa-i meftūḥa… maʿnāsına E; fā-ı meftūḥa ile ferc maʿnāsınadur H
7 dinür : dirler H
8 daḫı murād dinür : murād maʿnāsınadur E, Z
9 murād lafẓı… müşterekdür : Türkī'de ve ʿArabī'de ve Fārsī'de murād lafẓı müşterekdür H
10 Türkī'de adım dirler : Türkī'de adım maʿnāsınadur Z; adım maʿnāsınadur Türkī'de H
11 kişinüñ yürüdügi vaḳitde iki ayaġınuñ arası olan yire dirler : -H
12 dirler ki : maʿnāsına E, Z
13 gibi : -dür H
14 dirler : dinür E
15 nūn : nūn'uñ Z; nūn'la H
16 bu beytde leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere : bu beytüñ
17 evvelüñ: evvelinüñ Z
18 ki: -E
19 ṣadr-ı mıṣrāʿ-ı evvelde vāḳiʿ olmışdur : ṣadr-ı mıṣrāʿ da vāḳiʿ dür E, Z

i nidā içündür.[1] Türkī'de daḫı iy dirler ki mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ ibtidāsında vāḳiʿ olmışdur.[2] ʿArabī'de medle **yā** dirler ki iy lafẓınuñ maḳlūbıdur.[3] **[E. 45b]** Dest-gīr Fārsī'dür vaṣf-ı terkībdür.[4] Dest ile gīrden mürekkebdür. Dest dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve sīn-i ġayr-i menḳūṭa ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla[5] el maʿnāsınadur ki mıṣrāʿ-ı ṣānīye muḳayyeddür. **[H. 43b]** ʿArabī'de fetḥ-i yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyye ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile[6] **yed** dirler. Gīr kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle giriftenden müştaḳ[7] ism-i fāʿildür. Aṣlı girende'den terḫīm olınmışdur.[8] Türkī'de ṭutucı dimekdür. ʿArabī'de **aḫẕ** maʿnāsına bi-ḥasebi't-terkīb[9] Fārsī'de iy dest-gīr dimek. Türkī'de iy el ṭutucı[10] dimekdür. Dāmen dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla medd-i elif ve fetḥ-i mīm ve sükūn-ı nūn'la Fārsī'dür. Türkī'de etek maʿnāsınadur ki gerek ḳaftan ve gerek göñlek olsun kenārına etek dirler. ʿArabī'de zā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve yā-ı ḫuṭṭī ve lām'uñ iskānlarıyla **zeyl** dinür.[11] Dāmenet terkībi Fārsī'dür. Dāmen ile tā-ı ḫiṭābdan mürekkebdür.[12] Dāmenet lafẓınuñ[13] āḫirinde muttaṣıl olan tā-ı sākine ʿalāmet-i ḫiṭābdur. Türkī'de etegüñ dimekdür.[14] Yaʿnī senüñ etegüñ dimek olur.[15] ʿArabī'de **zeyleke** dirler. Zeylüñ āḥirinde olan kāf ḫiṭāb içündür.[16] Ez-dest Fārsī'dür. Ez ile destden terkīb olınmışdur.[17] Ez hemze-i meftūḥa ve zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla ibtidā-ı ġāyet içün olan "ʿan" maʿnāsınadur ki[18] Türkī'de andan[19] "den" ile taʿbīr olınur. Destüñ ve dest-gīr lafẓında tefsīri mürūr itdi.[20] Bi-ḥasebi't-terkīb ez-dest elden dimekdür.[21] Key kāf-ı ʿArabī'nüñ[22] fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳaçan

---

1 nidā içündür : nidādür H
2 mıṣrā-ı ṣānīnüñ ibtidāsında vāḳiʿ olmışdur : ṣadr-ı mıṣraʿ-ı ṣānīde vāḳiʿdür H
3 ki ey lafẓınuñ maḳlūbıdur : -E, -Z
4 vaṣf-ı terkībdür : -E, -Z
5 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve sīn-i ġayr-i menḳūṭa ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla : -E, -Z
6 yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyye ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele : yā-ı ḫuṭṭī E, Z
7 müştaḳ : -H
8 girende'den terḫīm olınmışdur : girende'den terḫīm olınup oḳınur H
9 maʿnāsına bi-ḥasebi't-terkīb : gibi. Meṣelā H
10 iy dest-gīr dimek Türkī'de iy el ṭutucı : dest-gīr dimek Türkī'de el ṭutucı H
11 Dāmen dāl-ı ġayr-i … zeyl dinür : Dāmen etek maʿnāsınadur E, Z
12 dāmenet terkībi Fārsī'dür. Dāmen ile tā-ı ḫiṭābdan mürekkebdür : -H
13 dāmenet lafẓınuñ : -E, -Z
14 dimekdür : dinür H
15 dimek olur : dimekdür H
16 zeyleke … kāf ḫiṭāb içündür : kāf-ı meftūḥa bu maʿnāyadur, meṣelā zeyleke dirler H
17 ez ile destden terkīb olınmışdur : -H
18 ez hemze-i meftūḥa ve … maʿnāsınadur ki : ez Fārsī'de bir edātdur ki E, Z
19 andan : -E, -Z
20 destüñ ve dest-gīr lafẓında tefsīri mürūr itdi : -E, -Z
21 ez-dest elden dimekdür: elden dimek olur Z; elden dimekdür E
22 ʿArabī'nüñ: ʿArab'uñ E

dirler. Edāt-ı istifhāmdur zamāndan.[1] ʿArabī'de fetḥateynle **metā [H. 44a]** maʿnāsınadur.[2] Hilem hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve lām-ı **[Z. 25a]** meftūḥadan ṣoñra[3] ve mīm-i sākine ile **[E. 46a]** Fārsī'dür. Türkī'de ḳoyam dimekdür. ʿArabī'de **edʿu** maʿnāsınadur.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

iy dest- mefʿūlü **gīr dāme** fāʿilātü **net ez-dest** mefāʿīlü **key hilem** fāʿilāt **iy el ṭu** mefʿūlü **tucı ete** fāʿilātü **gin elden ḳa** mefāʿīlü **çan ḳoyam** fāʿilāt

6

El-ḳıṭʿatu's-sādisetü[5] der-baḥr-i recezi's-sālimi'l-müṣemmeni'l-eczā

Şāhā saʿādet ayını ṭutdı cihānı ser-te-ser

Tā āfitāb ṭalʿatuñ āfāḳa ṣaldı nūr u fer

Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün

Bahr-i recez sālimdür eczāsı müṣemmen pür-güher

Bu ḳıṭʿa[6] baḥr-i recezdendür. Aṣlında her mıṣrāʿı dört kerre müstefʿilündür. Recez[7] fetḥateyn ile luġatda ʿillete dirler ve envāʿ-ı şiʿrden bir nevʿdür ki her mıṣrāʿı muḳaffā ola ki ṣanāyiʿ-i şiʿriyeden tasmīṭ dinür.[8]

Sebeb-i Tesmiye[9]

Bu baḥre recez didükleri buña ʿillet çoḳ lāḥıḳ oldūġı içündür ve bu ḳıṭʿaya[10] tāmmu'l-eczā istiʿmāl olınmışdur. Meṣelā eczāsına ʿillet dāḫil olmamışdur.[11]

---

1 zamāndan : -E, -Z
2 fetḥateynle metā maʿnāsınadur: metā maʿnāsınadur Z; metā maʿnāsına E
3 lām-ı meftūḥadan ṣoñra : lām-ı meftūḥa E, Z
4 ʿArabī'de edʿu maʿnāsınadur : -H
5 el-ḳıṭʿatu's-sādisetü : ḳıṭʿa-i sādis E, Z
6 ḳıṭʿa : rubāʿi H
7 recez : -H
8 ki ṣanāyiʿ-i şiʿriyeden tasmīṭ dinür : -E, -Z
9 sebeb-i tesmiye : -H
10 ḳıṭʿaya : ḳıṭʿa Z, H
11 meṣelā eczāsına ʿillet dāḫil olmamışdur : -E, -Z

Tedebbür ve tefekkür ve teʿaḳḳul va'llāhu aʿlemu bi'ṣ-ṣavāb ve ileyhi merciʿu ve'l-meʾāb[1]

1 **Ḳarın şikem nāfe göbek beldür miyān ḳuşaḳ kemer [E. 46b]**

Daḫı zenaḫdāndur eñek sīne gögüsdür daḫı ber [H. 44b]

Ḳarın Türkī'dür ki[2] arḳanuñ ḫilāfıdur. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve[3] mīm-i sākine ile[4] şikem dirler. ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[5] **baṭn** maʿnāsınadur ki muḳābili **ẓehr**dur. Nāfe nūn-ı meftūḥa ve elif-i memdūde ve fā'nuñ fetḥiyle ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[6] Fārsī'dür. Türkī'de göbek maʿnāsınadur. ʿArabī'de żamme-i sīn-i mühmele[7] ve rā-ı müşeddede[8] ile **sürre** dinür. Bel Türkī'dür. İnsānuñ ḳaddinüñ meṣelā boyunuñ ortasıdur.[9] Fārsī'de mīm-i meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī ile[10] miyān dirler. ʿArabī'de **vasaṭ** dirler[11] **veḳāmehu** daḫı[12] dirler.[13] Her şeyʾüñ ortasına daḫı Fārsī'de miyān ʿArabī'de vasaṭ[14] dirler. Ḳuşaḳ Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla ve rā-ı sākine ile[15] kemer dirler. ʿArabī'de nūn-ı meksūre ile **niṭāḳ** dinür.[16] Zeneḫdān zā-ı menḳūṭanuñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla[17] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine[18] ile Fārsī'dür. Türkī'de eñek dirler ki tamām iki çeñe birikdügi yirdir. ʿArabī'de ẕāl-ı muʿcemenüñ ve ḳāf'uñ fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile[19] **[E. 47a] ẕeḳan** dinür.[20] Sīne sīn-i mühmelenüñ kesresiyle **[H. 45a]** ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[21] sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı resmīye ile[1]

---

1 tedebbür ….. teʿaḳḳul va'llāhu aʿlemu bi'ṣ-ṣavāb ve ileyhi merciʿu ve'l-meʾāb: -Z, -H
2 ki : -E, -Z
3 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve : ʿArab'uñ fetḥasıyla E
4 mīm-i sākine ile : sükūn-ı mīm'le H
5 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade ile H
6 nūn-ı meftūḥa ve elif-i memdūde ve fā'nuñ fetḥiyle ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -E, -Z
7 sīn-i mühmele : -Z; żamme ve teşdīd ile H
8 rā-ı müşeddede : teşdīd; teşdīd ile H
9 ḳaddinüñ meṣelā boyunuñ ortasıdur : ḳāmetinüñ ortasıdur H
10 yā-ı ḥuṭṭī ile : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ fetḥiyle H
11 dirler: maʿnāsına Z; maʿnāsınadur H
12 daḫı :-E
13 veḳāmehu daḫı dirler : -H
14 Fārsī'de miyān, ʿArabī'de vasaṭ : -E, -Z
15 rā-ı sākine ile : rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
16 dinür : maʿnāsınadur Z,H
17 zā-ı menḳūṭanuñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla : zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve nūn-ı meftūḥa H
18 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine : fetḥa-i dāl-ı mühmele E, Z
19 ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
20 dinür : dirler Z
21 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H

[Z. 25b] Fārsī'dür. Türkī'de gögüs dirler. ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla **ṣadr** dirler.[2] Ber bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile[3] Fārsī'dür. Türkī'de bu daḫı gögüs maʿnāsınadur. Meṣelā Fārsī'de sīne ve ber ikisi de gögüs maʿnāsınadur.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳarın şikem müstefʿilün **nāfe göbek** müstefʿilün **beldür miyān** müstefʿilün **ḳuşak kemer** müstefʿilün **daḫı zenaḫ** müstefʿilün **dāndur eñek** müstefʿilün **sīne gögüs** müstefʿilün **dür daḫı ber** müstefʿilün

2 **Mürġ-āb çeraġ ördek çaḳır tīzī koned yaʿnī ḳaḳır**

Āhen demürdür mis baḳır gümüş ne sīm altun ne zer

Murġ-āb mīm-i mażmūme ve rā-ı mühmele-i[5] sākine ve ġayn-i muʿceme-i meftūḥa ile[6] ve medd-i elif'le ve bā-ı sākine ile[7] Fārsī'dür. Mürġ ile āb'dan terkīb olınmış bir ismdür.[8] Mürġ ḳuşdur āb ṣudur.[9] Bi-ḥasebi'l-luġati ṣu ḳuşı dimekdür.[10] Ammā ekṣer ördege istiʿmāli ġālib olmaġla ördege taḫṣīṣ olınmışdur.[11] Türkī'de ördek dirler bir ḳuşdur. Dāʾim ṣuda olduġı'çün mürġ-āb dinür.[12] ʿArabī'de hemze-i **[E. 47b]** meksūre ile ve vāv-ı meftūḥadan ṣoñra müşedded zā-ı ʿArabī ile[13] **ivezz** maʿnāsınadur.[14] Çeraġ cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de çaḳır dirler. Sibāʿ-ı ṭuyūrdan[15] ṭoġan envāʿındandur. **[H. 45b]** ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ḳāf'la rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla **ṣaḳr** dinür.[16] Tīzī koned Fārsī'dür. Türkī'de ḳaḳır dimekdür.[17] Yaʿnī

---

1 ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı resmīye ile : -E, -Z
2 dirler : maʿnāsınadur H
3 bā-ı … ile : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla bu daḫı H
4 meṣelā Fārsī'de sīne ve ber ikisi de gögüs maʿnāsınadur : sīne gibi H
5 mühmele-i : -Z
6 rā-ı mühmele-i … meftūḥa : sükūn-ı rā-ı mühmele ve ġayn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla H
7 ve medd-i elif'le ve bā-ı sākine ile : -E, -Z
8 terkīb olınmış bir ismdür : teʾlīf olınmışdur E, Z
9 mürġ ḳuşdur, āb ṣudur : -H
10 dimekdür : dimek olur Z
11 ammā ekṣer ördege istiʿmāli ġālib olmaġla ördege taḫṣīṣ olınmışdur : -H
12 bir ḳuşdur. Dāʾim ṣuda olduġıçün mürġ-āb dinür : -E, -Z
13 müşedded zā-ı ʿArabī ile : müşedded zā-ı ʿArabiyye ile Z; zā-ı ʿArabiyye'nüñ teşdīdiyle H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
15 sibāʿ-ı ṭuyūrdan : -E, -Z
16 ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ḳāf'la… ṣaḳr dinür : -E, -Z
17 dimekdür : dinür H

ġaḍaba gelür[1] ḳaḳımaġa ve tīzlik eylemege dirler. ʿArabī'de **ġaḍab** gibi.[2] Tīzī konedüñ maʿnā-yı luġavīsi tīzlik ider[3] dimekdür. Ammā bunda ḳaḳımanuñ maʿnā-yı[4] lāzımesi olan ḳaḳımaḳ ile tefsīr olınmışdur. Āhen elif-i memdūde ile[5] ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[6] Fārsī'dür. Türkī'de timür dirler ki[7] maʿādinden bir maʿdendür.[8] ʿArabī'de **ḥadīd** maʿnāsınadur.[9] Mis mīm'üñ kesresiyle ve sīn-i mühmelenüñ[10] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de baḳır dirler. Bu daḫı maʿādindendür.[11] ʿArabī'de żamme-i nūn'la **nuḫās** dirler.[12] Gümüş Türkī'dür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle sīm dirler. ʿArabī'de fā'nuñ kesresiyle[13] ve müşedded ḍād-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla **fiḍḍa** dinür.[14] Altun Türkī'dür. Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye'nüñ[15] fetḥasıyla **[E. 48a]** ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla zer dirler. **[Z. 26a]** ʿArabī'de ẕāl-ı muʿcemenüñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla **ẕeheb** dirler.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mürġ-āb çeraġ[17] müstefʿilün **ördek çaḳır** müstefʿilün **tīzī koned** müstefʿilün **yaʿnī ḳaḳır** müstefʿilün **āhen demür** müstefʿilün **dür mis baḳır** müstefʿilün **[H. 46a] gümüş ne sīm** müstefʿilün **altun ne zer**[18] müstefʿilün

3 **Erzīz ḳalaydur rūy ṭūc āsān geñez düşvār güç**

Erkeç nihāz u kebş ü ḳoç dişi vü erkek māde ner

Erzīz elif-i meftūḥa ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve evvelki zā-ı ʿArabiyye'nüñ[19] kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭī ve zā-ı hevvezüñ[1] iskānlarıyla Fārsī'dür.

---

1 ġażaba gelür : darılup E, Z
2 ʿArabī'de ġażab gibi : E ve Z'de
3 ider : eyler H
4 ḳaḳımanuñ maʿnā-yı: tīzlik eylemenüñ E, Z
5 ile : -H
6 ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
7 timür dirler : demür dirler ki Z; demür dirler E
8 maʿādinden bir maʿdendür : envāʿ-ı maʿādündendür H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
10 mühmelenüñ : ġayr-i menḳūṭanuñ H
11 maʿādindendür : bir maʿdendür E, Z
12 żamme-i nūn'la nuḫās dirler : żammla nuḫās maʿnāsınadur H
13 fā'nuñ kesresiyle : fā-ı meksūre H
14 dinür : maʿnāsınadur H
15 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
16 ẕāl-ı muʿcemenüñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ẕeheb dirler : ẕeheb maʿnāsınadur E, Z
17 mürġ-āb çeraġ : mürġ-āb çera Z
18 gümüş ne sīm müstefʿilün altun ne zer : gümüş ne sī müstefʿilün maltun ne zer H
19 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E

Türkī'de ḳalay dirler ki anuñla ḳab ḳalaylarlar.[2] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ[3] ve ṣād-ı ġayr-i menḳūṭanuñ [4] feṭḥalarıyla **raṣāṣ** dirler. Rūy żamme-i mechūle ile Fārsī'dür. Türkī'de ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle[5] ṭuc dirler. ʿArabī'de żamme-i ṣād-ı mühmele ile **ṣufr** dinür.[6] Āsān elif-i memdūde ve sīn-i mühmele ile[7] Fārsī'dür.[8] Türkī'de geñez dirler[9] ki güç anuñ ḫilāfıdur. Yaʿnī ḳolay didükleridür.[10] ʿArabī'de **sehl** maʿnāsınadur[11] **yesīr** gibi. Āsān lafẓı Türkī'de daḫı bu maʿnāsına müstaʿmeldür.[12] Düşvār żamme-i dāl-ı mühmele ile **[E. 48b]** ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ve elif ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[13] Fārsī'dür. Türkī'de güç maʿnāsınadur ki ḳolay anuñ naḳīżidür.[14] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ żammesiyle **ʿusr** maʿnāsınadur.[15] Erkeç lafẓı[16] Türkī'dür. Ḳoyun sürisinüñ önüñce giden[17] ḳulaġuzına dirler kim kösem daḫı dinür.[18] Fārsī'de nūn-ı meksūre ile ve hā-ı hevvez ile **[H. 46b]** ve elif'den ṣoñra zā-ı ʿArabiyye[19] ile nihāz dirler. ʿArabī'de **teys** maʿnāsınadur[20] feṭḥ ve sükūnla.[21] Kebş kāf-ı ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla[22] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[23] Fārsī'dür. Türkī'de ḳoç dirler. ʿArabī'de daḫı **kebş** maʿnāsınadur.[24] Luġat-ı müşterekedendür[25] aṣlı ʿArabī'dür. Dişi lafẓı Türkī'dür ki naḳīżī erkekdür.[26] Fārsī'de māde dirler. ʿArabī'de elif-i mażmūme

---

1 yā-ı ḥuṭṭī ve zā-ı hevvezüñ : ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā'nuñ ve zā-ı ṣāniyenüñ H
2 ki anuñla ḳab ḳalaylarlar : maʿādindendür H
3 rā-ı mühmelenüñ: rā'nuñ Z; rā E
4 ġayr-i menḳūṭanuñ : mühmeleynüñ E; mühmeleteynüñ Z
5 ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle : -E, -H
6 żamme.. dinür : żamme-i ṣād-ı mühmele ile ṣufr dirler Z; ṣād-ı mühmele ile ṣufr maʿnāsınadur H
7 ve sīn-i mühmele ile : -E, -Z
8 Fārsī'dür : -H
9 dirler : dinür Z
10 ki güç anuñ ḫilāfıdur. Yaʿnī ḳolay didükleridür : yaʿnī ḳolay dimekdür ki naḳīżi güçdür H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
12 āsān lafẓı Türkī'de daḫı bu maʿnāsına müstaʿmeldür : -E, -Z
13 şīn-i muʿcemenüñ … sükūnıyla : sükūn-ı şīn-i menḳūṭa ile vāv'uñ feṭḥasıyla H
14 maʿnāsınadur ki ḳolay anuñ naḳīżidür : dirler muḳābili ḳolaydur H
15 maʿnāsınadur : dinür E
16 lafẓı : -H
17 önüñce giden : -E, -Z
18 kim kösem daḫı dinür : kösem daḫı dinür E; Türkī'de kösem daḫı dirler H
19 hā-ı hevvez … ʿArabiyye : feṭḥa-i hā-ı hevvez ve āḫirinde zā-ı sākine-i menḳūṭa H
20 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
21 feṭḥ ve sükūnla : -E, -Z
22 ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla : ʿArabī'nüñ feṭḥiyle ; ʿArab'un feṭḥasıyla E
23 ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : -E, -Z
24 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
25 luġat-ı müşterekedendür : -E, -Z
26 ki naḳīżī erkekdür : erkegüñ naḳīżidür E; erkek anuñ naḳīżidür Z

ile **ünŝā** maʿnāsınadur.[1] Erkek lafẓı Türkī'dür ki ḫilāfı dişidür.[2] Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ner dirler.[3] ʿArabī'de **müẕekker** dinür.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

erzīz ḳalay[5] müstefʿilün **dur rūy ṭūc** müstefʿilün **āsān geñez** müstefʿilün **düşvār güç** müstefʿilün **erkeç nihā [Z. 26b]** müstefʿilün **[E. 49a] z u kebş ü ḳoç** müstefʿilün **dişi vü er** müstefʿilün **kek māde ner** müstefʿilün

4 **Kār-ı nühüfte gizlü iş gāndur cimāʿ u būs öpüş**

Ḫoy kerde yaʿnī derlemiş ʿavrat zen ü şevherdür er

Kār-ı nühüfte kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de gizlü iş dimekdür. ʿArabī'de fiʿl-i maḫfī gibi. Kār ile nühüfte kelimelerüñden mürekkebdür.[6] Kār kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de iş maʿnāsınadur.[8] ʿArabī'de **fiʿl** gibi. Nühüfte nūn'uñ ve hā-ı hevvezüñ żammeleriyle ve fā-ı sākine ve tā-ı ḳaraşetüñ **[H. 47a]** fetḥasıyla ve hā-ı resmiyye[9] ile Fārsī'dür.[10] Nühüften'den ṣīġa-i mefʿūldür. Gizli maʿnāsına ʿArabī'de **maḫfī** gibi. Bi-ḥasebi't-terkīb gizlü iş dimek olur.[11] Gān kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de cimāʿ maʿnāsınadur. ʿArabī'de daḫı **cimāʿ** dinür.[13] Aṣlı ʿArabī'dür.[14] Fetḥa-i nūn'la **neyk** daḫı dinür.[15] Būs bā-ı ʿArabī'nüñ[16] żammesiyle Fārsī'dür. Būsīden'den ism-i maṣdardur. Türkī'de öpüş dirler yaʿnī öpmek dirler.[17] Öpmenüñ ismidür.[18] ʿArabī'de żamme-i ḳāf'la ve bā-ı muvaḥḥadenüñ [19] sükūnıyla ve lām-ı meftūḥa ile[1] **ḳuble**

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
2 ki ḫilāfı dişidür : dişinüñ ḫilāfıdur E, Z
3 dirler : dinür H
4 maʿnāsınadur : dinür E
5 erzīz ḳalay: erzīz ḳala Z
6 kāf-ı … fiʿl-i maḫfī gibi : kār ile nühüfte kelimelerüñden mürekkebdür E, Z
7 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : fetḥa ile H
8 iş maʿnāsınadur : gizlü iş dimekdür H
9 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmiyye : -E, -Z
10 Fārsī'dür : -E, -Z
11 nühüftenden ṣīġa-i … dimek olur : Türkī'de gizlü ve şaḳlu maʿnāsınadur H
12 ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla : -E, -Z
13 dinür : maʿnāsınadur Z; dirler H
14 aṣlı ʿArabī'dür : -E, -Z
15 fetḥa-i nūn'la neyk daḫı dinür : -H
16 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ Z
17 öpüş dirler; yaʿnī öpmek dirler : Türkī'de öpüş dirler; yaʿnī - Z; Türkī'de öpüş maʿnāsınadur H
18 öpmenüñ ismidür : -H
19 muvaḥḥadenüñ :ʿArab'uñ E; ʿArabī'nüñ Z

dirler. Ḫoy-kerde Fārsī'dür. Ḫoy ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[2] ve vāv-ı resmī ile **[E. 49b]** mey ü ney[3] ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur. Türkī'de derlemiş dimekdür yaʿnī[4] insanuñ gövdesinde ḥamāmda yā ısıcaḳ günde ḳızduḳda[5] ḳaṭre ḳatre ẓāhir olan ṣudur[6] ḫoy ile kerde kelimelerinden mürekkebdür ki[7] ḫoy der maʿnāsınadur.[8] ʿArabī'de fetḥateyn ile **ʿaraḳ** maʿnāsınadur.[9] Kerde kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[10] kerden'den[11] ṣīġa-i mefʿūldur. Bi-ḥasebi't-terkīb derlemiş maʿnāsınadur.[12] ʿAvrat Türkī'dür ki erüñ muḳābilidür. Fārsī'de zā-ı menḳūṭanuñ[13] fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile zen dirler. ʿArabī'de **zevce** maʿnāsına taḫṣīṣ ile olınca ammā Türkī'de ʿavrat ve Fārsī'de zen kelimeleri ʿumūmadur. ʿArabī'de taʿmīm murād olınsa **mer'etün** dinür. Zevce dinmez bunda murād olan bu degüldür. Allāhu aʿlem [*zevcedür zīrā Fārsī'de zen Türkī'de ḳarı maʿnāsınadur. Bu ise āḫerüñ zevcesi daḫı murād olınsa ḳarı dirler. Ḥāṣılı dişi ḳısmınuñ bikr olmayanuñ cümlesine ḳarı dirler. Fārsī'de zen* **[H. 47b]** *daḫı böyledür. Gerek zevci olsun gerek zevci olmasun.*][14] Şevher ḳarīnesiyle.[15] Şevher şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve vāv'uñ sükūnıyla baʿżılar şīn-i mażmūme ile naḳl eylemişlerdür[16] Fārsī'dür. Türkī'de er dirler. ʿArabī'de **zevc** dinür ki[17] ḫilāf-ı zevcedür. Beyitde olan zen lafẓınuñ[18] zevce maʿnāsına murād oldugına **[Z. 27a]** bunda şevher ile er lafẓı ḳarīnedir. Taʿmīm murād olınsa merd dinür. ʿArabī'de **recül** dirler.[19]

---

1 ve lām-ı meftūḥa ile : -H
2 ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle : żamme-i mechūle ile H
3 mey ü ney : ney ü mey Z; ü ney H
4 derlemiş dimekdür; yaʿnī : der maʿnāsınadur ki H
5 ḥamāmda yā ısıcaḳ günde ḳızduḳda : -E, -Z
6 ṣudur : derdir ki ısıcaḳdan ḫāṣıl olur E, Z
7 ki : -E
8 ḫoy ile kerde kelimelerinden mürekkebdür ki ḫoy der maʿnāsınadur : -H
9 fetḥateyn ile ʿaraḳ maʿnāsınadur : ʿaraḳ dirler, fetḥateyn ile E, Z
10 fetḥasıyla : fetḥiyle E
11 kerden'den : kerden E, Z
12 bi-ḥasebi't-terkīb derlemiş maʿnāsınadur : ḫoy ile terkīb olınur, derlemiş maʿnāsına gelür H
13 menḳūṭanuñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiyye'nüñ H
14 italik yazılan kısım : -E, -Z
15 şevher ḳarīnesiyle : -H
16 mażmūme ile naḳl eylemişlerdür : mażmūmede naḳl eylemişler : E, Z
17 ki : -E
18 beyitde olan zen lafẓınuñ : bālāda zen lafẓı E, Z
19 dirler : dinür Z ; "taʿmīm… dirler." cümlesi -H

[E. 50a] Takṭīʿ-i Beyt

kār-ı nühüf müstefʿilün **te gizlü iş** müstefʿilün **gāndur cimā** müstefʿilün **ʿ u būs öpüş** müstefʿilün **ḫoy kerde yaʿ** müstefʿilün **nī derlemiş** müstefʿilün **ʿavrat zen ü** müstefʿilün **şevherdür er** müstefʿilün

5 **Ḫum küp dürür destī sebū ān sū öte īn sū berü**

Öñ ard aşaġa yuḳaru pīş ü pes ü zīr ü zeber

Ḫum ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de küp maʿnāsınadur[1] ki içine bal ve yaġ ve bekmez ḳorlar.[2] ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[3] ve sükūn-ı nūn'la **den** dirler.[4] Desti Türkī'dür ki[5] içine ṣu ḳorlar.[6] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabī'nüñ[7] żammesiyle ve vāv-ı sākine[8] ile sebū dirler. ʿArabī'de cīm ve rā-ı mühmele ve müşeddedenüñ fetḥalarıyla[9] **cerre** dirler[10] ve żamme-i ḳāf'la **ḳulle** daḫı dirler.[11] Ān sū Fārsī'dür. Türkī'de öte dinür.[12] Yaʿnī ol ṭarafa ve[13] ol cānibe dimek olur.[14] Ān ile sū'dan mürekkebdür. Ān elif-i memdūde ile **[H. 48a]** esmā-ı işārātdandür[15] baʿīde. Türkī'de **[E. 50b]** ol dimekdür. ʿArabī'de[16] **huve** maʿnāsına.[17] Sū żamme-i sīn-i mühmele ile ve vāv-ı aṣliyye ile[18] Fārsī'dür. Türkī'de ṭaraf maʿnāsınadur.[19] ʿArabī'de **cānib** dinür.[20] Īn sū daḫı Fārsī'dür. ʿAyni ile bunuñ ʿaksīdür. Türkī'de berü dirler[21] yaʿnī bu ṭarafa dimek olur. Īn elif-i meksūre ile esmā-ı işāretdendür[22] ḳarībe. Türkī'de bu dimekdür.

---

1 maʿnāsınadur : dirler H
2 bal ve yaġ ve bekmez ḳorlar : bal ve yaġ ve pekmez ḳoyarlar E; yaġ, bal ve bekmez ḳorlar H
3 fetḥasıyla : fetḥiyle Z
4 dirler : maʿnāsınadur H
5 ki : -E, -H
6 içine ṣu ḳorlar : -H
7 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
8 vāv-ı sākine : vāv-ı melfūẓa H
9 rā-ı mühmele ve müşeddedenüñ fetḥalarıyla : müşedded-i rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla E, Z
10 dirler : dir E; dinür H
11 ve żamme-i ḳāf'la ḳulle daḫı dirler : -H
12 dinür : dirler H
13 ol ṭarafa ve : -H
14 dimek olur : dimekdür Z, H
15 esmā-i işārātdandür : ism-i işāretdür E, Z
16 ʿArabī'de : -E
17 maʿnāsına : gibi H
18 ve vāv-ı aṣliyye ile : -E, -Z
19 Türkī'de ṭaraf maʿnāsınadur : ṭaraf maʿnāsınadur Z; ṭaraf maʿnāsına E
20 dinür : dirler Z
21 berü dirler : -H
22 esmā-ı işāretdendür : ism-i işāretdür E, Z

ʿArabī'de **hāẕā** maʿnāsına.[1] Sū żamme-i sīn-i mühmele ile[2] sābıḳ gibidür. Öñ Türkī'dür ki arduñ naḳīżīdür. Fārsī'de bā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve şīn-i muʿcemenüñ[3] iskānlarıyla pīş dirler. ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile[4] ve mīm-i evvelüñ fetḥasıyla **emām** dirler[5] ve żamme-i ḳāf'la ve dāl-ı mühmele-i meftūḥa ile **ḳuddām** daḫı dinür ki[6] cihāt-ı sitte ḳabīlindendür. Emām gibi[7] ard Türkī'dür ki öñ lafẓınuñ[8] ḫilāfıdur. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve sükūn-ı sīn-i mühmele ile[9] pes dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve lām ile fā'nuñ iskānlarıyla **ḫalf** dinür.[10] Bu daḫı cihāt-ı sitte eḫavātındandur. Ḳuddāmuñ żıddıdur. **[Z. 27b]** Ard dimek olur. Aşaġa Türkī'dür ki[11] yuḳarunuñ ḫilāfıdur.[12] Fārsī'de zā-ı menḳūṭanuñ **[E. 51a]** kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[13] zīr dirler.[14] ʿArabī'de **taḥt** maʿnāsınadur. Eḫavāt-ı cihāt-ı sittedendür.[15] **[H. 48b]** Yuḳaru Türkī'dür ki aşaġanuñ ḫilāfıdur.[16] Fārsī'de zā-ı hevvezüñ[17] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[18] zeber dinür. ʿArabī'de fā'nuñ fetḥasıyla ve vāv ile ḳāf'uñ[19] sükūnıyla **fevḳ** maʿnāsına cihāt-ı sitte ḳabīlindendür.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫum kūp dürür müstefʿilün **destī sebū** müstefʿilün **ān sū öte** müstefʿilün **īn sū berū** müstefʿilün **ön ard aşa** müstefʿilün **ġa yuḳaru** müstefʿilün **pīş ü pes ü** müstefʿilün **zīr ü zeber** müstefʿilün

6 **Borcuñ öde vāmet güzār arḳam ḳaşı püştem bu-ḫār**

---

1 maʿnāsına : gibi H
2 żamme-i sīn-i mühmele ile : sīn-i mühmelenüñ żammesiyle H
3 … muʿcemenüñ : ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve şīn-i menḳūṭanuñ H
4 elif-i meftūḥa ile : -E; ile -H
5 mīm-i evvelüñ fetḥasıyla emām dirler : emām maʿnāsına E, Z
6 żamme-i ḳāf'la ve dāl-ı… daḫı dinür ki: ḳāf'uñ żammesiyle ḳuddām daḫı dirler E, Z
7 emām gibi : -H
8 lafẓınuñ : anuñ E, Z
9 sükūn-ı sīn-i mühmele ile : sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla H
10 dinür : maʿnāsınadur H
11 ki : -E
12 ḫilāfıdur : muḳābilidür H
13 ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -E, -Z
14 dirler : dinür H
15 eḫavāt-ı cihāt-ı sittedendür : -H
16 ki aşaġanuñ ḫilāfıdur : aşaġanuñ muḳābilidür E, Z
17 hevvezüñ : ʿArabiyye'nüñ H
18 ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla : -E, -Z
19 vāv ile ḳāf'uñ : vāv'uñ E, Z
20 maʿnāsına cihāt-ı sitte ḳabīlindendür : maʿnāsınadur H

Bunda getür īncā bi-yār anda ilet ān cā bü-ber

Borcuñ öde Türkī'dür. Fārsī'de vāmet güzār dirler. ʿArabī'de **eddi deyneke** gibi.[1] Vām lafẓı[2] Fārsī'dür borç maʿnāsınadur. ʿArabī'de fetḥa-i[3] dāl-ı mühmele ile[4] **deyn** dirler. Vāmet lafẓınuñ āḫirinde muttasıl olan tā[5] ʿalāmet-i ḫiṭābdur. ʿArabī'de kāf-ı meftūḥa gibi. Güzār kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve elif'le rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[6] güzārīden'den emrdür. Kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve zā-ı ʿArabī ile maṣdardur.[7] **[E. 51b]** Ödemek maʿnāsına.[8] ʿArabī'de **eddi** maʿnāsınadur. Pes **[H. 49a]** mışrāʿda olan vāmet güẕār lafẓı ẕāl-ı muʿceme ile żabṭ idenler[9] ġalaṭ yazmışlardur.

Mışraʿ

Kücā büved niger īn niʿmet güzārem*

Mışraʿında böyle olduġı gibi.[10]

Arḳam ḳaşı Türkī'dür. Fārsī'de püştem bu-ḫār dirler. Püşt bā-ı ʿAcem'üñ[11] żammesiyle ve şīn-i muʿceme ve tā-ı ṭavīlenüñ iskānlarıyla[12] arḳa maʿnāsınadur. ʿArabī'de fetḥa-i ẕā-ı muʿceme ile[13] **ẓahr** maʿnāsınadur.[14] Püşt lafẓınuñ āḫirinde[15] muttaşıl yazılan mīm-i sākine żamīr-i mütekellim-i vaḥdedür.[16] Bu-ḫār żamme-i bā-ı teʾkīd ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla emrdür.[17] Türkī'de[18] ḳaşı dimekdür. ʿArabī'de **ḫakke** maʿnāsınadur.[19] Bunda getür Türkī'dür. Fārsī'de īncā bi-yār dirler. Īn lafẓınuñ

---

1 gibi : maʿnāsınadur H
2 lafẓı : -H
3 fetḥa-i : -E
4 fetḥa-i dāl-ı mühmele ile : fetḥa-i vāḥide ile H
5 vāmet lafẓınuñ āḫirinde muttasıl olan tā : āḫirinde tā Z; tā āḫirinde E
6 ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve … nūn-ı sākine ile : -E, -Z
7 kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve zā-ı ʿArabiyle maṣdardur : -H
8 ödemek maʿnāsına : Türkī'de öde dimekdür H
9 lafẓı ẕāl-ı muʿceme ile żabṭ idenler : bundan müştaḳdur, ẕāl-ı muʿceme ile yazanlar
* Bak, cömetliğin nasıl olduğunu gör.
10 bu mısra : -E, -Z
11 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z; muʿcemenüñ H
12 ve şīn-i muʿceme ve tā-ı ṭavīlenüñ iskānlarıyla : -H
13 muʿceme ile : menḳūṭa H
14 maʿnāsınadur : dirler Z; dinür H
15 āḫirinde : āḫirine E
16 żamīr-i mütekellim-i vaḥdedür : żamīr-i mütekelimdür H
17 żamme-i bā-ı teʾkīd ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla emrdür : -H
18 Türkī'de : -E, -Z
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z

tafṣīli ḳıṭʿa-i meẕkūrede beyt-i ḫāmisde geçmişdür. Cā lafẓı yer maʿnāsınadur. Aşlı yā ile[1] cāy'dur. ʿArabī'de **mekān maḳām maḥal**[2] maʿnāsınadur.[3] Bi-yār Fārsī'dür. Türkī'de getür dimekdür. ʿArabī'de **hāt** maʿnāsına.[4] Anda ilet **[Z. 28a]** terkībi[5] Türkī'dür. Fārsī'de ān cā bü-ber dirler. Ān lafẓınuñ[6] daḫı tafṣīli beyt-i meẕkūrda[7] ẕikri sebḳat eylemişdür.[8] Cā lafẓı bunda daḫı sābıḳ **[E. 52a]** gibidür. Bi-ḥasebi't-terkīb ol yirde dimekdür.[9] ʿArabī'de tebʿīd içün olan **şemme** ve **hünāke** maʿnāsınadur. Bü-ber bā-ı evvel teʾkīd içündür. Maʿlūm ola ki ḥarf-i bā fiʿlde müstaḳbelden ġayrīsine ulaşıcaḳ teʾkīd içün olur ve eger bā'nuñ ma-baʿdī ḥurūf-ı şefeden olursa ol vaḳt be-her ḥāl mażmūm **[H. 49b]** olur. Bunda olduġı gibi[10] ve bā-ı ṣānī ki nefs-i kelimedendür meftūḥadur ve rā-ı mühmele-i sākinedür.[11] Türkī'de ilet dimekdür. Borden'den emirdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

borcuñ öde müstefʿilün **vāmet güzār** müstefʿilün **arḳam ḳaşı** müstefʿilün **püştem buḫār** müstefʿilün **bunda getür** müstefʿilün **īn cā bi-yār** müstefʿilün **anda ilet** müstefʿilün **ān cā büber** müstefʿilün

7 **Oturma bilmezlerle ḳaç kendüñi ḳurtar iy oġul**

Me'nşīn be-nā-dānān girīz ḫod-rā rehā kon iy püser

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı evveli mıṣrāʿ-ı ṣānīsine leff ü neşr-i müretteb tarīḳiyle terceme vāḳiʿ olmışdur.[12] Meṣelā mıṣraʿ-ı evvelde olan oturma kelimesi[13] Türkī'dür. Fārsī'de mıṣrāʿ-ı ṣānīde vāḳiʿ olan me'nşīn tefsīridür.[14] Mīm-i **[E. 52b]** meftūḥadan ṣoñra nūn-ı sākine ile oḳınur. Aşlı nūn-ı meksūre iledür. Ammā bunda[15] żarūret-i vezn içün

1 yā ile : -E
2 mekān, maḳām, maḥal : mekān ve maḳām ve maḥal Z; mekān ve maḳām H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 Bi-yār Fārsī'dür. Türkī'de getür dimekdür. ʿArabī'de hātmaʿnāsına : -H
5 terkībi : -H
6 lafẓınuñ : kelimesinüñ E, Z
7 meẕkūrda : meẕkūrede Z; mezbūrda H
8 ẕikri sebḳat eylemişdür : geçmişdür Z; ẕikri sebḳat itmişdür H
9 ol yirde dimekdür : olınup incā dinür H
10 olduġı gibi : daḫı böyledür H
11 sākinedür : sākine ile H
12 leff ü neşr-i müretteb tarīḳiyle terceme vāḳiʿ olmışdur : ʿale't-tertīb terceme vāḳiʿdür E, Z
13 mıṣraʿ-ı evvelde olan oturma kelimesi : oturma lafẓı E, Z
14 mıṣrāʿ-ı ṣānīde vāḳiʿ olan menşīn tefsīridür : menşīn dirler E, Z
15 bunda : -H

nūn'uñ ḥareketi ḥaẕf olınup sākin oḳınur.[1] Evvelinde vāḳi'[2] olan mīm-i meftūḥa nehy[3] içündür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa emr-i ḥāżıra duḫūl eylese nehy-i ḥāżır olur. Bunda daḫı böyledür.[4] Arabī'de **lā-taḳ'ad** ma'nāsınadur.[5] Bilmezlerle 'ibāreti Türkī'dür. Fārsī'de be-nā-dānān dirler. 'Arabī'de **cühelā** ma'nāsınadur. Be-nā-dānān kelimesinüñ[6] evvelinde olan bā ma'iyyet ma'nāsın ifāde ider.[7] 'Arabī'de **ma'a** olduġı gibi ki **ma'a'l-cāhilīn** dimekdür.[8] Nā-dān bilmeze dirler cāhil **[H. 50a]** ma'nāsına.[9] Āḫirinde olan elif ile nūn[10] edāt-ı cem'dür ki ḳā'ide-i Fürs üzere ẕevi'l-'uḳūlda elif ve nūn'la cem' iderler.[11] Bilmezler dimekdür.[12] Girīz kāf-ı 'Acem'üñ[13] ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle[14] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[15] ve zā-ı 'Arabiyye'nüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Gurīḫten'den emrdür. Türkī'de ḳaç dimekdür. Meṣelā ḳaçmaġa emr eylemekdür. 'Arabī'de **feri** ma'nāsınadur fā'nuñ fetḥasıyla ve müşeddedde-i rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile.[16] Kendüñi 'ibāreti[17] Türkī'dür. Fārsī'de ḫod-rā dirler.[18] Ḫod[19] ḫā-ı mu'cemenüñ żammesiyle **[Z. 28b]** ve vāv-ı resmiyle ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla kendü dimekdür.[20] Rā kelimesi edāt-ı taḫṣīṣdür.[21] Kendüñi **[E. 53a]** dimek olur. Ḳurtar Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ve medle rehā kon dirler.[22] Kon kāf-ı 'Arabī'nüñ żammesiyle ve nūn-ı sākine ile bi-hasebi't-terkīb ḳurtar dimek olur.[23] 'Arabī'de **aḫlaş** ma'nāsınadur. İy

---

1 oḳınur : ḳılınmışdur H
2 vāḳi' : -H
3 nehy : nāfiye H
4 Fārsī'de mīm-i meftūḥa emr-i ḥāżıra duḫūl eylese nehy-i ḥāżır olur. Bunda daḫı böyledür : -H
5 ma'nāsınadur : ma'nāsına E, Z
6 be-nā-dānān kelimesinüñ : be-nā-dānuñ E, Z
7 ma'nāsın ifāde ider : ma'nāsınadur H
8 ma'a olduġı gibi ki ma'a'l-cāhilīn dimekdür : ma'a gibi E, Z
9 cāhil ma'nāsına : -E, -Z
10 elif ile nūn : nūn ile elif H
11 ki ḳā'ide-i Fürs üzere ẕevi'l-'uḳūlda elif ve nūn'la cem' iderler : -E, -Z
12 bilmezler dimekdür : -H
13 kāf-ı 'Acem'üñ : kāf-ı mu'cemenüñ kesresiyle H
14 kesreleriyle : kesresiyle E
15 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müsennāt-ı taḥtiyyenüñ H
16 fā'nuñ fetḥasıyla ve müşeddedde-i rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile : -E, -Z
17 'ibāreti : -H
18 dirler: -Z
19 ḫod: -E
20 kendü dimekdür : kendi ma'nāsınadur H
21 kelimesi edāt-ı taḫṣīṣdür : taḫṣīṣ ma'nāsınadur E, Z
22 rā… dirler : rehā kon dirler rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ve elif-i memdude ile : H
23 kon kāf-ı 'Arabī'nüñ żammesiyle ve nūn-ı sākine ile bi-hasebi't-terkīb ḳurtar dimek olur : -E, -Z

oġul Türkī'dür. İy ḥarf-i nidādür oġul veled maʿnāsınadur.[1] Fārsī'de iy püser dirler. Bunda daḫı iy sābıḳ gibi ḥarf-i nidādür. Püser bā-ı ʿAcemī'nüñ żammesiyle ve sīn-i mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla oġul maʿnāsınadur.[2] ʿArabī'de **yā veled** dirler.[3] Türkī'de ve Fārsī'de lafẓ-ı[4] müşterekdür.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

oturma bil müstefʿilün **mezlerle ḳaç** müstefʿilün **kendüñi ḳur** müstefʿilün **tar iy oġul** müstefʿilün **me'nşīn be-nā-** müstefʿilün **dānān girīz** müstefʿilün **[H. 50b] ḫod-rā rehā** müstefʿilün **kon iy püser** müstefʿilün

7

El-ḳıṭʿatu's-sābiʿatü[6] der baḥr-i hezec-i müseddes-i aḫreb u maḳbūż u maḥẕūf

Gülsün diriseñ yüzüñ ferecden
ʿİlm oḳı ḫalāṣ bul ḫaracdan
Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün
Giç aḫreb ü ḳabż ile hezecden

Bu ḳıṭʿa[7] baḥr-i hezecdendür ki aṣlı her mıṣrāʿda dörder kerre mefāʿīlün gelür. Bu ḳıṭʿada bir cüzʾ ḥaẕf olınup meczū ḳalmışdur.[8]

Taʿrīf

Cüzʾ oldur ki eczā-ı mıṣrāʿdan[9] bir cüzʾi **[E. 53b]** ḥaẕf olınup müseddesü'l-eczā ḳalup yaʿnī her beytde altışar cüzʾ ḳalup meczū dirler.[10] Hezec hā-ı hevvezüñ ve zā-ı

1 iy ḥarf-i nidādür, oġul veled maʿnāsınadur : iy ḥarf-i nidādur E, Z
2 bunda daḫı iy sābıḳ gibi ḥarf-i nidādür. Püser… oġul maʿnāsınadur : -E, -Z
3 yā veled dirler : yā veled maʿnāsınadur Z; veled gibi H
4 lafẓ-ı : -Z
5 Türkī'de ve Fārsī'de lafẓ-ı müşterekdür : -H
6 el-ḳıṭʿatu's-sābiʿatü : ḳıṭʿa-i sābiʿ E, Z
7 ḳıṭʿa : rubāʿi H
8 bu ḳıṭʿada bir cüzʾ ḥaẕf olınup meczū ḳalmışdur : -H
9 oldur ki eczā-ı mıṣrāʿdan : her mıṣrāʿda H
10 ḳalup yaʿnī her beytde altışar cüzʾ ḳalup meczū dirler : ḳalur meczū dinilmişdür H

menḳūṭanuñ[1] fetḥalarıyla ve cīm-i ʿArabiyye'nüñ sükūnıyla luġatda terennüm ile ḫoş gelen āvāza dirler.

Sebeb-i Tesmiye[2]

Bu baḥre hezec didüklerinüñ sebebi[3] ʿArablar bunuñla terennüm itdükleri içündür. Bunuñ[4] cemīʿ eczāsına ʿilel dāḫil olup uṣūlundan çıḳarup taġyīr ve tebdīl eylemişdür.[5] Meṣelā cüzʾ-i evveline ḫarb ʿilleti dāḫil olup mīm ile nūn sāḳıṭ olup[6] lām'uñ żammesiyle mefʿūlü ḳalmışdur ve[7] buña aḫreb dinilmişdür. Ve cüzʾ-i ṯānisine daḫı keẕālik[8] ḳabż ʿilleti dāḫil olup yā'nuñ suḳūṭıyla[9] mefāʿilün ḳalmışdur.

Taʿrīf

Ḳabż luġatda ṭutmaġa dirler ve ıṣṭılāḥda beşinci ḥarf-i sākini ḥaẕf itmege dirler. Meṣelā mefāʿīlün cüzʾinden beşinci ḥarf-i sākin olan[10] yā ḥaẕf olınur[11] **[H. 51a]** mefāʿilün ḳalup maḳbūż dinilmişdür ve üçünci cüzʾine[12] ḥaẕf ʿilleti[13] dāḫil olup feʿūlün olmışdur.

[Z. 29a] Taʿrīf

Ḥaẕf luġatda atmaġa dirler ıṣṭılāḥda oldur ki āḫiri **[E. 54a]** sebeb-i ḫafīf olan cüzʾüñ āḫirinden sebeb-i ḫafīfi ḥaẕf itmege dirler. Mefāʿīlün'dan "lün" gibi ki sebeb-i ḫafīfdür.[14] Isḳāṭ olınup mefāʿī ḳalur ve anuñ yirine feʿūlün getürürler ve fāʿilātün'den "tün" ısḳāṭ olınup fāʿilā ḳalur anuñ yirine fāʿilün getürürler ve feʿūlün'dan "lün" ısḳāṭ olınup "feʿū" ḳalur ve anuñ[15] yirine feʿlün[16] getürürler ve

---

1 menḳūṭanuñ : ʿArabiyye'nüñ H
2 sebeb-i tesmiye : -H
3 baḥre hezec didüklerinüñ sebebi : ve bu baḥruñ hezec dinülmesi H
4 bunuñ : -H
5 dāḫil olup uṣūlundan çıḳarup taġyīr ve tebdīl eylemişdür : daḫil olmışdur E, Z
6 mīm ile nūn sāḳıṭ olup : -H
7 ve : -E, -Z
8 daḫı keẕālik : -E, -Z
9 olup yā'nuñ suḳūṭıyla : olmaġla yā sāḳıṭ olup H
10 olan : -E
11 yā ḥaẕf olınur : ḥaẕf olınup E, Z
12 ve üçünci cüzʾine : üçünci cüzʾine Z; üçünci E
13 ʿilleti : -H
14 sebeb-i ḫafīfdür : taḫfīfdür H
15 ve anuñ : anuñ E, H
16 feʿūlün : feʿül Z

bunlaruñ her birine maḥẕūf dirler. Pes bu baḥruñ[1] cüzʾ-i evveli aḫreb cüzʾ-i ṣānisi maḳbūż ve cüzʾ-i ṣāliṣi maḥẕūf vāḳiʿ olmışdur. Ḫarbuñ taʿrīfi ḳıṭʿa-i ḫāmisdeki baḥr-i mużāriʿ-i aḫreb ve mekfūf ve maḳṣūrda sebḳat eylemişdür.

1 **Çeşme bıñar oldı kūze bardaḳ**

İsteme me-cūy u cūy ırmaḳ

Çeşme cīm-i ʿAcem'üñ[2] fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de bıñar dirler. ʿArabī'de **ʿayn** gibi. Kūze kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle Fārsī'dür. Türkī'de bardaḳ dirler. Ṭopraḳdan bir ẓarfdur. İçinden ṣu içerler. ʿArabī'de daḫı **kūz** dirler. Farḳı budur ki Fārsī'de[3] **[E. 54b]** aḫirine bir **[H. 51b]** hā-ı resmī[4] getürürler. ʿArabī'de hā'suz[5] zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla kūz dirler meşreb maʿnāsınadur. Ḳāf'uñ ẓammı ve lām-ı müşeddedenüñ fetḥasıyla daḫı ḳull dinür.[6] İsteme Türkī'dür. Yaʿnī ṭaleb itme dimekdür.[7] Fārsī'de me-cūy dirler. ʿArabī'de **lā-taṭlūb** maʿnāsınadur. Me-cūy cūyīden'den nehy-i ḥāżırdur. Evvelinde olan mīm-i meftūḥa ʿalāmet-i nehydür. ʿArabī'de[8] **lā** maʿnāsına. Maʿlūm ola ki mīm kelime evveline dāḫil olsa nehydür. Me-dān me-şināş gibi. Me-cūy daḫı böyledür.[9] Mışrāʿda olan ikinci cūy lafẓı[10] cīm-i ʿArabī'nüñ żammesiyle Fārsī'dür. Türkī'de ırmaḳ maʿnāsınadur yaʿnī ṣuyı olan ırmaġa ve dereye.[11] ʿArabī'de **nehr** dinür.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

çeşme bı mefʿūlü **ñar oldı kū** mefāʿilün **ze bardaḳ** feʿūlün **isteme** mefʿūlü **me-cūy ü cū** mefāʿilün **y ırmaḳ** feʿūlün

2 **Endāḫten ü fürū fikenden**

Atmaḳ daḫı aşağa bıraḳmaḳ

---

1 pes bu baḥruñ : bunlaruñ E
2 ʿAcem'üñ : muʿcemenüñ H
3 Fārsī'de : -E
4 bir hā-ı resmī : hā-ı ʿalāmet H
5 hā'suz : hā'suzdur E, Z
6 zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla kūz dirler, meşreb… ḳull dinür : -E, -Z
7 dimekdür : dimek olur H
8 ʿArabī'de : -E
9 maʿlūm ola ki mīm kelime evveline dāḫil olsa nehydü… . me-cūy daḫı böyledür : -E, -Z
10 mışrāʿda olan ikinci cūy lafẓı : cūy-ı ṣānī H
11 yaʿnī ṣuyı olan ırmaġa ve dereye : -E, -Z
12 dinür : maʿnāsınadur H

Endāḫten Fārsī'dür. Türkī'de atmaḳ maʿnāsınadur.[1] Meṣelā oḳ atmaḳ ve emṣāli nesneleri atmaḳ gibi maṣdardur.[2] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve mīm-i sākine ile[3] **remy** maʿnāsınadur. Fürū fā'nuñ **[Z. 29b]** ve rā-ı mühmelenüñ[4] żammeleriyle Türkī'de aşaġa dirler alçaḳ maʿnāsına daḫı gelür.[5] ʿArabī'de **[H. 52a]** kesre-i sīn'le **sifl** gibi.[6] Fikenden **[E. 55a]** fā'nuñ kesresiyle ve kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de bıraḳmaḳ maʿnāsınadur.[8] ʿArabī'de **ṭarḥ** ve ilḳā ve ḥaẕf ve ısḳāt gibi bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'si aşaġa bıraḳmaḳ dimek olur.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

endāḫ mefʿūlü **ten ü fürū** mefāʿilün **fikenden** feʿūlün **atmaḳ da** mefʿūlü **ḫı aşaġa** mefāʿilün **bıraḳmaḳ** feʿūlün

3 **Zerd oldı ṣaru kebūd durur gök**

Ḳara siyeh ü sipīddür aḳ

Zerd zā-ı ʿArabī'nüñ[10] fetḥasıyla ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ[11] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṣaru dinür elvāndandur.[12] ʿArabī'de **aṣfer** maʿnāsınadur. Kebūd kāf-ı ʿArabī'nüñ[13] fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle Fārsī'dür. Türkī'de gök dinür. Bu daḫı elvāndandur yaʿnī[14] gök renge dirler. ʿArabī'de **ezraḳ** maʿnāsınadur.[15] Ḳara Türkī'dür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[16] **[E. 55b]** ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ fetḥasıyla ve hā-ı melfūẓa ile siyeh dirler.[17] Elif ile siyāh daḫı dinür. ʿArabī'de **esved** maʿnāsınadur.[18] Sepīd sīn-i mühmelenüñ kesresiyle

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
2 maṣdardur : -H
3ve mīm-i sākine ile : -E, -Z
4 rā-ı mühmelenüñ : rā'nuñ H
5 Türkī'de aşaġa dirler, alçaḳ maʿnāsına daḫı gelür : aşaġa dimekdür E, Z
6 ʿArabī'de kesre-i sīn'le sifl gibi : -E, -Z
7 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabiyye'nüñ ẓammesiyle H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dimekdür H
9 bi-ḥasebi't-terkīb Türkīsi aşaġa bıraḳmaḳ dimek olur : -H
10 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; menḳūṭanuñ H
11 mühmeleteynüñ : mühmeleteyn H
12 ṣaru dinür elvāndandur : ṣarı dinür elvāndandur Z; ṣarı dinür H
13 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
14 elvāndandur, yaʿnī :bu daḫı elvāndan olan E, Z
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 sīn-i mühmelenüñ kesresiyle : sīn-i mühmele ile H
17 dirler : dir Z
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

bāʾnuñ kesresi[1] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmele ile[2] Fārsī'dür. Türkī'de aḳ dirler. Beyāż daḫı dirler.[3] ʿArabī'de **ebyaż** maʿnāsına.[4] **[H. 52b]** Sipīd lafẓı bā'dan bedel fā' ile sifīd oḳımaḳ cāʾizdür.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

zerd oldı mefʿūlü **ṣaru kebūd** mefāʿilü **durur gök** feʿūlün **ḳara si** mefʿūlü **yeh ü sipī** mefāʿilün **ddür aḳ** feʿūlün

4 **Hem sürḫ ḳızıl yeşil dürür sebz**

Nīl oldı çivid küjīne ṭoḳmaḳ

Surḫ sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve rā-ı mühmele ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de ḳızıl dirler ve ḳırmızı daḫı dirler. ʿArabī'de **aḥmer** maʿnāsınadur.[7] Yeşil Türkī'dür. **[Z. 30a]** Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ **[E. 56a]** ve zā-ı ʿArabī'nüñ[8] iskānlarıyla[9] sebz dinür. ʿArabī'de **ḫażrā** maʿnāsınadur ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla **aḫżar** daḫı dirler.[10] ʿĀrıża ve maʿrūża ıṭlāḳ olınur. Nīl nūn'uñ kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de çivid dirler. Bir göktaşı gibi nesnedür ki anuñla laciverd ve kök boya yaparlar. Küjīne kāf-ı ʿArabī'nüñ[11] żammesiyle Fārsī'dür. Türkī'de ṭoḳmaḳ maʿnāsınadur.[12] Meṣelā kāriz ṭoḳmaġına[13] dirler. Bu luġat birḳaç vech üzere rivāyet olınmışdur: ***Ṣıḥāḥ-ı Fürsī***'de[14] zā-ı ʿAcemī ile küjīne dimişlerdür.[15] ***Ḥalīmī*** luġatında daḫı bu böyle dimişdür.[16] Ammā ***Niʿmetu'llāh*** ẕāl-ı muʿceme ile ve zā-ı ʿArabiyye ile daḫı[17] iki vech üzere

1 bāʾnuñ kesresi : ve bā-ı Pārsiyye'nüñ kesreleriyle Z; bā-ı ʿArabīye'den ṣoñra H
2 yā-ı… ile : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla H
3 dirler : dinür H
4 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
5 sifīd oḳımaḳ cāʾizdür : daḫı sifīd oḳırlar H
6 ve rā-ı mühmele ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla : -H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
8 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ Z
9 be bā-ı muvaḥḥadenüñ ve zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla : -H
10 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla aḫżar daḫı dirler : -H
11 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; ʿAcem'üñ H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
13 ṭoḳmaġına : toḳmaġına E
14 Fürsī : Fürs Z
15 dimişlerdür : dimişdür Z, H
16 dimişdür : dir H
17 muʿceme… daḫı : muʿceme ile ve zā-ı ʿArabiyye ile E; ʿAcemī ile ve zā-ı menḳūṭa ile H

şārihe muḫālefet eylemişlerdür.[1] Baʿżılar daḫı[2] aṣıl nüsḫada muṣannif-i raḥmetu'llahi teʿālā ʿaleyhi[3] **[H. 53a]** ḫaṭṭıyla zā-ı ʿAcemī ile güjīne gördük diyü taṣrīḥ ve taṣḥīḥ [4] eylemişlerdür. Ve[5] bu üç luġata tabʿan zā-ı ʿAcem'le şerḥ olındı. [*ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ kesresiyle ve ẓā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve lām-ı meftūḥadan ṣoñra mīm-i sākine ile* ***ʿizlem*** *dinür. Nīl daḫı ʿArabī'de müstaʿmeldür ammā nīl üç maʿnāya gelür: Biri çivid didükleri boyadur ki bir aṣl otuñ yapraġından olur ki berk ve muḥkem sāḳı ve ince budaḳları olur ve kiçirek yaprakları olur ve üzerinde kevik ġubār gibi nesne olur. Anuñ yapraġın alup ıssı ṣu ile yurlar üzerindeki keviklik gider yeşil ḳalur. Andan ol ṣuyı ḳorlar tā ṭurılup çividi altına gider ṣoñra üstine gelen ṣuyı dökerler dibine çöken ḳurur. Çivid olup sā'ir maʿnālarınuñ maḥalli bu degüldür.*][6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem surḫ mefʿūlü **ḳızıl yeşil** mefāʿilün **dürür sebz** feʿūlün **[E. 56b] nīl oldı** mefʿūlü **çivid küjī** mefāʿilün **ne ṭoḳmaḳ** feʿūlün

5 **Laḫt oldı çomaḳ ḳatı durur saḫt**

Hem iri dürüşt u nerm yumşaḳ

Laḫt lām'uñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿceme[7] ve tā-ı ḳaraşetüñ **[H. 53b]** iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de çomaḳ dirler. Başı yumru bir aġaçdur. ʿArabī'de mīm'üñ kesresiyle **micenn** dirler ve **mıḳmaʿa** daḫı[8] dinür. Ḳatı Türkī ʿibāretdür.[9] Meṣelā pek olan şeyʾe dirler ki[10] naḳīżi yumşaḳdur. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿceme[11] ve tā-ı ḳaraşetüñ[12] iskānlarıyla saḫt dirler.[13] ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve lām'uñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla **ṣalb** dinür.[14] Lām'uñ

1 şārihe muḫālefet eylemişdür : sāʾire muḫālefet eylemişdür Z; şārihe muḫālif cāʾiz görmüşdür H
2 baʿżılar daḫı : ammā baʿżılar H
3 teʿālā ʿaleyhi : ʿaleyhi E; ʿaleyhüñ Z
4 ve taṣḥīḥ : -H
5 ve : -Z
6 italik yazılan kısım : -E, -Z
7 muʿceme : muʿcemenüñ H
8 daḫı: -E
9 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, H
10 pek olan şeyʾe dirler ki : pek ki H
11 muʿceme : muʿcemenüñ H
12 ḳaraşetüñ : ṭavīlenüñ H
13 dirler : dinür H
14 dinür : maʿnāsınadur H

żammesiyle daḫı bu maʿnāya gelür.[1] İri Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de dāl'uñ ve rā-ı mühmeleteynüñ żammeleriyle ve şīn-i muʿceme[2] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla dürüşt dirler ki iri ve taşlaḳ olan nesneye ıṭlāḳ olınur.[3] ʿArabī'de **ġalīẓ [Z. 30b]** ve **ḫaşīn** maʿnāsına gelür.[4] Nerm **[E. 57a]** nūn-ı meftūḥa ile ve rā-ı mühmele ve mīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de yumşaḳ dinür. ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **nāʿim** maʿnāsınadur.[5] Ve lām-ı meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla **leyyin** maʿnāsına gelür.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

laḫt oldı mefʿūlü **çomaḳ ḳatı** mefāʿilün **durur saḫt** feʿūlün **hem iri** mefʿūlü **dürüşt ner** mefāʿilün **m yumşaḳ** feʿūlün

6 **Kef aya vü nāḫun oldı ṭırnaḳ**[7]

Engüşt sütürk ulu parmaḳ

[H. 54a] Kef kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı fā[8] ile Fārsī'dür. Türkī'de aya dirler yaʿnī el ayası ki elüñ iç ṭarafıdur.[9] Avuç didükleri maʿnādur.[10] ʿArabī'de rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle **rāḥe** dinür.[11] Kef aṣlında[12] ʿArabī'dür. Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek istiʿmāl olınur.[13] Nāḫun nūn-ı meftūḥa ve elif ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[14] Fārsī'dür. Türkī'de ṭırnaḳ dinür. Gerek elde olsun gerek ayaḳda olsun ʿumūm üzeredür. Temyīz ḳasd olınsa el ve ayaḳ ḳaydıyla ẕikr olınur. Yaʿnī el ṭırnaġı ve ayaḳ ṭırnaġı dirler.[15] ʿArabī'de ẓā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[16] **ẓufr** maʿnāsınadur.[17] Engüşt **[E. 57b]** elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı

1 lām'uñ żammesiyle daḫı bu maʿnāya gelür : -H
2 muʿceme : muʿcemenüñ H
3 olınur : iderler H
4 ʿArabī'de ġalīẓ ve ḫaşīn maʿnāsına gelür : ġalīẓ gibi E, Z
5 nūn-ı meftūḥa ile nāʿim maʿnāsınadur : nāʿim maʿnāsına E, Z
6 ve lām-ı meksūre ve yā-ı müşennāt-ı … leyyin maʿnāsına gelür : -E, -Z
7 ṭırnaḳ : dırnaḳ Z
8 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı fā : kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥi ve fā-ı sākine H
9 yaʿnī el ayası ki elüñ iç ṭarafıdur : meṣelā el ayası ki elüñ iç yüzidür H
10 avuç didükleri maʿnādur : avuç maʿnāsına H
11 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle rāḥe dinür : rāḥe gibi E, Z
12 kef aşlında : kef aşlda Z; ve kef daḫı H
13 Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek istiʿmāl olınur : luġat-ı müşterekedendür E, Z
14 nūn-ı meftūḥa ve elif ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle : -H
15 gerek elde olsun … ṭırnaġı dirler : insānuñ elinüñ ve ayaḳlarınuñ parmaḳları uçlarında olur. H
16 ẓā-ı muʿcemenüñ żammesiyle : ẓamme-i ẓa-ı muʿceme ile H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

ʿAcemī'nüñ żammesiyle ve şīn-i menḳūṭa ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla[1] Fārsī'dür. Türkī'de parmaḳ dinür. Taʿmīmen[2] cümle parmaḳlara ıṭlāḳ olınur. ʿArabī'de elif-i meksūre ile **işbaʿ** dirler.[3] Sütürk sīn-i mühmelenüñ[4] ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle ve rā-ı mühmelenüñ[5] ve kāf'uñ iskānlarıyla külünk vezninde Fārsī'dür. Türkī'de ulu dirler. Yaʿnī büyük dimekdür. ʿArabī'de **kebīr** gibi. Engüşt ile terkīb olıcaḳ[6] ulu parmaḳ dimek olur. Yaʿnī baş parmaġa[7] dirler. Bu maʿnāya ʿArabī'de kesreyle **ibhām** dirler.[8] Maʿlūm ola ki sütürk ile büzürk arasında farḳ budur ki büzürk ʿāmdür. Cüṣṣede ve mertebede ve yaşda büyük olana daḫı dirler. Ammā sütürk ḫāṣdur ancaḳ cüṣṣede büyük olana maḫṣūṣdur.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kef aya mefʿūlü **vü nāḫun ol** mefāʿilün **dı ṭırnaḳ** feʿūlün **engüşt** mefʿūlü **sütürk u** mefāʿilü **lu barmaḳ** feʿūlün

7 **Kālūc kiçisi vü muşt yumruḳ [Z. 31a; H. 54b]**

Keştī gemidür ʿArabca zevraḳ

[E. 58a] Kālūc kāf'uñ fetḥasıyla ve lām-ı mażmūmeden ṣoñra vāv'uñ ve cīm-i ʿArabiyye'nüñ iskānlarıyla[10] Fārsī'dür. Kiçisi ʿibāreti[11] Türkī'dür. Meṣelā büyük parmaḳ[12] kiçisi dimek olur ki ṣerçe parmak dirler.[13] Ḥāṣıl-ı maʿnā kiçi parmaḳ dimek olur ki[14] ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve nūn-ı sākine ve ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[15] **ḫınṣar** dinür. Muşt mīm-i mażmūme ile ve şīn-i muʿcemenüñve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür.

1 ve şīn-i menḳūṭa ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla : -E, -Z
2 taʿmīmen : ʿumūm üzere H
3 elif-i meksūre ile işbaʿ dirler : işbaʿ gibi H
4 mühmelenüñ : mühmele Z
5 żammeleriyle … mühmelenüñ : żammeleriyle ve rā-ı mühmele Z; ẓammesiyle rā-ı mühmele H
6 Türkī'de ulu dirler. Yaʿnī büyük dimekdür. ʿArabī'de kebīr gibi. Engüşt ile terkīb olıcaḳ : -H
7 parmaġa : parmaḳ H
8 dirler : dinür H
9 ammā sütürk ḫāṣdur; ancaḳ cüṣṣede büyük olana maḫṣūṣdur : -H
10 kāf'uñ fetḥasıyla … ve cīm-i ʿArabiyye'nüñ iskānlarıyla : -E, -Z
11 ʿibāreti : -H
12 büyük parmaḳ : parmaġuñ E, Z
13 parmak dirler : parmaḳdur H
14 ḫāṣıl-ı maʿnā kiçi parmaḳ dimek olur ki : ḫaşılı kiçi parmaḳ dimekdür ki H
15 ve nūn-ı sākine ve ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla : -E,-Z

Türkī'de yumruḳ dirler.[1] ʿArabī'de daḫı **muşt** dinür. Cemʿi **muşşāt** gelür.[2] Keştī kāf-ı ʿArabiyye'nüñ[3] fetḥasıyla eṣaḥdur dinilmişdür ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle[4] Fārsī'dür. Türkī'de gemi dirler ki[5] ṣu üzerinde yürür. ʿArabca **zevraḳ** dinür. Zevraḳ lafẓı luġat-ı müşterekedendür.[6] ʿArabī'de ve Fārsī'de[7] müstaʿmeldür. Velākin iki bile luġatda zevraḳ küçük ḳayıġa ıṭlāḳ olınur. Yoḫsa ẓamme-i fā ile **fülk** ve ve fetḥa-i sīn-i mühmele ile **sefīne**[8] dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

kālūc mefʿūlü **kiçisi muş** mefāʿilün **[H. 55a] t yumruḳ** feʿūlün **keştī ge** mefʿūlü **midür ʿArab** mefāʿilün **ca zevraḳ** feʿūlün

8 **Hem şīb ü firāz eniş yoḳuşdur**

Yüksek ḫu bülend pest alçaḳ

[E. 58b] Şīb şīn-i muʿcemenüñ[9] kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[10] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de eniş dirler ki yoḳuş anuñ muḳābilidür.[11] ʿArabī'de hā-ı meftūḥa ile **hecil** dirler.[12] Firāz fā'nuñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ iskānlarıyla[13] Fārsī'dür. Türkī'de yoḳuş dirler ki[14] naḳīżi enişdür. ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **necd** maʿnāsınadur.[15] Yüksek Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿArabiyye'nüñ[16] żammesiyle ve lām'uñ fetḥasıyla ve nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla bülend dinür.[17] ʿArabī'de **şāmiḫ** ve **refīʿ** ve **ʿālā** maʿnāsınadur.[18] Pest bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ[1] ve tā-ı

---

1 dirler : dinür H
2 cemʿi muşşāt gelür : -E, -Z
3 ʿArabiyye'nüñ : ʿArabī'nüñ Z
4 kāf-ı … kesresiyle : eṣaḥḥ-ı rivāyet üzere kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla E, Z
5 ki : -E, -Z
6 müşterekedendür : müşterekdür H
7 ʿArabī'de ve Fārsī'de : Fārsī'de ve ʿArabī'de H
8 ẓamme-i fā ile fülk ve fetḥa-i sīn-i mühmele ile sefīne : fā'nuñ żammesiyle fülk ve sefīne E, Z
9 muʿcemenüñ : mühmelenüñ E
10 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı taḥtiyyāt-ı müṣennātuñ H
11 dirler ki yoḳuş anuñ muḳābilidür : yoḳuş muḳābilidür H
12 hā-ı meftūḥa ile hecil dirler : fetḥa-i hā-ı hevvez ile hecil dinür H
13 fā'nuñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ … iskānlarıyla : fā-ı meksūre ile E, Z
14 ki : -E, -Z
15 ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile necd maʿnāsınadur : -E, -Z
16 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ Z; muvaḥḥadenüñ H
17 lām'uñ fetḥasıyla ve nūn'uñ … dinür : ve lām-ı meftūḥa ile bülend dirler E, Z
18 şāmiḫ.. maʿnāsınadur : şāmiḫ ve refīʿ ve ʿālā maʿnāsına E; şāmiḥ maʿnāsınadur, ʿālī daḫı dinülür H

ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de alçaḳ dirler ki yüksek anuñ[2] ḫilāfıdur. ʿArabī'de **sāfil** maʿnāsına ve żamme-i sīn-i mühmele ile[3] **süfl** daḫı dirler ki ʿuluvvuñ żıddıdur.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

[H. 55b] hem şīb ü mefʿūlü **firāz eniş** mefāʿilün **[Z. 31b] yoḳuşdur** feʿūlün **yüksek ḫū** mefʿūlü **bülend pes** mefāʿilün **t alçaḳ** feʿūlün

9 **Bi'rhīd ān-kes ki şüd hirāsān**

Ḳurtuldı o kimse k'oldı ḳorḳaḳ

Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı ṣānisi mıṣrāʿ-ı evveline **[E. 59a]** leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳiyle[5] terceme vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesine mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ her bir kelimesi ʿale't-tertīb maʿnā ve terceme vāḳiʿdür.[6] Yaʿnī[7] bi'rhīd kelimesi Fārsī'dür ki rehīden'den ṣīġa-i māżīdür. Türkī'de ḳurtuldı dimekdür. Bi'rhīd kelimesinde bā teʾkīd içündür. Rehīd[8] feṭḥ-i rā-ı mühmele ile rehīd ṣīġa-i māżīdür ḳurtuldı dimekdür.[9] ʿArabī'de feṭḥa-i nūn'la **necā** maʿnāsınadur.[10] Ān-kes Fārsī'dür. Türkī'de ol kimse dimekdür.[11] ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile **men** maʿnāsınadur ki edāt-ı mevṣūldendür.[12] Ān-kes kelimesi ān ile kesden mürekkebdür. Ān lafẓınuñ tafṣīli ḳıṭʿa-i sādisde ān sū öte īn sū berü[13] mıṣrāʿında geçmişdür. Kes kāf-ı ʿArabī'nüñ[14] feṭḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla kimse[15] maʿnāsınadur. ʿArabī'de feṭḥa ile **men**[16] gibi. Ki lafẓı ḥarf-i rābıṭadur ki[17] Fārsī'de ve Türkī'de[18] müstaʿmeldür. Nitekim bunda daḫı böyle vāḳiʿ olmışdur. Yaʿnī Fārsī'de ān-kes ki

---

1 mühmelenüñ : mühmele H
2 yüksek anuñ : yüksegüñ H
3 sāfil maʿnāsına ve żamme-i sīn-i mühmele ile : sāfil, sīn-i mühmelenüñ ẓammesiyle süfl H
4 ki ʿuluvvuñ żıddıdur : -E, -Z
5 leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳiyle: ʿale't-tertīb E, Z
6 meṣelā mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesine mıṣraʿ-ı… vāḳiʿdür : -E, - Z
7 yaʿnī : -H
8 rehīd : -E
9 Bü'rhīd kelimesinde bā teʾkīd içündür. Rehīd feṭḥ-i rā-ı… ḳurtuldı dimekdür : -H
10 ʿArabī'de feṭḥa-i nūn'la necā maʿnāsınadur : -E, -Z
11 dimekdür : dirler H
12 ki edāt-ı mevṣūldendür : edāt-ı mevṣūldur E, Z
13 īnsū berü : -E, -Z
14 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
15 ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla kimse : kimesne H
16 feṭḥa ile men : men meftūḥa E, Z
17 rābıṭadur ki : rābıṭdur ki Z; rabıṭadur H
18 Fārsī'de ve Türkī'de : Türkī'de ve Fārsī'de Z, H

dimek Türkī'de ol kimse dimekdür.[1] ʿArabī'de **men** gibi.[2] Şod żamme-i şīn-i muʿcemenüñ ẓammesiyle ve dāl-ı mühmelenüñ **[H. 56a]** sükūnıyla Fārsī'dür.[3] Şoden'den ṣıġa-i māżīdür. Türkī'de oldı dimekdür. ʿArabī'de **kāne** maʿnāsınadur.[4] Hirāsān hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ve sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür.[5] Hirāsīden'den **[E. 59b]** ṣīġa-i fāʿildür. Türkī'de ḳorḳaḳ dirler ḳorḳucı maʿnāsına daḫı[6] gelür. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla **ḫā'if** gibi.[7] ve fetḥa-i cīm ile **cebān** maʿnāsına geldügi[8] gibi.[9]

Muḥaṣṣal-ı Terkīb[10]

Mıṣrāʿ-ı Fārsī "**Bi'rhīd ānkes ki şüd hirāsān"**dur.[11]

Türkī'de "**Ḳurtuldı ol kimse k'oldı ḳorḳaḳ"** dimekdür.[12]

ʿArabī'de "**Necā men kāne ḫā'ifen"** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

bi'rhīd ā mefʿūlü **n-kes ki şod** mefāʿilün **hirāsān** feʿūlün **ḳurtuldı** mefʿūlü **ol kimse k'ol** mefāʿilün **dı ḳorḳaḳ** feʿūlün

8

El-ḳıṭʿaü'ş-şāminetü der-baḥr-i remel-i müşemmen u maḳṣūr

Āftāb-ı ṭalʿatuñ ʿālemleri rūşen ḳılur

Ne yire kim düşse sāyeñ servile gülşen ḳılur

[Z. 32a] **Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt**

---

1 Fārsī'de ān-kes ki … dimekdür : ān-kes ki Fārsī'dür. Türkī'de ol kimse ki dinür H
2 ʿArabī'de men gibi : -H
3 żamme-i şīn-i … Fārsī'dür : muʿceme ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile E, Z
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve … Fārsī'dür: hā-ı meksūre ile E, Z
6 daḫı : -H
7 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ḫāʾif gibi : ḫaʾif E, Z
8 maʿnāsına geldügi : -Z
9 ve fetḥa-i cīm ile cebānmaʿnāsına geldügi gibi : -H
10 muḥaṣṣal-ı terkīb : ḥāṣıl-ı terkīb H
11 mıṣrāʿ-ı Fārsī'dür : Fārsī'dür H
12 Türkī'de…. dimekdür : Türkīsi

Bu remel-i maḳṣūrdur kim tabʿuñı maḥzen ḳılur

Bu ḳıṭʿa baḥr-i remeldendür kim[1] aṣlı her bir mıṣraʿda dörder kerre fāʿilātün gelür. **Remel** rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla luġatda yilmege dirler.

Sebeb-i Tesmīye

Ve bu baḥre remel didükleri iki sebeb-i ḫafīf ortasında bir veted-i mecmūʿ ḳoşulup yilmek bulındugı **[E. 60a]** içündür ve bu ḳıṭʿanuñ üç cüzʾi sālim olup dördünci cüzʾine ḳaṣr ʿilleti dāḫil olup āḫirinde olan sebeb-i ḫafīfden ki **[H. 56b]** "tün"dür. Nūn ısḳāṭ olınup mā-ḳablinde olan tā-ı mażmūm[2] iskān ḳılınup fāʿilāt olmışdur ve buña maḳṣūr dinilmişdür.[3] Ḳaṣruñ tafṣīli ḳıṭʿa-i şālişedeki baḥr-i müctesṣ ve maḫbūn ve maḳṣūrdur[4] geçmişdür. Maʿlūm ola ki bu ḳıṭʿanuñ ebyātınuñ baʿżılarınuñ ʿarūżları maḥzūf vāḳiʿ olmışdur. Nitekim ṣadr-ı ḳıṭʿada daḫı böyledür.[5] Ol sebebden bunda tekrār taʿrīf[6] ve taṭvīl olınmadı. Çünki yuḳarıda yazıldı. Naẓar olına.[7]

1 **Mī-çeked yaʿnī ṭamar hem reg ṭamar di ḳana ḫun**

Bezenilmiş çoḳ simāṭ ārāste bisyār ḫ̌ān

Mī-çeked Fārsī'dür ve çekīden'den ṣīġa-i mużāriʿdür. Türkī'de ṭamar dirler.[8] Yaʿnī ṭamlar dimekdür.[9] Ṣu gibi[10] ve emṣāli ṭamlayan nesnelere dirler.[11] ʿArabī'de **yaḳṭaru** maʿnāsınadur.[12] Reg rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṭamar maʿnāsınadur.[13] Yaʿnī insānuñ ve ḥayvānuñ vücūdında[14] olan ṭamara dirler siñir daḫı dirler. İkinci[15] tamar lafẓı cemādāta bile şāmildür. Meṣelā aġacuñ **[E. 60b]** ve nebātātuñ[16] yer içinde olan ṭamarlarına ıṭlāḳ olınur. **[H.**

---

1 ḳıṭʿa baḥr-i remeldendür kim : ḳıṭʿa baḥr-i remeldendür ki E; rubāʿi baḥr-i remeldendür kim H
2 mażmūm : mażmūme Z
3 H'de remel'in tanımı ve sebeb-i tesmiyesi bu bölümden sonra yazılmıştır.
4 ḳıṭʿa-i şāliṣedeki baḥr-i müctesṣ … maḳṣūrdur : bahr-i müctesṣden olan ḳıṭʿa-i şāliṣede E, Z
5 maʿlūm ola ki bu ḳıṭʿanuñ ebyātınuñ baʿżılarınuñ … böyledür : -E, -Z
6 taʿrīf : taʿrīż Z
7 çünki yuḳarıda yazıldı. Naẓar olına : -Z; "ol sebebden… naẓar olına." cümlesi -H
8 dirler : dimekdür H
9 ṭamlar dimekdür : damlar dimek olur Z; ; ṭamlar dimek olur H
10 gibi : -E, -Z
11 nesnelere dirler : nesneler dimekdür E
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 vücūdında : cismüñde H
15 siñir daḫı dirler. İkinci : ki siñirdür E, Z
16 aġacuñ ve nebātātuñ : aġaçlaruñ ve nebādātlaruñ H

57a] Reg daḫı Fārsī'de ʿāmdur.[1] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[2] **ʿırḳ** dirler. Bu daḫı ẕī-rūḥa ve cemādāta[3] şāmildür ki Fārsī'de reg-i dıraḫt ve Türkī'de aġacuñ[4] ṭamarı ve ʿArabī'de **ʿırḳu şecer** dirler.[5] Ḳan Türkī'dür Fārsī'de żamme-i ṣarīḥa ile ḫūn dirler. ʿArabī'de fetḥa-i dāl-ı mühmele ve sükūn-ı mīm'le[6] **dem** maʿnāsınadur.[7] Bezenilmiş kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī bezenmiş ve düzülmüş ve ḥāżırlanmış[8] dimekdür. Fārsī'de ārāste dirler. Elif-i memdūde ile[9] ārāsten'den ṣīġa-i mefʿūldür. ʿArabī'de **müheyyā** maʿnāsınadur.[10] Çoḳ lafẓı[11] **[Z. 32b]** Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[12] bisyār dirler. ʿArabī'de **keşīr** maʿnāsınadur. Simāṭ Türkī'dür ṣofra dimekdür[13] ki üzerinde ṭaʿam[14] yinür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żamme-i ġayr-i ṣarīḥasıyla[15] ve vāv-ı resmī ile ve elif-i memdūde ve nūn-ı sākine[16] ile ḫˇān dirler. Ān ve[17] cān ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur. Vāv telaffuẓ olınmaz. Ve yinecek ṭaʿāma daḫı ḫˇān **[E. 61a]** dirler. Bu maʿnāya olınca ʿArabī'de **ṭaʿām** dirler.[18] Ammā ṣofra maʿnāsına olınca simāṭ dirler. **Mażīf** bunda ṣofra maʿnāsına aḫẕ idüp bunda Türkī'de simāṭ taʿbīr itmişdür **[H. 57b]** ammā Türkī'si ṣofradur simāṭ ʿArabī'dür.[19]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mī-çeked yaʿ faʿilātün **nī ṭamar hem** faʿilātün **reg ṭamar di** faʿilātün **ḳana ḫūn** faʿilāt **bezenilmiş** faʿilātün **çoḳ simāṭ ā** faʿilātün **rāste bis** faʿilātün **yār ḫˇān** faʿilāt

---

1 ʿāmdur : böyledür E, Z
2 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
3 ẕī-rūḥa ve cemādāta : insānuñ ve eşcāruñ ve nebātātuñ ṭamarlarına H
4 aġacuñ : aġaç E, Z
5 dirler : dinür Z, H
6 dāl-ı mühmele ve sükūn-ı mīm'le : dāl-ı mühmele ile E, Z
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
8 ve ḥāżırlanmış : -E, -Z
9 elif-i memdūde ile : -E, -Z
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
11 lafẓı : kelimesi H
12 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı mühmele-i sīn ile H
13 ṣofra dimekdür : ṣofradur H
14 ṭaʿam : yemek E, Z
15 żamme-i ġayr-i ṣarīḥasıyla: ġayr-i ṣarīḥ żammesiyle H; żamme-i ṣarīḥasıyla E
16 ve nūn-ı sākine : -E, -Z
17 ān ve : -E
18 bu maʿnāya olınca ʿArabī'de ṭaʿām dirler : ʿArabī'de ṭaʿām dinür E, Z
19 ammā ṣofra maʿnāsına olınca simāṭ dirler. meżīf bunda ṣofra… simāṭ ʿArabī'dür : -E, -Z

2 **Bāzgūne ʿaksinedür daḫı gülgūne fiker**

Dürlü dürlü gūn-a-gūn baş aşaġa ser-nigūn

Bāzgūne Fārsī'dür. Türkī'de ʿaksine dirler. Yaʿnī tersine didükleri muġallaṭadur.[1] ʿArabī'de **maʿkūs** maʿnāsınadur.[2] Luġat-ı müşterekedendür.[3] Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müstaʿmeldür aṣlı ʿArabī'dür.[4] Gülgūne Fārsī'dür. Gül renkli dimekdür[5] ḳırmızı şeyʾe ıṭlāḳ olınur. Mıṣrāʿ āḫirinde olan fiker kelimesi[6] ile tefsīr olınmışdur. Ammā fiker daḫı Fārsī'dür. Şol ḳızıllıġa dirler ki ʿavratlar[7] yüzlerine sürerler. Ḳızılca dinür muḥassinātdur.[8] Fārsī'de gülgūne ve fiker daḫı dinür. Egerçi fiker Türkī olmaḳ üzere gül-gūne kelimesine tefsīr vāḳiʿ olmışdur ammā Fārsī'dür.[9] ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve feṯḥ-i[10] mīm'le **ġumera** maʿnāsınadur. Dürlü dürlü Türkī'dür. Fārsī'de gūn-a-gūne dirler.[11] Yaʿnī birḳaç dürlü[12] **[E. 61b; H. 58a]** elvāndan ve envāʿdan[13] kināyedür. ʿArabī'de **mülevven** dinür[14] ki levndendür. Baş[15] aşaġa Türkī'dür. Fārsī'de ser-nigūn dirler.[16] Yaʿnī başı aşaġa dönüp de tersine olmış nesneye[17] dirler. ʿArabī'de **münʿakis** maʿnāsınadur.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bāzgūne fāʿilātün **ʿaksinedür** fāʿilātün **daḫı gülgū** fāʿilātün **ne fiker** fāʿilāt **dürlü dürlü** fāʿilātün **gūn-a-gūn** fāʿilātün **baş aşaġa** fāʿilātün **ser-nigūn** fāʿilāt

3 **Gövde ten rūde bağırsaḳ bögrek öyken gürde şüş**

Eyegü pehlū yañа sū gişt yan uca surūn

---

1 yaʿnī tersine didükleri muġallaṭadur : tersine didükleri maʿnādur H
2 maʿkūs maʿnāsınadur : maʿkūs maʿnāsına E; daḫı ʿaks dirler H
3 müşterekedendür : müşterekedür H
4 müstaʿmeldür, aṣlı ʿArabī'dür : istiʿmāl olınur H
5 dimekdür : ve E, Z
6 mıṣrā āḫirinde olan fiker kelimesi : āḫir-i mıṣraʿda olan fiker lafẓı H
7 ʿavratlar : ʿavratuñ E
8 dinür, muḥassinātdur : dinür, muḥassinātdandur Z; didükleri H
9 Fārsī'de gül-gūne ve fiker daḫı dinür. Egerçi fiker Türkī… ammā Fārsī'dür : -E, -Z
10 feṯḥ-i : feṯḥa-i H
11 gūne gūne dirler : gūn-a-gündendür E
12 dürlü : dürli E
13 elvāndan ve envāʿdan : envāʿdan ve elvāndan Z; nevʿi vü levnden H
14 dinür : maʿnāsınadur H
15 baş : başı E
16 dirler : dinür H
17 yaʿnī … nesneye : yaʿnī başı aşaġa dönüp de tersine nesneye dönmüş Z ; başı aşaġa dönüp tersine dönmüş H
18 ʿArabī'de münʿakis maʿnāsınadur : ʿArabī'de münʿakis maʿnāsına E; -H

Gövde Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı müşennāt-ı fevkāniyye fetḥasıyla[1] ve nūn-ı sākine ile ten dinür. **[Z. 33a]** ʿArabī'de **cism** gibi.[2] Rūde rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de bağırsaḳ dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūre ve ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla medle **miʿā** dinür. Bögrek Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[3] **[E. 62a]** ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[4] ve hā-ı ġayr-i melfūze ile gürde dirler. ʿArabī'de żamme-i kāf ve lām-ı sākine ile ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ[5] fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[6] **külye** dinür.[7] Öyken Türkī'dür. Aḳcigere **[H. 58b]** muttaṣıl bir pāre cigerdür. Fārsī'de evvelki şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle ve ikincinüñ sükūnıyla[8] şüş dirler. ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve müşedded yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla[9] **riyye** dinür. Eyegü Türkī'dür. Ḳaburġa didükleri kemüklerdür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[10] fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve lām'uñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile[11] pehlü dirler. ʿArabī'de ḍād-ı menḳūṭanuñ kesresiyle **ḍılʿ** maʿnāsınadur.[12] Yaña kelimesi Türkī'dür. Meṣelā ṭaraf ve cānib dimekdür[13] ki yañ dirler. Fārsī'de żamme-i sīn-i mühmele ile ve vāv-ı melfūẓa ile[14] sū dirler. ʿArabī'de **cānib** maʿnāsınadur. Gişt kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de yan dirler. Meṣelā insānuñ yanına dirler ki boş bögridür. ʿArabī'de **[E. 62b]** **cenb** maʿnāsına **ṭarafu'l-insān** gibi.[15] Uca żamme-i elif ile ve cīm-i meftūḥā ile[16] Türkī'dür. Fārsī'de surūn dirler ki insānuñ butı ve oturaḳ yiridür. ʿArabī'de vāv'uñ kesresiyle ve rā-ı

1 tā-ı müşennāt-ı… fetḥasıyla : fetḥa-i tā-ı müşennāt-ı fevkāniyye ile Z; tā'nuñ fetḥasıyla H
2 gibi : maʿnāsınadur H
3 żammmesiyle : fetḥasıyla E
4 fetḥasıyla : -E
5 żamme… ḫuṭṭīnüñ : kāf-ı ʿArabī'nüñ ẓammesiyle ve lām-ı sākineden ṣoñra yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ H
6 ʿalāmetle : resmiyye H
7 dinür : dirler H
8 şīn-i muʿcemenüñ… sükūnıyla : mażmūm ikinci sākin iki şīn-i muʿcemeteynle H
9 yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla : yā-ı ḫuṭṭī ile E, Z
10 ʿAcem'üñ : muʿcemenüñ H
11 lām'uñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile : lām-ı mażmūme ile E, Z
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
13 dimekdür : dimek olur H
14 żamme-i sīn-i mühmele ile ve vāv-ı melfūẓa ile : sīn-i mühmelenüñ żammesiyle E, Z
15 cenb maʿnāsına ṭarafu'l-insān gibi : ṭarafu'l-insān gibi cenb maʿnāsınadur H
16 żamme-i elif ile ve cīm-i meftūḥā ile : żammla H

mühmelenüñ ve kāf'uñ iskānlarıyla **virk** dinür.[1] Maʿlūm ola ki surūn u serīn vāv'la ve yā ile uca maʿnāsınadur. İnsānuñ budlarına ve ḥayvānuñ ṣaġrısına dirler.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gövde ten rū fāʿilātün **de baġırsaḳ** fāʿilātün **bögrek öyken** fāʿilātün **[H. 59a] gurde şuş** fāʿilātün **eyegü peh** fāʿilātün **lü yaña sū** fāʿilātün **gişt yan u** fāʿilātün **ca surūn** fāʿilāt

4 **Reste ḳurtulmış velīkin beste baġlu deste ṣap**

Mūy ḳıl ḫāme ḳalem nāme bitidür cāme ṭon

[Z. 33b] Reste rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Resten'den ṣīġa-i mefʿūldür. Türkī'de ḳurtulmış dimekdür. ʿArabī'de **müncā** dinür.[3] Beste bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de baġlu dimekdür. ʿArabī'de **muḳayyed** maʿnāsına. Deste **[E. 63a]** dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[4] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[5] Fārsī'dür. Türkī'de ṣap maʿnāsınadur.[6] Balta ve külünk ve her şeyʾüñ ṣapına dirler[7] muṭlaḳ el ṭutacaḳ yire Fārsī'de deste dirler. ʿArabī'de **maḳbaża** gibi. Mūy mīm-i mażmūma ile[8] ve işbāʿ-ı vāv'la ve[9] āḫirinde yā ile ve yā'suz mū daḫı dirler Fārsī'de.[10] Türkī'de ḳıl dirler.[11] ʿArabī'de fetḥa-i[12] şīn-i muʿceme ile ve sükūn-ı ʿayn ve rā-ı mühmeleteyn ile[13] **şeʿr** dirler. Ḫāme ḫā-ı muʿceme ile[14] Fārsī'dür. Türkī'de ḳalem dinür. ʿArabī'de daḫı **ḳalem** dirler. Luġat-ı müşterekedür[15] aṣlı ʿArabī'dür. Nāme nūn ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de kesre-i bā-ı muvaḥḥade ile biti dirler.[17] Meṣelā bir yirden bir yire yazup gönderdükleri[18] kāġıda dirler. ʿArabī'de **mektūb** maʿnāsına

---

1 ve rā-ı mühmelenüñ ve kāf'uñ iskānlarıyla virk dinür : virk maʿnāsınadur E, Z
2 maʿlūm ola ki surūn u serīn vāv'la ve yā ile uca… ṣaġrısına dirler : -H
3 dinür : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
4 fetḥasıyla : fetḥiyle Z
5 ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : -Z, -H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
7 her şeyʾüñ ṣapına dirler : emṣāli ṣaplarına ıṭlāḳ olınur H
8 ile : -E, -Z
9 ve : -H
10 Fārsī'de : Fārsī'dür H
11 dirler : maʿnāsına Z; dinür H
12 fetḥa-i : fetḥ-i H
13 sükūn-ı ʿayn ve rā-ı mühmeleteyn ile : ʿayn ve rā-ı mühmeleteyn iskānlarıyla H
14 ḫā-ı muʿceme ile : -H
15luġat-ı müşterekedür : -E, -Z
16 nūn ile : -H
17 kesre-i bā-ı muvaḥḥade ile biti dirler : biti dirler, kesr-i bā-ı muvaḥḥade iledür H
18 yazup gönderdükleri : gönderilen E, Z

ve **mürāsele** daḫı dirler.[1] **[H. 59b]** Cāme cīm-i ʿArabī ile[2] Fārsī'dür. Türkī'de ṭon dirler. Yaʿnī insānuñ[3] giydügi ḳaftān ve eṣvāba ıṭlāḳ olınur. Ṭon kelimesi taʿmīm üzeredür.[4] Gerek ḳapama gerek[5] dolama ve entāri ve sādeye şāmildür. Cāme daḫı böyledür. ʿArabī'de **[E. 63b]** ṣā-ı müṣelleṣenüñ fetḥasıyla **ṣevb** dirler.[6] Ve[7] ḳabā ve yalmaḳ daḫı dinür. Ḳabā Fārsī'de[8] müşterekdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

reste ḳurtul fāʿilātün **mış velīkin** fāʿilātün **beste baġlu** fāʿilātün **deste ṣap** fāʿilāt

mūy ḳıl ḫā fāʿilātün **me ḳalem nā** fāʿilātün **me bitidür** fāʿilātün **cāme ṭon** fāʿilāt[9]

5 **Ṣuç günāh u ṣaç bi-y-efşān ṣıç bi-rī işe bi-şāş**

Ur bi-zen ḳopar bi-ken bi'hrāş ḳuṣ bi'trāş yon

Ṣuç żamme-i ṣād-ı mühmele ile[10] Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle günāh dirler. ʿArabī'de cīm-i mażmūme ile[11] **cünāḥ** dinür ve kesre-i ḥā-ı mühmele ile **ḥinṣ** daḫı dirler.[12] Ṣaç lafẓı[13] Türkī'dür. Meṣelā bir nesneʾi ṣaçmaġa emrdür. Fārsī'de bā-ı meksūreden ṣoñra yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla[14] bi-y-efşān dirler. ʿArabī'de **inteşir** maʿnāsınadur intişārdandur.[15] Ṣıç ṣād-ı mühmelenüñ kesresiyle Türkī'dür. Fārsī'de bi-rī dirler.[16] Rā-ı **[Z. 34a]** mühmelenüñ kesresiyle rīden'den emrdür. ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı meksūrenüñ teşdīdiyle ve ṭā-ı mühmele ile[17] **ġavviṭ** dinür. Meṣelā teġavvuṭ itmege dirler.[18] **[E. 64a]** İşe Türkī'dür. Fārsī'de bi-şāş dirler. Şāşīden'den emrdür.[19] ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ **[H. 60a]** żammesiyle[1]

---

1 mektūb maʿnāsına ve mürāsele daḫı dirler : mektūb ve mürāsele dinür, müstaʿmeldür H
2 cīm-i ʿArabī ile : -H
3 insānuñ : kişinüñ H
4 taʿmīm üzeredür : cinsdür H
5 gerek…gerek : -H
6 ṣā-ı müṣelleṣenüñ fetḥasıyla ṣevb dirler : -H
7 ve : -E, H
8 Fārsī'de : -E, -Z
9 ikinci beytüñ taḳṭīʿi : -Z
10 żamme-i ṣād-ı mühmele ile : żamme ile H
11 cīm-i mażmūme ile : cīm-i ʿArabī'nüñ żammıyla H
12 ve kesre-i ḥā-ı mühmele ile ḥinṣ daḫı dirler : -H
13 lafẓı : -H
14 bā-ı meksūreden ṣoñra yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla : -H
15 intişārdandur : -E
16 dirler : dinür H
17 vāv-ı meksūrenüñ teşdīdiyle ve ṭā-ı mühmele ile : vāv-ı müşeddedenüñ kesriyle E, Z
18 dirler : emrdür Z; meṣelā teġavvuṭ itmege dirler -H
19 emrdür : müştaḳdur H

buvl dirler. Meṣelā bevl itmege emrdür.[2] Ur Türkī'dür. Urmaġa emr itmekdür.[3] Fārsī'de bi-zen dirler. Fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye[4] ile zeden'den emirdür. ʿArabī'de **ıḍrıb** maʿnāsına.[5] Ḳopar Türkī'dür. Fārsī'de bi-ken dinür[6] kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla kenden'den emrdür.[7] ʿArabī'de **ıḳlaʿ** maʿnāsınadur.[8] Bi'hrāş Fārsī'dür hā-ı meksūre ile hirāşīden'den emrdür. Ḳuşmaḳ maʿnāsınadur. Türkī'de ḳuş dimekdür.[9] ʿArabī'de **ḳey'** gibi.[10] Bi'trāş Fārsī'dür. Tā-ı ḳaraşetüñ[11] kesresiyle tırāşīden'den emrdür. Türkī'de yon dirler. Meṣelā bir şeyʾi[12] yonmaḳ ve ḳazımaḳ gibi. Ve baş[13] tıraş eylemek gibi.[14] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve lām'uñ ve ḳāf'uñ iskānlarıyla[15] **ḥalḳ** maʿnāsınadur. Bu beyitde vāḳiʿ olan bi-y-efşān ve bi-rī ve bi-şāş ve bi-zen ve bi-ken ve bi'hrāş ve bi'trāş kelimelerinüñ üzerine dāḫil olan bā-ı müfrede-i zāʾide cümlesi meksūrdur. Teʾkīd maʿnāsın ifāde ider. Tafṣīli ḳıṭʿa-i sādisde mürūr itmişdür.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

[E. 64b] ṣuç günāh u fāʿilātün **ṣaç bi-y-efşān** fāʿilātün **ṣıç bi-rī i** fāʿilātün **şe bi-şāş** fāʿilāt **ur bi-zen ḳo** fāʿilātün **par bi-ken bih'** fāʿilātün **rāş ḳuş bi't** fāʿilātün **rāş yon** fāʿilāt

6 **Bir iki üç dörd beş yek dū se çār u penc ü şeş**

Altı heft ü heşt ü nüh deh yedi sekiz ṭoḳuz on

Bir Türkī'dür ki mebdeʾ-i aʿdāddur. Fārsī'de yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[17] sükūnıyla yek dirler. ʿArabī'de **vāḥid** dinür.[1] **[H.**

---

1 muvaḥḥadenüñ żammesiyle : ʿArabī'nüñ żammıyla H
2 meṣelā bevl itmege emrdür : yaʿnī bevl eylemege emr itmekdür H
3 emr itmekdür : emirdür H
4 fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye : fetḥ-i zā-ı ʿArabiyyeZ; fetḥ-i menḳūṭa H
5 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
6 dinür : -E, -Z
7 emrdür : müştaḳdur H
8 maʿnāsınadur : dirler H
9 ḳuşmaḳ maʿnāsınadur. Türkī'de ḳuş dimekdür : Türkī'de ḳuş dirler H
10 gibi : maʿnāsına Z; H
11 ḳaraşetüñ : müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ H
12 şeyʾi : nesneʾi H
13 baş : -Z
14 ve baş tıraş eylemek gibi : tıraş eylemege daḫı dirler H
15 ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve lām'uñ ve ḳāf'uñ iskānlarıyla : -E, -Z
16 Bu beyitte… mürūr itmişdür : -H
17 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ Z

60b] Cemʿi āḥād gelür aṣlı vāḥid idi.[2] Vāv'ı hemzeye ḳalb idüp **aḥad** daḫı dirler.[3] İki Türkī'dür. ʿAded-i ṣānīdür.[4] Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[5] ve vāv'uñ sükūnıyla dū dirler. ʿArabī'de **iṣnā** maʿnāsına. Üç Türkī'dür. Fārsī'de se dinür. Sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve fetḥasıyla ***Niʿmetu'llāh***[6] cāʾizdür dimişdür. Ammā ***Ḥalīmī*** luġatında āḫirinde hā-ı resmī[7] ʿalāmet-i fetḥadur telaffuẓ olınmaz ve hem sīn fetḥa-i ṣarīḥa ile telaffuẓ olınmaz. Belki kesreden ṣoñra **imāle [Z. 34b]** ile telaffuẓ olınur ḥattā ekṣer bu yirlerde işbāʿ olınup yā ile telaffuẓ **[E. 65a]** olınur dimişdür. ʿArabī'de **ṣelaṣe** dirler. Dörd[8] Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿAcemī ile çār dirler. ʿArabī'de **erbaʿun** maʿnāsına. Beş Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[9] fetḥasıyla penc dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla **ḫamse** dinür. Şeş evvelki şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[10] ve ikinci şīn'üñ[11] sükūnıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de altı dirler ki[13] mıṣrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olınmışdur.[14] ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve müşedded ṭā-ı ḳaraşetle[15] **sitte** dinür. Heft fetḥa-i vāḥide ile Fārsī'dür. Türkī'de yedi dirler. ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabiyye ve ʿayn-ı mühmele ile **sebʿa** dinür. Heşt hā-ı meftūḥa **[H. 61a]** ile[16] ve şīn-i muʿcemenüñ[17]ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de sekiz dirler. ʿArabī'de ṣā-ı müṣelleṣenüñ fetḥasıyla[18] **ṣemānin** dinür. Nüh nūn-ı maẓmūme[19] ve hā-ı melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de ṭoḳuz dirler. ʿArabī'de ṭā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle **tisʿa** dinür. Deh dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı melfūẓanuñ sükūnıyla[20] Fārsī'dür. Türkī'de[1] on dirler ʿaşerātuñ mebdeʾidür.[2] ʿArabī'de fetḥa-i ṣelaṣe ile **ʿaşere** dinür.

---

1 yek dirler. ʿArabī'de vāḥid dinür : yek dinür. ʿArabī'de vāḥid dirler H
2 cemʿi āḥād gelür, aṣlı vāḥid idi : -E, -Z
3 idüp aḥad daḫı dirler : oldı H; idüp aḥad dirler E
4 ʿaded-i ṣānīdür : -H
5 żammesiyle : żammıyla H
6 sīn-i mühmelenüñ kesresiyle… *Niʿmetu'llāh* : ammā *Niʿmetu'llāh* kesr ile ve fetḥile H
7 resmī : -H
8 dörd : dört Z, H
9 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
10 evvelki şīn-i muʿcemenüñ : şīn-i muʿcemenüñ evvelkisi H
11 ikinci şīn'üñ : ikincinüñ Z
12 ve ikinci şīn'üñ sükūnıyla : -H
13 ki : -E
14 ḳayd olınmışdur : muḳayyeddür H
15 mühmelenüñ … ḳaraşetle : mühmele-i meksūreden ṣoñra tā-ı ḳaraşetüñ teşdīdiyle H
16 ile : -E, -Z
17 muʿcemenüñ : muʿceme H
18 ṣā-ı müṣelleṣenüñ fetḥasıyla : -H
19 nūn-ı maẓmūme : nūn'uñ żammıyla H
20 hā-ı melfūẓanuñ sükūnıyla : hā-ı aṣliyye ile E, Z

[E. 65b] Taḳṭīʿ-i Beyt

bir iki üç fāʿilātün **dört beş yek** fāʿilātün **dū se çār u** fāʿilātün **penc u şeş** fāʿilāt **altı heft ü** fāʿilātün **heşt ü nüh deh** fāʿilātün **yedi sekiz** fāʿilātün **ṭoḳuz on** fāʿilāt

7 **Bist ü sī yigirmi otuz çil ḳırḳ u pencāh ellidür**

Şaṣt u heftād altmış u yetmiş dürür kālīve bön

Bist bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve sīn-i mühmele ve tā-ı ṭavīleniñ iskānlarıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de yigirmi dirler. Bā'dan şoñra yā ile **bīst** daḫı dirler. ʿArabī'de **ʿışrīn** dinür. Sī sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve işbāʿ-ı[4] yā ile Fārsī'dür. Türkī'de otuz dirler. ʿArabī'de **ṣelaṣīn** dinür. Çil cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle ve lām-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳırḳ dirler. ʿArabī'de **erbaʿīn** dinür. Pencāh bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine **[Z. 35a]** ve cīm-i ʿArabī ile[5] Fārsī'dür. Türkī'de elli dirler. ʿArabī'de **ḫamsūn** dinür. Şaṣt şīn-i muʿcemenüñ **[H. 61b]** fetḥasıyla ve ṣād-ı mühmelenüñ[6] **[E. 66a]** ve tā-ı ṭavīlenüñ iskānlarıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de altmış dirler. ʿArabī'de **sittūne** dinür.[8] Heftād Fārsī'dür. Türkī'de yetmiş dirler. ʿArabī'de **sebʿūne**[9] dinür. Kālīve kāf-ı ʿArabī'nüñ[10] fetḥasıyla ve elif ve lām-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ile[11] ve hā-ı resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de bön dirler. Yaʿnī ebleh u aḥmaḳ dimekdür[12] ʿArabī'de daḫı **aḥmaḳ** dirler[13] ve sāde-dil maʿnāsına daḫı[14] gelür ki bir şeyʾ bilmezdür.[15]

---

1 Türkī'de : -H
2 ʿaşerātuñ mebdeʾidür : -E, -Z
3 ve sīn-i mühmele ve tā-ı ṭavīleniñ iskānlarıyla : -H
4 ve işbāʿ-ı : -H
5 ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabī ile : -H
6 ṣād-ı mühmelenüñ : ṣād-ı mühmele Z; ṣād-ı mühmelenüñ -H
7 ve tā-ı ṭavīlenüñ iskānlarıyla : -H
8 dinür : maʿnāsınadur H
9 sebʿūne : sebʿīne H
10 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
11 ve elif ve lām-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ile : -H; ile -E
12ebleh u aḥmaḳ dimekdür : ebleh u aḥmaḳ dimek E; aḥmaḳ dimekdür H
13 dirler : dinür Z,H
14 daḫı : -Z, -H
15 bilmezdür : bilmez H

Taḳṭīʿ-i Beyt

bist ü sī yigir fāʿilātün **mi otuz çil**[1] fāʿilātün **ḳırḳ u pencāh** fāʿilātün **ellidür** fāʿilāt **şaṣt u heftā** fāʿilātün **d altmış u yet** fāʿilātün **miş dürür kā** fāʿilātün **līve bön** fāʿilāt

8 **Daḫı heştād u neved ṣad seksen ü ṭoḳsan u yüz**

Biñ hezār u ṣay ṣına biʾşmār mī-kon āzmūn

Heştād Fārsīʾdür. Türkīʾde seksen dirler. ʿArabīʾde **ṣemānūne** dinür.[2] Neved nūnʾuñ ve vāvʾuñ fetḥalarıyla ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile[3] Fārsīʾdür. Türkīʾde ṭoḳsan dirler. ʿArabīʾde **tisʿūne** dinür.[4] Ṣad **[E. 66b]** ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[5] Fārsīʾdür. Türkīʾde yüz dirler. Yaʿnī yüz ʿadede dinür.[6] ʿArabīʾde **miʾetun** maʿnāsınadur ki mübtedā-ı[7] miʾātdur. Biñ Türkīʾdür. Meṣelā biñ ʿadede dirler.[8] Fārsīʾde hā-ı hevvezüñ ve zā-ı ʿArabʾuñ fetḥalarıyla[9] ve elif ile rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla hezār dinür.[10] ʿArabīʾde hemze-i meftūḥa ile **elfun** dirler.[11] Ṣay lafẓı[12] Türkīʾdür. Yaʿnī aḳçeyi yāḫūd sāʾir[13] sayılacaḳ nesneʾi **[H. 62a]** ṣaymaġa emrdür. Fārsīʾde biʾşmār dirler. Şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle şumārīdenʾden emr-i ḥāżırdur.[14] Bā ḥarf-i teʾkīd.[15] ʿArabīʾde **ʿudde** dinür[16] **yeʿuddu'dan** emrdür. Biʾşmār kelimesinde bā-ı teʾkīdden ṣoñra şīn sākin oḳınur.[17] [*Maʿlūm ola ki ḥarf-i bā efʿālde müstaḳbelden ġayrisine ulaşıcaḳ teʾkīd içün olur. Bi-şod ve bi-kerd ve bi-dānist gibi bi-şümār ve bi-zen ve bi-kon ve bi-hirās ve bi-tırāş kelimelerinde vāḳiʿ olan bā bu ḳabildendür.*][18] Ṣına Türkīʾdür. Fārsīʾde mī-kon

---

1 bist ü sī yigir fāʿilātün mi otuz çil : bist ü sī yi fāʿilātün girm otuz çil H
2 ṣemānūne dinür : ṣemānīne dirler H
3 sükūn-ı dāl-ı mühmele ile : dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
4 tisʿūne dinür : tisʿūne maʿnāsınadur Z; tisʿīne dinür H
5 ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla : -H
6 Türkīʾde yüz dirler. Yaʿnī yüz ʿadede dinür : Türkīʾde yüz ʿadede dirler H
7 mübtedāʾ-ı : -E
8 biñ Türkīʾdür. Meṣelā biñ ʿadede dirler : -H
9 ʿArabʾuñ fetḥalarıyla : ʿArabiyyeʾnüñ fetḥaları Z
10 Fārsīʾde hā-ı hevvezüñ … hezār dinür : ve medle hezār dirler H
11 ʿArabīʾde hemze-i meftūḥa ile elfun maʿnāsınadur : ʿArabīʾde elfun dirler E, Z
12 lafẓı : kelimesi H
13 yaʿnī aḳçeyi yāḫūd sāʾir : meṣelā E, Z
14 emr-i ḥāżırdur : emrdür E, Z
15 bā ḥarf-i teʾkīd : -H
16 dinür : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına E
17 yeʿiddu'dan emrdür. Biʾşmār kelimesinde bā-ı teʾkīdden ṣoñra şīn sākin oḳınur: -E, -Z
18 italik yazılan kısım : -E, -Z

āzmūn dirler. Yaʿnī tecrübe idüp ṣınamaġa emr itmekdür.[1] Āzmūn elif-i memdūde ile āzmūnden'den müştaḳ emr-i ḥāżırdur.[2] ʿArabī'de **cerrib** dinür.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

daḫı heştā fāʿilātün **d u neved ṣad** fāʿilātün **seksen ü ṭoḳ [Z. 35b]** fāʿilātün **san u yüz** fāʿilāt **biñ hezār u** fāʿilātün **ṣay ṣına bi'ş** fāʿilātün **mār mī-kon** fāʿilātün **āzmūn** fāʿilāt

9 **İçerü gel añlar iseñ yoḫsa ḳalġıl ṭaşrada**

Enderūn ā ger şināsī verne mī-mān der-birūn [E. 67a]

İçerü kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de enderūn dirler ki leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere[4] mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ evvelinde[5] terceme[6] vāḳiʿ olmışdur. ʿArabī'de **dāḫil** maʿnāsına.[7] Gel fetḥa ile[8] Türkī'dür. **[H. 62b]** Fārsī'de elif-i memdūde ile ā dinür. Āyīden'den emrdür. Yā'suz ve yā ile daḫı tafṣīli ḳıṭʿa-i ṣānīyenüñ beyt-i evvelinde " **"Git bi-rev ü söyle bi-gū gel bi-yā"**dur.[9] gel bi-yā kelimesi şerḥinde[10] geçmişdür. ʿArabī'de **hellüm** ve **teʿal** daḫı dinür.[11] Añlar iseñ kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de ger şināsī dirler. Ger lafẓı egerden muḫaffef[12] ḥarf-i şarṭdur. Türkī'de daḫı eger dirler. Maḳām-ı şarṭda istiʿmāl olınur.[13] Bunda żarūret-i vezn içün kitābetden ḥaẕf olınmışdur.[14] Ammā maʿnāda[15] iseñ lafẓı ḳarīnedür. Yaʿnī eger añlar iseñ dimek olur.[16] ʿArabī'de fetḥa-i[17] lām ile **lev** maʿnāsınadur ve kesre ile **in** daḫı bu maʿnāyadur. Yaʿnī ʿArabī'de ḥarf-i şarṭdur. Şināsī kelimenüñ āḫirinde olan "yā" ḫiṭāb içündür. Sen añlar iseñ olur.[18] Muḥaṣṣal-ı maʿnā-yı terkībi budur ki[19] Fārsī'de

---

1 emr itmekdür : emr eylemekdür Z; emrdür H
2 müştaḳ emr-i ḥāżırdur : müştaḳdur H
3 dinür : maʿnāsınadur H
4 leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere : -E, -Z
5 evvelinde : evveline E
6 terceme : -Z
7 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z; dinür H
8 fetḥa ile : lafẓı H
9 "Git bi-rev ü söyle bi-gū gel bi-yā"dur : -E, -Z
10 kelimesi şerḥinde : kelimesinde E, Z
11 daḫı dinür : maʿnālarınadur E, Z
12 muḫaffef : muḫaffefdür E
13 istiʿmāl olınur : müstaʿmeldür E, Z
14 kitābetden ḥaẕf olınmışdur : maḥẕūfdur H
15 ammā maʿnāda : -H
16 yaʿnī eger añlar iseñ dimek olur : taḳdiri eger añlar iseñ dimekdür H
17 fetḥa-i : fetḥ-i H
18 sen añlar iseñ olur : sen añlar iseñ dimekdür Z; yaʿnī sen añlar iseñ dimek olur H
19 maʿnā-yı terkībi budur ki : bi-ḥasebi't-terkīb H

ger şināsī **[E. 67b]** Türkī'de eger añlar iseñ ʿArabī'de **in fehimte** dimekdür. Yoḫsa kelimesi Türkī'dür. İstiṣnā içündür. Fārsī'de vāv-ı meftūḥa ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve fetḥa-i nūn ile ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[1] verne dirler. ʿArabī'de **illā** gibidür.[2] Meṣelā içerü gel añlar iseñ yoḫsa içeri[3] gelmezseñ ḳalġıl ṭaşrada dimek olur. Ḳalġıl kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de mī-mān dirler. Mānden'den emrdür. Mī-mān kelimesine dāḫil olan mī mīm-i meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī ile teʾkīd içündür ki tafṣīli ḳıṭʿa-i ūlānuñ beyt-i āḫirinde mī-zedāy kelimesinde geçmişdür.[4] Ṭaşrada lafẓı[5] Türkī'dür. **[H. 63a]** Fārsī'de der[6] birūn dirler. Der[7] żarfiyyet içindür. Nitekim Türkī'de daḫı ṭaşrada kelimesinüñ āḫirinde olan "da" lafẓı bu maʿnāya delālet ider. Meṣelā ẓarfiyyet maʿnāsın işʿār ider bir edātdur. ʿArabī'de **fī** gibi **[Z. 36a]** Türkī'de bunuñ emṣāli çoḳdur. Meṣelā ev[8] içinde diyecek yirde evde de[9] dirler. Fārsī'de der-ḫāne ʿArabī'de **fī'd-dār** maʿnāsınadur. Birūn kelimesi bā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle yā'suz **[E. 68a]** ve yā-ı ḥuṭṭī ile daḫı bīrūn[10] dirler.[11] Türkī'de ṭaşra dimekdür.[12] ʿArabī'de **ḫāric** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

içerü gel fāʿilatün **añlar iseñ** fāʿilatün **yoḫsa ḳalġıl** fāʿilatün **ṭaşrada** fāʿilat **enderūn ā** fāʿilatün **ger şināsī** fāʿilatün **verne mī-mān** fāʿilatün **der-birūn** fāʿilat

9

El-ḳıtʿatu't-tāsiʿatu der-baḥr-i hezeci'l-müṣemmeni's-sālim[13]

İlāhī tā felek bāḳī vü ʿarş u ferş ola ḳāʾim

Saña ʿömr-i ebed vire Ḫudā-yı Bāḳī-i dāʾim

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

---

1 vāv-ı meftūḥa ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve fetḥa-i nūn ile ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -H
2 gibidür : gibi H
3 içeri : eger E, Z
4 mī-mān kelimesine dāḫil olan mī mīm-i… geçmişdür : -H
5 lafẓı : kelimesi H
6 der : -Z
7 der : -E
8 ev : evde Z; oṭa H
9 evde de : oṭada H
10 daḫı bīrūn : bīrūn daḫı Z
11 birūn kelimesi bā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle yā'suz ve yā-ı ḥuṭṭī ile daḫı bīrūn dirler : -H
12 dimekdür : maʿnāsınadur H
13 hezeci'l-müṣemmeni's-sālim : hezec-i müṣemmen-i sālim H

Hezec baḥr-i müşemmendir ki eczāsı ḳamu sālim

Bu ḳıṭʿa[1] baḥr-i hezecdendür. Aşlı her mıṣrāʿda dörder kerre mefāʿīlün gelür.[2] Hezecüñ maʿnā-yı luġavīsi ve sebeb-i tesmiyesi ḳıṭʿa-i sābiʿde baḥr-i hezecüñ müseddes[3] aḫreb ü maḳbūż u maḥẕūf olan ḳıṭʿasında **[H. 63b]** tafṣīl olınmışdur.[4] Tekrār taʿrīz olınmadı.[5] Ve bu ḳıṭʿada aṣlı üzere sālim vāḳiʿ olup eczāsına ezāḥīf ve ʿilelden aṣla bir ʿillet dāḫil olmayup[6] cümle eczāsı aṣl üzerine istiʿmāl olduġı'çündür ki her mıṣraʿ dörder kere mefāʿīlün istiʿmāl olınmışdur.[7] **[E. 68b]** Yaʿnī ḳurtulmışdur.[8]

1 **Bü-verzīden özenmekdür neverdīden dürür dürmek**

Zemīn-rā ḫūk berkenden nedür yiri ṭoñuz dürmek

Bü-verzīden Fārsī'dür maṣdardur.[9] Türkī'de özenmek dirler. Yaʿnī bir şeyʾe özenüp çalışmaḳ dimek olur.[10] ʿArabī'de **saʿy** gibi. Neverdīden nūn'la vāv'uñ fetḥalarıyla Fārsī'dür[11] ve[12] nūn'uñ żammesiyle daḫı luġatdur. Türkī'de dürmek dirler. Meṣelā bir şeyʾi[13] dürüp devşürüp dirmege[14] dirler. ʿArabī'de ṭā-ı ḥuṭṭī ile fetḥasıyla[15] ve yā-ı müşeddede ile[16] **ṭayy** maʿnāsınadur.[17] Ḳabż maʿnāsına gelür ki basṭuñ muḳābilidür.[18] Zemīn-rā ḫūk berkenden terkībi Fārsī'dür. Türkī'de yiri ṭoñuz dürmek dimekdür.[19] Meṣelā ṭoñuz yiri ḳoparup dürmege dirler. Zemīn Fārsī'dür. Türkī'de yir maʿnāsınadur.[20] ʿArabī'de **arḍ** dirler. Rā taḫṣīṣ içündür. Ḫūk ṭoñuz maʿnāsınadur.[21] ʿArabī'de **ḫınzīr** dirler. **[H. 64a]** Berkenden fetḥa-i bā-ı ʿArabiyye ile ve rā-ı

---

1 ḳıṭʿa : rubāʿi H
2 mefāʿīlün gelür : mefāʿīlündür H
3 müseddes . –E, -Z
4 maḥẕūf olan ḳıṭʿasında tafṣīl olınmışdur : maḥẕūfdur, şerḥ ve tafṣīl olınmışdur H
5 tekrār taʿrīz olınmadı : -E, -Z
6 ḳıṭʿada … cemīʿ : ḳıṭʿa sālim olduġı ezāḥīf ve ʿilelden aṣla bir cüzʾine bir şeyʾ dāḫil olmayup H
7 cümle eczāsı aṣl üzerine… olınmışdur : cemīʿ eczāsı aṣlı üzere sālimdür E, Z
8 yaʿnī ḳurtulmışdur : -Z, -H
9 maṣdardur : -E, -H
10 özenüp çalışmaḳ dimek olur : çalışmaḳ dimekdür H
11 nūn'la vāv'uñ fetḥalarıyla Fārsī'dür : nūn'la vāv'uñ fetḥalarıyla Z ; nūn'la vāv'uñ fetḥi E
12 ve : -H
13 şeyʾi : nesneʾi H
14 devşürüp dirmege : devşürmege Z; dürüp devşürmege H
15 ṭā-ı ḥuṭṭī ile fetḥasıyla : ġayr-i ṭā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla H; ṭā-ı ḥuṭṭī ile E
16 ve yā-ı müşeddede ile : -E, -Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
18 ḳabż maʿnāsına gelür ki basṭuñ muḳābilidür : -E, -Z
19 dimekdür : -E ,
20 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
21 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

mühmelenüñ sükūnıyla ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[1] fetḥasıyla Fārsī'dür. **[Z. 36b]** Türkī'de ḳoparmaḳ maʿnāsınadur.[2] ʿArabī'de fetḥa-i ḳāf'la **ḳalʿ** gibi.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bü-verzīden mefāʿīlün **[E. 69a] özenmekdür** mefāʿīlün **neverdīden** mefāʿīlün **dürür dürmek** mefāʿīlün **zemīn-rā ḫū** mefāʿīlün **k berkenden** mefāʿīlün **nedür yiri** mefāʿīlün **ṭoñuz dürmek** mefāʿīlün

2 **Rübūden ḳapmaġa dirler nümūden yaʿnī göstermek**

Zudūden pāsdan açmaḳdur bü-sūdendür daḫı sürmek

Rübūden rā-ı mühmele[4] ve bā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[5] Fārsī'dür. Türkī'de ḳapmaḳ maʿnāsınadur.[6] Meṣelā bir nesneʾi alup ḳapmaġa dirler. Çevgān ile ṭop ḳapar gibi. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve ṭā-ı mühmele ve fā ile[7] **ḫaṭf** maʿnāsınadur. Nümūden nūn'uñ ve mīm'üñ żammeleriyle Fārsī'dür. Türkī'de göstermek dinür.[8] ʿArabī'de **irādet** maʿnāsınadur.[9] Züdūden zā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle ve kesresiyle daḫı cāʾizdür Fārsī'dür.[10] Türkī'de pāsdan açmaḳ maʿnāsınadur.[11] ʿArabī'de **ṣayḳale** gibi.[12] Bü-sūden żamme ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de sürmek maʿnāsınadur.[14] Meṣelā bir nesneʾi bir nesneye[15] sürüp ṣıvamaḳ **[H. 64b]** gibi.[16] ʿArabī'de **teṭliye** maʿnāsınadur.[17] Bü-sūden'de bā ḥarfdür ve mażmūmdur. Sūden żamme-i sīn-i mühmele ile **[E. 69b]** maṣdardur.[18]

---

1 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ Z, H
2 maʿnāsınadur : -E, -Z
3 ʿArabī'de fetḥa-i ḳāf'la ḳalʿ gibi : ʿArabī'de ḳalʿ dinür E, Z
4 mühmele : mühmelenüñ Z
5 ʿArabī'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammesiyle E; ʿArabī'nüñ żammeleriyle Z
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
7 ve ṭā-ı mühmele ve fā ile : -E, -Z
8 dinür : maʿnāsınadur H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z; gibi H
10 Fārsī'dür : -E, -Z
11 açmaḳ maʿnāsınadur : açmaḳdur E; açmaḳ dimekdür H
12 gibi : maʿnāsınadur H
13 żamme ile : -H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
15 bir nesneye : -H
16 gibi : dimek H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
18 büsūden'de ba ḥarfdür ve mażmūmdur. Sūden żamme-i sīn-i mühmele ile maṣdardur : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

rübūden ḳap mefāʿīlün **maġa dirler** mefāʿīlün **nümūden yaʿ** mefāʿīlün **nī göstermek** mefāʿīlün **züdūden pas** mefāʿīlün **dan açmaḳdur** mefāʿīlün **bü-sūdendür** mefāʿīlün **daḫı sürmek** mefāʿīlün[1]

3 **Resen ip tāften bükmek yavu güm yāften bulmaḳ**

Resīden irmek ü dirmek bi-çīden bāften örmek

Resen rā ve sīn-i mühmeleteynüñ[2] fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ip dirler urġan daḫı dinür.[3] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve lām'uñ iskānlarıyla[4] **ḥabl** maʿnāsınadur. Tāften tā-ı ḳaraşetüñ[5] fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de bükmek maʿnāsınadur.[6] Meṣelā ip bükmek[7] gibi vesāʾir bükülecek nesneleri bükmek gibi. ʿArabī'de fā-ı meftūḥa ile **fetl** dirler.[8] Yavu Türkī'dür yā-ı ḥuṭṭīnüñ[9] fetḥasıyla ve vāv-ı mażmūme ile[10] yavu ḳılınan nesneye ḥikāye ṭarīḳiyle filānı yavı ḳıldum ve ġayb itdüm dirler[11] ki **[Z. 37a]** anuñ ismidür.[12] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla ve mīm-i sākine ile güm dinür.[13] ʿArabī'de **mefḳūd** ve **ḍālle** daḫı dinür.[14] Yāften yā-ı ḥuṭṭīnüñ[15] fetḥasıyla **[E. 70a]** Fārsī'dür. Türkī'de bulmaḳ maʿnāsınadur.[16] Meṣelā elden gidüp yavı ḳılınan nesneyi bulmaḳ gibi[17] **[H. 65a]** ve ele getürmek maʿnāsınadur. ʿArabī'de **vicdān** gibi. Resīden rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[18] Fārsī'dür. Türkī'de irmek dirler. Meṣelā bir nesneye irişüp yitişmege dirler.[19] ʿArabī'de **vaṣl** gibi.

---

1 daḫı sürmek mefāʿīlün : -Z
2 rā ve sīn-i mühmeleteynüñ : rā-ı mühmele ve sīn'üñ H
3 urġan daḫı dinür : -E, -Z
4 ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve lām'uñ iskānlarıyla : -H
5 tā-ı ḳaraşetüñ : tā-ı müṣennāt-ı fevḳaniyyenüñ H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
7 bükmek : -H
8 dirler : maʿnāsınadur H
9 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
10 vāv-ı mażmūme ile : vāv-ı mażmūme iledür E; vāv'uñ żammesiyle H
11 ḥikāye ṭarīḳiyle filānı yavı ḳıldum ve ġayb itdüm : -E, -Z
12 ki anuñ ismidür : -H
13 żammıyla ve mīm-i sākine ile güm dinür : żammesiyle güm dirler E, Z
14 daḫı dinür : maʿnasınadur; maʿnasına E
15 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
16 maʿnasınadur : maʿnasına E, H
17 gidüp yavı ḳılınan nesneyi bulmaḳ gibi : giden nesneyi ve yav ḳılınan şeyʾi H
18 ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle : -E, -Z
19 bir nesneye irişüp yitişmege dirler : irişüp yitişmege dinür E, Z

Dirmek kelimesi[1] Türkī'dür. Meşelā mīve ve çiçek ve emşālini dirüp devşürmege[2] dirler. Fārsī'de bi-çīden dinür. ʿArabī'de **cenī** maʿnāsınadur.[3] Bāften bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de örmek dinür.[4] Meşelā ip örmek ve ṭoḳımaḳ maʿnāsına daḫı gelür.[5] ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **nesc** maʿnāsınadur.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

resen ip tā mefāʿīlün **ften bükmek** mefāʿīlün **yavu güm yā** mefāʿīlün **ften bulmaḳ** mefāʿīlün **resīden ir** mefāʿīlün **mek ü dirmek** mefāʿīlün **bi-çīden bā** mefāʿīlün **ften örmek**[7] mefāʿīlün

4 **Ḫırāmīden ḫırāşīden şalınmaḳ ṭırmalamaḳdur**

Şavurmaḳ oldı dāmīden demīden yaʿnī üfürmek

Ḫirāmīden ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle[8] Fārsī'dür. **[E. 70b]** Türkī'de şalınmaḳ dirler. ʿArabī'de **tebaḫḫur** maʿnāsına. Ḫırāşīden ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle Fārsī'dür.[9] Türkī'de ṭırmalamaḳ dimekdür.[10] Meşelā ṭırnaḳ ile ve pençe ile ṭırmalamaġa **[H. 65b]** dirler.[11] ʿArabī'de ḫā-ı muʿceme ile **ḫadş** maʿnāsınadur.[12] Şavurmaḳ Türkī'dür. Yaʿnī ḫarman şavurmaḳ gibi. Fārsī'de dāmīden dirler. ʿArabī'de tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve ẕāl-ı muʿcemenüñ sükūnıyla[13] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[14] ve fetḥa-i yā-ı ḫuṭṭī ile[15] **teẕriye** maʿnāsınadur.[16] Demīden dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla

1 kelimesi : -E, -Z
2 emşālini dirüp devşürmege : emşāli nesneleri devşürmege H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 dinür : dimekdür H
5 gelür : -E
6 nūn-ı meftūḥa ile nesc maʿnāsınadur : nūn'uñ fetḥasıyla nesc gibi H
7 örmek : bükmek H
8 kesresiyle : kesriyle H
9 ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle Fārsī'dür : daḫı vezn-i sābıḳ üzere Fārsī'dür H
10 dimekdür : dirler E
11 meşelā ṭırnaḳ ile ve pençe ile ṭırmalamaġa dirler : -E
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
13 muʿcemenüñ sükūnıyla : muʿceme H
14 mühmelenüñ kesresiyle : mühmele ile Z, rā-ı mühmele H
15 ve fetḥa-i yā-ı ḫuṭṭī ile : ve yā-ı taḫtiyyāt-ı müşennātla H
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

ve mīm-i sākine ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de üfürmek maʿnāsınadur.[2] Meṣelā aġız ile bir nesneʾi üfürmege dirler.[3] ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile[4] **nefḫ** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫırāmīden mefāʿīlün **ḫırāşīden** mefāʿīlün **şalınmaḳ ṭır** mefāʿīlün **malamaḳdur** mefāʿīlün **şavurmaḳ ol** mefāʿīlün **dı dāmīden** mefāʿīlün **demīden yaʿ** mefāʿīlün **nī üfürmek** mefāʿīlün

5 **Ġıjīden oldı sürtünmek bi-gerdīden dürür dönmek [Z. 37b]**

Gezīdendür ışırmaḳ daḫı seg-lāyīden it ürmek

Ġıjīden ġayn-ı menḳūṭa ve zā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[5] **[E. 71a]** Fārsī'dür. Türkī'de sürtünmek dirler.[6] Yaʿnī[7] göti üzerinde sürtünmege dirler. Henüz ayaġa ḳalkup gezmege ḳādir olmayan eṭfāl gibi ki maḳʿadı üstine[8] sürtüne sürtüne giderler.[9] Bi-gerdīden bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle kāf-ı meftūḥa-i[10] ʿAcemī ile[11] Fārsī'dür. Türkī'de dönmek maʿnāsınadur.[12] ʿArabī'de feṭḥ-i dāl-ı mühmele ile[13] **devr** maʿnāsınadur.[14] Gezīden kāf-ı ʿAcem'üñ feṭḥasıyla[15] ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de ışırmaḳ maʿnāsınadur.[16] Yaʿnī[17] diş ile ışırmaġa dirler. ʿArabī'de **ʿażż** maʿnāsına. Seg-lāyīden Fārsī'dür vaṣf-ı **[H. 66a]** terkībdür.[18] Seg ile lāyīden kelimelerinden mürekkebdür. Seg sīn-i mühmelenüñ feṭḥasıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ sükūnıyla it maʿnāsınadur.[19] Yaʿnī köpek didükleri ḥayvāndur.[20]

---

1 ve mīm-i sākine ile : -E, -Z
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
3 meṣelā aġız ile bir nesneʾi üfürmege dirler : -H
4 nūn-ı meftūḥa ile : -H
5 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcemiyye'nüñ kesreleriyle Z
6 dirler : dinür H
7 yaʿnī : meṣelā H
8 üstine : üzerinde Z
9 Henüz ayaġa ḳalkup gezmege ḳādir olmayan eṭfāl gibi ki maḳʿadı… giderler : -H
10 meftūḥa-i : -E
11 bā-ı muvaḥḥadenüñ… ʿAcemī ile : bā-ı teʾkīdden ṣoñra kāf-ı ʿAcem'üñ feṭḥasıyla H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dimekdür H
13 feṭḥ-i dāl-ı mühmele ile : -H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
15 feṭḥasıyla : feṭḥiyle : H; feṭḥasıyla -E
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dimekdür H
17 yaʿnī : meṣelā H
18 vaṣf-ı terkībdür : -E, -Z
19 maʿnāsınadur : -E
20 yaʿnī köpek didükleri ḥayvāndur : köpek daḫı dirler H

ʿArabī'de fetḥa-i vāḥide ile **kelb** dirler.[1] Lāyīden ürümek ve ulumaḳ ve sızlamaḳ[2] maʿnāsınadur.[3] ʿArabī'de evveli nūn ile ve āḫiri cīm[4] ile **nebīc** ve āḫiri ḥā-ı mühmele ile **nebīḥ** daḫı[5] dirler ve żamm-ı nūn'la ve yā'dan bedel elif ile[6] **nubāc** ve ḥā ile[7] **nubāḥ** daḫı dirler. Bu dört[8] luġat dört vech üzere it **[E. 71b]** ürümek maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ġıjīden ol mefāʿīlün **dı sürtünmek** mefāʿīlün **bi-gerdīden** mefāʿīlün **dürür dönmek** mefāʿīlün **gezīdendür** mefāʿīlün **ışırmaḳ da** mefāʿīlün **ḫı seg-lāyī** mefāʿīlün **den it ürmek** mefāʿīlün

6 **Yalıñ tef sūḫten yanmaḳ deriz yiv duḫten dikmek**

Ḫamīden rūften yaʿnī egilmek daḫı süpürmek

Yalıñ Türkī'dür. Meṣelā āteşüñ yalınına ve ʿalevine dirler.[9] Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve fā-ı sākine ile[10] tef dinür. ʿArabī'de **leheb** maʿnāsına. Sūḫten żamme ile[11] Fārsī'dür. Türkī'de yanmaḳ maʿnāsınadur.[12] Meṣelā āteş yanmasına dirler.[13] Lāzım ve müteʿaddī daḫı[14] istiʿmāl **[H. 66b]** olınur. Meṣelā göyünmek ve göyündürmek.[15] ʿArabī'de **ḥarḳ** ve **iḥrāḳ** maʿnāsınadur.[16] **[Z. 38a]** Deriz dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla eṣaḥḥdur dimişler Fārsī'dür ammā beynü'l-ʿavām dāl'uñ ve rā'nuñ kesreleriyle meşhūrdur. Türkī'de daḫı müstaʿmeldür.[17] Türkī'de yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ kesresiyle[18] yiv dirler. Meṣelā göñlekde ve daḫı[19] ḳaftānda

---

1 dirler : dinür H
2 ürümek ve ulumaḳ ve sızlamaḳ : ürümek ulumaḳ sızlamaḳ E
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 cīm :-E
5 āḫiri ḥāʾ-i mühmele ile nebīḥ daḫı : ḥā ile nebīḥ H
6 żamm-ı nūn'la ve yā'dan bedel elif ile : evveli nūn-ı mażmūme ile ve āḫiri cīm'le H
7 ve ḥā ile : ve ; ve ḥā ile -E
8 dört : -E, -Z
9 āteşüñ yalınına ve ʿalevine dirler : āteş yalınına dinür, ʿalev daḫı dirler H
10 fā-ı sākine ile : fā'nuñ sükūnıyla H
11 żamme ile : -E, -H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
13 meṣelā āteş yanmasına dirler : meṣelā āteş yanmasına dinür Z; āteş ve mum yanmasına dinür H
14 daḫı : -H
15 göyünmek ve göyündürmek : söyünmek ve söyündürmek gibi
16 maʿnāsınadur : gibi H
17 Türkī'de daḫı müstaʿmeldür : -H
18 Türkī'de yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ kesresiyle : -E, -Z
19 ve daḫı : ve Z; olan H

olan yive dirler ki[1] dikiş yiridür. **[E. 72a]** Duḫten żamme-i dāl-ı mühmele ile Fārsī'dür. Türkī'de dikmek maʿnāsınadur. Yaʿnī dikiş dikmek dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿ`ceme ile[2] **ḫayyāṭatun** maʿnāsına.[3] Ḫamīden ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla Fārsī'dür.[4] Türkī'de egilmek maʿnāsınadur.[5] Yaʿnī[6] bir cānibe egilüp meyl eylemege dirler. ʿArabī'de **inḫinā** maʿnāsınadur.[7] Rūften żamme-i rā-ı mühmele ile ve işbāʿ-ı vāv'la Fārsī'dür. Türkī'de süpürmek dimek[8] maʿnāsınadur. Meṣelā süpürge ile süpürmek gibi.[9] ʿArabī'de fetḥa-i kāf ile ve nūn-ı sākine ile[10] **kens** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

yalıñ tef sū mefāʿīlün **ḫten yanmaḳ** mefāʿīlün **deriz yiv dū** mefāʿīlün **ḫten dikmek** mefāʿīlün **ḫamīden rū** mefāʿīlün **ften yaʿnī** mefāʿīlün **egilmek da** mefāʿīlün **ḫı süpürmek**mefāʿīlün

7 **Olur engāşten efrāşten sezmek ü ḳaldurmaḳ**

Daḫı pindāşten ber-dāşten ṣanmaġ u götürmek

Engāşten elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı **[H. 67a]** ʿAcemī ile Fārsī'dür. Türkī'de sezmek maʿnāsınadur.[11] **[E. 72b]** ʿArabī'de kesr-i ḥā-ı mühmele[12] ile **ḥisbān** gibi. Efrāşten elif-i meftūḥa ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳaldurmaḳ maʿnāsınadur.[13] ʿArabī'de **iġtilā** gibi. Pindāşten bā-ı ʿAcem'üñ[14] kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de ṣanmaḳ maʿnāsınadur.[15] ʿArabī'de ẓā-ı muʿceme ile **ẓann** dinür.[16] Ber-dāşten bā-ı ʿArabī'nüñ[17] fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[18] Fārsī'dür. Türkī'de

---

1 ki : -H
2 ḫā-ı muʿ`ceme ile : -H
3 maʿnāsına : gibi Z, H
4 Fārsī'dür : -Z
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
6 yaʿnī : meṣelā Z, H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
8 dimek : -E, -Z
9 süpürmek gibi : süpürmege dinür H
10 fetḥa-i kāf ile ve nūn-ı sākine ile : fetḥ-i kāf'la H
11 maʿnāsınadur : -Z
12 kesr-i ḥā-ı mühmele : kesre-i ḥā-ı mühmele Z; kesre H
13 ḳaldurmaḳ maʿnāsınadur : ḳaldurmaḳ maʿnāsına E; ḳaldurmaġa dirler H
14 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 ẓā-ı muʿceme ile ẓann dinür : ẓann gibi E, Z
17 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiyye'nüñ Z
18 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H

götürmek maʿnāsınadur.[1] Meşelā yuḳaru götürmek ve ḳaldurmaġa yaʿnī ve ḳaldurmaġa dinür [2] dirler. ʿArabī'de **refʿ** maʿnāsına.[3] Ber-dāşten kelimesi ber ile dāştenden mürekkebdür. Ber bā-ı muvaḫḫadenüñ[4] fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla istiʿlā içündür. Türkī'de yuḳaru[5] dinür ki[6] ʿArabī'de **ʿalā** maʿnāsınadur.[7] Dāşten dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ṭutmaḳ maʿnāsınadur.[8] **[Z. 38b]** Bi-ḥasebi't-terkīb[9] yuḳaru ṭutmaḳ ve yuḳaru ḳaldurmaḳ götürmek daḫı bu maʿnāyadur.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

olur engā mefāʿīlün **şten efrā** mefāʿīlün **şten sezme** mefāʿīlün **k ḳaldurmaḳ** mefāʿīlün **daḫı pindā** mefāʿīlün **şten ber-dā** mefāʿīlün **şten şanma[E. 73a]**mefāʿīlün **ġ u götürmek** mefāʿīlün

8 **Ṭabīdendür ṭalabımaḳ demīden sebze ürpermek**

Remānīdendür ürkütmek resānīdendür irgürmek [H. 67b]

Ṭabīden ṭā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle[11] Fārsī'dür. Türkī'de ṭalabımaḳ dirler. Meşelā debelenmek dimek olur ki ṭavuḳ boġazlanduḳda debelendügi gibi.[12] ʿArabī'de **tezelzül** gibi[13] ve **muḥarrik**[14] ve **taḥarrük**[15] gibi. Demīden dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de sebze ürpermek dirler.[16] Yaʿnī sebze yirden çıḳup bitmege başladuḳda sebze ürperdi dirler. ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **nebt** ve nūn-ı mażmūme ve vāv-ı müşeddede ile **nümuvv** maʿnāsınadur.[17] Remānīden rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla[18] Fārsī'dür. Türkī'de ürkütmek

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
2 yuḳaru…dinür : yuḳarı götürmege dinür ki ḳaldurmaḳdur; yaʿnī bir şeyʾi yirden ḳaldurmaġa H
3 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
4 muvaḫḫadenüñ : ʿArabī'nüñ H
5 yuḳaru : yuḳarı H
6 ki : -E, -Z
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
9 bi-ḥasebi't-terkīb : -H
10 yuḳaru ṭutmaḳ ve yuḳaru… maʿnāyadur : yuḳarı ṭutmaḳ dimek olur, yuḳarı ḳaldurmaḳ H
11 bā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle : bā-ı ʿArabiyye ile E, Z
12 debelenmek dimek olur ki ṭavuḳ boġazlanduḳda debelendügi gibi : debelenmek dimekdür E, Z
13 gibi : -E; -H
14 muḥerrik : -Z; -H
15 taḥarrük : -E
16 dirler : dimekdür H
17 nebt… maʿnāsınadur : nebt… maʿnāsına E; nebt maʿnāsınadur, nümūd daḫı dinür H
18 rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla : rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : E, Z

maʿnasınadur. ʿArabī'de **tenfīr** ve **tavaḥḥuş** maʿnālarına.[1] Resānīden rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de irgürmek dinür. Yaʿnī irişdürmek ve ulaşdurmaḳ dimekdür. ʿArabī'de **īṣāl** maʿnāsınadur.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭabīdendür mefāʿīlün **ṭalabımaḳ** mefāʿīlün **demīden seb** mefāʿīlün **ze ürpermek** mefāʿīlün **[E. 73b] remānīden** mefāʿīlün **dür ürkütmek** mefāʿīlün **resānīden** mefāʿīlün **dür irgürmek**mefāʿīlün

9 **Çi bāşed serdter ez-yaḫ zi-merdüm ḫˇīşten dīden**

N'ola ṣovuġraḳ buzdan kişiden[4] kendüzin[5] görmek

[H. 68a] Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı ṯānīsi mıṣrāʿ-ı evveline leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere terceme[6] vāḳiʿ[7] olmışdur. Meṯelā evvelki mıṣrāʿda cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle ve hā-ı ʿalāmetle çi lafẓı Fārsī'dür.[8] Türkī'de ne dimekdür ki mıṣrāʿ-ı ṯānīnüñ evveline ḳayd olınmışdur[9] edāt-ı istifhāmdur. ʿArabī'de **mā** gibi.[10] Bāşed bāşīden lafẓından[11] ṣīġa-i mużāriʿdür. İstifhāmı mutażammındur. Türkī'de ola dimekdür. ʿArabī'de **[Z. 39a] yekūn** maʿnāsına.[12] Bi-ḥasebi't-terkīb Fārsī'dür[13] çi bāşed dimek Türkī'de ne ola dimekdür. ʿArabī'de **mā yekūn** maʿnāsına.[14] Serdter mürekkebdür.[15] Serdter sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmele ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de sovuḳ[17] maʿnāsınadur. ʿArabī'de **berd** gibi.[18] Serdter[19] kelimesinüñ āḫirinde olan ter lafẓı tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ

---

1 tenfīr ve tavaḥḥuş maʿnālarına : tenfīr maʿnāsınadur E, Z
2 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : vezn-i sābıḳ üzere H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
4 kişiden : ādemden E; kişi H
5 kendüzin : kendüzini H
6 leffü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere terceme : ʿale't-tertīb tefsīr E, Z
7 vāḳiʿ : -E
8 cīm-i … Fārsī'dür : çi lafẓı cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle ve hā-ı ʿalāmetle H
9 ki … olınmışdur : mıṣrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olınmışdur E; mıṣrāʿ-ı ṯānīye ḳayd olınmış Z
10 gibi : dinür H
11 bāşīden lafẓından : bāşīden'den E, Z
12 Türkī'de ola dimekdür. ʿArabī'de yekūn maʿnāsına : -E, -Z
13 bi-ḥasebi't-terkīb Fārsī'dür : bi-ḥasebi't-terkīb Z; bi-ḥasebi't-terkīb Fārsī'dür -E
14 maʿnāsına : dimekdür Z
15 mürekkebdür : Türkī'dir E ; serdter mürekkebdür -H
16 sīn-i mühmelenüñ… dāl-ı mühmele ile : serd ile ter'den sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla serd E, Z
17 sovuḳ : ṣoġuḳ H
18 gibi : dinür H
19 serdter : serd Z, H

sükūnıyla[1] Fārsī'de edāt-ı tafḍīldür. Türkī'de raḳ dimekle taʿbīr olınur.[2] ʿArabī'de kelime evvelinde elif-i meftūḥa bundan ʿalāmetdür.[3] **[E. 74a]** Meṣelā Fārsī'de serdter dirler. Türkī'de ṣovuġraḳ maʿnāsınadur.[4] ʿArabī'de **ebred** dinür.[5] Ez-yaḫ Fārsī'dür. Türkī'de buzdan dimekdür.[6] ʿArabī'de **mine'l-cemed** maʿnāsınadur.[7] Yāḫūd[8] elif ve lām'dan bedel tenvīn ile **min cemedin** dirler.[9] Ez elif-i meftūḥa ve zā-ı sākine[10] ile Fārsī'dür. Türkī'de "den" ile taʿbīr olınur. İbtidā-ı ġāyet içündür.[11] ʿArabī'de **min cārre** maʿnāsınadur.[12] Gāh olur ki[13] **[H. 68b]** ez kelimesinüñ elifini ḥaẕf idüp zā-ı ʿArabiyye-i müfrede[14] ile istiʿmāl olınur. Nitekim[15] bu mıṣraʿda yine[16] vāḳiʿ olmışdur. Zi-merdüm lafẓında zi-merdüm Fārsī'dür.[17] Evvelinde olan[18] zā-ı müfrede ez'den taḫfīf olınmışdur ez maʿnāsınadur.[19] Merdüm mīm-i meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnı[20] ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[21] żammesiyle Fārsī'dür. Türkī'de kişi dirler ki[22] ādem dimekdür.[23] ʿArabī'de **mer'e** ve **recül** daḫı[24] dinür.[25] Bi-ḥasebi't-terkīb Fārsī'de zi-merdüm Türkī'de kişiden dinür.[26] ʿArabī'de **mine'l-mer'i** dirler.[27] **Min recülin** daḫı[28] dinür. Ḫ̌īşten ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[29] ve şīn-i muʿcemenüñ[30] sükūnıyla Fārsī'dür. **[E. 74b]**

---

1 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı rā-ı mühmele ile H
2 dimekle taʿbīr olınur : dimek olur E
3 ʿArabī'de kelime… ʿalāmetdür : ʿArabī'dür efʿāl evvellerine birer elif-i meftūḥa getürürler H
4 maʿnāsınadur : dinür H
5 dinür : maʿnāsınadur H
6 dimekdür : dirler Z; H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; maʿnāsınadur -H
8 yāḫud : -H
9 min cemedin dirler : -H
10 ve zā-ı sākine : -E, -Z
11 ibtidāʾ-ı ġāyet içündür : -H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
13 gāh olur ki : -H
14 elifini ḥaẕf idüp zā-ı ʿArabīye-i müfrede : elif ḥaẕf idüp zā-ı menḳūṭa-i müfrede H
15 nitekim : -E
16 yine : öyle E
17 zi merdüm Fārsī'dür : -E
18 evvelinde olan : -E
19 taḫfīf olınmışdur ez maʿnāsınadur : taḫfīf olmışdur E, Z
20 mühmelenüñ sükūnı : mühmele-i sākine Z; ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla H
21 ġayr-i menḳūṭanuñ : mühmelenüñ H
22 ki : -E, -H
23 ādem dimekdür : -H
24 daḫı : -E
25 ʿArabī'de merʾe ve recül daḫı dinür : ʿArabī'de merʾe maʿnāsınadur H
26 dinür : dirler H
27 dirler : dinür H
28 daḫı : -E
29 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : -H
30 muʿcemenüñ : mühmelenüñ H

Türkī'de kendüzin dimek olur[1] ve kendüni ve kendü özüni[2] dimek olur. Dīden dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de görmek maʿnāsınadur.[3] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[4] ve hemze ile **reʾa** maʿnāsınadur.[5] Ḥāṣıl-ı maʿnā-yı mışrāʿ dimek olur ki kişiden ṣādır olan aḫlāḳ-ı ẕemīmenüñ buzdan ṣovuġraḳı yaʿnī efḥeşi ve yaramazraġı kendüzüni[6] görmekdür. Yaʿnī kendü nefsini görüp iyü bilmekdür ki her[7] ʿalāmet-i ḫod-bīnlik ve tekebbürlük ṣıfatıdur ki aña enāniyyet dirler. **[Z. 39b]** Neʿūẕü bi'llāhi min ẕālik[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

çi baş ed ser mefāʿīlün **dter ez-yaḫ [H. 69a]** mefāʿīlün **zi-merdüm ḫˇ** mefāʿīlün **işten dīden** mefāʿīlün **n'ola ṣovu** mefāʿīlün **ḳraḳ buzdan** mefāʿīlün **kişiden ken** mefāʿīlün **düzin görmek** mefāʿīlün

10

El-ḳıṭʿatu'l-ʿāşiretü der-baḥr-i kāmil-i müẕāl

Naẓar itdügümce cemālüñe gözimüñ żiyāsı mezīd olur

Lebiñüñ[9] beyānın iderisem dil ü cān ṣafāsı mezīd olur

Mütefāʿilün mütefāʿilün mütefāʿilün mütefāʿilün [E. 75a]

Buña baḥr-i kāmil oḳırısañ sözinüñ bahāsı mezīd olur

Bu ḳıṭʿa baḥr-i kāmilden bir ḳıṭʿadur ki aṣlı bir[10] mışrāʿda dörder kerre mütefāʿilün gelür.

---

1 dimek olur : -Z
2 kendüzin dimek olur ve kendüni ve kendü özüni : kendüzin ve kendüni ve özini H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dimekdür H
4 fethasıyla : kesresiyle degül fetḥasıyla :E
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler Z
6 yaʿnī efḥeşi ve yaramazraġı kendüzüni : kendisini görmekdür H
7 her : -Z, -H
8 neʿūẕü bi'llāhi min ẕālik : neʿūẕü bi'llāhi H
9 lebinüñ : lebüñ H
10 ḳıṭʿa baḥr-i kāmilden bir ḳıṭʿadur ki aṣlı bir : rubāʿi baḥr-i kāmildendür aṣl her H

Sebeb-i Tesmiye[1]

Buña baḥr-i kāmil didükleri ḍarb cihetinden yā ḥareket cihetinden kāmil olduġı içündür. Ve daḫı[2] bu ḳıṭʿanuñ eczāsından[3] cüzʾ-i āḫirine ziḥāfdan izālet dāḫil olmışdur.

Taʿrīf

İzālet luġatda atuñ şalıvirmege dirler. Ammā ıṣṭılāḥda oldur ki āḫiri veted-i mecmūʿ olan cüzʾüñ üzerine bir ḥarf-i sākin ziyāde iderler. Meṣelā[4] **mütefāʿilün'**da elif ziyāde itdükleri gibi ki[5] **mütefāʿilān** olup müẕāl dirler. Müstefʿilün ve fāʿilün cüzʾine daḫı[6] dāḫil olduġı gibi.[7] Bu sebebden buna baḥr-i kāmil dirler. ***Ve bi'llāhi't-tevfīḳ***[8]

1 **Süde şīr ü tū didi ḳaymaġa füledür aġuz hem aġız dehān**

Süriye gele tele tora di dele şañsara dile di zebān [H. 69b]

Süd Türkī'dür. İsm-i cinsdür. Ḥayvānuñ ve insānüñ cümle[9] südlerine ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de şīn-i **[E. 75b]** muʿcemenüñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ [10] ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla kesre-i[11] ṣarīḥa ile şīr dinür. ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[12] ve lām-ı meksūre ile **ḥalīb** maʿnāsınadur.[13] Ve lām'uñ ve bā-ı ʿArabī'nüñ fetḥalarıyla[14] **leben** daḫı dirler. Tū tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ[15] żammesiyle ve işbāʿ-ı vāv'la Fārsī'dür. Türkī'de ḳaymaḳ maʿnāsınadur[16] ki süd üzerinde ḥāṣıl olur.[17] ʿArabī'de żamm-ı zā-ı ʿArabiyye ile **zübd** maʿnāsınadur.[18] Ve

---

1 sebeb-i tesmiye : -H
2 daḫı : -E, -Z
3 eczāsından : -H
4 meṣelā : -H
5 ki : -Z, -H
6 cüzʾine daḫı : cüzʾlerine daḫı H; cüzʾine daḫı -E
7 olduġı gibi : olur H
8 bu sebebden buna baḥr-i kāmil dirler. *Ve bi'llāhi't-tevfīḳ* : -Z, -H; Başarı (tevfīk) ancak Allâh'ın yardımıyla gerçekleşir. Kur'an, Hûd 11/88
9 cümle : -E, -Z
10 taḥtāniyye : fevḳiyye E
11 kesre-i: şīr-i E
12 fetḥasıyla : fetḥiyle H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 ʿArabī'nüñ fetḥalarıyla : ʿArab'uñ fetḥalarıyla; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla H
15 fevḳāniyyenüñ : fevḳiyyenüñ H
16 ḳaymaḳ maʿnāsınadur: ḳatmaḳ dirler H
17 ki süd üzerinde ḥāṣıl olur : -E
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve ṭāeyn-i ġayr-i menḳūṭanuñ evvelkisinüñ fetḥasıyla[1] ve ikincinüñ sükūnıyla **ḥaṭāṭ** daḫı dinür. **Zübdü'l-leben** maʿnāsına.[2] Füle fā'nuñ żammesiyle ve lām'uñ fetḥasıyla ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle **[Z. 40a]** Fārsī'dür. Türkī'de aġuz dirler. Meṣelā süd aġuzı didükleri nesnedür ki her bir[3] dişi ṭoġıracaḳ eñ evvel çıḳan süddür. Füle[4] lām'uñ taḫfīfi[5] ve teşdīdiyle luġatdur. ʿArabī'de fetḥ-i[6] lām'la **lebeʾe** dinür.[7] Ve ikinci aġız kelimesi Türkī'dür. Meṣelā ẕī-rūḥ olanuñ cümlesinde olan aġızdur ki buruñ altında olan[8] ʿużuvdur. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ[9] **[E. 76a]** fetḥasıyla ve kesresiyle ve elif ile ve **[H. 70a]** elifsüz dehān ve dehen dirler. ʿArabī'de fā'nuñ fetḥasıyla **fem** maʿnāsınadur.[10] Süri Türkī'dür. Ḳoyun ve deve sürisi ve emṣāli gibi.[11] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve lām-ı meftūḥanuñ[12] taḫfīfi ve teşdīdiyle[13] gele dirler. ʿArabī'de **ḳaṭīʿ** maʿnāsınadur.[14] ʿUmūm üzeredür[15] temyīz murād olınsa Fārsī'de gele-i güsfend dinür. Türkī'de ḳoyun sürisi dirler. ʿArabī'de **ḳaṭīʿu'l-ġanem** dinür. Ve mā eşbeh ẕālik.[16] Tele tā-ı ḳaraşetüñ ve lām'uñ fetḥalarıyla[17] taḫfīfiyle[18] ve teşdīdle cāʾizdür. Türkī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[19] tor dirler.[20] Bir cins örme kīsedür ki aġ gibi örüp içine mīve ve sāʾir şeyʾ ḳorlar ve ibrişimden örüp aḳçe kīsesi daḫı iderler. Dele dāl-ı mühmelenüñ ve lām'uñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Türkī'de sañsar dirler ki kedi gibi bir ḥayvāndur[21] ṭaġlarda olur. Postından kürk yaparlar. ʿArabī'de **delḳ** dirler. Dil kesre ile Türkī'dür. Yaʿnī aġız içinde olan dildür ki anuñla tekellüm iderler.[22] **[E. 76b]**

---

1 fetḥasıyla : fetḥası H
2 maʿnāsına : gibi Z, H
3 bir : -E
4 füle : -E, -Z
5 taḫfīfi : taḫfīfiyle H
6 fetḥ-i : fetḥa-i Z
7 fetḥ-i lām'la lebeʾedinür : lebeʾe dinür fetḥ-i lām'uñ H
8 ẕī-rūḥ olanuñ cümlesinde olan aġızdur ki buruñ altında olan : aġız didükleri meşhūr E, Z
9 dāl-ı mühmelenüñ : dāl'uñ H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür Z
11 gibi : -Z
12 lām-ı meftūḥanuñ : lām'uñ E
13 taḫfīfi ve teşdīdiyle : taḫfīf ve teşdīd ile H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
15 üzeredür : üzere E, Z
16 ẕālik : -E
17 tā-ı ḳaraşetüñ ve lām'uñ fetḥalarıyla : tā-ı ḳaraşetüñ ve lām'uñ żammesiyle E; tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve lām-ı meftūḥanuñ H
18 taḫfīfiyle : taḫfīfle Z; taḫfīf H
19 żammesiyle: fetḥasıyla E
20 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle tor dirler : tor dirler, tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle H
21 ki kedi gibi bir ḥayvāndur : bir ḥayvāncuḳdur E, Z
22 dildür ki anuñla tekellüm iderler : dil dimekdür H

Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye'nüñ[1] fetḥasıyla zebān dinür.[2] Żamme ile daḫı cāʾizdür. ʿArabī'de lām-ı meksūre ile ve sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[3] **lisān** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

süde şīr ü tū mütefāʿilün **didi ḳaymaġa** mütefāʿilün **füledür aġuz** mütefāʿilün **hem aġız dehān** mütefāʿilün **süriye gele [H. 70b]** mütefāʿilün **tele tora di** mütefāʿilün **dele sañsara** mütefāʿilün **dile di zebān** mütefāʿilün

2 **Ulu ḫāna key daḫı key ḳaçan ḳışa dey digil süciye di mey**

Ḳamışa di ney siñire di pey ilige di muḫ süñük üstüḫ̆ān

Ulu ḫāna terkībi Türkī'dür. Yaʿnī büyük beg ve[4] pādişāh dimekdür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla key dirler.[5] İkinci key lafẓı daḫı kāf-ı ʿArabī'nüñ[6] fetḥasıyla Fārsī'dür. **[Z. 40b]** Türkī'de ḳaçan dimekdür.[7] Zamāndan istifhāmdur. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile **metā** maʿnāsınadur.[8] Ḳış lafẓı Türkī'dür ki[9] füṣūl-ı erbaʿanuñ biridür.[10] Üç ay olur. Muḳābili yāy'dur. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla dey dinür. **[E. 77a]** ʿArabī'de kesre-i şīn-i muʿceme[11] ile **şitā'** dirler. Süci Türkī'dür müskirātdan[12] şarāb didükleri ḥarām nesnedür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ile mey dirler. ʿArabī'de **ḫamr** maʿnāsınadur.[13] Ḳamış Türkī'dür. Bataḳlarda ve ṣulu yirlerde[14] biter. Ḳarġı daḫı dirler. Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ile ney dirler. ʿArabī'de ḳāf'uñ ve ṣād-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla **ḳaṣab** dinür. Siñir sīn-i mühmelenüñ[15] ve kāf'uñ kesresiyle[16] Türkī'dür. Meṣelā insānuñ ve ḥayvānuñ vücūdında olan siñir dimekdür. **[H. 71a]** Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla pey dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı

---

1 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
2 zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla zebān dinür : zebān dirler, zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla H
3 lām-ı meksūre ile ve sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla : -H
4 ve : yā H
5 dirler : dinür H
6 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
7 dimekdür : dirler H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
9 ki : -E, -Z
10 biridür : biri E, Z
11 şīn-i muʿceme : şīn E
12 müskirātdan : sekerātdan H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 ṣulu yirlerde : ṣulı yirlerde E; ṣulu yirlerde -H
15 sīn-i mühmelenüñ : sīn-i mühmele Z; kesre-i sīn-i mühmele ile H
16 kesresiyle : kesreleriyle Z ; kāf'uñ kesresiyle -H

mühmele ve ṣād-ı mühmelenüñ[1] fetḥalarıyla **ʿaṣab** dinür. İlik Türkī'dür. Meṣelā kemik içinde ḥāṣıl olan ilige dirler. Fārsī'de mīm'üñ żammıyla[2] ve ḫā-ı muʿcemenüñ taḫfīfiyle muḫ dirler.[3] ʿArabī'de daḫı teşdīd ile **muḫḫ** maʿnāsınadur.[4] Süñük Türkī'dür yaʿnī kemük dimekdür. Fārsī'de elif-i mażmūme ve sīn-i mühmele-i sākine ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ żammesiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ve[5] elif ve nūn'la üstüḫ̌ān dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla **[E. 77b]** ve ẓā-ı menḳūṭanuñ ve mīm'üñ iskānlarıyla **ʿaẓm** maʿnāsınadur.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ulu ḫāna key mütefāʿilün **daḫı key ḳaçan** mütefāʿilün **ḳışa dey digi** lmütefāʿilün **süciye di mey** mütefāʿilün **ḳamışa di ney** mütefāʿilün **siñire di pey** mütefāʿilün **ilige di muḫ** mütefāʿilün **süñük üstuḫ̌ān** mütefāʿilün

3 **Tereyaġı meske vü yayuġuñ adı nehredür ülü behredür**
Öde zehre di ḳavuḳ u ṭavuḳ biri ābdān biri mākiyān

Tereyaġı Türkī'dür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve sükūn-ı sīn-i mühmele ile meske dirler. Yayuḳ Türkī'dür. Bir ḳapdur ki içinde süd ve yoġurd yapup[7] döküp yaġuñ çıḳarurlar. Fārsī'de nūn-ı **[H. 71b]** meftūḥa ile[8] ve hā-ı sākine ve fetḥa-i rā-ı mühmele ile[9] nehre dirler. **[Z. 41a]** Ülü lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿArabī'nüñ[10] fetḥasıyla ve hā-ı sākine ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle behre dirler ki[11] pay u naṣīb maʿnāsınadur.[12] ʿArabī'de **ḫaẓẓ** maʿnāsınadur.[13] Öd lafẓı Türkī'dür ki[14] insānda ve ḥayvānda olur. Cigere muttaṣıl bir acı nesnedür mecāl maʿnāsına daḫı gelür.[15]

---

1 ʿayn-ı mühmele ve ṣād-ı mühmelenüñ : ʿayn ve ṣād-ı mühmeleteynüñ Z, H
2 żammıyla : żammesiyle Z, H
3 dirler : dinür H
4 maʿnāsınadur : dirler H
5 ve : -Z
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
7 süd ve yoġurd yapup :yoġurd ve süd yapup H; süd ve yoġurd E
8 nūn-ı meftūḥa ile : nūn'uñ fetḥasıyla H
9 fetḥa-i rā-ı mühmele ile : rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
10 Fārsī'de bā-ı ʿArabī'nüñ : bā-ı muvaḥḥadenüñ E, Z
11 ve rā-ı mühmele-i… behre dirler ki : rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla behre dirler E, Z
12 pay u naṣīb maʿnāsınadur : pay maʿnāsınadur ve naṣīb maʿnāsınadur H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z; ʿArabī'de ḫaẓẓ maʿnāsınadur - H
14 öd lafẓı Türkī'dür ki : öd lafẓı Türkī'dür E; öd Türkī'dür ki H
15 mecāl maʿnāsına daḫı gelür : -E, -Z

Fārsī'de zā-ı **[E. 78a]** ʿArabī'nüñ[1] fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla zehre dirler.[2] ʿArabī'de mīm'üñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla **merāre** dinür. Ḳavuḳ[3] Türkī'dür. Her bir ḥayvānda olur. Ṣu duracaḳ bir[4] yirdür. Ṣuluḳ daḫı dirler. Fārsī'de medle ābdān dirler. ʿArabī'de mīm ve s̱ā-ı müs̱elles̱enüñ fetḥalarıyla **mes̱āne** dinür.[5] Tavuḳ Türkī'dür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ile ve medle ve kesre-i kāf-ı ʿArabiyye ile mākiyān dirler.[6] ʿArabī'de dāl-ı mühmele fetḥasıyla eṣaḥḥdur **decāce** dirler.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

tereyaġı mes mütefāʿilün **ke vü yayuġuñ** mütefāʿilün **adı nehredür** mütefāʿilün **ülü behredür** mütefāʿilün **öde zehre di** mütefāʿilün **ḳavuḳ**[8] **u tavuḳ** mütefāʿilün **biri ābdān** mütefāʿilün **biri mākiyān** mütefāʿilün

4 **Ügi kūf baṭ ḳaz u fāḫte ügeyik kelāje ḫu ṣaḳṣaġan**

Ḳuṣa mürġ di beçe yavrıdur yuva lānedür daḫı āṣiyān [H. 72a]

Ügi Türkī'dür. Sibāʿ-ı ṭuyūrdan[9] bir büyük ḳuşdur. Ṭaġlarda ve tenhā yirlerde[10] olur. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ[11] żammesiyle kūf dirler.[12] ʿArabī'de **[E. 78b]** **hād** maʿnāsınadur.[13] Baṭ bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve ṭā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[14] Fārsī'dür. Türkī'de ḳaz dirler meşhūr ḳuşdur.[15] ʿArabī'de daḫı teşdīd ile **baṭṭ** dinür. Aṣlı ʿArabī'dür.[16] Fāḫte Fārsī'dür. Türkī'de ügeyik dirler bir ḳuşdur.[17] İnsāna mūnisdür evlerde gügercin gibi yavrı ḥāṣıl ider ve[18] dişisi veya erkegi ölse bir daḫı olınca ġayrisi ile çiftlenmez imiş. Bāḳī ʿömrini fiġān ile geçürür imiş. ʿArabī'de daḫı

---

1 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
2 hā-ı hevvezüñ sükūnıyla zehre dirler : hā-ı sākine ile zehre dinür H
3 ḳavuḳ : ḳavuġ H
4 duracaḳ bir : ṭuracaḳ bir H; duracaḳ E
5 mīm ve ṣā-ı… dinür : fetḥa-i mīm'le ve ṣā-ı müselleṣe ile meṣāne maʿnāsınadur H
6 kāf-ı ʿArabiyye ile mākiyān dirler : kāf-ı ʿArabī ile mākiyān dinür H
7 dāl-ı mühmele fetḥasıyla eṣaḥḥdur decāce dirler : fetḥa ile eṣaḥḥdur decāce dinür E, Z
8 ḳavuḳ : ḳavuġ H
9 sibāʿ-ı ṭuyūrdan : yırtıcı ḳuşlardan H
10 tenhā yirlerde : tenhālarda E, Z
11 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
12 dirler : dinür H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve ṭā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : bā-ı muvaḥḥadenüñ żannesiyle H
15 ḳaz dirler, meşhūr ḳuşdur : ḳaz didükleri ḳuşdur H
16 aṣlı ʿArabī'dür -H
17 bir ḳuşdur : -H
18 İnsāna mūnisdür… ḥāṣıl ider ve : evlerde gügercin gibi yavrı çıḳarur, insāna mūnisdür H

fāḫte dirler. ʿİnde'l-baʿż **yemāme** daḫı[1] dirler diyü naḳl olınmışdur.[2] Kelāje kāf-ı ʿArabī'nüñ[3] fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṣaḳsaġan didükleri[4] ḳuşdur. ʿArabī'de **ʿaḳʿaḳ** dinür.[5] Mışrāʿda olan[6] **[Z. 41b]** ḫu lafẓı vezn içün gelmişdür.[7] Maʿnāda medḫali yoḳdur. Ḳuş lafẓı Türkī'dür ism-i cinsdür. Cümle ḳuşlara ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de żamme-i mīm'le[8] ve rā-ı mühmelenüñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla mürġ dinür.[9] ʿArabī'de feṭḥ-i ṭā-ı mühmele ile **ṭayr** maʿnāsına.[10] Beçe bā-ı ʿArabī'nüñ[11] ve cīm-i ʿAcem'üñ feṭḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle[12] Fārsī'dür. Türkī'de yavrı dirler.[13] ʿİnde'l-ʿavām bā-ı ʿAcemī ile peççe dirler. **[E. 79a]** Taḫfīf[14] ve teşdīdle daḫı cāʾizdür. Meṣelā yaḳında ṭoġmış[15] **[H. 72b]** yavrı her ḳanġı[16] cān-verde olırsa olsun ***Ḥalīmī*** insāna bile şāmildür dimiş. Beççe-i ādem beççe-i mürġ beççe-i şīr beççe-i gurg diyü naḳl eylemişdür.[17] Yuva Türkī'dür. Meṣelā ḳuşlar üzerinde yapup içinde yavrı ḥāṣıl iderler.[18] Fārsī'de lāne dirler. Medd-i elif ile āşiyān daḫı dinür.[19] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ żammesiyle ve şīn-i muʿcemenüñ teşdīdiyle[20] **ʿuşşu** dinür.[21]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ügi kūf u baṭ mütefāʿilün **ḳaz u fāḫte** mütefāʿilün **ügeyik kelā** mütefāʿilün **je ḫu ṣaḳsaġan** mütefāʿilün **ḳuşa mürġ di** mütefāʿilün **beçe yavrıdur** mütefāʿilün **yuva lānedür** mütefāʿilün **daḫı āşiyān** mütefāʿilün

---

1 daḫı : -E, -H
2 olınmışdur : olınmış H
3 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
4 didükleri : dirler bir E, Z
5 dinür : didükleridür H
6 olan : -E
7 vezn içün gelmişdür : vezn içündür. Z, H
8 żamme-i mīm'le : mīm-i meftūḥa E, Z
9 ve rā-ı mühmelenüñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla mürġ dinür : -H; dinür : dirler Z
10 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
11 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
12 ve hā-ı ʿalāmetle : -H
13 dirler : dimekdür H
14 taḫfīf : taḫfīfle Z
15 ṭoġmuş : doġmuş E
16 ḳanġı : ḳanḳı E
17 diyü naḳl eylemişdür : dimişdür H
18 Türkī'dür… iderler : Türkī'de ḳuşlar aġaçlarda ve sāʾir yirlerde düzüp içinde yavrı çıḳarurlar H
19 medd-i elif ile āşiyān daḫı dinür : ve āşiyān daḫı dirler H
20 ve şīn-i muʿcemenüñ teşdīdiyle : teşdīdiyle
21 dinür : maʿnāsınadur Z; dirler H

5 **Şu küçücek ev k'ola yay içün aña kāje di ḳamış olsa ol**

Di aña neyīn eve ḫāne di direge sütūn eşik āsitān

Küçücek ev k'ola yay içün didügi meṣelā yay evciġezi dimekdür[1] ki gömelte dirler. **[E. 79b]** Yazın sākin olmaḳ içün būstanlarda ve baġlarda ve baġçelerde[2] çürden çöpden ve çalıdan çırpıdan gölgelik içün yaparlar.[3] Güneş ḥarāretinden emīn olmaḳ içün olan sāyebānlardur ve būstāncılar gömelteleridür.[4]Aña Fārsī'de kāje dirler. ʿArabī'de fetḥa-i ʿayn-ı mühmele ile ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesresiyle **ʿarīş** dirler.[5] Ḳamış olsa ol didügi yaʿnī bu ẕikr olınan gömelte ki yaz içün yapduḳları evdür. Eger[6] ḳamışdan olırsa aña Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ve iki yā-ı ḥuṭṭīnüñ evveli meksūre ve ṣānīʾi sākin ve āḫirinde bu[7] **[Z. 42a]** nūn'la[8] neyīn dirler. Yaʿnī ḫāne-i neyīn dimekdür.[9] Ev Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿceme ile ḫāne dirler.[10] **[H. 73a]** ʿArabī'de **beyt** ve **dār** maʿnāsınadur.[11] Direk Türkī'dür. Fārsī'de sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle[12] sütūn dirler. ʿArabī'de żamme ile[13] **üsṭüvāne** dinür.[14] Eşik Türkī'dür ḳapuların eşiklerine dirler. Fārsī'de elif-i memdūde ile ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşet ile āsitān dirler.[15] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmele ve tā-ı ḳaraşet ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ **[E. 80a]** fetḥalarıyla[16] **ʿatebe** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

şu küçücek ev mütefāʿilün **k'ola yay içün** mütefāʿilün **aña kāje di** mütefāʿilün **ḳamış olsa ol** mütefāʿilün **di aña neyīn** mütefāʿilün **eve ḫāne di** mütefāʿilün **direge sütūn** mütefāʿilün **eşik āsitān** mütefāʿilün

---

1 evciġezi dimekdür : evciġezidür H
2 baġlarda ve baġçelerde : baġçelerde ve baġlarda Z; būstāncılar būstanlarda ve baġlarda yaz günlerinde H
3 gölgelik içün yaparlar : yaparlar Z; gölgelik içün yaparlar -H
4 Güneş ḥarāretinden emīn olmaḳ içün olan sāyebānlardur ve būstāncılar gömelteleridür : -H
5 fetḥa-i ʿayn-ı mühmele ile ve rā-ı ġayr-i … ʿarīş dirler : ʿarīş maʿnāsınadur H
6 ki yaz içün yapduḳları evdür. Eger : -H
7 bu : -Z
8 nūn -ı meftūḥa ve iki yā-ı ḥuṭṭīnüñ evveli meksūre ve ṣānīʾi sākin ve āḫirinde bu nūn'la -H
9 dimekdür : dinür H
10 ḫā-ı muʿceme ile ḫāne dirler : ḫāne dinür H
11 beyt ve dār maʿnāsınadur : dār dirler H
12 sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle : sīn-i mühmelenüñ żammesiyle H
13 Arabī'de żamme ile : żamme ile ʿArabī'de H; żamme ile -E
14 dinür : maʿnāsınadur H
15 ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşet ile āsitān dirler : āsitān dinür H
16 ʿArabiyye'nüñ fetḥalarıyla : ʿArab'uñ fetḥalarıyla E ; muvaḥḥade ile

6 **Saña yigrek ol ki ḳul olasın din ulusına ḳo bunı anı**

Be-tu bihterān ki rehī şevī be-büzürk-i dīn bi-hil īn ü ān

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli s̱ānīsinüñ leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳiyle tercemesi[1] vāḳiʿ olmışdur. Yaʿnī mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesi mıṣraʿ-ı s̱ānīnüñ her bir kelimesinüñ tercemesi ve maʿnā-yı lüġavīsidür.[2] Meṣelā ṣadr-ı beyitde vāḳiʿ olan saña lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de be-tu dimekdür ki mıṣrāʿ-ı s̱ānīnüñ ibtidāsında vākiʿ olmışdur.[3] ʿArabī'de lām'uñ ve kāf'uñ fetḥalarıyla **leke** maʿnāsınadur.[4] **[H. 73b]** Yigrek lafẓı Türkī'dür. Meṣelā[5] iyürek dimekdür. Fārsī'de bā-ı ʿArabiyye'nüñ[6] kesresiyle[7] ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla bihter dinür. Bih ile ter'den mürekkebdür. Kesr[8] ile bih yig maʿnāsına[9] yaʿnī iyü dimekdür ki[10] kem'üñ naḳīżidür. Ter lafẓı edāt-ı tafḍīldür. **[E. 80b]** Türkī'de rek ile taʿbīr olınur. Meṣelā[11] yigrek ve iyürek küçükrek ve büyükrek[12] dirler. ʿArabī'de **aḥsen** gibi. Ol kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ile ān dinür. ʿArabī'de **hüve** maʿnāsınadur. Esmā-ı işāretdür baʿīde. Tafṣīli mirāren geçmişdür.[13] Ki kāf-ı ʿArabī'nüñ[14] kesresiyle ve hā-ı ʿalāmetle ḥarf-i rābıṭdur.[15] Türkī'de ve Fārsī'de böyledür. Ḳul Türkī'dür. Meṣelā dārü'l-ḥarbde sebī ile alınan esīrüñ erkegine ve dişisine ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle[16] ve hā-ı meksūre ile ve yā-ı sākine ile[17] rehī dinür. ʿArabī'de **ʿabd** maʿnāsınadur.[18] Olasın kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı meksūre ve yā-ı ḫiṭāb ile şevī **[Z. 42b]** dirler.[19] ʿArabī'de fetḥa ile **en tekün** maʿnāsınadur.[20] Dīn lafẓı

---

1 s̱ānīsinüñ leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳiyle tercemesi : mıṣraʿ-ı s̱ānīsine tefsīr E, Z
2 yaʿnī mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir … maʿnā-yı lüġavīsidür : -E, -Z
3 ibtidāsında vākiʿ olmışdur : ibtidāsıdur E, Z
4 lām'uñ .. maʿnāsınadur : fetḥateyn ile leke maʿnāsınadur : fetḥateyn ile leke maʿnāsına Z
5 meṣelā : -E
6 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiyye'nüñ Z
7 kesresiyle : kesriyle E
8 kesr : kesre H
9 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
10 ki : -E, -Z
11 meṣelā : -E, -Z
12 küçükrek : küçücükrek Z; küçükrek ve büyükrek -H
13 esmāʾ-ı işāretdür, baʿīde. Tafṣīli mirāren geçmişdür : -E, -Z
14 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
15 rābıṭdur : rābıṭadur E
16 feṭḥiyle : fetḥasıyla Z, H
17 meksūre ile ve yā-ı sākine ile : hevvezüñ kesriyle E; hevvezüñ kesresiyle Z
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
19 dirler : dinür E
20 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[1] ve yā-ı müşennāt-ı ṭaḥtiyyenüñ sükūnıyla ve nūn ile Türkī'de ve Fārsī'de[2] ve ʿArabī'de müstaʿmel müşterek[3] luġatdur. **[H. 74a]** Meşelā ṭāʿat ve ʿādet ve ṭarīḳ maʿnāsınadur.[4] Ve-cemʿuhu[5] edyānu ve dāne bi-keẕā ve diyānetün fe-hūve deyyinün ey muṭīʿun ve tedeyyene bihi fe-hūve mütedeyyinün ve deyyenehu tedyīnen vekkelehu ilā deynihi.[6] Ulusına lafẓı[7] Türkī'dür. Fārsī'de be-büzürk kelimesinüñ tercemesidür. Büzürk Fārsī'dür. Tafṣīli ḳıṭʿa-i ulānuñ[8] beyt-i **[E. 81a]** evvelüñ mıṣrāʿ-ı s̱ānīsinde[9] geçmişdür. ʿArabī'de **seyyid** maʿnāsınadur. Ḳo ḳāf-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[10] Türkī'dür. Yaʿnī terk eyle ve bıraḳ[11] dimekdür. Fārsī'de bā-ı ʿArabī'nüñ[12] ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle[13] bi-hil dirler. Bā teʾkīd içündür. Hil hilīden'den emrdür.[14] ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla **daʿ** maʿnāsınadur.[15] Bunı lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de elif-i meksūre[16] ile īn dirler. ʿArabī'de **hāẕā** maʿnāsınadur. Esmā-ı işāretdür ḳarībe.[17] Anı kelimesi daḫı[18] Türkī'dür. Fārsī'de med ile ān dirler. ʿArabī'de **ẕālik** maʿnāsına.[19] Bunlaruñ tafṣīlleri kirāren sebḳat eylemişdür.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

saña yigrek ol mütefāʿilün **ki ḳul olasın** mütefāʿilün **dīn ulusına** mütefāʿilün **ḳo bunı anı** mütefāʿilün **be-tu bihterān** mütefāʿilün **ki rehī şevī** mütefāʿilün **be-büzürk-i dīn** mütefāʿilün **bi-hil īn ü ān** mütefāʿilün

---

1 kesriyle : kesresiyle Z, H
2 Türkī'de ve Fārsī'de : Fārsī'de ve Türkī'de Z
3 müşterek : -E, -Z
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5 ve-cemʿuhu : ve'l-cemʿu E, Z
6 ve dāne bi-keẕā ve diyānetün fe-hūve deyyinün… tedyīnen vekkelehu ilā deynihi : -E, -Z
7 lafẓı : kelimesi H
8 ulānuñ : evvelinüñ H
9 evvelüñ mıṣrāʿ-ı s̱ānīsinde : evvelinde E, Z
10 ḳāf-ı ḳaraşetüñ żammesiyle: ḳāf'uñ żammesiyleZ; żamme ile
11 ve bıraḳ : -H
12 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiyye'nüñ Z
13 kesresiyle : kesreleriyle Z
14 bā teʾkīd… emrdür : aṣl hilīden'den müştaḳdur, hil'dür. Evvelinde olan bā-ı teʾkīddür H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 elif-i meksūre : kesr H
17 esmāʾ-ı işāretdür ḳarībe : -E, -Z
18 daḫı : -H
19 anı kelimesi daḫı Türkī'dür. Fārsī'de med… ẕālik maʿnāsına: -Z ; ẕālik : huve H
20 kirāren sebḳat eylemişdür : geçmişdür E, Z

11

El-ḳıṭʿatü'l-ḥādiyete ʿaşera der-baḥr-i vāfir-i müşemmen-i sālim [H. 74b]

Şehā dileseñ ki tā bulasın ḫazā'in-i pür-dürr ü güheri

İşit sözümi bu vāfir baḥrine bir[1] naẓar it olup hüneri

Müfāʿaletün müfāʿaletün müfāʿaletün müfāʿaletün [E. 81b]

Buña ʿArabī buḥūrı düşer ne Türkī düşer ne ḫod Tatarī

Bu ḳıṭʿa[2] baḥr-i vāfirdendür. Aṣlı[3] her mıṣrāʿda dörder kerre müfāʿaletün gelür.

Sebeb-i Tesmiye[4]

Buña baḥr-i vāfir didükleri ḥarflerinüñ ḥareketleri[5] vāfir oldūġındandur.[6] Ve bu baḥre ʿArabī şiʿr düşer. Ġayr-i eşʿār az vāḳiʿ olur ve baḥruñ[7] sālim oldūġı eczāsına ʿilel ve ezāḥīfden aṣla bir ʿillet dāḫil olmayup cümle[8] eczāsı aṣlı üzere sālim oldūġı içündür. Fe'ḥfeẓ ve'ktum[9]

1 **Tegerg ṭolu vü yaḫçe daḫı di berf ḳara dipiye deme**

Di mīş ḳoyun ḳuzuya bere çobana şubān sürüye reme

Tegerg tā-ı ḳaraşetüñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ ve kāf-ı sānīnüñ[10] **[Z. 43a]** iskānlarıyla semend vezninde berg ve merg ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur[11] Fārsī'dür. Türkī'de[12] ṭolu dirler ki gökyüzinden[13] dane dane buz gibi yaġan nesnedür.[14] ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥade ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[15] **bered** dirler. **[H. 75a] Ḥabbu's-seḥāb** maʿnāsına. Yaḫçe yā-ı

---

1 bir : -Z, -H
2 ḳıṭʿa : rubāʿi H
3 aṣlı : aṣl H
4 sebeb-i tesmiye : -H
5 ḥareketleri : ḥarekesi Z
6 oldūġındandur : oldūġı'çündür Z, H
7 ve bu baḥruñ : ve bunuñ Z; bunuñ E
8 ʿillet dāḫil olmayup cümle : şeyʾ dāḫil olmayup cemīʿ H
9 fa'ḥfeẓ ve'ktüm : (Ezberle ve gizle) -Z, -H
10 ve kāf-ı sānīnüñ : ve āḫirinde kāf-ı ʿArabī'nüñ H; ve kāf-ı sānīnüñ -E
11 berg ve merg ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur : -E, -Z
12 Türkī'de : -E
13 gökyüzinden : gökden yüzinden ; gökden E
14 yaġan nesnedür : yaġar E, Z
15 dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -E, -Z

ḥuṭṭīnüñ[1] **[E. 82a]** fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de[2] bu daḫı tegerk gibi dane dane yaġan[3] ṭolu maʿnāsınadur. Berf bā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmele ile[4] ve fā'nuñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳar dirler ḳış eyyāmında gökden yaġar beyāż nesnedür.[5] ʿArabī'de ṣā-ı müṣelleṣenüñ fetḥasıyla ve lām'uñ ve cīm'üñ sükūnıyla[6] **ṣelc** maʿnāsınadur.[7] Dipi dāl-ı mühmele ve bā-ı ʿAcem'üñ kesreleriyle[8] Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle deme dinür.[9] Şol nesnedür ki ḳış eyyāmında rüzgār ḳarı ġāyet şiddetle ṣavurup duman gibi ʿālemi bürür.[10] ʿArabī'de taḥrīkle **demḳ** maʿnāsınadur.[11] Mīş mīm'üñ kesriyle[12] Fārsī'dür. Türkī'de ḳoyun maʿnāsınadur. ʿArabī'de **ġanem** dirler. Ḳuzu Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve hā-ı resmī ile bere dirler.[13] ʿArabī'de fetḥateyn ile **ḥamel** maʿnāsınadur.[14] Çoban Türkī'dür. Ḳoyun ve kiçi[15] güdiciye dirler. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle şubān dirler.[16] ʿArabī'de **rāʿī** maʿnāsınadur.[17] Sürü Türkī'dür. Meṣelā ḳoyun sürüsi **[E. 82b]** gibi.[18] Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ[19] ve mīm'üñ fetḥalarıyla reme dirler.[20] ʿArabī'de **[H. 75b] ḳaṭīʿu'l-ġanem** dinür.[21]

---

1 ḥuṭṭinüñ : müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
2 Türkī'de : -E
3 tegerk gibi dane dane yaġan : -E, -Z
4 ile : -E, -Z
5 dirler ḳış eyyāmında gökden yaġar beyāż nesnedür : dirler ki gökden yaġar E, Z
6 ṣā-ı müṣelleṣenüñ fetḥasıyla ve lām'uñ ve cīm'üñ sükūnıyla : fetḥ-i vāḥidle E; fetḥa ile Z
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 ʿAcem'üñ kesreleriyle : ʿAcem'üñ kesresiyle; ʿAcemī'nüñ kesreleriyle Z
9 mühmelenüñ… hā-ı ʿalāmetle deme dinür : mühmele ve mīm'üñ fetḥalarıyla deme dirler H
10 ġāyet şiddetle ṣavurup duman gibi ʿālemi bürür : şiddetle bir cānibe ṣavurup ṭuman gibi ider H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
12 mīm'üñ kesriyle : mīm'üñ kesresiyle Z; kesre-i mīm'le H
13 ve hā-ı resmī ile bere dirler : bere dinür E, Z
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
15 kiçi : ḳuzu Z
16 muʿcemenüñ żammesiyle şubān dirler : muʿceme ile şūbān dinür H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
18 sürüsi gibi : sürüsine dirler H
19 mühmelenüñ : mühmele H
20 dirler : dinür E
21 dinür : maʿnāsına E

Taḳṭīʿ-i Beyt

tegerg ṭolu müfāʿaletün **vü yaḫçe daḫı** müfāʿaletün **di berf ḳara** müfāʿaletün **dipiye deme** müfāʿaletün **di mīş ḳoyun** müfāʿaletün **ḳuzuya bere** müfāʿaletün **çobana şubān** müfāʿaletün **sürüye reme** müfāʿaletün

2 **Di ġalle taḫıl boyunduruġa di yūġ yabaya hīd velī**

Ögendire gāv-şeng ü şaban oḳına di hīş zevle seme

Ġalle ġayn-ı muʿcemenüñ ve müşedded lām'uñ fetḥalarıyla[1] Fārsī'dür. Türkī'de taḫıl dirler.[2] Ḫarmanda ḥāṣıl olan terekedür ki[3] gerek buġday gerek arpa olsun. ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭī ile **rey** dirler.[4] Ġalle daḫı aṣlında ʿArabī'dür müşterekdür.[5] Boyunduruḳ Türkī'dür. Aġaçdan düzüp[6] ʿaraba çeken ḥayvānuñ boynına ṭaḳarlar.[7] Anuñla ʿarabayı çeker. Fārsī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle **[Z. 43b]** yūġ dirler. ʿArabī'de nūn-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı mühmele ile **nīr** maʿnāsınadur.[8] Yaba Türkī'dür. Bir nevʿ[9] parmaḳlı kürekdür ki ḫarmanda istiʿmāl olınur. **[E. 83a]** Anuñla tereke yıġının[10] ṣavurup ṣamanı yile virirler. Fārsī'de kesre ile hīd dirler. Ögendire Türkī'dür. Bir uzunca aġacuñ başına bir sivrice ekşer mīḫlarlar[11] biz gibi. Ve anuñla öküzleri **[H. 76a]** sürerler. Çiftçilerde ve ʿarabacılarda olur. Yaʿnī anlar ḳullanurlar.[12] Fārsī'de gāv-şeng dirler. Ṣaban oḳı Türkī'dür. Fārsī'de kesre-i hā-ı hevvez ile hīş dirler.[13] Zevle fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye ile[14] Türkī'dür. Boyunduruḳ[15] baġına dirler ki öküzüñ boynına boyunduruġı anuñla

1 muʿcemenüñ ve müşedded lām'uñ fetḥalarıyla : fetḥasıyla ve lām-ı müşeddede ile E, Z
2 dirler : dinür H
3 ki : -H
4 ve yā-ı ḥuṭṭī ile reyʿ dirler : reyʿ dinür E, Z
5 müşterek : -E, -Z
6 düzüp : idüp H
7 ṭaḳarlar : daḳarlar Z
8 ʿArabī'de nūn-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı mühmele ile nīr maʿnāsınadur : -E, -Z
9 nevʿi : cins H
10 tereke yıġının : -E, -Z
11 ekşer mīḫlarlar : mīḫ çaḳup E, Z
12 yaʿnī anlar ḳullanurlar : -Z, -H
13 kesre-i hā-ı hevvez ile hīş dirler : kesre ile hīş dinür H
14 fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye ile : -E, -Z
15 boyunduruḳ : boyunduruġ Z

berkidüp bağlarlar.[1] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve mīm-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle[2] seme dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

di ġalle taḫıl müfāʿaletün **boyunduruġa** müfāʿaletün **di yuġ yaba** müfāʿaletün **ya hīd velī** müfāʿaletün **ögendire gā** müfāʿaletün **v-şeng ü ṣabā** müfāʿaletün **n oḳına di hī** müfāʿaletün **ş zelve seme** müfāʿaletün

3 **Güzel geş ü keş ne ḳoltuḳ içi bi-keş çek ü çekme yaʿnī me-keş**

Di eblehe gevl şeyde delü di gīc uya filīve seme

Güzel kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla[3] **[E. 83b]** geş dirler. Baʿżılar kāf-ı meksūre ile dimişler.[4] ʿArabī'de **ḥüsn** maʿnāsına. Keş kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı şīn-i muʿceme ile[5] Fārsī'dür. Türkī'de ḳoltuḳ içi dirler.[6]ʿArabī'de **taḫte'l-ıbıṭ** maʿnasınadur.[7] Bi-keş bā-ı teʾkīdden ṣoñra kāf-ı ʿArabī'nüñ[8] fetḥasıyla keşīden'den emirdür Fārsī'dür.[9] Türkī'de çek dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi çekmege emr itmekdür.[10] ʿArabī'de **medde yemuddu'**dan **[H. 76b] umdud** gelür.[11] Bā-ı teʾkīdüñ tafṣīli sekizinci ḳıṭʿanuñ beyt-i āḫirinde bi-şümār kelimesinde geçmişdür.[12] Çekme kelimesi[13] Türkī'dür nehy-i ḥāżırdur.[14] Fārsī'de[15] me-keş dirler. ʿArabī'de **lā-temdud** gibi. Maʿlum ola ki emr-i ḥāżıruñ[16] evveline mīm-i meftūḥa dāḫil olsa nehy-i ḥāżır olur. Me-dān ve me-şinās gibi.[17] Ebleh Türkī'dür. Bön ve aḥmaḳ maʿnāsına.[18] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ

---

1 ki öküzüñ boynına boyunduruġı anuñla berkidüp bağlarlar : -E, -Z
2 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve mīm-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle : -E, -Z
3 şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla : sükūn-ı şīn-i muʿceme ile H
4 baʿżılar kāf-ı meksūre ile dimişler : -H
5 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı şīn-i muʿceme ile : ʿArabī'le vezn-i sābıḳla H
6 dirler : dinür H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
9 Fārsī'dür : -E, -Z
10 emr itmekdür : emrdür H
11 medde yemuddu'dan umdud gelür : cerr gibi E, Z
12 bā-ı teʾkīdüñ tafṣīli sekizinci ḳıṭʿanuñ beyt-i āḫirinde bi-şümār kelimesinde geçmişdür –E, -Z
13 kelimesi : -H
14 nehy-i ḥāżırdur : -E, -Z
15 Fārsī'de : -H
16ʿArabī'de lā-temdud gibi. Maʿlum ola ki emr-i ḥāżıruñ : -E, -Z
17 evveline mīm-i… me-şinās gibi : evvelinde olan mīm-i meftūḥa ʿalāmet-i nehydür E, Z
18 bön ve aḥmaḳ maʿnāsına : -H

fetḥasıyla gevl dinür.[1] ʿArabī'de **ġāfil** ve **aḥmaḳ** maʿnāsına. Şeyde şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ammā fetḥiyle[2] meşhūrdur Fārsī'dür. Türkī'de delü dirler ve dīvāne daḫı dinür.[3] ʿArabī'de **ḥayrān** maʿnāsınadur.[4] Gīc Fārsī'dür. Türkī'de uya dirler ve[5] bön ve aḥmaḳ maʿnāsına gelür. ʿArabī'de **kāhil** dirler.[6] Filīve fā'nuñ ve lām'uñ kesreleriyle[7] Fārsī'dür. Türkī'de sīn-i **[Z. 44a]** mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥlarıyla **[E. 84a]** ve hā-ı ʿalāmetle[8] seme dirler. Yaʿnī ʿaḳlı eksik ve sersem olana dinür.[9] ʿArabī'de **nāḳıṣu'l-ʿaḳl** maʿnāsınadur.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

güzel geş ü keş müfāʿaletün **ne ḳoltuḳ içi** müfāʿaletün **bi-keş çek ü çek** müfāʿaletün **me yaʿnī me-keş** müfāʿaletün **di eblehe gev** müfāʿaletün **l şeyde delü** müfāʿaletün **di gīc uya** müfāʿaletün **filīve seme** müfāʿaletün

4 **Sen ata canı edeb yolına yüri k'olasın yarar ḳamudan**

Tu cān-ı peder be-rāh-ı edeb bi-rev ki şevī sere zi-heme

[H. 77a] Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli mıṣraʿ-ı ṣānīsinüñ leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tercemesidür yaʿnī[11] evvelki mıṣrāʿuñ her bir kelimesi ikinci mıṣrāʿuñ her bir[12] kelimesinüñ maʿnā-yı Türkī'sidür.[13] Meṣelā sen lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı ġayr-i[14] melfūẓa ile tu dirler ki ṣadr-ı[15] mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ evveline[16] ḳayd olınmışdur. ʿArabī'de **ente** maʿnāsınadur.[17] Ata cānı

1 dinür : dirler H
2 fetḥiyle : fetḥa ile H
3 daḫı dinür : dirler H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5 ve : -H
6 dirler : dinür H
7 kesreleriyle : kesresiyle H
8 sīn-i mühmelenüñ ve mīm'üñ : ve hā-ı resmī ile H
9 olana dinür : gibi E, Z
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, gibi H
11 leff ü neşr u müretteb… yaʿnī : tercemesidür, yaʿnī leff ü neşr u müretteb ṭarīḳi üzere H
12 kelimesi ikinci mıṣrāʿuñ her bir : -Z
13 maʿnā-yı Türkīsidür : maʿnāsı Türkī'dür E
14 ġayr-i : -E
15 ṣadr-ı : -E, H
16 mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ evveline : mıṣrāʿ-ı evvelde E, Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

Türkī'dür. Yaʿnī babanuñ cānı dimek olur.[1] Fārsī'de cān-ı peder dirler.[2] **[E. 84b]** Cān Türkī'de ve[3] Fārsī'de müşterekdür. ʿArabī'de **rūḥ** dirler.[4] Peder baba maʿnāsınadur.[5] ʿArabī'de fetḥa ile **eb** dirler.[6] Edeb yolına yüri[7] terkībi Türkī'dür. Fārsī'de be-rāh-ı edeb bi-rev[8] dirler. Rāh yol maʿnāsınadur[9] ʿArabī'de **ṭarīḳ-i edeb**[10] dirler. Edeb Fārsī'de ve Türkī'de[11] ʿArabī'de meşhūr ve müstaʿmeldür.[12] Yüri Türkī'dür.[13] Fārsī'de bi-rev dinür.[14] Bi-rev bā-ı teʾkīdden ṣoñra rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[15] emrdür. Git ve yüri dirler.[16] ʿArabī'de **ruḥ** ve **imşi** gibi.[17] Ki ḥarf-i rābıṭadur.[18] "**Saña yigrek ol ki ḳul olasın"** mıṣrāʿında sebḳat eyleyen ki gibidür.[19] Türkī'de ve Fārsī'de[20] müstaʿmeldür. Olasın kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[21] ve vāv-ı meksūre ve yā-ı ḫiṭāb ile şevī dinür. ʿArabī'de **tekün** maʿnāsınadur.[22] Yarar Türkī'dür. Fārsī'de sīn ve rā-ı mühmeleteynüñ fetḥalarıyla[23] ve hā-ı resmī ile sere dinür. Zi-heme ez-heme'den[24] muḫaffef[25] zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle[26] ve hā-ı hevvezüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla[27] ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ḳamudan dirler yaʿnī cümleden dimekdür.[28]

---

1 dimek olur : dimekdür H
2 dirler : dinür H
3 ve : -E
4 dirler maʿnāsına E
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 fetḥa ile eb dirler : eb dirler E; eb dinür H
7 yüri : -H
8 bi-rev : -H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; rāh yol maʿnāsınadur -H
10 ṭarīḳ-i edeb : ṭarīḳ E, Z
11 Fārsī'de ve Türkī'de : Türkī'de ve Fārsī'de H
12 meşhūr ve müstaʿmeldür : müşterekdür H
13 yüri Türkī'dür : -E, -Z
14 Fārsī'de bi-rev dinür : -E, -Z
15 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
16 bi-rev bā-ı teʾkīdden ṣoñra rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle emrdür. Git ve yüri dirler : -H
17 ruḥ ve imşi gibi : ruḫ dirler H
18 rābıṭadur : rābıṭdur Z
19 "saña yigrek ol ki ḳul olasın" mıṣrāʿında sebḳat eyleyen ki gibidür : -H
20 Türkī'de ve Fārsī'de : Fārsī'de ve Türkī'de H
21 muʿcemenüñ fetḥasıyla : muʿceme fetḥiyle E
22 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
23 sīn ve rā-ı mühmeleteynüñ fetḥalarıyla : sīn-i mühmelenüñ ve rā-ı mühmele-i meftūḥa H
24 ez-heme'den : ez'den Z
25 muḫaffef : muḫaffefdür E
26 ʿArabiyye'nüñ kesresiyle : ʿArab'uñ kesriyle; zā-ı meksūre
27 hā-ı hevvezüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla : hā-ı meftūḥa ve mīm
28 yaʿnī cümleden dimekdür : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

[E. 85a] sen ata cānı müfāʿaletün **[H. 77b] edeb yolına** müfāʿaletün **yüri kʾolasın [Z. 44b]** müfāʿaletün **yarar ḳamudan** müfāʿaletün **tu cān-ı peder** müfāʿaletün **be-rāh-ı edeb** müfāʿaletün **bi-rev ki şevī** müfāʿaletün **sere zi-heme** müfāʿaletün

12

El-ḳıṭʿatüʾṣ-ṣāniyete ʿaşere der-baḥr-i hezec-i aḫreb u mekfūf u maḥẕūf

Fırṣatları fevt itme ki teʾḫīr-i ḫarecdür

Şiddetlere ṣabr eyle ki miftāḥ-ı ferecdür

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Bu aḫreb ü mekfufila maḥẕūf-ı hezecdür

Bu ḳıṭʿa[1] bahr-i hezecdendür ki aṣlı her mıṣrāʿda dörder kerre mefāʿīlün gelür. Bu baḥruñ sebeb-i tesmīyesi yidinci ḳıṭʿada ẕikr olınmışdur. Bu ḳıṭʿanuñ cemīʿ eczāsına ʿilel ʿārıż olup müteġayyir[2] olmışdur. Meṣelā evvelki[3] mefāʿīlün cüzʾine ḫarb ʿilleti dāḫil olup mefʿūlü olmışdur[4] ve ikinci ve üçünci mefāʿīlün cüzʾlerine keff ʿilleti dāḫil olup mefāʿīlü olmışdur. Dördünci **[E. 85b]** mefāʿīlün cüzʾine ḥaẕf ʿilleti dāḫil olup feʿūlün ḳalmışdur. Ẕikr olınan ḫarb ve keff ʿilletlerinüñ baḥr-i mużāriʿden olan beşinci ḳıṭʿada ḥaẕf ʿilletinüñ baḥr-i hezecden olan yidinci ḳıṭʿada taʿrīf ve tafṣīlleri murūr eylemişdür.[5]

1 **Di çevreye pīrāmen ü iḳlīme di kişver [H. 78a]**

Demürciye ḳuyumcıya āhenger ü zerger

Çevre Türkī'dür. Meṣelā bir nesnenüñ çevresine ve eṭrāfına dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[6] sükūnıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla[7] ve elif-i memdūde ve mīm-i meftūḥa ve nūn-ı sākine[8] ile pīrāmen dinür. ʿArabī'de

1 ḳıṭʿa : rubāʿi H
2 müteġayyir : taġyīr Z; müteġayyir -H
3 evvelki : -E
4 olmışdur : ḳalmışdur H
5 murūr eylemişdür : gemişdür, vesselām H
6 ḥuṭṭīnüñ : müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
7 ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla : mühmelenüñ fetḥasıyla Z; rā-ı meftūḥa H
8 elif-i memdūde ve mīm-i meftūḥa ve nūn-ı sākine : elif ve mīm ve nūn E, Z

ḥavālī maʿnāsınadur.[1] İḳlīm kelimesi Türkī olmaḳ üzere kişvere[2] tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Ammā iḳlīm ʿArabī'dür. Fārsī'de ve Türkī'de memleket maʿnāsına[3] müstaʿmeldür. Fārsī'si kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[4] ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ve rā-ı mühmele-i sākine ile kişver dinür.[5] Türkī'de buña il u memleket[6] u gün diyü **[E. 86a]** istiʿmāl olınur. ʿArabī'de **ıḳlīm** u **memleket** maʿnāsınadur.[7] Demürci Türkī'dür. Meşelā demür **[Z. 45a]** işleyici ādeme dirler. Fārsī'de elif-i memdūde ile āhenger dinür. ʿArabī'de **ḥaddād** maʿnāsınadur. Āhen ile ger'den teʾlīf olınmışdur.[8] Āhen elif-i memdūde ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[9] demür maʿnāsınadur.[10] Muttaṣıl yazılan[11] "ger" lafẓı[12] kāf-ı ʿAcemī ile edāt-ı nisbetdür. Üçünci ḳıṭʿanuñ beyt-i ḫāmisinde[13] bezrger kelimesinde geçmişdür. Ḳuyumcı Türkī'dür. Fārsī'de zerger dirler. ʿArabī'de **ṣabbāġ** maʿnāsınadur. Zergerde[14] bu "ger" daḫı tafṣīli mürūr iden "ger" lafẓı ḳabīlindendür.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

di çevre mefʿūlü **ye pīrāme** mefāʿīlü **n ü iḳlīme** mefāʿīlü **di kişver** feʿūlün **demürci** mefʿūlü **[H. 78b] ye ḳuyumcı** mefāʿīlü **ya āhenge** mefāʿīlü **r ü zerger** feʿūlün

2 **Derḫūr ne dürür lāyıḳ u hem daḫı sezāvār**

Ārām dölenmek bezek ārāyiş ü zīver

Derḫūr dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[16] ḫā-ı muʿcemenüñ **[E. 86b]** żammesiyle[17] ve vāv-ı resmī ile[18] Fārsī'dür. Türkī'de lāyıḳ

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
2 Türkī olmaḳ üzere kişvere : Türkī'dür, kişver ile tefsīr vāḳiʿ olmışdur H
3 memleket maʿnāsına : bile H
4 ʿArabī'nünñ kesresiyle : ʿArabiyye'nüñ kesresiyle Z; ʿArab'uñ kesriyle H
5 meftūḥa ve rā-ı… dinür : meftūḥadan ṣoñra rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla kişver dirler H
6 memleket : -Z, -H
7 ʿArabī'de ıḳlīm u memleket maʿnāsınadur : -H
8 āhen ile ger'den teʾlīf olınmışdur : āhenger vaṣf-ı terḳībdür H
9 elif-i memdūde ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile : -H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
11 muttaṣıl yazılan : -E, -Z
12 lafẓı : -H
13 üçünci ḳıṭʿanuñ beyt-i ḫāmisinde : tafṣīli üçünci ḳıṭʿada E, Z
14 zergerde : -E, -H
15 bu "ger" daḫı tafṣīli mürūr iden" ger" lafẓı ḳabīlindendür : olan "ger" lafẓı daḫı bu ḳabīldendür Z; bu daḫı vaṣf-ı terkībdür, "ger" lafẓı sābıḳ gibidür H
16 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
17 muʿcemenüñ żammesiyle : muʿceme-i mażmūme H
18 resmī ile : resmīdür Z

dinür.[1] Sezāvār daḫı dinür ki Fārsī'dür[2] sīn-i mühmelenüñ ve zā-ı ʿArab'uñ fetḥalarıyladur.[3] Lāyıḳ maʿnāsınadur[4] ve müsteḥaḳ maʿnāsına daḫı gelür. ʿArabī'de **lāyıḳ** ve **liyāḳat** maʿnāsınadur.[5] Cīm-i meftūḥa ile **cedīr** daḫı dinür.[6] Ārām medle Fārsī'dür. Türkī'de dölenmek dimekdür. Yaʿnī rāḥat olup diñlenmek ve sākin olup ḥareket itmemek maʿnāsınadur.[7] ʿArabī'de **ḳarār** ve **ṭumāʾnīnet** ve **sükūn** maʿnāsınadur. Bezek Türkī'de ʿavratlar bezendügi cevāhir ve sāʾir zīnet[8] içün ve altun gümüş gibi nesneye dirler ki bir şeyʾi naḳş idüp bezedükleri şeyʾdür[9] ṣanʿatuñ ismidür.[10] Fārsī'de medle ārāyiş ve kesr-i[11] zā-ı ʿArabiyye ile zīver dinür.[12] ʿArabī'de ḥā-ı meftūḥa ve lām-ı sākine ile[13] **ḥalī** dinür. Cemʿi żamme-i ḥā ve[14] lām-ı meksūre ve yā-ı teşdīdle[15] **ḥuliyy** gelür ve kesre-i ḥā-ı mühmele ile[16] **ḥilye** maʿnāsına daḫı gelür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

derḫūr ne mefʿūlü **dürür lāyı** mefāʿīlü **[E. 87a] ḳ u hem daḫı** mefāʿīlü **sezāvār** feʿūlün **ārām** mefʿūlü **dölenmek be** mefāʿīlü **zek ārāyi** mefāʿīlü **ş ü zīver** feʿūlün

3 **Yarar ne dürür mī-sezed ü daḫı yaraşur [Z. 45b; H. 79a]**

Mī-zībed ü māned ḳala mī-māned beñzer

Yarar Türkī'dür. Fārsī'de mī-sezed dirler. Bu kelime daḫı sezāvār kelimesi gibi lāyıḳ maʿnāsına gelür.[17] Nitekim Türkī'de bu şeyʾ[18] saña lāyıḳdur dirler[19] ve saña yarar

---

1 dinür : dirler H
2 dinür ki Fārsī'dür : -Z, -H
3 ʿArab'uñ fetḥalarıyladur : ʿArabiyye'nüñ fetḥalarıyla Fārsī'dür Z
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 lāyıḳ maʿnāsınadur … cedīr daḫı dinür : ʿArabī'de lāyıḳ ve cedīr maʿnāsınadur H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
8 sāʾir zīnet : sāʾiri Z
9 Türkī'de ʿavratlar … şeyʾdür : Türkī'dür, yaʿnī ʿavratlar bezedügi incü ve cevāhir ve altun ve gümüşden olur her şeyʾ ki bezeyüp naḳş eyledükleri şeyʾe dirler H
10 ṣanʿatuñ ismidür : -E
11 kesr-i : kesre-i Z
12 medle ārāyiş ve kesr-i ʿzā-ı ʿArabiyye ile zīver dinür : ārāyiş ve kesr ile zīver dirler H
13 ḥā-ı meftūḥa ve lām-ı sākine ile : feṯḥ-i ḥā-ı mühmele ile ve sükūn-ı lām'la E, Z
14 żamme-i ḥā ve : ḥā-ı mażmūme ve H; żamme-i ḥā ve -E
15 lām-ı meksūre ve yā-ı teşdīdle : kesr-i lām'la ve teşdīdle E; kesre-i lām'la ve teşdīdle Z
16 kesre-i ḥā-ı mühmele ile : kesr-i ḥā ile H
17 bu kelime… lāyıḳ maʿnāsına gelür : bu daḫı lāyıḳ maʿnāsına istiʿmāl olınur H
18 nitekim Türkī'de bu şeyʾ : meṣelā Türkī'de bu
19 dirler : -H

diyecek yirde Fārsī'de "**īn çīz tu-rā mī-sezed"** dirler.[1] ʿArabī'de **liyāḳat** gibi.[2] Yaraşur kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de mī-zībed dirler. Māned mīm ile[3] nūn'uñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Māneden'den müştaḳdur. Türkī'de ḳala dinür. Yaʿnī ḳalur dimek olur. Mī-māned Fārsī'dür. Mānisten'den ṣīġa-i müżāriʿdür.[4] Türkī'de beñzer dirler. ʿArabī'de mīm'üñ żammesiyle ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif ve bā-ı muvaḥḥade ile **müşābih** dinür.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yarar ne mefʿūlü **dürür mī-se** mefāʿīlü **zed ü daḫı** mefāʿīlü **yaraşur** feʿūlün **mī-zībe** mefʿūlü **[E. 87b] d ü māned ḳa** mefāʿīlü **la mī-māne** mefāʿīlü **d beñzer** feʿūlün

4 **Dendān diş ārīşdür bilek ü tār arışdur**

Pūd arġıca di peşm yüñe ḳalıya pister

Dendān fetḥ-i dāleyn-i mühmeleteyn[6] ile Fārsī'dür. Türkī'de diş dirler. ʿArabī'de **sinn** maʿnāsına. Ārīş medle ve rā-ı mühmelenüñ kesriyle[7] ve sükūn-ı şīn-i muʿceme ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de bilek dirler. Elde dirsege **[H. 79b]** varınca olan yirdür. Türkī'de daḫı ariş dirler. ʿArabī'de **zirāʿ** dinür. Tār tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle[9] Fārsī'dür. Türkī'de arış dirler. Çulḥalaruñ beze doḳıduḳları[10] arışdur[11] yaʿnī iplik.[12] ʿArabī'de sīn ve dāl-ı mühmelenüñ[13] fetḥalarıyla **sedā'** dirler ḳaṣr ile ki arġıcuñ ḫilafıdur.[14] Pūd bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[15] Fārsī'dür. Türkī'de arġıç dinür ki anuñla biz ṭoḳurlar arışuñ muḳābilidür.[16] ʿArabī'de żamme-i lām'la **lüḫme** dinür.[17] Peşm bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de

---

1 ve saña yarar diyecek yirde Fārsī'de īn çīz tu-rā mī-sezed dirler : -E
2 gibi : maʿnāsınadur H
3 mīm ile : mīm'uñ ve
4 ṣīġa-i müżāriʿdür : müżāriʿ ṣıġasıdur H
5 mīm'üñ żammesiyle… müşābih dinür : żamme ile müşābih maʿnāsınadur H
6 fetḥ-i dāleyn-i mühmeleteyn ile : fetḥa ile H
7 kesriyle : kesresiyle Z, H
8 ve sükūn-ı şīn-i muʿceme ile : -E, -Z
9 ḳaraşetüñ fetḥiyle : ḳaraşetle Z, H
10 doḳıduḳları : doḳıduġı Z
11 beze doḳıduḳları erişdür : eriş didükleri iplige dirler H
12 yaʿnī iplik : -Z; -H
13 sīn ve dāl-ı mühmelenüñ : sīn ve dāl-ı mühmeleteynüñ Z; sīn-i mühmelenüñ ve dāl'uñ H
14 dirler ḳaṣr ile ki arġıcuñ ḫilafıdur : dinür ki arışuñ muḳābilidür E, Z
15 vāv-ı aṣliyye ile ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : işbāʿ-ı vāv ile ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile H
16 dinür ki anuñla biz ṭoḳurlar, arışuñ muḳābilidür : dirler, arış lafẓınuñ ḫilāfıdur E, Z
17 żamme-i lām'la lüḫme dinür : lām'uñ żammesiyle lüḫme dirler H

yüñ dirler ki ḳoyundan ḳırḳarlar evvel ḳırḳduḳlarına yapaġı ikinci ḳırḳduḳlarına yüñ dirler.[1] ʿArabī'de **[E. 88a]** ʿayn-ı mühmelenüñ kesriyle[2] **ʿihn** maʿnāsınadur.[3] Ḳalıya pister dirler. Ḳalı Türkī'dür. Ḫalı ve kilim maʿnāsınadur döşeme dirler.[4] Fārsī'de **[Z. 46a]** bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[5] pister dinür. ʿArabī'de **ferş** maʿnāsına.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

dendān di mefʿūlü **ş ārīşdür bi** mefāʿīlü **lek ü tār** mefāʿīlü **arışdur** feʿūlü **pūd arġı** mefʿūlü **ca di peşm** mefāʿīlü **yüñe ḳalı** mefāʿīlü **ya pister** feʿūlün

5 **Yuḳarlıġa bālāter ü bālā boy u ḫoy der**

İlerlige di pīşter ü girülige pester

Yuḳarlıġa kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī yuḳaruraḳ dimekdür. Meṣelā ziyāde **[H. 80a]** yuḳaru maʿnāsınadur.[7] Fārsī'de bālāter dirler. Kelimenüñ āḫirinde olan ter lafẓı edāt-ı tafḍīldür. ʿArabī'de **aʿlā** maʿnāsına.[8] Bālā Fārsī'dür. Türkī'de boy dirler. Yaʿnī[9] her nesnenüñ ḳadd u ḳāmetine bālā dinür. ʿArabī'de **ḳāmet** maʿnāsınadur.[10] Ḫoy ḫā-ı muʿcemenüñ żamme-i ġayr-i ṣarīḥasıyla[11] ve vāv-ı resmiyle Fārsī'dür. Ney ve mey ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur.[12] **[E. 88b]** Türkī'de der dirler.[13] Yaʿnī ısıcaḳdan gövdeden ẓuhūr idüp[14] tereşşuḥ iden ḳaṭarāta dirler. ʿArabī'de **ʿaraḳ** dirler.[15] ʿAyn ve rā-ı mühmeleteynüñ fetḥasıyla.[16] İlerlige Türkī'dür. Meṣelā ilerirek[17] dimekdür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle pīşter dirler. Bunda daḫı pīş lafẓına muttaṣıl ter kelimesi edāt-ı tafḍīldür sābıḳ gibi.[18] ʿArabī'de **aḳdem** maʿnāsına. Girülik lafẓı[19]

---

1 ḳırḳarlar, evvel ḳırḳduḳlarına yapaġı, ikinci ḳırḳduḳlarına yüñ dirler : ḳırḳup ḥāṣıl iderler E, Z
2 kesriyle : kesresiyle Z, H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 maʿnāsınadur döşeme dirler : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına E
5 kesriyle : kesresiyle : Z, H
6 maʿnāsına : dirler Z; dinür H
7 yuḳaru maʿnāsınadur : yuḳaru maʿnāsına E; yuḳarı maʿnāsınadur H
8 maʿnāsına : dinür H
9 yaʿnī : meṣelā H; yaʿnī -E
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
11 ḫā-ı muʿcemenüñ żamme-i ġayr-i ṣarīḥasıyla : żamme-i ḫā-ı muʿceme H
12 istiʿmāl olınur : istiʿmāldür H
13 dirler : dinür H
14 ẓuhūr idüp : -Z, -H
15 dirler : dinür E, H
16ʿayn … fetḥasıyla : ʿayn… fetḥalarıyladur Z; ʿayn ve rā-ı mühmeleteynüñ fetḥasıyla -H
17 ilerürek : ilerüreḳ E, Z
18 sābıḳ gibi : -H
19 lafẓı : -H

Türkī'dür. Meṣelā girirek[1] dimekdür. Yaʿnī ziyāde giri[2] dimek olur. Fārsī'de feṯḥ-i bā-ı ʿAcemiyye[3] ile pester dinür. Ter lafẓı evvelkiler gibidür.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yuḳarlı mefʿāūlü **ġa bālāte** mefāʿīlü **r ü bālā bo** mefāʿīlü **y u ḫoy der** feʿūlün **ilerli** mefʿūlü **ge di pīşte** mefāʿīlü **r ü girüli**mefāʿīlü **ge pester** feʿūlün

6 **Rehber ḳulaġuz ber yemiş ü uyıcı peyrev**

Peykār ṣavaş ṣurāta di çehre vü peyker

Rehber rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Fārsī'dür. **[E. 89a]** Türkī'de ḳılaġuz **[H. 80b]** dirler. Yaʿnī ṭoġrı yola götürici[5] dimekdür. ʿArabī'de **hādī** dinür. Ber bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥi [6] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de yemiş dirler. Meṣelā aġaçlarda ḥāṣıl olan mīvedür.[7] ʿArabī'de kesrle **ḳıṭf** ve **ṣemere** daḫı[8] dirler. **[Z. 46b]** Uyıcı Türkī'dür. Yaʿnī bir kimesnenüñ ardına uyup gitmege[9] dinür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla peyrev dirler. ʿArabī'de **muḳtedā** dinür.[10] Peykār bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṣavaş dirler. Yaʿnī cenk itmege dinür. ʿArabī'de **ḥarb** ve **ḳıtāl** gibi.[11] Ṣurat Türkī'dür. Fārsī'de çehre dirler ve peyker daḫı dirler.[12] ʿArabī'de daḫı **ṣūret** dinür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

rehber ḳu mefʿūlü **laġuz ber ye** mefāʿīlü **miş ü uyı** mefāʿīlü **cı peyrev** feʿūlün **peykār** mefʿūlü **ṣavaş ṣūre** mefāʿīlü **te di çehre** mefāʿīlü **vü peyker** feʿūlün

7 **Mī-dād be-men virdi baña ʿadl durur dād**

Dādār digil ʿādile di ḳardaşa dāder

---

1 girürek : girüraḳ E, Z
2 giri : girü E, Z
3 ʿAcemiyye : muʿceme ile H
4 ter lafẓı evvelkiler gibidür : ter tafḍīl içündür H
5 ṭoġrı yola götürici : yol gösterici E, Z
6 ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
7 mīvedür : yemişe dinür H
8 daḫı : -E, -Z
9 kimesnenüñ ardına uyup gitmege : kişiye uyup gidene E, Z
10 ʿArabī'de muḳtedā dinür : -E,- Z
11 ḥarb ve ḳıtāl gibi : ḥarb maʿnāsına E, Z
12 dirler : dinür H
13 daḫı ṣūret dinür : ṣūret gibi E, Z

[E. 89b] Mī-dād be-men Fārsī'dür. Türkī'de virdi bana dimekdür. ʿAdl kelimesi Türkī olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur. Ammā aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de ve Türkī'de daḫı şāyiʿdür.[1] Maʿnā-yı Türkī'si her nesneʾi yirlü yirince itmek[2] ve berāber itmek[3] ve cevrüñ żıddına ʿadl dirler ki mürāʿāt-ı ḥaḳḳ eylemekdür.[4] Fārsī'de **[H. 81a]** dād dinür ve dirgü ve iḥsān maʿnāsına daḫı gelür. Ḥaḳ budur ki bu iki kelime biri ʿArabī ve biri Fārsī'dür. ʿAdl ʿArabī'de iki kimesnenüñ mā-beyninde ḥaḳ üzere ḥükm eylemekdür. Ammā dād lafẓı Fārsī'de dirgü ve iḥsān maʿnāsınadur. Ol sebebdendür ki bu iki kelime her yirde yaʿnī[5] gerek Türkī'de gerek Fārsī'de birbiriyle maʿān īrād olınup[6] ʿadl u dād dirler. Meşelā bir pādişāh bir pādişāha[7] veyā[8] vüzerādan biri mürāʿāt-ı[9] ḥuḳūḳ-ı ʿibādu'llāha saʿy eylese ve iḥsānı[10] daḫı fuḳarāya mebẕūl olsa aña ʿadl u dād ṣāḥibidür dirler. Ammā dādār Fārsī'dür. **[E. 90a]** Türkī'de ʿādil dirler. Yaʿnī ʿadl idici dimekdür.[11] Muḳaddem mıṣrāʿ-ı evvelde[12] dād kelimesi ile ʿādil kelimesi mürādifinden[13] olmaḳ üzere īrād olınmış idi.[14] Her birinüñ ismidür. Dāduñ naʿtı dādār gibi[15] gelür ki Türkī'de ʿādil dinür. Aṣlında ʿādilʿArabī'dür ki[16] ʿadl kelimesinüñ naʿtıdur. Türkīsi **Allāhu aʿlemu ḥaḳ** üzere ḥükm idicidür. Ḳardaş Türkī'dür. Fārsī'de dāleyn-i **[Z. 47a]** mühmeleteynüñ[17] fetḥalarıyla dāder dinür.[18] ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile ve teşdīdle **eḫḫ** maʿnāsına.[19]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mī-dād mefʿūlü **be-men virdi** mefāʿīlü **bañaʿadl** mefāʿīlü **durur dād** feʿūlün **dādār** mefʿūlü **digil ʿādi [H. 81b]** mefāʿīlü **le di ḳarda** mefāʿīlü **şa dāder** feʿūlün

---

1 daḫı şāyiʿdür : müşterekdür H
2 itmek : eylemek Z
3 ve berāber itmek : -Z
4 maʿnā-yı Türkīsi her nesneʾi… mürāāt-ı ḥaḳḳ eylemekdür : yaʿnī mürāāt-ı ḥaḳḳ itmekdür H
5 her yirde yaʿnī : -E, -Z
6 olınup : olınsa E
7 bir pādişāha : -Z, -H
8 veyā : yāḫud H
9 mürāʿāt-ı : -E, -Z
10 iḥsānı : iḥsān H
11 dimekdür : maʿnāsınadur H
12 evvelde : evvelinde Z
13 mürādifinden : müterādifinden Z
14 olınmış idi : olınmışdur H
15 gibi : -Z, -H
16 ki : -H
17 dāleyn-i mühmeleteynüñ : dāl-ı mühmelenüñ H
18 dinür : dirler H
19 elif-i meftūḥa ile ve teşdīdle eḫḫ dinür : eḫḫ maʿnāsına E; eḫḫ maʿnāsınadur Z

8 **Mülk issi ḫudāvend ü ḫıdīv ü bi-şitāb iv**

Berde ḳaravaş ḳul daḫı dirler ḳula çāker

Mülk issi Türkī'dür. Yaʿnī mülk ṣāḥibi dimekdür.[1] Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle **[E. 90b]** ḫudāvend dirler.[2] Ḫıdīv daḫı Fārsī'dür ḫudāvend maʿnāsınadur.[3] [***Niʿmetu'llāh*** *ḥarekāt-ı şülüşe ile naḳl idüp dimiş ki fī enḥāʾi'l-meftūḥa ḫadīv bi-maʿnā efendi ve fī enḥāʾ-i'l-meksūre ḫıdīv be-maʿnā-yı ulu pādişāh ve māl ṣāḥibi ve ev ṣāḥibi ve ferīd u yegāne maʿnāsına ḥaḳīḳatda ʿālemüñ ṣāḥibi ve māliki ʿālemüñ ṣāḥibi ve māliki ve ferīd u yegāne Ḥaḳḳ teʿālā ulu olduġından ötüri Ḥaḳḳ teʿālānuñ ismi olmışdur. Īzid gibi.*[4] *Ve fī enḥāʾi'l-mażmūme ḫudīv bi-maʿnā emīr-i büzürk ve ṣāḥib-i māl ve ṣāḥib-i ḫāne. Hāẕā naḳlehu.*][5] ʿArabī'de **ṣāḥibu'l-mülk** gibi.[6] Bi-şitāb bā-ı teʾkīd ile şīn-i muʿcemenüñ kesreleriyle emr-i ḥāżırdur şitābīden'den müştaḳdur.[7] Türkī'de iv dimekdür. Meṣelā tiz ol ve ʿacele eyle dimek olur.[8] ʿArabī'de **ʿaccil** maʿnāsınadur.[9] Berde bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[10] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmele ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür.[11] Türkī'de ḳaravaş dinür. ʿArabī'de **cāriye [E. 91a]** maʿnāsınadur.[12] Ḳul daḫı Türkī'dür bu maʿnāyadur.[13] Yaʿnī cāriye maʿnāsına gelür.[14] Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle[15] ve kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[16] çāker dirler. ʿArabī'de **ʿabd** maʿnāsınadur.[17]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mülk issi mefʿūlü **ḫudāvend ü** mefāʿīlü **ḫıdīv ü bi-** mefāʿīlü **şitāb iv** feʿūlün **berde ḳa** mefʿūlü **ravaş ḳul da** mefāʿīlü **ḫı dirler ḳu** mefāʿīlü **la çāker** feʿūlün

---

1 yaʿnī mülk ṣāḥibi dimekdür : -H
2 ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ḫudāvend dirler : ḫudāvend dinür E,Z
3 Fārsī'dür, ḫudāvend maʿnāsınadur : bu maʿnāyadur E, Z
4 Īzid gibi : -E
5 italik yazılan kısım : -H
6 gibi : dirler H
7 bā-ı teʾkīd… müştaḳdur : Fārsī'dür, şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle şitābīden emr-i ḥāżırdur H
8 meṣelā tiz ol ve ʿacele eyle dimek olur : -H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
10 fetḥasıyla : fetḥiyle E
11 ve dāl-ı mühmele ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür : -H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
13 Türkī'dür, bu maʿnāyadur : bu maʿnāyadur Z; bu maʿnāya E ; Türkī'dür
14 yaʿnī cāriye maʿnāsına gelür -H
15 cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle : cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla Z; cīm-i ʿAcemī ile H
16 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : kāf-ı ʿArab'uñ fetḥasıyla E; kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla -H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

9 **Hem oldı sipehdār u sipehbed çeribaşı**

Dārā ulu sulṭāna di ḥükmidici dāver

[Z. 47b] Sipehdār sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[1] ve bā-ı ʿAcem'üñ feṭḥiyle[2] ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥi[3] ve elif ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla. Sipehbed daḫı sīn-i mühmelenüñ kesri[4] ve bā-ı Pārsī'nüñ feṭḥi[5] ve hā-ı sākine ile ve bā-ı ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla[6] ve dāl ile[7] Fārsī'dür.[8] Türkī'de çeribaşı dinür. Yaʿnī **[H. 82a]** bir ʿaskerüñ üzerine baş ve serdār[9] olana dirler.**[E. 91b]** ʿArabī'de **emīrü'l-ceyş** dirler.[10] Dārā Fārsī'dür. Türkī'de ulu sulṭāna dirler.[11] ʿArabī'de **melik-i muʿaẓẓam** dimekdür ki[12] meṣelā Dārā bir büyük pādişāhuñ[13] ismidür ki İskender-i ẕü'l-ḳarneyn'üñ evvel ẓuhūrında Mışır'da Pādişāh idi ve memālike ḥükm iderdi. Dārāb Şāh'uñ pederidür.[14] Ḥükm idici Türkī'dür. Meṣelā erbāb-ı ḥuḳūḳuñ mā-beyninde[15] ḥükm eyleyene gerek pādişāh gerek vüzerā[16] gerek sāʾir hükkām[17] olsun Fārsī'de[18] dāver dirler. ʿArabī'de **ḥākim** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem oldı mefʿūlü **sipehdār u** mefāʿīlü **sipehbed çe** mefāʿīlü **ribaşı** feʿūlün **Dārā u** mefʿūlü **lu sulṭāna** mefāʿīlü **di ḥükm idi** mefāʿīlü **ci dāver** feʿūlün

10 **Mirrīḫe di Behrām u Zuḥaldur daḫı Keyvān**

Gün batduġı yir bāḫter ü ṭoġduġı ḫāver

---

1 kesresiyle : kesriyle E
2 keṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
3 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
4 kesri : kesresiyle Z
5 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
6 ʿArabī'nuñ feṭḥasıyla : ʿArab'uñ feṭḥiyle E
7 dāl ile : ẕāl-ı muʿceme ile Z
8 sipeh-dār sīn-i mühmelenüñ … Fārsī'dür : sipeh-dār ve sepīd-bed ikisi bile sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve bā-ı ʿAcem'üñ feṭḥalarıyla Fārsī'dür H
9 bir ʿaskerüñ üzerine baş ve serdār : ʿaskerüñ üzerinde baş E, Z
10 dirler : maʿnāsına Z, maʿnāsınadur H
11 dirler : dimekdür H
12 dimekdür ki : dimekdür E, maʿnāsınadur H
13 meṣelā Dārā bir büyük pādişāhuñ : ammā Dārā maḫṣūṣ bir pādişāh H
14 ki İskender-i ẕü'l-ḳarneyn'üñ evvel ẓuhūrında… Dārāb Şāh'uñ pederidür -H
15 mā-beyninde : beyninde E
16 vüzerā : vezīr Z, H
17 gerek sāʾir ḥükkām: gerek sāʾir ḥükemā Z; gerek sāʾir ḥükkām -H
18 Fārsī'de : -E

Mirrīḫ Türkī'dür. Felek-i ḫāmisde bir kevkebüñ ismidür. Fārsī'de Behrām dirler. ʿArabī'de daḫı **Mirrīḫ** dinür. Züḥal zā-ı ʿArabī'nüñ[1] żammesiyle **[E. 92a]** ve ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve lām-ı sākine ile[2] Türkī'dür. Bu daḫı sebʿa-i seyyāreden felek-i sābiʿde bir[3] kevkebüñ ismidür.[4] Fārsī'de Keyvān dirler. ʿArabī'de daḫı **Zuḥal** dinür. Mirrīḫ ile Zuḥal'uñ ikisinüñ daḫı aṣlı ʿArabī'dür. Türkī'de müstaʿmeldür ve şāyiʿ olmışdur.[5] Gün batduġı yir Türkī'dür. Meṣelā gün[6] ṭolanup batduġı yir dimekdür.[7] Fārsī'de **[H. 82b]** bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ile ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[8] baḫter dirler. ʿArabī'de **maġrib** maʿnāsınadur.[9] Ṭoġduġı yir kelimesi[10] Türkī'dür. Yaʿnī[11] gün ṭoġduġı yir dimekdür. Fārsī'de **[Z. 48a]** ḫā-ı muʿcemenuñ fetḥasıyla[12] ve elif'den ṣoñra[13] ve vāv-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[14] ḫāver dirler.[15] ʿArabī'de **maşrıḳ** maʿnāsınadur.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

Mirrīḫe mefʿūlü **diBehrām u** mefāʿīlü **Zuḥaldur da** mefāʿīlü **ḫı Keyvān** feʿūlün **gün batdu** mefʿūlü **ġı yir bāḫte** mefāʿīlü **r ü ṭoġdu[E. 92b]** mefāʿīlü **ġı ḫāver** feʿūlün

11 **Güçlüye tüvānā didiler līk bahadır**

Alp oldı vü nīv oldı dilīr oldı dil-āver

Güçlü Türkī'dür. Meṣelā ḳuvvetlü ve ḳudretlü maʿnāsınadur.[17] Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle tüvānā dirler. ʿArabī'de **ḳādir** ve **ḳavī** maʿnāsınadur.[18] Bahadır

---

1 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
2 ve lām-ı sākine ile : -H
3 sābiʿde bir : sābiʿüñ Z; yidinci H
4 kevkebüñ ismidür : kevkebidür Z; felegüñ kevkebidür H
5 Mirrīḫ ile Zuḥaluñ ikisinüñ daḫı aṣlı ʿArabī'dür. Türkī'de müstaʿmeldür ve şāyiʿ olmışdur -H
6 gün : güneş Z
7 yir dimekdür : yire dirler H
8 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla… mühmelenüñ sükūnıyla : bā-ı muvaḥḥade ile H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
10 yir kelimesi : kelimeleri E; kelimesi Z
11 yaʿnī : meṣelā H
12 muʿcemenüñ fetḥasıyla : muʿceme fetḥi E
13 elif'den ṣoñra : elif ile E, Z
14 mühmelenüñ sükūnıyla : mühmele-i sākine ile Z
15 dirler : dinür H
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
18 ḳādir ve ḳavī maʿnāsınadur : ḳādir gibi E, Z

Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ile ve lām[1] ve bā-ı ʿAcem'üñ[2] iskānlarıyla alp dinür. ***Luġat-i Türkmanī*** de pehlivān ve şecīʿ maʿnāsınadur.[3] Ve nūn-ı meksūreden ṣoñra yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve vāv'uñ[4] iskānlarıyla nīv daḫı dinür ve dāl-ı mühmelenüñ[5] ve lām'uñ kesriyle[6] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[7] dilīr daḫı dirler[8] ve dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[9] dilāver daḫı dinür.[10] Meşelā mıṣraʿ-ı şānīde olan alp u nīv u dilīr ve dil-āver kelimeleri dördi bile Fārsī'dür. Cümlesi[11] **[H. 83a]** Türkī'de bahadır ve yarar olan kimseye[12] dinür ki[13] ʿArabī'de şīn-i muʿceme ile **şecīʿ** maʿnāsınadur.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

güçlüye mefʿūlü **tüvānā di** mefāʿīlü **[E. 93a] diler līk** mefāʿīlü **bahadır** feʿūlün **alp oldı** mefʿūlü **vü nīv oldı** mefāʿīlü **dilīr oldı** mefāʿīlü **dil-āver** feʿūlün

12 **Şaşıya di lūce daḫı lūk elsüze bī-dest**

Leng aḳsaġa di dilsüze lāl eydü ṣaġır ker

Şaşı Türkī'dür. Göze ʿārıż olur bir ʿilletdür. Her neye naẓar eylese iki görünür. Fārsī'de lām'uñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ile[15] ve cīm-i ʿArabī ile ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[16] lūce dirler. ʿArabī'de elif-i meftūḥa ve ḫā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ile[17] ve lām-ı sākine ile[18] **aḫvel** dinür. Lūk daḫı żamme-i lām'la mıṣraʿda lūce lafẓına ʿaṭf ile[19] bu maʿnāya delālet ider. **[Z. 48b]** Ammā luġatlarda

1 lām : lām'uñ Z, lām'la H
2 ʿAcem'üñ : ʿArab'uñ E; ʿAcemī'nüñ H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 vāv'uñ : vāv H
5 dāl-ı mühmelenüñ : dāl-ı mühmele kesresiyle H
6 kesriyle : kesresiyle Z
7 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -E
8 ve lām'uñ kesriyle ve yā-ı… dilīr daḫı dirler : dilīr ve dil-āver daḫı dinür H
9 kesriyle : kesresiyle : Z
10 dinür : dirler Z
11 cümlesi : -H
12 kimseye : kimesneye Z
13 bahadır ve yarar olan kimseye dinür : bahadır maʿnāsınadur H
14 şīn-i muʿceme ile şecīʿ maʿnāsınadur : şecīʿ dirler H
15 ile : -E, -Z
16 ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -H
17 vāv-ı meftūḥa : vāv'uñ fetḥalarıyla Z, vāv'uñ fetḥasıyla H
18 ve lām-ı sākine ile : -E, -Z
19 żamme-i lām'la mıṣraʿda lūce lafẓına ʿaṭf ile : mıṣraʿda H

lük[1] eli ve ayaġı kesik maʿnāsına[2] bulınmışdur. Şaşı maʿnāsına bulınmadı.[3] Şāyed ḳalem-i nāsiḫde ḫaṭā vāḳiʿ ola. Şaşıya di lūce daḫı lūk elsüz u bī-dest olaydı. Bī-dest kelimesi lūk kelimesine ʿaṭf idüp lūk lafẓınuñ ʿaṭf-ı tefsīri olup lūk **[E. 93b]** ve bī-dest luġatları ikisi de elsüz maʿnāsına olup cümle luġatlara muṭābıḳ olurdı. Elsüz **[H. 83b]** Türkī'dür.[4] Fārsī'de bī-dest dinür. ʿArabī'de **maḳṭūʿu'l-yed** gibi. Leng lām'uñ fetḥasıyla ve nūn'uñ[5] ve kāf-ı ʿAcem'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de aḳsaḳ dirler. ʿArabī'de **aʿrec** maʿnāsına. Dilsüz Türkī'dür. Fārsī'de medle lāl dirler. ʿArabī'de fetḥa ile[6] **ebkem** dinür. Ṣaġır Türkī'dür. Ḳulaġı işitmez ādeme dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[7] ker dirler. ʿArabī'de elif-i maḳṣūre ve ṣād-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve mīm'üñ iskānlarıyla **aṣamm** dinür.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

şaşıya mefʿūlü **di lūce da** mefāʿīlü **ḫı lūk elsü** mefāʿīlü **ze bī-dest** feʿūlün **leng aḳsa** mefʿūlü **ġa di dilsü** mefāʿīlü **ze lāl eydü** mefāʿīlü **ṣaġır ker** feʿūlün

13 **Ḳızamuġa sürḫīje di düjīne dürür bez**

Dünbel çıban ājeḫ sigil er merd uyuz ger

[E. 94a] Ḳızamuġ Türkī'dür gövdede çıḳar. Çiçek gibi bir ʿilletdür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammıyla[9] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[10] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[11] sükūnıyla ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile sürḫīje dirler. ʿArabī'de **ḫaşbe** maʿnāsınadur.[12] Dūjīne dāl-ı mühmelenüñ żammıyla[13] ve vāv-ı sākine[14] ve zā-ı **[H. 84a]** ʿAcem'üñ kesriyle[15] ve yā-ı müṣennāt-ı

1 lük : -E, -Z
2 maʿnāsına : -H
3 maʿnāsına bulınmadı : bulınmamışdur H
4 Türkī'dür : Türkī'de H
5 nūn'uñ : nūn E
6 fetḥa ile : -H
7 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
8 mīm'üñ iskānlarıyla aṣamm dinür. : aṣamm maʿnāsınadur E, Z
9 żammıyla : żammesiyle Z
10 kesriyle : kesresiyle Z, H
11 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
13 żammıyla : żammesiyle Z, H
14 vāv-ı sākine : vāv'uñ sükūnıyla H
15 kesriyle : kesresiyle Z, H

taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftuḥa ve hā-ı ʿalāmetle[1] Fārsī'dür. Türkī'de bez dirler. Fetḥa ile[2] insānda ve ḥayvānda ġalīz-i ḫılṭdan yumuşaḳ yirlerde et ile deri mā-beyninde[3] şiş gibi peydā olup yumrulanup münʿaḳid olur. ʿArabī'de żamme ile ve fetḥa ile daḫı luġatdur **ġudde** dirler. Dünbel dāl-ı mühmelenüñ **[Z. 49a]** żammıyla[4] ve nūn-ı sākine ile[5] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[6] ve sükūn-ı lām'la Fārsī'dür. Türkī'de çıban dirler. İnsānuñ vücūdında ḥāṣıl olup şişüp[7] çıḳar bir marażdur. **[E. 94b]** ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve müşedded mīm-i meftūḥa ve lām-ı sākine ile **dümmel** maʿnāsınadur.[8] Fārsī'de daḫı nūn yirine mīm ile[9] istiʿmāl olınur. Ājeḫ elif-i memdūde ile[10] ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla Fārsī'dür minfaḫ ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur.[11] Türkī'de sigil dirler bir ʿilletdür gövdede ve elde ve ayaḳda çıḳar. ʿArabī'de żamme-i s̱ā-ı müs̱elles̱e ile **s̱ülül** dinür.[12] Er Türkī'dür erkek[13] ādeme dirler. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ile ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla[14] merd dirler. ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve cīm-i mażmūme ile **recül** dirler.[15] Uyuz Türkī'dür emrāż-ı sāriyyedendür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[16] ger dinür. ʿArabī'de fetḥ-i cīm'le yaʿnī cīm-i ʿArabī'le[17] **cereb** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳızamu mefʿūlü **ġa sürḫīje** mefāʿīlü **di düjīne** mefāʿīlü **dürür bez** feʿūlün **dünbel çı** mefʿūlü **ban ājeḫ si** mefāʿīlü **gil er merd** mefāʿīlü **uyuz ger** feʿūlün

---

1 ve yā-ı müs̱ennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftuḥa ve hā-ı ʿalāmetle : -H
2 fetḥa ile : fetḥle ki H
3 mā-beyninde : arasında E
4 żammıyla : żammesiyle Z, H
5 ile : -E, -Z
6 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bā-ı meftūḥadan ṣoñra H
7 ḥāṣıl olup şişüp : -H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
9 yirine mīm ile : yirinde mīm E, Z
10 ile : -E, -Z
11 minfaḫ ḳāfiyesinde istiʿmāl olınur : -E, -Z
12 dirler : dinür H
13 erkek : -E, -Z
14 mīm-i meftūḥa ile ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla : fetḥa-i vāḥide ile H
15 dirler : dinür H
16 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -E, -Z
17 fetḥ-i cīm'le yaʿnī cīm-i ʿArabī'le : fetḥa ile E, Z

14 **Pīrūz ẓafer önegülik oldı sigāliş [E. 95a; H. 84b]**

Pādāş kişi kinin ödeşmek daḫı geyfer

Pīrūz ba-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv ve zā-ı ʿArabī'nüñ[1] iskānlarıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de ẓafer ile tefsīr olınmış ammā żafer lafẓınuñ aṣlı ʿArabī'dür.[3] Yaʿnī kişi murādın ele getürüp ḫaṣmına yigin olmaḳdur. ʿArabī'de daḫı[4] **ẓafer** dinür. Türkī'de daḫı istiʿmāl olınan budur.[5] Önegülik Türkī'dür. ʿİnād eylemege ve yaramaz ṣanmaġa dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla sigāliş dinür. ʿArabī'de **ḥīle** ve **mekr** maʿnāsına.[6] Bu luġatı ***Düstūr ṣāḥibi*** sīn-i meftūḥada īrād idüp fikr ile işlenmiş işe dirler diyüp yaramaz fikirlüye **bed-segāliş** dirler dimiş ve ***Sürūrī*** daḫı **endīşemend** ile tefsīr eylemiş.[7] Pādāş bā-ı ʿAcem'üñ[8] fetḥasıyla ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[9] **[Z. 49b]** Fārsī'dür. Türkī'de kinin ödeşmege dirler. **[E. 95b]** Geyfer daḫı kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve kesresiyle daḫı bu maʿnāyadur.[10] Meṣelā bir kişi bir kişiden intiḳām almaġa ve[11] kinin ödeşmege dirler. ʿArabī'de **cezā** ve **mükāfāt** ve **ʿivaż** gibi[12] ki yaramaz iş muḳābilesinde müstaʿmeldür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

pīrūz mefʿūlü **ẓafer öne** mefāʿīlü **gülik oldı** mefāʿīlü **sigāliş** feʿūlün **pādāş** mefʿūlü **kişi kini** mefāʿīlü **n ödeşmek da** mefāʿīlü **ḫı geyfer** feʿulün

15 **Buyruḳ ṭut u gir yola vü ṭoġrı yüri dā'im**

Fermān ber u der-şev be-reh ü rāst-rev īder

---

1 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
2 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle… iskānlarıyla : -H
3 ammā żafer lafẓınuñ aṣlı ʿArabī'dür : -H
4 daḫı : -H
5 Türkī'de daḫı istiʿmāl olınan budur : -E, -Z
6 ʿArabī'de ḥīle ve mekr maʿnāsına : -E, -Z
7 Bu luġatı *Düstūr* ṣāḥibi sīn-i meftūḥada īrād idüp … tefsīr eylemiş : -H
8 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
9 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : -H
10 kāf-ı ʿAcem'üñ … maʿnāyadur : bu maʿnāya kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla naḳl olınmışdur H
11 bir kişi bir kişiden intiḳām almaġa ve : bir kimse bir kimseden intiḳām alup H
12 cezāʾ ve mükāfāt ve ʿivaż gibi : mükāfāt maʿnāsınadur H
13 müstaʿmeldür : olur E, Z

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli mıṣraʿ-ı ṣānīsine[1] leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi **[H. 85a]** üzere terceme vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā buyruḳ lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de fermān dirler.[2] ʿArabī'de **emr** maʿnāsınadur.[3] Ṭut Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmele-i sākine ile ber dirler.[4] Borden'den emr-i ḥāżırdur. Gir yola **[E. 96a]** ṭoġrı yüri terkībleri Türkī'dür. Fārsī'de der-şev be-reh-i rāst rev dirler. [*Maʿlūm ola ki der şev feṯḥ-i dāl-ı mühmele ile ẓarfdur. İçerü gir maʿnāsınadur. İsme dāḫil olınca ammā gāhī fiʿle de dāḫil olur. Taḥsīn-i lafẓ ve tekmīl-i vezn içün bunda fiʿlde dāḫil olmışdur ki şev'dür. Şevīden'den müştaḳ fiʿl-i emrdür. Ol ve git dimekdür. Der duḫūla delālet ider. Yaʿnī der şev dimek Türkī'de gir dimekdür. ʿArabī'de* ***üdḫul*** *maʿnāsınadur.*][5] Dāʾim Türkī'dür. Fārsī'de elif-i meksūre ile īder dirler hemīşe maʿnāsınadur.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

buyruḳ ṭu mefʿūlü **t u gir yola** mefāʿīlü **vü ṭoġrı yü** mefāʿīlü **ri dāʾim** feʿūlün **fermān be** mefʿūlü **r ü der-şev be-**mefāʿīlü **reh ü rāst-** mefāʿīlü **rev īder** feʿūlün

13

El-ḳıṭʿatü'ṣ-ṣāliṣete ʿaşera der-baḥr-i hezec-i müṣemmen ü[7] **aḫreb**

Gülzār-ı cinān luṭfi ḥüsnüñde müzeyyendür

Şīr ü ʿasel ü sükker laʿlüñde mübeyyendür

Mefʿūlü mefāʿīlün[8] **mefʿūlü mefāʿīlün**

Vezn-i hezec-i aḫreb budur ki müṣemmendür [E. 96b]

[Z. 50a] Bu ḳıṭʿa baḥr-i hezecden bir ḳıṭʿadur[9] ki aṣlında her mıṣrāʿı dörder kerre mefāʿīlün gelür.[10] Evvelki ve üçünci cüzʾlerine ḫarb ʿilleti dāḫil olmaġla lām'uñ żammesiyle mefʿūlü olmışdur. Bu baḥruñ sebeb-i tesmiyesi **[H. 85b]** ḳıṭʿa-i sābiʿde

1 ṣānīsine : ṣānīsinüñ H
2 fermān dirler : fermāndār dirler Z ; fermāndār E
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 bā-ı … ber dirler : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile ber dinür H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına / italik yazılan kısım : -H
6 maʿnāsınadur : gibi H
7 ü : -Z
8 mefāʿīlün:mefāʿīlü E
9 ḳıṭʿa baḥr-i hezecden bir ḳıṭʿadur : rubāʿī baḥr-i hezecden bir rubāʿīdür H
10 mıṣrāʿı dörder kerre mefāʿīlün gelür : mıṣrāʿında dörder kerre mefāʿīlün'dür H

ve ḫarb ʿilletinüñ tafṣīli baḥr-i mużāriʿden aḫreb u mekfūf ve maḳṣūr olan ḳıṭʿa-i ḫāmisde sebḳat eylemişdür. Aña naẓar olına murād olınduḳda. ***Ve bi'llāhi't-tevfīḳ***[1]

1 **Hem yaya di tābistān di gölgeye hem sāye**

Hem daḫı zemistān ḳış di ḳoñşıya hem-sāye

Yay lafẓı[2] Türkī'dür. Meṣelā yaz dimekdür ki tamam-ı ḳışuñ muḳābilidür. Maʿlūm ola ki bir[3] seneʾi dört baḫşa taḳsīm idüp[4] her baḫşına bir faṣl dimişlerdür. Meṣelā üç ay evvel bahār faṣlı ve[5] üç ay yaz faṣlıdur ve üç ay güz faṣlı[6] ve üç ay ḳış faṣlıdur. Bunda murād ẕikr olınan üç aydur ki yaz **[E. 97a]** faṣlıdur fuṣūl-ı erbaʿanuñ biridür.[7] Evveli ḥazīrandur. Rūmīler yunios dirler. Fürs aylarından ābān[8] Ḳıbṭī'de bune dirler.[9] Otuz gündür. On üçünde[10] şems Sereṭān burcına taḥvīl eyler.[11] Ġāyet ṭūl-ı nehārdur ve ḳaṣr-ı leyldür ve[12] evvel-i ṣayfdür ki[13] ṣafrā ġālib olup ḳan aşaġa ḳor. Mıṣır'da beşāret-i Nīl olur. İkinci ayı temmuzdur. Rūmīler ülyüs dirler. Fürs illerinde āẕer-māh Ḳıbṭī'de ibīb dirler. Otuz bir gündür. On dördünde[14] güneş Esed burcına varur. Ġāyetde[15] ıssı olur. Üçünci ayı āb'dür. Rūmīler aġustos dirler. Fürs aylarından dey-māh **[H. 86a]** Ḳıbṭī'de meserrā dirler. Faṣl-ı ṣayfuñ aḫiridür. Otuz bir gündür. On dördünci[16] güni güneş[17] Sünbüle burcına varur. Māh-ı eylülüñ on beşinci gününe dek ṣayf hükmidür. Fārsī'de bu faṣla tābistān dirler. ʿArabī'de **ṣayf** dinür. Gölge Türkī'dür. Fārsī'de sāye dirler. Bunda vāḳiʿ olan hem kelimesi[18] sāye ile **[E. 97b]** mürekkeb degüldür. Belki ʿaṭf içündür. Yaʿnī hem gölgeye sāye dirler dimekdür.

---

1 aña naẓar olına murād olınduḳda. *Ve bi'llāhi't-tevfīḳ* : -Z, -H; Başarı (tevfîk) ancak Allâh'ın yardımıyla gerçekleşir. Kur'an, Hûd 11/88
2 lafẓı : -H
3 bir : -E
4 taḳsīm idüp : taḳsīm olınup E; ḳısmet idüp H
5 ve : -E
6 faṣlı : faṣlıdur H
7 ẕikr olınan üç… biridür : olan yaz faṣlıdur ki fuṣūl-ı erbaʿanuñ ikinci faṣlıdur, üç aydur H
8 aylarından ābān : ilinden ābān dirler E, Z
9 Fürs aylarından ābān dirler. Ḳıbṭī'de bune dirler : -E
10 üçünde : dördünde H
11 eyler : ider H
12 ve : -E
13 ki : -H
14 dördinde : beşinde H
15 ġāyet de : ġayet H
16 dördünci : beşinci H
17 güneş : -E
18 kelimesi : lafẓı H

ʿArabī'de **ẓıll** dinür. Zemistān Fārsī'dür. Türkī'de ḳış dirler ki tamam-ı[1] yazuñ muḳābilidür ki[2] **[Z. 50b]** bu daḫı fuṣūl-ı erbaʿanuñ dördünci faṣlıdur ki[3] üç aydur evveli kānūn-ı evveldür. Rūmīler zikevris dirler. Şühūr-ı Fürs'den ürdibihişt. Ḳıbṭī'de kihk dirler. Otuz bir gündür. On dördünci[4] güni güneş Cedy burcına varur. On dördünci gicesi[5] ġāyet uzun olur. Şeb-i yeldā dirler. Üç gice artmaz ṭurur.[6] Evvel-i faṣl-ı şitādur ve ġāyet aḳṣar-ı nehār ve aṭvel-i leyldür.[7] Sevdā maḳhūr olur ve[8] balġam ḳuvvet bulur ve on altısında gün bir derece artmaġa başlar ve gice bir derece eksilmege başlar ve[9] erbaʿīn girer. Ḳış faṣlınuñ evveli ol günden ṣayılur. İkinci ayı kānūn-ı ṯānīdür. Rūmīler neyāres dirler. Şühūr-ı Fürs'den ḫurdād-māh. Ḳıbṭī'den ṭūbe dirler. Otuz bir gündür. Altıncı gicesi **[E. 98a]** sāye gicesidür ki kefere ṭāʾifesi[10] taʿẓīm idüp **[H. 86b]** od[11] yaḳarlar ve ḫāçlaruñ ṣuya bıraġurlar.[12] On ikinci güni şitānuñ şiddeti ve ḳuvveti zamānıdur. Yigirmisinde erbaʿīn tamām olur. Yigirmi birinde ḫamsīn girer. Yigirmi dördinde vuḥūş ve ṭuyūr cimāʿ isteyüp çiftiyle yürümege başlar. Üçünci ayı şubaṭdur. Rūmīler felvāris dirler. Şühūr-ı Fürs'den tīr-māh. Ḳıbṭī'den imşīr dirler. Üç yıl muttaṣıl yigirmi sekiz gün olur verubʿ-ı yevm olur. Dördünci sene ki kebisā yılıdur. Yigirmi ṭoḳuz olur. Yidinci günü cemre-i ūlā hevāya düşer. Ṭoḳuzıncı[13] güni güneş Ḥūt burcına varur. ***Ḳīle eş-şemsu fi'l-ḥūti ve'l-berdu yemūt**** ve mezkūr günden aġaçlara ṣu yürümege başlar. On dördünde cemre-i ṯānī[14] ṣuya düşer. On yidinci güni ṣovuḳlar şikest olup bahār nişānı ẓuhūr eyler. On sekizinci güni laḳlaḳ Rūm'a[15] gelür. **[E. 98b]** Yigirmi birinci güni cemre-i ṯāliṯ[16] türāba düşer. Yigirmi altıncı güni berd-i ʿācūz girer. Dört gün daḫı āzerden olup[17]

---

1 tamam-ı : -H
2 ki : -E, -H
3 dördünci faṣlıdur ki : bir faṣlıdur E, Z
4 dördünci : ikinci E, Z
5 gicesi : gice E, Z
6 ṭurur : durur E, Z
7 aḳṣar-ı nehār ve aṭvel-i leyldür : ḳaṣr-ı nehār ve ṭūl-i leyldür E, Z
8 ve : -E, -Z
9 ve : -E, -Z
10 kefere ṭāʾifesi : kāfirler H
11 od : āteşler H
12 bıraġurlar : ilḳāʾ iderler E
13 ṭoḳuzıncı : on ikinci H
* Güneş Hut burcunda iken soğuk ölür, denmiştir.
14 ṯānī : ṯānīye H
15 Rūm'a : -E
16 ṯāliṯ : ṯāliṯe H
17 olup : alur Z, olur H

māh-ı āzer ki mart ayıdur.[1] On birinci gününe dek ḳış hükmidür. ʿArabī'de **şitā'** dinür. Koñşu Türkī'dür. Fārsī'de **[Z. 51a]** hem-sāye dirler.[2] ʿArabī'de **cār** dinür cīm-i ʿArabī ile.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem yaya mefʿūlü **di tābistān** mefāʿīlün **di gölge** mefʿūlü **ye hem sāye** mefāʿīlün **hem daḫı** mefʿūlü **zemistān ḳış** mefāʿīlün **di ḳoñşu [H. 87a]** mefʿūlü **ya hem-sāye** mefāʿīlün

2 **Hem yaz bahār oldı pāyīz güze dirler**

Issı di vü ṣovuḳ di germāya vü sermāya

Yaz Türkī'dür. Meṣelā ilk yaz didükleri faṣldur. Evvel-i bahār daḫı dirler. Bu daḫı fuṣūl-ı erbaʿanuñ birisidür[4] ki güz faṣlınuñ ḫilāfıdur. Üç aydur evveli āẕerdür. Rūm aylarından martis ve mart daḫı dirler ve Fürs aylarından murdād-māh **[E. 99a]** Ḳıbṭī'den[5] bermehāt ayıdur. Otuz bir gündür. On birinci[6] güni güneş Ḥamel burcına varur. Leyl ü nehār berāber olup faṣl-ı bahāra[7] dāḫil olur. Ol güne nev-rūz dirler. Eşcār ve eṣmār nümüvv bulup bedende balġam münkesir olup ḳan müstevlī olur. Dördinde berd-i ʿacūz tamām olur. İkinci ayı nīsāndur. Rūmīler abrīlis dirler. april daḫı dirler.[8] Şühūr-ı Fürs'den şehrīver ve[9] Ḳıbṭī'de bermūde dirler. Otuz gündür. On birinci[10] güni güneş Ṣevr burcına varur. Üçünci ayı eyār'dur.[11] Rūmīler mayıs dirler.[12] Şuhūr-ı Fürs'den mihr-māh ve Ḳıbṭī'de[13] beşneş dirler. Otuz bir gündür. On ikisinde güneş Cevzā burcına varur. On altıncı güni ıssılar olmaġa başlar. Ḥaziranuñ on üçüne[14] degin ilk yaz[15] ḥükmidür. Fārsī'de fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade ve hā-ı hevvez

---

1 māh-ı āzer ki mart ayıdur : māh-ı āzer ki martdur E; māh-ı āzeruñ ki mart ayıdur H
2 dirler : -Z
3 dinür cīm-i ʿArabī ile H : maʿnāsına E; dirler Z
4 birisidür : biridür H
5 Ḳıbṭī'den : Ḳıbṭī'de Z
6 birinci : ikinci H
7 bahāra : bahār H
8 dirler : dinür Z; April daḫı dirler -H
9 ve : -E
10 birinci : ikinci H
11 eyārdur : mayısdur E
12 Rūmīler mayıs dirler : -E
13 Ḳıbṭī'de : Ḳıbṭī'den E
14 üçüne : dördüne H
15 yaz : -H

ile[1] bahār dirler. ʿArabī'de **rebīʿ** maʿnāsınadur.[2] Pāyīz bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ve yā-ı ḥuṭṭīile[3] Fārsī'dür. **[E. 99b]** Türkī'de güz dirler ki tamām-ı[4] evvel-i bahāruñ muḳābilidür. Fuṣūl-ı erbaʿanuñ biri daḫı budur. Üç aydur. Evvelki ayı eylüldür. Rūmīler sitevris dirler. Şühūr-ı[5] Fürs'den **[H. 87b]** behmen-māh Ḳıbṭī'de tevt dirler. Otuz gündür. On dördinde[6] güneş Mīzān burcına varur. Gice gündüz berāber olur. Evvel-i ḫarīfdür. Ṣafrā maġlūb olup sevdā ġalebe eyler. İkinci ayı teşrīn-i evveldür ki Rūmīler oḫtoris dirler. **[Z. 51b]** Şühūr-ı Fürs'den isfendārmaẕ Ḳıbṭī'den bābe[7] dirler. Otuz bir gündür. On dördinde[8] güneş ʿAḳreb burcına varur. Üçünci ayı teşrīn-i ṯānīdür. Rūmīler nüvevris dirler. Şühūr-ı Fürs'den ferverdīn ve Ḳıbṭī'de hātūr dirler. Otuz gündür. On üçünde[9] güneş Ḳavs burcına varur. Kānūn-ı evvelüñ on dördünci gününe dek[10] güz ḥükmidür. ʿArabī'de **ḥarīf** dirler ki[11] tafṣīl-i fuṣūl-ı erbaʿa bunda tamām oldı. Issı kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla **[E. 100a]** germā dirler. ʿArabī'de fetḥ-i[12] ḥā-ı mühmele ve teşdīdle **ḥarr**[13] dinür. Ṣovuḳ lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de fetḥa-i sīn-i mühmele ile ve sükūn-ı rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile[14] sermā dirler. ʿArabī'de **berd** maʿnāsınadur.[15] Germāya ve sermāya kelimelerinüñ āḫirlerinde olan ye lafẓı nefsi kelimeden degüldür. Ġaflet olınmaya.[16] Türkī ʿibāretdür. Taḫṣīṣ maʿnāsın ifāde ider. Germāya dimek yaʿni[17] germā lafẓına Türkī'de[18] ıssı dirler. Sermāya dimek[19] yaʿnī sermā lafẓına Türkī'de ṣovuḳ dirler dimek olur.[20] Ḥikāye ṭarīḳiyle irād olınmışdur.[21]

---

1 fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade ve hā-ı hevvez ile : -H
2 maʿnāsınadur : dinür H
3 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ve yā-ı ḥuṭṭī ile : -H
4 tamām-ı : -H
5 şühūr-ı : māh-ı H
6 dördünde : beşinde H
7 bābe : tābe H
8 dördünde : beşinde H
9 üçünde : dördünde H
10 on dördünci gününe dek : on ikisine gelince E, Z
11 ki : -H
12 fetḥ-i : -E
13 ve teşdīdle ḥarr : ile ḥarr H
14 ve sükūn-ı rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile : -H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
16 olınmaya : olınmamaḳ gerekdür Z; ġaflet olınmaya H
17 dimek yaʿnī : yaʿnī E; meşelā H
18 Türkī'de : -E, -Z
19 dimek : -H
20 dimek olur : dimekdür H
21 Ḥikāye ṭarīḳiyle irād olınmışdur : -H

Taḳṭīʿ -i Beyt

[H. 88a] hem yaz mefʿūlü **bahār oldı** mefāʿīlün **pāyīz** mefʿūlü **güze dirler** mefāʿīlün **ıssı di** mefʿūlü **vü ṣovuḳ di** mefāʿīlün **germāya** mefʿūlü **vü sermāya** mefāʿīlün

3 **Ol kim ola aṣlı arı ol pāk-nejād oldı**

Ol kim ola aṣlı alçaḳ ol oldı fürū-māye

Ol kim ola aṣlı arı meṣelā ol kişi kim anuñ[1] **[E. 100b]** aṣlı pāk ve arı[2] ola yaʿnī ḥaseb ü nesebine nā-cins ḳarışmış olmaya. Aña Fārsī'de pāk-nejād dirler. ʿArabī'de **ḥasīb** ve **şerīf** ve **ṭāhirü'n-neseb** dirler. Aṣıl Türkī'de ve ʿArabī'de bir maʿnāyadur. Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ile ve zā-ı ʿAcemī ile nejād dinür. Arı Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Fārsī'yle pāk dirler. ʿArabī'de **ṭāhir** maʿnāsınadur. Ol kim ola aṣlı alçaḳ meṣelā ol kişi kim aṣlı alçaḳ ola. Yaʿnī ḥaseb ü nesebine nā-cins ḳarışmış ola. Aña Fārsī'de fürū-māye dirler. Yaʿnī[3] alçaḳ aṣıllu dimekdür. ʿArabī'de **vażīʿ [Z. 52a]** ve **denī** dirler **deniyyu'l-aṣl** maʿnāsınadur.[4]

Taḳṭīʿ -i Beyt

ol kim o mefʿūlü **la aṣlı arı** mefāʿīlün **ol pāk-** mefʿūlü **nejād oldı** mefāʿīlün **ol kim o** mefʿūlü **la aṣlı alçaḳ** mefāʿīlün **ol oldı** mefʿūlü **fürū-māye** mefāʿīlün

4 **Āmāde yaraḳlanmış perdāḫte düzilmiş**

Nazlanmaḳ u düzenmek nāzīden ü pīrāye [H. 88b]

[E. 101a] Āmāde elif-i memdūde ile Fārsī'dür. Türkī'de yaraḳlamış dirler. Meṣelā ḥāżır ve müheyyā olmış dimekdür. ʿArabī'de **müteheyyi** maʿnāsına. Perdāḫte bā-ı ʿAcem'üñ[5] fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[6] ve elif ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[7] Fārsī'dür. Türkī'de düzilmiş dirler

1 anuñ : -E
2 ve arı : -E, -Z
3 yaʿnī : -H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
5 ʿAcem'üñ : Fārsī'nüñ Z
6 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : -E
7 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla … melfūẓa ile : -H

meṣelā düzilmiş[1] ve ḳoşılmış ve tamām olmış dimekdür. Perdāḫten'den müştaḳ ṣīġa-i mefʿūldür. Nazlanmaḳ Türkī'dür. Fārsī'de nāzīden dirler.[2] ʿArabī'de **tesaḥḥub** ve **teġannuc** maʿnālarınadur.[3] Düzenmek Türkī'dür. Yaʿnī kendüzini veyāḫud bir āḫer kimesneyi[4] düzüp zīnet virmege dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[5] pīrāye dirler. ʿArabī'de **ḥilye** gibi.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

āmāde mefʿūlü **yaraḳlanmış** mefāʿīlün **perdāḫte** mefʿūlü **düzilmiş** mefāʿīlün **nazlanma** mefʿūlü **ḳ u düzenmek** mefāʿīlün **nāzīde** mefʿūlü **n ü pīrāye** mefāʿīlün

5 **Māhī balıḳ oldı mār yılan ḳarınca mūr [E. 101b]**

ʿAkreble çıyan adı kejdümdür ṣad-paye

Māhī Fārsī'dür. İsm-i cinsdür. Türkī'de balıḳ dirler. ʿArabī'de fetḥa-i sīn-i mühmele ile **semek** dinür.[7] Mār Fārsī'dür. Türkī'de yılan didükleri aġulu[8] cān-verdür. ʿArabī'de **ḥayye** maʿnāsınadur.[9] Ḳarınca **[H. 89a]** Türkī'dür. Fārsī'de mūr dirler żamme-i mīm'le.[10] ʿArabī'de fetḥa-i nūn'la **neml** maʿnāsınadur.[11] ʿAḳreb Türkī'dür bu daḫı bir zehirlü cān-verdür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve zā-ı ʿAcem'üñ **[Z. 52b]** sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve sükūn-ı[12] mīm ile kejdüm dirler. ʿArabī'de daḫı ʿ**aḳreb** dinür.[13] Çıyan Türkī'dür. Ḥaşerāt-ı arżdan bir böcekdür. Ayaḳları çoḳ olduġından ḳırḳ ayaḳlu[14] daḫı dirler. Fārsī'de fetḥa-i ṣād-ı mühmele ile

1 dirler, meṣelā düzülmiş : -E, -Z
2 dirler : dinür H
3 maʿnālarınadur: maʿnāsına E; gibi H
4 kimesneyi : nesneyi H
5 kesriyle : kesresiyle Z, H
6 gibi : dinür H
7 dinür : dirler Z, H
8 aġulu : aġulı H
9 maʿnāsınadur : dinür H
10 żamme-i mīm'le : -E, -Z
11 maʿnāsınadur : dinür H
12 ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve sükūn-ı : -E; ve sükūn-ı mīm'le -H
13 dinür : maʿnāsınadur Z; dirler H
14 ayaḳlu : ayaḳlı H

ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile ve feṯḥ-i bā-ı ʿAcemī'yle ve medle[1] ṣad-pāye dirler.[2] ʿArabī'de taḥrīkle **[E. 102a] şebeş** maʿnāsınadur.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

māhī ba mefʿūlü **lıḳ oldı mā** mefāʿīlün **r yılan** mefʿūlü **ḳarınca mūr** mefāʿīlün **ʿaḳreble** mefʿūlü **çıyan adı** mefāʿīlün **kejdümdü** mefʿūlü **r ṣad-pāye** mefāʿīlün

6 **İmrūz ki endūzī ferdā be-miyān āyed**

Bugün ki ḳazanursın yarın gelür ortaya

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı ṣānīsi mıṣraʿ-ı evveline ʿale't-tertīb tefsīr vāḳiʿ olmışdur.[4] Meṣelā imrūz Fārsī'dür. Türkī'de bugün dinür.[5] ʿArabī'de **el-yevm** maʿnāsınadur.[6] Maʿlūm ola ki **rūz**'a ve **şeb**'e ve **sāl**'a ism-i işāreti ḳarīb ki īn'dür.[7] Dāḫil olsa kesr-i hemzeye delālet eyleyen[8] yā ḥaẕf olınup nūn mīm'e ibdāl olur. Pes imrūz bugün ve imşeb bu gice ve imsāl bu yıl dimek olur ki endūzī ki ḥarf-i rābıṭdur. Türkī'de daḫı müstaʿmeldür.[9] Endūzī elif-i meftūḥa-i maḳṣūre[10] ve nūn-ı sākine ve **[H. 89b]** dāl-ı mühmele-i mażmūme[11] ve vāv-ı **[E. 102b]** sākine ve zā-ı ʿArabiyye-i meksūre ile ve yā-ı ḫiṭāb ile[12] Türkī'de ḳazanursın dirler.[13] ʿArabī'de **mā teksibü** gibi.[14] Ferdā fā'nuñ feṯḥiyle[15] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭa ve elif ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de yarın dimekdür. ʿArabī'de **ġaden** maʿnāsınadur.[17] Be-miyān Fārsī'dür. Türkī'de ortaya dimekdür. Āyed elif-i memdūde ile[18] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ

---

1 ve sükūn-ı dāl-ı mühmele ile ve feṯḥ-i bā-ı ʿAcemī'yle ve medle : -Z ; feṯḥa-i….ve medle -H
2 dirler : dinür H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
4 mıṣraʿ-ı evveline ʿale't-tertīb… olmışdur : mıṣraʿ-ı evvelinüñ tertīb üzere tercemesidür H
5 dinür : dirler H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
7 rūz'a ve şeb'e ve sāl'a… īn'dür : rūz'a mertebe ve sāl'a ism-i işāret-i ḳarīb ki ān'dur H
8 eyleyen : iden H
9 endūzī ki ḥarf-i rābıṭdur. Türkī'de daḫı müstaʿmeldür : -H
10 maḳṣūre : -H
11 dāl-ı mühmele-i mażmūme : dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle H
12 ve yā-ı ḫiṭāb ile : -E; ve vāv-ı…. ve yā-ı ḫiṭāb ile -H
13 Türkī'de ḳazanursın dirler : ki ḳazanursın dimekdür E, Z
14 gibi : dinür H
15 fā'nuñ feṯḥiyle : fā'nuñ feṯḥasıyla Z; feṯḥ H
16 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭa ve elif ile : ve sükūnıyla H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
18 ile : -E

fetḥi[1] ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla āyīden'den fiʿl-i müstaḳbeldür.[2] Türkī'de gelür dirler.[3] ʿArabī'de **yecīʾu** maʿnāsınadur.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

imrūz mefʿūlü **ki endūzī** mefāʿīlün **ferdā be-** mefʿūlü **miyān āyed** mefāʿīlün **bugün ki [Z. 53a]** mefʿūlü **ḳazanursın** mefāʿīlün **yarın ge** mefʿūlü **lür ortaya** mefāʿīlün

14

El-ḳıṭʿatu'r-rābiʿate ʿaşera der-baḥr-i recez-i müreffel

Dil bende saña hem cān-ı çāker
Vālih yüzüñe hem şems-i ḫāver
Müstefʿilātün müstefʿilātün
Oldı müreffel baḥr-i recezdür

[E. 103a] Bu ḳıṭʿa[5] baḥr-i recezdendür. Aşlında her mıṣrāʿı dörder[6] kerre müstefʿilün gelür. Bunda ikişer cüzʾ ḥaẕf olınup murabbaʿ ḳalmışdur. Yaʿnī her mıṣraʿı ikişer cüzʾle ḳalmışdur ve bu ḳıṭʿanuñ cümle[7] eczāsına terfīl ʿilleti dāḫil olup müstefʿilātün olmışdur.

Taʿrīf

Terfīl luġatda etegin uzatmaġa dirler ve ışṭılāḥda şol cüzʾ ki āḫiri veted-i mecmūʿ ola. Anuñ üzerine bir sebeb-i ḫafīf ziyāde iderler. **[H. 90a]** Mütefāʿilün cüzʾinüñ āḫirine "tün" ki sebeb-i ḫafīfdür ziyāde idüp mütefāʿilātün ve müstefʿilün cüzʾi müstefʿilātün olduġı gibi. Bu baḥruñ sebeb-i tesmiyesi ḳıṭʿa-i sādisde geçmişdür ve[8]

1 fetḥiyle : fetḥasıyla Z; ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥi -H
2 ve dāl-ı mühmelenüñ… fiʿl-i müstaḳbeldür : Fārsī'dür, āyīden ṣīġa-ı muẓāriʿdür H
3 Türkī'de gelür dirler : gelür dimekdür E, Z
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5 ḳıṭʿa : rubāʿī H
6 mıṣraʿ dörder : mısraʿ dörder Z ; mısrāʿ dört E
7 cümle : cümlesi E
8 ve : -Z, -H

bu ḳıṭʿanuñ vezni baḥr-i muḳtażabdan ve baḥr-i[1] mużāriʿden daḫı olmaḳ ḳābildür. Ammā cemīʿ[2] nüsḫalarda bu baḥrde bulınduġına bināʾen şerḥ olındı.[3]

1 **Ḳoḳmışa dirler gendīde gende**

Bü'gsüst üzülmiş ḳopmışa kende

[E. 103b] Ḳoḳmış lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥalarıyla[4] ile ve nūn'laruñ iskānlarıyla gendīde ve gende daḫı[5] dirler. Murdār ḳokulu nesnelerde[6] müstaʿmeldür. ʿArabī'de **münten** maʿnāsınadur.[7] Bü'gsüst güsesden'den ism-i mefʿūldur. ***Ṣıḥāḥ***'da kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle taṣḥīḥ olınmış ammā ʿinde'l-ʿavām kāf-ı ʿArabī'le meşhūrdur[8] Fārsī'dür. Türkī'de üzülmiş ve ḳopmış dimekdür. Kende kāf-ı ʿArabī''nüñ fetḥasıyla[9] ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ḳopmış dirler. Ḳoparmaḳ maʿnāsına daḫı gelür. Meṣelā Türkī'de bir nesneyi dibinden ḳopardı diyecek yirde ʿAcem **"Ez-bün bi-kend" [Z. 53b]** dirler.[10] ʿArabī'de **iḫtināk** maʿnāsınadur.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳoḳmuşa dirler müstefʿilātün **gendīde gende** müstefʿilātün **[H. 90b] bü'gsüst üzülmiş** müstefʿilātün **ḳopmışa kende** müstefʿilātün

2 **Ferḫande ferruḫ ḳutlu vü ḫurrem [E. 104 a]**

Şād aġlamaḳ gülmek girye ḫande

Ferḫunde fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve fetḥa-i ḫā-ı muʿceme[12] ve sükūn-ı nūn'la[13] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[14] Fārsī'dür. Ferruḫ daḫı fā'nuñ fetḥi[15] ve rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ[1] żammesiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla

1 baḥr-i : -E
2 cemīʿ : -E
3 bu baḥrde bulınduġına bināʾen şerḥ olındı : böyledür E; böyle bulındı Z
4 fetḥalarıyla : fetḥi E
5 daḫı : -E, -Z
6 ḳokulu nesnelerde : ḳokulu nesnede Z ; ḳoḳulı nesneye de H
7 maʿnāsınadur : dirler H
8 ʿArabī'le meşhūrdur : ʿArab'la meşhūrdur E; ʿArabī'le naḳl olınmış H
9 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E
10 dirler : dir E, H
11 maʿnāsınadur : gibi H
12 sükūnıyla ve fetḥa-i ḫā-ı muʿceme : sükūnı ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥası H
13 sükūn-ı nūn'la : sükūn-ı nūn Z; nūn'uñ sükūnıyla H
14 ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : -H
15 daḫı fā'nuñ fetḥi : daḫı fā'nuñ fetḥasıyla Z; fā'nuñ fetḥasıyla H

Fārsī'dür. Aṣlında bu luġat ʿArabī'dür. Türkī'de ikisi bile ḳutlu maʿnāsınadur.[2] Yaʿnī mübārek dimekdür.[3] Ḫürrem ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ[4] fetḥasıyla ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de şād dinür ki mıṣraʿ-ı ṣānīye muḳayyeddür. ʿArabī'de daḫı **şād** dirler. **Mesrūr** gibi.[5] Aġlamaḳ Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[6] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle girye dinür.[7] ʿArabī'de ba-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle **bukā** dinür.[8] Gülmek Türkī'dür. Fārsī'de **[E. 104b]** ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile ve fetḥa-i dāl-ı mühmele ile[9] ḫande dirler. ʿArabī'de ḍād-ı menḳūṭanuñ kesresiyle **ḍiḥk** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ferḫande ferruḫ müstefʿilātün **ḳutlu vü ḫurrem** müstefʿilātün **şād aġlamaḳ gül** müstefʿilātün **mek girye ḫande** müstefʿilātün

3 **Bil Āferīnende yaradıcı [H. 91a]**

Rızḳ viricidür rūzī-dehende

Āferīnende elif-i memdūde ve fā'nuñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve nūn'uñ evveli meftūḥ ve ikincinüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür[10] ṣīġa-i fāʿildür. Türkī'de **[Z. 54a]** yaradıcı dimekdür. ʿArabī'de **ḫālıḳ** maʿnāsınadur.[11] Rızḳ virici Türkī'dür. Fārsī'de rūzī-dehende dirler ki[12] rūzī ile dehende'den mürekkebdür. Ruzī rā-ı mühmelenüñ **[E. 105a]** żammesiyle ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[13] kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla[14] rızḳ maʿnāsınadur.[1] Dehende dāl-ı mühmelenüñ ve hā-ı

---

1 rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ : rā-ı müşeddede-i ʿArabiyye'nüñ Z; rā-ı müşeddedenüñ H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
3 dimekdür : maʿnāsınadur H
4 mühmele-i müşeddedenüñ: mühmelenüñ teşdīdiyle H; müşeddedenüñ E
5 mesrūr gibi : -H
6 kesriyle : kesresiyle Z, H
7 dinür : dirler H
8 żammesiyle bukāʾ dinür : fetḥasıyla bukāʾ dinür H; żammesiyle bukāʾ maʿnāsınadur H
9 nūn-ı sākine ile ve fetḥa-i dāl-ı mühmele ile : nūn'uñ sükūnıyla H
10 elif-i memdūde… Fārsī'dür : Fārsī'dür, elif-i memdūde ve fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve evvelki nūn'uñ fetḥasıyla H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
12 ki : -E, -Z
13 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E, H
14 rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve zā-ı ʿArab'uñ kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla : -H

hevvezüñ fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmele-i ṣāniyenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle ṣīġa-i fāʿildür dāden'den müştaḳdur[2] virici dimekdür. Terkīb olınıcaḳ rızḳ virici dimek olur.[3] ʿArabī'de **rezzāḳ**[4] maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

bil Āferīnen müstefʿilātün **de yaradıcı** müstefʿilātün **rızḳ viricidür** müstefʿilātün **rūzī-dehende** müstefʿilātün

4 **Hem yeliciye pūyende dirler**

Segirdiciye dirler devende

Yilici Türkī'dür. Yaʿnī yilüp yopurup çoḳ gezen ādeme dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle pūyende dirler. ʿArabī'de fetḥā ile **ʿadvān** maʿnāsına. Segirdici Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmele ve vāv'uñ fetḥalarıyla devende dirler ki[5] devīden'den **[E. 105b]** ṣīġa-i fāʿildür. ʿArabī'de **[H. 91b] hervele** dirler[6] ki **meşā** ile **ʿadv** mā-beyninde[7] bir hāletdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem yiliciye müstefʿilātün **pūyende dirler** müstefʿilātün **segirdiciye** müstefʿilātün **dirler devende** müstefʿilātün

5 **Hem çekici hem depeleyici**[8]

Oldı keşende daḫı küşende

Çekici Türkī'dür. Meṣelā bir nesneye yapışup[9] çeken ādeme dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nuñ[10] fetḥasıyla ve şīn-i muʿceme ile keşende[11] dirler. Keşīden'den ṣīġa-i fāʿildür.[12] ʿArabī'de **med** u **incirār** gibi.[1] Depeleyici Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
2 dāl-ı mühmelenüñ ve hā-ı hevvezüñ … dāden'den müştaḳdur : dāden'den fāʿildür H
3 terkīb olıncaḳ rızḳ virici dimek olur : yaʿnī rızḳ virici E, Z
4 rezzāḳ : rāzıḳ Z
5 dāl-ı mühmele… dirler ki : Fārsī'de devende dirler, dāl-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla H
6 dirler : dinür H
7 mā-beyninde : arasında H
8 depeleyici : tepeleyici H
9 nesneye yapışup : nesneʾi E, Z
10 ʿArabī'nuñ : ʿArab'uñ E
11 ve şīn-i muʿceme ile keşende : -H
12 keşīden'den ṣīġa-i fāʿildür : -H

ʿArabī'nüñ[2] żammesiyle ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[3] kuşende dirler. ʿArabī'de **ḳātil** maʿnasına.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem çekici hem müstefʿilātün **depeleyici** müstefʿilātün **oldı keşende [E. 106a]**

müstefʿilātün **daḫı küşende** müstefʿilātün

6 **Ḫod-rā sütüden kendüyi ögmek [Z. 54b]**

Lāf urucıdur hem keb-zenende

Ḫod-rā sütüden terkībi Fārsī'dür. Türkī'de kendüyi ögmek dimekdür. Yaʿnī kişi kendüsini ile medḥ idüp[5] ögmege dirler. ʿArabī'de **temeddüḥ** dinür.[6] Lāf urucı terkībi Türkī'dür. Yaʿnī esüp ṣavurup furṭa itmege dirler[7] avurd ṣavurur[8] kelimāt ile ḥaddinden[9] ziyāde taṣalluf **[H. 92a]** idüp ögünmege dinür. Fārsī'de kāf'uñ fetḥasıyla ve kesresiyle daḫı żabṭ olınmış[10] keb-zenende dinür. ʿArabī'de **ṣalif** gibi.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫod-rā sütüden müstefʿilātün **kendüni ögmek** müstefʿilātün **lāf urucıdur** müstefʿilātün **hem keb-zenende** müstefʿilātün

7 **Her çi bi-ḫᵛāhi rev ḫᵛāh der-tu [E. 106b]**

Her ne dilersen var iste sen de

Her çi hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de daḫı istiʿmāli çoḳdur.[13] Dükeli dimekdür. ʿArabī'de iḥāṭa-i efrād içün olan[1]

---

1 ʿArabī'de med u incirār gibi : -E, -Z
2 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
3 ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : -H
4 maʿnāsına : dinür H
5 medḥ idüp : -H
6 dinür : maʿnāsınadur H
7 dirler : -Z
8 avurd savurur : bī-hūde E
9 ḥaddinden : ḥadden H
10 daḫı żabṭ olınmış : luġatdur H
11 gibi : maʿnāsına H
12 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : rā-ı mühmele ile E, Z
13 istiʿmāli çoḳdur : istiʿmāl olınur H

olan[1] **küll** maʿnāsınadur. Çi cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle nesne maʿnāsınadur.[2] ʿArabī'de **şey'** gibi. Türkī'de ne dimekdür.[3] Bi-ḥasebi't-terkīb her çi Fārsī'dür ve[4] Türkī'de mışraʿ-ı şānīde leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere īrād olınan her ne dimekdür. ʿArabī'de **küllü mā** maʿnāsına.[5] Bi-ḫ̌āhī bā-ı meksūreden ṣoñra ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[6] elif ile ve vāv-ı ġayr-i melfūẓadur. Kitābetde ṣebt olınur. Ammā telaffuẓda iṣbāt olınmaz ve hā-ı hevvez ile[7] ve āḫirinde yā-ı ḫiṭāb ile Fārsī'dür. Türkī'de dilerseñ dimekdür. ʿArabī'de **taṭlubu** maʿnāsınadur.[8] Rev rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı sākine ile Fārsī'dür. **[E. 107a]** Türkī'de var dimekdür varmaġa emr itmekdür. Ḫ̌āh ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[9] ve vāv-ı resmī ile ve elif ile oḳınur ve āḫirinde hā-ı[10] sākine ile iste dimekdür. [11] ʿArabī'de **uṭlub** maʿnāsınadur. Der-tu Fārsī'dür. Der[12] dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[13] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ **[Z. 55a]** sükūnıyla[14] edāt-ı **[H. 92b]** ẓarfdur. Tu tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[15] sen dimekdür. ʿArabī'de **fī-ke** gibi. Bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'de sende dimek olur.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

her çi bi-ḫ̌āhī müstefʿilātün **rev ḫ̌āh der-tu** müstefʿilātün **her ne dilerseñ** müstefʿilātün **var iste sende** müstefʿilātün

1 olan : -H
2 nesne maʿnāsınadur : nesnedür H
3 ʿArabī'de şeyʾ gibi. Türkī'de ne dimekdür : ne dirler. ʿArabī'de mā gibi H
4 Fārsī'dür : Fārsī'de ve : E, Z
5 maʿnāsına : dinür H
6 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
7 bā-ı meksūreden ṣoñra ḫā-ı… hā-ı hevvez ile : vāv telaffuẓ olınmaz, elif'le H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
10 hā-ı : yā E
11 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve vāv-ı resmī ile… iste dimekdür : vāv-ı resmī ile Fārsī'dür H
12 der : -Z
13 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
14 der dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla . -H
15 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle : -H
16 ʿArabī'de fī-ke gibi. Bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'de sende dimek olur : Bi-ḥasebi't-terkīb sende dimek olur. ʿArabī'de fī-ke maʿnāsınadur Z; terkīb olıcaḳ sende dimek olur. ʿArabī'de fi-ke dinür H

15

El-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisete ʿaşera der-baḥri'l-kāmili'l-mużmeri'l-maḥbūni'l-maḳṭūʿ

Şekeri ḥacl ḳılupdur[1] **lebiñüñ nebāt-ı ḳandi**

İreli şaçuñ nesīmi ḳo ʿabīr u misk utandı

Mütefāʿilün feʿūlün mütefāʿilün feʿūlün

Buña kāmil u muḳaṭṭaʿ didiler iy cān efendi

Bu ḳıṭʿa[2] baḥr-i kāmildendür. Aşlında her mıṣraʿ[3] **[E. 107b]** dörder kerre mütefāʿilündür. Bu baḥruñ sebeb-i tesmiyesi ḳıṭʿa-i ʿāşirde ẕikr olınmışdur. Bunuñ iki cüzʾine iżmār ve ḫabn[4] ve ḳaṭʿ ʿilletleri duḫūl idüp[5] feʿūlün olmışdur.

Taʿrīf

İżmār luġatda gizlemege dirler ammā[6] ıṣṭılāḥda oldur ki mütefāʿilün cüzʾinüñ "tā"sını sākin idüp mütefāʿilün olur ve anuñ[7] yirine müstefʿilün getürilüp ve buña mużmer dirler.[8] Baʿdehu ḫabn ile müstefʿilün'dan "sīn" sāḳıṭ olup mütefeʿilün ḳalur ve anuñ yirine mefāʿilün getürilüp maḫbūn dinür.[9] Baʿdehu[10] ḳaṭʿ dāḫil olup āḫirinden "nūn" düşüp mā-ḳabli iskān ḳılınup **[H. 93a]** mütefaʿil olur. Yirine feʿūlün getürilüp maḳṭūʿ dinür.[11]

Taʿrīf

Ḳaṭʿ luġatda kesmege dirler ve ıṣṭılāḥda āḫiri veted-i mecmūʿ olan cüzʾüñ ḥarf-i sākinini ḥaẕf idüp mā-ḳablini sākin ḳılmaġa[12] dirler. Meṣelā müstefʿilün'den nūn ḥaẕf olınup ve mā-ḳabli ki "lām"dur sākin ḳılınduḳdan ṣoñra **[E. 108a]** müstefʿil

1 ḥacl ḳılupdur : ḥacīl idüpdür H
2 ḳıṭʿa : rubāʿī H
3 aṣlında her mıṣraʿ : aṣl her mıṣraʿında H
4 ḫabn : ḥabn Z, H
5 duḫūl idüp : dāḫil olup H
6 ammā : ve Z, H
7 anuñ : -H
8 ve buña mużmer dirler : mużmer dinür E, Z
9 getürilüp maḫbūn dinür : gelüp maḫbūn olur E, Z
10 baʿdehu : andan ṣoñra E, Z
11 dinür : dirler H
12 ḳılmaġa : itmege H

ḳalur. Anuñ yirine feʿūlün getürilüp[1] ve mütefāʿilün'den "nūn" ısḳāṭ olınup[2] ve mā-ḳabli iskān ḳılınup mütefāʿil ḳalup yirine feʿilātün getürilüp naḳl olınur ve bunlaruñ her birine maḳṭūʿ dinür. Ḫabn ʿilletinüñ tafṣīli baḥr-i mücteṣṣden olan[3] ḳıṭʿa-i ṣāliṣde geçmişdür. Ve's-selām.[4]

1 **Nedür ustura sütürre ḳazımaḳ durur sütürden**

Bilegü fisān fesāne meṣel ü ḳışır siterven

[Z. 55b] Ustura Türkī'dür. Baş tıraş idecek āletdür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle ve rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ[5] feṭḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[6] sütürre dirler. Ustura daḫı dirler. Ustura lafẓı Fārsī'de ve Türkī'de müşterekdür.[7] ʿArabī'de **mūsā(y)** dinür. Ḥā-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla **ḥalaḳ** daḫı dinür. Naʿtı **ḥāliḳ**'dur.[8] Ḳazımaḳ Türkī'dür. Yaʿnī baş ḳazımaġa dirler. Tıraş itmekdür.[9] Fārsī'de sīn-i **[E. 108b]** mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ve nūn-ı maṣdariyye ile sütürden dirler.[10] ʿArabī'de **taḥlīḳ** maʿnāsınadur.[11] Bilegü Türkī'dür. Yaʿnī ustura ve bıçaḳ bilecek bilegü ṭaşına **[H. 93b]** dirler.[12] Fārsī'de fā-ı meksūre ile fisān dirler.[13] ʿArabī'de mīm-i meksūre ve sīn-i mühmelenüñ feṭḥasıyla **misen** dirler.[14] Fesāne fā-ı meftūḥa ile Fārsī'dür. Türkī'de meṣel[15] didükleri muġallaṭa ve avurd ṣavurur olan ḳışṣaya dirler.[16]ʿArabī'de mīm'üñ ve ṣā-ı müşelleṣe feṭḥalarıyla **meṣel** dinür.[17] Ḳışır Türkī'dür. Ṭoġurmayan dişiye dirler. İnsāna ve ḥayvāna belki cümle ẕī-rūḥa[18] şāmildür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla ve rā-ı

---

1 getürilüp : getürilür Z
2 olınup : -Z, -H
3 baḥr-i mücteṣṣden olan : -E, -Z
4 ve's-selām : -Z
5 mühmele-i müşeddedenüñ : müşeddede H
6 ʿalāmetle : resmīle H
7 dirler. Ustura lafẓı Fārsī'de ve Türkī'de müşterekdür : Fārsī'dür H
8 ḫā-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ḥalaḳ daḫı dinür. Naʿtı ḥāliḳdur : -H
9 itmekdür : eylemekdendür E, Z
10 ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ve nūn-ı maṣdariyye ile sütürden dirler : sütürden dinür H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
12 dirler : dimekdür H
13 dirler : dinür H
14 dirler : dinür H
15 meṣel : miṣāl H
16 muġallaṭa ve avurd ṣavurur olan ḳışṣaya dirler : savurur ḳışṣalardur E, Z
17 mīm'üñ ve ṣā-ı müşelleṣe feṭḥalarıyla meṣel dinür : daḫı meṣel dirler E, Z
18 ẕī-rūḥa : ẕī-cāna Z

mühmelenüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥadan ṣoñra nūn-ı sākine ile siterven dirler.[1] Fetḥa ile daḫı ***Muḫtār-ı Ṣıḥāḥ*** ṣāḥibi luġatdur dimiş. **[E. 109a]** ʿArabī'de fetḥa-i ʿayn-i mühmele ile **ʿaḳīm** dinür.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

nedür ustura mütefāʿilün **sütürre** feʿūlün **ḳazımaḳ durur** mütefāʿilün **sütürden** feʿūlün **bilegü fisān** mütefāʿilün **fesāne** feʿūlün **meṣel ü ḳışır** mütefāʿilün **siterven** feʿūlün

2 **Didi dikmege nişānden daḫı saçmaġa fişānden**

Daḫı şıḳmaġa füşürden daḫı ṭoñmaġa füsürden

Dikmek kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī ağaç ve sāʾir emṣālī nesneleri yire dikmege dirler.[3] Fārsī'de nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla **[H. 94a]** nişānden dirler.[4] ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve rā ve sīn-i mühmeleteynüñ iskānlarıyla[5] **ġars** dinür[6] ki **[Z. 56a]** ağaç dikmek maʿnāsınadur ve mızrāġı yire şançmaġa rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla **rekz** dirler. Ṭaş dikmege nūn-ı meftūḥa ile[7] **naṣb** dinür. Ammā Fārsī'de[8] bunlaruñ cümlesine **[E. 109b]** nişānden dinür.[9] Türkī'de dikmek lafẓı daḫı böyledür.[10] Ṣaçmaḳ lafẓı[11] Türkī'dür. Yaʿnī toḫm ṣaçmaḳ gibi[12] ve bunuñ emsāli gibi. Fārsī'de fā-ı meksūre ile fişānden dirler.[13] ʿArabī'de **neşr** maʿnāsınadur.[14] Şıḳmaḳ Türkī'dür. Meṣelā bir nesneyi mengenede veyāḫud buñı ālātla şıḳmaġa.[15] Fārsī'de fā'nuñ ve şīn-i muʿcemenüñ żammeleriyle füşürden dirler. ʿArabī'de **ʿaṣīr** maʿnāsınadur.[16] Ṭoñmaḳ Türkī'dür. Yaʿnī ṣovuḳdan ṭoñmaġa dirler.

---

1 dirler : dinür H
2 ʿaḳīm dinür : -Z
3 ve sāʾir … dikmege dirler : dikmek ve mızrāḳ ve emṣāli nesneleri yire ṣaçup dikmek gibi H
4 nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ… nişānden dirler : fā'nuñ kesresiyle nişānden dinür H
5 ve rā ve sīn-i mühmeleteynüñ iskānlarıyla : -H
6 dinür : dirler H
7 nūn-ı meftūḥa ile : -E, -Z
8 Fārsī'de : Fürs'de H
9 dinür : dirler H
10 Türkī'de dikmek lafẓı daḫı böyledür : -E, -Z
11 lafẓı : -E, -Z
12 gibi : -H
13 dirler : dinür H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 Meṣelā bir nesneyi mengenede veyāḫud buña ālātla şıḳmaġa : -E, -Z
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına H

Fārsī'de fā'nuñ ve sīn-i mühmelenüñ żammeleriyle füsürden dinür.[1] ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ile **cemed** maʿnāsınadur cemed yemcidu'den maṣdardur **cümūd** daḫı dirler.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

didi dikmege mütefāʿilün **nişānden** feʿūlün **daḫı şaçmaġa** mütefāʿilün **fişānden** feʿūlün **daḫı sıḳmaġa** mütefāʿilün **füşürden** feʿūlün **daḫı ṭoñmaġa** mütefāʿilün **füsürden** feʿūlün

3 **Daḫı ḳaçmaġa girīḫten daḫı açmaġa küşūden**

Daḫı ṭıḳmaġa[3] **ekīden yıḳmaġa yehīden**

Ḳaçmaḳ Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle ve yā-ı müşennāt-ı **[E. 110a]** taḥtiyyenüñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla girīḫten dirler.[4] **[H. 94b]** ʿArabī'de **firār** dinür ki fā-ı meksūre ile. Ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla **hereb** daḫı dinür.[5] Açmaḳ Türkī'dür. Yaʿnī ḳapu gibi[6] ve emṣālī nesneleri açmaġa dirler.[7] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ[8] ve şīn-i muʿcemenüñ żammeleriyle ve vāv-ı sākine ile küşūden dirler.[9] ʿArabī'de fā-ı meftūḥa ile **feteḥe** maʿnāsına.[10] Ṭıḳmaḳ kelimesi[11] Türkī'dür. Yaʿnī bir nesneyi bir nesnenüñ içine ḳoyup ṭıḳmaġa[12] dirler. Fārsī'de ekīden dirler. Bi-fetḥi'l-evvel bi-kāfi'l-ʿarabī diyü ***Niʿmetu'llāh*** taṣrīḥ[13] eylemişdür. Ammā ekṣer nüsḫalarda kāf-ı ʿAcemī ile taṣrīḥ olınmışdur.[14] Elif-i memdūde ile ṣaḥīḥdür. ʿArabī'de **ḥaşv** maʿnāsınadur.[15] Yıḳmaḳ Türkī'dür. Yaʿnī bir nesneʾi

1 dinür : dirler H
2 cīm-i meftūḥa ile cemed… cümūd daḫı dirler : cemed ve cümūd maʿnāsınadur E, Z
3 ṭıḳmaġa : dıḳmaġa H
4 ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle ve yā-ı müşennāt-ı… girīḫten dirler : girīḫten dinür H
5 firār dinür ki fā-ı meksūre… hereb dahı dinür : fā-ı meksūre ile firār maʿnāsına E, Z
6 gibi : -H
7 açmaġa dirler : açmaḳ H
8 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
9 ve şīn-i muʿcemenüñ żammeleriyle… küşūden dirler : żammesiyle küşūden dinür H
10 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
11 kelimesi : -E, -Z
12 ḳoyup ṭıḳmaġa : ṭoḳup şıḳmaġa E; ṣoḳup ṭıḳmaġa Z
13 *Niʿmetu'llāh* taṣrīḥ : Fetḥu'llāh taṣḥīḥ H
14 olınmışdur : olmışdur E
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H

bozup yıḳmaġa dirler. Fārsī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla[1] yehīden dinür. ʿArabī'de **hedm** maʿnāsınadur.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

daḫı ḳaçmaġa mütefāʿilün **girīḫten** feʿūlün **daḫı açmaġa** mütefāʿilün **küşūden** feʿūlün **daḫı ṭıḳmaġa** mütefāʿilün **[E. 110b] ekīden** feʿūlün **daḫı yıḳmaġa** mütefāʿilün **yehīden** feʿūlün

4 **Baġal oldı ḳoltuḳ aġız bucaġına lünc dirler**

Bucaġa di künc līkin oturaḳ durur nişīmen

[Z. 56b] Baġal bā-ı ʿArabī'nüñ[3] ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥalarıyla ve lām-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳoltuḳ dirler.[4] ʿArabī'de kesr ile **ıbıṭ** maʿnāsınadur.[5] Aġız bucaġına terkībi Türkī'dür. Yaʿnī aġız köşesi ve avurduñ **[H. 95a]** ṭaşra yanına Fārsī'de lām-ı mażmūme ve nūn'la cīm'üñ iskānlarıyla[6] lünc dirler. Bucaḳ Türkī'dür. Meṣelā evüñ[7] köşesi gibi ve sāʾiri gibi.[8] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ[9] żammesiyle ve nūn ve cīm-i ʿArabī'nüñ[10] iskānlarıyla künc dirler.[11] ʿArabī'de zā-ı muʿcemenüñ[12] fetḥasıyla **zāviye** maʿnāsına.[13] Oturaḳ Türkī'dür. Fārsī'de nişīmen dirler. Aṣlında ḳuş oturaġıdur. Ṣoñradan muṭlaḳa bu iʿtibār ile taḫta daḫı nişīmen ıṭlāḳ olındı.[14] ʿArabī'de fetḥa ile[15] **erīke** maʿnāsınadur.[16]

---

1 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla : -H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z, H
3 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; muvaḥḥadenüñ H
4 dirler : dinür H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
6 lām-ı mażmūme ve nūn'la cīm'üñ iskānlarıyla : żamme-i lām'la H
7 evüñ : ev H
8 gibi : -E, -Z
9 ʿArabī'nüñ: ʿArab'uñ E
10 ʿArabī'nüñ: ʿArab'uñ E
11 kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ve nūn ve cīm-i ʿArabī'nüñ iskānlarıyla künc dirler : künc dinür H
12 zā-yı muʿceme: bā-ı muvaḥḥade: E; ẕāl-ı muʿcemenüñ H
13 zāviye maʿnāsına : zāviye maʿnāsınadur Z; ẕāviye maʿnāsına H
14 olındı : olınur H
15 elif-i meftūḥa ile : fetḥa ile E; elif-i meftūḥa ile -Z
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

[E. 111a] Takṭīʿ-i Beyt

baġal oldı ḳol mütefāʿilün **tuḳ aġız** feʿūlün **bucaġına lün** mütefāʿilün **c dirler** feʿūlün **bucaġa di kün** mütefāʿilün **c līkin** feʿūlün **oturaḳ durur** mütefāʿilün **nişīmen** feʿūlün[1]

5 **Dimiş otlaġa çerāgāh daḫı otlu yir ʿalefzār**

Ota di giyāh oraḳ dās ne dürür nüvār urġan

Otlaḳ Türkī'dür. Yaʿnī ṭavar otlayacak yire dirler. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve medle ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif'den ṣoñra hā-ı melfūẓa ile[2] çerāgāh dirler. ʿArabī'de **mertaʿ** ve **merʿā** maʿnālarınadur.[3] Otlu[4] yir ʿibāreti Türkī'dür. Yaʿnī otı olan yir çayır ve ḳaṣīl gibi.[5] Fārsī'de ʿalefzār dirler. ʿArabī'de **mekleʾe** mefʿel vezni üzere ve[6] **maʿlef** maʿnāsınadur.[7] Ot lafẓı Türkī'dür. Meṣelā yirden biten ot dimekdür.[8] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[9] giyāh **[H. 95b]** dirler. ʿArabī'de feṯḥ ve ḳaṣrla **kelā** dinür[10] ve ʿayn-i mühmelenüñ żammesiyle **ʿuşb [E. 111b]** daḫı dirler.[11] Feṯḥa ve süḳunıyla daḫı luġatdur.[12] Nebāt daḫı bu maʿnāyadur.[13] Oraḳ Türkī'dür ki anuñla ot ve ekin biçerler. Fārsī'de dās dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūre ve nūn-ı sākineden ṣoñra cīm-i meftūḥa ve sükūn-ı lām'la **mincel** maʿnāsınadur.[14] Nüvār nūn-ı maẓmūme ile ve vāv'uñ fetḥasıyla ve elif ile ve āḫirinde rā-ı mühmele-i sākine ile[15] Fārsī'dür. Türkī'de urġan dinür[16] ve urḳan ve urgan daḫı **[Z. 57a]** dirler ipdür.[17] ʿArabī'de fetḥa ile **ḥabl** maʿnāsına.[18]

---

1 nişīmen feʿūlün : -Z
2 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif'den ṣoñra hā-ı melfūẓa ile : kāf-ı ʿAcemī'le H
3 murtaʿ ve merʿā maʿnālarınadur : murtaʿ ve merʿā maʿnālarına E; merʿā ve murtaʿ maʿnāsına H
4 otlu : otlı H
5 yir, çayır ve ḳaṣīl gibi : yire dirler, çayır gibi. Ve ḳaṣīl gibi E, Z
6 mefʿel vezni üzere ve : -H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 Meṣelā yirden biten ot dimekdür : -E, -Z
9 kesriyle : kesresiyle Z, H
10 dinür : dirler H
11 dirler : dinür H
12 feṯḥa ve süḳunıyla daḫı luġatdur : -H
13 daḫı bu maʿnāyadur : maʿnāsına daḫı gelür H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 ve vāv'uñ fetḥasıyla ve elif ile ve āḫirinde rā-ı mühmele-i sākine ile : -H
16 dinür : -E, -Z
17 ipdür : -E, -H
18 feṯḥa.. maʿnāsına : feṯḥ ile ḥabl maʿnāsınadur Z; ḥabl maʿnāsına ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla H

Taḳṭīʿ-i Beyt

dimiş otlaġa mütefāʿilün **çerāgāh** feʿūlün **daḫı otlu**[1] **yir** mütefāʿilün **ʿalefzār** feʿūlün **ota di giyāh** mütefāʿilün **oraḳ dās** feʿūlün **ne dürür nüvā** mütefāʿilün **r urġan** feʿūlün

6 **Şemem oldı çarıḳ adı eşem oldı daḫı rānīn**

Ḳara eve didi ḫargeh ḳalabaḳ ne ola gerzen

Şemem şīn-i muʿcemenüñ ve mīm-i evvelüñ fetḥalarıyla ve süḳun-ı mīm-i ṣānī ile[2] Fārsī'dür. Türkī'de çarıḳ dirler ki ḫām deriden[3] **[E. 112a]** düzüp ayaġa giyerler. Eşem elif ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥalarıyla ve mīm-i sākine ile Türkī'dür[4] ki şalvara[5] dirler ve çaḳşır ve güreşçiler ṭumanı ki güreş ṭutduḳları vaḳitde giyerler. Fārsī'de rānīn dirler.[6] ʿArabī'de daḫı yā bedeli elif ile **rānān** dirler.[7] Ḳara ev Türkī'dür ki[8] Ekrād ve Türkmen ṭāʾifesi **[H. 96a]** istiʿmāl iderler. Derim evi dirler[9] ve oba daḫı dirler. Bir nevʿi çadırdur ḳıldan yaparlar. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa[10] ve kāf-ı Pārsī ve hā-ı aṣliyye ile elifsüz ve elif'le ḫargāh ve ḫargeh dirler.[11] ʿArabī'de **beytü'ş-şaʿr** maʿnasına. Ḳalabaḳ ḳāf'uñ ve lām'uñ ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥalarıyla[12] Türkī'dür. Başa giydükleri ḳalpaḳ didükleri taḳyedür.[13] Aṣlında bir nevʿi muraṣṣaʿ tācdur. Altundan ṭoḳınmış.[14] Fārsī'de kāf'uñ fetḥasıyla ve sükūn-ı rā-ı mühmele ve fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye ile gerzen dirler.[15] Naḳl olınur ki gerzen ʿAcem pādişāhlarına maḫṣūṣ bir tācdur ki **[E. 112b]** başlarına giyerler. Cevāhir ve altun ṣıḳletinden başları müteḥammil olmayup başları üzerinde[16] altun zencīr ile aṣarlar daḫı başlarına giyerler. Ol ṣıḳleti zencīr çeker.

---

1 otlu : otlı H
2 şīn-i muʿcemenüñ ve mīm-i evvelüñ fetḥalarıyla ve süḳun-ı mīm-i ṣānī ile : fetḥateynle H
3 deriden : gönden H
4 ve mīm-i sākine ile Türkī'dür : Türkī ʿibāretdür H
5 şalvara : şalvar E
6 dirler : dinür H
7 daḫı yā bedeli elif ile rānān dirler : rānān maʿnāsına H
8 ki : -E, -Z
9 evi dirler : evidür E
10 muʿcemenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa: muʿceme ve rā-ı mühmele H
11 elifsüz ve elif'le ḫargāh ve ḫargeh dirler : elif'le ḫargeh ve ḫargāh daḫı dinür H
12 ḳāf'uñ ve lām'uñ ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥalarıyla : taḥrīkle H
13 ḳalpaḳ didükleri taḳyedür : ḳalpaḳ taḳyeye dirler H
14 ṭoḳınmuş : doḳınmuş E, Z
15 ve fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye ile gerzen dirler : ile ve fetḥ-i rā-ı menḳūṭa ile gerzen dinür H
16 üzerinde : üzerine E

Taḳṭīʿ-i Beyt

şemem oldı ça mütefāʿilün **rıḳ adı** feʿūlün **eşem oldı da**mütefāʿilün **ḫı rānīn** feʿūlün
ḳara eve di mütefāʿilün **di ḫargeh** feʿūlün **ḳalabaḳ ne o** mütefāʿilün **la gerzen** feʿūlün

7 **Be-heme tu nīguyī kon be-tu pend īnek ez-men**

Ḳamuya sen eylik eyle saña ögüt işte benden

[Z. 57b] Bu beytüñ mıṣraʿ-ı ṣānīsi mıṣrāʿ-ı evveline leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere **[H. 96b]** terceme[1] vāḳiʿ olmışdur.[2] Meṣelā be-heme tu terkībi Fārsī'dür. Türkī'de ḳamuya sen dimekdür ki mıṣraʿ-ı ṣānīye muḳayyeddür. Nīgūyī Fārsī'dür. Türkī'de iyilik dimekdür. Āḫirinde olan yā ʿalāmet-i maṣdardur.[3] ʿArabī'de **iḥsān** maʿnāsınadur.[4] Kon żamme-i kāf-ı ʿArabī ile emr-i ḥāżırdur. Türkī'de eyle dimekdür. Meṣelā[5] be-heme tu nīgūyī kon terkībinüñ maʿnā-yı Türkī'si[6] **[E. 113a]** ḳamuya sen eylik eyle dimekdür. Be-tu Fārsī'dür. Türkī'de saña dinür.[7] ʿArabī'de **ileyke** maʿnāsınadur.[8] Pend bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve nūn ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[9] Fārsī'dür. Türkī'de ögüt dimekdür.[10] ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile[11] **naṣīḥat** maʿnāsınadur.[12] Īnek elif-i meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve kāf-ı sākine ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de işte dimekdür. Ez-men elif-i meftūḥa ile Fārsī'dür.[14] Ez ile men'den mürekkebdür. Ez lafẓınuñ tafṣīli geçmişdür. Men ben dimek olur.[15] Türkī'de benden dirler.[16] ʿArabī'de **minnī** maʿnāsınadur.[17]

---

1 terceme : cümle E
2 ṣānīsi… olmışdur : evvelinüñ leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere mıṣraʿ-ı ṣānīsi tercemesidür H
3 Türkī'de iyilik… maṣdardur : āḫirinde olan yā ʿalāmet-i maṣdardur, Türkī'de iyilik dimekdür H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
5 meṣelā : yaʿnī H; meṣelā -E
6 maʿnā-yı Türkī'si : maʿnāsı H
7 dinür : dimekdür H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
9 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla… iskānlarıyla : -E; ve nūn ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla -H
10 dimekdür : dirler H
11 nūn-ı meftūḥa ile : -H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
13 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve kāf-ı sākine ile : ve nūn'uñ fetḥasıyla H
14 elif-i meftūḥa ile Fārsī'dür : -E, -Z
15 dimek olur : dimekdür Z; ez ile men'den mürekkebdür. Ez lafẓınuñ tafṣīli… dimek olur -H
16 Türkī'de benden dirler : yaʿnī benden E, Z
17 maʿnāsınadur : gibi Z; mīm-i meftūḥa ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla metā maʿnāsına H

Taḳṭīʿ-i Beyt

be-heme tu nī mütefāʿilün **gūyī kon** feʿūlün **be-tu pend ī** mütefāʿilün **nek ez-men** feʿūlün **ḳamuya sen ey** mütefāʿilün **lik eyle** feʿūlün **saña ögüt iş** mütefāʿilün **te benden** feʿūlün

16

El-ḳıṭʿatu's-sādisete ʿaşera der-baḥri'l-ḫafīfi'l-meczu'i'l-maḫbūni'l-maḳṣūr

Gözinüñ fitnesine cānı meftūn

Ṣaçuñuñ ʿuḳdesine dil mecnūn

Fāʿilātün mefāʿilün feʿilāt

Bu ḫafīf oldı ḳaṣr ile maḫbūn[1] **[E. 113b]**

[H. 97a] Bu ḳıṭʿa[2] baḥr-i ḫafīfdendür. Her mıṣraʿı birer kerre[3] fāʿilātün müstefʿilün fāʿilātün müstefʿilün gelür.[4] Bu ḳıṭʿanuñ eczāsına[5] cüzʾ ʿilleti dāḫil olup āḫirinde olan müstefʿilün cüzʾi sāḳıṭ olup meczū ḳalmışdur ve ikinci müstefʿilün cüzʾine ḫabn[6] ʿilleti duḫūl idüp[7] mefāʿilün olmışdur. Üçünci fāʿilātün cüzʾine ḫabn ile ḳaṣr ʿilleti[8] dāḫil olup feʿilāt ḳalmışdur. Cüzʾ ʿilletinüñ tafṣīli baḥr-ı hezecden olan ḳıṭʿa-i sābiʿde mürūr eylemişdür[9] ve ḫabn ile ḳaṣr ʿilletinüñ taʿrīfi baḥr-i mücteṣṣden olan ḳıṭʿa-i ṣāliṣde tafṣīl olınmışdur.[10]

1 **Ayu ḫırs u ṭoñuz ne ḫük ü gürāz [Z. 58a]**

Seg meges it siñek di ḫargez üyez

Ayu Türkī'dür. Envāʿ-ı sibāʿdan bir cān-verdür küçücük[11] iken ele getürüp oynadurlar. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle **[E. 114a]** ve rā ve sīn-i mühmeleteynüñ iskānlarıyla ḫırs dirler. ʿArabī'de żamme-i dāl-ı mühmele ile ve

1 maḫbūn : maḥbūn Z, H
2 ḳıṭʿa : rubāʿi H
3 her mıṣraʿı birer kerre : aṣlında her mıṣraʿda H
4 müstefʿilün gelür : müstefʿilündür H
5 ḳıṭʿanuñ eczāsına : ḳıṭʿaya H
6 ḫabn : ḥabn Z
7 duḫūl idüp : dāḫil olup H
8 ʿilleti : -H
9 mürūr eylemişdür : -H
10 tafṣīl olınmışdur : mürūr eylemişdür E; geçmişdür Z
11 envāʿ-ı sibāʿdan bir cān-verdür, küçücük : sibāʿ-ı ḥayvānātdandur, küçük E, Z

müşedded ba-ı ʿArabī ile **dübb** maʿnāsınadur.[1] Ṭoñuz Türkī'dür bir cins cān-verdür[2] vaḥşīsi ve ehlīsi olur. Vaḥşīsine Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle gürāz dirler ve ehlīsine żamme-i ḫā-ı muʿceme ile ḫūk dirler.[3] ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle **ḫınzīr** dinür.[4] Seg sīn-i **[H. 97b]** mühmelenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de it didükleri köpekdür.[5]ʿArabī'de fetḥa-i vāḥide ile **kelb** dirler. Meges mīm'üñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Türkī'de siñek dirler. ʿArabī'de **ẕübāb** maʿnāsınadur.[6] Ḫargez fetḥa-i ḫā ile ve sükūn-ı rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile[7] ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle ve zā-ı menḳūṭanuñ [8] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de üyez dirler. Elif-i mażmūme ile üvez daḫı diler. Siñek envāʿından[9] bir yaramaz siñekdür ki ıssı günlerde ādeme ve ṭavara üşüp helāk iderler.[10] ʿArabī'de iki bile cīm'üñ kesresiyle **[E. 114b]** ve yā-ı ḥuṭṭī ve rā ve sīn-i mühmelenüñ[11] iskānlarıyla **circīs** dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ayu ḫırs u fāʿilātün **ṭoñuz ne ḫū** mefāʿilün **k ü gürāz** fāʿilāt **seg meges it** fāʿilātün **siñek di ḫar** mefāʿilün **gez üyez** fāʿilāt

2 **Dirsege vārin ü bidist ḳarış**

Ḳola bāzū di hem ḳulaca di bāz

Dirsek Türkī'dür. Fārsī'de vāv-ı meftūḥa ve elif ile[12] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve āḫirinde nūn'la vārin dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūre ile **mirfaḳ** maʿnāsınadur. **[Z. 58b]** Bidist bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve dāl-ı mühmele-i meksūre ile[13] ve sīn-i ġayr-i menḳūṭa ve tā-ı ṭavīlenüñ[14] iskānlarıyla Fārsī'dür. **[H. 98a]** Türkī'de ḳarış

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
2 bir cins cān-verdür : -E, -Z
3 vaḥşīsine…dirler : Fārsī'de ehlisine ḫūk ve vaḥşīsine kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle gürāz dirler H
4 ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ḫınzīr dinür : ḫā-ı muʿceme ile ḫınzīr dirler E, Z
5 köpekdür : köpeklerdür H
6 maʿnāsınadur : dinür H
7 ḫā ile ve sükūn-ı rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile : ḫā-ı muʿceme ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile H
8 fetḥiyle ve zā-ı menḳūṭanuñ: fetḥasıyla ve zā-ı ʿArab'uñ : fetḥasıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ Z
9 elif-i mażmūme ile üvez daḫı diler. Siñek envāʿından : -E
10 iderler : ider E
11 mühmelenüñ : mühmeleteynüñ Z; ve yā-ı ḥuṭṭī ve rā ve sīn-i mühmelenüñ -H
12 ve elif ile : medle H
13muvaḥḥadenüñ kesresiyle… meksūre ile : muvaḥḥade ve dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle H
14 sīn-i ġayr-i menḳūṭa ve tā-ı ṭavīlenüñ : sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ H

dirler ki serçe parmaġla baş parmaġuñ[1] arasıdur. Ḳaçan ol iki parmaġı açup bir nesne üzerine uzadup ölçseler[2] bir ḳarış olur.[3] ʿArabī'de şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[4] ve bā-ı ʿArabī'nüñ[5] ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla **şibr** dirler. **[E. 115a]** Ḳol Türkī'dür yaʿnī[6] elüñ dirsekden omuza varınca olan yire dirler. Fārsī'de bā-ı ʿArabī ile[7] bāzū dirler.[8] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥiyle[9] ve żād-ı menḳūṭa ile **ʿażd** dinür.[10] Ḳulaç Türkī'dür. Yaʿnī iki ḳollarını ṣağına ve ṣoluna[11] açup uzatsalar arasına bir ḳulaç[12] dirler. Fārsī'de bā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve medle ve zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla[13] bāz dirler. ʿArabī'de bā-ı meftūḥa ile[14] **bāʿ** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

dirsege vā fāʿilātün **rin ü bidis** mefāʿilün **t ḳarış** feʿilāt **ḳola bāzū** fāʿilātün **di hem ḳula** mefāʿilün **ca di bāz** feʿilāt

3 **Sūzen igne gez arşun u sūfār**

Oḳ gezidür daḫı di ṣınduya kāz

Baʿż nüsḫada sūzen igne ḳulaġıdur. Sūfār vāḳiʿ olmışdur. Sūzen sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿArabī'nüñ[15] fetḥasıyla Fārsī'dür. Türkī'de igne dirler ki[16] **[H. 98b]** derziler ālātındandur[17] anuñla dikiş dikerler. ʿArabī'de elif-i meksūre ve[18] bā-ı ʿArabī'nüñ[19] sükūnıyla **[E. 115b]** ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle **ibre** dirler.[20] Gez kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla

---

1 parmaġuñ : parmaḳ H
2 ölçseler : açsalar Z
3 olur : dirler E
4 kesriyle : kesresiyle Z, H
5 ʿArabī'nüñ : ʿArabiyye'nüñ Z
6 yaʿnī : -E
7 Fārsī'de bā-ı ʿArabī ile : -E
8 dirler : dinür H; dirler -E
9 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
10 dinür : maʿnāsınadur H
11 yaʿnī iki ḳollarını ṣağına ve ṣoluna : meṣelā iki ḳolların ṣağa ṣola H
12 uzatsalar arasına bir ḳulaç : mā-beyninde olan yire E, Z
13 bā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve medle ve zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla bā-ı ʿArabiyye ile E, Z
14 bā-ı meftūḥa ile : -H
15 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
16 ki : -E
17 derziler ālātındandur : -E, -Z
18 ve : -E
19 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
20 hā-ı ʿalāmetle ibre dirler : hā-ı ʿalāmetle ibre dinür Z; hā-ı sākine ile ibre dinür H

ve zā-ı ʿArabī'nüñ[1] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de[2] arşun dirler ki[3] anuñla bez ve çuḳa ölçerler. ʿArabī'de ẕāl-ı muʿcemenüñ kesresiyle **ẕirāʿ** dinür. Sufār sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[4] ve vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla[5] Fārsī'dür. Türkī'de oḳ gezi dirler. Yaʿnī oḳuñ kirişine gezlenecek ḳulaġına dirler. Ṣındı Türkī'dür. Derziler ālātından maḳaṣ didükleri aletdür. Miḳrāżdan munḥarifdür.[6] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī ile kāz dirler. ʿArabī'de **miḳrāż** maʿnāsınadur.[7] Baʿż nüsḫada mıṣrāʿ-ı evvelde vāḳiʿ olan sūzen igne ḳulaġıdur **[Z. 59a]** sūfār meṣelā igneye sūzen ve igne ḳulaġına Fārsī'de[8] sūfār dirler.[9] ʿArabī'de ḫā-ı muʿceme ile **ḫurt** dirler ve sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve müşedded-i mīm ile **semm** daḫı dirler.[10] Meṣelā Fārsī'de sūfār hem igne ḳulaġına ve hem oḳ gezine dirler dimek olur.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

sūzen igne fāʿilātün **[E. 116a] gez arşun u** mefāʿilün **sūfār** feʿilāt **oḳ gezidür** fāʿilātün **daḫı di ṣın** mefāʿilün **duya kāz** feʿilāt

4 **Pehn yaṣṣı yoġun sitebr ḳışa**

Kūteh ü gird degirmi uzun ne dırāz [H. 99a]

Pehn bā-ı Fārsī'nüñ[12] fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla[13] Fārsī'dür. Türkī'de yaṣṣı dirler ki[14] eñsüz anuñ ḫilāfıdur. ʿArabī'de **ʿarīż** dinür.[15] Yoġun Türkī'dür. Yaʿnī ḳalın ve taşlaḳ nesneye dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve bā-ı ʿArabī[16] ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla sitebr dirler ve ṭā-ı ġayr-i menḳūṭa ile siṭebr[17] daḫı rivāyetdür. ʿArabī'de **ġalīẓ** maʿnāsına.

---

1 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
2 Türkī'de : -Z, -H
3 ki : -E
4 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle : żamme-i sīn-i mühmele ile Z; sīn'üñ żammesiyle H
5 ve vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla : -E, -Z
6 miḳrāżdan munḥarifdür : miḳrāżuñ munḥarifdür Z; miḳrāżdan ġalaṭdur H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
8 igne ḳulaġına Fārsī'de : kulaġına H
9 dirler : dimekdür E; dirler dimekdür H
10 müşedded-i mīm ile semm daḫı dirler : mīm-i müşeddede ile semm daḫı dinür H
11 dirler dimek olur : dirler H
12 Fārsī'nüñ : Fārs'uñ E
13 hā-ı hevvezüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla : hā'nuñ ve nūn'uñ sükūnıyla H
14 ki : -E
15 dinür : maʿnāsınadur H
16 ʿArabī : ʿArabī'nüñ H
17 ile siṭebr : -H

Ḳışa Türkī'dür ki uzun anuñ naḳīżidür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ[1] żammesiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥiyle[2] ve vāv'uñ sükūnıyla[3] ve hā-ı melfūẓa ile kūteh dirler. Aṣlı elif ile kūtāhdur vezn içün ḥaẕf olınmışdur.[4] ʿArabī'de **ḳaṣīr** maʿnāsınadur. **[E. 116b]** Gird kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[5] ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de degirmi dirler. Yaʿnī ṭop gibi yuvarlaḳ ve degirmi olan şeyʾe dirler.[7] ʿArabī'de **müdevver** gibi. Uzun Türkī'dür ki[8] ḳışanuñ żıddıdur. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ feṭḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArab'uñ[9] iskānlarıyla dırāz dirler.[10] ʿArabī'de[11] ṭā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ feṭḥiyle **ṭavīl** maʿnāsınadur.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

pehn yaşşı fāʿilātün **yoğun siteb** mefāʿilün **r u ḳışa** feʿilāt **kūteh ü gird** fāʿilātün **değirmi uzun** mefāʿilün **ne dırāz** feʿilāt

5 **Dīde göz gör bü-bīn ü baḳ bi-niger**

Yaḳ bi-sūz ez bi-sāy u eyle bi-sāz [H. 99b]

[Z. 59b] Dīde dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[13] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve dāl-ı ṣānī-i mühmelenüñ feṭḥiyle ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[14] Fārsī'dür. Türkī'de göz dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmele ile[15] **ʿayn** dirler.[16] Maʿlūm **[E. 117a]** ola ki[17] Türkī'de göz lafẓı ve[18] ʿArabī'de ʿayn kelimesi ve Fārsī'de dīde lafẓı[19] ḫuṣūṣ üzeredür. Ancaḳ[20]

---

1 ʿArabī'nuñ : ʿArab'uñ E
2 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
3 ve vāv'uñ sükūnıyla : -E, -Z
4 aṣlı elif ile kūtāhdur, vezn içün ḥaẕf olınmışdur : elif'le kūtāh daḫı dirler H
5 kesriyle : kesresiyle Z, H
6 ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla : -H
7 dirler : dinülür H
8 ki : -E, -Z
9 elif ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ : elif ve zā-ı ʿArab'uñ E; elif ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ -H
10 dirler : dinür H
11 ʿArabī'de : -Z
12 ṭā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ feṭḥiyle ṭavīl maʿnāsınadur : ṭavīl maʿnāsına H
13 dāl-ı mühmelenüñ kesriyle : dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle Z; dāl-ı mühmelenüñ kesriyle -H
14 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve dāl-ı ṣānī-i mühmelenüñ feṭḥiyle ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -H
15 ʿayn-ı mühmele ile : -E, -H
16 dirler : dinür H
17 maʿlūm ola ki : -H
18 ve : -E
19 ve Fārsī'de dīde lafẓı : -H
20 ancaḳ : meşelā H

ḳapaḳ altında olan sevād ve beyāża şāmildür. Fārsī'de dīde daḫı böyledür[1] ammā çeşm ile dīdenüñ farḳı[2] budur ki çeşmde sevād ve beyāż ve ḳapaḳ ve kirpük bile dāḫildür. ʿUmūm üzere gör Türkī'dür görmege emr itmekdür. Fārsī'de bü-bīn dirler. Bā-ı teʾkīd mażmūm oḳınur. İkinci bā-ı ʿArabī meksūrdur[3] bīnden emrdür bīn[4] ve dīdenden emr-i ḥāżırdur. Baḳ Türkī'dür. Baḳmaġa emr itmekdür.[5] Fārsī'de bi-niger dirler. Nūn-ı meksūre ile nigerīden'den emr-i ḥāżırdur.[6] Baʿżılar nigerīsten'den dimişler. ʿArabī'de **unẓur** maʿnāsınadur.[7] Yaḳ Türkī'dür. Yaḳmaġa emr itmekdür. Fārsī'de bi-sūz dirler. Sīn-i mühmelenüñ żammesiyle sūḫtenden fiʿl-i emrdür.[8] ʿArabī'de **aḥrīḳ** dirler.[9] Ez Türkī'dür yaʿnī bir nesneʾi ezmege emr eylemekdür.[10] Fārsī'de bi-sāy dirler. ʿArabī'de **saḥḳ** dinür.[11] Eyle Türkī'dür. Yaʿnī filānı şöyle eyle **[E. 117b]** ve böyle eyle diyü emr eyledükleri kelimedür ki naḳīżi eyleme dimekdür. Fārsī'de bi-sāz dinür. Sāḫtenden emrdür. ʿArabī'de **icʿal** maʿnāsına.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

dīde göz gör fāʿilātün **bü-bīn ü baḳ** mefāʿilün **bi-niger** feʿilāt **yaḳ bi-sūz ez** fāʿilātün **bi-sāy u ey** mefāʿilün **le bi-sāz** feʿilāt

6 **Ḳamçıdur tāziyāne yort itmek**

Türktāz oldı hem segirt bi-tāz [H. 100a]

Ḳamçı Türkī'dür ki anuñla[13] ata ururlar. Fārsī'de tā-ı ḳaraşet ile tāziyāne dirler. ʿArabī'de **muḳarriʿa** maʿnāsına ve **savṭ** daḫı dirler. Yort itmek Türkī'dür. Yaʿnī segirdüm ṣalmaġa dirler. Fārsī'de tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ[14] żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve kāf-ı ʿArabī[15] ile ve tā-ı ḳaraşet ile ve elif ve zā-ı ʿArabī

1 Fārsī'de dīde daḫı böyledür : -E, -Z
2 dīdenüñ farḳı : dīdede farḳ H
3 bā-ı teʾkīd mażmūm oḳınur. İkinci bā-ı ʿArabī meksūrdur : -H
4 bīnden emrdür, bīn : -E, -Z
5 itmekdür : eylemekdür H
6 nūn-ı meksūre ile nigerīdenden emr-i ḥāżırdur : nigerīdenden emrdür H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
8 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle sūḫtenden fiʿl-i emrdür : suḫten'den emrdür H
9 dirler : maʿnāsına H
10 emr eylemekdür : emrdür E, Z
11 dinür : maʿnāsına H
12 maʿnāsına : gibi E, Z
13 ki anuñla : -H
14 müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ : müṣennātuñ H
15 ʿArabī : ʿArabiyye Z

ile[1] türktāz dirler. ʿArabī'de **rükuż** gibi. Ve **rekż** daḫı dirler.[2] Segirt Türkī'dür. Yaʿnī[3] segirtmege emr itmekdür. Fārsī'de **[E. 118a]** bi-tāz dirler. Bā-ı **[Z. 60a]** teʾkīdden ṣoñra tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye iledür.[4] ʿArabī'de **ürküż** dinür.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳamçıdur tā fāʿilātün **ziyāne yor** mefāʿilün **t itmek** feʿilāt **türktāz ol** fāʿilātün **dı hem segir** mefāʿilün **t bi-tāz** feʿilāt

7 **Ḳalḳımaḳdur[6] cehīden ü bāzī**

Oyun u ḳalġı berce oyna bi-bāz

Ḳalḳımaḳ Türkī'dür. Yaʿnī ṣıçrayup ḳalḳımaġa dirler. Fārsī'de cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[7] ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı maṣdariyye ile[8] cehīden dirler. ʿAvām ġalaṭ idüp cīm-i ʿAcem'le[9] oḳırlar.[10] ʿArabī'de vāv-ı meftūḥa ve ṣā-ı müṣelleṣe ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ[11] iskānlarıyla[12] **veṣb** maʿnāsınadur.[13] Bāzī bā-ı muvaḥḥade[14] ile Fārsī'dür. Türkī'de oyun dirler. Meṣelā oyun oyanaduḳları oyunuñ[15] ismidür.[16] ʿArabī'de żamme-i lām'la **luʿb [E. 118b]** maʿnāsınadur.[17] Ḳalġı Türkī'dür. Yaʿnī ḳalġıyup ṣıçramaġa emr eylemekdür.[18] Fārsī'de[19] bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[20] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[21] ve cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[1] ve hā-ı aṣliyye ile berce

---

1 ve elif ve zā-ı ʿArabī ile : -H
2 rükuż gibi. Ve rekż daḫı dirler : rükuż maʿnāsına H
3 yaʿnī : -H
4 müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye iledür : müṣennāt-ı fevḳāniyye ile H
5 dinür : maʿnāsına H
6 ḳalḳımaḳ : ḳalgımaḳ Z, H
7 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥasıyla E, ʿArabī'nüñ fetḥiyle H
8 ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla… maṣdariyye ile : -H
9 ʿAcem'le : ʿAcem E
10 ʿavām ġalaṭ idüp cīm-i ʿAcem'le oḳırlar : -H
11 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
12 ve ṣā-ı müṣelleṣe ve bā-ı ʿArabiyye'nüñ iskānlarıyla : -H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
14 bā-ı muvaḥḥade : bā-ı ʿArabī'le H
15 oyunuñ : oyun Z
16 meṣelā oyun oyanaduḳları oyunuñ ismidür : ki oynarlar H
17 maʿnāsınadur: dirler H
18 eylemekdür : itmekdür H
19 Fārsī'de : Pārsī'de E
20 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Z; bā-ı ʿArabī H
21 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H

dirler.[2] ʿArabī'de elif ve vāv ile ve s̱ā-ı müs̱elles̱e ve bā-ı muvaḥḥade ile **evs̱eb** dirler.[3] Oyna Türkī'dür. Oyun[4] oynamaġa emr eylemekdür. **[H. 100b]** Fārsī'de bā-ı teʾkīdden ṣoñra bā-ı ʿArabiyye'nüñ[5] fetḥasıyla[6] bi-bāz dirler. ʿArabī'de **ilʿab** dinür.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳalḳımaḳdur fāʿilātün **cehīden ü** mefāʿilün **bāzī** feʿilāt **oyun u ḳal** fāʿilātün **ġı berce oy** mefāʿilün **na bi-bāz** feʿilāt

8 **Mürdümek māş mercimek mencū**

Hem ḳıcı sermdür ṣoġan ḫū piyāz

Mürdümek Türkī'dür ḥubūbāt envāʿındandur.[8] Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve elif ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[9] māş dirler. ʿArabī'de fetḥa ile **mec** maʿnāsınadur.[10] Mercimek **[E. 119a]** Türkī'dür. Fārsī'de mencū dirler. ʿArabī'de **ʿades** dinür. Ḳıcı Türkī'dür bir acı otdur yapraġınuñ **[Z. 60b]** adıdur. Dögüp yoġurda ḳatarlar. Et ile ve taze balıḳ ile yirler. Hāżım-ı ṭaʿāmdur. Ḫardal yirin ṭutar. Fārsī'de sīn-i mühmele ile[11] serm dirler. Ṣoġan Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Pārsiyye ile ve yā-ı ḥuṭṭī ile piyāz dirler.[12] ʿArabī'de **baṣal** dinür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mürdümek mā fāʿilātün **ş mercimek** mefāʿilün **mencü** feʿilāt **hem ḳıcı ser** fāʿilātün **mdür ṣoġan** mefāʿilün **ḫū piyāz** feʿilāt

9 **Bīmdür ḳorḳu ṣayrudur[14] bīmār**

Daḫı bisyār çoḳdur endek az

---

1 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla: ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nüñ fetḥalarıyla H
2 hā-ı aṣliyye ile berce dirler : hā-ı melfūẓa ile berce H
3 elif ve vāv ile ve s̱ā-ı müs̱elles̱e ve bā-ı muvaḥḥade ile evs̱eb dirler : evs̱eb maʿnāsına H
4 oyun : -H
5 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
6 bā-ı teʾkīdden ṣoñra bā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : -H
7 dinür : maʿnāsınadur Z, H
8 ḥubūbāt envāʿındandur : ḥubūbātdan bögrülce didükleri H
9 mīm-i meftūḥa ve elif ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : -H
10 fetḥa ile mec maʿnāsınadur : mec dinür H
11 sīn-i mühmele ile : -H
12 bā-ı Pārsiyye ile ve yā-ı ḥuṭṭī ile piyāz dirler : piyāz dinür H
13 dinür : gibi Z; dirler H
14 ṣayru : ṣayrı H

Bīm bā-ı ʿArabī'nuñ kesresiyle[1] ve yā-ı ḥuṭṭī ve mīm'üñ iskānlarıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de ḳorḳu dirler. ʿArabī'de **ḫavf** maʿnāsınadur.[3] Ṣayru Türkī'dür. Yaʿnī ḫasta olan ādeme dirler. **[H. 101a]** Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[4] **[E. 119b]** ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla bīmār dirler.[5] ʿArabī'de **marīż** maʿnāsına.[6] Bisyār bā-ı ʿArabī'nüñ[7] kesresiyle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve yā-ı ḥuṭṭī ile[8] ve elif ve rā-ı mühmele ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de çoḳ dirler.[10] ʿArabī'de **keṯīr** maʿnāsına.[11] Endek elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı sākine ile[12] Fārsī'dür. Türkī'de az dirler ki naḳīżi çoḳdur.[13] ʿArabī'de **ḳalīl** maʿnāsınadur.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bīmdür ḳor fāʿilātün **ḳu ṣayrudur** mefāʿilün **bīmār** feʿilāt **daḫı bisyā** fāʿilātün **r çoḳdur en** mefāʿilün **dek az** feʿilāt

10 **Hem kem eksik dürür firāvān bol**

Oldı ḫorsend ḳāniʿ ü ḥırṣ āz

Kem kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve mīm-i sākine ile[15] Fārsī'dür. Türkī'de eksik dirler. ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ve elif ile ve ḳāf'uñ **[E. 120a]** kesriyle[16] ve ṣād-ı mühmelenüñ sükūnıyla **nāḳıṣ** maʿnāsınadur.[17] Firāvān fā-ı meksūre ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[18] ve elif ile ve vāv-ı meftūḥadan ṣoñra elif ve nūn-ı sākine ile[19] Fārsī'dür. Türkī'de bol dirler. Yaʿnī çoḳ ve vāfir didükleri edādur. ʿArabī'de **keṯīr**

1 ʿArabī'nüñ kesresiyle : ʿArab'uñ kesriyle E
2 ve yā-ı ḥuṭṭī ve mīm'üñ iskānlarıyla : -H
3 maʿnāsınadur : dinür H
4 bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle Z; bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle -H
5 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ve elif … bīmār dirler : bīmār dinür H
6 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
7 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiyye'nüñ Z
8 ile : -Z
9 ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve yā-ı ḥuṭṭī ile ve elif ve rā-ı mühmele ile : -H
10 dirler : dimekdür H
11 ʿArab'uñ : ʿArabiyye'nüñ Z
12 ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı sākine ile : -H
13 ki naḳīżi çoḳdur : -E, -Z
14 maʿnāsınadur : dinür Z, H
15 ve mīm-i sākine ile : -H
16 kesriyle : kesresiyle Z
17 nūn-ı meftūḥa ve elif ile ve ḳāf'uñ kesriyle ve ṣād-ı… nāḳıṣ maʿnāsınadur : nāḳıṣ dinür H
18 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
19 fā-ı meksūre ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ile ve vāv-ı… nūn-ı sākine ile : -H

maʿnāsınadur.[1] Ḫorsend ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle [Z. 61a] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle[2] ve nūn ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de ḳāniʿ dirler. YaʿnÌ elinde olana ḳāʾil olup ḳanāʿat eyleyüp ġayrilerüñ şeyʾine ve ziyādeye[4] ṭamaʿ itmeyene dirler. ʿArabī'de daḫı **ḳāniʿ** dinür. Aṣlındaʿ Arabī'dür. Ḥırṣ ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve rā ve ṣād-ı mühmelenüñ[5] iskānlarıyla[6] Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ile ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[7] sükūnıyla āz dirler. ʿArabī'de daḫı [E. 120b] **ḥırṣ** dinür.[8] Türkī'de ve Fārsī'de [H. 101b] ve ʿArabī'de müşterek luġatdur. İnsāna ṣıfat olur. Meṣelā bir nesneye diş bilemek ve anı cānla[9] istemek ve ḥarīṣ olup ṭamaʿ itmek gibi. Meẕmūm ṣıfatdur.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem kem eksik fāʿilātün **dürür firā** mefāʿilün **vān bol** feʿilāt **oldı ḫorsen** fāʿilātün **d ḳāniʿ ü** mefāʿilün **ḥırṣ āz** feʿilāt

11 **Pīş-ḫord ütme ḳaşıla di ḫevīd**

Keffe kesmik di ortaġa enbāz

Pīş-ḫord bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı taḥtiyye-i müṣennātuñ sükūnıyla ve şīn-i muʿceme-i sākineden ṣoñra ḫā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle ve vāv-ı resmī ile ve rā-ı mühmele ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla[11] Fārsī'dür. Türkī'de ütme dirler[12] ki arpa ve buġday taze ekin yirinden ḳoparup ocaġa ḳoyup üterler[13] ve danesini yirler. ʿArabī'de **ferīk** dirler.[14] Ḳaşıla[15] Türkī'dür ḥāṣıldan ġalaṭ[16] yaş ve taze [E.

1 maʿnāsınadur : gibi H
2 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
3 ve nūn ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
4 ve ziyādeye : -H
5 mühmelenüñ : mühmeleteynüñ Z
6 ve rā ve ṣād-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
7 ʿArabiyye'nüñ ʿArab'uñ E; menḳūṭanuñ H
8 dinür : dirler H
9 cānla : cānıyla Z
10 meẕmūm ṣıfatdur : -Z, -H
11 bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı taḥtiyye-i … dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla : -H
12 dirler : didükleridür ki H
13 ocaġa ḳoyup üterler : ocaġa örterler H
14 dirler : dinür H
15 ḳaşıla : ḳaşıl Z, H
16 ġalaṭ : ġalaṭdur H

121a] arpaya dirler ki henüz[1] baş bağlamış ola. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ feṭḥiyle[2] ve vāv'uñ kesriyle[3] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyye[4] ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla sepīd ve bedīd[5] vezninde ḫevīd dirler. ʿArabī'de daḫı **ḳaṣīl** dirler. Ḫevīd[6] ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve vāv-ı resmī ile ve yā-ı taḥtiyye-i müṣennātuñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla ve kesre-i [7] vāḥide ile dīd ve bīd vezninde ḫ̆īd daḫı[8] naḳl olınmış[9] luġatdur. Aṣlında böyle olmaḳ üzere baʿż beyitler ile[10] istişhād olunduġı vāḳiʿdür. Keffe kāf-ı ʿArabī'nüñ[11] ve fā-ı müşeddedenüñ feṭḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle[12] Fārsī'dür. Türkī'de kesmik dirler[13] **[H. 102a]** ekin baldırına ve ekin yoġunlarına dirler ki ekin biçilüp dögüldükden ṣoñra **[Z. 61b]** ḳalur ṣaman olmaz daḫı yumuşamaz. ʿArabī'de mīm ile[14] **ḳaṣṣāre** ve **ḳaṣāme** maʿnālarınadur.[15] Ortaḳ Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de elif-i meftūḥadan ṣoñra nūn-ı sākine **[E. 121b]** ve bā-ı muvaḥḥade-i meftūḥa ile elif-i memdūdeden ṣoñra zā-ı ʿArabī[16] ile enbāz dirler. ʿArabī'de feṭḥ-i şīn-i muʿceme ile[17] **şerīk** maʿnāsına.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

pīş-ḫord üt fāʿilātün **me ḳaṣıla** mefāʿilün **di ḫevīd** feʿilāt **keffe kesmik** fāʿilātün **di ortaġa** mefāʿilün **enbāz** feʿilāt

12 **Gönlümüz gitdi gelmedi yine**
Dil-i mā reft ü mī-ne-y-āmed bāz

---

1 henüz : daḫı H
2 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
3 kesriyle : kesresiyle Z, H
4 yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyye : iki noḳtalu yā-ı taḥtāniyyenüñ H
5 ve bedīd : -H
6 ḫevīd : -Z, -H
7 ḫā-ı muʿcemenüñ… iskānlarıyla ve kersre-i : vāv'uñ ve yā'nuñ ve dāl'uñ iskānlarıyla ḥareke-i H
8 ḫ̆īd daḫı :daḫı E; ḫ̆īd H
9 naḳl olınmış : -E, -Z
10 beyitler ile : ebyātla H
11 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
12 ve hā-ı ʿalāmetle : -E, -Z
13 dirler : -E, -Z
14 mīm ile : -E, -Z
15 maʿnālarınadur : maʿnāsınadur H
16 ʿArabī : muʿceme Z, H
17 feṭḥ-i şīn-i muʿceme ile : -Z, -H
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli Türkī'dür mıṣraʿ-ı ṯānīʾi[1] leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meṯelā gönlümüz kelimesi Türkī'dür. Fārsī'de dil-i mā dirler ki mıṣraʿ-ı ṯānīnüñ evvelinde vāḳiʿ olmışdur.[2] Gitdi Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[3] ve fā'nuñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla reft dirler. Reften'den ṣīġa-i māżīdür. Gelmedi kelimesi[4] Türkī'dür. **[E. 122a]** Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ile ve yā-ı müṯennāt-ı taḥtaniyyenüñ fetḥiyle ve elif-i sākine ve mīm ve dāl-ı mühmelenüñ iskānıyla[5] ne-y-āmed dirler.[6] ʿArabī'de **lā-yeʾtī** maʿnāsına.[7] Yine lafẓı[8] Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve[9] elif ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[10] iskānlarıyla bāz dirler.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gönlümüz git fāʿilātün **di gelmedi** mefāʿilün **yine** feʿilāt **dil-i mā ref** fāʿilātün **t ü mī-ne-y-ā** mefāʿilün **med bāz** feʿilāt

13 **İy güzel yüzlü beg gül u nāzlan [H. 102b]**

İy şeh-i ḫūb-rū bi-ḫandid u bi-nāz

İy ḥarf-i nidādur ki kesr ile Türkī'de ve ʿArabī'de ve Fārsī'de müşterek ve meşhūr ve müstaʿmeldür. Bunda mıṣraʿ-ı evvelde olandan Türkī ve mıṣraʿ-ı ṯānīde olandan Fārsī murād olınmışdur. Meṯelā iy güzel yüzlü beg Türkī'dür. Fārsī'de iy şeh-i ḫūb-rū dirler. Gül żamm-ı kāf-ı ʿAcemī'le Türkī'dür gülmege emrdür. Fārsī'de bi-ḫandīd dirler. Ḫandīden emrdür. ʿArabī'de **iḍḥak** maʿnāsınadur. Nāzlan Türkī'dür. Fārsī'de bi-nāz dirler. Nāzīden'den emrdür. ʿArabī'de **testeḥib** maʿnāsına.

---

1 mıṣraʿ-ı ṯānīʾi : ṯānīsine E, Z
2 Fārsī'de dil-i mā dirler ki mıṣraʿ-ı ṯānīnüñ evvelinde vāḳiʿ olmışdur : Fārsīsi dil-i mā lafẓıdur H
3 fetḥasıyla : fetḥiyle H
4 kelimesi : yine H; kelimesi -Z
5 nūn-ı meftūḥa ile … fetḥiyle ve elif-i sākine ve mīm ve dāl-ı mühmelenüñ iskānıyla : -Z,-H
6 ne-y-āmed dirler : mī-ne-y-āmed bāz Fārsī'dür H
7 ʿArabī'de lā-yeʾtī maʿnāsına : -Z
8 lafẓı : kelime Z
9 fetḥasıyla ve : fetḥasından şoñra Z
10 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
11 ʿArabī'de lā-yeʾtī maʿnāsına. Yine lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı… bāz dirler : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

iy güzel yüz fāʿilātün **lü beg gül u** mefāʿilün **nāzlan** feʿilün **iy şeh-i ḫū** fāʿilātün **b-rū bi-ḫandid** mefāʿilün **u bi-nāz** feʿilāt[1]

17

El-ḳıṭʿatu's-sābiʿate ʿaşera der-baḥri'l-mużāriʿi'l-aḫreb

Ruḫsāruñ üzre ol ḫalḫal üzre ol siyeh-mū

Şan āteş üzre ʿanber ʿanberde dūd-ı ḫoş-bū

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

Olsa mużāriʿ aḫreb vezni olur anuñ bu

[H. 103a] Bu ḳıṭʿa baḥr-i mużāriʿden bir ḳıṭʿadur ki aşlında her mıṣrāʿı dört kerre[2] mefāʿīlün fāʿilātün mefāʿīlün fāʿilātün'dür. Evvelki ve üçünci cüzʾlerine ḫarb ʿilleti duḫūl idüp[3] **[E. 122b]** mefʿūlü olmışdur. Ḫarb ʿilletinüñ taʿrīfi baḥr-i mużāriʿden[4] aḫreb ü mekfūf ve maḳṣūr olan ḳıṭʿa-i ḫāmisde geçmişdür tafṣīlen[5] ***Ve hūve niʿme'l-muʿīn.***[6]

1 **Balçıḳ gil āhek alçı hem ḳılçıḳ[7] oldı dāse [Z. 62a]**

Mītīn külünk ü kürek pārū di daḫı māse

Balçıḳ Türkī'dür çamur daḫı dirler. Fārsī'de[8] kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve lām-ı sākine ile gil dirler.[9] ʿArabī'de ṭā-ı mühmelenüñ kesresiyle **ṭīn** dinür.[10] Āhek elif-i memdūdeden şoñra hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[11] ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[12] sükūnıyla Fārsī'dür. Ekşer luġatlarda böyle żabṭ olınmışdur.[13] Ammā ***Sūdī Şerḥ-i Gülistān***'da[14]

---

1 bu beyit ve şerhi : -E, -Z
2 mıṣrāʿı dört kerre : mıṣraʿda dörder kerre H
3 duḫūl idüp : dāḫil olup H
4 mużāriʿden : mużāriʿ H
5 geçmişdür tafṣīlen : ẕikr ve tafṣīl olınmışdur Z; tafṣīlen -H
6 *ve hūve niʿme'l-muʿīn* : -Z, -H; O (Allâh) ne güzel yardımcıdır!
7 ḳılçıḳ : ḳılçıġ E, Z
8 çamur daḫı dirler, Fārsī'de : -H
9 kesresiyle ve lām-ı sākine ile gil dirler : kesriyle gil dinür H
10 kesresiyle ṭīn dinür : kesriyle ṭīn maʿnāsına H
11 hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla : hā-ı meftūḥa H
12 ʿArabī'nuñ ʿ ʿArabʿuñ E
13 ekşer luġatlarda böyle żabṭ olınmışdur : -H
14 Sūdī Şerḥ-i Gülistān'da : Gülistān şerḥinde H

kāf-ı ʿAcemī'le tasḥīḥ itmişdür.[1] Ve ʿale't-taḳdīrīn Fārsī'dür. [2] Türkī'de alçı dirler ki kireç envāʿındandur. ʿArabī'de nūn-ı mażmūme ile[3] **nūre** dirler. Ḳılçıḳ Türkī'dür ki ekin başında olur.[4] Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve baʿde'l-elif sīn-i **[E. 123a]** ġayr-i menḳūṭa-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle[5] dāse dirler. ʿArabī'de **sefād** maʿnasınadur.[6] Mītīn mīm-i meksūre ile[7] ve yā-ı müşennāt-ı[8] taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve tā-ı müşennat-ı fevḳiyyenüñ kesresiyle[9] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ ki yā-ı şānīdür[10] ve nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de külünk dirler. Bir āletdür ki anuñla ṭaş ḳazarlar. ʿArabī'de kesre-i mīm ile[11] **miʿvel** dinür. **[H. 103b]** Ve ālet-i ḥarbden daḫı bir āletüñ ismidür[12] ki balta gibi uzun ṣapı olur.[13] Başınuñ bir yanı sivri olur. Kürek Türkī'dür ki anuñla od ḳarışdırırlar bir āletdür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[14] fetḥasıyla ve medle elif'den ṣoñra rā-ı mühmelenüñ żammıyla[15] ve vāv-ı sākine ile[16] pārū dirler. ʿArabī'de mīm'üñ kesriyle[17] **misʿar** dinür. Māse daḫı Fārsī'dür kürege dirler.[18] Türkī'de kösegi daḫı dinür. Baʿż nüsḫalarda[19] şīn-i muʿceme ile māşe dimişler.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

balçık gi mefʿūlü **l āhek alçı** fāʿilātün**[E. 123b] hem ḳılçı** mefʿūlü **ḳ oldı dāse** fāʿilātün **mītīn kü** mefʿūlü **lünk ü kürek** fāʿilātün **pārū di** mefʿūlü **daḫı māse** fāʿilātün

2 **Ḳaplan peleng ü ḳolañ teng oldı ṭar hem tenk**

Mānī kitābı Erjeng di zeng is ü pasa

---

1 itmişdür : eylemişdür Z
2 ve ʿale't-taḳdīrīn Fārsī'dür : -H
3 nūn-ı mażmūme ile : nūn'uñ żammıyla H
4 olur : olup H
5 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve baʿde'l-elif sīn-i ġayr-i… hā-ı ʿalāmetle : dāl-ı mühmele ile H
6 maʿnasınadur : dinür H
7 ile : -E, -Z
8 müşennāt-ı : -E, -Z
9 ve tā-ı müşennat-ı fevḳiyyenüñ kesresiyle : ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle H
10 taḥtāniyyenüñ ki yā-ı şānīdür : taḥtiyye-i şāniyenüñ Z; ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ H
11 kesre-i mīm ile : kesr ile H
12 āletüñ ismidür : āletdür H
13 uzun ṣapı olur : ṣapı vardur dirler H
14 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z; ʿAcemī'le H
15 żammıyla : żammesiyle Z
16 fetḥasıyla ve medle elif'den ṣoñra rā-ı mühmelenüñ żammıyla ve vāv-ı sākine ile : -H
17 kesriyle : kesresiyle Z
18 ʿArabī'de mīm'üñ kesriyle misʿar dinür. Māse daḫı Fārsī'dür, kürege dirler : -H
19 nüsḫalarda : yirlerde H
20 dimişler : dimişlerdür Z; dirler H

[Z. 62b] Ḳaplan Türkī'dür. Envāʿ-ı sibāʿdan bir cān-verdür.[1] Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[2] ve lām'uñ fetḥalarıyla ve nūn'la[3] kāf-ı ʿAcem'üñ iskānlarıyla peleng dirler.[4] ʿArabī'de nūn-ı meftūḥa ile **nemir** maʿnāsına.[5] Ḳolañ Türkī'dür. Egere ve semere ḳonulan[6] ḳolañına daḫı[7] dirler. Ve ṭapḳur ḳolañına daḫı dirler.[8] Fārsī'de tā-ı müşennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥiyle[9] ve nūn[10] ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ iskānlarıyla[11] teng dirler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[12] ve rā-ı mühmele ile **ḫırām** dirler.[13] Ḥā-ı mühmele ve zā-ı menḳūṭa ile **ḥızām** daḫı[14] bu maʿnāyadur. Ṭar Türkī'dür ki[15] muḳābili **[H. 104a]** boldur. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[16] ve nūn'uñ ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[17] iskānlarıyla **[E. 124a]** tenk dirler.[18] Nitekim bu beyitde gelmişdür.[19]

Beyit

Tenkdür ġāyet ile ol büt-i şūḫuñ deheni

Ḫande yol açmasa andan çıġamazdı suḫeni

Neşr[20]

ʿArabī'de **żayyıḳ** maʿnāsınadur. Mānī kitābı Türkī'dür. Mānī bir meşhūr naḳḳāşuñ ismidür. Diyār-ı[21] Çīn'de peyġamberlik daʿvāsın eyledi[22] dirler. Anuñ naḳşı yazılduġı kitāba Türkī'de Mānī kitābı dirler. Fārsī'de hemze-i meftūḥadan ṣoñra rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[23] ve nūn'uñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ[1]

---

1 envāʿ-ı sibāʿdan bir cān-verdür : -H
2 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
3 nūn'la : nūn'uñ H
4 dirler : dinür H
5 nūn-ı meftūḥa… maʿnāsına : nūn-ı meftūḥa ile nemir maʿnāsınadur Z; nūn'uñ fetḥiyle dirler H
6 egere ve semere ḳonulan : egerde ve semerde olan Z, H
7 ḳolañına daḫı : ḳolaña E, Z
8 dirler : dinür Z
9 …fetḥiyle : …fetḥasıyla Z; iki noḳtalı fevḳānī-i tā-ı meftūḥadan ṣonra H
10 nūn : nūn'uñ Z, H
11 iskānlarıyla : sükūnıyla H
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 dirler : dinür H
14 ḥızām daḫı : daḫı ḥızām H
15 ki : -E
16 fetḥasıyla : fetḥiyle H; fetḥasıyla -E
17 ʿArabī'nüñ : …ʿArab'uñ E; nūn-ı sākine ile ve āḫirinde kāf-ı ʿArabī ile H
18 iskānlarıyla tenk dirler : tenk dinür H
19 bu beyitde gelmişdür : -H
20 neşr : -E
21 diyār-ı : -H
22 eyledi : itmişdür Z, H
23 ʿAcem'üñ fetḥasıyla : ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcem'üñ kesriyle H

iskānlarıyla Erjeng dirler. Yaʿnī Mānī didükleri naḳḳāşuñ naḳşı yazılduġı kitābuñ adı Erjeng'dür. Ol kitāb bir kitābmış ki Mānī kendüsi iḫtirāʿ itdügi ʿacīb nuḳūş ve ġarīb şūver anda mevcūd imişdür.[2]

[Naḳl olınur ki Mānī[3] naḳş yazdıġı ḳalem ile bir zirāʿ miḳdārı cedvelsüz bir ḫaṭṭ çekermiş. Cedvel ile getürürler imiş aṣlā ḳıl ḳadar egrisi olmaz imiş. Bu sebebden maġrūr olup ol daʿvā-yı şenīʿayı[4] irtikāb eylemiş ve zındīḳ-i meẕkūr meşhūrdur ki ḫalḳı bu söz ile firīfte ider imiş ki[5] insānuñ rūḥı beden zindānında maḥbūsdur ve anuñ yiri özge ʿālemdür. Pes rūḥa [E. 124b] *taṣfiye ḥāṣıl idüp tiz bu zindāndan ḫalāṣ itmek gerekdür. Ṭoprāḳ kudüretden çıḳup kendü maḳāmına yitişe ve meẕkūr zındīḳ-ı selāṭīn ʿAcem'de dördünci ṭabaḳadan ki Sāsānīler'dür. Hürmüz ibn[6] Şāpūr ibn[7] Erdeşīr zamānında ẓuhūr itmişdi. Hürmüz-i mezkūr Mānī'i getürdüp ḫalḳı nenüñ üzerine daʿvet* [Z. 63a] *idersüñ diyü söyledi. Ol daḫı bu sözleri söyledükde Hürmüz'e dimişler[8] çünki[9] senüñ rūḥuñ bedenüñ zindānda ʿaẕābdadur. Kendü sözüñle ʿamel idüp rūḥuñı ʿaẕābdan ḳurtaralum diyü ḳatline emr eylemiş.]*[10] Zeng zā-ı ʿArabī'nuñ feṭḥiyle[11] ve nūn'uñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ[12] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de is dirler ve pas maʿnāsınadur [13] ki tütünden ve tozdan ve nemden ve ṭoprāḳdan ḥāṣıl olur. ʿArabī'de feṭḥa-i ṣād-ı mühmele[14] ile **ṣadā** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

[E. 125a] ḳaplan pe mefʿūlü **leng ü ḳolan** fāʿilātün **teng oldı** mefʿūlü **ṭar hem tenk** fāʿilātün **Mānī ki** mefʿūlü **tābı Erjen** fāʿilātün **g di zeng** mefʿūlü **is ü pasa** fāʿilātün

3 **Ṭurna külengdür reng ṭaġ keçisi velī neng**
ʿĀr oldı ḫatne sünnet minnet dimiş sipāsa [H. 104b]

---

1 …ʿAcem'üñ : …ʿAcemiyye'nüñ Z; ve kāf-ı ʿAcemī H
2 yaʿnī Mānī didükleri naḳḳāşuñ naḳşı yazılduġı kitābuñ adı... mevcūd imişdür : -E, -Z
3 ki Mānī : -E
4 şenīʿayı : şenīʿa Z
5 ki : -E
6 ibn : bin Z
7 ibn : bin Z
8 dimişler : dimiş ki Z
9 çünki : çün Z
10 italik yazılan kısım : -H
11 ʿArabī'nuñ feṭḥiyle : ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla Z; ʿArab'uñ feṭḥiyle E
12 kāf-ı ʿAcem'üñ : kāf'uñ H
13 is dirler ve pas maʿnāsınadur : is ve pas maʿnāsınadur Z; is ve pas dirler H
14 ṣād-ı mühmele : -E; feṭḥ-i ṣād-ı mühmele H

Ṭurna Türkī'dür. Meşhūr bir ḳuş adıdur.[1] Fārsī'de evvelki kāf-ı ʿArabī'nüñ[2] żammesiyle ve lām'uñ fetḥasıyla ve nūn ve āḫirinde kāf-ı ʿAcemī'nüñ[3] iskānlarıyla[4] küleng dirler. ʿArabī'de kāf'uñ żammesiyle **kürkiyy**[5] dirler. Reng rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn[6] ve kāf'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṭaġ keçisi dirler.[7] Yaʿnī yābān keçisi didükleri ḥayvāndur. ʿArabī'de kesr ve medle **imā** dinür ve[8] **maʿz-ı cebel** daḫı dinür.[9] Velī lafẓı istidrāk içündür. Velākin lafẓından taḫfīf olınmışdur.[10] Ḳażiyyede medḫali yoḳdur. Ancaḳ vezn içün īrād olınmışdur. **[E. 125b]** Neng nūn-ı evvelüñ fetḥasıyla ve nūn-ı ṯānī[11] ve kāf-ı ʿAcem'üñ iskānlarıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de mıṣraʿ-ı ṯānī evvelinde olan ʿār lafẓıdur.[13] ʿArabī'de daḫı **ʿār** dirler. Ḫatne ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve tā-ı ḳaraşet ile[14] ve nūn ve hā-ı ʿalāmetle[15] Fārsī'dür. Türkī'de sünnet dirler ki uşacuḳları[16] iderler. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[17] ve tā-ı ḳaraşetden ṣoñra elif-i memdūde ve nūn-ı sākine[18] ile **ḫıtān** dinür. Minnet Türkī'de müstaʿmel luġatdur[19] aṣlıʿ Arabī'dür. Kişi eyledügi nesneyi başa ḳaḳımaġa dirler.[20] Taʿdād-ı niʿmet maʿnāsına.[21] Ammā bunda minnetden murād şükrdür zīrā[22] sipās ile tefsīr olınmışdur. **[H. 105a]** Sipās sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[23] ve bā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla[24] ve elif ve sīn-i mühmele-i **[Z. 63b]** ṯāniyenüñ[1] sükūnıyla Fārsī'dür. Ögmek maʿnāsınadur.[2]

---

1 meşhūr bir ḳuş adıdur : bir meşhūr ḳuşa dirler H
2 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ H
3 ʿAcemī'nüñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
4 nūn ve āḫirinde kāf-ı ʿAcemī'nüñ iskānlarıyla : nūn-ı sākineden ṣoñra kāf-ı ʿAcemī ile H
5 kürkiyy : kūkiyy Z
6 fetḥasıyla ve nūn : fetḥiyle ve nūn'uñ H
7 dirler : dimekdür H
8 ve : -E, -Z
9 dinür : dirler Z, H
10 velākin lafẓından taḫfīf olınmışdur : velākin dimekdür E, Z
11 nūn-ı evvelüñ fetḥasıyla ve nūn-ı ṯānī ve : nūn-ı meftūḥa ve ikinci nūn-ı sākine H
12 kāf-ı ʿAcemī'nüñ iskānlarıyla : ʿkāf-ı Acemiyye'nüñ iskānlarıyla Z; āḫirinde kāf-ı ʿAcemī'le H
13 lafẓıdur : maʿnāsınadur H
14 fetḥasıyla ve … ile : fetḥasıyla ve tā-ı ḳaraşet Z; fetḥiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla H
15 nūn ve hā-ı ʿalāmetle : nūn'la H
16 uşacuḳları : oġlancuḳları H
17 kesriyle : kesresiyle Z
18 elif-i memdūde ve nūn-ı sākine : elif ve nūn H
19 müstaʿmel luġatdur : meşhūrdur E, Z
20 kişi eyledügi nesneyi başa ḳaḳımaġa dirler : -E, -Z
21 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z; taʿdād-ı niʿmet maʿnāsına : -H
22 ammā bunda minnetden murād şükrdür zīrā: bunda murād olan şükrdür ki E, Z
23 sīn-i mühmelenüñ kesresiyle : kesr-i sīn-i mühmele ile H
24 ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla: ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcemī'nüñ fetḥiyle H

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭurna kü mefʿūlü **lengdür ren** fāʿilātün **g ṭaġ keçi** mefʿūlü **[E. 126a] si velī neng** fāʿilātün **ʿār oldı** mefʿūlü **ḫatne sünnet** fāʿilātün **minnet di** mefʿūlü **miş sipāsa** fāʿilātün

4 **Hef-dānedür**[3] **ʿaşūrā aşı vü yaġ rūġan**

Biryān aşına gūd-āb[4] **dirler çanaġa kāse**

Hef-dāne Fārsī'dür. Allāhu aʿlam heft ile dāneden terkīb olınur[5] taḫfīfen tā'sı ḥaẕf olınmışdur ʿāşūre günündeki māh-ı muḥarremü'l-ḥarāmuñ[6] onuncı günidür. Pişürdükleri ṭaʿāma dinür.[7] Yidi dürlü dāneden pişdügi içün hef-dāne dirler. ʿArabī'de **ḳaṭine** dirler.[8] Yağ Türkī'dür sāde yaġdur ki pilava ve sāʾir ṭaʿāma ḳoyarlar.[9] ʿİnde'l-ʿavām ṣaġ yaġı dimekle maʿrūfdur.[10] Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ żammıyla[11] ve vāv-ı sākine ile ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve sükūn-ı nūn ile rūġan dirler.[12] ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle ve kesriyle daḫı luġatdur [13] ve mīm ve nūn'uñ[14] **[E. 126b]** iskānlarıyla **semn/simn** dinür. Biryān Türkī'dür bir aşa dirler ki altında pirinç pişürürler. Fārsī'de gūd-āb[15] dirler. Taʿrīb idüp[16] **cūzāb** dirler. Çanaḳ Türkī'dür. Fārsī'de kāse dirler.[17] ʿArabī'de ḳāf'uñ fetḥasıyla[18] **ḳaṣʿa** maʿnāsınadur.[19]

---

1 elif ve sīn-i mühmele-i ṣāniyenüñ : elif ve sīn-i mühmele ve ṣāniyenüñ Z; elif-i memdūde ile ve āḫirindeki sīn-i mühmelenüñ H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E ; ögmek maʿnāsınadur : -H
3 hef-dāne : hef-tāne H
4 gūd-āb : gūz-āb Z
5 olınur : olup Z; olınup H
6 muḥarremü'l- ḥarāmuñ : muḥarremüñ E
7 dinür : dirler Z, H
8 dirler : maʿnāsınadur Z
9 ḳoyarlar : ḳorlar E, Z
10 ʿinde'l-ʿavām ṣaġ yaġı dimekle maʿrūfdur : -E, -Z
11 żammıyla : żammesiyle Z, H
12 ve vāv-ı sākine ile ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla… rūġan dirler : rūġan dinür H
13 fetḥiyle ve kesriyle daḫı luġatdur : fetḥasıyla ve kesresiyle daḫı luġatdur Z; fetḥasıyla H
14 mīm ve nūn'uñ: mīm'üñ ve nūn'uñ Z; mīm ve nūn'la H
15 gūd-āb : gūz-āb Z
16 idüp : olınup Z
17 dirler : dinür H
18 ḳāf'uñ fetḥasıyla : -Z, -H
19 maʿnāsınadur : dirler H

[H. 105b] Taḳṭīʿ-i Beyt

hef-dāne mefʿūlü **dür ʿāşūrā** fāʿilātün **aşı vü** mefʿūlü **yaġ rūġan** fāʿilātün **biryān a** mefʿūlü **şına gūd-āb**[1] fāʿilātün **dirler ça** mefʿūlü **naġa kāse** fāʿilātün

5 **Encām şoñ u düşnām sögmek sitāyiş ögmek**

Deşt ovadur legen ṭaşt pingān dinildi ṭasa

Encām elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla[2] ve elif ve mīm'üñ iskānlarıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de şoñ dirler. Meşelā bir nesnenüñ şoñuna ve āḫirine dirler.[4] **ʿĀḳıbet** ve **nihāyet** ve **āḫir** maʿnālarınadur.[5] Düşnām dāl-ı mühmelenüñ **[E. 127a]** żammesiyle[6] ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve elif ve mīm'üñ iskānlarıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de sögmek **[Z. 64a]** maʿnāsınadur.ʿArabī'de **şetm** ve **sebb** gibi. Sitāyiş sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve baʿde'l-elif yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ kesresiyle ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ism-i maṣdardur[8] Fārsī'dür. Türkī'de ögmek ve ögüş maʿnāsınadur.[9] ʿArabī'de **medḥ** gibi. Deşt dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[10] ve şīn-i muʿcemenüñ[11] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ova dirler ki[12] yazı ve ḳır didükleri maʿnādur. ʿArabī'de **ṣaḥrā** maʿnāsınadur.[13] Legen lām'uñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ[14] fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile[15] Türkī'dür. Baḳırdan bir ẓarfdur ki ṭaʿām vaḳtinde üzerine[16] el yurlar ve abdest alurlar ve içinde eşvāb[17] daḫı yurlar. Fārsī'de ṭā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[18] ve şīn-i **[E. 127b]** muʿcemenüñ ve tā-ı

---

1 şına gūd-āb : şına gūz-āb Z
2 ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E
3 elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve cīm-i… ve elif ve mīm'üñ iskānlarıyla : fetḥiyle H
4 dirler : dinür H
5 ʿāḳıbet ve nihāyet ve āḫir maʿnālarınadur : ʿāḳıbet ve āḫir maʿnāsınadur H
6 żammesiyle : żammıyla H
7 ve elif ve mīm'üñ iskānlarıyla : -H
8 kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla… ism-i maṣdardur : kesriyle ve tā-ı ḳaraşetle H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
10 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
11 muʿcemenüñ : muʿceme E, Z
12 dirler ki : dimekdür, yaʿnī H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
14 kāf-ı ʿAcem'üñ Z : kāf'uñ E; kāf-ı ʿAcemī H
15 ve nūn-ı sākine ile : -H
16 vaḳtinde üzerine : maḥallinde üzerinde H
17 eşvāb : esbāb Z, H
18 fetḥasıyla : fetḥiyle H

müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ[1] iskānlarıyla **[H. 106a]** ṭaşt dirler.[2] ʿArabī'de daḫı **ṭaşt** dirler. Şīn-i muʿceme ile ve mühmele ile luġatdur.[3] Pingān ba-ı ʿAcem'üñ kesriyle[4] ve sükūn-ı nūn ile ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ve nūn-ı sākine ile[5] Fārsī'dür. Türkī'de ṭas dirler.[6] Bir ẓarfdur içinde ḫoşāb yirler.[7] ʿArabī'de daḫı **ṭās** dinür. Aṣlı ʿArabī'den meʾḫūẕdur.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

encām[9] mefʿūlü **ṣoñ u düşnām** fāʿilātün **sögmek si** mefʿūlü **tāyiş ögmek** fāʿilātün **deşt ova** mefʿūlü **dur legen ṭaşt** fāʿilātün **pingān di** mefʿūlü **nildi ṭasa** fāʿilātün

6 **Enkür üzüm erikdür ālū murūd amrūd**

Sīb elma nar enār u gülnār di kirasa

Enkür elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[10] baʿżılar kāf-ı ʿAcemī'le dimişdür.[11] **[E. 128a]** Ve vāv ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de üzüm dirler. ʿArabī'de kesr-i ʿayn ve fetḥ-i nūn'la ve sükūn-ı bā ile [12] **ʿineb** maʿnāsınadur.[13] Erik Türkī'dür. Bu daḫı bir mīvedür ki[14] envāʿına şāmil ism-i ʿāmdur.[15] Fārsī'de elif-i memdūde ve lām-ı mażmūmeve vāv-ı sākine ile[16] ālū dirler. ʿArabī'de kesre-i hemze ve müşedded-i cīm-i ʿArabī ile **iccāṣ** dinür.[17] Murūd mīm'üñ ve rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle[18] ve sükūn-ı vāv[19] ile Fārsī'dür. Türkī'de amrud **[Z. 64b]** dirler. Taḳdīm-i rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[20] armud didükleri

1 fevḳiyyenüñ : fevḳāniyyenüñ Z
2 dirler : dinür H
3 şīn-i muʿceme ile ve mühmele ile luġatdur : -H
4 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcem'üñ kesresiyle Z; Fārsī'nüñ kesriyle H
5 sükūn-ı nūn ile ve kāf-ı ʿAcem'üñ … nūn-ı sākine ile : nūn-ı sākine ile ve kāf-ı ʿAcemī ile H
6 dirler : dinür H
7 yirler : dirler E
8 Bir ẓarfdur içinde ḫoşāb yirler. ʿArabī'de daḫı ṭās dinür. Aṣlı ʿArabī'den meʾḫūẕdur : -H
9 encām : encām ṣoñ H
10 ʿArabī'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammıyla E; fetḥa-i elif ve sükūn-ı żamm-ı kāf-ı ʿArabī H
11 dimişdür : dimiş E; baʿżılar kāf-ı ʿAcemī'le dimişdür : -H
12 kesr-i ʿayn ve fetḥ-i nūn'la ve sükūn-ı bā ile : kesre-i ʿayn-ı mühmele ve nūn-ı meftūḥa ile E, Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 mīvedür ki : mīvedür E; yimişdür H
15 şāmil ism-i ʿāmdur : şāmildür H
16 elif-i memdūde ve lām-ı… sākine ile : medd-i elif ve żamm-ı lām'la ve sükūn-ı vāv'la H
17 dinür : maʿnādur H
18 rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle ve rā'nuñ żammeleriyle Z; żammıyla E
19 sükūn-ı vāv : vāv-ı sākine H
20 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla: rā-ı mühmele ile E, Z

mīvenüñ ismidür. ʿArabī'de[1] żamm-ı kāf-ı ʿArabī ile[2] ve sükūn-ı mīm ve ṣā-ı müṣelleṣenüñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve āḫirinde yā-ı sākine[3] ile **kümṣerā** dinür.[4] Sīb sīn-i mühmelenüñ kesriyle[5] ve yā-ı **[H. 106b]** ḥuṭṭī[6] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de elma dirler envāʿı olur. İyüsi sinap ve misket[7] elmasıdur.[8]ʿArabī'de żamm-ı[9] tā-ı ḳaraşet ile **tüffāḥ** dinür.**[E. 128b]** Nar meşhūr mīvedür.[10] Bunuñ daḫı envāʿı olur. İyüsi lifan narıdur ve emlisidür.[11] Fārsī'de ve Türkī'de meşhūrdur. Enār daḫı Fārsī'de ve Türkī'de müstaʿmeldür.[12] ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve müşedded mīm-i meftūḥa ile[13] **rümmān** dirler. Gülnār kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve lām-ı sākine ve nūn-ı meftūḥa ve elif ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[14] Fārsī'dür. Türkī'de kiras didükleri mīvedür. ʿArabī'de **ḳarāṣiyā** dirler.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

enkūr ü mefʿūlü **züm erikdür** fāʿilātün **ālū mu** mefʿūlü **rūd amrud** fāʿilātün **sīb elma** mefʿūlü **nar enār u** fāʿilātün **gülnār** mefʿūlü **di kirasa** fāʿilātün[16]

7 **Atmaca bāşe āleh ṭavşancıl u ṭoġan bāz**

Yūḫe delüce ṭoġan hem şeb-pere yarasa

Atmaca Türkī'dür. Sibāʿ-ı ṭuyūr envāʿından bir nevʿi ḳuşdur. Ḳolda gezdirüp **[E. 129a]** taʿlīm ile[17] avladurlar. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥade-i[18] meftūḥa ve elif ile ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile[19] bāşe dirler. ʿArabī'de āḫirinde ḳāf ile

---

1 ʿArabī'de : ʿArab E
2 żamm-ı kāf-ı ʿArabī ile : żamm-ı kāf'la E, Z
3 yā-ı sākine : yā E, Z
4 dinür : dirler H
5 kesriyle : kesresiyle Z
6 yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
7 sināb ve misket : misket ve sināb Z
8 dirler, envāʿı olur. İyüsi sināb ve misket elmasıdur : didükleri mīvedür H
9 żamm-ı : żamme-i Z ,H
10 meşhūr mīvedür : meşhurdur E
11 Bunuñ daḫı envāʿı olur. İyüsi lifan narıdur ve emlisidür : -H
12 Fārsī'de ve Türkī'de… müstaʿmeldür : Fārsī'de enār dinür ikisi bile Türkī'de meşhūrdur H
13 rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve müşedded mīm-i meftūḥa ile : żamme-i rā-ı mühmele ile E, Z
14 lām-ı sākine ve nūn-ı meftūḥa ve elif ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : lām'uñ sükūnıyla H
15 dirler : dinürH
16 gülnār mefʿūlü di kirāsa fāʿilātün : gülnār di mefʿūlü kirāsa fāʿilātün H
17 taʿlīm ile : av H
18 muvaḥḥade-i : muvaḥḥade H; muvaḥḥade-i -Z
19 meftūḥa ve elif ile ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile : -H

bāşaḳ dirler. Āleh elif-i memdūde ve lām-ı meftūḥa ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de ṭavşancıl didükleri yırtıcı ḳuşdur ki[2] yırtıcılaruñ seyyididür dirler.[3]ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ żammıyla[4] ve feṯ-i ḳāf ve elif ve bāʾ ile **ʿuḳāb** dirler.[5] Ṭoġan Türkī'dür. Bu daḫı envāʿ-ı sibāʿdandur ḳolda gezdürüp taʿlīm ile av[6] avladurlar. Çaḳır cümlesine şāmildür.[7] Fārsī'de **[H. 107a]** bā-ı muvaḥḥadenüñ feṯḥiyle[8] ve elif ve zā-ı ʿArabī'nüñ[9] iskānlarıyla bāz dirler.[10] ʿArabī'de daḫı **bāz** dinür. Yūḫe yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ żammıyla[11] ve vāv-ı sākine[12] ve ḫā-ı muʿcemenüñ feṯḥiyle[13] ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle[14] Fārsī'dür. Türkī'de delüce ṭoġan **[Z. 65a]** didükleri ḳuşdur ki[15] kerkes ḳuşı daḫı dirler. ʿArabī'de **yüʾyüʾ** dinür iki bile yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ żammeleriyle[16] Şeb-pere şeb ile pereden **[E. 129b]** teʾlīf olınmışdur.[17] [*Şeb şīn-i muʿcemenüñ feṯḥiyle*[18] *ve ba-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla gice maʿnāsınadur. Pere bā-ı ʿAcem'üñ*[19] *ve rā-ı mühmelenüñ feṯḥiyle*[20] *ve hā-ı ʿalāmetle perīden'den müştaḳ ṣīġa-i fāʿildür ki aṣlı perende'dür uçucı dimekdür. Nūn ile dāl'ı ḥaẕf idüp*[21] *pere olmışdur. Bi-ḥasebi't-terkīb gice uçucı dimek olur. Mużāfun ileyhi taḳdīm olınup şeb-pere dinilmişdür.*][22] Türkī'de yarasa didükleri ḳuşcuġazdur ki gice ile uçar. Gündüz güneşe baḳamaz. Ol eclden gündüz çıḳup[23] uçamaz dirler.

---

1 elif-i memdūde ve lām-ı meftūḥa ile : medd-i hemze ile ve lām'uñ feṯḥasıyla H
2 ki : -E
3 dirler : -E
4 żammıyla : żammesiyle Z
5 ve elif ve bāʾ ileʿuḳāb dirler : taḫfīfle ʿuḳāb dinür H
6 taʿlīm ile av : taʿlīm ile E; taʿlīm ile -H
7 çaḳır cümlesine şāmildür : -E, -Z
8 bā-ı muvaḥḥadenüñ feṯḥiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ feṯḥasıyla Z; evveli bā-ı muvaḥḥade ile H
9 elif ve zā-ı ʿArabī'nüñ : elif ve zā-ı ʿArab'uñ E; ve āḫiri zā-ı muʿceme ile H
10 dirler : dinür H
11 taḥtāniyyenüñ żammıyla : ṭaḥtaniyyenüñ żammesiyle Z
12 vāv-ı sākine : vāv'uñ sükūnıyla H
13 feṯḥiyle : feṯḥasıyla Z
14 ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle : -H
15 ki : -E
16 yüʾyüʾ dinür , iki bile yā-ı müşennāt-ı… żammeleriyle : żammeteyn ile yüʾyüʾ dinür E, Z
17 şeb-pere şeb ile pereden teʾlīf olınmışdur : -H
18 feṯḥiyle : feṯḥasıyla Z
19 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
20 feṯḥiyle : feṯḥasıyla Z
21 idüp : olınup Z
22 italik yazılan kısım : -H
23 çıḳup : -E

ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ṣaḥīḥdür ve[1] żammıyla ve fā-ı müşeddedenüñ fetḥiyle[2] **ḫuffāş** dinür.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

atmaca mefʿūlü **bāşe āleh** fāʿilātün **ṭavşancı** mefʿūlü **l u ṭoġan bāz** fāʿilātün **yūḫe de** mefʿūlü **lüce ṭoġan** fāʿilātün **hem şeb-pe** mefʿūlü **re yarasa** fāʿilātün

8 **İvmek sevinmek ile oldı baṭar velīkin [E. 130a]**

Hem ḫārḫār dirler olsa göñülde ṭasa[4]

İvmek sevinmekle Türkī ʿibāretdür.[5] Yaʿnī ḳatı ziyāde sevinüp şād olmaġa dirler.[6] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ ve ṭā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ[7] sükūnıyla baṭar dirler.ʿArabī'de daḫı **baṭar** maʿnāsınadur.[8] Şiddet-i feraḥ gibi.[9] Luġat-ı müşterekdür.[10] Ḫārḫār iki bile ḫā-ı muʿcemelerüñ fetḥalarıyla Fārsī'dür. Türkī'de tasa maʿnāsınadur[11] ki kişinüñ derūnına[12] müstevlī olur bir[13] ʿilletdür. **[H. 107b]** ʿArabī'de **ġuṣṣa** maʿnāsınadur.[14] Ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[15] ve teşdīdle Türkī'de daḫı ġuṣṣa ve ḳasāvet dinür.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ivmek se mefʿūlü **vinmek ile** fāʿilātün **oldı ba** mefʿūlü **ṭar velīkin** fāʿilātün **hem ḫār** mefʿūlü **ḫār dirler** fāʿilātün **olsa gö [E. 130b]** mefʿūlü **ñülde tasa**[17] fāʿilātün

1 fetḥiyle ṣaḥīḥdür ve : -Z, -H
2 fā-ı müşeddedenüñ fetḥiyle : teşdīd ile E, Z
3 dinür : dirler Z
4 ṭasa : dasa Z; tasa H
5 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür H
6 olmaġa dirler : olmaḳdur Z, H
7 mühmelenüñ : ġayr-i menḳūṭanuñ H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 şiddet-i feraḥ gibi : müşeddede feraḥ maʿnāsına H
10 müşterekdür : müşterekedür Z
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
12 derūnına : göñlüne H
13 bir : -E
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, dinür H
15 fetḥasıyla : fetḥiyle Z
16 ḳasāvet dinür : ḳaṣāvet dirler E, Z
17 tasa : dasa Z

9 **Şādī me-kon tu bā-sūr endüh me-yār bā-sūk**

Sevinme sen düğüne ġuṣṣa getürme yasa

[Z. 65b] Bu beytüñ mıṣrāʿ-ı ṣānīsi mıṣraʿ-ı evvelinüñ[1] leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzerine[2] tefsīr vāḳiʿ olmışdur.[3] Nitekim mürūr eyleyen[4] ḳıṭʿalarda mirāren ẕikri sebḳat eylemişdür. Meṣelā[5] şādī me-kon terkībi[6] Fārsī'dür. Türkī'de sevinme dimekdür. ʿArabī'de **lā-tefriḥ** maʿnāsınadur.[7] Tu żamme-i tā-ı ḳaraşet ile Fārsī'dür. Türkī'de sen dimekdür. ʿArabī'de **ente** maʿnāsına. Bā-sūr Fārsī'dür. Türkī'de dügüne dirler.[8] Meṣelā tezvīc ve sünnet vaḳtinde eyledükleri şenlige[9] Türkī'de dügün dirler.[10] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammıyla[11] ve vāv'uñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[12] sūr dirler. ʿArabī'de **velīme** maʿnāsına[13] ki sürūr u şaẕlıḳ[14] vaḳtinde itdükleri ṭaʿāmdur gerek[15] tezvīc dügününde olsun[16] ve gerek[17] sünnet dügününde **[E. 131a]** olsun ve ġayr-i şenlikde olsun lākin istiʿmāli tezvīc ṭaʿāmında eẕherdür.[18] **[H. 108a]** Zīrā beyne'l-ʿArab ṭaʿām-ı ʿarūse velīme dirler. Ve sünnet ṭaʿāmına[19] **iʿẕār** ve **vilādet** daʿvetine **ʿaḳīḳa** dirler[20] ve ḳudūm-ı misāfir içün itdükleri daʿvete **naḳīʿa** dirler. Ve iḥdāṣ-ı binā içün olan daʿvete **vekīre** dirler. Ve muṣībet vaḳtinde olan daʿvete **veżīme** dirler.[21] Ve şol ṭaʿāma ki bi-ġayr-i sebeb[22] ola **meʾādibe** dirler. Ḥāṣılı ʿArabī'de esmā-ı maḫṣūṣa[23] iledür. Ammā Türkī'de muṭlaḳ şenlige dügün ve

---

1 evvelinüñ : evveline H
2 üzerine : üzere H
3 tefsīr vāḳiʿ olmışdur : tefsīridür Z
4 mürūr eyleyen : sebḳat iden H
5 meṣelā : -E
6 terkībi : -H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 dirler : dimekdür H
9 eyledükleri şenlige : eyledükleri şenlikdür; itdükleri şenlige H
10 dirler : -E, -Z
11 żammıyla : żammesiyle Z, H
12 ve vāv'uñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
13 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z, H
14 şaẕlıḳ : şādilik H
15 ṭaʿāmdur gerek : ṭaʿām H
16 olsun : -E, -H
17 ve gerek : -H
18 eẕherdür : eẕherdür ki H
19 ṭaʿāmına : daʿvetine H
20 dirler : -Z, -H
21 ve muṣībet vaḳtinde olan daʿvete vażīme dirler : -E
22 sebeb : sebebin Z
23 ḥāṣılı ʿArabī'de esmāʾ-ı maḫṣūṣa : el-ḥāṣıl ʿArabī'de esmāʾ-ı maḫṣūṣ H

Fārsī'de sūr dirler. Endüh hemze-i meftūḥa[1] ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[2] ve hā-ı aṣliyye-i hevveziyye[3] ile Fārsī'dür. Endūh lafẓından muḫaffefdür. Türkī'de ġuṣṣa dinür. ʿArabī'de **ġam** ve **hemm** ve **ḥüzn** gibi. Me-yār mīm-i meftūḥa ile Fārsī'dür. Türkī'de getürme dimekdür. Bi-ḥasebi't-terkīb Fārsī'de endüh me-yār Türkī'de ġuṣṣa getürme yaʿnī elem ve ḳasāvet çekme dimekdür.[4] ʿArabī'de **lā-taġammem [E. 131b]** ve **lā-taḥzen** maʿnālarınadur.[5] Bā-sūk Fārsī'dür. Bu daḫı sūr vezninde anuñ muḳābilidür. Türkī'de[6] yas dirler. ʿArabī'de **mātem** maʿnāsına.[7] Türkī'de daḫı mātem ve yas ve muṣībet dirler müşterekdür.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

şādī me- mefʿūlü **kon tu bā-sū** fāʿilātün **r endüh me-** mefʿūlü **yār bā-sūk** fāʿilātün **[Z. 66a] sevinme** mefʿūlü **sen dügüne** fāʿilātün **ġuṣṣa ge** mefʿūlü **türme yasa** fāʿilātün

18

El-ḳıṭʿ atu'ş-şāminete ʿaşera der-baḥr-i recez-i maṭvī

ʿĀşıḳ olan iy gül-i ter derd-i dile çāre arar[9]

Bir ṣanemi ḳocmaġıla sīnesine çāre arar[10]

Müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün [H. 108b]

Bu recez-i maṭvi'ī bil tā olasın ehl-i hüner

Bu ḳıṭʿa baḥr-i recezdendür.[11]Aṣlında her mıṣrāʿı dörder[12] kerre müstefʿilün gelür. Cümle eczāsına ṭayy ʿilleti dāḫil olup müfteʿīlün ḳalup maṭvī dinilmişdür.[13] Ṭayy

1 hemze-i meftūḥa : feṭḥ-i hemze H
2 dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle : żamm-ı dāl-ı mühmele ile H
3 hā-ı aṣliyye-i hevveziyye : āḫirinde sükūn-ı hā-ı melfūẓa H
4 yaʿnī elem ve ḳasāvet çekme dimekdür : -H
5 maʿnālarınadur : maʿnāsınadur E, Z
6 muḳābilidür. Türkī'de : żıddıdur H
7 maʿnāsına : gibi H; maʿnāsına -Z
8 dirler, müşterekdür : dinür H
9 arar : ider Z
10 arar : ider Z, H
11 ḳıṭʿa baḥr-i recezdendür : rubāʿī baḥr-i recezden birer rubāʿīdür ki H
12 dörder : dört Z, H
13 müfteʿīlün ḳalup maṭvī dinilmişdür : maṭvī olmışdur E, Z

ʿilletinüñ taʿrīfi evvelki ḳıṭʿada baḥr-i **[E. 132a]** münseriḥ-i maṭvīdür ve mekşūfdur[1] ẕikr olınmışdur.[2]

1 **Pīḫten oldı elemek hem daḫı māşūdur elek**

Hem daḫı aşu gil-i surḫ oldı sepūs oldı kepek

Pīḫten bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[3] ve yā-ı ḥuṭṭī[4] ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla[5] ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[6] Fārsī'dür. Türkī'de elemek maʿnāsına.[7] Meṣelā un elemek gibi. ʿArabī'de nūn'uñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿceme[8] ve lām'uñ iskānlarıyla **naḫl** dirler.[9] Māşū mīm-i meftūḥa ve elif ile ve şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine[10] ile Fārsī'dür. Türkī'de elek dimekdür.[11] Bir āletdür ki anuñla un elerler. ʿArabī'de **münḫal** maʿnāsınadur.[12] Aşu elif-i memdūde[13] ile ve şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine[14] ile Türkī'dür. Ṭopraḳ gibi bir ḳırmızı boyadur. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[15] gil-i surḫ dirler. Sepūs sīn-i mehmūlenüñ fetḥasıyla[16] ve bā-ı ʿAcem'üñ[17] żammesiyle ve vāv'uñ ve āḫirinde sīn-i mühmelenüñ **[E. 132b]** iskānlarıyla[18] Fārsī'dür. **[H. 109a]** Türkī'de kepek dirler ki un elendükden ṣoñra elek içünden geçmeyüp[19] ḳalan iri ḳabuḳlarına dirler. ʿArabī'de żamme-i nūn'la ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[20] ve elif'den ṣoñra lām-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle **nuḫāle** dirler.[21]

---

1 maṭvīdür ve mekşūfdur: maṭvī ve mekşūfdur H; ve mekşūfdur : -E
2 ẕikr olınmışdur : -Z
3 kesriyle : kesresiyle Z
4 yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ kesriyle H
5 ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla : ḫā-ı muʿceme ile H
6 ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile : -H
7 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z, H
8 nūn'uñ fetḥasıyla ve ḫā-ı muʿceme : nūn'uñ fetḥī ve ḫa-ı muʿceme ile H
9 dirler : maʿnāsınadur H
10 mīm-i meftūḥa… vāv-ı sākine : fetḥ-i mīm ve żamm-ı şīn-i muʿceme ile ve vāv-ı aṣliyye H
11 dimekdür : dinür H
12 maʿnāsınadur : dinür H
13 elif-i memdūde : medd-i hemze H
14 vāv-ı sākine : vāv-ı melfūẓa H
15 kesriyle : kesresiyle Z
16 fetḥasıyla : fetḥiyle H
17 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z; ʿAcemī'nüñ H
18 ve vāv'uñ ve āḫirinde sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
19 elek içinden geçmeyüp : elekden geçmeyüp içinde E, Z
20 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿcemenüñ fetḥasıyla Z; muʿceme ile H
21 ve elif'den ṣoñra lām-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle nuḫāle dirler : nuḫāle dinür H

Taḳṭīʿ-i Beyt

pīḫten ol müfteʿilün **dı elemek** müfteʿilün **hem daḫı mā** müfteʿilün **şūdur elek** müfteʿilün **hem daḫı a** müfteʿilün **şu gil-i surḫ** müfteʿilün **oldı sepū** müfteʿilün **s oldı kepek** müfteʿilün

2 **Ḫˇāher ḳız ḳardeşe di māder ana ata peder [Z. 66b]**

Ādeme merdüm di velī merdüm-i çeşm oldı bebek

Ḫˇāher ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[1] ve vāv-ı resmī ile[2] ve elif-i memdūden ṣoñra[3] hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[4] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳız ḳardeş dimekdür.[5] ʿArabī'de żamme ile **uḫt** maʿnāsıdur. Māder mīm-i meftūḥa ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de ana dinür ki **[E. 133a]** babanuñ muḳābilidür. ʿArabī'de żamme[7] ve teşdīdle **umm** maʿnāsınadur.[8] Ata Türkī'dür. Yaʿnī baba dimekdür ki ananuñ muḳābilidür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile peder dirler.[9]ʿArabī'de fetḥa[10] ile **eb** maʿnāsınadur. Ādem elif-i memdūde ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[11] ve mīm-i sākine ile[12] ʿArabī ʿibāretdür. Ammā Türkī'de meşhūrdur kişi maʿnāsınadur.[13] Nitekim bir kişi veyāḫud birḳaç kişi diyecek yirde bir ādem veyā[14] birḳaç ādem dirler. Fārsī'de **[H. 109b]** mīm-i meftūḥadan ṣoñra[15] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve żamme-i dāl-ı mühmele ile ve mīm-i sākine ile[16] merdüm dirler. ʿArabī'de **insān** ve **ādem** ve **recül** cümle bu maʿnāyadur.[17] Ammā insān müẕekkere ve müʾenneṯe şāmildür. Merdüm-i çeşm Fārsī'dür. Türkī'de bebek

---

1 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
2 ile : -E
3 elif-i memdūden ṣoñra : medle ve E, Z
4 fetḥasıyla : fetḥiyle H
5 dimekdür : dirler H
6 mīm-i meftūḥa ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve rā-ı… sükūnıyla : -H
7 żamme : żamm Z, H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
9 ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile peder dirler : peder dinür H
10 fetḥa : fetḥ H
11 fetḥasıyla : fetḥiyle Z
12 elif-i memdūde ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıylave mīm-i sākine ile : med ve fetḥle H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
14 veyā : ve E, Z
15 mīm-i meftūḥadan ṣoñra : mīm-i meftūḥa E, Z
16 żamme-i dāl-ı mühmele ile ve mīm-i sākine ile : dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammıyla H
17 insān ve ādem ve recül cümle bu maʿnāyadur : insān daḫı dinür H

dirler ki gözlerüñ ḳarası içinde görinen tims̱āle dinür.[1] ʿArabī'de **insānu'l-ʿayn** maʿnāsınadur.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫ̬ʷāher ḳız müfteʿilün **[E. 133b] ḳardeşe di** müfteʿilün **māder ana** müfteʿilün **ata peder** müfteʿilün **ādeme mer** müfteʿilün **düm di velī** müfteʿilün **merdüm-i çeş** müfteʿilün **m oldı bebek** müfteʿilün

3 **Hīme vü hīzümdür odun hem daḫ̬ı ḫ̬ākīster kül**

Āz̤er od engişt kömür aḫ̬ker köz yaʿnī zelek

Hīme hā-ı hevvezüñ kesresiyle[3] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[4] ve mīm-i meftūḥa ile[5] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de odun dirler.[6] Hīzüm daḫ̬ı hā-ı meksūre[7] ve yā-ı müs̱ennāt-ı taḥtāniyyenüñ[8] sükūnıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ żammesiyle[9] ve mīm-i sākine ile[10] Fārsī'dür. İkisi bile Türkī'de odun maʿnāsınadur.[11] **[Z. 67a]** ʿArabī'de ḥā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve ṭā-ı mühmele ile **ḥaṭab** dirler.[12] Ḫ̬ākister ḫ̬ā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[13] ve elif ile ve kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[14] ve sükūn-ı sīn-i mühmele[15] ile ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[16] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[17] Fārsī'dür. Türkī'de kül dirler ki odun yanduḳdan ṣoñra yirinde ḳalur. **[E. 134a]** ʿArabī'de rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥiyle **remād** dirler.[18] Āz̤er elif-i memdūde ve z̤āl-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve[19] rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 110a]** od dirler ve

---

1 gözlerüñ ḳarası içinde görinen tims̱āle dinür : gözüñ ḳarası içinde olan degirmi şeyʾdür H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
3 kesresiyle : kesriyle H
4 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : yā-ı sākine ile H
5 mīm-i meftūḥa ile : mīm'üñ fetḥiyle H
6 ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de odun dirler : -H
7 hā-ı meksūre : kesr-i hā-ı hevvez ile H
8 müs̱ennāt-ı taḥtāniyyenüñ : ṭaḥtāniyye-i müs̱ennāt Z; müs̱ennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükunıyla -H
9 ʿArabiyye'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammesiyle E; ʿArabī'nüñ żammıyla H
10 ve mīm-i sākine ile : -H
11 ikisi bile Türkī'de odun maʿnāsınadur : odun maʿnāsınadur Z; odun maʿnāsına E
12 ḥā-ı… ve ṭā-ı mühmele ile ḥaṭab dirler : fetḫ̬-i ḫ̬ā-ı ḥuṭṭī ile ḥaṭab maʿnāsınadur H
13 fetḥasıyla : fetḥiyle H
14 ve elif ile ve kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle : ve kāf-ı ʿArabī'nüñ kesriyle H
15 sükūn-ı sīn-i mühmele : sükūn-ı sīn E; sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla H
16 fetḥasıyla : fetḥiyle H
17 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
18 fetḥiyle remād dirler : fetḥalarıyla remād dirler Z; fetḥiyle remād dinür H
19 elif-i memdūde ve z̤āl-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve : -E

āteş daḫı dirler.[1] Ammā āteş Fārsī'dür. Lākin Türkī'de meşhūr ve müstaʿmel luġatdur.[2] ʿArabī'de **nār** dirler.[3] Engişt elif-i meftūḥa ve[4] nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[5] ve şīn-i muʿcemenüñ[6] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de kömür dirler ki ḳış eyyāmında manḳalda yaḳarlar. Odundan ḥāṣıl olur. ʿArabī'de fā'nuñ fetḥasıyla ve ḥā-ı mühmelenüñ[7] ve mīm'üñ iskānlarıyla **faḥm** dirler. Aḫker elif-i meftūḥa ve[8] ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[9] fetḥiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[10] Fārsī'dür. Türkī'de köz dirler. Yaʿnī[11] odun ve kömür yanduḳdan ṣoñra ḥāsıl olan ḳırmızı ḳordur.[12] Zelek daḫı dinür[13] zā-ı menḳūṭanuñ[14] ve lām'uñ fetḥalarıyla ve kāf-ı sākine ile bu maʿnāyadur Fārsī'de ve[15] Türkī'de köz dirler. ʿArabī'de cīm'üñ fetḥiyle[16] rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[17] **cemr [E. 134b]** dinür.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hīme vü hī müfteʿilün **zümdür odun** müfteʿilün **hem daḫı ḫā** müfteʿilün **kister kül** müfteʿilün **āẕer od en**müfteʿilün **gişt kömür** müfteʿilün **aḫker köz** müfteʿilün **yaʿnī**[19]**zelek** müfteʿilün

4 **Zinde diri jende yamalu ṭona di daḫı edīm**

Saḫtiyān u çerm gön ü pūst deri ḫˇāst dilek

Zinde zā-ı menḳūṭanuñ kesriyle[1] ve nūn-ı sākine ile[2] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[3] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[4] Fārsī'dür. Türkī'de diri dirler[5] ki ölinüñ **[H. 110b]**

---

1 dirler : dinür Z, H
2 müstaʿmel luġatdur : müstaʿmeldir E
3 dirler : dinür H
4 elif-i meftūḥa ve : hemze-i meftūḥadan ṣoñra H
5 kesriyle : kesresiyle Z
6 muʿcemenüñ : muʿceme Z; menḳūṭanuñ H
7 fetḥasıyla ve ḥā-ı mühmelenüñ : fetḥiyle ve ḥā-ı ḥuṭṭī ve H
8 elif-i meftūḥa ve : hemze-i meftūḥadan ṣoñra H
9 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
10 ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla : -H
11 yaʿnī : -E
12 ḳırmızı ḳordur : ḳordur ki ḳırmızı olur H
13 dinür : -E, -Z
14 menḳūṭanuñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiye Z
15 ve kāf-ı sākine ile bu maʿnāyadur, Fārsī'de ve : bu maʿnāyadur, Fārsī'dür H
16 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
17 rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -E, -Z
18 dinür : dirler Z
19 yaʿnī : daḫı H

muḳābilidür. ʿArabī'de ḥā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla[6] ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı müşeddedenüñ sükūnıyyla[7] **ḥayy** maʿnāsınadur.[8] **[Z. 67b]** Jende zā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle [9] ve nūn-ı sākine ile[10] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[11] ve hā-ı resmī ile[12] Fārsī'dür. Türkī'de yamalu ṭon dimekdür. Meṣelā eski ve yamalı[13] ṣevbe dirler. ʿArabī'de **murakḳaʿ** maʿnāsına.[14] Edīm hemze-i meftūḥadan ṣoñra[15] ve dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle[16] ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākine [17] ve mīm **[E. 135a]** ile Fārsī'dür. Türkī'de ṣaḫtiyān dirler. Meṣelā ol reng-āmīz deridür ki andan mest ve pā-pūş ve çizme yaparlar. ʿArabī'de daḫı **edīm** dinür. Çerm cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle[18] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[19] ve mīm ile Fārsī'dür. Türkī'de gön dirler ki ḫām ṣıġır gönidür. Pā-pūşlar altına dikerler. Taʿrīb idüp cīm yirinde[20] ṣād-ı mühmele ile ṣerm dirler. Pūst bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[21] ve işbāʿ-ı vāv'la ve sīn-i mühmele[22] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de deri dirler ki ḳoyundan ve keçiden yüzerler. ʿArabī'de cīm-i meksūre ile **cild** maʿnāsınadur.[23] Ḫˇāst ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[24] ve vāv-ı resmī ile rāst ve māst ḳāfiyelerinde[25] istiʿmāl olınur. Fetḥa-i vāḥide ile Fārsī'dür. Türkī'de dilek dirler.[26] Yaʿnī bir kimesne bir

---

1 menḳūṭanuñ kesriyle : ʿArab'uñ kesriyle E; ʿArabī'nüñ kesresiyle Z
2 ile : -E, -Z
3 fetḥasıyla : fetḥiyle H
4 hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : hā-ı ʿalāmetle H
5 dirler : dimekdür H
6 fetḥasıyla : fetḥiyle H
7 yā-ı müşeddedenüñ sükūnıyyla : yāʾnuñ teşdīdiyle E; yā-ı müşeddede Z
8 maʿnāsınadur : dirler E, Z
9 ʿAcem'üñ fetḥiyle : ʿAcem'üñ fetḥasıylaE; ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla Z
10 ile : -H
11 fetḥasıyla : fetḥiyle Z, H
12 hā-ı resmī ile : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
13 eski ve yamalı : yama ile yamanmış H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
15 hemze-i meftūḥadan ṣoñra : elif-i meftūḥa E, Z
16 kesresiyle : kesriyle H
17 āḫir ḥurūf-ı… yā-ı sākine : yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla sükūnıyla Z; yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla E
18 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
19 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : rā-ı mühmele H
20 idüp cīm yirinde : olınup cīm yirine H
21 żammesiyle : żammıyla H
22 mühmele : mühmelenüñ H
23 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
24 muʿcemenüñ fetḥasıyla : muʿceme ile E; muʿcemenüñ fetḥiyle H
25 ḳāfiyelerinde : ḳāfiyesinde H
26 dirler : dinür H

şeyʾi isteyüp dilemege dinür.[1] Meṣelā[2] ol istenecek şeyʾe dilek dirler. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile[3] **maṭlab** maʿnāsınadur.

Takṭīʿ-i Beyt

[E. 135b] zinde diri müfteʿilün **jende yama** müfteʿilün **lu ṭona di [H. 111a]** müfteʿilün **daḫı edīm** müfteʿilün **saḫtiyān u** müfteʿilün **çerm gön ü** müfteʿilün **pūst deri** müfteʿilün **ḫˇāst dilek** müfteʿilün

5 **Boz ata di ḫınk u semend oldı ḳula oldı çemş**

Ser-keş ü süksük yilegen nerm-rev ol k'ola dölek

Boz at Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[4] ve nūn ile kāf'uñ iskānlarıyla[5] ḫınk dirler. ʿArabī'de elif-i[6] meftūḥadan ṣoñra ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[7] ve sīn-i mühmele ile[8] **eġes** dirler.[9] **Eşheb** daḫı dinür. Semend sīn-i mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla ve nūn ile ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳula at dimekdür. Çemş cīm-i ʿAcemī ile **[Z. 68a]** Türkī ʿibāretdür. Yavuz ata dirler ve başı pek olan ata daḫı dirler.[10] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle[11] ve sükūn-ı rā-ı ġayr-i menḳūṭa[12] ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[13] fetḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla ser-keş dirler[14] ki mıṣraʿ-ı ṣānīye[15] **[E. 136a]** ḳayd olınmışdur.[16] ʿArabī'de **cumūḥ** dirler. Süksük sīn-i mühmeleteynüñ żammeleriyle ve kesreleriyle daḫı naḳl olınmış luġatdur[17] ve kāfeyn-i ʿArabī'lerüñ iskānlarıyla[18] Fārsī'dür. Türkī'de yilegen ṭavara dirler. Yaʿnī ziyāde yürigen ola. ʿArabī'de fetḥa-i cīm ile[19] **cevdet** dinür.[1] Nerm-rev

---

1 isteyüp dilemege dinür : dileyüp istemek gibi H
2 meṣelā : -H
3 mīm-i meftūḥa ile : -E, -Z
4 kesriyle : kesresiyle Z
5 kāf'uñ iskānlarıyla : -H
6 elif-i : hemze-i H
7 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
8 ve sīn-i mühmele ile : -E, -Z
9 dirler : dinür H
10 daḫı dirler : dinür H
11 fetḥiyle : fetḥasıyla Z; fetḥī H
12 sükūn-ı rā-ı ġayr-i menḳūṭa : rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
13 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
14 muʿcemenüñ sükūnıyla ser-keş dirler : muʿceme ile ser-keş dinür H
15 ṣānīye : ṣānīde Z
16 mıṣraʿ-ı ṣānīye ḳayd olınmışdur : -H
17 sīn-i… luġatdur : iki bile sīn-i mühmeleynüñ żammıyla ve fetḥiyle cāʾizdür H
18 ʿArabī'lerüñ iskānlarıyla : ʿArab'uñ iskānlarıyla E; ʿArabī kāfeynlerüñ sükūnıyla H
19 fetḥa-i cīm ile : cīm'üñ fetḥiyle H

nūn'uñ fetḥiyle[2] ve rā-ı mühmele-i evvelüñ ve mīm'üñ sükūnıyla[3] ve rā-ı mühmele-i ṣāniyenüñ fetḥiyle[4] ve vāv'uñ sükūnıyla Fārsī'dür.[5] İki kelimeden **[H. 111b]** teʾlīf olınmışdur. Biri nermdür ki maʿnāsı mülāyim dimekdür[6] ve biri rev'dür ki maʿnāsı yüriyicidür. Aṣlı revende'dür. Esbe ṣıfatdur ve insāna ve sāʾir revendegāne daḫı ṣıfat olur. Türkī'de dölek dirler. Yaʿnī yap yap yürürken[7] ve kāhil olan[8] ṭavara dirler. ʿArabī'de[9] ḳāf'dan ṣoñra ṭā-ı mühmele ile **ḳatūf** maʿnāsınadur.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

boz ata di müfteʿilün **ḫınk u semend** müfteʿilün **oldı ḳula** müfteʿilün **oldı çemş** müfteʿilün **ser-keş ü sük** müfteʿilün**[E. 136b] sük yilegen** müfteʿilün **nerm-rev ol** müfteʿilün **k'ola dölek** müfteʿilün

6 **Çend şitābī be-güneh īn revişet tā be-kücā**

Niçe iversin yazuġa bu gidişüñ ḳandaya dek

Bu beytüñ mıṣrā-ı ṣānīsinüñ her bir kelimesi mıṣraʿ-ı evvelüñ her bir kelimesine leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā çend cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ve[11] dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ evvelinde olan niçe lafẓıdur. İstifhām-ı ezmine içün vażʿ olınan edātdur.[13] ʿArabī'de **ilā-metā** maʿnālarınadur.[14] Yaʿnī niçeye dek ve ne zamāna dek[15] diyecek yirde ve ne zamāna dek diyecek maḥalde[16] istiʿmāl olınur. Şitābī şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[17] ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[18] ve elif ile[19] ve bā-ı

---

1 dinür : maʿnāsınadur Z
2 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
3 mühmele-i evvelüñ ve mīm'üñ sükūnıyla : mühmelenüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla E, Z
4 rā-ı mühmele-i ṣāniyenüñ fetḥiyle: rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla E,Z
5 Fārsī'dür : -H
6 mülāyim dimekdür : mülāyimdür H
7 yürürken : yürüyen Z, H
8 olan : -H
9 ʿArabī'de : -Z
10 ḳāf'dan ṣoñra… maʿnāsınadur : fetḥa-i ḳāf ile ḳatūf maʿnāsına E; fetḥa-i ḳāf ile ḳatūf dirler Z
11 fetḥiyle ve nūn-ı sākine ve : fetḥasıyla ve nūn ile E, Z
12 dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : dāl-ı mühmele ile H
13 içün vażʿ olınan edātdur : içündür H
14 maʿnālarınadur : maʿnāsınadur Z, H
15 ve ne zamāna dek : -E
16 ve ne zamāna dek diyecek maḥalde : -Z, -H
17 kesriyle : kesresiyle Z
18 fetḥasıyla : fetḥiyle H
19 elif ile : medle H

muvaḥḥadenüñ **[Z. 68b]** kesriyle[1] ve āḫir-i ḥarf-ıı tehecci olan yā-ı ḫiṭāb ile **[H. 112a]** Fārsī'dür. Türkī'si mıṣrāʿ-ı ṣānīde olan iversin **[E. 137a]** lafẓıdur. Be-günehde olan kāf-ı ʿAcemī'dür. Güneh günāh lafẓından muḫaffefdür[2] Fārsī'dür. Türkī'si[3] mıṣraʿ-ı ṣānīde olan yazuġa lafẓıdur ki yazuġ[4] günāh maʿnāsınadur. ʿArabī'de elif-i meksūre ile **iṣm** maʿnāsınadur[5] ve vāv-ı meksūre ile **vizr** daḫı dinür.[6] Günāh lafẓını taʿrīb idüp cīm-i mażmūme ile **cünāḥ** daḫı bu maʿnāyadur.[7] Īn elif-i meksūre ile[8] Fārsī'dür. Türkī'si mıṣraʿ-ı ṣānī'de olan bu lafżıdur ki esmā-ı işāretdendür ḳarībe.[9] Türkī'de[10] bu dimekdür. ʿArabī'de **hāẕā** maʿnāsınadur.[11] Reviṣet rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[12] ve tā-ı ḳaraṣet ile Fārsī'dür.[13] Āḫirinde tā-ı ḫiṭāb ile aṣlı revīden'den müştaḳ ism-i[14] maṣdardur. Şīn'üñ sükūnıyla revīş gidiş maʿnāsınadur.[15] Tā ile terkīb olınup gidişüñ dimek olur.[16] Türkī'de mıṣraʿ-ı ṣānīde muḳayyeddür ve[17] gidişüñ āḫirinde olan kāf daḫı Türkī'de ḫiṭāb içündür.[18] Nitekim ʿArabī'de **ẕehāb** maṣdardur. Āḫirine bir kāf-ı ḫiṭāb **[E. 137b]** getürüp **ẕehābeke** dirler. Tā be-kücā tā-ı ḳaraṣetüñ fetḥasıyla ve elif ile[19] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[20] ve kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[21] ve cīm-i meftūḥa ve elif[22] ile Fārsī'dür. Türkī'de mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ āḫirinde olan ḳandaya dek lafẓıdur. ʿArabī'de **ilā-eyne** maʿnāsınadur.[23] **Maʿlūm** ola ki tā-be-kücā lafẓınuñ evvelinde olan

---

1 kesriyle : kesresiyle Z
2 muḫaffefdür : muḫaffef olınmışdur Z; taḫfīf olınmışdur H
3 Türkī'si : Türkī'de E
4 yazuġa lafẓıdur ki yazuġ :i yazuġdur ki yazuġ E; yazuġdur ki yazuḳ Z
5 elif-i meksūre ile iṣm maʿnāsınadur : elif-i meksūre ile iṣm maʿnāsına E; kesr ile iṣm dinür H
6 dinür : dirler Z, H
7 bu maʿnāyadur : dirler H
8 elif-i meksūre ile : kesre ile H
9 işāretdendür ḳarībe : işāretdür E; Türkīsi mıṣraʿ-ı ṣānī'de olan bu lafżıdur ki : -H
10 Türkī'de : -E; Türkī'de bu dimekdür -H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
12 fetḥasıyla : fetḥiyle H
13 tā-ı ḳaraṣet ile Fārsī'dür : -E, -Z
14 ism-i : -E
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
16 dimek olur : dimekdür Z
17 ṣānīde muḳayyeddür ve : ṣānīye E
18 āḫirinde tā-ı ḫiṭāb… içündür : Türkī'si mıṣraʿ-ı ṣānīde olan kişinüñ lafẓıdur. Revīş revīden'den ism-i maṣdardur. Reviş āḫirinde olan tā-ı sākine ile ʿalāmet-i ḫiṭābdur ve gidişüñ kelimesinüñ āḫirinde olan kāf daḫı Türkī'de ḫiṭāb içündür H
19 tā-ı ḳaraṣetüñ fetḥasıyla ve elif ile : tā-ı ḳaraṣet ve elif-i memdūde H
20 muvaḥḥadenüñ fetḥiyle : muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Z; muvaḥḥade H
21 ʿArabī'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammıyla E; ʿArabiyye'nüñ żammesiyle Z
22 ve elif : -H
23 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

tā kelimesi intihā-yı ġāyet içündür. ʿArabī'de **ilā [H. 112b]** maʿnāsınadur.[1] Türkī'de dek ile taʿbīr olınur bir edātdur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

çend şitā müfteʿilün **bī be-güneh** müfteʿilün **īn revişet** müfteʿilün **tā be kücā** müfteʿilün **niçe iver** müfteʿilün **sin yazuġa** müfteʿilün **bu gidişüñ** müfteʿilün **ḳandaya dek** müfteʿilün

19

El-ḳıṭʿatü't-tāsiʿate ʿaşera der-baḥr-i münseriḥ-i maṭvī vü mecdūʿ

Pād-şāhā rifʿatüñ mezīd ola her gāh

Devlet ü nuṣret muʿīn u yarıcuñ Allāh

Müfteʿilün fāʿilāt müfteʿilün fāʿ [Z. 69a]

Maṭvī vü mecdūʿ geldi münseriḥ iy şāh

[E. 138a] Bu ḳıṭʿa baḥr-i münseriḥden bir ḳıṭʿadur ki aṣlında her mıṣraʿı bir[2] kerre müstefʿilün mefʿūlāt müstefʿilün mefʿūlāt'dur. Evvelki ve ikinci müstefʿilün cüzʾlerine[3] ṭayy ʿilleti duḫūl itmekle[4] müfteʿilün olmışdur[5] ve ikinci cüzʾine ki mefʿūlāt'dur[6] daḫı[7] ṭayy ʿilleti duḫūl idüp fāʿilāt olmışdur ve dördünci cüzʾine[8] cedʿ ʿilleti duḫūl idüp fāʿ olmışdur.[9]

Taʿrīf

Cedʿ luġatde burun kesmege dirler ve ıṣṭılāḥda oldur ki mefʿūlāt'dan iki sebeb-i ḫafīf[10] düşe ve "tā" iskān ḳılunup "lāt" olup baʿdehu yirine "fāʿ" [H. 113a] lafẓı

1 maʿnāsınadur ki : gibi Z; maʿnāsına E
2 bir : birer H
3 müstefʿilün cüzʾlerine: cüzʾlerine mefʿūlā : Z; mefʿūla E
4 itmekle : idüp Z; olmaġla H
5 olmışdur : ḳalmışdur H
6 ikinci cüzʾine ki mefʿūlāt'dur : mefʿūlātü cüzʾlerinüñ evvelkisine H
7 daḫı : -E
8 dördünci cüzʾine : ikinci mefʿūlātü'ya H
9 olmışdur : ḳalmışdur H
10 sebeb-i ḫafīf : sebeb E, Z

getürüp mecdūʿ dirler. Ṭayy ʿilletinüñ taʿrīfi baḥr-i münseriḫ-i maṭvī ve mekşūf[1] olan ḳıṭʿa-i ūlāda muḳaddemā sebḳat eylemişdür.[2]

1 **Düpdüze hem-vāre dihem daḫı yeksān**

Kes bü-bür enbür ḳısac u örse di sindān

Düpdüz Türkī ʿibāretdür.[3] Yaʿnī ziyāde düz olan yir dimekdür.[4] Fārsī'de hā-ı hevvezüñ **[E. 138b]** fetḥiyle[5] ve mīm-i sākine ve vāv-ı meftūḥa ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[6] hem-vāre dirler. ʿArabī'de **müstevī** dinür.[7] Fārsī'de yeksān daḫı dirler.[8] Arż-ı müstevīye gibi Fārsī'de daḫı yeksān dinür.[9] Kes Türkīʿ ibāretdür.[10] Yaʿnī bir nesneʾi kesmege emr eylemekdür.[11] Fārsī'de żammeteyn ile[12] bü-bür dirler. Bā-ı evveli ḥarfdür[13] mażmūmdur ve bür kelimesi bā-ı muvaḫḫadenüñ żammıyla[14] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla bürīden'den emrdür.[15] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[16] sükūnıyla ve teşdīdle **ḥazz** dinür[17] ḳaṭʿ maʿnāsına.[18] Enbür elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve bā-ı muvaḫḫadenüñ żammıyla[19] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[20] Fārsī'dür. Türkī'de ḳışac didükleri āletdür ki timürciler[21] ıssı timüri anuñla āteşden çıḳarurlar.[22] ʿArabī'de **kulūb** dinür.[23] Örs Türkī'dür. Bu daḫı timürciler ālātından şol yaşşı ve

1 ve mekşūf : -E
2 eylemişdür : itmişdür H
3 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür H
4 ziyāde düz olan yir dimekdür : düz yire dirler H
5 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
6 ve vāv-ı meftūḥa ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle : -H
7 müstevī dinür: yeksān dirler Z; ḳāʿ dirler, arż-ı müstevī maʿnāsınadur H
8 yeksān daḫı dirler : daḫı yeksān dinür Z; yeksān daḫı Fārsī'dür H
9 arż-ı müstevīye gibi Fārsī'de daḫı yeksān dinür : düz yir maʿnāsınadur H
10 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür H
11 emr eylemekdür : emrdür H
12 żammeteyn ile : -E, -Z
13 ḥarfdür : -E
14 żammıyla : żammesiyle Z
15 bā-ı evveli ḥarfdür… emrdür : bürīden'den emrdür, bā-ı ūlā-yı mażmūme bir ḥarfdür ki emrüñ evveline idḫāl olınmışdur aṣlı bā-ı muvaḫḫade ile bür'dür H
16 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
17 zā-ı ʿArabiyye'nüñ sükūnıyla… ḥazz dinür : müşedded zā-ı ʿArabī'nüñ sükūnıyla ḥazz dirler H
18 ḳaṭʿ maʿnāsına : -E, -Z
19 żammıyla : żammesiyle Z
20 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
21 timürciler : demürciler Z
22 ki timürciler ıssı timüri anuñla āteşden çıḳarurlar : -H
23 dinür : dirler H

büyük āletdür ki üzerinde ḳızmış timüri dögerler.[1] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesriyle[2] ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn-ı **[Z. 69b]** sākine ile[3] sindān dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ **[E. 139a]** fetḥasıyla **ʿalāt** maʿnāsına.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

düpdüze hem-müfteʿilün **vāre di** fāʿilāt **hem daḫı yek** müfteʿilün **sān** fāʿ **kes bü-bür en** müfteʿilün **bür ḳısac u** fāʿilāt **örse di sin** müfteʿilün **dān** fāʿ

2 **Tīşe keserdür çekicdür daḫı ḫāyisk [H. 113b]**

Dörpiye di çūp-sāy u hem ege sūhān

Tīşe tā-ı ḳaraşetüñ kesriyle[5] ve āḫir-i ḥarf-i teheccī olan yā'nuñ sükūnıyla ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle[6] ve hā-ı ʿalāmetle[7] Fārsī'dür. Türkī'de keser dirler ki[8] neccār ālātından bir āletdür.[9] Anuñla taḫta[10] ve aġaç yonarlar.[11] ʿArabī'de fetḥ-i ḳāf'la **ḳadūm** maʿnāsınadur.[12] Çekiç Türkī'dür. Timürcilere[13] maḫṣūṣ bir büyük çekiçdür ki anuñ ile timüri[14] dögerler. Fārsī'de fetḥa-i ḫā-ı muʿceme ile ve medle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ kesriyle[15] ve sīn-i mühmele ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[16] iskānlarıyla ḫāyisk dirler.[17] ʿArabī'de fā'nuñ ve ṭā-ı mühmele-i müşeddedenüñ[18] kesreleriyle **[E. 139b]** ve yā-ı ḥuṭṭī ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla[19] **faṭṭīs** maʿnāsınadur[20] mıṭraḳa-i ʿużmā daḫı[21] dirler. Faṭṭīs ʿArabī'de ve ḫāyisk Fārsī'de

---

1 bu daḫı timürciler ālātından şol yaşşı… timüri dögerler. : maʿrūf bir āletdür H
2 kesriyle : kesresiyle Z
3 sīn-i mühmelenüñ kesriyle ve nūn-ı sākine ve dāl-ı… nūn-ı sākine ile : kesr ile H
4 maʿnāsına : dirler H
5 kesriyle : kesresiyle Z, H
6 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
7 ve āḫir-i ḥarf-i teheccī olan yā'nuñ sükūnıyla ve şīn-i muʿcemenüñ… ʿalāmetle : -H
8 ki : -E, -H
9 neccār ālātından bir āletdür : neccār ālātındandur E; ālāt-ı neccāriyedür H
10 taḫta : taḥta E
11 anuñla taḫta ve aġaç yonarlar : -H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
13 timürcilere : demürcilere Z
14 timüri : demür Z; timür H
15 kesriyle : kesresiyle Z
16 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E; ʿArabiyye'nüñ Z
17 dirler : dinür H
18 mühmele-i müşededeniñ kesreleriyle : mühmelenüñ kesreleriyle ve teşdīdle E
19 ve yā-ı ḥuṭṭī ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla : -E, -Z
20 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
21 ʿuẓma daḫı : ʿaẓīme Z

ḫuṣūṣ üzere bir büyük çekice dinür. Ammā Türkī'de çekiç lafẓı ʿumūm üzeredür. Büyügüne ve[1] küçügüne ıṭlāḳ olınur.[2] Dörpi Türkī'dür. Bir āletdür ki anuñla aġaç ve sāʾir nesneleri[3] dörpülerler. Fārsī'de añа[4] cīm-i ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile[5] ve bā-ı ʿAcem'üñ sükūnıyla ve sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle[6] ve medle ve yā-ı sākine ile[7] çūp-sāy dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūreden ṣoñra sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve fā'nuñ fetḥasıyla[8] **misfen** dirler. Ege Türkī'dür. Bu daḫı bir āletdür ki anuñla timür[9] ve pirinç ve mā eşbehe ẕālik[10] egelerler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammıyla[11] ve işbāʿ-ı vāv'la ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla sūhān dirler.[12] ʿArabī'de kesre-i mīm'le **mibred** maʿnāsınadur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

tīşe keser müfteʿilün **dür çekiç** fāʿilāt **dür daḫı ḫā** müfteʿilün **yisk** fāʿ dörpiyedi müfteʿilün **[E. 140a] çūp-sāy u [Z. 70a]** fāʿilāt **hem ege sū** müfteʿilün **hān** fāʿ

3 **Ṭaġ depesine di şaḫ girīve beleñdür [H. 114a]**

Güh necis kūh ṭaġ örgüce gūhān

Ṭaġ depesi Türkī'dür. Yaʿnī bir ṭaġuñ eñ yüksek yirine dirler. Fārsī'de fetḥa-i şīn-i muʿceme[14] ve ḫā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla şaḫ dirler. ʿArabī'de **ẕirvetü'l-cebel** maʿnāsına. Girīve kāf-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa[15] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile girīve dinür.[16] ***Sūdī*** kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle taṣḥīḥ eylemişdür.[17] Türkī'de beleñ dimekdür[18]

---

1 ve : -Z
2 mıṭraḳa-i ʿużma daḫı dirler. Faṭṭīs ʿArabī'de …. ve küçügüne ıṭlāḳ olınur : -H
3 ve sāʾir nesneleri : -H
4 añа : -E, -Z
5 żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile : żammıyla ve işbāʿ-ı vāv'la H
6 sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle : sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla Z; ve sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle -H
7 ve medle ve yā-ı sākine ile : -H
8 mīm-i meksūreden ṣoñra sīn-i… fā'nuñ fetḥasıyla : mīm-i meksūre ile E, Z
9 timür : demür Z
10 vemā eşbehe ẕālik : -H
11 sīn-i mühmelenüñ żammıyla : sīn-i mühmelenüñ żammesiyle Z; żamme-i sīn-i mühmele ile H
12 ve işbāʿ-ı vāv'la ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn'uñ… sūhān dirler : sühān dinür H
13 ʿArabī'de kesre-i mīm'le mibred maʿnāsınadur : -H
14 fetḥa-i şīn-i muʿceme : fetḥa ve şīn-i muʿceme E; şīn-i muʿcemenüñ fetḥi H
15 yā'nuñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa : yā-ı sākine ile vāv'uñ fetḥasıyla H
16 girīve dinür : Fārsī'dür H
17 *Sūdī* kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle taṣḥīḥ eylemişdür : -H
18 dimekdür : dirler H

ve şırt ve yoḳuş daḫı dirler.[1] Güh kāf-ı ʿAcem'üñ[2] żammesiyle ve vāv'uñ işbāʿıyla[3] ve hā-ı aṣliyye-i sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de necis dirler ki ʿArabī'de daḫı **necs** dinür.[4] Küh kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[5] ve vāv'uñ ve hā-ı hevvezüñ[6] iskānlarıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de ṭaġ dirler.[8] ʿArabī'de fetḥateyn ile **cebel** maʿnāsınadur.[9] Örgüç **[E. 140b]** Türkī'dür. Yaʿnī devenüñ arḳasında zāʾid olan şeyʾe[10] dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[11] ve vāv-ı sākine ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla[12] gühān dinür. ʿArabī'de kesre-i sīn-i mühmele ile **sinām** maʿnāsınadur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭaġ depesi müfteʿilün **ne di şaḫ gi** fāʿilāt **rīve beleñ** müfteʿilün **dür** fāʿ **güh necis** müfteʿilün **küh ṭaġ** fāʿilāt **örgüce gū** müfteʿilün **hān** fāʿ

4 **Oldı ṭuman ıldırım pejm ile beḫnū**

Şeb-neme çi hir ṭuman ʿarş u girizmān

[H. 114b] Ṭuman Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Fārs'uñ[14] fetḥasıyla ve zā-ı ʿAcemiyye'nüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla pejm dirler.[15] Ekṣer luġatlarda ḳaraġu maʿnāsına bulınmışdur ve baʿżı luġatlarda bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle żabṭ olınmışdur.[16] Allāhu teʿālā aʿlem hevānuñ kudūretinden nāşī bir ruṭūbetdür ki pusarıḳ daḫı dirler. Nitekim pejmān bu ḳabīlden olup ġam ve ġuṣṣaya **[Z. 70b]** dirler ve pejmürde şolmış **[E. 141a]** maʿnāsına olduġı gibi Türkīlerinüñ ve Fārsīlerinüñ biri birine delāletleri ḳarībdür.[17] ʿArabī'de **celīd** maʿnāsınadur.[1] Ildırım Türkī'dür.

---

1 dirler : dinür H
2 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
3 vāv'uñ işbāʿıyla : işbāʿ-ı vāv'la H
4 ki ʿArabī'de daḫı necis dinür : -E, -Z
5 ʿArabī'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammıyla E; ʿArabiyye'nüñ żammesiyle Z
6 hevvezüñ : melfūẓateynüñ Z
7 ve vāv'uñ ve hā-ı hevvezüñ iskānlarıyla : -H
8 dirler : dinür Z, H
9 fetḥateyn ile cebel maʿnāsınadur : cebel maʿnāsına E; cebel maʿnāsınadur Z
10 şeyʾe : yire H
11 ʿAcem'üñ żammıyla : ʿAcemiyye'nüñ żammesiyle Z; ʿArabī'nüñ żammesiyle H
12 iskānlarıyla : sükūnıyla Z; ve vāv-ı sākine ve hā-ı hevvezüñ…iskānlarıyla -H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
14 Fārs'uñ : Pārsiyye'nüñ Z; ʿAcem'üñ H
15 ʿAcemiyye'nüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla pejm dirler : ʿAcem'üñ sükūnıyla pejm dinür H
16 ve baʿżı luġatlarda bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle żabṭ olınmışdur : -E, -Z
17 nitekim pejmān bu ḳabīlden olup ġam ve ġuṣṣaya… delāletleri ḳarībdür : -H

Gökyüzünde vāḳiʿ olan[2] şedīd ve mehīb ṣūretdür ki āteş gibi yire iner ve rāst geldügi şeyʾi[3] yaḳar ve yıḳar ve helāk ider.[4] Ammā bi-emri'llāh insāna az ṭoḳınur ekşer mināreler ve servler gibi müntehā aġaçlara düşer.[5] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla beḫnū dirler. ʿArabī'de **ṣāʿiḳa** maʿnāsınadur.[6] Şeb-nem şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[7] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de cīm-i ʿAcem'üñ kesriyle[8] ve hā-ı ġayr-i melfūza ile çi dinür. Gice ile gökden inen ruṭūbetdür ki yaġduġı görünmez. Ammā aġaçlarda ẓāhir olur. ʿArabī'de ṭā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[9] **ṭal** dirler.[10] Hir hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṭuman dirler ki yiryüzüne inüp[11] iḥāṭa ider ve ekşer ṭaġlar başında ẓāhir **[E. 141b]** olur. ʿArabī'de fetḥ-i żād-ı muʿceme ile **żabābe** dirler. ʿArş Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle ve zā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ve elif ve nūn ile[12] girizmān dirler. ʿArabī'de **[H. 115a]** daḫı **ʿarş** dirler. Bu luġat Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek ve müstaʿmeldür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı ṭuman müfteʿilün **ıldırım** fāʿilāt **pejm ile beḫ** müfteʿilün **nū** fāʿ **şeb-neme çi** müfteʿilün **hir ṭuman** fāʿilāt **ʿarş u giriz** müfteʿilün **mān** fāʿ

5 **Hem daḫı raḫşendedür ıldırayıcı**

Hem daḫı tābāndur daḫı dıraḫşān

Raḫşende rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[14] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve şīn-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla[1] ve nūn-ı sākine ile[2] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
2 olan : olur bir H
3 geldügi şeyʾi : geldügi yiri H; geldügini Z
4 ve helāk ider : helāk eyler E, Z
5 ammā bi-emri'llāh insāna az ṭoḳınur, ekşer mināreler… aġaçlara düşer : -E, -Z
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
7 fetḥasıyla : fetḥiyle Z
8 kesriyle : kesresiyle Z
9 fetḥasıyla : fetḥiyle Z, H
10 dirler : dinür H
11yiryüzüne inüp : yiryüzüne düşüp Z; eṭrāfı H
12 ve mīm-i meftūḥa ve elif ve nūn ile : -H
13 bu luġat Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek ve müstaʿmeldür: -H
14 fetḥasıyla : fetḥiyle H

ʿalāmetle[3] Fārsī'dür. Türkī'de ıldırayıcı dimekdür.[4] Raḫşende lafẓı raḫşīdīden'den ism-i fāʿildür.[5] Meṣelā ayuñ ve güneşüñ[6] şuʿlesine **[E. 142a]** ve sāʾir muṣayḳal olan eşyāya[7] ve mücellā şeylere güneşe **[Z. 71a]** ḳarşu[8] yüzi ṭoḳınsa ıldırayıcı[9] dirler. Tābān daḫı dıraḫşān daḫı Fārsī'de üçi bir maʿnāya gelür. ʿArabī'de **şaʿşaʿa** ve **şiʿāʿ**[10] dinür.[11] Dıraḫşīden ism-i fāʿildür.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem daḫı raḫ müfteʿilün **şendedür** fāʿilāt **ıldırayı** müfteʿilün **cı** fāʿ **hem daḫı tā** müfteʿilün **bāndur** fāʿilāt **daḫı dıraḫ** müfteʿilün **şān** fāʿ

6 **Maʿnīde der-yāb ḫoş añla dimekdür**

Hem zih ü zād döl döş ü yön yöş ü sāmān

Der-yāb Fārsī'dür[13] fiʿl-i emr-i müfred-i[14] muḫāṭabdur. **[H. 115b]** Der-yabīden'den lafẓ-ı müşterekdür. Añlamak ile tedārik beyninde Türkī'de ḫoş añlama[15] dimekdür ve tedārik eyle dirler.[16] Yaʿnī fehm eyle ve iyü bil dimekdür. ʿArabī'de **edrik** ve **ifhem**[17] gibi. Zih ü zād zā-ı menḳūṭanuñ kesriyle ve hā-ı aṣliyye ile Fārsī'dür[18] iki kelimeden mürekkebdür.[19] Biri zih kelimesidür[20] zih zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle[21] ve hā-ı melfūẓa ile müstaʿmel[22] bir kelimedür.[23] Ve zād daḫı zā-ı ʿArabiyye'nüñ[24] fetḥasıyla

---

1 fetḥasıyla : fetḥiyle H
2 ile : -E
3 ve hā-ı ʿalāmetle : -H
4 dimekdür : dirler H
5 raḫşende lafẓı raḫşīdīden'den ism-i fāʿildür : -H
6 güneşüñ : günüñ E, Z
7 olan eşyāya : -H
8 ḳarşu : -H
9 ıldırayıcı : ıldıradı E, Z
10 şaʿşaʿa ve şiʿāʿ : berrāḳ ve muşeʿşeʿ H
11 dinür : dirler Z; gibi H
12 dıraḫşīden ism-i fāʿildür : -E, -Z
13 Fārsī'dür : Fārsī'de E
14 müfred : -E
15 añlama : añla Z
16 fiʿl-i emr.. dirler : maʿlūm ola ki deryāb…ve tedārük eyle dimekdür H
17ifhem : -H
18 zā-ı menḳūṭanuñ kesriyle ve hā-ı aṣliyye ile Fārsī'dür : Fārsī'de E, Z
19 iki kelimeden mürekkebdür : zih ile zād'den mürekkebdür E; mürekkebdür zih ile zād'den Z
20 biri zih kelimesidür : -E, -Z
21 ʿArabiyye'nüñ kesresiyle : ʿArab'uñ kesriyle E, H
22 müstaʿmel : müstaḳill Z
23 zih zā-ı ʿArab'uñ kesriyle ve hā-ı melfūẓa ile müstaʿmel bir kelimedür : -H
24 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E

ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ **[E. 142b]** sükūnıyla müstaḳill bir kelimedir.[1] Terkīb olınup bir kelime olmışdur.[2] Türkī'de döl döş dirler ki evlād u ensāb maʿnāsınadur.[3] ʿArabī'de **tevālüd** ve **tenāsül** maʿnāsına.[4] Yön yöş Türkī'dür. Meṣelā bir kimesnenüñ ṭabīʿatında fütūr olmayup ḥāli iyülik üzere ola[5] ve istiḳāmet üzere ola. Aña yön yöş dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla[6] sāmān dirler.[7] Ammā ṭabīʿatında saḳāmet olına[8] ve fütūr olup ḥali yaramaz olan kimesneye bī-sāmān dirler.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

maʿnīde der- müfteʿilün **yāb ḫoş** fāʿilāt **añla dimek** müfteʿilün **dür** fāʿ **hem zih ü zād** müfteʿilün **döl döş ü** fāʿilāt **yön yöş u sā** müfteʿilün **mān** fāʿ

7 **Büklüm çīn şar bü-pīç ü ḫam şod egildi**

Egri kej ü yüz çevir rūy bi-girdān

Büklüm Türkī'dür. Meṣelā şaç büklümi ve iplik büklümi gibi nesnelere[10] dirler. **[Z. 71b]** Fārsī'de **[E. 143a]** cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle[11] ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ iskānlarıyla[12] çīn dirler. Ve ḥālet-i ġaḍabda[13] kişinüñ alnında peydā olan buruşuġa daḫı Fārsī'de çīn dirler.[14] Şar Türkī'dür. Meṣelā ipüñ ve iplik veyā panbuḳ gibi nesneleri[15] yumaḳ idüp şarmaġa emrdür **[H. 116a]** ve ip[16] bükmege daḫı dirler. Fārsī'de bü-pīç dirler.[17] Pīçīden'den emrdür. Evvelinde olan bā-ı müfrede teʾkīd içündür. Pīç bā-ı Fārsī'nüñ[18] kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ ve cīm-i

---

1 kelimedür : kelime olup Z
2 ve zād daḫı zā-ı ʿArab'uñ… kelime olmışdur : ve biri zā-ı menḳūṭanuñ fetḥiyle zād'dur. H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 maʿnāsına : gibi Z, H
5 ola : -E, -Z
6 sīn-i mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla : -H
7 dirler : dinür Z, H
8 olına : -E, -Z
9 dirler : dinür H
10 gibi nesnelere : gibilere H
11 ʿAcem'üñ kesresiyle : ʿAcemiyye'nüñ kesresiyle Z; ʿAcem'üñ kesriyle H
12 ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ iskānlarıyla : -H
13 ve ḥālet-i ġaḍabda : ve ġaḍab ḥālinde H
14 dirler : dinür H
15 ipüñ ve iplik veyā panbuḳ gibi nesneleri : iplik ve ġayr-i şeyʾi H
16 şarmaġa emrdür ve ip : -H
17 dirler : dimekdür H
18 Fārsī'nüñ : Pārsiyye'nüñ Z

ʿAcem'üñ[1] iskānlarıyladur.[2] ʿArabī'de **iftil** maʿnāsınadur.[3] Ḫam şod ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[4] ve mīm-i sākine ile ve şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[5] Fārsī'dür ḫam ile şudenden mürekkebdür. Bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'si egildi dimekdür. Yaʿnī bir yanına meyl idüp egildi[6] dirler.[7] ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile **māle** maʿnāsınadur.[8] Egri Türkī'dür ki muḳābili ṭoġrıdur. Fārsī'de kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥiyle[9] **[E. 143b]** ve zā-ı Pārsī ile[10] kej dirler. ʿArabī'de **aʿvec** dirler.[11] Yüz çevir Türkī'dür emrdür. Fārsī'de rūy bi-girdān dirler. Rūy ile girdāndan terkīb olınmışdur. Rūy yüz maʿnāsınadur.[12] Girdān kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn'uñ sükūnıyla girdānīden'den müştaḳdur. Evvelinde olan bā-ı müfrede-i meksūre bā-ı teʾkīd içündür. ʿArabī'de **ḥavvili'l-vech** maʿnāsınadur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

büklüm çīn müfteʿilün **şar bü-pīç ü** fāʿilāt **ḫam şod egil** müfteʿilün **di** fāʿ **egri kej ü** müfteʿilün **yüz çevir** fāʿilāt **rūy bi-gir** müfteʿilün **dān** fāʿ

8 **Bü-güẕer geç yi vü iç bi-nūş u bi-y-āşām**

Ḳonuḳ alan mīzubān u ḳonuġa mihmān

Bü-güẕer bā-ı teʾkīd maẓmūm oḳınur. Güẕer kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve ẕāl-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Fiʿl emr-i muḫāṭabdur güẕeştenden **[Z. 72a]** müştaḳdur.[14] Türkī'de geç dirler.[15] Yaʿnī geçmege **[E. 144a]** emr eylemekdür. ʿArabī'de mīm-i maẓmūme ile **mürr** dirler.[16] Yi ve iç ikisi

1 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
2 evvelinde olan bā-ı müfrede teʾkīd… cīm-i ʿAcem'üñ iskānlarıyladur : -H
3 iftil maʿnāsınadur : iftil'dür E
4 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
5 ve mīm-i sākine ile ve şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
6 egildi : egilmege Z
7 ḫam ile şudenden mürekkebdür. Bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'si… egildi dirler : -H
8 mīm-i meftūḥa ile māle maʿnāsınadur : māle maʿnāsına E, Z
9 ʿArabiyye'nüñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
10 zā-ı Pārsī ile : zā-ı ʿAcem'üñ H
11 dirler : maʿnāsınadur Z
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
13 yüz…maʿnāsınadur : rūy bi-gerdān Fārsī'dür. Kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla gerdīden'den emrdür. Türkī'de yüz çevir dimekdür; yaʿnī yüzini çevirmege emrdür H
14 bü-güẕer bā-ı teʾkīd maẓmūm… müştaḳdur : bü-güẕer Fārsī'dür, güẕeştenden emrdür H
15 dirler : dinür H
16 dirler : maʿnāsına H

de[1] Türkī'dür. Meṣelā yimege ve içmege emr eylemekdür. Fārsī'de bi-nūş ve bi-y-āşām dirler.[2] Bi-nūş nūşīden'den ve bi-y-āşām āşāmīden'den emirlerdür.[3] Aşlında ikisi bile içmek maʿnāsınadur. Ammā istiʿmālde yi ve iç diyecek yirde bi-nūş ve bi-y-āşām dirler. Ḳonuḳ alan Türkī'dür. **[H. 116b]** Yaʿnī evine ḳonuḳ ve misāfir alup[4] ḳonduran kişiye dirler. Fārsī'de mīm'üñ kesresiyle ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ sükūnıyla[5] ve zā-ı menḳūṭanuñ żammıyla[6] ve bā-ı muvaḥḥade-i meftūḥa ve elif ve nūn ile mīzubān dirler.[7]ʿArabī'de żamme-i[8] mīm ile ve żād-ı muʿcemenüñ kesresiyle[9] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve āḫirinde fā-ı sākine ile **mużīf** dinür.[10] Ḳonuḳ ḳāf'uñ ve nūn'uñ żammeleriyle Türkī'dür. Yoldan gelen yabancı misāfire dirler ki bir kimsenüñ ḫānesine gelür ḳonar.[11] Fārsī'de mīm-i meksūre[12] ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve mīm-i ṣānīnüñ fetḥasıyla ve elif **[E. 144b]** ve nūn ile[13] mihmān dirler. ʿArabī'de żād-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve āḫiri[14] ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ ve fā'nuñ iskānlarıyla **żayf** dirler.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bü-güẓer geç müfteʿilün **yi vü iç bi-** fāʿilāt **nūş u bi-y-ā** müfteʿilün **şām** fāʿ **ḳonuḳ alan** müfteʿilün **mīzubānu** fāʿilāt **ḳonuġa mih** müfteʿilün **mān** fāʿ

9 Mīve yemiş bīve ṭul[16] u ḫarbüze ḳavun

Pātile tava verim hem ola tāvān

Mīve mīm-i meksūre ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ile ve hā-ı resmī ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de yemiş dirler. Meṣelā elma amrud ve tut[2] ve

1 ikisi de : -E
2 dirler : dinür H
3 emrlerdür : emrdür H
4 alup : alan E
5 āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan yā'nuñ sükūnıyla : yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla H
6 zā-ı menḳūṭanuñ żammıyla : ʿArab'uñ żammıyla E; ʿArabiyye'nüñ żammesiyle Z
7 ve bā-ı muvaḥḥade-i meftūḥa ve elif ve nūn ile mīzubān dirler : mīzubān dinür H
8 żamme-i : żamm-ı H
9 kesresiyle : kesriyle H
10 dinür : maʿnāsınadur H
11 yoldan gelen… ḳonar : Yaʿnī yabandan ve yoldan gelüp bir kimsenüñ ḫānesine nüzūl idüp ḳonan misāfire dirler E, Z
12 mīm-i meksūre : mīm'üñ kesresiyle Z; mīm'üñ kesriyle H
13 ve mīm-i ṣānīnüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn ile : -H
14 fetḥasıyla ve āḫiri : fetḥasıyla ve āḫir Z; fetḥiyle ve āḫīr H
15 dirler : dinür E
16 ṭul : dul E, Z

meşmele gibi[3] ve sāʾir aġaçlarda ḥāṣıl olan mīvelere dinür. Mīve daḫı Türkī'de müstaʿmeldür.[4] ʿArabī'de **fākihe** ve **şemer** dirler.[5] Bīve bā-ı muvaḥḥadenüñ **[E. 145a]** kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı **[Z. 72b]** taḥtiyyenüñ sükūnıyla[6] ve vāv-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle[7] Fārsī'dür. Türkī'de ṭul[8] dirler. Meşelā **[H. 117a]** eri vefāt idüp[9] yāḫūd ṭalāḳ vāḳiʿ olup erinden[10] ayrılan ʿavrata dirler. ʿArabī'de **ermele** maʿnāsına.[11] Ḫarbūze ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[12] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[13] ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla[14] ve hā-ı resmī ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳavun dirler[15] ki yazın būstānlarda ḥāṣıl olur mīve ḳısmından envāʿı olur iyüsi **Vodina** ḳavunıdur.[16] ʿArabī'de **bıṭṭīḫ** dirler. Bu luġatuñ Fārsī'si ve ʿArabī'si müşterekdür. Ḳavuna ve ḳarpuza daḫı ıṭlāḳ olınur.[17] Meşelā Fārsī'de ḫarbuze ḳavuna ve ḳarpuza[18] ıṭlāḳ olınur. Keẕālik ʿArabī'de **bıṭṭīḫ** daḫı ḳavuna ve ḳarpuza daḫı ıṭlāḳ olınur.[19] Pātile bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla [20] ve elif'den ṣoñra tā-ı müşennāt-ı fevḳiyyenüñ ḳesresiyle[21] ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmī[22] ile Fārsī'dür. **[E. 145b]** Türkī'de tava didükleri ḳapdur ki[23] içinde yumurṭa pişürürler ve et ḳavırurlar ve ḥelvā ḳazġanına daḫı pātile dinür. ʿArabī'de bu maʿnāya[24] **heyṭale** dinür. Verim Türkī'dür. Yaʿnī ödek ve cürm ve cināyet ve borc gibi nesnelere ıṭlāḳ olınur. Fārsī'de tā-ı müşennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve elif ile ve vāv-ı meftūḥa ve

---

1 mīm-i meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve vāv-ı… hā-ı resmī ile : -H
2 ve tut : tut Z; ve tut -H
3 gibi : -E, -H
4 mīve daḫı Türkī'de müstaʿmeldür : -H
5 şemer dirler : şemere dir Z; şemere maʿnāsına H
6 yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla : āḫir-i ḥurūf-ı tehecciī olan yā-ı sākine ile H
7 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
8 ṭul : dul Z
9 vefāt idüp : ölmüş H
10 ṭalāḳ vāḳiʿ olup erinden : erinden boşanup H
11 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
12 fetḥiyle : fetḥasıyla Z; fetḥi H
13 żammesiyle : żammıyla H
14 zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : zā-ı menḳūṭanuñ fetḥiyle H
15 dirler : dinür H
16 mīve ḳısmından envāʿı olur. İyüsi Vodina ḳavunıdur : mīve ḳısmındandur H
17 daḫı ıṭlāḳ olınur : dirler H
18 ve ḳarpuza : -E
19 meşelā Fārsī'de ḫarbuze ḳavuna ve ḳarpuza ıṭlāḳ … olınur : -H
20 ʿAcem'üñ fetḥasıyla: ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcem'üñ fetḥiyle H
21elif'den ṣoñra tā-ı müşennāt-ı fevḳiyyenüñ ḳesresiyle : elif-i memdūde… meksūre ile H
22 resmī : resmiyye Z; ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmī -H
23 didükleri ḳapdur ki : dirler, evānī envāʿındandandur ki H
24 bu maʿnāya : -Z, -H

elif[1] ve nūn-ı sākine ile[2] tāvān dirler. ʿArabī'de żād-ı muʿcemenüñ ve mīm'ün fetḥalarıyla[3] **żemān** dirler[4] ve ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve mīm ile[5] **ġurm** ve fetḥ[6] ile **ġarāme** ve mīm-i meftūḥa ile **maġrem** dinür.[7]

Takṭīʿ-i Beyt

mīve yemiş müfteʿilün **bīve ṭul** fāʿilāt **ḫarbuze ḳa** müfteʿilün **vun** fāʿ **pātile tā** müfteʿilün **va derīm** fāʿilāt **hem ola tā** müfteʿilün **vān** fāʿ

10 **Ḳış evi kāşānedür kāḫ durur köşk**

Çardaġa vervāre di hem daḫı eyvān

Ḳış evi Türkī ʿibāretdür. Meṣelā ḳış **[E. 146a]** günlerinde oturmaḳ **[H. 117b]** içün maḫṣūṣ yapduḳları[8] ısıcaḳ eve dirler.[9] Fārsī'de kāf-ı ʿArab'uñ fetḥasıyla[10] kāşāne dirler.[11] ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile[12] **meştā** dirler.[13] Kāḫ fetḥa-i vāḥide ile[14] Fārsī'dür. Türkī'de köşk dirler. ʿArabī'de **ḳaṣr** maʿnāsınadur. **[Z. 73a]** Çarṭaḳ[15] Türkī'dür. Meṣelā direk üstinde[16] yāḫūd ev üstinde binā olınan[17] fevḳānī eve dirler. Fārsī'de iki vāv'uñ fetḥalarıyla ve rā eyn-i mühmeleteynüñ evvelkisi sākin ve ikincinüñ fetḥasıyla[18] ve hā-ı resmīle vervāre dinür.[19] Eyvān daḫı Fārsī'dür. Vervāre

1 vāv-ı meftūḥa ve elif : -E
2 tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ fetḥasıyla ve elif ile ve vāv-ı meftūḥa ve elif ve nūn-ı sākine ile : -H
3 ve mīm'ün fetḥalarıyla : -H
4 dirler : -Z, -H
5 żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve mīm ile : żammıyla ve rā-ı mühmele ile H
6 fetḥ : fetḥa Z
7 ġarāme ve mīm-i meftūḥa ile maġrem dinür : ġarāmet maʿnālarınadur E, Z
8 maḫṣūṣ yapduḳları : yapduḳları maḫṣūṣ H
9 eve dirler : evdedür Z
10 kāf-ı ʿArab'uñ fetḥasıyla : kāf-ı meftūḥa ile Z; kāf-ı ʿArab'uñ fetḥasıyla -H
11 dirler : dinür H
12 mīm-i meftūḥa ile : mīm'üñ fetḥasıyla H
13 dirler : dinür Z, H
14 fetḥa-i vāḥide ile : -H
15 çarṭaḳ : çardaḳ Z
16 üstünde : üzerinde H
17 binā olınan : olan H
18 vāv'uñ fetḥalarıyla …. fetḥasıyla : vāv-ı meftūḥa arasında rā-ı mühmele-i sākine ile ve āḫirinde rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
19 ve hā-ı resmīle vervāre dinür : vervāre dirler E, Z

gibi çardaḳ maʿnāsınadur.[1] Eyvān[2] aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de daḫı ṣāyiʿ ve müstaʿmeldür.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳış evi kā müfteʿilün **şānedür** fāʿilāt **kāḫ durur** müfteʿilün **köşk** fāʿ **çarṭaġa ver** müfteʿilün **vāre di** fāʿilāt **hem daḫı ey** müfteʿilün **vān** fāʿ

11 **Mūnise di ġam-güsār derddeşe hem-derd [E. 146b]**

Dem nefes ü hem-dem eş ṣoña di pāyān

Mūnis Türkī'dür. Fārsī'de ġam-güsār dinür. ʿArabī'de daḫı **mūnis** dinür ve[4] **ṣāḥib** daḫı dinür.[5] Derddeş daḫı[6] Türkī'dür. Yaʿnī iki ādemüñ derdleri olsa yaʿnī iki kişi bir derde giriftār olsalar dimekdür. Meṣelā[7] anlara derddeş dirler. Fārsī'de hem-derd dirler.[8] Dem dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ve mīm-i sākine ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de nūn ile fā'nuñ[10] feṭḥalarıyla ve sīn-i **[H. 118a]** mühmelenüñ sükūnıyla nefes dirler ki[11] insānuñ ve baʿżı ḥayvānuñ teneffüs eyledükçe[12] aġzından ve burnından alup virdügi ṣolmaġa[13] dirler.[14] ʿArabī'de daḫı **nefes** dirler. Aṣlında nefes[15] ʿArabī'dür. Türkī'de ve Fārsī'de müşterek müstaʿmeldür.[16] Hem-dem hā-ı hevvezüñ ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥalarıyla ve iki bile mīm'üñ iskānlarıyla[17] Fārsī'dür. Türkī'de feṭḥa ile[18] eş dirler ki[19] yaʿnī bir ādem bir ādemle muṣāḥib **[E. 147a]** olup dāʾim sözleri birbirine uyġun olup kelāmda ve ḥareketde ve sükūnda[20] muvāfaḳatları olsa hem-

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z; maʿnāsına müstaʿmeldür H
2 eyvān : -H
3 Fārsī'de daḫı ṣāyiʿ ve müstaʿmeldür : -H
4 ve : -E
5 dinür : dirler Z
6 daḫı : -E, -Z
7 derdleri olsa yaʿnī iki kişi bir derde… dimekdür. Meṣelā : derd ve muṣībetleri bir olsa H
8 drler : maʿnāsınadur Z, dinür H
9 mīm-i sākine ile : sükūn-ı mīm'le H
10 nūn ile fā'nuñ : nūn'uñ ve fā'nuñ H
11 dirler ki : Z, dinür yaʿnī H; dirler Z
12 teneffüs eyledükçe : -H
13 aġzından ve burnından… ṣolmaġa : aġızlarından ve burunlarından alup virdükleri ṣoluġa H
14 dirler : -E
15 aṣlında nefes : aṣlında E, Z
16 Türkī'de ve Fārsī'de.. müstaʿmeldür : Fārsī'de daḫı müstaʿmeldür, luġat-ı müşterekedendür H
17 ve… iskānlarıyla : feṭḥiyle ve mīm-i sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ fethasıyla H
18 feṭḥa ile : -E
19 dirler ki : dirler Z; dinür H
20 ve ḥareketde ve sükūnda : -H

dem ve hem-nefes dirler.[1] ʿArabī'de **ṣāḥib**[2] **muṣāḥib**[3] ve **muḳārin** maʿnālarına.[4] Ṣoñ Türkī'dür. Meṣelā bir[5] şeyʾüñ āḫirine ve nihāyetine dirler. Fārsī'de bā-ı Pārs'uñ fetḥasıyla ve elif ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif ile ve nūn'uñ iskānlarıyla[6] pāyān dinür. ʿArabī'de daḫı **nihāyet** ve **āḫir** ve **ʿāḳıbet [Z. 73b]** maʿnāsınadur.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mūnise di müfteʿilün **ġam-güsār** fāʿilāt **derddeşe hem-** müfteʿilün **derd** fāʿ **dem nefes ü** müfteʿilün **hem-dem eş** fāʿilāt **ṣoña di pā** müfteʿilün **yān** fāʿ

12 **Ḫırḳa rukū arḳa püşt bil miyāndur**

Āb-ı revān di aḳarşuya revān cān

Ḫırḳa Türkī olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur. Ammā aṣlı ʿArabī'dür.[8] Bez pāresi ve yama dimekdür. Meṣelā eski bez pāresine[9] ve yamaya dirler.[10] **[E. 147b]** Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ ve kāf-ı ʿArabī'nüñ[11] żammeleriyle rukū dinür ve āḫirinde[12] yā ile rukūy daḫı dinür. ʿArabī'de daḫı **[H. 118b]** kesre-i ḫā-ı muʿceme ve sükūn-ı rā-ı mühmele ve ḳāf'uñ fetḥiyle **ḫırḳa** dirler.[13] **ḳıṭʿatun mine'ṣ-ṣevb** gibi. Arḳa Türkī'dür ki ḳarın anuñ[14] muḳābilidür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ żammıyla[15] ve şīn-i muʿcemenüñ ve ṣālīs ḥurūf-ı tehecci olan tā-ı fevḳāniyyenüñ[16] iskānlarıyla püşt dinür. ʿArabī'de fetḥa-i ẓā-ı muʿceme ile **ẓehr** dinür.[17] Bil Türkī'dür. Yaʿnī insānuñ ḳoltuḳlarından[18] uyluḳları arası olan orta yirine bil[19] dirler. Fārsī'de mīm-i meksūre

---

1 dirler : dinür H
2 ṣāḥib : -Z, -H
3 muṣāḥib : -E
4 maʿnālarına : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
5 bir : -Z
6 bā-ı Pārs'uñ fetḥasıyla ve elif ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif ile ve nūn'uñ iskānlarıyla : -H
7 Fārsī'de… ʿāḳıbet gibi : ʿArabī'de daḫı nihāyet ve āḫir ve ʿāḳıbet maʿnāsınadur. Fārsī'de bā-ı Pārs'uñ fetḥasıyla ve elif ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif ile ve nūn'uñ iskānlarıyla pāyān dinür E
8 Türkī olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur. Ammā aṣlı ʿArabī'dür : Türkī'dür H
9 pāresine : pāresi E
10 dirler : ḫırḳa dirler dimükdür E, Z
11 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
12 dinür ve āḫirinde : dinür ve āḫir E; dirler ve āḫirinde H
13 daḫı kesre-i ḫā-ı muʿceme ve sükūn-ı rā-ı mühmele ve ḳāf'uñ fetḥiyle ḫırḳa dirler : -E, -Z
14 ḳarın anuñ : ḳarınuñ H
15 żammıyla : żammesiyle Z
16 tā-ı fevḳāniyyenüñ : tāʾnuñ E, Z
17 dinür : maʿnāsına H
18 ḳoltuḳlarından : ḳoltuḳları E
19 bil : -E, -Z

ile miyān dirler.[1] ʿArabī'de **vasaṭu'l-insān** maʿnāsına. Āb-ı revān Fārsī'dür. Türkī'de aḳarşu dimekdür. Āb-ı revān'da olan revān reften'den ṣīġa-i fāʿildür.[2] ʿArabī'de **mā'un cārī** dirler.[3] İkinci revān Fārsī'dür. Türkī'de cān dimekdür. Ammā cān ve revān ikisi daḫı[4] Fārsī'dür müstaʿmeldür.[5] ʿArabī'de **rūḥ** maʿnāsınadur.[6] Ancaḳ ikisinüñ mā-beyninde[7] farḳ budur ki revān rūḥ-ı mücerreddür ki **[E. 148a]** insāna maḫṣūṣdur. Sā'ir ḥayvānātda olmaz. Lisān-ı ʿArabī'de **nefs-i nāṭıḳa** dirler.[8] Cān ise[9] rūḥ-ı ḥayvānīdür ki her diri de vardur. Anuñçun ḥayvāna cān-ver dirler. Yaʿnī cānlu dimekdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ġırḳa rukū müfteʿilün **arḳa püşt** fāʿilāt **bil miyān** müfteʿilün **dur** fāʿ **āb-ı revān** müfteʿilün **di aḳar** fāʿilāt **ṣuya revān** müfteʿilün **cān** fāʿ

13 **Men ben ü baṭman men ü kile durur ṣāʿ**

Ölçege peymāne di vü ʿahde di peymān [H. 119a]

[Z. 74a] Men mīm-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ile[10] Fārsī'dür. Türkī'de ben dimekdür. ʿArabī'de feṯḥ ve ḳaṣr ile **ene** maʿnāsınadur.[11] Baṭman Türkī'dür. Fārsī'de feṯḥle men dirler ʿArabī'de de **menn** dirler.[12] Luġat-ı müşterekе ḳabīlindendür[13] ki iki raṭl miḳdārıdur. Meṣelā iki yüz altmış dirheme dirler. Kile Türkī'dür. Tereke ölçdükleri ẓarfa dirler.[14] Fārsī'de ṣād-ı mühmelenüñ feṯḥasıyla **[E. 148b]** ve elif ve ʿayn-ı mühmelenüñ sükūnıyla[15] ṣāʿ dinür. ʿArabī'de ḳāf-ı meftūḥa ve fā-ı meksūre ve yā-ı taḥtiyye-i müṣennāt ile ve zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla[16] **ḳafīz** dirler.[17] Ammā ṣāʿ

---

1 mīm-i meksūre ile miyān dirler : mīm'üñ kesriyle miyān dinür H
2 ṣīġa-i fāʿildür : ism-i fāʿildür H
3 dirler : maʿnāsınadur H
4 cān ve revān ikisi daḫı : cān ve revān ikisi bile Z; cānda ve revānda H
5 müstaʿmeldür : -E, -Z
6 ʿArabī'de rūḥ maʿnāsınadur : -H
7 ancaḳ ikisinüñ mā-beyninde : cān ile revān beyninde E, Z
8 dirler : ıṭlāḳ olınur Z
9 cān ise : ammā cān H
10 nūn-ı sākine ile : sükūn-ı nūn'la H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
12 ʿArabī'de de menn dirler : ʿArabī'dür Z; ʿArabī'de
13 müşterekе ḳabīlindendür : müşterekedür E
14 ẓarfa dirler : ẓarfdur E
15 ṣād-ı mühmelenüñ feṯḥasıyla ve elif ve ʿayn-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -E, -Z
16 ve yā-ı taḥtiyye-i müṣennāt… iskānlarıyla : ile ve yā-ı sākineden ṣoñra zā-ı menḳūṭa ile H
17 dirler : dinür Z, H

daḫı aṣlında[1] ʿArabī'dür. Bir nevʿ-i kīledür ki miḳdārda dört müd gelür. Dirhem ḥesābı ile ṣāʿ-ı ʿIrāḳī biñ ḳırḳ dirhemdür. Ve ṣāʿ-ı Ḥicāzī altı yüz seksen beş dirhemdür. Ölçek Türkī'dür. Fārsī'de peymāne dirler ekṣer şerbet ve şarāb ölçdükleri ḳaba dirler. Nitekim

*Yek peymāne dūġ est u dū peymāne āb**

Mıṣraʿında ẓāhirdür. ʿAhd Türkī'dür. Ḳavl u ḳarār ve bir söz üzerine ittifāḳ itmege dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[2] peymān dinür. ʿArabī'de elif-i meksūreden ṣoñra lām-ı müşeddede ile **ill** dinür.[3] ʿArabī'de daḫı **ʿahd** dinür.[4] Lüġat-ı müşterekedür. Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de[5] müstaʿmeldür.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt[7]

men ben ü baṭ müfteʿilün **man men ü** fāʿilāt **kile durur** müfteʿilün **ṣāʿ** fāʿ **ölçege pey** müfteʿilün **māne di [H. 119b]** fāʿilāt **ʿahde di pey** müfteʿilün **mān** fāʿ

14 **Oldı girān u sebük aġır u yeyni [E. 149a]**

Duḫter ḳız ḳız girān hem ucuz erzān

Girān kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de aġır dirler. ʿArabī'de **ṣaḳīl** maʿnāsınadur.[9] Sebük sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle[10] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammıyla[11] ve kāf-ı sākine ile[12] Fārsī'dür. Türkī'de yeyni dirler ki aġır anuñ naḳīżıdur.[13] ʿArabī'de **ḫafīf** gibi.[14]

---

1 aṣlında : -H
* İki bardak ayrandır ve iki bardak su.
2 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : -H
3 ʿArabī'de elif-i meksūreden ṣoñra lām-ı müşeddede ile ill dinür : -E, -Z
4 ʿArabī'de daḫı ʿahd dinür : ʿahd daḫı ʿArabī'dür bu maʿnāya gelür H
5 Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de : Fārsī'de ve ʿArabī'de ve Türkī'de Z
6 luġat-ı müşterekedür… müstaʿmeldür : meşhūr ve müşterekdür H
7 taḳṭīʿ-i Beyt : -E
8 kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn ile : kesriyle E, Z
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
10 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
11 żammıyla : żammesiyle Z
12 ve kāf-ı sākine ile : -H
13 ki aġır anuñ naḳīżıdur : -H
14 gibi : maʿnāsına H

Duḫter dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[1] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[2] ve sükūn-ı[3] rā-ı mühmele ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳız dirler.[4] ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle **bint** dirler ki[5] ikinci ḳız lafẓı Türkī'dür **[Z. 74b]** ḳaḥṭlıḳ maʿnāsınadur.[6] Meşelā maḥṣūl ḥāṣıl olmayup memleketde ġalle az olsa ḳızlıḳ oldı dirler.[7] Yaʿnī ḳaḥṭlıḳ oldı[8] dimekdür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[9] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[10] ve elif ve nūn ile girān dinür.[11] ʿArabī'de **ḳaḥṭ [E. 149b]** dirler. Ucuz Türkī'dür. Fārsī'de elif-i meftūḥa ve rā-ı mühmele-i sākine ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[12] fetḥasıyla ve elif ve nūn ile erzān dinür.[13] ʿArabī'de fetḥa ile[14] **raḫīṣ** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı girā müfteʿilün **n u sebük** fāʿilāt **aġır u yey** müfteʿilün **nī** fāʿ **duḫter ḳız** müfteʿilün **ḳız girān** fāʿilāt **hem ucuz er** müfteʿilün **zān** fāʿ

15 **Ṣorarısañ ṣavlecān ne ola çevgān**

Yuvalanan ṭopcıġaz gūyek-i ġalṭān [H. 120a]

Ṣavlecān ne durur ṣorar iseñ meşelā[15] ṣavlecān Fārsī'dür ve Türkī'si nedir diyü[16] ṣorar iseñ dimekdür.[17] Cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle[18] ve vāv-ı sākine ile ve kāf-ı Pārsī[19] ile ve elif ve nūn'la çevgān dirler.[20] Yaʿnī Fārsī'de ṣavlecān ve Türkī'de çevgān dirler.[21] ʿArabī'de daḫı **ṣavlecān** dirler.[1] Çevgān daḫı Fārsī'dür. Luġat-ı

---

1 żammesiyle : żammıyla H
2 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : tā-ı ḥurūf-ı teheccī olan tā-ı fevḳāniyyenüñ fetḥiyle H
3 sükūn-ı : -H
4 dirler : dinür H
5 dirler ki : maʿnāsına H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
7 dirler : -H
8 oldı : -E, -Z
9 kesriyle : kesresiyle Z
10 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
11 ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ve nūn ile girān dinür : girān dirler H
12 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
13 elif-i meftūḥa ve rā-ı mühmele-i sākine ve zā-ı… erzān dinür : erzān dirler H
14 fetḥa ile : -E, -Z
15 meşelā : yaʿnī H
16 ve Türkīsi nedir diyü : ve Türkīsi nedir Z; ve Türkīsi ne E
17 dimekdür : -H
18 ʿAcem'üñ fetḥiyle : ʿAcemī'le E, Z
19 Pārsī : Pārsiyye Z; ʿAcemī H
20 ile ve elif ve nūn'la çevgān dirler : çevgān dimek olur ki H
21 yaʿnī Fārsī'de ṣavlecān ve Türkī'de çevgān dirler : -E; ki Fārsī'de….. çevgān dinür H

müşterekedendür. Türkī'de bundan ġalaṭ[2] çevgan dirler. Ucı egri bir aġaçdur. Anuñla ṭop çalarlar ve ṭop ḳaparlar. Pādişāhlar anuñ ile oynamaġa muʿtādlardur.[3] Ve cündīler daḫı istiʿmāl itdükleri ucı **[E. 150a]** egri aġaçdan[4] āletdür. Yuvalanan ṭopcıġaz Türkī'dür. Fārsī'de gūyek-i ġalṭān dirler. Yaʿnī yire yuvalanan degirmi ṭopcıġaz.[5] Aṣlı kāf-ı ʿAcemī'nüñ żammesiyle gūydur.[6] Āḫirinde olan kāf taṣġīr maʿnāsın ifāde ider. Nitekim Türkī'de daḫı aṣlında ṭop dirler.[7] Ammā bunda taṣġīr irādesesiyle ṭopcığaz dimişdür. ʿArabī'de kāf'uñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[8] **kure** dirler. Ġalṭān ġalṭīden'den mübālaġa ile ism-i fāʿildür. Ziyāde yuvalanıcı dimek olur.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṣorarısañ müfteʿilün **ṣavlecān** fāʿilāt **ne ola çev** müfteʿilün **gān** fāʿ **yuvalanan** müfteʿilün **ṭopcıġaz** fāʿilāt **gūyek-i ġal** müfteʿilün **ṭān** fāʿ

16 **Jāle ṣuda binilen ṭuluḳġa[10] dirler [H. 120b]**

Hem daḫı[11] taġarcıġa didiler enbān

[Z. 75a] Jāle zā-ı ʿAcem'üñ[12] fetḥasıyla ve elif ile ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmiyye ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de ṣuda[14] binilen tuluḳġa dirler. **[E. 150b]** Yaʿnī ṭulumı üfürüp ve şişürüp ṣu üzerinde anuñla yüzerler ve ṣuyı geçerler. Ol ṭuluma Fārsī'de jāle dirler. Jālenüñ bir maʿnāsı daḫı şol ḳatredür ki gökden yaġarken ẓāhir olmaz ammā yapraḳlar üzerinde görinür Türkī'de bu maʿnāya çi dirler. Yaʿnī[15] nem maʿnāsınadur.[16] Ammā ḳatre ḳatre olmayınca jāle dinmez. Ṭaġarcıḳ Türkī'dür. Meşinden düzdükleri ẓarfdur ki Fārsī'de hemze-i meftūḥa ile ve nūn-ı sākine ile ve

---

1 dirler : dinür Z
2 ġalaṭ : -Z
3 oynamaġa muʿtādlardur : oynar E; oynamaġa muʿtāddur H
4 egri aġaçdan : egrice Z, H
5 yaʿnī yire yuvalanan degirmi ṭopcıġaz : -E, -Z
6 ʿAcemī'nüñ żammesiyle gūydur : ʿAcem'üñ żammıyla gūy dirler H
7 aṣlında ṭop dirler : ṭop dinür H
8 żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : żammıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
9 dimek olur : dimekdür H
10 ṭuluḳġa : duluḳġa Z; tuluḳġa H
11 taġarcıġa daḫı : daḫı taġarcıġa Z
12 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
13 ve elif ile ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmiyye ile : -H
14 Türkī'de ṣuda : -H
15 yaʿnī : -H
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn'la enbān dirler.[1] ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ve rā-ı mühmele ile[2] **cerāb** maʿnāsınadur.[3]

Takṭīʿ-i Beyt

jāle şuda müfteʿilün **binilen** fāʿilāt **tuluḳġa dir** müfteʿilün **ler** fāʿ **hem daḫı ṭa** müfteʿilün **ġarcıġa** fāʿilāt **didiler en** müfteʿilün **bān** fāʿ

17 **Mihr güneş daḫı bil mihr ü mehārı**

Sevi burunduruḳ deveci şütürbān

Mıṣraʿ-ı evvelde olan mihr lafẓı mīm-i meksūre[4] **[E. 151a]** ve hā-ı hevvezüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[5] Fārsī'dür. Türkī'de güneş dirler.[6] ʿArabī'de **şems** maʿnāsınadur[7] ve **yūḥ** daḫı dirler.[8] İkinci mihr daḫı mīm-i meksūre ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de sevi dirler ki[10] mıṣraʿ-ı ṯānīnüñ **[H. 121a]** evvelinde ḳayd olınmışdur.[11] Meṯelā sevgi ki muḥabbetdür. ʿArabī'de żamme-i ḥā-ı mühmele ile[12] **ḥubb** dinür.[13] Mehār mīm'üñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ve elif ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[14] Fārsī'dür. Türkī'de mıṣraʿ-ı ṯānīde olan burunduruḳ lafẓıdur ki devenüñ burnına giçürdükleri yulara burunduruḳ dirler.[15] ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle ve şīn-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla **ḫışāş** dinür. Deveci Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i menḳūṭanuñ żammıyla[16] ve tā-ı ḳaraşet ile[17] şütürbān dirler. ʿArabī'de fetḥa-i cīm-i **[Z. 75b]** ʿArabiyye[18] ile mīm-i müşeddede ile[1] **cemmāl** dirler.[2]

---

1 ve nūn-ı sākine ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla… enbān dirler : enbān dinür H
2 cīm-i meftūḥa ve rā-ı mühmele ile : -H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
4 mīm-i meksūre : mīm'üñ kesriyle H
5 ve hā-ı hevvezüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
6 dirler : dinür H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 ve yūḥ daḫı dirler : -H
9 mīm-i meksūre ile : kesreyle H
10 dirler ki : dimekdür ki H
11 ḳayd olınmışdur : vāḳiʿ olmış H
12 żamme-i ḥā-ı mühmele ile : ḥā-ı mühmelenüñ żammıyla H
13 dinür : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
14 mīm'üñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ve elif… iskānlarıyla : mīm-i meftūḥa ile H
15 yulara burunduruḳ dirler : yular burunduruḳ dimekdür Z, H
16 żammıyla : żammesiyle Z
17 şīn-i menḳūṭanuñ żammıyla ve tā-ı ḳaraşet ile : -H
18 fetḥa-i cīm-i ʿArabiyye : fetḥ-i cīm H

Taḳṭīʿ -i Beyt

mihr güneş müfteʿilün **daḫı bil** fāʿilāt **mihr ü mehā** müfteʿilün **[E. 151b] rı** fāʿ **sevi burun** müfteʿilün **duruḳ de** fāʿilāt **veci şütür** müfteʿilün **bān** fāʿ

18 **Gey daḫı geydür bi-puş daḫı bi-pūşān**

Neyfedür iç ṭon yaḳası yaḳa girībān

Gey kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle emrdür giyinmege[3] Türkī'dür. Meşelā ḳaftan ve sāʾir eşvāb[4] giymege emr eylemekdür.[5] Fārsī'de bā-ı teʾḳīdden ṣoñra bā-ı ʿAcem'üñ[6] żammesiyle ve vāv-ı sākine ile[7] bi-pūş dirler. Pūşīden'den emrdür. ʿArabī'de **ilbis** maʿnāsına. Geydür Türkī'dür. Bu daḫı ṣıġa-i emrdür. Fārsī'de bā-ı müfrede-i meksūreden ṣoñra bā-ı Pārsī'nüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve şīn-i menḳūṭa ile ve elif ve nūn ʿalāmet-i taʿdiyedür.[8] Bi-puşān dinür. Neyfe nūn-ı meftūḥadan ṣoñra āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yāʾnuñ sükūnıyla ve fā-ı meftūḥa[9] ve hā-ı ʿalāmetle[10] Fārsī'dür. Türkī'de iç ṭon yaḳası dinür.[11] Meşelā[12] ṭumanuñ uçḳurluġuna dirler. ʿArabī'de **nīfaḳ** dinür muʿarrebdür.[13] Yaḳa Türkī'dür. **[H. 121b]** Ḳaftan **[E. 152a]** ve sāʾir giyecek eşvābuñ yaḳasına dirler. Fārsī'de kāf-ı Pārs'uñ[14] ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle girībān dinür. ʿArabī'de feṯ-i cīm'le **ceyb** dinür.[15] Bu luġat Fārsī'de daḫı müstaʿmeldür.[16]

Taḳṭīʿ -i Beyt

gey daḫı gey müfteʿilün **dür bi-pūş** fāʿilāt **daḫı bi-pū** müfteʿilün **şān** fāʿ **neyfedür iç** müfteʿilün **ṭon yaḳası** fāʿilāt **yaḳa girī** müfteʿilün **bān** fāʿ

---

1 mīm-i müşeddede ile : -E
2 dirler : dinür H
3 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle emrdür giyinmege : -E, -Z
4 eşvāb : esbāb Z
5 Türkī'dür. Meşelā ḳaftan ve sāʾir eşvāb giymege emr eylemekdür : -H
6 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
7 bā-ı teʾḳīdden ṣoñra bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ile : -H
8bā-ı müfrede-i meksūreden ṣoñra bā-ı… nūn ʿalāmet-i taʿdiyedür : -H
9 fā-ı meftūḥa : fā'nuñ fetḥiyle H
10 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
11 yaḳası dinür : yaḳasıdur H
12 meşelā : yaʿnī H
13 ʿArabī'de nīfaḳ dinür, muʿarrebdür : muʿarrebi nīfaḳdur H
14 Pārs'uñ : Pārsī'nüñ Z; ʿAcem'üñ
15 dinür : maʿnāsına H
16 bu luġat Fārsī'de daḫı müstaʿmeldür : -H

19 **Ḳamuyı besleyici vü ṣaḳlayıcıdur**

Bā-heme Perverdigār hest nigehbān

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli mıṣraʿ-ı[1] ṣānīsine leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā mıṣraʿ-ı evvelde ḳamuyı lafẓı Türkī'dür. Yaʿnī cümleyi dimekdür. Fārsī'de bā-heme dinür. ʿArabī'de iḥāṭa-i efrād içün olan[2] **küll** maʿnāsınadur.[3] Besleyici Türkī'dür. Fārsī'de Perverdigār dirler.[4] ʿArabī'de **Rabb** maʿnāsınadur.[5] Ṣaḳlayıcı Türkī'dür. **[Z. 76a]** Fārsī'de nūn-ı meksūre **[E. 152b]** ve kāf-ı ʿAcem'üñ[6] fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥade ve elif ve nūn ile[7] nigehbān maʿnāsınadur.[8] ʿArabī'de **ḥāfiẓ** gibidür.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳamuyı bes müfteʿilün **leyici vü** fāʿilāt **ṣaḳlayıcı** müfteʿilün **dur** fāʿ **bā-heme Per** müfteʿilün **verdigār** fāʿilāt **hestnigeh** müfteʿilün **bān** fāʿ

20

El-ḳıṭʿatu'l-ʿişrūne der-baḥr-i hezec-i mekfūf u maḥẕūf [H. 122a]

Elā iy şeh-i ḫubān dil ü cānı iden cāy

Saʿādetle burayı teşrīf eyle ser-ā-pāy

Mefāʿīlü[10] feʿūlün mefāʿīlü feʿūlün

Çü mekfūf ola maḥẕūf hezec baḥri dilā ṣāy

Bu ḳıṭʿa baḥr-i[11] hezecdendür. Her mıṣraʿında dört[12] kerre mefāʿīlün gelür. Evvelki ve üçünci cüzʾlerine keff ʿilleti dāḫil olup "lām'uñ" żammesiyle[13] mefāʿīlü ḳalup[14]

---

1 mıṣraʿ-ı : -H
2 olan : -E
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 dirler : dimekdür H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
7 nūn-…. nūn ile : nūn-ı meksūreden ṣoñra kāf-ı ʿAcemī'nüñ fetḥiyle ve sükūn-ı hā iledür H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
9 gibidür : maʿnāsınadur H
10 mefāʿīlü : mefāʿīlün H
11 baḥr-i : -H
12 mıṣraʿında dört : mıṣraʿı dörder E
13 żammesiyle : żammıyla H
14 ḳalup : -H

mekfūf olmışdur. İkinci ve dördünci cüzʾlerine ḥaẕf ʿilleti duḫūl idüp feʿūlün ḳalup maḥẕūf olmışdur. Keff taʿrīfi ḳıṭʿa-i ḫāmisde aḫreb-i mekfūf u maḳṣūr **[E. 153a]** olan baḥr-i mużāriʿde sebḳat eylemişdür ve ḥaẕf tafṣīli ḳıṭʿa-i sābiʿdeki[1] aḫreb u maḳbūż ve maḥẕūf olan baḥr-i hezecde[2] murūr eylemişdür.

1 **Çi ne ḳuş yemi çine daḫı ḳovıcı süḫan-çīn**

Ḥasūd oldı bed-endīş özin görüci ḫod-bīn

Çi cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle[3] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de ne dimekdür. Edāt-ı istifhāmdandur[4] ʿArabī'de **mā** dinür. Ḳuş **[H. 122b]** yemi Türkī'dür. Yaʿnī ḳuşlaruñ[5] düşürüp yedügi daneye dirler. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ kesriyle[6] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[7] çine dirler. ʿArabī'de **ʿalef-i mürġ** maʿnāsınadur.[8] Ḳovıcı Türkī'dür. Bir ādemüñ sözin bir ġayr ādeme naḳl eyliyen kimesneye dirler.[9] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve cīm-i ʿAcemī'nüñ[10] kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ iskānlarıyla[11] suḫan-çīn dirler.[12] ʿArabī'de **nemmām** maʿnāsınadur.[13] Ḥasūd Türkī'dür. Yaʿnī ḥased **[Z. 76b]** idici ādeme dirler ki bir kimesnenüñ mālınuñ zevālin isteyüp **[E. 153b]** aña yavız ṣanıya.[14] Fārsī'de bed-endīş dirler.[15] ʿArabī'de daḫı **ḥasūd** dirler. Türkī'de daḫı ḥasūd dirler meşhūrdur[16] ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müstaʿmeldür. Ammā aṣlı ʿArabī'dür.[17] Özin görüci Türkī'dür. Yaʿnī mütekebbir

1 sābiʿdeki : sābiʿde E, Z
2 aḫreb u… hezecde : baḥr-i hezecdür ve müseddes aḫreb ve maḳbūż ve maḥẕūfdur H
3 ʿAcem'üñ kesresiyle : ʿAcemī'nüñ kesresiyle Z; ʿAcem'üñ kesriyle H
4 istifhāmdandur : istifhāmiyedendür H
5 ḳuşlaruñ : ḳuş H
6 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcemī'nüñ kesresiyle Z
7 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 bir ādemüñ sözin… kimesneye dirler : yaʿnī bir ādemden bir ādeme söz alup götürmek E, Z
10 ʿAcemī'nüñ: ʿArab'uñ E
11 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve ḫā-ı… nūn'uñ iskānlarıyla : -H
12 dirler : dinür H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H
14 ṣanıya : ṣana E, Z
15 dirler : dinür H
16 Türkī'de daḫı ḥasūd dirler , meşhūrdur : bu luġat Türkī'dür E; Bu luġat Türkī'de Z
17 ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müstaʿmeldür. Ammā aṣlı ʿArabī'dür : -H

olup kendü nefsini görüciye dirler.[1] Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile[2] ḫod-bīn dinür. ʿArabī'de **mütekebbir** maʿnāsınadur.[3]

Takṭīʿ-i Beyt

çi ne ḳuş ye mefāʿīlü **mi çīne** feʿūlün **daḫı ḳovıcı** mefāʿīlü **suḫan-çīn** feʿūlün **ḥasūd oldı** mefāʿīlü **bed-endīş** feʿūlün **özin görü** mefāʿīlü **ci ḫod-bīn** feʿūlün

2 **Yoġun zeft ü baḫīle digil züft velī zift**

Nedür ḳīr ü di tīre bulanıḳ töre āyīn

Yoġun Türkī'dür. Meṣelā cüṣṣede iri ve göbüt ve taşlaḳ ve ḳaba ve yumrı olana dirler. Fārsī'de zā-ı menḳūṭanuñ **[H. 123a]** fetḥiyle ve fā'nuñ sükūnıyla zeft dirler. ʿArabī'de **ġalīẓ** dinür.[4] Baḫil Türkī'dür. Meṣelā mālını yimez ve[5] yidirmez **[E. 154a]** ve kimsenüñ öñdüġini[6] istemez kişiye dirler. Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[7] ve fā'nuñ sükūnıyla[8] züft dirler. ʿArabī'de daḫı bu lügat bu ṣıfatla mevṣūf olana **baḫīl** dirler ve ṣıfatına baḫl dirler.[9] Fārsī'de daḫı bu luġat-ı müşterekedir.[10] Zift zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle[11] ve fā'nuñ[12] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla[13] Türkī'dür. Bir cins ḳara ṣaḳızdur ki anuñla gemileri ziftlerler. Fārsī'de ḳāf'uñ kesresiyle ḳīr dirler.[14] ʿArabī'de daḫı **ḳīr** dinür. Ve medle **ḳār** daḫı dirler. Bu luġatuñ aṣlı ʿArabī'dür Fārsī'de şāyiʿ olmışdur.[15] Tīre tā-ı ḳaraşetüñ kesriyle[16] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[17] sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile[18] Fārsī'dür. Türkī'de bulanıḳ dirler. ʿArabī'de **mükedder** maʿnāsına.[19] Töre tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve rā-ı

1 mütekebbir olup kendü nefsini görüciye dirler : tekebbürlük idüp kendüyi görici dimekdür H
2 vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile : vāv-ı resmīle H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
4 dinür : gibi Z, H
5 yimez ve : -E
6 öñdüġini : öñdüġin Z
7 ʿArabī'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammesiyle E; menḳūṭanuñ żammıyla H
8 ve fā'nuñ sükūnıyla : -H
9 bu luġat bu… baḫl dirler : bu ṣıfata baḫl ve mevṣūfına baḫīl dirler H; ve ṣıfatına baḫl dirler -E
10 müşterekedür : müşterekdür Z
11 ʿArabiyye'nüñ kesresiyle : ʿArab'uñ kesriyle E; menḳūṭanuñ kesriyle H
12 ve fā'nuñ : -E
13 fā'nuñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla : -H
14 ḳāf'uñ kesresiyle ḳīr dirler : ḳīr dirler, ḳāf'uñ kesriyle H
15 Fārsī'de şāyiʿ olmışdur : -E, -Z
16 kesriyle : kesresiyle Z
17 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
18 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile : rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

mühmelenüñ fetḥasıyla[1] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Türkī'dür. ʿĀdet maʿnāsınadur. Meṣelā filān vilāyetüñ ʿādeti şöyledür böyledür diyecek yirde filān vilāyetüñ ʿādeti töresi şöyledür ve böyledür dirler.[2] Fārsī'de elif-i memdūde ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle āyīn dirler.[3] ʿArabī'de ʿayn-ı mühmele ile[4] **ʿādet** maʿnāsınadur.[5] Meṣelā filān yirüñ **[Z. 77a]** ʿādeti ve āyīni ve töresi dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

yoġun zeft ü mefāʿīlü **[E. 154b] baḫīle** feʿūlün **digil züft** mefāʿīlü **velī zift** feʿūlün **nedür ḳīr ü** mefāʿīlü **di tīre** feʿūlün **bulanıḳ tö** mefāʿīlü **re āyīn** feʿūlün

3 **Nedür ṭaġ erigi nilk ḳalem kilk ḳuru üzüm [H. 123b]**

Mevīz oldı vü ḳoz gevz daḫı mūred ne mersin

Ṭaġ erigi Türkī'dür. Meṣelā bir cins ufacuḳ erikdür. Fārsī'de nūn-ı meksūre ve lām-ı sākine ile nilk dirler. ʿArabī'de daḫı **nilk** dinür. ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmel ve müşterek luġatdur.[6] Ḳalem Türkī'dür. Yazı yazacaḳ şeyʾe ḳalem dinür.[7] Fārsī'de iki bile kāf-ı ʿArabī'nüñ kesrleriyle[8] kilk dirler. ʿArabī'de daḫı **ḳalem** dinür. Bu luġat ise[9] elsine-i müteʿaddidde meşhūr ve müstaʿmeldür.[10] Ḳuru üzüm Türkī'dür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve vāv-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla[11] mevīz dirler. ʿArabī'de zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla[12] **zebīb** maʿnāsına.[13] Ḳoz Türkī'dür bir mīvedür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[14] gevz dirler. Muʿarrebi **cevz**dür. **[E. 155a]** Türkī'de daḫı ceviz dimekle meşhūrdur. Mūred mīm-i maẓmūme[15] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[16]

---

1 żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : żammıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
2 ʿādet maʿnāsınadur. Meṣelā filān… dirler : filān yirin ʿādeti ve āyīni ve töresi dirler E, Z
3 elif-i memdūde ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle āyīn dirler : medd-i hemze ile āyīn dinür H
4 ʿayn-ı mühmele ile : -E, -Z
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmel ve müşterek luġatdur : luġat-ı müşterekedendür E, Z
7 şeyʾe ḳalem dinür : kalemdür E; ḳaleme dirler Z
8 ʿArabī'nüñ kesrleriyle : ʿArab'uñ kesriyle E; ʿArabī'nüñ kesresiyle Z
9 ise : -Z
10 bu luġat ise… müstaʿmeldür : Türkī'de ve ʿArabī'de ve Fārsī'de müşterek ve meşhūrdur H
11 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla : -H
12 fetḥasıyla : fetḥiyle H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
14 ʿAcem'üñ fetḥiyle : ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcem'üñ H
15 mīm-i maẓmūme : mīm'üñ żammesiyle H
16 dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : dāl-ı mühmelenüñ H

sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de mersin dirler bir aġaçdur yimişi olur.[1] Yimişi ḳan getürene iyüdür ve meṣānede iḫtirāḳı olana iyüdür. Miʿdeye ḳuvvet virür ve bevli idrār eyler ve ʿaḳreb ṣoḳana[2] nāfiʿdür ve öksürügi giderür ve ḳuṣmaġı menʿ eyler ve ṣusuzlıġı keser. Ve[3] yimişini ḳaynadup ṣaça yaḳu[4] eyleseler ṣaçı ḳarardur. Arpa unıyla göz aġrısına yaḳu eyleseler[5] nāfiʿdür. Yapraġınuñ ʿuṣāresini[6] ṣaça sürseler[7] ḳarardur ve içseler eski **[H. 124a]** ishāli keser. Ḳoltuḳ ḳoḫusunı[8] giderür. Ḳalbe ḳuvvet virür. Ḫafaḳāna iyüdür defʿ ider.[9] Yapraġınuñ ṣıḳındusından beş dirhem içseler derlemegi defʿ eyler.[10] Yapraġınuñ[11] ṣuyını göbek altına ṣürseler ṣafrādan olan ishāli keser dimişler.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

nedür ṭaġ e mefāʿīlü **rigi nilk** feʿūlün **ḳalem kilk ḳu** mefāʿīlü **[E. 155b] ru üzüm** feʿūlün **mevīz oldı** mefāʿīlü **[Z. 77b] vü ḳoz gevz** feʿūlün **daḫı mūred** mefāʿīlü **ne mersin** feʿūlün

4 **Di şīr arslana rūbeh dinür dilküye keftār**

Dinür ṣırtlana hem parsdur yūz ü kenām in

Şīr şīn-i muʿceme ve kesre-i mechūle ile Fārsī'dür. Türkī'de arslan dirler. Sibāʿ-ı behāyim[13] cinsinden bir mehīb cān-verdür. Rūbeh rā-ı mühmelenüñ żammesiyle[14] ve sükūn-ı vāv ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥiyle[15] ve sükūn-ı hā-ı melfūẓa[16] ile Fārsī'dür. Türkī'de dilkü dirler bir cins[17] vaḥşī cān-verdür ki postundan iyü kürkler[18]

---

1 yimişi olur : -H
2 ṣoḳana : ṣoḳduġından E, Z
3 ve : -Z, -H
4 yaḳu : yaḳı H
5 yaḳu eyleseler : ursalar E; yaḳı itseler H
6 ʿuṣāresini : ʿuṣārını H
7 sürseler : ḳosalar E, Z
8 ḳoḫusunı : ḳoḳusını H
9 ḫafaḳāna iyüdür defʿ ider : ḫafaḳānı defʿ eyler Z; ḫafaḳānı defʿ ider H
10 eyler : ider H
11 yapraġınuñ : -E
12 dimişler : -H
13 behāyim : -H
14 żammesiyle : żammıyla H
15 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
16 ve sükūn-ı hā-ı melfūẓa : hā-ı melfūẓa-i sākine H
17 bir cins : -H
18 postundan iyü kürkler : derisinden kürk H

yaparlar. ʿArabī'de **şaʿleb** dinür.[1] Keftār kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[2] ve fā-ı sākine ve ḥurūf-ı teheccīnüñ üçünci ḥarfi olan tā'nuñ fetḥasıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de şırtlan dirler. Bir cins yırtıcı cān-verdür. ʿArabī'de ḍād-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[4] ve bā-ı muvaḥḥade ve ʿayn-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[5] **ḍabʿ [E. 156a]** dinür.[6] Pars Türkī'dür. Bu daḫı sibāʿ-ı behāyim envāʿındandur.[7] Fārsī'de żamme-i yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye ile yūz dinür.[8] Kenām kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[9] Fārsī'dür. Türkī'de in dirler. Meselā ḥayvānāt yataġı ki anda yaturlar. Ṭaġlar ḳoltuḳlarında ve ḳayalar yarıḳlarında **[H. 124b]** olan delikler gibi. ʿArabī'de fetḥ ve ḳaṣrla **mekā** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

di şīr arsla mefāʿīlü **na rūbeh** feʿūlün **dinür dilkü** mefāʿīlü **ye keftār** feʿūlün **dinür şırtla** mefāʿīlü **na hem par** feʿūlün **sdur yūz u** mefāʿīlü **kenām in** feʿūlün

5 **Daḫı ḳuvvete di zūr daḫı dīr gic ü dūr**

Iraġ ṭağ eşegi gūr daḫı gūr durur sin

Ḳuvvet Türkī'dür. Meşelā insānda ve ḥayvānda kesble ḥāṣıl olan ḳuvvetdür ki muḳābili żaʿafdur. Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye'nüñ[10] żammesiyle zūr dirler.[11] ʿArabī'de daḫı **ḳuvvet** dinür. Türkī'si ʿArabī'si ile müşterekdür.[12] Dīr dāl-ı mühmele[13] **[E. 156b]** kesresiyle ve işbāʿ-ı yā-ı ḫuṭṭī ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür.[14] Türkī'de giç dirler.[15] Meşelā giç geldüñ **[Z. 78a]** diyecek yirde ʿAcem **dīr āmedī** dirler.[16] ʿArabī'de **beṭī** maʿnāsınadur.[17] Dūr dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv'la

1 dinür : maʿnāsına H
2 ʿArabī'nüñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
3 ve fā-ı sākine ve ḥurūf-ı teheccīnüñ üçünci ḥarfi olan tā'nuñ fetḥasıyla : -H
4 fetḥasıyla : fetḥiyle H
5 ve bā-ı muvaḥḥade ve ʿayn-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
6 dinür : maʿnāsınadur H
7 sibāʿ-ı behāyim envāʿındandur : sibāʿdandur H
8 żamme-i yā-ı… yūz dinür : żamm-ı yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyye ile yūz dirler H
9 ʿArabī'nüñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
10 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
11 zā-ı ʿArabiyye'nüñ żammesiyle zūr dirler : zūr dirler, zā-ı menḳūṭanuñ żammıyla H
12 Türkīsi, ʿArabīsi ile müşterekdür : -H
13 mühmele : mühmelenüñ Z
14 dīr dāl-ı mühmele kesresiyle ve işbāʿ-ı yā-ı ḫuṭṭī ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür -H
15 Türkī'de giç dirler : giç Türkī'dür Fārsī'de dīr dirler H
16 dirler : dir Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[1] Fārsī'dür. Türkī'de ırak dirler. ʿArabī'de **beʿīd** maʿnāsınadur.[2] Ṭaġ eşegi Türkī'dür. Yaʿnī yābān eşegi dimekdür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[3] gūr dinür. ʿArabī'de **yaḥmūr** dirler. Ḥimāru'l-vaḥş maʿnāsınadur.[4] İkinci gūr lafẓı daḫı kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[5] Fārsī'dür. Türkī'de sin dirler. Meşelā mezār ki ādem vefāt itdükden ṣoñra defn itdükleri[6] ḳuyudur. ʿArabī'de **ḳabr** dinür.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

daḫı ḳuvve mefāʿīlü **te di zūr** feʿūlün **daḫı dīr** mefāʿīlü **gic u dūr [H. 125a]** feʿūlün **ırag̱ ṭaġe** mefāʿīlü **şegi gūr** feʿūlün **daḫı gūr** mefāʿīlü **durur sin** feʿūlün

6 **Perend ibrişime hem di dībāc u ipek gej [E. 157a]**

Güzel ḫūb ola zībā velī zişt ola çirkin

Perend bā-ı ʿAcem'üñ[8] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve nūn'uñ ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ibrişim dinür ki anuñla[9] çuḳa ve ḳumaş dikerler. ʿArabī'de ḳāf'uñ fetḥası ve kesresiyle[10] ve teşdīdi ile **ḳazz/ ḳızz** dirler. Bundandur ki ibrişim büküci[11] ve işleyiciye **ḳazzāz** dirler. Dibāc daḫı ibrişim maʿnāsına gelür muʿarrebdür. ʿArabī'de ḳumāşa[12] ve aṭlasa ve miṣillüya[13] **dībāc** ve yā'suz **dibāc** daḫı dirler. İpek Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcemī ile[14] ve zā-ı Pārsī ile gej dinür.[15] Bu daḫı ibrişim maʿnāsınadur ki ḳazz lafẓından taʿcīm olmışdur veyāḫūd[16] ḳazz lafẓı andan taʿrīb olınmış. Keẕā fī-*luġati'l-Ḥalīmī*. Güzel Türkī'dür. Fārsī'de ḫūb dirler.[17] ʿArabī'de muḥsin maʿnāsınadur.[1] Zībā daḫı Fārsī'dür.

---

1 dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv'la ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : dāl-ı mühmele ile H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
3 żammesiyle : żammıyla H
4 yaḥmūr dirler. Ḥimārü'l-vaḥş maʿnāsınadur : ḥimārü'l-vaḥş gibi. Yaḥmūr daḫı dinür H
5 żammesiyle : żammıyla H
6 itdükleri : eyledükleri H
7 dinür : maʿnāsınadur H
8 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
9 anuñla : -Z
10 fetḥası ve kesresiyle : fetḥ ile ve kesrle Z; fetḥ ve kesriyle H
11büküci : büküciye Z
12 ḳumāşa : ḳumāş Z, H
13 miṣillüya : -Z, -H
14ʿAcem ile : ʿAcem Z; ʿAcem'üñ H
15 zā-ı Pārsī ile gej dinür : zā-ı ʿAcemī ile gej dirler H
16 olmışdur veyāḫūd : olınmış yāḫūd H
17 dirler : gibi H

Türkī'de güzel dimekdür ḫūb gibi. Zişt zā-ı menḳūṭanuñ **[E. 157b]** kesresiyle ve[2] şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ[3] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de çirkin dirler.[4] ʿArabī'de ḳāf-ı meftūḥa ile **ḳabīḥ** dinür.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

perend ibri mefāʿīlü **şime hem** feʿūlün **di dībāc u** mefāʿīlü **ipek gej** feʿūlün **[Z. 78b; H. 125b] güzel ḫūb o** mefāʿīlü **la zībā** feʿūlün **velī zişt o** mefāʿīlü **la çirkin** feʿūlün

7 **Kese[6] olsa ṭolu aḳçe digil kīse-i pür-zer**

Ger olsa çanaḳ altun digil kāse-i zerrīn

Kese olsa ṭolu aḳçe ʿibāreti[7] Türkī'dür. Yaʿnī kese ki aḳçe ile ṭolu olsa aña Fārsī'de kīse-i[8] pür-zer dirler. ʿArabī'de **şurre** dirler.[9] Ger[10] çanaḳ altun olsa Türkī ʿibāret'dür.[11] Yaʿnī altundan düzilmiş çanaġa ki altun ṭasdan ʿibāretdür.[12] Fārsī'de kāse-i zerrīn dinür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kese olsa mefāʿīlü **ṭolu aḳçe** feʿūlün **digil kīse-** mefāʿīlü **i pür-zer** feʿūlün **ger olsa ça** mefāʿīlü **naḳ altun** feʿūlün **digil kāse-** mefāʿīlü **i zerrīn** feʿūlün

8 **Digil şalḳıma ḫūşe daḫı azuġa tūşe [E. 158a]**

Ḳatıḳ nān-ḫūriş oldı digil hegbeye ḫurçīn

Şalḳım Türkī'dür. Yaʿnī üzüm ve ḫurma şalḳımı ve buġday ve arpa başaġı[14] gibi nesnelere dirler. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla[15] ve sükūn-ı vāv-ı aṣliyye ile[1]

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
2 zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle ve : zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle E; zā-ı ʿArabī'nüñ kesriyle ve H
3 şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ : şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ H
4 dirler : dinür H
5 ḳāf-ı meftūḥa ile ḳabīḥ dinür : feṯḥ-i ḳāf'la ḳabīḥ maʿnāsına H
6 kese : kīse E, H
7 ʿibāreti : -H
8 kīse-i : -E
9 dirler : maʿnāsına Z; dinür H
10 ger : -Z, -H
11 Türkī ʿibāret'dür : -H
12 çanaġa ki altun ṭasdan ʿibāretdür : kāse dimekdür H
13 dinür : dirler H
14 başaġı : başı E
15 żammıyla : żammesiyle Z, H

ve şīn-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle ile ḫūşe dirler.[2] ʿArabī'de **sünbüle** maʿnāsına.[3] Azuḳ[4] Türkī'dür sefere gitdükde yol içün tedārük idüp götürdükleri ṭaʿāma dirler.[5] Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile ve şīn-i menḳūṭa fetḥiyle[6] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[7] tūşe dirler.[8] ʿArabī'de **zād** maʿnāsınadur.[9] Ḳatıḳ Türkī'dür. Yaʿnī etmek ḳatuġı gibi.[10] Etmek ile yidükleri[11] ṭaʿāma dirler. **[H. 126a]** Fārsī'de nān-ḫūriş dinür.[12] ʿArabī'de elif-i mażmūme ve meksūre ile **üdm/ idm** maʿnāsınadur. Dāl'dan ṣoñra elif ile **idām** daḫı dirler.[13] Hegbe Türkī'dür. İki ṭarafı iki ṭorba gibidür[14] ve ortası biri birine muttaṣıl iki gözlü bir ẓarfdur. Her bir[15] gözi **[E. 158b]** içinde eṣvāb[16] ve sāʾir eşyā ṭoldurup[17] at eşek[18] üzerine yükledirler. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve cīm-i Pārsiyye ile ḫurçīn dirler.[19] ʿArabī'de daḫı **[Z. 79a]** żamme-i[20] ḫā-ı muʿceme ile[21] **ḫurc** dirler. Ve ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭī ve bā-ı muvaḥḥade ile **ʿaybe** daḫı dinür.[22]

Taḳṭīʿ-i Beyt

digil şalḳı mefāʿīlü **ma ḫūşe** feʿūlün **daḫı azu** mefāʿīlü **ġa tūşe** feʿūlün **ḳatıḳ nān-ḫū** mefāʿīlü **riş oldı** feʿūlün **digil hegbe** mefāʿīlü **ye ḫūrçīn** feʿūlün

9 **Göñül niçe bir aldar seni semiz ü ṭatlu**

Dilā çend firībed tu-rā ferbih ü şīrīn

---

1 sükūn-ı vāv-ı aṣliyye ile : vāv-ı sākine H
2 şīn-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla ve hā-ı… ḫūşe dirler : şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ḫūşe dinür H
3 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
4 azuḳ : azuġ Z
5 sefere gitdükde yol içün tedārük… ṭaʿāma dirler : ki ehl-i sefer yolda yimek içün götürürler E, Z
6 menḳūṭa fetḥiyle : menḳūṭanuñ fetḥasıyla Z
7 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ile ve şīn-i menḳūṭa… hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -H
8 tūşe dirler : tūşe H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
10 yaʿnī etmek ḳatuġı gibi : yaʿnī etmek ḳatuġı ki Z; meşelā H
11 yidükleri : yinen E, Z
12 dinür : dirler H
13 elif-i mażmūme ve meksūre ile üdm/idm … idām daḫı dirler : idām maʿnāsınadur H
14 gibidür : gibi H
15 bir : -H
16 içinde eṣvāb : içinde esbāb E; içine esbāb H
17 ṭoldurup : doldurup E; ṭoldururlar ve H
18 eşek : -E, -Z
19 żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve cīm-i… ḫur-çīn dirler : żammıyla ḫur-çīn H
20 żamme-i : -E
21 daḫı żamme-i ḫā-ı muʿceme ile : -H
22 ve ʿayn-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve yā-ı ḥuṭṭī ve bā-ı muvaḥḥade ile ʿaybe daḫı dinür -H

Bu beytüñ Türkī mışraʿınuñ her bir kelimesi leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere Fārsī mışrāʿınuñ her bir kelimesine[1] tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Yaʿnī mışraʿ-ı evvelde olan göñül lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle dil dirler. Āḫirinde olan elif ḥarf-i nidā içün olan iy lafẓından[2] muḫaffefdür. Türkī'de maḥẕūfdur **[E. 159a]** taḳdīr olınur. Ḳarīnesi ḫiṭābdur ki seni lafẓıdur. Yaʿnī iy göñül niçe bir aldar seni semiz u ṭatlu dimekdür. Niçe bir Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla[3] **[H. 126b]** ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele[4] ile çend dirler. ʿArabī'de **ilā-metā** gibidür.[5] Ve[6] aldar seni Türkī'dür. Fārsī'de fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle ve yā-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ żammıyla[7] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve elif ile **firībed tu-rā** dinür. Firīb firībīden'den fiʿl-i mużāriʿ şīġasıdır. Tu-rā'da rā taḫṣīṣ içündür. Ḥāṣıl-ı maʿnāsı aldar seni dimekdür.[8] Semiz Türkī'dür. Fārsī'de fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve hā-ı aṣliyye ile ferbih dirler.[9] ʿArabī'de **semīn** maʿnāsınadur.[10] Ṭatlu Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i menḳūṭanuñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı **[E. 159b]** mühmele-i meksūre ve sükūn-ı[11] nūn ile[12] şīrīn dirler. ʿArabī'de **ḫulv** maʿnasınadur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

göñül niçe mefāʿīlü **bir aldar** feʿūlün **seni semi** mefāʿīlü **z ü ṭatlu** feʿūlün **dilā çend** mefāʿīlü **firībed** feʿūlün **tu-rā ferbi**mefāʿīlü **h ü şīrīn** feʿūlün

21

El-ḳıṭʿatu'l-iḥdā ve'l-ʿişrune der-baḥr-i recez-i maṭvī vü maḫbūn

Hīç ere ḫor baḳmaġıl şāyed ola pür-hüner

---

1 leff ü … kelimesine : Fārsī mışrāʿınuñ her bir kelimesine leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere Z,H
2 nidā içün olan iy lafẓından : nidādür,iy ḥarfinden H
3 fetḥasıyla : fetḥiyle H
4 nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele : -H
5 ʿArabī'de ilā-metā gibidür : -H
6 ve : -Z
7 żammıyla : żammesiyle Z
8 fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle… aldar seni dimekdür : firībed tu-rā dirler H
9 fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve bā-ı… ferbih dirler : ferbih dinür H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
11 sükūn-ı : -Z
12 şīn-i menḳūṭanuñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla… nūn ile : -H
13 maʿnasınadur : maʿnāsına H

Maʿden egerçi tīredür çün ḳazasın çıḳar güher

Müfteʿilün mefāʿilün müfteʿilün mefāʿilün [Z. 79b]

Ṭayyıla ḫabnıla recez oldı revān u rāster

Bu ḳıṭʿa baḥr-i recezden bir ḳıṭʿadur ki aṣlı her mıṣraʿda[1] dörder[2] kerre müstefʿilün gelür.[3] Evvelki cüzʾ ile üçünci cüzʾine ṭayy ʿilleti dāḫil olup müfteʿilün olmışdur ve maṭvī dinülmüşdür. Ve ikinci cüzʾine[4] ve dördünci cüzʾine ḫabn[5] ʿilleti duḫūl idüp mefāʿilün olmışdur ve[6] maḫbūn[7] dinilmişdür. Ṭayy ʿilletinüñ tefsīri baḥr-i münseriḥden **[E. 160a]** olan ḳıṭʿa-i ūlāda ve ḫabn ʿilletinüñ tafṣīli ḳıṭʿa-i ṣālişde mürūr eylemişdür.[8] Maʿlūm ola.[9]

1 **Şāne ṭaraḳ bıyıḳ bürūt hem ṣaḳal adı rīşdür [H. 127a]**

Rīşe ṣaçaḳ durur daḫı bert baş adı rīşdür

Şāne Fārsī'dür. Türkī'de ṭaraḳ dirler. Ṣaḳal ṭarağı olsun ġayri olsun ʿArabī'de mīm'üñ żammesiyle ve kesresiyle[10] **muşṭ/mişṭ** dinür. Bıyıḳ Türkī'dür. Erlerüñ[11] üst ṭudağınuñ[12] üstünde biten ḳıldur.[13] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ ve rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle ve vāv'la[14] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla bürūt dirler. ʿArabī'de **şārib** dirler[15] ve **seblet** daḫı dinür.[16] Bu luġat Fārsī'de daḫı müstaʿmeldür.[17] Ṣaḳal Türkī'dür. Fārsī'de kesre-i ṣarīḥa ile rīş dirler. ʿArabī'de lām-ı meksūre ile[18] **liḥye** maʿnāsınadur.[19] Rīşe Fārsī'dür rā-ı mühmelenüñ kesresiyledür.[20] Türkī'de ṣaçaḳ

---

1 recezden bir ḳıṭʿadur ki aṣlı her mıṣraʿda : ki aṣlı her mıṣraʿında H
2 dörder : dört Z, H
3 müstefʿilün gelür : müstefʿilün'dür H
4 cüzʾine : cüzʾ ile Z; cüzʾleriyle H
5 ḫabn : ḥabn Z, H
6 duḫūl idüp mefāʿilün olmışdur ve : dāḫil olmaġla mefāʿilün olup H
7 maḫbūn : maḥbūn Z, H
8 tafṣīli ḳıṭʿa-i ṣālişde mürūr eylemişdür : taʿrīfi ḳıṭʿa-i ṣālişde geçmişdür H
9 maʿlūm ola : -Z, -H
10 żammesiyle ve kesresiyle : żammıyla ve kesriyle H
11 erlerüñ : ādemüñ H
12 ṭudağınuñ : dudağınuñ E, Z
13üzerinde biten ḳıllara dirler : üstünde biten ḳıldur E
14 żammeleriyle ve vāv'la : żammıyla ve vāv'uñ H
15 dirler : maʿnāsınadur Z; dinür H
16 dinür : dirler H
17 müstaʿmeldür : meşhūrdur H
18 lām-ı meksūre ile : kesre-i lām'la H
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
20 rā-ı mühmelenüñ kesresiyledür : -H

dirler ki mendiller ve dest-māller ve ḳuşaḳlar çevresine[1] iderler. ʿArabī'de żamme-i hā-ı hevvez ile **hüdb [E. 160b]** dinür ki kirpüge daḫı ʿArabī'de **hüdb** dirler. Bert baş Türkī'dür ki[2] ṣıbyānuñ başlarında olan yaraya dirler ki uyuz ve çıban gibi olur. Fārsī'de imāle ve kesre-i mechūle ile rīş dinür. ʿArabī'de teskīn ile **saʿfe** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

şāne ṭaraḳ müfteʿilün **bıyıḳ bürūt** mefāʿilün **hem ṣaḳal a** müfteʿilün **dı rīşdür** mefāʿilün **rīşe ṣaçaḳ** müfteʿilün **[H. 127b] durur daḫı** mefāʿilün **bert baş a** müfteʿilün **dı rīşdür** mefāʿilün

2 **Çīre yegin di kimnune zīre vü ḫīre yoşdur**

Bal arınuñ çü nūşdur dikeni daḫı nīşdür

[Z. 80a] Çīre cīm-i Pārsī'nüñ kesresiyle[3] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[4] sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de yegin dirler. Yaʿnī yüreklü ve cürʾetlü[5] ve ġālib ve çerī vücūd[6] ādeme dirler.[7] Kimnune Türkī'dür. Edviyye-i ḥükemādan bir otdur. Ḳābiżdur ʿusr-i bevle nāfiʿdur. Meşānede olan ṭaşları pareler ve bevli idrār eyler ve belde olan ṭalaḳ şişini giderür[8] yimekle veyāḫud **[E. 161a]** yaḳu[9] eylemekle eger şarābla içseler ʿaḳreb ṣoḳduġına nāfiʿdur. Dögüp un gibi ufaḳ iderler ve paşdırma üzerine ekerler. Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle[10] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[11] zīre dirler. ʿArabī'de **kemmūn** dinür. Ḫīre ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[12] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve ra-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[13] Fārsī'dür. Türkī'de yoş dirler. Yaʿnī[14] gevşek ve süst ve zebūn ve

---

1 çevresine : çevresinde Z
2 ki : -H
3 Pārsī'nüñ kesresiyle : Pārsiyye'nüñ kesresiyle Z; ʿAcemī'nüñ kesriyle H
4 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
5 yüreklü ve cürʾetlü : yürekli H
6 vücūd : -Z, -H
7 dirler : dinür H
8 giderir : -E
9 veyāḫud yaḳu : ve yaḳı H
10 zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle : zā-ı ʿArabī'nüñ kesriyle H
11 ve hā-ı ʿalāmetle : -H
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 ve hā-ı ʿalāmetle : -H
14 yaʿnī : -E

ḳamaşmış göze daḫı[1] ve bunuñ emṣāli yirlerde istiʿmāl olınur. ʿArabī'de **teshīr** gibidür.[2] Bal arınuñ Türkī ʿibāretdür.[3] Yaʿnī arınuñ ḫāṣıl eyledügi bal **[H. 128a]** dimekdür. Fārsī'de żamme-i nūn'la[4] ve vāv'uñ ve şīn-i menḳūṭanuñ[5] iskānlarıyla nūş dirler. ʿArabī'de **ʿasel** maʿnāsınadur. Dikeni daḫı Türkī'dür. Yaʿnī arınuñ ignesidür ki anuñla insānı ve ḥayvānı ṣoḳar. Fārsī'de **[E. 161b]** nūn-ı meksūre[6] ile nīş dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

çīre yegin müfteʿilün **di kimnune** mefāʿilün **zīre vü ḫī** müfteʿilün **re yoşdur** mefāʿilün
bal arınuñ müfteʿilün **çü nūşdur** mefāʿilün **dikeni da** müfteʿilün **ḫı nīşdür** mefāʿilün

3 **Göz ḳapaġına pīle di pür ṭoludur kedü ḳabaḳ**

Boş tehī vü baş ser artıġuñ adı bīşdür

Göz ḳapaġı Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[7] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve lām'uñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[8] pīle dinür. ʿArabī'de **cefn** maʿnāsınadur.[9] Pür bā-ı Fārs'uñ[10] żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṭolu dirler.[11] **[Z. 80b]** Yaʿnī ḳabuñ ṣu ile veyā ġayri nesne[12] ile ṭolu olmasına dinür. ʿArabī'de **memlū** ve **meşhūn** maʿnāsına.[13] **Mel'ān** daḫı dirler.[14] Kedū kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥi[15] ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve sükūn-ı vāv-ı aṣliyye ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de ḳabaḳ dirler ki[17] būstānlarda ḥāṣıl olur.[18] ʿArabī'de ḳāf-ı meftūḥa ve rā **[E. 162a]** ve ʿayn-ı mühmelenüñ[19] iskānlarıyla **ḳarʿ** dirler.[20] Boş

1 gevşek ve süst ve zebūn ve ḳamaşmış göze daḫı : süst ve zebūn ve ḳamaşmış ve gevşek ve H
2 teshīr gibidür : ṭeḥayyur gibidür Z; ṭeḥayyur gibi H
3 Türkī ʿibāretdür : ʿibāreti H
4 żamme-i nūn'la : nūn'uñ żammesiyle H
5 menḳūṭanuñ : muʿcemenüñ H
6 nūn-ı meksūre : kesre-i vāḥide E
7 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcemī'nüñ kesresiyle Z
8 ve hā-ı ʿalāmetle : -H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
10 Fārs'uñ : Pārsī'nüñ Z; ʿAcem'üñ H
11 dirler : dimekdür H
12 veyā ġayri nesne : yāḫūd bir ġayri nesne H
13 memlū ve meşhūn maʿnāsına : memlū maʿnāsınadur Z; memlū maʿnāsına E
14 dirler : dinür H
15 ʿArabī'nüñ fetḥi : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
16 żammesiyle ve sükūn-ı vāv-ı aṣliyye ile : żammı ve vāv-ı sākine ile H
17 dirler ki : dinür, meṣelā H
18 ḥāṣıl olur : ḥāṣıl olan ḳabaḳ dimekdür H
19 mühmelenüñ : mühmeleteynüñ Z
20 ḳāf-ı meftūḥa… ḳarʿ dirler : ḳarʿ dinür, ḳāf'uñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H

bā-ı muvaḥḥdeniñ żammesiyle ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[1] Türkī'dür. Meṣelā **[H. 128b]** içi boş olan nesneye[2] dirler. Fārsī'de tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ[3] fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle[4] ve yā-ı sākine ile tehī dinür.[5] ʿArabī'de **ḫālī**[6] maʿnāsına. Baş Türkī'dür. Gerek insān başı gerek ḥayvān başı olsun[7] ʿumūm üzeredür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[8] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ser dinür. ʿArabī'de **reʾs** maʿnāsınadur.[9] Artıḳ Türkī'dür yāʿnī[10] bir nesnenüñ artup ziyādesine dirler. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[11] bīş dirler. ʿArabī'de **fażla** gibi.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

göz ḳapaġı müfteʿilün **na pīle di** mefāʿilün **pür ṭoludur** müfteʿilün **kedū ḳabaḳ** mefāʿilün **boş tehī** müfteʿilün **vü baş ser** mefāʿilün **artıġuñ a [E. 162b]** müfteʿilün **dı bīşdür** mefāʿilün

4 **Ḳuyruġa düm di rīm iriñ nīm yarım ṣırım divāl**

Ṣu ṣıġırı başı nedür kelle-yi gāv-mīşdür

Ḳuyruḳ Türkī'dür ḥayvānātuñ ḳuyruḳları gibi. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[13] ve mīm-i sākine ile düm dirler. ʿArabī'de ẕāl-ı muʿcemenüñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla **ẕeneb** maʿnāsınadur.[14] Rīm kesr-i[15] rā-ı mühmele ile ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ[16] ve mīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de iriñ dirler ki çıbandan ve cerāḥatdan aḳar.[17] **[H. 129a]** ʿArabī'de ḳāf'uñ fetḥasıyla **ḳayḥ** maʿnāsınadur.[1] Nīm

1 bā-ı muvaḥḥdeniñ żammesiyle ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : żamme ile H
2 meṣelā içi boş olan nesneye : yaʿnī bir şeyʾüñ içi boş olmaġa H
3 tā-ı müṣennāt-ı fevḳiyyenüñ : tā-ı ḳaraşetüñ H
4 kesresiyle : kesriyle H
5 dinür : dirler H
6 ḫālī : ḥālī E, Z
7 gerek ḥayvān başı olsun : ve gerek ḥayvān başı H
8 fetḥasıyla : fetḥiyle H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
10 yāʿnī : -E, -Z
11 kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : kesriyle H
12 gibi : maʿnāsına H
13 żammesiyle : żammıyla H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
15 kesr-i : kesre-i Z, H
16 taḥtāniyyenüñ : taḥtiyyenüñ Z
17 ki çıbandan ve cerāḥatdan aḳar : yaʿnī çıbandan ve cerāḥatdan aḳan iriñ dimekdür H

nūn'uñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de yarım dirler.[3] Yaʿnī bir nesnenüñ yarımına dirler. ʿArabī'de kesre ile[4] **nışf [Z. 81a]** maʿnāsınadur.[5] Ṣırım ṣād-ı mühmelenüñ kesresiyle[6] Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle ve fetḥa-i vāv'la ve elif ve lām'uñ iskānlarıyla[7] divāl dirler. ʿArabī'de daḫı **divāl** dirler[8] taşma ve ḳayış dimekdür.[9] Ṣu ṣığırı başı Türkī ʿibāretdür.[10] Fārsī'de **[E. 163a]** kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[11] ve lām-ı müşeddede ile kelle-i gāv-mīş dinür. Bu luġatda baʿżılar[12] ṣu ṣığırı sürisinüñ öñünce giden ṣığıruñ[13] kellesine kelle-i gāv-mīş dirler. Süri başı dimekdür diyü żabṭ eylemişlerdür. ***Ve'l-ʿuhdetü ʿale'r-rāvī.***[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳuyruġa düm müfteʿilün **di rīm iriñ** mefāʿilün **nīm yarım** müfteʿilün **ṣırım divāl** mefāʿilün **ṣu ṣığırı** müfteʿilün **başı nedür** mefāʿilün **kelle-yi gā** müfteʿilün **v- mīşdür** mefāʿilün

5 **Ṭaşaġı**[15] **dabbe bād-kend arḳası egri kej-püşt**

Köse vü ṣaḳalı ḳaba kevsec ü belmerīşdür

Ṭaşaġı dabbe Türkī ʿibāretdür.[16] Meşelā ḥāyası dabbe olan ādeme dirler. Fārsī'de bād-kend dirler. Arḳası egri Türkī ʿibāretdür. Yaʿnī[17] arḳası egri ve beli bükülmiş ḳanbur dimekdür. Fārsī'de kej-püşt dirler. Kāf-ı ʿArabī ile ve zā-ı ʿAcemī'yle kūj egri bükilmiş ve egilmiş maʿnāsına Fārsī'dür.[18] ʿArabī'de **[H. 129b]** **aḥdeb** dirler ve

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
2 kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla : kesriyle H
3 dirler : dinür H
4 kesre ile : -E, -H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
6 kesresiyle : kesriyle H
7 kesresiyle ve fetḥa-i vāv'la ve elif ve lām'uñ iskānlarıyla : kesriyle H
8 dirler : dinür H; dirler -E
9 taşma ve ḳayış dimekdür : ḳayış maʿnāsına H
10 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, Z
11 ʿArabī'nüñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
12 bu luġatda baʿżılar : -H
13 giden ṣığıruñ : -E, -Z
14 "Doğru olup olmaması mes'uliyeti, rivayet edene aittir." anlamında.
15 ṭaşaġı : daşaġı E, Z
16 ṭaşaġı dabbe Türkī ʿibāretdür : daşaġı dabbe Türkī'dür E, Z
17 yaʿnī : -E, -Z
18 maʿnāsına Fārsī'dür : maʿnālarınadur E, Z

ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla **ḫaşt** dinür.[1] Köse Türkī'dür ṣaḳalında ḳılı az olup ṣaḳalı seyrek olana **[E. 163b]** dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla kevsec dinür. ʿArabī'de taḥrīkle **eṣaṭṭ** maʿnāsına. Ṣaḳalı ḳaba Türkī'dür. Meṣelā ṣaḳalında ḳılı çoḳ olup ṣaḳalı ṣıḳ olana dirler. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla belmerīş dirler. ʿArabī'de fetḥa-i[2] kāf'la **keş** maʿnāsına.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭaşaġı dab müfteʿilün **be bād-kend** mefāʿilün **arḳası eg** müfteʿilün **ri kej-püşt** mefāʿilün **köse vü ṣa** müfteʿilün **ḳalı ḳaba** mefāʿilün **kevsec ü bel** müfteʿilün **merīşdür** mefāʿilün

6 **Muştuluġa di müjde vü müzd kiri dönüm gerī**

Vīje arı rīze ufaḳ yek vije bir ḳarışdur

Muştuluḳ Türkī'dür. Fārsī'de mīm'üñ żammesiyle ve zā-ı Pārsiyye'nüñ[4] sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı **[Z. 81b]** ʿalāmetle müjde dirler. ʿArabī'de **beşāret** maʿnasınadur.[5] Müzd mīm'üñ żammesiyle[6] ve zā-ı ʿArabī'nüñ[7] ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de kiri dirler. Kāf'uñ ve rā'nuñ kesreleriyle[8] bir iş muḳābelesinde iş[9] **[E. 164a]** işleyen ādeme virdükleri ḥaḳ ve kiri dimekdür. ʿArabī'de **ücret** dinür.[10] Dönüm Türkī'dür. Tarla ve çayır ve bāġ dönümi gibi ki ḳırḳ arşun eni ve ḳırḳ arşun uzunı ola. Baʿżılar ṭūlı ve ʿarżı altmış arşun ola[11] dimişler. Fārsī'de **[H. 130a]** kāf-ı ʿAcem'üñ[12] fetḥiyle ve rā-ı mühmele-i meksūre ile ve yā-ı sākine ile gerī dinür.[13] ***Niʿmetu'llāh*** kesre-i kāf'la żabṭ eylemişdür. ʿArabī'de cerīb dinür muʿarrebdür.[14] Vīje vāv-ı meksūre[15] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye[16] ve zā-ı

1 aḥdeb dirler ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle … sükūnıyla ḫaşt dinür : aḥdeb dinür E, Z
2 fetḥa-i : fetḥ-i Z
3 fetḥa-i kāf'la keş maʿnāsına : keş dinür H
4 mīm'üñ żammesiyle ve zā-ı Pārsiyye'nüñ : żamm-ı mīm'le ve zā-ı ʿAcem'üñ H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
6 mīm'üñ żammesiyle : żamm-ı mīm'le H
7 zā-ı ʿArabiyye'nüñ : zā-ı ʿArab'uñ E; zā-ı menḳūṭanuñ H
8 kāf'uñ ve rā'nuñ kesreleriyle : -H
9 yaʿnī bir iş muḳābelesinde : bir iş muḳābelesinde iş Z; bir iş muḳābelesinde E
10 dinür : maʿnāsına H
11 żirāʿdur : arşun ola E
12 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ H
13 rā-ı mühmele-i meksūre ile ve yā-ı sākine ile gerī dinür : rā-ı mühlenüñ kesriyle girī dirler H
4175 *Niʿmetu'llāh*.. muʿarrebdür: muʿarrebi cerībdir. *Niʿmetu'llāh* kesre-i kāf'la żabṭ eylemişdür E, Z
15 vāv-ı meksūre : vāv'uñ kesriyle H
16 yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye : yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ H

ʿAcemiyye'nüñ fetḥiyle[1] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de elif-i memdūde ile arı dirler. Meṣelā ġāliṣ ve ṣāfī dimek olur nāb gibi.[2] ʿArabī'de **ṣāfī** dinür.[3] Rīze rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[4] fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[5] Fārsī'dür. Türkī'de ufaḳ dirler. Yaʿnī ḫurde-mürde ve ufaḳ tefek şeyʾe dirler.[6] ʿArabī'de **bürāde** dinür. Bürādetü'ẕ-ẕeheb ve bürādetü'l-fiżże ve burādetü'l-ḥadīd dinür ki[7] żamm-ı bā-ı muvaḥḥade iledür ki egeden çıḳan **[E. 164b]** talaşdur.[8] Yek vije āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı taḥtāniyyenüñ fetḥasıyla ve kāf-ı ʿArabiyye'nüñ[9] sükūnıyla ve vāv-ı meksūre ile ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[10] ve āḫirinde[11] hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de bir ḳarış dirler. Vije ḳarış maʿnāsınadur yek birdür.[12]ʿArabī'de **şibren** dinür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

muştuluġa müfteʿilün **di müjde vü** mefāʿilün **müzd kiri** müfteʿilün **dönüm gerī** mefāʿilün **vīje arı** müfteʿilün **rīze ufaḳ** mefāʿilün **yek vije bir** müfteʿilün **ḳarışdur** mefāʿilün

7 **Revnaḳ u fer daḫı diger balta teber velī siper**

Ḳalḳana dirler oḳ u yay ḳoyacaḳ adı kīşdür

Revnaḳ Türkī'dür. Meṣelā bir nesnenüñ tamām-ı mertebe gözlenüp ṭarāvet-yāb **[H. 130b]** olmasına **[Z. 82a]** dirler. Fārsī'de fā-ı meftūḥa ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[14] fer dirler.[15] Revnaḳ daḫı Fārsī'dür lākin Türkī'de şāyiʿ olmaġla fer lafẓına tefsīr olmaḳ üzere īrād olınmışdur.[16] ʿArabī'de **fürūġ** gibi.[17] Daḫı lafẓı[18]

---

1 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
2 ġāliṣ ve ṣāfī dimek olur, nāb gibi : her nesnenüñ ġāliṣi ve ṣāfisi dimekdür H
3 dinür : maʿnāsına H
4 ʿArabiyye'nüñ : ʿArab'uñ E
5 rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı… ʿalāmetle : kesre-i rā-ı mühmele ile H
6 ve ufaḳ tefek şeyʾe dirler : şeyʾe dinür E, Z
7 dinür ki : gibi Z, H
8 żamm-ı bā-ı muvaḥḥade iledür ki egeden çıḳan talaşdur : -H
9 fetḥasıyla… ʿArabiyye'nüñ : fetḥasıyla ve kāf-ı ʿArab'un E; fetḥiyle ve kāf-ı ʿArabī'nüñ H
10 ʿAcem'üñ fetḥasıyla : ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcemī'nüñ fetḥiyle H
11 āḫirinde : -E, -Z
12 vije ḳarış maʿnāsınadur, yek birdür : -E, -Z
13 dinür : maʿnāsına H
14 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
15 dirler : dir Z
16 revnaḳ daḫı Fārsī'dür; lākin Türkī'de şāyiʿ olmaġla fer lafẓına tefsīr… olınmışdur : -H
17 gibi : dinür H
18 lafẓı : -H

Türkī'dür ʿaṭf olan edāvātdandur. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle[1] **[E. 165a]** ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla[2] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla diger dirler. ʿArabī'de vāv-ı ʿāṭıfanuñ tefsīridür. Nitekim ***"Cā'enī Zeyd ve cā'enī ʿÖmer ve"*** diseler Türkī'de "Baña Zeyd geldi daḫı ʿÖmer ve de geldi." dinür.[3] Balṭa Türkī'dür. Bir āletdür ki anuñla odun keserler. Fārsī'de tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla teber dirler. ʿArabī'de ḳaṣrla **fe'ş** dinür. Siper sīn-i mühmelenüñ kesriyle[4] ve bā-ı Pārs'uñ fetḥiyle[5] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de ḳalḳan dirler ki[7] cenk günlerinde[8] erbābı kendüyi oḳdan ve ḳılıçdan ve mızrāḳdan[9] ḥıfẓ itmek içün getürürler bir āletdür. ʿArabī'de cīm'üñ żammıyla[10] ve nūn'uñ teşdīdiyle[11] **cünne** dirler. Oḳ ve yay ḳoyacaḳ terkībi[12] Türkī ʿibāretdür.[13] Yaʿnī oḳ ve yay ḳoyacaḳ ẓarf dimek olur ki[14] Türkī'de terkībi[15] **tīr-keş** dimekdür[16] ve Tatar ṭāʾifesi **ṣadāḳ** dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ kesriyle[17] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ[18] ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla kīş dinür.[19] ʿArabī'de **cuʿbe** dinür.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

revnaḳ u fer [E. 165b] müfteʿilün **daḫı diger** mefāʿilün **balta teber** müfteʿilün **velī siper** mefāʿilün **ḳalḳana dir** müfteʿilün **ler oḳ u yay** mefāʿilün **ḳoyacaḳ a** müfteʿilün **dı kīşdür** mefāʿilün

8 **Ṭapmaġa di perestiş ü beslemege di perveriş [H. 131a]**
Zāhide pārsā digil meẕheb ü dīn ḫū kīşdür

1 dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle : dāl-ı meksūre ile H
2 ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla : ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcemī'nüñ fetḥi H
3 nitekim "Cāʾenī Zeyd ve cāʾenī ʿÖmer ve" diseler Türkī'de "Baña Zeyd… geldi." : -E, -Z
4 kesriyle : kesresiyle Z
5 Pārs'uñ fetḥiyle : Pārsiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla H
6 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
7 dirler ki : dinür E, Z
8 günlerinde : güninde E, Z
9 mızrāḳdan : -E, -Z
10 żammıyla : żammesiyle Z
11 nūn'uñ teşdīdiyle : teşdīdiyle Z; nūn'uñ teşdīdiyle -H
12 terkībi : -E, -H
13 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, Z
14 dimek olur ki : dimekdür ki H
15 terkībi : basīṭi Z; terkībi -H
16 tīr-keş dimekdür : tīr-keşdür E, Z
17 ʿArabī'nüñ kesriyle : ʿArab'uñ kesriyle E; ʿArabiyye'nüñ kesresiyle Z
18 taḥtāniyyenüñ : taḥtiyyenüñ Z
19 dinür : dirler H
20 dinür : gibi Z; maʿnāsına H

Ṭapmaḳ Türkī'dür ki[1] ʿibādet maʿnāsınadur. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[2] fetḥasıyla ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla perestiş dirler. Perestīden'den ism-i maṣdardur.[3] ʿArabī'de **ʿubūdiyyet** maʿnāsınadur.[4] Beslemek Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[5] fetḥasıyla **[Z. 82b]** ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve vāv-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve sükūn-ı şīn-i menḳūṭa ile[6] perveriş dinür. Perverīden'den ism-i maṣdardur.[7] ʿArabī'de **terbiyet** maʿnāsınadur.[8] Zāhid Türkī'dür. Dünyadan kendüni ḥıfẓ idüp[9] ehl-i taḳvā olan ṣāliḥ ādeme dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[10] fetḥasıyla ve elif ile **[E. 166a]** ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla ve sīn-i mühmele fetḥasıyla ve medle pārsā dirler.[11] ʿArabī'de daḫı **zāhid** dirler ve **ṣāliḥ** daḫı dinür.[12] Zāhidüñ aṣlı ʿArabī'dür. Dünyāya raġbet itmeyüp iʿrāż iden ādeme dirler.[13] Meẕheb u dīn ikisi bile Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ kesriyle[14] ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan[15] yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla kīş dirler.[16] ʿArabī'de daḫı **meẕheb** ü **dīn** dinür. Bu luġatlar Fārsī'de ve ʿArabī'de ve Türkī'de[17] müşterekdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭapmaġa di müfteʿilün **perestiş ü** mefāʿilün **beslemege** müfteʿilün **di perveriş** mefāʿilün **zāhide pā** müfteʿilün **rsā digil** mefāʿilün **meẕheb ü dīn** müfteʿilün **ḫū kīşdür** mefāʿilün

---

1 ki : -E
2 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
3 ṭapmaḳ Türkī'dür kiʿibādet… maṣdardur : ṭapmaġa Türkī'dür, Fārsī'de perestiş dirler H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
5 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
6 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla… şīn-i menḳūṭa ile : -H
7 perverīden'den ism-i maṣdardur : -H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 dünyadan kendüni ḥıfẓ idüp : -H
10ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
11 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ… pārsā dirler : pārsā dinür H
12 ve ṣāliḥ daḫı dinür : -E, -Z
13 zāhidüñ aṣlı ʿArabī'dür. Dünyāya raġbet itmeyüp iʿrāż iden ādeme dirler : -H
14 ʿArabī'nüñ kesriyle : ʿArab'uñ kesresiyle E; ʿArabī'nüñ kesresiyle Z
15 āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan : -E, -Z
16 dirler : dinür H
17 bu luġatlar Fārsī'de ve ʿArabī'de ve Türkī'de : Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de H

9 **Atlu süvār u mertebe pāye piyādedür yaya**

Şac ayaġı se-pāyedür hem daḫı sīḫ şişdür

Atlu Türkī'dür. At üzerinde olan ādeme dirler. Fārsī'de żamme-i sīn-i mühmele ile süvār dinür. ʿArabī'de **fāris** dinür.[1] Mertebe Türkī'dür. **[E. 166b]** Meṣelā bir ḥālden bir ḥāle varmaḳ veyā[2] bir manṣıbdan bir manṣıba naḳl olınmaḳ gibi. **[H. 131b]** Eger evvelkiden ziyāde olursa ʿālī mertebeye nāʾil[3] oldı dirler. Eger evvelkiden aşaġa olursa mertebeden düşdi dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ[4] fetḥasıyla ve elif ile ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve[5] hā-ı resmiyye ile[6] pāye dirler. ʿArabī'de **mertebe** dinür. Fārsī'si Türkī'si ile müşterekdür ammā ʿArabī'si Türkī'de ve Fārsī'de daḫı meşhūrdur[7] ve müstaʿmeldür.[8] Piyāde bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[9] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ[10] fetḥasıyla ve elif ile ve dāl-ı[11] mühmelenüñ fethāsıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de yaya dirler. Yaʿnī yayan yürüyen ādeme dirler.[13] ʿArabī'de **rācil** maʿnāsınadur.[14] Şac ayaġı Türkī'dür. Şol nesnedür ki āteş üzerine **[Z. 83a]** ḳoyup üstine tencere ve baḳır[15] ve ṭava[16] ḳoyup ḳaynadurlar. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥa-i ġayr-i ṣarīḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle ve bā-ı ʿAcem'üñ[17] fetḥasıyla[18] se-pāye dirler. **[E. 167a]** Üç ayaḳlu[19] olduġundan ötüri se ile pāy'dan terkīb olınmışdur.[20] ʿArabī'de elif-i mażmūme ile **üṣfiyye** dirler.[21] Sīḫ sīn-i mühmelenüñ kesriyle[22] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿceme

---

1 dinür : maʿnāsına H
2 bir ḥāle varmaḳ veyā : bir ḥāle yā E, Z
3 mertebeye nāʾil : mertebe E; mertebeye naḳl H
4 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
5 ve elif ile ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve : -E
6 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve elif ile ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmiyye ile : -H
7 daḫı meşhūrdur : meşhūrdur E; meşhūr Z
8 ve müstaʿmeldür : -H
9 ʿAcem'üñ kesresiyle: Pārsiyye'nüñ kesresiyle Z; ʿAcemī'nün kesriyle H
10 taḥtāniyyenüñ : taḥtiyyenüñ Z
11 dāl : rā E
12 ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ fetḥasıyla ve elif ile… hevvezüñ sükūnıyla : -H
13 dirler : dinür H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 baḳır : -E
16 ṭava : tava H
17 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z
18 fetḥa-i ġayr-i ṣarīḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle ve bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla : kesriyle ve fetḥiyle H
19 ayaḳlu : ayaḳlı Z, H
20 se ile pāy'dan terkīb olınmışdur : se-pāye dirler E, Z
21 elif-i mażmūme ile üṣfiyye dirler : üṣfiyye dinür H
22 kesriyle : kesresiyle Z

ile Fārsī'dür. Türkī'de şiş dirler. Ucı sivri āş-pez ālātdan[1] bir āletdür ki üzerinde[2] et şancup pişürüp[3] kebāb iderler. ʿArabī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[4] ve fā'nuñ teşdīdle[5] ve teşdīdsiz daḫı **seffūd** ve **sefūdetun** dinür.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

atlu süvā müfteʿilün **r u mertebe** mefāʿilün **pāye piyā** müfteʿilün **dedür yaya** mefāʿilün **şac ayaġı** müfteʿilün **se-pāyedür** mefāʿilün **hem daḫı sī** müfteʿilün **ḫ şişdür** mefāʿilün

10 **Īnest āb-ı ḫoş-güvār āyed ān ki teşne est**

Budur eyü siñici şu gele ki o şuşamışdur [H. 132a]

Bu beytüñ ikinci mıṣrāʿı[7] evvelki mıṣrāʿına leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā mıṣraʿ-ı evvelde olan **[E. 167b]** īnest kelimesi Fārsī'dür. Türkī'de budur dimekdür ki mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ evvelinde vāḳiʿ olmışdur. ʿArabī'de **hāẕā** gibi. Āb-ı ḫoş-güvār üç kelimeden teʾlīf olınmışdur. Yaʿnī āb lafẓı ve ḫoş lafẓı ve güvār lafẓı[8] ki her biri müstaḳillen birer luġatdur[9] birer kelimedür.[10] Türkī'de iyü siñici ṣu dimekdür.[11] Türkī'si daḫı üç kelimeden mürekkebdür. Āb ṣū maʿnāsınadur. Ḫoş eyü maʿnāsınadur.[12] Güvār kāf-ı ʿAcemī'nüñ żammesiyle[13] siñici maʿnāsınadur.[14] ʿArabī'de ṣā-ı müṣelleṣe ile **ṣemīr** maʿnāsınadur.[15] Mā-ı selsāl gibi. Āyed elif-i memdūde ile ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ fetḥiyle ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Gele dinür yaʿnī gelür dimekdür. ʿArabī'de **yecīʾu** maʿnāsına. Ān ki medd-i elif ile ve nūn-ı sākine **[Z. 83b]** ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de ol

1 āş-pez ālātdan : -H
2 üzerinde : üzerine Z
3 et şancup pişürüp : et şaplayup H
4 fetḥasıyla : fetḥiyle H
5 fā'nuñ teşdīdle : fā'nuñ teşdīdiyle Z; ḫā-ı müşeddedenüñ żammesiyle H
6 dinür : dirler Z; sefūdetun dinür -H
7 ikinci mıṣrāʿı : -H
8 lafẓı : lafıẓları H; lafẓı -E
9 luġatdur : luġata delālet ider Z
10 birer kelimedür : -H
11 dimekdür : dirler H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z, H
13 kāf-ı ʿAcemī'nüñ żammesiyle : żamm-ı kāf-ı ʿAcemī'le H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z, H
16 ve nūn-ı sākine ile : -H

ki dimekdür. Yaʿnī ol kimse ki dimek olur. Teşne est Fārsī'dür. Türkī'de ṣuṣamışdur dinür.[1] ʿArabī'de ʿaṭşān maʿnāsına āḫirinde nūn ile.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

īn est ā müfteʿilün **[E. 168a] b-ı ḫoş-güvā** mefāʿilün **r āyed ān** müfteʿilün **ki teşne est** mefāʿilün **budur eyü** müfteʿilün **siñici ṣu** mefāʿilün **gele ki o** müfteʿilün **ṣusamışdur** mefāʿilün

22

El-ḳıṭʿatu'ş-şānīyetü ve'l-ʿişrūne der-baḥr-i remel-i maḫbūn[3] u maḳṣūr

Gözinüñ fitnesine her kim iderse nazarı [H. 132b]
Şanemā ḳopdı şanur fitne-i devr-i ḳameri
Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilāt
Bu durur baḥr-i remel kim ola maḫbūn eşeri

Bu ḳıṭʿa baḥr-i remelden bir ḳıṭʿadur ki aṣlı her mıṣrāʿda dörder[4] kerre fāʿilātün gelür. Cemīʿ-i eczāsına ḫabn ʿilleti dāḫil olup feʿilātün ḳalup maḫbūn dinilmişdür.[5] Ve dördünci cüzʾine ḫabndan ṣoñra ḳaṣr ʿilleti daḫı duḫūl idüp[6] feʿilāt olup tā'nuñ sükūnıyla maḳṣūr dinilmişdür.[7] Ḫabn ile ḳaṣr ʿilletlerinüñ tafṣīlleri baḥr-i müctesṣden olan ḳıṭʿa-i ṣālişde sebḳat itmekle ʿiādeye ḥācet yoḳdur.[8] Terkīb-i beyt[9]

1 **Butraġa dūje di cūje pilice nesneye çīz [E. 168b]**
Lüledür nāyije di ṣola çep ü pula peşīz

Dūje dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[10] ve vāv-ı sākine ve zā-ı Pārs'uñ fetḥasıyla[11] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de butraḳ dirler. Ḳaftāna ve dülbende ve ḳoyun ve

1 dinür : -H
2 maʿnāsına, āḫirinde nūn ile : maʿnāsınadur E; maʿnāsına mütenevviʿdür Z
3 maḫbūn : maḥbūn Z, H
4 dörder : dört Z, H
5 dinilmişdür : olmışdur H
6 daḫı duḫūl idüp : daḫil olup H
7 feʿilāt olup tā'nuñ sükūnıyla maḳṣūr dinilmişdür : feʿilātün olur, maḳṣūrdur H
8 ʿiādeye ḥācet yoḳdur : tekrār ẕikr olınmışdı H
9 terkīb-i beyt : -E, -Z
10 żammesiyle : żammıyla H
11 Pārs'uñ fetḥasıyla: Pārsiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcemī'nüñ fetḥiyle H

ṣıġır yüñine[1] yapışur bir cins dikenlüce otdur. ʿArabī'de żamme-i ḫā-ı muʿceme[2] ile **ḫurşūn** dirler. Cūje żamme-i cīm-i ʿArabiyye ile ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[3] Fārsī'dür. Türkī'de piliç dirler ki yumurṭadan yeñi çıḳmış[4] ṭavuḳ yavrusı dimekdür. **[H. 133a]** ʿArabī'de fā'nuñ fetḥasıyla ve rā-ı müşeddedenüñ żammesiyle ve vāv'uñ ve cīm'üñ iskānlarıyla[5] **ferrūc** dirler.[6] Nesne Türkī'dür. Şeyʿ maʿnāsına yaʿnī filān nesne ve filān şeyʾ dirler. **[Z. 84a]** Fārsī'de cīm-i ʿAcemī'nüñ kesresiyle[7] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve āḫirinde zā-ı menḳūṭa ile çīz dinür.[8] ʿArabī'de **şeyʿ** maʿnāsınadur.[9] Nāyije nūn-ı meftūḥa ve elif ile ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan yā[10] ve **[E. 169a]** zā-ı Pārsiyye[11] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de lüle dirler. Yaʿnī çeşmelerde ve muṣluḳ ve ḥammām ḳurnalarına aḳan ṣularuñ lülelerine dinür. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa[12] ile **meyzel** dirler.[13] Ṣol Türkī'dür. Yaʿnī ṣol ṭaraf dimekdür[14] ki ṣaġ ṭaraf anuñ[15] muḳābilidür. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ[16] fetḥasıyla ve bā-ı Pārs'uñ[17] sükūnıyla çep dirler. ʿArabī'de fetḥa-i yā-ı ḥuṭṭī ile[18] **yesār** ve şīn-i menḳūṭanuñ kesresiyle **şimāl** daḫı dirler.[19] Cihāt-ı sitte ḳabīlindendür.[20] Pul Türkī'dür. Gerek manḳır[21] pulı olsun gerek balıḳ pulı olsun Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[22] ve şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[23] ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan yā[24] ile ve zā-ı ʿArabiyye ile[25] peşīz dinür.[26] Pā'nuñ

---

1 yüñine : yüñlerine H
2 muʿceme : mühmele Z, H
3 żamme-i cīm-i ʿArabiyye ile ve vāv-ı sākine ve zā-ı… hā-ı ʿalāmetle : żamm-ı cīm'le H
4 ki yumurṭadan yeñi çıḳmış : yumurṭadan çıḳmış H
5 fā'nuñ fetḥasıyla ve rā-ı… iskānlarıyla : fā'nuñ fetḥiyle ve rā-ı mühmelenüñ żammıyla H
6 dirler : maʿnāsınadur H
7 kesresiyle : kesriyle H
8 āḫirinde zā-ı menḳūṭa ile çīz dinür : zā-ı ʿArabiye ile çīz dirler E, Z
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
10 elif ile ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan yā : yā-ı āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye ile H
11 Pārsiyye : ʿAcemī H
12 mīm-i meftūḥa : meftūḥa E; fetḥ-i mīm H
13 dirler : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
14 ṭaraf dimekdür : ṭarafdur E, Z
15 ṭaraf anuñ : ṭarafuñ H
16 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye'nüñ Z; ʿAcemī'nüñ H
17 Pārs'uñ : Pārsiyye'nüñ Z; ʿAcemī'nüñ H
18 fetḥa-i yā-ı ḥuṭṭī ile : fetḥle H
19 yesār ve şīn-i menḳūṭanuñ kesresiyle şimāl daḫı dirler : yesār maʿnāsınadur H
20 cihāt-ı sitte ḳabīlindendür : -H
21 manḳır : manġır Z; manḳur H
22 ʿAcem'üñ fetḥasıyla : ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z; ʿAcemī'nüñ fetḥiyle H
23 kesriyle : kesresiyle Z
24 ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan yā : yā-ı āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye H
25 zā-ı ʿArabiyye ile : zā-ı ʿArabiyye Z; zā-ı menḳūṭa ile H
26 dinür : dirler H

żammesiyle daḫı ***Niʿmetu'llāh*** dimişdür. ʿArabī'de żamme ile **füls**[1] ve **ḥarşef** daḫı dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

butraġa dū feʿilātün **je di cūje** feʿilātün **pilice nes** feʿilātün **[E. 169b] neye çīz** feʿilāt **lüledür nā** feʿilātün **yije di ṣo** feʿilātün **la çep ü pu** feʿilātün **la peşīz** feʿilāt

2 **Ṣumraya çirk dimişler daḫı sergīn līkin [H. 133b]**

Sidüge poḫa çemīn dirler ü hem daḫı gümīz

Ṣumra ṣād-ı mühmelenüñ żammesiyle[2] kemre'den taḳlīb olınmış ḳoḳuşmış murdār nesnelere dirler ve ḳoyun ve deve[3] tersine daḫı dirler. Türkī'de gübre didükleri bunuñ ġalaṭıdur.[4] Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle[5] çirk dirler. Kir ve pas maʿnāsına daḫı[6] gelür. Ammā ṣumra lafẓı aṣlında ʿArabī'dür taḥrīkle[7] sergīn sīn-i mühmelenüñ fethiyle Fārsī'dür.[8] Ṭavar tersi ve ḳoyun ve ṣıġır[9] tezegine dirler. Kemre gibi muʿarrebi **sercīn** ve **serḳīn**'dür.[10] Sidük ve poḫ Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿAcemī ile[11] çemīn ve kāf-ı Pārs'uñ[12] żammesiyle gümīz dinür.[13] ʿArabī'de **bevl [Z. 84b]** ve **necs** maʿnāsınadur.[14] Ammā tertīb üzere vāḳiʿ olmamışdur. Zīrā sidüge kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[15] gümīz dirler **[E. 170a]** ve necāset-i ġalīẓe[16] cīm-i Pārsiyye ile çemīn dirler.[17]

---

1 żamme ile füls : fā'nuñ żammesiyle füls dinür H
2 żammesiyle : żammıyla H
3 ḳoyun ve deve : deve ve ḳoyun H
4 bunuñ ġalaṭıdur : bundan ġalaṭdur H
5 ʿAcem'üñ kesresiyle : ʿAcemī'nüñ kesriyle H
6 daḫı : da Z, H
7 Ammā ṣumra lafẓı aṣlında ʿArabī'dür, taḥrīkle : -H
8 sīn-i… Fārsī'dür : sīn-i mühmelenüñ feṯḥiyle E; feṯḥ-i sīn-i mühmele ile Fārsī'dür H
9 ḳoyun ve ṣıġır : sıġır ve ḳoyun Z, H
10 serḳīn'dür : serḳīn dirler H
11 cīm-i ʿAcemī ile : -H
12 Pārs'uñ : Pārsiyye'nüñ Z
13 ve kāf-ı Pārs'uñ żammesiyle gümīz dinür : ve gümīz dirler kāf-ı ʿAcemī'nüñ żammıyla H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
15 ʿAcem'üñ żammıyla : ʿAcemī'nüñ żammesiyle Z; ʿAcemī'nüñ żammıyla H
16 necāset-i ġalīẓe : necāset-i ġalīẓeye Z
17 ve necāset-i ġalīẓe cīm-i Pārsiyye ile çemīn dirler : çemīn necāset-i ġaliẓadur H

Taḳṭīʿ-i Beyt

şumraya çir feʿilātün **k dimişler** feʿilātün **daḫı sergīn** feʿilātün **līkin** feʿilāt **sidüge po** feʿilātün **ḫa çemīn dir** feʿilātün **ler ü hem da** feʿilātün **ḫı gümīz** feʿilāt

3 **Ġunde örümcege di şaru[1] aru munc u sütūh**

Önegülik ḫu sitīh oldı hem istīze sitīz

Ġunde ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve nūn-ı sākine ile ġaynuñ fetḥiyle daḫı cāʾiz görmüşler[2] **[H. 134a]** Fārsī'dür. Türkī'de örümcek dirler. ʿArabī'de **ʿankebūt** dinür.[3] Şaru aru Türkī'dür.[4] Türkī'de[5] bal arusına dirler. Fārsī'de mīm-i mażmūme ile ve nūn[6] ve cīm-i ʿArabiyye'nüñ iskānlarıyla[7] munc dirler ve sīn-i mühmelenüñ[8] ve tā-ı ḳaraşetüñ żammeleriyle ve vāv'uñ ve hā-ı aṣliyyenüñ iskânlarıyla sütūh dirler.[9] ***Niʿmetu'llāh*** vāv'dan ṣoñra bir rā-ı mühmele fetḥasıyla **sütūre** daḫı[10] dimişdür. ʿArabī'de **zenbūr** maʿnāsınadur. Önegülik Türkī'dür. ʿinādcılık dimekdür. Fārsī'de **[E. 170b]** sīn-i mühmelenüñ kesresiyle sitīh ve elif-i meksūre ile ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle istīze ve elifsüz ve āḫirinde hā'suz[11] sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[12] sitīz daḫı ʿinādcılık maʿnālarınadur.[13] ʿArabī'de **ʿinād** ve **cedel** maʿnālarına dinür.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ġunde örüm feʿilātün **cege di ṣa** feʿilātün **ru aru mun** feʿilātün **c u sütūh** feʿilāt **önegülik** feʿilātün **ḫu sitīh ol** feʿilātün **dı hem istī** feʿilātün **ze sitīz** feʿilāt

4 **Kārgāh oldı dükkān çembere āhençe digil**

Pāy-bāf oldıysa çulḫa daḫı kirbās ola biz

---

1 saru : sarı E, H
2 żammesiyle ve nūn-ı sākine… görmüşler : żammıyla ve fetḥiyle cāʾizdür dimişler H
3 dinür : maʿnāsına H
4 Türkī'de örümcek dirler. ʿArabī'de ʿankebūt dinür. Ṣaru aru Türkī'dir : -E
5 Türkī'de : -Z, -H
6 ve nūn-ı sākine : ve nūn Z; ve nūn-ı sākine -E
7 cīm-i ʿArabiyye'nüñ iskānlarıyla: cīm-i ʿArab'uñ iskānlarıyla E; ve āḫirinde cīm'le H
8 mühmelenüñ : mühmele Z
9 żammeleriyle ve vāv'uñ ve hā-ı aṣliyyenüñ… sütūh dirler : ẓammıyla sütūh daḫı dirler H
10 vāv'dan ṣoñra… sütūre daḫı : sütūre vāv'dan ṣoñra rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla H
11 hā'suz : yā'suz E
12 sīn-i mühmelenüñ kesresiyle : -H
13 sitīz daḫı ʿinādcılık maʿnālarınadur : sitīz dinür H
14 maʿnālarına dinür : dirler Z; gibi H

Kārgāh Fārsī'dür. Kār ile gāhdan teʾlīf olınmışdur.[1] Kār kāf-ı ʿArabī ile iş maʿnāsınadur.[2] Gāh kāf-ı ʿAcemī ile mekān maʿnāsınadur. Türkī'de iş yiri dimekdür. Dükkān andan[3] ʿibāretdür. ʿArabī'de **ḫānūt** dirler.[4] Çember cīm-i ʿAcemī'nüñ kesriyle[5] meşhūrdur[6] Türkī'dür. Çulḥalar **[H. 134b]** ālātından[7] bir **[Z. 85a]** uzun timurdur ki biz ṭoḳurken bizi anuñla destgāh[8] üzerinde gererler. Biz üzerinde yay gibi ṭurur.[9] Baʿżılar bir elif daḫı ziyāde idüp[10] **[E. 171a]** çembar dirler. Fārsī'de elif-i memdūde ile ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ve cīm-i Pārsiyye'nüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle āhençe dinür.[11] Pāy-bāf Fārsī'dür. Çulḥa maʿnāsınadur.[12] Türkī'de biz ṭoḳıyan ādeme dirler.[13] ʿArabiyye'de **nessāc** maʿnāsınadur.[14] Kirbās kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[15] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve bā-ı ʿArabī'nuñ fetḥiyle[16] ve elif ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[17] Fārsī'dür. Türkī'de biz dirler ki andan ṭon ve gönlek yaparlar.[18] ʿArabī'de daḫı **kirbās** dirler müşterekdür.[19]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kārgāh ol feʿilātün **dı dükkān çem** feʿilātün **bere āhen** feʿilātün **çe digil** feʿilāt **pāy-bāf ol** feʿilātün **dıysa çulḥa** feʿilātün **daḫı kirbā** feʿilātün **s ola biz** feʿilāt

5 **Pīşe di ṣanʿata bīşe meşeyistāna digil**

Maʿnīsi kefş ü direfşüñ biri başmaḳ biri biz

---

1 olınmışdur : olınmış H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
3 andan : -H
4 ʿArabī'de ḫānūt dirler : -E, -Z
5 kesriyle : kesresiyle Z
6 meşhūrdur : -E, -Z
7 çulḥalar ālātından: çulḥa ālātından E; çulhalarda olur H
8 destgāh : tezgāh E, Z
9 ṭurur : durur E, Z
10 elif daḫı ziyāde idüp : elif ziyādesiyle E, Z
11 elif-i memdūde ile ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve nūn-ı… āhençe dinür : āhençe dirler H
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
13 çulḥa maʿnāsına… ādeme dirler : Türkī'de çulḥa dirler; yaʿnī biz ṭoḳıyıcı ādeme dinür H
14 ʿArabī'de… dinür : ʿArabiyye'de nessāc maʿnāsınadur Z; ʿArabiyye'de nessāc maʿnāsına E
15 ʿArabī'nüñ kesriyle : ʿArabī'nüñ kesresiyle Z; ʿArab'uñ kesresiyle H
16 ʿArabī'nüñ kesriyle : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
17 ve elif ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : -H
18 ki andan ṭon ve gönlek yaparlar : meşelā gölmegüñ ḫām keten bizi H
19 müşterekdür : -E, -Z

Pīşe bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[1] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla **[E. 171b]** ve hā-ı resmī ile[2] Fārsī'dür. Türkī'de şanʿat dirler. ʿArabī'de daḫı **şanʿat** maʿnāsınadur.[3] Aṣlı ʿArabī'dür Türkī'de böyle şāyiʿ olmışdur.[4] ʿArabī'de **ḫırfet** daḫı bu maʿnāyadur.[5] Bīşe bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[6] ve şīn-i menḳūṭanuñ fetḥiyle[7] ve mā-beynlerinde yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve hā-ı resmī ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de meşeyistān dirler.[9] Yaʿnī ormanlıḳ yire dirler.[10] ʿArabī'de feteḥāt-ı ṣelāṣe ile **eceme** dirler ve **ġābe** daḫı dinür.[11] Kefş kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[12] ve fā'nuñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[13] Fārsī'dür. Türkī'de başmaḳ dirler ki[14] ayaḳḳabıdur. Muʿarrebi **ḳafş'**dür.[15] Direfş[16] dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[17] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ **[H. 135a]** fetḥasıyla[18] ve fā'nuñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de biz dirler ki dikiciler ālātındandur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

pīşe di şan feʿilātün **ʿata bīşe** feʿilātün **meşeyistā** feʿilātün **na digil [Z. 85b]** feʿilāt **maʿnīsi kef** feʿilātün **ş ü direfşüñ** feʿilātün **biri başmaḳ** feʿilātün **biri biz** feʿilāt

6 **Ḳarġaya zāġ di dām aġ u penāġ iplik ucı [E. 172a]**

Bend baġ u rāġ u ṭaġ u bāġ ile bostan pālīz

Ḳarġa Türkī'dür. Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye[19] ile zāġ dirler. ʿArabī'de ġurāb dirler.[20] Dām dāl-ı mühmele ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de medle aġ dirler.[2] İplikden[3] göz göz

1 bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle : bā-ı ʿAcemī'nüñ kesriyle H
2 resmī ile: resmiye ile Z; ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ……resmī ile -H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 aṣlı ʿArabī'dür, Türkī'de böyle şāyiʿ olmışdur : -H
5 ʿArabī'de ḫırfet daḫı bu maʿnāyadur : ḫiref daḫı dinür H
6 kesriyle : kesresiyle Z
7 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
8 ve şīn-i menḳūṭanuñ fetḥiyle ve mā-beynlerinde yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla ve hā-ı resmī ile : -H
9 dirler : dinür H
10 ormanlıḳ yire dirler : ormanlıḳ dimekdür E, Z
11 eceme dirler ve ġābe daḫı dinür : eceme ve ġābe maʿnāsınadur H
12 ʿArabī'nüñ fetḥiyle : ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z; ʿArab'uñ fetḥasıyla E
13 ve fā'nuñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : -H
14 ki : -Z
15 ḳafş'dür : ḳafş E; ḳafs'dür H
16 direfş : -E
17 kesriyle : kesresiyle Z
18 fetḥasıyla : fetḥiyle H
19 zā-ı ʿArabiyye : zā-ı menḳūṭa H
20 ʿArabī'de ġurāb dirler : -E, -H

örerler ve anuñla balıḳ ve ḳuş avlayup dutarlar.[4] ʿArabī'de şīn-i muʿceme ve ba-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla **şebeke** dirler.[5] Penāġ bā-ı ʿAcem'üñ[6] ve nūn'uñ fetḥalarıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de iplik ucı dirler. Yaʿnī iplik ile ibrişimüñ ucına dirler.[8] Bend bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[9] ve nūn'la dāl-ı mühmelenüñ sükūnlarıyla[10] Fārsī'dür. Türkī'de baġ dirler ki[11] meṣelā bir nesnenüñ ucını[12] bağladuḳları bağdur. ʿArabī'de **ḳayd** maʿnāsınadur.[13] Rāġ rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[14] Fārsī'dür. Türkī'de ṭaġ dirler. ʿArabī'de **cebel** maʿnāsınadur.[15] Bāğ u būstān Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Fārsiyye[16] ile pālīz dirler.[17] ʿArabī'de **fālīz** maʿnāsınadur.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳarġaya zā feʿilātün **ġ di dām ā** feʿilātün **ġ penāġ ip** feʿilātün **lik ucı** feʿilāt **bend baġ u rā** feʿilātün **ġ u ṭaġ u bā** feʿilātün **ġ ile būstān[E. 172b]** feʿilātün **pālīz** feʿilāt

7 **Bir yürüyüş yüri kim saña ḳıyāmetde gerek [H. 135b]**

Revişī rev ki tu-rā bāyed der-rüstāḫīz

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli mıṣraʿ-ı ṣānīsinüñ tefsīridür. Yaʿnī mıṣraʿ-ı evvelde olan bir[19] yürüyüş lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[20] ve vāv'uñ kesriyle[21] ve şīn-i muʿceme ile ve āḫirinde yā-ı vaḥdet ile[22] revişī dinür ki mıṣraʿ-ı

---

1 dāl-ı mühmele ile : -H
2 medle aġ dirler : aġ dirler, medle E, Z
3 iplikden : ipden H
4 balıḳ ve ḳuş avlayup dutarlar : ḳuş ve balıḳ avlarlar H
5 ʿArabī'de şīn-i muʿceme ve ba-ı muvaḥḥadeniñ fetḥalarıyla şebeke dirler : -E, -H
6 ʿAcem'üñ : ʿAcemiyye Z; muʿcemenüñ H
7 ve nūn'uñ fetḥalarıyla : fetḥiyle H
8 yaʿnī iplik ile ibrişimüñ ucına dirler : ibrişimüñ ucına dinür H
9 fetḥasıyla : fetḥiyle H
10 sükūnlarıyla : sükūnıyla Z; ve nūn'la… sükūnlarıyla -H
11 ki : -Z, -H
12 nesnenüñ ucını : nesneʾi E, Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
14 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
16 Fārsiyye : Pārsiyye Z; Fārsiyye -H
17 dirler : dinür H
18 maʿnāsınadur : dinür E, Z
19 bir : -H
20 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
21 kesriyle : kesresiyle Z
22 ve āḫirinde yā-ı vaḥdet ile : -H

şānīsinde vāḳiʿ olmışdur.[1] Reviş lafẓına muttaşıl olan yā vaḥdet içündür. Meşelā bir yürüyüş dimekdür.[2] Yüri kim Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ feṯḥiyle[3] ve vāv-ı sākine ile ve āḫirinde kāf-ı ʿArabiyye-i meksūre ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[4] rev ki dirler. Bunda ki lafẓı ḥarf-i rābıṭ yā ḥarf-i taʿlīldür. Türkī'de daḫı bu ḥarf **[Z. 86a]** müstaʿmeldür. Yüri kim terkībinde olan kim lafẓı bu maʿnāyadur.[5] ʿArabī'de kesre ile **imşi** ve **iẕheb** gibi emrdür.[6] Saña lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ żammıyla[7] ve rā-ı taḫṣīṣ ile[8] tu-rā dirler. ʿArabī'de feṯḥateyn ile[9] **leke [E. 173a]** maʿnāsınadur. Ḳıyāmetde gerek terkībi Türkī'dür.[10] Fārsī'de bāyed der rüstāḫīz dirler. Rā-ı mühmelenüñ żammıyla[11] ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ feṯḥiyle ve elif ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[12] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve zā-ı ʿArab'uñ[13] iskānlarıyla Fārsī'de[14] ḳıyāmet maʿnāsınadur. Der ẓarfiyyet maʿnāsını ifāde ider.[15] Bāyed bā-ı muvaḥḥadenüñ feṯḥiyle[16] gerek dimekdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

bir yürüyüş feʿilātün **yüri kim sa** feʿilātün **ña ḳıyāmet** feʿilātün **de gerek** feʿilāt **revişī rev** feʿilātün **ki tu-rā bā** feʿilātün **yed der-rüs** feʿilātün **tāḫīz** feʿilāt

23

El-ḳıṭʿatü'ş-şālişetü ve'l-ʿişrūne der-baḥr-i hezec-i aḫreb u maḳbūż u zelel[17]

Dil bende durur saña vü çāker hem cān

Şīrin-lebüñe daḫı revānum ḥayrān[1]

---

1 şānīsinde vāḳiʿ olmışdur : şānīnüñ ibtidāsıdur E, Z
2 reviş lafẓına muttaşıl olan yā vaḥdet içündür. Meşelā bir yürüyüş dimekdür : -H
3 rā-ı mühmelenüñ feṯḥiyle : rā-ı mühmelenüñ feṯḥasıyla Z; feṯḥa-ı rā-ı mühmele ile H
4 ve vāv-ı sākine ile ve āḫirinde kāf-ı ʿArabiyye-i meksūre ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -H
5 bunda ki lafẓı ḥarf-i rābıṭ, yā ḥarf-i… kim terkībinde olan kim lafẓı bu maʿnāyadur : -H
6 kesre ile imşi ve iẕheb gibi emrdür : kesr ile imşi maʿnāsına H
7 żammıyla : żammesiyle Z, H
8 ve rā-ı taḫṣīṣ ile : -H
9 feṯḥateyn ile : -E, -Z
10 Türkī'dür : -E
11 żammıyla : żammesiyle Z
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 ʿArab'uñ : ʿArabī'nüñ Z
14 rā-ı mühmelenüñ żammıyla ve sīn-i ġayr-i… Fārsī'de : żamm-ı rā-ı mühmele ile H
15 der ẓarfiyyet maʿnāsını ifāde ider : -H
16 muvaḥḥadenüñ feṯḥiyle : muvaḥḥade ile E, Z
17 zelel : ezel Z, H

Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿilün fāʿ

Bu vezn-i rubāʿīdür ki olmaz pinhān

[H. 136a] Bu ḳıṭʿa baḥr-i hezecden bir ḳıṭʿadur[2] ki aṣlı her mıṣraʿda dörder[3] kerre mefāʿīlün gelür. Cüzʾ-i evveline **[E. 173b]** ḫarb ʿilleti dāḫil olup lām'uñ żammesiyle mefʿūlü olmışdur ve aḫreb dinilmişdür ve cüzʾ-i ṣānīsine ḳabż ʿilleti dāḫil olup mefāʿilün olmışdur ve maḳbūż dinilmişdür[4] ve cüzʾ-i ṣāliṣi aṣlı üzerine sālimdür ve cüzʾ-i rābiʿine zelel ʿilleti dāḫil olup fāʿ olmışdur ve zelel[5] dinilmişdür. Ḫarb ʿilletinüñ tafṣīli baḥr-i mużāriʿden[6] aḫreb ve mekfūf ve maḳṣūr[7] olan beşinci ḳıṭʿada geçmişdür ve ḳabż ʿilletinüñ taʿrīfi baḥr-i hezecden aḫreb ve maḳbūż ve maḥẕūf olan ḳıṭʿa-i sābiʿde[8] geçmişdür.

Taʿrīf

Zelel zā-ı ʿArab'uñ[9] ve lām-ı evvelüñ fetḥalarıyla ve lām-ı ṣānīnüñ sükūnıyla[10] luġatda ṭabrınmaḳ maʿnāsınadur[11] ve yanı eni olmayan ʿavrata dirler. Iṣṭılāḥda oldur ki mefāʿīlün ki ehemm ola. Yaʿnī mefāʿīlün cüzʾine hetm ʿilleti dāḫil olup mużāriʿ olduḳdan ṣoñra **[Z. 86b]** zelel ʿilleti daḫı dāḫil olmaġla mefāʿdan "mīm" sāḳıṭ olduḳdan ṣoñra[12] "fā" ḳalur ve buña ezel dinür. **Maʿlūm ola ki** mefāʿīlün cüzʾi "fā" olmaġla iki ʿillet **[E. 174a]** lāzımdur ki[13] biri hetm[14] ve biri zeleldür.

Taʿrīf

Hetm luġatda öñ dişi ṣımaġa dirler ve ıṣṭılāḥda oldur ki mefāʿīlün'dan sebeb-i āḫir düşer ve bir sebebüñ daḫı āḫir sākini düşer ve mā-ḳabli olan **[H. 136b]** ḥarf sākin

---

1 ḥayrān : ḫayrān Z, H
2 ḳıṭʿa baḥr-i hezecden bir ḳıṭʿadur : rubāʿī baḥr-i hezecden bir rubāʿīdür H
3 dörder : dört Z, H
4 ve maḳbūż dinilmişdür : -H
5 zelel : ezel Z, H
6 mużāriʿden : mużāriʿ-i E
7 ve maḳṣūr : -E
8 ḳıṭʿa-i sābiʿde : yidinci ḳıṭʿada H
9 ʿArab'uñ : ʿArabiyye'nüñ Z
10 zā-ı ʿArab'uñ ve lām-ı evvelüñ fetḥalarıyla ve lām-ı ṣānīnüñ sükūnıyla : -H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
12 olduḳdan ṣoñra : olup H
13 ki : -E, -Z
14 hetm : hetmdür Z, H

ḳılınup mefāʿ olur. Baʿdehu zelel dāḫil olup mīm daḫı ısḳāṭ olınup “fā” ḳalup ezel olur. Feʾfhem veʾktum[1]

1 **Tek ḥamle vü ḳaʿr üzüm tegekidür tāk**

Hem rezdür üzüm çubuġı yırtıḳdur çāk

Tek tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla ve kāf-ı sākine ile[2] Fārsī’dür. Türkī’de ḥamle dirler. Yaʿnī bir nesneye iḳdām eylemek meṣelā yilmek ve[3] yügürmek ve ṣıçramaḳ ve hücūm itmek gibi. ʿArabī’de **şavṭ** dirler ve taḥrīkle **ṭelaḳ** daḫı dinür ve **ḳaʿr** maʿnāsına daḫı gelür. Meṣelā bir nesnenüñ dibine dirler. Yaʿnī ḳuyunuñ dibi ve deniziñ dibi gibi.[4] ʿArabī’de daḫı[5] **ḳaʿr** dirler.[6] Üzüm tegeki Türkī’dür. Aşma ve bāġ çubuġı dimekdür. Fārsī’de tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥiyle tāk dinür.[7] ʿArabī’de **kerm** maʿnāsına.[8] Rez rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ feṭḥasıyla[9] **[E. 174b]** ve zā-ı ʿArabī’nüñ[10] sükūnıyla Fārsī’dür. Türkī’de üzüm çubuġı dirler.[11] ʿArabī’de buña daḫı **kerm** dirler.[12] Yırtıḳ Türkī’dür. Meṣelā bir nesnenüñ yırtıġına dirler. Fārsī’de cīm-i ʿAcem’üñ feṭḥiyle[13] ve kāf-ı sākine ile çāk dirler.[14] ʿArabī’de **ḫarḳ** gibi.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

tek ḥamle mefʿūlü **[H. 137a] vü ḳaʿr üzüm** mefāʿilün **tegekidür** mefāʿilün **tāk** fāʿ **hem rezdu** mefʿūlü **r üzüm çubu** mefāʿilün **ġı yırtıḳdur** mefāʿilün **çāk** fāʿ

2 **Yapraḳ daḫı berg aġaç maḥṣūlı[16] bār**

Kök bīḫ ü velīk beksümeṭ oldı kāk

---

1 feʾfhem veʾktum : yukarıda beyān olınduġı gibi H; feʾfhem veʾktum -Z
2 ve kāf-ı sākine ile : -H
3 meṣelā yilmek ve : yilmek ve Z; meṣelā yilmek ve -E
4 gibi : -H
5 daḫı : -E
6 dirler : dinür H
7 tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥiyle tāk dinür : tā-ı ḳaraşet ile tāk dirler E, Z
8 maʿnāsına : -Z
9 feṭḥasıyla : feṭḥiyle H
10 ʿArabī’nüñ : ʿArab’uñ E
11 dirler : dimekdür H
12 dirler : dinür H
13 ʿAcem’üñ feṭḥiyle : Pārsiyye’nüñ feṭḥasıyla Z
14 ve kāf-ı sākine ile çāk dirler : çāk dinür H
15 gibi : maʿnāsına H
16 maḥṣūlı : ḥāṣılı H

Yapraḳ Türkī'dür. Aġaç yapraġı ve sā'ir otlaruñ yapraġına dirler. **[Z. 87a]** Fārsī'de fetḥa-i[1] bā-ı muvaḥḥade ve sükūn-ı rā-ı mühmele ve kāf ile berg dirler.[2] ʿArabī'de **varaḳ** maʿnāsına. Aġaç maḥṣūlı[3] Türkī'dür. Yaʿnī aġaç üzerinde ḥāṣıl olan mīveye dirler. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[4] ve āḫirinde elif ile[5] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla[6] **[E. 175a]** bār dirler. ʿArabī'de **ṣemere** maʿnāsınadur.[7] Kök Türkī'dür. Yaʿnī aġaçlaruñ ve otlaruñ[8] ve sā'ir her[9] şey'üñ köküne dirler. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[10] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla bīḫ dirler. ʿArabī'de **aṣl** maʿnāsınadur[11] ve feteḥāt-ı ṣelāṣe ile **şecene** dinür.[12] Beksümeṭ Türkī'dür. Şol ḳuru etmekdür ki yol içün ve sefer içün yapup götürürler[13] ve ṣu ile ışladup yirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī ile kāk dinür.[14] ʿArabī'de **kaʿk** maʿnāsınadur.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yapraḳ da mefʿūlü **ḫı berg aġa** mefāʿilün **ç maḥṣūlı**[16] mefāʿilün **bār** fāʿ **kök bīḫ ü** mefʿūlü **velīk pek** mefāʿilün **sümeṭ oldı** mefāʿilün **kāk** fāʿ

3 **Boġmaḳ ḫafe kerden oldı silīdür lürs**

Celd oldı luġatde çābük ü hem çālāk [H. 137b]

Boġmaḳ Türkī'dür. Yaʿnī bir kimesne'i boġazından boġmaġa dirler. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ ve fā'nuñ fetḥalarıyla ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle ve kāf-ı **[E. 175b]** ʿArabī'nüñ fetḥiyle[17] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı

---

1 fetḥa-i : fetḫ-i H
2 ve sükūn-ı rā-ı mühmele… dirler : rā-ı ġayr-i menḳūṭa ve kāf'uñ iskānlarıyla berg dinür H
3 maḥṣūlı : ḥāṣılı H
4 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
5 āḫirinde elif ile : elif ile Z; elif E
6 iskānlarıyla : sükūnıyla H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 aġaçlaruñ ve otlaruñ : aġaç ve ot H
9 her : -E, -Z
10 kesriyle : kesresiyle Z
11 maʿnāsınadur : dirler Z; maʿnāsınadur -H
12 dinür : maʿnāsınadur H
13 ve sefer içün yapup götürürler : -H
14 kāf-ı ʿArabī ile kāk dinür : kāk dirler E, Z
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 maḥṣūlı : ḥāṣılı H
17 ʿArabī'nüñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nüñ fetḥa Z

sākine-i maṣdariyye ile ḫafe kerden dinür.[1] ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı meksūre ile[2] **ḫanıḳ** maʿnāsınadur.[3] Sīlī Türkī'dür. Meṣelā el ayasıyla kişinüñ yüzine ve[4] eñsesine urduḳları silleye dirler. Fārsī'de lām-ı mażmūme[5] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla[6] lürs dinür.[7] Celd cīm-i ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla[8] ve lām'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[9] Fārsī'dür. Türkī'de çapük dirler. Meṣelā işe cest u ölçümlenen ādeme dirler. Çālāk daḫı[10] cīm-i ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla bu maʿnāyadur. Fārsī'de çābük u cest dimekdür.[11] ʿArabī'de daḫı **celed** dirler.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

boġmaḳ ḫa mefʿūlü **fe kerden ol** mefāʿilün **dı sīlīdür [Z. 87b]** mefāʿilün **lürs** fāʿ **celd oldı** mefʿūlü **luġatda çā** mefāʿilün **puk u hem çā** mefāʿilün **lāk** fāʿ

4 **Hem jerf deriñ şigerf ulu gāf şikāf**

Di yarıġa gev çuḳurdur daḫı meġāk

[E. 176a] Jerf zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[13] ve rā-ı mühmelenüñ ve fā'nuñ iskānlarıyla **[H. 138a]** Fārsī'dür. Türkī'de deriñ dirler.[14] Fārsī'de jerf dirler.[15] Meṣelā deriñ ṣuya āb-ı jerf ve deriñ deñize[16] deryā-yı jerf dirler. ʿArabī'de **ʿamīḳ** maʿnāsına.[17] Şigerf şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[18] ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[19] ve rā-ı mühmele ve fā'nuñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ulu dinür. Meṣelā büyük kavīyy ve muḥteşem ve iyü

1sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ… ḫafe kerden dinür : menḳūṭa ile ḫafe kerden dirler
2 fetḥasıyla ve nūn-ı meksūre ile : fetḥiyle ve kesre-i nūn ile H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 ve : -E
5 lām-ı mażmūme : żamm-ı lām'la H
6 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ… iskānlarıyla : rā-ı menḳūṭa ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla H
7 dinür : dirler Z
8 cīm-i ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : cīm-i meftūḥa H
9 lām'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : lām-ı sākine ve dāl-ı mühmele ile H
10 daḫı : -E
11 Fārsī'de çābük u cest dimekdür : Fārsī'dür, yaʿnī çābük maʿnāsınadur H
12 dirler : dinür H
13 ʿAcem'üñ fetḥiyle : ʿAcem'üñ fetḥasıyla E; ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z
14 dirler : dinür H
15 Fārsī'de jerf dirler : -Z, -H
16 deriñ ṣuya āb-ı jerf ve deriñ deñize : deriñ ṣuya ve deriñ deryāya āb-ı jerf H
17 meṣelā … dinür : ʿArabī'de ʿamīḳ maʿnāsına. Meṣelā deriñ ṣuya āb-ı jerf ve deriñ deñize deryā-yı jerf dirler : E
18 kesriyle : kesresiyle Z
19 fetḥiyle : fetḥasıyla Z

ḥallü[1] olan kimesneye dirler. ʿArabī'de **ʿaẕīm** maʿnāsına. Gāf ve şigāf ikisi bile kāf-ı ʿAcemī'le Fārsī'dür. Türkī'de yarıḳ dinür. Yaʿnī aġaç ve taḫta yarıġına ve sāʾir yarıḳlara dirler. ʿArabī'de **şaḳḳ** maʿnāsına. Gev kāf-ı Pārsī'nüñ fetḥasıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de çuḳur dinür. Meġāk daḫı fetḥ-i mīm'le Fārsī'dür çuḳur maʿnāsınadur.[3] ʿArabī'de fetḥa-i ḥā-ı mühmele ile[4] **ḥafre** dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem jerf mefʿūlü **deriñ şiger** mefāʿilün **f ulu gāf şi** mefāʿīlün **kāf** fāʿ **di yarı** mefʿūlü **[E. 176b] ġa gev çuḳur** mefāʿilün **dur daḫı me** mefāʿilün **ġāk** fāʿ

5 **Yük bār daḫı yol üç kerre se-bār**

Tāc efser u gürsine aç u zāc oldı zāk

Yük Türkī'dür. Meṣelā deveye ve ḳaṭıra yüklenen yük gibi.[5] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[6] bār dinür. ʿArabī'de fetḥa-i[7] ḥā-ı mühmele ile **ḥaml** maʿnāsınadur.[8] Yol daḫı Türkī'dür. Fārsī'de yola daḫı bār dirler. **[H. 138b]** Meṣelā Fārsī'de bār lafẓı yük maʿnāsına ve[9] yol maʿnāsına daḫı gelür. Yol ve iẕin virmediler diyecek yirde Fārsī'de **"bār ne-dādend"** dirler.[10] Luġat-ı müşterekedendür.[11] Üç kerre Türkī'dür. Fārsī'de se-bār dirler. ʿArabī'de **ṣelāṣe merrāt** gibi.[12] Tāc Türkī'dür. Pādişāhlar başlarına giyerler. Fārsī'de elif-i meftūḥa ve fā-ı **[Z. 88a]** sākine[13] ve sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[14] ve āḫirinde rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[15] efser dirler.[16] ʿArabī'de daḫı **tāc** dirler.[17] Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek

---

1 ḥallü : ḥalli H
2 Pārsī'nüñ fetḥasıyla : ʿAcem'üñ fetḥiyle H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
4 fetḥa-i ḥā-ı mühmele ile : ḥā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
5 ve ḳaṭıra yüklenen yük gibi : ve sāʾir yüklenen yüke dirler H
6 fetḥasıyla : fetḥiyle H
7 fetḥa-i : fetḥ-i H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 yük maʿnāsına ve : -H
10 yol ve iẕin virmediler diyecek yirde Fārsī'de "bār ne-dādend" dirler : -E, -Z
11 luġat-ı müşterekedendür : -H
12 gibi : maʿnāsına H
13 fā-ı sākine : nūn'uñ sükūnıyla H
14 fetḥasıyla : fetḥiyle H
15 āḫirinde… sükūnıyla : rā-ı mühmeleniñ sükūnıyla Z; āḫirinde… menḳūṭanuñ sükūnıyla -E
16 dirler : dinür H
17 ʿArabī'de daḫı tāc dirler : ʿArabī'de tāc dirler Z; ʿArabī'de tāc maʿnāsınadur H

luġatdur.[1] Gürsine kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ[2]sükūnıyla ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ kesresiyle[3] ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de aç dirler.[4] Yaʿnī ṭaʿām yimeyüp[5] ḳarnı aç olana dirler ki[6] **[E. 177a]** toḳuñ naḳīżidür.[7] ʿArabī'de **cāyiʿ** dirler.[8] Zāc zā-ı ʿArab'uñ fetḥasıyla[9] Türkī'dür. Bir ḳara boyanuñ adıdur ki mürekkebe ḳorlar. Fārsī'de zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla[10] ve elif ve kāf'uñ iskānlarıyla zāk dirler.[11] ʿArabī'de daḫı **zāc** dinür.[12] Zāc-ı ḳıbrıs didükleri edviyedür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yük bār mefʿūlü **daḫı yol ü** mefāʿilün **ç kerre se** mefāʿilün **bār** fāʿ **tāc efse** mefʿūlü

r gürsine a mefāʿilün **ç u zāc oldı** mefāʿilün **zāk** fāʿ

6 **Ol ki oldı eyü vü ṭoġrı**[14] **aña ne ḳorḳu**

Ān ki şod nīk ü rāst u-rā çi bāk

[H. 139a] Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli mıṣrāʿ-ı s̱ānīsine leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere[15] tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meşelā evvelki mıṣrāʿuñ her bir kelimesi ikinci mıṣrāʿuñ her kelimesinüñ Türkī maʿnāsıdur.[16] Yaʿnī mıṣraʿ-ı evvelüñ ṣadrında olan[17] ol ki lafẓı Türkī'dür. Ẕī-cānda istiʿmāl olınur.[18] Esmā-ı işārātdandur. Fārsī'de medle ān ki dinür ki mıṣraʿ-ı s̱ānī **[E. 177b]** evvelinde vāḳiʿdur.[19] ʿArabī'de feṯ-i mīm'le[20] **men** maʿnāsına.[21] Oldı lafẓı Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ

---

1 müşterek luġatdur : müşterek ve müstaʿmeldür H
2 żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ : żammıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ H
3 sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ kesresiyle : sīn-i mühmelenüñ kesriyle H
4 dirler : dinür H
5 yaʿnī ṭaʿām yimeyüp : -H
6 ki : -E, -Z
7 toḳuñ naḳīżidür : toḳ muḳābilidür H
8 dirler : gibi H
9 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nüñ fetḥiyle H
10 ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'den ṣoñra H
11 dirler : dinür H
12 dinür : dirler H
13 zāc-ı ḳıbrıs didükleri edviyyedür : -H
14 ṭoġrı : ṭoġru Z
15 evveli mıṣrā-ı s̱ānīsine… üzere : evveli leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere mıṣrā-ı s̱ānīsine H
16 her kelimesinüñ Türkī maʿnāsıdur : maʿnā-yı Türkīsidür H
17 mıṣraʿ-ı evvelüñ ṣadrında olan : -H
18 istiʿmāl olınur : müstaʿmel H
19 mısraʿ-ı s̱ānī evvelinde vāḳiʿdur : mıṣraʿ-ı evvelüñ ṣadr-ı kelāmı vāḳiʿ olmışdur E, Z
20 feṯ-i mīm'le : feṯle H
21 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

żammesiyle[1] şod dinür. ʿArabī'de **kāne** maʿnāsınadur.[2] Eyü lafẓı Türkī'dür yaramazuñ żıddıdur.[3] Fārsī'de nūn-ı meksūre ve yā-ı taḥtiyye-i müşennātuñ ve kāf'uñ iskānlarıyla[4] nīk dinür ki[5] muḳābili beddür. ʿArabī'de ṣād-ı mühmele ile[6] **ṣālīḥ** maʿnāsınadur[7] ki ḥāli eyü üzere[8] olan kimesneye dinür. Naḳīżi fāsiddür. Ṭoġrı Türkī'dür. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[9] ve elif ve sīn-i mühmelenüñ[10] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla rāst dirler.[11] ʿArabī'de **mustaḳīm** maʿnāsına. Aña ne Türkī'dür. **[Z. 88b]** Ne lafẓı Türkī'de istifhām içündür.[12] Bunda inkārı mutażammındur. Yaʿnī yoḳdur dimekdür. Fārsī'de elif-i mażmūme ile **u-rā çi** dinür. Bunda daḫı çi lafẓı istifhām-ı inkārī vāḳiʿ olmışdur nisbet gibi.[13] ʿArabī'de **e lehu** gibi ki evvelinde olan elif-i meftūḥa istifhāmı mutażammındur. İnkār ṭarīḳi üzere **leyse** maʿnāsınadur.[14] Ḳorḳu Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥade ile bāk dirler.[15] ʿArabī'de **ḫavf [H. 139b]** maʿnāsına. Türkī'de mıṣraʿ-ı evvelüñ taḳdīri budur. Meṣelā ol kimesne ki eyü ve ṭoġrı ola. Yaʿnī ṣalāḥiyyet ve istiḳāmet üzere ola aña ḳorḳu yoḳdur. Fārsī'de mıṣraʿ-ı ṣānīnüñ taḳdiri budur. Meṣelā "ān kes ki nīk u rāst şod u-rā bāk nīst" ʿArabī'de taḳdīri budur. Meṣelā "**men kāne ṣāliḥan ve mustaḳīmen leyse lehu ḫavfun**"[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ol ki oldı mefʿūlü **eyü ṭoġrı** mefāʿīlün **aña ne ḳor** mefāʿilün **ḳu** faʿ **[E. 178a] ān ki şo** mefʿūlü **d nīk u rā** mefāʿilün **st u-rā çi** mefāʿilün **bāk** fāʿ

1 żammesiyle : żammıyla H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, Z
3 yaramazuñ żıddıdur : yaramaz żıddıdur H
4 yā-ı taḥtiyye-i müşennātuñ ve kāf'uñ iskānlarıyla : yā-ı ḥuṭṭī ve kāf-ı sākine ile H
5 dinür ki : dirler E, Z
6 ṣād-ı mühmele ile : -E, -Z
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
8 ḥāli eyü üzere : aḥvāli eyü olmaḳ üzere H
9 rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle : rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Z; rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle H
10 mühmelenüñ : mühmele Z
11 ve elif ve sīn-i mühmelenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla rāst dirler : medle rāst dinür H
12 Türkī'de istifhām içündür : istifhām içündür E; istifhām içün gelür Z
13 lafẓı istifhām-ı… nīst gibi : çi istifhāmdur ve inkārīdür maʿnāsına nīst dimekdür H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 dirler : dinür H
16 Türkī'de mıṣraʿ-ı evvelüñ taḳdīri … men kāne ṣāliḥan ve mustaḳīmen leyse lehu ḫavfun : -E, -Z

24

El-ḳıṭʿatu'r-rābiʿatu ve'l-ʿişrūne der-baḥr-i ṭavīli'l-müşemmeni's-sālim

Bu baḥr-i ṭavīli gel işit iy boyı uzun[1]

Ki niçe laṭīf ü ḫūb olur müntehā mevzūn

Feʿūlün mefāʿīlün feʿūlün mefāʿīlün

Hemīşe saʿādet yarıcuñ devletüñ efzūn

Bu ḳıṭʿa baḥr-i ṭavīlden bir ḳıṭʿadur[2] ki aṣlı her mıṣrāʿında feʿūlün mefāʿīlün feʿūlün mefāʿīlün gelür.[3] Bunda aṣlı üzerine[4] vāḳiʿ olmışdur[5] sālimdür ki[6] aṣlā ziḥāf ve ʿilelden bir cüzʾine[7] ʿillet dāḫil olmamışdur.

Taʿrīf

Ṭavīl faʿīl be-maʿnā fāʿildür. Uzun olıcı dimekdür. Bu baḥre baḥr-i ṭavīl didükleri **[H. 140a]** uzun olduġı ecli içündür.[8] Ṭavīl taʿbīr iderler. Fe'fhem.[9]

1 **Firīb aldamaḳ oldı firībiden aldanmaḳ**

Kişi cāblūs itmek nedür yaʿnī yaldanmaḳ

Firīb fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle **[E. 178b]** ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[10] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de aldamaḳ dinür dinmiş.[11] Ammā ***Sūdī*** isimdür aldama maʿnāsınadur. Aldamaḳ maʿnāsına degüldür diyü nāẓımuñ kelāmını redd eylemiş.[12] ʿArabī'de ġā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[13] **ġudʿa** maʿnāsına.[14] Firībiden fā'nuñ ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesreleriyle ve yā-ı müşennāt-ı

---

1 uzun : mevzūn Z
2 ḳıṭʿa baḥr-i ṭavīlden bir ḳıṭʿadur : rubāʿī ṭavīldendür H
3 mıṣrāʿında… gelür : beytinde ikişer kerre feʿūlün mefāʿīlün feʿūlün mefāʿīlün'dür H
4 üzerine : üzere H
5 olmışdur : olmış Z, H
6 ki : -E, -Z
7 ziḥāf ve ʿilelden bir cüzʾine : eczāsına E, Z
8 uzun olduġı ecli içündür : anıñ içündür ki uzun vāḳiʿ olmışdur E
9 ṭavīl taʿbīr idirler. Fe'fhem : -Z, -H
10 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı ḥuṭṭī H
11 dinmiş : dimiş Z
12 ammā… redd eylemiş : isimdür, aldama maʿnāsınadur. Aldamaḳ maʿnāsına degül. Keẕā fī şerḥi's-Sūdī; ammā bunda aldamaḳ dinür H
13 żammesiyle : żammıyla H
14 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z

taḫtiyyenüñ sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[1] Fārsī'dür maṣdardur.[2] Türkī'de aldanmaḳ maʿnāsınadur.[3] ʿArabī'de **ḫudʿa** maʿnāsına.[4] Cāblūs cīm-i ʿArabī'nüñ[5] fetḥasıyla ve elif ile[6] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve **[Z. 89a]** lām'uñ żammeleriyle ve vāv'uñ ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de yaldanmaḳ dirler.[8] Yaʿnī dilkülenüp yaltaḳlanmaḳ dimekdür. ʿArabī'de **tabaşbuş** ve **temelluḳ** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

firīb al feʿūlün **damaḳ oldı** mefāʿīlün **firībī** feʿūlün **den aldanmaḳ** mefāʿīlün **kişi cā** feʿūlün **blūs itmek** mefāʿīlün **nedür yaʿ** feʿūlün **nī yaldanmaḳ** mefāʿīlün

2 **Keşīden durur çekmek küşādendür açmaḳ**

Luġatda bü-münkīden ḳaḳıyup ṭoduldanmaḳ[9] **[H. 140b]**

Keşīden kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[10] ve şīn-i muʿcemenüñ **[E. 179a]** kesriyle[11] Fārsī'dür. Türkī'de çekmek dirler. Meṣelā bir nesneʾi çekmege dinür maṣdardur.[12] ʿArabī'de **incirār** gibi.[13] Küşāden kāf'uñ żammıyla ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle Fārsī'dür maṣdardur.[14] Türkī'de açmaḳ dirler.[15] ʿArabī'de **feṯḥ** maʿnāsına ḳapu açmaḳ ve kilid ve sāʾir gibi.[16] Bü-münkīden bā-ı muvaḥḥadenüñ ve mīm'üñ żammeleriyle ve nūn-ı sākineden ṣoñra kāf-ı meksūre ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla[17] Fārsī'dür. Türkī'de ḳaḳıyup ṭoduldanmaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī bir ādem bir nesneye[18] ḳaḳıyup ve ṭarılup gümürdenmek ve ṣoḳranmaḳ gibi.

---

1 ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥadeniñ kesresiyle : -E
2 maṣdardur : -E, -Z
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
4 maʿnāsına : gibi Z, H
5 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
6 elif ile : medle H
7 ve vāv'uñ ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla : -H
8 dirler : dinür H
9 ṭoduldanmaḳ : doduldanmaḳ H
10 ʿArabī'nüñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
11 kesriyle : kesresiyle Z
12 bir… maṣdardur : meṣelā bir nesneʾi çekmek dinür E; bir nesneʾi meṣelā çekmege dinür Z
13 gibi : maʿnāsınadur H
14 kāf'uñ żammıyla ve şīn-i muʿcemenüñ… maṣdardur : kāf-ı mażmūme ile Fārsī'dür E, Z
15 dirler : maʿnāsınadur H
16 maʿnāsına ḳapu açmaḳ ve kilid ve sāʾir gibi : maʿnāsınadur E, Z
17 ve nūn-ı sākineden ṣoñra kāf-ı meksūre ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla : -E, -Z
18 nesneye : nesne içün Z

Ḳāʿide[1]

Bā-ı muvaḥḥade maṣādır-ı evveline[2] dāḫil olırsa mā-baʿdinüñ ḥareketine tābiʿ olur.[3] Ḳaçan maṣdaruñ evveli mażmūm olursa[4] yāḫud maṣdaruñ evveli "bā" olsa ve[5] yāḫud mīm olsa ol zamān bā-ı müfrede daḫı[6] mażmūm olur. Bü-münkīden'de olduġı gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

keşīden feʿūlün **durur çekmek** mefāʿīlün **küşāden** feʿūlün **dür açmaḳ** mefāʿīlün **luġatda** feʿūlün **bü-münkīden** mefāʿīlün **ḳaḳıyup** feʿūlün **doduldanmaḳ** mefāʿīlün

3 **Ġunūden ımızġanmaḳ uyumaḳ bu-ḫusbīden**

Be-bāliş nihāden ser ḫu yaṣduġa yaṣdanmaḳ [H. 141a]

[E. 179b] Ġunūden ġayn-i muʿcemenüñ ve nūn'uñ żammeleriyle[7] ve vāv-ı sākine ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de ımızġanmaḳ dirler ki uyḳunuñ evvelidür. ʿArabī'de nūn-ı mażmūme ile **nüʿās** maʿnāsınadur. Bu-ḫusbīden bā-ı müfrede-i mażmūme[9] ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla[10] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[11] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ **[Z. 89b]** kesresiyle[12] Fārsī'dür. Türkī'de uyumaḳ maʿnāsına maṣdardur.[13] ʿArabī'de fetḥa ile **nevm** gibidür.[14] Be-bāliş nihāden ser terkībi Fārsī'dür. Bāliş bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[15] ve elif ile ve lām'uñ kesriyle[16] yaṣdıḳ maʿnāsınadur.[17] Nihāden nūn-ı meksūre ile ḳomaḳ maʿnāsınadur.[18] Ser sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla baş dimekdür.[19] Ḥāṣıl-ı maʿnāsı[20] yaṣduġa baş ḳomaḳdur ki[1] yaṣduġı yaṣdanmaḳ

---

1 ḳāʿide : maʿlūm ola ki E, Z
2 evveline : evvelinde E
3 tābiʿ olur : tābiʿdür H
4 olursa : olsa E, Z
5 ve : -E
6 bā-ı müfrede daḫı : bā-ı müfrede E; bā daḫı H
7 muʿcemenüñ ve nūn'uñ żammeleriyle: muʿcemenüñ żammıyla ve nūn'uñ żammıyla E
8 ve vāv-ı sākine ile : -E, -Z
9 bā-ı müfrede-i mażmūme : bā-ı muvaḥḥade H
10 żammıyla : żammesiyle Z; żammeleriyle H
11 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı sīn-i mühmele H
12 kesresiyle : kesriyle H
13 maṣdardur : -E, -Z
14 fetḥa ile nevm gibidür : fetḥa ile nevm gibi Z; nevm gibi H
15 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
16 kesriyle : kesresiyle Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
19 bāliş bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle ve elif ile ve lām'uñ kesriyle… baş dimekdür : -H
20 maʿnāsı : maʿnāʾı Z; Türkī'si H

tefsīri[2] bunuñ lāzımındandur. ʿArabī'de **ittikāʾu bi'l-visādeti** dinür.[3] Visāde yaṣduḳdur. Fārsī'de bāliş dirler. Mışraʿ-ı şānīde ḫu kelimesinüñ maʿnāda medḫali yoḳdur ancaḳ tekmīl-i vezn içün īrād olınmışdur.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ġunūden feʿūlün **ımızġanmaḳ** mefāʿīlün **uyumaḳ** feʿūlün **bu-ḫusbīden** mefāʿīlün **be-bāliş** feʿūlün **nihāden ser** mefāʿīlün **ḫu yaṣdu** feʿūlün **ġa yaṣdanmaḳ** mefāʿīlün

4 **Begenmek pesendīden güzīden ügürtlemek**

Sirāyīden ırlamaḳ bi-şermīden utanmaḳ

[E. 180a] Begenmek Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı Pārsiyye'nüñ[5] ve sīn-i mühmelenüñ **[H. 141b]** fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[6] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sākininden ṣoñra dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla ve āḫirinde ʿalāmet-i maṣdariyye olan nūn-ı sākine ile[7] pesendīden dinür.[8] ʿArabī'de **irtiżā** maʿnāsına. Güzīden kāf-ı ʿAcem'üñ[9] żammesiyle ve zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle Fārsī'dür. Türkī'de ügürtlemek dinür.[10] ʿArabī'de **intiḫāb** ve **ışṭıfā** ve **iḫtiyār** gibi.[11] Sirāyīden sīn-i mühmelenüñ kesriyle[12] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle ve elif-i memdūde ile ve iki yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ evvelki ve ikinci sükūnla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine[13] ile Fārsī'dür. Türkī'de ırlamaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī Türkī ve beste ve sāʾir naġamāt ve ezgi ile ırlanan ezgiye[14] dirler. ʿArabī'de **taġannī** maʿnāsına. Bi-şermīden bā-ı meksūreden ṣoñra şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle[15] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve mīm-i meksūre ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de utanmaḳ maʿnāsınadur.[2] ʿArabī'de **ḫacālet** ve **ḥayā** maʿnālarına.[3]

---

1 yaṣduġa baş ḳomaḳdur ki : yaṣduġa yaşlanan kimesneye dirler H
2 tefsīri : -E
3 dinür : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
4 visāde yaṣduḳdur. Fārsī'de bāliş dirler… olınmışdur : -E, -Z
5 Pārsiyye'nüñ : ʿAcem'üñ H
6 kesriyle : kesresiyle Z
7 ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sākininden ṣoñra dāl-ı ġayr-i… sākine ile : -E, -Z
8 dinür : dirler H
9 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
10 dinür : dirler Z
11 intiḫāb ve ışṭıfā ve iḫtiyār gibi : intiḫāb maʿnāsına E; intiḫāb maʿnāsınadur Z
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle ve elif-i memdūde ile … nūn-ı sākine : rā-ı mühmele E, Z
14 ve ezgi ile ırlanan ezgiye : ve ezgi ile ırlanan ezgilere Z; naġamātla ırlanan ezgilere H
15 fetḥiyle : fetḥasıyla Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

begenmek feʿūlün **pesendīden** mefāʿīlün **güzīden** feʿūlün **ügürtlemek** mefāʿīlün **sirāyī** feʿūlün **den ırlamaḳ** mefāʿīlün **bi-şermī** feʿūlün **den utanmaḳ** mefāʿīlün

5 **Çeşīden durur ṭatmaḳ yemek ḫorden ü emmek [E. 180b; H. 142a]**

Mezīden mekīden hem be-ġerīden ıñranmaḳ

[Z. 90a] Çeşīden cīm-i Pārs'uñ[4] fetḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[5] Fārsī'dür. Türkī'de ṭatmaḳ dirler.[6] Meṣelā ṭaʿāmdan bir nesnenüñ ṭadın[7] ṭuzın deñemek içün ṭatmaġa dirler.[8] Çeşni dimekle maʿrūfdur.[9] ʿArabī' **ẕevḳ** dirler fetḥa-i ẕāl-ı muʿceme ile.[10] Yimek lafẓı[11] Türkī'dür. Yaʿnī ṭaʿām yimege dirler. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile[12] ḫorden dinür. ʿArabī'de **ekl** maʿnāsınadur.[13] Emmek Türkī'dür. [*Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve kāf-ı ʿArab'uñ*[14] *kesresiyle mekīden daḫı dinür. Mīm-i meftūḥa ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle mezīden daḫı dirler. Bu ıki bile luġat emmek maʿnāsınadur.*[15] *Yaʿnī aġızla bir nesneʾi emmege dirler. Uşaḳ anasınuñ memesinden süd emdügi gibi. ʿArabī'de fetḥa-i mīm'le ve ṣād-ı mühmelenüñ teşdīdiyle* ***maṣṣ*** *maʿnāsına.*][16] Be-ġerīden bā-ı muvaḥḥade-i zāʾidenüñ[17] ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥalarıyla[18] ve rā-ı mühmele-i

---

1 ve mīm-i meksūre ile : -H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
3 maʿnālarına : gibi Z, H
4 Pārs'uñ : Pārsiyye'nüñ Z; ʿAcem'üñ H
5 muʿcemenüñ kesriyle : muʿcemenüñ kesresiyle Z; menḳūṭanuñ kesriyle H
6 dirler : dinür H
7 ṭadın : ve edin E, Z
8 dirler : -H
9 çeşni dimekle maʿrūfdur : çeşni didükleridür E, Z
10 ẕevḳ dirler, fetḥa-i ẕāl-ı muʿceme ile : ẕevḳ maʿnāsına H
11 lafẓı : -E, -H
12 żammesiyle ve vāv-ı sākine ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile : żammıyla H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
14 ʿArab'uñ : ʿArabī'nüñ Z
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
16 İtalik yazılan kısım H nüshasında şöyle yazılmıştır: "Meṣelā bir şeyʾi aġızla emmege dirler. Ṣabī anasınuñ memesinden süd emer gibi. Fārsī'de mīm-i meftūḥadan ṣoñra zā-ı ʿArabī'nüñ kesriyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla mezīden dirler ve mīm-i meftūḥadan ṣoñra kāf-ı ʿArabī'nüñ kesriyle mekīden daḫı dinür. ʿArabī'de fetḥa-i mīm ve teşdīd-i ṣād-ı mühmele ile maṣṣ maʿnāsınadur ve reḍaʿ daḫı dinür."
17 muvaḥḥade-i zāʾidenüñ : muvaḥḥadenüñ ki zāʾiddür E
18 fetḥalarıyla : żammeleriyle Z, H

meksūre[1] **[E. 181a]** ile Fārsī'dür. Türkī'de ıñranmak dirler.[2] Meṣelā ġadab ile[3] ḳaḳıyup gümrenüp gürüldemege dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

çeşīden feʿūlün **durur ṭatmaḳ** mefāʿīlün **yemek ḫor** feʿūlün **den ü emmek** mefāʿīlün **mezīden** feʿūlün **mekīden hem** mefāʿīlün **be-ġerī** feʿūlün **den ıñranmak** mefāʿīlün

6 **Şitābīden ivmekdür direngīden eglenmek**

Di fincā vü ġalṭīden gerinmek yuvalanmaḳ[4] **[H. 142b]**

Şitābīden şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[5] ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve elif-i memdūde ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de ivmek maʿnāsınadur.[7] Bir iş işlemekde yāḫud yürümekde[8] ivüp surʿat ve ʿacele eylemege dirler. ʿArabī'de **taʿcīl** maʿnāsınadur.[9] Direngīden dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[10] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle[11] ve nūn-ı sākineden ṣoñra[12] ve kāf-ı meksūre ile Fārsī'dür. Türkī'de eglenmek maʿnāsınadur.[13] ʿArabī'de **meks** dinür.[14] Fincā fā'nuñ kesriyle ve nūn-ı sākineden ṣoñra[15] ve cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[16] ve elif ile[17] Fārsī'dür. **[E. 181b]** Türkī'de gerinmek dirler.[18] ʿArabī'de **temaṭṭī** maʿnāsınadur.[19] Ġalṭīden ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[20] ve lām-ı sākineden ṣoñra[21] **[Z. 90b]** ṭā-ı mühmelenüñ kesriyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ

---

1 rā-ı mühmele-i meksūre : rā-ı mühmelenüñ kesresi H
2 dirler : maʿnāsınadur H
3 ġadab ile : -H
4 Bu mısra, H nüshasında ilk mısra olarak yazılmıştır.
5 kesriyle : kesresiyle Z
6 ve elif-i memdūde ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle ve yā-ı… sükūnıyla : -E, -Z
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
8 bir iş işlemekde yāḫud yürümekde : yaʿnī bir işde yāḫud yürimekde ziyāde H
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H
10 kesriyle : kesresiyle Z
11 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
12 nūn-ı sākineden ṣoñra : nūn-ı sākine E, Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 dinür : gibi Z, H
15 kesriyle ve nūn-ı sākineden ṣoñra : kesresiyle ve nūn-ı sākine E, Z
16 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabiyye'nüñ fetḥiyle Z
17 ve elif ile : -H
18 dirler : maʿnāsınadur H
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H
20 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿcemenüñ fetḥasıyla Z; menḳūṭanuñ fetḥasıyla H
21 lām-ı sākineden ṣoñra : lām-ı sākine ve E, Z

sükūnıyla[1] Fārsī'dür. Türkī'de yuvalanmaḳ dirler.[2] ʿArabī'de tā-ı ḳaraşetüñ ve dāl'uñ fetḥalarıyla **tedeḫrüc** maʿnāsına.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

şitābī feʿūlün **den ivmekdür** mefāʿīlün **direngī** feʿūlün **den eglenmek** mefāʿīlün **di fincā** feʿūlün **vü ġalṭīden** mefāʿīlün **gerinmek** feʿūlün **yuvalanmaḳ** mefāʿīlün

7 **Çerīdendür otlamaḳ hem āġişten ışlamaḳ [H. 143a]**

Şoden ter zi-bārān yaʿnī yaġmurdan ışlanmaḳ

Çerīden cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle[4] ve rā-ı mühmelenüñ kesriyle[5] Fārsī'dür. Türkī'de otlamaḳ maʿnāsınadur. ʿArabī'de **retʿa** gibi. Āġişten elif-i memdūde ve ġayn-ı muʿcemenüñ[6] kesriyle ve şīn-i menḳūṭanuñ[7] sükūnıyla ve fetḥa-i tā-ı ḳaraşetle[8] Fārsī'dür. Türkī'de ışlamaḳ maʿnāsınadur.[9] Yaʿnī bir nesneʾi şu ile ışlamaġa dirler. ʿArabī'de **teblīl** dinür.[10] Şoden ter zi-bārān terkībi[11] Fārsī'dür. Bi-ḥasebi't-terkīb[12] Türkī'de yaġmurdan ışlanmaḳ **[E. 182a]** dimekdür.[13] ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile[14] **meblūl mine'l-maṭar** maʿnāsınadur.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

çerīden feʿūlün **dür otlamaḳ** mefāʿīlün **hem āġiş** feʿūlün **ten ışlamaḳ** mefāʿīlün **şoden ter** feʿūlün **zi-bārān yaʿ** mefāʿīlün **ni yaġmur** feʿūlün **dan ışlanmaḳ** mefāʿīlün

8 **Bih ez-cān'est īn goftār eger mī-konī bāver**

Bu söz yeg durur cāndan ger iderseñ inanmaḳ

---

1 kesriyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla : kesresiyle E, Z
2 dirler : maʿnāsınadur H
3 tā-ı… maʿnāsınadur : tā-ı… maʿnāsınaE; tā'nuñ ve dāl'uñ fetḥasıyla tedeḫrüc gibi H
4 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
5 kesriyle : kesresiyle Z
6 muʿcemenüñ : menḳūṭanuñ H
7 menḳūṭanuñ : muʿcemenüñ H
8 ve fetḥa-i tā-ı ḳaraşetle : -E, -Z
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
10 dinür : gibi Z, H
11 terkībi : -H
12 bi-ḥasebi't-terkīb : -E, -Z
13 dimekdür : maʿnāsınadur H
14 mīm-i meftūḥa ile : -H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H

Bu beytüñ mışraʿ-ı evveline mışraʿ-ı şānīsi tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Meselā **"bih ez-cān'est īn goftār"** terkībi Fārsī'dür. Türkī'de bu söz yeg durur cāndan dimekdür. Bih bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[1] ve **[H. 143b]** hā-ı aṣliyyenüñ[2] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de yeg dimekdür.ʿArabī'de **aḥsen** gibi.[3] Ez-cān'est Fārsī'dür. Türkī'de cāndan dimekdür. Maʿlūm ola ki cān lafẓından muḳaddem olan "ez" kelimesi ʿArabī'de ḥurūf-ı cāreden ibtidā-yı ġāyet içün olan **min** maʿnāsınadur mīm-i meksūre ile[4] Türkī'de mürādifi fetḥa-i vāḥide ile "den" kelimesidür[5] ve āḫirinde muttaṣıl olan[6] sīn-i mühmele ile ve tā-ı ḳaraşet ile[7] ḫaber içün olan[8] **[E. 182b]** "est" lafẓınuñ muḫaffefidür.[9] **[Z. 91a]** Maʿnā cihetinden bih lafẓına maṣrūfdur. Żarūret-i vezn içün teʾḫīr olınmışdur. "Ez-cān bih est īn goftār" taḳdīrindedür. Īn goftār Fārsī'dür. Türkī'de bu söz dimekdür. ʿArabī'de **hāẕā'l-ḳavl** gibi ve **hāẕā'l-kelām** gibi[10] daḫı dirler.[11] Eger elif ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de daḫı eger dinür. Edāt-ı taʿlīldür. ʿArabī'de lām-ı meftūḥa ve vāv-ı sākine ile[13] **lev** maʿnāsınadur.[14] Mī-konī Fārsī'dür. Türkī'de idersin dimekdür. Bāver bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ile ve vāv-ı meftūḥa ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[15] Fārsī'dür. Ekṣer[16] koned lafẓıyla müstaʿmeldür.[17] Türkī'de eger iderseñ inanmaḳ. Meṣelā eger taṣdīḳ idüp inanursañ dimekdür.[18] ʿArabī'de ṣād-ı mühmele-i meftūḥa ile **ṣadaḳ** gibi.[19]

---

1 kesriyle : kesresiyle Z, H
2 hā-ı aṣliyyenüñ : hā-ı melfūẓanuñ H
3 ʿArabī'de aḥsen gibi : -E, -Z
4 mīm-i meksūre ile : ki H
5 mürādifi fetḥa-i vāḥide ile "den" kelimesidür : bunuñ mürādifi "den" lafẓıdur E, Z
6 muttaṣıl olan : olan muttaṣıl E
7 ile : -Z, -H
8 içün olan : içündür H
9 lafẓınuñ muḫaffefidür : lafẓından muḫaffefdür H
10 gibi : -Z
11 ve hāẕā'l-kelām gibi daḫı dirler : -H
12 elif ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥalarıyla… sükūnıyla : elif-i meftūḥa ve kāf-ı ʿAcemī'le H
13 lām-ı meftūḥa ve vāv-ı sākine ile : fetḥa ile H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
15 ve elif ile ve vāv-ı meftūḥa ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : - H
16 ekṣer : kerd veyā Z
17 ekṣer koned lafẓıyla müstaʿmeldür : -H
18 eger iderseñ inanmaḳ. Meṣelā eger taṣdīḳ idüp inanursañ dimekdür : inanmaḳ maʿnāsına H
19 ʿArabī'de ṣād-ı mühmele-i meftūḥa ile ṣadaḳ gibi : -E, -Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

bih ez-cān' feʿūlün **est īn goftā** mefāʿīlün **r eger mī-** feʿūlün **konī bāver** mefāʿīlün **bu söz yeg** feʿūlün **durur cāndan** mefāʿīlün **ger ider** feʿūlün **señ inanmaḳ** mefāʿīlün

25

El-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisetü ve'l-ʿişrüne der-baḥr-i müteḳārib-i müşemmen ü sālim[1]

Nigār semen-ber şeker-leb perī-rū [H. 144a]

Beñi ʿanber-i ter ṣaçı ġāliye-bū [E. 183a]

Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūlün

Teḳārüb k'ola sālim uş iy perī-rū

Bu ḳıṭʿa baḥr-i müteḳāribden bir ḳıṭʿadur[2] ki cümle eczāsı aṣlı üzerine sālim olup aṣlā ezāḥīf ve ʿilelden bir ʿillet[3] dāḫil olmamışdur.

1 **Çam aġacı gīj ü ḳayın aġacı ġūş**

Aġaç delegen ḫūldur būm bayḳuş

Çam aġacı Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ[4] ve zā-ı Pārs'uñ[5] iskānlarıyla gīj dirler. ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla ve vāv-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla **ṣanevber** dirler.[6] Ḳayın aġacı Türkī'dür. Bir muḥkem aġaçdur ki andan oḳ düzerler. Fārsī'de ġayn-i muʿcemenüñ **[Z. 91b]** żammıyla[7] ve vāv'uñ ve şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla ġūş dirler. Aġaç delegen Türkī'dür. Bir ḳuşcuġazdur ki burnı ile aġaçları delik delik idüp deler.[8] Aġaç ḳaḳan daḫı dirler. Fārsī'de **[E. 183b]** ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla[9] ve vāv'uñ ve lām'uñ iskānlarıyla[10] ḫūl dirler. ʿArabī'de fetḥ ve teşdīdle **ḳarrāʿ** dirler ve **naḳḳāru'l-ḫaşeb** daḫı dinür. Nitekim

---

1 el-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisetü' ve'l-işrūne: el-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisetü ve'l-ʿişrīne : H
2 ḳıṭʿa baḥr-i müteḳāribden bir ḳıṭʿadur : rubāʿī baḥr-i teḳārübdendür ki H
3 aṣlā ezāḥīf ve ʿilelden bir ʿillet : aña ʿilel ve ezāḥifden bir ʿillet H
4 yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ : yā-ı ḥuṭṭīnüñ H
5 Pārs'uñ : Pārsiyye'nüñ Z; ʿAcemī'nüñ H
6 ve vāv-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı… ṣanevber dirler : ṣanevber dinür H
7 żammıyla : żammesiyle Z, H
8 idüp deler : ider E
9 muʿcemenüñ żammıyla : muʿcemenüñ żammesiyle Z; menḳūṭanuñ żammesiyle H
10 ve vāv'uñ ve lām'uñ iskānlarıyla : -H

Fārsī'de daḫı[1] **dıraḫt-sonb** dirler.[2] Būm bā-ı muvaḥḥadenüñ żammıyla[3] ve vāv'uñ ve mīm'üñ iskānlarıyla[4] Fārsī'dür. Türkī'de bayḳuş dirler yırtıcılardan bir ḳuşdur ekṣer[5] vīrānelerde olur. Gice uçar gündüz gizlenür.[6] ʿArabī'de daḫı **būm** dirler. **[H. 144b]** Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterek ve müstaʿmeldür.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

çam aġa feʿūlün **cı gījü** feʿūlün **ḳayın a** feʿūlün **ġacı ġūş** feʿūlün **aġaç de** feʿūlün **legen ḫū** feʿūlün **ldurbū** feʿūlün **m bayḳuş** feʿūlün

2 **Perīr öteki güne di diy düne dī**

Dün ışraġı giceye dūş u perendūş

Perīr bā-ı ʿAcem'üñ feṭḥiyle[8] ve evvelki[9] rā-ı mühmelenüñ kesriyle[10] ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ[11] ve rā-ı mühmele-i ṣānīyenüñ iskānlarıyla[12] Fārsī'dür. Türkī'de öteki gün dirler. Yaʿnī dünki günden evvel giçen güne dirler. ʿArabī'de **[E. 184a] evvelü'l-ems** dirler. Evvelki di lafẓınuñ ḳażiyyede medḫali yoḳdur. Żarūret-i vezn içündür. Ancaḳ Türkī'de di söylemege emrdür nitekim[13] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[14] **gū** ve ʿArabī'de ḳāf-ı mażmūme ile **ḳul** dimekdür.[15] İkinci dī lafẓı dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[16] ve yā-ı sākine ve işbāʿla[17] Fārsī'dür. Türkī'de dün dimekdür. Yaʿnī dünki güne dirler. ʿArabī'de **ems** maʿnāsına. Mıṣraʿ āḫirinde olan üçünci di lafẓınuñ daḫı[18] evvelkinüñ gibi maʿnāda[19] medḫali yoḳdur. Ol daḫı evvelki di gibi Türkī'de emrdür.

---

1 daḫı : -E, -Z
2 dirler : dinür H
3 bā-ı… żammıyla : bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle Z; żamme-i bā-ı muvaḥḥade ile H
4 vāv'uñ ve mīm'üñ iskānlarıyla : -H
5 yırtıcılardan bir ḳuşdur, ekṣer : bir ḳuşdur E, Z
6 gizlenür : gizlenüp H
7 müşterek ve müstaʿmeldür : müşterekdür H
8 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
9 evvelki : -E, -Z
10 kesriyle : kesresiyle Z, H
11 yā-ı ḫuṭṭīnüñ : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
12 rā-ı mühmele-i ṣānīyenüñ iskānlarıyla : ikinci rā-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla H
13 di söylemege emrdür, nitekim : dimege emr itmekdür ki
14 żammıyla : żammesiyle Z, H
15 dimekdür : dirler H
16 kesriyle : kesresiyle Z
17 ve yā-ı sākine ve işbāʿla : -H
18 mıṣraʿ āḫirinde olan üçünci di lafẓınuñ daḫı: üçünci mıṣraʿ āḫirinde olan di lafẓınuñ E
19 evvelkinüñ gibi maʿnāda : -H

Di[1] yaʿnī söyle[2] **bi-gū ve ḳul** gibi. Dün aṣrağı gice terkībleri[3] dün gice ve ışrağı gice dimekdür. Bunda olan gice **[Z. 92a]** lafẓı hem dün lafẓına ve hem ışrağı lafẓına maṣrūfdur. Dün gicenüñ **[H. 145a]** Fārsī'si dāl-ı mühmelenüñ żammıyla[4] ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla dūş kelimesidür. ʿArabī'de **bāriḥa** maʿnāsına. Işrağı gice Türkī'dür. Yaʿnī dün giceden evvel giçen giceye dirler ki öte gice dirler.[5] Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile[6] **[E. 184b]** ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammıyla[7] ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla perendūş dirler. ʿArabī'de **evvelü'l-bāriḥa** maʿnāsınadur.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

perīr ö feʿūlün **teki gü** feʿūlün **ne di diy** feʿūlün **düne dī** feʿūlün **dün ışra** feʿūlün **ġı gice** feʿūlün **ye dūş u** feʿūlün **perendūş** feʿūlün

3 **Döşek cāme-ḫˇāb oldı ʿuryān yalıncaḳ**

Der-āġūş kon ḳoc ḳucaḳ oldı āġūş

Döşek Türkī'dür. Meṣelā[9] gice üzerinde yatup uyuduḳları yataḳ esbābıdur. Fārsī'de cāme-ḫˇāb dirler.[10] Ḫˇāb lafẓında[11] vāv resmīdür. Telaffuẓ olınmaz. ʿArabī'de fā-ı meksūre ile **firāş** maʿnāsınadur. ʿUryān Fārsī'dür. Türkī'de yalıncaḳ dirler ki[12] yaʿnī üzerinde giyecegi olmayup çıplaḳ olana dirler. ʿArabī'de daḫı **ʿuryān** dinür.[13] Aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de ziyāde şāyiʿ olduġından īrād olınmış. **[H. 145b]** Yoḫsa Fārsī'si bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[14] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla[15] **bürehne [E. 185a]** dirler.[16] "Der-āġūş kon" terkībi Fārsī'dür. Üç kelimeden mürekkebdür. Der

1 di : -E
2 yaʿnī söyle : diyü H
3 dün ışrağı gice terkībleri : dün ışrağı giceye terkībi E
4 żammıyla : żammesiyle Z, H
5 dirler : dinür H
6 ile : -E, -Z
7 żammıyla : żammesiyle Z
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
9 meṣelā : yaʿnī H
10 dirler : dinür H
11 lafẓında : aṣlında H
12 dirler ki : dirler Z; dinür H
13 dinür : maʿnāsınadur H
14 żammesiyle : -Z
15 bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla : -H
16 bürehne dirler : bürehne'dür Z, H

dāl-ı mühmelenüñ feṭḥiyle[1] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[2] ẓarfiyyet maʿnāsın ifāde ider. ʿArabī'de **fī** maʿnāsınadur.[3] Āġūş elif-i memdūde ile ve ġayn-ı muʿcemenüñ żammıyla[4] ism-i maṣdardur. Der lafẓıyla terkīb olınmış lafẓ-ımürekkebdür. İsm-i vāḥid ḳılınmışdur. Kocmaḳ maʿnāsınadur.[5] Kon kāf-ı ʿArabī'nüñ żammıyla[6] ve nūn-ı sākine ile kerdenden emrdür. Bi-ḥasebi't-terkīb Türkī'de ḳoc dimekdür. Yaʿnī ḳocmaġa emr eylemekdür.[7] Meṣelā ḳucaġa al dimek gibi. Ḳucaḳ Türkī'dür. Meṣelā kişinüñ iki ḳolların çevirüp iḥāṭa eyledügi miḳdāra bir ḳucaḳ dirler. Fārsī'de elif-i memdūde ve ġayn-ı muʿcemenüñ **[Z. 92b]** żammıyla[8] ve işbāʿ-ı vāv'la āġūş dirler.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

döşek cā feʿūlün **me-ḫ̱ābol** feʿūlün **dı ʿuryān** feʿūlün **yalıncaḳ** feʿūlün **der-āġū** feʿūlün **ş kon ḳoc** feʿūlün **ḳucaḳ ol** feʿūlün **dı āġūş** feʿūlün

4 **Sümük ḫ̱ılmdur daḫ̱ı bīnī burundur [E. 185b]**

Ḳafā ḫ̱īre ḳulaḳ dibidür binā-güş

Sümük Türkī'dür. Burundan aḳar[10] balġamdur. Fārsī'de ḫ̱ā-ı muʿcemenüñ **[H. 146a]** kesriyle[11] ve lām ile ve āḫ̱irinde mīm-i sākine ile ḫ̱ılm dirler.[12] ʿArabī'de mīm-i mażmūme ve ḫ̱ā-ı muʿcemenüñ feṭḥasıyla **muḫ̱āṭ** dirler.[13] Bīnī bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[14] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve nūn-ı meksūreden ṣoñra[15] yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla[16] Fārsī'dür. Türkī'de burun dinür. ʿArabī'de feṭḥ ve ḳaṣrla **enf** maʿnāsınadur.[17] Ḳafa Türkī'dür eñseye dirler ki başuñ ardıdur.

1 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
2 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla : sükūn-ı rā-ı menḳūṭa ile H
3 maʿnāsınadur : gibi E
4 żammıyla : żammesiyle Z, H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 żammıyla : żammesiyle Z, H
7 emr eylemekdür : emrdür H
8 żammıyla : żammesiyle Z
9 dirler : dinür H
10 aḳar : iner H
11 kesriyle : kesresiyle Z
12 dirler : dinür H
13 ḫ̱ā-ı muʿcemenüñ feṭḥasıyla muḫ̱āṭ dirler : ḫ̱ā-ı muʿceme ile muḫ̱āṭ dinür E, Z
14 kesriyle : kesresiyle Z
15 nūn-ı meksūreden ṣoñra : nūn-ı meksūre E, Z
16 yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla : ve yā-ı sākine ile E, Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

Fārsī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesriyle[1] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī ile ḥīre dirler.[2] ʿArabī'de **ḳafā** dirler. **Muʾaḫḫaru'l-ʿunḳ** maʿnāsına. Türkī'de daḫı ʿArabī'si ile meşhūrdur.[3] Ḳulaḳ dibi Türkī'dür. Meşelā ḳulaġuñ yumuşaḳ yirine[4] dirler ve ḳulaġuñ altına dinür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[5] ve nūn ile ve elif-i memdūden ṣoñra[6] kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla **[E. 186a]** binā-güş dirler.[7]ʿArabī'de **şaḥmetü'l-üẕn** ve **ʿiẕār** maʿnāsınadur.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

sümük ḫıl feʿūlün **mdur da**feʿūlün **ḫı bīnī** feʿūlün **burundur** feʿūlün **ḳafā ḥī** feʿūlün **re ḳulaḳ** feʿūlün **dibidür** feʿūlün **binā-güş** feʿūlün

5 **Di kirpiye çīzū vü maymuna kebbī**

Hem āhū geyik ṭavşana hem di ḫargūş [H. 146b]

Kirpi Türkī'dür. Bir cān-verdür ki yirde gezer. Ḥaşerāt ḳısmındandur derisi başdan başa dikenlüdür. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ kesriyle[9] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve zā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle[10] ve vāv-ı aṣliyye ile çīzū dirler.[11] ʿArabī'de ḳāf-ı mażmūme **[Z. 93a]** ve nūn-ı sākineden ṣoñra[12] fā'nuñ żammesiyle **ḳunfuẕe** dirler.[13] Maymun Türkī'dür. Bir cān-vercuḳdur gezdürüp oynadurlar.[14] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[15] ve müşedded bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[16] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ[17] sükūnıyla kebbī dirler.[18] ʿArabī'de ḳāf-ı meksūre ile

---

1 kesriyle : kesresiyle Z
2 ve hā-ı resmī ile ḥīre dirler : ḥīre dinür H
3 ʿArabī'si ile meşhūrdur : şāyiʿdür ʿArabī üzere H
4 ḳulaġuñ yumuşaḳ yirine : ḳulaḳ yumuşaġına E
5 kesriyle : kesresiyle Z
6 elif-i memdūdeden ṣoñra : elif-i memdūde ile ve Z; elif ile ve E
7 dirler : dinür H
8 şaḥmetü'l-üẕn ve ʿiẕār maʿnāsınadur : şaḥmetü'l-üẕn maʿnāsına E
9 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcemiyye'nüñ kesresiyle Z
10 zā-ı menḳūṭanuñ żammesiyle : zā-ı menḳūṭa ile H
11 dirler : dinür H
12 nūn-ı sākineden ṣoñra : nūn-ı sākine ve E, Z
13 dirler : dinür H
14 gezdürüp oynadurlar : ki H
15 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
16 kesriyle : kesresiyle Z
17 taḥtāniyyenüñ : taḥtiyyenüñ Z
18 dirler : dinür H

ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile **[E. 186b] ḳırd** dinür.[1] Āhū elif-i memdūde ile ve hā-ı hevvezüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine[2] ile Fārsī'dür. Türkī'de geyik dinür.[3] ʿArabī'de ẓā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[4] **ẓaby** dinür ve **ġazāl** daḫı dirler.[5] Ṭavşan Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ḫargūş dirler.[6] ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile[7] **erneb** maʿnāsınadur.[8]

Takṭīʿ-i Beyt

di kirpi feʿūlün **ye çīzū** feʿūlün **vü maymu** feʿūlün **na kebbī** feʿūlün **hem āhū** feʿūlün **geyik ṭav** feʿūlün **şana hem** feʿūlün **di ḫar-gūş** feʿūlün

6 **Yimek ḫordenī sīr ṭoḳ rūze oruçdur**

Edik mūze oldı papuç oldı pā-pūş [H. 147a]

Yimek Türkī'dür. Meşelā yinecek ve[9] yinmege lāyıḳ olan şeyʾe dirler. Fārsī'de żamme-i ḫā-ı muʿceme ile ve vāv-ı resmī ile ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[10] ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla[11] ve nūn-ı meksūre ve āḫirinde yā-ı sākine ile ḫordenī dirler.[12] Maʿlūm ola ki ḫordenī'de olan żamme żamme-i ṣarīḥa degüldür mechūledür **[E. 187a]** iṣbāt olınmaz.[13] ʿArabī'de żamme-i ṭā-ı mühmele ile **ṭuʿm** ve fetḥle **ṭaʿām** maʿnāsınadur.[14] Sīr sīn-i mühmele ve kesre-i[15] mechūle ile ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[16] Fārsī'dür. Türkī'de ṭoḳ dirler. Yaʿnī yimekden müstaġnī olup ḳarnı ṭoḳ olana dirler. ʿArabī'de **şebʿān** maʿnāsına. Rūze rā-ı mühmelenüñ żammesiyle[17] ve vāv-ı sākine ile ve zā-ı

1 dinür : dirler Z
2 vāv-ı sākine : vāv-ı melfūẓa H
3 dinür : dirler H
4 fetḥasıyla : fetḥiyle H
5 ve ġazāl daḫı dirler : -E, -Z
6 dirler : dinür H
7 elif-i meftūḥa ile : fetḥle H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 yinecek ve : -E
10 sükūnıyla : iskānlarıyla H
11 ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla : mühmelenüñ fetḥiyle H
12 dirler : dinür H
13 maʿlūm ola ki ḫordenī'de olan żamme, żamme-i… mechūledür, iṣbāt olınmaz : -E, -Z
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 sīn-i mühmele ve kesre-i : sīn-i mühmele-i E, Z
16 menḳūṭanuñ sükūnıyla : menḳūṭa ile Z, H
17 żammesiyle : fetḥiyle H

ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[1] ve āḫirinde hā-ı resmī ile[2] Fārsī'dür. Türkī'de oruç dirler.[3] ʿArabī'de **ṣavm** maʿnāsına. Edik Türkī'dür. Ayaġa giydükleri edige dirler. Fārsī'de mīm-i mażmūme ve vāv-ı sākineden ṣoñra[4] zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[5] ve hā-ı ʿalāmetle müze dirler.[6] ʿArabī'de **ḫuff** maʿnāsına. **[Z. 93b]** Pabuç Türkī'dür ki[7] ayaġa giyerler. Edik üzerine ki edige necāset iṣābet itmeye[8] diyü ayaḳḳabıdur. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[9] ve elif-i memdūdeden ṣoñra[10] ikinci bā-ı ʿAcemī'nüñ[11] żammesiyle ve vāv-ı aṣliyye ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla[12] pā-pūş **[H. 147b]** dirler. Lafẓ-ı mürekkebdür ism-i vāḥid.[13]ʿArabī'de mīm'üñ kesriyle[14] ve fetḥasıyla rivāyet olınmış[15] **[E. 187b] midās** maʿnāsına.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yimek ḫor feʿūlün **denī sīr** feʿūlün **ṭoḳ rūze** feʿūlün **oruçdur** feʿūlün **edik mū** feʿūlün **ze oldı** feʿūlün **pabuç ol** feʿūlün **dı pā-pūş** feʿūlün

7 **Uçuḳ ṭutmışa dīv-fersāy dirler**

Ḫıred ʿaḳla di ögi gitmişe bī-hūş

Uçuḳ ṭutmış ʿibāreti [17] Türkī'dür. Ṣarʿa didükleri marażdur ki ekṣer ṣıbyānda vāḳiʿ olur. Ṭaşradan oldı dirler. Fārsī'de dīv-fersāy dinür. ʿArabī'de **maṣrūʿ** maʿnāsınadur. Ḫıred ḫā-ı muʿcemenüñ kesriyle[18] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[19] ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ʿaḳl dirler. ʿArabī'de daḫı **ʿaḳl** dirler.[20]

---

1 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
2 hā-ı resmī ile : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
3 dirler : dinür H
4 vāv-ı sākineden ṣoñra : vāv-ı sākine ve E, Z
5 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
6 dirler : dinür H
7 ki : -E, -H
8 necāset iṣābet itmeye : necāset iṣābet itmesün Z; necs iṣābet itmesün H
9 ʿAcem'üñ fetḥiyle : ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z
10 elif-i memdūden ṣoñra : elif ile ve E, Z
11 ʿAcemī'nüñ : Acem'üñ Z, H
12 vāv-ı aṣliyye ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla : işbāʿ-ı vāv ve şīn-i sākine ile H
13 lafẓ-ı mürekkebdür, ism-i vāḥid : -E, -Z
14 kesriyle : kesresiyle Z
15 mīm'üñ kesriyle ve fetḥasıyla rivāyet olınmış : fetḥa-i mīm'le H
16 maʿnāsına : dirler Z; dinür H
17 ṭutmış ʿibāreti : dutmuş ʿibāreti Z; ṭutmış H
18 kesriyle : kesresiyle Z
19 fetḥasıyla : fetḥiyle H
20 dirler : dinür Z, H

ʿArabī'de daḫı ʿaḳl dinür.[1] Aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de ve Türkī'de meşhūr olmışdur.[2] Ögi gitmiş Türkī'dür ki ʿaḳluñ eṣerinden bir ḥāletdür. ʿAḳl ḫalḳīdür. Ög ise kesble mütezāyid olur. Hūş dirler. Ögsüz ve[3] ögi gitmiş kimseye Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[4] bī-hūş **[E. 188a]** dirler. ʿArabī'de **muġmen** maʿnāsına.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

uçuḳ ṭut feʿūlün **mışa dī** feʿūlün **v-fersā** feʿūlün **y dirler** feʿūlün **ḫured ʿaḳ** feʿūlün **[H. 148a] la di ö** feʿūlün **gi gitmi** feʿūlün **şe bī-hūş** feʿūlün

8 **Ṭoḳuşmaḳdur āsīb ü āşūb ürki**

Uruş rezmdür ḳatı ġavġā ḫalālūş

Ṭoḳuşmaḳ Türkī'dür. Meṣelā[6] iki kişi biri birine mülāḳāt itdükleri vāḳit gögüs gögüse ṭoḳuşmaġa dirler. Keẕā fī-***Niʿmetu'llāh***[7] Fārsī'de elif-i memdūde ve sīn-i mühmelenüñ kesriyle[8] **[Z. 94a]** āsīb dirler ve zaḫmet ve żarar maʿnāsına da gelür dimiş. Āşūb elif-i memdūdeden ṣoñra[9] şīn-i muʿcemenüñ żammıyla[10] ve vāv-ı sākine ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla[11] Fārsī'dür. Türkī'de ürki dirler.[12] Meṣelā fitne ve ġavġa ve il ve memleket birbirine ḳarışup girişmek gibi. Ve ḳıtāl ve fitne maʿnāsına[13] uruş Türkī'dür. Meṣelā dögüşmek[14] ve ṣavaş itmek Fārsī'de rā-ı **[E. 188b]** mühmelenüñ feṭḥiyle[15] ve zā-ı ʿArabiyye[16] ve mīm'üñ iskānlarıyla rezm dirler.[17] Zā'nuñ kesresiyle daḫı cā'izdür. ʿArabī'de **ḫarb** ve **cidāl**[18] maʿnāsına. Ḳatı ġavġā Türkī'dür. Meṣelā ḫalḳ mā-beyninde āvāz u ġulġule ile olan didiḳodı ve[19] hāy

1 ʿArabī'de daḫı ʿaḳl dinür : -E, -Z
2 aṣlı … olmışdur : aṣl ʿArabī'de ve Fārsī'de ve Türkī'de müstaʿmeldür ve meşhūrdur H
3 ve : -E
4 kesriyle : kesresiyle Z
5 maʿnāsına : gibi H
6 meṣelā : -H
7 keẕā fī *Niʿmetu'llāh* : *Niʿmetu'llāh* dimiş H
8 kesriyle : kesresiyle Z
9elif-i memdūdeden ṣoñra : elif-i memdūde ile ve E, Z
10 żammıyla : żammesiyle Z, H
11 vāv-ı sākine ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla : vāv'uñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla H
12 dirler : dinür H
13 maʿnāsına : gibi H
14 dögüşmek : dögüş E, Z
15 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
16 zā-ı ʿArabiyye : zā-ı menḳūṭanuñ H
17 dirler : dinür H
18 ḫarb ve cidāl : cidāl ve ḫarb H
19 didiḳodı ve : -E

u hūyı ile olan[1] şamāta gibi. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ḫalālūş dirler. ʿArabī'de **ġulġule** ve **ġalebe** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭoḳuşmaḳ feʿūlün **dur āsī [H. 148b]** feʿūlün **b u āşū** feʿūlün **b ürki** feʿūlün **uruş rez** feʿūlün **mdur ḳa** feʿūlün **tı ġavġā** feʿūlün **ḫalālūş** feʿūlün

9 **Ferişte sürūş u edeb oldı ferheng**

Delüye di dīvāne hem daḫı medhūş

Ferişte Türkī'dür. Semāvāt ḫalḳına dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ[2] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammeleriyle ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla sürūş dinür. ʿArabī'de fetḥateyn ile[3] **melek** dirler.[4] Edeb Türkī'dür. Fārsī'de fā'nuñ fetḥiyle[5] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve hā-ı hevvezüñ fetḥiyle ve nūn'la[6] kāf'uñ iskānlarıyla ferheng dirler.[7] ʿArabī'de daḫı **[E. 189a] edeb** dirler.[8] Aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de ve Türkī'de böyle[9] şāyiʿdür. Delü Türkī'dür. ʿAḳlı olmayan ādeme dirler. Fārsī'de dīvāne dinür. ʿArabī'de **mecnūn** maʿnāsınadur. Medhūş mīm-i meftūḥa ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[10] daḫı Fārsī'dür[11] bu maʿnāya dimişdür. Ammā hūş ʿaḳluñ ġayrı olup aña müteferriġ bir ḥāletdür ki ʿaḳl-ı ṣaḥīḥüñ[12] eṣeridür. Ādemi ḫayrı şerden ve nefʿi żarardan anuñla[13] farḳ ider. Lisān-ı ʿArabī'de temyīz ile taʿbīr olınan **[Z. 94b]** ḥāletdür. Bu taḳdīrce medhūş delü olmaḳ lāzım gelür degüldür.[14] Zīrā[15] neʿūẕu bi'llāh aṣla ʿaḳl eṣeri olmayana delü[16] dirler ki ḫayrı şerden **[H. 149a]** temyīze ḳādir degüldür. Medhūş ebleh ve[17] bī-temyīz olana dirler ki ʿaḳluñ eṣeri

---

1 olan : -E, -H
2 mühmelenüñ : mühmele Z
3 fetḥateyn ile : -E
4 dirler : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
5 fā'nuñ fetḥiyle : fā'nuñ fetḥasıyla Z; fā-ı meftūḥadan ṣoñra H
6 hā-ı hevvezüñ fetḥiyle ve nūn'la: hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve nūn'la Z; hā-ı meftūḥadan ṣoñra H
7 dirler : dinür H
8 dirler : dinür E
9 Fārsī'de ve Türkī'de böyle : cümle lisānda şāyiʿdür H
10 mīm-i meftūḥa ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -H
11 daḫı Fārsī'dür : daḫı Z; daḫı : -E
12 ʿaḳl-ı ṣaḥīḥüñ : ʿaḳluñ E
13 anuñla : -H
14 gelür degüldür : gelmez H
15 zīrā : -E
16 olmayana delü : olmayan ādeme H
17 ebleh ve : ise Z, H

vardur.[1] Lākin kāmil degüldür. ʿAḳlı noḳṣān üzeredür ki mecẕūb dirler. Ammā yine ḫayrı şerden temyīze ḳādirdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ferişte feʿūlün **sürūş u** feʿūlün **edeb ol** feʿūlün **dı ferheng** feʿūlün **delüye** feʿūlün **di dīvā** feʿūlün **ne hem da** feʿūlün **[E. 189b] ḫı medhūş** feʿūlün

10 **Ṣalıvir diseñ di rehā kon di tenzen**

Diseñ epsem ol hem di mī-bāş ḫāmūş

Ṣalıvir Türkī'dür. Meṣelā bir nesneʾi veyā[2] bir giriftār kimseʾi ṣalıvirmege emr itmekdür.[3] Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ ve hā-ı hevvezüñ fetḥalarıyla ve kāf-ı ʿArab'uñ[4] żammesiyle ve nūn-ı sākine ile[5] rehā kon dirler.[6] ʿArabī'de **aḫliş** maʿnāsınadur.[7] Tenzen tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve[8] nūn-ı sākine ile ve zā-ı menḳūṭa-i meftūḥadan ṣoñra ikinci [9] nūn-ı sākine[10] ile Fārsī'dür. Türkī'de epsem ol dimekdür. ʿArabī'de **üsküt** maʿnāsına. Mī-bāş ḫāmūş daḫı Fārsī'dür. Yaʿnī[11] Türkī'de epsem ol dimek olur.[12]ʿArabī'de bi-ḥasebi't-terkīb **kun sākinen** dimek olur.[13] Bu daḫı sükūt maʿnāsınadur.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṣalıvir feʿūlün **di señ di** feʿūlün **rehā kon** feʿūlün **di tenzen** feʿūlün **diseñ ep [H. 149b]** feʿūlün **sem ol hem** feʿūlün **di mī-bā** feʿūlün **ş ḫāmūş** feʿūlün

11 **Diyeyin**[15] **saña diyecekler sen işit**

Bi-gūyem be-tu goftenīhā tu bi'nyūş [E. 190a]

---

1 ki ʿaḳluñ eṣeri vardur : ʿaḳl eṣeri vardur E, Z
2 veyā : yā Z; yāḫud H
3 emr itmekdür : emr itmek gibidür Z; emrdür H
4 ʿArab'uñ : ʿArabī'nüñ Z
5 fetḥalarıyla ve kāf-ı ʿArab'uñ żammesiyle ve nūn-ı sākine ile : fetḥasıyla H
6 dirler : dinür H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve : fetḥa-i tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyeden ṣoñra H
9 menḳūṭa-i meftūḥadan ṣoñra ikinci : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
10 nūn-ı sākine : nūn-ı ṣāniye-i sākine Z
11 yaʿnī : -E, -Z
12 dimek olur : dimekdür H
13 ʿArabī'de bi-ḥasebi't-terkīb kun sākinen dimek olur : -E, -Z
14 bu daḫı sükūt maʿnāsınadur : -H
15 diyeyin : diyeyim H

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere mıṣraʿ-ı ṣānīye tefsīr vāḳiʿ olmışdur.[1] Meṣelā diyeyin Türkī'dür. Fārsī'de mıṣraʿ-ı ṣānīde olan bigūyem'dur ki[2] ba-ı muvaḥḥadenüñ[3] ve kāf-ı ʿAcem'üñ[4] żammeleriyle Fārsī'dür.[5] Āḫirinde olan bā'dan ṣoñra muttaṣıl **[Z. 95a]** yazılan mim-i sākine[6] ʿalāmet-i mütekellimdür.[7] Bi-gūyem[8] fiʿl-i mużāriʿden[9] nefs-i mütekellim-i vaḥdedür. ʿArabī'de **eḳūlü** gibi. Saña lafẓı[10] Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[11] ve tā-ı ḳaraşetüñ żammıyla[12] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa[13] ile betū dinür. ʿArabī'de **leke** maʿnāsınadur.[14] Diyecekler Türkī'dür. Yaʿnī sözler dimek olur.[15] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[16] ve fā-ı sākineden ṣoñra[17] tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[18] ve nūn-ı meksūre ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve ẕevī'l-ervāḥuñ ġayrinde ʿalāmet-i cemʿ olan hā ve elif ile goftenihā dinür. ʿArabī'de **aḳvālen** maʿnāsınadur. Sen Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ żammıyla[19] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile tu dinür. ʿArabī'de **ente** maʿnāsınadur.[20] İşit Türkī'dür. **[E. 190b]** Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[21] ve nūn-ı sākine ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ żammıyla[22] ve işbāʿ-ı vāv'la ve şīn-i **[H. 150a]** muʿcemenüñ sükūnıyla bi'nyūş dinür. Bā-ı mażmūme ḥarf-i cer ve bi-nüyūş żamm-ı nūn'la emrdür Türkīce işit dirler.[23] ʿArabī'de **isme'** maʿnāsınadur.[1] Ḥaṣıl-ı maʿnā saña sözler didüm[2] sen diñle dimekdür.

---

1 ṣānīye tefsīr vāḳiʿ olmışdur : ṣānīnüñ tefsīridür H
2 ki : - Z, -H
3 ba-ı muvaḥḥadenüñ : bāʾnuñ E
4 ʿAcem'üñ : ʿAcemī'nüñ Z
5 Fārsī'dür : Fārsī'de Z; Fārsī'dür -E
6 mīm-i sākine : mīm E, Z
7 āḫirinde olan bā'dan ṣoñra muttaṣıl yazılan ʿalāmet-i mütekellimdür : mīm-i mütekellimdür E
8 bi-gūyem : -E
9 mużāriʿden : mużāriʿ E, Z
10 lafẓı : -H
11 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Z; bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle -H
12 ve tā-ı ḳaraşetüñ żammıyla : ve tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle Z; ve tā-ı ḳaraşetüñ żammıyla -H
13 ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa : ve vāv-ı melfūẓa Z; ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa -H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 yaʿnī sözler dimek olur : yaʿnī sözler dimek-E; meṣelā sözler dimekdür H
16 żammıyla : żammesiyle Z, H
17 fā-ı sākineden ṣoñra : sükūn-ı fā ile ve E, Z
18 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : tā'nuñ fetḥi E; tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥiyle H
19 fevḳāniyyenüñ żammıyla : fevḳiyyenüñ żammesiyle Z; żamme-i müṣennāt-ı fevḳāniyye ile H
20 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
21 bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle: bā'nuñ kesresiyle E; bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle H
22 yā-ı ḥuṭṭīnüñ żammıyla : yā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle Z; yā-ı taḥtāniyyenüñ żammesiyle H
23 bā-ı mażmūme ḥarf-i cer ve bi'nyūş żamm-ı nūn'la emrdür, Türkīce işit dirler : -E, -Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

diyeyin feʿūlün **saña di** feʿūlün **yecekler** feʿūlün **sen işit** feʿūlün **bi-gūyem** feʿūlün **be tū gof** feʿūlün **tenīhā** feʿūlün **tu bi'nyūş** feʿūlün

26

El-ḳıṭʿatu's-sādisetü ve'l-ʿişrūne der-baḥr-i muḳteḍab-ı maṭvī vü müşemmen

Yār-i gül-ʿizārum eger göz ucıyla ḳıla naẓar

Ḫurrem ola cān u göñül medḥin ide şām u seḥer

Fāʿilātü müfteʿilün fāʿilātü müfteʿilün

Ṭayy iderse muḳteḍabı dinür aña ehl-i hüner

Bu ḳıṭʿa baḥr-i muḳteḍabdan bir ḳıṭʿadur ki[3] aṣlı her mıṣraʿda[4] iki kerre mefʿūlātü müstefʿilün gelür. Cümle eczāsına ṭayy ʿilleti dāḫil olup maṭvī olup fāʿilātü müfteʿilün fāʿilātü müfteʿilün olmışdur.[5] Ṭayy ʿilletinüñ tafṣīli[6] baḥr-i münseriḥden meksūf **[E. 191a]** ve maṭvī olan ḳıṭʿa-i ūlāda geçmişdür.

Taʿrīf[7]

Muḳteḍab ism-i mefʿūldur ṣīġası[8] üzerine fikr olınmış maʿnāsınadur ve bu baḥre muḳteḍab didiler ki[9] eczāsında intiẓām-ı telaffuẓ bulınmaduġı eclden ötüri.[10] **Terkīb-i beyt**[11]

1 **Hem perīden uçmaḳ u hem daḫı uçmaḳ oldı bihişt [Z. 95b; H. 150b]**

Dūzaḫ oldı ṭamu adı geşt oldı ekdi bi-kişt

Perīden bā-ı ʿAcem'üñ feṯḥiyle[1] ve rā-ı mühmelenüñ kesriyle[2] ve yā-ı taḥtāniyye-i müşennātuñ sükūnıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de uçmaḳ dirler.[4] Yaʿnī ḳuşuñ uçması gibi.[5]

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
2 didüm : diyeyüm Z; söylerüm H
3 ḳıṭʿa.. ḳıṭʿadur :ḳıṭʿa baḥr-i muḳteḍabdandur E; rubāʿī baḥr-i muḳteḍabdandur bir rubāʿidür H
4 mıṣraʿda : mıṣraʿında H
5 olmışdur : ḳalmışdur H
6 tafṣīli : taʿrīfi Z, H
7 taʿrīf : tafṣīl H
8 ṣīġası : -E
9 ki : -E, -Z
10 eclden ötüri : içün E, H
11 terkīb-i beyt : -E, -Z

ʿArabī'de feṯḥ-i ṭā-ı mühmele ile[6] **ṭayr** dinür.[7] **Ṭayrān** daḫı bu maʿnāyadur[8] maṣdardur. İkinci uçmaḳ lafẓı daḫı[9] Türkī'dür ki yaʿnī cennet dimekdür[10] āḫiretde muʾminlere cāy-ı āsāyiş olacaḳ yirdür.[11] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ ve hā-ı hevvezüñ kesreleriyle ve şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ[12] iskānlarıyla bihişt dirler.[13] ʿArabī'de **cennet** dirler.[14] Dūzaḫ dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[15] feṭḥasıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṭamu dirler ki āḫirinde müşriklere neʿūẕu bi'llāh[16] cāy-ı ʿiḳāb olacaḳdur. **[E. 191b]** ʿArabī'de **cehennem** dirler.[17] Geşt kāf-ı ʿAcem'üñ feṭḥasıyla ve şīn-i muʿcemenüñ[18] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Geştenden fiʿl-i māżīdür ṣayrūret içündür. Türkī'de oldı dimekdür. Yaʿnī filān şeyʿi şöyle oldı ve böyle oldı[19] diyecek yirdeki[20] muḳābili olmadıdur. ʿArabī'de **ṣāre** maʿnāsınadur.[21] Ekdi Türkī'dür. Meṣelā toḫm ekmege dirler.[22] Fārsī'de bā-ı teʾkīdden ṣoñra kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[23] ve şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla bi-kişt **[H. 151a]** dinür. ʿArabī'de **zeraʿa** maʿnāsına.[24] Feteḥāt-ı ṣelāṣe ile.[25]

---

1 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
2 kesriyle : sükūnıyla Z
3 ve yā-ı taḥtāniyye-i müṣennātuñ sükūnıyla : -E, -Z
4 dirler : dinür Z; gibi H
5 yaʿnī ḳuşuñ uçması gibi : -H
6 feṭḥ-i ṭā-ı mühmele ile : feṭḥ-i ṭāʾ ile E; feṭḥ-i ṭā-ı mühmele ile -H
7 ṭayr dinür : -H
8 daḫı bu maʿnāyadur : bu maʿnāya gelür Z; maʿnāsına H
9 lafẓı daḫı : -E
10 yaʿnī cennet dimekdür : -E, -Z
11 muʾminlere… olacaḳ yirdür : cāy-ı āsāyiş olacaḳdur Z; muʾminler içün āsāyiş olacaḳdur H
12 şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ : şīn'üñ ve tāʾnuñ E; şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ H
13 dirler : dinür H
14 dirler : maʿnāsına Z, H
15 ʿArabiyye'nüñ : menḳūṭanuñ H
16 neʿūẕu bi'llāh -H
17 dirler : dinür Z, H
18 muʿcemenüñ : muʿceme H
19 ve böyle oldı : -Z, -H
20 diyecek yirdeki : -H
21 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
22 dirler : -E
23 ʿArabī'nüñ kesresiyle : ʿArab'uñ kesriyle E; ʿArabiyye'nüñ kesresiyle Z
24 maʿnāsına : maʿnāsınadur Z
25 feteḥāt-ı ṣelāṣe ile : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem perīde fāʿilātü **n uçmaḳ u hem** müfteʿilün **daḫı uçma** fāʿilātü **ḳ oldı bihişt** müfteʿilün **dūzaḫ oldı** fāʿilātü **ṭamu adı** müfteʿilün **geşt oldı** fāʿilātü **ekdi bi-kişt** müfteʿilün

2 **İncīl adı Engiliyūn put-perest puta ṭapıcı**

Hem telīse hegbe durur hem kilīse oldı künişt

İncīl Türkī'dür. Tersālar içinde bir muʿteber[1] **[E. 192a]** kitābuñ adıdur ki Ḥażret-i ʿİsā ʿaleyhi's-selāma **[Z. 96a]** nāzil olmışdur. Fārsī'de elif-i meftūḥa[2] ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcem'üñ[3] ve lām'uñ kesreleriyle ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā'nuñ żammıyla[4] ve vāv'la nūn'uñ sükūnıyla[5] Engiliyūn dirler. ʿArabī'de daḫı **İncīl** dirler. Put-perest bā-ı Pārs'uñ żammıyla[6] ve tā-ı ḳaraşetüñ sükūnıyla[7] ve bā-ı ṣānī-i Pārs'uñ[8] fetḥasıyla ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla[9] Fārsī'dür.[10] Türkī'de[11] puta ṭapıcıya[12] dirler. Meṣelā müşriklerdür ki[13] aġaçlar ve ṭaşlardan[14] yonup anı maʿbūd ittiḫāẕ idüp ṭaparlar. Anlara yaʿnī ol putlara ṭapanlara[15] puta ṭapıcı dirler. ʿArabī'de **ʿabd-i eṣnām** dirler.[16] Telīse tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle[17] ve lām-ı meksūreden ṣoñra yā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ sükūnıyla ve sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle[18] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 151b]** hegbe dirler ki[19] iki gözli bir ẓarfdur ki at üzerine aṣup[20] içine şeyʿ ḳoyup götürürler. ʿArabī'de **ʿaybe** maʿnāsınadur. Kilise

1 bir muʿteber : bir meşhūrZ; bir muʿteber-E
2 elif-i meftūḥa : elif-i maḳṣūrenüñ fetḥasıyla Z; hemze-i maḳṣūre H
3 ʿAcem'üñ : ʿAcemīyle Z, H
4 żammıyla : żammesiyle Z
5 ve vāv'la nūn'uñ sükūnıyla : -E, -Z
6 Pārs'uñ żammıyla : Pārsiyye'nüñ żammesiyle Z; ʿAcemī'nüñ żammesiyle H
7 sükūnıyla : iskānlarıyla H
8 Pārs'uñ : Pārsiyye'nüñ Z
9 ve bā-ı ṣānī-i Pārs'uñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla : -H
10 Fārsī'dür : -E
11 Türkī'de : -E
12 ṭapıcıya : ṭapıcı Z
13 müşriklerdür ki : müşrikler E, Z
14 aġaçlar ve ṭaşlardan : aġaçdan ve ṭaşdan Z, H
15 yaʿnī ol putlara ṭapanlara : yaʿnī ol ṭapan müşriklere H; yaʿnī ol putlara ṭapanlara -E
16 dirler : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
17 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla Z; tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla H
18 meksūreden ṣoñra yā-ı… fetḥiyle : meksūre ve yā'nuñ ve sīn-i mühmelenüñ iskānlarıyla E, Z
19 ki : -Z, -H
20 aṣup : korlar E

Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArab'uñ żammıyla[1] ve nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla künişt dirler. Kāfirlerüñ putları **[E. 192b]** durduġı ḫānedür ki anda varup putlarına ʿibādet iderler. ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ[2] fetḥasıyla **deyr** dirler.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

İncīl adı fāʿilātü **Engiliyūn** müfteʿilün **put-perest pu** fāʿilātü **ta ṭapıcı** müfteʿilün **hem telīse** fāʿilātü **hegbe durur** müfteʿilün **hem kilīse** fāʿilātü **oldı künişt** müfteʿilün

3 **Sumcdur yiraltı zelaḳ yaḥc oldı raḥc u feraḫc**

Çirkin ü çepel daḫı di çirkine ḫasūk di zişt

Sumc sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve fetḥasıyla naḳl[4] olınmışdur Fārsī'dür. Türkī'de yir altı dirler.[5] Meṣelā yir altında ḳazduḳları zīr-i zemīn u laġm ve bodrum ve maġara[6] maʿnālarına.[7] ʿArabī'de **ġār** ve **naḳb** dirler.[8] Zelaḳ zā-ı menḳūṭanuñ kesriyle[9] ve fetḥasıyla daḫı menḳūldur[10] Fārsī'de ve Türkī'de müstaʿmeldür. Bunda Türkī **[Z. 96b]** maḳāmında irād olınmış. Yaʿnī[11] buz urmaḳ ve ṭayrınmaḳ ve buz üzerinde **[H. 152a]** ṣıyrınmaġa dirler. Fārsī'de yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ fetḥiyle[12] ve ḥā-ı mühmele ve cīm-i ʿArabī'nüñ[13] iskānlarıyla yaḥc dinür. **[E. 193a]** ʿArabī'de kesre-i zā-ı menḳūṭa ile[14] **zımḳ** dirler. Zelaḳ daḫı ʿArabī'dür ammā Fārsī'de ve Türkī'de müstaʿmeldür. Raḫc rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[15] ve ḫā-ı muʿceme ve cīm-i ʿArabī'nüñ iskānlarıyla[16] Fārsī'dür. Türkī'de mıṣraʿ-ı ṣānīde olan çirkin lafẓıdur. ʿArabī'de **ḳabīḥ** maʿnāsınadur.[17] Feraḫc fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ[1]

---

1 ʿArabiyye'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammıyla E; ʿArabī'nüñ żammesiyle H
2 dāl-ı mühmelenüñ : dāl'uñ E
3 dirler : dinür Z
4 żammesiyle ve fetḥasıyla naḳl : fetḥiyle ve żammıyla H
5 dirler : dimekdür H
6 ve maġara : -E
7 maʿnālarına : gbi Z, H
8 dirler : maʿnāsına Z, H
9 menḳūṭanuñ kesriyle : ʿArab'uñ kesriyle E; ʿArabiyye'nüñ kesresiyle Z
10 fetḥasıyla daḫı menḳūldur : fetḥiyle daḫı rivāyet olınmışdur H
11 Fārsī'de ve Türkī'de müstaʿmeldir. Bunda Türkī maḳāmında irād olınmış. Yaʿnī : -E
12 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
13 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
14 zā-ı menḳūṭa ile : zā-ı ʿArabiyye ile Z; zā ile E
15 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
16 ʿArabī'nüñ iskānlarıyla : ʿArab'uñ iskānlarıyla E; ʿArabī ile H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

fetḥalarıyla ve ḫā-ı muʿceme[2] ve cīm-i ʿArabī'nüñ sükūnıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de çepel dirler ki[4] mıṣraʿ-ı ṣānīye ḳayd olınmışdur. Çirkine ḫasūk daḫı dirler ve zişt daḫı dirler. Yaʿnī[5] çirkin Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve żammesiyle daḫı[6] mervīdür. ***Niʿmetu'llāh***'dan ve[7] sīn-i mühmele-i mażmūme[8] ve vāv'uñ ve kāf'uñ iskānlarıyla ḫusūk dirler ve zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle[9] ve şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ[10] sükūnıyla zişt daḫı[11] dirler. Ḥaṣıl[12] bu beyitde olan raḥc ve feraḫc ve çirkin ve çepel ve ḫasūk ve zişt luġatları cümlesi aṣlda[13] Fārsī'dür ve cümlesi çirkin maʿnāsınadur. ʿArabī'de **ḳabīḥ** gibi. Ancaḳ çirkin ve çepel kelimeleri Türkī'de müstaʿmel ve meşhūr olduġından ötüri[14] Türkī maḳāmında īrād idüp bunlar ile tefsīr eylemişdür.

[E. 193b] Taḳṭīʿ-i Beyt

sumcdur yi fāʿilātü **raltı zelaḳ [H. 152b]** müfteʿilün **yaḥc oldı** fāʿilātü **raḫc u feraḫc** müfteʿilün **çirkin u çe** fāʿilātü **pel daḫı di** müfteʿilün **çirkine ḫa** fāʿilātü **sūk di zişt** müfteʿilün

4 **Geliser durur başıña ol ezel ne yazdı ise**

Ḫ ʿāhed āmeden be-seret v'ey nuḫust her çi nübişt

Bu beytüñ mıṣraʿ-ı evveli ikinci mıṣrāʿına tefsir vāḳiʿ olmışdur. Meṣelā geliser durur başıña terkībi[15] Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[16] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa **[Z. 97a]** ile[17] ve elif-i memdūde[18] ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[19] ve dāl-ı

---

1 mühmelenüñ : mühmele H
2 muʿceme : mühmele E
3 ʿArabī'nüñ sükūnıyla : ʿArab'uñ sükūnıyla E; ʿArabī ile H
4 ki : -E
5 yaʿnī : -E
6 fetḥasıyla ve żammesiyle daḫı : fetḥiyle ve żammıyla E
7 *Niʿmetu'llāh*'dan ve : -H
8 sīn-i mühmele-i mażmūme : sīn-i mażmūme E; sīn-i mühmelenüñ żammesiyle H
9 zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle : zā'nuñ kesriyle E
10 şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ : şīn'üñ ve tāʾnuñ E
11 daḫı : de E
12 ḥāṣıl : -E
13 cümlesi aṣlda : cümlesi Z; cümle E
14 olduġından ötüri : olmaġla E, Z
15 terkībi : -H
16 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
17 ile : -E
18 elif-i memdūde : elif ile Z; medle ile H
19 hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla : hā'nuñ fetḥiyle E

mühmelenüñ[1] sükūnıyla ve elif-i memdūdeden ṣoñra fetḥa-i mīm[2] ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[3] ve āḫirinde ʿalāmet-i maṣdar olan nūn-ı sākine ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve sīn-i mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥalarıyla [4] ve tā-ı ḳaraşetüñ sükūnıyla ḫˇāhed āmeden be-seret dirler. ʿArabī'de **seyeʾtī ʿalā reʾsike** maʿnāsınadur.[5] Ol ezel ne yazdı ise Türkī'dür. Fārsī'de vāv-ı meftūḥa ve āḫir ḥurūf-ı tehecci olan yā-ı sākine[6] ve nūn'uñ sükūnıyla[7] ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla **[E. 194a]** ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle[8] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile ve nūn-ı mażmūme ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[9] ve şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla v'ey nuḫust her çi nübişt dirler.[10] ʿArabī'de **"Küllü mā huve mekṭūbun fī'l-ezel"** maʿnāsınadur.[11]

[H. 153a] Taḳṭīʿ-i Beyt

geliser du fāʿilātü **rur başıña** müfteʿilün **ol ezel ne** fāʿilātü **yazdı ise** müfteʿilün **ḫˇāhed āme** fāʿilātü **den be-seret** müfteʿilün **v'ey nuḫust** fāʿilātü **her çi nübişt** müfteʿilün

27

El-ḳıṭʿatu's-sābiʿatu ve'l-ʿişrūne der-baḥr-i remel-i meczū vü maḥẕūf

Her ki ḫūb aḫlāḳıla mevṣūf ola

Devlet u kevneyn aña maʿṭūf ola

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Vezni budur çün remel maḥẕūf ola

---

1 ve dāl-ı mühmelenüñ : dāl'uñ E
2 elif-i memdūdeden ṣoñra fetḥa-i mīm : elif-i memdūde ve mīm-i meftūḥa E, Z
3 dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : dāl-ı mühmele ile H
4 sīn-i mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥalarıyla : sīn-i mühmelenüñ fetḥalarıyla E
5 ʿArabī'de seyeʾtī ʿalā reʾsike maʿnāsınadur : -E, -Z
6 ve āḫır ḥurūf-ı… olan yā-ı sākine : yā-ı sākine E; yā-ı āḫir-i ḥurūf-ı teheccīnüñ sükūnıyla H
7 sükūnıyla : -Z, -H
8 ʿAcem'üñ kesresiyle : ʿAcemiyye'nüñ kesresiyle Z; ʿAcemī'nüñ kesriyle H
9 kesriyle : kesresiyle Z, H
10 dirler : dinür H
11 ʿArabī'de "Küllü mā huve mekṭūbun fī'l-ezel" maʿnāsınadur : -E, -Z

Bu ḳıṭʿa baḥr-i remelden bir ḳıṭʿadur[1] ki her mıṣraʿında dörder[2] kerre fāʿilātün gelür. Bu ḳıṭʿa her mıṣrāʿından[3] birer cüzʾ ısḳāṭ olınup meczū **[E. 194b]** ḳalmışdur ve cüzʾ-i āḫirine ḥaẕf ʿilleti dāḫil olup tā'nuñ sükūnıyla fāʿilāt ḳalmışdur.[4] Buna maḥẕūf dinülmüşdür.[5] Cüzʾ[6] ve ḥaẕf ʿilletinüñ taʿrīfleri[7] baḥr-i hezecden meczū ve aḫreb ve maḳbūż u maḥẕūf olan ḳıṭʿa-i sābiʿde geçmişdür. İʿādeye ḥācet yoḳdur.[8] Sebeb-i tesmiyesi baḥr-i remelden olan ḳıṭʿa-i şāminede tafṣīl olınmışdur.

1 **Cāh manṣıb çāh ḳuyı rāh yol**

Kāh ṣaman keh daḫı kāhū marul

[Z. 97b] Cāh cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[9] ve elif ile[10] ve āḫirinde hā-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de manṣıb dinür. ʿArabī'de daḫı **manṣıb [H. 153b]** dirler. Aṣlı ʿArabī'dür. Elsine-i müteʿaddidede meşhūr ve müstaʿmeldür.[11] Mertebe ve devlet ve ʿizzet maʿnāsına gelür.[12] Çāh cīm-i ʿAcemī'le ve elif ve hā ile Fārsī'dür. Elifsüz çeh[13] daḫı böyledir.[14] Türkī'de ḳuyı dirler. Gerek ṣuyı olsun gerek olmasun.[15] ʿArabī'de cim-i mażmūme ile **cub** maʿnāsına[16] ve kesre ile **biʾr** daḫı dirler.[17] Rāh rā-ı mühmele ile ve medle ve hā-ı aṣliyye ile[18] vezn-i sābıḳ üzere[19] Fārsī'dür. Türkī'de **[E. 195a]** yol dirler.[20] ʿArabī'de **ṭarīḳ** maʿnāsına ve elifsüz reh daḫı cāʾizdür. Kāh kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[21] Fārsī'dür. Türkī'de ṣaman dirler.[22] Arpa ve buġday dögüp ḫarmanda ṣaplarından[23] ḥāṣıl olan şeyʾe dirler.[1] ʿArabī'de tā-ı ḳaraşetüñ[2]

---

1 ḳıṭʿa baḥr-i remelden bir ḳıṭʿadur : rubāʿī baḥr-i remelden bir rubāʿīdür H
2 dörder : dört Z, H
3 ḳıṭʿa her mıṣrāʿından : ḳıṭʿada her mıṣrāʿdan H
4 ḳalmışdur : ḳalup H
5 buna maḥẕūf dinülmüşdür : maḥẕūf olmışdur H
6 cüzʾ : meczū H; cüzʾ -E
7 taʿrīfleri : tafṣīli H
8 iʿādeye ḥācet yoḳdur : -H
9ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E
10 elif ile : medle H
11 meşhūr ve müstaʿmeldür : müstaʿmeldür H
12 mertebe ve devlet ve ʿizzet maʿnāsına gelür : mertebe maʿnāsına E; mertebe maʿnāsınadur Z
13 çeh : -E
14 daḫı böyledür : dirler Z, H
15 ṣuyı olsun gerek olmasun : ṣuyı ola gerek olmaya H
16 cim-i mażmūme ile cubmaʿnāsına : cīm-i ʿArabī'le cub dirler H
17 dirler : dinür H
18 ve medle ve hā-ı aṣliyye ile : -E, -Z
19 vezn-i sābıḳ üzere : -H
20 dirler : dinür H
21 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E
22 dirler : dinür H
23 ṣaplarından : ṣaplardan E

kesresiyle ve bā-ı muvaḥḥadenüñ[3] ve nūn'uñ iskānlarıyla **tibn** dirler. Keh kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[4] ve hā-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla[5] Fārsī'dür. Kāh lafẓınuñ muḫaffefidür. Türkī'de bu daḫı ṣaman maʿnāsınadur kāh gibi. Kāhū kāf-ı ʿArabī'nüñ[6] fetḥasıyla ve elif ile ve hā-ı hevvezüñ żammıyla[7] ve vāv-ı sākine ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de marul dirler. Sebze envāʿındandur. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[9] ve sīn-i mühmele ile **ḫass** dinür. Ṭabīʿatı derece-i ṣānīyede ṣovuḳdur yaşdur. Eger ḳoparup yayḳamadan yiseler miʿdenüñ[10] elemine nāfiʿdür. Yüregi yumuşadur ve bevli idrār eyler. Toḫmından iki dirhem miḳdārı[11] **[H. 154a]** içseler aḫlāṭı keser ve cimāʿ şehvetini keser żaʿīf eyler. Dāʾimā çoḳ yimek göze żarardur. Ṣusuzluḫı keser **[E. 195b]** ve gice uyumayan ādemlere[12] münāsibdür. Eger ṣu ile arpa unıyla ḫamīr idüp aġrıyan[13] göze yaḳu itseler aġrın sākin ider.[14] Eger sirke ile ışladup yiseler ṣafrā buḫārından olan baş aġrısın defʿ eyler[15] ve gögsinde balġam olan kimesne[16] yimeye zīrā żarardur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

cāh manṣıb fāʿilātün **çāh ḳuyı** fāʿilātün **rāh yol** fāʿilāt[17] **kāh ṣaman** fāʿilātün **keh daḫı kā** fāʿilātün **hū marul** fāʿilāt

2 **Ḳaynana zen-māderi bil şūy er [Z. 98a]**

Yinge ḳaynata piyū vü zen-peder

Ḳaynana Türkī'dür. Maʿnā-yı terkībi kişinüñ ʿavratınuñ anası dimekdür. Fārsī'de zen-māderi dinür. Aṣlında māder-i zen'den[1] mużāfun ileyhi mużāf üzerine[2] taḳdīm

---

1 şeyʾe dirler : şeyʾdür Z, H
2 tā-ı ḳaraşetüñ : tā'nuñ E; tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ H
3 muvaḥḥadenüñ : muvaḥḥade Z
4ʿArabī'nuñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥasıyla E; ʿArabī'nuñ żammesiyle H
5 hā-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla : hā-ı aṣliyye ile E, Z
6 ʿArabī'nuñ : ʿArab'uñ E
7 hā-ı hevvezüñ żammıyla : hā-ı mażmūme Z; hā-ı hevvezüñ żammesiyle H
8 vāv-ı sākine ile : işbāʿ-ı vāv'la H
9 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
10 miʿdenüñ : miʿde H
11 miḳdārı : ḳadar H
12 ādemlere : kimesnelere H
13 aġrıyan : aġıran E, Z
14 ider : eyler Z
15 baş aġrısın defʿ eyler : baş aġrısını sākin eyler ve dāfiʿdür Z
16 kimesne : kimse E
17 H nüshasında fāʿilāt yerine fāʿilün yazılmıştır.

olınduġı vezn içündür. ʿArabī'de bi-ḥasebi't-terkīb[3] **ummu zevce** maʿnāsınadur.[4] Ammā bu maʿnālar gerek ʿArabī'de ve gerek Fārsī'de bi-ḥasebi't-terkībdür.[5] Yoḫsa basīṭ maʿnāları[6] Fārsī'de ḫasūyinedür. Nitekim bu ḳıṭʿanuñ elli sekizinci beytinde "**Reste vü ḥasr u ḫasūyine nedür**" **[E. 196a]** mıṣrāʿında gelse gerekdür.[7] ʿArabī'de **şıhra** ve Türkī'de ḳaynana'dur.[8] Şūy şīn-i muʿcemenüñ żamme-i ġayr-i ṣarīḥasıyla ve işbāʿ-ı vāv'la ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de er dinür. Yaʿnī ʿavratuñ eri ve ḳocası didükleridür.[9] ʿArabī'de **zevc** maʿnāsınadur.[10] Yinge Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[11] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ żammesiyle ve vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla piyū dirler.[12] Şol ʿavrata dirler ki gelini bezeyüp düzer ve geline daḫı dirler. Ḳaynata Türkī'dür. Terkīb-i maʿnāsı budur ki[13] kişinüñ ʿavratınuñ babası **[H. 154b]** dimekdür. Fārsī'de zen-peder dirler.[14] Bu daḫı aṣlında peder-i zen'dür. Zen-pedere mużāfdur. Vezn içün taḳdīm olınmışdur. ʿArabī'de bi-ḥasebi't-terkīb **ebu zevce** dinür. Maʿnā-yı basīṭleri[15] Fārsī'de ḫasrūdur ki mıṣraʿ-ı sābıḳda ẕikr olınmışdur gelse gerekdür.[16] ʿArabī'de **şıhr** dirler ve Türkī'de ḳaynata dimekdür.[17]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳaynana zen fāʿilātün **māderi bil** fāʿilātün **şūy er** fāʿilāt **yinge ḳayna** fāʿilātün **ta piyū vü** fāʿilātün **zen-peder** fāʿilāt

3 **Nūl ḳaz burnı durur ferzend oġul [E. 196b]**

Güyegü dāmāddur oynaş mūl

---

1 māder-i zen'den : māder-i zen'dür Z
2 mużāf üzerine : mużāfa Z, H
3 bi-ḥasebi't-terkīb : -E, -Z
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
5 ammā bu maʿnālar gerek ʿArabī'de ve gerek Fārsī'de bi-ḥasebi't-terkībdür : -H
6 maʿnāları : -H
7 nitekim bu ḳıṭʿanuñ elli sekizinci beytinde "Reste vü ḥasr u ḫasūyine nedür"… gerekdür : -H
8 ʿArabī'de şıhra ve Türkī'de ḳaynana'dur : ʿArabī'de şıhra dinür E, Z
9 ʿavratuñ eri ve ḳocası didükleridür : ḳocası didükleridür Z; ʿavratuñ eri H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
11 kesriyle : kesresiyle Z
12 vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla piyū dirler : işbāʿ-ı vāv'la piyū dinür H
13 terkīb-i maʿnāsı budur ki : yaʿnī E, Z
14 dirler : dinür H
15 basīṭleri : basīṭi H
16 ki mıṣraʿ-ı sābıḳda ẕikr olınmışdur, gelse gerekdür : -H
17 ve Türkī'de ḳaynata dimekdür : -E, -Z

Nūl nūn-ı mażmūme ve vāv[1] ve lām'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳaz burnı dinür. Meşelā ḳaz ḳuşınuñ burnı dimekdür[2] ve muṭlaḳa ḳuş burnına dirler. ʿArabī'de **[Z. 98b] minḳār** gibi.[3] Ferzend fā'nuñ fetḥasıyla ve rā-ı sākine[4] ve zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla[5] ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnlarıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de oġul dirler. ʿArabī'de kesr-i elif[7] ile **ibn** maʿnāsınadur. Güyegü Türkī'dür. Meşelā yeñi[8] evlenen ādeme dirler. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[9] ve elif[10] ve mīm-i meftūḥa ve elif-i memdūde[11] ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[12] dāmād dirler.[13] ʿArabī'de ḫā-ı muʿceme[14] ve tā-ı ḳaraşetüñ[15] fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ile[16] **ḫaten** maʿnāsınadur.[17] Oynaş Türkī'dür. **[H. 155a]** Meşelā ecnebi ʿavrat seven ecnebīye dirler ki[18] ʿavratuñ oynaşdur dinür.[19] Fārsī'de mīm-i mażmūme ve vāv'uñ ve lām'uñ iskānlarıyla[20] mūl dinür.[21] ʿArabī'de **ʿāşıḳ** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

nūl ḳaz bur fāʿilātün **nı durur fer** fāʿilātün **[E. 197a] zend oġul** fāʿilāt **güyegü dā** fāʿilātün **māddur oy** fāʿilātün **nāş mūl** fāʿilāt

4 **Ḫışmgīn ṭīre tebīredür ṭavul**
Oġul oġlıdur nebīre köpri pol

---

1 vāv : vāv'uñ H
2 burnı dimekdür : burnıdur H
3 gibi : maʿnāsına H
4 fā'nuñ fetḥasıyla ve rā-ı sākine : fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla H
5 zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
6 nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnlarıyla : sükūn-ı nūn ve dāl-ı mühmele ile E, Z
7 kesr-i elif : kesre Z; kesr H
8 yeñi : -H
9 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
10 elif : medle H
11 elif-i memdūde : elif E, Z
12 dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : dāl'uñ iskānlarıyla E; dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
13 dirler : dinür H
14 ḫā-ı muʿceme : ḫā-ı muʿcemenüñ H
15 tā-ı ḳaraşetüñ : müşennāt-ı fevḳiyyenüñ Z, H
16 ve nūn-ı sākine ile : -H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
18 ecnebi ʿavrat seven ecnebīye dirler ki : ʿavrat seven ecnebī kişiye sevdügi H
19 dinür : dirler H
20 ve vāv'uñ ve lām'uñ iskānlarıyla : -H
21 dinür : dirler H

Ḫışmgīn Türkī'dür. Yaʿnī ḫışmlu ve ġażablu ve darılmış[1] ve ḳaḳımış ādeme dirler. Fārsī'de ṭā-ı mühmelenüñ kesriyle[2] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[3] sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı resmī[4] ile ṭīre dirler. ʿArabī'de **ġażūb** maʿnāsınadur.[5] Tebīre tā-ı ḳaraşetüñ[6] fetḥasıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[7] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[8] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[9] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ṭavul dirler ki mehterler çalarlar. ʿArabī'de **dühül** ve **ṭabl** dinür. Oġul oġlı Türkī'dür. Meşelā[10] kişinüñ evlādınuñ evlādına dirler.[11] Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[12] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[13] ve hā-ı hevvezüñ ʿalāmetiyle[14] nebīre dirler. **[H. 155b]** ʿArabī'de ḥā-ı mühmele ile **ḥāfid** maʿnāsınadur.[15] **[E. 197b] İbnü'l-ibn** gibi. Köpri Türkī'dür. Şu üzerinde yapup ḫalḳ üzerinden mürūr ve ʿubūr ider.[16] Fārsī'de bā-ı Pārs'uñ żammıyla[17] ve lām-ı sākine ile pol dirler. ʿArabī'de kesre ile **cisr** ve żamme ile **muḳanṭara** maʿnāsına.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫışmgīn ṭī fāʿilātün **re tebīre** fāʿilātün **dür ṭavul** fāʿilāt **[Z. 99a] oġul oġlı** fāʿilātün **dur nebīre** fāʿilātün **köpri pol** fāʿilāt

5 **Dūledür ḳaṣırġa yelken bādbān**

Emcege pistān di çalḳoyun sitān

Dūle dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve işbāʿ-ı vāv ile ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳaṣırġa dirler. Şol rüzgārdır ki çevrile çevrile

1 darılmış : ṭarılmış H
2 ṭā-ı mühmelenüñ kesriyle : ṭā-ı mühmelenüñ kesresiyle Z; ṭā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesriyle H
3 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
4 resmī : resmīye Z
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 tā-ı ḳaraşetüñ : tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ H
7 kesriyle : kesresiyle Z
8 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākine H
9 rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle : rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Z; rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla H
10 meşelā : -E
11 evlādına dirler : evlādıdur E
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā-ı mühmelenüñ fetḥi E; rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla H
14 ve hā-ı hevvezüñ ʿalāmetiyle : hā-ı ʿalāmetle H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z
16 şu üzerinde… iderler : şular üzerlerinde yaparlar, ḫalḳ üstünden geçdükleri köpridür H
17 Pārs'uñ żammıyla : Pārsiyye'nüñ żammesiyle Z; ʿAcem'üñ żammıyla H
18 kesre.. muḳanṭara maʿnāsına : kesre-i cīm ile cisr dirler E; kesre-i cīm ile cisr maʿnāsınadur Z

gökyüzine ḳalḳar gider. ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile **aʿṣār** dinür. Yelken Türkī'dür. Gemi yelkenine dirler. Fārsī'de iki bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla bādbān dirler.[1] ʿArabī'de ṣīn-i muʿceme ile **ṣirāʿ** dinür.[2] Emcek Türkī'dür memeye dirler. Gerek insānuñ olsun[3] gerek ḥayvānuñ olsun **[E. 198a]** ʿumūm üzeredür. Fārsī'de bā-ı Pārs'uñ kesresiyle[4] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla ve elif ve nūn-ı sākine ile pistān dirler.[5] ʿArabī'de ṣā-ı müṣelleṣenüñ **[H. 156a]** fetḥiyle **ṣedy** maʿnāsına.[6] Çalḳoyun Türkī'dür. Meṣelā arḳası üstine[7] yatmaġa dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraṣetüñ[8] fetḥasıyla ve elif ve nūn-ı sākine ile sitān dirler.[9] ʿArabī'de **istilḳā** maʿnāsınadur. [10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

dūledür ḳa faʿilātün **ṣırġa yelken** faʿilātün **bādbān** faʿilāt **emcege pis** faʿilātün **tān di çalḳo** faʿilātün **yun sitān** faʿilāt

6 **Yal puş dūşāb bekmez ḫ̬āb düş**

Kepk keklik pire keyk ü bit süpüş

Yal Türkī'dür. At yelesine dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla puş dinür. ʿArabī'de żamme-i[11] ʿayn-ı mühmele ile **ʿurf** maʿnāsınadur.[12] Dūşāb dāl-ı mühmelenüñ żammıyla[13] ve vāv-ı sākine[14] ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla **[E. 198b]** ve elif ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla[15] Fārsī'dür. Türkī'de bekmez dirler. Üzüm ṣuyından ve ḫ̬urma ṣuyından[16] pişürürler. ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ kesriyle[17] ve bā-ı muvaḥḥade ve sīn-i mühmelenüñ[1] **[Z.**

1 iki bā-ı… bād-bān dirler : bād-bān dinür iki bile bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla H
2 dinür : maʿnāsınadur Z
3 olsun : -H
4 Pārs'uñ kesresiyle : Pārsiyye'nüñ kesresiyle Z; ʿAcem'üñ kesriyle H
5 dirler : dinür Z, H
6 fetḥiyle ṣedy maʿnāsına : fetḥiyle ṣedy maʿnāsınadur Z; fetḥasıyla ṣedy maʿnāsına H
7 üstine : üzerine H
8 tā-ı ḳaraṣetüñ : tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ H
9 ve elif ve nūn-ı sākine ile sitān dirler : sitān dinür E, Z
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H
11 żamme : -E
12 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
13 żammıyla : żammesiyle Z, H
14 vāv-ı sākine : vāv'la H
15 bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla : bā-ı muvaḥḥade ile H
16 üzüm ṣuyından ve ḫ̬urma ṣuyından : ki ḫ̬urmādan ve üzümden H
17 kesriyle : kesresiyle Z

99b] iskānlarıyla **dibs** dirler.[2] Ḫ̆āb ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[3] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ve medle elif ve bā-ı muvaḥḥade-i sākine[4] ile tāb u nāb vezninde[5] Fārsī'dür. Türkī'de düş dirler. Yaʿnī vāḳıʿa ki insān beyne'n-nevmi ve'l-yaḳaẓa ʿālem-i ḫayālde[6] müşāhede ider. ʿArabī'de żamme ile **rü'yā** dinür.[7] Kepk kāf-ı ʿArabī'nuñ[8] fetḥasıyla ve bā-ı ʿAcem'üñ sükūnıyla fetḥa-i vāḥide ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de keklik dirler bir ḳuşdur. Ṭabīʿatı ḥār u raṭbdur. Ādemi **[H. 156b]** semirdür ve cimāʿa ḳuvvet virür. Lākin geç hażm[10] olur. Ödini miskle ḳarışdurup bir kimse[11] yanında götürürse ḫalḳuñ gözine şīrīn görine eger cigerinden ısıcaḳla yarım miṣḳāl ḳadar maṣrūʿ olan ādeme yutdursalar ġāyet nāfiʿdür. Eger ödini göze çekseler gözüñ nūrını ziyāde idüp[12] ẓulmetini defʿ eyler. ʿArabī'de **ḫacel** dinür. Pire Türkī'dür ḫaşerāt ḳısmından bir mużır cān-verdür.[13] Yaz günlerinde peydā olup ādemüñ ḳanın içer. **[E. 199a]** Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fethasıyla[14] ve yā-ı ḫuṭṭī ve āḫirinde kāf'uñ iskānlarıyla[15] keyk dirler. ʿArabī'de żamme ile **bürġūṣ** maʿnāsınadur.[16] Bit Türkī'dür. Bu daḫı insānda ḫāṣıl olup insānı yir ve ḳanın içer. Kehle daḫı[17] dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammıyla[18] ve şīn-i muʿceme ile daḫı mervīdür ve bā-ı ʿAcem'üñ żammıyla ve sükūnıyla cāʾizdür[19] ve ba-ı muvaḥḥade ile daḫı naḳl olınmış[20] ve āḫirinde şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla subuş ve subş dinür.[21] Ḥaṣılı bu luġat sekiz vech[22] üzerine rivāyet olınmışdur. Süpüş meşhūr olanıdur.[1] ʿArabī'de ḳāf'uñ żammıyla[2] **ḳumle** dinür.[3]

---

1 bā-ı muvaḥḥade… mühmelenüñ : bā ve sīn'üñ E; bā-ı muvaḥḥade ve sīn-i mühmelenüñ -E
2 dirler : maʿnāsınadur Z; dinür H
3 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
4 ve medle elif ve bā-ı muvaḥḥade-i sākine : -E, -Z
5 tāb u nāb vezninde : -H
6 beyne'n-nevmi ve'l-yaḳaẓa ʿālem-i ḫayālde : uyurken ʿālem-i miṣālde E, Z
7 żamme ile rüʾyā dinür : rüʾyā dirler E, Z
8 ʿArabī'nuñ : ʿArab'uñ E
9 fetḥa-i vāḥide ile : kāf-ı sākine ile H
10 hażm : haẓm E, Z
11 miskle ḳarışdurup bir kimse : bir kimse miskle ḳarışdurup H
12 idüp : ider E, Z
13 cān-verdür : cān-vercükdür H
14 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿAcemī'nüñ fetḥiyle E
15 yā-ı ḫuṭṭī… iskānlarıyla : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve kāf-ı sākine ile H
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
17 daḫı : -H
18 żammıyla : żammesiyle Z, H
19 żammıyla ve sükūnıyla cāʾizdür : żammesiyle ve sükūnıyla mervīdür H
20 naḳl olınmış : cāʾizdür H
21 ve āḫirinde şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla subuş ve subş dinür : -E, -Z
22 supuş, subuş, subş, supş, şupuş, şubuş, şubş, şupş

Taḳṭīʿ-i Beyt

yal puş dū fāʿilātün **şāb bekmez** fāʿilātün **ḫ̆āb düş** fāʿilāt **kepk keklik** fāʿilātün **pire keyk ü** fāʿilātün **bit süpüş** fāʿilāt

7 **Çekre ṭamla küflü etmek faḫfere**

Erre bıçḳu küf kelāş u hem kere

[H. 157a] Çekre cīm-i ʿAcem'üñ feṭḥiyle[4] ve sükūn-ı kāf'la[5] ve rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle[6] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ṭamla dirler ṣudan ṭamlayan ṭamla gibi. ʿArabī'de **ḳaṭre** maʿnāsına.[7] Küflü[8] **[Z. 100a]** etmek Türkī'dür. **[E. 199b]** Meşelā küflenmiş etmege dirler. Fārsī'de fā-ı meftūḥa[9] ve ḫā-ı muʿcemenüñ[10] sükūnıyla ve ikinci fā'nuñ daḫı feṭḥiyle[11] ve rā-ı mühmele-i meftūḥa[12] ile ve hā-ı ʿalāmetle faḫfere dirler. Erre elif-i meftūḥa ve müşedded rā-ı mühmelenüñ[13] feṭḥasıyla ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de bıçḳu[14] dirler. Neccār ālātındandur[15] anuñla taḫta biçerler ve aġaç keserler.[16] ʿArabī'de **minşār** maʿnāsınadur.[17] Küf kāf-ı ʿArab'uñ żammıyla[18] Türkī'dür. Meşelā etmekde olan ve timürde olan ve sāʾir eşyāda olan küf ve kir[19] pas gibi. Fārsī'de kāf'uñ ve lām'uñ feṭḥalarıyla kelāş dirler ve kāf'la ve[20] rā-ı mühmelenüñ feṭḥalarıyla kere daḫı dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmele ve fā ile **ʿafen** ve ṣād-ı mühmele ile **ṣade'**[21] daḫı dirler.

---

1 ḥaşılı bu luġat sekiz vech üzerine rivāyet olınmışdur. Süpüş meşhūr olanıdur : -H
2 ḳāf'uñ żammıyla : -Z, -H
3 dinür : maʿnāsınadur H
4 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
5 sükūn-ı kāf'la : kāf-ı sākine ile H
6 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z, H
7 maʿnāsına : dirler Z, dinür H
8 küflü : küfli H
9 Fārsī'de fā-ı meftūḥa : fā-ı meftūḥadan ṣoñra H
10 muʿcemenüñ : mühmelenüñ Z, H
11 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z; sükūnıyla H
12 mühmele-i meftūḥa : mühmele E, Z
13 elif-i meftūḥa… rā-ı mühmelenüñ : elif-i meftūḥadan ṣoñra rā-ı mühmele-i müşeddedenüñ H
14 bıçḳu : bıçḳı H
15 neccār ālātındandur : neccār ālātından bir āletdür ki Z; neccār ālātındandur -H
16 ve aġaç keserler : -E, -Z
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
18 ʿArab'uñ żammıyla : żammesiyle Z; żamme ile H
19 timürde… kir : timürde olan ve sāʾir eşyāda olan küf -E; küf gibi ve timürde sāʾir eşyāda daḫı olur kir H
20 kāf'la ve : kāf'la Z; kāf'uñ H
21ʿayn-ı mühmele ve fā ileʿafen ve ṣād-ı mühmele ile ṣadeʾ : ʿafen gibi ve ṣadeʾ E, Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

çekre ṭamla fāʿilātün **küflü etmek** fāʿilātün **faḥfere** fāʿilāt[1] **erre bıçḳu** fāʿilātün **küf kelāş u** fāʿilātün **hem kere** fāʿilāt

8 **Pūz hem bed-fūz aġız avurda jem**

Ġuṣṣa vü ḳayġu nijend ü hem dijem

[H. 157b] Pūz bā-ı ʿAcem'üñ żammıyla[2] ve işbāʿ-ı vāv ile ve zā-ı **[E. 200a]** ʿArabiyye ile Fārsī'dür. Türkī'de aġız[3] çevresi ve aġız dimekdür. Bed-fūz daḫı bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[4] ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve fā-ı mażmūme ve vāv'la zā-ı ʿArabī'nüñ[5] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de aġız çevresine dirler. ʿArabī'de şīn-i muʿcemenüñ kesriyle[6] ve dāl-ı mühmelenüñ ve fā'nuñ iskānlarıyla[7] **şıdḳ** dinür. Mıṣrāʿda olan pūz ve bed-fūz ikisi bile aġız murād olınmışdur. ʿArabī'de **fem** gibi. Avurda Türkī'dür. Yaʿnī avurda ʿavrat ki[8] ebe daḫı dirler. Oġlan ṭoġurdurur. Fārsī'de zā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[9] ve mīm-i sākine ile jem dinür. ʿArabī'de **ḳābile** maʿnāsınadur.[10] Ġuṣṣa ve ḳayġu ikisi de Türkī'dür. Melālet ve ḥüzn gibi ki ḳaṣāvet daḫı[11] dirler. Fārsī'de nūn'uñ kesriyle[12] ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve nūn-ı ṣānī[13] ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[14] nijend dirler ve dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle ve zā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[15] ve mīm-i sākine ile dijem daḫı dinür. İkisi de **[Z. 100b]** Fārsī'dür.[16] Ġuṣṣa ve ḳayġu maʿnālarına.[17] Yüz göz purtarmaḳ[18] maʿnāsına gelür. ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ **[E. 200b]** fetḥiyle[19] **ġam** ve **hemm** maʿnāsınadur.

---

1 fāʿilāt : fāʿilün Z
2 żammıyla : żammesiyle Z, H
3 aġız : aġuz H
4 fetḥiyle : fetḥasıyla Z; żammesiyle H
5 vāv'la zā-ı ʿArabī'nüñ : vāv'uñ zā-ı ʿArabī'nüñH; vāv'la zā-ı ʿArab'uñ E
6 kesriyle : kesresiyle Z
7 ve dāl-ı mühmelenüñ ve fā'nuñ iskānlarıyla : -E, -Z
8 ki gibi H
9 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
11 daḫı : de E
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 nūn-ı ṣānī : ikinci nūn-ı sākine H
14 dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle E; āḫirinde dāl-ı mühmelenüñ H
15 fetḥiyle : fetḥasıyla H
16 Fārsī'dür : Fārsī'de Z
17 maʿnālarına : maʿnāsınadur Z; maʿnālarına -H
18 purtarmaḳ : buruşdurmaḳ H
19 ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥiyle : ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla Z; ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥiyle -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

pūz hem bed- fāʿilātün **fūz aġız a** fāʿilātün **vurda jem** fāʿilāt **[H. 158a] ġuṣṣa vü ḳay** fāʿilātün **ġu nijendu** fāʿilātün **hem dijem** fāʿilāt

9 **Ṭurmaḳ oldı īstāden kāsten**

Oldı eksilmek ü ḳalḳmaḳ ḫˇāsten

Ṭurmaḳ Türkī'dür. Meşelā ayaḳ[1] üzere ṭurmaġa ve giderken daḫı ṭurmaġa dirler. Fārsī'de hemze-i meksūre ile[2] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyye ve sīn-i mühmelenüñ[3] iskānlarıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle[4] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[5] īstāden dinür ve[6] yā'suz istāden daḫı luġatdur. ʿArabī'de **vaḳf** maʿnāsınadur. Kāsten kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[7] ve medle ve sükūn-ı sīn-i mühmele ile ve tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de eksilmek maʿnāsınadur ki artmaḳ anuñ ḫilāfıdur. ʿArabī'de **noḳṣān** maʿnāsınadur.[9] Ḳalḳmaḳ Türkī'dür. Meşelā otururken ayaġa ḳalḳmaḳ gibi.[10] Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[11] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile medle ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve ʿalāmet-i maṣdār olan nūn-ı sākine ile ḫˇāsten dinür.[12] ʿArabī'de **ḳıyām** maʿnāsınadur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭurmaḳ oldı fāʿilātün **[E. 201a] īstāden** fāʿilātün **kāsten** fāʿilāt **oldı eksilme** fāʿilātün **k ü ḳalḳmaḳ** fāʿilātün **ḫˇāsten** fāʿilāt

10 **Hem perestū ḳırlaġıc sīm-ābdur [H. 158b]**

Jīve çeygik çerz agit surḫ-ābdur

---

1 ayaḳ : ayaġ E, Z
2 ile : -E, -Z
3 mühmelenüñ : mühmele E, Z
4 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
5 ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
6 ve : -Z
7 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E
8 ve medle ve sükūn-ı sīn-i mühmele ile ve tā-ı müşennāt-ı… nūn-ı sākine ile : -E, -Z
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
10 otururken ayaġa ḳalḳmaḳ gibi : ayaġa ḳalḳmaġa dirler E, Z
11 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
12 ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve ʿalāmet-i maṣdār… ḫˇāsten dinür : ḫˇāsten dinür , maṣdardur E, Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

Perestū bā-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla[1] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[2] ve tā-ı ḳaraşetüñ żammıyla[3] ve işbāʿ-ı vāv ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳırlaġıc didükleri ḳuşcuġazdur. ʿArabī'de **ġaṭṭāf** dirler. Sīm-āb sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[4] sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ve elif ve bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de jīve dirler ki[5] meşhūrdur. ʿArabī'de **zībaḳ** maʿnāsınadur.[6] Çeygik Türkī'dür bir ḳuşcuġazdur **[Z. 101a]** çeygik ḳuşı dirler. Fārsī'de cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle[7] ve rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArabī ile[8] çerz dirler.[9] Baʿżı nüsḫada āḫiri[10] zā yirine[11] sīn-i mühmele ile çers vāḳiʿ olmışdur. ʿArabī'de **melīḥ** dirler. Agit elif-i memdūde ile ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ **[E. 201b]** sükūnıyla[12] Türkī'dür. Añğıt didükleri ḳuşdur. Ördek envāʿındandur ḳırmızı olur. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammesiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif ve[13] bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla surḫ-āb dirler.[14] ʿArabī'de nūn'uñ żammıyla[15] ve ḥā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[16] **nuḥām** dinür.[17]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem perestū fāʿilātün **ḳırlaġıc sī** fāʿilātün **m-ābdur** fāʿilāt **jīve çeygik** fāʿilātün **çerz agit sur** fāʿilātün **ḫ-ābdur** fāʿilāt

11 **Dīdebān gözci ṭanıḳdur hem güvāh [H. 159a]**

Şıġınacaḳ yire di cāy-ı penāh

---

1 ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla : -E
2 mühmelenüñ sükūnıyla : ġayr-i menḳūṭa ile H
3 ḳaraşetüñ żammıyla : ḳaraşetüñ żammesiyle Z; müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ żammesiyle H
4 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
5 ki : -H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına H
7 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
8 ve rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArabī ile : ve rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArab'la E; ve āḫiri zā-ı ʿArabī'le H
9 dirler : dinür H
10 āḫiri : -E
11 zā yirine : āḫiri H
12 elif-i memdūde ile ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ sükūnıyla : medle H
13 muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif ve : muʿceme fetḥasıyla medle ve āḫirinde H
14 iskānlarıyla surḫ-āb dirler : sükūnıyla surḫ-āb dinür H
15 nūn'uñ żammıyla : nūn'uñ żammesiyle Z; żamme-i nūn'la H
16 ḥā-ı mühmelenüñ fetḥiyle : ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Z; ḥā-ı mühmelenüñ fetḥiyle -H
17 dinür : maʿnāsınadur H

Dīdebān dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyyenüñ sükūnıyla ve ikinci dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[1] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Göz maʿnāsınadur.[2] Āḫirinde bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[3] ve medle ve nūn-ı sākine ile[4] bān lafẓı ḥarf-i nisbetdür. Türkī'de gözci maʿnāsınadur. Meşelā bir yiri gözeden ādeme dirler. ʿArabī'de **telīʿa** maʿnāsınadur.[5] Ṭanıḳ Türkī'dür. Yaʿnī şāhid **[E. 202a]** olan ādeme dirler.[6] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[7] ve vāv-ı meftūḥa ile ve elif ve hā-ı aṣliyyenüñ iskānlarıyla[8] güvāh dirler. ʿArabī'de **şāhid** maʿnāsınadur.[9] "Ṣıġınacaḳ yire di cāy-ı penāh" mıṣrāʿında[10] ṣıġınacaḳ yir Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥi[11] ve elif ve yā-ı ḥuṭṭī ile[12] ve bā-ı ʿAcem'üñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla[13] ve elif ve hā-ı melfūẓa ile cāy-ı penāh dirler. Cāy ile penāh'dan mürekkebdür[14] ki cāy yirdür[15] penāh ṣıġınmaḳ maʿnāsınadur.[16] ʿArabī'de **kehf** ve **melāẕ** ve **melceʾ** maʿnālarınadur.[17]

Taḳṭīʿ-i Beyt

dīdebān göz fāʿilātün **ci ṭanıḳdur [Z. 101b]** fāʿilātün **hem güvāh** fāʿilāt **ṣıġınacaḳ** fāʿilātün **yire di cā** fāʿilātün **y-ı penāh** fāʿilāt

12 **Di ḳaçacaḳ yire hem cāy-ı girīz**

Depeye tārek di tā dek daḫı nīz [H. 159b]

Ḳaçacaḳ yir Türkī'dür. Fārsī'de cīm-i ʿArabī'nuñ fetḥasıyla[18] ve elif[19] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyye ile ve kāf-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle[1] ve

1 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
2 Fārsī'dür. Göz maʿnāsınadur : Fārsī'dür. Göz maʿnāsına E; göz maʿnāsına H
3 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
4 ve medle ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 olan ādeme dirler : dimekdür E, Z
7 ʿAcem'üñ żammıyla : ʿAcemī'nüñ żammesiyle Z; ʿAcem'üñ żammesiyle H
8 ve elif ve hā-ı aṣliyyenüñ iskānlarıyla : medle ve āḫirinde hā-ı aṣliyye ile H
9 maʿnāsınadur : dimek E, maʿnāsına Z
10 ṣıġınacaḳ yire di cāy-ı penāh" mıṣrāʿında : -Z, -H
11 ʿArabī'nüñ fetḥi : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
12 ve elif ve yā-ı ḥuṭṭī ile : ve medle ve āḫirinde ḥurūf-ı tehecci ile H
13 bā-ı ʿAcem'üñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla : bā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla ve nūn-ı meftūḥadan ṣoñra H
14 mürekkebdür : -H
15 cāy yirdür : cāy maʿnāsınadur H
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
17 maʿnālarınadur : dinür E, Z
18 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E; ʿArabī H
19 elif : medle H

āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākine[2] ve zā-ı ʿArabī'nuñ iskānlarıyla[3] cāy-ı **[E. 202b]** girīz dirler.[4] Cāy yir dimekdür girīz ḳaçacaḳ maʿnāsına.[5] Bi-ḥasebi't-terkīb ḳaçacaḳ yir dinür.[6] ʿArabī'de **meferr** ve **menāṣ** gibi.[7] Depe Türkī'dür. Her ne[8] depesi olursa olsun gerek ṭaġ depesi olsun[9] gerek ṭopraḳdan yapılmış depe olsun[10] gerekse baş depesi[11] olsun. Meṣelā ādemüñ ve ṭaġuñ ve her nesnenüñ depesine dinür.[12] Fārsī'de tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥiyle[13] ve elif ile[14] ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ile ve sükūn-ı kāf'la[15] tārek dinür. ʿArabī'de ḳāf'uñ żammıyla[16] ve teşdīdle[17] **ḳulle** maʿnāsınadur.[18] Tā lafẓı[19] tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyye ve elif ile[20] Fārsī'dür. Türkī'de dek dinür. Meṣelā filān yirden filān yire dek terkībinde olan dek gibi.[21] İntihā-ı ġāyet içündür.[22] ʿArabī'de **ilā** maʿnāsına. Daḫı lafẓı Türkī'dür ʿaṭf içündür. Fārsī'de nūn-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭī[23] ve zā-ı menḳūṭanuñ iskānlarıyla[24] nīz dirler. ʿArabī'de vāv-ı ʿāṭıfadan kināye bir maʿnādur.[25]

Taḳṭīʿ-i Beyt

di ḳaçacaḳ faʿilātün **yire hem cā** faʿilātün **y-ı girīz** faʿilāt **depeye tā** faʿilātün **rek di tā dek** faʿilātün **[H. 160a] daḫı nīz** faʿilāt

---

1 ʿAcem'üñ ve… kesreleriyle : ʿAcemī'nuñ kesresiyle ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa-i meksūre H
2 ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākine : āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā Z; ḥarf-i yā ile E
3 ʿArabī'nüñ iskānlarıyla : ʿArab'uñ iskānlarıyla E; ʿArabī ile H
4 dirler : dinür H
5 cāy, yir dimekdür, girīz ḳaçacaḳ maʿnāsına : -E, -Z
6 bi-ḥasebi't-terkīb ḳaçacaḳ yir dinür : cāy ile girīzden terkīb olınmışdur E, Z
7 meferr ve menāṣ gibi : meferr dirler E, Z
8 ne : nenüñ H
9 olsun : -E, -H
10 olsun : -E
11 gerekse baş depesi : gerek başdan yapıla E
12 meṣelā ādemüñ ve ṭaġuñ ve her nesnenüñ depesine dinür : -E; meṣelā… depesi dimekdür H
13 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
14 elif ile : medle H
15 mühmele-i meftūḥa ile ve sükūn-ı kāf'la : mühmelenüñ fetḥasıyla ve kāf'uñ sükūnıyla H
16 żammıyla : żammesiyle Z
17 ḳāf'uñ żammıyla ve teşdīdle : -H
18 maʿnasınadur : maʿnāsına E, H
19 lafẓı : -H
20 fevḳāniyye ve elif ile : fevḳāniyyenüñ ve elif ile Z; fevḳāniyyenüñ ve medle H
21 gibi : lafẓıdur Z; lafẓıdur ki H
22 içündür : içün gelür H
23 yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ H
24 menḳūṭanuñ iskānlarıyla : ʿArab'uñ sükūnıyla E; ʿArabī'nüñ sükūnıyla Z
25 vāv-ı ʿāṭıfadan kināye bir maʿnādur : vāv-ı ʿāṭıfa gibi E, Z

13 **Tāşdur yüzde çıġıt hem dāmġūl**

Urdur zānū diz ü ṭopuḳ pujūl

[E. 203a] Tāş tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyye feṯḥiyle[1] ve elif ve şīn-i muʿceme[2] iskānlarıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de yüzde olan çıġıt maʿnāsınadur.[4] Meşelā insānuñ yüzüne[5] beñ beñ noḳṭa noḳṭa **[Z. 102a]** alaca olur.[6] ʿArabī'de **kelef** dirler.[7] Dāmġūl dāl-ı mühmelenüñ feṯḥasıyla ve elif ile[8] ve mīm-i sākine ve ġayn-ı muʿceme żammıyla[9] ve vāv'uñ ve lām'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ur dirler. Żamme-i vāḥide ile. Meşelā insānuñ ve ḥayvānuñ etiyle derisi arasında yumrı şiş peydā olur iri olur[10] ufaḳ olur ammā elem virmez ve aġrısı olmaz. ʿArabī'de **silʿa** dirler kesre ile.[11] Zānū zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla ve elif ile [12] ve nūn-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de diz dirler ʿużv-ı meşhūrdur.[13] ʿArabī'de żamme ile **rukbe** dirler.[14] Ṭopuḳ Türkī'dür. Bu daḫı aʿżādandur.[15] Yaʿnī ayaḳda olan ṭopuḳdur.[16] Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ ve zā-ı ʿAcem'üñ żammeleriyle[17] ve vāv'uñ ve lām'uñ iskānlarıyla pujūl dirler. ʿArabī'de kāf-ı meftūḥa ile **kaʿb** maʿnāsınadur.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

tāşdur yüz fāʿilātün **[E. 203b] de çıġıt hem** fāʿilātün **dāmġūl** fāʿilāt **urdur zā** fāʿilātün **nū diz u ṭo** fāʿilātün **puḳ pujūl** fāʿilāt

14 **Çeşn bayram u pişi lālenkdür [H. 160b]**

Hem süci sīgī vü maşlıḳ bengdür

---

1 fevḳāniyye feṯḥiyle : fevḳāniyyenüñ feṯḥasıyla Z, H
2 ve… muʿceme : ve elif ve şīn-i muʿcemenüñ Z; ve medle ve āḫirinde şīn-i muʿcemenüñ H
3 iskānlarıyla : sükūnıyla H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5 yüzüne : yüzünde Z
6 noḳṭa noḳṭa alaca : alaca alaca E, Z
7 dirler : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
8 elif ile : elif E; medle H
9 muʿceme żammıyla : muʿcemenüñ żammesiyle Z, H
10 olur : -E
11 kesre ile : -H
12 ʿArabī'nüñ… ile : ʿArab'uñ feṯḥiyle ve elif ile E; ʿArabī'nüñ feṯḥasıyla ve medle H
13 diz dirler, ʿużv-ı meşhūrdur : diz dinür H
14 dirler : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
15 bu daḫı aʿżādandur : -H
16 yaʿnī ayaḳda olan ṭopuḳdur : meşelā ayaḳda olan ṭopuġa dirler H; yaʿnī ayaḳda olan ṭopuḳdur -E
17 bā-ı ʿAcem'üñ ve zā-ı ʿAcem'üñ żammeleriyle: Pārs'uñ ve zā-ı ʿAcem'üñ żammıyla E; Pārsiyye'nüñ ve zā-ı ʿAcem'üñ żammeleriyle Z
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H

Çeşn cīm-i ʿAcem'üñ feṯḥiyle[1] ve şīn-i muʿceme ve nūn'uñ iskānlarıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de bayram dinür. ʿArabī'de **ʿīd** maʿnāsınadur.[3] Pişi bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[4] ve şīn-i muʿcemenüñ ve yā'nuñ iskānlarıyla[5] Türkī'dür. Fārsī'de lālenk dirler. Etrāk mā-beyninde bir meşhūr şeyʾdür ṭavada yaġ içinde pişirüp bayram giceleri ve namāz giceleri ölüler cānı içün üleşdürürler. **Dible** daḫı dinür. Lālenġi bundan ġalaṭdur. Süci Türkī'dür. Müskirātdan bir meşhūr olan[6] ummu'l-ḫebāʾiṣ didükleri şarābdur. Fārsī'de kesre-i sīn-i mühmele ile ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyenüñ sükūnıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[7] ve āḫirinde[8] yā-ı sākine ile sīgī dirler. ʿArabī'de **ḫamr** maʿnāsınadur. Maşlıḳ Türkī'dür. Şol şeyʾdür ki anı baʿżı **[E. 204a]** eşḫāṣ ekl idüp bengi ve sersem olur. Bir otuñ yapraġıdur.[9] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ feṯḥiyle[10] **[Z. 102b]** ve nūn ve kāf-ı ʿAcem'üñ[11] iskānlarıyla beng dirler.[12] Taʿrīb idüp **benc** dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

çeşn bayra fāʿilātün **m u pişi lā** fāʿilātün **lenkdür** fāʿilāt **hem süci sī** fāʿilātün **gī vü maşlıḳ** fāʿilātün **bengdür** fāʿilāt

15 **Ḳorḳulı işe di kār-ı sehmnāk**

Balçıḳ iltecekleri[13] ṣanduġa lāk [H. 161a]

Ḳorḳulı iş Türkī ʿibāretdür.[14] Meṣelā bir emr-i ḫaṭarnāk ki ṣoñunda nedāmetden ḫavf olınur iş dimekdür ki[15] Fārsī'de[16] kār-ı sehmnāk dirler. ʿArabī'de **emr-i meḫūf** dinür.[17] Balçıḳ iltecekleri ṣanduḳ Türkī ʿibāretdür.[1] Şol ṣanduġa dirler ki rencberler

---

1 feṯḥiyle : feṯḥasıyla Z, H
2 şīn-i muʿceme ve nūn'uñ iskānlarıyla : şīn-i muʿcemenüñ iskānıyla ve nūn-ı sākin ile H
3 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
4 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcemī'nüñ kesresiyle Z; kesr ile H
5 ve şīn-i muʿcemenüñ ve bā'nuñ iskānlarıyla : -H
6 müskirātdan bir meşhūr olan : müskirātdan bir meşhūr E; müskirātdandur H
7 kesriyle : kesresiyle Z, H
8 āḫirinde : -E, -Z
9 bir otuñ yapraġıdur : -H
10 feṯḥiyle : feṯḥasıyla Z, H
11 nūn ve kāf-ı ʿAcem'üñ : nūn'uñ ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ Z; nūn ve kāf'uñ H
12 dirler : maʿnāsınadur Z, H
13 iltecekleri : ildecekleri H
14 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür H
15 ki : -Z, -H
16 Fārsī'de : -Z
17 dinür : gibi Z; maʿnāsına H

ve dülgerler[2] anuñla balçıḳ ṭaşırlar. Taḫtadan düzilmiş bir[3] teknedür. Fārsī'de lāk dirler.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳorḳulı i fāʿilātün **şe di kār-ı** fāʿilātün **[E. 204b] sehmnāk** fāʿilāt **balçıḳ ilte** fāʿilātün **cekleri şan** fāʿilātün **duġa lāk** fāʿilāt

16 **Bezġ şu bendi gevezn oldı şıġın**

Ḫāk-i tūde oldı ṭoprakdan yıġın

Bezġ bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[5] ve zā-ı ʿArabī ve ġayn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de şu bendi dirler.[6] Meşelā şulara ve degirmenler içün yapduḳları bendlere dirler.[7] Gevezn kāf-ı ʿAcem'üñ ve vāv'uñ fetḥalarıyla ve zā-ı ʿArabī'nuñ[8] ve nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de şıġın dirler. Ḫayvānāt-ı vaḥşīdendür.[9] ʿArabī'de **eyyil** dirler.[10] Ḫāk-i tūde ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve elif ve kāf'uñ iskānlarıyla ḫāk[11] ṭoprak maʿnāsınadur. Tūde tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[12] yıġın maʿnāsınadur. Ṭoprakdan **[H. 161b]** olan yıġına ve tepeye dirler ki ṭoprakdan yaparlar ḫāk-ı tūde dirler.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bezġ şu ben fāʿilātün **di gevezn ol** fāʿilātün **dı şıġın [E. 205a]** fāʿilāt **ḫāk-i tūde** fāʿilātün **oldı ṭoprak** fāʿilātün **dan yıġın** fāʿilāt

17 **Oldı āverden getürmek rīḫten**

Dökmek ü ḳaçmak durur biʾgrīḫten

---

1 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E
2 rencberler ve dülgerler : ırġadlar H
3 bir : -E
4 dirler : dinür H
5 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
6 dirler : dinür H
7 bendlere dirler : bende dinür H
8 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
9 ḫayvānāt-ı vaḥşīdendür : -H
10 dirler : dinür H
11 ve elif ve kāf'uñ iskānlarıyla ḫāk : -H
12 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine… ʿalāmetle : żamme-i tā-ı ḳaraşetle H
13 yıġına ve tepeye… dirler : yıġına ve depeye ḫāk-ı tūde dirler Z; yıġına dirler ve depe E

[Z. 103a] Āverden elif-i memdūde ile[1] ve vāv'uñ fetḥiyle[2] eṣaḥḥdur ve rā-ı mühmelenüñ[3] sükūnıyla perverden ḳāfiyesinde Fārsī'dür. Türkī'de getürmek maʿnāsınadur.[4] Rīḫten rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿceme ile[5] Fārsī'dür. Türkī'de dökmek maʿnāsınadur.[6] Yaʿnī[7] ṣu dökmek gibi. ʿArabī'de **ṣabb** maʿnāsınadur.[8] Ḳaçmaḳ Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥade ve kāf-ı ʿAcemī ve rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle.[9] Ammā bunda vezn içün kāf'uñ iskānıyla[10] bi'grīḫten dinür. ʿArabī'de **firār** maʿnāsına gelür.[11]

Takṭīʿ-i Beyt

oldı āver fāʿilātün **den getürmek** fāʿilātün **rīḫten** fāʿilāt **dökmek ü ḳaç** fāʿilātün **maḳ durur bi'g** fāʿilātün **rīḫten** fāʿilāt

18 **Māḫçī pālān atıdur üştülüm [E. 205b; H. 162a]**

ʿArbededür ṭıynaġa di sünb ü süm

Māḫçī mīm-i meftūḥa ve elif ve sükūn-ı ḫā-ı muʿceme ile[12] Fārsī'dür. Türkī'de pālān atı dirler.[13] Yaʿnī semer urduḳları bār-gīre dinür[14] ki seyis-ḫāne dimekdür. ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[15] ve ẕāl-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[16] **birẕevn** dirler.[17] Üştülüm elif-i mażmūme ve şīn-i muʿcemenüñ[18] sükūnıyla ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyye[19] ve lām'uñ żammeleriyle ve mīm-i sākine ile[20]

1 ile : -E, Z
2 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
3 mühmelenüñ : ʿArabī'nüñ H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
5 müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ… ile : taḥtāniyyenüñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
7 yaʿnī : meṣelā H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
9 rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle : rā'nuñ kesreleriyledür E, Z
10 vezn içün kāf'uñ iskānıyla : vezn içün kāf'uñ iskānlarıyla Z; kāf sākine oḳınmalıdur H
11 maʿnāsına gelür : maʿnāsına Z; gibi H
12 ve elif ve sükūn-ı ḫā-ı muʿceme ile : medle ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla H
13 dirler : dimekdür H
14 bār-gīre dinür : bār-gīre dirler H
15 rā-ı mühmeleniñ sükūnıyla : -E
16 fetḥiyle : fetḥasıyla Z, H
17 dirler : dinür Z, H
18 muʿcemenüñ : muʿceme E
19 fevḳāniyye : fevḳāniyyenüñ H
20 ve mīm-i sākine ile : -H

Fārsī'dür. Türkī'de fetḥa-i ʿayn-ı mühmele[1] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[2] sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[3] ʿarbede dirler.[4] Ṣavaş ve cenk ve ġavġa maʿnāsınadur.[5] ʿArabī'de daḫı[6] **ʿarbede** maʿnāsınadur.[7] Bunda[8] Türkī'de ʿarbede ile tefsīr olınmış. Ammā aṣlı ʿArabī'dür. Türkī'de şuyūʿı yoḳdur.[9] Ṭıynaḳ Türkī'dür. Ṭavar ṭıynaġına dirler. Yaʿnī ṭavar ṭırnaġı dimekdür.[10] Fārsī'de sīn-i mühmele żammıyla[11] ve nūn'uñ ve bā-ı muvaḥḥdenüñ[12] iskānlarıyla sünb dirler[13] ve sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[14] ve mīm-i sākine ile süm daḫı dinür. ʿArabī'de ḥā-ı mühmele **[E. 206a]** fetḥiyle[15] **ḥāfir** dinür.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

māḫçī pā fāʿilātün **lān atıdur** fāʿilātün **üştülüm** fāʿilāt **ʿarbededür** fāʿilātün **ṭıynaġa di** fāʿilātün **sünb ü süm** fāʿilāt

19 **Esnemek āsā vü surfa öksürük [Z. 103b]**

Gizlüdür pūşīde pūsīde çürük [H. 162b]

Esnemek Türkī'dür. Fārsī'de elif-i medūde ve sīn-i mühmele fetḥiyle[17] ve elif ile āsā dirler.[18] ʿArabī'de **teṣāvüb** maʿnāsına ve **ṣevbe'** daḫı dirler.[19] Surfa sīn-i mühmelenüñ żammıyla[20] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[21] sükūnıyla ve fā-ı meftūḥa ile[22] hā-ı ʿalāmetle[23] Fārsī'dür. Türkī'de öksürük maʿnāsınadur.[1] ʿArabī'de **suʿāl** dirler.[2] Gizlü

---

1 fetḥa-i ʿayn-ı mühmele : fetḥ-i ʿayn E; fetḥle H
2 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : rā'nuñ E; rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ -H
3 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bā'nuñ fetḥiyle; bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla -H
4 dirler : dinür H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 daḫı : -E, -H
7 maʿnāsınadur : dirler Z, H
8 bunda : -H
9 Türkī'de şuyūʿı yoḳdur : -H
10 yaʿnī ṭavar ṭırnaġı dimekdür : yaʿnī ṭırnaḳdur E
11 mühmele żammıyla : mühmelenüñ żammesiyle Z, H
12 muvaḥḥdenüñ : müfredenüñ H
13 dirler : -H
14 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle : sīn'üñ żammı E
15 mühmele fetḥiyle : mühmelenüñ fetḥasıyla Z, H
16 dinür : dirler H
17 sīn-i mühmele fetḥiyle : sīn-i mühmele fetḥasıyla Z; sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla H
18 ve elif ile āsā dirler : āsā dinür H
19 dirler : dinür H
20 żammıyla : żammesiyle Z, H
21 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : rā'nuñ E
22 ile : ve E, Z
23 hā-ı ʿalāmetle : -H

Türkī'dür. Meselā gizlü şaḳlu ve örtülü nesneye[3] dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ żammıyla[4] ve vāv-ı sākine[5] ve şīn-i muʿceme kesriyle[6] ve dāl-ı mühmele fetḥiyle[7] ve hā-ı ʿalāmetle pūşīde dinür. ʿArabī'de **maḫfī** ve **mestūr** maʿnālarınadur.[8] Pūsīde daḫı sīn-i mühmele ile ve yā-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle[9] Fārsī'dür. Türkī'de çürük yaʿnī çürümiş **[E. 206b]** şey'e[10] dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

esnemek ā fāʿilātün **sā surfa** fāʿilātün **öksürük** fāʿilāt **gizlüdür pū** fāʿilātün **şīde pūsī** fāʿilātün **de çürük** fāʿilāt

20 **Uyḳuda ḫoruladamaḳ oldı bu-ḫust**

Hem şikestedür ṣınıḳ bütün dürüst

Uyḳuda ḫoruldamaḳ Türkī ʿibāretdür. Yaʿnī uyurken **[H. 163a]** ḫorḫor idüp ḫoruldamaġa dirler. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle ve żammıyla[11] cāʾizdür ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla[12] ve sīn-i mühmele[13] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla bu-ḫust dirler. ʿArabī'de **ġaṭīṭ** ve **ḫarḫara** maʿnālarına.[14] Şikeste şīn-i muʿceme kesriyle[15] ve kāf-ı meftūḥa ve sīn-i mühmele-i sākine[16] ve tā-ı ḳaraşet fetḥasıyla[17] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ṣınıḳ maʿnāsınadur.[18] Yaʿnī ḳırılmış ve ḳırıḳ olan nesneye dirler.[19] ʿArabī'de meksūr dirler.[20] Bütün Türkī'dür. Yaʿnī ḳırıḳ ve meksūr olmayan nesneʾe dirler ki ṣaġ ve bütün ola.[21] Fārsī'de dāl ve rā-ı mühmeleteynüñ[1]

---

1 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
2 dirler : dinür H
3 gizlü şaḳlu ve örtülü nesneye : gizli şaḳlı ve örtüli nesne Z; gizli şaḳlı ve örtüli nesneye H
4 ʿAcem'üñ żammıyla : ʿAcemī'nüñ żammesiyle Z; ʿAcem'üñ żammesiyle H
5 vāv-ı sākine : işbāʿ-ı vāv'la H
6 muʿceme kesriyle : muʿcemenüñ kesresiyle Z, H
7 mühmele fetḥiyle : mühmele fetḥasıyla Z; mühmelenüñ fetḥasıyla H
8 maʿnālarınadur : maʿnāsına E, H
9 ve yā-ı sākine ve dāl-ı mühmeleniñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmetle : vezn-i sābıḳ üzere Z, H
10 yaʿnī çürümiş şey'e : dirler, bir şeyʾüñ çürümişine H
11 fetḥiyle ve żammıyla: fetḥasıyla ve żammıyla Z; fetḥasıyla ve żammesiyle H
12 żammıyla : żammesiyle Z
13 mühmele : mühmelenüñ Z, H
14 maʿnālarına : maʿnāsınadur H
15 muʿceme kesriyle : muʿcemenüñ kesresiyle Z, H
16 sīn-i mühmele-i sākine : sīn-i sākine E
17 ḳaraşet fetḥasıyla : müşennāt-ı fevḳāniyye fetḥasıyla Z; müşennāt-ı fevḳāniyye fetḥiyle H
18 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
19 olan nesneye dirler : -E
20 meksūr dirler : meksūre maʿnāsınadur H
21 yaʿnī ḳırıḳ ve meksūr olmayan nesneʾe dirler ki ṣaġ ve bütün ola : ḳırıḳ olmayan şeyʾe dirler E

żammeleriyle ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ ve tā'nuñ iskānlarıyla[2] dürüst **[Z. 104a]** dinür. ʿArabī'de ṣād-ı mühmele fetḥiyle[3] **ṣaḥīḥ** dirler.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

uyḳuda ḫo fāʿilātün**[E. 207a] ruldamaḳ ol** fāʿilātün **dı bu-ḫust** fāʿilāt **hem şikeste** fāʿilātün **dür ṣınıḳ bū** fāʿilātün **tün dürüst** fāʿilāt

21 **Mühre boncuḳ mühre hem vālā-zene**

Ḳāv çaḳmaḳ suḫte āteş-zene

Mühre mīm-i mażmūme ve hā-ı sākine ve rā-ı mühmele-i meftūḥa[5] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de boncuḳ dirler.[6] Meṣelā ḳaṭır boncuġı ve sāʾir gibi.[7] ʿArabī'de feteḥāt ile **ḥareze** dirler. Kesre-i ḫā-ı muʿceme ile[8] ve sükūn-ı rā-ı mühmele[9] ile **[H. 163b]** daḫı mervīdür.[10] İkinci mühre lafẓı daḫı Türkī'dür ki anuñla kāġıd mührelerler. Fārsī'de vāv-ı meftūḥa ve elif ve lāmelif'den ṣoñra[11] ve zā-ı ʿArabī[12] ve nūn'uñ fetḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle vālā-zene dirler. ʿArabī'de **ḫiltem** dirler.[13] Ḳav Türkī'dür şol şeyʾdür ki[14] çaḳmaḳ ile ṭaşdan āteş çaḳduḳları zamān [15] aña işābet idüp dutuşup[16] yanar ve andan kibrit yaḳup mum ve āteş yaḳarlar.[17] Fārsī'de sīn-i mühmele żammıyla[18] ve vāv ve ḫā-ı muʿceme[19] sükūnıyla ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳaniyyenüñ fetḥasıyla[20] ve hā-ı ʿalāmetle sūḫte dirler. ʿArabī'de **ḥarrāḳa** maʿnāsınadur.[21] Çaḳmaḳ Türkī'dür. Şol timürdür ki anuñla ṭaşa urup **[E. 207b]** āteş

---

1 dāl ve rā-ı mühmeleteynüñ : dāl ve rā'nuñ E; dāl-ı mühmeleteynüñ H
2 ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ ve tā'nuñ iskānlarıyla : -E, -Z
3 ṣād-ı mühmele fetḥiyle : ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Z; ṣād-ı mühmele fetḥiyle -H
4 dirler : gibi H
5 rā-ı mühmele-i meftūḥa : rā-ı meftūḥa E
6 boncuḳ dirler : -Z
7 ḳaṭır boncuġı ve sāʾir gibi : ḳaṭır ve sāʾir boncuḳ gibi Z; ḳaṭır boncuġı ve sāʾiri H
8 kesre-i ḫā-ı muʿceme ile : kesr-i ḫā-ı ile E
9 sükūn-ı rā-ı mühmele : sükūn-ı rā E
10 mervīdür : cāʾizdür H
11 ve elif ve lāmelif'den ṣoñra : ve elif ve lām'la E; medle ve lāmelif'den ṣoñra H
12 zā-ı ʿArabī : zā-ı menḳūṭanuñ H
13 dirler : dinür Z, H
14 şol şeyʾdür ki : ki şol şeyʾdür ki Z; şol şeyʾdür ki -E
15 ṭaşdan āteş çaḳduḳları zamān : ṭaşından çıḳan āteş E
16 dutuşup : ṭutuşup H; dutuşup -E
17 ve andan kibrit yaḳup mum ve āteş yaḳarlar : -E
18 mühmele żammıyla : mühmelenüñ żammesiyle Z, H
19 vāv ve ḫā-ı muʿceme : vāv'uñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ H
20 tā-ı müṣennāt-ı fevḳaniyyenüñ fetḥasıyla : tā'nuñ fetḥiyle E
21 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

çıḳarurlar. Fārsī'de elif-i memdūde ve tā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ fetḥiyle[1] ve şīn-i muʿceme[2] sükūnıyla ve zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla[3] ve nūn-ı meftūḥadan ṣoñra[4] hā-ı ʿalāmetle āteş-zene dirler. ʿArabī'de dāl-ı mühmele teşdīdiyle **ḳaddāḥe** dirler.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

mühre boncuḳ fāʿilātün **mühre hem vā** fāʿilātün **lā-zene** fāʿilāt **ḳāv çaḳmaḳ** fāʿilātün **suḫte ā** fāʿilātün **teş-zene** fāʿilāt

22 **Kāsnī güneyik yüzerlik sipend**

Hem venīje günlük ü ḳuşburnı şend

Kāsnī kāf-ı meftūḥa ve elif'den ṣoñra sīn-i mühmele[6] sükūnıyla ve nūn-ı **[H. 164a]** meksūre ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan **[Z. 104b]** yā'nuñ sükūnıyla[7] Fārsī'dür. Türkī'de güneyik dirler. Envāʿ-ı nebātātdan bir otdur ki iki ṣınıf olur. Birisi[8] būstānīdür. Būstānlarda ekerler[9] yaṣṣı yapraḳlu[10] marula beñzer aḳ çiçegi olur. Bu ṣınıfa[11] kāsnī dirler ve bir ṣınıfı biridür ṣaḥrālarda ve tarlalarda biter.[12] Uzun yapraḳlı olur āsmānī çiçegi olur[13] güneyik dirler. Dāʾim güneşe ḳarşu döner. ʿArabī'de **hindibā** dirler.[14] Yüzerlik Türkī'dür ki[15] **[E. 208a]** yaramaz gözden ötüri tütsi iderler. Fārsī'de kesre-i sīn-i mühmele ile[16] ve fetḥa-i bā-ı Pārsī ve nūn[17] ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[18] sipend dirler. ʿArabī'de **ḥarmel** maʿnāsınadur.[19] Venīje vāv-ı meftūḥa ve nūn-ı meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyye[20] sükūnıyla ve zā-ı

---

1 taḥtāniyyenüñ fetḥiyle : fevḳāniyyenüñ fetḥiyle E; fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla Z
2 şīn-i muʿceme : şīn-i muʿcemenüñ Z, H
3 zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla : zā-ı ʿArab'uñ fetḥiyle E; zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
4 nūn-ı meftūḥadan ṣoñra : nūn-ı meftūḥa ve E, Z
5 dāl-ı mühmele teşdīdiyle ḳaddāḥe dirler : dāl-ı müşeddede ile ḳaddāḥe maʿnāsınadur H
6 mühmele : mühmelenüñ Z, H
7 āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā'nuñ sükūnıyla : yā-ı sākine ile E, Z
8 birisi : biri H
9 būstānlarda ekerler : -E
10 yapraḳlu : yapraḳlı H
11 bu ṣınıfa : buña ṣınıfa Z; buña -E
12 biter : olur E
13 uzun… çiçegi olur : uzun yapraḳlu māʾī çiçegi olur E; uzun yapraklu olur maʾī çiçegi vardur Z
14 dirler : dinür Z, H
15 ki : -E
16 ile : -E
17 fetḥa-i bā-ı Pārsī ve nūn : fetḥ-i bā-ı ʿAcemī'le ve nūn'uñ H
18 dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : dāl'uñ iskānlarıyla E; dāl-ı mühmele ile H
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
20 yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyye : yā-ı taḥtaniyye E; yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyyenüñ H

ʿAcem'üñ fetḥasıyla[1] ve hā-ı ʿalāmetle[2] Fārsī'dür. Türkī'de günlük dirler ki yaḳup[3] buḡur iderler. ʿArabī'de kāf-ı mażmūme ile **kundur** dirler[4] ve lām-ı meftūḥa ile **lebān** dirler.[5] Ḳuşburnı Türkī'dür meşelā ḳuşlaruñ burnı[6] yaʿnī minḳārī dimekdür. Fārsī'de fetḥa-i şīn-i muʿceme[7] ile ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele ile şend dinür. ʿArabī'de mīm-i meksūre ve nūn-ı sākine ve ḳāf ile **minḳār** dirler.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kāsnī gü fāʿilātün **neyik yüzer** fāʿilātün **lik sipend** f āʿilāt **hem venīje** fāʿilātün **günlük ü ḳuş** fāʿilātün **burnı şend** fāʿilātün

23 **Ġalebe enbūh ü ḳaşnı engüjed [H. 164b]**

Avdur naḫcīr hem yırtıcı ded

Ġalebe Türkī'dür. Yaʿnī çoḳluḳ ve ḳalabalıḳ dimekdür. Fārsī'de elif-i meftūḥa ve maḳṣūre ile[9] nūn-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve[10] hā-ı melfūẓa yaʿnī[11] **[E. 208b]** aṣliyye ile enbūh dirler.[12] ʿArabī'de **cemāʿat** ve **keşret** maʿnāsınadur.[13] Ḳaşnı Türkī'dür. Bir aġacuñ pusıdur. Aġır rāyiḥası olur. Fārsī'de elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve[14] zā-ı Pārsiyye'nüñ fetḥasıyla[15] ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[16] engüjed dirler. ʿArabī'de ḥā-ı mühmele **[Z. 105a]** kesriyle[17] ve lām-ı sākine ile **ḥiltīt** ve kesreteyn ve teşdīd-i lām ile[18] **ḥilliyet** dirler.[19] Av Türkī'dür. Gerek ṭuyūrdan olsun gerek vaḥşī ḥayvāndan[20] olsun ḳuş ile

---

1 ʿAcem'üñ fetḥasıyla : ʿAcem fetḥiyle E; ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z
2 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
3 ki yaḳup : yaḳup Z; yaḳup -E
4 kāf-ı mażmūme ile kundur dirler : kāf-ı mażmūme ile kund dirler Z; żamme ile kundur dinür H
5 lām-ı meftūḥa ile lebān dirler : lām-ı mażmūme ile lubān daḫı dinür Z; lubān daḫı dirler H
6 meşelā ḳuşlaruñ burnı : -E, -Z
7 şīn-i muʿceme ile : şīn ile E
8 dirler : maʿnāsınadur H
9 maḳṣūre ile : -E, -Z
10 bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle ve vāv-ı sākine ve : -E
11 melfūẓa yaʿnī : -E, -Z
12 dirler : dinür H
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve: -E
15 zā-ı Pārsiyye'nüñ fetḥasıyla : zā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle H; zā-ı Pārsiyye'nüñ fetḥasıyla -E
16 dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : dāl-ı mühmele ile E, Z
17 mühmele kesriyle : mühmelenüñ kesresiyle Z, H
18 teşdīd-i lām ile : teşdīdle Z
19 dirler : dinür H
20 ṭuyūrdan olsun… ḥayvāndan : ṭuyūr gerek vaḥşī E; ṭuyūrdan gerek vaḥşī ḥayvānātdan H

ve kelb-i muʿallem ile[1] avladuḳları av[2] dimekdür. Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ve ġā-ı muʿceme sükūnı[3] ve cīm-i meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyye ve rā-ı mühmele iskānlarıyla[4] naḫcīr dirler. ʿArabī'de **şayd** maʿnāsınadur.[5] Yırtıcı Türkī'dür. Meşelā arslan ve ḳaplan ve pārs[6] ve emṣāli olan yırtıcı ḥayvānāt dimekdür. Fārsī'de evvelki dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[7] ve ikinci dāl'uñ[8] sükūnıyla ded dirler.[9] ʿArabī'de **sebʿ** dinür.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ġalebe en fāʿilātün **būh ḳaşnı** fāʿilātün **[H. 165a] engüjed** fāʿilāt **avdur naḫ** fāʿilātün **cīr hem yır** fāʿilātün **tıcı ded** fāʿilāt

24 **Ṭırmaladı ḫast u balıḳ aġı şest**

Nīst yoḳ ārī evetdür var hest

[E. 209a] Ṭırmaladı Türkī'dür. Meşelā ṭırnaḳ ile ṭırmalamaġa dirler. Fārsī'de ġā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[11] ve sīn-i mühmele[12] ve tā-ı ḳaraşetüñ[13] iskānlarıyla ḫast dirler. ʿArabī'de ġā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve dāl-ı mühmele ve şīn-i menḳūṭa[14] ile **ḫadş** maʿnāsınadur.[15] Balıḳ aġı Türkī'dür yaʿnī balıḳ avladuḳları aġa dirler.[16] Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle[17] ve sīn-i mühmele[18] ve tā-ı ḳaraşetüñ[19] iskānlarıyla şest dirler. Baʿż nüsḫada[20] ṣād ile şaṣd vāḳiʿ olmışdur.[21] Ammā evvelki eṣaḥḥdur.

---

1 kelb-i muʿallem ile : muʿallem kelble H
2 av : -E
3 muʿceme sükūnı : muʿcemenüñ sükūnı Z, H
4 mühmele iskānlarıyla : mühmelenüñ iskānlarıyla Z, H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
6 ve pārs : -E
7 evvelki dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : dāl-ı mühmele fetḥiyle E
8 ikinci dāl'uñ : ikinci dāl E; ikincinüñ H
9 dirler : dinür H
10 dinür : maʿnāsına H
11 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿceme fetḥiyle E; muʿcemenüñ fetḥasıyla Z
12 mühmele : mühmelenüñ H
13 ḳaraşetüñ : ḳaraşet E
14 ġā-ı muʿcemenüñ… şīn-i menḳūṭa : ġāʾnuñ fetḥiyle ve dāl ve şīn E; … şīn-i menḳūṭanuñ H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 yaʿnī balıḳ avladuḳları aġa dirler : ki anuñla balıḳ ṭutarlar E
17 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿceme fetḥiyle E; muʿcemenüñ fetḥasıyla Z
18 mühmele : mühmelenüñ H
19 ḳaraşetüñ : ḳaraşet E
20 nüsḫada : nüsḫalarda Z
21 ṣād ile şaṣd vāḳiʿ olmışdur : ṣād-ı mühmele ile şaṣd dimişler H

Ṣoñraki altmış ʿadede dinür.[1] ʿArabī'de **şebeke** dinür.[2] Nīst nūn-ı meksūre ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyye-i sākine[3] ve āḫirinde[4] sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşet ile fetḥa-i ṭavīle ve ḥareke-i vāḥide[5] ile Fārsī'dür. Türkī'de yoḳ dinür. ʿArabī'de **lā** maʿnāsınadur.[6] **Taʿrīż**[7] Nāẓım-ı merḥūm nīst kelimesini yoḳ ile tefsīr itmiş.[8] Ammā Türkī'de[9] yoḳ dimek Fārsī'de nūn-ı meksūre ve yā-ı sākine ile **[Z. 105b] nī** lafẓıdur.[10] Sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşet[11] ḫaber içün olan "est" lafẓından muḫaffefdür.[12] Türkī'de żamm ve sükūnıyla[13] "dur" lafẓı ile taʿbīr olınur.[14] Şöyledür böyledür[15] diyecek yirde ʿAcem ānçünān est īnçünān est dirler. Pes[16] imdi **[H. 165b]** nīst **[E. 209b]** dimek yoḳdur dimekdür. Maʿlūm ola ki lafẓ-ı est edāt-ı ḫaberdür. Eger[17] muttaṣıl olduġı kelimenüñ āḫiri müteḥarrik olursa elif ṣābit olur. Ḫatda ve telaffuẓda lāzım degül ve eger sākine olursa elif'üñ ḥaẕfı vācib olur.[18] Hem ḫatda hem telaffuẓda bunda böyle olduġı gibi.[19] Ārī elif-i memdūde ve rā-ı mühmelenüñ kesriyle[20] ve yā-ı[21] müṣennāt-ı taḥtiyye[22] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de evet ve belī dinür. Edāt-ı icābdur. ʿArabī'de **neʿam** gibi. Var Türkī'dür yoḳ lafẓınuñ muḳābilidür.[23] Fārsī'de hā-ı hevvezüñ fetḥiyle ve sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşetüñ[24] iskānlarıyla hest dirler.[25] Nīst kelimesinüñ tamām-ı[1] ḫilāfıdur. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile ve vāv-ı sākine ile **mevcūd** maʿnāsınadur.[2]

1soñraki altmış ʿadede dinür : -E
2 dinür : maʿnāsınadur Z; maʿnāsına H
3 yā-ı… sākine : yā-ı taḥtāniyye E; yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyye müṣennātuñ sükūnıyla H
4 āḫirinde : -E, -Z
5 tā-ı… vāḥide : tā-ı ḳaraşet ile fetḥa-i vāḥide E; tā-ı müṣennāt-ı ṭaḥtāniyyenüñ iskānlarıyla H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
7 taʿrīż : -E, -Z
8 itmiş : eylemüşdür Z, H
9 Türkī'de : -E
10 yā-ı sākine ile nī lafẓıdur : āḫirinde yā-ı sākine ile nī dinür H
11 sīn-i mühmele ve tā-ı ḳaraşet : sīn ile tā E; sīn-i mühmele ile tā-ı ḳaraşet H
12 muḫaffefdür : taḫfīf olınmışdur H
13 żamm ve sükūnıyla : żamm ve sükūla H; żamm ve sükūnıyla -E
14 dur lafẓı ile taʿbīr olınur : taʿbīriyle olınan addur H
15 şöyledür , böyledür : böyledür, şöyledür E
16 pes : -Z
17 eger : -E
18 ḫatda ve telaffuẓda lāzım degül ve eger sākine olursa … vācib olur : ḫaṭda telaffuẓda degül E, Z
19 hem ḫatda hem telaffuẓda bunda böyle olduġı gibi : böyledür E; böyle olduġı gibi Z
20 kesriyle : kesresiyle Z
21 yā : tā E
22 taḥtiyye : taḥtāniyyenüñ Z, H
23 muḳābilidür : muḳābili E
24 ḳaraşetüñ : ḳaraşet E
25 dirler : dinür H

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭırmaladı fāʿilātün **ḫast u balıḳ** fāʿilātün **aġı şest** fāʿilāt **nīst yoḳ ā** fāʿilātün **rī evetdür** fāʿilātün **var hest** fāʿilāt

25 **Sū-be-sū her yañadur pusu**[3] **kemīn**

Hem yüzük engüşterī ḳaşı nigīn

Sū-be-sū iki bile[4] sīn-i mühmele żammeleriyle[5] ve işbāʿ-ı vāv'la[6] Fārsī'dür. Türkī'de her yaña dirler. Meṣelā her ṭarafa **[E. 210a]** ve her cānibe dimek. İki sū kelimelerinüñ mā-beyninde[7] bā-ı müfrede[8] Türkī'de daḫı bu maʿnāya müstaʿmeldür.[9] Meṣelā[10] ṭaraf-be-ṭaraf dirler.[11] Yaʿnī her ṭarafa dimekdür. ʿArabī'de **cihet** dinür. Pusu **[H. 166a]** Türkī'dür. Meṣelā bir şeyʾi[12] gözetmek içün bir yirde gizlenüp gözlerler.[13] Aña pusu dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla[14] ve mīm-i meksūre ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ ve nūn'uñ[15] iskānlarıyla kemīn dirler.[16] ʿArabī'de **raṣad** gibi. Yüzük Türkī'dür. **[Z. 106a]** Meṣelā parmaḳda olan yüzüge dirler. Ṭaşı olsun olmasun Fārsī'de elif-i meftūḥa ve maḳṣūre ile[17] nūn-ı sākine ve kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[18] ve şīn-i muʿceme sükūnı[19] ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ feṭḥasıyla[20] ve rā-ı mühmele kesriyle[21] ve yā-ı sākine[22] ile engüşterī dirler. ʿArabī'de **ḫātem** maʿnāsına.

---

1 tamām-ı : -E, -Z
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
3 pusu : pusı H
4 bile : -E
5 mühmele żammeleriyle : mühmelelerüñ żammesiyle Z; mühmelelerüñ żamme H
6 vāv'la : vāvlar ile Z
7 kelimelerinüñ mā-beyninde : kelimesinüñ beyninde olan H
8 kelimelerinüñ mā-beyninde bā-ı müfrede : sū arasında olan bā E
9 bu maʿnāya müstaʿmeldür : müstaʿmeldür H
10 meṣelā : bir edādür ki H; meṣelā -E
11 dirler : -Z
12 şeyʾi : nesneʾi Z, H
13 gizlenüp gözlerler : gizlenürler E, Z
14 ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla : ʿArab'uñ feṭḥi E
15 yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ ve nūn'uñ : yā-ı taḥtiyye ve nūn E
16 dirler : dinür H
17 maḳṣūre ile : -E, -Z
18 żammıyla : żammesiyle Z
19 muʿceme sükūnı : muʿcemenüñ sükūnıyla Z, H
20 tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ feṭḥasıyla : tā-ı ḳareşat feṭḥiyle E
21 mühmele kesriyle : mühmelenüñ kesresiyle Z; mühmelenüñ kesriyle H
22 sākine : -H

Ḳaşı lafẓı[1] Türkī'dür. Yaʿnī yüzük ḳaşı ki yüzük ṭaşı dirler.[2] Meṣelā yüzüge vażʿ idüp oturtduḳları ṭaş dimekdür ki yüzükṭaşı dinür.[3] Fārsī'de nūn'uñ ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[4] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ[5] ve nūn'uñ iskānlarıyla nigīn dirler. ʿArabī'de fā-ı meftūḥa ve ṣād-ı mühmele ile[6] **faṣṣ** maʿnāsına.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

sū-be-sū her fāʿilātün **yañadur pu** fāʿilātün **[E. 210b] su kemīn** fāʿilāt **hem yüzük en** fāʿilātün **güşterī ḳa** fāʿilātün **şı nigīn** fāʿilāt

26 **Penbe panbuḳ hinduvāne ḳarpuz**

Gebbīdür pūzīne meymun yarpuz

Penbe bā-ı ʿAcem feṭḥiyle[8] ve nūn-ı sākine ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de panbuḳ dirler.[10] ʿArabī'de **ḳuṭn** dirler.[11] Hinduvāne hā-ı hevvezüñ kesriyle[12] ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele żammıyla[13] ve vāv-ı meftūḥa ve elif[14] ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı sākine ile ki ʿalāmetdür[15] Fārsī'dür. Türkī'de ḳarpuz dirler ki[16] būstānlarda **[H. 166b]** ḥāṣıl[17] olur. İyüsi içi ḳırmızı olandur Labseki'dür.[18] ʿArabī'de **bıṭṭīḫ** maʿnāsınadur.[19] ṭabīʿatı[20] şovuḳdur yaşdur. Cimāʿ-ı muḫriḳaya ve gün aşurı ṭutan istemeye nāfiʿdür. Cigerde şafra tevellüdini menʿ ider ve[21] bevli idrār ider ve meṣāneyi yayḳar. Eger rāvendi ḳazıyup ḳarpuz şuyıyla[22] ışladup içseler istişfāya nāfiʿdür. Gebbī kāf-ı ʿAcem'üñ

---

1 ḳaşı lafẓı : ḳaş H
2 yüzük ḳaşı ki yüzük ṭaşı dirler : yüzügüñ ḳaşı dimekdür Z, yüzük ḳaşına dirler H
3 meṣelā yüzüge… ṭaş dimekdür yüzükṭaşı dinür : -E; … ki yüzükṭaşı dimek olur H
4 kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle : kāf-ı ʿAcem'üñ kesrleriyle Z; kāf'uñ kesrleriyle H
5 yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ : yā-ı taḥtiyye Z
6 ṣād-ı mühmele ile : -Z, -H
7 maʿnāsına : dinür H
8 ʿAcem feṭḥiyle : ʿAcem'üñ feṭḥasıyla Z; ʿAcem'üñ feṭḥiyle H
9 ve nūn-ı sākine ile : -H
10 dirler : dinür Z
11 dirler : dinür Z; maʿnāsına H
12 kesriyle : kesresiyle Z
13 mühmele żammıyla : mühmelenüñ żammesiyle Z
14 vāv-ı meftūḥa ve elif : vāv'uñ feṭḥiyle H
15 hā-ı sākine ile ki ʿalāmetdür, : hā-ı ʿalāmetle Z, H
16 ki : -E, -Z
17 ḥāṣıl : -E
18 Labseki'dür : Labseki ola Z; İyüsi içi ḳırmızı olandur Labseki'dür -H
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dirler H
20 ṭabīʿatı : -Z, -H
21 ider ve : eyler Z; ve -H
22 ḳazıyup ḳarpuz ṣuyıyla : ḳazıyup ḳarpuz Z; ḳarpuz ṣuyında H

fetḥiyle[1] baʿżılar kāf-ı ʿArabī'le dimişler ve bā-ı muvaḥḥadenüñ[2] teşdīdiyle Fārsī'dür. Türkī'de meymūn dirler bir cān-verdür.[3] **[E. 211a]** ʿArabī'de ḳāf'uñ kesriyle ve rā-ı mühmele süḳunıyla[4] **ḳırd** dinür. Pūzīne bā-ı ʿAcem'üñ żammıyla[5] **[Z. 106b]** ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿArabī'nüñ kesriyle[6] ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de yarpuz dinür.[7] Bir otdur ʿinde'l-eṭibbā maʿlūmdur ve meymun didükleri cān-vere[8] daḫı pūzīne dirler. Meşelā Fārsī'de pūzīne hem meymuna dirler ḳırd gibi.[9] Hem yarpuza dirler. ʿArabī'de **fūtunc** maʿnāsınadur.[10] Eger ḳaynadup içseler zehirlü cān-ver şoḳduḳda[11] zehrin defʿ ider.[12] Eger sirke ile ḳaynadup ṭalaġa ursalar giderür. Eger içseler ḳarında olan ölmiş oġlanı[13] çıḳarur. Eger ṭuz ile ve bal ile içseler miʿdede olan[14] aḫlaṭı çıḳarur ve sevdāyı ishāl eyler. Eger ḳurudup baʿdehu[15] yaḳup diş dibine sürseler dişleri pekişdürür.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

penbe panbuḳ fāʿilātün **hinduvāne** fāʿilātün **ḳarpuz** fāʿilāt **gebbīdür pū** **[H. 167a]** fāʿilātün **zīne meymun** fāʿilātün **yarpuz** fāʿilāt

27 **Dest-i ebrencen bilezik gūşvār**

Küpe tīhū çil şıġırcıḳ ḳuşı sār

[E. 211b] Dest-i ebrencen dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[17] ve sīn-i mühmelenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ[18] iskānlarıyla ve elif-i meftūḥa ve bā-ı muvaḥḥade[19] sükūnıyla ve rā-ı

---

1 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
2 bā-ı muvaḥḥadenüñ : bā'nuñ E; bā-ı müfredenüñ H
3 cān-verdür : cān-vercüḳdür Z, H
4 kesriyle.. mühmele : kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ Z; kesriyle ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile H
5 żammıyla : żammesiyle Z, H
6 ʿArabī'nüñ kesriyle : ʿArab'uñ kesriyle E; ʿArabī'nüñ kesresiyle Z
7 dinür : dirler H
8 cān-vere : cān-vercüġe Z, H
9 dirler ḳırd gibi : dirler ḳırd maʿnāsına H; dirler ḳırd gibi -E
10 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
11 şoḳduḳda : -E
12 ider : eyler Z
13 eger içseler ḳarında olan ölmiş oġlanı : içseler ḳarında ölmiş oġlanı H
14 miʿdede olan : miʿdeden E
15 baʿdehu : -E, -Z
16 dişleri pekişdürür : pekişdürür E; pekişdürüp ḳavī eyler Z
17 mühmelenüñ fetḥiyle : mühmele fetḥiyle E; mühmelenüñ fetḥasıyla Z
18 sīn-i mühmelenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ : sīn-i mühmele ḳaraşet E; sīn-i mühmele ḳaraşetüñ Z
19 muvaḥḥade : muvaḥḥadenüñ H

mühmelenüñ fetḥasıyla[1] ve nūn-ı sākine ve fetḥa-i cīm-i ʿArabī[2] ve āḫirinde nūn-ı sākine ile[3] Fārsī'dür. Türkī'de iki kelimeden mürekkebdür.[4] Biri dest el maʿnāsına[5] ve[6] biri ebrencen bilezik maʿnāsınadur[7] ḥaẕf-ı elif ile berencen de[8] dirler. ʿUmūm üzeredür el ve ayaḳ bilezigine dirler.[9] Taḫṣīṣ murād olınsa dest ve pā ile terkīb olınur. Bunda dest ile olduġı gibi. Yaʿnī dest-i ebrecen ele ṭaḳduḳları bilezige dirler ki[10] nisā ṭāʾifesine maḫṣūṣdur. Gümüşden veyā altundan ḫalḳadur ki ḳollarına ṭaḳarlar.[11] ʿArabī'de taḫṣīṣ ile olınca kesre ile **sivār** dirler. Ammā ʿumūm üzere **ḫalḫāl** dirler.[12] Fārsī'de ve Türkī'de daḫı[13] bu luġat müstaʿmeldür.[14] **[Z. 107a]** Gūşvār kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[15] ve vāv-ı sākine ve şīn-i muʿcemeden ṣoñra ikinci[16] vāv-ı meftūḥa ve elif ve sākine-i[17] rā-ı mühmele ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle[18] Fārsī'dür. Türkī'de küpe dirler ki[19] ḳulaġa aṣarlar.[20] Ḫaṣāyiṣ-i nisevātdandur. ʿArabī'de ḳāf-ı mażmūme ile **ḳurṭa** dirler[21] ve **ḫādūr** daḫı dinür.[22] Tīhū ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecciyye olan tā-ı meksūre ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan[23] yā-ı sākine ve hā-ı hevvezüñ żammıyla[24] ve vāv-ı sākine ile[25] Fārsī'dür. Türkī'de çil dirler **[E. 212a]** bir ḳuşdur ki erbāb[26] ṭoġan ve şahin ile ṭutarlar.[27] **[H. 167b]** ʿArabī'de āḫirinde[28] bir cīm ziyāde

---

1 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā'nuñ fetḥi E; rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
2 fetḥa-i cīm-i ʿArabī : cīm-i ʿArabī E; cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥiyle H
3 nūn-ı sākine ile : nūn'uñ sükūnıyla H
4 Türkī'de iki kelimeden mürekkebdür : iki kelimeden terkīb olınmışdur H
5 biri dest el maʿnāsına : biri dest el maʿnāsınadur Z; dest el maʿnāsına H
6 ve : -E, -H
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 biri ebrencen bilezik maʿnāsına ḥaẕf-ı elif ile berencen de : ebrencen ve bercen daḫı H
9 el ve ayaḳ bilezigine dirler : -E
10 ki : -E, -Z
11 yaʿnī dest-i … ṭaḳarlar : -E; gümüşden veyā altundan ḫalḳadur ki ḳollarına ṭaḳarlar -H
12 ʿArabī'de taḫṣīṣ… dirler : ḫalḫāl daḫı dirler. ʿArabī'de kesr ile sivār maʿnāsınadur H
13 daḫı : -E
14 Fārsī'de ve Türkī'de daḫı bu luġat müstaʿmeldür : -H
15 żammesiyle : żammıyla H
16 ikinci : -E, -H
17 sākine-i : -E, -Z
18 āḫirinde hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ʿalāmetle E; āḫirinde hā-ı ʿalāmetle -H
19 ki : -E
20 aṣarlar : ṣoḳarlar : E
21 ḳāf-ı mażmūme ile ḳurta dirler : ḳāf'uñ żammıyla ḳurṭa dinür H
22 daḫı dinür : dirler E; daḫı dirler H
23 āḫir-i ḥurūf-ı tehecciyye olan : -E
24 żammıyla : żammesiyle Z
25 vāv-ı sākine ile : işbāʿ-ı vāv'la H
26 erbāb : -E, -H
27 ṭutarlar : avlarlar Z; erbābı avlar H
28 āḫirinde : -E

idüp **tayhūc** dirler.[1] Ṭabīʿatı ḥār ve raṭbdur. Cimāʿa ḳuvvet virür. Ādemi semirdür miʿdesi[2] żaʿīf olanlara ḫastalıkdan ḳalḳanlara münāsibdür lākin emrāż-ı ḥāreden ḳalḳanlara[3] münāsib degüldür. Piliç bundan yegdür.[4] Ṣıġırcıḳ ḳuşı Türkī'dür meşhūrdur. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ feṭḥiyle[5] ve elif ile ve āḫirinde[6] rā-ı mühmele ile[7] sār dirler. ʿArabī'de iki bile[8] zā-ı ʿArabī'nüñ[9] żammeleriyle **zürzür** dirler. Hüdhüd vezni üzere ki[10] vāv'lar ve rā'lar sākindür.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

dest-i ebren fāʿilātün **cen bilezik** fāʿilātün **güşvār** fāʿilāt **küpe tīhū** fāʿilātün **çil ṣıġırcıḳ** fāʿilātün **ḳuşı sār** fāʿilāt

28 **Hem ṣuda yüzmek şināvīden durur**

Hem daḫı sızmaḳ tirāvīden durur

Ṣuda yüzmek Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve nūn-ı meftūḥa ve elif ile[12] ve vāv-ı meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ve nūn[13] ile şināvīden dirler maṣdardur.[14] ʿArabī'de **sebḥ** maʿnāsınadur.[15] Sızmaḳ Türkī'dür. Ḳabdan ṣu **[E. 212b]** sızmaḳ gibi.[16] Fārsī'de tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ kesresiyle[17] ve rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle[18] ve elif'den ṣoñra vāv'uñ kesriyle ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan olan yā'nuñ sükūnıyla ve dāl-ı

---

1 ziyāde idüp tayhūc dirler : ziyādesiyle tayhūc dinür H
2 ādemi semirdür miʿdesi : -E
3 münāsibdür; lākin emrāż-ı ḥāreden ḳalḳanlara : -H
4 piliç bundan yegdür : -H
5 mühmelenüñ feṭḥiyle : mühmele feṭḥiyle E; mühmelenüñ feṭḥasıyla Z
6 āḫirinde : -E
7 ile : -Z
8 bile : -E
9 ʿArabī'nüñ : ʿArabī E
10 üzere ki : üzerine Z
11 vāv'lar ve rā'lar sākindür : -H
12 elif ile : -E
13 ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla ve nūn : -E, -Z
14 maṣdardur : -H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
16 ḳabdan ṣu sızmaḳ gibi : meşelā ṣu sızmaḳ gibi H
17 tā-ı… kesresiyle : tā-ı fevḳāniyyenüñ kesriyle E; tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ kesriyle H
18 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z

mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ile tirāvīden **[H. 168a]** dirler[1] maṣdardur. Bu luġat tā'nuñ fetḥiyle[2] daḫı mervīdür.[3] ʿArabī'de **tereşşuḥ** maʿnāsınadur[4]

Takṭīʿ-i Beyt

hem şuda yüz fāʿilātün **mek şināvī** fāʿilātün **den durur** fāʿilāt **[Z. 107b] hem daḫı sız** fāʿilātün **maḳ tirāvī** fāʿilātün **den durur** fāʿilāt

29 **Hem bi-nālīden iñildemek durur**

Hem zinūyīden siñildemek durur

Bi-nālīden bā-ı muvaḥḥade kesriyle[5] ve nūn-ı meftūḥa ve elif ile ve lām-ı meksūre ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā'nuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn'uñ sükūnıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de iñildemek dirler. Yaʿnī iñlemege dirler.[7] ʿArabī'de **enīn** maʿnāsınadur.[8] Zinūyīden zā-ı ʿArabī'nuñ[9] kesresiyle ve żammesiyle daḫı[10] luġatdür ve nūn-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ve evvelki yā-ı müşennāt-ı taḥtaniyyenüñ kesriyle[11] ve ikinci yā'nuñ[12] süḳunıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de siñildemek dirler. Meşelā ḳurd ve kelb uluması siñildemesi gibi. ʿArabī'de **nebbāḥ** ve **nebbāc [E. 213a]** ve **nebīḥ** ve **nebīc** maʿnālarınadur[14] dörd vech üzere luġatdur.

Takṭīʿ-i Beyt

hem bi-nālī fāʿilātün **den iñilde** fāʿilātün **mek durur** fāʿilāt **hem zinūyī** fāʿilātün **den siñilde** fāʿilātün **mek durur** fāʿilāt

---

1 elif'den ṣoñra vāv'uñ… tirāvīden dirler : elif ile ve vāv-ı meksūre ile tirāvīden dinür E, Z
2 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
3 maṣdardur. Bu luġat tā'nuñ fetḥiyle daḫı mervīdür : -H
4 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
5 muvaḥḥade kesriyle : muvaḥḥadenüñ kesresiyle Z; müfredenüñ kesresiyle H
6 ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan yā'nuñ sükūnıyla ve dāl-ı… nūn'uñ sükūnıyla : -E, -Z
7 iñlemege dirler : iñlemek dimekdür Z, H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H
9 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
10 daḫı : -H
11 taḥtaniyyenüñ kesriyle : taḥtaniyye kesriyle E; taḥtaniyyenüñ kesresiyle Z
12 ikinci yā'nuñ : ikincisinüñ Z, H
13 ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
14 maʿnālarınadur : dirler E; maʿnālarına Z

30 **Hem şırıtmaḳ ḫod-gümārīden durur**

Hem siñüp ḳanmaḳ güvārīden durur [H. 168b]

[Z. 108a] Ṣırıtmaḳ Türkī'dür. Meṣelā gülümsemek ki ṣavtsuz gülmekdür.[1] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[2] ve mīm-i meftūḥa ve elif ile[3] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve iki noḳṭalı taḥtānī yā'nuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ile[4] gümārīden dinür. ʿArabī'de **tebessüm** maʿnāsınadur.[5] Siñüp ḳanmaḳ Türkī'dür. Meṣelā kişinüñ yidügi ve içdügini meʾkūlāt[6] ve meşrūbāt siñüp ḳanmaḳ ve hażm olmaḳ gibi. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla ve vāv-ı meftūḥa ve elif ve rā-ı mühmelenüñ kesriyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve nūn-ı sākine[7] ile güvārīden dirler. ʿArabī'de hā-ı meftūḥa ile[8] **hażm** maʿnāsınadur.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem şırıtmaḳ fāʿilātün **ḫod-gümārī** fāʿilātün **den durur** fāʿilāt **hem siñüp ḳan** fāʿilātün **maḳ güvārī** fāʿilātün **den durur** fāʿilāt

31 **Müstemend iñlü durur lāġar arıḳ [E. 213b]**

Telḫ acı ekşi turş ġüre ḳoruḳ

Müstemend mīm-i mażmūme[10] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[11] ve tā-ı ḳaraşet[12] ve mīm'üñ fetḥalarıyla[13] ve nūn[14] ve dāl-ı mühmelenüñ[15] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de iñlü dirler.[16] Yaʿnī ġamlu ve şikāyetlü dimekdür. ʿArabī'de **[H. 169a]**

1 gülmekdür : gülmedür E
2 żammesiyle : fetḥiyle: E; żammıyla H
3 ile : -H
4 ve iki noḳṭalı taḥtānī yā'nuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; gibi H
6 meʾkūlāt : maṭʿūmāt H
7 rā-ı mühmelenüñ kesriyle ve yā-ı müṣennāt-ı… nūn-ı sākine : rā-ı mühmele ile E, Z
8 hā-ı meftūḥa ile : -E, -Z
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
10 mażmūme : meftūḥa E
11 mühmelenüñ sükūnıyla : mühmele E
12 ḳaraşet : ḳaraşetüñ Z; ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccī tā H
13 mīm'üñ fetḥalarıyla : mīm fetḥalarıyla; mīm-i meftūḥeteyn H
14 nūn : nūn'uñ Z
15 dāl-ı mühmelenüñ : dāl E
16 dirler : -H

maġmūm dimekdür.[1] Lāgar lāmelif[2] ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[3] ve rā-ı mühmele[4] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de arıḳ dirler. Meşelā eti ve yaġı az olan insāna[5] ve sāʾir ẕevī'l-ervāḥa daḫı şāmildür.[6] Semiz anuñ muḳābilidür.[7] ʿArabī'de **naḥīf** maʿnāsına. Telḫ tā-ı müşennāt-ı fevḳiyye fetḥiyle ve lām[8] ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla[9] Fārsī'dür. Türkī'de acı dirler ki[10] ṭatlunuñ muḳābili.[11] ʿArabī'de mīm-i mażmūme ve müşedded rā-ı mühmele ile **mürr** maʿnāsına.[12] Ekşi Türkī'dür. Fārsī'de şālīş ḥurūf-ı[13] teheccī olan tā'nuñ żammıyla[14] ve rā-ı mühmele ve şīn-i muʿceme ile turş dirler. ʿArabī'de **ḥāmiż** gibi. Ġūre ġayn-ı muʿcemenüñ żammıyla[15] ve işbāʿ-ı vāv ile[16] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[17] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳoruḳ dirler. Yaʿnī üzüm ve ḫurmā ve sāʾir mīveler[18] kemāle gelmeyüp olmamışına dirler.[19] ʿArabī'de kesre-i **[E. 214a]** ḥā-ı mühmele ve sād-ı ġayr-i menḳūṭa[20] ile **ḥışrem** dirler.[21]

Taḳṭīʿ-i Beyt

müstemend iñ fāʿilātün **lü durur lā** fāʿilātün **ġar arıḳ** fāʿilāt **telḫ acı ek** fāʿilātün **şi turş ġū** fāʿilātün **re ḳoruḳ** fāʿilāt

32 **Ev ḳumāşıdur ḫanūr u bārdān**

Ḳap ḳacaḳdur oḳlaġudur vārdān

---

1 dimekdür : dirler Z, H
2 lāmelif : lāmelif'le H
3 lāmelif ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : lāmelif ve ġayn fetḥiyle E
4 mühmele : mühmelenüñ Z
5 eti ve yaġı az olan insāna : semüz olmayan ādeme E
6 ẕevī'l-ervāḥa daḫı şāmildür : ẕī-cāna şāmildür ki Z; ẕī-rūḥa şāmildür H
7 semiz anuñ muḳābilidür : -E
8 fevḳiyye fetḥiyle ve lām : fevḳāniyyenüñ fetḥiyle ve lām'uñ Z, H
9 ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla : ḫā-ı muʿceme ile H
10 ki : -E, -H
11 muḳābili : żıddıdur Z, H
12 mīm-i… mürr maʿnāsına : żamme ile mürr dimekdür E; żamme ile mürr maʿnāsınadur Z
13 ḥurūf : -E
14 żammıyla : żammesiyle Z, H
15 żammıyla : żammesiyle
16 işbāʿ-ı vāv ile : vāv'uñ işbāʿıyla H
17 mühmelenüñ fetḥiyle : mühmele fetḥiyle E; mühmelenüñ fetḥasıyla Z
18 mīveler : mīve H
19 dirler : dinür H
20 ḥā-ı mühmele ve sād-ı ġayr-i menḳūṭa : ḥā ve sād E; ve sād-ı ġayr-i menḳūṭa -H
21 dirler : maʿnāsına H

Ev ḳumāşı Türkī'dür.[1] Meṣelā ev eṣvābı[2] döşek yorġan minder yaṣdıḳ **[H. 169b]** ve sā'iri bisāṭ maḳūlesi[3] gibi. Fārsī'de fetḥa-i ḫā-ı muʿceme ile[4] ve nūn-ı mażmūme ile ḫanūr dinür. ʿArabī'de **metāʿu'l-beyt** maʿnāsına. Bārdān bā-ı muvaḥḥade fetḥiyle[5] ve elif'den ṣoñra[6] rā-ı mühmele[7] sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[8] ve medle ve āḫirinde[9] nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳap ḳacaḳ dimekdür. Meṣelā ṣaḥan ṭencere ṭava tepsi baḳır çömlek balta bıçaḳ ve buña beñzer ne **[Z. 108b]** var ise dimekdür.[10] Oḳlaġu[11] Türkī'dür. Şol aġaca dirler[12] anuñla baḳlava ve börek yapduḳları vaḳitde[13] yufḳa açarlar. Fārsī'de evvelā[14] vāv-ı meftūḥa ile vezn-i sābıḳ üzere vārdān dirler.[15] ʿArabī'de şīn-i muʿceme żammıyla[16] ve vāv-ı sākine ve bā- ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[17] ve ḳāf-ı sākine ile[18] **şubaḳ** ve mīm-i meksūre ile[19] **[E. 214b]** **mirfāḳ** daḫı dirler.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ev ḳumāşı fāʿilātün **dur ḫanūr u** fāʿilātün **bārdān** fāʿilāt **ḳap ḳacaḳdur** fāʿilātün **oḳlaġudur** fāʿilātün **vārdān** fāʿilāt

33 **Aġlayan derd ile oldı zār zār**[21]

Lābe yalvarmaḳ arıḳdur hem nizār

Aġlayan derd ile ʿibāreti Türkī'dür. Meṣelā derd ile aġlamaġa dirler.[1] Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[2] ve elif ve rā-ı mühmele[3] sükūnıyla ve zā-ı menḳūṭanuñ

---

1 Türkī'dür : -H
2 eṣvābı : esbābı Z, H
3 bisāṭ maḳūlesi : -E
4 ile : -E, -Z
5 muvaḥḥade fetḥiyle : muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Z, H
6 elif'den ṣoñra : elif ve E
7 mühmele : mühmelenüñ Z, H
8 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : dāl'ıñ fetḥiyle E
9 medle ve āḫirinde : elif ve E, Z
10 ṭava, tepsi, baḳır, çömlek, balta… dimekdür : çanaḳ, balta, baḳır bunlara beñzer şeyler E
11 oḳlaġu : oḳlaġı H
12 aġaca dirler : aġaçdur ki E
13 yapduḳları vaḳitde : -E
14 evvelā : -E, -Z
15 dirler : dinür Z, H
16 muʿceme żammıyla : muʿcemenüñ żammesiyle Z, H
17 bā- ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla: bā'nuñ fetḥiyle E; bā-ı muvaḥḥade H
18 ve ḳāf-ı sākine ile : ḳāf'la H
19 ve mīm-i meksūre ile : -H
20 daḫı dirler : dinür E
21 zār zār : zār u zār E, Z

fetḥiyle ve elif ve rā-ı mühmele ile[4] zār zār dirler.[5] ʿArabī'de **taẕarruʿ** maʿnāsına.[6] Lābe lām-ı meftūḥa ve elif'den ṣoñra bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[7] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 170a]** yalvarmaḳ dinür.[8] ʿArabī'de **laṭīfe** gibi. Arıḳ Türkī'dür.Bu beyitden yuḳarı üçünci beyitde lāġar lafẓında şerḥ olınmış idi ki eti ve yaġı az olana arıḳ dirler[9] ki semiz anuñ ḫilāfıdur.[10] Fārsī'de nūn-ı meksūre ve zā-ı menḳūṭanuñ fetḥiyle[11] ve elif ve rā-ı mühmele[12] ile nizār dirler. ʿArabī'de **naḥīf** maʿnāsınadur[13] ve mīm-i meftūḥa ile ve hā-ı hevvezüñ[14] sükūnıyla ve zā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[15] **mehzūl** dirler.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

aġlayan der fāʿilātün **d ile oldı** fāʿilātün **zār zār** fāʿilāt **lābe yalvar** fāʿilātün **maḳ arıḳdur [E. 215a]** fāʿilātün **hem nizār** fāʿilāt

34 **Ḫastegīdür ṣayrulıḳ derd aġrıdur**

Aṣılan āvīḫte düzd uġrıdur

Ḫastegī ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[17] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[18] ve tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla[19] ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[20] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ[21] sükūnıyla Fārsī'dür. **[Z. 109a]** Türkī'de ṣayrulıḳ dirler. Yaʿnī ḫasta olan ādeme dirler.[22] Bu luġat Türkī'de ve Fārsī'de meşhūr ve

---

1 dirler : -Z, -H
2 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥiyle E
3 mühmele : mühmelenüñ Z, H
4 zā-ı menḳūṭanuñ fetḥiyle ve elif ve rā-ı mühmele ile : iki kerre bu ḥurūf-ı taḳdīr ile E, Z
5 dirler : dinür Z
6 maʿnāsına : gibi H
7 lāmelif'den ṣoñra bā-ı… fetḥasıyla : lām-ı meftūḥa ve elif ve bā-ı muvaḥḥade fetḥiyle E
8 dinür : -Z
9 bu beyitden yuḳarı üçünci beyitde lāġar lafẓında şerḥ olınmış … arıḳ dirler : -E, -Z
10 ki semiz anuñ ḫilāfıdur : -H
11 menḳūṭanuñ fetḥiyle : menḳūṭa fetḥiyle E; menḳūṭanuñ fetḥasıyla Z
12 mühmele : -E
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
14 hevvezüñ : -E, -H
15 ʿArabī'nüñ żammesiyle : żammıyla E; sükūnıyla ve zā-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle -H
16 dirler : dinür Z; daḫı dirler H
17 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿceme fetḥiyle E; muʿcemenüñ fetḥasıyla Z
18 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla sīn-i mühmelenüñ sükūnı : sīn'üñ sükūnı E
19 tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla : tā-ı fevḳāniyyenüñ fetḥiyle E
20 kesresiyle : kesriyle H
21 ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ : ʿAcem'üñ kesri ve yāʾnuñ E
22 dirler : dinür H

müstaʿmeldür.[1] Aṣlında Fārsī'dür. ʿArabī'de **marīż** maʿnāsınadur.[2] Maʿlūm ola ki[3] ḫastegī lafẓınuñ āḫirinde olan[4] "yā" yā-ı nisbetdür. Kāf ziyāde olınduġınuñ aṣlı[5] budur ki ḫastenüñ āḫiri hā-ı ġayr-i melfūẓadur. Her ismüñ ki[6] āḫirinde evvel hā olsa aña yā-ı nisbet dāḫil olıcaḳ yā'nuñ mā-ḳabline[7] bir kāf-ı ʿAcemī[8] ziyāde iderler. Meṣelā mürde pejmürde ve bende gibi ki[9] mürdegī pejmürdegī bendegī gibi ḫᵛānendegī **[H. 170b]** şermendegī bāzendegī gibi[10] ḫastegī daḫı bu ḳabīldendür.[11] Derd dāl-ı mühmele-i ulā fetḥiyle[12] ve rā-ı mühmele sükūnı[13] ve dāl-ı ṣānī-i ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla[14] Fārsī'dür. Türkī'de aġrı[15] dirler. ʿArabī'de **vecaʿ** gibi.[16] Aṣılan Türkī'dür. **[E. 215b]** Yaʿnī aṣılmış nesneye dirler. Fārsī'de elif-i memdūde ile[17] ve vāv'uñ kesri[18] ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan[19] yā'nuñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ[20] iskānlarıyla ve ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecci olan[21] tā-ı ḳaraṣetüñ fetḥiyle[22] ve hā-ı ʿalāmetle āvīḫte dirler. ʿArabī'de **muʿallaḳ** ve **maṣlūb** gibi. Düzd dāl-ı mühmelenüñ żammıyla[23] ve zā-ı menḳūṭanuñ[24] ve dāl-ı ṣānīnüñ[25] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de uġrı dirler. Meṣelā ḫırsuz didükleri ādeme dinür.[26] ʿArabī'de **sārıḳ** maʿnāsınadur[27] ve kesre-i lām'la **lıṣṣ** daḫı dinür.[28]

---

1 meşhūr ve müstaʿmeldür : meşhūrdur E; meşhūrdur ve müstaʿmeldür H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
3 maʿlūm ola ki : -H
4 āḫirinde olan : āḫirindeki H
5 aṣlı : sebebi H
6 ki : -E, -H
7 yā'nuñ mā-ḳabline : ḳablehu Z; mā-ḳabline H
8 kāf-ıʿAcemī : kāf E
9 mürde, pejmürde ve bende gibi ki : -Z, -H
10 ḫᵛānendegī, şermendegī… gibi : ḫᵛānendegī Z; ḫᵛānendegī, şermendegī, bāzendegī gibi -H
11 bu ḳabīldendür : daḫı böyledür Z; de böyledür E
12 mühmele-i ulā fetḥiyle : ulānuñ fetḥasıyla Z; mühmelenüñ fetḥiyle H
13 rā-ı mühmele sükūnı : ve rā-ı mühmele Z; rā-ı ġayr-i menḳūṭa H
14 ġayr-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla : dāl-ı ṣānī sükūnıyla E; ikinci dāl'uñ iskānlarıyla H
15 aġrı : aġrıya E
16 gibi : maʿnāsına Z, H
17 ile : -E
18 kesri : kesresiyle Z, H
19 āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan : -E
20 ḫā- muʿcemenüñ : ḫā'nuñ E
21 ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecci olan : -E
22 tā-ı ḳaraṣetüñ fetḥiyle : tā'nuñ fetḥasıyla Z, H
23 mühmelenüñ żammıyla : mühmele żammıyla E; mühmelenüñ żammesiyle Z
24 zā-ı menḳūṭanuñ : zā E
25 dāl-ı ṣānīnüñ : dāl'uñ E; ikinci dāl'uñ
26 didükleri ādeme dinür : -E; dimekdür H
27 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
28 ve kesre-i lām'la lıṣṣ daḫı dinür : -H

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḫastegīdür fāʿilātün **ṣayrulıḳ der** fāʿilātün **d aġrıdur** fāʿilāt **aşılan ā** fāʿilātün **vīḫte düzd** fāʿilātün **uġrıdur** fāʿilāt

35 **Yāften bulmaḳ dimek goften durur**

Hem delik delmek nedür süften durur

Yāften yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ feṭḥiyle[1] ve elif ile ve fā-ı sākine ile[2] ve şāliş-i ḥurūf-ı teheccī olan tā'nuñ feṭḥiyle ve nūn-ı sākine ile[3] Fārsī'dür maṣdardur.[4] Türkī'de bulmaḳ maʿnāsınadur ki żāyiʿ eylemek anuñ ḫilāfıdur.[5] ʿArabī'de **vecede** gibi.[6] Dimek lafẓı[7] Türkī'dür. Yaʿnī söylemek. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ **[Z. 109b; H. 171a]** żammıyla[8] ve fā-ı sākine ve tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ feṭḥiyle ve nūn-ı sākine[9] ile goften dinür. ʿArabī'de **ḳavl** gibi.[10] Delik delmek **[E. 216a]** Türkī'dür. Meşelā burġı ile aġaç delmek ve matḳabla ve sāʾir delecek ālātıyla[11] delinecek nesneleri[12] delmek gibi. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammı[13] ve fā-ı sākine ile[14] süften dirler.[15] ʿArabī'de şā-ı müşelleşe feṭḥiyle[16] ve ḳāf'uñ[17] ve bā-ı muvaḥḥade iskānlarıyla[18] **şaḳb** maʿnāsınadur.[19]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yāften bul fāʿilātün **maḳ dimek gof** fāʿilātün **ten dürür** fāʿilāt **hem delik del** fāʿilātün **mek nedür süf** fāʿilātün **ten dürür** fāʿilāt

---

1 müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ feṭḥiyle : müşennāt-ı taḥtāniyye feṭḥasıyla Z; taḥtāniyye feṭḥiyle E
2 fā-ı sākine ile : fā'nuñ iskānlarıyla H
3 ve şāliş-i ḥurūf-ı teheccī olan tā'nuñ feṭḥiyle ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
4 maṣdardur : -E, -H
5 maʿnāsınadur ki żāyiʿ eylemek anuñ ḫilāfıdur : maʿnāsına E; maʿnāsınadur Z
6 gibi : maʿnāsına H
7 lafẓı : -H
8 ʿAcem'üñ żammıyla : ʿAcem żammıyla E; ʿAcemī'nüñ żammesiyle Z
9 ve tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ feṭḥiyle ve nūn-ı sākine : -E, -Z
10 gibi : maʿnāsına H
11 delecek ālātıyla : -H
12 delecek ālātıyla delinecek nesneleri : -E; delinecek eşyāyı H
13 sīn-i mühmelenüñ żammı : sīn-i mühmelenüñ żammesiyle Z; żamme ile H
14 ve fā-ı sākine ile : -H
15 dirler : dirler ki sīn-i mühmele ile maṣdardur H
16 müşelleşe feṭḥiyle : müşelleşenüñ feṭḥasıyla Z; müşelleşenüñ żammesiyle H
17 ḳāf'uñ . ḳāf-ı sākine ile H
18 muvaḥḥade iskānlarıyla : muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla Z; ve bā-ı muvaḥḥade iskānlarıyla -H
19 maʿnāsınadur : dinür E, Z

36 **Tü dimekdür şüh dimek heybet şükūh**

Oldı Kürdistān'da bir ṭaġ Kirdekūh

Tü lafẓı Türkī'dür. Meṣelā bir ādem[1] bir ādeme ḳaḳıyup tevbīḫ ve melāmet maḥallinde tü yüziñe diyü nefrīn ṭarīḳiyle itdügi edādur.[2] Fārsī'de şīn-i muʿceme żammıyla[3] ve hā-ı melfūẓa ile şüh dirler. Üf ve tüf gibi. Heybet Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿceme żammıyla[4] ve kāf-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ve hā-ı aṣliyye[5] ile şükūh dirler.[6] ʿArabī'de kesre-i ḥā-ı mühmele ile **ḥişmet** maʿnāsına.[7] Kirdekūh Fārsī'dür. Kirde[8] kāf-ı ʿArabī'nüñ kesri[9] ve āḫirinde **[E. 216b]** hā-ı ʿalāmetle Kürdistān'da bir büyük ṭaġuñ adıdur ki[10] ḳavminüñ ekṣeri melāḥide imiş dirler.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

tü dimekdür fāʿilātün **şüh dimek [H. 171b] hey** fāʿilātün **bet şükūh** fāʿilāt **oldı Kürdis** fāʿilātün **tān'da bir ṭaġ** fāʿilātün **Kirdekūh** fāʿilāt

37 **Bād-bīzen bād-zen hem yelpeze**

Bā-meze ṭatlu u ṭatsuz bī-meze

Bād-bīzen bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥiyle[12] ve elif'den ṣoñra dāl-ı mühmelenüñ[13] ve bā-ı ʿArab'uñ kesriyle[14] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ[15] sükūnıyla ve zā-ı ʿArab'uñ feṭḥiyle[16] ve nūn-ı sākine ile iki kelimeden terkīb olınup[17] ism-i vāḥid ḳılınmuşdur.[18] Bād-zen **[Z. 110a]** bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥasıyla[19] ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ[20]

---

1 bir ādem : -H
2 ṭarīḳiyle itdügi edādur : itdügidür E
3 muʿceme żammıyla : muʿcemenüñ żammesiyle Z, H
4 muʿceme żammıyla : muʿcemenüñ żammesiyle Z, H
5 mażmūme ve vāv-ı sākine ve hā-ı aṣliyye : mażmūmeden ṣoñra vāv'uñ ve hā'nuñ iskānları H
6 dirler : dinür H
7 kesre-i ḥā-ı mühmele ile ḥişmet maʿnāsınadur : daḫı heybet dinür H
8 Fārsī'dür. Kirde : -H
9 kesri : kesresiyle Z, H
10 adıdur ki : -H
11 imiş dirler : imişdür E, Z
12 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
13 dāl-ı mühmelenüñ : dāl'uñ E
14 ʿArab'uñ kesriyle : ʿAcemiyye'nüñ kesresiyle Z
15 yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ : yā-ı taḥtaniyyenüñ E
16 ʿArab'uñ feṭḥiyle : ʿArabiyye'nüñ feṭḥasıyla Z
17 olınup : -E
18 ism-i vāḥid ḳılınmuşdur : ism-i vāḥiddür E
19 bā-ı muvaḥḥadeniñ feṭḥasıyla : bā'nuñ feṭḥi E
20 dāl-ı mühmelenüñ : dāl'uñ E

iskānı ve zā-ı ʿArab'uñ fetḥiyle[1] ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür.[2] Bu daḫı iki kelimeden mürekkeb[3] ism-i vāḥiddür. Türkī'de yelpeze bā'dan ṣoñra bir elif getürüp[4] yelpāze daḫı dirler.[5] Yaz günlerinde īrād-ı bād-ı hevāya bir āletdür.[6] ʿArabī'de kesre-i mīm ile **mirvaḥa** dirler.[7] Bā-meze bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[8] ve elif ve mīm ve[9] zā-ı ʿArab'uñ[10] fetḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle[11] Fārsī'dür. Türkī'de ṭatlu dirler.[12] ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ żammesiyle[13] **ḥulv** dirler.[14] Bī-meze bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[15] ve yā-ımüṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ[16] sükūnı ve mīm ve zā-ı **[E. 217a]** ʿArab'uñ[17] fetḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle[18] Fārsī'dür. Türkī'de ṭatsuz dirler.[19] Maʿlūm ola ki[20] bā-meze ile bī-meze ikisi bile mürekkebdür.[21] Bā-meze'de olan "ba" iṣbāt içündür.[22] Meze ṭaṭlı maʿnāsınadur terkīb ile bir isim olmışdur. Bī-meze daḫı bī ile mezeden terkīb olınmışdur. Bī ḥarf-i selbdür.[23] Ṭatluluḳ selb olınduḳda vāv'suz olur.[24] Baʿżı nüsḫalarda bu mıṣraʿ[25] **Ṭatlu şīrīn oldı ṭatsuz bī-meze** vāḳiʿ olmış.[26] Ve ʿalā hāẕa't-taḳdīr[27] şīrīn şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle[28] ve yā-ı müṣennāt-ı

1 zā-ı ʿArab'uñ fetḥiyle : zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla Z
2 bā-ı muvaḥḥadenüñ … Fārsī'dür : Fārsī'dür, iki kelimeden mürekkebdür. Bād yil maʿnāsına. Bīzen bīzenden'den ism-i fāʿildür. Terkīb olınup ism-i vāḥid ḳılınmışdur H
3 bu daḫı… mürekkeb : bād-zen daḫı bu ḳabīldendür, yaʿnī iki kelimeden terkīb olınmış H
4 yelpāze bā'dan ṣoñra bir elif getürüp : -E, -H
5 yelpāze daḫı dirler : -H
6 yaz günlerinde īrād-ı bād-ı hevāya bir āletdür : -E
7 kesre-i mīm ile mirvaḥa dirler : mīm-i meksūre ile mirvaḥa dinür H
8 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bāʾnuñ fetḥiyle E
9 ve : ile Z
10 ʿArab'uñ : ʿArabī'nüñ Z
11 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve elif ve mīm ve zā-ı… hā-ı ʿalāmetle : mīm-i meftūḥa ile H
12 ṭatlu dirler : ṭatlu dimekdür Z; ṭatlı dimekdür H
13 ḥā-ı mühmelenüñ żammesiyle : -E; ḥā-ı mühmelenüñ żammıyla H
14 dirler : maʿnāsına H
15 bā-ı muvaḥḥadeniñ kesresiyle : bā'nuñ kesri E
16 yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ : yāʾnuñ E
17 ʿArab'uñ : ʿArabī'nüñ Z
18 bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle ve yā-ı müṣennāt-ı… hā-ı ʿalāmetle : -H
19 dirler : dimekdür H
20 maʿlūm ola ki : -E, -Z
21 bā-meze ile… mürekkebdür : bī ile mezeden mürekkebdür Z; bā-meze…mürekkebdür -E
22 bā-meze'de olan "ba" iṣbāt içündür : -E, -Z
23 meze ṭaṭlı maʿnāsınadur, terkīb… selbdür : bī" ḥarf-i selbdür, meze ṭatlu maʿnāsına E, Z
24 ṭatluluḳ selb olınduḳda vāv'suz olur : -E; ṭatluluḳ selb olınduḳda ṭatsuz olur H
25 bu mıṣraʿ : -E
26 baʿżı nüsḫalarda bu mıṣraʿ Ṭatlu şīrīn oldı ṭatsuz bī-meze vāḳiʿ olmış : basīṭi şīrīn ile şūr'dur H
27 ʿalā hāẕa't-taḳdīr : -E
28 şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle : şīn'üñ kesri

taḫtaniyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ[1] kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭī ve nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür ṭatlu dimekdür.[2]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bād-bīzen fāʿilātün **bād-zen hem** fāʿilātün **yelpeze** fāʿilāt **bā-meze ṭat** fāʿilātün **lu vu ṭatsuz** fāʿilātün **bī-meze** fāʿilāt

38 **Ḥabbe dāne ḫūşe adı sünbüle [H. 172a]**

Dabbe gön bardaḳ kilindür bülbüle

Ḥabbe ḥā-ı mühmele ve müşeddede[3] bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla[4] ve hā-ı ġayr-i[5] melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de dāne dirler. Meṣelā buġday dānesi ve arpa dānesi[6] ve sāʾir ḥubūbātdan ne ki var ise cümlesine dinür.[7] ʿArabī'de daḫı **ḥabbe** dirler. Bunuñ aṣlı[8] ʿArabī'dür. Türkī'de ve Fārsī'de[9] müstaʿmel ve meşhūrdur.[10] Ḫūşe ḫā-ı muʿceme żammıyla[11] ve vāv-ı aṣliyye sükūnı[12] ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[13] ve hā-ı ʿalāmetle[14] Fārsī'dür. Türkī'de sünbüle dirler.[15] **[Z. 110b]** Ammā sünbüle **[E. 217b]** ḫūşe lafẓınuñ ʿArabī'sidür.[16] Türkī maʿnāsı ile tefsīr olınmışdur.[17] Bunuñ Türkīsi ṣalḳım ve başaḳdur.[18] Meṣelā arpa ve buġday başaġı ve ḫurmā[19] ve üzüm ṣalḳımı[20] gibi nesneye dirler.[21] Nitekim[22] baʿżı nüsḫada ḫūşe ṣalḳımdur. ʿArabca sünbüle vāḳiʿ olmışdur. Nefsü'l-emrde bu mıṣraʿ evvelki mıṣrāʿdan münāsibdür.

---

1 yā-ı müṣennāt-ı taḫtaniyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ : yāʾnuñ sükūnıyla ve rā'nuñ E
2 ve ʿalā haẓa't-taḳdīr şīrīn şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve yā-ı… ṭatlu dimekdür : -H
3 mühmele ve müşeddede : mühmele ve müşedded Z; mühmelenüñ fetḥalarıyla ve müşedded H
4 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla : bā-ı meftūḥa-ı muvaḥḥade ile H
5 ġayr-i : -E
6 meṣelā buġday danesi ve arpa dānesi : yaʿnī buġday, darıya H
7 cümlesine dinür : cümleye dinilür Z
8 bunuñ aṣlı : aṣlı E; aṣlında H
9 Türkī'de ve Fārsī'de : Fārsī'de ve Türkī'de Z; Fārsī'de H
10 müstaʿmel ve meşhūrdur : müstaʿmeldür E; müşterekdür H
11 muʿceme żammıyla : muʿcemenüñ żammesiyle Z, H
12 vāv-ı aṣliyye sükūnı : vāv-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla Z; ve işbāʿ-ı vāv'la H
13 şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla : şīn'üñ fetḥiyle E; şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle H
14 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
15 dirler : dimekdür dimiş Z; dimekdür H
16 ḫūşe lafẓınuñ ʿArabī'sidür : ʿArabī'dür E, H
17 Türkī maʿnāsı ile tefsīr olınmışdur : -E, -H
18 ṣalḳum ve başaḳdur : yazılmışdur ki ṣalḳım ve başaḳ dirler H
19 ḫurmā : -E
20 arpa ve buġday başaġı ve ḫurmā ve üzüm ṣalḳımı : buġday başaġı H
21 nesneye dirler : nesnelere dirler Z; nesnelere dinür H
22 nitekim : -E

Ancaḳ şerḥ olınan nüsḫada böylece vāḳiʿ olmaġla aña tabʿan[1] iḫtiyār olınmışdur.[2] Dabbe dāl-ı mühmele müşedded bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla[3] ve hā-ı resmiyye ile[4] Fārsī'dür. Türkī'de gön bardaḳ dirler.[5] Meṣelā gönden düzüp[6] ve diküp içine ṣu ḳoyup içerler ve ābdest alurlar.[7] Ġālibā maṭara didükleri ṣu ḳabıdur ki[8] ʿArabca **maṭara** dirler. Kilindür Türkī'dür. Fārsī'de evvelki bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[9] ve lām'uñ sükūnıyla ve ikinci bā-ı muvaḥḥadenüñ daḫı żammesiyle[10] ve lām-ı meftūḥa ile[11] ve hā-ı **[H. 172b]** resmī ile[12] bülbüle dirler. Bir ẓarfdur ki içine şarāb ḳorlar. ʿArabī'de daḫı **bülbüle** dirler.[13] Aṣlı ʿArabī'dür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḥabbe dāne fāʿilātün **ḫūşe adı** fāʿilātün **sünbüle** fāʿilāt **dabbe gön bar** fāʿilātün **daḳ kilindür** fāʿilātün **bülbüle** fāʿilāt

39 **Büklemek oldı sigīzīden sütūr**

Ilḳıya dirler gevişdür nīş-ḫūr

Büklemek Türkī'dür yaʿni[14] at ve ḳātır ön ayaḳlarını yuḳaru[15] ḳaldurup öñüne şıçramaḳ gibi. Fārsī'de sīn-i mühmele ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ kesreleriyle[16] baʿżılar kāf-ı ʿArabī'le dimişler[17] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla[18] **[E. 218a]** ve zā-ı menḳūṭanuñ kesresiyle [19] ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan[20] yāʾnuñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[21] ve nūn-ı maṣdariyyenüñ sükūnıyla[1] sigīzīden dinür.

---

1 olmaġla aña tabʿan : -E, -Z
2 evvelki mışrādan münāsibdir. Ancaḳ şerḥ olınan … olınmışdur : evvelkiden iyüdür E
3 dāl-ı mühmele müşedded bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla : dāl'uñ fetḥi bāʾnuñ teşdīdiyle E
4 hā-ı resmiyye ile : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H; hā-ı resmiyye ile -E
5 dirler : dinür H
6 düzüp : -H
7 meṣelā gönden düzüp ve diküp içine ṣu ḳoyup içerler ve ābdest alurlar : -E
8 ġālibā maṭara didükleri ṣu ḳabıdur ki : meṣelā maṭara gibi ki E
9 evvelki bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle : bā'nuñ żammı E
10 bā-ı muvaḥḥadenüñ daḫı żammesiyle : bā'nuñ daḫı żammı E
11 lām-ı meftūḥa ile : ikinci lām-ı sākine ile H
12 hā-ı resmī ile : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
13 dirler : dinür H
14 yaʿni : -E
15 ayaḳlarını yuḳaru : ayaḳların yuḳaru Z; ayaḳların yuḳarı H
16 ʿAcemī'nüñ kesreleriyle : ʿAcem kesresiyle E; ʿAcem'üñ kesrleriyle H
17 baʿżılar kāf-ı ʿArabī'le dimişler : -E
18 yā-ı müṣennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla : yāʾnuñ sükūnıyla E
19 menḳūṭanuñ kesresiyle : muʿcemenüñ kesri E; muʿcemenüñ kesresiyle Z
20 ve āḫir-i ḥurūf-ı tehecci olan : -E; yā-ı āḫir ḥurūf-ı tehecciinüñ
21 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : dāl'uñ fetḥi E

ʿArabī'de **ḳamūş** maʿnāsınadur.[2] Sütür sīn-i mühmelenüñ[3] ve tā-ı müşennāt-ı fevḳaniyenüñ[4] żammeleriyle ve işbāʿ-ı vāv ile ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[5] sükūnıyla Fārsī'dür.[6] İsm-i ʿāmdur dörd ayaḳluya ıṭlāḳ olınur. Türkī'de ılḳı dirler. Çaġatay **[Z. 111a]** lisānıdur. Meṣelā[7] ṭavar dimekdür. ʿArabī'de **devābb** maʿnāsına.[8] Geviş kāf-ı meftūḥa ve vāv-ı meksūre[9] ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla[10] Türkī'dür. Fārsī'de nūn-ı meksūre ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ sükūnıyla ve şīn-i muʿceme-i sākine ile[11] ve ḫā-ı menḳūṭa żammıyla[12] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile[13] nīş-ḫūr dirler.[14] Şol nesnedür ki ṭavar[15] yem yidükden ṣoñra[16] baʿżı ḥayvānāt ʿalef yidükden ṣoñra tekrār boġazından çıḳarup **[H. 173a]** aġzıyla çiyner ve gevişür durur.[17]

Taḳṭīʿ-i Beyt

büklemek ol fāʿilātün **dı sigīzī** fāʿilātün **den sütūr** fāʿilāt **ılḳıya dir** fāʿilātün **ler gevişdür** fāʿilātün **nīş-ḫūr** fāʿilāt

40 **Inçḳırıḳ oldı zaġank ammā ārūġ**

Oldı gegirmek daḫı yalan dürūġ

[E. 218b] Inçḳırıḳ Türkī'dür. Fārsī'de zā-ı menḳūṭa ve ġayn-ı muʿceme[18] fetḥalarıyla ve nūn'la ve kāf'uñ[19] iskānlarıyla zaġank dirler. ʿArabī'de żamme-i fā ile **fuvāḳ** dirler.[20] Ārūġ elif-i memdūde ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle[21] ve vāv ile[1] ġayn-ı

---

1 nūn-ı maṣdariyyenüñ sükūnıyla : nūn'la H
2 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
3 mühmelenüñ : mühmele H
4 sīn-i mühmelenüñ ve tā-ı müşennāt-ı fevḳaniyenüñ : sīn'üñ ve tā'nuñ E
5 menḳūṭanuñ : menḳūṭa E
6 Fārsī'dür : -H
7 meṣelā : -E
8 maʿnāsına : gibi Z, H
9 vāv-ı meksūre : vāv-ı sākine E, Z
10 şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla : şīn'uñ sükūnıyla E; şīn-i sākine ile H
11 yā-ı … sākine ile : yā-ı taḥtiyye sükūnı ve şīn-i sākine E; şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla H
12 menḳūṭa żammıyla : menḳūṭanuñ żammesiyle Z, H
13 sükūn-ı rā-ı mühmele ile : rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H
14 dirler : dinür H
15 nesnedür ki ṭavar : nesnedür ki E; nesneye dirler ki ṭavar H
16 yem yidükden ṣoñra : -E, -Z
17 gevişür durur : gevşenür H
18 zā-ı menḳūṭa ve ġayn-ı muʿceme : zā-ı menḳūṭanuñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ Z, H
19 nūn'la ve kāf'uñ : nūn ve kāf E; nūn ve kāf'uñ Z
20 dirler : maʿnāsına H
21 rā-ı mühmelenüñ żammesiyle : rā'nuñ żammıyla E

muʿceme[2] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de gegirmek dirler.[3] Yaʿnī[4] ṭaʿāmı çoḳ yimekden ḥāṣıl olan gegirmege dirler.[5] ʿArabī'de **cüşā** dinür.[6] Yalan Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa[7] żammeleriyle ve vāv'uñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ[8] iskānlarıyla dürūġ dirler. ʿArabī'de **kiẕb** maʿnāsına.[9] Fārsī'de ve Türkī'de daḫı kiẕb dirler.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ınçḳırıḳ ol fāʿilātün **dı zaġank am** fāʿilātün **mā ārūġ** fāʿilāt **oldı gegir** fāʿilātün **mek daḫı ya** fāʿilātün **lan dürūġ** fāʿilāt

41 **İç yaġı pīh ü ḳaḳırdaḳ cezdere**

Dūde oba çadıra ḫayme çere [H. 173b]

İç yaġı Türkī'dür ki ḳoyunuñ ve ṣıġıruñ[11] içinden ḥāṣıl olan yaġdur.[12] Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesriyle[13] ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ[14] sükūnıyla ve hā-ı aṣlī[15] ile pīh **[E. 219a; Z. 111b]** dirler.[16] ʿArabī'de **şaḥm** maʿnāsınadur. Ḳaḳırdaḳ Türkī'dür. Meşelā iç yaġını[17] ṭavada eridüp ḳavurduḳdan ṣoñra ḳurıyup[18] ḳalanına ḳaḳırdaḳ dirler. Fārsī'de cīm-i meftūḥa ve zā-ı menḳūṭanuñ[19]süḳunıyla ve dāl-ı mühmelenüñ[20] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[21] fetḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle[22] cezdere dirler. ʿArabī'de **şuhāret** maʿnāsınadur.[23] Dūde evvelki dāl-ı mühmelenüñ żammıyla[1] ve vāv-ı sākine[2]

---

1 ile : -E
2 muʿceme : muʿcemenüñ Z, H
3 dirler : maʿnāsınadur H
4 yaʿnī : -E
5 ḥāṣıl olan gegirmege dirler : ḥāṣıl olur E
6 dinür : dirler H
7 menḳūṭa : menḳūṭanuñ Z, H
8 vāv'uñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ : vāv ve ġayn E
9 maʿnāsına : dinür Z
10 daḫı kiẕb dirler : müstaʿmeldir E; Fārsī'de ve Türkī'de daḫı kiẕb dirler -H
11 ḳoyunuñ ve ṣıġıruñ : ḳoyun ve ṣıġır E; ḳoyun ve ṣıġıruñ Z,
12 ḥāṣıl olan yaġdur : ḥāṣıl olur E; olan yaġdur H
13 kesriyle : kesresiyle Z
14 yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ : yā-ı taḥtiyyenüñ E
15 aṣlī : aṣliyye Z
16 dirler : dinür H
17 meşelā iç yaġını : iç E
18 eridüp ḳavurduḳdan ṣoñra ḳurıyup : ḳavurup yaġın alup E
19 zā-ı menḳūṭanuñ : zāʾnuñ E
20 dāl-ı mühmelenüñ : dāl E
21 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : -E
22 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı melfūẓa ile H
23 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

ve dāl-ı mühmele-i ṣānīnüñ fetḥasıyla[3] ve hā-ı ʿalāmetle[4] Fārsī'dür. Türkī'de oba dirler. Çadır Türkī'dür. Ehl-i sefer seferde ḳurup içinde otururlar.[5] Fārsī'de ḫā-ı muʿceme fetḥiyle[6] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyye[7] sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ile ve hā-ı ʿalāmetle[8] ḫayme dirler ve cīm-i ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ fetḥalarıyla ve hā-ı ʿalāmetle çere daḫı dinür ammā **ḫayme** aṣlında ʿArabī'dür. Fārsī'de müstaʿmeldür.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

iç yaġı pī fāʿilātün **h ü ḳaḳırdaḳ** fāʿilātün **cezdere** fāʿilāt **dūde oba** fāʿilātün **çadıra ḫay** fāʿilātün **me çere** fāʿilāt

42 **İç derūn hāmūn yazı ḳırañ kenār**

Oldı süpürge diken cārūb u ḫār [H. 174a]

İç Türkī'dür. Meṣelā bir nesnenüñ içerüsüne dirler.[10] Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[11] ve rā-ı ġayr-i **[E. 219b]** menḳūṭanuñ żammıyla[12] ve vāv'uñ ve nūn'uñ[13] iskānlarıyla derūn dirler. ʿArabī'de **dāḫil** maʿnāsına. Hāmūn hā-ı hevvezüñ fetḥiyle[14] ve elif ve mīm-i mażmūme ve vāv'uñ ve nūn'uñ[15] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de yazı dirler. Meṣelā ova ve ṣaḥrā gibi. ʿArabī'de **ṣaḥrā** maʿnāsınadur.[16] Ḳırañ ḳāf'uñ kesriyle[17] Türkī'dür. Uç dimekdür ki bir nesnenüñ ucı ve ġāyeti ve nihāyetidür.[18] Ekṣer memālikde istiʿmāl olınur ki[19] filān yerüñ ḳırañı dirler. Ġāyeti murād olınsa[20]

---

1 evvelki dāl-ı… żammıyla : dāl-ı evvel żammıyla E; evvelki dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle Z
2 vāv-ı sākine : vāv'uñ sükūnıyla H
3 dāl-ı mühmele-i ṣānīnüñ fetḥasıyla : dāl-ı ṣānī fetḥi E; ikinci dāl'uñ fetḥasıyla H
4 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
5 ehl-i sefer seferde ḳurup içinde otururlar : -E
6 ḫā-ı muʿceme fetḥiyle : ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla H
7 ḫā-ı muʿceme… taḥtaniyye : ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtaniyyenüñ Z,H
8 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
9 ammā ḫayme aṣlında ʿArabī'dür. Fārsī'de müstaʿmeldür : ḫayme ʿArabī'dür E, Z
10 içerüsine dirler : içerisi dimekdür H
11 mühmelenüñ fetḥiyle : mühmele fetḥiyle E; mühmelenüñ fetḥasıyla Z
12 menḳūṭanuñ żammıyla : menḳūṭa żammıyla E; menḳūṭanuñ żammesiyle Z
13 vāv'uñ ve nūn'uñ : vāv ve nūn'uñ Z
14 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
15 vāv'uñ ve nūn'uñ : vāv ve nūn E; vāv ile nūn'uñ Z
16 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
17 ḳāf'uñ kesriyle : ḳāf-ı meksūre Z; ḳāf'uñ kesriyle -H
18 ġāyeti ve nihāyetidür : ġāyeti gibi E
19 ki : -E
20 ġāyeti murād olınsa : -E

Fārsī'de kenār dirler.[1] Kāf-ı ʿArabī'nüñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla[2] ve elif ve rā-ı mühmele ile kenār[3] bu lafıẓ Türkī'de daḫı müstaʿmeldür.[4] ʿArabī'de **ġāyet** ve **nihāyet** maʿnāsınadur.[5] Süpürge Türkī'dür ki anuñla ev süpürürler. Fārsī'de **[Z. 112a]** cīm-i ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv'uñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla[6] cārūb dirler. ʿArabī'de **miknese** maʿnāsınadur.[7] Diken Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[8] ve medle ve āḫirinde rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ḫār dirler. ʿArabī'de **şevk** maʿnāsınadur.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

iç derūn hā faʿilātün **mūn yazı ḳı** faʿilātün **rañ kenar** faʿilāt **oldı süpür** faʿilātün **ge diken cā** faʿilātün **rūb u ḫār** faʿilāt

43 **Beñdeşe hem-tā digil hem-zād ikiz [H. 174b]**

Āb-gīr oldı göl ü deryā deñiz

Beñdeş Türkī'dür. Meṣelā iki nesne biri birine **[E. 220a]** beñzer olsa birbirinüñ[10] beñdeşidür dirler. Fārsī'de hā-ı hevvezüñ fetḥiyle[11] ve mīm-i sākine ve fetḥa-i tā-ı ḳaraṣet[12] ile ve medle hem-tā dinür.[13] ʿArabī'de **ʿadīl** ve **meṣīl**[14] ve **naẓīr** gibi. Hem-zād hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[15] ve mīm-i sākine ve zā-ı ʿArabiyye fetḥiyle[16] ve elif ve dāl-ı mühmelenüñ[17] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ikiz dirler. Meṣelā bile ṭoġmış iki uşaġa dirler ki bir ḳarından ṭoġa.[18] ʿArabī'de fetḥa ile[19] **tev'em** dirler. Āb-gīr elif-i

1 Ekṣer… dirler : meṣelā ṣaḥrā ḳırañı ve ṣaḥrā ucı ve kenārı ve memleket ḳırañı ve ucı ve kenārı dinür H
2 ʿArabī'nüñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla : ʿArab ve nūn fetḥiyle E
3 ve elif ve rā-ı mühmele ile kenār : -E
4 bu lafıẓ… müstaʿmeldür : Türkī'de daḫı meşhūrdur ve müstaʿmeldür Z; maʿnāsınadur H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
6 vāv'uñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla : vāv-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥade ile H
7 süpürge ……..miknese maʿnāsınadur : -E
8 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿceme fetḥiyle E; muʿcemenüñ fetḥasıyla Z
9 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
10 beñzer olsa birbirinüñ : beñzemek gibi bu bunuñ E; beñzerse birbirinüñ H
11 fetḥiyle : fetḥi E; fetḥasıyla Z
12 fetḥa-i tā-ı ḳaraṣet : fetḥa-i tā E; tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥiyle H
13 ve medle hem-tā dinür : hem-tā dirler E, Z
14 ve meṣīl : -E, -Z
15 hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla : hā'nuñ fetḥi E; hā-ı hevvezüñ fetḥiyle H
16 ve zā-ı ʿArabiyye fetḥiyle : ve fetḥa-i zā-ı ʿArabiyye ile Z; zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla H
17 mühmelenüñ : -E
18 ki bir ḳarından ṭoġa : -E
19 fetḥa ile : -E

memdūde ve bā-ı muvaḥḥadenüñ[1] sükūnıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ kesriyle[2] ve yā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de göl dirler. Meṣelā çuḳurlarda yıġılup cemʿ ü ḥabs olan ṣudur.[4] Ol yirlere daḫı göl dirler.[5] ʿArabī'de **ġadīr** dirler.[6] Deryā dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[7] ve rā-ı mühmele sükūnıyla[8] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle[9] ve elif ile[10] Fārsī'dür. Türkī'de deñiz dirler. ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[11] **baḥr** dirler.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

beñdeşe hem- fāʿilātün **tā digil hem-** fāʿilātün **zād ikiz** fāʿilāt **āb-gīr ol** fāʿilātün **dı göl ü der** fāʿilātün **yā deñiz** fāʿilāt

44 **Gūr-ḫāne daḫmedür giñiş firāḫ [H. 175a]**

Hem çaḳal çaḳıl şeġal[13] ü senglāḫ

[E. 220b; Z. 112b] Gūr-ḫāne daḫme ile tefsīr olınmış. Gerçi[14] ammā gūr-ḫāne Fārsī'dür.[15] Aṣlı ḫāne-i gūrdur. ʿAlem olmaġla mużāfun ileyhi taḳdīm olınmışdur. Daḫme daḫı Fārsī'dür.[16] Bunlaruñ Türkī'si sīn'ledür sīn-i meksūre ile[17] maḳbere maʿnāsı murād olınmış ammā ḥaḳīḳat[18] gūr-ḫāne daḫı iki kelimeden mürekkebdür ki her biri birer maʿnāya müstaḳillen delālet ider.[19] Gūr kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle bu maʿnāya gelür.[20] Ḫāne maʿrūfdur her biri birer maʿnāya delālet ider.[21] Türkī'de mezār dinür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve

---

1 muvaḥḥadenüñ : muvaḥḥade E
2 ʿAcem'üñ kesriyle : ʿAcem kesriyle E; ʿAcem'üñ kesresiyle Z
3 ḥuṭṭī ve rā-ı.. iskānlarıyla : müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve rā-ı mühmele ile H
4 yıġılup cemʿ … ṣudur : yıġılup cemʿ olan ṣudur E; biriküp cemʿ ü ḥabs olınan ṣulardur H
5 ol yirlere daḫı göl dirler : -E
6 dirler : gibi Z; maʿnāsına H
7 mühmelenüñ fetḥiyle : mühmele fetḥiyle E; mühmelenüñ fetḥasıyla Z
8 rā-ı mühmele sükūnıyla : rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla Z; rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile H
9 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle : yāʾnuñ fetḥi E; yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ fetḥiyle H
10 elif ile : medle H
11 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bāʾnuñ fetḥiyle; fetḥa ile H
12 dirler : maʿnāsınadur Z, H
13 şeġal : şuġal E, H
14 gerçi : -E
15 daḫme ile tefsīr olınmış. Gerçi ammā gūr-ḫāne Fārsī'dür : -H
16 daḫme daḫı Fārsī'dür : -H
17 sīn-i meksūre ile : -H
18 maḳbere maʿnāsı murād olınmış; ammā ḥaḳīḳat : -E, -Z
19 daḫı iki … delālet ider : iki kelimedür E; iki kelime Fārsī'den mürekkeb bir isimdür ki H
20 kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle bu maʿnāya gelür : ḳabr maʿnāsınadur E, Z
21 ḫāne maʿrūfdur her biri birer maʿnāya delālet ider : ḫāne ise maʿrūfdur Z; ḫāne ev E

mīm-i meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile daḫme dinür.[1] ʿArabī'de bu terkībe cümleten **ḳabr** dinür.[2] Giñiş Türkī'dür. Yaʿnī bol dimekdür ki ḫilāfı ṭardur.[3] Fārsī'de fā-ı meksūre[4] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ve ḫā-ı muʿceme ile firāḫ dinür.[5]ʿ Arabī'de **vāsiʿ** maʿnāsınadur.[6] Çaḳal Türkī'dür. Bir cān-verdür ṭaġlarda olur.[7] Fārsī'de fetḥa-i şīn-i muʿceme[8] ve ġayn-i menḳūṭa ile ve elif ile lām iskānlarıyla [9] şeġāl dirler. ʿArabī'de medle ve fetḥa-i vāv'la **ibn āvā** dinür.[10] Çaḳıl Türkī'dür. Deryā kenārında ufaḳ[11] taşlu yire dirler.[12] Fārsī'de sīn-i mühmele ve nūn-ı sākine ve kāf'dan ṣoñra lām elif ve ḫā-ı muʿceme ile senglāḫ dirler. ʿArabī'de fetḥ ve teşdīdle **cerret** dirler.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gūr-ḫāne fāʿilātün **daḫmedür gi** fāʿilātün **ñiş firāḫ** fāʿilāt **hem çaḳal ça** fāʿilātün **ḳıl şeġāl u** fāʿilātün **senglāḫ** fāʿilāt

45 **Loḫusa zāc oldı mamı pīşyār [E. 221a; H. 175b]**

Bu yıl imsāl oldı bıldır oldı pār

Loḫusa Türkī'dür. Henüz[14] ṭoġurmış ʿavrata dirler. Fārsī'de zā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[15] ve elif ve cīm-i ʿArabī'nüñ sükūnıyla[16] zāc dirler. ʿArabī'de **nufesā** maʿnāsınadur.[17] Mamı Türkī'dür. Ebe didükleri ʿavratdur ki oġlan ṭoġurur. Fārsī'de kesre-i bā-ı ʿAcemī'le ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ[18] iskānlarıyla ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan[19] yā-ı meftūḥadan ṣoñra elif'le[1] ve rā-ı

1 Türkī'de mezār dinür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve ḫā-ı… daḫme dinür –E, -Z
2 bu terkībe cümleten ḳabr dinür : Türkī'de ḳabr dinür E; ḳabr maʿnāsınadur H
3 ki ḫilāfı ṭardur : -E; ḫilāfı ṭardur H
4 fā-ı meksūre : fāʾnuñ kesriyleE; fā-ı meksūre ile Z
5 ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ve ḫā-ı muʿceme ile firāḫ dinür : firāḫ dirler E, Z
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
7 ṭaġlarda olur : -E
8 fetḥa-i şīn-i muʿceme : żamme-i şīn E
9 lām iskānlarıyla: lām'uñ iskānlarıyla Z; lām'la H
10 medle ve fetḥa-i vāv'la ibn āvā dinür : ibn āvā dirler, elif-i memdūde ile Z; ibn āvā dirler E
11 deryā kenārında ufaḳ : -Z, -H
12 taşlu yire dirler : taşlu yirlerde E; ṭaşlı yire dirler H
13 dirler : dinür Z; maʿnāsına H
14 henüz : yeñi E
15 zā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : zā'nuñ fetḥi E; zā-ı menḳūṭanuñ fetḥiyle H
16 ʿArabī'nüñ sükūnıyla: sükūnıyla E; ʿArabī ile H
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
18 yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve şīn-i muʿcemenüñ : yā-ı taḥtiyye ve şīn-i muʿceme E
19 āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan : -E

mühmele[2] ile pīşyār dinür. ʿArabī'de **ḳābile** maʿnāsına.[3] Bu yıl Türkī'dür. Fārsī'de elif-i meksūre ve mīm-i sākine ve sīn-i mühmele-i meftūḥa[4] ve elif ve lām ile imsāl dirler. Bu kelimenüñ[5] tafṣīli ve ḳāʿidesi[6] on üçünci ḳıṭʿada imrūz **[Z. 113a]** lafẓında geçmişdür. ʿArabī'de **hāẕa'l-ʿām** gibidür. Bıldır Türkī'dür. Yaʿnī geçen sene dimekdür.[7] Fārsī'de bā-ı ʿAcem fetḥasıyla[8] ve elif ve rā-ı mühmele ile pār dirler. ʿArabī'de **ʿāmü'l-evvel**[9] gibidür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

loḫusa zā fāʿilātün **c oldı mamı** fāʿilātün **pīşyār** fāʿilāt **bu yıl imsā** fāʿilātün **l oldı bıldır** fāʿilātün **[E. 221b] oldı pār** fāʿilāt

46 **Hem çerīden otlamaḳ otla bi-çer**

Otçı vu çerçi pizişk ü pīlever [H. 176a]

Çerīden cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla[10] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[11] ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ile[12] Fārsī'dür. Türkī'de otlamaḳ maʿnāsınadur.[13] Yaʿnī ḥayvānātuñ ot otlamasına dirler.[14] ʿArabī'de fetḥ-i rā-ı mühmele[15] ile **retʿ** maʿnāsınadur.[16] Otla Türkī'dür. Yaʿnī otlamaġa emr itmekdür.[17] Fārsī'de bā-ı müfredenüñ kesresiyle[18] ve cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla[19] ve rā-ı mühmelenüñ[20] sükūnıyla bi-çer dirler.[21] ʿArabī'de **irtaʿ**

---

1 yā-ı meftūḥadan ṣoñra elif'le : yā-ı meftūḥa ve elif E, Z
2 mühmele : ġayr-i menḳūṭa Z, H
3 maʿnāsına : dirler Z
4 sīn-i mühmele-i meftūḥa : sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle H
5 bu kelimenüñ : bunuñ E
6 ve ḳāʿidesi : -E, -Z
7 yaʿnī geçen sene dimekdür : -E
8 ʿAcem fetḥasıyla : ʿAcemiyye'nüñ fetḥasıyla Z
9 ʿāmu'l-evvel : ʿām-ı evvel Z, H
10 ʿAcem'üñ fetḥasıyla : ʿAcem fetḥiyle; ʿAcem'üñ fetḥiyle H
11 rā-ı mühmelenüñ kesresiyle : rā'nuñ kesriyle E; rā-ı mühmelenüñ kesriyle H
12 ve yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla ve dāl-ı… ve nūn-ı sākine ile : -E, -Z
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
14 ḥayvānātuñ ot otlamasına dirler : ḥayvānātuñ ot otlaması gibi Z; ḥayvānāt otlaması gibi E
15 fetḥ-i rā-ı mühmele : fetḥa ile E, Z
16 fetḥa ile retʿ maʿnāsınadur : retʿ maʿnāsına : E
17 otlamaġa emr itmekdür : emrdür otlamaġa H
18 kesresiyle : kesri E
19 fetḥasıyla : fetḥi E
20 mühmelenüñ : mühmele E
21 dirler : dinür Z, H

gibi.[1] Otçı Türkī'dür. Meṣelāʿuşşāb didükleri kimsedür ki emrāża devā olacaḳ otlar ṣatar.[2] Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ ve zā-ı ʿArab'uñ kesreleriyle[3] ve şīn-i muʿcemenüñ[4] ve kāf'uñ iskānlarıyla[5] pizişk dinür.[6] ʿArabī'de **ʿuşşāb** dinür.[7] Çerçi Türkī'dür. Yaʿnī boncuḳcı ve ḫurdacı[8] ve yaymacı[9] dirler. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[10] ve āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan[11] yā-ı sākine ve lām'uñ ve vāv'uñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[12] pīlever dirler. ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ[13] fetḥiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[14] **ṣaydelān** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem çerīden fāʿilātün **otlamaḳ ot** fāʿilātün **[E. 222a] la bi-çer** fāʿilāt **otçı vu çer** fāʿilātün **çi pizişk u** fāʿilātün **pīlever** fāʿilāt

47 **Gevdede āmās şişdür ābile**

Ten ḳabarcuġı ṣunuñdur gūbile [H. 176b]

Āmās elif-i memdūde ile[15] ve mīm-i meftūḥa ve elif ve sīn-i mühmele ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de **[Z. 113b]** gevdede şişdür yaʿnī gevdede olan şişe dirler.[17] ʿArabī'de **verem** dirler.[18] Ābile elif-i memdūde ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[19] ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle[20] Fārsī'dür. Türkī'de ten ḳabarcıġı dirler. Meṣelā insānuñ baʿżı ʿużvunda yā elinde yā ayaġı ayaġı tabanında[21] veyā ġayri yirinde peydā olup[22] çıḳan

1 ʿArabī'de irtaʿ gibi : -E, -Z
2 ʿuşşāb didükleri… otlar ṣatar : baʿż-ı emrāża devā olur. Otlar ṣatan ādeme dirler E, Z
3 ʿArab'uñ kesreleriyle : ʿArabī'nüñ kesreleriyle Z
4 şīn-i muʿcemenüñ : şīn'üñ E; şīn-i muʿceme H
5 iskānlarıyla : sükūnıyla H
6 dinür : dirler Z
7 dinür : maʿnāsınadur H
8 ve ḫurdacı : -E
9 ve yaymacı : ki yaymacı daḫı H
10 ʿAcem'üñ kesresiyle ʿAcem kesriyle E
11 āḫir-i ḥurūf-ı teheccī olan : -E
12 ve lām'uñ ve vāv'uñ fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -E
13 mühmelenüñ : -E
14 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : yā-ı müṣennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla H; yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla -E
15 ile : -H
16 sīn-i mühmele ile : sīn iskānlarıyla E
17 gevdede şişdür; yaʿnī gevdede olan şişe dirler: gevdede olan şişe dirler E; …..şīşdür H
18 dirler : dinür Z
19 muvaḥḥadenüñ kesresiyle : muvaḥḥade kesri E
20 hā-ı ʿalāmetle . hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
21 yā elinde yā ayaġı ayaġı tabanında : -E
22 veyā ġayri yirinde peydā olup : peydā olur E, Z

ḳabarcuġa dirler.[1] ʿArabī'de żamme ile **cüderī** ve feṯḥ-i nūn ve sükūn-ı bā-ı muvaḥḥade[2] ile **nebc** daḫı dinür.[3] Ṣunuñdur terkībi Türkī'dür.[4] Yaʿnī ṣu[5] ḳabarcuġı dimekdür. Meṣelā yaġmur yaġduḳda ṣu üzerinde ḥāṣıl olan ḳabarcuḳ dimekdür.[6] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammı[7] ve vāv-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[8] ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile gūbile dinür.[9] ʿArabī'de **ḥabāb** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

gevdede ā fāʿilātün **mās şişdür** fāʿilātün **ābile [E. 222b]** fāʿilāt **ten ḳabarcū** fāʿilātün **ġı ṣunuñdur** fāʿilātün **gūbile** fāʿilāt

48 **Kih kiçidür mih uludur ayva bih**

Hem gürūha yumaḳ u dügüm girih

Kih kāf-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[10] ve hā-ı aṣliyye ile Fārsī'dür. Türkī'de kiçi dirler.[11] Ekṣer sinn u sālda istiʿmāl olınur küçük dirler.[12] Yaʿnī küçük ḳarındaş diyecek yirde[13] kiçi ḳarındaş dirler.[14] **[H. 177a]** Yaʿnī yaşda küçükdür dimekdür kiçi ḳardaş dirler. Küçük ḳardaş murād eyleseler[15] ʿAcem birāder-i kihter dir ammā[16] mertebede daḫı[17] istiʿmāli keṣirdür.[18] Yaʿnī ednā ve aʿlā diyecek yirde ʿAcem kih ü mih dirler.[19] Ḥāṣılı kih lafẓı Fārsī'de gāh sinn ü sālda ve gāh[20] mertebede müstaʿmel bir luġatdur.[21] ʿArabī'de **ednā** ve **ṣaġīr**[22] gibi. Mih mīm-i meksūre ve hā-ı aṣliyye ile[23]

---

1 çıḳan ḳabarcuġa dirler : çıḳar E
2 muvaḥḥade : -E
3 daḫı dinür : dirler E
4 ṣunuñdur terkībi Türkī'dür : ṣunuñ Türkī'dür E
5 ṣu : ṣunuñ E; ṣuyuñ Z
6 olan ḳabarcuḳ dimekdür : olur ḳabarcuḳ dirler H
7 żammı : żammesiyle Z, H
8 bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle : bā'nuñ kesriyle E
9 dinür : dirler H
10 ʿArabī'nüñ kesresiyle : ʿArab'uñ kesri E
11 dirler : dinür H
12 küçük dirler : -H
13 küçük ḳarındaş diyecek yirde : küçük ḳarındaş dimek murād eyleseler Z; küçük diyecek yirde H
14 kiçi ḳarındaş dirler : filān filāndan kiçidir H
15 yaʿnī yaşda küçükdür dimekdür, kiçi ḳardaş dirler. Küçük ḳardaş murād eyleseler : -E, -Z
16 ammā : ve E
17 daḫı : -E, -H
18 istiʿmāli keṣirdür : istiʿmāl iderler E
19 dirler : dir H
20 gāh…. gāh : gerek….gerek H
21 ḥāṣılı kih lafẓı Fārsī'de gāh sinn ü sālda ve gāh… bir luġatdur : -E; ḥaṣılı … iʿtibār olınur H
22 ednā ve ṣaġīr : ṣaġīr ve ednā Z, H
23 ve hā-ı aṣliyye ile : ve hā-ı melfūẓa ile H; ve hā-ı aṣliyye ile -E

Fārsī'dür. Türkī'de ulu dirler ki kih lafẓınuñ tamām-ı[1] muḳābilidür. Bu daḫı[2] kih gibigerek sinn ü sālda gerek mertebede istiʿmālātda ʿAcem'de meşhūrdur.[3] ʿArabī'de **kebīr** ve **ʿaẓīm** ve **seyyid** maʿnālarına gelür.[4] Ayva Türkī'dür. Meşhūr mīvedür.[5] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[6] ve hā-ı melfūẓa[7] ile bih dirler. ʿArabī'de **sefercel [Z. 114a]** dirler.[8] Ṭatlusınuñ ṭabīʿatı ṣovuḳdur yaşdur.[9] Ekşisinüñ ṭabīʿatı ṣovuḳdur ḳurıdur.[10] miʿdeye ḳuvvet virür. Ḳuşmaġı menʿ ider ṭaʿāmı hażm itdirür.[11] Eger ṭaʿāmından muḳaddem yiseler ḳābıżdur ṭaʿāmdan ṣoñra yeseler müshildür.[12] Ḳoḳusından nefse sürür ḥāṣıl **[E. 223a]** olur ve tāze çiçegi ṣudāʿı teskīn ider ve dimāġa ve ḳalbe ḳuvvet virür. Ammā çoḳ tenāvül eylemek ḳulunc īrāṣ ider.[13] Iṣlāḥı şeker ve bal ile terbiye eylemekdür.[14] Gurūha kāf-ı ʿAcem żammı[15] ve rā-ı mühmele ve vāv iskānlarıyla[16] ve hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[17] ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de yumaḳ dirler. Yaʿnī iplik ve panbuḳ yumaġı gibi.[18] Taʿrīb idüp ʿArabī'de[19] **cürūhaḳ** dirler. Dügüm Türkī'dür. Yaʿnī bir nesneye dügüm **[H. 177b]** urup bağladuḳları dügüme dirler.[20] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ[21] kesreleriyle ve hā-ı melfūẓa ile girih dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ żammesiyle[22] ve ḳāf-ı sākine ile[23] **ʿuḳde** dinür.[24]

---

1 tamām-ı : -E, -Z
2 bu daḫı : -H
3 gerek sinn ü gerek mertebede… meşhūrdur : sinn ü mertebe ve sālda istiʿmāl iderler E
4 kebīr ve ʿaẓīm ve seyyid maʿnālarına gelür : kebīr ve ʿaẓīm gibi E
5 meşhūr mīvedür : meşhūrdur, mīvedür H
6 bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle : bāʾnuñ kesriyle E
7 hā-ı melfūẓa : hā-ı aṣlī H
8 dirler : dinür H
9 yaşdur : -E
10 ekşisinüñ ṭabīʿatı ṣovuḳdur, ḳurıdur : -E
11 hażm itdirür: ider E
12 eger ṭaʿāmından muḳaddem yeseler ḳābıżdur, ṭaʿāmdan ṣoñra yeseler müshildür : -E
13 tenāvül eylemek kulunc īrāṣ ider : yimek ḳulunc peydā ider E
14 şeker ve bal ile terbiye eylemekdür. : şekerdür ve baldur E
15 ʿAcem żammı : ʿAcem'üñ żammesiyle Z; ʿAcem'üñ H
16 mühmele… iskānlarıyla : mühmele ve vāv'la Z; mühmelenüñ żammeleriyle ve vāv-ı sākine H
17 hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla : hāʾnuñ fetḥiyle E
18 panbuḳ yumaġı gibi : panbuḳ yumaġı Z; penbe yumaġı E
19 taʿrīb idüp ʿArabī'de : ʿArabī'de E; taʿrīb idüp Z
20 dügüm urup bağladuḳları dügüme dirler : bağladuḳları dügümdür Z; dügümlemek E
21 kāf-ı ʿAcem'üñ ve rā-ı mühmelenüñ : kāf-ı ʿAcem ve rā-ı mühmele E
22 żammesiyle : żammıyla H
23 ʿayn-ı mühmelenüñ żammesiyle ve ḳāf-ı sākine ile : -E; ve ḳāf-ı sākine ile -H
24 dinür : maʿnāsınadur H

Taḳṭīʿ-i Beyt

kih kiçidür fāʿilātün **mih uludur** fāʿilātün **ayv abih** fāʿilāt **hem gürūha** fāʿilātün **yumaḳ u dü** fāʿilātün **güm girih** fāʿilāt

49 **Encümen ābisten ü zāden dimek**

Dernek ü yüklü ṭoġurmaḳ renc emek

Encümen elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabī'nüñ żammesiyle[1] ve mīm-i meftūḥa ve āḫirinde nūn'uñ sükūnıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de dernek dirler. Mıṣraʿ-ı şānīnüñ ṣadrında vāḳiʿdür.[3] ʿArabī'de **cemʿ** ve **maḥfil [E. 223b]** dimek.[4] Ābisten elif-i memdūde ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesriyle[5] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla[6] ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de yüklü dinür. Yaʿnī yüklü ʿavratdur ki ḳarnında veledini getürür.[7] ʿArabī'de ḥāmile maʿnāsınadur.[8] Zāden zā-ı menḳūṭanuñ fetḥasıyla[9] ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[10] ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ṭoġurmaḳ maʿnāsınadur ki[11] mıṣraʿ-ı şānīde meẕkūrdur. **[Z. 114b]** Ṭoġmaḳ maʿnāsına daḫı gelür.[12] ʿArabī'de **tevellüd** ve **vilādet** gibi. Renc rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[13] ve nūn ile cīm-i ʿArabī'nüñ[14] **[H. 178a]** iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de emek dirler. Yaʿnī zaḥmet ve meşaḳḳat gibi. ʿArabī'de fetḥ-i tā ve ʿayn ve sükūn-ı bā ile **taʿab** maʿnāsınadur. [15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

encümen ā fāʿilātün **bisten ü zā** fāʿilātün **den dimek** fāʿilāt **dernek ü yük** fāʿilātün **lü ṭoġurmaḳ** fāʿilātün **renc emek** fāʿilāt

---

1 ʿArabī'nüñ żammesiyle : ʿArab'uñ żammı E
2 āḫirinde nūn'uñ sükūnıyla : nūn-ı sākine ile E, Z
3 ṣadrında vāḳiʿdür : ki mıṣraʿ-ı şānīnüñ ibtidāsında ẕikr olınmışdur H; … ṣadrında vāḳiʿdür -E
4 dimek : maʿnāsınadur Z, H
5 kesriyle : kesresiyle Z, H
6 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla… fetḥiasıyla: sīn'iñ sükūnıyla ve tā-ı fevḳiyye fetḥi E
7 ʿavratdur ki ḳarnında veledini getürür : ʿavrat ki ḳarnında veled getüre Z, H
8 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
9 menḳūṭanuñ fetḥasıyla : ʿArab'uñ fetḥi E; ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla Z
10 elif ile ve dāl-ı… fetḥasıyla : elif ile ve dāl'uñ fetḥi E; medle ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
11 maʿnāsınadur ki : maʿnāsına bu daḫı Z; maʿnāsına da gelür H
12 mıṣraʿ-ı şānīde meẕkūrdur. Ṭoġmaḳ maʿnāsına daḫı gelür: mıṣraʿ-ı şānīde gelmişdür E; mıṣraʿ-ı şānīde meẕkūrdur. Ṭoġmaḳ maʿnāsına daḫı gelür -H
13 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā-ı meftūḥa E; rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
14 cīm-i ʿArabī'nüñ : cīm'üñ E, Z
15 fetḥ-i… maʿnāsınadur : tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyyenüñ fetḥasıyla taʿab dirler Z; taʿab dinür H

50 **Hem dıraḫt u şāḫ aġaç daḫı budaḳ**

Mī-nihend ḳorlar nihādendür ḳomaḳ

Dıraḫt dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle[1] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[2] ve ḫā-ı muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetün[3] iskānlarıyla Fārsī'dür.**[E. 224a]** Türkī'de aġaç dirler. ʿArabī'de **şecer** maʿnāsınadur. Fārsī'de dıraḫt Türkī'de aġaç taʿmīm üzeredür. Meselā aġaç ki[4] kesilmemiş ola her ne şekl olırsa olsun aña dıraḫt dirler. Yaş olsun ḳuru olsun yimiş virsün virmesün farḳı yoḳdur ammā kesilen aġaca Fārsī'de dıraḫt dimezler[5] çūb dirler.[6] Şāḫ şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla ve medle ve ḫā-ı muʿcemenüñ[7] sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de budaḳ dirler. Meṣelā[8] aġaç budaġı dimekdür.[9] ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ żammıyla **ġuṣn** dirler.[10] Mī-nihend nihāden'den fiʿl-i mużāriʿdür ve cemʿdür.[11] Müfredi mī-nihed'dür. Ammā ekṣer nüsḫada[12] mī-nihed vāḳiʿdür ve tefsīri cemʿiyle[13] ḳorlar dinilmiş.[14] Bu taḳdīrce mī-nihend olmaḳ[15] iḳtiżā ider. Allāhu aʿlem vezne bir miḳdār ṣaḳīl görinür.[16] Eger[17] mī-nihed ḳor hem nihādend ḳomaḳ olsa[18] münāsib idi. Mī-nihend kelimesinde olan mī[19] lafẓı ḥāle delālet ider.[20] **Maʿlūm ola ki** ḳāʿide-i Fürs üzere fiʿl-i mużāriʿüñ evveline mī veyāḫud[21] hemī lafẓı dāḫil olırsa mużāriʿ ḥāle maḫṣūṣ olur. **[H. 178b]** Bunda böyledür. Yaʿnī şimdi ḳor dimek olur.[22] Nihāden nūn-ı meksūre ve hā-ı hevvezün

---

1 mühmelenüñ kesresiyle : mühmele kesri E
2 mühmelenüñ fetḥasıyla : mühmele fetḥi E
3 ḫā-ı muʿcemenüñ ve tā-ı ḳaraşetüñ : ḫā-ı muʿceme ve tā-ı ḳaraşet E
4 aġaç ki : -E
5 ola ……. dimezler : kesilmemiş aġaçdur; ammā kesilen aġaca Fārsī'de dıraḫt dimezler E; yaş olsun, ḳurı olsun, yimiş virür olsun, virmez olsun farḳı yoḳdur, cümlesine dıraḫt dinür H
6 çūb dirler : çūb dinür E; çūb dinür -H
7 muʿcemenüñ fetḥasıyla ve medle ve ḫā-ı muʿcemenüñ : muʿceme fetḥi ve elif ve ḫā-ı muʿceme E; muʿcemenüñ ve elif ve ḫā-ı muʿcemenüñ Z
8 meṣelā : -E
9 dimekdür : dimek E
10ġayn-ı… dirler: ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ġaṣn dirler Z; ġayn'ıñfetḥiyle ġaṣn dinür E
11 mużāriʿdür ve cemʿdür : mużāriʿ cemʿidür E; mużāriʿüñ cemʿidür Z
12 nüsḫada : nüsḫalarda Z
13 cemʿiyle : -E
14 dinilmiş : dinilmişdür Z
15 ekṣer.. olmaḳ : tefsīri cemʿle ḳorlar, vāḳiʿ olmaġla nihend olmaḳ H
16 Allāhu aʿlem vezne bir miḳdār ṣaḳīl görinür : -E
17 eger : -Z, -H
18 olsa : -Z, -H
19 mī-nihend kelimesinde olan mī : -E
20 lafẓı ḥāle delālet ider : lafẓı ḥāle delālet eyler Z; ḥāle delālet ider H
21 veyāḫud : yā E, Z
22 bunda böyledir. Yaʿnī şimdi ḳor dimek olur : -E; …ḳorlar dimek olur H

fetḥasıyla ve elif ile[1] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[2] ve nūn-ı sākine ile **[Z. 115a]** Fārsī'dür. Türkī'de ḳomaḳ maʿnāsına maṣdardur.[3] ʿArabī'de vāv-ı meftūḥa ile **vażʿ** gibi.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

[E. 224b] hem dıraḫt u fāʿilātün **şāḫ aġaç da** fāʿilātün **ḫı budaḳ** fāʿilāt **mī-nihend ḳor** fāʿilātün **lar nihāden** fāʿilātün **dür ḳomaḳ** fāʿilāt

51 **Servle kendir kenefş ile kenev**

Laḳ daḫı şālaḳ pelās u yeñi nev

Serv Türkī'dür. Bir meşhūr mevzūn ağaçdur ki[5] maḥbūblaruñ[6] ḳaddine teşbīh iderler. Fārsī'de kāf'uñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla[7] ve fā-ı sākine ve şīn-i muʿcemenüñ[8] sükūnıyla kenefş dirler. ʿArabī'de daḫı **serv** dirler.[9] Luġat-ı müşterekedendür ve meşhūrdur.[10] Kendir Türkī'dür. Bir aṣl otuñ adıdur ki ḳışrını döküp terbiye idüp[11] andan[12] iplik egirürler ve urġan bükerler[13] ve biz daḫı ṭoḳurlar.[14] Fārsī'de kāf'la nūn'uñ fetḥalarıyla[15] ve vāv-ı sākine ile kenev daḫı[16] dirler. Vāv'dan bedel bā-ı muvaḥḥade ile keneb daḫı dirler.[17] ʿArabī'de ḳāf-ı meksūre ve nūn-ı meftūḥa[18] ve teşdīdle **ḳınnab** dirler. Laḳ lām-ı meftūḥa ve ḳāf-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de pelās maʿnāsınadur.[19] Meṣelā eski[20] çul gibi ve şāl ve emṣāli köhnelere dinür.[21] Şālaḳ daḫı

---

1 hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla ve elif ile : hāʾnuñ fetḥi E; hā-ı hevvezüñ fetḥiyle ve elif ile H
2 mühmelenüñ fetḥasıyla : mühmele fetḥi E; mühmelenüñ fetḥiyle H
3 maʿnāsına maṣdardur : maʿnāsınadur H
4 vāv-ı meftūḥa ile vażʿ gibi : vażʿ maʿnāsına H
5 serv Türkī'dür. Bir meşhūr mevzūn ağaçdur ki : serv maʿlūmdur E
6 maḥbūblaruñ : maḥbūblar E
7 kāf'uñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla : kāf ve nūn fetḥalarıyla E
8 muʿcemenüñ : muʿceme E
9 daḫı serv dirler : serv dinür E, Z
10 luġat-ı.. meşhūrdur : luġat-ı müşterekedür E; müşterekdür ki elsine-i müteʿaddidede serv dinür H
11 ki ḳışrını döküp terbiye idüp : ḳışrını terbiye idüp Z; bir aṣl… terbiye idüp -E
12 andan : -Z, -H
13 iplik … bükerler : urġan bükerler ve iplik egirürler H; iplik egirürler ve urġan yaparlar E
14 ve biz daḫı ṭoḳurlar : -E
15 fetḥalarıyla : fetḥasıyla H
16 daḫı : -H
17 vāv'dan… dirler : vāv'dan bedel bā'yla keneb daḫı dinür H; vāv'dan bedel… keneb daḫı -E
18 ve nūn-ı meftūḥa : -E
19 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
20 eski : eskirek Z
21 şāl ve emṣāli köhnelere dinür : şal gibi E

şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[1] ve elif ile ve fetḥa-i lām ve sükūn-ı ḳāf ile Fārsī'dür.[2] **[H. 179a]** Türkī'de[3] bu daḫı pelās maʿnāsınadur.[4] Ammā pelās daḫı aṣlında Fārsī'dür.[5] ʿArabī'de ḥā-ı mühmele ve lām'uñ fetḥalarıyla[6] **ḥales** maʿnāsına.[7] Yeñi Türkī'dür ki muḳābili eskidür. Fārsī'de nūn-ı **[E. 225a]** meftūḥa ve vāv-ı sākine[8] ile nev dirler.[9] ʿArabī'de **cedīd** maʿnāsına.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

servle ken fāʿilātün **dir kenefş i** fāʿilātün **le kenev** fāʿilāt **laḳ daḫı şā** fāʿilātün **laḳ pelās u** fāʿilātün **yeñi nev** fāʿilāt

52 **Dīvçe oldı sülük daḫı zelū**

Yu bu-şū bü'gẕār ḳo boġaz gelū

Dīvçe dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ ve vāv'uñ[11] iskānlarıyla ve cīm-i **[Z. 115b]** ʿAcem'üñ fetḥasıyla[12] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de sülük dirler bir siyāh ḳurddur.[13] Ṣularda olur ki ḳan ṣuvarur.[14] Zelū daḫı zā-ı menḳūṭanuñ fetḥiyle[15] ve lām-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de[16] bu daḫı sülük maʿnāsınadur.[17] ʿArabī'de taḥrīkle **ʿalaḳ** maʿnāsınadur.[18] Yu Türkī'dür. Meşelā[19] bir nesneʾi ṣu ile[20] yumaġa emr itmekdür.[21] Fārsī'de bā-ı müfrede-i mażmūmeden ṣoñra[22] şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle[23] ve işbāʿ-ı vāv'la

---

1 şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla : şīn'üñ kesri E; şīn-i mühmelenüñ fetḥiyle H
2 fetḥa-i lām ve sükūn-ı… Fārsī'dür : lām-ı meftūḥa ve ḳāf-ı sākine ile bu maʿnāya Fārsī'dür H
3 Türkī'de : Türkī'si H; Türkī'de -E
4 bu daḫı pelās maʿnāsınadur : pelāsdur H
5 ammā pelās daḫı aṣlında Fārsī'dür : -E
6 mühmele-i meftūḥa ve lām'uñ fetḥasıyla : mühmele ve lām'uñ fetḥalarıyla Z; mühmele E
7 maʿnāsına : dinür Z, H
8 ve vāv-ı sākine : -E, -Z
9 dirler : dinür H
10 maʿnāsına : gibi Z, H
11 dāl-ı mühmelenüñ … ve vāv'uñ : dāl-ı mühmele kesri ve yā-ı taḥtiyye ve vāv E
12 fetḥasıyla : fetḥiyle E
13 bir siyāh ḳurddur : ḳurddur H; bir siyāh ḳurddur -E
14 ṣuvarur : ṣurar H
15 menḳūṭanuñ fetḥiyle : ʿArab'uñ fetḥi E; muʿcemenüñ fetḥasıyla Z
16 Türkī'de : -E
17 maʿnāsınadur : maʿnāsına E
18 taḥrīkle ʿalaḳ maʿnāsınadur : taḥrīkle ʿalaḳ maʿnāsına E; ʿalaḳ dirler H
19 meşelā : -E
20 ṣu ile : -E
21 emr itmekdür : emr idüp yu dimekdür H
22 bā-ı müfrede-i mażmūmeden ṣoñra : bā'nuñ żammıyla E
23 şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle : şīn'üñ żammı E; şīn-i muʿcemenüñ żammıyla H

bu-şū dirler. Āḫirinde[1] yā ile bu-şūy daḫı dinür.[2] Aṣlı yā iledür.[3] Şūyīden'den emrdür.[4] ʿArabī'de **iġsil** maʿnāsınadur.[5] Bü'gẕār bā-ı müfredenüñ żammesiyle ve kāf-ı mażmūme-i ʿAcemī[6] iledür. Ammā bunda vezn içün **[E. 225b]** kāf sākin oḳınmalıdur[7] ve ẕāl-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[8] ve elif ve rā-ı mühmelenüñ[9] iskānlarıyla **[H. 179b]** Fārsī'dür güẕeştenden emrdür.[10] Türkī'de ḳo dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi vaz gel[11] ve terk eyle ve geç dimege emr itmekdür.[12] ʿArabī'de żamme ile[13] **ütrük** ve **ihmel** maʿnāsınadur.[14] Boġaz Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem fetḥiyle[15] baʿżılar ḳavlince[16] żamme ile daḫı luġatdur dimişler[17] ve lām'uñ żammıyla[18] ve vāv'uñ sükūnıyla gelū dirler.[19] ʿArabī'de fetḥ-i ḥā ile[20] **ḥalḳūm** maʿnāsına.

Taḳṭīʿ-i Beyt

dīvçe ol fāʿilātün **dı sülük da** fāʿilātün **ḫı zelū** fāʿilāt **yu bu-şū bü'g** fāʿilātün **ẕār ḳo bo** fāʿilātün **ġaz gelū** fāʿilāt

53 **Pā-bürehne yalın ayaḳ bendegī**

Ḳulluk oldı ḳay hem bārendegī

Pā-bürehne pā ile bürehne'den mürekkebdür. Pā bā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[21] ve elif ile[22] ayaḳ maʿnāsınadur[23] pāy'dan muḫaffefdür.[24] Aṣlı pāy-bürehnedür. İżāfet ile yā ḥaẕf

---

1 āḫirinde : ve āḫirine E
2 daḫı dinür : dirler E; daḫı dirler H
3 aṣlı yā iledür : -E, -H
4 şūyīden'den emrdür : -H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; dinür H
6 bā-ı müfredenüñ … ʿAcemī : bā-ı müfrede żammıyla ve kāf-ı mażmūme E
7 oḳınmalıdur : oḳınur E
8 ẕāl-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : ẕāl-ı muʿceme fetḥi E
9 mühmelenüñ : mühmele E
10 güẕeştenden emrdür : -E
11 bir nesneʾi vazgel : vazgeç E; vazgel Z
12 terk eyle… itmekdür : ve terk it ve geç ferāġat eyle maʿnālarına Z; ve terk it maʿnālarına E
13 żamme ile : -Z, -H
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E; maʿnālarına H
15 kāf-ı ʿAcem fetḥiyle : kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla Z; kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle H
16 ḳavlince : -H
17 daḫı luġatdur dimişler : -E
18 lām'uñ żammıyla : lām'uñ żammesiyle Z; lām-ı mażmūme H
19 vāv'uñ sükūnıyla gelū dirler : vāv-ı sākine ile gelū dinür H
20 fetḥ-i ḥā : ḥā-ı mühmele Z; fetḥ-i ḥā ile -H
21 fetḥiyle : fetḥasıyla Z
22 elif ile : medle H
23 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
24 ayaḳ maʿnāsına, pāy'dan muḫaffefdür : pāy'dan muḫaffefdür, ayaḳ maʿnāsınadur H

olınup pā-bürehne olmışdur.[1] Bürehne bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve żammesiyle[2] luġatdur ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[3] ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla[4] ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de çıplaḳ dimekdür. Bunda pā ile terkīb olınduḳda[5] yalın **[E. 226a]** ayaḳ dinür. ʿArabī'de fetḥa-i ḥā-ı mühmele ve fā-ı meftūḥa ve med[6] ile **ḥafā [Z. 116a]** dinür. Żamme-i ḥā ile **ḥufve** daḫı dinür.[7] Bendegī bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[8] ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele-i meftūḥa[9] ve hā-ı resmī ile[10] ve āḫirinde kāf-ı meksūre ile ve yā-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de ḳulluḳ dimekdür. ʿArabī'de **ʿubūdiyyet** maʿnāsınadur.[11] Ḳay ḳāf-ı meftūḥa ve medle ve āḫirinde ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākine ile[12] Türkī'dür. **[H. 180a]** Meṣelā[13] yaġarlıḳ ve yaġış[14] ve yaġmur maʿnāsınadur. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[15] ve elif'le rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[16] ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele fetḥi[17] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ve kāf-ı meksūre ve yā-ı sākine ile bārendegī dinür. Bendegī ve bārendegī kelimelerinüñ[18] āḫirlerinde[19] olan yā-ı nisbet ve kāf-ı meksūrenüñ tafṣīli bu ḳıtʿanuñ otuz dördünci beytinde olan[20] "**Ḫastegīdür ṣayrulıḳ derd aġrıdur**" mıṣraʿında geçmişdür.[21]

Taḳṭīʿ-i Beyt

pā-bürehne fāʿilātün **yalın ayaḳ** fāʿilātün **bendegī** fāʿilāt **ḳulluḳ oldı** fāʿilātün **ḳay hem bā** fāʿilātün **rendegī** fāʿilāt

---

1 aṣlı pāy-bürehnedir. İżāfet ile yā ḥaẕf olınup pā-bürehne olmışdur : -E, -H
2 bā-ı… żammesiyle : bā'nuñ fetḥi ve żammıyla E; bā-ı muvaḥḥadenüñ żammıyla H
3 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā'nuñ fetḥi E
4 hā-ı hevvezüñ sükūnıyla : hā-ı sākine H
5 pā ile terkīb olınduḳda : pā ile terkīb olınup Z; pā ile terkīb olınduḳda -H
6 ve fā-ı meftūḥa ve med : -E, -Z
7 dinür : dirler Z, H
8 muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : muvaḥḥade fetḥiyle E; muvaḥḥadenüñ fetḥiyle H
9 dāl-ı mühmele-i meftūḥa : dāl'uñ fetḥi E; dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle H
10 hā-ı resmī ile : hā-ı ʿalāmetle H
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
12 medle ve āḫirinde ḥurūf-ı teheccī olan yā-ı sākine ile : elif ve yā'nuñ iskānlarıyla E, Z
13 meṣelā : -E
14 yaġış : -E
15 muvaḥḥadenüñ fetḥiyle : muvaḥḥade fetḥiyle E; muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla H
16 elif'le rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle : rā-ı mühmele fetḥi E; rā-ı mühmele-i meftūḥa ile Z
17 dāl-ı mühmele fetḥi : dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla Z; dāl-ı meftūḥa H
18 kelimelerinüñ : -E
19 āḫirlerinde : āḫirinde H
20 bu ḳıtʿanuñ otuz dördünci beytinde olan : -H
21 yā-ı nisbet-i meksūrenüñ… geçmişdür: yā nisbet içündür. Tafṣīli ḫastegī beytinde geçmişdür E

54 **Bes yeter ḫaylī pes öyle[1] olsa pes**

Yetişen ḳalmışlara feryād-res

Bes bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[2] **[E. 226b]** Fārsī'dür. Türkī'de yiter dimekdür. ʿArabī'de **kāfī** maʿnāsına. Ḫaylī Türkī'dür. Yaʿnī vāfir ve çoḳ dimekdür.[3] Fārsī'de bu daḫı[4] bā-ı muvaḥḥade fetḥi[5] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[6] pes dinür.[7] ʿArabī'de **keşīr** maʿnāsına.[8] Öyle olsa Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[9] pes dinür. Bu pes lafẓı[10] bir maʿnāda istiʿmāl olınur ki Türkī dilde de andan bu ʿibāretle taʿbīr iderler.[11] Meşelā ʿAcem "Pes çi-rā goftī" der Türk "Pes n'içün didüñ?" dir. Fā-ı taʿḳīb maʿnāsınadur.[12]

Beyt

Baḥr-i ġamda görmedi hecrüñden aḳan yöz yaşın

Pes neden dirmiş ʿaṭāyī oldı [H. 180b] ***dir perver güneş***

Meşelā[13] çünki böyledür[14] ya n'içün böyle oldı[15] dimekdür. Maḳām-ı taʿlīlde istiʿmāl olınur. ʿArabī'de **"Fe iẕā kāne ḳeẕālike lime ḳulte hāẕā"** gibi.[16] Yetiş ḳalmışlara Türkī'dür. Yaʿnī **[Z. 116b]** bir durumunda buñ deminde[17] meded irişici kimesneye[18] dirler. Fārsī'de fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve yā-ı müşennāt-ı

---

1 öyle : eyle Z
2 bā-ı muvaḥḥadenüñ …… sükūnıyla : bā-ı muvaḥḥade fetḥiyle ve sīn'üñ sükūnıyla E
3 dimekdür : dimek E
4 bu daḫı : -E
5 fetḥi : fetḥiyle H
6 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sīn'üñ sükūnıyla E
7 dinür : dirler H
8 maʿnāsına : gibi Z, H
9 bā-ımuʿcemenüñ fetḥasıyla …… sükūnıyla : bā-ı muʿceme fetḥiyle ve sīn-i mühmele sükūnı E
10 bu pes lafẓı : bu lafẓ E
11 Türkī dilde de andan bu ʿibāret dinür : Türkī bu ʿibāret dinür E
12 fā-ı taʿḳīb maʿnāsınadur : -E
13 meşelā : -E
14 böyledür : böyle imiş H
15 oldı : didi Z; didüñ H
16 gibi : dirler Z; gibi -H
17 bir durumda buñ deminde : bir durumda E; bir durumunda H
18 kimesneye : kimseye E, Z

taḫtiyyenüñ[1] fetḥiyle ve elif [2] ve dāl-ı mühmelenüñ[3] sükūnıyla feryād-res dinür. İki kelimeden mürekkebdür. ʿArabī'de **muʿīn** ve **nāṣır** maʿnāsına gelür.[4]

[E. 227a] Taḳṭīʿ-i Beyt

bes yeter ḫay fāʿilātün **lī pes öyle** fāʿilātün **olsa pes** fāʿilāt **yetişen ḳal** fāʿilātün **mışlara fer** fāʿilātün **yād-res** fāʿilātün

55 **Hem ṭaru gāvers peyġūle bucaḳ**

Hem daḫı encūğ āteşdān ocaḳ

Ṭaru Türkī'dür. Envāʿ-ı ḥubūbātdan bir nevʿdür ki[5] ṣūret ṭarusı dirler. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[6] ve elif ile ve vāv-ı meftūḥa ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa ve sīn-i mühmelenüñ[7] iskānlarıyla gāvers dinür. Taʿrīb idüp[8] ʿArabī'de cīm ile **cāvers** dirler. Peyġūle bā-ı ʿAcem'ün fetḥi[9] ve yā-ı ḥuṭṭī sükūnıyla[10] ve ġayn-ı muʿcemenüñ żammıyla[11] ve vāv-ı sākine ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de bucaḳ dirler. Meṣelā ev köşesi gibi. ʿArabī'de **zāviye** maʿnāsına. Encūġ elif-i meftūḥa ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabī'nüñ żammesiyle[12] ve vāv'uñ ve ġayn-ı **[H. 181a]** muʿcemenüñ[13] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ocaḳ dinür āteşdān daḫı[14] elif-i memdūde ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle[15] ve şīn-i muʿceme-i sākine[16] ve dāl-ı mühmele-i meftūḥa[17] **[E. 227b]** ve elif ve nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür bu maʿnāyadur.[18] Meṣelā Türkī'de ocak dimekdür ki[19] içinde āteş yaḳarlar. ʿArabī'de **kānūn** dirler.[20] Encūġ

1 rā-ı mühmelenüñ … taḫtiyyenüñ : rā-ı mühmele sükūnı ve yā-ı taḫtiyye E
2 elif . medle H
3 mühmelenüñ : mühmele E
4 maʿnāsına gelür : maʿnālarına dinür Z; maʿnālarınadur H
5 envāʿ-ı ḥubūbātdan bir nevʿ dir ki : ḥubūbātdandur E
6 ʿAcem'üñ fetḥiyle : ʿAcem fetḥiyle E; ʿAcem'üñ fetḥasıyla Z
7 mühmelenüñ : mühmele E
8 taʿrīb idüp : -E
9 ʿAcem'ün fetḥi : ʿAcem fetḥiyle E; ʿAcem'üñ fetḥasıyla Z
10 ḥuṭṭī sükūnıyla : sükūnı E; müṣennāt-ı taḫtāniyyenüñ sükūnıyla H
11 żammıyla :żammı E; żammesiyle Z
12 cīm-i ʿArabī'nüñ żammesiyle : fetḥ-i cīm E; cīm-i mażmūme H
13 vāv'uñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ : vāv ve ġayn-ı muʿceme E; vāv ve ġayn-ı muʿcemenüñ Z
14 daḫı : -E
15 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla Z; tā-ı müṣennāt-ı taḫtāniyyenüñ fetḥiyle H
16 şīn-i muʿceme-i sākine :şīn'nüñ sükūnı E; şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla H
17 dāl-ı mühmele-i meftūḥa : dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle H
18 bu maʿnāyadur : -E
19 ki : -E, -Z
20 meṣelā Türkī'de ocak … ʿArabī'de kānūn dirler : Bu daḫı ocaḳ dimekdür E; …. dinür H

lafẓı ve āteşdān lafẓı ikisi bile[1] ocaḳ maʿnālarına dinmiş[2] ammā luġatlarda encūġ ocaḳ maʿnāsına bulınmayup belki uçuḳ maʿnāsına lüġāt-ı keşīre müttefiḳdür.[3] Nefsü'l-emr'de mıṣrāʿ böyle vāḳiʿ[4] olduġı semāʿa muḥtācdur. Eger mıṣraʿ-ı şānī beyit[5]

"Hem uçuḳ encūğ u āteşdān ocaḳ"

olaydı luġatlara taṭbīḳi ḳābil idi.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem ṭaru gā fāʿilātün **vers peyġū** fāʿilātün **le bucaḳ** fāʿilāt **[Z. 117a] hem daḫı en** fāʿilātün **cūġ āteş** fāʿilātün **dān ocaḳ** fāʿilāt

56 **Pirebolıdur ṭaber-ḫūn naḫgulūn**

Ḳoz çetügi şimdi eknūn u kunūn

Pirebolı Türkī'dür. Fārsī'de ṭaber-ḫūn dirler. Ṭā-ı mühmelenüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ[7] fetḥalarıyla ve rā-ı mühmelenüñ[8] sükūnıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[9] ve vāv'la nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür.[10] Bir ḳızıl renklü bir aġaçdur.[11] *Miʿyār-ı Cemālī'den Niʿmetu'llāh*[12] ḳızıl sögüt ki bīd-i ṭaberi **[H. 181b]** dirler diyü naḳl eylemiş ve *Şems-i Faḫrī*'nüñ bu beytini īrād eylemiş.

Beyt

Der-zemīn-i ʿaduvv zi-ḫançer-i ū

Her ki rūyed şecer [E. 228a] *ṭaber-ḫūnest*[*]

---

1 ikisi bile . ikisinde H
2 encūġ lafẓı ve āteşdān lafẓı ikisi bile ocaḳ maʿnālarına dinmiş : -E
3 müttefiḳdir : mesṭūrdur E
4 vāḳiʿ : -E, -Z
5 mıṣraʿ-ı şānī beyit : mıṣraʿ-ı şānī E, Z
6 taṭbīḳi ḳābil idi : muṭābıḳ olurdı E
7 ṭā-ı mühmelenüñ ve bā-ı muvaḥḥadenüñ : ṭā-ı mühmele ve bā-ı muvaḥḥade E
8 rā-ı mühmelenüñ : rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ H
9 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla …… żammesiyle : rā'nuñ sükūnıyla ve ḫā-ı muʿceme żammı E
10 nūn'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür : nūn iskānlarıyla E; nūn'uñ iskānlarıyla H
11 renklü bir aġaçdur : renkli aġaçdur H
12 bir ḳızıl renklü bir aġaçdur. *Miʿyār-ı Cemālīden Niʿmetu'llāh* : -E

[*] Düşmanın topraklarında yeşeren her ağaç onun hançerinden dolayı taber-hûn (kızıl söğüt)'dür.

Naġgulūn bu luġat üç vech üzerine żabṭ olınmış. Evvelā bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[1] ṣāniyen ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccī olan[2] tā-ı ḳaraşet fetḥiyle[3] ṣāliṣen nūn-ı meftūḥa ile ve ġā-ı muʿcemenüñ süḳūnıyla[4] ve kāf'la lām-ı mażmūmeden ṣoñra vāv'uñ ve nūn'un iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳoz çetügi dirler. Yaʿnī çetin ḳoz dimekdür ki içi ṣarp ve çıḳması çetin ola. ***Ḥalīmī*** "nūn" ile rivāyet eylemiş.[5] ***Laṭīfī*** nüñ bu beytini īrād eylemiş.

Beyt

Maġz-ı maʿnā rāst n'āyed zū bīrūn

Ver ser-i ū biş'kenī çün naġgulūn[**]

Lām'dan ṣoñra hā-ı ʿalāmetle naġgule daġı dimişdür. ***Niʿmetu'llāh*** bā-ı muvaḥḥade ile baġgulūn ve ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccī olan[6] tā ile taġgulūn ve nūn yirine lām ile taġgulūl ve lām'dan ṣonra bir yā-ı ḥuṭṭī[7] ile taġgulyūn daġı dimişdür. ʿArabī'de lām-ı meksūre ve fetḥa-i ṣād-ı mühmele[8] ile **lışab** dinür. Şimdi Türkī'dür. Fārsī'de elif-i meftūḥa ve sükūn-ı kāf-ı ʿArabī ile[9] ve nūn-ı mażmūme ve vāv ile ikinci nūn'uñ iskānlarıyla[10] eknūn dirler ve elifsüz kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle kunūn[11] daġı dirler.[12] Eknūn'dan muġaffefdür.[13] ʿArabī'de **el-ān** maʿnāsınadur.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

pirebolı fāʿilātün **dur ṭaber-ġūn** fāʿilātün **naġgulūn** fāʿilāt **ḳoz çetügi** fāʿilātün **şimdi eknū** fāʿilātün **[E. 228b; H. 182a] n u kunūn** fāʿilāt

---

1 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bāʾnuñ fetḥiyle E; bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle H
2 ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccī olan : -E
3 tā-ı ḳaraşet fetḥiyle : tā'nuñ fetḥasıyla Z; tā'nuñ fetḥiyle H
4 muʿcemenüñ süḳūnıyla : muʿceme süḳūnı E
5 eylemiş : idüp Z, H
** Başını da kırsan çetin cevizin içi gibi tam bir anlam çıkmaz.
6 lāmdan ….. *Niʿmetu'llāh* bā-ı muvaḥḥade ile baġgulūn ve ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccī olan : -E
7 yā-ı ḥuṭṭī : yā E; yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyye H
8 mühmele : -E
9 ʿArabī ile : ʿArab'la E
10 ikinci nūn'uñ iskānlarıyla : nūn iskānlarıyla E
11 kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle kunūn : -E
12 dirler : maʿnāyadur Z; bu maʿnāyadur H
13 eknūn'dan muġaffefdür : eknūn muġaffefdür Z; eknūn'dan muġaffefdür -E
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E

57 **Reşk güni püşk ḳıġ bergüstüvān [Z. 117b]**

At ṭonıdur ḫūd ışıḳ yel pehlivān

Reşk rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[1] ve şīn-i muʿcemenüñ kāf-ı ʿArabī'nün[2] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de güni dirler. Meṣelā ġayret gibi. ʿArabī'de **ḥased** dirler. Püşk bā-ı ʿAcem żammıyla[3] ve şīn-i muʿcemenüñ ve kāf'un[4] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳıġ dirler. Meṣelā deve ve ḳoyun[5] tezegi ki yuvarlaḳ olur. ʿArabī'de **baʿra** dirler.[6] Bergüstüvān ba-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[7] ve kāf'uñ żammesiyle[8] sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[9] ve tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle ve vāv'uñ fetḥasıyla ve elif ile nūn'uñ[10] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de at ṭonı dirler. Meṣelā at üzerine urılan bisāṭ ve[11] raḫt ve sāz ve seleb ve ālāt gibi. Ḫūd ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[12] ve imāle ile yaʿnī[13] vāv'uñ ṣübūtıyla ve dāl-ı mühmele sükūnıyla[14] Fārsī'dür. Türkī'de ışıḳ dirler. Yaʿnī tulġa ki cenk güninde başa giyerler. ʿArabī'de kesre ile **miġfer** dirler.[15] Yel yā-ı fetḥa-i huṭṭī[16] ile ve lām-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de pehlivān dirler. Meṣelā dilāver ve bahādır kişiye dinür.[17] ʿArabī'de **şücāʿ** ve **şecīʿ** gibi.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

reşk güni fāʿilātün **püşk ḳıġ ber** fāʿilātün **güstüvān** fāʿilāt **[E. 229a; H. 182b] at ṭonıdur** fāʿilātün **ḫūd ışıḳ yel** fāʿilātün **pehlivān** fāʿilāt

---

1 mühmelenüñ fetḥasıyla : mühmele fetḥiyle E
2 muʿcemenüñ kāf-ı ʿArabī'nün : muʿceme ve kāf-ı ʿArab E; muʿcemenüñ ve kāf-ı ʿArab'üñ Z
3 bā-ı ʿAcem żammıyla: bā-ı muʿcemenüñ żammesiyle Z
4 muʿcemenüñ ve kāf'uñ : muʿceme ve kāf E
5 deve ve ḳoyun : ḳoyun ve deve H
6 dirler : dinür H
7 ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : -E, -Z
8 kāf'uñ żammesiyle : kāf ile E, Z
9 ba-ı …… mühmelenüñ sükūnıyla : ba-ı muvaḥḥade fetḥiyle ve kāf ve sīn iskānlarıyla E
10 tā-ı ḳaraşetüñ ……ve elif ile nūn'uñ : tā-ı ḳaraşet żammıyla ve fetḥ-i vāv ve elif ile nūn E
11 bisāṭ ve : -E
12 muʿcemenüñ żammesiyle : muʿceme żammı E; mühmelenüñ żammesiyle H
13 imāle ile yaʿnī : -E
14 dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : dāl-ı mühmele sükūnıyla E
15 miġfer dirler : miġfere dinür H
16 yā-ı fetḥa-i huṭṭī : yā-ı müşennāt-ı taḥtiyyenüñ fetḥasıyla Z, H
17 kişiye dirler : dimekdür E
18 şücāʿ ve şecīʿ gibi : şecīʿ maʿnāsına E; şecīʿ maʿnāsınadur Z

58 **Reste vü ḫasr u ḫasūyīne nedür**

Er ṣırası ḳaynata ḳaynanadur

Reste rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[1] ve ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecci olan[2] tā-ı ḳaraşet fetḥi[3] ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile Fārsī'dür. Türkī'de er ṣırası dimekdür ki[4] ikinci mıṣrāʿuñ evveline ḳayd olınmışdur.[5] Bu beyit leff ü neşr-i müretteb ṭarīḳi üzere ikinci mıṣraʿ[6] evvelki mıṣrāʿuñ tefsīridür.[7] Tertīb üzere vāḳiʿ olmış[8] er ṣırası dimek yaʿnī ṣıra ṣıra olan nesneye dirler. Meṣelā[9] birbiri yanında durmaḳ[10] bundandur ki bāzār dükkānlarına reste dirler. Belki bāzār maʿnāsına istiʿmāl **[Z. 118a]** olınur.[11] Keẓā fī-***Luġat-ı Ḥalīmī***.[12] ʿArabī'de **ṣaf** maʿnāsınadur.[13] Ḫasr ḫā-ı muʿceme żammıyla ve fetḥiyle[14] luġatdur[15] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[16] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnı ile[17] Fārsī'dür. Türkī'de ḳaynata dirler ki peder-i zendür. ʿArabī'de **ṣıhr** dirler ki kesre ile.[18] Ḫasūyīne ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[19] ve fetḥasıyla da cāʾizdür[20] ve sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[21] ve vāv-ı sākine ve iki yā-ı ḥuṭṭī ile evvelki meksūr ve[22] ikincisi sākin ve nūn-ı meftūḥa[23] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ḳayınana dirler ki māder-i zendür. ʿArabī'de kesre-i ṣād-ı mühmelenüñ kesresiyle[24] **ṣıhret** dinür.

---

1 rā-ı mühmelenüñ…... mühmelenüñ sükūnıyla : rā-ı mühmele fetḥiyle ve sīn-i mühmele sükūnı E
2 ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecci olan : -E
3 tā-ı ḳaraşet fetḥi : tā'nuñ fetḥasıyla Z, H
4 dimekdür ki : dirler E
5 ikinci mıṣrāʿuñ evveline ḳayd olınmışdur -E
6 ṭarīḳi üzere ikinci mıṣraʿ : ṭarīḳiyle ikinci mıṣraʿı H
7 bu beyit… tefsīridür : bu beyitde ikinci mıṣraʿ evvelki mıṣraʿuñ tefsīridür E; … Fārsīsi'dür H
8 tertīb üzere vāḳiʿ olmış : -E
9 ṣıra ṣıra olan nesneye dirler meṣelā : -E
10 durmaḳ : -Z, -H
11 maʿnāsına istiʿmāl olınur : maʿnāsınadur E
12 keẓā fī-luġat-ı Ḥalīmī : dimiş Ḥalīmī H
13 ʿArabī'de ṣaf maʿnāsınadur : ʿArabī'de ṣınıf dimek E; ṣaf maʿnāsınadur Z
14 muʿceme… fetḥiyle : muʿcemenüñ żammesiyle daḫı Z; muʿcemenüñ fetḥiyle H
15 luġatdur : cāʾizdür H
16 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sīn-i mühmele sükūnıyla E
17 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : rā ile E; rā-ı mühmele ile H
18 ki kesre ile : -E
19 muʿcemenüñ żammesiyle : muʿceme żammı E
20 fetḥasıyla da cāʾizdür : fetḥiyle cāʾiz E; fetḥasıyla cāʾizdür Z
21 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle : sīn'üñ żammı E
22 iki yā-ı ḥuṭṭī ile evvelki… ve : yāeyn-i taḥtāniyeyn-i müṣennāteynüñ evvelkisinüñ kesresiyle H
23 ikincisi sākin ve nūn-ı meftūḥa : ve ikincisinüñ sükūnıyla H
24 ṣād-ı mühmelenüñ kesresiyle : ṣād'la E; ṣād-ı mühmele ile H

Taḳṭīʿ -i Beyt

reste vü ḫas fāʿilātün **r u ḫasūyī** fāʿilātün **ne nedür** fāʿilāt **er ṣırası** fāʿilātün **[E. 229b]**

ḳaynata ḳay fāʿilātün **nanadur** fāʿilāt

59 **Varlıḳ hestī durur peyvestedür [H. 183a]**

Ulaşıḳ yap yap olan āhestedür

Varlıḳ Türkī'dür. Fārsī'de hā-ı hevvezüñ feṭḥiyle[1] ve sīn-i mühmelenüñ[2] sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle[3] ve yā-ı ḥuṭṭī[4] ile hestī dirler.[5] ʿArabī'de **vücūd** maʿnāsınadur.[6] Peyveste bā-ı ʿAcem'üñ feṭḥasıyla[7] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[8] ve vāv-ı meftūḥa ve sükūn-ı sīn-i mühmele[9] ve tā-ı ḳaraşet ile[10] ve hā-ı ʿalāmetle[11] Fārsī'dür. Türkī'de ulaşıḳ dirler. Yaʿnī[12] bir nesne bir nesneye ulaşıḳ olsa aña peyveste dirler.[13] ʿArabī'de **muttasıl** dimek.[14] Yap yap Türkī'dür. Fārsī'de elif-i memdūde ve feṭḥa-i hā-ı hevvez ile[15] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[16] ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla[17] ve hā-ı ʿalāmetle āheste dirler. ʿArabī'de mīm-i meftūḥa ile[18] **mehlen** maʿnāsınadur.[19]

Taḳṭīʿ -i Beyt

varlıḳ hes fāʿilātün **tī durur pey** fāʿilātün **vestedür** fāʿilāt **ulaşıḳ yap** fāʿilātün **yap olan ā** fāʿilātün **hestedür** fāʿilāt

---

1 feṭḥiyle : feṭḥasıyla Z
2 mühmelenüñ : mühmele E
3 ḳaraşetüñ kesresiyle : ḳaraşet kesriyle E
4 yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı āḫir-i ḥurūf-ı teheccī H
5 dirler : dinür Z, H
6 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
7 feṭḥasıyla : feṭḥiyle H
8 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : yāʾnuñ sükūnıyla E; yā-ı sākine ile H
9 sükūn-ı sīn-i mühmele : sīn E; sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla H
10 tā-ı ḳaraşet ile : tā E; tā-ı ṣāliṣ-i ḥurūf-ı teheccīnüñ feṭḥasıyla
11 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
12 yaʿnī : -E
13 dirler : dinür Z, H
14 dimek : maʿnāsına Z, H
15 feṭḥa-i hā-ı hevvez ile : hāʾnuñ feṭḥiyle E; hā-ı hevvezüñ feṭḥasıyla H
16 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla: sīn'üñ sükūnı E
17 tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla : feṭḥa-i tā-ı ḳaraşet E
18 mīm-i meftūḥa ile : -E, -Z
19 maʿnāsınadur : dirler E, Z

60 **Küpecük pestū sitī ḫatun sitem**

Güç tüfenk zebṭāne körük oldı dem

[Z. 118b] Küpecük Türkī'dür. Meṣelā küçük küp ve destīye dinür.[1] Fārsī'de **[E. 230a]** bā-ı ʿAcem'üñ feṭḥasıyla[2] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[3] ve ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecci olan[4] tā'nuñ żammesiyle[5] ve ṣübūt-ı[6] vāv-ı sākine ile pestū dinür. ʿArabī'de **ḫumīre** maʿnāsınadur.[7] Sitī **[H. 183b]** sīn-i mühmelenüñ[8] ve tā-ı ḳaraşetüñ kesreleriyle ve yā-ı sākine ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de ḫatun dirler. ʿArabī'de daḫı **sitī** dirler.[10] Aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de[11] müstaʿmel luġatlardandur. Sitem sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla[12] ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de güç dirler. Mıṣraʿ-ı ṣānīye muḳayyeddür.[13] Meṣelā ẓālim maẓlūma itdügi güç ve sitemdür.[14] ʿArabī'de **ẓülm** maʿnāsınadur.[15] Tüfenk Türkī'dür. Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ feṭḥasıyla ve bā-ı sākine[16] ve ṭā-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla[17] ve elif'le ve nūn-ı meftūḥa[18] ve hā-ı ʿalāmetle zebṭāne dirler.[19] Ālāt-ı ḥarbdendür ki anuñla cenk iderler.[20] ʿArabī'de sīn-i mühmele ile[21] **sebṭāne** dirler.[22] Körük Türkī'dür ki anuñla timürciler ocak üfürürler.[23] Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla[24] ve mīm-i sākine ile dem dirler. ʿArabī'de **minfaḫ** maʿnāsınadur.[25]

---

1 destīye dinür : destīdür E
2 feṭḥasıyla : feṭḥiyle E
3 mühmelenüñ sükūnıyla : mühmele sükūnı E
4 ṣāliṣ-i ḥurūf-ı tehecci olan : -E
5 tā'nuñ żammesiyle: żamme-i tā : E
6 ṣübūt-ı : -E
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 sīn-i mühmelenüñ : sīn-i mühmele E; kesre-i sīn-i mühmele H
9 tā-ı… sākine ile : tā-ı müşennāt-ı fevḳāniyye ile ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla H
10 dirler : dinür H
11 aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de : aṣlında daḫı ʿArabī'dür. Fārsī'de H; aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de -E
12 sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla : sīn-i mühmele kesri ve tāʾnuñ feṭḥi E
13 ṣānīye muḳayyeddür : ṣānī ḳayd olınmış H
14 ẓālim maẓlūma itdügi güç ve sitemdür : bir ẓālim mażmūme eyledi eyledi, sitem ve gücdür H
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
16 bā-ı sākine : bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla H
17 ʿArabī'nüñ …… mühmelenüñ feṭḥasıyla : ʿArab feṭḥi ve bā-ı sākine ve ṭā-ı mühmele feṭḥi E
18 elif'le ve nūn-ı meftūḥa : ve nūn'la E, Z
19 dirler : dinür Z
20 ālāt-ı ḥarbdendür ki anuñla cenk iderler : ālāt-ı ḥarbdür E
21 sīn-i mühmele ile : sīn ile E
22 dirler : dinür Z, H
23 timürciler ocaḳ üfürürler : āteş üfürürler E
24 dāl-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla : feṭḥa-i dāl E; dāl-ı mühmelenüñ feṭḥiyle H
25 maʿnāsınadur : maʿnāsına Z, H

Taḳṭīʿ-i Beyt

küpecük pes fāʿilātün **tū sitī ḫa** fāʿilātün **tun sitem** fāʿilāt **güç tü fenk zeb** fāʿilātün **ṭāne körük** fāʿilātün **oldı dem** fāʿilāt

61 **Bikr ḳız düşīze kālem er gören**

ʿAvrat ü belḫam felāḫandur şapan

Bikr ḳız Türkī'dür ḳız ki henüz ere varmamış ola.[1] Fārsī'de **[E. 230b]** dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[2] ve vāv-ı sākine ile[3] ve şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle[4] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnı[5] **[H. 184a]** ve zā-ıʿArabī'nüñ fetḥasıyla[6] ve hā-ı ʿalāmetle dūşīze dirler. ʿArabī'de **bikr** dirler.[7] Kālem kāf'uñ fethasıyla ve medle ve lām-ı meftūḥa ve mīm-i sākine[8] ile Fārsī'dür. Türkī'de er gören ʿavrat dimekdür. ***Miʿyār-ı Cemālī'den Niʿmetu'llāh*** eri ölüp bir ere daḫı varan ʿavrata dirler[9] diyüp ***Şems-i Faḫrī***'nüñ bu beytini īrād eylemiş.[10]

Beyt

Düşmen-i dergeh-i tu-rā bāşed

Beççe dā'im yetīm u zen kālem*

ʿArabī'de **şeyyībe** maʿnāsınadur.[11] **[Z. 119a]** ***Ḥalīmī*** belḫam bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve lām-ı sākine ile[12] ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[13] ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de şapan dirler ki ipden yaparlar ve anuñla ṭaş atarlar.[14] Felāḫan daḫı fā'nuñ fetḥasıyla ve lām elif ile ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[15] ve nūn-ı sākine ile

1 ḳız ki henüz ere varmamış ola : ki ere varmamış ḳıza dirler E
2 dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle : dāl-ı mühmele żammıyla E
3 ile : -E
4 şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle : şīn'üñ kesri E
5 ve yā-ı… sükūnı : ve yā-ı müşennāt-ı taḥtāniyyenüñ sükūnıyla H; ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnı -Z
6 zā-ıʿArabī'nüñ fetḥasıyla : zā'nuñ fetḥi E
7 dirler : maʿnāsına Z
8 kāf'uñ fetḥasıyla …….. ve mīm-i sākine : kāf'uñ fetḥi medle ve fetḥa-i lām ve sükūn-ı mīm E
9 dirler : -E
10 eylemiş : eyledi Z; itmiş H
* Senin evindeki düşman, çocukları yetim, kadınları da her zaman dul bırakır.
11 maʿnāsınadur : maʿnāsına dimişler Z; maʿnāsına da dimişler H
12 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve lām-ı sākine ile : bā-ı muvaḥḥade fetḥi ve lām-ı sākine E
13 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : ḫā-ı muʿceme E
14 ipden yaparlar ve anuñla ṭaş atarlar : ipden yapup ve ṭaş atarlar E; anuñla ṭaş atarlar H
15 fetḥasıyla ve ……. ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : fetḥi ve lām elif ve ḫā-ı muʿceme fetḥi E

Fārsī'dür.[1] Bu daḫı Türkī'de şapan maʿnāsınadur.[2] ʿArabī'de feṭḥ ve teşdīdle **ḳaẕẕāfe** ve **miḳlāʿ** daḫı dirler.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bikr ḳız dū fāʿilātün **şīze kālem** fāʿilātün **er gören** fāʿilāt **ʿavrat ü bel** fāʿilātün **ḫam felāḫan** fāʿilātün **dur şapan** fāʿilāt

62 **Yüce bālā yorucı dellāledür**

Hem oyuḳ tendīse bīse aladur

[E. 231a] Yüce Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥade feṭḥiyle[4] ve medle ve lāmelif'le[5] bālā dirler. Yaʿnī yüksek dimekdür.[6] ʿArabī'de **ʿālā** maʿnāsınadur.[7] Yorucı Türkī'dür.[8] Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ[9] feṭḥiyle ve müşedded lāmelif ile ve lām-ı **[H. 184b]** meftūḥa[10] ve hā-ı ʿalāmetle dellāle dirler.[11] Yaʿnī muḫtāle olan ʿavrata dirler.[12] ***Ḥalīmī*** pevezevenk olan[13] ʿavrata dirler[14] diyüp ***Senāyī***'nüñ bu beytini īrād eylemiş:

Beyt

Çün der-āmed-i[15] viṣāl-rā ḥāle

Serv şod goft u gūy-ı dellāle*

ʿArabī'de **muḫtāle** maʿnāsınadur.[16] Oyuḳ Türkī'dür ki būstānlarda[17] ve bāġlarda ḳuş ḳaçırmaḳ içün iderler. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥasıyla[18] ve nūn-ı sākine ile[19] ve dāl-

---

1 Fārsī'dür : -Z
2 bu daḫı Türkī'de şapan maʿnāsınadur : -E
3 daḫı dirler : dimek E; daḫı dinür H
4 bā-ı muvaḥḥade feṭḥiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥasıyla Z; H
5 ve medle ve lāmelif'le : -E, -Z
6 dimekdür : dimek E
7 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
8 Türkī'dür : -Z
9 mühmelenüñ : mühmele E
10 ve lām-ı meftūḥa : ve ikinci lām'uñ feṭḥasıyla H; ve lām-ı meftūḥa -E
11 dirler : dinür Z, H
12 muḫtāle olan ʿavrata dirler : muḫtāle olan ʿavrata E; muḫtāle ʿavrata dirler H
13 olan : -E
14 ʿavrata dirler : ʿavrat H
15 der-āmed-i : der-ümīd-i E, Z
* Kavuşma ümidine dair bir durum ortaya çıktığında selvi ağacı, arabulucu kadın gibi konuşur.
16 maʿnāsınadur : dirler E
17 būstānlarda : -E
18 ḳaraşetüñ feṭḥasıyla : ḳaraşet feṭḥiyle E
19 ile : -E, -Z

ı mühmelenüñ kesresiyle[1] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[2] ve sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[3] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür tendīse dirler.[4] Bīse bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[5] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[6] ve sīn-i mühmelenüñ fetḥası[7] ve hā-ı ʿalāmetle[8] Fārsī'dür. Türkī'de ala dirler bir marażdur ki insānuñ gövdesi alacalanur.[9] ebraş ve ebraṣ dinür. ʿArabī'de **baraş** dinür.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yüce bālā fāʿilātün **yorucı del** fāʿilātün **lāledür** fāʿilāt **hem oyuḳ ten** fāʿilātün **dīse bīse** fāʿilātün **aladur** fāʿilāt

63 **Hem neyistāndur ḳamışlıḳ perneyān**

Oldı naḫışlu[11] hüveydādur ʿayān

[E. 231b] Neyistān nūn-ı meftūḥa ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle[12] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[13] ve tā-ı ḳaraşetün **[Z. 119b]** fetḥasıyla[14] ve elif ve nūn-ı sākinle[15] Fārsī'dür. Türkī'de ḳamışlıḳ dirler. Yaʿnī ḳamışı çoḳ olan yire dirler. İki kelimeden mürekkebdür.[16] Ney ile sitān lafẓından ney fetḥayla[17] ḳamış maʿnāsınadur. Sitān sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşet ve elif ve nūn'la Fārsī'dür[18] keşret maʿnāsına delālet ider. **Maʿlūm ola ki [H. 185a]** sitān edāt-ı ism-i mekāndur. İsmüñ āḫirine lāḥıḳ olur. Ol ismüñ keşretinde delālet[19] ider. Bunda böyle olduġı gibi.[20] ʿArabī'de **maḳṣabe** maʿnāsınadur. Perneyān bā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle ve rā-ı

---

1 kesresiyle : fetḥiyle H
2 mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : mühmele kesri ve yā-ı ḥuṭṭī sükūnı E
3 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla : sīn'üñ fetḥi E; sīn-i mühmele H
4 Fārsī'dür, tendīse dirler : tendīse dinür H
5 bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle : bā-ı muvaḥḥade kesriyle E
6 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sukūnıyla : sükūn-ı yā E
7 fetḥası mühmelenüñ: mühmelenüñ fetḥiyle Z; mühmele H
8 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı melfūẓa ile H
9 alacalanur : alaca olur H
10 dinür : maʿnāsınadur H
11 naḫışlu : naḳışlı H
12 yā-ı ḥuṭṭīnüñ kesresiyle : yā-ı ḥuṭṭī kesri E; yā-ı ḥuṭṭī ile H
13 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sīn'nüñ sükūnıyla E; sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla -H
14 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : tā-ı ḳaraşet fetḥi E; tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla -H
15 ve elif ve nūn-ı sākinle : -H, -E
16 yaʿnī ḳamışı çoḳ olan yire dirler. İki kelimeden mürekkebdür : -E
17 fetḥayla : -H, -E
18sīn-i mühmelenüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşet ve elif ve nūn'la Fārsī'dür : kesre ile Z
19 ol ismüñ keşretinde delālet : keşret maʿnāsın ifāde E
20 bunda böyle olduġı gibi : -E

mühmelenüñ sükūnıyla[1] ve nūn-ı meftūḥa[2] ve yā-ı ḫuṭṭī ve elif ve nūn iskānlarıyla[3] Fārsī'dür. Türkī'de naḫışlu[4] dinür ve münaḳḳaş ḳumaşa daḫı[5] dirler[6] gerekse bile ṭoḳınmış olsun gerek el ile[7] işlenmiş olsun. Hüveydā hā-ı hevvezüñ żammesiyle[8] ve vāv-ı meftūḥa ile ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla ve fetḥa-i[9] dāl-ı mühmele ve elif'le Fārsī'dür. Türkī'de ʿayān dirler yaʿnī āşikāre dimekdür.[10] ʿArabī'de **ʿayān** ve **ẓāhir** dinür.[11] Aṣlı ʿArabī'dür Türkī'de müstaʿmel olan lüġātlardandur.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem neyistān fāʿilātün **dur ḳamışlıḳ** fāʿilātün **perneyān** fāʿilāt **oldı naḫış** fāʿilātün **lu hüveydā** fāʿilātün **dur ʿayān** fāʿilāt

64 **Teknedür zenber çekürgedür**[13] **melaḫ**

Şūḫ kirdür çirk tāzīce vesaḫ

Tekne Türkī'dür ki ol nesnedür ki iki yanına iki aġaç baġlayup[14] anuñla balçıḳ ve kireç ve kemre[15] ṭaşurlar. Gezkere **[E. 232a]** daḫı dirler. Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[16] ve nūn-ı sākine[17] ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[18] ve rā-ı mühmelenüñ[19] sükūnıyla zenber dirler. Peyker ḳāfiyesinde ʿArabī'de iki bile vāv'uñ fetḥalarıyla[20] **vezvez** dirler.[21] Çekirge Türkī'dür. Fārsī'de mīm'üñ ve lām'üñ fetḥalarıyla[22] ve ḫā-ı muʿcemenüñ[23] sükūnıyla melaḫ dirler.[1] ʿArabī'de **cerād**

---

1 ʿAcem'üñ fetḥiyle ve rā-ı mühmelenüñsükūnıyla : ʿAcem fetḥi ve rā'nuñ sükūnı E
2 nūn-ı meftūḥa : fetḥa-i nūn E
3 nūn iskānlarıyla : nūn'la Z, H
4 naḫışlu : naḫışlı H
5 daḫı : -E, -Z
6 dirler : dimekdür E
7 ṭoḳınmış olsun, gerek el ile : doḳınsun, gerek E
8 hā-ı hevvezüñ żammesiyle : hā'nuñ żammıyla E
9 fetḥa-i : -Z, -H
10 yaʿnī āşikāre dimekdür : -E
11 ʿayān ve ẓāhir dinür : daḫı ʿayān dirler Z; de ʿayān dirler E
12 aṣlı ʿArabī'dür, Türkī'de müstaʿmel olan lüġātlardandur : -H; aslı ʿArabī'dür -E
13 çekürgedür : çekürge hem H
14 ol nesnedür ki iki yanına iki aġaç baġlayup : -E
15 kireç ve kemre : kireci E
16 zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle : zā-ı ʿArab fetḥi E
17 nūn-ı sākine : nūn Z
18 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla H; bā'nuñ fetḥi E
19 rā-ı mühmelenüñ : rā'nuñ E
20 iki bile vāv'uñ fetḥalarıyla : fetḥa-i vāveyn ile E
21 dirler : dinür H
22 mīm'üñ ve… fetḥalarıyla : mīm-i meftūḥa ve lām'uñ fetḥasıyla H; mīm ve lām fetḥalarıyla E
23 muʿcemenüñ : muʿceme E

maʿnāsınadur.[2] Şūḫ şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle[3] ve vāv'uñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla[4] Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 185b]** kir dirler ki insānuñ bedeninde[5] ḥāṣıl olur kirlendi dirler.[6] **[Z. 120a]** Çirk daḫı cīm-i ʿAcem'üñ kesriyle ve rā-ı mühmele[7] ve kāf'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür.[8] Kir maʿnāsınadur. Tāzīce yaʿnī ʿArabca **vesaḫ** dirler vesaḫ Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterekdür.[9]

Takṭīʿ-i Beyt

teknedür zen fāʿilātün **ber çekürge** fāʿilātün **dür**[10] **melaḫ** fāʿilāt **şūḫ kirdür** fāʿilātün **çirk Tāzī** fāʿilātün **ce vesaḫ** fāʿilāt

65 **Dünbe ḳuyruḳ sıtma teb raḫne gedik**

Baḫye maʿnī'de nigendedür didik

Dünbe dāl-ı mühmelenüñ żammıyla[11] ve nūn-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[12] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ḳuyruḳ dirler. ʿArabī'de fetḥateyn ile **ẕeneb** maʿnāsınadur.[13] Sıtma Türkī'dür. Bir marazdur ki[14] insānı ditredür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[15] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla[16] teb dirler. ʿArabī'de **ḥummā** maʿnāsınadur.[17] Raḫne rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[18] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla[19] **[E. 232b]** ve nūn-ı meftūḥa[20] ve hā-ı ʿalāmetle[21] Fārsī'dür. Türkī'de gedik dirler. Meṣelā ṣınmış şeyʾ ve gedik olmış nesne.[22] Yaʿnī ḳılıcda ve

---

1 dirler : dinür H
2 maʿnāsınadur : dirler E
3 şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle : şīn-i mażmūme H; şīn-i muʿceme żammıyla E
4 vāv'uñ ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla : vāv'uñ sükūnı ve ḫā-ı muʿceme sükūnıyla E
5 bedeninde : vücūdında E
6 kirlendi dirler : -H
7 daḫı cīm-i ʿAcem'üñ kesriyle ve rā-ı mühmele : cīm-i ʿAcem kesri ve rā E
8 kāf'uñ iskānlarıyla Fārsī'dür : kāf iskānlarıyla E
9 vesaḫ… müşterekdür : Fārsī'de ve ʿArabī'de müşterekdür kir maʿnāsına H; müşterek luġatdur E
10 dür : hem H
11 dāl-ı mühmelenüñ żammıyla : dāl'uñ fetḥi E
12 muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla H; muvaḥḥade fetḥi E
13 fetḥateyn ile ẕeneb maʿnāsınadur. : ẕeneb dirler E
14 bir marazdur ki : -E
15 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle H; fetḥa-i tā-ı ḳaraşet E
16 bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla : sükūn-ı bā ile E
17 maʿnāsınadur : dinür E
18 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle H; rā-ı mühmele fetḥi E
19 ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla : elif-i muʿceme sükūnı E
20 nūn-ı meftūḥa : fetḥa-i nūn E
21 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
22 gedik olmış nesne : gedilmiş ve gedik olmış Z, H

bıçaḳda olan gedik gibi.[1] ʿArabī'de ṣā-ı müṣelleṣenüñ żammesiyle ve fetḥiyle[2] daḫı luġatdur ve sükūn-ı lām ile **ṣülme** dinür. Baḫye bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[3] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla[4] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla[5] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de nigende dirler. Yaʿni tegele gibi olan dikişe ve derziler ḳaftanlara yol dikdükleri dikişi gibi ki[6] ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle **ġurze**[7] ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[8] **[H. 186a] ḫurze** dirler.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

dünbe ḳuyruḳ fāʿilātün **sıtma teb raḫ** fāʿilātün **ne gedik** fāʿilāt **baḫye maʿnī** fāʿilātün **de nigende** fāʿilātün **dür didik** fāʿilāt

66 **Gicik ü ḫāriş daḫı oldı zerīr**

Ṣarılıḳ hem yazıcı oldı debīr

Gicik Türkī'dür. Emrāż-ı sāriyeden bir marażdur ki[10] insānda ve ḥayvānda olur.[11] Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[12] ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[13] ve sükūn-ı **[Z. 120b]** şīn[14] ile ḫāriş dirler. ʿArabī'de ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle[15] **ḥikke** dinür.[16] Zerīr zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[17] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[18] ve yā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[19] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ṣarılıḳ dirler. Bir marażdur insāna ʿārıż olur.[20] ʿArabī'de feteḥāt-ı ṣelāṣe[21] ile **yereḳān** maʿnāsınadur.[22]

---

1 yaʿnī ḳılıcda ve bıçaḳda olan gedik gibi : -E
2 żammesiyle… daḫı luġatdur : fetḥasıyla ve żammesiyle daḫı luġatdur H; ṣā'nuñ żammıyla E
3 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle H; bā'nuñ fetḥiyle
4 ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla : ḫā'nuñ sükūnı E
5 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla : yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle H; fetḥa-i yā-ı ḥuṭṭi E
6 tegel gibi olan dikişe ve derziler ḳaftanlara yol dikdükleri dikişi gibi ki : dikişdür E
7 ġayn-ı… żammesiyle ġurze : ġayn-ı muʿcemenüñ żammıyla ġurze dirler H; ġayn'la E
8 ḫā-ı… żammesiyle : ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla H; ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle -E
9 dirler : dinür E
10 sāriyeden bir marażdur ki : sāriyeden bir marażdur Z; sāriyedendür E
11 insānda ve ḥayvānda olur : -E
12 fetḥasıyla : fetḥiyle H; fetḥi E
13 rā mühmelenüñ kesresiyle : rā kesri E
14 sükūn-ı şīn : şīn-i muʿceme Z, H
15 ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle : -E
16 dinür : maʿnāsınadur H
17 zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : zā-ı ʿArab fetḥiyle E
18 rā-ı mühmelenüñ kesresiyle : rā'nuñ kesri E
19 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : rā-ı ġayr-i menḳūṭa Z; rā'nuñ E
20 insāna ʿārıż olur : -E
21 feteḥāt-ı ṣelāṣe : fetḥa E
22 maʿnāsınadur : dirler E

Yazıcı Türkī'dür. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[1] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ kesresiyle[2] veyā-ı ḥuṭṭī ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[3] debīr dinür.[4] ʿArabī'de **[E. 233a] kātib** maʿnāsınadur.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gicik ü ġā fāʿilātün **riş daġı ol** fāʿilātün **dı zerīr** fāʿilāt **şarulıḳ hem** fāʿilātün **yazıcı ol** fāʿilātün **dı debīr** fāʿilāt

67 **Gergedan erc oldı ḳıcıḳ ġalmelīc**

Hem sipārīdür añız ejdif alıc

[H. 186b] Gergedan Türkī'dür. Yırtıcılardan bir mehīb cān-ver imiş. Alnında öküz boynuzı gibi[6] bir boynuzı var imiş fili ṣancar imiş.[7] Fārsī'de elif-i meftūḥa ve rā-ı mühmele ve cīm-i ʿArabī'nüñ iskānları[8] ile erc dirler imiş.[9] Erc gergedan maʿnāsına olduġın ***Vesīletü'l-Maḳāṣıd*** ṣāḥibi dimişdür gergedān daḫı[10] Fārsī'dür ʿArabī'de ḫā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve żamme-i bā-ı muvaḥḥade[11] ile **ḫarbuş** dinür.[12] Ḳıcıḳ Türkī'dür. Meṣelā gövdenüñ ḳıcıḳlanmasına dirler.[13] Fārsī'de ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve lām-ı sākine ve mīm-i meftūḥa ve lām-ı meksūre[14] ve yā-ı ḥuṭṭī[15] ve cīm-i ʿArabī'nüñ iskānlarıyla[16] ġalmelīc dinür.[17] ʿArabī'de **daġdaġa** dirler.[18] ***Niʿmetu'llāh*** ve ***Ḫalīmī*** ve ***Vesīletü'l-Maḳāṣıd*** ṣāḥibi mīm yirine fā-ı meftūḥa ile ġalfelic daḫı[19] dimişler ve yā yirinde[20] nūn'la ġalmelinc daḫı rivāyet olınmışdur.[21] ***Vesīletü'l-***

1 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle H; dāl-ı mühmele fetḥiyle E
2 muvaḥḥadenüñ kesresiyle : muvaḥḥade kesriyle E
3 mühmelenüñ iskānlarıyla : mühmele sükūnlarıyla E
4 dinür : dirler H
5 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
6 öküz boynuzı gibi : -E
7 yırtıcılardan bir mehīb cān-ver imiş. Alnında öküz boynuzı gibi bir boynuzı… imiş : -H
8 ve rā-ı mühmele ve cīm-i ʿArabī'nüñ iskānları : -E, -Z
9 dirler imiş : dirler H
10 erc gergedan maʿnāsına… daḫı : Vesīletü'l-maḳāṣıd ṣāḥibi ammā gergedān aṣlında E, Z
11 ḫā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve żamme-i bā-ı muvaḥḥade : ḫā'nuñ fetḥi ve bā'nuñ żammıyla E
12 ḫā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve żamme-i… ḫarbuş dinür : ḫarbuş dirler, ḫā-ı mühmele ile H
13 ḳıcıḳlanmasına dirler : ḳıcıḳlanmasıdur H
14 lām-ı meksūre : -H
15 yā-ı ḥuṭṭī : -E
16 cīm-i ʿArabī'nüñ iskānlarıyla : cīm'üñ iskānlarıyla H; cīm-i sākine E
17 dinür : dirler E
18 dirler : maʿnāsınadur H
19 ġalfelic daḫı : ġalfelic E; ġalfelic daḫı -H
20 yā yirinde : yā'suz H; mīm'den ṣoñrā E
21 rivāyet olınmışdur : -E, -Z

Maḳāṣıd ṣāḥibi dimişdür.[1] Bu luġat baʿżı nüsḫalarda[2] ḳılçıḳ maʿnāsına daḫı mervīdür.[3] ʿArabī'de **şūk** gibi. Sipārī kesre-i sīn-i mühmele ile ve bā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve elif'le ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ süḳunı[4] ile Fārsī'dür. **[E. 233b]** Türkī'de añız dirler. Elif-i memdūde ile.[5] Yaʿnī tereke[6] biçdükden ṣoñra yirine añız dirler. ʿArabī'de fetḥa-ı mīm'le[7] **maḥṣad** maʿnāsına. Ejdif elif-i meftūḥa ve zā-ı ʿAcemī'nüñ[8] sükūnıyla ve dāl-ı mühmele kesri[9] ve fā-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de alıç dirler. Ṭaġ mīveleridür. ʿArabī'de **zuʿrūr [Z. 121a]** dinür.[10] Ṣafranuñ ġalebesini ve ḳanuñ ḥiddetini defʿ eyler ve miʿdeye ḳuvvet virür ve mizācı ıssı olanlara taḳviyet virür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

gergedan er fāʿilātün **c oldı ḳıcıḳ** fāʿilātün **ġalmelīc** fāʿilāt **hem sipārī** fāʿilātün **dür añız ej** fāʿilātün **dif alıc** fāʿilāt

68 **Bīddür sögüt gez ılġundur nihāl [H. 187a]**

Tāze dal oldı vü boyun oldı yāl

Bīd kesre-i bā-ı ʿArabī[11] ile ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ ve dāl-ı mühmelenüñ[12] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de sögüt dirler bir aġaçdur. ʿArabī'de ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle[13] **ḫılāf** dirler. Gez fetḥ-i kāf-ı ʿAcemī ve sükūn-ı zā-ı ʿArabī ile Fārsī'dür. Türkī'de ılġun dinür yaʿnī[14] ılġun aġacına dirler.[15] ʿArabī'de **ṭarfā** maʿnāsına. Nihāl nūn-ı meksūre ve fetḥ-i hevvez ile ve elif'le lām'uñ iskānlarıyla[16] Fārsī'dür. Türkī'de tāze dala dirler.[17] Yaʿnī aġacuñ tāze fidanına dirler.[1] ʿArabī'de **ġuṣn** maʿnāsına[2] aġaç

1 Vesīletü'l-maḳāṣıd ṣāḥibi dimişdür : keẕā fī Vesīletü'l-maḳāṣıd H
2 baʿżı nüsḫalarda : -H
3 daḫı mervīdür : bulınmışdur E
4 kesre-i sīn-i mühmele ile ve bā-ı muʿcemenüñ… süḳunı : sīn-i mühmele ve bā-ı ʿAcemī E; Z
5 elif-i memdūde ile : -E
6 yaʿnī tereke : terekene Z
7 fetḥa-ı mīm'le : -E, -Z
8 ʿAcemī'nüñ : muʿcemenüñ H; ʿAcem E
9 kesri : -Z, -H
10 dinür : dirler E
11 kesre-i bā-ı ʿArabī : kesr-i bā-ı muvaḥḥade H; kesre-i bā-ı ʿArab E
12 yā-ı ḫuṭṭīnüñ ve dāl-ı mühmelenüñ : yā ve dāl E
13 ḫā-ı muʿcemenüñ kesresiyle : ḫā-ı muʿceme kesriyle E
14 ılġun dinür, yaʿnī : -E
15 dirler : dinmişdür H
16 ve elif'le lām'uñ iskānlarıyla : -E, -Z
17 dala dirler : dal dinür H

fidanına ve budaġına daḫı dirler.[3] Boyun Türkī'dür. Fārsī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif ve lām'uñ iskānlarıyla[4] **[E. 234a]** yāl dirler. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ ve nūn'uñ żammeleriyle[5] **ʿunuḳ** maʿnāsınadur.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bīddür sö fāʿilātün **güt gez ılġun** fāʿilātün **dur nihāl** fāʿilāt **tāze dal ol** fāʿilātün **dı vü boyun** fāʿilātün **oldı yāl** fāʿilāt

69 **Ota dārū di susam güncid durur**

Piste fıstıḳ igde hem sincid durur

Ot Türkī'dür. Yaʿnī otlar ve köklerdür[7] ki eṭıbbā anuñla baʿżı emrāża devā[8] iderler. Keḥḥāllaruñ istiʿmāl itdükleri[9] otlara daḫı ıṭlāḳ olınur.[10] Fārsī'de **[H. 187b]** dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ile[11] ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle[12] ve işbāʿ-ı vāv'la dārū dinür.[13] ʿArabī'de **devā** maʿnāsınadur.[14] Susam Türkī'dür ḥubūbātdan şırluġan yaġın çıḳarduḳları dānedür.[15] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[16] ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabī'nüñ kesresiyle[17] ve dāl-ı mühmele ile[18] güncid dirler. ʿArabī'de **simsim** maʿnāsınadur.[19] Ṭabīʿatı ıssıdur yaşdur haẓmı giç olur. **[Z. 121b]** Aġız ḳoḳusı peydā eyler. Od[20] yaḳduġı yire sürseler[21] nāfiʿdür. Eger[22] ḳavurup yiseler sevdāya

---

1 yaʿnī aġacuñ tāze fidanına dirler : -H
2 maʿnāsına : dinür E
3 aġaç fidanına ve … dirler : aġaç fidanına ve budaġına şāmildür H; budaġa daḫı dirler E
4 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve elif ve lām'uñ iskānlarıyla : yā-ı ḥuṭṭī ile E, Z
5 ʿayn-ı mühmelenüñ ve nūn'uñ żammeleriyle : ʿayn'uñ ve nūn'uñ fetḥalarıyla E
6 maʿnāsınadur : dirler E
7 otlar ve köklerdür : otla ve kökledür H
8 baʿżı emrāża devā : muʿalece E
9 itdükleri : eyledükleri H
10 otlara daḫı ıṭlāḳ olınur : ota da dirler E
11 mühmelenüñ fetḥiyle ve elif ile : mühmele fetḥi ve elif E
12 żammesiyle : żammı E
13 işbāʿ-ı vāv'la dārū dinür : vāv-ı sākine ile dārū dirler E
14 maʿnāsınadur : maʿnāsına E, H
15 ḥubūbātdan şırluġan yaġın… dānedür : bir cins dānedür ki andan şırluġan yaġı çıḳarurlar H; şīr-i rūġan çıḳarduḳları dāne E
16 ʿAcem'üñ żammesiyle : ʿAcem'üñ żammıyla H; ʿAcem żammıyla E
17 ʿArabī'nüñ kesresiyle : ʿArab kesriyle E
18 ve dāl-ı mühmele ile : ve dāl'uñ sükūnıyla E; ve dāl-ı mühmele ile -H
19 maʿnāsınadur : dirler E
20 od : āteş H
21 yaḳduġı yire sürseler : yanıġına E
22 eger : -E

nāfiʿdür. Miʿdesi żaʿīf olanlara marażdur.[1] Piste bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle faṣīḥdür żammesiyle[2] daḫı mervīdür ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[3] ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[4] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de fıstıḳ dirler. ʿArabī'de **ḥabbu şanevber** dinür meşhūrdur.[5] İkinci **[E. 234b]** derecede ḥārdur ve ruṭūbetde ve mīvesinde muʿtedildür. Fıstıḳ yimek ṣovuḳ zehirleri ve ṣovuḳ zehirlü cān-verlerüñ ṣoḳduġına[6] nāfiʿdür. Ḳalbe ḳuvvet virür ve göbek burusın izāle ider ve cimāʿa ḳuvvet virür ve[7] öksürige nāfiʿdür. Üst ḳabuġını eger[8] aġızda çeyneyeler[9] aġız ḳoḳusın güzel eyler[10] ve miʿdeye ḳuvvet virür. Eger üst ḳabuġından[11] şeker ile şerbet yapup[12] içseler yaz günlerinde havānuñ fesādını ışlāḥ eyler.[13] İgde Türkī'dür. Bu daḫı envāʿ-ı mīvedendür.[14] Fārsī'de kesre-i sīn-i mühmele ile[15] ve nūn-ı sākine ve cīm-i meksūre ve dāl-ı mühmele ile sincid dirler. ʿArabī'de **ġubeyrā** maʿnāsınadur.[16] Ṭabīʿatı ṣovuḳdur **[H. 188a]** ḳurıdur. Selsü'l-bevl ve öksürüge nāfiʿdür. İshāli ve ḳuşmaġı defʿ eyler. Çiçegini ḳoḳlamaḳ ve yimek cimāʿa ḳuvvet virür ammā haẓma żaʿf virür. Muṣliḥi şekerdür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ota dārū fāʿilātün **di susam gün** fāʿilātün **cid durur** fāʿilāt **piste fıstıḳ** fāʿilātün **igde hem sin** fāʿilātün **cid durur** fāʿilāt

70 **Oldı gehvāre beşik lümtür büyük**

And sevgend ü gürūh oldı bölük

---

1 olanlara marażdur : olanlara yaramazdur Z; olana yaramazdur E
2 kesresiyle faṣīḥdür, żammesiyle : kesriyle E
3 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı sīn E
4 fetḥasıyla : fetḥiyle H; fetḥi E
5 dinür, meşhūrdur : dirler E
6ṣoḳduġına : zehrine E
7 ve göbek burısın izāle ider ve cimāʿa ḳuvvet virür ve : -E
8 eger : -E
9 çeyneyeler : çigneseler H
10 eyler : ider H
11 eger üst ḳabuġından : üst ḳabuġın E
12 yapup : idüp E, H
13 eyler : ider E
14 envāʿ-ı mīvedendür : mīve envāʿındandur H
15 mühmele ile : -E
16 ġubeyrā maʿnāsınadur : ġubeyrā'dur E

Gehvāre kāf'uñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla[1] ve vāv-ı meftūḥa **[E. 235a]** ve elif ile ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[2] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de beşik dirler ki içinde veled yatururlar.[3] Aṣlı gāhvāredür taḫfīf olınup gehvāre dinilmişdür.[4] ʿArabī'de **mehd** dirler.[5] Lümtür lām-ı mażmūme ve meftūḥa ile[6] daḫı dinilmişdür[7] ve mīm-i sākine ve tā-ı **[Z. 122a]** ḳaraşetüñ żammesiyle[8] ve rā-ı mühmele ile[9] Fārsī'dür. Türkī'de büyük dirler.[10] ʿArabī'de[11] **ʿaẓīm** ve **kebīr** maʿnālarına.[12] And Türkī'dür. Yaʿnī yemin içmege dirler.[13] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fethasıyla ve vāv-ı sākine[14] ve kāf-ı meftūḥa ve nūn'un ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[15] sevgend dirler. ʿArabī'de[16] **yemīn** ve **ḳasem** maʿnālarınadur.[17] Gürūh kāf-ı ʿAcem'ün[18] ve rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle[19] ve vāv'uñ ve hā-ı aṣliyyenüñ iskānlarıyla[20] Fārsī'dür. Türkī'de bölük dirler ki[21] ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ile[22] **cemāʿat** maʿnāsına.[23]

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı gehvā fāʿilātün **re beşik lüm** fāʿilātün **tür büyük** fāʿilāt **and sevgen** fāʿilātün **d ü gürūh ol [H. 188b]** fāʿilātün **dı bölük** fāʿilāt

71 **Sāv egindüdür seped sāvīn diger**

Dūk ig pervā ḳolay purḫū kiler

---

1 kāf'uñ fetḥasıyla ve hā-ı… sükūnıyla : kāf'la ve sükūn-ı hā'yla H; fetḥa-i kāf ve sükūn-ı hā E
2 ile ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : fetḥa-i rā-ı mühmele E
3 ki içinde veled yatururlar : -H
4 aṣlı gāhvāredür, taḫfīf olınup gehvāre dinilmişdür : gāhvāre'den taḫfīf olınmışdur E, H
5 dirler : maʿnāsınadur H
6 lām-ı mażmūme ve… ile : lām'uñ żammesiyle ve fetḥasıyla H; lām-ı mażmūme ve fetḥa ile E
7 daḫı dinilmişdür : de cāʾizdür E
8 ḳaraşetüñ żammesiyle : ḳaraşet Z; ḳaraşet ile E
9 ve rā-ı mühmele ile : ve sükūn-ı rā ile E; ve rā-ı mühmele ile -H
10 dirler : dimekdür H
11 ʿArabī'de : ʿArab E
12 maʿnālarına : gibi H; dirler E
13 içmege dirler : -E
14 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve vāv-ı sākine : sīn'üñ fetḥi ve vāv'uñ sükūnıyla E
15 ve … iskānlarıyla : ve nūn ve dāl iskānlarıyla E; ve nūn'un ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla -H
16 ʿArabī'de : ʿArab E
17 maʿnālarınadur : maʿnāsınadur H; dirler E
18 kāf-ı ʿAcem'ün : kāf-ı ʿAcem E
19 rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle : rā-ı mühmelenüñ żammesiyle H; rā żammeleriyle E
20 ve vāv'uñ ve hā-ı aṣliyyenüñ iskānlarıyla : -H
21 ki :-E, -H
22 ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ile : ʿArabī'de Z; ʿArab E
23 maʿnāsına : dir E

Sāv sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve medle[1] vāv-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de egindü dirler. Yaʿnī[2] altun ve gümüş ve baḳır vesāʾir[3] ege ile egelenecek nesneleri[4] egeleyüp dökilen ufaġına dirler.[5] ʿArabī'de **bürāde** dinür.[6] Seped bunda Türkī vāḳiʿ olmışdur.[7] Fārsī'de **[E. 235b]** sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ile[8] ve vāv-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[9] ve nūn'un iskānlarıyla sāvīn dinür.[10] Ammā[11] seped daḫı Fārsī'dür. Her birinüñ müstaḳil maʿnāları taʿyīn olınmışdur.[12] Seped muṭlaḳa ḳamışdan ördükleri[13] sepede dirler ki içine mā-yeḥtācu bihi ḳorlar.[14] ʿArabī'de **ḳavṣarra** maʿnāsınadur.[15] Ammā[16] sāvīn panbuḳ sepedine taḫṣīṣ olınmışdur. ʿArabī'de **ḳuffe** dirler[17] velākin Türkī'de seped lafẓı[18] meşhūr ve taʿmīm üzere müstaʿmeldür.[19] Gerek bāġ ve mīve sepedi[20] gerek ḳovan sepedi gerek panbuḳ sepedi olsun cümlesine seped dinür. İllā hum[21] diger bu maʿnāya delālet ider ki sāvīn seped lafẓına ʿaṭf olına.[22] Dūk dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[23] ve vāv-ı aṣliyye ve kāf'uñ iskānlarıyla[24] Fārsī'dür. Türkī'de ig dirler ki anuñla iplik egirürler. ʿArabī'de mīm-i meksūre ile[25] **mirden** ve **miġzel** daḫı dirler.[26] Pervā **[Z. 122b]** bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[27] ve vāv'uñ fetḥi ve elif ile[28] Fārsī'dür.

---

1 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve medle : sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla H; sīn-i mühmele fetḥi E
2 yaʿnī : -E
3 baḳır vesāʾir : emṣāli H; baḳırlaruñ E
4 egelenecek nesneleri : -E, -H
5 egeleyüp dökilen ufaġına dirler : egindüsi dimek E
6 dinür : maʿnāsına H; dirler E
7 bunda Türkī vāḳiʿ olmışdur : Türkī'dür E
8 sīn-i mühmelenüñ… elif ile : sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle ve medle H; sīn'üñ fetḥi ve elif E
9 yā-ı ḥuṭṭīnüñ : yā E
10 nūn'un iskānlarıyla sāvīn dinür : nūn iskānlarıyla sāvīn dirler E; sāvīn dirler H
11 ammā : ancaḳ E
12 her birinüñ müstaḳil maʿnāları taʿyīn olınmışdur : -E, -Z
13 ḳamışdan ördükleri : çubuḳdan örilen H
14 ki içine mā-yeḥtācu bihi ḳorlar : -E
15 maʿnāsınadur : maʿnāsına H; dinür E
16 ammā : -E
17 dirler : dinür H
18 velākin Türkī'de seped lafẓı : velākin Türkī'de seped Z; Türkī'de seped E
19 meşhūr ve taʿmīm üzere müstaʿmeldür : meşhūr ve müstaʿmel, taʿmīm üzere H; meşhūrdur E
20 bāġ ve mīve sepedi : bāġ sepedi H
21 cümlesine seped dinür. İllā hum : -E
22 lafẓına ʿaṭf olına : lafẓınuñ ʿaṭf tefsīri ola H; lafẓınuñ ʿatf ola E
23 dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle : dāl-ı mühmelenüñ żammıyla H; dāl-ı mühmele żammı E
24 ve vāv-ı aṣliyye ve kāf'uñ iskānlarıyla : -H
25 mīm-i meksūre ile : -E
26 ve miġzel daḫı dirler : dinür H; ve miġzel dirler E
27 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : bā-ı ʿAcem fetḥi ve rā'nuñ sükūnı E
28 vāv'uñ fetḥi ve elif ile : ve vāv ile Z; vāv'uñ fetḥi ve elif ile -H

Türkī'de ḳolay dirler. ʿArabī'de **āsān** maʿnāsına.[1] Purḫū bā-ı ʿAcem'ün żammesiyle[2] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[3] ve ḫā-ı menḳūṭanuñ **[H. 189a]** żammıyla[4] ve vāv ile Fārsī'dür. Türkī'de kiler dirler ki içine zaḫīre vesāʾir şeyʾi ḳoyup ḥıfẓ iderler. ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile[5] **enbār** dirler[6] ve mīm-i meftūḥa ile **maḫba** ve **maḫzen** daḫı[7] dinür.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

sāv egindü fāʿilātün **dür seped sā** fāʿilātün **vīn diger** fāʿilāt **dūk ig per** fāʿilātün **vā ḳolay pur** fāʿilātün **ḫū kiler** fāʿilāt

72 **Sürb ḳurşun şūredür çoraḳ serāb [E. 236a]**

Şūre yer kim görinür ıraḳdan āb

Sürb sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[9] ve rā-ı mühmelenüñ[10] ve bā-ı muvaḥḥadenün iskānlarıyla[11] Fārsī'dür.[12] Aṣlı üsrübdür żarūret-i vezn içün elifi ḥaẕf olınup evveli mażmūm olmışdur.[13] Türkī'de ḳurşun dirler. ʿArabī'de[14] elif-i memdūde ve żamme-i nūn'la[15] **ānuk** dinür.[16] Şūre şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle[17] ve vāv'uñ sükūnıyla ve rā-ı mühmele fetḥiyle[18] ve āḫirinde hā-ı ʿalāmetle[19] Fārsī'dür. Türkī'de çoraḳ dirler. Şol ṣaḥrā ki anda ot ve ṣu olmaya ve ekin ḥāṣıl itmeye.[20] ʿArabī'de ḳāf-ı meksūre ile **ḳıfr** dirler.[21] Serāb sīn-i mühmelenün[22] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[23] fetḥalarıyla ve

---

1 maʿnāsına : gibi H
2 ʿAcem'ün żammesiyle : ʿAcem'ün żammıyla H; ʿAcem żammıyla E
3 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : rā-ı mühmele-i sākine H; rā'nuñ sükūnı E
4 ḫā-ı menḳūṭanuñ żammıyla : ḫā-ı muʿceme E; Z
5 ʿArabī'de elif-i meftūḥa ile : ʿArab E
6 dirler : -H
7 ve maḫzen daḫı : -E -H
8 dinür : dirler E
9 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle : sīn-i mühmelenüñ żammıyla H; sīn'üñ żammıyla E
10 mühmelenüñ : mühmele E
11 muvaḥḥadenün iskānlarıyla : muvaḥḥade sükūnıyla E
12 ve rā-ı mühmelenüñ ve bā-ı muvaḥḥadenün iskānlarıyla Fārsī'dür : -H
13 żarūret-i… olmışdur : elif ḥaẕf olınmış, vezn içün H; żarūret-i vezn içün elifi ḥaẕf olınmış E
14 ʿArabī'de : ʿArab E
15 żamme-i nūn'la : nūn-ı mażmūme H
16 dinür : dirler E
17 şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle : şīn-i muʿcemenüñ żammıyla H; şīn'üñ fetḥi E
18 vāv'uñ … fetḥiyle : vāv-ı sākine ve rā-ı mühmele-i meftūḥa H; sükūn-ı vāv ve fetḥa-i rā E
19 āḫirinde hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H; hā-ı ʿalāmetle E
20 ṣaḥrā ki anda ot ve ṣu olmaya ve ekin ḥāṣıl itmeye : yerdür kim anda ekin ve ot bitmez E, Z
21 ʿArabī'de ḳāf-ı meksūre ile ḳıfr dirler : -E, -Z
22 mühmelenün : mühmele E, H
23 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ : rā-ı mühmele E

elif ile bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla[1] Fārsī'dür. Türkī'de "**Şūre yir kim görinür ıraḳdan āb.**"[2] anuñ tefsīridür. Meṣelā serāb diyü şol yire[3] dirler kim[4] yaʿnī[5] güneş pertevinden ṣaḥrālarda[6] ıraḳdan ṣu gibi görinür. Türkī'de[7] ılġım ṣalġım didükleri ḫayāldür.[8] ʿArabī'de daḫı[9] **serāb** dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

sürb ḳurşun fāʿilātün **şūredür ço** fāʿilātün **raḳ serāb [H. 189b]** fāʿilāt **şūre yer kim** fāʿilātün **görinür ı** fāʿilātün **raḳdan āb** fāʿilāt

73 **Hem çuvalduz toz ola pundūz gerd**

Issı germ oldı vu sovuḳ oldı serd

[E. 236b] Çuvalduz Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ żammesiyle ve nūn-ı sākine ile ve dāl-ı mühmele-i mażmūme[10] ve vāv-ı aṣliyye[11] ve zā-ı ʿArabī'nüñ[12] **[Z. 123a]** iskānlarıyla pundūz dirler. ʿArabī'de kesreteyn ve teşdīd-i lām'la **misille** maʿnāsınadur.[13] Toz Türkī'dür. Yaz günlerinde ḳurı ṭoprāḳdan[14] ḫāṣıl olup havāya ḳalḳan toz dimek olur.[15] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[16] ve rā-ı mühmelenüñ[17] ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[18] iskānlarıyla gerd dinür. ʿArabī'de **ġubār** maʿnāsınadur.[19] Issı Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[20] ve rā-ı mühmelenüñ[21] ve mīm'üñ iskānlarıyla germ dirler.[22] ʿArabī'de[23] ḥā-ı mühmele ile[1]

---

1 ve elif ile bā-ı muvaḥḥadenüñ iskānlarıyla : -H
2 Şūre yir kim görinür ıraḳdan āb : Şūre yir kim ıraḳdan āb gibi görinür E
3 yire : yirlere H
4 meṣelā serāb diyü şol yire dirler kim : -E
5 yaʿnī : -H
6 ṣaḥrālarda :-E, -Z
7 Türkī'de : -H
8 ḫayāldür : ki H
9 daḫı : de E; daḫı -Z
10 mühmele-i mażmūme : mühmelenüñ H
11 vāv-ı aṣliyye : vāv'uñ E, Z
12 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
13 maʿnāsınadur : dinür H
14 ḳurı ṭoprāḳdan : yirden H; ṭoprāḳdan E
15 toz dimek olur : toz dimekdür H; tozdur E
16 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla : kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle H; fetḥa-i kāf-ı ʿAcem'le E
17 mühmelenüñ : mühmele E
18 menḳūṭanuñ : menḳūṭa E
19 maʿnāsınadur : gibi H; dir E
20 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla : fetḥa-i kāf-ı ʿAcem'le E; kāf-ı ʿAcem'üñ H
21 mühmelenüñ : mühmele E
22 dirler : dinür H
23 ʿArabī'de : ʿArab E

ḫār maʿnāsınadur.[2] Ṣovuḳ Türkī'dür. Fārsī'de sīn-i mühemelenüñ fetḥasıyla[3] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile[4] ve dāl-ı mühmelenün[5] iskānlarıyla serd dirler. ʿArabī'de **berd** maʿnāsınadur.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem çuvalduz fāʿilātün **toz ola pun** fāʿilātün **düz gerd** fāʿilāt **ıssı germ ol** fāʿilātün **dı vu ṣovuḳ** fāʿilātün **oldı serd** fāʿilāt

74 **Kāc sīlī oldı girc oldı dilim**

Hem bürīn oldı sirīşimdür yelim

Kāc kāf-ı meftūḥa ve medd-i elif[7] ile ve cīm-i ʿArabī'nüñ sükūnıyla [8] Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 190a]** sīlī dirler ammā[9] sīlī daḫı Fārsī'dür. Lürs daḫı Fārsī'dür bu maʿnāya gelür nitekim[10] yirmi üçünci ḳıṭʿanuñ **[E. 237a]** üçünci beytinde bu maʿnāya[11] şerh olınmışdur. Şol nesnedür ki el ayasıyla insānuñ çehresine veyā eñsesine ururlar. ʿArabī'de[12] **keff** maʿnāsınadur[13] sille dirler. Girc kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ[14] ve cīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de dilim dirler. Yaʿnī bir paredür[15] ki bir nesneden keserler. Ḳavun ḳarpuz ve etmek dilimine daḫı dirler.[16]ʿ Arabī'de żamm ve taḫfīfle[17] **ḳuvāre** dirler.[18] Bürīn bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[19] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[20] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ[21]

---

1 ḥā-ı mühmele ile :-E, -H
2 maʿnāsınadur : dir E
3sīn-i mühemelenüñ fetḥasıyla : sīn-i mühemelenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i sīn E
4 rā-ı ġayr-i menḳūṭa ile : rā-ı ġayr-i menḳūṭa Z; rā-ı mühmele E
5 mühmelenüñ : mühmele E
6 ʿArabī'de berd maʿnāsınadur : ʿArab bā ile berd dir E; ʿArabī'de berd maʿnāsına Z
7 kāf-ı meftūḥa ve medd-i elif : kāf-ı meftūḥa ve elif ile Z; fetḥa-i kāf ve elif E
8 ʿArabī'nüñ sükūnıyla: ʿAcem'üñ sükūnıyla H; ʿArab'uñ iskānlarıyla E
9 ammā : -E, -Z
10 Fārsī'dür, bu maʿnāya gelür, nitekim : bu maʿnāyadur ki Z; Fārsī'dür, bu maʿnāyadur E
11 bu maʿnāya : -E, -Z
12 ʿArabī'de : ʿArab E
13 maʿnāsınadur : maʿnāsına H; dir E
14 kāf-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve rā-ı mühmelenüñ : kāf-ı ʿAcem kesriyle ve rā-ı mühmele E
15 paredür : pare H
16 dilimine daḫı dirler : dilimi gibi H; gibi E
17 ʿArabī'de żamm ve taḫfīfle : ʿArab taḫfīfle E
18 dirler : dinür H; dir E
19 bā-ı muvaḥḥadenüñżammesiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ żammıyla H; bā-ı muvaḥḥade żammıyla E
20 rā-ı mühmelenüñ kesresiyle : rā-ı mühmele kesriyle E
21 yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve nūn'uñ : yā-ı ḥuṭṭī ve nūn E

iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de bu daḫı dilim maʿnāsınadur[1] girc gibi. Sirīşim sīn ile rā-ı mühmeleteynüñ[2] kesreleriyle ve yā-ı ḫuṭṭiniñ sükūnıyla ve şīn-i muʿcemenüñ kesresiyle ve mīm-i sākine[3] ile Fārsī'dür. Türkī'de yelim dirler ki **[Z. 123b]** ṭutḳal dimek olur.[4] ʿArabī'de kesre-i ġayn-ı muʿceme ile teşdīdle[5] **ġırrā** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

kāc sīli fāʿilātün **oldı girc ol** fāʿilātün **dı dilim** fāʿilāt **hem bürīn ol** fāʿilātün **dı sirīşim** fāʿilātün **dür yelim** fāʿilāt

75 **Miḥnet ü işkence oldı pīç pīç**

Yola ʿazm itmek yarağ oldı pesīç

Mīhnet ve işkence kelimeleri[6] Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ[7] ve cīm-i Pārsī'nüñ iskānlarıyla pīç pīç **[E. 237b]** dirler. ʿArabī'de **miḥnet [H. 190b]** dinür.[8] Yola ʿazm itmek yaraġ oldı terkībi[9] Türkī'dür. Yaʿnī yol ʿazm eylemenüñ yaraġı dimekdür ki yol[10] ve sefer içün tedārük olınan mühimmātdür.[11] Fārsī'de bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[12] ve sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[13] ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ ve cīm-i Pārsī'nüñ iskānlarıyla pesīç dinür.[14] Baʿżılar cīm-i ʿArabī ile naḳl eylemişlerdür.[15] ʿArabī'de **tehiyye** maʿnāsına.[16]

Taḳṭīʿ-i Beyt

miḥnet ü iş fāʿilātün **kence oldı** fāʿilātün **pīç pīç** fāʿilāt **yola ʿazm it** fāʿilātün **mek yaraġ ol** fāʿilātün **dı pesīç** fāʿilāt

---

1 bu daḫı dilim maʿnāsınadur : daḫı dilim maʿnāsına E
2 sīn ile rā-ı mühmeleteynüñ : sīn-i mühmele ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ H; sīn ile rā'nuñ E
3 muʿcemenüñ kesresiyle ve mīm-i sākine : muʿceme ile ve mīm H; muʿceme ve mīm E
4 dimek olur : dimekdür H
5 kesre-i ġayn-ı muʿceme ile teşdīdle : ġayn ile E
6 kelimeleri : -E
7 kesresiyle ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ : kesri ve yā-ı ḫuṭṭī E
8 ʿArabī'de miḥnet dinür : ʿArab miḥnet dir E
9 terkībi : -E
10 eylemenüñ yaraġı… yol : eylemenüñ yaraġı dimekdür ki yol içün H; yol yaraġı ve yol E
11 mühimmātdür : mühimmāta E
12 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla : bā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle H; bā-ı ʿAcem fetḥasıyla E
13 sīn-i mühmelenüñkesresiyle : sīn'üñ kesri E; sīn-i mühmelenüñ H
14 dinür : dirler E
15 cīm-i ʿArabī ile naḳl eylemişlerdür : cīm-i ʿArab'la naḳl eylemişler E
16 ʿArabī'de tehiyye maʿnāsına : -E, -Z

76 **Hem nevā naġme naṣīb oldı nevā**

Hem kişi kākā durur iş güç kiyā

Nevā nūn-ı mażmūme ve meftūḥa ile cāʾizdür ve vāv-ı meftūḥa ve medd-i elif ile[1] Fārsī'dür. Türkī'de nağme dirler. ʿArabī'de daḫı **naġme** dinür.[2] Cümle[3] lisānda meşhūrdur ʿilm-i mūsiḳīden bir maḳāmuñ adıdur.[4] Naṣīb Türkī'dür. Fārsī'de nūn-ı meftuḥa ve mażmūme[5] ile buña daḫı nevā dirler.[6] ʿArabī'de **ḥaẓẓ** maʿnāsına.[7] Kişi Türkī'dür yaʿnī ādem dimekdür. Fārsī'de[8] kāf-ı ʿArabī'lerle kākā dirler. ʿArabī'de **recül** gibi.[9] İş güç Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[10] ve yā-ı ḫuṭṭī ile ve medd-i elif'le[11] kiyā dinür.[12] ʿArabī'de **ʿamel** ve **şuġl** maʿnāsına.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem nevā naġ fāʿilātün **me naṣīb ol** fāʿilātün **dı nevā** fāʿilāt **[E. 238a; H. 191a] hem kişi kā** fāʿilātün **kā durur iş** fāʿilātün **güç kiyā** fāʿilāt

77 **Ḫab kon epsem ol dimek balçıḳ ḫalāb [Z. 124a]**

Zib geñez oldı vü ṣāfī oldı nāb

Ḫab kon ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[14] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla[15] ve kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[16] ve nūn-ı sākine ile Fārsī'dür. İki kelimeden mürekkebdür. Ḫab epsem maʿnāsınadur. Kon kerden'den emirdür ol dimekdür.[17] Bi-ḥasebi't-terkīb maʿnāsı epsem ol dimekdür.[18] ʿArabī'de **üsküt** gibi.[19] Balçıḳ Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı

1 medd-i elif ile : elif ile E, Z
2 ʿArabī'de daḫı naġme dinür : ʿArab da naġme dir E
3 cümle : hem Z; cümle -E
4 lisānda meşhūrdur, ʿilm-i mūsiḳīden bir maḳāmuñ adıdur : mūsiḳīde bir maḳām'uñ ismidür E
5 nūn-ı meftuḥa ve mażmūme : nūn-ı mażmūme ve meftūḥa H; nūn'un fetḥi ve żammıyla
6 ile buña daḫı nevā dirler : ile buña daḫı nevā dinür H; buña da nevā dirler E
7 ʿArabī'de ḥaẓẓ maʿnāsına : ʿArab ḥaẓẓ dir E
8 Fārsī'de : -H
9 ʿArabī'de recül gibi : ʿArab recül dir E
10 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle : fetḥa-i kāf-ı ʿArab'la E
11 ve medd-i elif'le : ve elif ile E; ve medd-i elif'le -Z
12 dinür : dirler E
13 ʿArabī'de ʿamel ve şuġl maʿnāsına : ʿArabī'de ʿamel ve şuġl gibi Z; ʿArab ʿamel dir E
14 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle : fetḥa-i ḫā-ı muʿceme E
15 bā-ı muvaḥḥadenüñ sükūnıyla : sükūn-ı bā E
16 kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle : kāf-ı ʿArabī'nüñ żammıyla H; kāf-ı ʿArab żammıyla E
17 kerden'den emirdür, ol dimekdür : ol dimekdür, kerden'den emrdür H
18 bi-ḥasebi't-terkīb maʿnāsı epsem ol dimekdür : -E
19 ʿArabī'de üsküt gibi : ʿArabüsküt dir E

muʿcemenüñ fetḥasıyla[1] ve lām elif ile ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla[2] ġalāb dinür.[3] ʿArabī'de **ṭīn** ve **vaḥal**[4] gibi. Zib zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle ve fetḥasıyla[5] daḫı[6] luġatdur ve sükūn-ı bā-ı muvaḫḫade ile Fārsī'dür. Türkī'de geñez dirler. Yaʿnī ḳolay dimekdür. ʿArabī'de **āsān** maʿnāsına.[7] Ṣafi Türkī'dür ṣuyuñ ve baluñ[8] buña beñzer eşyānuñ bī-ġışş olanına dirler.[9] Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ve medd-i elif'le[10] ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla[11] nāb maʿnāsınadur.[12] ʿArabī'de ġā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle **ġāliṣ** maʿnāsına.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ġab kon epsem fāʿilātün **ol dimek bal** fāʿilātün **çıḳ ḥalāb** fāʿilāt **zib geñez ol** fāʿilātün **dı vü ṣāfī** fāʿilātün **oldı nāb** fāʿilāt

78 **Ez-ber it kim dört durur maʿnī-yi tāb**

Biri tāb-ı āfitāb u māhitāb

[E. 238b; H. 191b] Tāb lafẓınuñ maʿnāsı dörtdür ez-ber it[14] dimekdür. Tāb tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle ve medd-i elif ile[15] ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla Fārsī'dür. Türkī'de dört maʿnāya gelür. Biri tāb-ı āfitāb ve māhitābdur. Tāb āfitāba ve māhitāba maʿnā cihetinden maṣrūfdur.[16] Tāb iʿcām ve ḥarekāt-ı sābıḳ ile Fārsī'dür.[17] Türkī'de şuʿle maʿnāsına. ʿArabī'de **żiyā** dinür.[18] Āfitāb elif-i memdūde ve fā-ı meksūre ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve medle[19] ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnı[20] ile Fārsī'dür.

---

1 ġā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : ġā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i ġā-ı muʿceme E
2 bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla : sükūn-ı bā-ı muvaḫḫade E
3 dinür : dirler E, H
4 ve vaḥal : -E
5 zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle ve fetḥasıyla : kesre-i zā-ı ʿArab'la ve fetḥiyle E
6 daḫı : da Z; de E
7 ʿArabī'de āsān maʿnāsına : ʿArab āsān dir E
8 baluñ : altunuñ H
9 ṣuyuñ ve baluñ buña beñzer eşyānuñ… dirler : her şeyʾüñ ṣu gibi bāl gibi bī-ġışş olanı E
10 nūn-ı meftūḥa ve medd-i elif'le : nūn-ı meftūḥa ve elif Z; fetḥa-i nūn ve elif E
11 bā-ı muvaḫḫadenüñ süḳunıyla : sükūn-ı bā ile E
12 maʿnāsınadur : dirler E, H
13 ġā-ı muʿcemenüñ… maʿnāsına : ġā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ġāliṣ dir Z; ġāliṣ dir E
14 it : eyle H
15 tā-ı ḳaraşetüñ… medd-i elif ile : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve elif ile Z; fetḥa-i tā ile ve elif E
16 maʿnā cihetinden maṣrūfdur : mużāfdur H
17 iʿcām ve ḥarekāt-ı sābıḳ ile Fārsī'dür : -E
18 ʿArabī'de żiyā dinür : ʿArab żiyā dir E
19 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve medle : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla ve elif H; fetḥa-i tā ve elif E
20 bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnıyla : bā-ı muvaḫḫade Z; bā iskānlarıyla E

Türkī'de güneş **[Z. 124b]** dirler. ʿArabī'de **şems** maʿnāsınadur.[1] Māhitāb mīm-i meftūḥa ve medd-i[2] elif ile ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[3] ve elif'le ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnı[4] ile Fārsī'dür. Türkī'de ay dirler. ʿArabī'de **ḳamer** maʿnāsına.[5] Ḥāṣıl-ı kelām tāb lafẓınuñ maʿnālarınuñ biri budur ki Fārsī'de[6] tāb-ı āfitāb ve māhitāb dirler. Türkī'de güneşüñ ve ayuñ[7] şuʿlesine ve şevḳine dirler. ʿArabī'de[8] **żiyā'ü'ş-şems ve'l-ḳamer** gibi.[9] Üşte[10] tāb maʿnālarınuñ biri bu oldı[11] ammā bu maʿnā iżāfet ile olduġı zamān[12] olur. Zīrā tāb güneşüñ ve ayuñ şuʿlesine muteʿayyin ve maḫṣūṣ olmamışdur.[13] Nitekim tāb derunda dirler tāb[14] āteşde dirler. Eger-çi[15] nāẓım tāb lafẓını bu[16] dört maʿnāya ḥaṣr itmişdür[17] ammā tābuñ maʿnāları çoḳdur. Lākin bunlardan[18] müteferriʿdür. Aṣlını ẕikr itmişdür[19] geri ḳalan üç maʿnā beyt-i ātīde gelecekdür.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ez-ber it kim fāʿilātün **[H. 192a] dört durur maʿ** fāʿilātün **nī-yi tāb [E. 239a]** fāʿilāt **biri tāb-ı** fāʿilātün **āfitāb u** fāʿilātün **māhitāb** fāʿilāt

79 **Biri ḳızmaḳ biri ṭaḳāt birisi**

Zülfüñ ipüñ egilüp bükülmesi

Bu beyitde[21] tāb maʿnālarınuñ üçüni beyān idüp dirler ki[1] biri ḳızmaḳ yaʿnī tāb maʿnālarınuñ biri daḫı ḳızmaḳdur. Meṣelā[2] tāb ḳızmaḳ maʿnālarına[3] gelür dimekdür.

---

1 ʿArabī'de şems maʿnāsınadur : ʿArab şems dir E
2 medd-i : -E, -Z
3 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : fetḥa-i tā E
4 elif'le ve bā-ı muvaḫḫadenüñ sükūnı : elif ve bā-ı muvaḫḫade Z; bā iskānlarıyla E
5 ʿArabī'de ḳamer maʿnāsına : ʿAran ḳamer dir E
6 ḥāṣıl-ı kelām tāb lafẓınuñ maʿnālarınuñ biri budur ki Fārsī'de : tāb lafẓınuñ maʿnālarınuñ biri E
7 güneşüñ ve ayuñ : ayuñ güneşüñ E
8 ʿArabī'de :-E, -Z
9 żiyā'ü'ş-şems ve'l-ḳamer gibi : żiyā'ü'ş-şems ve'l-ḳamer H; żiyā'ü'ş-şems ve'l-ḳamer gibi -E
10 üşte : -E, -Z
11 tāb maʿnālarınuñ biri bu oldı : -E
12 zamān : ḥālde Z, H
13 zīrā tāb güneşüñ ve ayuñ şuʿlesine muteʿayyin ve maḫṣūṣ olmamışdur : -E
14 derunda dirler, tāb : derūn ve tāb E
15 egerçi : eger H; gerçi E
16 tāb lafẓını bu : bunı E, Z
17 maʿnāya ḥaṣr itmişdür : maʿnāyla beyān itmiş E
18 bunlardan : bunlara Z, H
19 itmişdür : eylemişdür H; itmiş E
20 ātīde gelecekdür : ātīyede gelür E
21 bu beyitde : bu beyitle H; bu beyitde -E

ʿArabī'de **ḥarāret** gibi.[4] İkinci maʿnāsıdur ve biri ṭāḳat yaʿnī tāb maʿnālarınuñ biri daḫı[5] ṭāḳat maʿnāsınadur[6] kiʿArabī'de **ḳuvvet** ve **ḳudret** dirler üçünci maʿnāsıdur.[7] Biri yaʿnī[8] tāb maʿnālarınuñ birisi daḫı[9] zülfüñ ipüñ egilüp bükülmesidür dimekdür.[10] Meṣelā tābuñ maʿnālarınuñ birisi de[11] zülfüñ bükülmesine ve ipüñ bükülmesine[12] dirler. Yaʿnī büklüm ve ḳıvrım maʿnālarınadur.[13] ʿArabī'de **cuʿūdet** gibi ki dördünci maʿnāsıdur.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

biri ḳızmaḳ fāʿilātün **biri ṭāḳat** fāʿilātün **birisi** fāʿilāt **zülfüñ ipüñ** fāʿilātün **egilüp bü** fāʿilātün **külmesi** fāʿilāt

80 **Hem kitābuñ evveli fihrist u hem [Z. 125a]**

Bir ḥakīmüñ adı Zerdüşt iy dedem

[H. 192b] Hem kitābuñ evveli terkībi Türkī'dür. Fārsī'de ***Vesīletü'l-Maḳāṣıd*** ṣāḥibi fā-ı meksūre ile dimişdür. Baʿżılar fā-ı meftūḥa ile dimişler ve hā-ı hevvezüñ[15] sükūnıyla ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve kesriyle fā'nuñ gibi iḫtiyār itmişlerdür[16] ve sīn-i mühmelenüñ[17] **[E. 239b]** ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla fihrist dirler.[18] ʿArabī'de tā'suz[19] **fihris** dinür.[20] Şol żābıṭa-i icmālidür ki kitābuñ evvelinde[21] yazarlar. Tā kim bāblardan aramaḳ āsān ola.[22] Bir ḥakīmüñ adı Türkī ʿibāretdür.[1]

---

1 idüp dirler ki : ider, dir ki E
2 maʿnālarınuñ biri daḫı ḳızmaḳdur. Meṣelā : -E
3 maʿnālarına : maʿnāsına E, H
4 ʿArabī'de ḥarāret gibi : -E
5ikinci maʿnāsıdur ve biri ṭāḳat yaʿnī tāb maʿnālarınuñ biri daḫı : -E
6 ṭāḳat maʿnāsınadur : ṭāḳatdur E
7 ʿArabī'de ḳuvvet ve ḳudret dirler, üçünci maʿnāsıdur : ʿArab ḳuvvet dir üçünci E
8 biri yaʿnī : birisi Z
9 biri yaʿnī, tāb maʿnālarınuñ birisi daḫı : -E
10 zülfüñ ipüñ egilüp bükülmesidür dimekdür : zülf ipinüñ egilüp bükülmesi E
11 meṣelā tābuñ maʿnālarınuñ birisi de : tābuñ maʿnāsınuñ birine E
12 ve ipüñ bükülmesine : -Z
13 yaʿnī büklüm ve ḳıvrım maʿnālarınadur : büklüm ve ḳıvrım maʿnālarına E
14 ʿArabī'de cuʿūdet gibi ki, dördünci maʿnāsıdur : ʿArab cuʿūdet dir E
15 hevvezüñ : hevvez E
16 fā'nuñ gibi iḫtiyār itmişlerdür : dimişler E
17 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve kesriyle fā'nuñ gibi iḫtiyār itmişlerdür ve sīn-i mühmelenüñ : -H
18 tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla fihrist dirler : tā-ı ḳaraşet iskānlarıyla……fihrist dirler E
19 tā'suz : -Z
20 ʿArabī'de tā'suz fihris dinür : ʿArab fihris dir E
21 kitābuñ evvelinde : kitābuñ evveline H; kitāb evveline E
22 tā kim bāblardan aramaḳ āsān ola : -E

Yaʿnī ḥükemādan bir ḥakīmüñ adına Fārsī'de[2] Zerdüşt dirler. Zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[3] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[4] ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle[5] ve şīn-i muʿcemenüñ[6] ve tā-ı ḳaraşetüñ iskānlarıyla ***Niʿmetu'llāh*** ve ***Ḥalīmī*** dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle püşt ḳāfiyesinde naḳl idüp[7] ***Laṭīfī***'nüñ bu beytini īrād eylemiş:[8]

Beyt

Be-hil āyīn berzīn u zerrādüşt

Be-şerʿ-i Aḥmed-i Muḫtār dih püşt*

dāl'dan evvel bir elif ile de geldügi bu beyitden maʿlūm[9] oldı ammā nāẓımuñ elif'süz getürdügi ***Şems-i Faḫrī***'nüñ bu beytinden maʿlūmdur.

Beyt

Be-bīn tā çün tevān der mülk-i[10] ū kerd

Ḥadīṣ-i meẕheb-ı berzīn u Zerdüşt*

Egerçi ***Şems-i Faḫrī***'nüñ beytinden[11] elif'süz geldügi maʿlūm oldı ammā dāl'uñ żammesine yā[12] fetḥasına delālet yoḳdur. Dāl'dan ṣoñra hā-ı hevvez[13] ile Zerdeşt daḫı bu maʿnāya gelür ki Gebr dininde[14] āteşperestler **[H. 193a]** meẕhebinde peyġamberlik daʿvāsın idüp **Zend-āvestā** nām bir kitāb teʾlīf eylemişdür ammā mecūsīdür.[15]

---

1 Türkī' ʿibāretdür : Türkī'dür E, H
2 yaʿnī ḥükemādan bir ḥakīmüñ adına Fārsī'de : ḥükemādan birinüñ adına E
3 zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : zā-ı ʿArab fetḥiyle E
4 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı rā E
5 dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ fetḥiyle : dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla H; fetḥa-i dāl E
6 muʿcemenüñ : muʿceme E, H
7 dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle püşt ḳāfiyesinde naḳl idüp : dāl'uñ żammıyla diyüp E
8 īrād eylemiş : istişhād eylemişdür H
* Âteşperestin ve Zerdüşt'ün yolunu bırak, seçilmiş Hz. Muhammed'in şeriatına dayan.
9 maʿlūm : bellü E
10 mülk-i mālik-i E, Z
* Bak, onun ülkesinde âteşperest ve Zerdüştlerin dini hakkında nasıl konuşmaktadır.
11 egerçi *Şems-i Faḫrī*'nüñ beytinden : gerçi bundan E
12 yā : ve E
13 hā-ı hevvez : hā E
14 maʿnāya gelür ki Gebr dininde : maʿnāyadur ki E
15 eylemişdür; ammā mecūsīdür : itmişdür E

Taḳṭīʿ -i Beyt

hem kitābuñ fāʿilātün **evveli fih** fāʿilātün **rist u hem** fāʿilāt **bir ḥaḳīmüñ** fāʿilātün **[E. 240a] adı Zerdüş** fāʿilātün **t iy dedem** fāʿilāt

81 **Yarılup açılmış olsa kefte di**

Egilüp ṭolaşmış olsa cefte di

[Z. 125b] Yarılup açılmış olsa terkībi[1] Türkī'dür. Meṣelā bir nesne ki yarılup açılmış[2] çiçek ṭomruġı gibi ve emṣālī nesneler gibi.[3] Aña Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ[4] fetḥasıyla ve fā-ı sākine ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle[5] ve hā-ı ʿalāmetle kefte dirler. ʿArabī'de **meşcūc** ve **meşrūh** gibi.[6] Egilüp ṭolaşmış[7] olsa ʿibāreti[8] Türkī'dür. Fārsī'de fetḥ-i cīm-i ʿArabī ile ve fā-ı sākine ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[9] ve hā-ı ʿalāmetle cefte dirler. Ceften'den ism-i mefʿūldür. ʿArabī'de **münḥanī** dinür.[10]

Taḳṭīʿ -i Beyt

yarılup a fāʿilātün **çılmış olsa** fāʿilātün **kefte di** fāʿilāt **egilüp do** fāʿilātün **laşmış olsa** fāʿilātün **cefte di** fāʿilāt

82 **Oldı ispirġam ʿArabca żaymurān**

Fesligendür didiler Türkī hemān

İspirġam elif-i meksūre ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[11] ve bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[12] **[H. 193b]** ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[13] ve ġayn-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla[14] ve mīm-i sākine ile[15] Fārsī'dür. ʿArabca żād-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[16]

1 terkībi : -E
2 bir nesne ki yarılup açılmış : -E
3 nesneler gibi : -E
4 ʿArabī'nüñ : ʿArab'uñ E
5 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla H; fetḥa-i tā-ı ḳaraşet E
6 ve meşrūh gibi : ve meşrūh maʿnāsına H; dinür E
7 ṭolaşmış : dolaşmış Z
8 ʿibāreti : -E
9 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle H; fetḥa-i tā E
10 dinür : gibi Z, H
11 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı sīn E
12 bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle : kesre-i bā-ı ʿAcem E
13 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı rā E
14 ġayn-i menḳūṭanuñ fetḥasıyla : ġayn-i muʿcemenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i ġayn-i menḳūṭa E
15 mīm-i sākine ile : teskīn-i mīm'le E
16 muʿcemenüñ fetḥasıyla : muʿcemenüñ fetḥiyle H; muʿceme fetḥi E

ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla[1] ve mīm-i mażmūme[2] ile **[E. 240b]** ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve medd-i elif'le ve nūn-ı sākine[3] ile żaymurān dirler. Türkī'de fesligen dinür ki[4] reyāḥīn envāʿ ından[5] bir çiçekdür. Baʿżı nüsḫada mıṣraʿ-ı ṯānī[6] "**Fesligendür yekbünī dirler hemān**" vāḳiʿ olmışdur. Bu taḳdīrce[7] yekbünī lafẓı daḫı yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle[8] ve kāf-ı sākine ile bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[9] ve nūn-ı meksūre ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnı[10] ile Fārsī'dür. Türkī'de[11] bu daḫı fesligen envāʿ ındandur[12] ve beg börki dirler ki ol daḫı fesligen envāʿ ındandur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı ispir fāʿilātün **ġam ʿArabca** fāʿilātün **żaymurān** fāʿilāt **fesligendür** fāʿilātün **didiler Tür** fāʿilātün **kī hemān** fāʿilāt

83 **Gök gibi yaʿnī sipihr-āsā siperm**

Oldı hem reyḥān utanmaḳ oldı şerm

Mıṣraʿ-ı evvel iki vech üzere tefsīr olınmaḳ[14] ḳābildür. Vech-i evvel[15] müfredātdan ʿadd olınursa **[Z. 126a]** gök Türkī'dür yaʿnī gökyüzi dimekdür ki yiryüzinüñ muḳābilidür.[16] Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ ve bā-ı ʿAcem'üñ kesreleriyle ve hā-ı hevvezüñ ve rā-ı mühmelenüñ[17] iskānlarıyla sipihr dirler.[18] Bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla sipehr[19] daḫı luġatdur. ʿArabī'de **felek** ve **semā** maʿnālarına.[20] Gibi lafẓı Türkī'dür

1 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla : sükūn-ı yā E
2 mażmūme : meftūḥa Z
3 medd-i elif'le ve nūn-ı sākine : elif ve nūn E, Z
4 Türkī'de fesligen dinür ki : -E
5 envāʿ ından : envāʿ ındandur H
6 mıṣraʿ-ı ṯānī : -E
7 bu taḳdīrce : -E
8 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle : yā'nuñ fetḥi E
9 bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ żammıyla H; żamme-i bā ile E
10 yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnı : sükūn-ı yā Z; yā-ı sākine ile E
11 Türkī'de : -E
12 fesligen envāʿ ındandur : fesligendür H
13 ki ol daḫı fesligen envāʿ ındandur : bu daḫı bir nevʿi fesligendür Z; ve beg börki ol daḫı fesligen envāʿ ındandur -E
14 evvel iki vech üzere tefsīr olınmaḳ : evvelki beyt iki vechle tefsīr olmaḳ E
15 vech-i evvel : -E
16 dimekdür ki yiryüzinüñ muḳābilidür : dimek E
17 hevvezüñ ve rā-ı mühmelenüñ : hevvez ve rā-ı mühmele E
18 bā-ı ʿAcem'üñ kesreleriyle ve hā-ı hevvezüñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla sipihr dirler : -H
19 fetḥasıyla sipehr : fetḥiyle sipehr H; fetḥiyle E
20 maʿnālarına : maʿnāsına H; dirler E

edāt-ı teşbīhdür beñdeş ve mānend maʿnālarınadur.[1] Fārsī'de **[H. 194a]** elif-i memdūde ile ve sīn-i mühmelenüñ[2] fetḥiyle ve medd-i elif ile āsā dinür.[3] ʿArabī'de **şibh** ve[4] **miṣl** maʿnāsınadur. Vech-i ṣānī mürekkebātdan ʿadd olınduġı taḳdīrcedür[5] **[E. 241a]** gök gibi terkībi[6] Türkī'dür. Fārsī'de sipihr-āsā dinür.[7] ʿArabī'de **miṣlü's-semā** dirler.[8] Siperm sīn-i mühmelenüñ kesresiyle[9] ve bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ[10] ve mīm'üñ iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de reyḥān dirler. Bu daḫı fesligen envāʿ ındandur. ʿArabī'de daḫı[11] **reyḥān** dirler. Utanmaḳ Türkī'dür. Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla[12] ve rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ[13] iskānlarıyla şerm dirler. ʿArabī'de **ḥayā** maʿnāsınadur.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gök gibi yaʿ fāʿilātün **nī sipihr-ā** fāʿilātün **sā siperm** fāʿilāt **oldı hem rey** fāʿilātün **ḥān utanmaḳ** fāʿilātün **oldı şerm** fāʿilāt

84 **Fām gūne gibi yaʿnī zerdfām**

Şaruşın gülgūne gül gibi iy hümām

Fām fā-ı meftūḥa ve medd-i elif'le ve sükūn-ı mīm'le[15] Fārsī'dür. Gūne daḫı kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla[16] ve vāv-ı sākine-i aṣliyye[17] ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle ve gāhīce[18] hā-ı ʿalāmetini ḥaẕf idüp gūn dirler. Siyāhgūn gibi. Gāh iṣbāt iderler gülgūne gibi Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 194b]** gibi maʿnāsınadur. **[E. 241b]** Renklere delālet ider bir luġatdur kelimenüñ āḫirinde getürürler. ʿArabī'de **levn** maʿnāsınadur.

---

1 maʿnālarınadur : maʿnāsına H; maʿnālarına E
2 mühmelenüñ : mühmele E
3 fetḥiyle ve medd-i elif… dinür : fetḥasıyla ve elif 'le āsā dirler Z; fetḥiyle ve elif'le āsā dirler E
4 şibh ve :-E, -Z
5 add olınduġı taḳdīrcedür : olduġı taḳdīrce E
6 terkībi : -E
7 dinür : dirler E, H
8 dirler : dinür E
9 mühmelenüñ kesresiyle : mühmelenüñ kesriyle H; mühmele kesresiyle E
10 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla ve rā-ı mühmelenüñ; bā-ı ʿAcem fetḥiyle ve rā'nuñ E
11 daḫı : de E; daḫı -H
12 muʿcemenüñ fetḥasıyla : muʿcemenüñ fetḥiyle H; muʿceme fetḥasıyla E
13 rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ : rā-ı mühmele ve mīm E
14 maʿnāsınadur : dinür H
15 medd-i elif'le ve sükūn-ı mīm'le : elif ve mīm'üñ iskānlarıyla E, Z
16 ʿAcem'üñ żammıyla : ʿAcem'üñ żammesiyle H; ʿAcem żammıyla E
17 vāv-ısākine-i aṣliyye :vāv-ı sākine E, Z
18 gāhīce : gāhī E

Güne lafẓı Türkī'de de istiʿmāl olınur. Meşelā siyāh gibi ve siyāh güne[1] diyecek yirde ʿAcem siyāhfām ve siyāhgün dirler. Zerdfām zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[2] ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ[3] iskānlarıyla Fārsī'dür. Zerd ile fām'dan mürekkebdür.[4] Türkī'de şaruşın **[Z. 126b]** dirler. Meşelā bi'l-külliye şaru olmayup ancaḳ şaruya[5] beñzer şarı gibi[6] olsa zerdfām dirler ve siyāhfām daḫı bütün[7] bütün siyāh olmayup siyāha beñzer olsa dinür.[8] Gülgüne Fārsī'dür. Gül ile güne'den mürekkebdür. Türkī'de gül gibi dimekdür. Yaʿnī renkde güle beñzer nesneye ʿAcem gülgüne dirler. Ḳırmızı olduġı iʿtibāriyle.

Takṭīʿ-i Beyt

fām güne fāʿilātün **gibi yaʿnī** fāʿilātün **zerdfām** fāʿilāt **şaruşın gül** fāʿilātün **güne gül gi** fāʿilātün **bi iy hümām** fāʿilāt

85 **Tün külḫan Şām ağacı merḫdür**

Köşk kerḫ oldı biraz hem berḫdür

Tün tā-ı fevḳiyye-i müşennātuñ żammıyla[9] ve vāv'la nūn'uñ[10] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de külḫan dirler.**[E. 242a]** Ḥamām külḫanı gibi. ʿArabī'de elif-i meftūḥadan ṣoñra[11] ve müşedded tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle **ettun** maʿnāsınadur.[12] Şām aġacı Türkī'dür. Bir cins ağaçdur Şām'a taḥṣīṣ iderler. Ammā ʿArabistān'da Şām'dan ġayri **[H. 195a]** yirlerde daḫı[13] olurmış dirler.[14] İkisini biri birine sürseler od[15] ḥāṣıl olur dirler. Fārsī'de mīm-i meftūḥa[16] ile merḫ dirler. Köşk Türkī'dür yaz günlerinde ıssı havālaruñ ʿufūnetin defʿ idüp kesb-i havā[17] içün üzerinde otururlar. Fārsī'de kāf-

1 siyāh gibi ve siyāh güne : siyāh gibi ve siyāh H; siyāh güne E
2 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArabī'nüñ fetḥiyle H; ʿArab fetḥiyle E
3 rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ : rā-ı mühmelenüñ ve dāl-ı mühmelenüñ H; dāl ve rā E
4 zerd ile fām'dan : -H
5 şaru olmayup ancaḳ şaruya : şarı olmayup ancaḳ şarıya H, Z
6 şarı gibi : -E
7 daḫı bütün : dinür H
8 olsa dinür : olursa H
9 fevḳiyye-i… żammıyla : fevḳāniyyenüñ müşennātuñ żammesiyle Z; fevḳāniyyenüñ żammıyla E
10 vāv'la nūn'uñ : vāv ve nūn E
11 meftūḥadan ṣoñra : meftūḥa E, Z
12 żammesiyle ettun maʿnāsınadur : żammıyla ettun dinür E, H
13 Şām'dan ġayri yirlerde daḫı : -E
14 olurmış dirler : olur H
15 od : āteş H
16 mīm-i meftūḥa : fetḥa-i mīm E
17 ıssı havālaruñ ʿufūnetin defʿ idüp kesb-i havā : kesb-i havā ve defʿ-i küdūret E

ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[1] ve rā-ı mühmelenüñ[2] ve ḫā-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla[3] kerḫ dirler. ʿArabī'de **ḳaṣr** maʿnāsınadur.[4] Berḫ bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle[5] ve rā-ı mühmelenüñ[6] ve ḫā-ı muʿcemenüñ[7] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de biraz dimekdür. Yaʿnī bir miḳdār şeyʾe dinür. ʿArabī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle **baʿż** maʿnāsına.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

tün külḫan fāʿilātün **Şām aġacı** fāʿilātün **merḫdür** fāʿilāt **köşk kerḫ ol** fāʿilātün **dı biraz hem** fāʿilātün **berḫdür** fāʿilāt

86 **Maʿnīde nā-dān u ġafildür levend**

Hem daḫı taʿyīni yoḳ ṣaġış idend

Nā-dān bunda Türkī maḳāmında[9] taʿbīr olınmış[10] ammā aṣlı Fārsī'dür. Nā-dān[11] nā ile **[E. 242b]** dān'dan mürekkebdür. Nā **[Z. 127a]** edāt-ı selbdür. Dān ism-i fāʿildür. Dānisten'den meʾḫūẕdur. Maʿnāsı bilicidür.[12] Dānende'den terḫīm olınmışdur. Nā ile terkīb olıcaḳ maʿnāsı[13] bilici degüldür dimek olur. Maʿlūm ola ki nā lafẓı[14] edāt-ı selbdür[15] ol kelimeye ki daḫil ola medḫūlunuñ medlūlına olan **[H. 195b]** vaṣfı selb ider.Bu ḳāʿide ***Deḳāyıḳu'l-Ḥaḳāyıḳ***'da mestūrdur. Ġāfil daḫı[16] bu maʿnāyadur. Fārsī'de ve ʿArabī'de Türkī'de müstaʿmeldür. Meṣelā bön ve aḥmaḳ ve cāhil gibi. Fārsī'de lām'uñ ve vāv'uñ fetḥalarıyla ve nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ[17] iskānlarıyla levend dirler. Taʿyīni yoḳ ṣaġış Türkī ʿibāretdür. Meselā[18] ʿadedi muʿayyen ve

---

1 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle H; fetḥa-i kāf-ı ʿArab'la E
2 mühmelenüñ : mühmele E, H
3 muʿcemenüñ iskānlarıyla : muʿcemenüñ sükūnıyla H; muʿceme iskānlarıyla E
4 maʿnāsınadur : gibi H; dirler E
5 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla Z; fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade E
6 rā-ı mühmelenüñ : rā-ı mühmele E, Z
7 muʿcemenüñ : muʿceme E
8 muvaḥḥadenüñ fetḥiyle baʿż maʿnāsına : muvaḥḥade ile baʿż dinür Z; fetḥa ile baʿż dinür E
9 bunda Türkī maḳāmında : bunda Türkī ile Z; Türkī yirinde E
10 taʿbīr olınmış : dinmiş E
11 nā-dān : -E -Z
12 maʿnāsı bilicidür : bilici maʿnāsına E
13 olıcaḳ maʿnāsı : olınca E
14 lafẓı : -H
15 edāt-ı selbdür : -E
16 daḫı : de E
17 nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ : nūn'la ve dāl'uñ E, Z
18 Türkī ʿibāretdür. Meselā : Türkī'dür E

maʿlūm olmayan[1] mübhem ve mechūl olan ʿadede dirler.[2] Fārsī'de elif-i meksūre ile dāl-ı mühmelenüñ fetḥası ile[3] ve nūn'la ikinci dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[4] idend dirler.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

maʿnīde nā- fāʿilātün **dān u ġāfil** fāʿilātün **dür levend** fāʿilāt **hem daḫı taʿ** fāʿilātün **yīni yoḳ ṣā** fāʿilātün **ġış idend** fāʿilāt

87 **Lāf urup söz çeyneme[6] yaʿnī me-lünd**

Hem yavuz olan ḥarūn oldı vü tünd

Lāf urup söz çeyneme ʿibāreti[7] Türkī'dür. Fārsī'de mīm-i meftūḥa ve lām żammıyla[8] ve nūn'uñ ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[9] me-lünd **[E. 243a]** dirler. Evvelinde olan mīm-i meftūḥa edāt-ı nefydür.[10] Lünd lündīden'den müştaḳ nehy-i ḥāżır ṣıġasıdur. Yaʿnī lāf urma ve söz çigneme dimekdür.[11] ʿArabī'de **lā-taṣallef** gibi. Yavuz Türkī'dür. Meṣelā ḫūyı yaramaz olana dirler.[12] Fārsī'de ḥā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[13] ve rā-ı mühmelenüñ żammesiyle[14] ve vāv'uñ ve nūn'uñ[15] iskānlarıyla ḥarūn dirler. Bu kelime Türkī'de ve ʿArabī'de ve Fārsī'de[16] müşterekdür ve tā-ı ḳaraşetüñ **[H. 196a]** żammesiyle ve nūn'la[17] dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla tünd daḫı Fārsī'dür.[18] Muḳaddem vāḳiʿ olan[19] vāv ʿaṭf içündür. Meṣelā ḥarūn ve tünd ikisi bile Fārsī'dür. Türkī'de[20] yavuz dimekdür. ʿArabī'de daḫı **ḥarūn** maʿnāsınadur.[21]

---

1 maʿlūm olmayan : maʿlūm olmayup H; maʿlūm olmayan -E
2 mübhem ve mechūl olan ʿadede dirler : mechūl ʿaded E
3 dāl-ı mühmelenüñ fetḥası ile : dāl-ı mühmelenüñ fetḥi ile H; fetḥa-i dāl E
4 dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla : dāl sükūnıyla E
5 dirler : dinür H
6 çeyneme : çigneme H
7 ʿibāreti : -E
8 ve lām żammıyla : ile ve lām'uñ żammesiyle Z, H
9 nūn'uñ ve dāl-ı… iskānlarıyla : nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmele ile H; nūn ve dāl iskānlarıyla E
10 mīm-i meftūḥa edāt-ı nefydür : mīm-i nāfīdür H; mīm edāt-ı nefydür E
11 yaʿnī lāf urma ve söz çigneme dimekdür : -E, -Z
12 meṣelā ḫūyı yaramaz olana dirler : -E
13 mühmelenüñ fetḥasıyla : mühmelenüñ fetḥiyle H; mühmele fetḥi E
14 mühmelenüñ żammesiyle : mühmelenüñ żammıyla H; mühmele żammı E
15 vāv'uñ ve nūn'uñ : vāv'la ve nūn'uñ Z; vāv ve nūn E
16 ʿArabī'de ve Fārsī'de : Fārsī'de ve ʿArabī'de H
17 ḳaraşetüñ żammesiyle ve nūn'la : ḳaraşetüñ żammesiyle ve nūn ve H; ḳaraşet żammı ve nūn E
18 tünd daḫı Fārsī'dür : tünd daḫı dirler E
19 muḳaddem vāḳiʿ olan : ḳablehu Z
20 muḳaddem vāḳiʿ olan vāv ʿaṭf içündür. Meṣelā ḥarun ve tünd ikisi bile Fārsī'dür. Türkī'de : -E
21 ʿArabī'de daḫı ḥarūn maʿnāsınadur : ʿArabī'de de ḥarūn dirler E

Ḥaḳīḳati bu kim ḥarūn lafẓı[1] yavuz ata ṣıfat olur ammā[2] bu ḳarīne ile tünd ve yavuz kelimeleri daḫı yavuz at irādesiyle īrād olunduġı pūşīde degüldür. Velākin[3] tünd ile yavuz kelimelerinde bu delālet yoḳdur. Zīrā[4] tünd ve yavuz **[Z. 127b]** kelimelerinüñ sāʾir ḥayvāna ve insāna bile şümūlı vardur.[5] Ḥarūn ise ancaḳ ṣıfat-ı feresdür.[6] Ġayre şümūlı yoḳdur.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

lāf urup söz fāʿilātün **çeyneme yaʿ** fāʿilātün **nī me-lünd** fāʿilāt **hem yavuz o** fāʿilātün **lan ḥarūn ol** fāʿilātün **dı vü tünd** fāʿilāt

88 **Di vedāʿ itdi diseñ bedrūd kerd**

Ḥamle vü cenk itmege dirler neberd

Vedāʿ Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de müstaʿmel müşterek luġatlardandur.[8] Bunda Türkī murād olınmışdur ammā Türkī'si esenleşmekdür. Yaʿnī[9] sefere gitdükde Tañrıya ışmarlamaḳ gibi. Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[10] ve dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla[11] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammesiyle ve vāv'uñ[12] ve dāl-ı mühmele-i ṣānīyenüñ iskānlarıyla[13] bedrūd dirler.[14] Kerd lafẓı[15] **[E. 243b]** fetḥ-i kāf-ıʿ Arabī ile[16] ṣīġa-i māżīdür eyledi dimekdür. Terkīb olınıcaḳ[17] vedāʿ itdi dimek olur. ʿArabī'de daḫı **vedāʿ** dinür.[18] **[H. 196b]** Ḥamle bu daḫı Fārsī'dür cenk daḫı böyle[19] ammā bunlar Türkī'de meşhūr olmaġla[20] ikisi de bunda Türkī murād olınmışdur.[21]

---

1 ḥaḳīḳati bu kim ḥarūn lafẓı : meṣelā ḥarūn Z
2 ṣıfat olur; ammā : ṣıfatdur H
3 velākin : ammā H
4 ḥaḳīḳati bu kim ḥarūn lafẓı yavuz ata ṣıfat olur; ammā bu ḳarīne ile tünd … Zīrā : -E
5 kelimelerinüñ sāʾir ḥayvāna ve insāna… vardur : kelimeleri insāna ve ḥayvāna şāmildür E, Z
6 ḥarūn ise ancaḳ ṣıfat-ı feresdür -H
7 ġayre şümūlı yoḳdur : -Z, -H
8 müstaʿmel… luġatlardandur : müstaʿmel müşterek luġatdur H; müstaʿmel luġatlardandur E
9 yaʿnī : -E
10 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i bā E
11 dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı dāl E
12 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ żammesiyle ve vāv'uñ : żamme-i rā ve vāv E
13 dāl-ı mühmele-i ṣānīyenüñ iskānlarıyla : dāl-ı mühmelenüñ sükūnıyla H; dāl iskānlarıyla E
14 dirler : dinür H
15 lafẓı :-E, -Z
16 fetḥ-i kāf-ı ʿArabī ile : kāf-ı ʿArab fetḥiyle E
17 olınıcaḳ : olınca E
18 ʿArabī'de daḫı vedāʿ dinür : ʿArab da vedāʿ dir E
19 bu… cenk daḫı böyle : bu daḫı Fārsī'de cenk maʿnāsınadur H; de Fārsīdür, cenk de böyledür E
20 ammā bunlar Türkī'de meşhūr olmaġla : bunlar Türkī'de meşhūr E
21 bunlar Türkī'de meşhūr olmaġla ikisi… olınmışdur : bunda ikisi daḫı Türkī īrād olınmış H

Meṣelā cenge girüp hücūm ve ḥamle idüp[1] cenk eylemege dirler.[2] Fārsī'de nūn'uñ[3] ve bā-ı muvaḫḫadenüñ fetḥalarıyla[4] ve rā ve dāl-ı mühmeleteynüñ iskānlarıyla[5] neberd dirler.[6] ʿArabī'de cīm-i meksūre ile **cidāl** maʿnāsına.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

di vedāʿ it fāʿilātün **di diseñ bed** fāʿilātün **rūd kerd** fāʿilāt **ḥamle vü cen** fāʿilātün **k itmege dir** fāʿilātün **ler neberd** fāʿilāt

89 **Uyanıḳ bīdār u ʿāşıḳ germdār**

Hem ḫaşıl āhār u muḥkem üstüvār

Uyanıḳ Türkī'dür. Fārsī'de bā-ı muvaḫḫadenüñ kesresiyle[8] ve yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[9] ve medd-i elif'le ve sükūn-ı rā-ı mühmele ile[10] bīdār dirler. ʿArabī'de yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla[11] **yaḳaża** dinür.[12] ʿĀşıḳ Türkī'de ve Fārsī'de ve ʿArabī'de meşhūrdur. Bunda Türkī murād **[Z. 128a]** olınmışdur. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[13] ve rā-ı mühmelenüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla[14] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve medle[15] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[16] germdār dirler.[17] ʿArabī'de ʿāşıḳ dinür.[18] Ḫaşıl Türkī'dür. Şol çeşiddür ki boyacılar **[E. 244a]** ve cullāhlar bize[19] ve iplige ṣaçarlar. Fārsī'de elif-i memdūde ve hā-ı **[H. 197a]** meftūḥa ve medle[20] ve rā-ı mühmele[21] sükūnıyla āhār dirler. ʿArabī'de daḫı **ḫaşıl**

1 ve ḥamle idüp : eylemege H
2 dirler : dinür H
3 nūn'uñ : nūn'la Z; fetḥa-i nūn E
4 bā-ı muvaḫḫadenüñ fetḥalarıyla : bā ile E
5 rā ve… iskānlarıyla: rā-ı mühmele ve dāl-ı mühmelenüñ iskānlarıyla H; sükūn-ı rā ve dāl ile E
6 dirler : dinür H
7 cīm-i meksūre ile cidāl maʿnāsına : cidāl maʿnāsınadur Z; ʿArab cidāl dir E
8 bā-ı muvaḫḫadenüñ kesresiyle : bā-ı muvaḫḫadenüñ kesriyle H; kesre-i bā ile E
9 yā-ı ḫuṭṭīnüñ sükūnıyla ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : yā-ı ḫuṭṭī ve fetḥa-i dāl-ı mühmele E
10 medd-i elif'le… mühmele ile : elif ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla Z; elif ve rā iskānlarıyla E
11 yā-ı ḫuṭṭīnüñ fetḥasıyla : yā ile E
12 dinür : maʿnāsına H
13 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle : kāf-ı ʿAcem fetḥi E
14 mühmelenüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla : mühmele ve mīm'üñ sükūnıyla H; rā iskānlarıyla E
15 medle : elif Z
16 ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve medle ve rā-ı mühmelenüñsükūnıyla : -E
17 dirler : -H
18 dinür : dirler E
19 bize : bizlere E
20 medle : elif E
21 rā-ı mühmele : rā E

maʿnāsınadur.[1] Muḥkem Türkī'dür yaʿnī ḳavī ve metīn dimekdür.[2] Fārsī'de elif-i mażmūme ve sīn-i mühmele-i sākine[3] tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[4] ve vāv'uñ fetḥiyle ve medle[5] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnı[6] ile üstüvār dirler.[7] ʿArabī'de daḫı **muḥkem**[8] ve **metīn** ve **ṣābit** ve **mekīn** ve **ḳavī** maʿnālarına gelir.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

uyanıḳ bī fāʿilātün **dār u ʿāşıḳ** fāʿilātün **germdār** fāʿilāt **hem ḫaşıl ā** fāʿilātün **hār u muḥkem** fāʿilātün **üstüvār** fāʿilāt

90 **İnce yol bennā ipi hencārdur**

Ulu vu leşker başı sālārdur

İnce yol Türkī'dür. Meṣelā yaya yolı vesāʾiri şāh-rāhı olmayan ince yollara dinür.[10] Bennā ipi daḫı[11] Türkī'dür. Yaʿnī bennālaruñ ipi ki yapu[12] yapduḳlarında gererler bir sicimdür.[13] Bunlara ikisine[14] Fārsī'de hā-ı hevvezüñ fetḥiyle[15] ve nūn-ı sākine ve cīm-i meftūḥa[16] ve elif'le ve rā-ı mühmelenüñ sükūnı[17] ile hencār dirler. ʿArabī'de mīm-i meksūre[18] ile **mıṭmer** maʿnāsınadur. Ulu Türkī'dür. Yaʿnī bir büyük ve ulu kimesne ki aʿyāndan ola dimekdür.[19] Leşker başı daḫı[20] Türkī'dür. Meṣelā ser-ʿasker ve bölükbaşılar gibi.[21] Bunlara Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla[22] ve elif-i

---

1 ʿArabī'de daḫı ḫaşıl maʿnāsınadur : ʿArab da ḫaşıl dir E
2 yaʿnī ḳavī ve metīn dimekdür : ḳavī ve metīn dimek E
3sīn-i mühmele-i sākine :sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla H; sīn-i sākine E
4 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle : żamme-i tā E
5 vāv'uñ fetḥiyle ve medle : vāv-ı meftūḥa ve elif E, Z
6 rā-ı mühmelenüñ sükūnı : rā-ı mühmele Z; rā ile E
7 dirler : dinür H
8 ʿArabī'de daḫı muḥkem : ʿArab E
9 ḳavī maʿnālarına gelir : maʿnāsına H; dir E
10 meṣelā yaya yolı vesāʾiri şāh-rāhı olmayan ince yollara dinür : yaya yolıdur E
11 daḫı : de E
12 yapu : yapı H
13 yaʿnī bennālaruñ ipi… bir sicimdür : dülgerlerüñ yapuya başladuḳlarında ölçdükleri ip E
14 bunlara ikisine : buna da H; ikisine E
15 hā-ı hevvezüñ fetḥiyle : fetḥa-i hā E
16 ve cīm-i meftūḥa : ve cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥiyle H; cīm E
17 rā-ı mühmelenüñ sükūnı : rā-ı mühmele E, Z
18 mīm-i meksūre : kesre-i mīm E
19 ulu kimesne ki aʿyāndan ola dimekdür: ulu devletlü dimekdür H; kimse ki aʿyān ola E
20 daḫı : -E
21 meṣelā ser-ʿasker ve bölükbaşılar gibi : ser-ʿaskerlere, bölükbaşılara dirler E
22 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla : sīn-i mühmelenüñ fetḥiyle; sīn-i mühmele fetḥi E

memdūde ile ve lām[1] **[E. 244b]** ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[2] sālār dirler. ʿArabī'de nūn-ı mefṭūḥa ile[3] **nāʾib** ve **nāḳīb** ve **şaḫne** dirler.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

[H. 197b] ince yol ben fāʿilātün **nā ipi hen** fāʿilātün **cārdur** fāʿilāt **ulu vu leş** fāʿilātün **ker başı sā** fāʿilātün **lārdur** fāʿilāt

91 **Yaslu çaylaḳ sūgvār u mūş-ḫˇār [Z. 128b]**

Hem yavaş kişiye dirler bürdbār

Yaslu[5] Türkī'dür. Yaʿnī bir muṣībetden yas ṭutan kimesneye[6] dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ żammesiyle[7] ve vāv-ı sākine ve kāf-ı mażmūme ve[8] vāv-ı s̱ānīyenüñ fetḥiyle ve medle[9] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnı[10] ile sūgvār dinür.[11] Çaylaḳ Türkī'dür. Sibāʿ-ı ṭuyūrdandan bir nevʿi ḳuşdur ki ṣıçan avlayup yir.[12] Fārsī'de mīm-i mażmūme ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ[13] iskānlarıyla ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[14] ve vāv-ı ġayr-i melfūẓa ile ve medd-i elif'le ve sükūn-ı rā-ı mühmele[15] ile mūş-ḫˇār dirler. Yavaş Türkī'dür. Meş̱elā yavaş olan kişiye dirler[16] yaʿnī ol kişiye dirler ki ġażūb olmaya.[17] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[18] ve rā-ı mühmele ve dāl-ı ġayr-i menḳūṭanuñ[19] iskānlarıyla ve bā-ı muvaḥḥade-i s̱ānīyyenüñ fetḥasıyla[20] ve medle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[1] bürdbār dirler.[2] ʿArabī'de **ḥalīm** maʿnāsınadur.[3]

---

1 elif-i memdūde ile ve lām: elif ile ve lām Z; elif ve lām'la E
2 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı rā E
3 nūn-ı mefṭūḥa ile : -E, -H
4 nāʾib ve nāḳīb ve şaḫne dirler : nāḳīb ve nāʾib ve şaḫne gibi Z, H
5 yaslu : yaslı H
6 yaʿnī bir muṣībetden yas ṭutana kimesneye : yas ṭutana E
7 sīn-i mühmelenüñ żammesiyle : sīn-i mühmelenüñ żammıyla H; żamme-i sīn E
8 kāf-ı mażmūme ve : kāf ile Z, H
9 vāv-ı s̱ānīyenüñ fetḥiyle ve medle : fetḥa-i vāv-ı s̱ānī ile ve elif Z; fetḥa-i vāv ve elif E
10 rā-ı mühmelenüñ sükūnı : rā-ı mühmele Z; rā sükūnıyla E
11 dinür : dirler E, H
12 bir nevʿi ḳuşdur ki ṣıçan avlayup yir : bir ḳuşdur E
13 vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ : vāv ve şīn E
14 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i ḫā E
15 medd-i elif'le ve sükūn-ı rā-ı mühmele : elif ve rā-ı mühmele Z; elif ve rā sükūnı E
16 meş̱elā yavaş olan kişiye dirler : -E, -H
17 yaʿnī ol kişiye dirler ki ġażūb olmaya :-E, -Z
18 bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ żammı H; żamme-i bā E
19 rā-ı mühmele ve dāl-ı… menḳūṭanuñ : rā-ı mühmele ve dāl-ı mühmelenüñ H; rā ve dāl ile E
20 bā-ı muvaḥḥade-i… fetḥasıyla : ikinci bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥiyle H; bā-ı muvaḥḥade fetḥi E

Taḳṭīʿ-i Beyt

yaslu çaylaḳ fāʿilātün **sūgvār u** fāʿilātün **mūş-ḫ̌ār** fāʿilāt **hem yavaş ki** fāʿilātün **şiye dirler** fāʿilātün **bürdbār** fāʿilāt

92 **Aġlamaḳ müyīden efsāne semer [E. 245a]**

Hem pirinç boncuḳ şebehdür ḳaḥbe ġar

[H. 198a] Aġlamaḳ Türkī'dür.[4] Yaʿnī aġlayup ṣaġu[5] ṣaġmaġa dirler.[6] Zīrā ṣaġu ṣaġmayup aġlamaġa girye dirler.[7] Bunda Fārsī'si[8] mīm-i mażmūme[9] ve vāv-ı sākine ve yā'eynüñ evveli meksūre ikinci sākine[10] ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine[11] ile müyīden dinmişdür ki maʿnāsı ṣaġu ṣaġmaḳdur.[12] ʿArabī'de **nevḥa** maʿnāsına.[13] Efsāne Türkī'dür.[14] Aṣlında Fārsī'dür ammā[15] Türkī'de meşhūr olmaġla bunda Türkī īrād olınmışdur.[16] Meṣelā geçmiş[17] ḳıṣṣaları ve ḳażiyyeleri[18] naḳl u ḥikāyet idüp temṣīlāt[19] söylemege dirler. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla[20] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla semer dirler.[21] ʿArabī'de **ḳıṣṣa** ve **ḥikāyet**[22] gibi. Pirinç Türkī'dür. Şol nesnedür ki baḳırla tūtiyādan düzerler altun gibi ṣaru[23] olur. Maʿdenisi daḫı[24] olur ṣarı nüḥas dirler. Boncuḳ **[Z. 129a]** daḫı[25]

---

1 ve medle… sükūnıyla : ve elif ve rā sükūnıyla E; ve medle ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla -Z
2 dirler : dinür H
3 maʿnāsınadur : dirler E
4 Türkī'dür : Türkī E
5 ṣaġu : ṣaġı H
6 yaʿnī aġlayup ṣaġu ṣaġmaġa dirler : ṣaġu ṣaġmaḳ aġlamaḳ E
7 zīrā ṣaġu ṣaġmayup aġlamaġa girye dirler : -E
8 Fārsī'si : ise Fārsī'de H; Fārsī'de E
9 mīm-i mażmūme : żamme-i mīm E
10 yā'eynüñ evveli meksūre ikinci sākine : ḥuṭṭīnüñ evvelkinüñ kesresi Z; kesre-i yā-ı ḥuṭṭī E
11 ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine : -E, -Z
12 ki maʿnāsı ṣaġu ṣaġmaḳdur: bu delāletle ṣaġı ṣaġmaḳdur H; ki maʿnāsı ṣaġu ṣaġmaḳdur -E
13 maʿnāsına : gibi E, Z
14 Türkī'dür : Türkī E
15 ammā : -E
16 Türkī'de meşhūr ... olınmışdur : bunda maḳām-ı Türkī'de īrād olınmış ve böyle şāyiʿdür H
17 meṣelā geçmiş : meṣelā geçen H; geçmiş E
18 ve ḳażiyyeleri : -E
19 ḥikāyet idüp temṣīlāt : ḥikāye ve temṣilāt idüp E, H
20 sīn-i mühmelenüñ ve mīm'üñ fetḥalarıyla : sīn-i mühmele ve mīm fetḥalarıyla E
21 rā-ı mühmelenüñ… semer dinür : semer dirler Z; rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla semer dinür -E
22 ḥikāyet : ḥikāye H
23 ṣaru : ṣarı H
24 daḫı : de E
25 daḫı : de E

Türkī'dür. Fārsī'de ikisine bile şīn-i muʿcemenüñ[1] bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla[2] ve hā-ı aṣliyye ile şebeh dirler. ʿArabī'de daḫı **şebeh** dinür.[3] Luġat-ı müşterekedendür.[4] Nüḫās-ı aṣfar daḫı[5] dirler. Ḳahpe Türkī'dür. Fāḥişe ʿavrata dirler. Fārsī'de ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[6] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[7] ġar dirler. ʿArabī'de daḫı **ḳahbe** dirler **fāḥişe** daḫı ʿArabī'dür.[8] İkisi de Türkī'de meşhūr ve müşterekdür.[9]ʿArab diyārında bir kimesne[10] zāniye ʿavrat yanında mürūr eylese ol[11] ʿavrat öksürüp aña işʿār u ṭayy[12] idermiş anıñçün zāniye ʿavratlara[13] ḳahbe dirler.[14]

Taḳṭīʿ-i Beyt

[E. 245b] aġlamaḳ mū fāʿilātün **yīden efsā** fāʿilātün **ne semer** fāʿilāt **hem pirinç bon** fāʿilātün **cuḳ şebehdür** fāʿilātün **ḳaḥbe ġar** fāʿilāt

93 **Hem daḫı ḫaşḫaş oldı kūknār [H. 198b]**

Hem piyū güve kelerdür sūsmār

Ḫaşḫaş Türkī'dür.[15] Bir maʿrūf dānedür[16] ṭabīʿatı üçünci derecede ṣovuḳdur yaşdur. Yapraġıyla başlarını[17] ḳaynadup gice ile uyḳusı gelmiyen ādemüñ[18] başına dökseler uyḫusını getürüp uyudur [19] ve içerlerse daḫı münevvimdür.[20] Eger başlarını ṣu ile muḥkem ḳaynadup[21] baʿdehu sürseler bal ile tekrār[22] ḳaynatsalar ḳoyulınca bu baldan[23] yiseler öksürügi ve eski ishāli defʿ ider nāfiʿdür.[1] Eger[2] toḫmından on

---

1 şīn-imuʿcemenüñ : şīn-i muʿceme H; şīn'üñ E
2 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥalarıyla : -H
3 ʿArabī'de daḫı şebeh dinür : ʿArabī'de de lebeh dirler E
4 luġat-ı müşterekedendür : -E
5 daḫı : da E
6 ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥiyle H; ġayn-ı muʿceme fetḥi E
7 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı rā-ı mühmele ile H; sükūn-ı rā ile E
8 ḳahbe dirler fāḥişe daḫı ʿArabīdür : ḳahbe dinür ki zāniye ʿavratdur E, Z
9 ikisi de Türkī'de meşhūr ve müşterekdür : -Z
10 ʿArab diyārında bir kimesne : diyār-ı ʿArab'da bir kimse E
11 mürūr eylese ol : mürūr itse E
12 aña işʿār u ṭayy : işāret E
13 zāniye ʿavratlara : -E
14 ʿArab diyārında bir kimesne zāniye ʿavrat yanında mürūr eylese ol… ḳahbe dirler : -H
15 Türkī'dür : Türkī E
16 dānedür : -E
17 başlarını : başını E
18 gice ile uyḳusı gelmiyen ādemüñ : uyḫusı gelmiyen kimse E
19 uyḫusını getürüp uyudur : uyḳusını getürüp uyudur Z; uyḫusın getürür E
20 ve içerlerse daḫı münevvimdür : içürseler de iyüdür E
21 ṣu ile muḥkem ḳaynadup : ḳaynadup ḳuvveti ṣuya çıḳınca Z, H
22 sürseler bal ile tekrār : süzüp tekrār bāl ile E
23 ḳoyulınca bu baldan : -E

dirhem ḳadarı döküp ve[3] eleyüp şeker ile yiseler münevvimdür ve öksürügi izāle ider.[4] Eger ḳabuġından çıḳarup sāde ḳabuġını döküp ṣabāḥ ve aḫşām nıṣf-ı dirhem miḳdārını ṣovuḳ ṣu ile istiʿmāl eyleseler ḥarāreti olan ishāli defʿ ider[5] ve yüreginde ḳan gidene daḫı[6] nāfiʿdür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ żammıyla[7] ve vāv-ı sākine ve[8] ikinci kāf-ı ʿArabī ile ve nūn-ı meftūḥa[9] ve elif ve rā-ı mühmele[10] ile kūknār dinür.[11] ʿArabī'de daḫı **ḫāşḫāş** dinür.[12] Piyū bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[13] ve fetḥasıyla[14] **[Z. 129b]** baʿżılar ḥarekāt-ı ṣelaṣe ile daḫı luġatdur dimiş. ***Niʿmetu'llāh***'dan daḫı üç vech üzere rivāyet olınmışdur[15] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle[16] ve vāv-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de güve dirler. Şol ḳurdcuġazdur ki esbābı keser[17] helāk ider. ʿArabī'de ʿayn-ı mühmelenüñ żammesiyle ve ṣā-ı müṣelleṣe-i meftūḥanuñ teşdīdiyle ve hā-ı ġayr-i melfūẓa ile[18] **ʿüṣṣe** dinür.[19] Keler Türkī'dür bir küçük cān-verdür **[E. 246a]** ki[20] ṣu içmez ḳaṭʿa dirler.[21] Fārsī'de żamme ile sūsmār dirler. **[H. 199a]** ʿArabī'de fetḥa ile ve teşdīd ile **żabb** maʿnāsınadur.[22]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem daḫı ḫaş fāʿilātün **ḫaş oldı** fāʿilātün **kūknār** fāʿilāt **hem piyü gü** fāʿilātün **ve kelerdür** fāʿilātün **sūsmār** fāʿilāt

94 **Hem ḫazīne oldı gencūr iy püser**

İsteyüci kimse oldı ḫūzeger

---

1 eski ishāli defʿ ider nāfiʿdür : ishāle nāfiʿdür H; eski ishāli defʿ ider nāfiʿdür -E
2 eger : -H
3 ḳadarı döküp ve : ḳadar E
4 münevvimdür ve öksürügi izāle ider : öksürügi keser E
5 eger ḳabuġından çıḳarup sāde ḳabuġını döküp ṣabāḥ ve aḫşām nıṣf… ishāli defʿ ider : -E
6 daḫı : de E
7 ʿArabī'nüñ żammıyla : ʿArab'uñ żammesiyle Z; ʿArab żammıyla E
8 vāv-ı sākine ve : -H
9 ikinci…meftūḥa : ikinci kāf-ı sükūnı ve fetḥa-i nūn E; ikinci kāf-ı ʿArabī ile ve nūn-ı meftūḥa -H
10 rā-ı mühmele : rā ile E; rā-ı mühmele -E
11 dinür : dirler E
12 daḫı ḫaşḫāş dinür : ḫaşḫāş maʿnāsınadur Z; ḫaşḫaş dirler E
13 bā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle : kesre-i bā-ı ʿAcem'le E
14 fetḥasıyla : -E, -H
15 baʿżılar ḥarekāt-ı ṣelaṣe ile daḫı luġatdur dimiş. *Niʿmetu'llāh*'dan… rivāyet olınmışdur : -E, -H
16 yā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle : żamme-i yā-ı ḥuṭṭī E
17 şol ḳurdcıġazdur ki esbābı keser : bir mużırr ḳurddur eṣvābı E
18 ʿayn-ı mühmelenüñ żammesiyle ve ṣā-ı müṣelleṣe-i meftūḥanu… hā-ı ġayr-i melfūẓa ile : -E, -Z
19 dinür : maʿnāsınadur H; dirler E
20 bir küçük cān-verdür ki : bir cān-verdür aṣla E
21 ḳaṭʿa dirler : -E, -Z
22 maʿnāsınadur : dinür H; dirler E

Ḫazīne Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[1] ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabī'nüñ żammıyla[2] ve vāv'uñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[3] gencūr dirler. ʿArabī'de **kenz** maʿnāsınadur.[4] İsteyüci Türkī'dür. Yaʿnī bir nesne isteyüp ṭaleb idene dirler.[5] Fārsī'de żamm-ı[6] ḫā-ı muʿceme ile ve vāv-ı sākine-i aṣliyye ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[7] ve hā-ı ʿalāmetle ḫūzeger dirler. Āḫirinde[8] ger kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[9] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[10] edāt-ı fāʿildür. ʿArabī'de **sā'il** ve **ṭālib** dirler.[11]

Takṭīʿ-i Beyt

hem ḫazīne fāʿilātün **oldı gencū** fāʿilātün **r iy püser** fāʿilāt **isteyüci** fāʿilātün **kimse oldı** fāʿilātün **ḫūzeger** fāʿilāt

95 **İki köydür Rāz u Mürvez'dür biri**

Ol vilāyetdeki şehridür Hirī

[E. 246b] Dimek olur ki[12] iki köy vardur ki birinüñ adı Rāz ve birinüñ adı Mürvez'dür. Rāz rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[13] ve elif ve zā-ı ʿArabiyye iledür.[14] Mürvez mīm-i mażmūme ve rā-ı mühmele-i[15] sākine ve vāv-ı meftūḥa ve zā-ı ʿArabiyye-i[16] sākine ile köy adlarıdur.[17] Ol vilāyetdeki anuñ şehri **[Z. 130a]** Hirī'dür. Hirī kesre-i hā-ı hevvez ile[18] ve rā-ı mühmele-i **[H. 199b]** meksūre[19] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ

1 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle : kāf-ı ʿAcem fetḥi E
2 cīm-i ʿArabī'nüñ żammıyla : cīm-i ʿArabī'nüñ żammesiyle H; cīm-i ʿArab żammıyla E
3 ve.. iskānlarıyla : ve vāv ve rā iskānlarıyla E; ve vāv'uñ ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla -H
4 maʿnāsınadur : dinür H; dirler E
5 yaʿnī… dirler : yaʿnī bir nesneʾi ṭaleb itmek E; yaʿnī bir nesne isteyüp ṭaleb idene dirler -H
6 żamm-ı : żamme-i E; żamm-ı -H
7 vāv-ı sākine-i aṣliyye ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : vāv-ı sākine ve zā-ı meftūḥa E, Z
8 āḫirinde : -E
9 ʿAcem'üñ fetḥasıyla : ʿAcemī H; ʿAcem'le E
10 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : rā-ı mühmele ile H; rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla -E
11 sāʾil ve ṭālib dirler : ṭālib ve sāʾil gibi H
12 dimek olur ki : yaʿnī H
13 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā-ı mühmele E
14 rāz rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye iledür : -H
15 mühmele-i : -E
16 ʿArabiye-i : ʿArab-ı E
17 köy adlarıdur : -Z, -H
18 kesre-i hā-ı hevvez ile : hā'nuñ H; kesre-i hā-ı hevvez ile -E
19 rā-ı mühmele-i meksūre : rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle H; rā-ı mühmele-i meksūre -E

sükūnıyla[1] Ḫorāsān memleketinde bir muʿteber şehrüñ adıdur ḳadīmdür[2] ol memleketüñ taḫtgāhıdur. Bu iki köy ol vilāyetde imişdür. Ḳavī Rāfiżī'dür.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

iki köydür fāʿilātün **Rāz u Mürvez** fāʿilātün **dür biri** fāʿilāt **ol vilāyet** fāʿilātün **deki şehri** fāʿilātün **dür Hirī** fāʿilāt

96 **Hem ʿAlem bir şehr adıdur hem ṭırāz**

Hem yaraġa ālete çalġuya sāz[4]

ʿAlem ʿayn-ı mühmelenüñ ve lām'uñ fetḥalarıyla ve mīm-i sākine ile bir şehr adıdur ve Türkī'de ʿalāmet maʿnāsınadur ki ḳaftan omuzına ve yeñ aġzına iderler. Fārsī'de ṭā-ı mühmelenüñ kesresiyle[5] ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye[6] ile ṭırāz dirler. ʿArabī'de daḫı[7] **ṭırāz** dinür. Luġat-ı müşterekedendür.[8] Yaraḳ ve ālet ve çalġu Türkī'dür. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye ile[9] sāz **[E. 247a]** dirler. ʿArabī'de **ālāt-ı**[10] **lehv** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem ʿAlem bir fāʿilātün **şehr adıdur** fāʿilātün **hem ṭırāz** fāʿilāt **hem yaraġa** fāʿilātün **ālete çal** fāʿilātün **ġuya sāz** fāʿilāt

97 **Līz ḫor enderzdür ışmarlamaḳ**

Hem büyük kebz oldı gürz oldı çomaḳ

Līz lām'uñ kesresiyle[11] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñve zā-ı ʿArabī'nüñ[12] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḫor dimekdür.[13] Yaʿnī ḥaḳīr maʿnāsına. ʿArabī'de daḫı **ḥaḳīr** dinür.[14]

1 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla :-E, -H
2 ḳadīmdür : -E
3 ḳavī Rāfiżī'dür : -H
4 Bu beyit ve bu beytin şerhi H nüshasında yoktur.
5 ṭā-ı mühmelenüñ kesresiyle : kesre-i ṭā ile E
6 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye : fetḥ-i rā ve sükūn-ı zā E
7 daḫı : -E
8 luġat-ı müşterekedendür : -E
9 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif ve zā-ı ʿArabiyye ile : fetḥa-i sīn ile E
10 ālāt-ı : -E
11 kesresiyle : kesri E
12 yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve zā-ı ʿArabī'nüñ : yā-ı ḥuṭṭī ve zā-ı ʿArab E
13 dimekdür : dirler E
14 ʿArabī'de daḫı ḥaḳīr dinür : ʿArab ḥaḳīr dirler E

Enderz elif-i meftūḥa[1] ve nūn-ı sākine ve dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[2] ve rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArabī'nüñ[3] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ışmarlamaḳ dirler[4] yaʿnī bir nesneʾi bir kimseye[5] ışmarlamaġa dinür.[6] ʿArabī'de **vaṣiyyet** maʿnāsınadur. Büyük Türkī'dür. Fārsī'de kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla[7] ve bā-ı muvaḥḥadenüñ ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[8] iskānlarıyla kebz dirler. ʿArabī'de **ʿaẓīm** maʿnāsına.[9] Gürz kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[10] ve rā-ı mühmelenüñ ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ[11] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de çomaḳ dinür.[12] ʿArabī'de **[Z. 130b; H. 200a] mıḳmaʿ** dirler ve taʿrīb idüp[13] **cürz** dirler.

Taḳṭīʿ-i Beyt

līz ġor end fāʿilātün **erzdür ış** fāʿilātün **marlamaḳ** fāʿilāt **hem büyük keb** fāʿilātün **[E. 247b] z oldı gürz ol** fāʿilātün **dı çomaḳ** fāʿilāt

98 **Esnemekdür ġāmyāz u şaşı kāj**

Ger ola teynūs ḫırmen oldı jāj

Esnemek Türkī'dür. Fārsī'de ġā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve elif ile ve mīm-i sākine ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve medle ve zā-ı ʿArabī'nüñ sükūnı[14] ile ġāmyāz dirler. Āḫirinde hā-ı ʿalāmetle ġāmyāze daḫı dinür. ʿArabī'de **teşāvüb** maʿnāsına. Şaşı Türkī'dür. Yaʿnī gözi egri olup her nesneʾi iki görür. Fārsī'de kāf-ı meftūḥa ile ve med ile[15] ve zā-ı ʿAcemī'nüñ[16] sükūnıyla kāj dirler.[17] ʿArabī'de **aḥvel** maʿnāsına. Kāf-ı meftūḥa ile[18] ger ola teynūs ḫırmen Türkī ʿibāretdür.[19] Yaʿnī eger ḫırmen

---

1 meftūḥa : mażmūme H
2 mühmelenüñ fetḥasıyla : mühmelenüñ fetḥiyle H; mühmele fetḥiyle E
3 rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArabī'nüñ : rā ve zā-ı ʿArab E
4 dirler : -E
5 yaʿnī bir nesneʾi bir kimseye : bir şeyʾi bir kimesneye E
6 ışmarlamaġa dinür : ışmarlamaḳ H; ışmarlamaġa dirler E
7 kāf-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥasıyla : kāf-ı meftūḥa-i ʿArabiyye ile H; fetḥa-i kāf-ı ʿArab'la E
8 bā-ı muvaḥḥadenüñ ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ : bā-ı muvaḥḥade ve zā-ı ʿArab E
9 maʿnāsına : dinür E
10 kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle : kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla H; kāf-ı ʿAcem żammıyla E
11 rā-ı mühmelenüñ ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ : rā-ı mühmele ve zā-ı ʿArab E
12 dinür : dirler H
13 dirler ve taʿrīb idüp : ve E
14 fetḥasıyla ve medle ve zā-ı ʿArabī'nüñ sükūnı : fetḥiyle ve elif ve zā-ı ʿArabī E, Z
15 med ile : elif ile E, Z
16 ʿAcemī'nüñ : ʿAcem'üñ E
17 dirler : dinür H
18 kāf-ı meftūḥa ile : -Z, -H
19 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, H

teynūs olursa dimekdür. Teynūs ḥırmen yığınına dirler. Meṣelā[1] ḫırmen bağlamış ṭınas olursa dimekdür.[2] Fārsī'de zā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla ve med ile[3] ve ikinci zā-ı ʿAcemī'nüñ[4] sükūnıyla jāj dinür.[5] Baʿżı nüsḫada bu mıṣraʿ[6] "**Bāb-ı ḫırmenile süpüründüsi jāj**" vāḳiʿ olmışdur.[7]

Taḳṭīʿ-i Beyt

esnemekdür fāʿilātün **ḫāmyāz u** fāʿilātün **şaşı kaj** fāʿilāt **ger ola tey** fāʿilātün **nūs ḫırmen** fāʿilātün **oldı jāj** fāʿilāt

99 **İssilik tef orta yay adı temūz [E. 248a; H. 200b]**

Hem daḫı fi'l-cümle dimekdür henūz

İssilik Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[8] ve fā'nuñ sükūnıyla[9] tef dinür[10] ve āḫirinde sīn-i mühmele ile tefs daḫı dirler.[11] ʿArabī'de **ḥarāret** gibi. Orta yay adı Türkī ʿibāretdür.[12] Yaʿnī yaz aylarınuñ ki üç aydur orta ayı dimekdür.[13] Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[14] ve mīm-i mażmūme ve vāv'uñ[15] ve zā-ı ʿArabī'nüñ[16] iskānlarıyla temūz dirler. Şuhūr-ı ṣayfiyye-i Rūmiyedendür ki[17] evveli[18] ḥazīran ikincisi[19] temūz ve üçüncisi **[Z. 131a]** ābdur aġustūs daḫı dirler.[20] Elsine-i müteʿaddidede böyle dinür.[21] Hem hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[22] ve mīm-i sākine[23] ile

1 meṣelā : -E
2 dimekdür : dimek olur H
3 med ile : elif ile Z; elif E
4 ʿAcemī'nüñ : ʿAcem'üñ E
5 dinür : dirler E, H
6 bu mıṣraʿ : -E, -H
7 vāḳiʿ olmışdur : vāḳiʿdür E
8 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle H; tā-ı ḳaraşet fetḥiyle E
9 fā'nuñ sükūnıyla : fā-ı sākine H
10 dinür : dirler E
11 dirler : bu maʿnāyadur H
12 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, Z
13 yaʿnī yaz aylarınuñ ki üç aydur orta ayı dimekdür : -E
14 fetḥasıyla : fetḥiyle E, H
15 ve vāv'uñ : ve vāv E; ve vāv'uñ -H
16 ʿArabī'nüñ : ʿArab E
17 şuhūr-ı … Rūmiyedendür ki : Rūmī aylarından orta yaz ayıdur H; şuhūr-ı Rūmīyedendür E
18 evveli : evvelkisi E, H
19 ikincisi : baʿdehu H; ikinci E
20 üçüncisi ābdur, aġustūs daḫı dirler : üçüncisine aġustūs dinür H; baʿdehu aġustos dirler E
21 elsine-i müteʿaddidede böyle dinür : -E, -Z
22 fetḥasıyla : fetḥiyle E, H
23 mīm-i sākine : sükūn-ı mīm E

Fārsī'dür. Türkī'de daḫı dinür[1] ʿaṭf içündür. ʿArabī'de vāv-ı ʿātıfadan ʿibāretdür.[2] Fi'l-cümle Türkī'dür. Fārsī'de daḫı şāyiʿdür bu daḫı bu ḳabīldendür.[3] Fārsī'de hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[4] ve żamme-i nūn ve sükūn-ı zā[5] ile henüz dirler.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

isilik teff fāʿilātün **orta yay a** fāʿilātün **dı temūz** fāʿilāt **hem daḫı fi'l** fāʿilātün **cümle dimek** fāʿilātün **dür henūz** fāʿilāt

100 **Hem füsūs oldı daḫı ḥayf eylemek**

Daḫı hezl ü bī-hūde söz söylemek

[H. 201a] Füsūs fā'nuñ ve sīn-i mühmelenüñ żammeleriyle[7] ve vāv'uñ ikinci sīn-i mühmelenüñ[8] iskānlarıyla **[E. 248b]** Fārsī'dür. Türkī'de ḥayf eylemek dinür [9] ve ṭenz ve teşnīʿ ve[10] masḫaralıġa almaġa dirler. ʿArabī'de **temesḫur** gibi.[11] Hezl ve bī-hūde söz söylemek daḫı bu maʿnāyadur. Bu üç luġat füsūs lafẓınuñ tefsīridür.[12] Ammā üçi bile Fārsī'dür ve cümlesibir maʿnāyadur.[13] ʿArabī'de **temāzuḥ** ve **temesḫur** ve **lāġ** ve **heẕeyān**[14] maʿnālarınadur. Türkī'de daḫı bu lafıẓlar böyle meşhūrdur.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem füsūs ol fāʿilātün **dı daḫı ḥayf** fāʿilātün **eylemek** fāʿilāt **daḫı hezl ü** fāʿilātün **bī-hūde söz** fāʿilātün **söylemek** fāʿilāt

101 **Çaġz içi çirklü çıbandur hem denes**

Çirkdür bir şehr adıdur hem Ṭabes

---

1 dinür : dirler E
2 vāv-ı ʿātıfadan ʿibāretdür : vāv-ı ʿāṭıfa gibi E
3 Fārsī'de daḫı şāyiʿdür bu daḫı bu ḳabildendür : Fārsī'de de şāyiʿdür bu da böyledür E
4 hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla : hā-ı meftūḥa H; fetḥa-i hā E
5 żamme-i nūn ve sükūn-ı zā : nūn-ı mażmūme Z, H
6 dirler : dinür Z, H
7 fā'nuñ ve sīn-i mühmelenüñ żammeleriyle : fā ve sīn żammeleri E
8 vāv'uñ ikinci sīn-i mühmelenüñ : vāv ve sīn E
9 eylemek dinür: eylemek dirler E; dinür H
10 teşnīʿ ve : temesḫur yaʿnī E
11 gibi : dirler E
12 lafẓınuñ tefsīridür : lafẓına tefsīr vāḳiʿ olmışdur H
13 ve cümlesi bir maʿnāyadur : bir maʿnāyadur Z; ve cümlesi bir maʿnāyadur -E
14 ʿArabī'de temāzuḥ ve temesḫur ve lāġ ve heẕeyān : heẕeyān ve lāġ ve temāzuḥ E
15 daḫı bu… meşhūrdur : böyle şāyiʿdür Z; Türkī'de daḫı bu lafıẓlar böyle meşhūrdur -E

Çaġz cīm-i meftūḥa-i ʿAcemī ile ve ġayn-i muʿceme[1] ve zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla[2] Fārsī'dür. Türkī'de içi çirklü çıban dimekdür.[3] Yaʿnī içinde çirk ve iriñ olan çıbana dinür.[4] Denes dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle[5] nūn ve sīn-i mühmele ile Fārsī'dür. Türkī'de çirk dirler ki mıṣraʿ-ı ṣānīye ḳayd olınmışdur.[6] Yaʿnī kir ve pas dimekdür.[7] ʿArabī'de daḫı[8] **denes** maʿnāsınadur.[9] Taḫrīkle **vesaḫ** daḫı dirler.[10] Bir şehr adı Türkī'dür[11] yaʿnī **[H. 201b]** bir şehrüñ adıdur dimekdür Ṭabes. Meṣelā[12] Ṭabes fetḥateyn ile şehr adıdur.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

çaġz içi çirk fāʿilātün **lü çıbandur** fāʿilātün **hem denes [E. 249a; Z. 131b]** fāʿilāt **çirkdür bir** fāʿilātün **şehr adı** fāʿilātün **dur Ṭabes** fāʿilāt

102 **Hem meniş ṭabʿ u segāliş ḥīle mekr**

Bevş keṣret yaʿnī cemʿ-i Zeyd ü Bekr

Meniş mīm-i meftūḥa[14] ve nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla[15] Fārsī'dür. Türkī'de ṭabʿ dinür. Yaʿnī mizāc dimekdür.[16] ʿArabī'de daḫı **ṭabʿ** dinür.[17] Aṣlı ʿArabī'dür.[18] Segāliş sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve kesresiyle[19] daḫı luġatdur ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ fetḥiyle ve medle ve lām-ı meksūre ve şīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[20] Fārsī'dür. Türkī'de ḥīle ve mekr dinür[21] ve yavuz ṣanu[22] ṣanmaḳ

1 cīm-i meftūḥa-i ʿAcemī ile ve ġayn-i muʿceme : cīm-i ʿAcemiyye-i meftūḥa ve ġayn E
2 zā-ı ʿArabī'nüñ iskānlarıyla : zā sükūnlarıyla E
3 çıban dimekdür : çıbana dirler E
4 çirk ve iriñ olan çıbana dinür : iriñ olan çıbana E
5 dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle : dāl fetḥasıyla E
6 mıṣraʿ-ı ṣānīye ḳayd olınmışdur : mısraʿ-ı ṣānīnüñ evvelinde ẕikr olınmışdur H
7 yaʿnī kir ve pas dimekdür : kir ve pas dimek E
8 daḫı : -E
9 maʿnāsınadur : dirler H; maʿnāsına E
10 taḫrīkle vesaḫ daḫı dirler : vesaḫ daḫı dinür H; vesaḫ daḫı dirler E
11 adı Türkī'dür : adıdur Z, H
12 şehrüñ adıdur dimekdür Ṭabes. Meṣelā : şehrüñ adı ismine E
13 fetḥateyn ile şehr adıdur : bir şehrüñ adı imişdür H; fetḥateyn ile Ṭabes dirler E
14 mīm-i meftūḥa : mīm'üñ fetḥiyle H
15 şīn-i muʿcemenüñ sükūnıyla : şīn ile E
16 dimekdür : -E
17 ʿArabī'de daḫı ṭabʿ dinür : ʿArabī'de daḫı ṭabʿ maʿnāsınadur H; ʿArab daḫı ṭabʿ dir E
18 aṣlı ʿArabī'dür : -E
19 sīn-i mühmelenüñ fetḥasıyla ve kesresiyle : fetḥa-i sīn ve kesre ile E
20 daḫı luġatdur ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ fetḥiyle ve medle… şīn-i mühmelenüñ sükūnıyla : -E, -Z
21 dinür : dirler E
22 ṣanu : ṣanı H

maʿnāsına. ʿArabī'de daḫı[1] ḥīle ve mekr dinür.[2] Bevş bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥiyle[3] ve vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ[4] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de keşret dirler. Yaʿnī cemʿ-i Zeyd u Bekr u Bişr.[5] Meşelā çoḳluḳ ādeme dirler ki[6] bir yire cemʿ olmış ola. Ol cemʿiyyete dirler.[7] ʿArabī'de **keşret** ve **cemāʿat** maʿnāsına.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem meniş ṭab fāʿilātünʿ **u segāliş** fāʿilātün **ḥīle mekr** fāʿilāt **bevş keşret** fāʿilātün **yaʿnī cemʿ- i** fāʿilātün **Zeyd ü Bekr** fāʿilāt

103 **Pehlevīce oldı güneş raḫş u Vaḫş [H. 202a]**

Belḫ'de şehr ıldıramaḳdur dıraḫş

Pehlevīce oldı yaʿnī Pehlevī lisānınca dimekdür.[8] Güneş Türkī'dür ki felek-i rābiʿüñ meşhūr yıldızıdur.[9] Fārsī'de Pehlevī lisānı üzere[10] **[E. 249b]** rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ[11] ve şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla[12] raḫş dirler. ʿArabī'de **şems** maʿnāsına.[13] Vaḫş vāv-ı meftūḥa ve ḫā-ı muʿcemenüñ ve şīn-i menḳūṭanuñ[14] iskānlarıyla Fārsī'dür. Belḫ'de bir şehrdür. Yaʿnī Vaḫş Belḫ vilāyetinde bir şehrüñ adıdur. Ildıramaḳ Türkī'dür. Güneşüñ ve ayuñ[15] ıldıraduġı[16] gibi. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle[17] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ feṭḥasıyla[18]

---

1 daḫı : -E
2 dinür : maʿnāsınadur H; dirler E
3 bā-ı muvaḥḥadenüñ feṭḥiyle : feṭḥa-i bā-ı muvaḥḥade E
4 vāv'uñ ve şīn-i muʿcemenüñ : vāv ve şīn E
5 u Bişr : -E, -Z
6 meşelā çoḳluḳ ādeme dirler ki : çoḳluḳ er E
7 ol cemʿiyyete dirler : -E
8 Pehlevīce oldı yaʿnī Pehlevī lisānınca dimekdür : Pehlevice yaʿnī Pehlevī lisanınca E
9 yıldızıdur : kevkebidür H
10 güneş Türkī'dür ki felek-i rābiʿüñ meşhūr… Pehlevī lisānı üzere : güneş yāʿnī güneşe E
11 rā-ı mühmelenüñ feṭḥiyle ve ḫā-ı muʿcemenüñ : feṭḥa-i rā ve sükūn-ı ḫā E
12 şīn-i menḳūṭanuñ iskānlarıyla : şīn ile E
13 ʿArabī'de şems maʿnāsına : ʿArab şems dir E
14 ḫā-ı muʿcemenüñ ve şīn-i menḳūṭanuñ : ḫā-ı menḳūṭa ve şīn E
15 güneşüñ ve ayuñ : yaʿnī güneş ve şemsüñ Z, H
16 ıldıraduġı : ıldıramaġı Z; ıldıramaḳ H;
17 dāl-ı mühmelenüñ kesresiyle : kesre-i dāl E
18 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ feṭḥasıyla: rā-ı mühmelenüñ feṭḥasıyla H; feṭḥa-i rā E

ve ḫā-ı muʿceme ile şīn-i menḳūṭanuñ[1] iskānlarıyla dıraḫş dinür.[2] ʿArabī'de **lemeʿān** ve **berḳ**[3] maʿnālarınadur.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

Pehlevīce fāʿilātün **oldı güneş** fāʿilātün **raḫş u Vaḫş** fāʿilāt **[Z. 132a] Belḫ'de şeh** fāʿilātün **r ıldıramaḳ** fāʿilātün **dur dıraḫş** fāʿilāt

104 **Muġ gavur şuʿle fürūġ u hezl lāġ**

Ḳarañu maġ gice ḳarañusı māġ

Muġ mīm-i maẓmūme ve ġayn-i muʿcemenüñ sükūnıyla[5] Fārsī'dür. Türkī'de **[H. 202b]** gavur dimekdür.[6] ʿArabī'de **kāfir** maʿnāsınadur.[7] Şuʿle Türkī'dür. Yaʿnī güneş ve ay şuʿlesine ve aydınlığına dirler.[8] Fārsī'de fā'nuñ ve rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle fürūġ dinür.[9] ʿArabī'de daḫı **şuʿle** maʿnāsınadur. Aṣlı ʿArabī'dür.[10] Hezl Türkī maḳāmında īrād olınmışdur.[11] Leṭāʾife müteʿallıḳ kelimāta dirler. Aṣlı ʿArabī'dür. Bunda[12] lāġ lafẓı Fārsī diyü īrād olınmış ammā **lāġ** daḫı ʿArabī'dür[13] ve Fārsī'si hezldür.[14] İkisi de Fārsī'de ve ʿArabī'de meşhūrdur.[15] Ḳarañu Türkī'dür yaʿnī **[E. 250a]** ḳarañlıḳ dimekdür.[16] Fārsī'de mīm-i meftūḥa ile ve ġayn-ı muʿcemenüñ sükūnıyla[17] maġ dirler. ʿArabī'de **ẓulmet** gibi.[18] Gice ḳarañusı Türkī'dür. Yaʿnī gice ile olan ḳarañuluḳ dimekdür.[19] Fārsī'de mīm-i meftūḥa ile ve

1 ḫā-ı muʿceme ile şīn-i menḳūṭanuñ : hā ve şīn-i muʿcemenüñ H; ḫā ve şīn E
2 dinür : dirler E
3 ve berḳ : -H
4 maʿnālarınadur : dirler E
5 mīm-i maẓmūme ve ġayn-i muʿcemenüñ sükūnıyla : żamme-i mīm ile sükūn ile E
6 dimekdür : dirler E
7 maʿnāsınadur : dirler E
8 şuʿlesine ve aydınlığına dirler : şuʿlesidür E
9 rā-ı mühmelenüñ żammeleriyle fürūġ dinür : rā'nuñ żammeleriyle fürūġ dirler E
10 daḫı şuʿle maʿnāsınadur. Aṣlı ʿArabī'dür : şuʿle dirler E
11 Türkī maḳāmında īrād olınmışdur : Türkī'dür E, H
12 bunda : -H
13 lāġ daḫı ʿArabī'dür : ʿArabīsi lāġdur H; ʿArabī'dür E
14 ve Fārsīsi hezldür : -E, -Z
15 ikisi de Fārsī'de ve ʿArabī'de meşhūrdur : Fārsī'de ve ʿArabī'de meşhūrdur E; ikisi de Fārsī'de ve ʿArabī'de meşhūrdur -H
16 yaʿnī ḳarañlıḳ dimekdür : -H
17 ġayn-ı muʿcemenüñ sükūnıyla : ġayn-ı muʿceme ile E
18 gibi : dirler E
19 yaʿnī gice ile olan ḳarañuluḳ dimekdür : -E

elif ve ġayn-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla[1] māġ dirler.[2] ʿArabī'de dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve cīm-i meftūḥa ile **dücā** maʿnāsınadur.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

muġ gavur şuʿ fāʿilātün **le fürūġ u** fāʿilātün **hezl lāġ** fāʿilāt **ḳarañu maġ** fāʿilātün **gice ḳara** fāʿilātün **ñusı māġ** fāʿilāt

105 **Hem nüġūl oldı deriñ daḫı güzāf**

Beyhude sözdür ʿaḳılsızdur nişāf

Nuġūl nūn'uñ ve ġayn-i muʿcemenüñ[4] żammeleriyle Fārsī'dür. Türkī'de deriñ dinür.[5] ʿArabī'de **ʿamīḳ** maʿnāsınadur. Güzāf kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle[6] ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[7] ve elif ve fā ile[8] Fārsī'dür. Türkī'de beyhude söz söylemekdür.[9] Yaʿnī mālāyaʿnī ve[10] bī-hūde ve bāṭıl[11] kelimāta dirler. ʿAḳılsuz Türkī'dür. Fārsī'de **[H. 203a]** nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle[12] ve medle ve fā-ı sākine[13] ile nişāf dirler.[14] Nişāf aşlında dimaġuñ postına dirler. Andan ʿaḳla żarar gelür. Ol sebebden ʿaḳılsuza nişāf dinmiş olur.[15]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem nüġūl ol fāʿilātün **dı deriñ da** fāʿilātün **ḫı güzāf** fāʿilāt **[E. 250b] beyhude söz** fāʿilātün **[Z. 132b] dür ʿaḳılsuz** fāʿilātün **dur nişāf** fāʿilāt

106 **Zişt ḥafrīḳ u nişānedür hedef**

Ḳıf durur bir nevʿe ḳab ḳav oldı ḫaf

---

1 ġayn-ı muʿcemenüñ iskānlarıyla : ġayn sükūnıyla E
2 mīm-i… dirler : māġ dinür mīm-i meftūḥa ile ve medle ve ġayn-ı muʿcemenüñ sükūnıyla H
3 żammesiyle ve cīm-i meftūḥa ile dücā maʿnāsınadur : fetḥiyle decā dirler H; dücā dirler E
4 nūn'uñ ve ġayn-i muʿcemenüñ : nūn ve ġayn-ı muʿceme E
5 dinür : dirler E
6 kāf-ı ʿAcem'üñ żammesiyle : kāf-ı mażmūme H; kāf-ı ʿAcem żammıyla E
7 zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : fetḥa-i zā-ı ʿArab'la E
8 ve elif ve fā ile : -H
9 söz söylemekdür : sözdür Z; söz dirler E
10 mālāyaʿnī ve : aṣlı faṣlı yoḳ H
11 bī-hūde ve bāṭıl : -E
12 şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle : şīn-i muʿcemenüñ fetḥasıyla; şīn-i muʿceme fetḥasıyla E
13 medle ve fā-ı sākine : elif ve fā E, Z
14 dirler : dinür H
15 dinmiş olur : dinür H

Zişt zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[1] ve şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ[2] iskānlarıyla çirkin ve ḳabīḥ ve yigrenci maʿnāsınadur[3] ve ḥa-ı mühmele-i meftūḥa[4] ve fā-ı sākine[5] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesresiyle[6] ve yā-ı ḥuṭṭī ve ḳāf'uñ[7] iskānlarıyla ḥafrīḳ daḫı bu maʿnāyadur. İkisi bile Fārsī'dür ammā zişt lafẓını[8] Türkī maḳāmında īrād eylemiş. Türkī'de[9] meşhūr olmaġla nitekim bu luġatda bu miṣilli çoḳ vāḳiʿdür.[10] ʿArabī'de **ḳabīḥ** maʿnāsınadur.[11] Nişāne nūn-ı meksūre ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ve medle ve ikinci nūn'uñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmet[12] ile Türkī'dür. Yaʿnī oḳ nişānesine[13] dirler. Fārsī'de hā-ı hevvezüñ ve dāl-ı mühmelenüñ[14] fetḥalarıyla ve sükūn-ı fā[15] ile hedef dirler. ʿArabī'de taḫrīkle **ġaraż** dirler.[16] Hedef daḫı ʿArabī'dür.[17] Luġat-ı müşterekedür.[18] Ḳıf ḳāf-ı meksūre ve fā-ı sākine[19] ile Fārsī'dür. Türkī'de bir nevʿi ḳabdur ki desti gibi. Ḳav Türkī'dür ki āteş çaḳup içine dutdururlar.[20] Fārsī'de **[H. 203b]** ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[21] ve fā-ı sākine ile ḫaf dinür.[22]

Taḳṭīʿ-i Beyt

zişt ḥafrī fāʿilātün **ḳ u nişāne** fāʿilātün **dür hedef** fāʿilāt **ḳıf durur bir** fāʿilātün **nevʿe ḳab ḳav** fāʿilātün **oldı ḫaf** fāʿilāt

107 **Ḳaşda vü alında çīn ājengdür [E. 251a]**

Ṣıḳlıġ u āvāz ḫunbuk ṭangdur

---

1 zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle : kesre-i zā-ı ʿArab'la E
2 şīn-i muʿceme ve tā-ı ḳaraşetüñ : şīn ve tā E
3 ḳabīḥ ve yigrenci maʿnāsınadur : yigrenci ve ḳabīḥ maʿnālarına E
4 ve ḥa-ı mühmele-i meftūḥa : fetḥ-i ḥā-ı mühmele ile Z, H
5 fā-ı sākine : fā'nuñ sükūnıyla H
6 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ kesreleriyle : rā-ı mühmelenüñ kesreleriyle H; rā-ı mühmele kesriyle E
7 yā-ı ḥuṭṭī ve ḳāf'uñ:yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve ḳāf'uñ H; yā ve ḳāf E
8 ikisi bile Fārsī'dür; ammā zişt lafẓını : ikisi de Fārsī'dür, zişt lafẓı E
9 Türkī'de : -E
10 meşhūr olmaġla… çoḳ vāḳiʿdür : ziyāde meşhūr olduġındandur Z; meşhūr olduġı içün E
11 maʿnāsınadur : dirler E
12 ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ve medle ve ikinci nūn'uñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmet :-E, -Z
13 yaʿnī oḳ nişānesine : nişāngāh da Z; nişāngāh E
14 hā-ı hevvezüñ ve dāl-ı mühmelenüñ : hā ve dāl'uñ H; hā-ı hevvezüñ ve dāl'uñ E
15 sükūn-ı fā : fā-ı sākine H; sükūn-ı fā -E
16 taḫrīkle ġaraż dirler : -H
17 hedef daḫı ʿArabī'dür : daḫı hedef dinür H
18 müşterekedür : müşterekedendür H
19 fā-ı sākine : -E, -H
20 ki āteş çaḳup içine dutdururlar : ki āteş çaḳup ṭutdururlar H; ki āteş çaḳup içine dutdururlar -E
21 muʿcemenüñ fetḥasıyla : muʿcemenüñ fetḥiyle H; muʿceme fetḥasıyla E
22 fā-ı sākine ile ḫaf dinür : ḫaf dirler E

Ḳaşda alında çīn Türkī ʿibāretdür.[1] Meṣelā ḳaşda ve alında ve yüzde[2] buruşuḳ ve büklüm geh çoḳ yaşamaḳdan olsun ġażab vaḳtinde olsun[3] ġuṣṣadan olsun. Fārsī'de elif-i memdūde ve zā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla[4] ve nūn-ı sākine ve kāf'la[5] ājeng dirler. ʿArabī'de ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle[6] ve żād-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla ve fetḥiyle cāʾizdür[7] ve nūn-ı sākine ile **ġużn/ġużen** dinür.[8] Mukāser cild maʿnāsına.[9] Ṣıḳlıġ Türkī'dür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle[10] ve nūn-ı sākine ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[11] ve kāf-ı sākine ile ḫunbuk dirler.[12] ʿArabī'de **ṣafīr** maʿnāsına.[13] Āvāz Türkī'dür. Bir nesne çaġırduġı zamānda işidilen ṣavta dirler. Fārsī'de ṭā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve nūn-ı sākine ve **[Z. 133a]** kāf-ı sākine ile[14] ṭang dirler.[15] ʿArabī'de ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[16] **ṣavt** maʿnāsınadur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḳaşda vü a fāʿilātün **lında çīn ā** fāʿilātün **jengdür** fāʿilāt **ṣıḳlıġ u ā** fāʿilātün **vāz ḫunbuk** fāʿilātün **ṭangdur** fāʿilāt

108 **Hem tekeledür baġaltāḳ oldı heng [H. 204a]**

Ḳuvvete di şīvelü[17] maḥbūba şeng

Tekele Türkī'dür. Meṣelā ḳoltuḳ altında ipliklenen ʿAcem kisvelerinden bir nevʿi ḳaftandur. Bu diyārlarda **[E. 251b]** maʿṣūmlara yaparlar[18] gögüslük dirler.[19] Fārsī'de bā-ı muvaḥḥadenüñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ[20] fetḥalarıyla ve lām-ı sākine ve tā-ı

1 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E, H
2 ve yüzde : -E, -Z
3 geh çoḳ… olsun : gerekse yaşamaḳdan olsun gerekse Z; gerek yaşamaḳdan ve gerek H
4 zā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥasıyla : zā-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle H; fetḥa-i zā-ı ʿAcem'le E
5 nūn-ı sākine ve kāf'la: nūn'la ve kāf'la H; nūn ve kāf-ı sākine E
6 ġayn-ı muʿcemenüñ żammesiyle : żamme-i ġayn-ı muʿceme E
7 żād-ı menḳūṭanuñ sükūnıyla ve fetḥiyle cāʾizdür : żād-ı menḳūṭa E
8 dinür : dirler E
9 mukāser cild maʿnāsına : -E
10 ḫā-ı muʿcemenüñ żammesiyle : ḫā-ı muʿcemenüñ żammıyla H; ḫā-ı muʿceme ile E
11 bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle : bā-ı muvaḥḥade żammıyla E
12 dirler : dinür H
13 ʿArabī'de ṣafīr maʿnāsına : -E
14 nūn-ı sākine ve kāf-ı sākine ile : nūn ve kāf'uñ iskānlarıyla Z
15 Āvāz Türkī'dür. Bir nesne çaġırduġı zamānda işidilen ṣavta dirler. Fārsī'de… ṭang dirler : -E
16 ṣād-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : ṣād-ı mühmelenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i ṣād-ı mühmele E
17 şīvelü : şīveli H
18 yaparlar : iderler E
19 bu diyārlarda maʿṣūmlara yaparlar, gögüslük dirler : -H
20 bā-ı muvaḥḥadenüñ ve ġayn-ı muʿcemenüñ : fetḥa-i bā ve ġayn-ı muʿceme E

ḳaraşetüñ[1] fetḥasıyla ve elif ve ḳāf ile[2] baġaltāḳ dinür.[3] Elifsüz daḫı baġaltaḳ dirler.[4] Heng hā-ı hevvezüñ fetḥasıyla[5] ve nūn ile kāf'uñ[6] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de ḳuvvet maʿnāsınadur.[7] ʿArabī'de daḫı **ḳuvvet** dinür ki ḫilāfı[8] żaʿfdur. Şivelü maḥbūb Türkī ʿibāretdür.[9] Yaʿnī nāzlı ve şīveli ve maṭbūʿ ve şīrīn ḥarekāt olan maḥbūb dimekdür.[10] Fārsī'de şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle[11] ve süḳun-ı nūn ve kāf'la şeng dirler.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem tekele fāʿilātün **dür baġaltāḳ** fāʿilātün **oldı heng** fāʿilāt **ḳuvvete di** fāʿilātün **şīvelü maḥ** fāʿilātün **būba şeng** fāʿilāt

109 **Daḫı çürpük hezl oldı çenglūk**

El ayaġı egri olan tasa ḫadūk

Çürpük cīm-i ʿAcem'üñ żammesiyle[13] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla ve bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle[14] ve fetḥiyle cāʾizdür ve kāf-ı sākine ile Fārsī'dür. Türkī'de hezl dirler. Yaʿnī[15] nükte ve kināye ile söz söylemege dirler. ʿArabī'de **temāzuḫ**[16] ve **lāġ** ve **latīfe** ve **temesḫur** gibi. Ammā ***Niʿmetu'llāh*** bu luġat cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla[17] " **Suḫen-i bed-endīş-i ser-pūşīde**" yaʿnī gizlüce düşmānlıḳ sözi dimişdür.[18] Çenglūk **[E. 252a]** cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle[19] ve nūn-ı sākine ile **[H. 204b]** Fārsī'dür. Türkī'de eli ayaġı egri olana dirler. Tasa **[Z. 133b]** Türkī'dür. Yaʿnī

1 ḳaraşetüñ : ḳaraşet E
2 ve elif ve ḳāf ile : -H
3 dinür : dirler E, H
4 elifsüz daḫı baġaltaḳ dirler : -H
5 fetḥasıyla : fetḥiyle H
6 kāf'uñ : kāf E
7 maʿnāsınadur : dimekdür E
8 daḫı ḳuvvet dinür ki ḫilāfı : ḳuvvet dirler, żıddı E
9 Türkī ʿibāretdür : Türkī'dür E
10 yaʿnī nāzlı ve şīveli ve maṭbūʿ ve şīrīn ḥarekāt olan maḥbūb dimekdür : -E
11 şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle : fetḥa-i şīn E
12 süḳun-ı nūn ve kāf'la şeng dirler : nūn'uñ ve kāf'uñ fetḥalarıyla şeneg dinür H
13 cīm-i ʿAcem'üñ żammesiyle : cīm-i ʿAcem żammı E
14 bā-ı muvaḥḥadenüñ żammesiyle : bā-ı muvaḥḥadenüñ żammıyla H; bā'nuñ żammı E
15 yaʿnī : ki E
16 temāzuḫ : -E
17 bu luġat cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla : bunı cīm-i ʿAcem'üñ fetḥi E
18 ammā… " Suḫen-i bed-endīş-i ser-pūşīde" yaʿnī gizlüce düşmānlıḳ sözi dimişdür : -H
19 cīm-i ʿAcem'üñ fetḥiyle : cīm-i ʿAcem'üñ fetḥasıyla H; fetḥa-i cīm-i ʿAcem'üñ E

bir nesne içün[1] ḳasāvet çeküp ġuṣṣalanmaġa dirler.[2] Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle ve dāl-ı mühmelenüñ żammıyla ḫadūk dinür.[3] ʿArabī'de **hemm** ve **ġam** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

daḫı çürpük fāʿilātün **hezl oldı** fāʿilātün **çenglūk el** fāʿilāt **ayaġı eg** fāʿilātün **ri olan ta** fāʿilātün **sa ḫadūk** fāʿilāt

110 **Hem tebūrāk iki taḫtadur ki ḫūş**

Bağlayup çatladuban ürküde ḳuş

Tebūrāk tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle ve bā-ı muvaḥḥadenüñ[4] żammıyla ve vāv-ı sākine ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[5] ve elif ve kāf iskānlarıyla[6] Fārsī'dür. Türkī'de şol iki taḫtadur ki birbirine bağlayup çatladup ḳuşları ürküdürler. Meṣelā[7] iki taḫtaʾı birbirine bağlayup bağlarda ve būstānlarda būstāncılar ve bāġ bekçileri[8] ḳuş ürkütmek[9] içün çatladurlar.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem tebūrā fāʿilātün **k iki taḫta** fāʿilātün **dur ki ḫūş** fāʿilāt **bağlayup çat** fāʿilātün **laduban ür** fāʿilātün **[E. 252b] küde ḳuş** fāʿilāt

111 **Gökçek ü ġamlu ḫunuk ġamnākdur**

Nāvek okdur müşk otı[10] hem nākdur

Gökçek Türkī'dür. Yaʿnī iyü[11] baḫtlu ve ḳuvvetlü dimekdür. **[H. 205a]** Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ ve nūn'uñ żammeleriyle[12] ve sükūn-ı kāf ile[13] ḫunuk dirler. ʿArabī'de **ṭūbā** maʿnāsına.[14] Ġamlu Türkī'dür. Meṣelā[1] ġamı ve ḳasāveti olan kimseye ġamlu[2]

---

1 bir nesne içün : -E, -Z
2 ḳasāvet çeküp ġuṣṣalanmaġa dirler : ḳasāvet ve ġuṣṣa dimekdür E, Z
3 dinür : dirler E
4 bā-ı muvaḥḥadenüñ : bā'nuñ E
5 rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle; rā'nuñ fetḥi E
6 ve elif ve kāf iskānlarıyla : ve elif ve kāf'la Z; elif ve kāf iskānlarıyla -H
7 meṣelā : yaʿnī H
8 būstāncılar ve bāġ bekçileri : -E, -H
9 ürkütmek : ḳaçırmaḳ E
10 otı : odı H
11 iyü : -H
12 ḫā-ı muʿcemenüñ ve nūn'uñ żammeleriyle : ḫā-ı muʿceme ve nūn żammı E
13 ve sükūn-ı kāf ile : -Z, -H
14 ʿArabī'de ṭūbā maʿnāsına : -E, -Z

dirler. Fārsī'de ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[3] ve mīm-i sākine ve nūn-ı meftūḥa[4] ile ġamnāk dirler. Ġam ile nāk'dan mürekkebdür. **Maʿlūm ola ki** nāk kelimesi edāt-ı nisbetdür. Kelimenüñ āḫirine lāḥıḳ olur. İttiṣāl luġat ve ittiṣāf maʿnālarını ifāde ider. Meṣelā zehrnāk ve ḫışmnāk ve ġażabnāk ve feraḫnāk ve ġamnāk dirler. Bunlaruñ maʿnā-yı Türkī'si[5] lām-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ile edā iderler. Yaʿnī "lu" dimekdür.[6] Meṣelā ġamlu ve ġażablu ve ḫışmlu gibi.[7] ʿArabī'de **maġmūm** ve **mehmūm** gibi.[8] Nāvek nūn'uñ fetḥasıyla ve vāv-ı meftūḥa[9] ile ve elif ve kāf ile[10] **[Z. 134a]** Fārsī'dür. Türkī'de oḳ maʿnāsınadur.[11] Müşk otı Türkī'dür. Meṣelā[12] misk-i maġşūş dimekdür ki[13] cigerle maḫluṭ[14] idüp düzerler. Ḳarışık düzme miskdür. Fārsī'de nūn-ı meftūḥa ve medle[15] ve kāf'uñ sükūnıyla nāk dirler.[16] ʿArabī'de **misk-i maġşūş** maʿnāsınadur.[17]

Taḳṭīʿ-i Beyt

gökçek ü ġam [E. 253a] fāʿilātün **lu ḫunuk ġam** fāʿilātün **nākdur** fāʿilāt **nāvek okdur** fāʿilātün **müşk otı hem** fāʿilātün **nākdur** fāʿilāt

112 **Daḫı nā-fercām u daḫı nā-sezā**

Ol kişi ola ki lāyıḳ olmaya

Nā-fercām nūn-ı meftūḥa ve medle ve fā-ı meftūḥa[18] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla[19] ve cīm-i meftūḥa ve medle[20] ve mīm-i sākine[21] ile Fārsī'dür. Nā-sezā daḫı nūn-ı **[H.**

---

1 meṣelā : yaʿnī H, meṣelā -E
2 olan kimseye ġamlu : olan kimseye Z; olana E
3 ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : fetḥa-i ġayn E
4 mīm-i sākine ve nūn-ı meftūḥa : sükūn-ı mīm ve fetḥa-i nūn E
5 bunlaruñ maʿnā-yı Türkīsi : bunuñ maʿnā-yı Türkīsini Z, bunlaruñ maʿnā-yı Türkīsi -H
6 lām-ı mażmūme ve vāv-ı sākine ile edā iderler. Yaʿnī "lu" dimekdür : -E, -H
7 meṣelā… ḫışmlu gibi : yaʿnī ḥışlu didükleri gibi E; meṣelā ġamlu ve ġażablu ve ḫışmlu gibi -H
8 ʿArabī'de maġmūm ve mehmūm gibi : -E
9 nūn'uñ … vāv-ı meftūḥa : fetḥa-i nūn ve vāv-ı meftūḥa E; nūn'uñ ve vāv'uñ fetḥalarıyla H
10 ve elif ve kāf ile : sükūn-ı kāf ile E; ve elif ve kāf ile -H
11 maʿnāsınadur : dirler E
12 meṣelā : -E
13 dimekdür ki : ki Z, H
14 maḫlūṭ : sirişte Z, H
15 nūn-ı meftūḥa ve medle : nūn-ı meftūḥa ile ve elif Z; fetḥa-i nūn ve elif E
16 ve kāf'uñ sükūnıyla nāk dirler : nāk dinür H; ve kāf iskānlarıyla nāk dirler E
17 ʿArabī'de misk-i maġşūş maʿnāsınadur : misk-i maġşūş dimek E
18 medle ve fā-ı meftūḥa : elif ile ve fā'nuñ fetḥasıyla Z; elif ve fetḥa-i fā E
19 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : sükūn-ı rā-ı mühmele ile H; sükūn-ı rā E
20 cīm-i meftūḥa ve medle : cīm-i ʿArabī'nüñ fetḥiyle ve elif; cīm-i ʿArab ve elif E
21 mīm-i sākine : mīm E, Z

205b] meftūḥa ve medle[1] ve sīn-i mühmelenüñ[2] ve zā-ı menḳūṭanuñ fetḥalarıyla[3] ve medle[4] ikisi bile Fārsī'dür. Türkī'de[5] ol kişiye dirler ki lāyıḳ olmaya.[6] Meṣelā ʿāḳıbeti yaramaz olan kişi dimekdür.[7] Maʿlūm ola ki iki bile kelimenüñ evvellerinde[8] olan nā lafẓı[9] edāt-ı selbdür. Ol kelimeye ki dāḫil ola. Medḫūlınuñ medlūlında olan vaṣfı selb ider. Nitekim bu ḳāʿide bu ḳıṭʿanuñ **"Maʿnīde nā-dān u ġafildür levend"** mıṣrāʿında[10] şerḥ ve tafṣīl olınmışdur.[11] Meṣelā nā-fercām dimek yaramaz ve āḫiri[12] ḫayr olmayan ʿayblu iş ve fāʾidesiz dimek olur.[13] Nā-sezā daḫı böyledür. Yaʿnī[14] sezā lāyıḳ maʿnāsınadur. Liyāḳatı selb olınca[15] lāyıḳsuz olur ki yaramaz dimek olur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

daḫı nā-fer fāʿilātün **[E. 253b] cām u daḫı** fāʿilātün **nā-sezā** fāʿilāt **ol kişi o** fāʿilātün **la ki lāyıḳ** fāʿilātün **olmaya** fāʿilāt

113 **Maʿnīde tūzīm yaʿnī küsterīm**

Maʿnīsi döşeyelüm bıraġalum

Tūzīm tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[16] ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle[17] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla[18] Fārsī'dür. Tūzīden'den fiʿl-i mużāriʿ-i nefs-i mütekellim-i maʿa'l-ġayr **[Z. 134b]** ṣīġasıdur.[19] Aṣlında irdürelim ve cemʿ idelüm dimekdür ammā bunda döşeyelüm dimişdür. Bu maʿnāya aṣla bulınmamışdur.[20] **[H. 206a]** Eger düşürelüm olmış[21] olaydı tevfīḳ āsān idi. Küsterim

---

1 nūn-ı meftūḥa ve medle : nūn-ı meftūḥa ve elif ile Z; fetḥa-i nūn ve elif E
2 sīn-i mühmelenüñ : sīn E
3 zā-ı menḳūṭanuñ fetḥalarıyla : fetḥasıyla ve zā-ı ʿArabiyye Z; zā-ı ʿArabī'le E
4 medle : elif ile E, Z
5 Fārsī'dür, Türkī'de : -E
6 kişiye dirler ki lāyıḳ olmaya : kişi ola ki lāyıḳ olmaya dinmişdür H
7 meṣelā ʿāḳıbeti yaramaz olan kişi dimekdür : -H
8 bile kelimenüñ evvellerinde : kelimenüñ evvelinde E
9 lafẓı : lafıẓları H
10 bu ḳıṭʿanuñ "Maʿnīde nā-dān u ġafildür levend" mıṣrāʿında : -E
11 mıṣrāʿında şerḥ ve tafṣīl olınmışdur : beytinüñ şerḥinde tafṣīl olındı H; beyān olınmışdur E
12 ve āḫiri : daḫı E
13 dimek olur : dimekdür H
14 yaʿnī : -E
15 olınca : idince E
16 ḳaraşetüñ żammesiyle : ḳaraşetüñ żammıyla H; ḳaraşet żammesiyle E
17 zā-ı ʿArabiyye'nüñ kesresiyle : zā-ı ʿArab kesriyle E
18 ḥuṭṭīnüñ ve mīm'üñ iskānlarıyla : ḥuṭṭinüñ sükūnıyla ve mīm-i mütekellim ile H
19 maʿa'l-ġayr ṣīġasıdur : maʿa'l-ġayrdur E
20 aṣla bulınmamışdur : bulınmadı E
21 olmış : -E

kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[1] ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla[2] ve żammesiyle luġatdur[3] ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[4] ve ʿalāmet-i mütekellim-i maʿa'l-ġayr olan yā-ı ḥuṭṭī[5] ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür.[6] Türkī'de döşeyelüm bıraġalum dimekdür.[7] Bu daḫı[8] fiʿl-i mużāriʿden nefs-i mütekellim-i maʿa'l-ġayr şīġasıdur.[9] Döşeyelüm ve bıraġalum kelimelerinüñ ikisi bile[10] buña tefsīr olmaġa ḳābildür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

maʿnīde tū fāʿilātün **zīm yaʿnī** fāʿilātün **küsterīm** fāʿilāt **maʿnīsi dö** fāʿilātün **şeyelüm bı** fāʿilātün **[E. 254a] raġalum** fāʿilāt

114 **Hem şüḫūlīden durur urmaḳ ṣafīr**

Hem nikūhīden yirüp yiçmeġe dir

Şüḫūlīden şīn-i menḳūṭanuñ[11] ve ḫā-ı muʿcemenüñ żammeleriyle[12] ve vāv-ı sākine ve lām-ı meksūre ile Fārsī'dür. Türkī'de ṣafīr urmaġa[13] dirler. Yaʿnī ṣıḳlıḳ çalmaġa dinür.[14] ʿArabī'de daḫı **ṣafīr** dinür. Aṣlı ʿArabī'dür.[15] Nikūhīden nūn'uñ kesresiyle ve żammesiyle luġatdur[16] ve kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle[17] ve vāv-ı sākine[18] ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle[19] Fārsī'dür. Türkī'de yirüp biçmege dirler. Meṣelā bir kimesne'i yirüp yiçüp ẕemm itmek ve ḫorlamaḳ gibi.[20] Filānı yirüp yiçüp[1] ḫorlıyor dirler.[2] ʿArabī'de daḫı ẕāl-ı muʿceme ile **ẕemm** idüp[3] **taḥḳīr** itmek dimekdür.[4]

---

1 kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle : kāf-ı żammesi E
2 sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla ve tā-ı ḳaraşetüñ fetḥasıyla : sükūn-ı şīn ve fetḥa-i tā E
3 ve żammesiyle luġatdur : -H
4 rā-ı mühmelenüñ kesresiyle : rā'nuñ kesriyle E
5 yā-ı ḥuṭṭī : yā E
6 ve ʿalāmet-i mütekellim-i maʿa'l-ġayr olan yā-ı ḥuṭṭī ve mīm-i sākine ile Fārsī'dür : -H
7 Türkī'de döşeyelüm bıraġalum dimekdür : -Z, -H
8 bu daḫı : bu da E
9 maʿa'l-ġayr şīġasıdur : maʿa'l-ġayrdur E
10 kelimelerinüñ ikisi bile : -E
11 şīn-i menḳūṭanuñ : şīn-i muʿcemenüñ H; żamme-i şīn E
12 ḫā-ı muʿcemenüñ żammeleriyle : ḫā-ı menḳūṭanuñ żammeleriyle H; ḫā-ı muʿceme ile E
13 urmaġa : -H
14 çalmaġa dinür : çalmaġa dirler H; çalmaḳ E
15 daḫı ṣafīr dinür. Aṣlı ʿArabī'dür : ṣafīr maʿnāsınadur H; ṣafīr dirler. Aṣlı ʿArabī'dür E
16 nūn'uñ kesresiyle ve żammesiyle luġatdur : nūn-ı meksūre Z; kesre-i nūn E
17 kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle : żamme-i kāf-ı ʿArab'la E
18 ve vāv-ı sākine : -H
19 hā-ı hevvezüñ kesresiyle : hā-ı hevvez ile H; hā'nuñ kesriyle E
20 ẕemm itmek ve ḫorlamaḳ gibi : ḫorlamaḳ ve ẕemm itmek dimekdür H

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem şuḫūlī fāʿilātün **den durur ur** fāʿilātün **maḳ ṣafīr** fāʿilāt **hem nikūhī** fāʿilātün **den yirüp yiç [H. 206b]** fāʿilātün **mege dir** fāʿilāt

115 **Hem daḫı tūzīden ü tūlīdenüñ**

Maʿnīsi ḳazanmaḳ añranmaḳ bilüñ

Tūzīden tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[5] ve vāv-ı sākine ve zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[6] Fārsī'dür. Türkī'de ḳazanmaḳ dirler. **[E. 254b]** ʿArabī'de **kesb** gibi.[7] Ve cemʿ idüp[8] irkmek maʿnālarına[9] gelür. Yuḳaruda **[Z. 135a]** beyān olınan[10] tūzīm kelimesi daḫı bu maʿnāyadur. Tūlīden tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[11] ve vāv-ı sākine ve lām-ı meksūre ile Fārsī'dür. Türkī'de añranmaḳ dirler.[12] Yaʿnī ṣomurdanmaḳ ve gümürdenmeḳ dimekdür.[13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem daḫı tū fāʿilātün **zīden u tū** fāʿilātün **līdenüñ** fāʿilāt **maʿnīsi ḳa** fāʿilātün **zanmaḳ añran** fāʿilātün **maḳ bilüñ** fāʿilāt

116 **Hem Buḫārā cānibinde Āmūn digil**

Bir ovaya ocaġa kānūn digil

Āmūn elif-i memdūde ve mīm-i mażmūme ve vāv-ı sākine ve nūn ile Fārsī'dür.[14] Buḫārā cānibinde bir ovaya dirler. Yaʿnī Buḫārā semtinde bir ṣaḥrānuñ ismi Āmūn imişdür.[15] Ocaḳ Türkī'dür ki içinde[16] āteş yaḳarlar. Fārsī'de **[H. 207a]** kāf-ı

---

1 yiçüp : -E
2 fīlānı yirüp yiçüp ḫorlıyor dirler : -H
3 daḫı ẕāl-ı muʿceme ile ẕemm idüp : ẕemm maʿnāsınadur H; ẕemm dirler E
4 itmek dimekdür : itmek gibi H; dirler E
5 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle : żamme-i tā ile E
6 zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle : kesre-i zā-ı ʿArab'la E
7 ʿArabī'de kesb gibi : ʿArab kesb dir E
8 idüp : -H
9 maʿnālarına : maʿnāsına da E
10 beyān olınan : giçen E
11 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle : żamme-i tā E
12 dirler : maʿnāsınadur H; dirler -E
13 dimekdür : gibi E, Z
14 vāv-ı sākine ve nūn ile Fārsī'dür : vāv ve nūn-ı sākine ile H
15 ṣaḥrānuñ ismi Āmūn imişdür : ṣaḥrānuñ ismidiür Z; ṣaḥrā ismidür E
16 Türkī'dür ki içinde : Türkī'dür ki anda Z; Türkī anda E

ʿArabī'nüñ[1] fetḥiyle ve medle[2] ve nūn-ı mażmūmeden ṣoñra vāv ve nūn'uñ iskānları[3] ile kānūn dirler. ʿArabī'de daḫı **kānūn** dirler.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem Buḫārā fāʿilātün **cānibinde Ā** fāʿilātün **mūn digil** fāʿilāt **bir ovaya** fāʿilātün **ocaġa kā** fāʿilātün **nūn digil** fāʿilāt

117 **Ḥīz meʾbūndur tekī ḫatun daḫı [E. 255a]**

Pādişehler oldı keyhān iy aḫī

Ḥīz ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle[5] ve yā-ı ḥuṭṭī[6] ve zā-ı ʿArabī'nüñ[7] iskānlarıyla Fārsī'dür. Türkī'de meʾbūn dirler. Şol kimesnedür ki ibne marażına mübtelā olup kendüñi taṣarruf itdürür.[8] Meṣelā belin başdurur.[9] ʿArabī'de daḫı[10] **meʾbūn** dirler. Aṣlı ʿArabī'dür. Tekī tā-ı ḳaraṣetüñ fetḥiyle[11] ve kāf-ı meksūre ve yā-ı sākine-i taḥtāniyye[12] ile Fārsī'dür. Türkī'de ḫātun dirler.[13] ʿArabī'de **sitti** maʿnāsınadur.[14] Pādişehler lafẓı[15] Türkī'dür. Cemʿ-i pādişāhdur.[16] Fārsī'de kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle[17] ve yā-ı ḥuṭṭinüñ sükūnıyla[18] ve hā ve elif ve nūn'la keyhān dinür.[19] ʿArabī'de **mülūk** dirler.[20]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḥīz meʾbūn fāʿilātün **dur tekī ḫā** fāʿilātün **tun da ḫı** fāʿilāt **pādişehler** fāʿilātün **oldı key hā** fāʿilātün **n iy aḫī** fāʿilāt

---

1 ʿArabī'nüñ : ʿArab E
2 medle : elif ile Z; elif E
3 nūn-ı mażmūmeden ṣoñra vāv ve nūn'uñ iskānları : nūn-ı mażmūme E, Z
4 daḫı kānūn dirler : daḫı kānūn dinür H; de kānūn dinür E
5 ḥā-ı mühmelenüñ kesresiyle : ḥā-ı mühmele kesriyle E
6 yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı ḥuṭṭīnüñ H; yā E
7 ʿArabī'nüñ : ʿArab E
8 itdürür : itdirüp H
9 meṣelā belin başdurur: belin başdurur H; meṣelā belin başdurur -E
10 daḫı : -E
11 tā-ı ḳaraşetüñ fetḥiyle : tā-ı ḳaraşet fetḥi E
12 ve yā-ı sākine-i taḥtāniyye : -E, -Z
13 dirler : dinür H
14 ʿArabī'de sittī maʿnāsınadur : ʿArab sittī dir E
15 lafẓı : -E, -H
16 cemʿ-i pādişāhdur : -E
17 kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥiyle : kāf-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla H; fetḥa-i kāf-ı ʿArab'la E
18 yā-ı ḥuṭṭinüñ sükūnıyla : yā-ı sākine-i müṣennāt-ı taḥtāniyye ile H; sükūn-ı yā E
19 dinür : dirler E, H
20 dirler : gibi H; dir E

118 **Sürtüni sürtüni yaʿnī ġajġajān**

Hem ʿaşīre vü ḳabīle dūdmān [Z. 135b; H. 207b]

Sürtüni sürtüni Türkī'dür. Yaʿnī mekleyü mekleyü yürümege dirler. Fārsī'de ġayn-ı muʿcemenüñ[1] fetḥiyle ve zā-ı ʿAcemī'nüñ[2] sükūnıyla ve ikinci ġayn-ı muʿceme ve zā-ı ʿAcemī'nüñ fetḥalarıyla ve elif ve nūn-ı sākine ile[3] ġajġajān dirler. ʿAşīre ve ḳabīle Türkī'de müstaʿmeldur.[4] Yaʿnī ḫışm ve ḳavm ve kişinüñ[5] şoy ve etbāʿ u ensāb dimekdür.[6] Fārsī'de evvelki dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle ve vāv'uñ sükūnıyla[7] ve dāl-ı şānīnüñ fetḥasıyla[8] ve mīm fetḥi ve elif ve nūn'la[9] dūdmān dirler.[10] **[E. 255b]** ʿArabī'de **ʿaşīre** ve **ḳabīle** maʿnāsınadur.[11]

Taḳṭīʿ-i Beyt

sürtüni sür fāʿilātün **tüni yaʿnī** fāʿilātün **ġajġajān** fāʿilāt **hem ʿaşīre** fāʿilātün **vü ḳabīle** fāʿilātün **dūdmān** fāʿilāt

119 **Hem ṭarılġanmaḳ terencīden durur**

Daḫı orta ḳış ayı behmen durur

Ṭarılġanmaḳ Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ ve rā-ı mühmelenüñ[12] fetḥalarıyla ve nūn-ı sākine ve cīm-i ʿArabī'nüñ kesresiyle[13] terencīden dinür. Bu luġat aşlında ḳuşaġı ve ḳolanı muḥkem çekmek ve ḳışaltmaḳ[14] maʿnāsına gelmişdür. Cümle luġatlarda[15] bu maʿnāya müttefiḳdür.[16] Allāhu aʿlem ṭarılġanmaḳ didügi ḳuşaġı ve ḳolanı pek çekmekden ḥāṣıl olan ṭarlıḳ ve ṭarılġanmaḳlıḳ olmaḳ gerekdür.[17] Ṭarılġanmaḳ maʿnāsına bā-ı muvaḥḥade ile berencīden bulınmuşdur yaʿnī incinmek

1 muʿcemenüñ : muʿceme E
2 ʿAcemī'nüñ : ʿAcem E
3 ve ikinci ġayn-ı muʿceme ve zā-ı … sākine ile : ikisi bile bir vezndedür Z; ikisi bile E
4 Türkī'de müstaʿmeldur : Türkī'dür Z; Türkī E
5 kişinüñ : -E, -Z
6 şoy ve etbāʿ u ensāb dimekdür : -E
7 vāv'uñ sükūnıyla : sükūn-ı vāv E; vāv'uñ sükūnıyla -H
8 dāl-ı şānīnüñ fetḥasıyla : dāl-ı şānī fetḥi E; dāl-ı şānīnüñ fetḥasıyla -H
9 ve mīm fetḥi ve elif ve nūn'la : -Z, -H
10 dirler : dinür H
11 ʿArabī'de ʿaşīre ve ḳabīle maʿnāsınadur : ʿArab ʿaşīre ve ḳabīle dir E
12 tā-ı ḳaraşetüñ ve rā-ı mühmelenüñ : tā-ı ḳaraşet ve rā E
13 cīm-i ʿArabī'nüñ kesresiyle : cīm-i ʿArab kesriyle E
14 ve ḳışaltmaḳ : -Z
15 cümle luġatlarda : cemīʿ luġatlar H; luġatlarda E
16 bu maʿnāya müttefiḳdür : böyledür E
17 Allāhu aʿlem ṭarılġanmaḳ didügi ḳuşaġı ve ḳolanı pek çekmekden… olmaḳ gerekdür : -H

gibi.[1] Baʿżı nüsḫada mıṣraʿ-ı evvel[2] **[H. 208a]** “**Pek kemer çekmek terencīden dürür**” vāḳiʿ olmışdur. ***El-ʿilmü ʿinde'llāh.***[3] Orta ḳış ayı Türkī'dür fuṣūl-ı erbaʿanuñ biridür ki ḳış faṣlıdur.[4] Üç aydur. Birine āzer-dey ve ikincisine behmen ve üçüncisine isfendār dirler. Bunda murād olan bu ikinci idür ki[5] Fārsī'de **[E. 256a]** bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa ve[6] nūn-ı sākine [7] ile behmen dirler. Tārīḫ-i Celālī'de olınca orta ḳış ayı olur ammā tārīḫ-i Fürsī-i ḳadīmde kebīsā olmaduġından ötüri ileri ve geri devr ider dāʾim bir ḳarāra gelmez.[8]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem ṭarılġan fāʿilātün **maḳ terencī** fāʿilātün **den durur** fāʿilāt **daḫı orta** fāʿilātün **ḳış ayı beh** fāʿilātün **men durur** fāʿilāt

120 **Oldı fersūden bozulup eskimek**

Daḫı şādurvān durur büyük döşek

Fersūden fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmele-i sākine[9] ve sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ żammesi[10] ile Fārsī'dür. Türkī'de bozulup eskimek maʿnāsınadur. ʿArabī'de **taġyīr** ve **ʿitḳ** gibi. Şādurvān **[Z. 136a]** şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle[11] ve elif ile ve dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[12] ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla [13] ve vāv-ı meftūḥa ile[14] Fārsī'dür. Türkī'de büyük döşek dimekdür yaʿnī döşeme[15] ki ev içinde ve büyük[16] sarāylarda döşenürler. **[H. 208b]** Büyük ve münaḳḳaş ḳālīçe[17] gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

---

1 ṭarılġanmaḳ maʿnāsına bā-ı … berencīden bulınmuşdur; yaʿnī incinmek gibi :-E, -Z
2 nüsḫada mıṣraʿ-ı evvel : nüsḫada mıṣraʿı Z; nüsḫadalarda E
3 “İlim Allâh'ın katındadır.” Ahkaf 46/23, Mulk 67/26 , el-ʿilmü ʿinde'llāh :-E, -Z
4 fuṣūl-ı erbaʿanuñ biridür ki ḳış faṣlıdur : ki fuṣūl-ı erbaʿadandur E, Z
5 bunda murād olan bu ikinci idür : murād olan bu ikincisidür ki Z; murād olan bu ikincisidür E
6 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla ve hā-ı hevvezüñ sükūnıyla ve mīm-i meftūḥa : fetḥa-i bā ile E
7 ve nūn-ı sākine : -E; -Z
8 tārīḫ-i Celālī'de olınca orta ḳış ayı olur; ammā tārīḫ-i … dāʾim bir ḳarāra gelmez : -E, -Z
9 rā-ı mühmele-i sākine : sükūn-ı rā-ı mühmele H; sükūn-ı rā E
10 sīn-i ġayr-i menḳūṭanuñ żammesi : sīn-i mühmelenüñ żammı H; żamme-i sīn-i mühmele E
11 şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle : şīn-i muʿceme H; şīn-i muʿceme fetḥiyle E
12 elif ile … żammesiyle : elif ve dāl-ı mühmele żammı E; dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle H
13 rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla : rā-ı mühmeleteynle H; rā-ı mühmele sükūnıyla E
14 ve vāv-ı meftūḥa ile : -H
15 yaʿnī döşeme : -H
16 büyük : -E, -Z
17 ḳālīçe : ḫalı E; ḳalīçe -Z

oldı fersū fāʿilātün **den bozulup** fāʿilātün **eskimek** fāʿilāt **daḫı şadur** fāʿilātün **vān durur bü** fāʿilātün **yük döşek** fāʿilāt

121 **Ödemek ḳulluġı tūzīden dürür**

Şuġlayup ṭaḳmaḳ süpūzīden dürür

Ödemek ḳulluġı Türkī ʿibāretdür. Fārsī'de **[E. 256b]** tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[1] tūzīden dirler. Bu luġat bu maʿnāya luġatlarda bulınmadı. Bundan māʿadā yuḳaruda[2] iki yirde maʿnā-yı muḫtelife ile ẕikr olınmışdur. ***El-ʿilmü ʿinde'llāh.***[*] Şuġlayup ṭaḳmaḳ Türkī'dür. Şançmaḳ ve dürtmek ve ḳazıḳ ḳaḳımaḳ gibi. Fārsī'de sīn-i mühmelenüñ ve bā-ı ʿAcem'üñ żammeleriyle süpūzīden dinür.[3] ʿArabī'de ġayn-ı muʿceme ile **ġarz** dirler.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ödemek ḳul fāʿilātün **luġı tūzī** fāʿilātün **den dürür** fāʿilāt **şuġlayup ṭaḳ** fāʿilātün **maḳ süpūzī** fāʿilātün **den dürür** fāʿilāt

122 **Ṭaʿne peyġāre bezek oldı firih**

Oldı hem bir işde artuḳlıḳ firih

Ṭaʿne Türkī'dür.[5] Yaʿnī ṭaʿn idüp başa ḳaḳmaḳ ve melāmet eylemek dimekdür.[6] Fārsī'de fetḥa-i bā-ı ʿAcemī'le ve sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī[7] ve fetḥa-i ġayn-ı **[H. 209a]** muʿceme[8] ile ve medle ve rā-ı mühmele ve hā-ı ʿalāmetle[9] peyġāre dirler. ʿArabī'de **ṭaʿn** ve **levm** maʿnālarıyla.[10] Bezek Türkī'dür. Fārsī'de fā-ı meftūḥa ve meksūre ile[11] cā'izdür ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle[12] ve sükūn-ı hā-ı melfūẓa[13] ile ferih/firih

---

1 żammesiyle : żammıyla H
2 yuḳaruda : -H
*"İlim Allâh'ın katındadır." Ahkaf 43/23, Mulk 67/26
3 dinür : dirler H
4 ġayn-ı muʿceme ile ġarz dirler : ġarz maʿnāsına H
5 Türkī'dür : Türkī E
6 eylemek dimekdür : eylemek gibi Z; itmek E
7 sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla H
8 fetḥa-i ġayn-i muʿceme : ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥası H
9 ve medle ve rā-ı mühmele ve hā-ı ʿalāmetle : -E, -Z
10 maʿnālarıyla : gibi E, Z
11 fā-ı meftūḥa ve meksūre ile : fetḥa-i fā ile kesre ile E
12 rā-ı mühmelenüñ kesresiyle : rā-ı mühmele kesriyle E
13 sükūn-ı hā-ı melfūẓa : hā-ı aṣliyye E, Z

dirler. ʿArabī'de **ḥilye** dinür kesre-i ḥā-ı mühmele ile.[1] Oldı hem bir işde **[E. 257a]** artuḳlıḳ ʿibāreti Türkī'dür.[2] Yaʿnī bir işde ziyādelik dimekdür.[3] Fārsī'de buña daḫı[4] ferih/firih dirler. Aʿcām-ı sābıḳ lisānıdur.[5] ʿArabī'de **faẓl** u **faẓīlet** maʿnāsına.[6]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṭaʿne peyġā fāʿilātün **re bezek ol** fāʿilātün **dı firih** fāʿilāt **oldı hem bir** fāʿilātün **işde artuḳ** fāʿilātün **lıḳ firih** fāʿilāt

123 **Daḫı bitmek oldı rūyīden daḫı [Z. 136b]**

Oldı rūjīden zebūna suġbe di

Bitmek Türkī'dür. Yaʿnī yirden ot ve sāʾir şeyʾi[7] bitmek gibi. Fārsī'de rā-ı mühmelenüñ żammesiyle[8] ve vāv-ı sākine ve evvelki yā-ı ḥuṭṭīnüñ[9] kesresiyle ve ikincisinüñ sükūnıyla rūyīden dinür[10] ve rā-ı mühmelenüñ[11] żammesiyle ve sükūn-ı vāv'la[12] ve zā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle[13] rūjīden daḫı Fārsī'de bitmek maʿnālarınadur.[14] ʿArabī'de **nebt** gibi. Zebūn Türkī'dür. Yaʿnī zebūn ve ʿāciz ve bī-çāre ve maġlūb ve fürū-mānde olan kimseye[15] dirler. Fārsī'de **[H. 209b]** żamm-ı sīn-i mühmele ve sükūn-ı ġayn-ı muʿceme ile ve bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[16] ve hā-ı ʿalāmetle suġbe dirler.[17] ʿArabī'de **ʿāciz** ve **maġlūb** maʿnālarınadur.[18]

Taḳṭīʿ-i Beyt

daḫı bitmek fāʿilātün **oldı rūyī** fāʿilātün **den daḫı [E. 257b]** fāʿilāt **oldı rūjī** fāʿilātün **den zebūna** fāʿilātün **suġbe di** fāʿilāt

---

1 dinür kesre-i ḥā-ı mühmele ile : dirler E, Z
2 ʿibāreti Türkī'dür : Türkī ʿibāretdür H; Türkī'dür E
3 yaʿnī bir işde ziyādelik dimekdür : -E, -Z
4 buña daḫı : buña da E
5 ferih/firih dirler. Aʿcām-ı sābıḳ lisānıdur : Aʿcām-ı sābıḳla ferih/firih dirler H
6 maʿnāsına : gibi Z; dimek E
7 ve sāʾir şeyʾi : -E
8 rā-ı mühmelenüñ żammesiyle : żamme-i rā-ı mühmele E
9 ḥuṭṭīnüñ : ḥuṭṭī E
10 ikincisinüñ sükūnıyla ruyīden dinür : ruyīden dirler E, Z
11 mühmelenüñ : mühmele E
12 sükūn-ı vāv'la : vāv-ı sākine H; sükūn-ı vāv E
13 zā-ı ʿAcem'üñ kesresiyle : zā-ı ʿAcem kesriyle E
14 bitmek maʿnālarınadur : bu maʿnāyadur H; maʿnāsına E
15 olan kimseye : olana E, Z
16 bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : fetḥa-i bā-ı muvaḥḥade ile H; bā-ı muvaḥḥade fetḥi E
17 dirler : dinür H
18 maġlūb maʿnālarınadur : maġlūb gibi H; zebūn dimek E

124 **Hem gürāzīden şalınmaḳ berṭala**

Börk Nūḥ'uñ ʿavratıdur Vāhile

Gürāzīden kāf-ı maẕmūme ve rā-ı mühmelenüñ fetḥiyle ve medle[1] ve zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle[2] Fārsī'dür. Türkī'de şalınmaḳ dirler. Yaʿnī şalını şalını nāzla[3] yürümek gibi. Berṭala ***Niʿmetu'llāh*** bā-ı meftūḥada getürmüş. Baʿżılar bā'nuñ ve ṭā'nuñ żammeleriyle taşḥīḥ eylemişler Fārsī'dür. Türkī'de börk dirler. ʿArabī'de daḫı bā'nuñ ve ṭā'nuñ żammeleriyle **burṭula** dirler. Ḳalabaḳ didükleri keçe taḳyedür. Aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī'de daḫı müstaʿmeldür. Nūḥ'uñ ʿavratıdur Vāhile. Yaʿnī Ḥażret-i Nūḥ ʿaleyhi's-selām'uñ ḫatununuñ adı Vāhile'dür. Vāv-ı meftūḥa ve elif ve hā-ı hevvez kesriyle[4] ve lām-ı meftūḥa[5] ile ve hā-ı ʿalāmetledür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem gürāzī fāʿilātün **den şalınmaḳ** fāʿilātün **berṭala** fāʿilāt **[H. 210a] börk Nūḥ'uñ** fāʿilātün **ʿavratıdur** fāʿilātün **Vāhile** fāʿilāt

125 **Nesterīn nesrīn gülidür tīre māh[E. 258a]**

Güz ayıdur ulu yoldur şāh-rāh

[Z. 137a] Nesterīn nūn-ı meftūḥa ve sīn-i mühmelenüñ sükūnıyla[6] ve tā-ı ḳaraşet ve rā-ı mühmele ile Fārsī'dür. Türkī'de nesrīn güli dirler. Yaʿnī gül-i nāşır didükleri bir cins şaruca bir ḳat[7] güldür. Tīre māh tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[8] ve rā-ı mühmelenüñ iskānlarıyla[9] ve mīm-i meftūḥa ve elif ve hā-ı aṣliyye ile[10] Fārsī'dür. Türkī'de güz ayına dirler ki üç aydur.[11] [*Maʿlūm ola ki tīr şühūr-i işnā ʿaşereden bir ayuñ adıdur ki ol on iki ayuñ adları bunlardur ki* ***Ebū Naṣr Ferāhī "Niṣāb-ı Ṣıbyān"*** da *esāmisin bu ḳıṭʿada naẓm itmişdür:*

1 mühmelenüñ fetḥiyle ve medle : mühmelenüñ fetḥasıyla ve elif Z; mühmele fetḥi ve elif E
2 zā-ı ʿArabī'nüñ kesresiyle : zā-ı ʿArab kesriyle E
3 şalını şalını nāzla : nāzla şalını şalını H
4 elif ve hā-ı hevvez kesriyle : medle ve hā-ı hevvez H; elif ile ve hā Z
5 lām-ı meftūḥa : lām Z, H
6 mühmelenüñ sükūnıyla : mühmele sükūnıyla E, mühmele H
7 şaruca bir ḳaṭ : şarıca bir ḳat Z; şaruca bir ḳan H
8 ḳaraşetüñ kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ : ḳaraşet kesresiyle ve yā-ı ḥuṭṭī E, Z
9 iskānlarıyla : sükūnıyla H
10 ve mīm-i meftūḥa ve elif ve hā-ı aṣliyye ile : -H
11 ayına dirler ki üç aydur : ayıdur dimiş H

Ḳıṭʿa

Zi-ferverdīn çü bug'ẕeştī meh-i ürdibehişt āyed

Be-mān ḫordād u tīr ān-geh ki murdādet hemī bāyed

Pes ez şehrīver u ez mihr u ābān āẕer u dey dān

Çü ber-behmen cüz isfend ārend māhī ne-y-efzāyed[*]

Bu ḥesāb-ı Fürs'de iki ışṭılāḥladur: Biri ışṭılāḥ-ı Fürs-i cāhiliyetdür ki tārīḫ-i ḳadīmī dimekle meşhūrdur. İbtidāsı Cemşīd-i pelīd zamānındadur ve bu tārīḫde kebīsā iʿtibār olınmayup bu aylar gāh yaza gāh güze gelür. Bir ḳarārda ṭurmadıġından Tīr güz ayına maḫṣūṣ olmış olur. Biri ışṭılāḥ-ı Fürs-i İslāmiyyedür ki [H. 210b] *Sulṭān-ı Celālü'd-devle Melikşāh-ı Selçuḳī ʿaṣrında muḳavvimīn bu ẕikr olınan ayları kebīse iʿtibārıyla ferverdīn ayınuñ evvelini nev-rūz gününden ṭutup dört faṣluñ her birisine üçer ay taʿyīn eylediler. Rabīʿ faṣlında ferverdīn ve ürdībehişt ve ḫordād ve ṣayf faṣlına tīr ve mordād ve şehrīver ve ḥarīf faṣlına mihr ve ābān ve āẕer ve şitā faṣlına dey ve behmen ve isfendār-meh diyü ışṭılāḥa tārīḫ-i Celālī ve tārīḫ-i Melīkī dinür. Bu ḥisāb üzere tīr ṣayf faṣlınuñ evveline düşdi. Yine maḫṣūṣ olmışdur. Belki yaz ayıdur. Bu ıṭnābdan ġaraż ancaḳ tīr-māh bunda güz ayına maḫṣūṣ olmayup fuṣūl-ı erbaʿanuñ ṣayfīsinüñ evvelki ayı olduġı maʿlūm olmaġ'çundur ve illā bu muḫtaṣaruñ bu mertebe ıṭnāba taḥammüli yoḳdur.]*[1] Şāh-rāh Fārsī'dür. Ulu yol Türkī'dür.[2] Yaʿnī sulṭān yolı[3] didükleri ulu yoldur.[4] ʿArabī'de **ṭarīḳ cādde** gibi.

Taḳṭīʿ-i Beyt

nesterīn nes fāʿilātün **rīn gülidür** fāʿilātün **tīre māh** fāʿilāt **güz ayıdur** fāʿilātün **ulu yoldur** fāʿilātün **şāh-rāh** fāʿilāt

126 **Hem şu sızmaḳdur zehīden ṭanṭana**

Di çaġılduya[5] vü çay āvāzına

---

* İran'da resmî olarak hicrî-şemsî takvim kullanılır. Yıl, 21 Mart Nevruz bayramı ile başlar. İlk ay, ferverdîn, son ay da isfend'dir.

1 italik kısım : -E, -Z

2 ulu yol Türkī'dür : Türkī'de ulu yola dirler E

3 yaʿnī sulṭān yolı : -H

4 didükleri ulu yoldur : dirler E; didükleri ulu yoldur -H

5 çaġılduya : çaġıldıya H

[H. 211a] Şu sızmaḳ Türkī'dür yaʿnī ḳabdan şu şızmaḳ gibi.[1] Fārsī'de zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[2] ve hā-ı hevvezüñ kesresiyle zehīden dinür.[3] ʿArabī'de **tereşşuḥ** maʿnāsına. Ṭanṭana ṭāeyn-i mühmeleteynüñ **[E. 258b]** fetḥalarıyla ve nūn'laruñ evvelkisi sākin[4] ve ikincisi meftūḥ[5] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de çaġılduya ve çay āvāzına[6] dirler. ʿArabī'de daḫı **ṭanṭana** dinür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem şu şızmaḳ fāʿilātün **dur zehīden** fāʿilātün **ṭanṭana** fāʿilāt **di çaġıldu** fāʿilātün **ya vü çay ā** fāʿilātün **vāzına** fāʿilāt

127 **Hem levīşedür yavaşa hem daḫı**

Duşaġa[7] dirler dūşāḫa iy aḫī

Levīşe lām-ı meftūḥa ve vāv-ı meksūre ve sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī[8] ve fetḥa-i şīn-i muʿceme[9] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de yavaş dirler. Naʿl-bendler ālātındandur[10] Şol nesnedür ki[11] iki aġacı biribirine bağlayup bed-ḫūy atlaruñ burnına geçürürler. ʿArabī'de kesre ile **ziyer** ve **ziyār** daḫı dirler.[12] Elif ile ve elifsüz daḫı luġatdur.[13] Duşaḳ Türkī'dür. Ol nesnedür ki atlaruñ[14] öñ ayaḳlarına bend iderler ḳaçmasun diyü[15] gövdesine daḫı dirler. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ żammesiyle[16] ve vāv-ı sākine ile ve şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ve medle[17] **[Z. 137b]** ve ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[18] ve hā-ı **[H. 211b]** ġayr-i melfūẓa ile dūşāḫa dinür.[19]

---

1 yaʿnī ḳabdan şu şızmaḳ gibi : -E, -Z
2 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArabī'nüñ fetḥiyle H; ʿArab'uñ fetḥasıyla E
3 hā-ı hevvezüñ kesresiyle zehīden dinür : hā-ı meksūreyle zehīden dirler E, Z
4 nūn'laruñ evvelkisi sākin : evvelki sākin H; evvelki nūn sākin E
5 meftūḥ : meftūh-ı nūneyn H
6 çaġılduya ve çay āvāzına : çaġıldı H
7 duşaġa : ṭuşaġa Z, H
8 sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla H
9 fetḥa-i şīn-i muʿceme : şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle H
10 ālātındandur : ālātından Z
11 şol nesnedür ki : -E, -Z
12 kesre ile ziyer ve ziyār daḫı dirler : ziyār dinür H
13 elif ile ve elifsüz daḫı luġatdur : -H
14 atlaruñ : atuñ H
15 ḳaçmasun diyü : -E, -Z
16 mühmelenüñ żammesiyle : mühmelenüñ żammıyla H; mühmele żammı E
17 şīn-i muʿcemenüñ fetḥiyle ve medle : şīn-i muʿceme ve elif E, Z
18 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : ḫā-ı menḳūṭa ile E, Z
19 ġayr-i melfūẓa ile dūşāḫa dinür : duşaḫa dirler E, Z

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem levīşe fāʿilātün **dür yavaşa** fāʿilātün **hem daḫı** fāʿilāt **duşaġa dir** fāʿilātün **ler dūşāḫa** fāʿilātün **iy aḫī** fāʿilāt

128 **Derd-i zih oġlan ṭoġurmaḳ zaḥmeti [E. 259a]**

Kāġa nā-dān yāre bilgil rüşveti

Derd-i zih dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[1] ve rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla[2] ve ikinci dāl-ı mühmeleden ṣonra[3] ve zā-ı ʿArabī'nüñ kesreleriyle[4] ve hā-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla[5] Fārsī'dür. Türkī'de oġlan ṭoġurmaḳ zaḥmeti dinür[6] yaʿnī ḫātunlar ṭoġururken çekdükleri zaḥmete[7] dirler ki oġlan burusı dimekle meşhūrdur.[8] ʿArabī'de fetḥ ve süḳunıyla **ṭalḳ** maʿnāsınadur. Kāġa kāf-ı meftūḥa ve medle ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmet[9] ile Fārsī'dür. Türkī'de nā-dān dinür bu daḫı Fārsī'dür.[10] Aḥmaḳ ve bilmez kişiye dirler[11] ṣıfat olur.[12] ʿArabī'de **cāhil** dirler.[13] Yāre yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle[14] ve medle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla[15] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de rüşvet dirler.[16] Ḳażīlar ve begler ḫalḳdan alduḳları māldur.

Taḳṭīʿ-i Beyt

derd-i zih oġ fāʿilātün **lan ṭoġurmaḳ** fāʿilātün **zaḥmeti** fāʿilāt **kāġa nā-dān** fāʿilātün **yāre bilgil** fāʿilātün **rüşveti** fāʿilāt

---

1 dāl-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : dāl-ı mühmelenüñ fetḥiyle H; fetḥa-i dāl-ı mühmele E
2 rā-ı ġayr-i menḳūṭanuñ sükūnıyla : rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla H; sükūn-ı dāl-ı mühmele E
3 dāl-ı mühmeleden ṣonra : dāl-ı mühmele E, Z
4 zā-ı ʿArabī'nüñ kesreleriyle : zā-ı ʿArab kesriyle E
5 hā-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla : hā-ı aṣliyye ile H; hā-ı aṣliyye sükūnıyla E
6 zaḥmeti dinür : zaḥmetine dirler E; zaḥmeti H
7 yaʿnī ḫatunlar ṭoġururken çekdükleri zaḥmete : -E; -Z
8 oġlan burusı dimekle meşhūrdur : buru daḫı dinür Z; burd daḫı dinür E
9 medle ve ġayn-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla ve hā-ı ʿalāmet : -E, -Z
10 dinür, bu daḫı Fārsī'dür : dirler ki Z; dirler E
11 dirler : -Z
12 aḥmaḳ ve bilmez kişiye dirler, ṣıfat olur : bir nesne bilmez ile ve bön ādem dirler H
13 dirler : maʿnāsına H
14 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle : yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla Z; yā-ı ḥuṭṭi fetḥi E
15 medle ve rā-ı mühmelenüñ fetḥasıyla : elif ve rā-ı mühmele fetḥi E, Z
16 dirler : dinür H

129 **Oldı baḫsīden zebūn olmaḳ iñen [H. 212a]**

Demdeme āvāze şülle ferc-i zen

Baḫsīden bā-ı muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla[1] ve ḫā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla ve sīn-i **[E. 259b]** mühmelenüñ kesresi[2] ile Fārsī'dür. Türkī'de zebūn olmaḳ dinür.[3] Yaʿnī ṭarılġanmaḳ ve yürek yanup yaḳılmaḳ[4] ve erimek gibi. Bunlaruñ lüzūmından[5] olan zebūnluḳ ile zebūn olmaḳ.[6] Demdeme iki bile dāl-ı mühmelenüñ[7] fetḥalarıyla ve evvelki mīm-i sākine ve s̱ānī-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle[8] Fārsī'dür. Türkī'de āvāze maʿnāsınadur.[9] Meṣelā ṣīt u ṣadā gibi. ʿArabī'de **ṣavt** dirler.[10] Demdeme daḫı ʿArabī'dür. Fārsī'de müstaʿmel luġatdur.[11] Şülle şīn-i muʿcemenüñ żammesiyle[12] ve müşedded lām-ı meftūḥa[13] ve hā-ı ʿalāmetle Fārsī'dür. Türkī'de ferc dinür.[14] ʿArabī'de daḫı **ferc** dirler.[15] Zen ile ḳayd olınmış istiʿmāl-i Fürs üzere[16] luġat-ı müşterekedür. ʿArabī'de ve Fārsī'de ve Türkī'de[17] müstaʿmeldür.

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı baḫsī fāʿilātün **den zebūn ol** fāʿilātün **maḳ iñen** fāʿilāt **demdeme ā** fāʿilātün **vāze şülle** fāʿilātün **ferc-i zen** fāʿilāt

130 **Ḥamze bulġur şūrbāsıdur küpecük [Z. 138a]**

Ḫumre oldı ḫev aġaç ḳırmaḳ didük

Ḥamze ḥā-ı mühmelenüñ fetḥiyle[18] ve mīm-i sākine ve zā-ı ʿArabī'nüñ fetḥasıyla[1] ve hā-ı ʿalāmetle[2] **[H. 212b]** Fārsī'dür. Türkī'de bulġur şorbası dirler. Ammā bulġur

---

1 muvaḥḥadenüñ fetḥasıyla : muvaḥḥadenüñ fetḥiyle H; muvaḥḥade fetḥi E
2 sīn-i mühmelenüñ kesresi : sīn-i mühmele Z; sīn-i mühmele kesri E
3 dinür : maʿnāsına H
4 yaḳılmaḳ : oynamaḳ Z
5 lüzūmından : lāzımından E,Z
6 zebūnluḳ ile zebūn olmaḳ : zebūnluḳ ile tefsīr olınmışdur H
7 iki bile dāl-ı mühmelenüñ : dāleyn-i mühmeleteynüñ H; iki dāl'uñ fetḥalarıyla E
8 ve evvelki mīm-i sākine ve s̱ānī-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle : -E, -Z
9 maʿnāsınadur : dinür H; maʿnāsına E
10 dirler : maʿnāsına H
11 Fārsī'de müstaʿmel luġatdur : -E, -Z
12 muʿcemenüñ żammesiyle : muʿcemenüñ żammıyla muʿceme żammı E
13 müşedded lām-ı meftūḥa : lām-ı müşeddedenüñ fetḥasıyla H
14 dinür : dirler E
15 dirler : maʿnāsınadur H
16 üzere : üzredür Z, H
17 ve Türkī'de : -E
18 ḥā-ı mühmelenüñ fetḥiyle : fetḥa-i ḫā-ı mühmele E

daḫı Fārsī'dür āḫirinde lām'la burġūl daḫı dirler.[3] ʿArabī'de **ceşīş** maʿnāsına. Ḥamze daḫı[4] ʿArabī'dür Fārsī'de müstaʿmeldür.[5] Küpecük Türkī'dür. Yaʿnī[6] küçük küp ve ḳavanoz ve destī gibi nesnelere **[E. 260a]** dinür. Fārsī'de ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla[7] ve ẓammıyla daḫı[8] rivāyet olınmışdur ve mīm-i sākine ile ve rā-ı mühmele-i meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle ḫumre dinür. Ḫev ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[9] ve vāv-ı aṣliyye ile Fārsī'dür. Türkī'de aġaç ḳırmaḳ dinür.[10] Yaʿnī aġaç budamaḳ gibi[11] ve bāġ budamaḳ ve emṣāline dirler.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ḥamze bulġur fāʿilātün **şūrbāsıdur** fāʿilātün **küpecük** fāʿilāt **ḫumre oldı** fāʿilātün **ḫev aġaç ḳır** fāʿilātün **maḳ didük** fāʿilāt

131 **Māhgāne aylıḳ oldı pīşgāh**

Ṣadr u ferzāne uludur vaḳt gāh

Māhgāne mīm-i meftūḥa ve medle ve hā-ı sākine[13] ve kāf-ı meftūḥa ve baʿde'l-elif nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmet[14] ile māh ile gāne'den mürekkebdür[15] Fārsī'dür. Türkī'de aylıḳ dirler. Yaʿnī ayda virilen[16] icārāt ve vaẓīfe ve ʿulūfe aylıġı gibi.[17] ʿArabī'de **şehriyye** dinür.[18] Pīşgāh pīş ile gāh'dan mürekkebdür.[19] Pīş bā-ı ʿAcem'üñ kesresi[20] ile ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla ve kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle ve medle ve hā-ı melfūẓa ile Fārsī'dür.[21] Bunda ṣadr murād olınmış ki öñ ile

---

1 ʿArabī'nüñ fetḥasıyla : ʿArabī'nüñ fetḥiyle H; ʿArab fetḥiyle E
2 ve hā-ı ʿalāmetle : -Z
3 daḫı dirler : dinür H; ammā bulġur daḫı Fārsī'dür, āḫirinde lām'la burġūl daḫı dirler -E
4 daḫı : -E
5 Fārsī'de müstaʿmeldür : -E, -Z
6 yaʿnī : -E
7 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥasıyla : fetḥ-i ḫā-ı muʿceme ile H; ḫā-ı muʿceme fetḥi E
8 ẓammıyla daḫı : ẓammesiyle Z; żammıyla da E
9 muʿcemenüñ fetḥiyle : muʿceme H; muʿceme ile E
10 dinür : -E
11 gibi : -E
12 ve emṣāline dirler : gibi nesnelere dirler H; ve emṣāli gibi E
13 medle ve hā-ı sākine : elif ve hā Z; medle ve hā-ı sākine
14 ve kāf-ı meftūḥa ve baʿde'l-elif nūn-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmet : -E, -Z
15 māh ile gāne'den mürekkebdür : -H
16 yaʿnī ayda virilen : -E
17 vaẓīfe ve ʿulūfe aylıġı gibi : vezāʾif gibi nesneler Z
18 ʿArabī'de şehriyye dinür : -E, -Z
19 pīşgāh pīş ile gāh'dan mürekkebdür : -H
20 bā-ı ʿAcem'üñ kesresi : bā-ı ʿAcemiyye Z; bā-ı ʿAcemī'le E
21 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ ve şīn-i muʿcemenüñ iskānlarıyla ve kāf-ı… melfūẓa ile Fārsī'dür : -E, -Z

tefsīr olınmış.[1] Mekānuñ öñi ṣadrdur.[2] Yaʿnī meclisüñ yuḳarusı dimekdür.[3] ʿArabī'de daḫı **ṣadr** maʿnāsınadur.[4] **[H. 213a]** Aṣlı ʿArabī'dür Türkī'de ve Fārsī'de böyle şāyiʿ müstaʿmeldur.[5] Maʿlūm ola ki[6] pīşgāh kelimesi pīş ile gāh'dan mürekkebdür. Pīş ön maʿnāsına. Gāh kāf-ı ʿAcemī'le bir nice maʿnāya gelür.[7] Bunda ism-i mekān maʿnāsınadur. Gürīzgāh ve taḫtgāh ve destgāh gibi. Bunda daḫı böyledür.[8] Ferzāne fā-ı meftūḥa ve rā-ı mühmele-i sākine[9] ile ve zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥiyle ve medle[10] ve nūn-ı meftūḥa ve hā-ı resmī[11] ile Fārsī'dür. Türkī'de ulu dimekdür.[12] Yaʿnī ulu kişi ve ṣāḥib-i **[E. 260b]** ḥikmet ve ehl-i dāniş ve muʿteber kişiye dinür.[13] ʿArabī'de **ʿaẓīm** ve **kerīm** ve **seyyid** ve **ṣındīd** gibi.[14] Vaḳt Türkī'dür. Yaʿnī zamān maʿnāsına[15] Fārsī'de kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle[16] ve medle ve hā-ı melfūẓa ile[17] gāh dirler. Gāh dört[18] maʿnāya gelür. Evvelā vaḳt içün gelür.[19] Bunda pīşgāhda mekān ve vaḳt maʿnāsına olan gāh bundandur[20] ve sāʾir maʿnālarınuñ maḥalli olmaġla tafṣīl olınmadı. ʿArabī'de **vaḳt** ve **zamān** maʿnāsınadur. Vaḳt ve zamān müşterekdür. ʿArabī'de ve Fārsī'de ve Türkī'de bile[21] olan gāh bundandur.[22]

Taḳṭīʿ-i Beyt

māhgāne fāʿilātün **[Z. 138b]** **aylıḳ oldı** fāʿilātün **pīşgāh** fāʿilāt **ṣadr u ferzā** fāʿilātün **ne uludur** fāʿilātün **vaḳt gāh** fāʿilāt

---

1 bunda ṣadr murād olınmış ki öñ ile tefsīr olınmış : Türkī'de ṣadr dirler H
2 mekānuñ öñi ṣadrdur : -H
3 yuḳarusı dimekdür : yuḳarısına dinür H
4 ʿArabī'de daḫı ṣadr maʿnāsınadur : -E, -Z
5 aṣlı ʿArabī'dür, Türkī'de ve Fārsī'de böyle şāyiʿ müstaʿmeldur : -Z
6 maʿlūm ola ki : -E, -Z
7 gāh, kāf-ı ʿAcemī'le bir nice maʿnāya gelür : -Z
8 gürīzgāh ve taḫtgāh ve destgāh gibi. Bunda daḫı böyledür : -Z
9 rā-ı mühmele-i sākine : sükūn-ı rā-ı mühmele H; rā-ı sākine E
10 zā-ı ʿArabiyye'nüñ fetḥiyle ve medle : zā-ı ʿArabiyye ve elif Z; zā-ı ʿArab ve elif
11 nūn-ı meftūḥa ve hā-ı resmī : nūn E, Z
12 dimekdür : dirler H
13 kişiye dinür : gibiye dirler H; kimseye dirler E
14 ʿArabī'de ʿaẓīm ve kerīm ve seyyid ve ṣındīd gibi : -E, -Z
15 zamān maʿnāsına : zamāndan ʿibāretdür H
16 kāf-ı ʿAcem'üñ fetḥiyle : kāf-ı ʿAcemī'le Z; kāf-ı ʿAcem'le E
17 ve medle ve hā-ı melfūẓa ile : -E, -Z
18 dört : birḳaç E, Z
19 evvelā vaḳt içün gelür : -E, -Z
20 pīşgāh da… bundandur : olduġı gibi ve ism-i mekān maʿnāsına gelür. Pīşgāh'da olduġı gibi H
21 ve sāʾir maʿnālarınuñ maḥalli olmaġla tafṣīl… ʿArabī'de ve Fārsī'de ve Türkī'de bile : -E, -Z
22 olan gāh bundandur : -Z, -H

132 **Yāfe hedyān söz ki ola herzelü**

Herze söz söyleyicidür yāve-gū

[H. 213b] Yāfe yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle ve medd-i[1] elif ile ve fā-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle[2] Fārsī'dür. Türkī'de hedyān söz ki herzelü ola dimekdür yaʿnī[3] bī-maʿnā ve ʿayblu ve herzelü[4] ve ʿabeş ve bāṭıl söze dirler. ʿArabī'de **laġv** maʿnāsınadur ve[5] kelām-ı ḳabīḥ ve kelām-ı bāṭıl gibi. Herze söz söyleyici Türkī ʿibāretdür.[6] Fārsī'de yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve medle ve vāv-ı meftūḥa ve hā-ı ʿalāmetle ve kāf-ı ʿAcem'üñ żammıyla ve vāv-ı melfūẓa ile[7] yāve-gū dirler.[8] Meşelā herzelü ve ʿayblu ve ʿabeş ve bāṭıl kelāma ve ḳabīḥ söz söyleyene Fārsī'de yāve-gū dirler.[9]

Taḳṭīʿ-i Beyt

yāfe hedyān fāʿilātün **söz ki ola** fāʿilātün **herzelü** fāʿilāt **herze söz söy** fāʿilātün **leyicidür** fāʿilātün **yāve-gū** fāʿilāt

133 **Didiler pāçīle ol bir çenbere**

Ayaḳ altına ala batmaya ḳara [E. 261a]

Pāçīle bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla[10] ve medle[11] ve cīm-i ʿAcem'üñ kesresiyle ve sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī[12] ile ve lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmī ile[13] Fārsī'dür. Türkī'de ol çenbere dirler ki ayaḳ altına alup ḳara batmaya. Yaʿnī ol çenber didügi bir āletdür ki aġacdan düzüp[14] ḳara batmaya yaʿnī aġaçdan bir çenberdür ki ḳarda yürümek içün

1 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle ve medd-i : yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥiyle ve Z; yā-ı huṭṭī fetḥi E
2 hā-ı ʿalāmetle : hā-ı ġayr-i melfūẓa ile H
3 dimekdür; yaʿnī : -E, -Z
4 ʿayblu ve herzelü : -E, -Z
5 maʿnāsınadur ve : dinür H
6 ʿibāretdür : -E
7 yā-ı ḥuṭṭīnüñ fetḥasıyla ve medle ve vāv-ı meftūḥa ve hā-ı… vāv-ı melfūẓa ile : -E, -Z
8 dirler : dinür H
9 herzelü ve … yāve-gū dirler : ʿabeş ve hedyān ve bī-maʿnā laġv bāṭıl söz söylemek gibi E, Z
10 bā-ı ʿAcem'üñ fetḥasıyla : bā-ı ʿAcem fetḥiyle E
11 medle : elif ile Z; elif E
12 sükūn-ı yā-ı ḥuṭṭī : yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnı H
13 lām-ı meftūḥa ve hā-ı resmī ile : lām ve hā-ı ʿalāmetle E, Z
14 çenber didügi bir āletdür ki aġacdan düzüp : çenbere dirler ki ayaḳ altına alup H

düzerler ve ayaġa muḥkem baġlarlar[1] çoḳ ḳar yaġduġı vaḳitlerde anuñla yüriyüp batmazlar[2] ve av avlarlar.[3]

Taḳṭīʿ-i Beyt

didiler pā fāʿilātün **çīle ol bir** fāʿilātün **çenbere** fāʿilāt **ayaḳ altı** fāʿilātün **na ala batma [H. 214a]** fāʿilātün **ya ḳara** fāʿilāt

134 **Oldı ḫah ḫah maʿnīde zihī zihī**

Di içī pāşāya tī yaʿnī tehī

Ḫah ḫah iki bile ḫā-ı muʿcemelerin[4] fetḥalarıyla ve hā-ı aṣliyyeler[5] ile Fārsī'dür. Türkī'de daḫı böyle müstaʿmeldür.[6] Zihī zihī daḫı zā-ı ʿArabiyyelerüñ[7] kesreleriyle ve fetḥalarıyla daḫı[8] cāʾizdür ve hā-ı meksūrelerden ṣoñra işbāʿ-ı yā ile ve[9] yāsuz daḫı luġatdur ve Türkī'de daḫı **[Z. 139a]** böyle şāyiʿdür.[10] **Maʿlūm ola ki**[11] nāẓım-ı raḥmetu'llāhi ʿaleyh[12] ḫah ḫah kelimelerine zihī zihī kelimelerini ʿaṭf-ı tefsīr maḳāmında[13] īrād eylemiş[14] ammā ikisi bile[15] Fārsī'dür. Velākin[16] Türkī'de meşhūr ve müstaʿmeldür[17] [*ammā müterādifden olmayup müteḫālifdendür mā-beynlerinde farḳ vardur. Zīrā ḫah ḫah evet evet yaʿnī öyledür öyledür dimek olur. ʿArabī'de* ***neʿam neʿam*** *gibi. Zihī zihī kelimeleri maḳām-ı taḥsīnde īrād olınur. Gerek Türkī'de ve gerek Fārsī'de ne ḫoş yaʿnī ne gökçek ne gökçek ve ne güzel ne güzel dirler. ʿArabī'de nūn-ı meksūre ile ve sükūn-ı ʿayn-ı mühmele ve mīm-i meftūha ile* ***niʿme*** *ve* ***ḥabbeẕā*** *ve* ***merḥabā*** *gibi.*][18] İçī elif'üñ ve cīm-i ʿAcem'üñ[1] kesreleriyle ve işbāʿ-ı

---

1 ḳara batmaya… muḥkem baġlarlar : ḳarda yürüyüp batmamaḳ içün ayaḳlarına baġlarlar imiş Z; ḳar üzerinde yüriyüp batmamaḳ içün ayaḳlarına giyerlermiş E
2 çoḳ ḳar yaġduġı vaḳitlerde anuñla yüriyüp batmazlar : -E, -Z
3 avlarlar : avlarlarmış anuñla Z; avlarlar imiş. Fe'fhem E
4 iki bile ḫā-ı muʿcemelerin : iki ḫā-ı muʿceme E
5 aṣliyyeler : aṣliyye E
6 daḫı böyle müstaʿmeldür : -E
7 daḫı zā-ı ʿArabiyyelerüñ : zā E
8 daḫı : -E
9 hā-ı meksūrelerden ṣoñra işbāʿ-ı yā ile ve : -E
10 şāyiʿdür : müstaʿmeldür H
11 maʿlūm ola ki : -E, -Z
12 nāẓım-ı raḥmetullāhi ʿaleyh : nāẓım H
13 kelimelerini ʿaṭf-ı tefsīr maḳāmında : kelimelerini tefsīr olmaḳ üzere Z; kelimeleri ile E
14 īrād eylemiş : tefsīr eylemiş E
15 ammā ikisi bile: egerçi ikisi bile H; ammā zihī de E
16 velākin : -E
17 meşhūr ve müstaʿmeldür : daḫı meşhūrdur H; müstaʿmeldür E
18 italik yazılan kısım : -E, -Z

yā ile Fārsī'dür. **[E. 261b]** Türkī'de pāşā dimekdür.[2] ***Niʿmetu'llāh*** vezīr **[H. 214b]** dimişdür. Ẓāhiren vezīrden murād daḫı pāşā[3] olmaḳdur. Baʿżılar elif-i memdūde ile āçī dimişler. Ve'l-ʿuhdetüʿale'r-rāvī[4] büyük ḳardeşe daḫı dirler.[5] Tī tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle[6] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla Fārsī'dür.[7] tehī'den taḫfīf olınmışdur.[8] Yaʿnī hā'yı ḥaẕf idüp[9] Türkī'de tehī dirler dimiş.[10] Türkī'de tehī lafẓı müstaʿmeldür anuñ'çün tehī ile tefsīr olınmışdur. Yoḫsa Türkī'de boş dinür.[11] ʿArabī'de **ḫālī** dirler.[12] [*Maʿlūm ola ki bu beyitde olan ḫah ḫah ve zihī zihī ve içī ve pāşā ve tī ve tehī cümle lüġāt-ı müşterekedür Türkī'de ve Fārsī'de meşhūrdur ve aṣlında cümlesi Fārsī'dür.*][13]

Taḳṭīʿ-i Beyt

oldı ḫah ḫah fāʿilātün **maʿnīde zi** fāʿilātün **hī zihī** fāʿilāt **di içī pā** fāʿilātün **şāya tī yaʿ** fāʿilātün **nī tehī** fāʿilāt

135 **Hem ḫayū tükrük tükürmekdür tüfū**

Hem Ḳatū bir yer gözemekdür refū

Ḫayū ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle[14] ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ[15] żammıyla ve vāv-ı aṣliye ile[16] Fārsī'dür. Türkī'de tükrük maʿnāsınadur. ʿArabī'de **büzāḳ** dinür[17] ve **luʿāb** daḫı dirler.[18] Tükürmek Türkī'dür. Fārsī'de tā-ı ḳaraşetüñ ve fāʾnuñ[19] żammeleriyle ve işbāʿ-ı vāv'la tüfū dinür.[20] Ḳatū ḳāf-ı meftūḥa ve tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle[21]

---

1 elif'üñ ve cīm-i ʿAcem'üñ : elif ve cīm-i ʿAcem E
2 dimekdür : dimek olur E
3 ẓāhiren vezīrden murād daḫı pāşā : vezīrden daḫı pāşā murād E, Z
4 ve'l-ʿuhdetü ʿale'r-rāvī : ve'l-ʿuhdetü ʿaleyh E
5 büyük ḳardeşe daḫı dirler : -H
6 tā-ı ḳaraşetüñ kesresiyle : tā-ı ḳaraşet kesriyle E
7 ve yā-ı ḥuṭṭīnüñ sükūnıyla Fārsī'dür : -E, -Z
8 tehī'den taḫfīf olınmışdur : tehī'den muḫaffefdür Fārsī'dür Z
9 yaʿnī hā'yı ḥaẕf idüp : -E, -Z
10 Türkī'de tehī dirler dimiş : -H
11 müstaʿmeldür, anuñçün tehī ile tefsīr … Türkī'de boş dinür : müstaʿmel olduġıçün E, Z
12 dirler : maʿnāsına H; dinür E
13 italik kısım : -E, -Z
14 ḫā-ı muʿcemenüñ fetḥiyle : ḫā-ı muʿceme żammıyla E
15 ḥuṭṭīnüñ : ḥuṭṭī E
16 żammıyla ve vāv-ı aṣliye ile : żammesiyle Z; żammıyla E
17 dinür : -E
18 daḫı dirler : dinür H; dirler E
19 tā-ı ḳaraşetüñ ve fāʾnuñ : tā-ı ḳaraşet ve fā E
20 işbāʿ-ı vāv'la tüfū dinür : tüfū dirler E, Z
21 tā-ı ḳaraşetüñ żammesiyle : tā-ı ḳaraşet żammıyla E

Fārsī'dür. Bir yirdür yaʿnī bir yirüñ meṣelā bir[1] vilāyetüñ ismidür. Gözemek Türkī'dür yaʿnī ḳaftanuñ yırtığın yamamaḳ[2] bir dürlü dikişdür ki göze **[E. 262a]** dirler. Yırtıḳ yiri **[H. 215a]** yamanduḳda belürsüz olur. Fārsī'de feṭḥ-i rā-ı mühmele ve żamm-ı fā ile refū dirler.[3] ʿArabī'de **refā** maʿnāsına.[4]

Taḳṭīʿ-i Beyt

hem ḫayū tük fāʿilātün **rük tükürmek** fāʿilātün **dür tüfū** fāʿilāt **hem Ḳatū bir** fāʿilātün **yer gözemek** fāʿilātün **dür refū** fāʿilāt

136 **Kendirikle yıylaġıç maʿnīleri**

Biri kendürī vü destenbū biri

Kendirik Türkī'dür. Yaʿnī[5] deriden ve kilimden bir büyük ṣofradur ki içine etmek ḳoyup yirler ve izārdür ki ṣofra üzerine ḳorlar. Ṣofra peşkīri dirler. Fārsī'de kāf-ı meftūḥa **[Z. 139b]** ve nūn-ı sākine ve żamm-ı dāl-ı mühmele ve sükūn-ı vāv'la ve rā-ı mühmelenüñ kesresiyle ve işbāʿ-ı yā ile kendūrī dinür.[6] Mışraʿ-ı şānīye ḳayd olınmış.[7] Yıylaġıç Türkī'dür. Bir küçük ḳavundur ki yeşil ve ḳızıl ve ṣarı ḫaṭları olur ve güzel rāyiḥası olur. Fārsī'de dāl-ı mühmelenüñ[8] feṭḥiyle ve sükūn-ı sīn-i ġayr-i menḳūṭa[9] ile ve tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥiyle[10] ve nūn-ı sākine ve żamme-i bā-ı muvaḥḥade ile ve vāv'la destenbū dirler.[11] ʿArabī'de **şemāme** dirler. **[E. 262b]** Türkī'de daḫı şemāme dimekle maʿrūfdur.[12]

Taḳṭīʿ-i Beyt

kendirikle fāʿilātün **yıylaġıç maʿ** fāʿilātün **nīleri** fāʿilāt **biri kendü** fāʿilātün **rī vü desten** fāʿilātün **bū biri** fāʿilāt

---

1 yirüñ meṣelā bir : -E, -Z
2 ḳaftanuñ yırtığın yamamaḳ : ḳaftan yırtığı yamamaḳ E,Z
3 dirler : dinür H
4 ʿArabī'de refā maʿnāsına : -E, -Z
5 yaʿnī : -E, -Z
6 işbāʿ-ı yā ile kendūrī dinür : yā ile kendūrī dirler E, Z
7 mışraʿ-ı şānīye ḳayd olınmış : -E, -Z
8 mühmelenüñ : mühmele E
9 ġayr-i menḳūṭa : mühmele H
10 tā-ı ḳaraşetüñ feṭḥiyle : feṭḥ-i tā-ı ḳaraşetle H
11 vāv'la destenbū dirler : destenbū dinür Z, H
12 dimekle maʿrūfdur : dinür Z; dirler E

137 **Diñlegil ebced ḥisābın iy püser**

Kim elif'den yā'ya dek bir bir ṣayar [H. 215b]

Yaʿnī ebced ḥisābını diñle oġul dimekdür. Nāẓım-ı merḥūm Tuḥfe-i Şāhidī itmām bulduḳda[1] tārīḫ yazmaḳ murād idüp bī-naẓīr bir mıṣraʿ-ı dil-peẕīr ile tārīḫ idüp[2] kitābınuñāḫirinde getürmişdür ki ḥurūfı mıṣrāʿdan ebced ḥisābı üzere[3] ḥisāb olınduḳda teʾlīfinüñ tārīḫi bilinse gerekdür. Pes evvelā ebced ḥisābını bilmek tārīḫi istiḫrāc eylemenüñ[4] cümle-i muḳaddemātından olduġı eclden mıṣraʿ-ı tarīḫi ẕikr olınmazdan evvel[5] ebced ḥisābınuñ ḳāʿidesini ẕikr idüp dir kim elif'den yā'ya dek bir bir ṣayar. Meṣelā ebced hevvez ḥuṭṭī kelimelerinüñ ḥurūfınuñ tertībi üzere elif'den başlayup "yā" ya gelince bir bir ṣayılur. Yaʿnī **elif** bir **be** iki **[E. 263a] cim** üç **dāl** dört **he** beş **vāv** altı **ze** yedi **ḥa** sekiz **ṭa** ṭoḳuz **ye** on. Buraya gelince birer birer artırılup tā ki[6] yā on[7] oldı.

Taḳṭīʿ-i Beyt

diñlegil eb fāʿilātün **ced ḥisābın** fāʿilātün **iy püser** fāʿilāt **kim elif'den** fāʿilātün **yā'ya dek** fāʿilātün **bir bir ṣay** fāʿilāt

138 **Ṣay yā'dan ḳāf'a dek on añla pek**

Ḳāf'dan yüz yüz ṣayılur ġayn'a dek

Baʿdehu ṣay yā'dan ḳāf'a dek ol añla pek. Meṣelā kelemen saʿfeṣ kelimelerinüñ ḥurūfınuñ **[Z. 140a]** tertībi üzere yā'dan ḳāf'a gelince onar artırılıyor.[8] Beyt-i sābıḳda **[H. 216a]** ḥarf-i[9] yā on olmış idi. Andan kāf'a geldük[10] **kāf** yigirmi **lām** otuz **mim** ḳırḳ **nūn** elli **sin** altmış **ʿayn** yetmiş **fe** seksen **ṣad** doḳsan. Buraya gelince onar onar artırılup ḳāf'a geldi. Ḳāf'dan ġayn'a dek yüz yüz artırılup meṣelā ḳaraşet ṣeḫaẕ ḍaẕıġlen kelimelerinüñ ḥurūfınuñ tertībi üzere ḳāf'dan **[E. 263b]** başlayup ġayna gelince yüzʿaded artırılıyor. Yaʿnī **ḳāf** yüz **ra** iki yüz **şin** üç yüz **te** dört yüz **ṣe** beş

1 bulduḳda : itdükde E
2 idüp : diyüp E
3 üzere : ile E
4 eylemenüñ : eylemek Z
5 ẕikr olınmazdan evvel : ẕikr eylemezden muḳaddem Z; ẕikrden evvel E
6 birer birer artırılup tā ki : bir bir artırılup Z; bir bir artar H
7 on : evvel Z
8 artırılıyor : artırılup E, H
9 ḥarf-i : ḥurūf-ı E
10 geldük : gelür E, Z

yüz **ḫı** altı yüz **ẕal** yedi yüz **ḍād** sekiz yüz **ẓı** ṭoḳuz yüz **ġayn** biñ. Buraya gelince yüzer yüzer artırılup biñ tamām oldı.[1]

Taḳṭīʿ-i Beyt

ṣay yā'dan fāʿilātün **ḳaf'a dek on** fāʿilātün **añla pek** fāʿilāt **ḳāf'dan yüz** fāʿilātün **yüz ṣayılur** fāʿilātün **ġayn'a dek** fāʿilāt

139 **Çün ḥisāb-ı ebcedi bildüñ tamām**

Tuḥfemüñ tārīḫini bil iy hümām

"Çün ḥisāb-ı ebcedi bildüñ tamām" yaʿnī beyt-i sābıḳda ẕikr olınan ḳāʿide üzerine.[2] Çünki ebced ḥisābını bildüñ "**Tuḥfemüñ tārīḫini bil ey hümām**" yaʿnī bu *Tuḥfe-i Şāhidī* ismiyle müsemmā olan kitābımuñ tārīḫini bil ey ulu[3] yaʿnī[4] hicretüñ ḳaçıncı yılında teʾlīf olınmışdur dimekdür.[5]

Taḳṭīʿ-i Beyt

çün ḥisāb-ı fāʿilātün **ebcedi bil** fāʿilātün **düñ tamām** fāʿilāt **tuḥfemüñ tā** fāʿilātün **rīḫini bil** fāʿilātün **iy hümām** fāʿilāt

140 **Bu ḥisāba ḳıl[6] bu mıṣrāʿ dan şümār [H. 216b]**

Ḳaldı senden Şāhidī nev-yādgār[7]

[E. 264a] "Bu ḥisāba ḳıl bu mıṣrāʿ dan şümār" yaʿnī bu ẕikr olınan ebced ḥisābına bu mıṣrāʿ dan şümār eyle. Meṣelā ṣay dimekdür. Bu mıṣrāʿı didügi āḫirinde olan[8] "Ḳaldı senden Şāhidī nev-yādigār" mıṣrāʿıdur ki bu mıṣrāʿuñ ḥurūfından ebced ḥisābı üzere **[Z. 140b]** tārīḫ çıḳsa gerekdir. Ḥisābınuñ ṭarīḳi budur. Evvelā **ḳaf** yüz **elif** bir **lam** otuz **dal** dört **ye** on **sin** altmış **nun** elli **dal** dört **nun** elli **şin** üç yüz **elif** bir **he** beş **dal** dört **ye** on **nun** elli **vav** altı **ye** on **elif** bir **dal** dört **kaf** yigirmi **elif** bir **ra** iki yüz.

---

1 oldı : olur E
2 üzerine : üzere E
3 ey hümām" yaʿnī bu *Tuḥfe-i Şāhidī* ismiyle müsemmā olan kitābımuñ tārīḫini bil ey ulu : -E
4 yaʿnī : ki E; yāʿnī -Z
5 dimekdür : -H
6 ḥisāba ḳıl : ḥisāb üzere E
7 Tarih mısrası. (Hicrî 921)
8 āḫirinde olan : -E

Mışraʿ ḥurūfınuñ[1] cümlesinüñ aʿdādı[2] başḳa başḳa[3] bilindükden ṣoñra bir yire cemʿ olınup[4] ṭoḳuz yüz yigirmi bir ʿaded olur.[5] [*Pes bu ḥisāb üzere[6] bu mışrāʿdan tārīḫi istiḫrāc itdükden ṣoñra]* maʿlūm oldı ki[7] bu Tuḥfe-i Şāhidī hicrüñ[8] **ṭoḳuz yüz yigirmi bir** senesinde teʾlīf olınup[9] itmām olmışdur.[10]

Taḳṭīʿ-i Beyt

bu ḥisāba fāʿilātün **ḳıl bu mışrāʿ** fāʿilātün **dan şümār** fāʿilāt **ḳaldı senden** fāʿilātün **Şāhidī nev-** fāʿilātün **yād-gār** fāʿilāt

Ḳıṭʿa-ı berā-yı şerḥ şoden-i Tuḥfe-i Şāhidī [E. 264b]

Nesīc-i tāze-kālā Şerḥ-i Tuḥfe
Be-yümn-i feyz-i vehhābu'l-ʿaṭiyye
İrüp pāyāna luṭf-ı ḥaḳla tārīḫ
Didüm bir şerḥ-i zībā Şāhidīye[11]

1 ḥurūfınuñ : ḥurūflarınuñ E
2 aʿdādı : ʿadedi H
3 başḳa başḳa : başḳaca başḳaca E
4 olınup : olınduḳda E
5 ʿaded olur : oldı H; olur E
6 ḥisāb üzere : ḥisābla H
7 bu mışrāʿdan tārīḫi istiḫrāc itdükden ṣoñra maʿlūm oldı ki : -E
8 hicrüñ : hicretüñ E
9 bir senesinde teʾlīf olınup : birinde teʾlīf ve taṣnīf olup E
10 olmışdur : bulmışdur Z; bulmış E
11 Bu kıṭʿa [H. 226b]'de yer almaktadır.

Tetimme-i Şerḥ-i Tuḥfe-i Şāhidī[1]

Mefāʿīlün/ Mefāʿīlün/Feʿūlün

1 Be-nām-ı Ḳadīr[2] u Ḳayyūm u Yezdān
Ki oldur cümle eşyāya viren cān

2 ʿAḳıl irmez anuñ ḥikmetlerine
Nihāyet yoḳ anuñ niʿmetlerine[3]

3 ʿAdemden var iden eflākı oldur
İden insān tīre ḫākı oldur

4 Yaratdı Ādem'i Tañrum ḳıldı
Ḳamu ʿilmi aña taʿlīm ḳıldı

5 Anun ṣulbından itdi enbiyāyı
Anuñ neslinden itdi aṣfiyāyı"[4]

6 Ḳamudan Aḥmed'i mümtāz ḳıldı
Ḥabībümdür didi iʿzāz ḳıldı

7 Ṣalātıyla selām olsun dem-ā-dem
O şāhuñ ravża-i pākine her dem

---

1 "Tetimme-i Şerḥ-i Tuḥfe-i Şāhidī" bölümü H nüshasında 2b, 3a ve 3b'de bulunmaktadır.
2 Ḳadīr : Ḳadr E
3 bu beyit : -E, -Z
4 Bu beyit E ve Z nüshalarında şöyle yazılmış:
Anuñ ṣulbından indi aṣfiyā hep
Anuñ neslinden oldı enbiyā hep

8 Daḫı anuñ ḳamu aṣḥābına hem
Ve ālīne selām olsun dem-ā-dem

9 Pes andan ṣoñra iy pākīze-gevher **[Z. 141a]**
Oḳıdurum lüġāt etfāle ez-ber

10 Luġāt-ı Fārsī'i çoḳ tetebbuʿ
İdüp ḳıldum nice dürlü[1] temettuʿ

11 Niçe zībā kütüb gördüm muḳannen
Ki naẓm u neṯr ile aʿlā müdevven

12 Ḳamudan ḫūb līkin Şāhidīdür
Melāḥat kişverinüñ şāhididür

13 Getürmiş anda[2] çoḳ dürr-i zevāhir
Ki dizmiş rişte-i naẓma cevāhir

14 Aña derc eylemiş raʿnā lüġātı
Ṣan icrā eylemiş āb-ı ḥayātı

15 Velī taḥrīf-i nüssāḫān elinden **[E. 265a]**
Bozulmışdur ki bilmezler dilinden

1 dürlü : -E, -Z
2 anda : ide H

16 Pes andan mübtedī kim bilmeye dil
Oḳıyup eyleyemez nefʿi ḥāṣıl

17 Diledüm ki[1] anı teşrīḥ ideydüm
Ġarīb elfāẓını tavżīḥ ideydüm

18 Aña bir şerḥ yazdum ḫūb u raʿnā
Olalar müstefīd aʿlā vü ednā

19 Mufaṣṣal neşr ile itdüm ifāde
Ki ideler ḫalḳ andan istifāde

20 Ṭalup baḥr-i ʿarūża dürler aldum
Daḫı kānı[2] delüp gevherler[3] aldum

21 Yazup żabṭ eyledüm niçe ḳavāʿid
K'olur ʿuṣṣāḳa andan çoḳ fevāʾid

22 Getürdüm çoḳ cevāhir *Cevherī*'den
Niçe dürr-i mülemmaʿ *Aḫterī*'den

23 Mürādif eyledüm Tāzī luġatlar
Ki olmaya maʿānīde ġalaṭlar

1 diledüm ki : dilediğüm Z, H
2 kānı : kānlar H
3 gevherler : cevherler E

24 Bu resm üzre anı īżāḥ ḳıldum
Kilīd-i maḳṣada miftāḥ ḳıldum

25 Çü buldı ḫayr ile bu nüsḫa itmām
Didüm ben ***Şerḥ-i Tuḥfe'***dür buña nām

26 Ḫudā raḥmetle irgürsün murāda
Anı kim ***'Aṭfī'i*** aña duʿāda

FİHRİST[1]

Rabbi yessir ve lā-tuʿassir ʿaleynā yā mübeşşir Rabbi tammim bi'l-ḫayr[2]

El-ḳıṭʿatu'l-ūlā der-baḥr-i münseriḫü'l-mekşūf

Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

El-ḳıṭʿatu'ş-şānīyetü der-baḥr-i serīʿ-i maṭvī vü mekşūf

Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün

El-ḳıṭʿatu'ş-şālīşetü der-baḥr-i müctesş-i maḫbūn

Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilāt

El-ḳıṭʿatu'r-rābiʿatü der-baḥr-i müteḳārib-i maḳṣūr

Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūlün

El-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisetü der-baḥr-i müżāriʿ-i aḫreb-i mekfūf-ı maḳṣūr

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilātü

El-ḳıṭʿatu's-sādisetü der-baḥr-i recezi's-sālimi'l-eczā

Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün

El-ḳıṭʿatu's-sābiʿatü der-baḥr-i hezec-i aḫreb-i maḳbūż u maḥẕūf

Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün

El-ḳıṭʿatu'ş-şāminetü der-baḥri remel-i müşemmen-i maḳṣūr

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

El-ḳıṭʿatu't-tāsiʿatu der-baḥr-i hezeci'l-müşemmeni's-sālim

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

El-ḳıṭʿatu'l-ʿāşiretü der-baḥr-i kāmil-i müẕāl

---

1 Fihrist kısmı E ve Z nüshalarında bulunmaktadır. Buraya E nüshasında bulunan fihrist alınmıştır.
2 Ey Rabbim kolaylaştır ve zorlaştırma. Ey müjdeleyici Rabbim hayırla tamamla.

Mütefāʿilün mütefāʿilün mütefāʿilün mütefāʿilün

El-ḳıṭʿatu'l-ḥādīyete ʿaşera der-baḥr-i vāfir ü müṣemmen-i sālim

Müfāʿaletün müfāʿaletün müfāʿaletün müfāʿaletün

El-ḳıṭʿatu'ṣ-ṣānīyete ʿaşera der-baḥr-i hezec-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf

Mefʿūlü mefāʿīlün mefāʿīlü feʿūlün

El-ḳıṭʿatu'ṣ-ṣāliṣete ʿaşera der-baḥr-i hezec-i müṣemmen u aḫreb

Mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün

El-ḳıṭʿatu'r-rābiʿate ʿaşera der-baḥr-i recez-i müreffel

Müstefʿilātün müstefʿilātün

El-ḳıṭʿatu'l-ḫāmisete ʿaşera der-baḥri'l-kāmili'l-muẕmer-i maḫbūn-i maḳṭūʿ

Mütefāʿilün mütefāʿilün mütefāʿilün feʿūlün

El-ḳıṭʿatu's-sādisete ʿaşera der-baḥri'l-ḫafīf-i meczū maḫbūn-i maḳṣūr

Fāʿilātün mefāʿilün fāʿilāt

El-ḳıṭʿatu's-sābiʿate ʿaşera der-baḥri'l-muẕāriʿi'l-aḫreb

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

El-ḳıṭʿatu'ṣ-ṣāminete ʿaşera der-baḥr-i recez-i matvī

Müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün

El-ḳıṭʿatu't-tāsiʿate ʿaşera der-baḥr-i münseriḫ-i maṭvī-yi mecdūʿ

Müfteʿilün fāʿilātü müfteʿilün fāʿ

El-ḳıṭʿatu'l-ʿişrūne der-baḥr-i mekfūf-ı maḥẕūf

Mefāʿīlü feʿūlün mefāʿīlü feʿūlün

El-ḳıṭʿatu’l-ḥādī ve’l-ʿişrūne der-baḥr-i recez-i maṭvī-yi maḫbūn

Müfteʿilün mefāʿilün müfteʿilün mefāʿilün

El-ḳıṭʿatu’ş-şānī ve’l-ʿişrūne der-baḥr-i remel-i maḫbūn-ı maḳṣūr

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilāt

El-ḳıṭʿatu’ş-şālisü ve’l-ʿişrūne der-baḥr-i hezec-i aḫreb-i maḳbūż

Mefʿūlü mefāʿīlün mefāʿīlün fāʿ

El-ḳıṭʿatu’r-rābiʿü ve’l-ʿişrūne der-baḥr-i ṭavīl-i müşemmeni’s-sālim

Feʿūlün mefāʿīlün feʿūlün mefāʿīlün

El-ḳıṭʿatu’l-ḫāmisü ve’l-ʿişrūne

Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūlün

El-ḳıṭʿatu’s-sādisü ve’l-ʿişrūne der-baḥr-i muḳteḍab-ı maṭvī-yi müşemmen

Fāʿilātü müfteʿilün fāʿilātü müfteʿilün

El-ḳıṭʿatu’s-sābiʿü ve’l-ʿişrūne der-baḥr-i remel-i meczū maḥẕūf

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Tetimme-i şerḥ-i Şāhidī evrāḳ

Miftāḥ-ı Ḳavāʿid-i Tuḥfe[1] [Z. 141b ; H. 217a]

Ḥamd-i vāfir ol cenāb-ı Ḳādire ki ḥareket-i serīʿ-i devāʾir-i eflāke sebeb-i izdivāc-ı uṣūl ve imtizāc itdürdi ve erkān-ı ṣalāvāt-ı vāfir[2] ol vücūd-ı kāmile ki teʾyīd-i fetḥ-i ḳarīb ile basit-i ḫākdan ḍalāl u ḫiẕlān bisāṭını ṭayy eyledi **[E. 265b]** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿalā ehli beytihi[3] ecmeʿīn. Ammā baʿd çünki bu kitāb-ı müsteṭāb ki dürc-i leʾālī-i ʿavārif ü maʿārif u gencīne-i dürer-i ġurer-i leṭāʾifiyle memlūdur.[4] Kilīd-i naẓmıyla[5] muḳaffel ü müşedded olup fe-lā cerem her ṭālib u rāġıb olan mübtedīlere[6] bu gencīne-i nihānuñ derūn-ı ebyātında münderic ve taʿbīye[7] olınan buḥūr-ı naẓm ve eşʿārınuñ fevāʾid-i celīlesine ve tefkīk ü taḳtīʿāt-ı ebyātınuñ ḳavāʿid-i[8] laṭīfesine bilā-miftāḥ dest-res müteʿassir belki müteʿaẕẕir[9] olup bu dürc-i muḳaffelüñ kilīdi ḳavāʿid-i[10] ʿarūż ʿilmine maḥṣūr olmaġın fe-lā büdd ṭarīḳ-i naẓmda tefkīk ve[11] buḥūr ve taḳṭīʿāt-ı işʿāra vesīle olur. Ḳavāʿid-i ʿarūżdan bilmek ehemm ü elzem olmaġla binā'enʿaleyh bu fenn erbābınuñ vażʿ eyledükleri ḳavānīn-i şiʿr ve ḳavāʿid-i ʿarūżdan ṭarz-ı vāżıḥ üzere bir muḳaddime ve birḳaç faṣl ve bir ḫātime ile tavżīḥ-ı uṣūl u furūʿ **[H. 217b]** olınmaḳ evlā görüldi ve ***Miftāḥ-ı Ḳavāʿid-i Tuḥfe*** nāmıyla iḫvāna hediyye ḳılındı ve ***bi'llāhi't-tevfīḳ ve ʿaleyhi iʿtimādī***.[12]

Muḳaddime

Maʿlūm ola ki erbāb-ı ʿarūż **[E. 266a]** binā-yı uṣūl-ı evzān-ı eşʿārı üç rükn üzerine vażʿ eylemişlerdür. Rükn-i evvel **sebeb** rükn-i ṣānī **veted** rükn-i ṣāliṣ **fāṣıla**'dur. Ve bu sebeb daḫı iki nevʿdür. Bir nevʿi sebeb-i ḫafīfdür ve sebeb-i ḫafīf iki ḥarfi müştemil bir lafẓdur ki[13] evveli muteḥarrik ṣānīi sākindür[14] "**lem**" ve "**fā**" gibi. Bir nevʿi sebeb-i ṣaḳīldir. Ve sebeb-i ṣaḳīl daḫı[15] iki ḥarfi müştemil[1] bir lafẓdur ki ikisi

---

1 Miftāḥ-ı Ḳavāʿid-i Tuḥfe : -E
2 vāfir : mütevāfir Z; mütevāfire H
3 ehli beytihi : ālihi H
4 leṭāʾifiyle memlūdur : leṭāʾifdür E, Z
5 naẓmıyla : naẓmla E, Z
6 mübtedīlere : mübtedīler E, Z
7 taʿbīye : taʿbīr E, Z
8 ḳavāʿid-i : -H
9 müteʿassir belki müteʿaẕẕir: müteʿaẕẕir belki müteʿassir H
10 ḳavāʿid-i : -E
11 ve : -Z, -H
12 ʿaleyh iʿtimādī . –E; İtalik kısmın anlamı: Başarı Allâh'tandır ve güvenim Allâh'adır.
13 ki : -E
14 sākindür : sākin E, Z
15 daḫı : -E

bile müteḥarrikdür. “**Era**” ve “**ʿale**” gibi. Veted daḫı iki nevʿdür. Bir nevʿi veted-i mecmūʿdur ve[2] veted-i mecmūʿ üç ḥarfi müştemil bir lafıẓdur ki iki evvelkisi müteḥarrik ve āḫiri sākindür. “**ʿaley**” ve “**ʿilün**” gibi. Ve bir nevʿi veted-i mefrūḳdur. **[Z. 142a]** Veted-i mefrūḳ daḫı üç ḥarfi müştemil bir lafıẓdur ki evveli ve āḫiri müteḥarrik ve ortası sākindür.“**Reʾsi**” ve “**leʾtü**” gibi. Ve faṣıla daḫı iki nevʿdür. Bir nevʿi fāṣıla-i ṣuġrādur. Faṣıla-i ṣuġrā dört ḥarfi müştemil bir lafıẓdur[3] ki evvelinde üç ḥarfi müteḥarrik ve āḫirinde bir ḥarfi sākindür.[4] “**Cebelin**” ve “**mütefā**” gibi. Ve bir nevʿi daḫı faṣıla-i kübrādur ve[5] faṣıla-i kübrā **[E. 266b]** beş ḥarfi müştemil bir kelimedür ki evvelinden dört ḥarfi müteḥarrik ve āḫirinde bir ḥarfi sākindür. “**Semeketün**” ve “**faʿaletün**” gibi. Ve[6] bu erkānuñ cümlesi bu kelimātda mündericdür ki bir ʿArabī mıṣraʿda “**lem era ʿalā-reʾsi cebelin semeketen**.” Ve cümle-i uṣūl-ı binā-ı eşʿār-ı ʿArab u ʿAcem anuñ üzerinedür. Ve bu erkānuñ **[H. 218a]** birbiriyle teʾlīf ve ictimāʿından ḥāṣıl olur. Bu fennüñ ahālīleri ol uṣūla efāʿīl u tefāʿīl daḫı[7] dirler. Ve bu uṣūl sekiz cüzʾe münḥaṣırdur.[8] Bir cüzʾi **feʿūlün**’dür. Bir veted-i mecmūʿdan ki “**feʿū**”dur ve bir sebeb-i ḫafīfden ki “**lün**”dür terkīb olınmışdur. Bu iki cüzʾ ḫumāsīdür.[9] İkinci cüzʾi **fāʿilün**’dür. Bu anuñ ʿaksīdür. Yaʿnī bir sebeb-i ḫafīfden ki “**fā**”dur ve bir veted-i mecmuʿdan ki “**ʿilün**”dür. Terkīb olınmışdur.[10] Bunlar ḫumāsidür[11] yaʿnī beşer ḥarfludur. Üçünci cüzʾ **müstefʿilün**’dür. İki sebeb-i ḫafīf mā-beynindeki “**müs**” ile “**lün**”dür. Bir veted-i mefrūḳdan ki “**tefʿi**”dür terkīb olınmışdur. Dördünci cüzʾ **mütefāʿilün**’dür. Bir fāṣıla-i ṣuġrādan ki “**mütefā**”dur ve **[E. 267a]** bir veted-i mecmūʿadan ki “**ʿilün**”dür mürekkebdür.[12] Beşinci cüzʾ **müfāʿaletün**’dür. Bir veted-i mecmūʿdan ki “**müfā**”dur ve bir fāṣıla-i ṣuġrādan ki “**ʿaletün**”dür. Altıncı cüzʾi **mefāʿīlün**’dür. Bir veted-i mecmūʿdan ki “**mefā**”[13] ve iki sebeb-i ḫafīfden ki “**ʿī**” ile “**lün**”dür[14]terkīb olınmışdur. Yedinci cüzʾi **fāʿilātün**’dür.

---

1 müştemil : müştemildür H
2 ve : -E, -Z
3 lafıẓdur : kelimedür Z, H
4 evvelinde üç ḥarfi… sākindür : evvelinden dört ḥarfüñ üçi müteḥarrik ve āḫiri sākindür E
5 ve : -E, -Z
6 ve : -E
7 daḫı : -E, -Z
8 cüzʾe münḥaṣırdur : cüzʾdür E
9 bu iki cüzʾ ḫumāsīdür : -Z, -H
10 olınmışdur : olınmış Z, H
11 bunlar ḫumāsidür : bu iki cüzʾ ḫumāsīdir Z, H
12 mürekkebdür : -H
13 mefā : mefā’dur Z, H
14 lün’dür : lün E

İki sebeb-i ḫafīfüñ[1] mā-beynindeki “**fā”** ile “**lün**”dür. Bir veted-i mecmūʿdan ki “**ʿilā”**[2] terkīb olınmışdur.[3] Sekizinci cüzʾi **mefʿūlātü**’dür. İki sebeb-i ḫafīfden ki “**mef”**ile[4] “**ʿū**”dur ve bir veted-i mefrūḳdan[5] ki **lātü**’dur terkīb olınmışdur[6] ve bu altı cüzʾ sübāʿīdür. Yaʿnī yedi ḥarfludur. Bu uṣulüñ **[Z. 142b]** yedi cüzʾi bu tuḥfede mevcūd ve bir cüzʾi nā-mevcūddur. Ol mevcūd olan uṣūl bunlardur: **Feʿūlün müstefʿilün [H. 218b] mütefāʿilün müfāʿaletün mefāʿīlün fāʿilātün mefʿūlātü**’dür ve mevcūd olmayan **fāʿilün** cüzʾidür ki aṣlı üzere gelmemişdür.[7] Pes imdi bu kitābda mevcūd olan yedi uṣūlüñ nice fürūʿātı vardur ki dāḫil olan ziḥāfāt ve **[E. 267b]** ʿilel sebebiyle uṣūl taġyīr olup bir ḥālden bir ḥāle dönmüşdür. Ol uṣūle dāḫil olan ʿillet ḳaçdur ve ḳaçıncı ḳıṭʿadadur[8] ve ḳanġı baḥrde[9] ve ḳaçıncı cüzʾindedür bu[10] faṣılda anı daḫı beyān idelüm. Tā kim ʿilm-i ʿarūża güci yitmiyen mübtedīlere muṭālaʿasıyla[11] bu ʿilme liyāḳat ḥāṣıl olmasına[12] vesīle ola.

Faṣl

Eczā-ı uṣūlden **feʿūlün** cüzʾine duḫūl iden[13] ziḥāfāt ve ʿilel baʿżılar ḳatında altı ve[14] baʿżılar ḳatında sekizdür dimişler. Ammā bizüm maḳṣūdumuz bu kitābda şerḥ olınan ḳıṭʿalarda vāḳiʿ olan eczāʾı ẕikr eylemekdür. Ziyādeye ṭālib olan kutub-ı ʿarūża mürācaʿat idüp tetebbuʿ eylesün.[15] **Feʿūlün** cüzʾinüñ baḥr-i müteḳāribden dördünci ḳıṭʿada ve dördünci cüzʾi maḳṣūrdur. Pes bu tuḥfede feʿūlün cüzʾine ancaḳ bir ʿillet dāḫil olmışdur. **Müstefʿilün** cüzʾinüñ baḥr-i recezden on dördünci ḳıṭʿadaşüṭūr[16] olduḳdan ṣoñra iki bile cüzʾ-i müreffeldür ve on sekizinci ḳıṭʿada cümle eczāsı ve yigirmi birinci ḳıṭʿada evvelki ve üçünci cüzʾleri ve baḥr-i serīʿden ikinci **[E. 268a]**

---

1 ḫafīfüñ : ḫafīf E
2 ʿilā : ʿilā’dur Z
3 olınmışdur : olınmış Z
4 ḫafīfden ki “mef” ile : ḫafīfüñ ki biri “mef” ve biri H
5 mefrūḳdan . mefrūḳ E
6 olınmışdur : olınmış Z
7 gelmemişdür : ḳalmamışdur E
8 ḳıṭʿadadur : ḳıṭʿada E; ḳıṭʿadur Z
9 baḥrde : baḥrdedür H
10 bu : bir H
11 muṭālaʿasıyla : muṭālaʿası Z
12 ḥāṣıl olmasına : taḥṣīline E, Z
13 duḫūl iden : dāḫil olan H
14 baʿżılar ḳatında altı ve : -Z
15 eylesün : eyleye H
16 ḳıṭʿada şüṭūr : meşṭūr Z

ḳıṭʿada **[H. 219a]** evvelki ve ikinci[1] cüzʾleri ve baḥr-i münseriḥden evvelki ḳıṭʿada evvelki ve üçünci cüzʾleri ve on ṭoḳuzıncı ḳıṭʿada evvelki ve üçünci cüzʾleri ve baḥr-i muḳteḍabdan yigirmi altıncı ḳıṭʿada ikinci ve dördünci cüzʾleri maṭvīdür ve baḥr-i recezden yigirmi birinci ḳıṭʿada ikinci ve dördünci cüzʾleri ve baḥr-i ḫafīfden on altıncı ḳıṭʿada ikinci cüzʾ ve baḥr-i mücteṣṣden üçünci ḳıṭʿada evvelki ve üçünci cüzʾleri maḫbūndur[2] ve baḥr-i ḫafīfden on altıncı ḳıṭʿada ve dördünci cüzʾ[3] meczūdur. Pes bu tuḥfede müstefʿilün cüzʾine **[Z. 143a]** beş ʿillet duḫūl itmişdür.[4] **Mütefāʿilün** cüzʾinüñ baḥr-i kāmilden on beşinci ḳıṭʿada ikinci ve[5] dördünci cüzʾleri mużmer ve maḫbūn ve maḳṭūʿdur. Ve onuncı ḳıṭʿada dördünci cüzʾ-i muẕāldur. Pes bu tuḥfede mütefāʿilün cüzʾine dört ʿillet dāḫil olmışdur. **Mefāʿīlün** cüzʾinüñ baḥr-i hezecden yedinci ḳıṭʿada evvelki mefāʿīlün cüzʾidür[6] ve on ikinci ḳıṭʿada evvelki cüzʾ ve on üçünci[7] ḳıṭʿada evvelki cüzʾ[8] ve üçünci cüzʾleri ve yigirmi **[E. 268b]** üçünci ḳıṭʿada evvelki cüzʾ ve baḥr-i mużāriʿden beşinci ḳıṭʿada evvelki cüzʾ ve on yedinci ḳıṭʿada evvelki ve üçünci cüzʾleri aḫrebdür ve baḥr-i mużāriʿden beşinci ḳıṭʿada üçünci cüzʾ ve baḥr-i hezecden on ikinci ḳıṭʿada ikinci ve üçünci cüzʾleri ve yigirminci ḳıṭʿada evvelki ve üçünci cüzʾleri mekfūfdur ve baḥr-i hezecden yedinci ḳıṭʿada **[H. 219b]** ikinci cüzʾ ve yigirmi üçünci ḳıṭʿada iki cüzʾ maḳbūżdur ve yedinci ḳıṭʿada üçünci cüzʾ ve on sekizinci[9] ḳıṭʿada dördünci cüzʾ ve yigirminci ḳıṭʿada ikinci ve dördünci cüzʾleri maḥẕūfdur. Ve yedinci ḳıṭʿada ve dördünci cüzʾ meczūdur ve yigirmi üçünci ḳıṭʿada dördünci cüzʾ ezel'dür. Pes bu tuḥfede mefāʿīlün cüzʾine altı ʿillet dāḫil olmışdur. **Fāʿilātün** cüzʾinüñ baḥr-i remelden sekizinci ḳıṭʿada dördünci cüzʾ ve yigirmi ikinci ḳıṭʿada ve[10] dördünci cüzʾ ve baḥr-i mücteṣṣden üçünci ḳıṭʿada dördünci cüzʾ ve baḥr-i mużāriʿden beşinci ḳıṭʿada ve dördünci cüzʾ maḳṣūrdur ve baḥr-i remelden yigirmi ikinci ḳıṭʿada **[E. 269a]** cümle eczāsı ve baḥr-i mücteṣṣden üçünci ḳıṭʿada ikinci ve dördünci cüzʾleri ve baḥr-i ḫafīfden on altıncı ḳıṭʿada üçünci cüzʾ maḫbūndur ve baḥr-i remelden yigirmi

---

1 ikinci : üçünci E
2 maḫbūndur : maḥbūn E, Z
3 ve dördünci cüzʾ : -E
4 duḫūl itmişdür : duḫūl eylemişdür Z; dāḫil olmışdur H
5 ve : -E
6 mefāʿīlün cüzʾidür : cüzʾ : Z; mefāʿīlün cüzʾidür -H
7 evvelki cüzʾ ve on üçünci : evvelki ve on ikinci H
8 cüzʾ : -Z , -H
9 on sekizinci : on ikinci H
10 ḳıṭʿada ve : ḳıṭʿadadur H

yedinci ḳıṭʿada üçünci cüzʾ maḫẕūfdur ve baḥr-i mużāriʿden beşinci ḳıṭʿada ikinci cüzʾ mekfūfdur ve baḥr-i ḫafīfden on altıncı ḳıṭʿada[1] ve dördünci cüzʾ ve baḥr-i remelden yigirmi yedinci ḳıṭʿada dördünci cüzʾ meczūdur. Pes bu tuḥfede fāʿilātün cüzʾine beş ʿillet dāḫil olmışdur. **[Z. 143b] Mefʿūlātü** cüzʾinüñ baḥr-i münseriḥden evvelki ḳıṭʿada ikinci ve dördünci cüzʾleri ve baḥr-i serīʿden ikinci ḳıṭʿada üçünci cüzʾi mekşūfdur[2] ve baḥr-i münseriḥden evvelki ḳıṭʿada ikinci ve dördünci cüzʾleri ve **[H. 220a]** on ṭokuzıncı ḳıṭʿada ikinci cüzʾ[3] ve baḥr-i serīʿden ikinci ḳıṭʿada üçünci cüzʾ ve baḥr-i muḳteḍabdan yigirmi altıncı ḳıṭʿada evvelki ve[4] üçünci cüzʾleri maṭvīdür ve baḥr-i münseriḥden on ṭokuzuncı ḳıṭʿada dördünci cüzʾ mecdūʿdur.[5] Pes bu tuḥfede **[E. 269b]** mefʿūlatü cüzʾine üç ʿillet dāḫil olmışdur.[6] **Müfāʿaletün** cüzʾine bu kitābda ʿilel ve ezāḥifden aṣlā[7] bir ʿillet dāḫil olmamışdur. Aṣlı üzere sālimdür. On yedinci ḳıṭʿada vāḳiʿ olmış baḥr-i vāfirdür ve[8] bu ẕikr olınan yedi eczāya **uṣūl** dirler. Bunlaruñ biribiriyle ictimāʿından kelām-ı mevzūn ḥāṣıl olur. Meṣelā dört[9] kerre feʿūlün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥaṣıl olur ki[10] baḥr-i müteḳārib dirler. Dört kerre müstefʿilün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i recez dirler. Ve dört kerre mütefāʿīlün'dan bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i kāmil dirler ve[11] dört kerre müfāʿaletün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki bahr-i vāfir dirler ve[12]dört kerre mefāʿīlün'dan bir mıṣrāʿ-ı mevzūndan[13] hāṣıl olur ki baḥr-i hezec dirler. Dört kerre fāʿilātün'den bir mıṣraʿ mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i remel dirler. Ve mefʿūlātü cüzʾi eczāʾ-i āḫir ile terkīb olınup meṣelā iki kerre mefʿūlātü müstefʿīlün'den bir mıṣraʿ-ı **[E. 270 a]** mevzūndan olur ki[14] baḥr-i muḳteḍab dirler. Ve bunuñ ʿaksiñden yaʿnī iki kere müstefʿilün **[H. 220b]** mefʿūlatü'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i münseriḥ dirler ve iki müstefʿilün ile bir mefʿūlātü'dan bir mıṣraʿ-ı mevzūn

1 ḳıṭʿada : ḳıṭʿadadur H
2 mekşūfdur : meksūfdur E
3 cüzʾ : -E
4 ve : -E
5 mecdūʿdur : meczūʿdur Z
6 dāḫil olmışdur : duḫūl eylemişdür Z
7 ʿilel ve ezāḥifden aṣlā : aṣlā ʿilel ve ezāḥifden H
8 ve : -E
9 dört : dörder E
10 ki : -E, -Z
11 ve : -E
12 ve : -E
13 mevzūndan : mevzūn Z
14 mevzūndan olur ki : mevzūn ḥāṣıl olup Z, H

ḥāṣıl[1] olur ki baḥr-i serīʿ dirler ve iki kerre müstefʿilün fāʿilātün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i mücteṣṣ dirler. Ve iki kerre mefāʿīlün fāʿilātün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i müżāriʿ[2] dirler ve iki fāʿilātün müstefʿilün'den **[Z. 144a]** bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i ḫafīf dirler.[3] Ve iki kerre feʿūlün mefāʿīlün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i ṭavīl dirler. Ve bu on üç baḥruñ[4] eczā-ı uṣūlüñ birbiriyle ictimāʿından[5] ve teʾlīfinden ḥāṣıl olur. Bunlara baḥr-i sālime[6] dirler ki bunlara ʿilel ve ziḥāfātdan aṣlā bir ʿillet dāḫil olmayup aṣlı üzere sālimdür. Ve bu uṣūlüñ erkānını ki sebeb-i veted ve fāṣıladur. **[E. 270b]** Taḳdīm ve teʾḫīr itmekle her birinden[7] nice uṣūl ḥāṣıl olur. Meṣelā eczā-ı sālime ki bir sebeb-i ḫafīf ile bir veted-i mecmūʿdan terkīb olınur. İki cüzʾ ḥāṣıl olur. Eger veted sebeb üzerine taḳdīm olınur ise feʿūlün cüzʾi ḥāṣıl olur. **Dilem gū** gibi. Ve[8] eger sebeb-i veted üzerine taḳdīm olınursa fāʿilün cüzʾi ḥāṣıl olur **gū dilem** gibi. Ve bu iki cüzʾe[9] ḫumāsī dirler. Ve iki sebeb-i ḫafīf ile bir veted-i mecmūʿ terkībinden üç cüzʾ ḥāṣıl olur. Eger veted iki sebeb üzerine taḳdīm olınursa mefāʿīlün ḥāṣıl olur. **Me-rā dil gū** gibi. Ve[10] eger **[H. 221a]** iki sebebi veted üzerine taḳdīm olınursa müstefʿilün cüzʾi ḥāṣıl olur. **Gū dil me-rā** gibi. Ve[11] eger veted iki sebeb arasına gelürse[12] fāʿilātün cüzʾi ḥāṣıl olur. **Gū me-rā dil** gibi. Ve bir fāṣıla-i ṣuġrā ile bir veted-i mecmūʿ terkībinden iki cüzʾ ḥāṣıl olur. Eger veted üzerine **[E. 271a]** fāṣıla taḳdīm olınursa müfāʿaletün cüzʾi ḥāṣıl olur. **Biyā ber-i men** gibi. Ve eger veted üzerine fāṣıla taḳdīm olınursa mütefāʿilün cüzʾi ḥāṣıl olur. **Ber-i men biyā** gibi.[13] Ve iki sebeb-i ḫafīf ile bir veted-i mefrūḳ terkībinden üç cüzʾ ḥāṣıl olur. Eger veted üzerine iki sebeb taḳdīm olınursa mefʿūlātü ḥāṣıl olur. **Der dih bāde** vezninde ve eger[14] iki sebeb arasına bir[15]

---

1 ḥāṣıl : -E
2 müżāriʿ : ḫafīf
3 fāʿilātün müstefʿilün'den bir mıṣraʿ-ı mevzūn ḥāṣıl olur ki baḥr-i ḫafīf dirler : -Z
4 on üç baḥruñ : üç baḥruñ Z; on üç baḥr ki H
5 ictimāʿından : ictimāʿ H
6 baḥr-i sālime : buḥūr-ı sālime Z
7 her birinden : birbirinden E
8 ve : -E
9 cüzʾe : cüzʾdür E
10 ve : -E
11 ve : -E
12 gelürse : dāḫil olursa E
13 gibi : -H
14 eger : -H
15 bir : -Z, -H

veted gelürse müstefʿilün cüzʾi[1] ḥāṣıl olur. Vezni yuḳaruda beyān olındı ve eger veted iki sebeb üzerine taḳdīm olınursa fāʿilātün ḥāṣıl[2] olur. Vezninüñ beyānı geçmişdür ve gāh olur ki bu eczā-ı sālimenüñ her mıṣrāʿında birer cüzʾ ḥaẕf olınup meczū dirler. Ve[3] gāh **[Z. 144b]** olur ki mıṣrāʿuñ nıṣfı yaʿnī iki cüzʾi ḥaẕf olınup[4] meşṭūr dirler. Gāh olur ki ziḥāfdan bir ʿillet dāḫil olup eczā-ı sālimeyi taġyīr ve uṣūl-ı furūʿa tebdīl idüp ġayr-i sālim dirler. Ve[5] bunlaruñ ḥaddī nā-maḥṣūrdur. Ancaḳ bu tuḥfede şerḥ olınan ḳıṭʿalarda vāḳiʿ[6] olan buḥūr uṣūl ve[7] fürūʿātını ve aṣldan ferʿe naḳl olınup taġyīre sebeb olan ʿilel ve ziḥāfātını bir faṣldan beyān idelüm.

Faṣl

Maʿlūm ola ki bu tuḥfede şerḥ olınan ḳıṭʿalar **[E. 271b]** cümle yigirmi yedidür ki buḥūr-ı ʿarūżdan on üç baḥri **[H. 221b]** şāmildür ve ekṣeri ġayr-i sālim olındı[8] ancaḳ beşdür. Biri[9] altıncı ḳıṭʿadaki[10] baḥr-i recezdür ezāḥif ve ʿilelden aṣlā bir ʿillet dāḫil olmayup aṣlı üzere sālimdür. İkinci, ṭoḳuzuncı ḳıṭʿadur ki baḥr-i hezecdür. Bu daḫı[11] aṣlı üzere sālimdür. Üçünci, on birinci ḳıṭʿadur ki baḥr-i vāfirdendür. Aṣlı üzere sālimdür. Dördünci, yigirmi dördünci ḳıṭʿadur ki baḥr-i ṭavīldendür. Aṣlı üzere sālimdür. Beşinci, yigirmi beşinci ḳıṭʿadur ki baḥr-i müteḳāribdendür aṣlı üzere sālimdür. Sāʾir buḥūr-ı fürūʿātdandur ki duḫūl-ı ziḥāfāt ile aṣāletden ḫurūc itmişlerdür. Ġayr-i sālimlerdür.[12] Pes imdi[13] ġayr-i sālim olup baḥr-i recez[14] fürūʿātından olan ḳıṭʿa üçdür. Biri on dördünci ḳıṭʿadur ki müreffeldür ve on sekizinci ḳıṭʿadur ki maṭvīdür ve yigirmi birinci ḳıṭʿadur ki maṭvī ve maḫbūndur. Bu üç ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet üçdür terfīl ve ṭayy ve ḫabn'dur[15] ve ġayr-i sālim olup baḥr-i hezec fürūʿātından olan ḳıṭʿa beşdür: Biri yedinci ḳıṭʿadur ki aḫreb

---

1 cüzʾi : -Z, -H
2 ḥāṣıl : cüzʾ E
3 ve : -Z
4 meczū dirler ve gāh olur ki mıṣrāʿuñ nıṣfı yaʿnī iki cüzʾi ḥaẕf olınup : -H
5 ve : -E
6 vāḳiʿ : -H
7 ve : -E
8 olındı : olanları H
9 biri : -E
10 ḳıṭʿada ki : ḳıṭʿada E; ḳıṭʿadur Z
11 bu daḫı : -E, -Z
12 ġayr-i sālimlerdür : ġayr-i sālimdür E
13 imdi : -E, -Z
14 recez : recezden E, Z
15 ḫabn'dur : maḫbūndur H

ve mekfūf ve meczū[1] ve maḳbūż ve maḥẕūfdur. **[E. 272a]** Ve on ikinci ḳıṭʿadur ki aḫreb ve mekfūf ve maḥẕūfdur[2] ve on üçünci ḳıṭʿadur ki aḫrebdür ve yigirminci ḳıṭʿadur ki mekfūf ve maḥẕūfdur ve yigirmi üçünci ḳıṭʿadur ki[3] aḫreb ve maḳbūż ve ezeldür ve bu beş ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet altıdur: cüzʾ ve ḳabż ve ḥaẕf ve ḫarb ve izālet ve keffʾdür[4] ve ġayr-i sālim olup **[H. 222a]** baḥr-i müteḳārib fürūʿātından olan ḳıṭʿa birdür ve[5] dördünci ḳıṭʿadur ki maḳṣūrdur ve bu ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet birdür ḳaṣrdur ki maḳṣūrdur ve bu ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil **[Z. 145a]** olan ʿillet birdür ḳaṣrdur ve ġayr-i sālim olup baḥr-i münseriḥ fürūʿātından olan ḳıṭʿa ikidür biri evvelki ḳıṭʿadur ki meksūf[6] ve maṭvīdür ve biri on ṭoḳuzuncı ḳıṭʿadur ki maṭvī ve mecdūʿdur ve bu iki ḳıṭʿanuñ efāʿīline[7] dāḫil olan ʿillet üçdür: Keff ṭayy cedʿdür[8] ve ġayr-i sālim olup baḥr-i serīʿ fürūʿātından olan ḳıṭʿa birdür. İkinci ḳıṭʿadur ki maṭvī ve mekşūfdur ve[9] bu ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet ikidür. Ṭayy ve keşfʾdür[10] ve ġayr-i sālim olup baḥr-i müctes̱s̱ fürūʿātından olan ḳıṭʿa birdür. Üçünci ḳıṭʿadur ki maḫbūn ve maḳṣūrdur ve bu ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet ikidür: ḫabn ve ḳaṣrdur ve ġayr-i sālim olup baḥr-i müżāriʿ fürūʿātından olan ḳıṭʿa daḫı ikidür biri beşinci ḳıṭʿadur ki aḫrebdür ve mekfūfdür[11] ve maḳṣūrdur ve biri on yedinci ḳıṭʿadur ki aḫrebdür ve bu iki ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet üçdür:[12] ḫarb, keff, ḳaṣrdur[13] **[E. 272b]** ve ġayr-i sālim olup baḥr-i remel fürūʿātından olan ḳıṭʿa[14] üçdür: Biri sekizinci ḳıṭʿadur ki maḳṣūrdur ve biri yigirmi yedinci ḳıṭʿadur ki meczū ve maḥẕūfdur ve biri yigirmi ikinci ḳıṭʿadur ki maḫbūn ve maḳṣūrdur ve[15] bu üç ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet dörtdür:[16] ḳaṣr ve ḫabn ve cüzʾ ve ḥaẕfdur ve ġayr-i sālim olup baḥr-i kāmil fürūʿātından olan ḳıṭʿa ikidür: Biri onuncı ḳıṭʿadur ki müẕāldur ve **[H. 222b]** biri on beşinci ḳıṭʿadur ki mużmer,

---

1 aḫreb ve mekfūf ve meczū : meczū ve aḫreb H
2 ve on ikinci ḳıṭʿadur ki aḫreb ve mekfūf ve maḥẕūfdur : -Z
3 ki : -H
4 izālet ve keffʾdür : keff ve izālet Z, H
5 ve : -E
6 meksūf : mekşūf Z
7 efāʿīline : efāʿīlinde E
8 keff, ṭayy, cedʿdür : keşf ve ṭayy ve cedʿdür Z, H
9 mekşūfdur ve : meksūfdur E
10 keşfʾdür : keffʾdür Z
11 aḫrebdür ve mekfūfdür : aḫreb ve mekfūf H
12 dāḫil olan ʿillet üçdür : üç ʿillet dāḫil olmışdur H
13 keff, ḳaṣrdur : keff ve ḳaṣrdur Z; keff ve ḳaṣr H
14 ḳıṭʿa : ḳıṭʿada E
15 ve : -E
16 dörtdür : üçdür E

maġbūn, maḳṭūʿdur[1] ve bu iki ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet dörtdür izālet ve iżmār ve ḫabn ve ḳaṭʿdur[2] ve ġayr-i sālim olup baḥr-i ḫafīf fürūʿātından olan ḳıṭʿa birdür. On altıncı ḳıṭʿadur ki meczū ve maḥbūn ve maḳṣūrdur. Ve bu ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet üçdür cüzʾ ve ḫabn ve ḳaṣrdur[3] ve ġayr-i sālim olup muḳteḍab fürūʿātından olan ḳıṭʿa birdür ki yigirmi altıncı ḳıṭʿadur ki[4] maṭvīdür ve bu ḳıṭʿanuñ efāʿīline dāḫil olan ʿillet birdür ki ṭayydur. Bu ẕikr olınan on üç baḥruñ eczāsına **[Z. 145b]** dāḫil ve yigirmi yedi ḳıṭʿaya müteferriʿ eyleyüp[5] uṣūl-ı taġyīre sebeb olan ziḥāf ve ʿilel on beşdür ki esāmīleri[6] bunlardur: Keşf[7] ṭayy ḫabn ḳaṣr ḫarb keff[8] **[E. 273a]** ḳabż ḥaẕf cüzʾ-i izālet terfīl iżmār ḳaṭʿ cedʿ zelel. Bu ziḥāfāt sebebiyle uṣūlüñ her biri bu tuḥfede ḳaç fürūʿāta müteferriʿ olduġı bu cedvelde maʿlūmdur ki ol cedvel budur.[9] Fe’nẓur ilā ḳavlī[10]

1 mużmer, maḥbūn, maḳṭūʿdur : mużmer ve maḥbūn ve maḳṭūʿdur Z
2 izālet ve iżmār ve ḫabn ve ḳaṭʿdur : izālet, iżmār, ḫabn, ḳaṭʿdur E
3 cüzʾ ve ḫabn ve ḳaṣrdur : cüzʾ, ḫabn , ḳaṣrdur E
4 ki : -Z, -H
5 eyleyüp : -E
6 esāmīleri : -E
7 keşf : kesf E
8 keff : -Z
9 maʿlūmdur ki ol cedvel budur : maʿlūm olur E; maʿlūmdur Z
10 fenẓur ilā ḳavlī : -Z, -H

Müfāʿaletün[1]	**Mefʿūlatü**	**Fāʿilātün**	**Mefāʿīlün**	**Mütefāʿilün**	**Müstefʿilün**	**Feʿūlün**	
						Maḳṣūr	**Feʿūlü**
					Müreffel		**Müstefʿilātün**
					Maṭvī		**Müfteʿilün**
			Maḳbūż		Maḫbūn		**Mefāʿilün**
			Maḥẕūf	Mużmer Maḳṭūʿ Maḫbūn			**[H.223a]** **Feʿūlün**
				Müẕāl			**Mütefāʿilātü**
			Aḫreb				**Mefʿūlü**
			Mekfūf				**Mefāʿīlü**
	Mecdūʿ		Ezel				**Fāʿ**
		Maḳṣūr					**Fāʿilātü**
		Maḫbūn					**Feʿilātün**
		Maḥẕūf					**Fāʿilün**
	Maṭvī	Mekfūf					**Fāʿilātü**
	Meksūf[2]						**Mefʿūlün**

1 müfāʿaletün cüzü : -H
2 meksūf : mekşūf Z

[E. 273b; Z. 146a] Cedvelüñ yuḳarusında şebt olınan yedi[1] cüzʾ eczā-ı uṣūldur ki bu tuḥfede mevcūddur ve cedvelüñ ṣaġ ṭarafında ṭūlen vāḳiʿ olan on dört cüzʾ eczā-ı fürūʿātdur ve cedvelüñ içinde olan ziḥāfātdur ve bu ziḥāfātuñşerḥ ve[2] tafṣīlleri maḥallinde her birinüñ ḳıṭʿalarınuñ **[H. 223b]** evvellerinde[3] ẕikr olınmışdur. Murād iden maḥalline mürācaʿat idüp şerḥ olunduġı yirde göreler.[4] Bundan ṣoñra bir ḫātime ile taḳṭīʿāt-ı eşʿāra müteʿallıḳ olan ḳavāʿidden bir miḳdār beyān idelüm ki mübtedīlere elfāẕ-ı eşʿārda vāḳiʿ olan müżāʿaf ve tenvīn ve ḥurūf-ı ḳelimātuñ ḥarekāt u sekenātında zaḥmet çekmeyüp sühūlet ile tefkīk-i buḥūr ve taḳṭīʿ-i ebyāta ḳādir olalar.

Ḫātime

Bu fenn erbābınuñ fāżılları bu bābda nice ḳavāʿid-i celīle cemʿ idüp beyān itmişlerdür ki bu muḫtaṣarda egerçi cümlesin ẕikr eylemek[5] mümkün degül ise de[6] bir miḳdārın bārī biz daḫı[7] ẕikr **[E. 274a]** idelüm. Ez-ān cümle biri budur kim[8]

Ḳāʿide

Ḳaçan taḳṭīʿ murād olınsa beyitden her sebeb-i efāʿīlden her sebeb muḳābelesinde ve beyitden her veted-i efāʿīlden her veted muḳābelesinde ve beyitden her fāṣıla efāʿīlden her fāṣıla muḳābelesinde vażʿ olınur. Nitekim ***Şeyḫ Ebū'l-Ceyş Endülüsī*** teʾlīf eyledügi ʿarūz muḫtaṣarında baḥr-ı medīdden olan "**Müddebāġan fi't-tecennī ve leccen"** mıṣrāʿında müdebbā'da olduġı gibi. Yaʿnī med muḳābelesinde "**fā"** ve bā muḳābelesinde "**ʿalā"** ʿan muḳābelesinde "**tün"** vażʿ olınmışdur ki vezni fāʿilātün'dür. Ve yine muḫtaṣarında meẕkūrdur ki[9] baḥr-ı kāmilden olan ve "Ve kemülte lā-aḥede yefūḳuke fentehic" mıṣraʿında ve kemülte "lā"da olduġı gibi.

1 H nüshasında altı yazılmış ve şöyle açıklama yapılmıştır : "Ancaḳ müfāʿaletün cüzʾinüñ fürūʿatı yoḳdur. Ol eclden cedvele dāḫil degüldür."
2şerḥ ve : -E
3 evvellerinde : ibtidālarında H
4 göreler : gözedeler H
5 eylemek : itmek Z
6 egerçi cümlesin ẕikr eylemek mümkün degül ise de : -H
7 bir miḳdārın bārī biz daḫı : biz daḫı bir miḳdārın H
8 ez-ān cümle biri budur kim : cümleden biri budur ki H
9 muḫtaṣarında meẕkūrdur ki : muḥtaṣar-ı meẕkūrda Z, H

Yaʿnī kemüle muḳābelesinde “**mütefā**” ve “**telā**” muḳābelesinde “**ʿilün**” vażʿ olınmışdur ki[1] vezni mütefāʿilün’dür.

Ḳāʿide

Taḳṭīʿde ḥarf-i müşedded evveli sākin ṣānī müteḥarrık iki ḥarf ʿadd olınur. **[H. 224a]** Medde beyān olınduġı gibi.

Ḳāʿide[2]

Taḳṭīʿde **[Z. 146b]** tenvīn ḥarf-i sākin menzilesine tenzīl olınur. Bāʿen’de ʿen tün menziline tenzīl olınduġı gibi.

Ḳāʿide

Taḳṭīʿde iʿtibār-ı muṭlaḳ[3] ḥareketedür. Meṣelā efāʿīlde bir ḥarf **[E. 274b]** mażmūm olsa elbette sebeb-i veted ve fāṣılada anuñ muḳābelesinde olan ḥarf mażmūm olmaḳ[4] lāzım degüldür. Gāh olur ki mażmūm ve meftūḥ meksūr makāmına ve meksūr ve meftūḥ mażmūm maḳāmına iḳāmet olınur.

Ḳāʿide

Taḳṭīʿde muʿteber olan ḥarf melfūẓdur ḥarf[5] mektūb degüldür. Meṣelā beyt-i medīde’de fī’t-tecennī ʿibāretinüñ taḳṭīʿinde fī tecenn dirler.[6] “Fā” ve “tā” ve “cīm” ve “nūn” iʿtibār olınur. Ammā elif lām ve āḫirinde yā’ya iʿtibār olınmaz.

Ḳāʿide

Taḳṭīʿde efāʿīlde vāḳiʿ olan sebeb-i veted ve fāṣılanuñ ḥurūfına beyitde vāḳiʿ olan[7] sebeb-i veted ve fāṣılanuñ ḥurūfı müsāvī ve muṭābıḳ olmaḳ lāzımdur ki mevzūnuñ vezne muṭābaḳatı ḥāṣıl ola ve eger beyitde olan sebeb-i veted ve fāṣılada ḥurūf çoḳ olırsa mezbūrlarda sākin çoḳ olmaḳ gerek ve eger az olırsa mezbūrlarda müteḥarrik

---

1 ki : -Z, -H
2 Bu ḳaʿide E nüshasında yoktur.
3 iʿtibār-ı muṭlaḳ : muṭlaḳ iʿtibār E
4 olmaḳ -E
5 ḥarf : -H
6 dirler : -E
7 olan : -H

çoḳ olmaḳ gerek.[1] Yāḫud müşedded ḥarf gerek ki vezni ḥāṣıl ola. Zīrā ḥareke ve şedde ḥarf maḳāmında [E. 275a] olur anlar olmazsa işbāʿ olınmaḳ gerek.

Ḳāʿide

Ḫaṭṭ-ı taḳṭīʿ sāʾir ḫuṭūṭa muḫālifdür. ʿUlemā buyurmışlardur ki ḫaṭṭān lā yüḳāsāni ḥaṭṭu'l-muṣḥafi ve ḫaṭṭu'l-ʿarūżi fe'l-yaḥfeẓ haẕihi'l-ḳāʿidetü'l-celīletü'l-mühimmetü'l-merġūbetü. El-ḥamduli'llāhi ʿale'l-itmām. Ve'ṣ-ṣalātü ʿalā ḫayri'l-enām. Temmetü'l-kitāb.[2]

Bi-ʿavni'llāhi'l-meliki'l-vehhāb ʿan yedi aż̇ʿafi'l-ʿibād ve aḥḳari'ṭ-ṭullāb Ḥüseyin bin ʿAlī ġafera'llāhu lehü ve li-vālideyhi ve aḥsene ileyhimā ve ileyhi ve li-üstādeyhi ve li-cemʿi'l-muʾminīn ve'l-muʾmināt[3] ve'l-muslimīn ve'l-muslimāt el-eḥyā'i minhum ve'l-emvāt. Ve temme hāẕihi'n-nüsḫatü'l-laṭīfetü fī-şehri Rebīʿü'l-evvel fī-leyleti's-sebt baʿde'l-ʿişāʾi. Sene 1157

Ve'l-ḥamdu li'llāhi Rabbi'l-ʿālemīn evvelen ve āḫiren ve ẓāhiren ve bāṭınen ve ṣallā'lāhu ʿalā ḫayri ḫalḳihi Muḥammed ve ʿalā ālihi ve ṣaḥbihi ve sellim teslīmen keṯīren keṯīren ilā yevmi'l-ḥaşri ve'n-neşri ve'l-cezā'i

İn tecid ʿayben bihā kün sātiren. İnne ḫayre'n-nās men sedde'l-ḫalele. Allāhümme ḥarrim laḥme kātibihi ʿale'n-nār. Bi-ḥürmeti'l-aḫyār ve'l-ebrār. Āmīn

1 gerek : -E
2 el-ḥamduli'llāh ʿale'l-itmām. Ve'ṣ-ṣalātü ʿalā ḫayri'l-enām Temmetü'l-kitāb : -H
3 Metinde "ve'l-muʾmināt" yerine "ve'l-muʾminīn" yazılmış.

3.6. Metin Sözlüğü

Bu bölümde *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'deki sözcük, ibâre, mısra ve cümlelerin sözlüğü bulunmaktadır. Metinde sadece sözcükler ve karşılıkları bulunmamakta, Farsçada kullanılan sözcük grupları, mısralar, özel isimler ve birtakım yerel dil tercihleri de yer almaktadır. Bu nedenle hazırlanan sözlük metin merkezli işlevsel bir sözlük mâhiyeti taşımaktadır. Amaç *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'deki söz varlığını ortaya çıkarmak olduğu için şerh edilen sözcüklerin asıllarına sadık kalınmış, günümüzde kullanılan anlamlarına yer verilmemiştir.

Metin sözlüğü hazırlanırken Farsça sözcük/kavram/mısralar madde başı olarak düşünülmüş ve koyu punto ile dizilmiştir. Sözcük anlamları metindeki şekliyle verilerek hangi kıt'anın kaçıncı beytinde geçtiği [ ] içinde gösterilmiştir. [ ] içindeki sayı gruplarından ilki kıt'a numarasını, ikincisi ise o kıt'adaki beyit numarasını ihtivâ etmektedir. "a b" şeklindeki harfler ise birinci ve ikinci mısraları simgelemektedir.

Örnek:

Se-pāye: Ṣac ayaġı. Şol nesnedür ki āteş üzerine ḳoyup üstine tencere ve baḳır ve ṭava ḳoyup ḳaynadurlar. [21/9b]

(21 numaralı kıt'a, 9. beyit, ikinci mısra)

Ā/A/ʿĀ/ʿA

Āb: Ṣu [3/3a]

Ābdān: Ḳavuḳ. Her bir ḥayvānda olur. Ṣu duracaḳ bir yirdür. Ṣuluḳ daḫı dirler. [10/3b]

Āb-gīne: Ṣırça. Ṣol berrāḳ şīşedür ki andan şīşe ve ḳandīl ve cām yaparlar. [5/2a]

Āb-gīr: Türkī'de göl dirler. Meṣelā çuḳurlarda yıġılup cemʿ ü ḥabs olan ṣudur. Ol yirlere daḫı göl dirler. [27/44b]

Āb-ı revan: Türkī'de aḳarṣu dimekdür. [19/12b]

Ābile: Türkī'de ten ḳabarcıġı dirler. Meṣelā insānuñ baʿżı ʿużvunda yā elinde yā ayaġı ayaġı tabanında veyā ġayri yirinde peydā olup çıḳan ḳabarcuġa dirler. [27/47a]

Ābisten: Türkī'de yüklü dinür. Yaʿnī yüklü ʿavratdur ki ḳarnında veledini getürür. [27/49a]

Āferīnende: Türkī'de yaradıcı dimekdür. [14/3a]

Āġişten: Türkī'de ışlamaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī bir nesneʾi ṣu ile ışlamaġa dirler. [24/7a]

Āġūş: Ḳucaḳ. Meṣelā kişinüñ iki ḳolların çevirüp iḥāṭa eyledügi miḳdāra bir ḳucaḳ dirler. [25/3b]

Āhār: Ḫaşıl. Ṣol çeşiddür ki boyacılar ve cullāhlar bize ve iplige ṣaçarlar. [27/89b]

Āhek: Türkī'de alçı dirler ki kireç envāʿındandur. [17/1a]

Āhen: Türkī'de timür dirler ki maʿādinden bir maʿdendür. [6/2b]

Āhençe: Çember. Çulḥalar ālātından bir uzun timurdur ki biz ṭoḳurken bizi anuñla destgāh üzerinde gererler. Biz üzerinde yay gibi ṭurur. Baʿżılar bir elif daḫı ziyāde idüp çembar dirler. [22/4a]

Āhenger: Demürci. Meṣelā demür işleyici ādeme dirler. [12/1b]

Āheste: Yap yap (yavaş yavaş) [27/59b]

Aḫker: Türkī'de köz dirler. Yaʿnī odun ve kömür yanduḳdan ṣoñra ḥāsıl olan ḳırmızı ḳordur. Zelek daḫı dinür. [18/3b]

Āhū: Türkī'de geyik dinür. [25/5b]

Ājeḫ: Türkī'de sigil dirler bir ʿilletdür gövdede ve elde ve ayaḳda çıkar. [12/13b]

Ājeng: Ḳaşda alında çīn. Meṣelā ḳaşda ve alında ve yüzde buruşuḳ ve büklüm geh çoḳ yaşamaḳdan olsun ġażab vaḳtinde olsun ġuṣṣadan olsun. [27/107a]

ʿAlefzār: Otlu yir yaʿnī otı olan yir çayır ve ḳaṣīl gibi. [15/5a]

Āleh: Türkī'de ṭavşancıl didükleri yırtıcı ḳuşdur ki yırtıcılaruñ seyyididür dirler. [17/7a]

ʿAlem: 1. Bir şehr adıdur. 2. Türkī'de ʿalāmet maʿnāsınadur ki ḳaftan omuzına ve yeñ aġzına iderler. [27/96a]

Alp u nīv: Bahadır. Luġat-i Türkmanī'de pehlivān ve şecīʿ maʿnāsınadur. [12/11b]

Ālū: Erik Türkī'dür. Bu daḫı bir mīvedür. [17/6a]

Āmāde: Türkī'de yaraḳlamış dirler. Meṣelā ḥāżır ve müheyyā olmış dimekdür. [13/4a]

Āmās: Türkī'de gevdede şişdür yaʿnī gevdede olan şişe dirler. [27/47a]

Āmīḫten: Türkī'de ḳarışmaḳ dinür. [3/6a]

Āmūn: Buḫārā cānibinde bir ovaya dirler. Yaʿnī Buḫārā semtinde bir ṣaḥrānuñ ismi Āmūn imişdür. [27/116a]

Ān ki şod nīk ü rāst u-rā çi bāk: Ol ki oldı eyü vü ṭoġrı aña ne ḳorḳu [23/6]

Ān cā bü-ber: Anda ilet. Türkī'de ilet dimekdür. Borden'den emirdür. [6/6b]

Ān sū: Türkī'de öte dinür. Yaʿnī ol ṭarafa ve ol cānibe dimek olur. [6/5a]

Ārām: Türkī'de dölenmek dimekdür. Yaʿnī rāḥat olup diñlenmek ve sākin olup ḥareket itmemek maʿnāsınadur. [12/2b]

Ārāste: Bezenmiş ve düzülmüş ve ḥāżırlanmış dimekdür. [8/1b]

Ārāyiş ü zīver: Bezek. ʿAvratlar bezendügi cevāhir ve sāʾir zīnet içün ve altun gümüş gibi nesneye dirler ki bir şeyʾi naḳş idüp bezedükleri şeyʾdür ṣanʿatuñ ismidür. [12/2b]

Ārd: Türkī'de un dirler ki andan etmek yaparlar. [1/5a]

Ārī: Türkī'de evet ve belī dinür. Edāt-ı icābdur. [27/24b]

Ārīş: Türkī'de bilek dirler. Elde dirsege varınca olan yirdür. [12/4a]

Ārūġ: Türkī'de gegirmek dirler. Yaʿnī ṭaʿāmı çoḳ yimekden ḥāṣıl olan gegirmege dirler. [27/40a]

Āsā: Esnemek [27/19a]

Āsān: Türkī'de geñez dirler ki güç anuñ ḫilāfıdur. Yaʿnī ḳolay didükleridür. [6/3a]

Āsīb: Ṭoḳuşmaḳ. Meṣelā iki kişi biri birine mülāḳāt itdükleri vāḳit gögüs gögüse ṭoḳuşmaġa dirler. [25/8a]

Āsitān: Eşik Türkī'dür ḳapuların eşiklerine dirler. [10/5b]

Āsiyā: Degirmen. Üç nevʿdür. Biri şu degirmenidür şuyuñ ceryanıyla döner. Bir nevʿi daḫı at degirmenidür ki at ve eşek ḳoşup dönderürler. Bir nevʿi yil degirmenidür ki rūzgāruñ esmesiyle döner. [2/10b]

Āstīn: Türkī'de yeñ dirler. Yaʿnī göñlek ve ḳaftan yeñlerine dinür. [2/2a]

Āsumān: Gök Türkī'dür ki yirüñ muḳabilidür. [1/6a]

Āşinā: Biliş dirler ki bī-gānenüñ muḳābilidür. [2/5b]

Āşiyān: Yuva. Meṣelā ḳuşlar üzerinde yapup içinde yavrı ḥāṣıl iderler. [10/4b]

Āştī: Barışmaḳ Türkī'dür yaʿnī iki ḫasım biribiriyle barışmaḳ gibi. [3/6a]

Āşūb: Türkī'de ürki dirler. Meşelā fitne ve ġavġa ve il ve memleket birbirine ḳarışup girişmek gibi. [25/8a]

Āteş: Türkī'de od dirler. [3/3a]

Āteş-zene: Çaḳmaḳ. Şol timürdür ki anuñla ṭaşa urup āteş çıḳarurlar. [27/21b]

Āverden: Türkī'de getürmek maʿnāsınadur. [27/17a]

Āvīẖte: Aşılan yaʿnī aşılmış nesneye dirler. [27/34b]

Āyīn: Töre. ʿĀdet maʿnāsınadur. Meşelā filān vilāyetüñ ʿādeti şöyledür böyledür diyecek yirde filān vilāyetüñ ʿādeti töresi şöyledür ve böyledür dirler. [20/2b]

Āz: Ḥırṣ. İnsāna ṣıfat olur. Meşelā bir nesneye diş bilemek ve anı cānla istemek ve ḥarīṣ olup ṭamaʿ itmek gibi. [16/10b]

Āẕer: Türkī'de od dirler ve āteş daḫı dirler. [18/3b]

B

Bād: Yil [3/3a]

Bādbān: Yelken. Gemi yelkenine dirler. [27/5a]

Bād-bīzen/ bād-zen: Türkī'de yelpeze bā'dan ṣoñra bir elif getürüp yelpāze daḫı dirler. Yaz günlerinde īrād-ı bād-ı hevāya bir āletdür. [27/37a]

Bāde: Süci Türkī'dür. Sekerātdan şarāb didükleri ḥarām şeyʾdür. [5/1a]

Bād-kend: Ṭaşaġı dabbe. Meşelā ḥāyası dabbe olan ādeme dirler. [21/5a]

Bāften: Türkī'de örmek dinür. Meşelā ip örmek ve ṭoḳımaḳ maʿnāsına daḫı gelür. [9/3b]

Baġal: Türkī'de ḳoltuḳ dirler. [15/4a]

Baġaltāḳ: Tekele. Meşelā ḳoltuḳ altında ipliklenen ʿAcem kisvelerinden bir nevʿi ḳaftandur. Bu diyārlarda maʿṣūmlara yaparlar gögüslük dirler. [27/108a]

Bahār: İlk yaz didükleri faṣldur. Evvel-i bahār daḫı dirler. [13/2a]

Bā-heme Perverdigār hest nigehbān: Ḳamuyı besleyici vü şaḳlayıcıdur [19/19]

Baḫsīden: Türkī'de zebūn olmaḳ dinür. Yaʿnī ṭarılġanmaḳ ve yürek yanup yaḳılmaḳ ve erimek gibi. Bunlaruñ lüzūmından olan zebūnluḳ ile zebūn olmak. [27/129a]

Baḫter: Gün batduġı yir. Meṣelā gün ṭolanup batduġı yir dimekdür. [12/10b]

Baḫye: Türkī'de nigende dirler. Yaʿni tegele gibi olan dikişe ve derziler ḳaftanlara yol dikdükleri dikişi gibi. [27/65b]

Bālā: 1. Türkī'de boy dirler. Yaʿnī her nesnenüñ ḳadd u ḳāmetine bālā dinür. [12/5a] 2. Yüce yaʿnī yüksek dimekdür. [27/62a]

Bālāter: Yuḳarlıġa yaʿnī yuḳaruraḳ dimekdür. Meṣelā ziyāde yuḳaru maʿnāsınadur. [12/5a]

Bām: 1. Ṭañ dirler ki ṣabāh vaḳtidür. Meṣelā fecr-i ṣādıḳ ile ṭulūʿ-ı şemsüñ mā-beyninde mürur iden zamāndan ʿibāretdür. [2/7b] 2. Ṭam Türkī'dür. Aşılda ev üstidür eve ıṭlāḳ olınur. [5/6a]

Bā-meze: Türkī'de ṭatlu dirler. [27/37b]

Bār: 1. Aġaç maḥṣūlı. Yaʿnī aġaç üzerinde ḥāṣıl olan mīveye dirler. [23/2a] 2. Yük. Meṣelā deveye ve ḳaṭıra yüklenen yük gibi. 3. Yol [23/5a]

Bārān: Yaġmur. Gökden yaġan ḳaṭarāta dirler. [1/6b]

Bārdān: Türkī'de ḳap ḳacaḳ dimekdür. Meṣelā ṣaḥan ṭencere ṭava tepsi baḳır çömlek balta bıçaḳ ve buña beñzer ne var ise dimekdür. [27/32a]

Bārendegī: Ḳay. Meṣelā yaġarlıḳ ve yaġış ve yaġmur maʿnāsınadur. [27/53b]

Bāşe: Atmaca Türkī'dür. Sibāʿ-ı ṭuyūr envāʿından bir nevʿi ḳuşdur. Ḳolda gezdirüp taʿlīm ile avladurlar. [17/7a]

Baṭ: Türkī'de ḳaz dirler meşhūr ḳuşdur. [10/4a]

Baṭar: İvmek sevinmekle Türkī ʿibāretdür. Yaʿnī ḳatı ziyāde sevinüp şād olmaġa dirler. [17/8a]

Bāz: 1. Ḳulaç yaʿnī iki ḳollarını ṣağına ve ṣoluna açup uzatsalar arasına bir ḳulaç dirler. [16/2b], 2. Ṭoġan. Envāʿ-ı sibāʿdandur ḳolda gezdürüp taʿlīm ile av avladurlar. [17/7a]

Bāzgūne: Türkī'de ʿaksine dirler. Yaʿnī tersine didükleri muġallaṭadur. [8/2a]

Bāzī: Türkī'de oyun dirler. Meṣelā oyun oyanaduḳları oyunuñ ismidür. [16/7a]

Bāzū: Ḳol yaʿnī elüñ dirsekden omuza varınca olan yire dirler. [16/2b]

Be-bāliş nihāden ser: Yaṣduġa baş ḳomaḳdur ki yaṣduġı yaṣdanmaḳ [24/3b]

Beçe: Türkī'de yavrı dirler. [10/4b]

Bed-endīş: Ḥasūd yaʿnī ḥased idici ādeme dirler ki bir kimesnenüñ mālınuñ zevālin isteyüp aña yavız ṣanıya. [20/1b]

Bed-fūz: Türkī'de aġız çevresine dirler. [27/8a]

Bedrūd kerd: Vedāʿ itdi. Yaʿnī sefere gitdükde Tañrıya ışmarlamaḳ gibi. [27/88a]

Be-ġerīden: Türkī'de ıñranmak dirler. Meṣelā ġadab ile ḳaḳıyup gümrenüp gürüldemege dirler. [24/5b]

Be-heme tu nīguyī kon be-tu pend īnek ez-men: Ḳamuya sen eylik eyle saña ögüt işte benden [15/7]

Behmen: Orta ḳış ayı Türkī'dür fuṣūl-ı erbaʿanuñ biridür ki ḳış faṣlıdur. Üç aydur. Birine āzer-dey ve ikincisine behmen ve üçüncisine isfendār dirler. [27/119b]

Beẖnū: Ildırım. Gökyüzünde vāḳiʿ olan şedīd ve mehīb ṣūretdür ki āteş gibi yire iner ve rāst geldügi şeyʾi yaḳar ve yıḳar ve helāk ider. [19/4a]

Behrām: Mirrīẖ. Felek-i ẖāmisde bir kevkebüñ ismidür. [12/10a]

Behre: Ülü. Pay u naṣīb maʿnāsınadur. [10/3a]

Belẖam/felāẖan: Türkī'de ṣapan dirler ki ipden yaparlar ve anuñla ṭaş atarlar. [27/61b]

Belmerīş: Ṣaḳalı ḳaba. Meṣelā ṣaḳalında ḳılı çoḳ olup ṣaḳalı ṣıḳ olana dirler. [21/5b]

Bend: Türkī'de baġ dirler ki meṣelā bir nesnenüñ ucını bağladuḳları bağdur. [22/6b]

Bende: Ḳul maʿnāsınadur. Muṭlaḳa esīre dirler erkek olsun dişi olsun. [5/1b]

Bendegī: Türkī'de ḳulluḳ dimekdür. [27/53a]

Beng: Maṣlıḳ. Şol şeyʾdür ki anı baʿżı eşḫāṣ ekl idüp bengi ve sersem olur. Bir otuñ yapraġıdur. [27/14b]

Ber: 1.Türkī'de gögüs maʿnāsınadur. [6/1b] 2. Türkī'de yemiş dirler. Meṣelā aġaçlarda ḥāṣıl olan mīvedür. [12/6a]

Be-rāh-ı edeb bi-rev: Edeb yolına yüri. [11/4b]

Ber-baṭ: Ber gögüs maʿnāsına ve baṭ ḳaz ḳuşına dirler. Bi-ḥasebi't-terkīb ḳaz gögsi dimekdür. Aña müşabih olmaġla tesmīye olındı. Aṣlı kesr-i rā-ı mühmele ile yaʿnī iżāfet ile taḫfīf ḳaṣd itmekle teskīn-i rā olındı. Türkī'de ḳopuz dirler. [1/9b]

Ber-bend: Türkī'de kāf'la mīm'üñ żammeleriyle gömüldürük dirler. Sīne-bend daḫı dirler. [5/3a]

Berce: Ḳalġı Türkī'dür. Yaʿnī ḳalġıyup ṣıçramaġa emr eylemekdür. [16/7b]

Ber-dāşten: Türkī'de götürmek maʿnāsınadur. Meṣelā yuḳaru götürmek ve ḳaldurmaġa yaʿnī ḳaldurmaġa dinür. [9/7b]

Berde: Türkī'de ḳaravaş dinür. [12/8b]

Bere: Ḳuzu [11/1b]

Berf: Türkī'de ḳar dirler ḳış eyyāmında gökden yaġar beyāż nesnedür. [11/1a]

Berg: Yapraḳ. Aġaç yapraġı ve sāʾir otlaruñ yapraġına dirler. [23/2a]

Bergüstüvān: Türkī'de at ṭonı dirler. Meṣelā at üzerine urılan bisāṭ ve raḫt ve sāz ve seleb ve ālāt gibi. [27/57a]

Berḫ: Türkī'de biraz dimekdür. Yaʿnī bir miḳdār şeyʾe dinür. [27/85b]

Berṭala: Türkī'de börk dirler. [27/124a]

Berzger: Ekinci yaʿnī çiftçi dimekdür. [3/5a]

Bes: Türkī'de yiter dimekdür. [27/54a]

Beste: Türkī'de bağlu dimekdür. [8/4a]

Be-tu bihterān ki rehī şevī be-büzürk-i dīn bi-hil īn ü ān: Saña yigrek ol ki ḳul olasın din ulusına ḳo bunı anı [10/6]

Be-tu pend īnek ez-men: Saña ögüt işte benden [15/7a]

Bevş: Türkī'de keşret dirler. Yaʿnī cemʿ-i Zeyd u Bekr u Bişr. Meşelā çoḳluḳ ādeme dirler ki bir yire cemʿ olmış ola. Ol cemʿiyyete dirler. [27/102b]

Bezġ: Türkī'de şu bendi dirler. Meşelā şulara ve degirmenler içün yapduḳları bendlere dirler. [27/16a]

Bi'grīḫten: Ḳaçmaḳ [27/17b]

Bi'hrāş: Ḳuşmaḳ maʿnāsınadur. Türkī'de ḳuş dimekdür. [8/5b]

Bi'rhīd ān-kes ki şüd hirāsān: Ḳurtuldı o kimse k'oldı ḳorḳaḳ. [7/9]

Bi'şmār: Şay lafẓı yaʿnī aḳçeyi yāḫūd sāʾir sayılacaḳ nesneʾi şaymaġa emrdür. [8/8b]

Bi'trāş: Türkī'de yon dirler. Meşelā bir şeyʾi yonmaḳ ve ḳazımaḳ gibi. Ve baş tıraş eylemek gibi. [8/5b]

Bi-bāz: Oyun oynamaġa emr eylemekdür. [16/7b]

Bi-çer: Otla yaʿnī otlamaġa emr itmekdür. [27/46a]

Bi-çīden: Dirmek. Meşelā mīve ve çiçek ve emşālini dirüp devşürmege dirler. [9/3b]

Bīd: Türkī'de sögüt dirler bir aġaçdur. [27/68a]

Bīdār: Uyanıḳ [27/89a]

Bī-dest: Elsüz [12/12a]

Bi-direv: Türkī'de biç dimekdür. Meşelā ekini biçmege emr eylemekdür. [3/5b]

Bidist: Türkī'de ḳarış dirler ki serçe parmaġla baş parmaġuñ arasıdur. Ḳaçan ol iki parmaġı açup bir nesne üzerine uzadup ölçseler bir ḳarış olur. [16/2a]

Bigāne: Yad. Yabancı didüklerinden ʿibāretdür [2/5b]

Bi-gerdīden: Türkī'de dönmek maʿnāsınadur. [9/5]

Bi-gū: Söyle. [2/1a]

Bi-güyem be-tu goftenīhā tu bi'nyūş: Diyeyin saña diyecekler sen işit [25/11]

Bih ez-cān'est īn goftār eger mī-konī bāver: Bu söz yeg durur cāndan ger iderseñ inanmak [24/8]

Bih: Ayva meşhūr mīvedür. [27/48a]

Bīḫ: Kök. Yaʿnī aġaçlaruñ ve otlaruñ ve sāʾir her şeyʾüñ köküne dirler. [23/2b]

Bi-ḫᵛān bi-kūş şeb u rūz hem-çü gāv me-bāş: Oḳı dürüş gice gündüz ṣığırlayın olma [3/7]

Bi-ḫur: Türkī'de al dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi ṣatun almaġa emr eylemekdür. [3/4a]

Bihişt: Uçmaḳ cennet dimekdür āḫiretde muʾminlere cāy-ı āsāyiş olacaḳ yirdür. [26/1a]

Bī-hūde: Fāʾidesüz bir ʿabeṣ nesneye dinür. [1/8a]

Bī-hūş: Ögi gitmiş Türkī'dür ki ʿaḳluñ eṣerinden bir ḥāletdür. [25/7b]

Bi-kār: Türkī'de ek dimekdür. Yaʿnī ekin ekmege emr eylemekdür. [3/5b]

Bi-ken: Ḳopar [8/5b]

Bi-keş: Türkī'de çek dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi çekmege emr itmekdür. [11/3a]

Bi-kişt: Ekdi. Meṣelā toḫm ekmege dirler. [26/1b]

Bi-kūb: Türkī'de dök dimekdür ve ayaḳ ile çiynemege ve ḳaḳımaġa meṣelā ḳapu ḳaḳımaḳ ve bunuñ emṣāli ʿArabī'de daḳ maʿnasınadur. [3/5b]

Bi-kūş: Dürüş lafẓı Türkī'dür. Yaʿnī çalış ve saʿy eyle dimekdür. [3/7b]

Bi-laġzed: Sürçe kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī ayaġın sürçmesine dirler. Ṭayına lafẓı daḫı Türkī'dür sürçmek maʿnāsınadur. [5/2b]

Bīm: Türkī'de ḳorḳu dirler. [16/9a]

Bīmār: Ṣayru yaʿnī ḫasta olan ādeme dirler. [16/9a]

Bī-meze: Türkī'de ṭatsuz dirler. [27/37b]

Binā-güş: Ḳulaḳ dibi Türkī'dür. Meṣelā ḳulaġuñ yumuşaḳ yirine dirler ve ḳulaġuñ altına dinür. [25/4b]

Bi-nālīden: Türkī'de iñildemek dirler. Yaʿnī iñlemege dirler. [27/29a]

Bīnī: Türkī'de burun dinür. [25/4a]

Bi-niger: Baḳ Türkī'dür. Baḳmaġa emr itmekdür. [16/5a]

Bi-nūş u bi-y-āşām: Yi ve iç. Meṣelā yimege ve içmege emr eylemekdür. [19/8a]

Bi-pūş: Gey. Meṣelā ḳaftan ve sāʾir eṣvāb giymege emr eylemekdür. [19/18a]

Bi-puşān: Geydür. [19/18a]

Bi-rev: Git. [2/1a]

Bi-rī: Ṣıç ṣād-ı mühmelenüñ kesresiyle Türkī'dür. [8/5a]

Bi-sāy: Ez Türkī'dür yaʿnī bir nesneʾi ezmege emr eylemekdür. [16/5b]

Bi-sāz: Eyle Türkī'dür. Yaʿnī filānı şöyle eyle ve böyle eyle diyü emr eyledükleri kelimedür ki naḳīżi eyleme dimekdür. [16/5b]

Bīse: Türkī'de ala dirler bir marażdur ki insānuñ gövdesi alacalanur. ebraş ve ebraṣ dinür. [27/62b]

Bist: Türkī'de yigirmi dirler. [8/7a]

Bi-sūz: Yaḳ Türkī'dür. Yaḳmaġa emr itmekdür. [16/5b]

Bisyār: Çoḳ [8/1b], [16/9b]

Bīş: Artıḳ yāʿnī bir nesnenüñ artup ziyādesine dirler. [21/3b]

Bi-şāş: İşe. Meṣelā bevl itmege emrdür. [8/5a]

Bīşe: Türkī'de meşeyistān dirler. Yaʿnī ormanlıḳ yire dirler. [22/5a]

Bi-şermīden: Türkī'de utanmaḳ maʿnāsınadur. [24/4b]

Bi-şitāb: Türkī'de iv dimekdür. Meṣelā tiz ol ve ʿacele eyle dimek olur. [12/8a]

Bi-tāz: Segirt Türkī'dür. Yaʿnī segirtmege emr itmekdür. [16/6b]

Bīve: Türkī'de ṭul dirler. Meṣelā eri vefāt idüp yāḫūd ṭalāḳ vāḳiʿ olup erinden ayrılan ʿavrata dirler. [19/9a]

Bi-yā: Gel. [2/1a]

Bi-y-efşān: Ṣaç lafẓı Türkī'dür. Meṣelā bir nesneʾi ṣaçmaġa emrdür. [8/5a]

Bi-zen: Ur Türkī'dür. Urmaġa emr itmekdür. [8/5b]

Būd: Türkī'de "idi" dimekdür ki muḳābili yoḳdur ancaḳ māżīsi ne idi ile taʿbīr olınur ve bāḳī müşteḳātına olmaḳ maddesinden taʿbīr olınur. [1/4b]

Bu-ḫusbīden: Türkī'de uyumaḳ maʿnāsına maṣdardur. [24/3a]

Bu-ḫust: Uyḳuda ḫoruldamaḳ yaʿnī uyurken ḫorḫor idüp ḫoruldamaġa dirler. [27/20a]

Būm: Türkī'de bayḳuş dirler yırtıcılardan bir ḳuşdur ekṣer vīrānelerde olur. Gice uçar gündüz gizlenür. [25/1b]

Burāder: Ḳardaş [3/1b]

Būs: Türkī'de öpüş dirler yaʿnī öpmek dirler. Öpmenüñ ismidür. [6/4a]

Bu-şū: Yu Türkī'dür. Meṣelā bir nesneʾi ṣu ile yumaġa emr itmekdür. [27/52b]

Bü'gsüst: Türkī'de üzülmiş ve ḳopmış dimekdür. [14/1b]

Bü'gẕār: Türkī'de ḳo dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi vaz gel ve terk eyle ve geç dimege emr itmekdür. [27/52b]

Bü-bīn: ʿUmūm üzere gör Türkī'dür görmege emr itmekdür. [16/5a]

Bü-bür: Kes. Yaʿnī bir nesneʾi kesmege emr eylemekdür. [19/1b]

Bü-güẕer: Türkī'de geç dirler. Yaʿnī geçmeğe emr eylemekdür. [19/8a]

Bülbüle: Kilindür. Bir ẓarfdur ki içine şarāb ḳorlar. [27/38b]

Bülend: Yüksek [7/8b]

Bü-münkīden: Türkī'de ḳaḳıyup ṭoduldanmaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī bir ādem bir nesneye ḳaḳıyup ve ṭarılup gümürdenmek ve ṣoḳranmaḳ gibi. [24/2b]

Bü-pīç: Ṣar. Meṣelā ipüñ ve iplik veyā panbuḳ gibi nesneleri yumaḳ idüp ṣarmaġa emrdür ve ip bükmege daḫı dirler. [19/7a]

Bürdbār: Yavaş. Meṣelā yavaş olan kişiye dirler yaʿnī ol kişiye dirler ki ġażūb olmaya. [27/91b]

Bürīn: Türkī'de bu daḫı dilim maʿnāsınadur. [27/74b]

Bürüt: Bıyıḳ. Erlerüñ üst ṭudaġınuñ üstünde biten ḳıldur. [21/1a]

Bü-sūden: Türkī'de sürmek maʿnāsınadur. Meṣelā bir nesneʾi bir nesneye sürüp ṣıvamaḳ gibi. [9/2b]

Bü-verzīden: Türkī'de özenmek dirler. Yaʿnī bir şeyʾe özenüp çalışmaḳ dimek olur. [9/1a]

Büzürk: Ulu. Meṣelā rütbede ulu ve celīl ve ʿaẓīm maʿnāsınadur ve cüṣṣede büyük ve kebīr maʿnāsına da gelür. [1/1b]

C

Cāblūs: Türkī'de yaldanmaḳ dirler. Yaʿnī dilkülenüp yaltaḳlanmaḳ dimekdür. [24/1b]

Cāh: Türkī'de manṣıb dinür. [27/1a]

Cāme: Türkī'de ṭon dirler. Yaʿnī insānuñ giydügi ḳaftān ve eṣvāba ıṭlāḳ olınur. Ṭon kelimesi taʿmīm üzeredür. Gerek ḳapama gerek dolama ve entāri ve sādeye şāmildür. [8/4b]

Cāme-ḫˇāb: Döşek. Meṣelā gice üzerinde yatup uyuduḳları yataḳ esbābıdur. [25/3a]

Cān-ı peder: Ata cānı Türkī'dür. Yaʿnī babanuñ cānı dimek olur. [11/4b]

Cārūb: Süpürge. Anuñla ev süpürürler. [27/42b]

Cāy-ı girīz: Ḳaçacaḳ yir [27/12a]

Cāy-ı penāh: Ṣığınacaḳ yir [27/11b]

Cefte: Egilüp ṭolaşmış olsa. [27/81b]

Cehīden: Ḳalḳımaḳ Türkī'dür. Yaʿnī ṣıçrayup ḳalḳımaġa dirler. [16/7a]

Celd: Türkī'de çapük dirler. Meṣelā işe cest u ölçümlenen ādeme dirler. Çālāk daḫı bu maʿnāyadur. [23/3b]

Cenk: Ṣavaş [3/6b]

Cev: Arpa [2/9b]

Cezdere: Ḳaḳırdaḳ. Meṣelā iç yaġını ṭavada eridüp ḳavurduḳdan ṣoñra ḳurıyup ḳalanına ḳaḳırdaḳ dirler. [27/41a]

Cūje: Türkī'de piliç dirler ki yumurṭadan yeñi çıḳmış ṭavuḳ yavrusı dimekdür. [22/1a]

Cūşīd: Türkī'de ḳaynadı dimekdür. ʿArabī'de ġalā maʿnāsınadur ki ġālayāndan ḳaynamaḳ maʿnāsınadur. [5/4b]

Cūy: Türkī'de ırmaḳ maʿnāsınadur yaʿnī ṣuyı olan ırmaġa ve dereye. [7/1b]

Cüvān: Türkī'de yigit dirler. [4/6b]

Ç

Çaġz: 1. Ḳurbaġa [2/3b] 2. Türkī'de içi çirklü çıban dimekdür. Yaʿnī içinde çirk ve iriñ olan çıbana dinür. [27/101a]

Çāh: Türkī'de ḳuyı dirler. Gerek ṣuyı olsun gerek olmasun. [27/1a]

Çāk: Yırtıḳ. Meṣelā bir nesnenüñ yırtığına dirler. [23/1b]

Çaker: Ḳul yaʿnī cāriye maʿnāsına gelür. [12/8b]

Çār: Dörd [8/6a]

Çāş: Çeç Türkī'dür iki bile cīmler ʿAcemī'dür. Ḫırmen yıġınlarına dirler. Meṣelā ḫırmende terekeyi döküp yıġduḳları yıġınlara dirler. [3/5b]

Çehre vü peyker: Ṣurat [12/6b]

Çekre: Türkī'de ṭamla dirler ṣudan ṭamlayan ṭamla gibi. [27/7a]

Çemīn: Sidük ve poḫ [22/2b]

Çend şitābī be-güneh īn revişet tā be-kücā: Niçe iversin yazuġa bu gidişüñ ḳandaya dek [18/6]

Çeng: Türkī'si ālāt-ı sāzdan ḳanun didükleri āletdür. [1/9a]

Çenglūk: Türkī'de eli ayaġı egri olana dirler. [27/109a]

Çep: Ṣol. Yaʿnī ṣol ṭaraf dimekdür ki ṣaġ ṭaraf anuñ muḳābilidür. [22/1b]

Çeraġ: Türkī'de çaḳır dirler. Sibāʿ-ı ṭuyūrdan ṭoġan envāʿındandur. [6/2a]

Çerāgāh: Otlaḳ yaʿnī ṭavar otlayacak yire dirler. [15/5a]

Çerīden: Türkī'de otlamaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī ḥayvānātuñ ot otlamasına dirler. [24/7a], [27/46a]

Çerm: Türkī'de gön dirler ki ḫām ṣığır gönidür. Pā-pūşlar altına dikerler. Taʿrīb idüp cīm yirinde ṣād-ı mühmele ile ṣerm dirler. [18/4b]

Çerz: Çeygik Türkī'dür bir ḳuşcuġazdur çeygik ḳuşı dirler. [27/10b]

Çeşīden: Türkī'de ṭatmaḳ dirler. Meṣelā ṭaʿāmdan bir nesnenüñ ṭadın ṭuzın deñemek içün ṭatmaġa dirler. Çeşni dimekle maʿrūfdur. [24/5a]

Çeşm: Türkī'de göz dirler ki ḥadeḳa ve ḳapaġ ve kirpükden ʿibāretdür. [1/3a]

Çeşme: Türkī'de bıñar dirler. [7/1a]

Çeşn: Türkī'de bayram dinür. [27/14a]

Çi bāşed serdter ez-yaḫ zi-merdüm ḫ̌īşten dīden: N'ola ṣovuġraḳ buzdan kişiden kendüzin görmek [9/9]

Çi: Türkī'de ne dimekdür. [9/9a], [20/1a]

Çil: Türkī'de ḳırḳ dirler. [8/7a]

Çīn: 1.Büklüm. Meṣelā ṣaç büklümi ve iplik büklümi gibi nesnelere dirler. 2. Ve ḥālet-i ġaḍabda kişinüñ alnında peydā olan buruşuġa daḫı Fārsī'de çīn dirler. [19/7a]

Çīne: Ḳuş yemi. Yaʿnī ḳuşlaruñ düşürüp yedügi daneye dirler. [20/1a]

Çi-rā: N'içün [2/1b]

Çīre: Türkī'de yegin dirler. Yaʿnī yüreklü ve cürʾetlü ve ġālib ve çerī vücūd ādeme dirler. [21/2a]

Çirk: 1. Ṣumra. Kemre'den taḳlīb olınmış ḳoḳuşmış murdār nesnelere dirler ve ḳoyun ve deve tersine daḫı dirler. Türkī'de gübre didükleri bunuñ ġalaṭıdur. [22/2a] 2. Kir maʿnāsınadur. Tāzīce yaʿnī ʿArabca vesaḫ dirler. [27/64b]

Çīz: Nesne. Şeyʿ maʿnāsına yaʿnī filān nesne ve filān şeyʾ dirler. [22/1a]

Çīzū: Kirpi. Bir cān-verdür ki yirde gezer. Ḥaşerāt ḳısmındandur derisi başdan başa dikenlüdür. [25/5a]

Çūn: Türkī'de nite dimekdür. [2/1b]

Çūp-sāy: Dörpi bir āletdür ki anuñla aġaç ve sāʾir nesneleri dörpülerler. [19/2b]

Çürpük: Türkī'de hezl dirler. Yaʿnī nükte ve kināye ile söz söylemege dirler. [27/109a]

D/Ḍ

Dabbe: Türkī'de gön bardaḳ dirler. Meṣelā gönden düzüp ve diküp içine ṣu ḳoyup içerler ve ābdest alurlar. Ġālibā maṭara didükleri ṣu ḳabıdur. [27/38b]

Dād: ʿAdl kelimesi Türkī olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur. Ammā aṣlı ʿArabī'dür. Maʿnā-yı Türkī'si her nesneʾi yirlü yirince itmek ve berāber itmek ve cevrüñ żıddına ʿadl dirler ki mürāʿāt-ı ḥaḳḳ eylemekdür. Dirgü ve iḥsān maʿnāsına daḫı gelür. [12/7a]

Dādār: Türkī'de ʿādil dirler. Yaʿnī ʿadl idici dimekdür. [12/7b]

Dāder: Ḳardaş [12/7b]

Dāl: Ḳartal [4/1a]

Dām: 1. Ṭuzaḳ. Bu daḫı ṣayd āletlerindendür. [2/7a] 2. Aġ. İplikden göz göz örerler ve anuñla balıḳ ve ḳuş avlayup dutarlar. [22/6a]

Dāmād: Güyegü. Meṣelā yeñi evlenen ādeme dirler. [27/3b]

Dāmġūl: Türkī'de ur dirler. Żamme-i vāḥide ile. Meṣelā insānuñ ve ḥayvānuñ etiyle derisi arasında yumrı şiş peydā olur iri olur ufaḳ olur ammā elem virmez ve aġrısı olmaz. [27/13a]

Dāmīden: Ṣavurmaḳ. Yaʿnī ḫarman ṣavurmaḳ gibi. [9/4b]

Dārā: Türkī'de ulu sulṭāna dirler. [12/9b]

Dārū: Ot. Yaʿnī otlar ve köklerdür ki eṭıbbā anuñla baʿżı emrāża devā iderler. Keḥḥāllaruñ istiʿmāl itdükleri otlara daḫı ıṭlāḳ olınur. [27/69a]

Dās: Oraḳ Türkī'dür ki anuñla ot ve ekin biçerler. [15/5b]

Dāse: Ḳılçıḳ Türkī'dür ki ekin başında olur. [17/1a]

Dāver: Ḥükm idici. Meṣelā erbāb-ı ḥuḳūḳuñ mā-beyninde ḥükm eyleyene gerek pādişāh gerek vüzerā gerek sāʾir hükkām olsun. [12/9b]

Debīr: Yazıcı. [27/66b]

Ded: Yırtıcı. Meṣelā arslan ve ḳaplan ve pārs ve emṣāli olan yırtıcı ḥayvānāt dimekdür. [27/23b]

Deff: Dumrı [1/9b]

Deh: Türkī'de on dirler ʿaşerātuñ mebdeʾidür. [8/6b]

Dehān: Aġız. Meṣelā ẕī-rūḥ olanuñ cümlesinde olan aġızdur ki buruñ altında olan ʿużuvdur. [10/1a]

Dele: Türkī'de sañsar dirler ki kedi gibi bir ḥayvāndur ṭaġlarda olur. Postından kürk yaparlar. [10/1b]

Dellāle: Yorucı. Yaʿnī muḥtāle olan ʿavrata dirler. Ḥalīmī pevezevenk olan ʿavrata dirler. [27/62b]

Dem: 1. Türkī'de nefes dirler ki insānuñ ve baʿżı ḥayvānuñ teneffüs eyledükçe aġzından ve burnından alup virdügi ṣolmaġa dirler. [19/11b] 2. Körük. Anuñla timürciler ocak üfürürler. [27/60b]

Demdeme: Türkī'de āvāze maʿnāsınadur. Meṣelā ṣīt u ṣadā gibi. [27/129b]

Deme: Dipi. Şol nesnedür ki ḳış eyyāmında rüzgār ḳarı ġāyet şiddetle ṣavurup duman gibi ʿālemi bürür. [11/1a]

Demīden: Türkī'de üfürmek maʿnāsınadur. Meṣelā aġız ile bir nesneʾi üfürmege dirler. [9/4b] Türkī'de sebze ürpermek dirler. Yaʿnī sebze yirden çıḳup bitmege başladuḳda sebze ürperdi dirler. [9/8a]

Dendān: Türkī'de diş dirler. [12/4a]

Denes: Kir ve pas dimekdür. [27/101a]

Der: Türkī'de ḳapu dinür. [2/4a]

Derā: Çañ ol nesnedür ki develerüñ ve ḳatırlaruñ boyunlarına aṣarlar ve çalar sāʿatlerde daḫı olur. Aña ṭas dirler. [2/7b]

Der-āġūş: Kocmaḳ maʿnāsınadur. [25/3b]

Derd: Türkī'de aġrı dirler. [27/34a]

Derd-i zih: Türkī'de oġlan ṭoġurmaḳ zaḥmeti dinür yaʿnī ḫātunlar ṭoġururken çekdükleri zaḥmete dirler ki oġlan burusı dimekle meşhurdur. [27/128a]

Derḫūr: Türkī'de lāyıḳ dinür. [12/2a]

Derīçe: Terece dirler. Yaʿnī pencere ve büyük ḳapular içinde oyup itdükleri küçük ḳapudur. Terece derīçe lafẓınuñ muḥarrefidür. [2/4a]

Deriz: Yiv dirler. Meṣelā göñlekde ve daḫı ḳaftānda olan yive dirler ki dikiş yiridür. [9/6a]

Der-şev be-reh: Gir yola. [12/15b]

Derun: İç. Meṣelā bir nesnenüñ içerüsüne dirler. [27/42a]

Deryā: Türkī'de deñiz dirler. [27/44b]

Der-yāb: Añlamak ile tedārik beyninde Türkī'de ḫoş añlama dimekdür ve tedārik eyle dirler. Yaʿnī fehm eyle ve iyü bil dimekdür. [19/6a]

Dest: Türkī'de el dirler ki ʿużv-ı maʿrūfdur. Ḥaḳīḳatı omuzdan parmaḳlar ucına dekdür. [1/3b]

Deste: Türkī'de ṣap maʿnāsınadur. Balta ve külünk ve her şeyʾüñ ṣapına dirler muṭlaḳ el ṭutacaḳ yire Fārsī'de deste dirler. [8/4a]

Destenbū: Yıylaġıç Türkī'dür. Bir küçük ḳavundur ki yeşil ve ḳızıl ve ṣarı ḫaṭları olur ve güzel rāyiḥası olur. [27/136b]

Dest-i ebrencen: Bilezik. ʿUmūm üzeredür el ve ayaḳ bilezigine dirler. [27/27a]

Deşne: Türkī'de ḫancer dinür. Ālāt-ı ḥarbden iki yüzlü bir āletdür. [5/5a]

Deşt: Türkī'de ova dirler ki yazı ve ḳır didükleri maʿnādur. [17/5b]

Devende: Segirdici [14/4b]

Dey: Ḳış. Füṣūl-ı erbaʿ anuñ biridür. [10/2a]

Dıraḫş: Ildıramaḳ. Güneşüñ ve ayuñ ıldıraduġı gibi. [27/103b]

Dıraḫt: Türkī'de aġaç dirler. [27/50a]

Dırāz: Uzun Türkī'dür ki ḳışanuñ żıddıdur. [16/4b]

Dī: Türkī'de dün dimekdür. Yaʿnī dünki güne dirler. [25/2a]

Dibāc: İbrişim maʿnāsına gelür. [20/6a]

Dīde: Türkī'de göz dirler. [16/5a]

Dīdebān: Türkī'de gözci maʿnāsınadur. Meṣelā bir yiri gözeden ādeme dirler. [27/11a]

Dīden: Türkī'de görmek maʿnāsınadur. [9/9a]

Dīg: Çölmek Türkī'dür. Ṭopraḳdan düzüp içinde aş pişürürler. [5/4a]

Diger: Daḫı. ʿAṭf olan edāvātdandur. [21/7a]

Dilā çend firībed tu-rā ferbih ü şīrīn: Göñül niçe bir aldar seni semiz ü ṭatlu [20/9]

Dil-i mā reft ü mī-ne-y-āmed bāz: Göñlümüz gitdi gelmedi yine [16/12]

Dilīr ü dil-āver: Türkī'de bahadır ve yarar olan kimseye dinür. [12/11b]

Dīr: Türkī'de giç dirler. Meṣelā giç geldüñ diyecek yirde ʿAcem dīr āmedī dirler. [20/5a]

Direfş: Türkī'de biz dirler ki dikiciler ālātındandur. [22/5b]

Direngīden: Türkī'de eglenmek maʿnāsınadur. [24/6a]

Divāl: Ṣırım [21/4a]

Dīvāne/ medhūş: Delü. ʿAḳlı olmayan ādeme dirler. [25/9b]

Dīvçe/zelū: Türkī'de sülük dirler bir siyāh ḳurddur. Ṣularda olur ki ḳan ṣuvarur. [27/52a]

Dīv-fersāy: Uçuḳ ṭutmış. Ṣarʿa didükleri marażdur ki ekṣer ṣıbyānda vāḳiʿ olur. Ṭaşradan oldı dirler. [25/7a]

Dū: İki Türkī'dür. ʿAded-i ṣānīdür. [8/6a]

Dūd: Türkī'de tütün dirler. [1/4b]

Dūde: Türkī'de oba dirler. [27/41b]

Dūdmān: ʿAşīre ve ḳabīle Türkī'de müstaʿmeldur. Yaʿnī ḫışm ve ḳavm ve kişinüñ ṣoy ve etbāʿ u ensāb dimekdür. [27/118b]

Duḫten: Türkī'de dikmek maʿnāsınadur. Yaʿnī dikiş dikmek dirler. [9/6a]

Duḫter: Türkī'de ḳız dirler. [19/14b]

Dūje: Türkī'de butraḳ dirler. Ḳaftāna ve dülbende ve ḳoyun ve ṣıġır yüñine yapışur bir cins dikenlüce otdur. [22/1a]

Dūjīne: Türkī'de bez dirler. İnsānda ve ḥayvānda ġalīz-i ḫılṭdan yumuşaḳ yirlerde et ile deri mā-beyninde şiş gibi peydā olup yumrulanup münʿaḳid olur. [12/13a]

Dūk: Türkī'de ig dirler ki anuñla iplik egirürler. [27/71b]

Dūle: Türkī'de ḳaṣırġa dirler. Şol rüzgārdır ki çevrile çevrile gökyüzine ḳalḳar gider. [27/5a]

Dūr: Türkī'de ıraḳ dirler. [20/5a]

Dūş: 1. Türkī'de omuz dirler. Yaʿnī arḳa kemügiyle ḳol kemügi cemʿ olduġı yirdür. [1/4a] 2. Dün gice [25/2b]

Dūşāb: Türkī'de bekmez dirler. Üzüm ṣuyından ve ḫurma ṣuyından pişürürler. [27/6b]

Dūşāḫa: Duşaḳ Türkī'dür. Ol nesnedür ki atlaruñ öñ ayaḳlarına bend iderler ḳaçmasun diyü gövdesine daḫı dirler. [27/127b]

Dūşīze: Bikr ḳız ki henüz ere varmamış ola. [27/61a]

Dūzaḫ: Türkī'de ṭamu dirler ki āḫirinde müşriklere neʿūẕu bi'llāh cāy-ı ʿiḳāb olacaḳdur. [26/1b]

Düm: Ḳuyruḳ Türkī'dür ḥayvānātuñ ḳuyruḳları gibi. [21/4a]

Dü-müy: Ḳırġıl. Meṣelā ṣaḳalına beyāż ḳıl ḳarışup nıṣfı aḳ ve nıṣfı ḳara yaʿnī ḳarışıḳ ṣaḳallı olan ādeme dinür. [4/7a]

Dünbe: Türkī'de ḳuyruḳ dirler. [27/65a]

Dünbel: Türkī'de çıban dirler. İnsānuñ vücūdında ḥāṣıl olup şişüp çıḳar bir marażdur. [12/13b]

Dürūġ: Yalan [27/40b]

Dürüst: Bütün yaʿnī ḳırıḳ ve meksūr olmayan nesneʾe dirler ki ṣaġ ve bütün ola. [27/20b]

Dürüşt: İri ve taṣlaḳ olan nesneye ıṭlāḳ olınur. [7/5b]

Düşnām: Türkī'de sögmek maʿnāsınadur. [17/5a]

Düşvār: Türkī'de güç maʿnāsınadur ki ḳolay anuñ naḳīżidür. [6/3a]

Düzd: Türkī'de uġrı dirler. Meṣelā ḫırsuz didükleri ādeme dinür. [27/34b]

E

Ebr: Türkī'de bulut dirler. [1/6b]

Ebrū: Ḳaş dirler ki alnuñ alt yanında olan ʿużūvdur [3/1a]

Edīm: Türkī'de ṣaḫtiyān dirler. Meṣelā ol reng-āmīz deridür ki andan mest ve pā-pūş ve çizme yaparlar. [18/4a]

Efrāşten: Türkī'de ḳaldurmaḳ maʿnāsınadur. [9/7a]

Efsār: Türkī'de yular dirler ki atuñ ve ḳaṭıruñ başına ṭaḳarlar. [5/3a]

Efser: Tāc. Pādişāhlar başlarına giyerler. [23/5b]

Ejdif: Türkī'de alıç dirler. Ṭaġ mīveleridür. [27/67b]

Ekīden: Ṭıḳmaḳ yaʿnī bir nesneyi bir nesnenüñ içine ḳoyup ṭıḳmaġa dirler. [15/3b]

Eknūn u kunūn: Şimdi [27/56b]

Enār: Nar meşhūr mīvedür. Bunuñ daḫı envāʿı olur. İyüsi lifan narıdur ve emlisidür. [17/6b]

Enbān: Ṭaġarcıḳ Türkī'dür. Meşinden düzdükleri ẓarfdur. [19/16b]

Enbāz: Ortaḳ [16/11b]

Enbūh: Ġalebe Türkī'dür. Yaʿnī çoḳluḳ ve ḳalabalıḳ dimekdür. [27/23a]

Enbür: Türkī'de ḳışac didükleri āletdür ki timürciler ıssı timüri anuñla āteşden çıḳarurlar. [19/1b]

Encām: Türkī'de ṣoñ dirler. Meṣelā bir nesnenüñ ṣoñuna ve āḫirine dirler. [17/5a]

Encūġ/ āteşdān: Türkī'de ocak dimekdür ki içinde āteş yakarlar. [27/55b]

Encümen: Türkī'de dernek dirler. [27/49a]

Endāḫten: Türkī'de atmaḳ maʿnāsınadur. Meṣelā oḳ atmaḳ ve emṣāli nesneleri atmaḳ gibi maṣdardur. [7/2a]

Endek: Türkī'de az dirler ki naḳīżi çoḳdur. [16/9b]

Enderūn ā ger şināsī verne mī-mān der-birūn: İçerü gel añlar iseñ yoḫsa ḳalġıl ṭaşrada [8/9]

Enderz: Türkī'de ışmarlamaḳ dirler yaʿnī bir nesneʾi bir kimseye ışmarlamaġa dinür. [27/97a]

Engāşten: Türkī'de sezmek maʿnāsınadur. [9/7a]

Engiliyūn: İncīl Türkī'dür. Tersālar içinde bir muʿteber kitābuñ adıdur ki Ḥażret-i ʿİsā ʿaleyhi's-selāma nāzil olmışdur. [26/2a]

Engişt: Türkī'de kömür dirler ki ḳış eyyāmında manḳalda yaḳarlar. Odundan ḥāṣıl olur. [18/3b]

Engübīn: Türkī'de bal dirler. [4/4b]

Engüjed: Ḳaṣnı Türkī'dür. Bir aġacuñ pusıdur. Aġır rāyiḥası olur. [27/23a]

Engüşt: Türkī'de parmaḳ dinür. Taʿmīmen cümle parmaḳlara ıṭlāḳ olınur. [7/6b]

Engüşterī: Yüzük. Meṣelā parmaḳda olan yüzüge dirler. [27/25b]

Enkür: Türkī'de üzüm dirler. [17/6a]

Erc: Gergedan. Yırtıcılardan bir mehīb cān-ver imiş. Alnında öküz boynuzı gibi bir boynuzı var imiş fili ṣancar imiş. [27/67a]

Erjeng: Mānī kitābı Türkī'dür. Mānī bir meşhūr naḳḳāşuñ ismidür. Diyār-ı Çīn'de peyġamberlik daʿvāsın eyledi dirler. Anuñ naḳşı yazılduġı kitāba Türkī'de Mānī kitābı dirler. [17/2b]

Erre: Türkī'de bıçḳu dirler. Neccār ālātındandur anuñla taḫta biçerler ve aġaç keserler. [27/7b]

Erzān: Ucuz [19/14b]

Erzen: Ṭaru dirler ki andan boza yaparlar. [2/9a]

Erzīz: Türkī'de ḳalay dirler ki anuñla ḳab kalaylarlar. [6/3a]

Esb: Türkī'de at maʿnāsınadur. İsm-i cinsdür [1/7b]

Ester: Türkī'de ḳatır dirler ki anası ḳışraḳdur. Eşege çeküp andan ḥāṣıl olur. [1/7a]

Eşk: Türkī'de göz yaşı dinür. [3/3b]

Eyvān: Çardaḳ maʿnāsınadur. [19/10b]

Ez-çi: Türkī'de neden dimekdür. [2/1b]

Ez-dür bih: Eyü incüden [4/8a]

Ez-men sitān: Benden al. [4/8a]

Ez-yaḫ: Türkī'de buzdan dimekdür. [9/9a]

F

Faḫfere: Küflü etmek. Meṣelā küflenmiş etmege dirler. [27/7a]

Fāḫte: Türkī'de ügeyik dirler bir ḳuşdur. İnsāna mūnisdür evlerde gügercin gibi yavrı ḥāṣıl ider ve dişisi veya erkegi ölse bir daḫı olınca ġayrisi ile çiftlenmez imiş. Bāḳī ʿömrini fiġān ile geçürür imiş. [10/4a]

Fām/gūne: Türkī'de gibi maʿnāsınadur. Renklere delālet ider bir luġatdur kelimenüñ āḫirinde getürürler. [27/84a]

Fer: Revnaḳ Türkī'dür. Meṣelā bir nesnenüñ tamām-ı mertebe gözlenüp ṭarāvet-yāb olmasına dirler. [21/7a]

Feraḫc: Türkī'de çepel (kirli) dirler. [26/3a]

Ferḫāl: Ṣarḳuḳ, örülü ve ḳıvırcıḳ olmayup ṣarḳan ṣaç dimekdür. [4/5b]

Ferḫande/ ferruḫ: Türkī'de ikisi bile ḳutlu maʿnāsınadur. Yaʿnī mübārek dimekdür. [14/2a]

Ferḫār: Türkistān'da bir şehrüñ adıdur ve hem daḫı bir büt-ḫānenüñ adıdur. Dirler ki anda güzel cāriyeler ṭurup ol bütlere ḫidmet iderler yitmişden eksük olmaz. Her biri hüsn ü cemālde bī-naẓīrdür. Şöyle ki birisine bir miḳdār taġayyur vāḳiʿ olsa anı giderüp yirine bir aʿlāsın getürürler. Bir kimesne büt-ḫāneye gelüp ṣanemlere secde eylese ẕikr olınan cāriyelerden her ḳanġısına iltifāt eylese fi'l-ḥāl ol cāriye anuñ ḥalvetine varup murādın ḥāṣıl idüp ecr ü ṣevābın zuʿmlarınca ol bütlere īṣār u niṣār iderler. [4/5b]

Ferheng: Edeb [25/9a]

Ferih/firih: Bezek [27/122a]

Fermān ber u der-şev be-reh ü rāst-rev īder: Buyruḳ ṭut u gir yola vü ṭoġrı yüri dāʾim [12/15]

Fersūden: Türkī'de bozulup eskimek maʿnāsınadur. [27/127a]

Fertūt: Bunamış Türkī'dür yaʿnī çoḳ yaşamış ḳocaya dirler. [4/7a]

Feryād-res: Yetiş ḳalmışlara. Yaʿnī bir durumunda buñ deminde meded irişici kimesneye dirler. [27/54b]

Ferzāne: Türkī'de ulu dimekdür. Yaʿnī ulu kişi ve ṣāḥib-i ḥikmet ve ehl-i dāniş ve muʿteber kişiye dinür. [27/131b]

Ferzend: Türkī'de oġul dirler. [27/3a]

Fesāne: Türkī'de meṣel didükleri muġallaṭa ve avurd ṣavurur olan ḳışṣaya dirler. [15/1b]

Fihrist: Kitābuñ evveli. Şol żābıṭa-i icmālidür ki kitābuñ evvelinde yazarlar. Tā kim bāblardan aramaḳ āsān ola. [27/80a]

Fikenden: Türkī'de bıraḳmaḳ maʿnāsınadur. [7/2a]

Fiker: Şol ḳızıllıġa dirler ki ʿavratlar yüzlerine sürerler. Ḳızılca dinür muḥassenātdur. [8/2a]

Filīve: Seme yaʿnī ʿaḳlı eksik ve sersem olana dinür. [11/3b]

Fincā: Türkī'de gerinmek dirler. [24/6b]

Firāḫ: Giñiş. Yaʿnī bol dimekdür ki ḫilāfı ṭardur. [27/44a]

Firāvān: Türkī'de bol dirler. Yaʿnī çoḳ ve vāfir didükleri edādur. [16/10a]

Firāz: Türkī'de yoḳuş dirler ki naḳīżi enişdür . [7/8a]

Firīb: Türkī'de aldamaḳ dinür dinmiş. [24/1a]

Firībīden: Türkī'de aldanmaḳ maʿnāsınadur. [24/1a]

Firih: Oldı hem bir işde artuḳlıḳ. Yaʿnī bir işde ziyādelik dimekdür. [27/122b]

Fisān: Bilegü. Yaʿnī ustura ve bıçaḳ bilecek bilegü ṭaşına dirler. [15/1b]

Fişānden: Ṣaçmaḳ yaʿnī toḫm ṣaçmaḳ gibi ve bunuñ emsāli gibi. [15/2a]

Fitrāk: Türkī'de terki dirler egerüñ iki etrāfından baġladuḳları ḳayışlar ve taşmalardur. [5/3b]

Füle: Türkī'de aġuz dirler. Meṣelā süd aġuzı didükleri nesnedür ki her bir dişi ṭoġıracaḳ eñ evvel çıḳan süddür. [10/1a]

Fürū: Türkī'de aşaġa dirler alçaḳ maʿnāsına daḫı gelür. [7/2a]

Fürūġ: Şuʿle Türkī'dür. Yaʿnī güneş ve ay şuʿlesine ve aydınlıġına dirler. [27/104a]

Fürūḫten: Ṣatmaḳ Türkī'dür ki ḫilāfı ṣatun almaḳdur. [3/4a]

Fürū-māye: Ol kim ola aṣlı alçaḳ meṣelā ol kişi kim aṣlı alçaḳ ola. Yaʿnī ḥaseb ü nesebine nā-cins ḳarışmış ola. [13/3b]

Füsūs: Türkī'de ḥayf eylemek dinür ve ṭenz ve teşnīʿ ve masḫaralıġa almaġa dirler. Hezl ve bī-hūde söz söylemek daḫı bu maʿnāyadur. [27/100a]

Füsürden: Ṭoñmaḳ yaʿnī ṣovuḳdan ṭoñmaġa dirler. [15/2b]

Füşürden: Ṣıḳmaḳ. Meṣelā bir nesneyi mengenede veyāḫud buñı ālātla ṣıḳmaġa. [15/2b]

G/Ġ

Gāf/şigāf: Türkī'de yarıḳ dinür. Yaʿnī aġaç ve taḫta yarıġına ve sāʾir yarıḳlara dirler. [23/4a]

Gāh: Vaḳt yaʿnī zamān maʿnāsına. [27/131b]

Ġajġajān: Sürtüni sürtüni Türkī'dür. Yaʿnī mekleyü mekleyü yürümege dirler. [27/118a]

Ġalle: Türkī'de taḫıl dirler. Ḫarmanda ḥāṣıl olan terekedür ki gerek buġday gerek arpa olsun. [11/2a]

Ġalmelīc: Ḳıcıḳ. Meṣelā gövdenüñ ḳıcıḳlanmasına dirler. [27/67a]

Ġalṭīden: Türkī'de yuvalanmaḳ dirler. [24/6b]

Gām: Türkī'de adım dirler. Kişinüñ yürüdügi vaḳitde iki ayaġınuñ arası olan yire dirler. ʿArabī'de ḫaṭve dirler ki mā beyne'l-ḳademeyn gibi. [5/6b]

Ġam-güsār: Mūnis [19/11a]

Ġamnāk: Ġamlu Türkī'dür. Meṣelā ġamı ve ḳasāveti olan kimseye ġamlu dirler. [27/111a]

Gān: Türkī'de cimāʿ maʿnāsınadur. [6/4a]

Ġar: Ḳahpe. Fāḥişe ʿavrata dirler. [27/92b]

Gāv: Öküz. Türkī'de ṣıġır bu maʿnāyadur. [1/7a]

Gāvers: Ṭaru. Envāʿ-ı ḥubūbātdan bir nevʿ dür ki ṣūret ṭarusı dirler. [27/55a]

Gāv-şeng: Ögendire. Bir uzunca aġacuñ başına bir sivrice ekṣer mīḫlarlar biz gibi. Ve anuñla öküzleri sürerler. Çiftçilerde ve ʿarabacılarda olur. Yaʿnī anlar ḳullanurlar. [11/2b]

Gebbī: Türkī'de meymūn dirler bir cān-verdür. [27/26b]

Gec: Kireç. Şol nesnedür ki ṭaşdan yaḳup anuñ ile yapuları yaparlar ve dīvārları sıvarlar. [3/2a]

Gedāy: Yoḫsula dirler. Bay'uñ żıddıdur. [1/2b]

Gehvāre: Türkī'de beşik dirler ki içinde veled yatururlar. [27/70a]

Gej: İpek [20/6a]

Gele: Süri. Ḳoyun ve deve sürisi ve emṣāli gibi. [10/1b]

Gelū: Boġaz [27/52b]

Gencūr: Ḫazīne [27/94a]

Gendīde/gende: Ḳoḳmış. Murdār ḳokulu nesnelerde müstaʿmeldür. [14/1a]

Gendüm: Buġday Türkī'dür envāʿ-ı ḥubūbātdandur. [2/9a]

Ger: Uyuz emrāż-ı sāriyyedendür. [12/13b]

Gerd: Toz. Yaz günlerinde ḳurı ṭopraḳdan ḥāṣıl olup havāya ḳalḳan toz dimek olur. [27/73a]

Gerī: Dönüm. Tarla ve çayır ve bāġ dönümi gibi ki ḳırḳ arşun eni ve ḳırḳ arşun uzunı ola. Baʿżılar ṭūlı ve ʿarżı altmış arşun ola dimişler. [21/6a]

Germ: Issı [27/73b]

Germā: Issı [13/2b]

Germdār: ʿĀşıḳ [27/89a]

Gerzen: Ḳalabaḳ. Başa giydükleri ḳalpaḳ didükleri taḳyedür. Aṣlında bir nevʿ-i muraṣṣaʿ tācdur. Altundan doḳınmış. [15/6b]

Geş: Güzel [11/3a]

Geşt: Türkī'de oldı dimekdür. [26/1b]

Gev/meġāk: Türkī'de çuḳur dinür. [23/4b]

Gevezn: Türkī'de ṣıġın dirler. Ḥayvānāt-ı vaḥşīdendür. [27/16a]

Gevl: Ebleh, bön ve aḥmaḳ maʿnāsına. [11/3b]

Gevz: Ḳoz Türkī'dür bir mīvedür. Türkī'de daḫı ceviz dimekle meşhurdur. [20/3b]

Geyfer: Bir kişi bir kişiden intiḳām almaġa ve kinin ödeşmege dirler. [12/14b]

Gez: 1. Türkī'de arşun dirler ki anuñla bez ve çuḳa ölçerler. [16/3a] 2. Türkī'de ılġun dinür yaʿnī ılġun aġacına dirler. [27/68a]

Gezīden: Türkī'de ışırmaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī diş ile ışırmaġa dirler. [9/5b]

Ġıjīden: Türkī'de sürtünmek dirler. Yaʿnī göti üzerinde sürtünmege dirler. Henüz ayaġa ḳalkup gezmege ḳādir olmayan eṭfāl gibi ki maḳʿadı üstine sürtüne sürtüne giderler. [9/5a]

Ġılāf: Ḳın Türkī'dür. Bıçaḳ ḳını ve kılıç ḳını gibi. [5/5b]

Gīc: Türkī'de uya dirler ve bön ve aḥmaḳ maʿnāsına gelür. [11/3b]

Gīj: Çam ağacı [25/1a]

Gil: Balçıḳ Türkī'dür çamur daḫı dirler. [17/1a]

Gil-i surḫ: Ṭopraḳ gibi bir ḳırmızı boyadur. [18/1b]

Girān: 1. Türkī'de aġır dirler. [19/14a] 2. ḳaḥṭlıḳ maʿnāsınadur. Meṣelā maḥṣūl ḥāṣıl olmayup memleketde ġalle az olsa ḳızlıḳ oldı dirler. Yaʿnī ḳaḥṭlıḳ oldı dimekdür. [19/14b]

Girc: Türkī'de dilim dirler. Yaʿnī bir paredür ki bir nesneden keserler. Ḳavun ḳarpuz ve etmek dilimine daḫı dirler. [27/74a]

Gird: Türkī'de degirmi dirler. Yaʿnī ṭop gibi yuvarlaḳ ve degirmi olan şeyʾe dirler. [16/4b]

Girībān: Yaḳa. Ḳaftan ve sāʾir giyecek eṣvābuñ yaḳasına dirler. [19/18b]

Girih: Düğüm yaʿnī bir nesneye düğüm urup bağladuḳları düğüme dirler. [27/48b]

Girīḫten: Ḳaçmaḳ [15/3a]

Girīve: Türkī'de beleñ dimekdür ve ṣırt ve yoḳuş daḫı dirler. [19/3a]

Girizmān: ʿArş [19/4b]

Girye: Aġlamaḳ [14/2b]

Gīsū: Bölük ṣaç terkībi Türkī'dür ki zülf ü kākül daḫı dirler. Maḥbūblaruñ ḫaṣāyiṣindendür. [4/5b]

Gişt: Türkī'de yan dirler. Meṣelā insānuñ yanına dirler ki boş bögridür. [8/3b]

Giyāh: Ot. Meṣelā yirden biten ot dimekdür. [15/5b]

Goften: Dimek lafẓı yaʿnī söylemek. [27/35a]

Gūbile: Ṣunuñdur terkībi Türkī'dür. Yaʿnī ṣu ḳabarcuġı dimekdür. Meṣelā yaġmur yaġduḳda ṣu üzerinde ḥāṣıl olan ḳabarcuḳ dimekdür. [27/47b]

Gūd-āb: Biryān bir aşa dirler ki altında pirinç pişürürler. [17/4b]

Gūh: Türkī'de necis dirler. [19/3b]

Gūhān: Örgüç yaʿnī devenüñ arḳasında zāʾid olan şeyʾe dirler. [19/3b]

Ġūk: Ḳurbaġa [2/3b]

Ġulām: Ḳul maʿnāsınadur. ʿArabī'de ġulām erkek oğlana dirler. [5/1b]

Gūn-a-gūn: Dürlü dürlü. Yaʿnī birḳaç dürlü elvāndan ve envāʿdan kināyedür [8/2b]

Ġunde: Türkī'de örümcek dirler. [22/3a]

Ġunūden: Türkī'de ımızġanmaḳ dirler ki uyḳunuñ evvelidür. [24/3a]

Gūr: 1. Ṭaġ eşegi. Yaʿnī yābān eşegi dimekdür. 2. Türkī'de sin dirler. Meşelā mezār ki ādem vefāt itdükden ṣoñra defn itdükleri ḳuyudur. [20/5b]

Ġūre: Türkī'de ḳoruḳ dirler. Yaʿnī üzüm ve ḫurmā ve sāʾir mīveler kemāle gelmeyüp olmamışına dirler. [37/31b]

Gūr-ḫāne: Daḫme. ʿArabī'de bu terkībe cümleten ḳabr dinür. [27/44a]

Gurūha: Türkī'de yumaḳ dirler. Yaʿnī iplik ve panbuḳ yumaġı gibi. [27/48b]

Gurūha: Türkī'de yumaḳ dirler. Yaʿnī iplik ve panbuḳ yumaġı gibi. [27/48b]

Ġūş: Ḳayın ağacı. Bir muḥkem aġaçdur ki andan oḳ düzerler. [25/1a]

Gūş: Türkī'de ḳulaḳ dirler. [1/4a]

Gūşe: Türkī'de bucaḳ dirler. Meşelā evüñ gūşesi dirler. [2/4b]

Gūşt: Et [2/8a]

Gūşvār: Türkī'de küpe dirler ki ḳulaġa aṣarlar. Ḫaṣāyiṣ-i nisevātdandur. [27/27a]

Gūyek-i ġalṭān: Yuvalanan ṭopcıġaz yaʿnī yire yuvalanan degirmi ṭopcıġaz. [19/15b]

Gülgūne: Gül renkli dimekdür ḳırmızı şeyʾe ıṭlāḳ olınur. [8/2a], [27/84b]

Gülnār: Türkī'de kiras didükleri mīvedür. [17/6b]

Güm: Yavu. Yavu ḳılınan nesneye ḥikāye ṭarīḳiyle filānı yavı ḳıldum ve ġayb itdüm dirler ki anuñ ismidür [9/3a]

Gümīz: Sidük ve poḫ [22/2b]

Günah: Ṣuç [8/5a]

Güncid: Susam. Ḥubūbātdan şırluġan yaġın çıḳarduḳları dānedür. [27/69a]

Güncişk: Türkī'de serçe dirler ki meşhūr ḳuşcuġazdur. ʿArabī'de ʿuṣfūr maʿnāsınadur. [5/2a]

Gürāzīden: Türkī'de ṣalınmaḳ dirler. Yaʿnī ṣalını ṣalını nāzla yürümek gibi. [27/124a]

Gürbe: Kedi dirler, bir cān-vercüḳdür ki ṣıçanları urup helāk eyler. [2/6a]

Gürde: Bögrek [8/3a]

Gürsine: Türkī'de aç dirler. Yaʿnī ṭaʿām yimeyüp ḳarnı aç olana dirler ki toḳuñ naḳīżidür. [23/5b]

Gürūh: Türkī'de bölük dirler ki ʿArabī'de cīm-i meftūḥa ile cemāʿat maʿnāsına. [27/70b]

Gürz: Türkī'de çomaḳ dinür. [27/97b]

Güvāh: Ṭanıḳ yaʿnī şāhid olan ādeme dirler. [27/11a]

Güvārīden: Siñüp ḳanmaḳ Türkī'dür. Meṣelā kişinüñ yidügi ve içdügini meʾkūlāt ve meşrūbāt siñüp ḳanmaḳ ve haẓm olmaḳ gibi. [27/30b]

Güzāf: Türkī'de beyhude söz söylemekdür. Yaʿnī mālāyaʿnī ve bī-hūde ve bāṭıl kelimāta dirler. [27/105a]

Güzīden: Türkī'de ügürtlemek dinür. [24/4a]

H/Ḫ/Ḥ

Ḫʿāb: Türkī'de düş dirler. Yaʿnī vāḳıʿa ki insān beyne'n-nevmi ve'l-yaḳaẓa ʿālem-i ḫayālde müşāhede ider. [27/6a]

Ḫ̆āhed āmeden be-seret v'ey nuḫust her çi nübişt: Geliser durur başıña ol ezel ne yazdı ise [26/4]

Ḫ̆āher: Türkī'de ḳız ḳardeş dimekdür. [18/2a]

Ḫ̆ān: Ṣofra dimekdür ki üzerinde ṭaʿam yinür. Türkī'de simāṭ taʿbīr itmişdür ammā Türkī'si ṣofradur simāṭ ʿArabī'dür. [8/1b]

Ḫ̆āst: Türkī'de dilek dirler. Yaʿnī bir kimesne bir şeyʾi isteyüp dilemege dinür. [18/4b]

Ḫ̆āsten: Ḳalḳmaḳ. Meṣelā otururken ayaġa ḳalḳmaḳ gibi. [27/9b]

Ḫ̆īş: Ḫışm dirler. aḳrabā ve taʿliḳāt gibi. [2/5a]

Ḫ̆īşten: Türkī'de kendüzin dimek olur ve kendüni ve kendü özüni dimek olur. [9/9a]

Ḫab kon: Epsem ol. [27/77a]

Ḥabbe: Türkī'de dāne dirler. Meṣelā buġday dānesi ve arpa dānesi ve sāʾir ḥubūbātdan ne ki var ise cümlesine dinür. [27/38a]

Ḫadūk: Tasa. Yaʿnī bir nesne içün ḳasāvet çeküp ġuṣṣalanmaġa dirler. [27/109b]

Ḫaf: Ḳav. Āteş çaḳup içine dutdururlar. [27/106b]

Ḫafe kerden: Boġmaḳ. Yaʿnī bir kimesneʾi boġazından boġmaġa dirler. [23/3a]

Ḫah ḫah: Zihī zihī [27/134a]

Ḫāk: Türkī'de ṭoprāḳ dirler. [3/3a]

Ḫāk-i tūde: Ṭoprāḳdan olan yıġına ve tepeye dirler. [27/16b]

Ḫākister: Türkī'de kül dirler ki odun yanduḳdan ṣoñra yirinde ḳalur. [18/3a]

Ḫāl: Beñ, yüzde olan biber danesi şeklinde siyāh noḳtalara dirler ki ḫūblaruñ muḥassenātındandur. [4/5b]

Ḫalāb: Balçıḳ [27/77a]

Ḫalālūş: Ḳatı ġavġā. Meṣelā ḫalḳ mā-beyninde āvāz u ġulġule ile olan didiḳodı ve hāy u hūyı ile olan şamāta gibi. [25/8b]

Ḫam şod: Türkī'si egildi dimekdür. Yaʿnī bir yanına meyl idüp egildi dirler. [19/7a]

Ḫām: Çig Türkī'dür. Pişmemiş olana dirler. [5/4b]

Ḫāme: Türkī'de ḳalem dinür. [8/4b]

Ḫamīden: Türkī'de egilmek maʿnāsınadur. Yaʿnī bir cānibe egilüp meyl eylemege dirler. [9/6b]

Hāmūn: Türkī'de yazı dirler. Meṣelā ova ve ṣaḥrā gibi. [27/42a]

Ḫāmyāz: Esnemek [27/98a]

Ḫamze: Türkī'de bulġur şorbası dirler. [27/130a]

Ḫande: Gülmek [14/2b]

Ḫāne: Ev [10/5b]

Ḫanūr: Ev ḳumāşı. Meṣelā ev eṣvābı döşek yorġan minder yaṣdıḳ ve sāʾiri bisāṭ maḳūlesi gibi. [27/32a]

Ḫār: Diken [27/42b]

Ḫar: Türkī'de eşek dirler. [1/7a]

Ḫarbūze: Türkī'de ḳavun dirler ki yazın būstānlarda ḥāṣıl olur mīve ḳısmından envāʿı olur iyüsi Vodina ḳavunıdur. [19/9a]

Ḫargeh: Ḳara ev Türkī'dür ki Ekrād ve Türkmen ṭāʾifesi istiʿmāl iderler. Derim evi dirler ve oba daḫı dirler. Bir nevʿi çadırdur ḳıldan yaparlar. [15/6b]

Ḫargez: Türkī'de üyez dirler. Elif-i mażmūme ile üvez daḫı diler. Siñek envāʿından bir yaramaz siñekdür ki ıssı günlerde ādeme ve ṭavara üşüp helāk iderler. [16/1b]

Ḫargūş: Ṭavşan [25/5b]

Ḫārḫār: Türkī'de tasa maʿnāsınadur ki kişinüñ derūnına müstevlī olur bir ʿilletdür. [17/8b]

Ḫāriş: Gicik. Emrāż-ı sāriyeden bir marażdur ki insānda ve ḥayvānda olur. [27/66a]

Ḥarūn/ tünd: Yavuz. Meṣelā ḫūyı yaramaz olana dirler. [27/87b]

Ḫasr: Türkī'de ḳaynata dirler ki peder-i zendür. [27/58a]

Ḫast: Ṭırmaladı. Meṣelā ṭırnaḳ ile ṭırmalamaġa dirler. [27/24a]

Ḫastegī: Türkī'de ṣayrulıḳ dirler. Yaʿnī ḫasta olan ādeme dirler. [27/34a]

Ḫasūk: Çirkin [26/3b]

Ḫasūyīne: Türkī'de ḳayınana dirler ki māder-i zendür. [27/58a]

Ḫatne: Türkī'de sünnet dirler ki uşacuḳları iderler. [17/3b]

Ḫāver: Gün ṭoġduġı yir dimekdür. [12/10b]

Ḫāyisk: Çekiç timürcilere maḫṣūṣ bir büyük çekiçdür ki anuñ ile timüri dögerler. [19/2a]

Ḫayme/çere: Çadır. Ehl-i sefer seferde ḳurup içinde otururlar. [27/41b]

Ḫayū: Türkī'de tükrük maʿnāsınadur. [27/135a]

Hedef: Nişāne yaʿnī oḳ nişanesine dirler. [27/106a]

Hef-dāne: ʿAşūrā aşı. Allāhu aʿlam heft ile dāneden terkīb olınur taḥfīfen tā'sı ḥaẕf olınmışdur ʿāşūre günündeki māh-ı muḥarremü'l-ḥarāmuñ onuncı günidür. Pişürdükleri ṭaʿāma dinür. Yidi dürlü dāneden pişdügi içün hef-dāne dirler. [17/4a]

Heft: Türkī'de yedi dirler. [8/6b]

Heftād: Türkī'de yetmiş dirler. [8/7b]

Hem-çü gāv me-bāş: Ṣığırlayın olma [3/7b]

Hem-çü tu kes mī-ne-nümāyed me-rā: Sencileyin kimse görünmez baña [2/11]

Hem-dem: Türkī'de eş dirler ki yaʿnī bir ādem bir ādemle muṣāḥib olup dāʾim sözleri birbirine uyġun olup kelāmda ve ḥareketde ve sükūnda muvāfaḳatları olsa hem-dem ve hem-nefes dirler. [19/11b]

Hem-derd: Derddeş Türkī'dür. Yaʿnī iki ādemüñ derdleri olsa yaʿnī iki kişi bir derde giriftār olsalar dimekdür. Meṣelā anlara derddeş dirler. [19/11a]

Hem-rāh: Yoldaş [3/1b]

Hem-sāye: Koñşu [13/1b]

Hem-tā: Beñdeş. Meṣelā iki nesne biri birine beñzer olsa birbirinüñ beñdeşidür dirler. [27/44a]

Hem-vāre/yeksān: Düpdüz yaʿnī ziyāde düz olan yir dimekdür. [19/1a]

Hem-zād: Türkī'de ikiz dirler. Meṣelā bile ṭoġmış iki uşaġa dirler ki bir ḳarından ṭoġa. [27/44a]

Hencār: İnce yol. Meṣelā yaya yolı vesāʾiri şāh-rāhı olmayan ince yollara dinür. Bennā ipi daḫı Türkī'dür. Yaʿnī bennālaruñ ipi ki yapu yapduḳlarında gererler bir sicimdür. [27/90a]

Heng: Türkī'de ḳuvvet maʿnāsınadur. [27/108a]

Henüz: Fi'l-cümle [27/99b]

Her çi bi-ḫ̌āhi rev ḫ̌āh der-tu: Her ne dilersen var iste sen de [14/7]

Hest: Var. Yoḳ lafẓınuñ muḳābilidür. [27/24b]

Hestī: Varlıḳ [27/59a]

Heşt: Türkī'de sekiz dirler. [8/6b]

Heştād: Türkī'de seksen dirler. [8/8a]

Ḫev: Türkī'de aġaç ḳırmaḳ dinür. Yaʿnī aġaç budamaḳ gibi ve bāġ budamaḳ ve emṣāline dirler. [27/130b]

Ḫevīd: Ḳaşıla Türkī'dür ḥāşıldan ġalaṭ yaş ve taze arpaya dirler ki henüz baş bağlamış ola. [16/11a]

Hezār: Biñ Türkī'dür. Meṣelā biñ ʿadede dirler. [8/8b]

Ḫılm: Sümük. Burundan aḳar balġamdur. [25/4a]

Ḫınk: Boz at [18/5a]

Ḫırāşīden: Türkī'de ṭırmalamaḳ dimekdür. Meṣelā ṭırnaḳ ile ve pençe ile ṭırmalamaġa dirler. [9/4a]

Ḫıred: Türkī'de ʿaḳl dirler. [25/7b]

Ḫırīden: Türkī'de almaḳ dimekdür. Yaʿnī bir nesneʾi şatun almaġa dirler [3/4a]

Ḫırs: Ayu. Envāʿ-ı sibāʿdan bir cān-verdür küçücük iken ele getürüp oynadurlar. [16/1a]

Ḫışt: Kerpiç dirler, balçıḳdan düzüp ḳurudup dīvār yaparlar. [3/2b]

Hīd: Yaba, bir nevʿi parmaḳlı kürekdür ki ḫarmanda istiʿmāl olınur. Anuñla tereke yıġının şavurup şamanı yile virirler. [11/2a]

Hilāl / meh-i nev: Yeñi ay [4/2b]

Hīme vü hīzüm: İkisi bile Türkī'de odun maʿnāsınadur. [18/3a]

Hinduvāne: Türkī'de ḳarpuz dirler ki būstānlarda ḥāṣıl olur. İyüsi içi ḳırmızı olandur Labseki'dür. [27/26a]

Hir: Türkī'de ṭuman dirler ki yiryüzüne inüp iḥāṭa ider ve ekṣer ṭaġlar başında ẓāhir olur. [19/4b]

Ḫirāmīden: Türkī'de şalınmaḳ dirler. [9/4a]

Ḥīre: Ḳafa. Eñseye dirler ki başuñ ardıdur. [25/4b]

Ḫīre: Türkī'de yoş dirler. Yaʿnī gevşek ve süst ve zebūn ve ḳamaşmış göze daḫı ve bunuñ emṣāli yirlerde istiʿmāl olınur. [21/2a]

Hirī: Ḫorāsān memleketinde bir muʿteber şehrüñ adıdur ḳadīmdür ol memleketüñ taḫtgāhıdur. Bu iki köy ol vilāyetde imişdür. Ḳavī Rāfıżī'dür. [27/95b]

Hīş: Ṣaban oḳı [11/2b]

Ḥīz: Türkī'de meʾbūn dirler. Şol kimesnedür ki ibne marażına mübtelā olup kendüñi taṣarruf itdürür. Meṣelā belin baṣdurur. [27/117a]

Ḫod-bīn: Özin görüci yaʿnī mütekebbir olup kendü nefsini görüciye dirler. [20/1b]

Ḫod-gümārīden: Ṣırıtmaḳ. Meṣelā gülümsemek ki ṣavtsuz gülmekdür. [27/30a]

Ḫod-rā sütūden: Türkī'de kendüyi ögmek dimekdür. Yaʿnī kişi kendüsini ile medḥ idüp ögmege dirler. [14/6a]

Ḫorden: Yimek y aʿnī ṭaʿām yimege dirler. [24/5a]

Ḫordenī: Yimek. Meṣelā yinecek ve yinmege lāyıḳ olan şeyʾe dirler. [25/6a]

Ḫorsend: Türkī'de ḳāniʿ dirler. Yaʿnī elinde olana ḳāʾil olup ḳanāʿat eyleyüp ġayrilerüñ şeyʾine ve ziyādeye ṭamaʿ itmeyene dirler. [16/10b]

Ḫoy kerde: Türkī'de derlemiş dimekdür yaʿnī insanuñ gövdesinde ḥamāmda yā ısıcaḳ günde ḳızduḳda ḳaṭre ḳatre ẓāhir olan ṣudur. [6/4b]

Ḫoy: Türkī'de der dirler. Yaʿnī ısıcaḳdan gövdeden ẓuhūr idüp tereşşuḥ iden ḳaṭarāta dirler. [12/5a]

Ḫūb: Güzel [20/6b]

Ḫūd: Türkī'de ışıḳ dirler. Yaʿnī tulġa ki cenk güninde başa giyerler. [27/57b]

Ḫudāvend ü ḫıdīv: Mülk issi. Yaʿnī mülk ṣāḥibi dimekdür. [12/8a]

Ḫudāy: Tañrınuñ adı. Vācibü'l-vücūd maʿnāsına ḥaẕf-ı yā ile Ḫudā dimek daḫı cāʾizdür. Bir ḳısmı mürekkebdür ve bir ḳısmı basīṭdür. Ḳısm-ı evvel ḫod ile "āy"dan mürekkebdür ki vāv-ı resmī ile "ḫod" ẕāt ve nefsi maʿnāsınadır. Türkī'de kendi lafẓından ʿibāretdür. Bunda olan ḫod bu maʿnāyadur. Cüẕʾ-i āḫīri ki "āy"dür gelmek mecī maʿnāsına āyīden'den yā āmeden'den meʾḫūẕdur. Mecī'den murād kevn u vücūddur ḫod ile mürekkeb olıcaḳ vāv-ı

resmiye ḫaṭṭdan ḥaẕf olındı ve bu nevʿ-i terkībe vaṣf-ı terkībi dirler. Pes "ḫod-āy" maʿnāsı kendi gelici ve kendi olıcı yaʿnī bi-nefsihi lā-bi-ġayrihi vücūda gelici ve bi-ẕātihi ḫāricde mevcūd olıcı dimekdür. ʿArabī'de vacibü'l-vücūd maʿnāsınadur ki ġalebe-i istiʿmāl ile ẕāt-ı bārīye ʿalem olmışdur. Andan ġayriye ıṭlāḳı mümteniʿ dür. [1/1a]

Ḫūl: Aġaç delegen. Bir ḳuşcuġazdur ki burnı ile aġaçları delik delik idüp deler. Aġaçḳaḳan daḫı dirler. [25/1b]

Ḫum: Türkī'de küp maʿnāsınadur ki içine bal ve yaġ ve bekmez ḳorlar. [6/5a]

Ḫumre: Küpecük yaʿnī küçük küp ve ḳavanoz ve destī gibi nesnelere dinür. [27/130b]

Ḫūn: Ḳan [8/1a]

Ḫunbuk: Ṣıḳlıġ [27/107b]

Ḫunuk: Gökçek. Yaʿnī iyü baḫtlu ve ḳuvvetlü dimekdür. [27/111a]

Ḫūr: Türkī'de güneş dirler. Sebʿa-i seyyārenüñ dördüncisidür. Biri felek-i rābiʿdür. Saʿd-ı aṣġardur. Cümle kevākibüñ ekberi ve aʿẓamıdur ki neyyir-i aʿẓam dirler. [1/6a]

Ḫurçīn: Hegbe. İki ṭarafı iki ṭorba gibidür ve ortası biri birine muttaṣıl iki gözlü bir ẓarfdur. Her bir gözi içinde eṣvāb ve sāʾir eşyā ṭoldurup at eşek üzerine yükledirler. [20/8b]

Hūş: Uṣ. Maʿlūm ola ki hūş lafẓı üç maʿnāya gelür. Evvelā ʿaḳl sāniyen cān ṣālişen helāk maʿnāsınadur. [1/4a]

Ḫūşe: 1. Ṣalḳım yaʿnī üzüm ve ḫurma ṣalḳımı ve buġday ve arpa başaġı gibi nesnelere dirler. [20/8a] 2. Türkī'de sünbüle dirler. [27/38a]

Ḫuşk: Türkī'de ḳuru dirler muḳābili yaşdur. [3/3b]

Ḫūzeger: İsteyüci yaʿnī bir nesne isteyüp ṭaleb idene dirler. [27/94b]

Ḫük ü gürāz: Ṭoñuz bir cins cān-verdür vaḥşīsi ve ehlīsi olur. Vaḥşīsine gürāz dirler ve ehlīsine ḫūk dirler. [16/1a]

Ḫürrem: Türkī'de şād dinür. [14/2a]

Hüveydā: Türkī'de ʿayān dirler yaʿnī āşikāre dimekdür. [27/63b]

I/İ/Ī

İçī: Türkī'de pāşā dimekdür. [27/134b]

İdend: Taʿyīni yoḳ ṣaġış. Meselā ʿadedi muʿayyen ve maʿlūm olmayan mübhem ve mechūl olan ʿadede dirler. [27/86b]

İmrūz ki endūzī ferdā be-miyān āyed: Bugün ki ḳazanursın yarın gelür ortaya [13/6]

İmsāl: Bu yıl [27/45b]

Īn süḫanem yād kon jeng-i dilet mī-zedāy: Bu sözümi ez-ber it göñlünüñ aç pasını [1/10]

Īncā bi-yār: Bunda getür. [6/6b]

Īnest āb-ı ḫoş-güvār āyed ān ki teşne est: Budur eyü siñici ṣu gele ki o ṣuṣamışdur [21/10]

Īn-sū: Türkī'de berü dirler yaʿnī bu ṭarafa dimek olur. [6/5a]

İspirġam: ʿArabca żaymurān. Türkī'de fesligen dinür ki reyāḥīn envāʿından bir çiçekdür. [27/82a]

Īstāden: Ṭurmaḳ. Meṣelā ayaḳ üzere ṭurmaġa ve giderken daḫı ṭurmaġa dirler. [27/9a]

İstīze: Önegülik [22/3b]

İy dest-gīr dāmenet ez-dest key hilem: İy el ṭutıcı etegüñ elden ḳaçan ḳoyam [5/7]

İy şeh-i ḫūb-rū bi-ḫandid u bi-nāz: İy güzel yüzlü beg gül u nazlan [16/13]

Īzid: Tañrınuñ adı [1/1a]

J

Jāj: Ger ola teynūs ḫırmen Türkī ʿibāretdür. Yaʿnī eger ḫırmen teynūs olursa dimekdür. Teynūs ḫırmen yıġınına dirler. Meṣelā ḫırmen baġlamış ṭınas olursa dimekdür. [27/98b]

Jaj-hāy: Bī-hūde söz söyleyici [1/8b]

Jāle: 1. Çi. Şol rüṭūbetdür ki gökden yaġar ve yaġduġı vāḳit görünmez ammā aġaç ve nebātāt yapraḳları üzerinde ẓāhirdür. [1/6a] 2. Türkī'de ṣuda binilen tuluḳġa dirler. Yaʿnī ṭulumı üfürüp ve şişürüp ṣu üzerinde anuñla yüzerler ve ṣuyı geçerler. Ol ṭuluma Fārsī'de jāle dirler. [19/16a]

Jem: Avurda yaʿnī avurda ʿavrat ki ebe daḫı dirler. Oġlan ṭoġurdurur. [27/8a]

Jende: Türkī'de yamalu ṭon dimekdür. Meṣelā eski ve yamalı ṣevbe dirler. [18/4a]

Jeng-i dilet mī-zedāy: Göñlünüñ aç pasını [1/10b]

Jerf: Türkī'de deriñ dirler. [23/4a]

K/Ḳ

Ḳabā: Ḳaftan [2/2b]

Kāc: Türkī'de sīlī dirler ammā sīlī daḫı Fārsī'dür. Şol nesnedür ki el ayasıyla insānuñ çehresine veyā eñsesine ururlar. [27/74a]

Kāġa: Türkī'de nā-dān dinür bu daḫı Fārsī'dür. Aḥmaḳ ve bilmez kişiye dirler ṣıfat olur. [27/128b]

Kāh/keh: Türkī'de ṣaman dirler. Arpa ve buġday dögüp ḫarmanda ṣaplarından ḥāṣıl olan şeyʾe dirler. [27/1b]

Kāḫ: Türkī'de köşk dirler. [19/10a]

Kāhū: Türkī'de marul dirler. Sebze envāʿındandur. [27/1b]

Kāj: Şaşı yaʿnī gözi egri olup her nesneʾi iki görür. [27/98a]

Kāje: Küçücek ev k'ola yay içün didügi meṣelā yay evciġezi dimekdür ki gömelte dirler. Yazın sākin olmaḳ içün būstanlarda ve baġlarda ve baġçelerde çürden çöpden ve çalıdan çırpıdan gölgelik içün yaparlar. Güneş ḥarāretinden emīn olmaḳ içün olan sāyebānlardur ve būstāncılar gömelteleridür. [10/5a]

Kāk: Beksümeṭ. Şol ḳuru etmekdür ki yol içün ve sefer içün yapup götürürler ve ṣu ile ışladup yirler. [23/2b]

Kākā: Kişi yaʿnī ādem dimekdür. [27/76b]

Kālā: Metāʾu ḳumaş. Türkī'de ḳumaş dinür. Metāʿ daḫı mīm-i meftūḥa ile Fārsī'dür. [3/4b]

Kālem: Türkī'de er gören ʿavrat dimekdür. [27/61a]

Kālīve: Türkī'de bön dirler. Yaʿnī ebleh u aḥmaḳ dimekdür ʿArabī'de daḫı aḥmaḳ dirler ve sāde-dil maʿnāsına daḫı gelür ki bir şeyʾ bilmezdür. [8/7b]

Kālūc: Kiçisi ʿibāreti Türkī'dür. Meṣelā büyük parmaḳ kiçisi dimek olur ki ṣerçe parmak dirler. Ḥāṣıl-ı maʿnā kiçi parmaḳ dimek olur. [7/7a]

Kām: 1. Murād Türkī'dür. Göñül dilegine dirler. [5/6a] 2. Damaġ [5/6b]

Kānūn: Ocaḳ. İçinde āteş yakarlar. [27/116b]

Ḳa'r: Bir nesnenüñ dibine dirler. Yaʿnī ḳuyunuñ dibi ve deniziñ dibi gibi. [23/1a]

Kārd: Türkī'de bıçaḳ dirler. [1/5a]

Kārgāh: Türkī'de iş yiri dimekdür. Dükkān andan ʿibāretdür. [22/4a]

Kār-ı nühüfte: Türkī'de gizlü iş dimekdür. [6/4a]

Kār-ı sehmnāk: Ḳorḳulı iş. Meṣelā bir emr-i ḫaṭarnāk ki ṣoñunda nedāmetden ḫavf olınur iş dimekdür. [27/15a]

Kārīz: Arġ, ırmaḳdan ṣu çıḳarup ekin ve būstānlar içine aḳıtduḳları ṣu yollarına dirler. [2/10a]

Kāse: Çanaḳ [17/4b]

Kāse-i zerrīn: Çanaḳ altun olsa. Yaʿnī altundan düzilmiş çanaġa ki altun ṭasdan ʿibāretdür. [20/7b]

Kāsnī: Türkī'de güneyik dirler. Envāʿ-ı nebātātdan bir otdur ki iki ṣınıf olur. Birisi būstānīdür. Būstānlarda ekerler yaṣṣı yapraḳlu marula beñzer aḳ çiçegi olur. Bu ṣınıfa kāsnī dirler ve bir ṣınıfı biridür ṣaḥrālarda ve tarlalarda biter. Uzun yapraḳlı olur āsmānī çiçegi olur güneyik dirler. Dāʾim güneşe ḳarşu döner. [27/22a]

Kāsten: Türkī'de eksilmek maʿnāsınadur ki artmaḳ anuñ ḫilāfıdur. [27/9a]

Kāşāne: Ḳış evi. Meṣelā ḳış günlerinde oturmaḳ içün maḫṣūṣ yapduḳları ısıcaḳ eve dirler. [19/10a]

Ḳatū: Bir yirdür yaʿnī bir yirüñ meṣelā bir vilāyetüñ ismidür. [27/135b]

Kāz: Ṣındı Türkī'dür. Derziler ālātından maḳaṣ didükleri aletdür. [16/3b]

Kebbī: Maymun. Bir cān-vercuḳdur gezdürüp oynadurlar. [25/5a]

Kebş: Türkī'de ḳoç dirler. [6/3b]

Kebūd: Türkī'de gök dinür. Bu daḫı elvāndandur yaʿnī gök renge dirler. [7/3a]

Kebūter: Türkī'de gögercin dirler. [4/1b]

Kebz: Büyük [27/97b]

Keb-zenende: Lāf urucı yaʿnī esüp ṣavurup furṭa itmege dirler avurd ṣavurur kelimāt ile ḥaddinden ziyāde taṣalluf idüp ögünmege dinür. [14/6b]

Kedū: Türkī'de ḳabaḳ dirler ki būstānlarda ḥāṣıl olur. [21/3a]

Kef: Türkī'de aya dirler yaʿnī el ayası ki elüñ iç ṭarafıdur. Avuç didükleri maʿnādur. [7/6a]

Keffe: Türkī'de kesmik dirler ekin baldırına ve ekin yoġunlarına dirler ki ekin biçilüp dögüldükden ṣoñra ḳalur ṣaman olmaz daḫı yumuşamaz. [16/11b]

Kef-gīr: Türkī'de kepçe dirler. Şol nesnedür ki anuñla aş köpügin alurlar. Büyük ḳaşıḳ gibi aġaçdan ve baḳırdan ve timürden düzerler. Delik delik olur. Türkī'de ġalaṭ idüp kāf'dan ṣoñra vāv ile kevgīr dirler. Kef ile gīrden mürekkebdür. Kef köpük maʿnāsınadur. Gīr ṭutmaḳ ve almaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī köpük ṭutıcı ve alıcı dimekdür. [5/4a]

Kefş: Türkī'de başmaḳ dirler ki ayaḳḳabıdur. [22/5b]

Keftār: Türkī'de ṣırtlan dirler. Bir cins yırtıcı cān-verdür. [20/4b]

Kefte: Yarılup açılmış olsa. Meṣelā bir nesne ki yarılup açılmış çiçek ṭomruġı gibi ve emṣālī nesneler gibi. [27/81a]

Keh-gil: Ṣamanlu balçıḳ [3/2a]

Keh-keşān: Ṣaman uġrısı terkībi Türkī'dür. Gökyüzünde ḥācılar yolı didükleri ʿalāmetdür ki aḳ bulut pāresi gibi görinür. [4/3b]

Kej: Egri Türkī'dür ki muḳābili ṭoġrıdur. [19/7b]

Kejdüm: ʿAḳreb, bir zehirlü cān-verdür. [13/5b]

Kej-püşt: Arḳası egri. Yaʿnī arḳası egri ve beli bükülmiş ḳanbur dimekdür. [21/5a]

Kelāje: Türkī'de ṣaḳsaġan didükleri ḳuşdur. [10/4a]

Kelāş/kere: Küf. Meṣelā etmekde olan ve timürde olan ve sāʾir eşyāda olan küf ve kir pas gibi. [27/7b]

Kelle-i gāv-mīş: Ṣu ṣıġırı başı [21/4b]

Kem: Türkī'de eksik dirler. [16/10a]

Kemān: Türkī'de yay dirler ki andan oḳ atarlar. [1/5b]

Kemer: Ḳuşaḳ [6/1a]

Kemīn: Pusu. Meṣelā bir şeyʾi gözetmek içün bir yirde gizlenüp gözlerler. Aña pusu dirler. [27/25a]

Kenām: Türkī'de in dirler. Meselā ḥayvānāt yataġı ki anda yaturlar. Ṭaġlar ḳoltuḳlarında ve ḳayalar yarıḳlarında olan delikler gibi. [20/4b]

Kenār: Ḳırañ. Uç dimekdür ki bir nesnenüñ ucı ve ġāyeti ve nihāyetidür. Ekṣer memālikde istiʿmāl olınur ki filān yerüñ ḳırañı dirler. [27/42a]

Kende: Türkī'de ḳopmış dirler. Ḳoparmaḳ maʿnāsına daḫı gelür. [14/1b]

Kendū: Türkī'de ḳovan dirler. Bir nevʿi sepeddür ki arılar içinde bal yaparlar. [4/4a]

Kendūrī: Kendirik Türkī'dür. Yaʿnī deriden ve kilimden bir büyük ṣofradur ki içine etmek ḳoyup yirler ve izārdür ki ṣofra üzerine ḳorlar. Ṣofra peşkīri dirler. [27/136a]

Kenefş: Serv. Bir meşhūr mevzūn ağaçdur ki maḥbūblaruñ ḳaddine teşbīh iderler. [27/51a]

Kenev: Kendir Türkī'dür. Bir aṣl otuñ adıdur ki ḳışrını döküp terbiye idüp andan iplik egirürler ve urġan bükerler ve biz daḫı ṭoḳurlar. [27/51a]

Kenīzek: Ḳırnaḳ Türkī'dür. Cāriye didükleri maḫlūḳdur ki esīrüñ dişisine dirler. [5/1b]

Kepk: Türkī'de keklik dirler bir ḳuşdur. Ṭabīʿatı ḥār u raṭbdur. [27/6b]

Ker: Ṣaġır. Ḳulaġı işitmez ādeme dirler. [12/12b]

Kerḫ: Köşk. Yaz günlerinde ıssı havālaruñ ʿufūnetin defʿ idüp kesb-i havā içün üzerinde otururlar. [27/85b]

Kes: Kimse [2/11a]

Keş: Türkī'de ḳoltuḳ içi dirler. [11/2a]

Keşende: Çekici Türkī'dür. Meṣelā bir nesneye yapışup çeken ādeme dirler. [14/5b]

Keşīden: Türkī'de çekmek dirler. Meṣelā bir nesneʾi çekmege dinür maṣdardur. [24/2a]

Keştī: Türkī'de gemi dirler ki ṣu üzerinde yürür. ʿArabca zevraḳ dinür. [7/7b]

Kevsec: Köse. Ṣaḳalında ḳılı az olup ṣaḳalı seyrek olana dirler. [21/5b]

Key: 1. Ulu ḫān. Yaʿnī büyük beg ve pādişāh dimekdür. [10/2a] 2. Türkī'de ḳaçan dimekdür. Zamāndan istifhāmdur. [10/2a]

Keyhān: Pādişehler [27/117b]

Keyk: Pire Türkī'dür ḥaşerāt ḳısmından bir muẓır cān-verdür. Yaz günlerinde peydā olup ādemüñ ḳanın içer. [27/6b]

Keymuḫt: Türkī'de ṣaġrı dirler. Bir nevʿi gönderat derisinden perdāḫt iderler. Ḫām olur. Ḳılıçlaruñ ve bıçaḳlaruñ ḳınlarına kaplarlar. [5/5b]

Keyvān: Züḥal. Sebʿa-i seyyāreden felek-i sābiʿde bir kevkebüñ ismidür. 12/10a]

Ḳıf: Türkī'de bir nevʿi ḳabdur ki desti gibi. [27/106b]

Kih: Türkī'de kiçi dirler. Ekṣer sinn u sālda istiʿmāl olınur küçük dirler. Yaʿnī küçük ḳarındaş diyecek yirde kiçi ḳarındaş dirler. Yaʿnī yaşda küçükdür dimekdür kiçi ḳardaş dirler. Küçük ḳardaş murād eyleseler ʿAcem birāder-i kihter dir ammā mertebede daḫı istiʿmāli keṣirdür. Yaʿnī ednā ve aʿlā diyecek yirde ʿAcem kih ü mih dirler. Ḥāṣılı kih lafẓı Fārsī'de gāh sinn ü sālda ve gāh mertebede müstaʿmel bir luġatdur. [27/48a]

Kilk: Ḳalem Türkī'dür. Yazı yazacaḳ şeyʾe ḳalem dinür. [20/3a]

King: Gerz yaʿnī ḳuvvetlü ve gövdelü oġlandur ki genç irisi dirler ve muḫanneṣ oġlana daḫı dirler. [4/6a]

Ḳīr: Zift. Bir cins ḳara ṣaḳızdur ki anuñla gemileri ziftlerler. [20/2b]

Kirbās: Türkī'de biz dirler ki andan ṭon ve göñlek yaparlar. [22/4b]

Kirdekūh: Kürdistān'da bir büyük ṭaġuñ adıdur ki ḳavminüñ ekṣeri melāḥide imiş dirler. [27/36b]

Kīse-i pür-zer: Kese olsa ṭolu aḳçe [20/7a]

Kīş: 1. Oḳ ve yay ḳoyacaḳ ẓarf dimek olur. [21/7b] 2. Meẕheb ve dīn [21/8b]

Kişt: Türkī'de ekin maʿnāsınadur. [3/5a]

Kişver: İḳlīm kelimesi Türkī olmaḳ üzere kişvere tefsīr vāḳiʿ olmışdur. Ammā iḳlīm ʿArabī'dür. Fārsī'de ve Türkī'de memleket maʿnāsına müstaʿmeldür. [12/1a]

Kiyā: İş güç [27/76b]

Kös: Türkī'de elif-i memdūde ve mīm-i sākine ile am dirler. Meşhūr olan ʿużuvdur. [5/6a]

Kūdek: Oġlancıḳ [4/6a]

Kūf: Ügi. Sibāʿ-ı ṭuyūrdan bir büyük ḳuşdur. Ṭaġlarda ve tenhā yirlerde olur. [10/4a]

Kūh: Türkī'de ṭaġ dirler. [19/3b]

Kūknār: Ḫaşḫaş. Bir maʿrūf dānedür. [27/93a]

Kuşende: Depeleyici [14/5b]

Kūteh: Ḳışa Türkī'dür ki uzun anuñ naḳīżidür. [16/4b]

Kūze: Türkī'de bardaḳ dirler. Ṭopraḳdan bir ẓarfdur. İçinden şu içerler. [7/1a]

Küjīne: Türkī'de ṭoḳmaḳ maʿnāsınadur. [7/4b]

Küleng: Ṭurna meşhūr bir ḳuş adıdur. [17/3a]

Künc: Bucaḳ. Meṣelā evüñ köşesi gibi ve sāʾiri gibi. [15/4b]

Künişt: Kilise [26/2b]

Kürre : Türkī'de ṭay dirler. Meṣelā atuñ ve eşegüñ ve sāʾir merkūb olan ḥayvān yavrusı erkegine ve dişisine ıṭlāḳ olınur. [1/7b]

Küsterim: Türkī'de döşeyelüm bıraġalum dimekdür. [27/113a]

Küşāde: Açıḳ [3/1a]

Küşāden: Türkī'de açmaḳ dirler. [24/2a]

Küşūden: Açmaḳ yaʿnī ḳapu gibi ve emṣālī nesneleri açmaġa dirler. [15/3a]

L

Lābe: Türkī'de yalvarmaḳ dinür. [27/33b]

Lāġ: Aṣlı ʿArabī'dür. Hezl Türkī maḳāmında īrād olınmışdur. Leṭāʾife müteʿallıḳ kelimāta dirler. [27/104a]

Lāgar: Türkī'de arıḳ dirler. Meṣelā eti ve yaġı az olan insāna ve sāʾir ẕevī'l-ervāḥa daḫı şāmildür. Semiz anuñ muḳābilidür. [27/31a]

Laḫt: Türkī'de çomaḳ dirler. Başı yumru bir aġaçdur. [7/5a]

Laḳ/şālaḳ: Türkī'de pelās maʿnāsınadur. Meṣelā eski çul gibi ve şāl ve emṣāli köhnelere dinür. [27/51b]

Lāk: Balçıḳ iltecekleri ṣanduḳ. Şol ṣanduġa dirler ki rencberler ve dülgerler anuñla balçıḳ ṭaşırlar. Taḫtadan düzilmiş bir teknedür. [27/15b]

Lāl: Dilsüz [12/12b]

Lālenk: Etrāk mā-beyninde bir meşhūr şeyʾdür ṭavada yaġ içinde pişirüp bayram giceleri ve namāz giceleri ölüler cānı içün üleşdürürler. [27/14a]

Lāne: Yuva. Meṣelā ḳuşlar üzerinde yapup içinde yavrı ḥāṣıl iderler. [10/4b]

Lāyīden: Ürümek ve ulumaḳ ve sızlamaḳ maʿnāsınadur. [9/5b]

Leb: Dudaḳ dirler. ʿArabī'de fetḥateyn ile şefe maʿnāsınadur. [1/3a]

Leng: Türkī'de aḳsaḳ dirler. [12/12b]

Levend: Nā-dān u ġafil. Meṣelā bön ve aḥmaḳ ve cāhil gibi. [27/86a]

Levīşe: Türkī'de yavaş dirler. Naʿl-bendler ālātındandur Şol nesnedür ki iki aġacı biribirine baġlayup bed-ḫūy atlaruñ burnına geçürürler. [27/127a]

Ligām: Türkī'de uyan maʿnāsınadur ki atuñ başına ururlar ve atı anuñla żabṭ iderler. [5/3b]

Līz: Türkī'de ḫor dimekdür. Yaʿnī ḥaḳīr maʿnāsına. [27/97a]

Lūbiyā: Böġrülce [2/9b]

Lūce: Şaşı. Göze ʿārıż olur bir ʿilletdür. Her neye naẓar eylese iki görünür. [12/12a]

Lūk: Eli ve ayaġı kesik maʿnāsına. [12/12a]

Lümtür: Türkī'de büyük dirler. [27/70a]

Lünc: Aġız bucağına yaʿnī aġız köşesi ve avurdun ṭaşra yanına dirler. [15/4a]

Lürs: Sīlī. Meṣelā el ayasıyla kişinüñ yüzine ve eñsesine urduḳları silleye dirler. [23/3a]

M

Māde: Dişi lafẓı Türkī'dür ki naḳīżī erkekdür. [6/3b]

Māder: Türkī'de ana dinür ki babanuñ muḳābilidür. [18/2a]

Mādiyān: Türkī'de ḳışraḳ dirler. [1/7b]

Māġ: Gice ḳarañusı. Yaʿnī gice ile olan ḳarañuluḳ dimekdür. [27/104b]

Maġ: Ḳarañu yaʿnī ḳarañlıḳ dimekdür. [27/104b]

Maġz: Baş çanaġınuñ içinde olan beyindür. [2/3a]

Māh: Ay. Maʿlūm ola ki māh lafẓı Fārsī'de ve ay lafẓı Türkī'de birḳaç maʿnāya müteḥammildür. Biri budur ki Fārsī'de māh ẕikr olınsa muṭlaḳ ay murād olınur ki semāʾ ve dünyānuñ kevkeb-i meşhūrıdur. Bu maʿnāya olınca ʿArabī'de ḳamer dirler. İkinci maʿnāsı budur ki Fārsī'de māh ẕikr olınsa meẕkūr yıldız murād olınmayup belki seyr ile on iki burcı tamām eyledügi eyyāmı murād olınur ki Meṣelā bir yıluñ on iki ḥiṣṣesinden bir ḥiṣṣedür her birisi otuzar gündür. Zīrā on iki burcuñ her birinde iki gün ṣülüṣān-yevm eglenür. Pes on iki burcı otuz günde seyr ider. Bu miḳdār güne daḫı Fārsī'de māh ve Türkī'de ay dirler. Bu maʿnāya olınca ʿArabī'de ḳamer dimezler şehr dirler. Māh lafẓınuñ taḫfīfen elifi ḥaẕf olınup meh daḫı dirler. [1/6b], [4/7b]

Māḫçī: Türkī'de pālān atı dirler. Yaʿnī semer urduḳları bār-gīre dinür ki seyis-ḫāne dimekdür. [27/18a]

Māhgāne: Türkī'de aylıḳ dirler. Yaʿnī ayda virilen icārāt ve vaẓīfe ve ʿulūfe aylıġı gibi. [27/131a]

Māhī: Balıḳ [13/5a]

Mākiyān: Tavuḳ [10/3b]

Māned: Türkī'de ḳala dinür. Yaʿnī ḳalur dimek olur. [12/3b]

Mār: Türkī'de yılan didükleri aġulu cān-verdür. [13/5a]

Māse: Kürege dirler. Türkī'de kösegi daḫı dinür. [17/1b]

Māst: Yoġurd dirler ki südden ḥāṣıl olur [2/8b]

Māstabā: Bozça aşı, yoġurdluca çorbaya dirler ve tutmac aşına dirler [2/8b]

Māş: Mürdümek, ḥubūbāt envāʿındandur. [16/8a]

Māşū: Türkī'de elek dimekdür. Bir āletdür ki anuñla un elerler. [18/1a]

Me'nşīn be-nā-dānān girīz ḫod-rā rehā kon iy püser: Oturma bilmezlerle ḳaç kendüñi ḳurtar iy oġul [6/7]

Me-cūy: İsteme Türkī'dür. Yaʿnī ṭaleb itme dimekdür. [7/1b]

Meges: Türkī'de siñek dirler. [16/1b]

Mehār: Burunduruḳ lafẓıdur ki devenüñ burnına giçürdükleri yulara burunduruḳ dirler. [19/17a]

Me-keş: Çekme kelimesi Türkī'dür nehy-i ḥāżırdur. [11/3a]

Melaḫ: Çekirge [27/64b]

Me-lünd: Lāf urup söz çeyneme. [27/87a]

Men: 1. Türkī'de ben dimekdür. [19/13a] 2. Baṭman. İki raṭl miḳdārıdur. Meṣelā iki yüz altmış dirheme dirler. [19/13a]

Mencū: Mercimek [16/8a]

Meniş: Türkī'de ṭabʿ dinür. Yaʿnī mizāc dimekdür. [27/102a]

Me-rā: Baña [2/11a]

Merd: Er, erkek ādeme dirler. [12/13b]

Merdüm: Ādem ʿArabī ʿibāretdür. Ammā Türkī'de meşhūrdur kişi maʿnāsınadur. [18/2b]

Merdüm-i çeşm: Türkī'de bebek dirler ki gözlerüñ ḳarası içinde görinen timṯāle dinür. [18/2b]

Merġūl: Örüli kelimesi Türkī'dür. Yaʿnī örülmüş ṣaça dirler. [4/5b]

Merḫ: Şām ağacı. Bir cins ağaçdur Şām'a taḫṣīṣ iderler. Ammā ʿArabistān'da Şām'dan ġayri yirlerde daḫı olurmış dirler. İkisini biri birine sürseler od ḥāṣıl olur dirler. [27/85a]

Meske: Tereyaġı [10/3a]

Mevīz: Ḳuru üzüm [20/3b]

Mey: Süci, müskirātdan şarāb didükleri ḥarām nesnedür. [10/2a]

Mezīden/mekīden: Emmek. Yaʿnī ağızla bir nesneʾi emmege dirler. Uşaḳ anasınuñ memesinden süd emdügi gibi. [24/5b]

Mī-bāş ḫāmūş: Türkī'de epsem ol dimek olur. [25/10b]

Mī-çeked: Türkī'de ṭamar dirler. Yaʿnī ṭamlar dimekdür. Ṣu gibi ve emṯāli ṭamlayan nesnelere dirler. [8/1a]

Mī-dād be-men: Türkī'de virdi baña dimekdür. [12/7a]

Mih: Türkī'de ulu dirler ki kih lafẓınuñ tamām-ı muḳābilidür. [27/48a]

Mihman: Ḳonuḳ. Yoldan gelen yabancı misāfire dirler ki bir kimsenüñ ḫānesine gelür ḳonar. [19/8b]

Mihr: 1. Türkī'de güneş dirler. [19/17a] 2. Türkī'de sevi dirler. Meṯelā sevgi ki muḥabbetdür. [19/17a]

Mī-kon āzmūn: Ṣına. Yaʿnī tecrübe idüp ṣınamaġa emr itmekdür. [8/8b]

Mī-māned: Türkī'de beñzer dirler. [12/3b]

Mī-ne-nümāyed: Görünmez. [2/11a]

Mī-nihend: Ḳorlar. [27/50b]

Mis: Türkī'de baḳır dirler. Bu daḫı maʿādindendür. [6/2b]

Mī-sezed: Yarar [12/3a]

Mīş: Türkī'de ḳoyun maʿnāsınadur. [11/1b]

Mītīn: Türkī'de külünk dirler. Bir āletdür ki anuñla ṭaş ḳazarlar. Ve ālet-i ḥarbden daḫı bir āletüñ ismidür ki balta gibi uzun ṣapı olur. Başınuñ bir yanı sivri olur [17/1b]

Mīve: Türkī'de yemiş dirler. Meṣelā elma amrud ve tut ve meşmele gibi ve sāʾir aġaçlarda ḥāṣıl olan mīvelere dinür. [19/9a]

Miyān: 1. Orta. Meṣelā her nesnenüñ ortasına dinür. [2/4b] 2.Bel. İnsānuñ ḳaddinüñ meṣelā boyunuñ ortasıdur. [6/1a] 3. Bil yaʿnī insānuñ ḳoltuḳlarından uyluḳları arası olan orta yirine bil dirler. [19/12a]

Mī-zībed: Yaraşur [12/3b]

Mīzubān: Ḳonuḳ alan yaʿnī evine ḳonuḳ ve misāfir alup ḳonduran kişiye dirler. [19/8b]

Muġ: Türkī'de gavur dimekdür. [27/104a]

Muḫ: İlik. Meṣelā kemik içinde ḥāṣıl olan ilige dirler. [10/2b]

Mūl: Oynaş Türkī'dür. Meṣelā ecnebi ʿavrat seven ecnebīye dirler ki ʿavratuñ oynaşdur dinür. [27/3b]

Munc u sütūh: Ṣaru aru. Türkī'de bal arusına dirler. [22/3a]

Mūr: Ḳarınca [13/5a]

Mūred: Türkī'de mersin dirler bir aġaçdur yimişi olur. [20/3b]

Murġ-āb: Mürġ ḳuşdur āb ṣudur. Bi-ḥasebi'l-luġati ṣu ḳuşı dimekdür. Ammā ekṣer ördege istiʿmāli ġālib olmaġla ördege taḫṣīṣ olınmışdur. Türkī'de ördek dirler bir ḳuşdur. Dāʾim ṣuda olduġı'çün mürġ-āb dinür. [6/2a]

Murūd: Türkī'de amrud dirler. [17/6a]

Mūş: Türkī'de ṣıçan didükleri mużırr cān-verdür. [1/4a]

Mūş-ḫˇār: Çaylaḳ. Sibāʿ-ı ṭuyūrdandan bir nevʿi ḳuşdur ki ṣıçan avlayup yir. [27/91a]

Muşt: Türkī'de yumruḳ dirler. [7/7a]

Mūy: Türkī'de ḳıl dirler. [8/4b]

Mūyīden: Aġlamaḳ yaʿnī aġlayup ṣaġu ṣaġmaġa dirler. Zīrā ṣaġu ṣaġmayup aġlamaġa girye dirler. [27/92a]

Müze: Edik. Ayaġa giydükleri edige dirler. [25/6b]

Mühre: Türkī'de boncuḳ dirler. Meṣelā ḳaṭır boncuġı ve sāʾir gibi. [27/21a]

Müjde: Muştuluḳ [21/6a]

Müjgān/müje: Kirpük Türkī'dür göz ḳapaḳlarında biten ḳıllardur. [1/3b]

Mül: Ṣarāb. Sekerātdan ṣarāb didükleri ḥarām şeyʾdür. [5/1a]

Mürġ: Cümle ḳuşlara ıṭlāḳ olınur. [10/4b]

Müstemend: Türkī'de iñlü dirler. Yaʿnī ġamlu ve şikāyetlü dimekdür. [27/31a]

Müzd: Türkī'de kiri dirler. bir iş muḳābelesinde iş işleyen ādeme virdükleri ḥaḳ ve kiri dimekdür. ʿArabī'de ücret dinür. [21/6a]

N

Nāb: Ṣafi. Ṣuyuñ ve baluñ buña beñzer eşyānuñ bī-ġışş olanına dirler. [27/77b]

Nāfe: Türkī'de göbek maʿnāsınadur. [6/1a]

Nā-fercām/nā-sezā: Ol kişi ola ki lāyıḳ olmaya [27/112a]

Naġz: Gökçek dimekdür. Yaʿnī iyü ve güzel olan nesneye dirler. [2/3a]

Naḫcīr: Av. Gerek ṭuyūrdan olsun gerek vaḥşī ḥayvāndan olsun ḳuş ile ve kelb-i muʿallem ile avladuḳları av dimekdür. [27/23b]

Naḫgulūn: Türkī'de ḳoz çetügi dirler. Yaʿnī çetin ḳoz dimekdür ki içi şarp ve çıḳması çetin ola. [27/56a]

Nāḫun: Türkī'de ṭırnaḳ dinür. Gerek elde olsun gerek ayaḳda olsun ʿumūm üzeredür. Temyīz ḳasd olınsa el ve ayaḳ ḳaydıyla ẕikr olınur. Yaʿnī el ṭırnaġı ve ayaḳ ṭırnaġı dirler. [7/6a]

Nāk: Müşk otı. Meṣelā misk-i maġşūş dimekdür ki cigerle maḫluṭ idüp düzerler. Ḳarışık düzme miskdür. [27/111b]

Nāḳır: Nāẓım Türkī tefsīr idüp çeng āletine mürādif itmişdür. [1/9a]

Nām: Türkī'de ad dirler. [2/7a]

Nāme: Türkī'de kesre-i bā-ı muvaḥḥade ile biti dirler. Meṣelā bir yirden bir yire yazup gönderdükleri kāġıda dirler. [8/4b]

Nān: Etmek [2/8a]

Nān-ḫūriş: Ḳatıḳ yaʿnī etmek ḳatuġı gibi. Etmek ile yidükleri ṭaʿāma dirler. [20/8b]

Nāve: Senit, tekne ve yaṣṣı aġaçdur ki üzerinde ḫamīr yoġururlar. [2/6a]

Nāvek: Türkī'de oḳ maʿnāsınadur. [27/111b]

Nāvidān: Oluḳ, içi oyulmış aġaca ve ṭaşa dirler. [2/10a]

Nāy: Düdük [1/9b]

Nāyije: Türkī'de lüle dirler. Yaʿnī çeşmelerde ve muṣluḳ ve ḥammām ḳurnalarına aḳan ṣularuñ lülelerine dinür. [22/1b]

Nāzīden: Nazlanmaḳ [13/4b]

Neberd: Ḥamle vü cenk itmege dirler. [27/88b]

Nebīre: Oġul oġlı. Meṣelā kişinüñ evlādınuñ evlādına dirler. [27/4b]

Nehre: Yayuḳ Türkī'dür. Bir ḳapdur ki içinde süd ve yoġurd yapup döküp yaġuñ çıḳarurlar. [10/3a]

Nemek: Tuz, aşa ve etmege ḳoyup tuzlarlar [2/8a]

Neng: ʿĀr [17/3b]

Ner: Erkek lafẓı Türkī'dür ki ḫilāfı dişidür. [6/3b]

Nerm: Türkī'de yumşaḳ dinür. [7/5b]

Nerm-rev: Türkī'de dölek dirler. Yaʿnī yap yap yürürken ve kāhil olan ṭavara dirler. [18/5b]

Nesterīn: Türkī'de nesrīn güli dirler. Yaʿnī gül-i nāṣır didükleri bir cins ṣaruca bir ḳat güldür. [27/125a]

Nev: Yeñi. Muḳābili eskidür. [27/51b]

Nevā: 1. Türkī'de nağme dirler. Cümle lisānda meşhūrdur ʿilm-i mūsiḳīden bir maḳāmuñ adıdur. [27/76a] 2. Naṣīb [27/76a]

Neved: Türkī'de ṭoḳsan dirler. [8/8a]

Neverdīden: Türkī'de dürmek dirler. Meṣelā bir şeyʾi dürüp devşürüp dirmege dirler. [9/1a]

Ney: Ḳamış Türkī'dür. Bataḳlarda ve ṣulu yirlerde biter. Ḳarġı daḫı dirler. [10/2b]

Neyfe: Türkī'de iç ṭon yaḳası dinür. Meṣelā ṭumanuñ uçḳurluġuna dirler. [19/18b]

Neyīn: Ḳamış olsa ol didügi gömelte ki yaz içün yapduḳları evdür. [10/5b]

Neyistān: Türkī'de ḳamışlıḳ dirler. Yaʿnī ḳamışı çoḳ olan yire dirler. [27/63a]

Nigīn: Ḳaşı lafẓı Türkī'dür. Yaʿnī yüzük ḳaşı ki yüzük ṭaşı dirler. Meṣelā yüzüge vażʿ idüp oturtduḳları ṭaş dimekdür ki yüzükṭaşı dinür. [27/25b]

Nihāden: Türkī'de ḳomaḳ maʿnāsına maṣdardur. [27/50b]

Nihāl: Türkī'de tāze dala dirler. Yaʿnī aġacuñ tāze fidanına dirler. [27/68b]

Nihāz: Erkeç lafẓı. Ḳoyun sürisinüñ önüñce giden ḳulaġuzına dirler kim kösem daḫı dinür. [6/3b]

Nijend/dijem: Ġuṣṣa ve ḳayġu Türkī'dür. Melālet ve ḥüzn gibi ki ḳaṣāvet daḫı dirler. [27/8b]

Nikūhīden: Türkī'de yirüp biçmege dirler. Meṯelā bir kimesneʾi yirüp yiçüp ẕemm itmek ve ḫorlamaḳ gibi. Filānı yirüp yiçüp ḫorlıyor dirler. [27/114b]

Nīl: Türkī'de çivid dirler. Bir gökṭaşı gibi nesnedür ki anuñla laciverd ve kök boya yaparlar. [7/4b]

Nilk: Ṭaġ eriği. Meṯelā bir cins ufacuḳ erikdür. [20/3a]

Nīm: Türkī'de yarım dirler. Yaʿnī bir nesnenüñ yarımına dirler. [21/4a]

Nīst: Türkī'de yoḳ dinür. [27/24b]

Nīş: Arınuñ ignesidür ki anuñla insānı ve ḥayvānı ṣoḳar. [21/2b]

Nişāf: Aḳılsuz. Nişāf aṣlında dimaġuñ postına dirler. Andan ʿaḳla żarar gelür. Ol sebebden ʿaḳılsuza nişāf dinmiş olur. [27/105b]

Nişānden: Dikmek yaʿnī aġaç ve sāʾir emṯālī nesneleri yire dikmege dirler. [15/2a]

Nīş-ḫūr: Geviş. Ṣol nesnedür ki ṭavar yem yidükden ṣoñra baʿżı ḥayvānāt ʿalef yidükden ṣoñra tekrār boġazından çıḳarup aġzıyla çiyner ve gevişür durur. [27/39b]

Nişīmen: Oturaḳ. Aṣlında ḳuş oturaġıdur. [15/4b]

Niyā: Dede, büyükbabaya dirler. Babanuñ babasıdur ve ananuñ babasına dirler. [2/6b]

Niyām: Bıçaḳ ḳını ve kılıç ḳını gibi. [5/5b]

Nīz: Daḫı [27/12b]

Nizār: Arıḳ [27/33b]

Nīze: Türkī'de süñü dirler. Yaʿnī mızraḳ didükleri ālāt-ı ḥarbdendür. [1/5b]

Nuġūl: Türkī'de deriñ dinür. [27/105a]

Nūl: Türkī'de ḳaz burnı dinür. Meṣelā ḳaz ḳuşınuñ burnı dimekdür ve muṭlaḳa ḳuş burnına dirler. [27/3a]

Nūş: Arınuñ ḥāṣıl eyledügi bal dimekdür. [21/2b]

Nüh: Türkī'de ṭoḳuz dirler. [8/6b]

Nümūden: Türkī'de göstermek dinür. [9/2a]

Nüvār: Türkī'de urġan dinür ve urḳan ve urgan daḫı dirler ipdür. [15/5b]

P

Pā-bürehne: Yalın ayak. Türkī'de çıplaḳ dimekdür. [27/53a]

Pāçīle: Türkī'de ol çenbere dirler ki ayaḳ altına alup ḳara batmaya. Yaʿnī ol çenber didügi bir āletdür ki aġacdan düzüp ḳara batmaya yaʿnī aġaçdan bir çenberdür ki ḳarda yürümek içün düzerler ve ayaġa muḥkem baġlarlar çoḳ ḳar yaġduġı vaḳitlerde anuñla yüriyüp batmazlar ve av avlarlar. [27/133a]

Pādāş: Türkī'de kinin ödeşmege dirler. [12/14b]

Pāk-nejād: Ol kim ola aṣlı arı meṣelā ol kişi kim anuñ aṣlı pāk ve arı ola yaʿnī ḥaseb ü nesebine nā-cins ḳarışmış olmaya. [13/3a]

Pālīz: Bāğ u būstān [22/6b]

Pā-pūş: Pabuç Türkī'dür ki ayaġa giyerler. Edik üzerine ki edige necāset işābet itmeye diyü ayaḳḳabıdur. [25/6b]

Pār: Bıldır. Yaʿnī geçen sene dimekdür. [27/45b]

Pārsā: Zāhid Türkī'dür. Dünyadan kendüni ḥıfẓ idüp ehl-i taḳvā olan ṣāliḥ ādeme dirler. [21/8b]

Pārū: Kürek Türkī'dür ki anuñla od ḳarışdırurlar bir āletdür. [17/1b]

Pātile: Türkī'de tava didükleri ḳapdur ki içinde yumurṭa pişürürler ve et ḳavırurlar ve ḥelvā ḳazġanına daḫı pātile dinür. [19/9b]

Pāy: Ayaḳ. Ḥaḳīḳatı uyluḳ dibinden ḳademe dekdür. Mecāzen ḳademe daḫı ıṭlāḳ olınur. [1/3b]

Pāyān: Ṣoñ Türkī'dür. Meṣelā bir şeyʾüñ āḫirine ve nihāyetine dirler. [19/11b]

Pāy-bāf: Çulḥa maʿnāsınadur. Türkī'de biz ṭoḳuyan ādeme dirler. [22/4b]

Pāye: Mertebe. Meṣelā bir ḥālden bir ḥāle varmaḳ veyā bir manṣıbdan bir manṣıba naḳl olınmaḳ gibi. Eger evvelkiden ziyāde olursa ʿālī mertebeye nāʾil oldı dirler. Eger evvelkiden aşaġa olursa mertebeden düşdi dirler. [21/9a]

Pāyīz: Türkī'de güz dirler ki tamām-ı evvel-i bahāruñ muḳābilidür. [13/2a]

Peder: Ata yaʿnī baba dimekdür ki ananuñ muḳābilidür. [18/2a]

Pehlü: Eyegü Türkī'dür. Ḳaburġa didükleri kemüklerdür. [8/3b]

Pehn: Türkī'de yaṣṣı dirler ki eñsüz anuñ ḫilāfıdur. [16/4a]

Pejm: Ṭuman [19/4a]

Peleng: Ḳaplan Türkī'dür. Envāʿ-ı sibāʿdan bir cān-verdür. [17/2a]

Penāġ: Türkī'de iplik ucı dirler. Yaʿnī iplik ile ibrişimüñ ucına dirler. [22/6a]

Penbe: Türkī'de panbuḳ dirler. [27/26a]

Penc: Beş [8/6a]

Pencāh: Türkī'de elli dirler. [8/7a]

Perdāḫte: Türkī'de düzilmiş dirler meṣelā düzilmiş ve ḳoşılmış ve tamām olmış dimekdür. [13/4a]

Perend: Türkī'de ibrişim dinür ki anuñla çuḳa ve ḳumaş dikerler. [20/6a]

Perendūş: Işrağı gice. Yaʿnī dün giceden evvel giçen giceye dirler ki öte gice dirler. [25/2b]

Perestār: Ḳul ve ḳaravaş dimekdür. [2/6b]

Perestiş: Ṭapmaḳ [21/8a]

Perestū: Türkī'de ḳırlaġıc didükleri ḳuşcuġazdur. [27/10a]

Perḫāş: Ṣavaş [3/6b]

Perīden: Türkī'de uçmaḳ dirler. Yaʿnī ḳuşuñ uçması gibi. [26/1a]

Perīr: Türkī'de öteki gün dirler. Yaʿnī dünki günden evvel giçen güne dirler. [25/2a]

Perneyān: Türkī'de naḫışlu dinür ve münaḳḳaş ḳumaşa daḫı dirler gerekse bile ṭoḳınmış olsun gerek el ile işlenmiş olsun. [27/63a]

Perr ü bāl: Ḳanat Türkī'dür. Ḳuş ḳanadına dirler. [4/1b]

Pervā: Türkī'de ḳolay dirler. [27/71b]

Perveriş: Beslemek [21/8a]

Pervīn: Türkī'de Ülker dirler. Gökyüzünde birbirine ḳarīb ve müctemiʿ yedi yıldızdur. Ṣevr burcı ile ṭulūʿ eylerler. [4/2a]

Pes: 1. Emām gibi ard Türkī'dür ki öñ lafẓınuñ ḫilāfıdur. [6/5b] 2. Ḫaylī Türkī'dür. Yaʿnī vāfir ve çoḳ dimekdür. [27/54a] 3. Öyle olsa [27/54a]

Pesendīden: Begenmek [24/4a]

Pesīç: Yola ʿazm itmek yaraġ oldı. Yaʿnī yol ʿazm eylemenüñ yaraġı dimekdür ki yol ve sefer içün tedārük olınan mühimmātdür. [27/75b]

Pest: Türkī'de alçaḳ dirler ki yüksek anuñ ḫilāfıdur. [7/8b]

Pester: Girülik. Meṣelā girirek dimekdür. Yaʿnī ziyāde giri dimek olur. [12/5b]

Pestū: Küpecük. Meṣelā küçük küp ve destīye dinür. [27/60a]

Peşīz: Pul. Gerek manḳır pulı olsun gerek balıḳ pulı olsun. [22/1b]

Peşm: Türkī'de yüñ dirler ki ḳoyundan ḳırḳarlar evvel ḳırḳduḳlarına yapaġı ikinci ḳırḳduḳlarına yüñ dirler. [12/4b]

Pey: Siñir. Meṣelā insānuñ ve ḥayvānuñ vücūdında olan siñir dimekdür. [10/2b]

Peyām: Ḫaber. Maʿlūm ola ki ḫaber lafẓı aṣlında ʿArabī'dür. Ammā Türkī'de ve Fārsī'de daḫı müstaʿmel luġat-ı müşterekedür [5/2b]

Peyġam-ber: Ol kim vire Ḥaḳ'dan ḫaber. Aṣlı peyġām-berdür iki kelimeden mürekkebdür. Biri "peyġām" ve biri "ber" kelimesidür. Borden'den meʾḫūzdur. Eylemek maʿnāsına. Egerçi żamm-ı bā iledür. Lākin ism-i fāʿil ve emrine teşbīh u mültebis olmamaġ'çündür. Li-hāẕā ism-i fāʿil aṣl üzerine geldi ve peyġām vāsıṭa ile olan ḫaberdür. Ġaynı ḥaẕf idüp peyām daḫı dirler. [1/2a]

Peyġāre: Ṭaʿne yaʿnī ṭaʿn idüp başa ḳaḳmaḳ ve melāmet eylemek dimekdür. [27/122a]

Peyġūle: Türkī'de bucaḳ dirler. Meṣelā ev köşesi gibi. [27/55a]

Peykān: Demren. Oḳ ve mızraḳ yalmanına dirler. [1/5a]

Peykār: Türkī'de ṣavaş dirler. Yaʿnī cenk itmege dinür. [12/6b]

Peymān: ʿAhd. Ḳavl u ḳarār ve bir söz üzerine ittifāḳ itmege dirler. [19/13b]

Peymāne: Ölçek. Ekṣer şerbet ve şarāb ölçdükleri ḳaba dirler. [19/13b]

Peyrev: Uyıcı yaʿnī bir kimesnenüñ ardına uyup gitmege dinür. [12/6a]

Peyveste: Türkī'de ulaşıḳ dirler. Yaʿnī bir nesne bir nesneye ulaşıḳ olsa aña peyveste dirler. [27/59a]

Pīç pīç: Mīhnet ve işkence [27/75a]

Pīh: İç yaġı ki ḳoyunuñ ve ṣıġıruñ içinden ḥāṣıl olan yaġdur. [27/41a]

Pīḫten: Türkī'de elemek maʿnāsına. Meṣelā un elemek gibi. [18/1a]

Pīle: Göz ḳapaġı [21/3a]

Pīlever: Çerçi yaʿnī boncuḳcı ve ḫurdacı ve yaymacı dirler. [27/46b]

Pindāşten: Türkī'de ṣanmaḳ maʿnāsınadur. [9/7b]

Pingān: Türkī'de ṭas dirler. Bir ẓarfdur içinde ḫoşāb yirler. [17/5b]

Pīrāhen: Gönlek [2/2b]

Pīrāmen: Çevre. Meşelā bir nesnenüñ çevresine ve eṭrāfına dirler. [12/1a]

Pīrāye: Düzenmek Türkī'dür. Yaʿnī kendüzini veyāḫud bir āḫer kimesneyi düzüp zīnet virmege dirler. [13/4b]

Pīre-zen: Ḳarı yaʿnī çoḳ yaşamış ḳoca ʿavrat dimekdür. [4/7b]

Pīrūz: Türkī'de ẓafer ile tefsīr olınmış ammā żafer lafẓınuñ aṣlı ʿArabī'dür. Yaʿnī kişi murādın ele getürüp ḫaṣmına yigin olmaḳdur. [12/14a]

Pistān: Emcek memeye dirler. Gerek insānuñ olsun gerek ḥayvānuñ olsun ʿumūm üzeredür. [27/5b]

Piste: Türkī'de fıstıḳ dirler. İkinci derecede ḥārdur ve ruṭūbetde ve mīvesinde muʿtedildür. [27/69b]

Pister: Ḳalı Türkī'dür. Ḫalı ve kilim maʿnāsınadur döşeme dirler. [12/4b]

Pīş: Öñ Türkī'dür ki arduñ naḳīżīdür. [6/5b]

Pīşānī: Alın. Aʿżādan ḳaşlaruñ üst yanı olan mevziʿdür. [3/1a]

Pīşe: Türkī'de ṣanʿat dirler. [22/5a]

Pīşgāh: Bunda ṣadr murād olınmış ki öñ ile tefsīr olınmış. Mekānuñ öñi ṣadrdur. Yaʿnī meclisüñ yuḳarusı dimekdür. [27/131a]

Pīş-ḫord: Türkī'de ütme dirler ki arpa ve buġday taze ekin yirinden ḳoparup ocaġa ḳoyup üterler ve danesini yirler. [16/11a]

Pīşter: İlerlige. Meşelā ilerirek dimekdür. [12/5b]

Pīşyār: Mamı. Ebe didükleri ʿavratdur ki oġlan ṭoġurur. [27/45a]

Piyāde: Türkī'de yaya dirler. Yaʿnī yayan yürüyen ādeme dirler. [21/9a]

Piyāle: Türkī'de cām dirler içinden şarāb içdükleri ẓarfdur. Bunuñ Türkī'si ayaġdur. [5/1a]

Piyaz: Ṣoġan [16/8b]

Piyū: 1. Yinge. Şol ʿavrata dirler ki gelini bezeyüp düzer ve geline daḫı dirler. [27/2b] 2. Türkī'de güve dirler. Şol ḳurdcuġazdur ki esbābı keser helāk ider. [27/93b]

Pizişk: Otçı. Meṣelā ʿuşşāb didükleri kimsedür ki emrāża devā olacaḳ otlar ṣatar. [27/46b]

Pol: Köpri. Ṣu üzerinde yapup ḫalḳ üzerinden mürūr ve ʿubūr ider. [27/4b]

Pūd: Türkī'de arġıç dinür ki anuñla biz ṭoḳurlar arışuñ muḳābilidür. [12/4b]

Puḫt: Türkī'de pişdi dirler. [5/4b]

Pujūl: Ṭopuḳ Türkī'dür. Bu daḫı aʿżādandur. Yaʿnī ayaḳda olan ṭopuḳdur. [27/13b]

Pundūz: Çuvalduz [27/73a]

Pūr: Türkī'de oġul dirler. [4/6b]

Purḫū: Türkī'de kiler dirler ki içine zaḫīre vesāʾir şeyʾi ḳoyup ḥıfẓ iderler. [27/71b]

Pūsīde: Türkī'de çürük yaʿnī çürümiş şey'e dirler. [27/19b]

Pūst: Türkī'de deri dirler ki ḳoyundan ve keçiden yüzerler. [18/4b]

Puş: Yal Türkī'dür. At yelesine dirler. [27/6a]

Pūşīde: Gizlü Türkī'dür. Meselā gizlü ṣaḳlu ve örtülü nesneye dirler. [27/19b]

Put-perest: Türkī'de puta ṭapıcıya dirler. Meṣelā müşriklerdür ki aġaçlar ve ṭaşlardan yonup anı maʿbūd ittiḫāẕ idüp ṭaparlar. [26/2a]

Pūyende: Yilici yaʿnī yilüp yopurup çoḳ gezen ādeme dirler. [14/4a]

Pūz: Türkī'de aġız çevresi ve aġız dimekdür. [27/8a]

Pūzīne: Türkī'de yarpuz dinür. Bir otdur ʿinde'l-eṭibbā maʿlūmdur ve meymun didükleri cān-vere daḫı pūzīne dirler. Meṣelā Fārsī'de pūzīne hem meymuna dirler ḳırd gibi. Hem yarpuza dirler. [27/26b]

Pür: Türkī'de ṭolu dirler. Yaʿnī ḳabuñ ṣu ile veyā ġayri nesne ile ṭolu olmasına dinür. [21/3a]

Püşk: Türkī'de ḳıġ dirler. Meṣelā deve ve ḳoyun tezegi ki yuvarlaḳ olur. [27/57a]

Püşt: Arḳa Türkī'dür ki ḳarın anuñ muḳābilidür. [19/12a]

Püştem bu-ḫār: Arḳam ḳaşı Türkī'dür. [6/6a]

R

Rāġ: Türkī'de ṭaġ dirler. [22/6b]

Rāh: Türkī'de yol dirler. [27/1a]

Raḫc: Çirkin [26/3a]

Raḫne: Türkī'de gedik dirler. Meṣelā ṣınmış şeyʾ ve gedik olmış nesne. Yaʿnī ḳılıcda ve bıçaḳda olan gedik gibi. [27/65a]

Raḫş: Güneş. Felek-i rābiʿüñ meşhūr yıldızıdur. [27/103a]

Raḫşende: Türkī'de ıldırayıcı dimekdür. Meṣelā ayuñ ve güneşüñ şuʿlesine ve sāʾir muṣayḳal olan eşyāya ve mücellā şeylere güneşe ḳarşu yüzi ṭoḳınsa ıldırayıcı dirler. Tābān daḫı dıraḫşān daḫı Fārsī'de üçi bir maʿnāya gelür. [19/5a]

Rām: Yavaş [3/6b]

Rānīn: Eşem. Şalvara dirler ve çaḳşır ve güreşçiler ṭumanı ki güreş ṭutduḳları vaḳitde giyerler. [15/6a]

Rāst-rev īder: Ṭoġrı yüri dāʾim. [12/15b]

Rāz u Mürvez: Dimek olur ki iki köy vardur ki birinüñ adı Rāz ve birinüñ adı Mürvez'dür. [27/95a]

Rebāb: Iḳlıġ [1/9a]

Refū: Gözemek Türkī'dür yaʿnī ḳaftanuñ yırtığın yamamaḳ bir dürlü dikişdür ki göze dirler. Yırtıḳ yiri yamanduḳda belürsüz olur. [27/135b]

Reg: Türkī'de ṭamar maʿnāsınadur. Yaʿnī insānuñ ve ḥayvānuñ vücūdında olan ṭamara dirler siñir daḫı dirler. İkinci tamar lafẓı cemādāta bile şāmildür. Meṣelā aġacuñ ve nebātātuñ yer içinde olan ṭamarlarına ıṭlāḳ olınur. [8/1a]

Rehā kon: Ṣalıvir. Meṣelā bir nesneʾi veyā bir giriftār kimseʾi ṣalıvirmege emr itmekdür. [25/10a]

Rehber: Türkī'de ḳılaġuz dirler. Yaʿnī ṭoġrı yola götürici dimekdür. [12/6a]

Reh-nümāy: Yol gösterici [1/1b]

Remānīden: Türkī'de ürkütmek maʿnasınadur. [9/8b]

Reme: Sürü. Meṣelā ḳoyun sürüsi gibi. [10/1b]

Reng: Türkī'de ṭaġ keçisi dirler. Yaʿnī yābān keçisi didükleri ḥayvāndur. [17/3a]

Resānīden: Türkī'de irgürmek dinür. Yaʿnī irişdürmek ve ulaşdurmaḳ dimekdür. [9/8b]

Resen: Türkī'de ip dirler urġan daḫı dinür. [9/3a]

Resīden: Türkī'de irmek dirler. Meṣelā bir nesneye irişüp yitişmege dirler. [9/3b]

Reste: 1. Türkī'de ḳurtulmış dimekdür. [8/4a] 2. Türkī'de er ṣırası dimekdür. er ṣırası dimek yaʿnī ṣıra ṣıra olan nesneye dirler. Meṣelā birbiri yanında durmaḳ bundandur ki bāzār dükkānlarına reste dirler. Belki bāzār maʿnāsına istiʿmāl olınur. [27/58a]

Reşk: Türkī'de güni dirler. Meṣelā ġayret gibi. [27/57a]

Revan: Türkī'de cān dimekdür. [19/12b]

Reviş rev ki tu-rā bāyed der-rüstāḫīz: Bir yürüyüş yüri kim saña ḳıyāmetde gerek [22/7]

Rez: Türkī'de üzüm çubuġı dirler. [23/1b]

Rezm: Uruş. Meṣelā dögüşmek ve ṣavaş itmek. [25/8b]

Rīg: Ḳum [3/2a]

Rīḫten: Türkī'de dökmek maʿnāsınadur. Yaʿnī ṣu dökmek gibi. [27/17a]

Rīm: Türkī'de iriñ dirler ki çıbandan ve cerāḥatdan aḳar. [21/4a]

Rīş: 1. Ṣaḳal [21/1a] 2. Bert baş. Ṣıbyānuñ başlarında olan yaraya dirler ki uyuz ve çıban gibi olur. [20/1b]

Rīşe: Türkī'de ṣaçaḳ dirler ki mendiller ve dest-māller ve ḳuşaḳlar çevresine iderler. [21/1b]

Rīze: Türkī'de ufaḳ dirler. Yaʿnī ḫurde-mürde ve ufaḳ tefek şeyʾe dirler. [21/6b]

Rūbeh: Türkī'de dilkü dirler bir cins vaḥşī cān-verdür ki postundan iyü kürkler yaparlar. [20/4a]

Rūd: Türkī'de çay dirler ki ırmaḳ maʿnāsınadur. [1/4b]

Rūde: Türkī'de bağırsaḳ dirler. [8/3a]

Rūften: Türkī'de süpürmek dimek maʿnāsınadur. Meṣelā süpürge ile süpürmek gibi. [9/6b]

Rūġan: Yağ Türkī'dür sāde yaġdur ki pilava ve sāʾir ṭaʿāma ḳoyarlar. ʿİnde'l-ʿavām ṣaġ yaġı dimekle maʿrūfdur. [17/4a]

Ruḫ: Türkī'de yañaḳ dirler ki insānuñ çehresinüñ bir ṭarafıdur. Gözden zenaḫdana varınca ki her yüzde iki yañaḳ olur. [1/3a]

Rukū: Ḫırḳa Türkī olmaḳ üzere tefsīr olınmışdur. Ammā aṣlı ʿArabī'dür. Bez pāresi ve yama dimekdür. Meṣelā eski bez pāresine ve yamaya dirler. [19/12a]

Rūy bi-girdān: Yüz çevir. [19/7b]

Rūy: 1. Yüze dirler ki insānuñ çehresinüñ öñidür. [1/3a] 2. Türkī'de ṭā-ı ḥuṭṭīnüñ żammesiyle ṭuc dirler. [6/3a]

Rūyīden/rūjīden: Bitmek yaʿnī yirden ot ve sāʾir şeyʾi bitmek gibi. [27/123a]

Rūze: Türkī'de oruç dirler. [25/6a]

Rūzī-dehende: Rızḳ virici [14/3]

Rübūden: Türkī'de ḳapmaḳ maʿnāsınadur. Meṣelā bir nesneʾi alup ḳapmaġa dirler. Çevgān ile ṭop ḳapar gibi. [9/2a]

S/Ṣ/Ş

Ṣad: Türkī'de yüz dirler. Yaʿnī yüz ʿadede dinür. [8/8a]

Ṣad-pāye: Çıyan Türkī'dür. Ḥaşerāt-ı arżdan bir böcekdür. Ayaḳları çoḳ olduġından ḳırḳ ayaḳlu daḫı dirler. [13/5b]

Saḫt: Ḳatı Türkī ʿibāretdür. Meṣelā pek olan şeyʾe dirler ki naḳīżi yumşaḳdur. [7/5a]

Sāl: Yıl. İki nevʿdür: Birine sene-i ḳameriyye dirler ve birine sene-i şemsiyye dirler. [4/7b]

Sālār: Ulu. Yaʿnī bir büyük ve ulu kimesne ki aʿyāndan ola dimekdür. Leşker başı daḫı Türkī'dür. Meṣelā ser-ʿasker ve bölükbaşılar gibi. [27/90b]

Sāmān: Yön yöş. Meṣelā bir kimesnenüñ ṭabīʿatında fütūr olmayup ḥāli iyülik üzere ola ve istiḳāmet üzere ola. Aña yön yöş dirler. [19/6b]

Ṣāʾ: Kile Türkī'dür. Tereke ölçdükleri ẓarfa dirler. [19/13a]

Sār: Ṣıġırcıḳ ḳuşı Türkī'dür meşhurdur. [27/27b]

Sāv: Türkī'de egindü dirler. Yaʿnī altun ve gümüş ve baḳır vesāʾir ege ile egelenecek nesneleri egeleyüp dökilen ufaġına dirler . [27/71a]

Sāvīn: Seped [27/71a]

Ṣavlecān: Türkī'de çevgan dirler. Ucı egri bir aġaçdur. Anuñla ṭop çalarlar ve ṭop ḳaparlar. Pādişāhlar anuñ ile oynamaġa muʿtādlardur. Ve cündīler daḫı istiʿmāl itdükleri ucı egri aġaçdan āletdür. [19/15a]

Sāye: Gölge [13/1a]

Sāz: Yaraḳ ve ālet ve çalġu [27/96b]

Se: Üç [8/6a]

Se-bār: Üç kerre [23/5a]

Sebū: Desti Türkī'dür ki içine şu ḳorlar. [6/5a]

Sebük: Türkī'de yeyni dirler ki aġır anuñ naḳīżıdur. [19/14a]

Sebz: Yeşil [7/4a]

Seg: İt maʿnāsınadur. Yaʿnī köpek didükleri ḥayvāndur. [9/5b], [16/1b]

Segāliş: Türkī'de ḥīle ve mekr dinür ve yavuz ṣanu ṣanmaḳ maʿnāsına. [27/102a]

Seg-lāyīden: İt ürmek [9/5b]

Seme: Zevle. Boyunduruḳ baġına dirler ki öküzüñ boynına boyunduruġı anuñla berkidüp bağlarlar. [11/2b]

Semend: Türkī'de ḳula at dimekdür. [18/5a]

Semer: Efsāne Türkī'dür. Aṣlında Fārsī'dür ammā Türkī'de meşhūr olmaġla bunda Türkī īrād olınmışdur. Meṣelā geçmiş ḳıṣṣaları ve ḳażiyyeleri naḳl u ḥikāyet idüp temṣīlāt söylemege dirler. [27/92a]

Seng: Türkī'de ṭaş dirler. [3/2b]

Senglāḫ: Çaḳıl. Deryā kenārında ufaḳ taşlu yire dirler. [27/44b]

Se-pāye: Ṣac ayaġı. Şol nesnedür ki āteş üzerine ḳoyup üstine tencere ve baḳır ve ṭava ḳoyup ḳaynadurlar. [21/9b]

Sepīd: Türkī'de aḳ dirler. Beyāż daḫı dirler. [7/3b]

Sepūs: Türkī'de kepek dirler ki un elendükden ṣoñra elek içünden geçmeyüp ḳalan iri ḳabuḳlarına dirler. [18/1b]

Ser: Baş. Gerek insān başı gerek ḥayvān başı olsun ʿumūm üzeredür. [21/3b]

Serā: Ev. Aṣlı āḫirinde yā ile serāydur. [2/4b]

Serāb: Şūre yer kim görinür ıraḳdan āb [27/72a]

Serd: Ṣovuḳ [27/73b]

Serdter: Türkī'de ṣovuġraḳ maʿnāsınadur. [9/9a]

Sergīn: Ṭavar tersi ve ḳoyun ve ṣıġır tezegine dirler. [22/2a]

Ser-keş: Çemş. Yavuz ata dirler ve başı pek olan ata daḫı dirler. [18/5b]

Serm: Ḳıcı Türkī'dür bir acı otdur yapraġınuñ adıdur. Dögüp yoġurda ḳatarlar. Et ile ve taze balıḳ ile yirler. Hāżım-ı ṭaʿāmdur. Ḫardal yirin ṭutar. [16/8b]

Sermā: Ṣovuḳ [13/2b]

Ser-nigūn: Başı aşaġa dönüp de tersine olmış nesneye dirler. [8/2b]

Sevgend: And yaʿnī yemin içmege dirler. [27/70b]

Sezāvār: Lāyıḳ maʿnāsınadur ve müsteḥaḳ maʿnāsına daḫı gelür. [12/2a]

Sī: Türkī'de otuz dirler. [8/7a]

Sīb: Türkī'de elma dirler envāʿı olur. İyüsi sinap ve misket elmasıdur. [17/6b]

Sifāl: Ṣaḳsı maʿnāsına ki ṭopraḳdan yaparlar evānīdür. [3/2b]

Sigāliş: Önegülik. ʿİnād eylemege ve yaramaz ṣanmaġa dirler. [12/14a]

Sīgī: Süci Türkī'dür. Müskirātdan bir meşhūr olan ummu'l-ḫebāʾiṣ didükleri ṣarābdur. [27/14b]

Sigīzīden: Büklemek Türkī'dür yaʿni at ve ḳāṭır ön ayaḳlarını yuḳaru ḳaldurup öñüne ṣıçramaḳ gibi. [27/39a]

Sīḫ: Türkī'de şiş dirler. Ucı sivri āş-pez ālātdan bir āletdür ki üzerinde et ṣancup pişürüp kebāb iderler. [21/9b]

Sīm: Gümüş [6/2b]

Sīm-āb: Türkī'de jīve (civa) dirler ki meşhurdur. [27/10a]

Sincid: İgde. [27/69b]

Sindān: Örs timürciler ālātından şol yaşşı ve büyük āletdür ki üzerinde ḳızmış timüri dögerler. [19/1b]

Sīne: Türkī'de gögüs dirler. [6/1b]

Sipārī: Türkī'de añız dirler. [27/67b]

Sipās: Minnet. Türkī'de müstaʿmel luġatdur aṣlıʿ Arabī'dür. Kişi eyledügi nesneyi başa ḳaḳımaġa dirler. Taʿdād-ı niʿmet maʿnāsına. Ammā bunda minnetden murād şükrdür. [17/3b]

Sipehdār u sipehbed: Türkī'de çeribaşı dinür. Yaʿnī bir ʿaskerüñ üzerine baş ve serdār olana dirler. [12/9a]

Sipend: Yüzerlik. Yaramaz gözden ötüri tütsi iderler. [27/22a]

Siper: Türkī'de ḳalḳan dirler ki cenk günlerinde erbābı kendüyi oḳdan ve ḳılıçdan ve mızrāḳdan ḥıfẓ itmek içün getürürler bir āletdür. [21/7a]

Siperm: Türkī'de reyḥān dirler. Bu daḫı fesligen envāʿ ındandur. [27/83a]

Sipīd: Türkī'de aḳ dirler. Beyāż daḫı dirler. [7/3b]

Sipihr-āsā: Gök gibi [27/83a]

Sīr: Türkī'de ṭoḳ dirler. Yaʿnī yimekden müstaġnī olup ḳarnı ṭoḳ olana dirler. [25/6a]

Sirāyīden: Türkī'de ırlamaḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī Türkī ve beste ve sāʾir naġamāt ve ezgi ile ırlanan ezgiye dirler. [24/4b]

Sirīşim: Türkī'de yelim dirler ki ṭutḳal dimek olur. [27/74b]

Sitān: Çalḳoyun. Meṣelā arḳası üstine yatmaġa dirler. [27/5b]

Sitāre vü aḫter: Türkī'de yıldız dirler. [4/2a]

Sitāyiş: Türkī'de ögmek ve ögüş maʿnāsınadur. [17/5a]

Sitebr: Yoġun yaʿnī ḳalın ve taṣlaḳ nesneye dirler. [16/4a]

Sitem: Türkī'de güç dirler. Meṣelā ẓālim maẓlūma itdügi güç ve sitemdür. [27/60a]

Siterven: Ḳışır. Ṭoġurmayan dişiye dirler. İnsāna ve ḥayvāna belki cümle ẕī-rūḥa şāmildür. [15/1b]

Sitī: Türkī'de ḫatun dirler. [27/60a]

Sitīh: Önegülik [22/3b]

Sitīz: Önegülik [22/3b]

Siyeh: Ḳara [7/3b]

Sū: Yañ. Meṣelā ṭaraf ve cānib dimekdür ki yañ dirler. [8/3b]

Sū-be-sū: Türkī'de her yaña dirler. Meṣelā her ṭarafa ve her cānibe dimek. [27/25a]

Sūd: Aṣṣı dirler yaʿnī metāʿ ṣatup reʾs-i māldan ziyāde ḥāṣıl olan şeyʾe dirler ki muḳābili ziyān ve żarardur [3/4b]

Sufār: Türkī'de oḳ gezi dirler. Yaʿnī oḳuñ kirişine gezlenecek ḳulaġına dirler. [16/3a]

Suġbe: Zebūn yaʿnī zebūn ve ʿāciz ve bī-çāre ve maġlūb ve fürū-mānde olan kimseye dirler. [27/123b]

Sūgvār: Yaslu. Yaʿnī bir muṣībetden yas ṭutan kimesneye dirler. [27/91a]

Sūhān: Ege bir āletdür ki anuñla timür ve pirinç ve mā eşbehe ẕālik egelerler. [19/2b]

Suḫan-çīn: Ḳovıcı. Bir ādemüñ sözin bir ġayr ādeme naḳl eyliyen kimesneye dirler. [20/1a]

Sūḫte: Ḳav. Şol şeyʾdür ki çaḳmaḳ ile ṭaşdan āteş çaḳduḳları zamān aña işābet idüp dutuşup yanar ve andan kibrit yaḳup mum ve āteş yakarlar. [27/21b]

Sūḫten: Türkī'de yanmaḳ maʿnāsınadur. Meṣelā āteş yanmasına dirler. [9/6a]

Sumc: Türkī'de yir altı dirler. Meṣelā yir altında ḳazduḳları zīr-i zemīn u laġm ve bodrum ve maġara maʿnālarına. [26/3a]

Surfa: Türkī'de öksürük maʿnāsınadur. [27/19a]

Surḫ: Türkī'de ḳızıl dirler ve ḳırmızı daḫı dirler. [7/4a]

Surḫ-āb: Agit. Añğıt didükleri ḳuşdur. Ördek envāʿından dur ḳırmızı olur. [27/10b]

Surūn: Uca dirler ki insānuñ butı ve oturaḳ yiridür. [8/3b]

Sūsmār: Keler. Bir küçük cān-verdür ki ṣu içmez ḳaṭʿa dirler [27/93b]

Sūzen: Türkī'de igne dirler ki derziler ālātındandur anuñla dikiş dikerler. [16/3a]

Süften: Delik delmek Türkī'dür. Meṣelā burġı ile aġaç delmek ve matḳabla ve sāʾir delecek ālātıyla delinecek nesneleri delmek gibi. [27/35b]

Süḫan dārem ez-dür bih ez-men sitān: Sözüm var eyü incüden benden al [4/8]

Süksük: Türkī'de yilegen ṭavara dirler. Yaʿnī ziyāde yürigen ola. [18/5b]

Sünb ü süm: Ṭırnaḳ. Ṭavar ṭırnaġına dirler. Yaʿnī ṭavar ṭırnaġı dimekdür. [27/18b]

Süpūzīden: Ṣuġlayup ṭaḳmaḳ. Ṣançmaḳ ve dürtmek ve ḳazıḳ ḳaḳımaḳ gibi. [27/121b]

Süpüş: Bit. İnsānda ḥāṣıl olup insānı yir ve ḳanın içer. Kehle daḫı dirler. [27/6b]

Sürb: Türkī'de ḳurşun dirler. [27/72a]

Sürḫīje: Ḳızamuḳ Türkī'dür gövdede çıḳar. Çiçek gibi bir ʿilletdür. [12/13a]

Sürüş: Ferişte Türkī'dür. Semāvāt ḫalḳına dirler. [25/9a]

Sütūn: Direk [10/5b]

Sütūr: İsm-i ʿāmdur dörd ayaḳluya ıṭlāḳ olınur. Türkī'de ılḳı dirler. Çaġatay lisānıdur. Meṣelā ṭavar dimekdür. [27/39a]

Sütürden: Ḳazımaḳ Türkī'dür. Yaʿnī baş ḳazımaġa dirler. Tıraş itmekdür. [15/1a]

Sütürk: Türkī'de ulu dirler. Yaʿnī büyük dimekdür. Cüṣṣede büyük olana maḫṣūṣdur. [7/6b]

Sütürre: Ustura Türkī'dür. Baş tıraş idecek āletdür. [15/1a]

Süvār: Atlu. At üzerinde olan ādeme dirler. [21/9a]

Ş

Şādī me-kon tu bā-sūr endüh me-yār bā-sūk: Sevinme sen düğüne ġuṣṣa getürme yasa [17/9]

Şādurvān: Türkī'de büyük döşek dimekdür yaʿnī döşeme ki ev içinde ve büyük sarāylarda döşenürler. Büyük ve münaḳḳaş ḳālīçe gibi. [27/120b]

Şāḫ: Türkī'de budaḳ dirler. Meṣelā aġaç budaġı dimekdür. [27/50a]

Şaḫ: Ṭaġ depesi yaʿnī bir ṭaġuñ eñ yüksek yirine dirler. [19/3a]

Şāh-rāh: Ulu yol Türkī'dür. Yaʿnī sulṭān yolı didükleri ulu yoldur. [27/125b]

Şāl: Aba Türkī'dür ʿabā didükleri metāʿdur ki yüñden ṭoḳıyup yaġmurluḳ ve kepenek yaparlar. [4/3b]

Şalvār: İç ṭona Türkī'dür. Ṭuman daḫı dirler. [2/2a]

Şām: Aḫşam dimekdür ki ġurūb-ı şemsle şafaḳ zāʾil olınca geçen vaḳtden ʿibāretdür. [2/7b]

Şāne: Türkī'de ṭarak dirler. [21/1a]

Şaṣt: Türkī'de altmış dirler. [8/7b]

Şeb u rūz: Gice gündüz [3/7b]

Şebeh: Pirinç. Şol nesnedür ki baḳırla tūtiyādan düzerler altun gibi ṣaru olur. Maʿdenisi daḫı olur ṣarı nüḥas dirler. Boncuḳ daḫı Türkī'dür. [27/92b]

Şeb-nem: Çi. Gice ile gökden inen ruṭūbetdür ki yaġduġı görünmez. Ammā aġaçlarda ẓāhir olur. [19/4b]

Şeb-pere: Türkī'de yarasa didükleri ḳuşcuġazdur ki gice ile uçar. Gündüz güneşe baḳamaz. Ol eclden gündüz çıḳup uçamaz dirler. [17/7b]

Şeġāl: Çaḳal. Bir cān-verdür ṭaġlarda olur. [27/44b]

Şemem: Türkī'de çarıḳ dirler ki ḫām deriden düzüp ayaġa giyerler. [15/6a]

Şemşīr ü ṭīġ: Türkī'de ḳılıc dirler ālāt-ı ḥarbden meşhūr āletdür. [5/5a]

Şend: Ḳuşburnı. Meṣelā ḳuşlaruñ burnı yaʿnī minḳārī dimekdür. [27/22b]

Şeng: Şivelü maḥbūb. Yaʿnī nāzlı ve şīveli ve maṭbūʿ ve şīrīn ḥarekāt olan maḥbūb dimekdür. [27/108b]

Şerm: Utanmaḳ [27/83b]

Şest: Balıḳ aġı yaʿnī balıḳ avladuḳları aġa dirler. [27/24a]

Şeş: Altı [8/6a]

Şeştā: Ṭanbur. Altı telli dimekdür. [1/9a]

Şevher: Türkī'de er dirler. Taʿmīm murād olınsa merd dinür. [6/4b]

Şevī sere zi-heme: Olasın yarar kamudan. [11/4b]

Şeyde: Türkī'de delü dirler ve dīvāne daḫı dinür. [11/3b]

Şīb: Türkī'de eniş dirler ki yoḳuş anuñ muḳābilidür. [7/8a]

Şigerf: Türkī'de ulu dinür. Meṣelā büyük kavīyy ve muḥteşem ve iyü ḥallü olan kimesneye dirler. [23/4a]

Şikem: Ḳarın Türkī'dür ki arḳanuñ ḫilāfıdur. [6/1a]

Şikeste: Türkī'de şınıḳ maʿnāsınadur. Yaʿnī ḳırılmış ve ḳırıḳ olan nesneye dirler. [27/20b]

Şināvīden: Ṣuda yüzmek [27/28a]

Şīr: 1. Ḥayvānuñ ve insānüñ cümle südlerine ıṭlāḳ olınur. [10/1a] 2. Türkī'de arslan dirler. Sibāʿ-ı behāyim cinsinden bir mehīb cān-verdür. [20/4a]

Şitābīden: Türkī'de ivmek maʿnāsınadur. Bir iş işlemekde yāḫud yürümekde ivüp surʿat ve ʿacele eylemege dirler. [24/6a]

Şiyār: Türkī'de naṭas dirler. Şol sürülmüş yirdür ki bir kerre sürülüp yumuşadup baʿdehu tekrār bir kerre daḫı sürerler. Evvelki sürmege naṭas dirler. [3/5a]

Şoden ter zi-bārān: Türkī'de yaġmurdan ışlanmaḳ dimekdür. [24/7b]

Şubān: Çoban Türkī'dür. Ḳoyun ve kiçi güdiciye dirler. [11/1b]

Şūḫ: Türkī'de kir dirler ki insānuñ bedeninde ḥāṣıl olur kirlendi dirler. [27/64b]

Şūre: Türkī'de çoraḳ dirler. Şol ṣaḥrā ki anda ot ve ṣu olmaya ve ekin ḥāṣıl itmeye. [27/72a]

Şūy: Türkī'de er dinür. Yaʿnī ʿavratuñ eri ve ḳocası didükleridür. [27/2a]

Şüh: Tü lafẓı. Meṣelā bir ādem bir ādeme ḳaḳıyup tevbīḫ ve melāmet maḥallinde tü yüziñe diyü nefrīn ṭarīḳiyle itdügi edādur. [27/36a]

Şüḫūlīden: Türkī'de ṣafīr urmaġa dirler. Yaʿnī ṣıḳlıḳ çalmaġa dinür. [27/114a]

Şükūfe: Türkī'de çiçek dirler. [4/4b]

Şükūh: Heybet [27/36a]

Şülle: Türkī'de ferc dinür. Ferc-i zen. [27/129b]

Şüş: Öyken Türkī'dür. Aḳcigere muttaṣıl bir pāre cigerdür. [8/3a]

Şütürbān: Deveci [19/17b]

T/Ṭ

Tā: Türkī'de dek dinür. Meṣelā filān yirden filān yire dek terkībinde olan dek gibi. İntihā-ı ġāyet içündür. [27/12b]

Tāb: Türkī'de şuʿle maʿnāsına. Dört anlamı var: tāb-ı āfitāb, tāb-ı māhitāb [27/78a], biri ḳızmaḳ, biri ṭāḳat. tāb maʿnālarınuñ birisi daḫı zülfüñ ipüñ egilüp bükülmesidür dimekdür. Meṣelā tābuñ maʿnālarınuñ birisi de zülfüñ bükülmesine ve ipüñ bükülmesine dirler. Yaʿnī büklüm ve ḳıvrım maʿnālarınadur. [27/79a-b]

Tābe: Türkī'de ṭıġan dinür. Tava didükleri evānī nevʿindendür. [5/4a]

Tābistān: Yay. Meṣelā yaz dimekdür ki tamam-ı ḳışuñ muḳābilidür. [13/1a]

Tāften: Türkī'de bükmek maʿnāsınadur. Meṣelā ip bükmek gibi vesāʾir bükülecek nesneleri bükmek gibi. [9/3a]

Tāk: Üzüm tegeki. Aşma ve bāġ çubuġı dimekdür. [23/1a]

Tār: Türkī'de arış dirler. Çulḥalaruñ beze doḳıduḳları erişdür yaʿnī iplik. [12/4a]

Tārek: Depe. Her ne depesi olursa olsun gerek ṭaġ depesi olsun gerek ṭopraḳdan yapılmış depe olsun gerekse baş depesi olsun. Meṣelā ādemüñ ve ṭaġuñ ve her nesnenüñ depesine dinür. [27/12b]

Tāş: Türkī'de yüzde olan çıġıt maʿnāsınadur. Meṣelā insānuñ yüzüne beñ beñ noḳṭa noḳṭa alaca olur. [27/13a]

Tāvān: Verim yaʿnī ödek ve cürm ve cināyet ve borc gibi nesnelere ıṭlāḳ olınur. [19/9b]

Tāziyāne: Ḳamçı Türkī'dür ki anuñla ata ururlar. [16/6a]

Teb: Sıtma. Bir marazdur ki insānı ditredür. [27/65a]

Tebār: Ḳavm ü ḳabīle [2/5a]

Teber: Balṭa. Bir āletdür ki anuñla odun keserler. [21/7a]

Tebīre: Türkī'de ṭavul dirler ki mehterler çalarlar. [27/4a]

Tebūrāk: Türkī'de şol iki taḫtadur ki birbirine baġlayup çatladup ḳuşları ürküdürler. Meṣelā iki taḫtaʾı birbirine baġlayup baġlarda ve būstānlarda būstāncılar ve bāġ bekçileri ḳuş ürkütmek içün çatladurlar. [27/110a]

Tef: 1. Āteşüñ yalınına ve ʿalevine dirler. [9/6a] 2. İssilik [27/99a]

Tegerg: Türkī'de ṭolu dirler ki gökyüzinden dane dane buz gibi yaġan nesnedür. [11/1a]

Tehī: Boş. Meṣelā içi boş olan nesneye dirler. [21/3b]

Tek: Türkī'de ḥamle dirler. Yaʿnī bir nesneye iḳdām eylemek meṣelā yilmek ve yügürmek ve ṣıçramaḳ ve hücūm itmek gibi. [23/1a]

Tekī: Türkī'de ḫātun dirler. [27/117a]

Tele: Tor. Bir cins örme kīsedür ki aġ gibi örüp içine mīve ve sā'ir şey' ḳorlar ve ibrişimden örüp aḳçe kīsesi daḫı iderler. [10/1b]

Telḫ: Türkī'de acı dirler ki ṭatlunuñ mukabili. [27/31b]

Telīse: Türkī'de hegbe dirler ki iki gözli bir ẓarfdur ki at üzerine aşup içine şey' ḳoyup götürürler. [26/2b]

Telle: Faḳ dirler, bir āletdür ki anuñla serçe ve sā'ir ḳuş ṭutarlar. [2/7a]

Temūz: Orta yay adı. Ya'nī yaz aylarınuñ ki üç aydur orta ayı dimekdür. [27/99a]

Ten: Gövde [8/3a]

Tendīse: Oyuḳ. Būstānlarda ve bāġlarda ḳuş ḳaçırmaḳ içün iderler. [27/62b]

Teng: Ḳolañ Türkī'dür. Egere ve semere ḳonulan ḳolañına daḫı dirler. Ve ṭapḳur ḳolañına daḫı dirler. [17/2a]

Tenk: Ṭar Türkī'dür ki muḳābili boldur. [17/2a]

Tenzen: Türkī'de epsem ol dimekdür. [25/10a]

Ter: Türkī'de yaş dirler ki ḳurınuñ ḫilāfıdur. [3/3b]

Terencīden: Ṭarılġanmaḳ. Bu luġat aṣlında ḳuşaġı ve ḳolanı muḥkem çekmek ve ḳıṣaltmaḳ ma'nāsına gelmişdür. [27/119a]

Tī: Türkī'de tehī lafẓı müsta'meldür anuñ'çün tehī ile tefsīr olınmışdur. Yoḫsa Türkī'de boş dinür. [27/134b]

Tīhū: Türkī'de çil dirler bir ḳuşdur ki erbāb ṭoġan ve şahin ile ṭutarlar. [27/27b]

Tīr: Türkī'de oḳ dirler ki ālāt-ı ḥarbden bir āletdür. [1/5b]

Tirāvīden: Sızmaḳ. Ḳabdan ṣu sızmaḳ gibi. [27/28/b]

Tīre māh: Türkī'de güz ayına dirler ki üç aydur. [27/125a]

Tīre: 1. Türkī'de bulanıḳ dirler. [20/2b] 2. Ḫışmgīn yaʿnī ḫışmlu ve ġażablu ve darılmış ve ḳaḳımış ādeme dirler. [27/4a]

Tīşe: Türkī'de keser dirler ki neccār ālātından bir āletdür. Anuñla taḫta ve aġaç yonarlar. [19/2a]

Tīzī koned: Türkī'de ḳaḳır dimekdür. Yaʿnī ġaḍaba gelür ḳaḳımaġa ve tīzlik eylemege dirler. Maʿnā-yı luġavīsi tīzlik ider dimekdür. Ammā bunda ḳaḳımanuñ maʿnā-yı lāzımesi olan ḳaḳımaḳ ile tefsīr olınmışdur. [6/2a]

Tu cān-ı peder be-rāh-ı edeb bi-rev ki şevī sere zi-heme: Sen ata canı edeb yolına yüri k'olasın yarar kamudan [11/4]

Tu: Sen [11/4b]

Tū: Türkī'de ḳaymaḳ maʿnāsınadur ki süd üzerinde ḥāṣıl olur. [10/1a]

Tūlīden: Türkī'de añranmaḳ dirler. Yaʿnī ṣomurdanmaḳ ve gümürdenmeḳ dimekdür. [27/115a]

Tūn: Türkī'de külḫan dirler. Ḫamām külḫanı gibi. [27/85a]

Turş: Ekşi [27/31b]

Tūşe: Azuḳ. Sefere gitdükde yol içün tedārük idüp götürdükleri ṭaʿāma dirler. [20/8a]

Tūzīden: 1. Türkī'de ḳazanmaḳ dirler. [27/115a] 2. Ödemek ḳulluġı. [27/121a]

Tūzīm: Aṣlında irdürelim ve cemʿ idelüm dimekdür ammā bunda döşeyelüm dimişdür. Bu maʿnāya aṣla bulınmamışdur. Eger düşürelüm olmış olaydı tevfīḳ āsān idi. [27/113a]

Tüfū: Tükürmek [27/135a]

Türktāz: Yort itmek Türkī'dür. Yaʿnī segirdüm ṣalmaġa dirler. [16/6b]

Tüvanā: Güçlü [12/11a]

Tüvānger: Bay. İki kelimeden mürekkebdür. Biri tüvāndur tüvānīden'den fiʿl-i emr ve ism-i maṣdardur. Tüvānī'den ḳudret maʿnāsınadur. Türkī'de güç yitmek ile taʿbīr olınur. Pes tüvānger güci yiter dimekdür. [1/2b]

Ṭaber-ḫūn: Pirebolı. Bir ḳızıl renklü bir aġaçdur. [27/56a]

Ṭabes: Bir şehrüñ adıdur dimekdür Ṭabes. [27/101b]

Ṭabīden: Türkī'de ṭalabımaḳ dirler. Meṣelā debelenmek dimek olur ki ṭavuḳ boġazlanduḳda debelendügi gibi. [9/8a]

Ṭang: Āvāz. Bir nesne çaġırduġı zamānda işidilen ṣavta dirler. [27/107b]

Ṭanṭana: Türkī'de çaġılduya ve çay āvāzına dirler. [27/126a]

Ṭaşt: Legen. Baḳırdan bir ẓarfdur ki ṭaʿām vaḳtinde üzerine el yurlar ve abdest alurlar ve içinde eṣvāb daḫı yurlar. [17/5b]

U/Ū/Ü

ʿUryān: Türkī'de yalıncaḳ dirler ki yaʿnī üzerinde giyecegi olmayup çıplaḳ olana dirler. Aṣlı ʿArabī'dür. [25/3a]

Üstüḫ̌ān: Süñük Türkī'dür yaʿnī kemük dimekdür. [10/2b]

Üstüvār: Muḥkem yaʿnī ḳavī ve metīn dimekdür. [27/89b]

Üştülüm: ʿArbede dirler. Ṣavaş ve cenk ve ġavġa maʿnāsınadur. [27/18a]

Üştür: Türkī'de deve dinür. [1/7a]

V

Vāhile: Ḥażret-i Nūḥ ʿaleyhi's-selām'uñ ḫatununuñ adı. [27/124b]

Vaḫş: Belḫ'de bir şehrdür. Yaʿnī Vaḫş Belḫ vilāyetinde bir şehrüñ adıdur. [27/103a]

Vālā-zene: Mühre. Anuñla kāġıd mührelerler. [27/21a]

Vām: Borç [5/6a]

Vāmet güzār: Borcuñ öde. [6/6a]

Vārdān: Oḳlaġu. Şol aġaca dirler anuñla baḳlava ve börek yapduḳları vaḳitde yufḳa açarlar. [27/32b]

Vārin: Dirsek [16/2a]

Venīje: Türkī'de günlük dirler ki yaḳup buḫur iderler. [27/22b]

Verne mī-mān der-birūn: Yoḫsa ḳalġıl ṭaşrada. [8/9b]

Vervāre: Çarṭaḳ. Meṣelā direk üstinde yāḫūd ev üstinde binā olınan fevḳānī eve dirler. [19/10b]

Vezaġ: Ḳurbaġa [2/3b]

Vīje: Türkī'de arı dirler. Meṣelā ḫāliṣ ve ṣāfī dimek olur nāb gibi. [21/6b]

Y

Yād kon: Ez-ber it. [1/10b]

Yāfe: Türkī'de hedyān söz ki herzelü ola dimekdür yaʿnī bī-maʿnā ve ʿayblu ve herzelü ve ʿabeṣ ve bāṭıl söze dirler. [27/132a]

Yāften: Türkī'de bulmaḳ maʿnāsınadur. Meṣelā elden gidüp yavı ḳılınan nesneyi bulmaḳ gibi ve ele getürmek maʿnāsınadur. [9/3a], [27/35a]

Yaḥc: Zelaḳ. Yaʿnī buz urmaḳ ve ṭayrınmaḳ ve buz üzerinde ṣıyrınmaġa dirler. [26/3a]

Yaḫçe: Türkī'de bu daḫı tegerk gibi dane dane yaġan ṭolu maʿnāsınadur. [11/1a]

Yāl: Boyun [27/68b]

Yāre: Türkī'de rüşvet dirler. Ḳażīlar ve begler ḫalḳdan alduḳları māldur. [27/128b]

Yāve-gū: Herze söz söyleyici. Meṣelā herzelü ve ʿayblu ve ʿabeṣ ve bāṭıl kelāma ve ḳabīḥ söz söyleyene dirler. [27/132b]

Yehīden: Yıḳmaḳ yaʿnī bir nesneʾi bozup yıḳmaġa dirler. [15/3b]

Yek vije: Türkī'de bir ḳarış dirler. [21/6b]

Yek: Bir Türkī'dür ki mebdeʾ-i aʿdāddur. [8/6a]

Yel: Türkī'de pehlivān dirler. Meṣelā dilāver ve bahādır kişiye dinür. [27/57b]

Yezdān: Tañrınuñ adı. Bārīʿazze ismühünüñ vaṣfıdur yaradıcı maʿnasına. [1/1a]

Yūġ: Boyunduruḳ. Aġaçdan düzüp ʿaraba çeken ḥayvānuñ boynına ṭaḳarlar. Anuñla ʿarabayı çeker. [11/2a]

Yūḫe: Türkī'de delüce ṭoġan didükleri ḳuşdur ki kerkes ḳuşı daḫı dirler. [17/7b]

Yūz: Pars Türkī'dür. Bu daḫı sibāʿ-ı behāyim envāʿındandur. [20/4b]

Z/Ż/Ẓ/Ẕ

Zāc: Loḫusa Türkī'dür. Henüz ṭoġurmış ʿavrata dirler. [27/45a]

Zāden: Türkī'de ṭoġurmaḳ maʿnāsınadur. [27/49a]

Zāġ: Ḳarġa [22/6a]

Zaġank: Inçḳırıḳ [27/40a]

Zāk: Zāc. Bir ḳara boyanuñ adıdur ki mürekkebe ḳorlar. [23/5b]

Zāl: Pīr Türkī'dür. Yaʿnī çoḳ yaşamış ḳoca ādem dimekdür. Pīr lafẓı daḫı aṣlında Fārsī'dür ve Türkī'de müstaʿmel luġat-ı müşterekedür. [4/6b]

Zānū: Türkī'de diz dirler ʿużv-ı meşhūrdur. [27/13b]

Zār zār: Aġlayan derd ile ʿibāreti Türkī'dür. Meṣelā derd ile aġlamaġa dirler. [27/33a]

Zebān: Dil. Yaʿnī aġız içinde olan dildür ki anuñla tekellüm iderler. [10/1b]

Zeber: Yuḳaru Türkī'dür ki aşaġanuñ ḫilāfıdur. [6/5b]

Zebṭāne: Tüfenk. Ālāt-ı ḥarbdendür ki anuñla cenk iderler. [27/60b]

Zeft: Yoġun. Meṣelā cüsṣede iri ve göbüt ve taşlaḳ ve ḳaba ve yumrı olana dirler. [20/2a]

Zeġan: Türkī'de çaylaḳ dirler. Yaʿnī devlengeç didükleri murdār ḳuşdur. [4/1a]

Zehīden: Ṣu sızmaḳ yaʿnī ḳabdan ṣu ṣızmaḳ gibi. [27/126a]

Zehre: Öd lafẓı Türkī'dür ki insānda ve ḥayvānda olur. Cigere muttaṣıl bir acı nesnedür mecāl maʿnāsına daḫı gelür. [10/3b]

Zemīn: Yir Türkī'dür ki muḳābili gökdür. [1/6a]

Zemīn-rā ḫūk berkenden: Türkī'de yiri ṭoñuz dürmek dimekdür. Meṣelā ṭoñuz yiri ḳoparup dürmege dirler. [9/1b]

Zemistān: Türkī'de ḳış dirler ki tamam-ı yazuñ muḳābilidür ki bu daḫı fuṣūl-ı erbaʿanuñ dördünci faṣlıdur. [13/1b]

Zen: ʿAvrat Türkī'dür ki erüñ muḳābilidür. [6/4b]

Zenber: Tekne. Ol nesnedür ki iki yanına iki aġaç baġlayup anuñla balçıḳ ve kireç ve kemre ṭaşurlar. Gezkere daḫı dirler. [27/64a]

Zenbūr: Arı Türkī'dür ism-i cinsdür. Cümle arılara ıṭlāḳ olınur. [4/4a]

Zeneḫdān: Türkī'de eñek dirler ki tamām iki çeñe birikdügi yirdir. [6/1b]

Zeng: Türkī'de is dirler ve pas maʿnāsınadur ki tütünden ve tozdan ve nemden ve ṭopraḳdan ḥāṣıl olur. [17/2b]

Zen-māder: Ḳaynana. Kişinüñ ʿavratınuñ anası dimekdür. [27/2a]

Zen-peder: Ḳaynata. Kişinüñ ʿavratınuñ babası dimekdür. [27/2b]

Zer: Altun [6/2b]

Zerd: Türkī'de ṣaru dinür elvāndandur. [7/3a]

Zerdfām: Türkī'de ṣaruşın dirler. Meṣelā bi'l-külliye ṣaru olmayup ancaḳ ṣaruya beñzer ṣarı gibi olsa zerdfām dirler [27/84a]

Zerdüşt: Bir ḥakīmüñ adı yaʿnī ḥükemādan bir ḥakīmüñ adı. [27/80b]

Zerger: Ḳuyumcı [12/1b]

Zerīr: Türkī'de ṣarılıḳ dirler. Bir marażdur insāna ʿārıż olur. [27/66a]

Zevraḳ: ʿArabī'de ve Fārsī'de müstaʿmeldür. Velākin iki bile luġatda zevraḳ küçük ḳayıġa ıṭlāḳ olınur. [7/7b]

Zib: Türkī'de geñez dirler. Yaʿnī ḳolay dimekdür. [27/77b]

Zībā: Türkī'de güzel dimekdür. [20/6b]

Zih ü zād: Türkī'de döl döş dirler ki evlād u ensāb maʿnāsınadur. [19/6b]

Zih: Türkī'de kiriş dirler. Yay kirişi gibi ve sāʾir kirişe daḫı ıṭlāḳ olınur [1/5b]

Zi-merdüm: Türkī'de kişiden dinür. [9/9a]

Zīn: Türkī'de eger dirler ki ata urup üzerinde otururlar. [5/3b]

Zinde: Türkī'de diri dirler ki ölinüñ muḳābilidür. [18/4a]

Zinūyīden: Türkī'de siñildemek dirler. Meṣelā ḳurd ve kelb uluması siñildemesi gibi. [27/29b]

Zīr: Aşaġa Türkī'dür ki yuḳarunuñ ḫilāfıdur. [6/5b]

Zīre: Kimnune Türkī'dür. Edviyye-i ḥükemādan bir otdur. [21/2a]

Zişt: Türkī'de çirkin dirler. [20/6b], [26/3b] 2. Ḥafrīḳ. Ḳabīḥ ve yigrenci maʿnāsınadur. [27/106a]

Zūd: Türkī'de tiz dimekdür. [1/4b]

Zūr: Ḳuvvet. Meṣelā insānda ve ḥayvānda kesble ḥāṣıl olan ḳuvvetdür ki muḳābili żaʿafdur. [20/5a]

Züdüden: Türkī'de pāsdan açmaḳ maʿnāsınadur. [9/2b]

Züft: Baḫil Türkī'dür. Meṣelā mālını yimez ve yidirmez ve kimsenüñ öñdüġini istemez kişiye dirler. [20/2a]

Sonuç

18. yüzyılda yaşamış olan Atfî Ahmed Efendi, Bosnalıdır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir, hayatı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'den edindiğimiz bilgilere göre sıbyân okullarında ders okutmuş olan Atfî'nin iyi bir eğitim almış olduğu anlaşılmaktadır.

Mecmualarda şiirleri de bulunan Atfî, daha çok *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eseriyle ön plana çıkmaktadır. Bu eseri dışında; *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserde geçen bahir ve vezinlerin izahı için yazdığı *Miftah-ı Kavâ'id-i Tuhfe* adlı eseri ve astronomi bilimiyle ilgili yazdığı *Hulâsa-i İ'mâli'l-Mu'addil*, *Mukantarât Risâlesi* ve *Ceyb-i Âfâk Risâlesi* adlı eserleri bulunmaktadır.

Bosnalı Atfî Ahmed Efendi, şiirlerinde Atfî mahlasını kullanmıştır. Millet Kütüphanesi, AEME 663 numaralı mecmuada Atfî'ye ait birçok gazel tespit edildi. Ayrıca bu mecmuanın sonunda Dimetoka'da Hâşimî İsmail Ağa'ya yazıp gönderdiği bir mektubun sûreti yer almaktadır. Şiirlerinde kullandığı dil anlaşılır ve sâdedir. Mektubu ise ağdalı bir dille yazılmıştır. Atfî bu mektubunda Arapça-Farsça kelime ve tamlamaları çok kullanmıştır. Şiirlerinde kullandığı sade dil ve mektubundaki süslü ifadeler ve uzun tamlamalar onun üslubu hakkında ip uçları vermektedir.

Çalışma konusu olan *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* adlı eser, bir manzum sözlük şerhidir. Bu çalışma ile *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* isimli eserin tenkitli metnini ortaya koymaya ve bu metinden hareketle eserin muhtevâsı, kelime kadrosu, şerh metodu verilmeye çalışıldı. Bu eser hem klasik şerh edebiyatı hem de manzum sözlük şerhi örneklerinden biri olması nedeniyle önemlidir. Gerek manzum sözlükler, gerekse manzum sözlük şerhleri ile ilgili çalışmaların son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu tür eserlerin klasik Türk edebiyatı ve sözlük bilimine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Osmanlı coğrafyasında yabancı bir dilin daha kolay öğrenilmesi amacıyla şiirin imkanlarından ve gücünden faydalanılmıştır. Bu nedenle edebiyatımızda manzum sözlükler, hem şiirsel özellikleriyle hem de kelime kadrosuyla dikkate değer alanlardan birini teşkil etmiştir. Bu manzum sözlüklerden biri de Muğlalı İbrahim Şâhidî Dede'ye ait olan *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserdir. Bu sözlükte temel Farsça kelimeler, aruz bilgisi, edebî sanatlar öğretilmek istenir. *Tuhfe-i Şâhidî*, esas

itibarıyla *Mesnevî*'de geçen anlaşılması zor olan kelimelerin anlamını öğretmek amacıyla yazılmıştır.

Klasik Türk edebiyatında manzum sözlüklerin daha iyi anlaşılması için bu sözlüklere şerhler yazılmıştır. Manzum sözlük şerhleri kelimelerin doğru harekelenişi, aruz bahirleri ve vezinleri hakkında ayrıntılı bilgiler ihtivâ etmesi bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Bu eserlerden biri de 18. yüzyıl şârih ve şairlerinden olan Bosnalı Atfî'ye ait *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'dir. Atfî'nin bugüne kadar yeterince tanınmamış olan *Şerh-i Tuhfe* adlı eseri H 1123/ M 1710 tarihinde te'lif edilmiştir. Bu eser, hem manzum hem de mensur özellikleriyle dikkat çekmektedir. İki dilli yazılan *Tuhfe-i Şâhidî* adlı eserin şerhinde Türkçe ve Farsça kelimelerin bir de Arapça karşılığı verilerek kelime kadrosu zenginleştirilmiştir. Atfî Ahmed Efendi, *Şerh-i Tuhfe* adlı eserinin mukaddime bölümünde zamanla tahrif olan tuhfe metnini tashih etmek, aruz bahirleri ve vezinleri hakkında doğru bilgi vermek, Fars dilini yeni öğrenenlere kolaylık sağlamak ve onlara faydalı olmak amacıyla eserini yazdığını belirtir. Bu eserde kelimelerin doğru telaffuzu, hareke kaydı, aruz vezni ve taktî gibi bilgiler ayrıntılı ele alınmıştır. Şârih yeri geldikçe Farsça ve Arapça gramer bilgilerine de değinmiştir.

Bu çalışmada eserin muhtevâsı, kelime kadrosu ve şerh metodu gibi hususlar ortaya konulmaya çalışıldı ve manzum sözlük şerhleri çalışmalarına bir nebze de olsa katkıda bulunmak gaye edinildi. Ayrıca *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, tahlil yoluyla incelenmiş, şerh metninin ihtivâ ettiği malzeme ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu malzeme; I. Din ve Tasavvuf, II. Cemiyet, III. İnsan ve IV. Tabiat olmak üzere konularına göre tasnif edilip değerlendirilmiştir. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*; edebî, tarihî, coğrafî ve kültürel malzeme yönünden pek çok bilgi ihtivâ etmektedir. Tüm bu unsurlar incelendiğinde manzum sözlük şerhlerinin muhtevâsı ve yazıldığı dönemin söz varlığı hakkında fikir sahibi olunacaktır.

Şerh-i Tuhfe'de kullanılan dil, açık ve anlaşılırdır. Şârih, genellikle kısa cümleler kullanmıştır. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* içerisinde konuşulan ve yazılan dilde kullanımdan düşmüş olan Türkçe kelime ve grupları dikkat çekmektedir. Bu tür kelimeler, bağlam sözlükleri ve Türkçenin tarihî gelişimi açısından önem arz etmektedir.

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'deki söz varlığını ortaya çıkarılmak amacıyla metin bağlamlı indeks sözlük hazırlanmaya çalışılmıştır. Hazırlanan tezin en önemli kısmı tenkitli metin olsa da sözlük bilimi açısından düşünüldüğünde tezin metin sözlüğü de önem arz etmektedir.

Metin içerisinde yapılan göndermeler, şârihin şerhinde kullandığı kaynakların zenginliğini göstermektedir. Şârih, bu kaynaklardan kısmî iktibaslar yapmıştır. Bu iktibasların şerhi zenginleştirip anlamayı kolaylaştırdığı görülmektedir. Atfî şerhini meydana getiririrken, el-Cevherî, *es-Sıhahu'l-Lüğa*, Muslihuddin Mustafa b. Şemseddin el-Karahisarî, *Ahterî,* Lutfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, *Bahrü'l- Garâyib*, Ni'metullâh b. Ahmed b. Mübârek er-Rûmî, *Lügat-ı Ni'metullâh*, Lutfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, *Lügat-ı Halîmî*, Abdurrahîm b. Ebî Bekr b. İmâdüddîn b. Ebî Bekr Ali b. Abdülcelîl el-Mergınânî el-Fergânî es-Semerkandî, *Fusûl-ı İmâdiyye*, Kemâl Paşa-zâde Şemsüddîn Ahmed b. Süleymân, *Dekâyıku'l-Hakâyık*, Riyâzî Mehmed, *Düstûru'l-'Amel*, Sürûrî, *Bahrü'l-Ma'ârif*, Ebû Bekir er-Râzî, *Muhtar-ı Sıhâh*, Sûdî, *Şerh-i Gülistân*, Hatîb Rüstem el-Mevlevî, *Vesîletü'l-Makâsıd ilâ-Ahseni'l-Merâsıd***,** Ebû Nasr Ferâhî, *Nisâb-ı Sıbyân***,** Abdulkadir El-Bağdâdî, *Risâlet (Risâle fî-mane't-tilmîz),* Şems-i Fahrî, Şemsuddîn b. Mevlânâ Fahruddîn İsfahânî, *Mi'yâr-i Cemâlî*، Muhammed İbn Hinduşâh-ı Nahcivânî, *Sıhâh-ı Fürsî*, Firdevsî, *Şehnâme*. Şârih, adı geçen bu eserlerden alıntılar yaparak ve örnekler vererek şerh metnindeki bilgileri sağlam temellere oturtmaya çalışmıştır. Metinde bu eserlerin dışında 16. yüzyıl tezkirecilerinden ve Divan şairi Latîfî'den iki beyit, İran edebiyatı şairi Senâyî'den bir beyit iktibas edilmiştir.

E nüshasındaki der-kenârlarda şârihin faydalandığı kaynaklar arasında Abdurrahmân b. Abdullâh-ı Kuddûsî, *Tuhfetü'l-Mülûk,* İmâm-ı Râzî, *Metâlib,* Zemâhşerî, *el-Keşşâf 'an-Hakâiki't-Tenzil*, Fürûzâbâdî, *Kâmûsü'l-Muhît ve'l-Kâbûsu'l-Vesît ve* Es'ad b. el-Yanyevî'den kısmî iktibaslar yer almaktadır.

Şerh metnindeki teknik özelliklere bakılarak diğer manzum sözlük şerhlerinin yapısı hakkında da bilgi sahibi olmak mümkündür. Şârihin metin içerisinde kullandığı her türlü ıstılâh, birer şerh terimi olarak değerlendirilebilir. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*'de kullanılan gramer ve aruz terimleri, dilbilgisi ile ilgili açıklamalar diğer

manzum sözlük şerhlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Atfî'nin şerh metodunun ana özelliklerinden biri de reddiyelerdir. Şârih, kendisinden önce yazılmış şerhlerde eksik ve yanlış gördüğü hususları eleştirmiştir. Bu durum, şerh metinlerindeki hataların bir başka şârih tarafından düzeltildiğini, kontrol edildiğini göstermektedir.

Manzum sözlük şerhleri sadece sözcüklerin Farsça ve Arapça karşılığını veren ya da sadece dilbilgisi ile ilgili bilgiler ihtiva eden eserler değildir. Bu tür eserler, barındırdıkları tarihî, coğrafî, edebî, mûsikî, astronomi, kültürel ve filolojik malzemeyle dikkat çeken eserlerdir. Bu tür eserler, devirlerinin söz varlıklarını ihtiva etmeleri açısından önemli kaynaklardır. Bu çalışmanın hem sözlük bilimi hem de Türk şerh edebiyatı çalışmalarına yeni yorumlar, bakış açıları sağlayacağı düşünülmektedir. Kanaatimizce manzum sözlük ve şerhleri üzerine yapılacak çalışmaların sayısı arttıkça bu eserlerin muhtevâ yönünden ne kadar zengin eserler olduğu görülecektir.

KAYNAKÇA

Ahterî, M. E. (2009). *Ahterî-i Kebîr*. (Haz. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak). Ankara: TDK Yayınları.

Akdemir, H. (1999). *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi.* İzmir: Nil Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (1960). *Dürrü'n-Nizâm ve Nazmu'l-Cevâhir*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aksoy, Ö. A. (1959). *Hasan Aynî ve Nazmu'l-Cevâhir.* Gaziantep: Cihan Matbaası.

Aksoy, Ö. A. (1988). "Şeyh Ahmed ve Nazmü'l-Le'âl." *TDAY Belleten* 1959, 205-248.

Alkan, M. (2008). *Mecmu'a-* Millî *Ktp. 2727 [Subha-i Sıbyân, Tuhfe-i Şâhidî, Tuhfe-i Vehbî, Aruz Risâlesi vs.] (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Alparslan, A. (1946-1947). *Manzum Lugatlar ve Tuhfe-i Vehbî'nin Alfabetik Tertibi* (Mezuniyet Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Altun, K. (2002). *Tuhfe-i Kusûrî, Tazmin-i Şâhidî (İnceleme-Metin-Sözlük).* Kayseri: Laçin Yayınları.

Arslan, M. (2011). *Mustafa Hâkî el-Üsküdârî, Menâzimü'l-Cevâhir, Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlük (İnceleme-Metin-Dizin).* Ankara: Genesis Yayınları.

Ateş, A. (1942). "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman Münasebeti ile)". *Türkiyat Mecmuası,* VII-VIII (I) , 255.

Atfî Ahmed Efendi, Adana İl Halk Kütüphanesi, 362/5.

Atfî Ahmed Efendi, Ankara Millî Kütüphane, 3147.

Atfî Ahmed Efendi, Ankara Millî Kütüphane, 469.

Atfî Ahmed Efendi, Ankara Millî Kütüphane, 5448.

Atfî Ahmed Efendi, İstanbul Millet Ktp. Alî Emirî Lgt. 258.

Atfî Ahmed Efendi, İzmir Millî Kütüphane, 105.

Atfî Ahmed Efendi, Konya İl Halk Ktp., F.N. Uzluk 6886.

Atfî Ahmed Efendi, Kütahya, Zeytinoğlu İlçe HK. 379/1.

Atfî Ahmed Efendi, Millî Ktp. (Adnan Ötüken), 1714.

Atfî Ahmed Efendi, Millî Kütüphane Yz. A 469-3147 Adnan Ötüken 1714.

Atfî Ahmed Efendi, Süleymaniye Ktp. (Halet Efendi), 572 .

Atfî Ahmed Efendi, Süleymaniye Ktp. (Bağdatlı Vehbî), 1736.

Attar, F. (2013). *Pendnâme* (Çev. Yusuf Çetindağ). İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Ay, Ü. (2012). "Osman Bosnevî'nin Manzum Farsça Türkçe Sözlüğü, Lugat-i Manzume.", *I. Uluslararası Türk-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu.* (s. 683-732). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları.

Ayçiçeği, B. (2014). "Klasik Türk Edebiyatı'nda Şerh Geleneği ve La'lî-Zâde Abdülbâkî'nin Meslekü'l-Uşşâk Kasidesinin Şerhi." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (32), 26-37.

Aynur, H., Çakır, M. (2010). *Nesrin İnşâsı Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler.* İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Aynur, H., Çakır, M. vd. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Halleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh.* İstanbul: Klasik Yayınları.

Bahaüddin-i Magalkaravî, *U'cûbetü'l-Garâyib, Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlük (İnceleme-Metin-Dizin).* (Haz. Mustafa Aslan). (2013). Ankara: Grafiker Yayınları.

Bolelli, N. (2011). *Farsça Dilbilgisi (Nahiv ve Sarf).* İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Bozoki, O. Ş. (2014). *Nazm-ı Dil-ârâ Farsça-Türkçe Manzum Lügat. (Haz. Necip Fazıl Duru, Abdullah Eren).* Ankara: Altınpost Yayınevi.

Celâlî, M. C. (2010). *Türkçe- Farsça Sözlük.* Ankara: Palme Yayınları.

Ceylan, Ö. (2007). *Kuşlar Divanı Osmanlı Kuşlar Divanı.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Ceylan, Ö. (2010). *Şerh Maddesi Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansklopedisi*. 38, 565-568

Ceylan, Ö. (2007). *Tasavvufî Şiir Şerhleri.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Cürcânî, S. Ş. (1997). *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü "Kitâbu't-Ta'rîfât". (Tercüme ve Şerh eden Arif Erkan)*. İstanbul: Bahar Yayınları.

Çaldak, S. (2006). "Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)". *Eğitim Dergisi*, 77-78, 74-90.

Çelik, E. (2008). *Mezîd-zâde Ayıntabî, Nazmü'l-Ferâid (Metin-Sözlük-İndeks-Tıpkıbasım).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çınar, B. (2007). *Miftâh-ı Lisân, Manzum Türkçe-Fransızca Sözlük.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Dağlar, A. (2007). "Klasik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrahim Efendi'nin Şerh-i Belâgatına Dair". *Turkish Studies*, 2 (2), 293-307.

Değirmençay, V. (2010). *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü.* İstanbul: Kurtuba Kitap.

Demirci, İ. (2012). *Tuhfe-i Vehbî Manzum Sözlük (Transkripsiyonlu Metin, İnceleme, Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirci, M. (2011). *Tefsir Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Demirci, T. (2013). *Türk Edebiyatında Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri ve Özellikleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat.* Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dinî Kavramlar Sözlüğü. (2006). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Doğan, H. (2016). "Budinli Cihâdî ve Teşrîh-i Tıbâ' İsimli Türkçe-Arapça Manzum Sözlüğü". *Journal of Turkish Language an Literature*, 2 (4), 16-32.

Doğan, M. N. (2002). *Eski Şiirin Bahçesinde.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Düzenli, M. B. (2015). "Farsça-Türkçe Manzum Bir Sözlük, Tuhfetü'l-Hâfız". *Turkish Studies*, 329-370.

Eken, R. (2015). *Hasan Rızâyî'nin Kân-ı Ma'ânî Adlı Manzum Farsça-Türkçe Sözlüğü.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

el-Aclûnî İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l Hafâ ve Müzîli'l-İlbâs Fî-ma'ş-Tehere Mine'l-Ehâdîsî alâ Elsineti'n-Nâs*. C. II, Beyrut. (1351).

Erdoğan, M. (1997). "Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış". *Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1, 286-293.

Gıynaş, K. A. (2016). *Mustafa İlmî b. İbrahim, Tuhfetü'l-İhvân ve Hediyyetü's-Sıbyân. (Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlük).* İstanbul: Asur Yayınları.

Görmez, D. (2008). *Yayaköylü Ahmed Reşid Efendi'nin Şerh-i Nuhbe-i Vehbî Adlı Eseri (İnceleme-Metin).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gözitok M. A. (2016), *Çelebizâde Ali İlmî Nazm-ı Bedî'. (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük),* Erzurum: Mim Yayınları.

Güleç, İ. (2010). "Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli?". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 42, 83-111.

Güler, K. (2016). "Dil Öğretiminde Manzum Sözlüklerin Rolü ve Tuhfe-i Nushî". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 49, 157-174.

Gülhan, A. (2005). "Manzum Sözlük Nazmü'l-Le'âl'in Dil ve Üslup Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Celal Bayar Üniversitesi II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi,* 11-12-13 Kasım.

Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gümüş, Z. (2007). "Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Şerhleri". *Turkish Studies*, 2 (4), 423-431.

Gümüş, Z. (2006). *Pîrî Paşa-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî, Tuhfe-i Mîr (Tuhfe-i Şâhidî Şerhi).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hayret Mehmed Efendi, *Tuhfe-i Se-Zebân (İnceleme-Tenkitli Metin-Tıpkı Basım-Sözlük), Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Lügat.* (Haz. Mesut Bayram Düzenli). (2015). İstanbul: Erguvan Yayınevi.

İki Kur'an Sözlüğü, Lügat-ı Ferişteoğlu ve Lügat-ı Kânûn-ı İlâhî (Haz. Cemal Muhtar). (1993). İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı.

İlhan, S. (1997). *Şemsî Cevâhirü'l-Kelimât (Mukayeseli İnceleme). (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İmamoğlu, A. H. (1993). *Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şâhidî'nin Sözlüğü (İnceleme-Metin),* (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İmamoğlu, A. H. (2006). *Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede Tuhfe-i Şâhidî Farsça-Türkçe Manzum Sözlük.* Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

İpekten, H. (1999). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz.* İstanbul: Dergah Yayınları.

İriç, O. (2015). *Sübha-i Sıbyân ve Kelimelerin Kaynakları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İsmail, B. (1985). *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*. (Haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

İsmail, Ü. (1993). "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". *Türkoloji Dergisi* XI (1), 51-89.

İşler, E., Özay, İ. (2012). *Türkçe- Arapça Kapsamlı Sözlük.* Ankara: Fecr Yayınları.

Kam, Ö. F. (2008). *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş Âsâr-ı Edebiye Tedkikâtı. (Haz. Halil Çeltik).* Ankara: Birleşik Yayınları.

Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü.* İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, M. (2015). *Farsça Dilbilgisi. Konuşma, Çeviri Tekniği, Anahtar Kelimeler.* İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, M. (2010). *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Say Yayınlar.

Kaplan, M. (1996). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri.* İstanbul : Dergah Yayınları.

Kara, İ. (2011). *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not.* İstanbul: Dergah Yayınları.

Kara, Ö. (2016). *Dîvân Edebiyatının Dinî Kaynakları Fuzûlî'nin "Tevhid'i ve Neşâtî'nin Hilye-i Enbiyâ'sı"*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Karabey, T., Külekçi, N. (1990), *Sünbül-zâde Vehbî, Tuhfe (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük).* Erzurum.

Karaismailoğlu, A. (1990). "Manzum Sözlüklerimizden Tuhfe-i Remzî". *Millî Kültür,* S. 74, 60-61.

Kartal, A. (2007). "Manzum Bosnaca-Türkçe Sözlük Üzerine". *Türk Dili Dergisi*, S. 66, 348-353.

Kartal, A. (2003). *Tuhfe-i Remzî.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, M. (2016). *Akovalı-zâde Hâtem Ahmed b. Osmân, Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük).* Kayseri: Gece Kitaplığı.

Kesik, B.; Şenödeyici, Ö. (2015). *Aruz Teori ve Uygulama.* İstanbul: Kesit Yayınları.

Keskin, Mustafa. b. Osman (2009). *Manzume-i Keskin (Türkçe-Arapça-Farsça Manzum Sözlük.* (Haz. Atabey Kılıç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kestelli, R. N. (2011). *Resimli Türkçe Kâmûs.* (Haz. Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu vd.) Ankara: TDK Yayınları.

Kılıç, A. (2007). *Bosnavî Mehmed Necîb, Sübha-i Sıbyân Şerhi Hediyyetü'l-İhvân (İnceleme-Metin).* Kayseri: Laçin Yayınları.

Kılıç, A. (2007). "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)". *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, 2 (4), 516-548.

Kılıç, A. (2006). "Altıparmak Mehmed Efendi'nin Şerh-i Telhîs-i Miftâhı'nda Şerh Metodu". *II. Kayseri Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*. Kayseri.

Kılıç, A. (2006). "Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerden Sübha-i Sıbyân-1- (İnceleme)" *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, 1(2), 85-104.

Kılıç, A. (2007). "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi". *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Edebiyat Sempozyumu*, (s. 1-18). İstanbul.

Kılıç, A. (2009). "Geleneksel Şerh ve Modern Metin İncelemelerine Eleştirel Bir Bakış: Metotlar, Çalışmalar, Beklentiler". *Turkısh Studies*, 326-334.

Kılıç, A. (2007). "Türk Klasik Şiirinde Manzum Sözlükler ve Bazılarındaki Bedene Ait Unsurlar". *Türk Kültüründe Beden Sempozyumu*, (s. 277-300).

Kırbıyık, M. (2007). *Miftâh-ı Lisân-Manzum Fransızca-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Beşir Kitabevi.

Kortantamer, T. (1994). "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi". *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* VIII, 1-10.

Kurnaz, C. (1996). *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili.* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Mengi, M. (2010). *Divan Şiirinin Arka Bahçesi.* Ankara : Akçağ Yayınları.

Mermer A., N. K. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Muallim Naci, *Lügat-i Nâcî.* (Haz. Ahmet Kartal). (2009). Ankara: TDK Yayınları.

Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı* (Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs). (2009). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ni'metu'llâh Ahmed, *Lügat-i Ni'metu'llâh*. (Haz. Adnan İnce). (2015). Ankara: TDK Yayınları.

Oğraş, R. (Fall 2007). "Türk Edebiyatında Kitap Yazımına ve Basımına Tarih Düşürme Geleneği". *Turkish Studies İnternational Periodical For the Languages Literature,* 2 (4) , 647-669.

Okatan, H. İ. (2013). "Sûdî'nin Bostân Şerhi'nde Geçen Edebi Sanatlar, Gramer Terimleri ve Temel Kavramlar". *EKEV Akademi Dergisi*, 217-273.

Okatan, H. İ. (2013). "Sûdî'nin Bostân Şerhinde Uygulanan Şerh Yöntemi ve Eleştiri". *Turkısh Studies*, 1933-1968.

Okumuş, S. (2009). "Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî)". *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları,* 4 (4), 823-844.

Olgun, İ., Drahşan, C. (1984). *Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Sözlük.* Ankara: Elhan Kitabevi.

Onay, A. T. (1992). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar.* (Haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ölker, G. (2009). "Rumca-Türkçe Manzum Sözlük Tuhfetü'l-Uşşâk". *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları,* 4/4, 856-872.

Ölker G., Duyar, H. (2013). *Şeyh Ahmed-i Antakî, Se-Zebân, Üç Dilli "Arapça-Farsça-Türkçe" Manzum Sözlük.* Konya: Palet Yayınları.

Ölker, P. (2009). "Klasik Türk Edebiyatımızda Manzum Lügat Örneği ve Mahmûdiyye." *Türkish Studies*, 4/4, 874-885.

Ölker, P. (2015). *Manzum Sözlük Geleneği ve Mahmûdiyye "Arapça-Farsça-Türkçe" Manzum Sözlük.* Konya: Palet Yayınları.

Öz, Y. (2010). *Tarih Boyunca Farsça- Türkçe Sözlükler.* Ankara: TDK Yayınları.

Öz, Y. (1999). *Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri.* Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Öz, Y. (1997). "Tuhfe-i Vehbî Şerhleri". *İlmî Araştırmalar, 5*, 219-232.

Öztahtalı, İ. İ. (2004). *Lâmi'î Çelebi ve Lügat-ı Manzûmu (Tuhfe-i Lâmi'î).* Bursa: Gaye Kitabevi.

Pala, İ. (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Pekolcay, N. (1992). "Metin Şerhi". *I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu,* Ankara.

Redhouse, S. W. (1978). *Turkish and English Lexicon.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sami, Ş. (1996). *Kâmûs-ı Türkî.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Saraç, M. A. (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat.* İstanbul: 3F Yayınevi.

Sarı, M. (1982). *El- Mevârid Arapça-Türkçe Lügat.* İstanbul: İpek Yayınları.

Sarıca, B. (2014). *Çağatayca-Farsça Manzum Bir Lugat Nisâb-ı Türkî.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Sefercioğlu, N. (2001). *Nev'î Divânı'nın Tahlili.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Soyçekiç, S. (2009). "Nâdîde Ahmed Efendi'nin Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî'si." *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları,* 4 (4), 906-921.

Steingass, F. (2005). *A Comprehensive Persian - English Dictionary.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sudi-i Bosnevi Gülistân Şerhi. (Haz. Ozan Yılmaz). (2012). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Şahidi İbrahim Dede, *Gülşen-i Vahdet (Yüz İle İlgili Tasavvufî Remzler. (*Haz. Numan Külekçi). (1996). Ankara: Akçağ Yayınları.

Şişman B., K. M. (2007). *Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Şükun, Z. (1996). *Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya 1-3*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tağman, S. E. (2007). *Mustafa İbn Ali el-Muvakkit'in Usturlâb Risâlesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanyıldız, A. (2013). *Mes'ûd Lutfî Efendi Tuhfe-yi Lutfî (Türkçe-Farsça Manzum Sözlük)*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Tarlan, A. N. (1981). *Edebiyat Meseleleri.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tiryakiol, S. (2013). *Manzum Sözlükler (Tuhfe-i Âsım Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tunç, S. (2015). *Nâbî Divanında Sosyal Hayata Hikmetli Bakış.* Konya: Palet Yayınları.

Tural, H. (2011). *Arap Edebiyatında Aruz.* İstanbul: Ensar Neşriyat.

Tural, S. (2001). *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Cilt: 2, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Turan, M. (2012). "Hasan Rızâyî ve Kân-ı Ma'ânî İsimli Manzum Sözlüğü". *Turkish Studies*, 7 (4), 2939-2992.

Turan, M. (2015). *Tâhirü'l-Mevlevî Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Uysal, R. S. (2010). *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügatı.* İstanbul: Doğu Kitabevi.

Uzun, A. (2013). *Lütfullâh b. Ebu Yusuf el-Halîmî, Lügat-ı Halîmî.* Ankara: TDK Yayınları.

Uzun, T. (2012). *Arapça Sarf-Nahiv Terimleri Sözlüğü.* Konya: Kitap Dünyası Yayınları.

Yakar, H. İ. (2007). "Manzum Sözlüklerimizden Tuhfe-i Fedâî". T*urkish Studies-Türkoloji Araştırmaları,* 2 (4), 1015-1025.

Yakar, H. İ. (2009). "Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerimizden Nazm-ı Ferâ'id". *Turkish Studies,* 4(4), 995-1024.

Yakıt, İ. (2010). *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Târih Düşürme.* İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Yalap, H. (2014). *İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî, Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif (II. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavaş, S. (2013). *Nâdîde Ahmed Efendi, Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yeni Tarama Sözlüğü (Düzenleyen Cem Dilçin). (1983). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yenikale, A. (2012). *Sünbül-zâde Vehbî, Tuhfe-i Vehbî, Metin-Dizin-Tıpkıbasım.* Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı, Maraş Kültürü Edebiyat Serisi: 34.

Yeniterzi, E. (1992). "Metin Şerhiyle İlgili Görüşler". *İLESAM, 1. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, (ss. 59-68).

Yıldırım, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler.* İstanbul: Enderun.

Yılmaz, M. (2014). "Bazı Hadislerin Sıhhat Durumuna Dair Ünlü Sûfî Necmüddîn el-Kübrâ'ya Yöneltilen Sorular ve Cevapları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 1-32.

Yılmaz, O. (2007). "Klasik Şerh Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (9), 271-304.

Yurtseven, N. (2003). *Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzum Lugatlar ve Sünbül-zâde Vehbî'nin Nuhbe'si.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zararsız, Ş. N. (2015). *Tuhfetü'l-Mülûk (Tuhfe-i Şâhidî Şerhi), İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

www.yazmalar.gov.tr, (01.12.2013).

www.tdk.gov.tr, (01.02.2014).

http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com, (30.08.2014).

http://www.osmanlicaturkce.com, (03.01.2015).

http://www. osmanlicaturkce.net, (04.01.2015).

http://www.tdvia.org, (04.09.2015).

http://kubbealtilugati.com, (21.02.2016).

http://www.kurantefsiri.com, (21.12.2016).

http://www.luggat.com, (01.01.2017).

DİZİN

A

ʿAbdu'l-ḳādir El-Baġdādī · 135
ʿAbdu'r-rezzāḳ · 131
ʿAcem · 75, 110, 116, 117, 118, 119, 120, 123, 126, 131, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 146, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 161, 163, 167, 169, 173, 175, 176, 178, 179, 181, 182, 185, 188, 191, 192, 194, 197, 199, 200, 203, 206, 209, 211, 213, 214, 220, 222,224, 226, 230, 231, 234, 238, 239, 241, 242, 244, 247, 248, 249, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 275, 277, 278, 279, 281, 282, 284, 286, 289, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 305, 306, 308, 309, 311, 316, 317, 318, 320, 321, 323, 326, 328, 329, 330, 332, 333, 334, 336, 338, 339, 342, 345, 348, 349, 351, 352, 355, 356, 359, 360, 363, 365, 366, 367, 372, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 383, 387, 388, 389, 390, 393, 396, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 412, 415, 417, 418, 419, 420, 421, 424, 427, 429, 433, 435, 436, 438, 440, 441, 442, 443, 447, 448, 450, 451, 454, 456, 457, 460, 461, 462, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 479, 480, 481, 482, 486, 491, 492, 494, 495, 500, 502, 503, 510, 512, 513, 519, 520, 521, 522, 523, 536, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662
ʿAcemī · 117, 119, 123, 128, 134, 140, 142, 158, 164, 169, 175, 178, 195, 199, 200, 202, 213, 224, 234, 239, 245, 251, 254, 257, 263, 265, 275, 277, 291, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 305, 309, 310, 312, 329, 330, 333, 334, 336, 339, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 365, 366, 372, 376, 377, 383, 387, 390, 393, 394, 400, 405, 406, 408, 410, 412, 414, 429, 433, 439, 448, 465, 492, 494, 495, 497, 502, 510, 512, 519, 520, 656, 657, 659, 660, 662
ʿAcemiyye · 117, 118, 119, 123, 126, 131, 134, 138, 145, 159, 176, 179, 192, 213, 222, 249, 295, 296, 301, 305, 317, 320, 321, 323, 330, 332, 333, 349, 350, 351, 352, 355, 360, 365, 381, 383, 393, 415, 430, 440, 497, 519
Aḥmed · 528
Aḥmed-i Muḫtār · 478
Aḫterī · 530
ʿAḳreb · 262
Allāh · 114, 115, 117, 189, 250, 297, 313, 317, 445, 510, 656
ʿAlem · 493
Āmūn · 508
ʿArab · 110, 134, 154, 155, 157, 158, 160, 166, 168, 176, 182, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 196, 198, 199, 203, 204, 212, 214, 215, 219, 224, 229, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 241, 243, 245, 246, 249, 251, 252, 253, 254, 257, 267, 268, 269, 270, 275, 276, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 303, 307, 308, 309, 310, 312, 314, 315, 317, 319, 320, 321, 322, 324, 326, 329, 334, 335, 336, 338, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 357, 358, 359, 361, 362, 363, 364, 367, 370, 373, 374, 383, 386, 389, 391, 392, 394, 395, 397, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 409, 414, 418, 420, 423, 427, 430, 431, 437, 441, 442, 444, 447, 453, 454, 457, 461, 463, 465, 466, 468, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 482, 483, 485, 486, 487, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 497, 498, 500, 501, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 514, 516, 517, 519, 520, 536, 654, 655, 656, 658, 659, 660, 662
ʿArabca · 203, 432, 433, 462, 479, 480, 660, 661
ʿArabī · 37, 76, 78, 103, 110, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396,

397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 536, 654, 656, 657, 659, 660, 661, 662, 663, 666
ʿArabistān · 482
ʿArabiyye · 110, 114, 115, 123, 125, 134, 139, 142, 145, 146, 154, 155, 156, 159, 160, 163, 164, 166, 167, 170, 171, 173, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 194, 196, 199, 201, 202, 203, 212, 213, 215, 217, 218, 219, 222, 224, 225, 227, 229, 231, 233, 235, 236, 237, 240, 243, 245, 246, 249, 265, 268, 278, 281, 282, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 291, 298, 307, 312, 314, 315, 317, 319, 321, 322, 323, 329, 331, 335, 338, 344, 345, 349, 350, 355, 357, 358, 359, 361, 362, 365, 367, 373, 374, 383, 384, 389, 391, 402, 430, 437, 444, 492, 493, 494, 506, 520, 522
ʿAṭfī · 531

B

Baḥrü'l-Ġarāyib · 119
Bārī · 114
Behrām · 252, 253
Bekr · 497, 498
Belḫ · 498, 499
Bişr · 498
Buḫārā · 508
Büzürcmihr · 653

C

Cāmiʿ ṣāḥibi · 121
Cebrā'il · 37, 657
Cedy · 260
Celālī · 511, 515
Cemşīd · 515
Cevherī · 530
Cevzā · 261

Ç

Çaġatay · 434
Çīn · 294

D

Dārā · 252
Dārāb Şāh · 252
Deḳāyıḳ · 654, 658
Deḳāyıḳu'l-Ḥaḳāyıḳ · 147, 483
Devlet-i ʿAliyye-i ʿOṣmāniyye · 110
Düstūr ṣāḥibi · 257

E

Ebū Naṣr Ferāhī · 514
Ehremen · 656
Ekrād · 278
Endülīsī · 665
Engiliyūn · 390, 391
Erjeng · 293, 295
Esed · 259
Esʿad · 655
Esʿad El-Yanyevī · 662
Esʿad Yanyevī · 662
Esʿad Yanyevī. · 662, 663
Etrāk · 408

F

Fārisī · 165
Fārs · 317, 345
Fārsī · 29, 76, 78, 84, 103, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304,

305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 529, 654, 656, 657, 659, 662, 664
Fārsiyye · 110
Ferḫār · 168
Fikrī · 664
Fuṣūl-ı ʿİmādiyye · 115
Fürs · 20, 110, 111, 194, 199, 259, 260, 261, 262, 274, 445, 515, 518, 651, 659, 660, 661
Fürsī · 511
Fürūzābādī · 654, 655

G

Gebr · 478
Gülistān · 292, 659, 660

H

Hʿāce Büzürcmihr · 654
Hādī · 116
Ḥaḳḳ · 116, 118, 653, 656
Ḥaḳḳ Teʿālā · 37, 657
Ḫalḫ · 662
Ḫālıḳ · 114, 656
Ḥalīmī · 122, 199, 213, 234, 339, 453, 455, 458, 459, 464, 478, 654, 659
Ḥamel · 125, 261
Ḥażret-i Nūḥ · 514
Ḥażret-i ʿİsā · 390
Ḥicāzī · 328
Hind · 662
Hirī · 492, 493
Ḫorāsān · 493, 662
Ḫudā · 115, 217, 531, 656, 662
Ḫudāy · 114, 656
Ḫudā-yı Bāḳī · 217
Ḫūt · 260
Hürmüz · 295
Hürmüz ibnŞāpūr ibn Erdeşīr · 295
Ḥüseyin bin ʿAlī · 547

I

ʿIrāḳī · 328

İ

İlāh · 217
İmām Rāżī · 656
İncīl · 390, 391
Īrān · 124, 651
İskender-i Zü'l-ḳarneyn · 252
İslāmiyye · 515
İsrāfīl · 37, 131, 662
Īzid · 114, 653, 656
İzidī · 656

K

Ḳadīr · 528
Ḳāmūs · 654, 655
Ḳatū · 523, 524
Ḳavs · 262
Ḳayyum · 103, 528
Keh-keşān · 165, 166
Kemāl · 658
Kemāl Pāşā-zāde · 147, 663
Kemāl-zāde · 654
Keşşāf · 654, 655
Keyvān · 252, 253
Ḳıbṭī · 259, 260, 261, 262
Kirdekūh · 430
Kürdistān · 430

L

Labseki · 419
Laṭīfī · 453, 478
Luġat-i Türkmanī · 254

M

Mānī · 293, 294, 295
Mecūs · 656
Melīkī · 515

Meṭālib · 656
Mışır · 252, 259
Miftāḥ-ı Ḳavāʿid-i Tuḥfe · 535
Min-Tuḥfeti'l-Mülūk · 651, 652, 654
Miʿyār-ı Cemālī · 452, 458
Mirrīḫ · 253
Mirrīḫe · 252
Mīzān · 262
Muḥammed · 547
Muḫtār-ı Ṣıḥāḥ · 274
Mürvez · 492, 493

N

Nīl · 259
Niʿmetu'llāh · 121, 122, 137, 199, 213, 251, 275, 348, 356, 357, 384, 392, 452, 453, 458, 464, 478, 491, 503, 514, 523, 659
Niṣāb-ı Ṣıbyān · 514
Nūḥ · 514

Ö

ʿÖmer · 350

P

Pārisī · 165
Pārs · 326, 332, 350, 354, 355, 356, 373, 377, 390, 398, 399, 407
Pārsī · 110, 157, 159, 165, 167, 169, 170, 171, 175, 252, 278, 286, 321, 329, 332, 339, 344, 345, 366, 414, 473
Pārsiyye · 199, 287, 317, 320, 329, 341, 344, 348, 350, 352, 354, 355, 356, 358, 360, 363, 372, 373, 377, 390, 399, 407, 415
Pehlevī · 498, 660
Pehlevīce · 498, 499
Perverdigār · 333
Pervīn · 164

R

Rab · 174, 333
Rāfiżī · 493
Raḥīm · 656
Raḥmān · 656
Rāz · 492, 493
Risālet · 135
Rūm · 260, 261, 662
Rūmī · 259, 260, 261, 262
Rūmiyye · 125

S

Sāsānīler · 295
Senāyī · 459
Sereṭān · 259
Ṣevr · 165, 261
Ṣıḥāḥ · 267
Ṣıḥāḥ-ı Fürsī · 199
Sūdī · 123, 178, 292, 316, 369, 659, 660, 663
Sulṭān-ı Celālü'd-devle Melikşāh-ı Selçuḳī · 515
Sünbüle · 259
Sürūrī · 121, 257

Ş

Şāhidī · 110, 111, 526, 527, 528, 534
Şām · 144, 482, 483
Şeh-nāme · 119
Şems-i Faḫrī · 121, 452, 458, 478
Şerḥ-i Gülistān · 292
Şerḥ-i Tuḥfe · 28, 29, 110, 112, 527, 528, 531
Şerḥ-i Tuḥfe-i Şāhidī · 113
Şeyḫ Ebū'l-ceyş Endülüsī · 545

T

Tañrı · 36, 114, 115, 656
Tatar · 238, 350
Tāzī · 24, 462, 530
Tāzīce · 462
Tuḥfe-i Şāhidī · 29, 111, 525, 526, 527
Tuḥfetü'l-Mülūk · 653
Türk · 450
Türkçe · 662
Türkī · 29, 78, 103, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304,

305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 653, 656, 658, 659, 661, 662
Türkīce · 387
Türkistān · 168
Türkmen · 278
Ṭabes · 496, 497

Ü

Ülker · 164, 165

V

Vāhile · 514
Vaḫş · 498, 499
Vesīletü'l-maḳāṣıd · 464, 465, 477
Vilāyet-i Rūm · 124
Vodina · 323

Y

Yezdān · 114, 528, 656

Z

Zamaḫşerī · 655
zebān-ı Derī · 137
Zemāḫşerī · 654
Zend-āvestā · 478
Zeng · 662
Zerdeşt · 478
Zerdüşt · 477, 478
Zeyd · 350, 497, 498, 658
Zuḥal · 252, 253

EKLER

EK 1: İstanbul Millet Ktp. (Ali Emîrî) nüshasındaki der-kenârlar

(1a) Maʿlūm şode ki zībā ve dībā aşlında zībāy ve dibāy maḳṣūr maḥẕūf. Şekībā ve çelīpā nekre. Aşılları şekībāy ve çelīpāydur dinildi. Ḳaʿide-i luġat-ı Fürs'de elifden şoñra vāḳiʿ hā'nuñ ḥaẕfı cāizdür olduġı gibi ki meṣelā pādişāh ve giyāh iken pādişā ve giyā dirler. Keẕālik baʿde'l-elif yā'nuñ daḫı ḥaẕfı şāyiʿdür. Mezbūr ezhār yā maḳām-ı iżāfetde ve tavṣīfde iẓhār olınur. Pādişāh-ı Īrān ve çelīpā-yı līs dirler ve tavṣīfde pādişāh nistemek ve çelīpā-yı semīn dirler.

Maʿlūm ola ism-i cāmid üç ḳısımdur. Bir ẕāt-ı maḥẕ içün mevżūʿdur medlūlından zevāyid nesnesi yoḳdur. Ez gibi vaṣfa ẓarf içün vażʿ olınup medlūlında anda zāʾid nesne yoḳdur şekīb gibi. Ve biri daḫı yine ẕāt içün mevżūʿla vaṣfına delāleti vardur merd gibi ki ẕātla bir ḥaddiyete delālet ider. Yā-ı vaṣfiyye bu aḳsāmuñ bir ḳısmına dāḫil olur. Meṣelā merdīst ve serdīst dirler. Ammā iki ḳısmına dāḫil olmaz. Meṣelā zedī ve şekībī dimezsin. Pes zīb dimeyüp zībāy didüklerinüñ sırrı bu taḥḳīḳden ẓāhir olur. Fe'l-yaḥfeẓ. Meṣelā *min-Tuḥfeti'l-Mülūk.*

Ve bu baḥr-i hezecüñ müseddes. Baḥr-i hezecüñ aşlı iki mışrāʿ altı kerre mefāʿīlündür. İkisi ʿilletden sālim ṣāliṣiyle sādisinden keşf ʿilleti dāḫil olup nū'nı ḳaṣr ve yā ḥaẕf olınca mefāʿīl ḳaldı. Kelām-ı ʿArab'la olmadıġından yirine feʿūlün getürüle. Ḳāʿide-i ʿarūżdanmış getürdük mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün müseddesdendi. Altı mefāʿīlün yā iki mefāʿīlünler altışar ḥarfli olduġı içün maḳṣūr-ı maḥżūf dindi. ʿİlleti kesf dāḫil olup nūn ḳaṣr maḥżūf olduġından baḥr-i hezec-i müseddes-i maḳṣūr o maḥżūf isim şod.

(1b) **Ḳāʿide** taḳṭīʿ murād olınsa beyitden her sebeb-i efāʿīlden bunlar aʿlā her veted-i efāʿīlden ve beyitden ve her fāṣıla-i efāʿīlden her fāṣıla muḳābilesinde vażʿ olınur. Meṣelā beyt-i medīdde "Müddebāġan fī't-tecennī ve leccen" mışrāʿında vāḳiʿ müddebāġan olduġı gibi. Med muḳābilesinde fā ve bā muḳābile ʿalā ʿān muḳabilesinde tün vażʿ olınmışdur vezni fāʿilātün'dür. Ve beyt-i kāmilde lā-aḥede yefūḳuke fentehic" mışraʿında vāḳiʿ kemülte "lā"da kemüle muḳābelesinde "mütefā" fāʿilātün şod "telā" muḳābelesinde "ʿilün" mevżūʿdur vezn mütefāʿilündur. **Ḳāʿide** taḳṭīʿde ḥarf-i müşedded olan sākin ṣānīsi müteḥarrik iki ḥarf ʿadd olınur. Meṣelā

medde gibi. **Ḳāʿide** ʿarūżda tenvīn ḥarf-i sākin menziline tenzīl olınur. Nitekim bāʿen'de ʿen tün menzilesine tenzīldür. **Ḳāʿide** taḳṭīʿde iʿtibār-ı muṭlāḳ-ı ḥarekiyyedür. Meşelā efāʿīlde her ḥarf ki mażmūm olsa elbette sebeb-i veted ve fāṣılada anuñ muḳābelesinde olan ḥarf mażmūm olmaḳ lāzım degüldür. Zīrā gāh olur ki mażmūm ve meftūḥ makāmında olur. Meşelā meftūḥ mażmūm, meftūḥ mażmūm ve meksūr makāmına ve meksūrda ve meftūḥ maḳāmına iḳāmet olınur. **Ḳāʿide** taḳṭīʿde muʿteber ve iʿtibār ḥarf melfūẓdur. Ḥarf mektūba degüldür. Tārīḫde iʿtibār mektūbadur. Meşelā medīd fī't-tecennī ʿibāretinüñ taḳṭīʿinde fīʾtecenn dinür. Fā ve tā ve cīm ve nūn iʿtibār olınur. Ammā elif lām ve āḫirinde yā'ya iʿtibār olınmaz. **Ḳāʿide** taḳṭīʿde efāʿilde vāḳiʿ sebeb-i veted ve fāṣılanuñ ḥurūfına beyitde vāḳiʿ veted fāṣılanuñ ḥurūfı ʿadedde müsāvī ve fā taḥtında muṭābıḳ olmaḳ lāzımdur ki mevzūnuñ vezne muṭābaḳatı ḥāṣıl şode ve eger beyitde vāḳiʿ veted ve fāṣılanuñ ḥurūfı çoḳ mezbūrlarda beyitlerde sākin çoḳ olmaḳ gerek ve eger az olırsa mezbūrlarda müteḥarrik çoḳ olmaḳ gerek. Yāḫud müşedded ḥarfi gerek ki vezn ḥāṣıl şode. Zīrā ḥareket ve şedde ḥarf maḳāmında olur anlar olmazsa işbāʿ olınmaḳ gerek. Beyitlerde yaʿnī efāʿillerde baḥrlarda. **Ḳāʿide** ḫaṭṭ-ı taḳṭīʿ sāʾir ḫuṭūṭa muḫālifdür. Ḳālū ʿulemāʾ ḫaṭṭān lā yüḳāsāni ḥaṭṭu'l-muṣḥafi ve ḫaṭṭu'l-ʿarūżi fe'l-yekün. Hāẕihi'l-ḳāʿidetü'l- mühmeletün fī ḳalbike ḥattā teyessere leke et-taḳṭīʿu mehmā lüzumu ʿaleyke. *Min-Tuḥfeti'l-Mülūk*

Kemāl ışṭılāḥda ehl-i ḥikmetde nevʿinde yā ẕātında yā ṣıfātında kāmil ola. Ẕātında kāmil olana kemal-ı evvel dirler. Heyyūlā ve ṣūret-i nevʿiyye gibi ṣıfātında kāmile kemāl-ı ṯānī dirler. ʿUlūm ve sāʾir feżāʾil-i ʿārife gibi. Heyūlā lafżı bu ḳılınupdur. Aṣl ve mādde maʿnāsınadur. Işṭılāḥda ehl-i ḥikmetde cisimde bir cevherdür ṣūret-i cismiyye ve nevʿiyyeye maḥaldur.

(2a) Ḳāʿide-i taḳṭīʿ. Sebeb ışṭılāḥ-ı ʿarūżda iki nevʿdür. Biri sebeb-i ḫafīfdür ki evveli müteḥarrik ṯānī sākin ola. İki ḥarfdür. Mīm ve fā gibi. Ve birine sebeb-i ṯaḳīline ḥarfeyn-i müteḥarrekeye dirler. Leke ve ʿala gibi. Veted iki nevʿdür. Biri veted-i mecmūʿı şumūl üç ḥarfe dirler. Mā-baʿdisinde ḥarf sākin şode. Lāsimu ve ʿalün. Ve birisine veted-i mefrūḳ dirler. Şol üç müteḥarrik ḥarfe ki beynlerinde (ortasında) sākin ola. İki nevʿdür. Birisine fāṣıla-i ṣuġrā ki şol üç müteḥarrik ḥarf ki mā-baʿdlarında sākin şode. Beleġā mütefā gibi. Ve birine faṣıla-i ekber veyā kübrā

dirler. Şol dört müteḥarrik ḥarf ki mā-baʿdlerinde sākin şode. Beleġakum ve faʿaletün gibi. Şerḥ.

(2b) Hāmiş ḥāşiye maʿnāsına Türkī kenār. Ḳāle ṣāḥibü'l-ḳāmūs. Ve'l-ḥāmişu ḥāşiyetü'l-kitābi müvelledün intehā minhu.

Münāsebet-i terceme

Eli yoġ olsun ol kātib-i bed-taḥrīrüñ
Ki raḳḳamı sözümizi şūr eyler
Gehī bir ḥarf suḳūṭıyla ider nāṣır nār
Gehī bir noḳta ḳuṣūrıyla gözi kör eyler[*]

(3a) Īzid kesrledür fetḥle faṣīḥdür. Üçiyle ḫālıḳ maʿnāsına. *Tuḥfetü'l-Mülūk* kelām ki ḫüdā müfred olur mürekkeb de olur. Eger müfred olursa maʿnāsı ṣāḥib Türkī'si issi. Meṣelā ṣāḥibine ketḫüdāy dinür. Ve eger mürekkeb olursa ḫod-āy maʿnā-yı Türkī'si kendi gelici maʿnāsına. Beyt

Āmed ber-men ki men resūlem
Goftem tu borov ki men Ḫodāyem[**]

Āmeden'dendür ism-i fāʿil maʿnā-yı aṣlīsi gelici yāʿnī bi-ẕātihi mevcūd olıcı dime olur. İmām-ı Rāżī *Meṭālib'de* müfred olduḳda ṣāḥib-i ʿazīz dimek. Mecāzen oldısa ism-i müfred mezbūr ve vācibü'l-vücūd ḫuṣūṣī beyān itmişdür olup keṣret-i istiʿmālle ʿalem-i ḫāṣṣ şod. Ḥaḳḳ'dan ġayre ıṭlāḳı küfrdür. Meger ki maʿnā-yı terkībiyesi murād olına. Büzürk ulu ʿaẓīm Büzürcmihr'den cüzʾ olan büzürk bu maʿnāyadur. Büzürkvār uluraḳ vaḳti ulu ve kendi ẕātında ulu olıcı ve ʿilm ehline maḫṣūṣ ve ḥayāt maʿnāsına da gelir. *Kemāl-zāde Deḳāyıḳ*'da tafsil-i büzürgvār büzürg ile vārdan mürekkebdür. Fārsī'de liyāḳat maʿnāsın ifāde ider ve dürr-i şehvār dirler. Şehvāre incü maʿnāsınadur ve esb-i rehvār dirler yarar at maʿnāsına. Maʿnā-yı terkībesi uluya lāyıḳ ululıġa da lāyıḳda müsteʿmeldür. Bu taḳdirde aṣlı büzürkīvār olup andan iḫtiṣārdur. Sütürk daḫı büyük aralarında farḳ büzürk ʿāmmedür cüṣṣede ve mertebede yaşda ve sinde. Ammā sütürk ʿāmmedür ancaḳ cüṣṣe büyük olana

[*] Vezin bozuktur. Fuzûlî'ye ait olan bu dörtlüğün aslı şu şekildedir:
Ḳalem olsun eli ol kātib-i bed-taḥrīrüñ
Ki fesād-ı raḳamı sūrumuzı şūr eyler
Gāh bir ḥarf suḳūṭıyla ḳılar nādiri nār
Gāh bir noḳṭa ḳuṣūrıyla gözi kūr eyler

[**] Geldi ve bana ben resûlüm dedi. Ona dedim ki sen git, ben Tanrı'yım.

dirler. Reh-nümāy reh-nümūn ve yā'suz vaṣf-ı terkībi bu da sütürk ḳulavuz ve rehber gibi reh-nümāy dirler. Ḥˇāce Büzürcmihr'üñ aṣlı büzürkmihrdür muʿarrebdür ve Kāf'ı cīm'e tebdīl ḳāʿide-i taʿrībdür. Nitekim nercisde ve cülnūr sirkencebīnde olduġı gibidür. Aṣılları nergis ve gül-nār ve sirkengübīn. Gāh olur ki büzürk ḫıred maʿnāsına muḳābilesine müstaʿmeldür ḫurd da küçük ʿādī eẕā etmesiyle mücevvez olur. Fe'l-yaḥfez hāẕihi'l-laṭīfe.

Maṭlab-ı keşf fi'l-ʿarūż. Keşf ʿarūżīler ıṣṭılāḥında müteḥarriki baʿżı eczādan ḥarf-i sābiʿ ḥaẕfa dirler. Keşf üş-şey dirler. Ḳaçan şeyʾüñ baʿżısın şeyden itseler Ehl-i ʿarūżuñ muḫtārı budur ki *Zemāḫşerī Keşşāf*'la ve *Fürūzābādī Ḳāmūs*'da ḳālen keşf sīn-i mühmele iledür taṣḥīfdür didiler. Ṭayy baʿżı eczādan ḥarf-i rābiʿ-i sākini ḥaẕfa dirler. Ṭaviyyet-i ṣevb dirler. Ṣevbüñ dürmesidür. Taḥḳīḳ-i maḳām budur ki baḥr-i münseriḥüñ aṣlı müstefʿilün feʿūlātdür. Baʿde ṭayy ʿilleti ʿārıżda olup müsteʿilün fā'sı ki ḥarf-i rābiʿ-i sākindür ḥaẕf olınup kelām-ı ʿArab'da olmaġla müfteʿilün veznine naḳldür. Baʿde kesf ʿilleti ʿārıż olup mefʿūlāt tā'sı ki ḥarf-i sābiʿ-i müteḥarrikdür. Ḥazf-ı mefʿūlā ḳalduḳda ve yine mefʿūlaya tekrār ṭayy ʿilleti ʿarıżada vāv'ı da ḥaẕf mefʿūlā vezni ʿArabī'de olmaġla fāʿilün veznine ʿadd olınmışdur. *Min-Tuḥfeti'l-Mülūk*.

Ḫāliṣ ʿanberdür ve ḳoḳulu. *Ḥalīmī* lüġatda dir ki ẓāhiren sārā ʿUmmān sāḥilinde bir yirüñ adıdur. ʿAnberüñ iyüsi anda bulınur.

ʿAnber ṭīb-i maʿrūf. Ḳāle Ḳāmūs. ***El-ʿanberü fi'ṭ-ṭībi revẕü dābbetin baḥriyyetin ev nebʿu ʿaynin fīhi ve yu'neẕü intehā***.[1]

Şehlā feṭḥ-i şīn'le elā ve büyük göz şaşı ve elaca nesne maʿnālarına gelen bunda murād oldur nergisüñ şehlaya iżāfeti ḳabīlindendür.

Ter edat-ı tafḍīlesidür bundadur Güher-i ter incüdür. Ter bu şode yaşdur ki şiʿrde olduġı gibi. *Esʿad*.

Ḫūb ve şīrīn şiʿr maʿnāsına. Pes luʾlu-i ter laṭīf ve pāk maʿnāsına incü dimekdür. *Esʿad*.

1 Anber, deniz canlısının dışkısı olan güzel bir kokudur ya da pınarın kaynağı anlamına gelir. Bu kelime gramer yönünden müennes kabul edilmektedir.

Vech- i āḫer ter bi-maʿnā laṭīf ve ḫūb ve yeñi ter şode. Nitekim şiʿr-i ter dirler.

(3b) İki kerre aşlı her mışrāʿda müstefʿilün mefʿūlātün'da fā'dur. Ḥarf-i sābiʿ-i sākini düşüp ṭayy müstefʿilüne dāḫil olur. Fā lafẓına müsteʿilün ḳalınca kelām-ı ʿArab'da veyā fenn-i ʿarūżda bulınmaduġından yirine müfteʿilün getürmek ḳāʿide imiş. Buña maṭvī dinür.

Kesf mefʿūlātüne dāḫil olup ḥarf-i sābiʿ-i müteḥarrikini ki āḫirinde tā'dur düşüp mefʿūlā ḳalduḳda yirine mefʿūlün ḳonmaḳ da cāʾizmiş. Ammā bu baḥr āḫerdedür. Gelelüm ki bu baḥr-i münseriḫi maṭvī meksūfda mefʿūlā ḳalduḳda kelām-ı ʿArab'da veyā ʿarūżda olmaduġından yine tā'ı żamm idince kesf ʿilleti ʿavded-i cüzʾ-i tā ile vāv borden. Zīrā iki kerre ʿillet dāḫil idince ṣānī ile cüzʾ-i rābiʿine yine mefʿūlātlardur. Düşüp mefʿūlā ḳalduḳda elbetde fāʿilün getürmege elzem şod. İki kerre dāḫil-i ḥaẕf ḥarf olup tā ile vāv'ı ısḳāṭ olınup mefʿūlā ḳalduḳda gerek kelām-ı ʿArab'da gerek baḥr-i ʿarūżda mefʿūlā vezn olmaġla yirine fāʿilün getür ḳāʿide-i ʿarūżdan imiş. Bizde getürdük. Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

(4a) Keşf ʿarūżda baʿż eczādan ḥarf-i sābiʿi müteḥarriki ḥaẕfe dirler. Keşfü'ş-şeyʾ dirler. Ḳaçan şeyʾüñ baʿżısın şeyden ilḳā itmişler. Erbāb-ı ʿarūżuñ muḫtārı budur. Ammā *Zamaḫşerī Keşşāf*'da ve *Fürūzābādī Ḳāmūs*'da dirler. Keşf sīn-i mühmele iledür taṣḥīfdür. Ṭayy baʿżı eczādan ḥarf-i sākini ḥaẕfa dirler. Ṭaviyyet-i ṣevb ṣevbüñ dürmesidür. Taḥḳīḳ-i maḳām budur. Münseriḫüñ aşlı iki kerre müstefʿilün mefʿūlātü. Baʿdehu ṭayy ʿilleti ʿārıż olup fā'sı ki ḥarf-i rābiʿ-i sākini ḥaẕf müsteʿilün ḳalınca ʿArab'da olmaġla müfteʿil veznine naḳli kesf ʿārıż olup mefʿūla tā'sı ḥaẕf mefʿūla ḳalup mefʿūlā'ya da ṭayy ʿilleti ʿārıż olup vāv da ḥaẕf olınup mefʿula ḳalduḳda bu vezn kelām-ı ʿArab'da olmaġla fāʿilün veznine naḳl olınmışdur.

(4b) Ḥaḳḳuñ her lüġatda maḫṣūṣ isim vardur. Fārsī'de İzid ve Yezdān ve Ḫudā iledür. Hemzenüñ ve zā-ı muʿcemenüñ kesriyle şāyiʿdür. Ammā faṣīḥ feṭḥ-i zā iledür. Allāh'uñ ʿilmidür. Lisān-ı ʿArabī'de Allāh gibi. Türkī'de Tañrı gibi. Üçiyle ʿArabī'de Ḫālıḳ maʿnāsına ışṭılāḥ-ı Mecūs'da Yezdān Ḫālıḳ-i ḫayra dirler. Ḫālıḳ-ı şerre Ehremen dirler. El-ʿiyāẕü bi'llāh ve Allāh içün olan nesneye ve virülen şeye İzidī dirler. Ḫudāy lafẓı gāh mürekkebdür ve ketḫudā. Eger müfred olduḳda maʿnā ṣāḥib-i derkde el-maʿa maʿ dirler. Meṣelā ʿArab ṣāḥib-i fiżże dür. ʿAcem ḫudā-yı

sīm dir. Türkī gümüş issi. Anuñçün ev ṣāḥibine ketḫudāy dirler. İsm-i fāʿildür. Gelelüm mürekkeb olanuñ aṣlı ḫod-āy'dür. Maʿnā-yı Türkī'si kendü gelici dimekdür. Beyt

Āmed ber-men ki men resūlem
Goftem tu borov ki men Ḫodāyem[*]

Āy āmeden'den ism-i fāʿildür. Maʿnā-yı aṣlısı muṭlaḳ gelicidür. Ammā Ḥaḳḳ'uñ ʿilmi olan Ḫudāy'da murād vücūd-ı maẓharına gelici yaʿnī bi-ẕātihi mevcūd olucı dimekdür. *İmām Rāżī Meṭālib*'de dir taḥḳīḳ buyurmışdur.

Maʿlūm şode ki müfrede ṣāḥib gibi mālik ve ʿazīz maʿnāsına da olur. Ḥaḳīḳatde ṣāḥib-i muṭlaḳ ve mālik-i muṭlāḳ ve ʿazīz-i muṭlaḳ cenāb-ı Ḥaḳḳ olup ġayre dinmez. Ammā mecāzen dinürse Ḫudā vācibü'l-vücūda taḫṣīṣ olup kesret-i istiʿmāliyle ʿalem-i ḫāṣṣ oldı sāyire dinse küfrdür. Meger maʿnā-yı Türkī'si murād olına ki kendi gelici maʿnāsına ki beyt-i sābıḳda oldıġı gibi. Ammā olan budur ki ṣıfat ḳaṣd olınduḳda vāv-ı resmī ile yazıla. Min-Tuḥfe.

Ḥurūf-ı tehecci olan tā tā-ı müṣennāt-ı fevḳāniyye meftūḥ ve kāf-ı ʿAcemī-i sākinle ve rā'nuñ kesri yā-ı aṣliyyenüñ sükūnıyla.

Şerḥ-i āḫerde Ḫudā ve Ḫudāy ismü'ẕ-ẕāt ve müctemī cemīʿu'ṣ-ṣıfātdur ki āḫere ıṭlāḳı küfrdür ve İzid güya besmele-i şerīfede olan ʿArabī Raḥmān menzilesinde dünyada muʾminīn ve kāfirīne inʿām ve iḥsān idici maʿnāsına. Yezdān yine besmelede vāḳiʿ Raḥīm menzilindeki āḫiretde yalñız muʾminīn içün inʿām ve iḥsān idici maʿnāsına. Ḥāṣılı münāsib olan bu maʿnāya göre ġayre ıṭlāḳı lā-yecūz. Meger ʿabd ile istiʿmāl şode.

(5a) Ey müfrede bi-maʿnā vahdet. Vezn içün edāt-ı nisbet maḥẕūf şode.

Peyġam-ber ve peyġām-ber ve peyām-ber ve peyem-ber cümlesi luġatda birdür. Vaṣf-ı terkībdür. Maʿnāları ḫaber iledici dimekdür. Peyām pā-ı ʿAcem'le şol ḫaberdür bir kimseden āḫere naḳl olına ve iki şaḫs ortasında vāsıṭa olup ḫaber ileten kimesneye dirler. Enbiyāya peyām-ber didükleri Ḥaḳḳ Teʿālādan yā bi-ẕ-ẕāt yā Cebrāʾil vāsıṭasıyla ümmetlerine ḫaber iletdükleri iʿtibārıyladur. Pes peyām-ber

[*] Geldi ve bana ben resûlüm dedi. Ona dedim ki sen git, ben Tanrı'yım.

elfāẕ-ı mürekkebeden olup bir cüzʾi ḫaber maʿnāsına olan peyāmdur ve bir cüzʾi bor'dur ki iletici maʿnāsına ism-i fāʿildür. Maṣdarı borden'dür. Bā mażmūm idi muḳteżā-ı ḳıyās üzere bunda mażmūm olmayup fetḥaya tebdīlüñ aṣlı öte yanındadur.

(5b) Peyġām-ber elfāẕ-ı mürekkebedendür. Bir cüzʾi bor'dur ki iletici ism-i fāʿildür. Borden'dur. Bā-ı żamm iledür. Fetḥaya tebdīlüñ aṣlı iştibāhdur ki borīden'den olan müştaḳ olan bor ki gelici maʿnāsına anda bā mażmūmdur. Borden'de olan mażmūm olma iştibāh muḳteżā-yı ḳıyās üzere oldur peyāmuñ da aṣlı peyġāmdur. Ġaynı ḥaẕf idüp peyām dirler. Ve gāhī elifi ḥaẕf olınup peyem dirler. Maṭlab-ı farḳ bor ve ber. Tevānger'de vaṣf-ı terkībi tüvān ile edāt-ı fāʿil olup nisbet ḳaṣd olınan ger'den mürekkebdür. Devletlü kişiye ḳuvvetlü olduġıçün tüvānger didiler. Maʿlūm ola ki kāf-ı Fārsī'yle ger uyuz cereb maʿnāsına gelür ve edāt-ı şarṭ olup egerdir. Şarṭ maʿnāsına ve edāt-ı fāʿil olur. Olan hemze ile kūzeger ve kefşger gibi. Aṣlında ger lafẓından taḫfīf olınmuşdur. ʿArabī'de ism-i fāʿile nisbet ḳaṣd olduġı gibi Fārsī'de de olur. Tüvānger de böyledür. Fa'ḥfaż luġāt. Kellā-yı luġatdur. Allāh ve resūl ismiyle bedʾ eylemesi luṭf-ı ḫafī degüldür.

Tüvān güçlü ḳuvvetlü ve ḳudretlü maʿnāsına. Ger kāf-ı ʿAcemī ile edātdur. Beẕrger āhenger zerger gibi vaṣf-ı terkībi zengīn fīlbān derbān şütrbān gibi.

(6a) Żamm-ı mīm'le ve zā ve kāf-ı ʿAcem'le müjgān ṣīġa-i cemʿdür. Gāhī vaḥdede müstaʿmeldür. Müjenüñ taṣġīrinde müjek dirler. Pāy ayaḳ ve iz ve aḳındı ve girü ve bahāne ve yuḳaru ve ġanīliḳ maʿnālarına gelür.

Leb kenār maʿnāsına gelür. Deryā dirler ve ḳapu kenārlarına dirler. Pā-ı ʿAcem'le çam aġacı.

Ruḫ ḫad gül-ruḫ dirler ve gül yañaġı ḳızıl kişiye ve fetḥ-i rā ile nāle-i sāz ve zaḥmet maʿnāsınadur. Çeşm nāẓım ḥāşiyede ḳapaġı ve kirpigi ve aġ ve siyahı dāḫildür. Anuñla gözlügi istiʿmāl ṭarīḳiyle çeşmüñ ṭarīḳiyle dirler. Kāf-ı taṣġīriyle taʿvīz ve ḥamāyile daḫı çeşm dirler.

Rūy vāv'uñ işbāʿıyla yüz imāle ile tuc ve tuçdan nesneye ruyīn dirler. Vech-i ṣāfa pākīn-rūy dirler. Gāh taḫfīfen yā'sı maḥẕūfdur. Rū yüz yüz-be-yüz yirine rū-be-rū dirler. Rūyuñ medlūlı arḳa muḳābili olan yüzdür velī püşte muḳābilesinde

müstaʿmeldür ve cānib-i ẓāhire mecāzen rūy dirler. Meṣelā arżuñ saṭḥ-ı ẓāhirine rūy-ı zemīn dirler. Ve her vech ile diyecek yirde ʿAcem ez-heme rūy dir. Nitekim bu beyitde vāḳiʿdür.

Beyit

Civān dīvāne bāşed ez-heme rūy
Zi dīvāne be-ter pīr-i civān ḫūy[*]

ʿArab vechi mücevvez aldugı gibi. ʿAcem'de rūyda ider ve Türkī'de yüzde ider her yüzden şöyledür dirler.

(6b) Ḳıllarda da cemʿiyyet olduġından müjgān kirpikler dime olur. Ḳāle Seyyid taḥrīr-i ḥāşiyesinde vücūdı būden taʿbīr itmiş. Ammā ʿallāme *Kemāl Deḳāyıḳ*'da dir vücūd maʿnālarına olan būd'dur. Seyyid işābet itmişdür. Ve belki ʿArabī'de gözün tāmmesin ve nāḳısasın kāne tāmme maḥallinde istiʿmāl ider ruḫsār maʿnāsına irādet iletse şod. Īrād ider. Meṣelā ʿArab Zeydün kāne faḳīren dir. ʿAcem dīdī dir faḳīr bud ġanī şod dir. Fe'l-yaḥfeẓ kenārdur.

Būde vardur. Meṣelā ʿAcem zindegāne būde dir ʿibāret bunda.

(7a) olmaḳda keynūnet müstaḳbelesinde vāv meftūḥ olur. Būd dinilir. Emr-i ġāʾibde bād dirler olsun maʿnāsına būdenī olıcaḳ maʿnāsına. Āḫirinde yā istiʿdād maʿnāsın ifade ider. Kenārdur.

Bā'nuñ imalesiyle ḳumāş bezüñ argacına dirler. Pā-ı ʿAcem'le ḳav maʿnāsınadur ki oda çıḳarurlar. İmālesüz żamme-i ṣarīḥa ile kenārdur.

Ḳāle *Niʿmetu'llāh* vücūd maʿnāsına ṣīġa-i müfreddür ḥikāye şode. Rābıṭa ile de müstaʿmeldür eyledi maʿnāsına. Pādişāh būd pādişeh idi durur. Kāne maʿnāsına.

Zūd serīʿ muḳābelesi dir. Ve gāh taḫfīfen āḫirinde dālın ḥaẕf.

Būd bi-maʿnā vücūd ism-i mefʿūldür. Mevcūd maʿnāsına olur. Zīrā dīd dīden goft goften olduġı gibi.

[*] Genç her bakımdan deli olur. Delilikten daha kötüsü genç huylu gibi davranan yaşlı kimsedir.

Rūd çay ırmaġa cūy ikisinüñ farḳı cūy ırmaġa dirler. Ammā rūd aḳan ṣuyına dirler çaydur. Fārsī'dür rūdveş. *Ḥalīmī* çayı ırmaḳ maʿnāsına almışdur. Türkī'de şüyūʿı sebebiyle nâzım Türkī yirine ẕikr ve sāz kirişine ve ırmaġa daḫı rūd dirler.

Kārd ***kāf-ı ʿAcemī*** ile *Sūdī Gülistān* şerḥinde

> *Şenīdem gūsfendī-rā büzürgī*
> *Rehānīd ez-dehān u dest-i gürgī*
> *Şebāngeh **gārd** der-ḥalḳeş bi-mālīd*
> *Revān-ı gūsfend ez-vey bi-nālīd*[*]

Taṣrīḥ itmişdür kārd kāf-ı ʿArabī ve elif'üñ meddiyle ve sükūn-ı rā ve dāl ile bıçaḳ. ʿArabī sikkīn.

Kāf-ı ʿArab'la kūş ṣīġa-i emrdür vaṣf-ı terkībisi çalış maṣdarı kūşīden'dür. Fürs aylarınıñ on dördünci gününe de taʿrīb idermiş cūş dirler. Dūş dün gice alduk. Żamme dāl ile omuz açılan. ʿArabī menkeb. Lehim baḳır yapışdururlar ve aḥmaḳ maʿnāsına.

Mūş ʿAcem fāreye teşbīhen mūṣ-ı deştī dirler ṭavşana. Hūş Türkī'de ög taʿbīr iderler. ʿAḳlı gitmiş kişiye bī-hūş dirler. ʿAḳıllıya hūşmend dirler. Ög ʿaḳluñ verāsında bir ḥāletdür. ʿAḳlı ḫalḳīdür. Ol ḫalḳī ile mütezāyid şod. Bu sebebden mend aña edāt-ı tavṣīf olmışdur. Hūşuñ münāfīsi şol ḥaletdür ki ʿArabī'de iġmā ve reks. Nāẕım ög'le uṣ ki maḳāle cünündur farḳ itmeyüp hūşı uṣ maʿnāsına ḳıldı bu maʿnālarca hūşuñ maʿnāsı dīvāne olur. Kelām-ı ṣaḥīḥ olmaduġından aşaġıda yirmi beşinci baḥrde ögi gitmişe bī-hūş dimesine münāfīdür. Hūşyāruñ maʿnāsı ayıḳdur. Mürekkebdür hūşla yārdan. Maʿnā-yı Türkī'si kendüye yār ve muʿayyen dimek ve luġāt-ı müşterekeden olup geh cān geh helāk maʿnāsına gelür. Hūşuñ zevāliyle hūşdan kināye olınup ve kināyetüñ aṣlın bilmeyen cānı hūşuñ maʿnāsından ṣanur buyurmışlar. Min-Tuḥfe.

Bu hūşdan murādlar ög maʿnāsına olına. Hūşdur şode.

(8a) Kārd kāf-ı ʿArab'la ve elifle bıçak ve sikkin. Kāf-ı ʿAcem'le dimiş *Sūdī* ş̱elāş̱e-i sevākin cāʾizdür. Kārd ile ördegi kes.

Zih kiriş ve yaḳa ve zincef ve taḥsīn ve zihī ve oġlan burusı maʿnālarına gelir.

---

[*] Büyüklerden birinin, bir koyunu bir kurdun ağzından ve elinden kurtardığını işittim. Akşamleyin bıçağı koyunun boynuna sürttü. Bu yüzden koyunun canı inlemeye, acı çekmeye başladı.

Demren oḳ ve gāh ḥālet maʿnāsına timür oḳdur ve ḳumar evinüñ tīrleri ondur.

Nīze süñü ḳışa süñüye ʿArabī ile kāf-ı taşġīriyle nīzek dirler. Her biri içün naṣīb-i muʿayyen vardur ammā seçene yoḳdur. Ve naṣīb ve ḥelālin yazalar. Ve Fürs aylarınuñ on üçünci güni ve rūyi'l-ḳavm ve bulanıḳ ve ẓülmet ve gölmek etegi gemi diregi ve saḳf-ı ḫāneye ḳonulan şecer veyāḫud degirmenüñ diregi ve ʿaṭṭār ve yıldızı ve ṣāʿiḳa ve yalan ve ḳulavuz ve göz içi ve ḳaftān iliginüñ çevresi ve bir ḳuşdur ügeyik ḳadar ʿıraḳda çaḳ olur. ʿArabca şefeteyn dirler. Ve od közi (āteş közi, kāf-ı ʿArabī) ve oḳ demreni ve oḳlaġı.

Būde vardur. ʿAcem zened kāne būde diyü ʿibāret.

Kārd ***kāf-ı ʿAcemī*** ile *Sūdī Gülistān* şerḥinde

> *Şenīdem gūsfendī-rā rā büzürgī*
> *Rehānīd ez-dehān u dest-i gürgī*
> *Şebāngeh* ***gārd*** *der-ḥalḳeş bi-mālīd*
> *Revān-ı gūsfend ez-vey bi-nālīd*[*] de taṣrīḥ eylemişdür.

(9a) Ḫūr ve ḫūre vāv ile ve vāvsuz güneş maʿnāsına ḫūrşīd ve ḫurşīd ikisi de mürekkebdür. Bir cüzleri ḫūredür li luġat-ı Pehlevī'de güneş maʿnāsına. Ammā ʿinde't-ter hā'ları sāḳıṭ olmuşdur. Cüzleri şīddür. Bi-maʿnā güneş. Min-Tuḥfe.

(10a) Zemīn göge muḳābil olan yirdir. Yir gök diyecek yirde zemīn ve āsmān dirler. Taḫḳīḳi dībācede beyān olındı. Teʾkīddeki elbetteki yire mensūr maʿnāsına. Bilā-nūn teʾkīd-i zemī yine bu maʿnāyadur.
Arżda ṭabʿ ve bārid olduġundan.
(10b) Jāle ve nem ikisi de gökden yaʿnī çi beynlerinde farḳ ḳaṭre ḳaṭre olınca jāle dinmez. Jāle luġāt-ı müşterekedendür. Ṭoluma pür didükleri yirmi birinci baḥrde gelen.
Bir cüzʾi ās ve bir cüzʾi mān'daki mürekkebdür. Ās'la mān'daki ism-i fāʿildür. Beñzeyici. Maṣdarı mānisten devrde müşābih olduġıçün göge semā dindi ve aṣlı mān-ı ās'dur. Şebīh-i vechi maʿnāsına ʿalem olmuşdur. Ḳāʿide-i terkīb taʿyīn olup mużāfuñ ileyh taḳdīm olmuşdur.

[*] Büyüklerden birinin, bir koyunu bir kurdun ağzından ve elinden kurtardığını işittim. Akşamleyin bıçağı koyunun boynuna sürttü. Bu yüzden koyunun canı inlemeye, acı çekmeye başladı.

Mānend yaʿnī benzeme maʿnāsına.

(11a) Bārān bārīden'den meʾḫūẕdur. Aṣlında yaġmaḳ maʿnāsına ism-i cinsdür. Her ne ki gökden yaġar aña ṣādıḳdur ḫuṣūṣıyla saṭırda şāyiʿdur. Tuḥfe.

Ebr elif-i maḳṣūrenüñ feṭḥi ve bā ve rā-ı mühmelenüñ sükūnıyla bulut. Tuḥfe.

Ay bir semāda olan yıluñ on iki ḥiṣṣesinden bir ḥiṣṣesine māh dirler. Meṣelā sene-i ḳameriyye mine'l-muḥarrem ilā ẕi'l-ḥicce. Min-Tuḥfe.

(11b) Gevezn kāf-ı ʿAcem'le muḳayyeddür. ʿArabī ile bahadır maʿnāsınadur. Kevzen kāf-ı ʿArabī'nüñ feṭḥi ve vāv'uñ sükūnı ve zā-ı muʿcemenüñ feṭḥiyledür. Ehlisine ıṭlāḳ yabanisine gevezn dirler. Bā Türkī ṣıġın geyigi. Siyeh gözlü maḥbūba teşbīh iderler. Elifini ḥaẕfıyla gevzen luġatdur ve ṣulu ṣıġırına gāv-mīş dirler. Gāv-mīşüñ aṣlı mīş-i gāvdur. Terkībi gāvuñ mīşi dimedür. Yaʿnī o cinsi beñzeyen mużāfuñ ileyhe taḳdīm olınup ism olmuşdur. Bu kenārdur. Min-Tuḥfe

(12a) Gāv-mīş mürekkebdür. Gāv'la mīş'den gibi. O hemcins-i ṣu ṣıġırı şode. Cinsden bir nevʿi olmaġla gāvuñ ıṭlāḳı ṣaḥīḥdür ve bunuñ mīşe ki ḳoyuna müşābeheti vardur. Şu cihetle ki gāvuñda mīş ḳoyundur. Bir nevʿi ehlīdür ve bir nevʿi deştīdür. Beyānda güzer mīş cinsinüñ de ʿumūmı vardur. Ehliyyesine ve deştisine anuñçün meẕkūr ḥayvānuñ mīşe nisbeti cāy-ı-güzer olmışdur.

Gelelüm ester. ʿArabca baġl ve ḳaṭırcıya esterbān dirler.

Gelelüm ḫar. Ehlīdür, yabanīsi gūr. Bi't-Türkī ḳolan.

Gelelüm esb feṭḥ-i hemze ile ism-i cinsdür. Fürs cinsinüñ envāʿına şāmildür. Ḳışraḳ lafẓınuñ ḳāfı mā-bāʿdesine muttaṣıl olmaġla ġayne ḳalb olınur. Bunuñ emṣāli Türkī'de çoḳdur. Min-Tuḥfe.

(12b) Bī-hūde ve bī-hude ʿabeṣ ve bāṭıl nesneye ıṭlāḳ şode. Jāj bāṭıl söz ve ḫırmen ḳaluġan dikeni çör-çöp ve deve dikeni maʿnālarına gelür. Ḫāy ḫāyīden'den çiynemek maʿnāsına. Jāj-ḫāy burasından mürekkebdür. Vaṣf-ı terkībi gerekmez söz söyleyici ve çiyneyici dimedür. Min-Tuḥfe.

(13a) Fāʾidesüz luġaviyyāt-ı kelām yā bir ʿabeṣ lüzūmsuz imiş şode.

(13b) Ve dāḫı demr dāl-ı mühmelenüñ feṭḥi ve mīm ve zā-ı muʿcemenüñ sükūnıyla lafẓ-ı Fārsī'dür. Def maʿnāsına ve zeng-i def maʿnāsına. Yaʿnī def pullarına daḫı dirler. *Esʿad Yanyevī*. Dumrı żammeyle defüñ Türkī'sidür. Türkçe dumrı def yanında çalduḳları nesne ki kenārında büyük pulları vardur aña ıṭlāḳ olınur. Düdük nāyuñ Türkī'sidür. Min-Tuḥfe.

Nāḳır ʿArabī'dür. Türkī çeng ki ḳānūn didükleri sāz. Lākin ʿArab'da meşhūr mevcūd olan İsrāfīl'üñ ṣūrına dirler. Çeng ḳuş ḳıynaġı yırtıcı ve ādem pençelerine de dirler.

Rebāb ʿAcem taʿaccüm itmişdür ve buluṭ pāresi beyāż sīne ve ḳopuz. Nāẓımda rebāb mıṣrāʿ-ı ṣānīnüñ ibtidāsında merhūndur. Demr dāluñ feṭḥi ve mīm ve rā'nuñ sükūnıyla def ve zeng-i def pullarına daḫı dirler. *Esʿad Yanyevī.*

Zeng zā-ı muʿcemenüñ feṭḥi ve nūn ve kāf-ı ʿAcemī'nüñ sükūnıyla çıñḳırakdur ve bir memleket ismi.

Beyt

Ḫodāyigān-ı selāṭīn ki hest maʿdelet'eş
Girift Rūm u Ḫorāsān u Hind ü Ḫalḫ u Zeng[*] *(Şems-i Faḫrī)*

Ve ḫūrşīd nūrı ve ʿalā baʿż māh ñurı didiler. Ve deff ki dumrı dirler. Anuñ pulları ve ḫāye maʿnāsına bi't-Türkī şeşţā. *Esʿad El-Yanyevī*

Zeng deff kenārlarında olan çıñḳırakdur.

(14a) Çü der-demend ẕī-rūḥda gerek insān gerek ḥayvān üfürmegiyle

Çü ḫayl-i naḫl yaʿnī at gibi ya aġaç dalı gibi.

Şaşt altı telli dimekdür.

Rebāb bu da aṣlı ʿArabī'dür. Fārsī maḳāmında müstaʿmeldür.

Kemānçe ıḳlıḳda ḳaz gögsi şekli olması.

(14b) ʿŪd dirler kopuz didükleri sāz.

Meşhūr deff luġat-ı müşterekedür.

Dilet dil göñül ve göz maʿnālarına gelir ve burada maʿnā-yı emrdür. Murāddur. Tā'sı ḫiṭābdur. İsme de fiʿle de ẓamīr-i mütekellim dāḫil şode. Ẓamīrlerüñ mā-ḳablinde olan nūn meftūḥadur. Zīrā bu fenn-i celīlüñ ḳavāʿidindendür ki ẓamāyirüñ mā-ḳabli meftūḥ olur. Fe'l-yaḥfeẓ.

Kon lafẓı kerd lafẓından müştaḳ emr-i ḥāżırdur. Maʿlūm ola ki kāf-ı ʿArabī'le maṣdardur aña tābiʿdur. Meʂelā kerd lafẓı fiʿl-i māżīdür. Āḫirine nūn ziyāde itmek ile maṣdar olur. Sāyir müşteḳāt cümlesi andan ṭoġar. Bu fennüñ fāżılı *Kemāl Pāşā-zāde*'nüñ ve ġayrisinüñ muḫtārı budur ve ʿalā baʿż maṣdar-ı vaṣldur. Māżī ve mużāriʿ sāyir müşteḳāt andan ṣudūr meẕheb-i ekṣerīn budur. Burada murād maʿnā-yı oldur.

[*] Kudretli bir pâdişah ki onun adaleti Rûm, Horâsân, Hind, Halh ve Zeng'i aldı.

(15a) Bu beyt-i hümāyūndur. Dībāce buña ve emṣāline işaret-i ṣānīsi olına mā-ḳabldür. Īn esmā-ı işāretdür ḳarībe işāret olınup baʿīdine geldüklüġüñ aç pāsın ḳavline işāretdür. Benüm sözümi'ye muḳābildür. Mīm-i sākin ḫaber-i mütekellimdür. Zīrā mīm-i sākin āḫir-i kelimeye mülḥiḳ şode. Ẓamīr-i mütekellim olur. Mużāriʿ-i evvelüñ olanda buña muḳābildür. Gerek isim gerek fiʿl olsun meṣelā demem ve cānem ve dānistem ve meydānem gibi ve mā-ḳablinden olan nūn meftūḥadur. Zīrā bu fennüñ ḳavāʿidündendür ki żamāyirüñ mā-ḳabli meftūḥ olur. Fe'l-yaḥfeẓ. Min-Tuḥfe.

Yād kon ez-ber ite muḳābildür. İki maʿnāya gelür. Biri añmaḳ biri ḫāṭırda ṭutmaḳ bunda murād ṣānīdür ve kon lafẓı kerd lafẓından müştaḳ emr-i ḥāżırdur. Eyle dimekdür.

Bu sözümideki mi ṣanki esmāʾ-ı işāretden olan olan bu'ya işāretdür. Ṣanki hāẕā ḳarşuda yañunda görülen gibi olan sözümi dimekdür.

Yād kon maʿnā yaʿnī ḫāṭıra getür ve ḥıfẓ eyle tut unutma maʿnāsınadur. **(15a)**

(15b) Zedāy zedūdenüñ emr-i müstaḳbelinde vāv yirine ki dāl mā-beyninde dāl ve elif ve yā getürürler dimekdür. Lākin bu ġalaṭdur. Zīrā muḳaddimen iki maṣdar beyān itdügi biri zedāyīden ve biri züdūdendür. Pes emr ve müstaḳbel evvelkiden aḫẕ olına tebdīl olmazdı. Meṣelā zedāyīden zāy ve zedāyid aḫẕ olınup vāv yirine elif ve yā getürmeden beri olur. Zāyidi bī-tekellüf adla terk idüp teklifāt-ı kesin ile olanı iḫtiyār eylemek ʿaḳıllı şānından degüldür. Faḥfeẓ. *Esʿad Yanyevī*.

Ve bu kendi ḳāʿidelerine göre daḫldür. Ve *Sūdī*'nüñ īrād eyledügi ḳāʿideye mebnī olursa emriyle müstakbel zūden'den gelmez. Minhu.

Mī zedāy şimdiki ḥālde aç dimekdür.

(16a) Meṣelā ne-mī zed ne-mī ne-zened dinmez. Ḳāʿide degüldür.

Mī kesriyle müzāriʿ olına ḥāle taḫṣīṣ ider ve māżī olana gelürse ḥikāye-i ḥāl-i māżī maʿnāsını ifāde ider ve emir evveline gelür. Mā naḥnu fīhimizde olduġı gibi.

Bi-maʿnā ism-i cāmiddür.

Zidāy kesreyle emr-i ḥāżırdur maṣdarı zidāy'dan ve zudūden'den gelen bir şeyʾi pāsından açup ṣayḳallamaḳ maʿnāsına. Müstaḳbelinde ve emrinde vāv yirine elif ve yā getürüp zedāyed ve zedāy dirler. Mā-ḥaṣalı jeng-i dilet mī-zedāy ḳavli göñlüñ aç pāsını ḳavline muḳābildür.

Zedāy fiʿl-i emrdür.

Ne söylerse buyursun söyle bu maʿnālara istifhāmdur.

(16b) Mī-ġār pūşed Ḳumāş yirine diken mi giyersin? Ḫārıyla ḳumāş biri birinden mufaṣṣaldur. Fikrī.

(17b) Me-kon bunda evvel ḥarfi meftūḥdur. Bi-rev bā edāt-ı tevessüldür ve ṣīġa-i emrdür ve maṣdarı reften'dür. Rā'nuñ fetḥiyle yürümek ve gitmek maʿnāsına müstaḳbeldür ve emrinde fā vāv'a rev ve reved dirler. Min-Tuḥfe

Bi-gū bā'nuñ kesriyle. Zīrā fiʿlüñ evvel ḥarfi maẕmūmdur. Gū ve gūy ṣīġa-i emrdür. Maṣdarı goften'dendür. Müstaḳbelinde ve emrinde fā'sı vāv'a ḳalb olınup gūyed ve gū dirler. Min-Tuḥfe

Ruḥ aslı rāḥ ve revāḥ'dur. Taḫfīfen ruḥ dirler.

Biyā bā-ı meksūre ile būde edāt-ı tevessüldür. Ṣīġa-i emrdür gel Fārsī'de biyā.

(26a) Müteʿilün'dan tā'da ḥaẕf tā'dan bedel bir fā mā-ḳablindeki mīm'de fetḥa virdük mefāʿilün şod.

(40b) Mefāʿīlün ḫarb dāḫil ṭarafını gidüp fāʿil ḳalınca yirine mefʿūlü getürmişdür.

Fāʿilātün ve buña da keff dāḫildür. Nūn düşüp mā-ḳabline żammeyle ḥareke virmiş keff aña dirler.

Mefāʿīlün faḳaṭ buña keff dāḫil nūn gidüp mefāʿīl ḳalmışdur.

Fāʿilātün buña ḳaṣr ʿilleti sebeb-i ḫafīfindeki nūndur ḥaẕf idüp mā-ḳabli iskān olınmışdur.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilāt olmışdur.

(53b) İki mıṣrāʿda ikisi gidüp üçerden altı ḳalmışdur. Altı ḳalmadıġıçün müsseddesü'l-eczāʾ didiler.

Mefāʿīlün buña ḫarb uġrayup yirine mefʿūlü getürüldi. Lām'uñ żammıyla aḫreb şod.

Mefāʿīlün buña ḳabż ʿilleti uġrayup beşinci yā-ı sākin gidüp mefāʿilün olup maḳbūż şod.

Mefāʿīlün buña ḥaẕf ʿilleti uġrayup külliyen sebeb-i ḫafīfden gidince mefāʿī ḳalup yirine feʿūlün getürilü maḥẕūf şod.

Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün şod.

(59b) Fāʿiātün biri fā biri tün bunlar sebeb-i ḫafīflerdür. ʿİllā veted-i mecmūʿdur ʿayn lām müteḥarrik ve elif sākin.

(85a) Fāʿīl ḳalınca yirine feʿūlü dördünci ḥarf-i sākini ḥaẕflarla iki mefāʿīlü ʿillete ḥaẕf sebeb-i ḫafīfi ısḳāṭ mefāʿī yirine feʿūlün gelmişdür.

(107b) Ve ʿalā ḳavli üçer kerre mütefāʿilün'dür. İkisi aṣlı üzere ibḳā olduġından kāmil dindi. Ammā ikisine üç ʿillet dāḫil olmışdur: 1. iẓmār 2. ḫabn 3. ḳaṭʿ

El-iẓmāru iskānu ḥarfi ṣānī'l-cüzʾi ve hüve iskān in kāne müteḥarriken.

Anuñçün baḥr-i kāmil muẓmer maḫbūn ve muḳaṭṭaʿ didiler.

Endülīsī de baḥr-i kāmilüñ aṣlı altı kerre mütefāʿilün dir.

El-ḳatfu ẕehābu sebebü ḫafīfin maʿa iskāni ḥarfi'l-ḫāmis ve hüve muḫtaṣṣun bi-mefāʿiletün eyyi'l-ḥaẕf meʿa'l-ġażab.

Ḥaẕfü'l-mīm min mefāʿiletün li-yebḳā fāʿiletün. Ve nuḳile ilā müfteʿilün yaʿnī ḫarm mefāʿiletün sālimen yüsemmā maġżūb.

Ḫabn hüve ḥaẕf ḥarfü ṣānī es-sākin

Aṣlı dört kerre mütefāʿilün'dür. Mütefāʿilün ʿillet bir iẓmār ikinci tā ḥarfini iskānla mütefāʿilün bulınmaduġından yirine müstefʿilün getürildi muẓmer şod. Buña da ʿilleti ḫabn uġrar. Birisini sāḳıṭ müstefʿilün yirine mefāʿilün getirilüp maḫbūn şod. Baʿdehu ʿilleti ḳaṭʿ ʿilleti uġrayup müstefʿil ḳalınca iki cüzʾi yirine feʿūlün getürilüp mütefāʿilün feʿūlün mütefāʿilün feʿūlün şod. El-ḳaṭʿu ḥaẕfü sākini'l-veted. Fuʿile ẕālike fī'l-veted ve iskān mā-ḳablehu.

(113b) Ve'l-cüzʾü ḥaẕfu cüzʾeyni mine'ş-şaṭreyn ve'ş-şaṭru ḥaẕfu nıṣfi'l-beyt.

Fāʿilātün bu fā'sı uzundur. Müstefʿilün bu mefāʿilün şod. Fāʿilātün bud feʿilāt şod. Müstefʿilün idi bu gitdi külliyen. Fāʿilātün idi ḫabn ile elifi ḳaṣrıyla nūnı sāḳıt feʿilāt şod. Fāʿilātün mefāʿilün feʿilāt şod.

(122a) Ve ikisi ki fāʿilātün'ler aṣlı üzere ṣābit ki sālimdür. Ḫarb mefāʿīlün'ler evvellerinden mīm ve āḫirlerinden nūn düşüp ḫarāb olduḳda żamm-ı lām'la fāʿīl ḳalup kelām-ı ʿarūżda olmadığından yirine iki mefʿūlü getürülmişdür.

(131b) Dördine ʿillet-i ṭayy duḫūlıylalıyla ṭayy itmişdür.

(138a) Müfteʿilün fāʿilātü müfteʿilün fāʿ şod. Ve mefʿūlātü cāʾiz ki ʿilleti de mīm'ine ısḳāṭı sāḳıṭlardan bedel fā üzere bir elif ʿīne'de kesr ile ḫareke fāʿda olduḳda müstefʿilün'lara ṭayy dāḫil olup müsteʿilün evvelki yirine müfteʿilün getürülmişdür ve ikinci cüzʾi ki yine ṭayy dāḫil vāv gidüp mefʿūlāt yirine fāʿilāt gelmişdür. Dördünci mefʿūlātüne ʿillet-i cedʿ uġrayup iki sebeb-i ḫafīfler ki biri mef biri ʿū düşirüp lātün ve tā'da iskān idüp lāt ḳalduḳda yirine fāʿ getürülmişdür.

(152b) İki mıṣraʿda aṣlı dörd kerre mefāʿīlün ikisine keff dāḫil mefāʿīlün nūn ısḳāṭ lām'a żammeyle yedinci sākin ve ikinci ve dördünciler yine mefāʿīlün mefāʿīlü

ʿillet-i ḥaẕf ki āḫirinden sebeb-i ḫafîfi sāḳıṭ feʿūlün mefāʿīlün mefāʿī yirine feʿūlün getürmüş olmış. Temme.

(159b) Recezi aṣlı dörd kerre müstefʿilün birinci ve üçünci ṭayy ile müsteʿilün yirine müfteʿilün getürülmiş. İkinci ve dördünci ḫabn müstefʿilün sîn'i ısḳāṭ mütefeʿilün ḳalup yirine mefāʿilün'la maḫbūndur. Baḥrimiz recez-i maṭvī maḫbūn şod. Müfteʿilün Mefāʿilün Müfteʿilün Mefāʿilün şod.

(168a) Üç cüzʾe geline aṣlı her mıṣraʿda dörder kerre fāʿilātün ḫabn ʿilleti ile elifi düşüp feʿilātün şod. Dördüncisine baʿde'l-ḫabn ḳaṣr dāḫil nūn düşüp mā-ḳabli sākin olmışdur. Üç feʿilātün'la bir feʿilāt.

(168b) Ḫurşūn bir cinsi dikenlüce otdur. ʿArabī'de żamme-i ḫā-ı muʿceme ile **ḫurşūn** dirler.

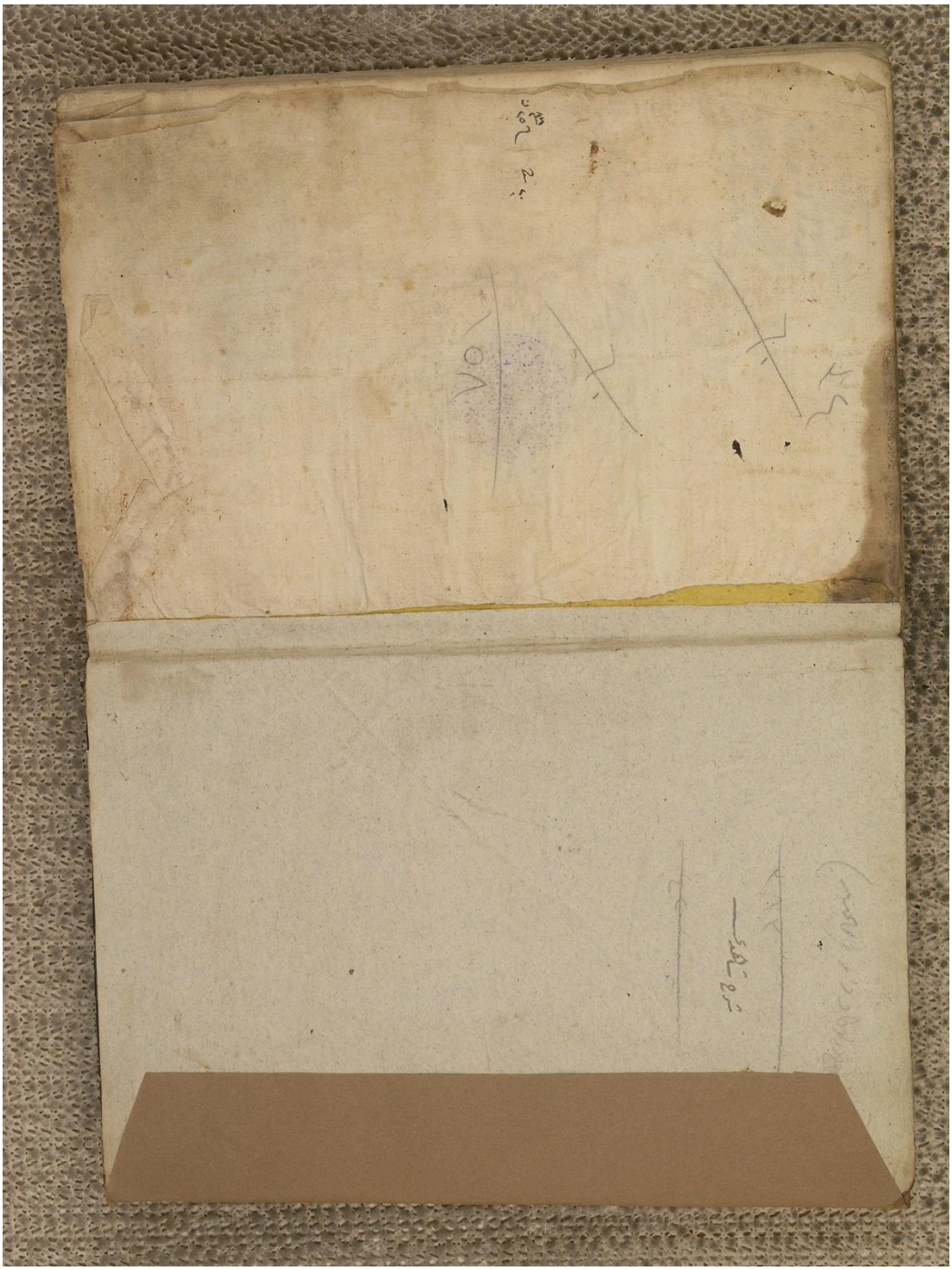
(173b) Her mıṣraʿda dörder mefāʿīlün'dür. Cüzʾ-i evveline ḫarb dāḫil fāʿīlü ḳalup yirine mefʿūlü ikinciye ḳabż mefāʿīlün yā'sı gidüp mefāʿilün şod. Ṣāliṣi aṣlı üzere sālimdür ki mefāʿīlün'dür. Dördünciye ʿillet-i zelel ve ʿillet-i hemm ibtidā mefāʿīlün ʿilleti dāḫil şod. Sebeb-i ḫafîfini ki lün ısḳāṭ baʿdehu yā-ı sākini düşüp mā-ḳabli ki ʿayn'dür iskān ḳılınup mefāʿ ḳalduḳda baʿdehu zelel dāḫil olup mîm'de ısḳāṭ idüp yalñız fāʿ ḳalmışdur veznimüz mefʿūlü mefāʿilün mefāʿilün fāʿ şod.

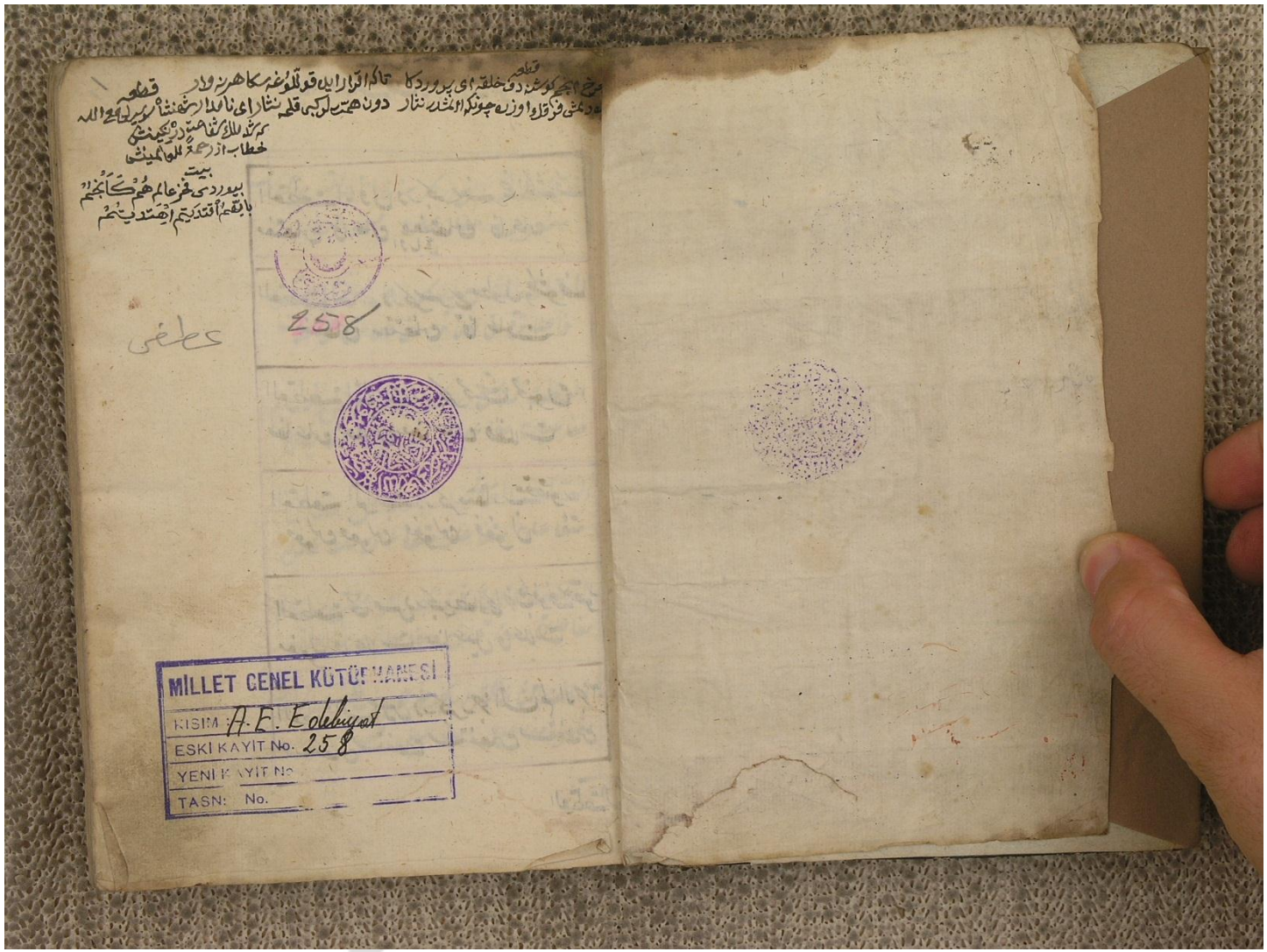
(190b) Cümlesine ṭayy dāḫildür. İki müstefʿīlüne ṭayy ile müsteʿilün yirine müfteʿilün mefʿūlātlara da ṭayy ḥarf-i rābiʿ sākini ḥaẕfdur. Mefʿūlāt kelāmda bulınmaduġından yirine fāʿilātlar gelüp iki kerre fāʿilātün müfteʿilün şod.

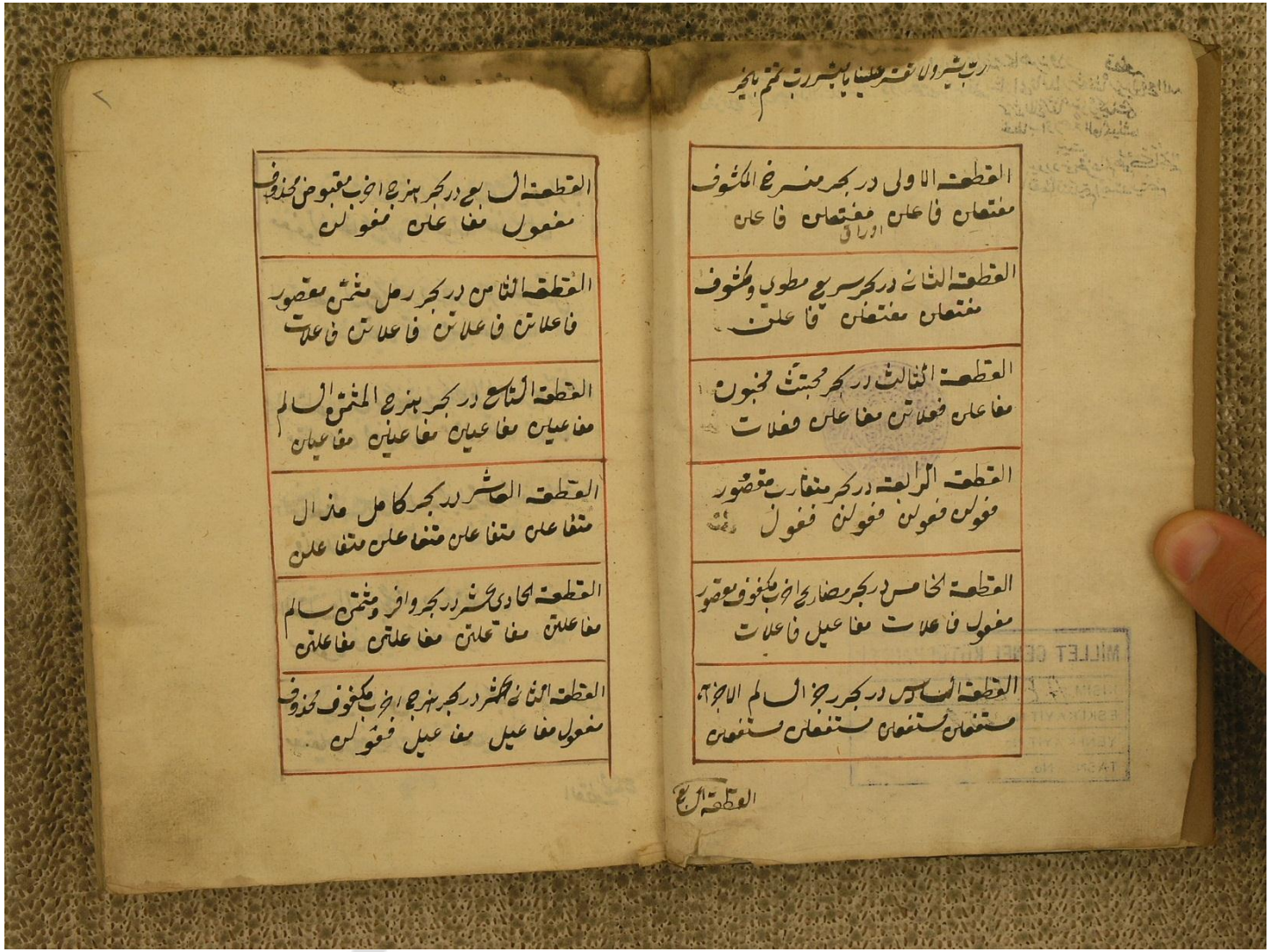
(194a) Aṣlı dörddür fāʿilātündür. Birer cüzleri külliyen sāḳıṭ meczū şod ve āḫir cüzʾine de üçünci ḥaẕf ʿilleti uġrayup üçüsi fā'sı uzundur. Yalñız nūn'ı ısḳāṭ mā-ḳabli iskāndur. Egerçi maḥẕūf külliyen sebeb-i ḫafîf ki bunda tün'dür. Ammā cāʾiz mefāʿīlün'e maḫṣūṣ şode. Lün ni gider mefāʿī ḳalduḳda yirine feʿūlün getürdükde sebḳāt mefāʿīlün'ı iskān ḳalmışdur. Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilāt şod.

(275a) *Ālāt ile ḥāṣıl olur insāna kemālat*
İrişmedi maḳṣūda şu kim oldı kem-ālāt

EK 2: Tıpkıbasım

قطعه
تا کی اقرار این قوم لوغه کاهر زوار
دون همت لوکبی قلم نثاری نامدار
قطعه
خطاب از رحمة للعالمین
بیت
بیوردی فخر عالم هم کابنجم
باقیم اقتدیتم اهتدیتم
258
MİLLET GENEL KÜTÜPHANESİ
KISIM A.E. Edebiyat
ESKİ KAYİT No. 258
YENİ KAYİT No.
TASN: No.

رب یسر وان تنصر علینا یا مبشر رب تمم بالخیر

القطعة الاولی در بحر منسرح المکشوف
مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

القطعة الثانی در بحر سریع مطوی ومکشوف
مفتعلن مفتعلن فاعلن

القطعة الثالث در بحر مجتث مخبون
مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات

القطعة الرابعة در بحر متقارب مقصور
فعولن فعولن فعولن فعول

القطعة الخامس در بحر مضارع اخرب مکفوف ومقصور
مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

القطعة السادس در بحر رجز سالم الاخر
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

القطعة السابع در بحر هزج اخرب مقبوض محذوف
مفعول مفاعلن فعولن

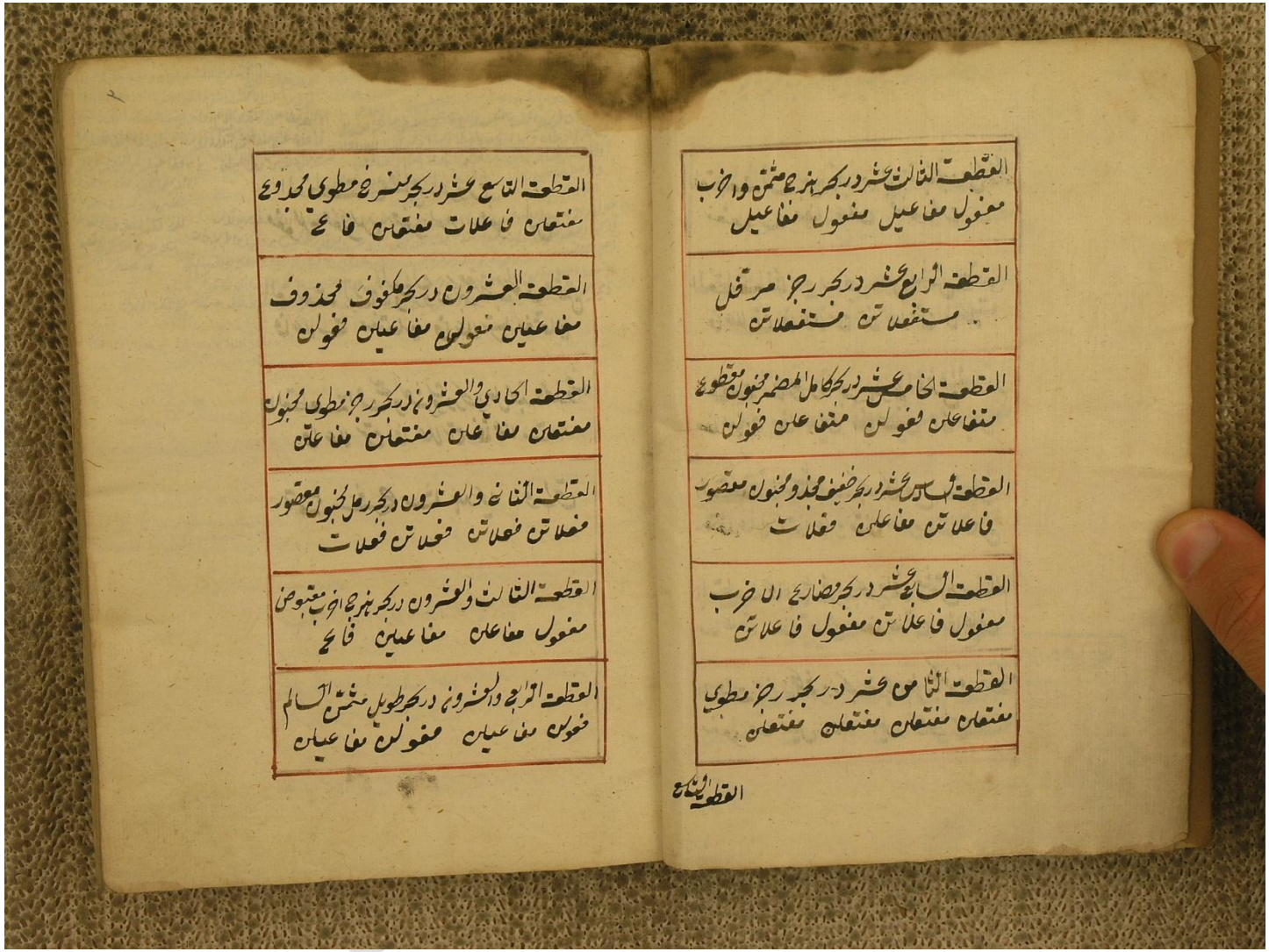
القطعة الثامن در بحر رمل مثمن مقصور
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

القطعة التاسع در بحر هزج المثمن السالم
مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

القطعة العاشر در بحر کامل مذال
متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن

القطعة الحادی عشر در بحر وافر مثمن سالم
مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

القطعة الثانی عشر در بحر هزج اخرب مکفوف محذوف
مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

القطعة الثالث عشر در بحر هزج مثمن واخرب
مفعول مفاعيل مفعول مفاعيل

القطعة الرابع عشر در بحر رجز مرفل
مستفعلاتن مستفعلاتن

القطعة الخامس عشر در بحر كامل المضمر مخبون مقطوع
متفاعلن فعولن متفاعلن فعولن

القطعة السادس عشر در بحر خفيف مجذو ومخبون مقصور
فاعلاتن مفاعلن فعلات

القطعة السابع عشر در بحر مضارع اثلم اخرب
مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

القطعة الثامن عشر در بحر رجز مطوي
مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

القطعة التاسع عشر در بحر منسرح مطوي مجدوع
مفتعلن فاعلات مفتعلن فاعلن

القطعة العشرون در بحر مكفوف محذوف
مفاعيلن مفعولن مفاعيلن فعولن

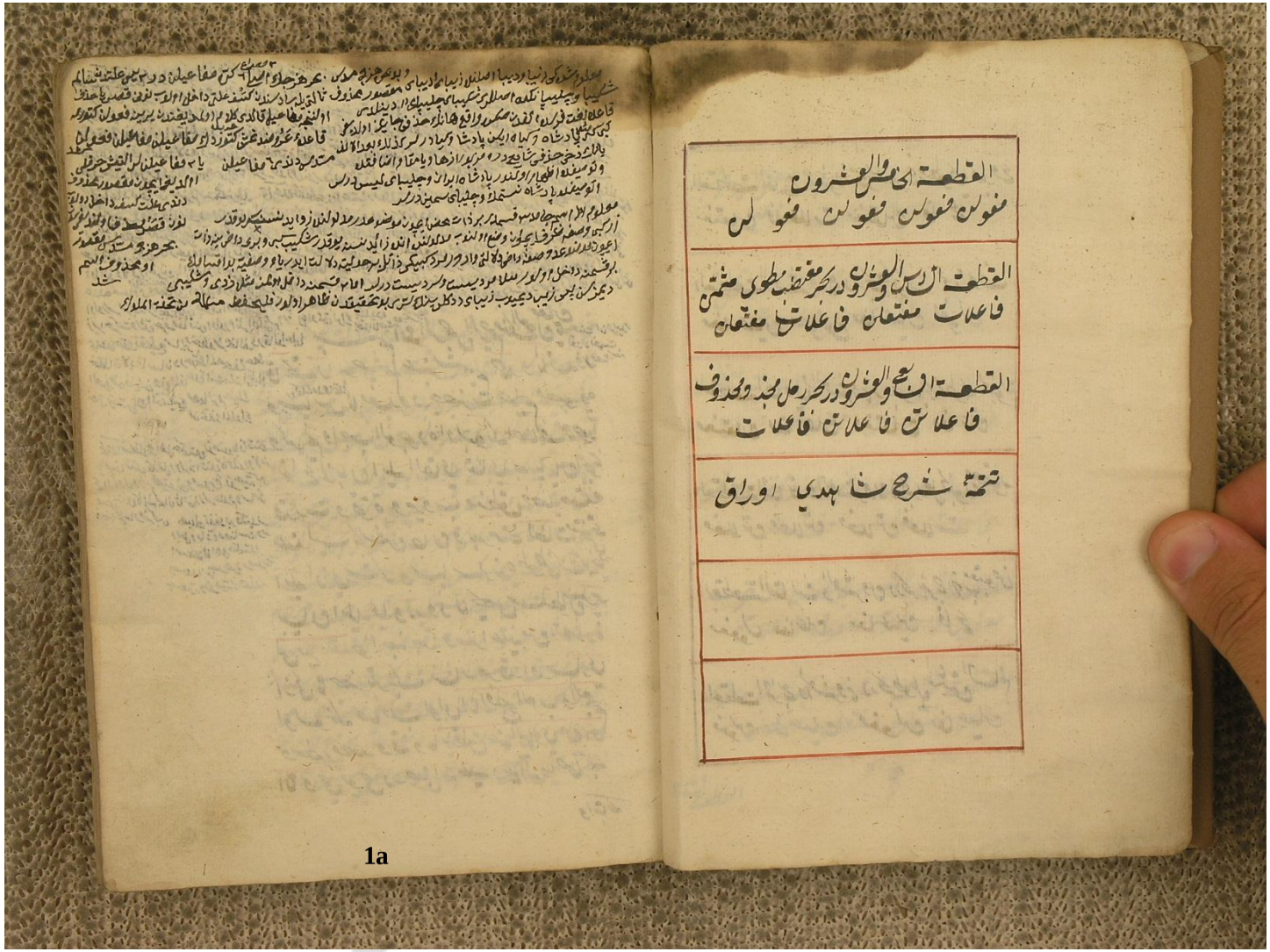
القطعة الحادي والعشرون در بحر رجز مطوي مخبون
مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن

القطعة الثاني والعشرون در بحر رمل مخبون مقصور
فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

القطعة الثالث والعشرون در بحر هزج اخرب مقبوض
مفعول مفاعلن مفاعيلن فاعلن

القطعة الرابع والعشرون در بحر طويل مثمن سالم
فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن

القطعة الثامن

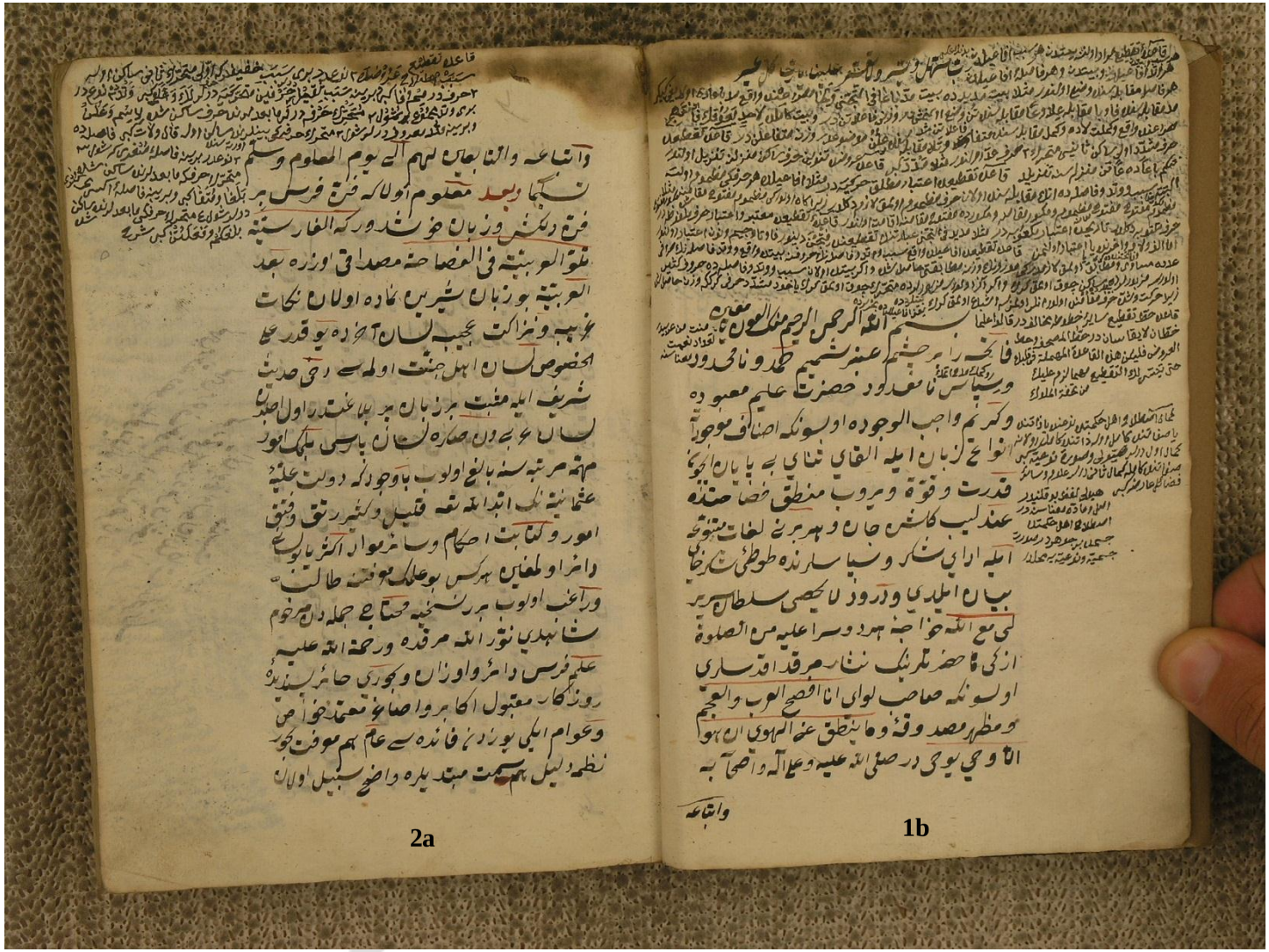

القطعة الی والعشرون
مفعولن مفعولن مفعولن فعولن

القطعة الی والعشرون در بحر مقتضب مطوی مشتمل
فاعلات مفتعلن فاعلاتن مفتعلن

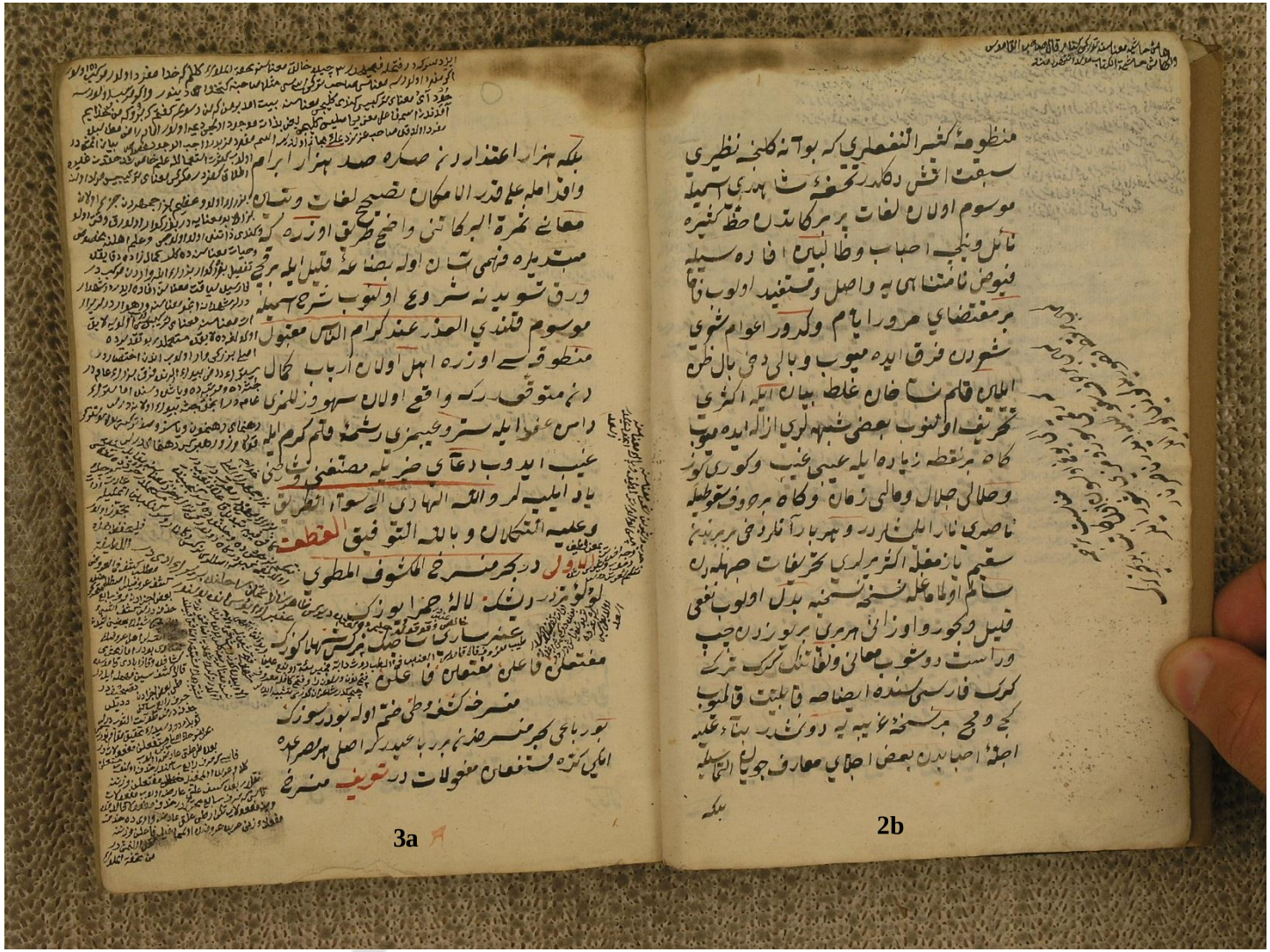
القطعة الی رابع والعشرون در بحر رمل مجذوف ومحذوف
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

تتمهٔ شرح شاهدی اوراق

1b

2a

منظومهٔ کثیر التفعیلی که بوآنه کلنجه نظیری
سبقت اتش دکلدر تحفهٔ شاهدی سهیله
موسوم اولان لغات پرمرکاندن حظ کثیره
نائل ویلجه احباب وطالبین افاده سهیله
فیوض نامتناهی یه واصل وستفید اولوب فما
برمقتضای هرورایام ولکدور اعوام شوی
شورن فرق ایده میوب وبالی دخی بال ظن
ایلیان قاسم نا خان غلط بیان ایله اکثری
تحریف اولنوب بعض شبهه لری ازاله ایده میوب
کاه برنقطه زیاده ایله عیبی غیب وکوری کوز
وصالی جمال وعالی زمان وکاه برحروف متوطیله
ناصحی نار ایلیه اردر وبهر بار آنلردخی برپرندهٔ
سقیم یاز مغلطه اکثر یرلری تحریفات جهله دن
سالم اولماغله خسته تنبیه بدل اولوب نفعی
قلیل وبجور واوزانی هرمرین برپوزدن چپ
وراست دوشوب معانی ونفائس کرک نثرکه
کرک فارسی سنده ایضاحه قابلیت قالمیوب
کچ ومج برسخهٔ غایبه یه دونمشدر بناءً علیه
اجلهٔ اصحابدن بعض اجلای معارف جویان التماسیله

بلکه

2b

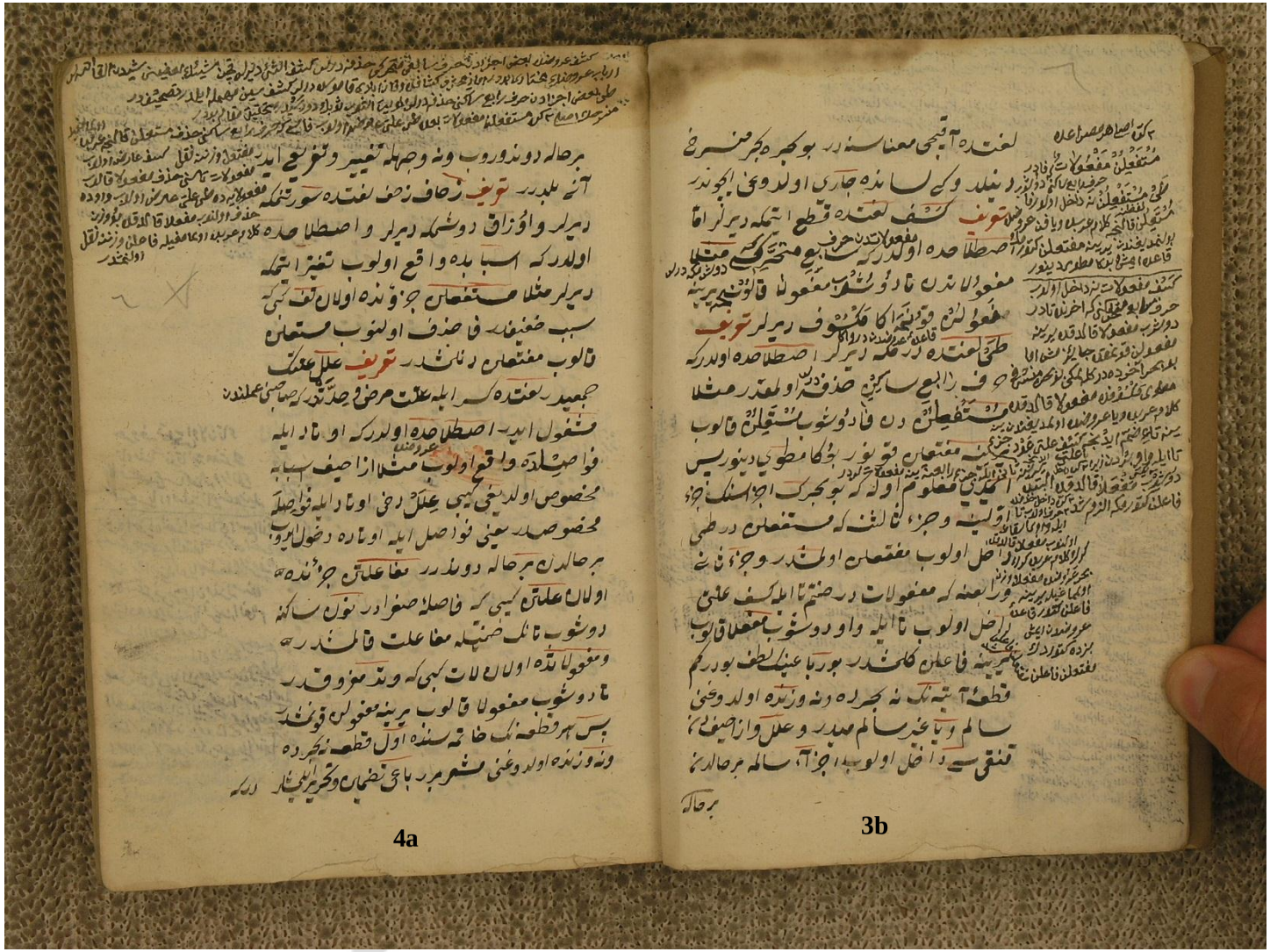
بلکه هزار اعتذار زهی صحره صد هزار ابرام
واقف اهله علی قدر الامکان تصحیح لغات وتبیان
معانی نمرهٔ البرکاتنی واضح طریق اوزره کی
مبتدیره فراهی تا ن اوله بضاعه قلیل ایله برمیح تفضیل
ورق تسوید نه شروع اولنوب شرح سهیله
موسوم قلندی العذر عند کرام الناس مقبول
منطوقه کسه اوزره اهل اولان ارباب کمال
دهن متوقف رکه واقع اولان سهو وزللرنی
داس عفو ایله ستر وعیبنی رشحهٔ قلم کرم ایله
غیب ایدوب دعای ضریله مصنفی وشارحی
یاد ایلیه لر واللہ الهادی الی سواء الطریق
وعلیه التکلان وباللہ التوفیق

المقطع الاول در بحر منسرح المکشوف المطوی

لوکوتزدر دیلنه لاله حمرا بوزک
عنبر سارا یاقلر صنبل برکشه لرکوزک
مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

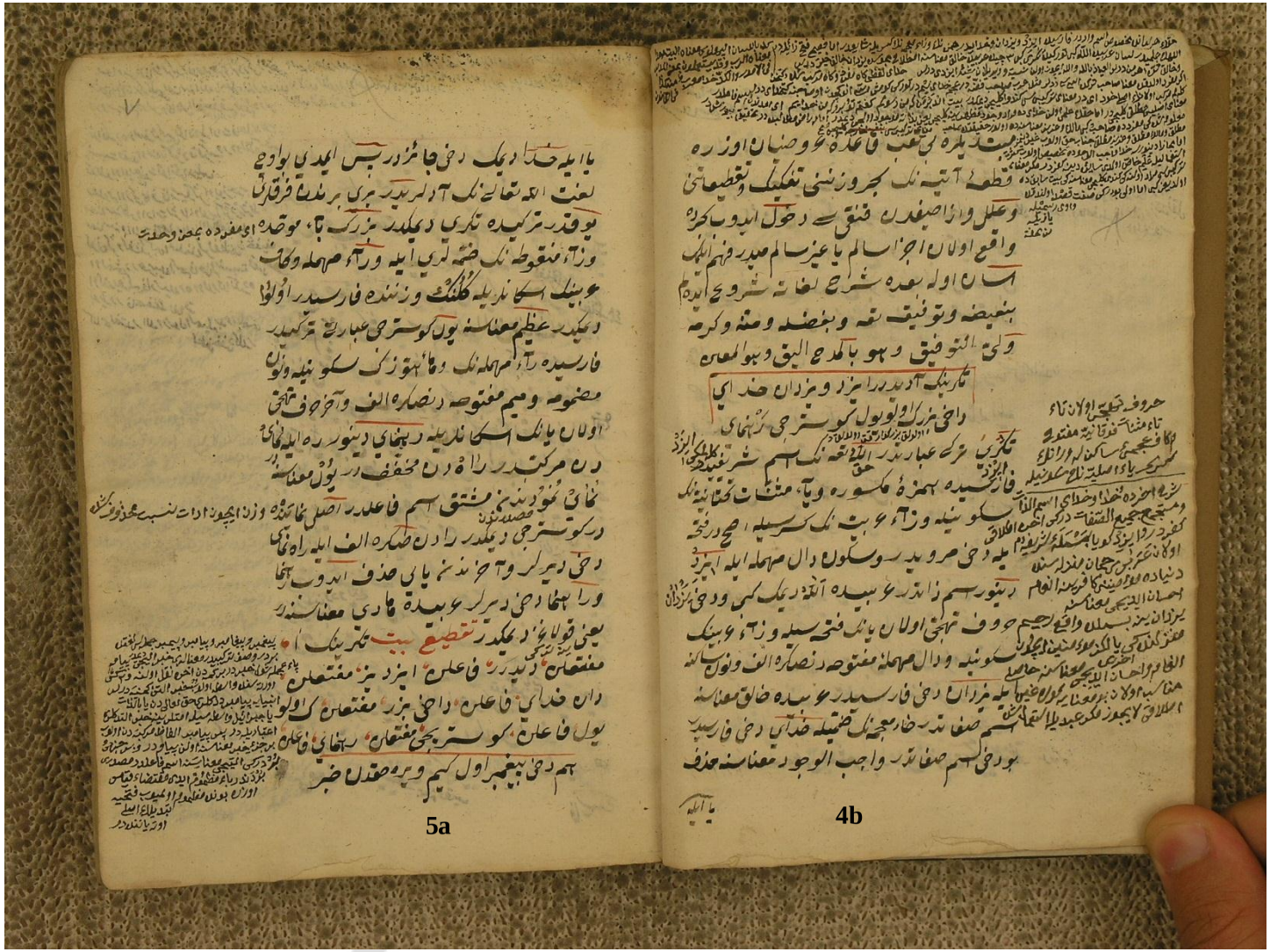
منسرح کشف وطی ضمنده اوله بودر سوزک
بورباجی بحر منسرح ضمنده هر رباعیدرکه اصلی هرمصرعده
الیکی کره مفتعلن مفعولات در تعریف منسرح

3a

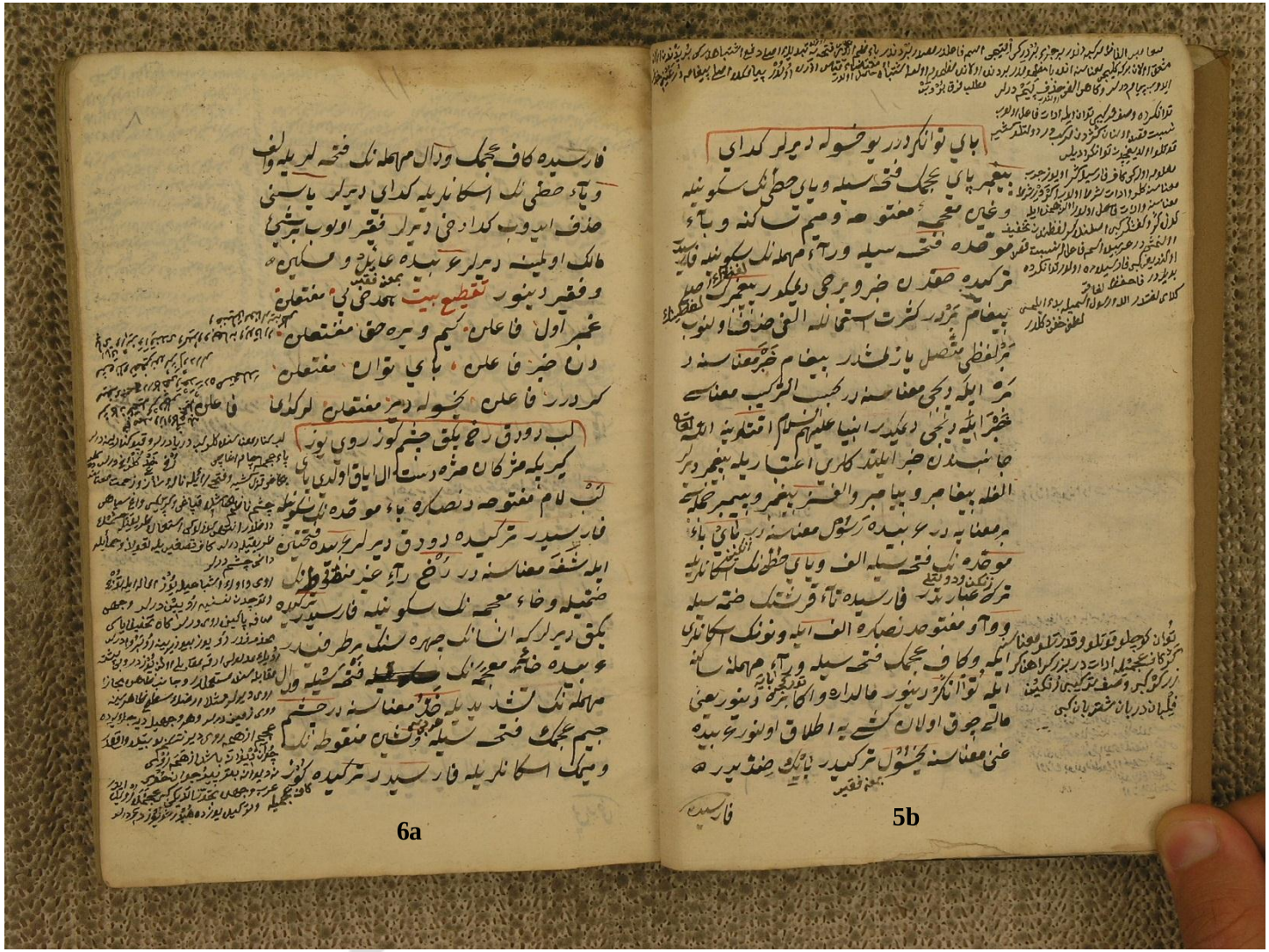
3b

4a

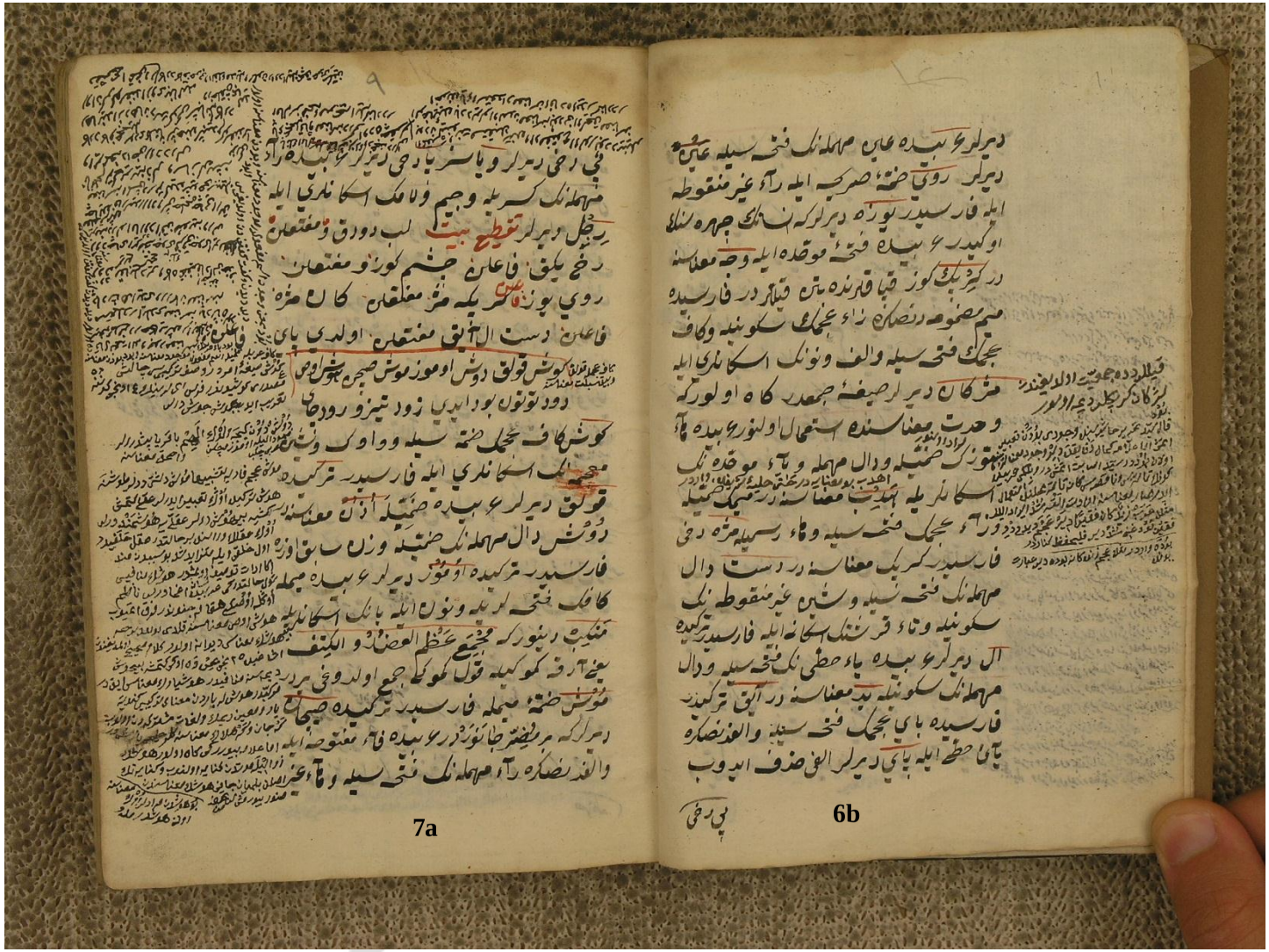
4b

5a

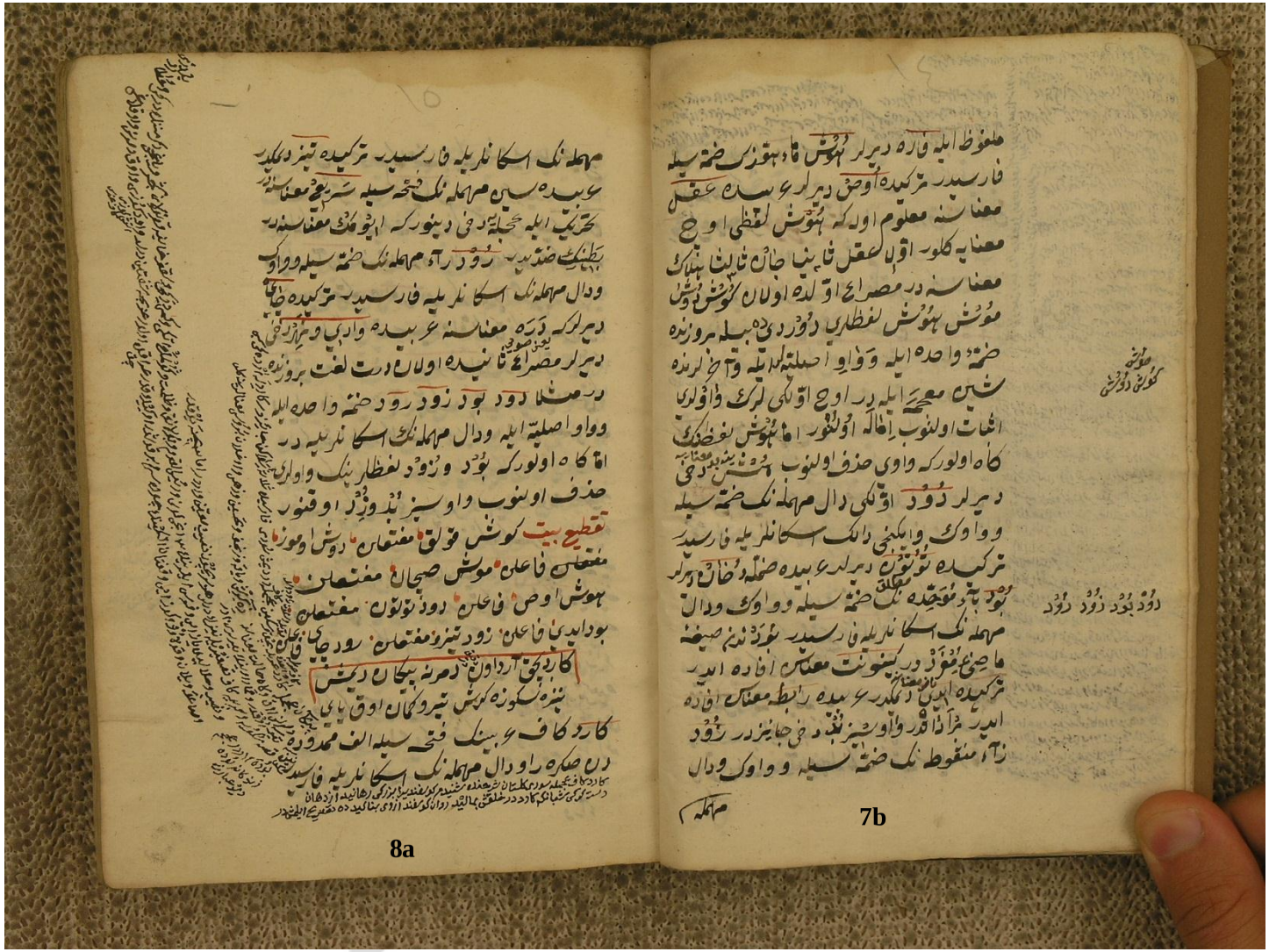
5b

6a

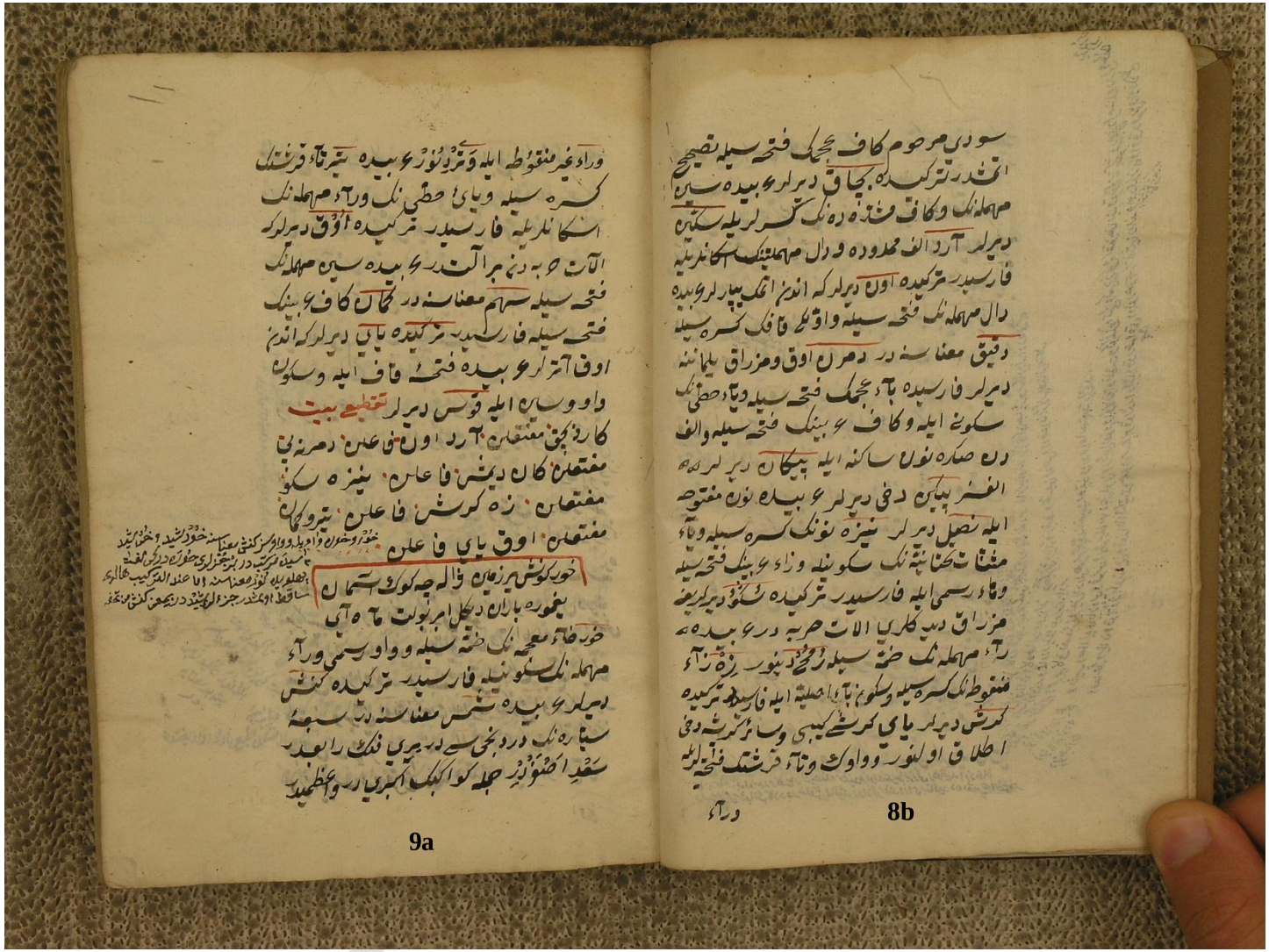
7a

6b

7b

8a

سودی مرحوم کاف عجمک فتحه سیله تصحیح
اتمش در ترکیده بچاق دیرلر عربیده سین
مهمله نک وکاف فارسیده نک تکرلریله سکاین
دیرلر آرد الف محدوده و دال مهمله نک سکاندریله
فارسیده ترکیده اون دیرلر که اندن اتمک پیمار لرعربیده
دال مهمله نک فتحه سیله واو ایله قافنک کسره سیله
دقیق معناسنه در دمرن اوق ومزراق یلمانه
دیرلر فارسیده پاء عجمک فتحه سیله دیاء حطی نک
سکونی ایله وکاف عربینک فتحه سیله والف
دن صکره نون ساکنه ایله پیکان دیرلر
الغز پیکن دخی دیرلر عربیده نون مفتوحه
ایله نصل دیرلر نیزه نونک کسره سیله وباء
مثناة تحتانیه نک سکونیله وزاء عربینک فتحه سیله
وتاء رسمی ایله فارسیده ترکیده شکوز دیرلر یعنی
مزراق دیمکدر یا الات حربیه دن عربیده
راء مهمله نک ضمه سیله رمح دینور یزه راء
مفتوطه نک کسره سیله وسکون یاء اصلیه ایله فارسیده ترکیده
کرش دیرلر یای کرشی کیبی وسائر کرشه دخی
اطلاق اولنور وواو وتاء فرشتک فتحه ایله

ورآء

8b

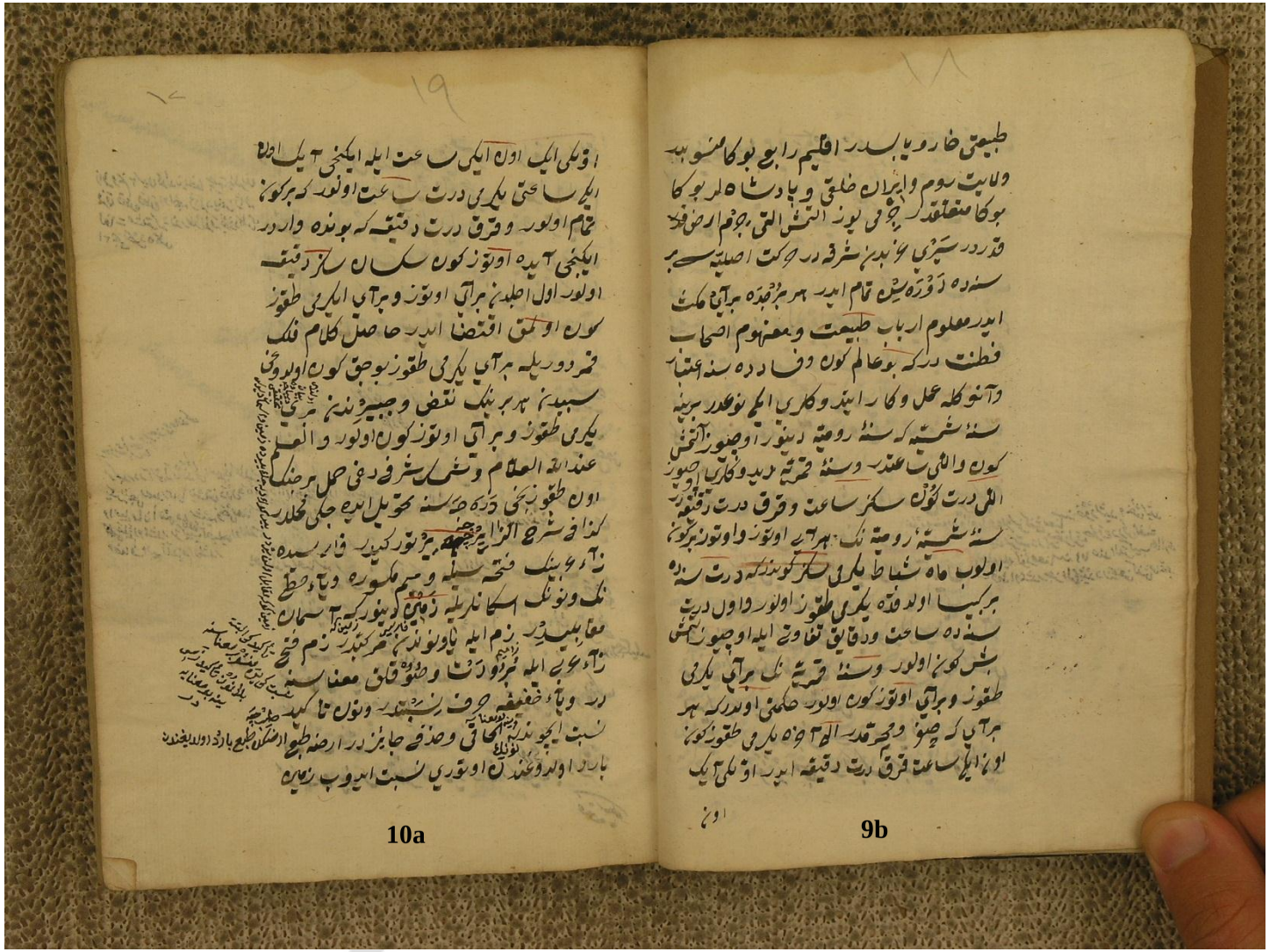
وراو غیر منقوطه ایله وتحتنده نور عربیده تیر تاء فرشتک
کسره سیله وباء حطی نک ورآء مهمله نک
اسکاندریله فارسیده ترکیده اوق دیرلر که
آلتن و یه دنی هر آلت در عربیده سین مهمله نک
فتحه سیله سهام معناسنه در کمان کاف عربینک
فتحه سیله فارسیده ترکیده یای دیرلر که اندن
اوق آتیلر عربیده فتحه فاف ایله وسکون
واو وسین ایله قوس دیرلر تقطیع بیت
کارزم بچق مفتعلن آرد اون فاعلن دمرزیلی
مفتعلن کان دیش فاعلن نیزه سکوز
مفتعلن زه کرش فاعلن تیر و کمان
مفتعلن اوق یای فاعلن

خور کوشش هر زمان وا له چه کوک آسمان
بغوره باران دکل ابر بولت ماه آبی

خور خاء معجمه نک ضمه سیله واو ساکنه ورآء
مهمله نک سکونیله فارسیده ترکیده کوش
دیرلر عربیده شمس معناسنه در سبعه
سیاره نک در دنجی سی در بریانک رابعدر
سعد اکبر نور جمله کواکب اکبر یار رسواعظمدر

خور و خوران و اوبه و واو ساکنی معناسنه خور شید و خاور شید
و سپیده ترکیب در بهترین حوزه در لغت
بعلو بلد کوزه معناسنه و ما عند الترکیب هذا ایر
ساقط اولمشدر جزاء الله در بعض کشن نسخه

9a

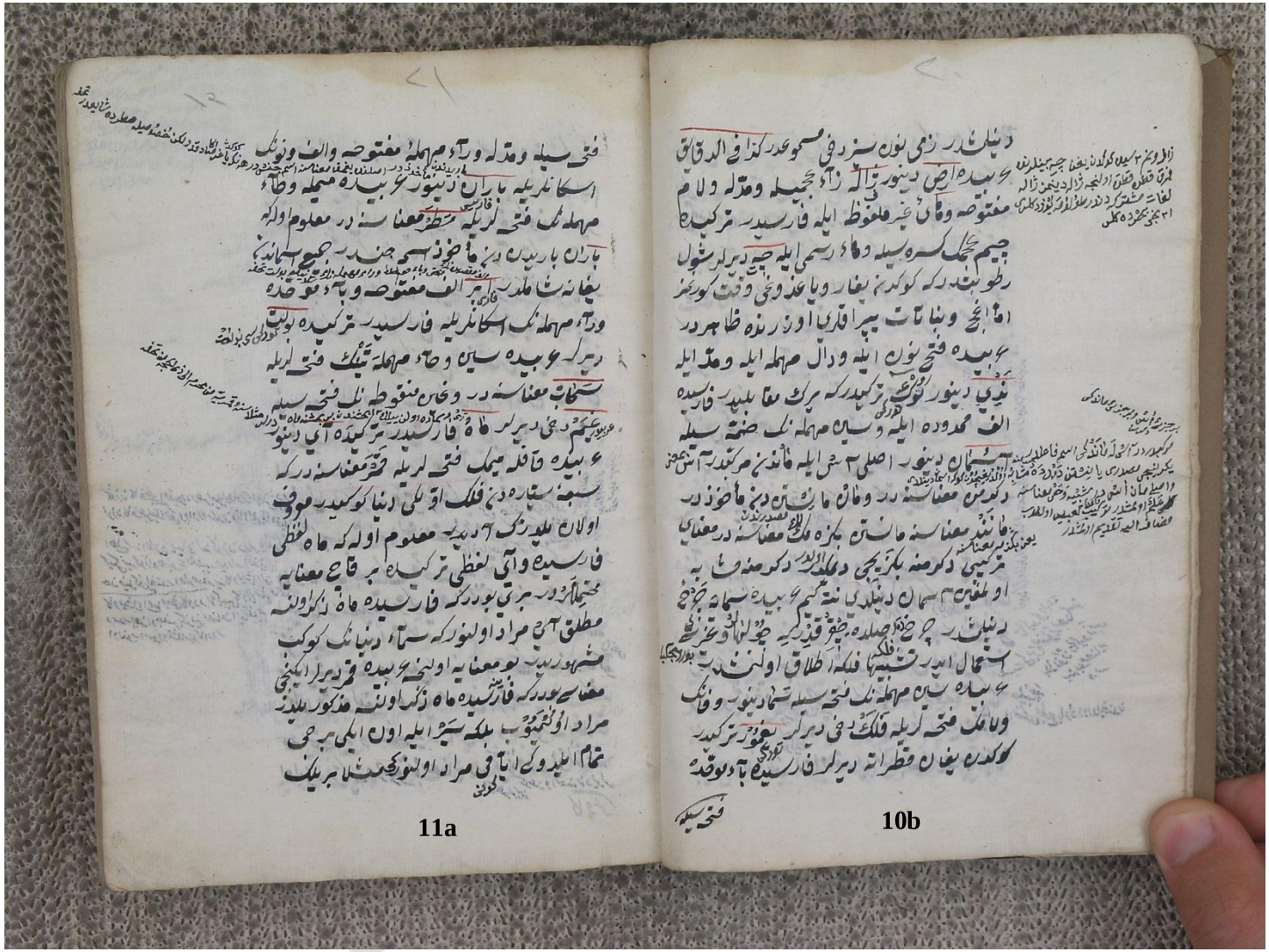
طبیعی خاروبیابدر اقلیم رابع بوکا منسوبدر
ولایت سوم وایران خلقی و پادشاه لری بوکا
بوکا متعلقدر چرخی یوزالتش الق چوخم ارضدن
قدر دور سیری اغاندن شرقه در حرکت اصلیه سی بر
سنه ده دوره سین تمام ایدر هر برجده بر آی مکث
ایدر معلوم ارباب طبیعت و مفهوم اصحاب
فطنت در که بو عالم کون وفاده سنه اعتبار
و آنو کله عمل و کار ایدر و کاری ایکی نوعدر بریسنه
سنه شمسیه که سنه روحیه دینور اوچیوز آلتمش
کون و التی ساعتدر و سنه قمریه دیدوکاری اوچیوز
التی درت کون سکز ساعت و فرق درت دقیقه در
سنه شمسیه روحیه نک بهر آی اوتوز و اوتوز بر کون
اولوب ماه شباط یکری سکز کون دکه درت سنه ده
بر کبیسه اولدقده یکری طقوز اولور و اون درت
سنه ده ساعت ودقایق تفاوتی ایله اوچیوز آلتمش
بش کون اولور و سنه قمریه نک بر آی یکری
طقوز و بر آی اوتوز کون اولور حاصلی اولدر که بر
بر آیاکه چیقوب و محو قدر الی ۳ خانه یکری طقوز کون
اون ایکی ساعت فرق درت دقیقه ایدر اوتوز آیک

اونی

9b

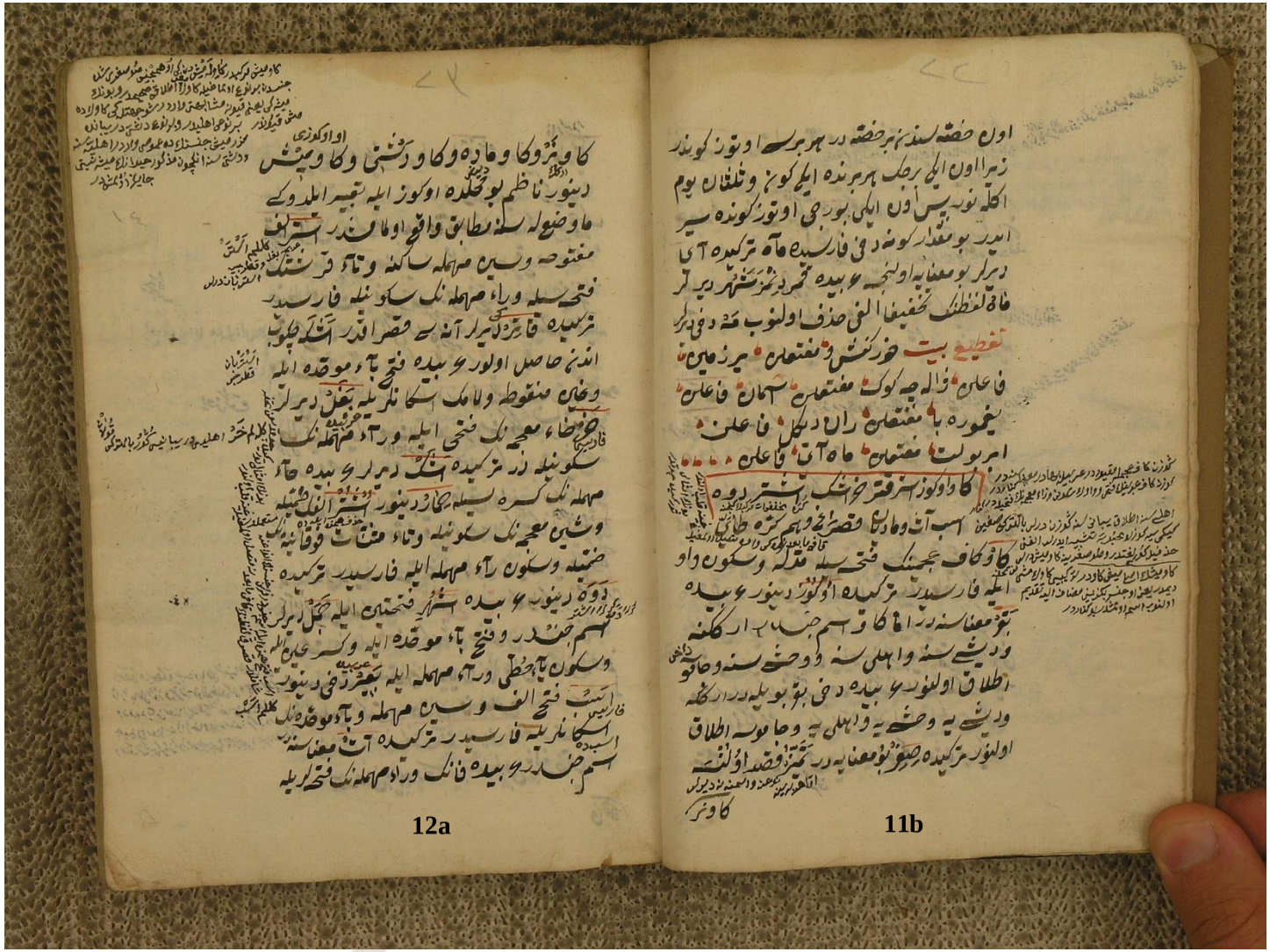
اوتوزلی ایک اون ایکی ساعت ایله ایکنجی آیک اون
ایکی ساعتی یکری درت ساعت اولدقده بر کون
تمام اولور و فرق درت دقیقه که بوندن وارور
ایکنجی آیده اوتوز کون سکسان سکز دقیقه
اولور اول اجلدن بر آی اوتوز و بر آی ایکری طقوز
کون اوتوز اقتضا ایدر حاصل کلام فلک
قمر دوریله بر آی یکری طقوز بوچوق کون اولدوغی
سببدن هر بر بنک نقص و چیرندن مرکبدر
یکری طقوز و بر آی اوتوز کون اولور و العلم
عندالله العلام و شمس شرفه دفی حمل برجنه
اون طقوز نجی درجه سنه تحویل ایدوب جلی محلرده
کذا فی شرح الزایچه بر تورکیدر قاریسیده
زآی عربنک فتحه سینله و سیم مکسوره و یا وحطی
نک و نونک اسکانریله زمین دینور که آسمان
معاربیدر زم ایله یاونوندن مرکبدر زم فتح
زآی عربی ایله مرزور دن و صوفاق معناسنه
در و یای خفیفه حرف نسبتدر و نون تاکید
نسبت ایچوندر زمینی خاکی و صدف جایزدر ارضه طبع یارد اولدیغندن
یارد اولدوغندن اوتوری نسبت ایدوب زمینه

10a

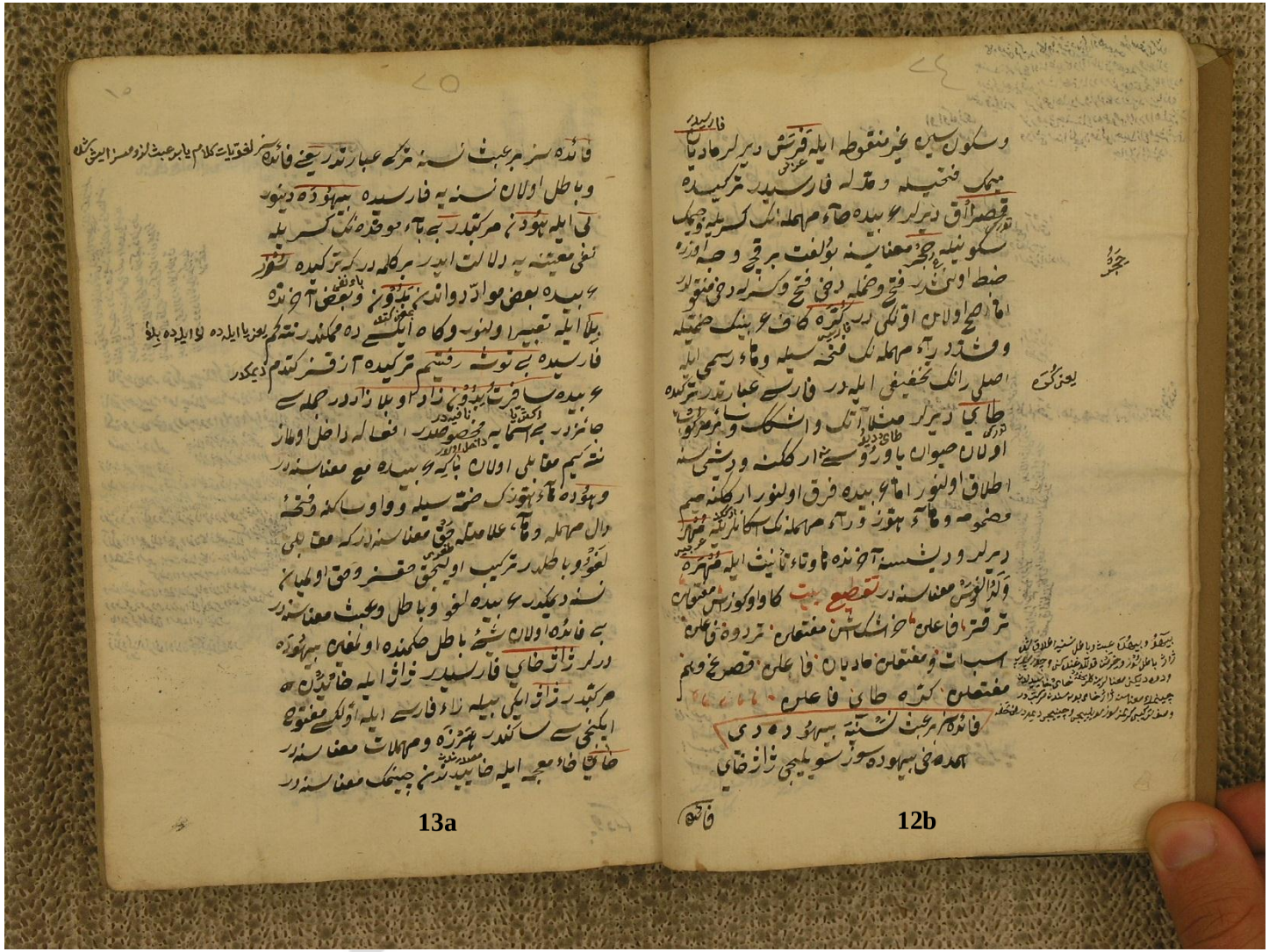
10b

11a

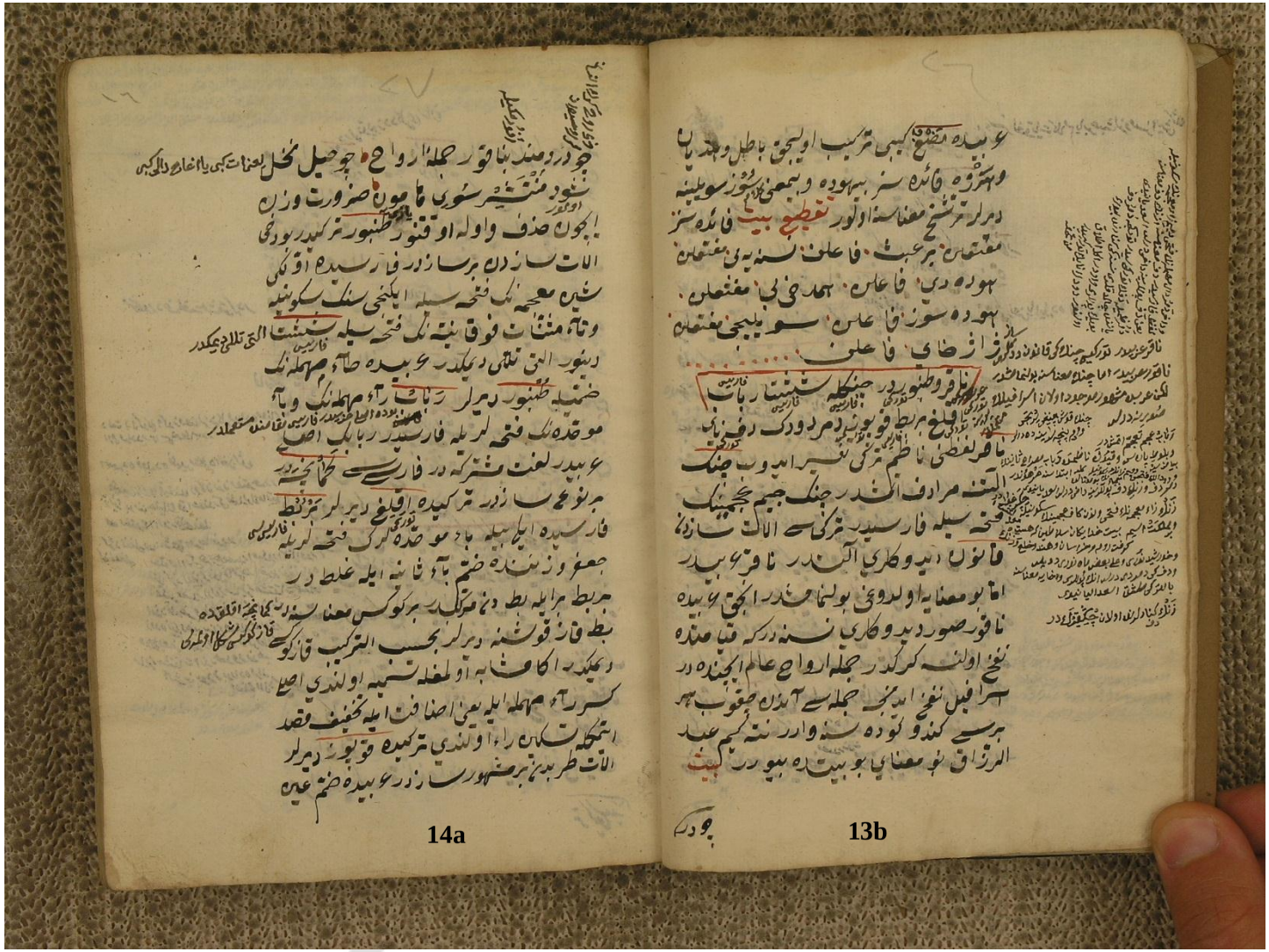
12a

11b

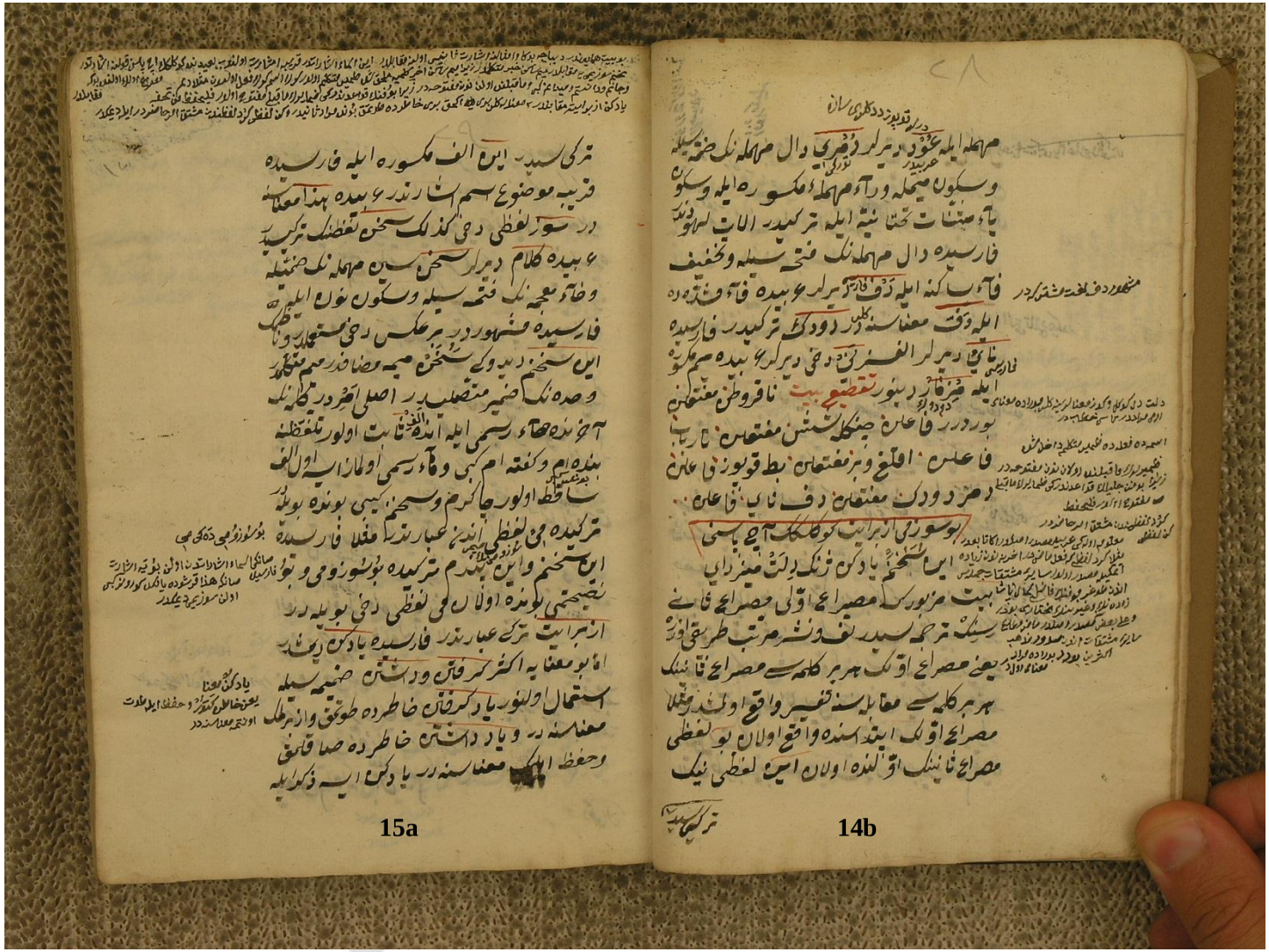
12b

13a

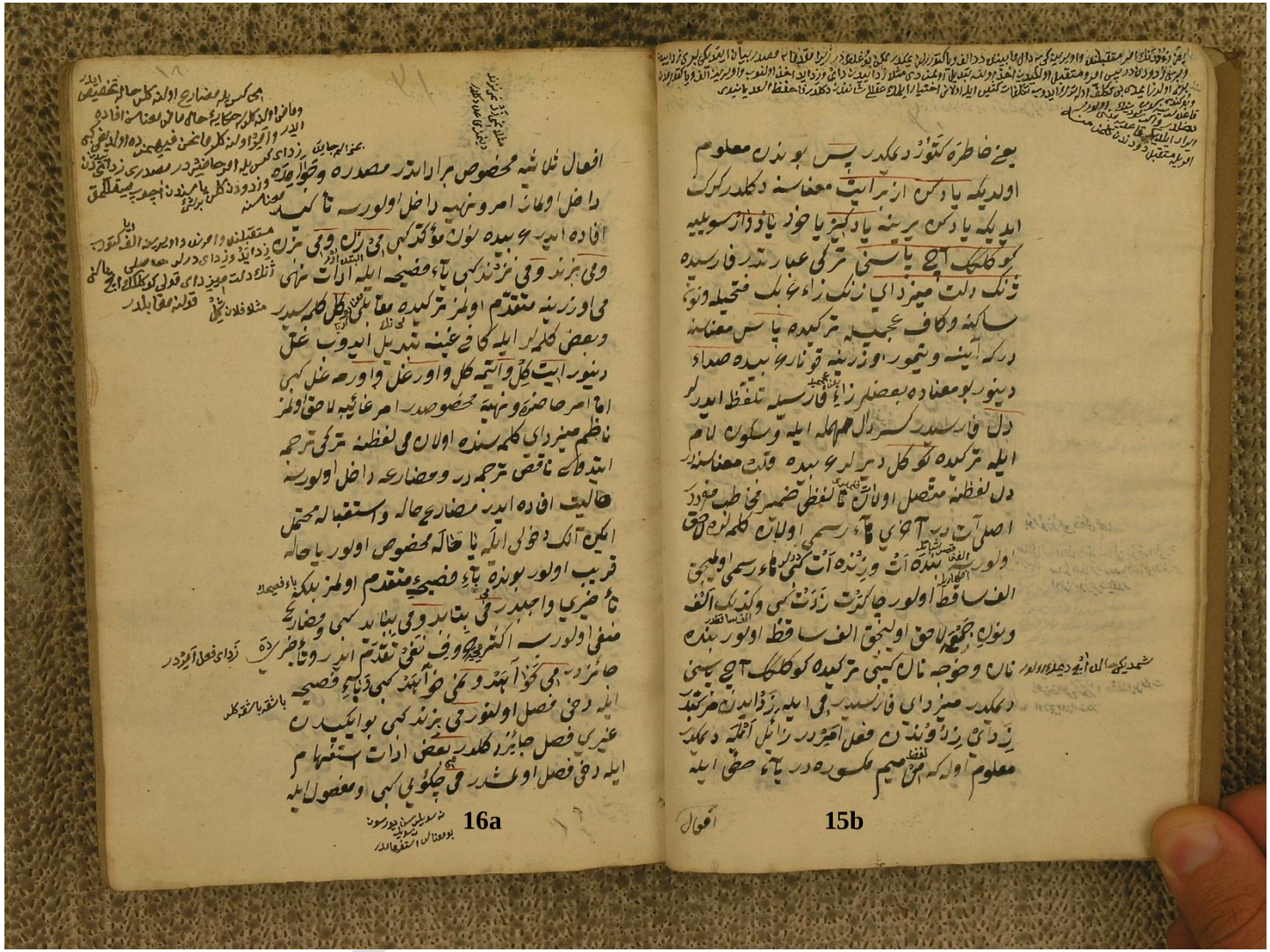
13b

14a

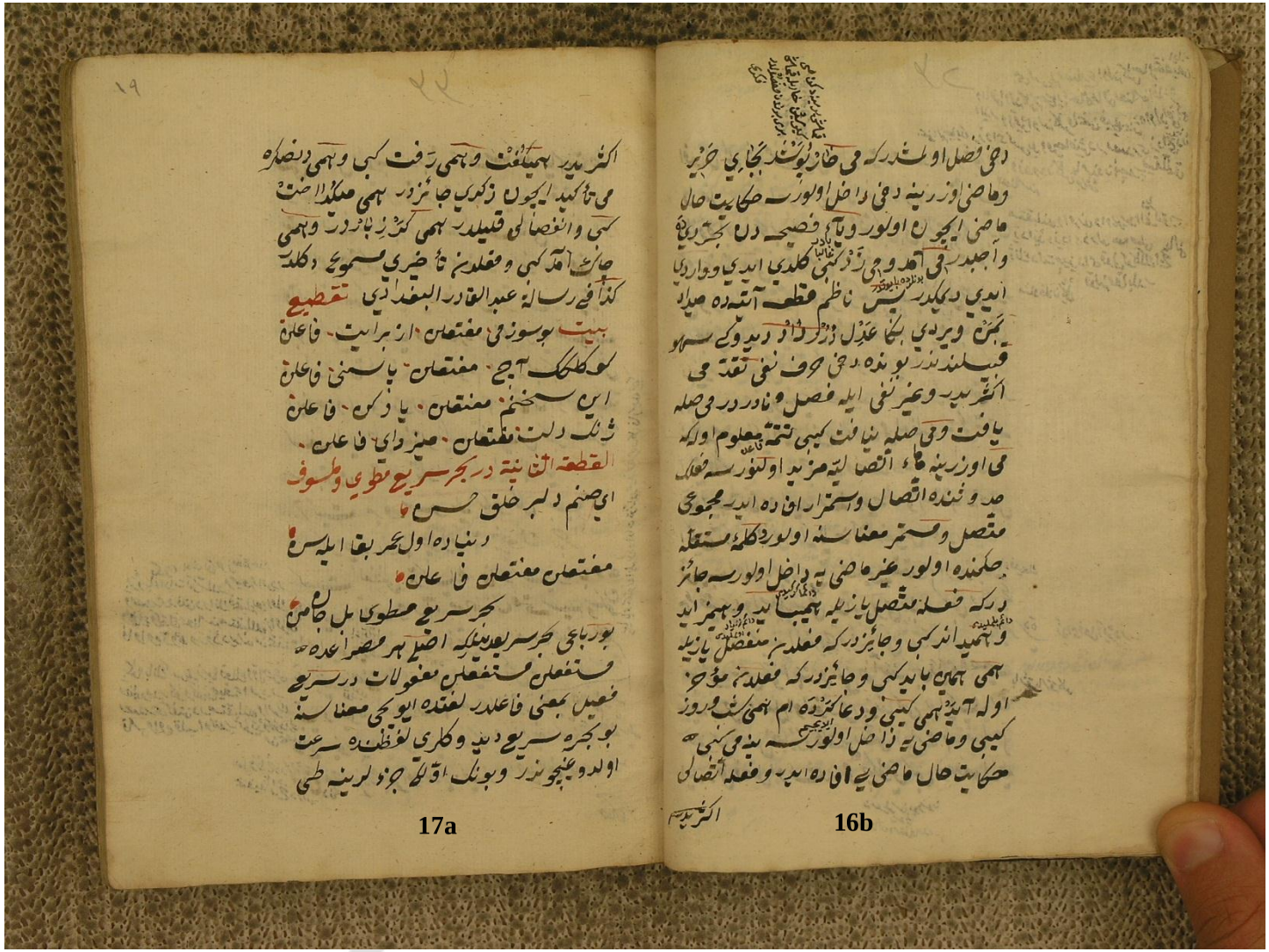
14b

15a

15b

16a

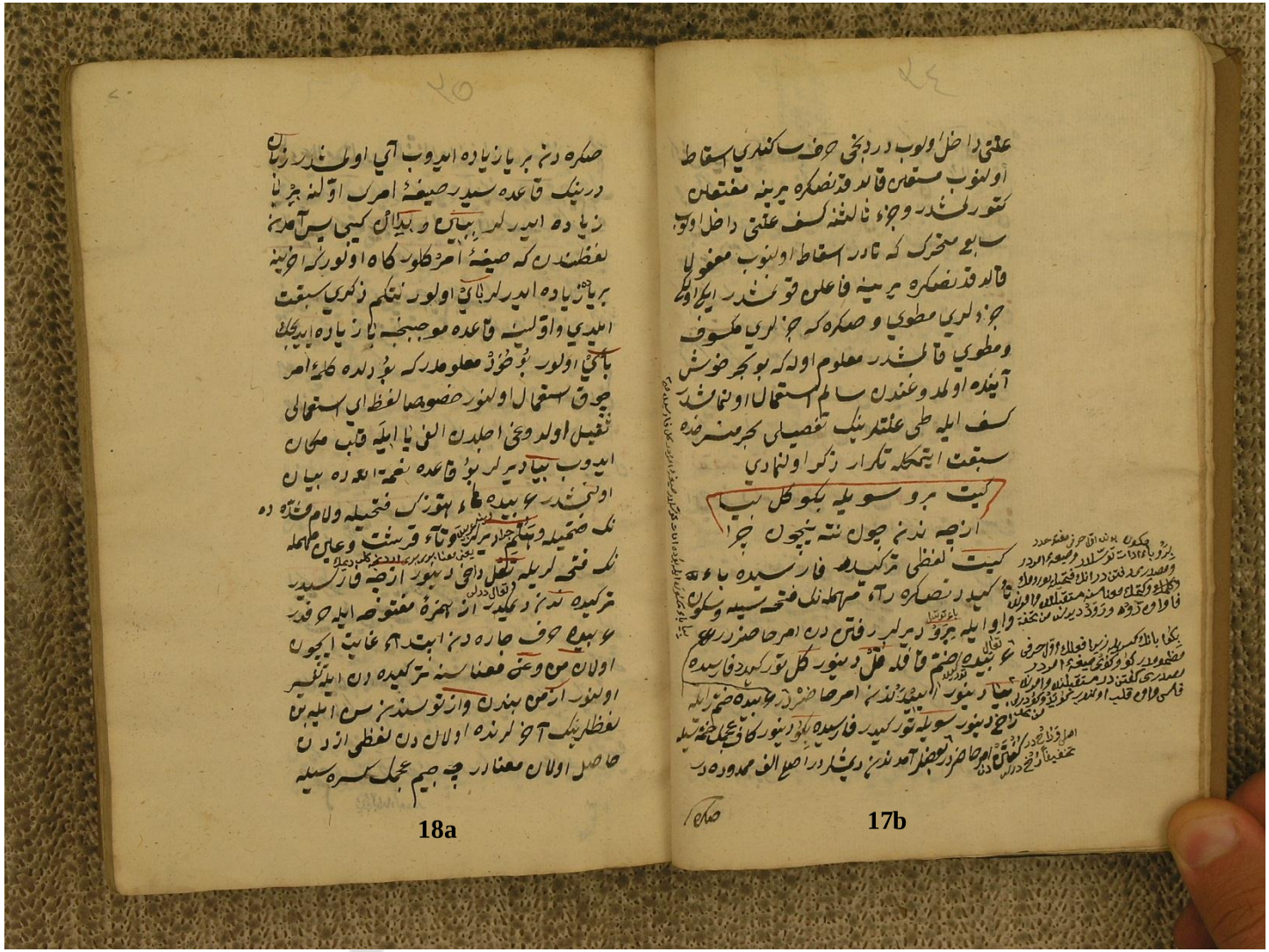
دخی فصل اولشدرکه می حاذر بولنشدیجای جزیره
وماضی اوزرینه دخی داخل اولور حکایت حال
ماضی ایچون اولور وبآم فصیحه دن بحر رمل
واجبدر فی آمد وجی زد کنبی کلدی ایدی ووارديا
ایدی دیکدر پس ناظم قطعه آتشده صیاد
یمن ویردی بکا عدل ذرر داد دیدوکی سهو
قیلمندر بوبنده دخی حرف نفی تقدم می
اکثر بیدر وبخیر نفی ایله فصل و نادر در می صله
یافت وفی صله بنیافت کبی نتة معلوم اولکه
می اوزرینه ما اتصالیه مزید اولنور سه فعلک
حدوثنده اتصال واستمرار افاده ایدر مجموعی
متصل ومستمر معناسنه اولور دکله مستقبله
حکمنده اولور غیر ماضی یه داخل اولورسه جائز
در که فعله متصل یازیله همیاید وهمیاید
وهمیداند کبی وجائزدر که فعلدن منفصل یازیله
همی همین باید کبی وجائزدر که فعلدن مؤخر
اوله آیدهمی کیبی ودعا ایدرده ام همی کشت وروز
کیبی وماضی یه داخل اولورسه بدی کبی
حکایت حال ماضی یه افاده ایدر وفعله اتصالی

اکثر بیدر

16b

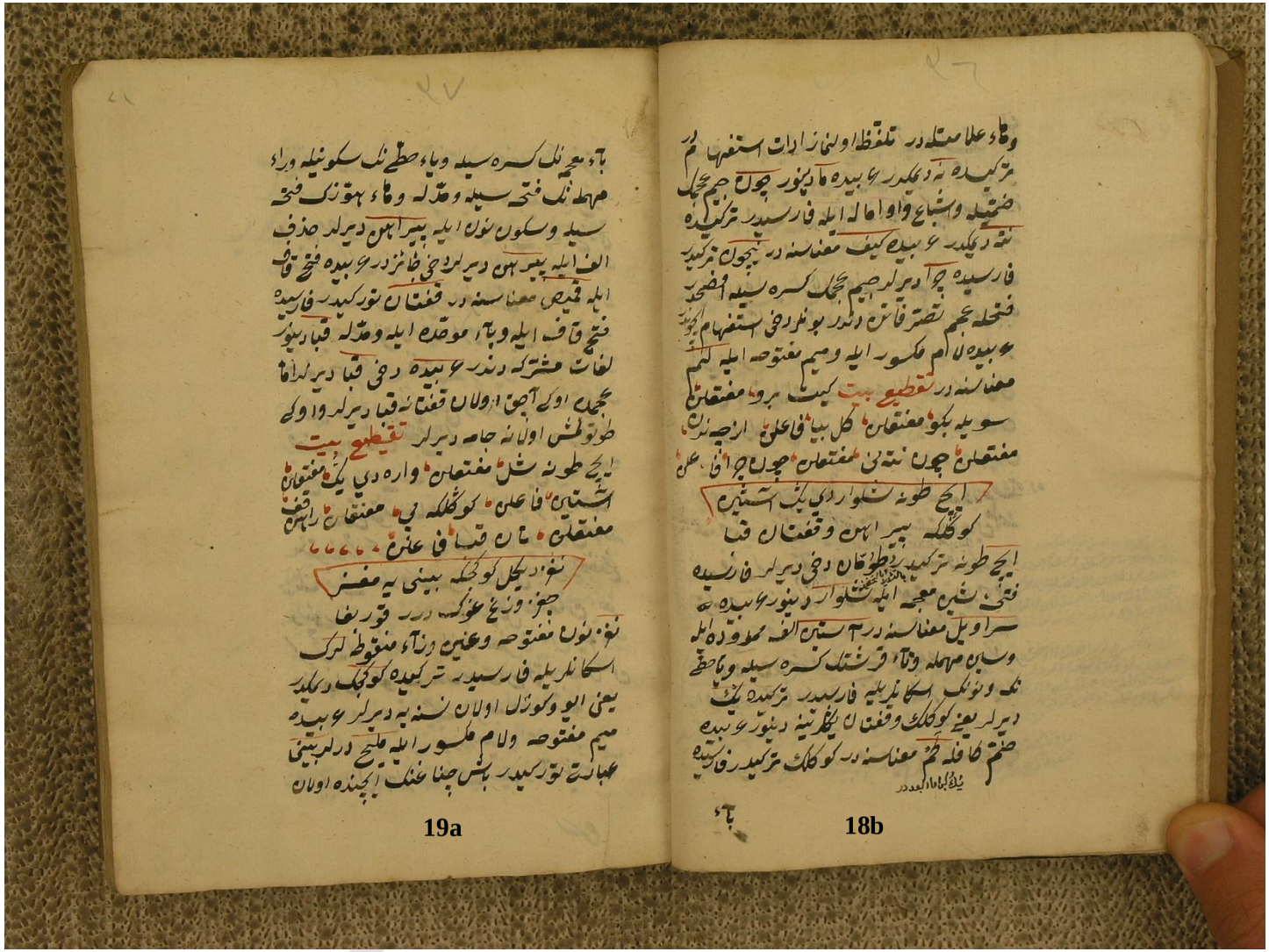
اکثر بیدر همیگفت وهمی رفت کبی وهمی دنصاره
می تاکید ایچون زکدیر جائزدر همی میکفت اصح
کبی وانفصالی قلیلدر همی کفتی یازیلدر وهمی
جائز آمد کبی وفعلدن تأخیری مسموع دکلدر
کذا فی رسالة عبد القادر البغدادی تقطیع
بیت بوسوزمی مفتعلن از برایت فاعلن
کوکلمکه آچیج مفتعلن پاسنی فاعلن
این سخنم مفتعلن یاد کن فاعلن
ژانک دلت مفتعلن میزدای فاعلن
القطعة الثانية در بحر سریع مطوی وملسوف
ای صنم دلبر خلق حسن
دنیاده اول بحر بقا ایله سن
مفتعلن مفتعلن فاعلن
بحر سریع مطوی بل جامن
بوربای بحر سریعدیلکه اصلی هر مصراعده
مستفعلن مستفعلن مفعولات در سریع
فعیل بمعنی فاعلدر لغتده ایو یحی معناسنه
بو بحره سریع دیدیلکی لفظنده سرعت
اولدوغیچون در وبونک اوائلی جزو لرینه طی

17a

17b

18a

وهاء علامتله در تلفظ اولنمز ادات استفهام در
ترکیده نه دیکدر عربیده ما دینور چون جیم عجمک
ضمیله وشباع واو اماله ایله فارسیدر ترکیده
نه دیکدر عربیده کیف معناسنه در بچون ترکیدر
فارسیده چرا دیرلر جیم عجمک کسره سیله فصحا
فصحه عجم تقصر قاتن دیدر بو نظردن استفهام اچون
عربیده لام مکسور ایله ومیم مفتوحه ایله لم
معناسنه در تقطیع بیت کیبک برو مفتعلن
سویله بکو مفتعلن کل بیا فاعلن ازچه نون
مفتعلن چون نته نن مفتعلن چون چرا فا علن

ایچ طونه شلوار دی یک استین
کوکلکه بیر اهن وقفتان قبا

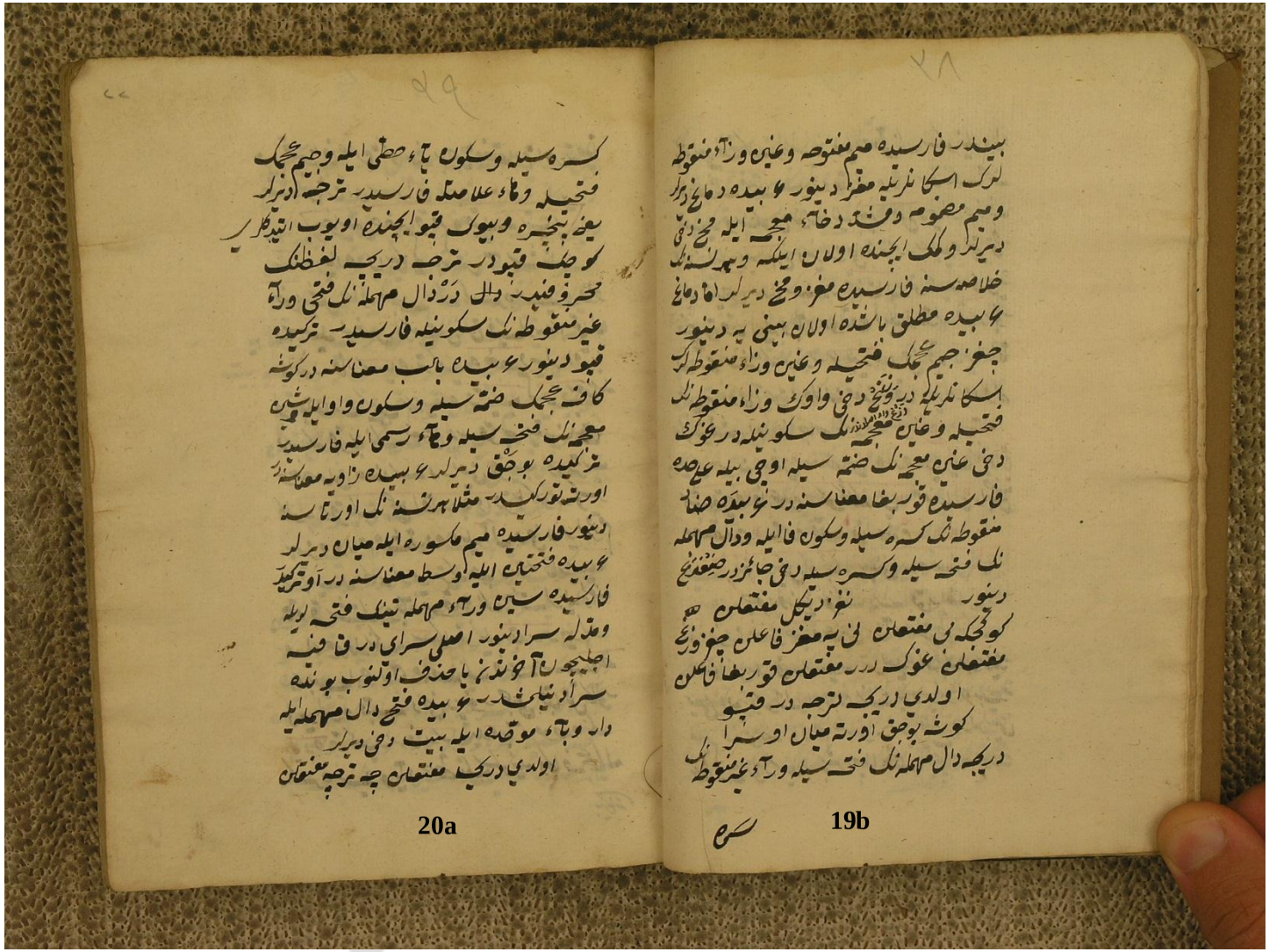
ایچ طونه ترکیدر طوقان دخی دیرلر فارسیده
قبا شین معجمه ایله شلوار دینور عربیده
سراویل معناسنه در آ سنین الف ممدوده ایله
وسین مهمله وتاء فرشتک کسره سیله وياء حطی
نک ونون اسکاندریله فارسیدر ترکیده یک
دیرلر یعنی کوکلک وقفتان یکدیکینه دینور عربیده
ضم کافله قمیص معناسنه در کوکلک ترکیدر فارسیده

یلك کبا ما البعد در

باء معجمه نک کسره سیله وياء حطی نک سکونیله وراء
مهمله نک فتحه سیله وعدله وهاء هوز نک فتحه
سیله وسکون نون ایله بیراهن دیرلر حذف
الف ایله پیرهن دیرلر دخی جائزدر عربیده فتح قاف
ایله قمیص معناسنه در قفتان تورکیدر فارسیده
فتح قاف ایله وباء موحده ایله وعدله قبا دینور
لغات مشترکه دندر عربیده دخی قبا دیرلر اما
عجم اوکی آچیق اولان قفتانه قبا دیرلر واوکی
طوتمش اولانه جامه دیرلر تقطیع بیت
ایچ طونه شل مفتعلن واره دی یک مفتعلن
استین فاعلن کوکلکه بی معتفلن راهن ضم
مفتعلن تان قبا فاعلن

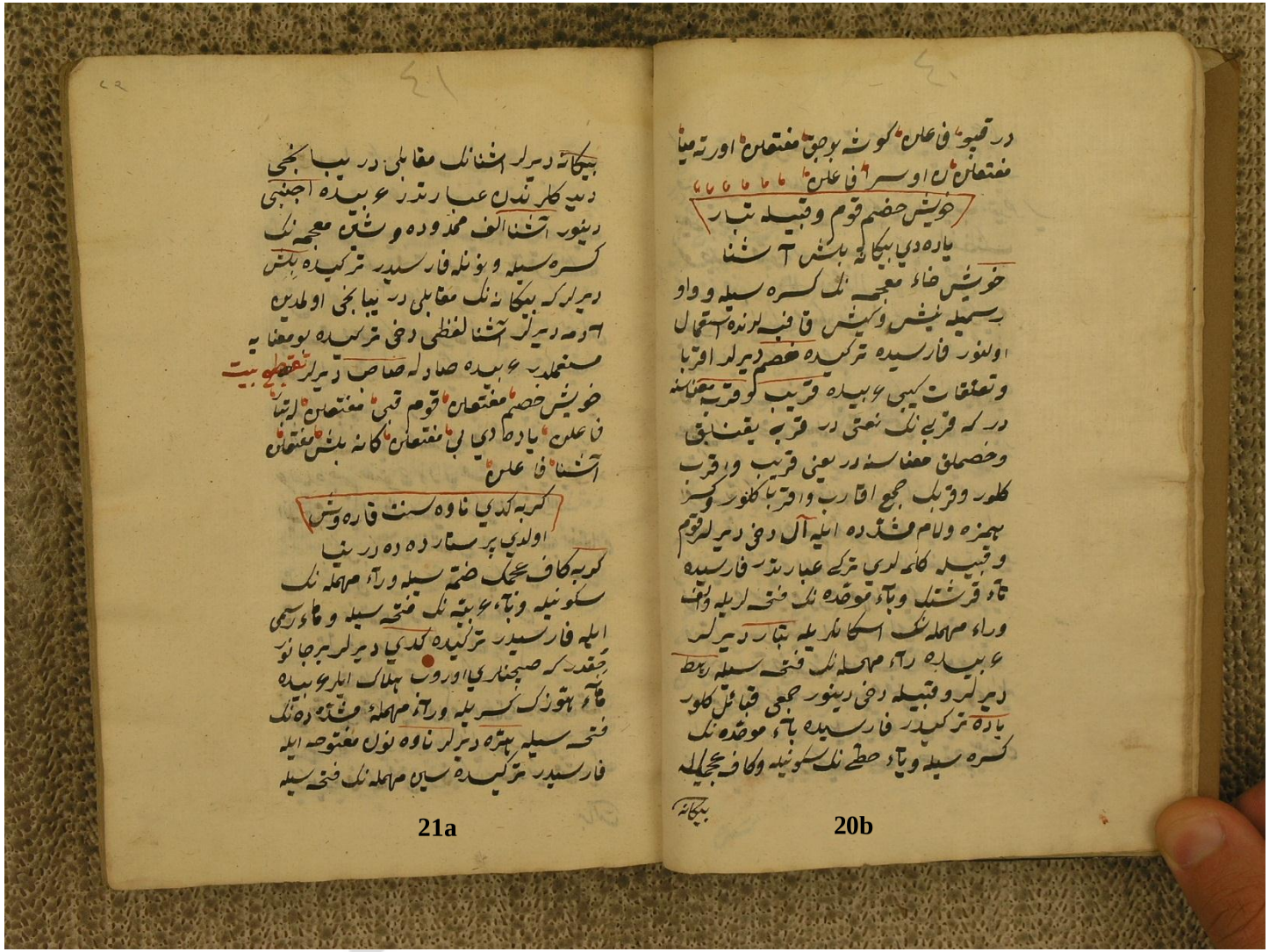
نوبر یکل کوکلکه بینی یه مغفر
چیز وزخ عوکه درز قورغا

نون مفتوحه وعین وزاء منقوطه ترک
اسکاندریله فارسیدر ترکیده کوکلک دیکدر
یعنی ایو وکوزل اولان نسنه به دیرلر عربیده
میم مفتوحه ولام مکسور ایله ملیح درلر یعنی
عبارت تورکیدر باش چناغنک ایچنده اولان

بیندر فارسیده میم مفتوحه وغین وزا منقوطه
لرک اسکاندریله مغز دینور ع بیده دماغ دیر لر
ومیم مضموم وفتح دخا معجمه ایله مخ دخی
دیر لر وملک ایجنده اولان اینکه وبهرسنه نک
خلاصه سنه فارسیده مغز ومخ دیر لر اما دماغ
ع بیده مطلق باشده اولان هپسنه دینور
چغز جیم عجمک فتحیله وغین وزاء منقوطه لرک
اسکاندریله دیر ومخ دخی واوک وزاء منقوطه نک
فتحیله وغین معجمه نک سکونیله دیر غوک
دخی غین معجمه نک ضمته سیله اوچی بیله علی حده
فارسیده قوربغا معناسنه در ع بیده ضفادع
منقوطه نک کسره سیله وسکون فا ایله ودال مهمله
نک فتحه سیله وکسره سیله دخی جائزدر ضفدع
دینور
نغز دیکل مفتعلن
کوچکه بی مفتعلن لی په مغز فاعلن چغز وغ
مفتعلن غوک در مفتعلن قوربغا فاعلن
اولدی دریچه ترجمه در قپو
کوشه یوچق اورته میان اوسرا
دریچه دال مهمله نک فتحه سیله وراء غیر منقوطه نک

کسره سیله وسکون یاء حطی ایله وجیم عجمک
فتحیله وقاء علامتله فارسیده ترجمه اوبرلر
یعنی پنجره وبیوک قپو ایچنده اویوب انده کلر
کوچک قپودر ترجمه دریچه لفظنک
محرفیدر دال درّ دال مهمله نک فتحی وراء
غیر منقوطه نک سکونیله فارسیده ترکیده
قپو دینور ع بیده باب معناسنه در کوشه
کاف عجمک ضمته سیله وسکون واو ایله وشین
معجمه نک فتحه سیله وقاء رسمی ایله فارسیده
ترکیده یوچق دیر لر ع بیده زاویه معناسنه در
اورته تورکیده مثلا هرشه نک اورتاسنه
دینور فارسیده میم مکسوره ایله میان دیر لر
ع بیده فتحتین ایله اوسط معناسنه در اوتر کیده
فارسیده سین وراء مهمله تینک فتحه ایله
وملره سرا دینور اصلی سرای در فا قیه
اجلیچون آخوندن یا حذف اولنوب بو نده
سرا دینلمشدر ع بیده فتح دال مهمله ایله
دار وباء موحده ایله بیت دخی دیر لر
اولدی دریچه مفتعلن چه ترجمه مفتعلن

در قبیله فاعلن کوشه بوحی مفتعلن اورته میا
مفتعلن ن او سر فاعلن ما ما ما ما

خویش خصم قوم و قبیله بتار
یاره دی بیکانه باش آشنا

خویش خاء معجمه نک کسره سیله و واو
رسیله بش و خویش قافیه لرنده استعمال
اولنور فارسیده ترکیده خصم دیرلر اقربا
و متعلقات کیمسه عربیده قریب کو قربه یقنلق
در که قریب نک معنی در قربه یقنلق
و خصملق مغالسه در یعنی قریب و اقرب
کلور و قربلک جمع اقارب و اقربا کلور و کسر
همزه و لام مشدده ایله آل دخی دیرلر قوم
و قبیله کانه لری ترکی عبارتدر فارسیده
تاء قرشتل و یاء موحده نک فتحه لریله و لف
وراء مهمله نک اسکانیله بتار دیرلر
عربیده راء مهمله نک فتحه سیله ربط
دیرلر و قبیله دخی دینور جمعی قبائل کلور
یاره ترکیدر فارسیده یاء موحده نک
کسره سیله و یاء حطی نک سکونیله و کاف عجمیله

بیکانه

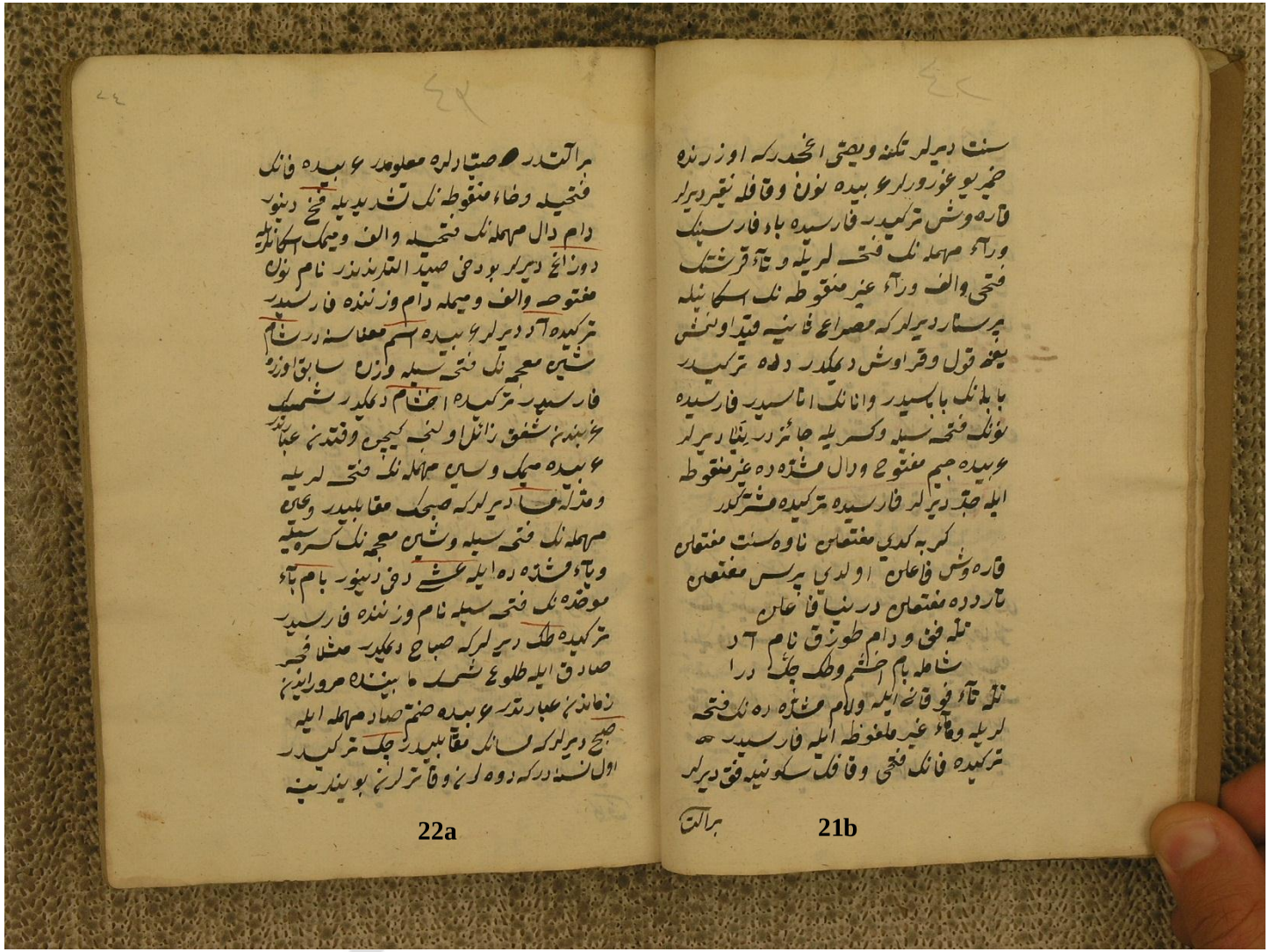
20b

بیکانه دیرلر آشنا نک مقابلی در بیا بخی
دیه کلرلدن عبارتدر عربیده اجنبی
دینور آشنا الف ممدوده و شین معجمه نک
کسره سیله و نونله فارسیده ترکیده بلش
دیرلر که بیکانه نک مقابلی در بیا بخی اولدیغی
حالده دیرلر آشنا لفظی دخی ترکیده بو معنایه
مستعملدر عربیده صاحب دیرلر بقطع بیت
خویش خصم مفتعلن قوم قبی مفتعلن ارتبا
فاعلن یاره دی یا بی مفتعلن کانه بلش مفتعلن
آشنا فاعلن

کربه کدی ناوه سنت فاره وش
اولدی پرستاره ده در نیا

کربه کاف عجمک ضمه سیله و راء مهمله نک
سکونیله و باء عربیه نک فتحه سیله و ماء رسمی
ایله فارسیده ترکیده کدی دیرلر برجانور
چقدر که صیچناری اوروب هلاک ایلر عربیده
تاء هتوزک کسریله و راء مهمله نک فتحه ده نک
فتحه سیله هتره دیرلر ناوه نون مفتوحه ایله
فارسیده ترکیده سین مهمله نک فتحه سیله

21a

سنت دیرلر تکنه ویصتی انجمدرکه اوزرنده
خمریو غورورلرعبیده نون وقافله نقیردیرلر
قاره وش ترکیدر فارسیده باد فارسینک
وراءِ مهمله نک فتحه لریله و تاءِ قرشنک
فتحی والف وراءِ غیر منقوطه نک اسکانیله
پرستار دیرلرکه مصراع قانیه قیدا ونش
یعنه قول وقراوش دیمکدر دده ترکیدر
بابا نک بابسیدر وانانک اناسیدر فارسیده
نونک فتحه سیله وکسریله جائز در یتار دیرلر
عبیده جیم مفتوح ودال مشدده غیر منقوطه
ایله جد دیرلر فارسیده مترکیده مشرکدر

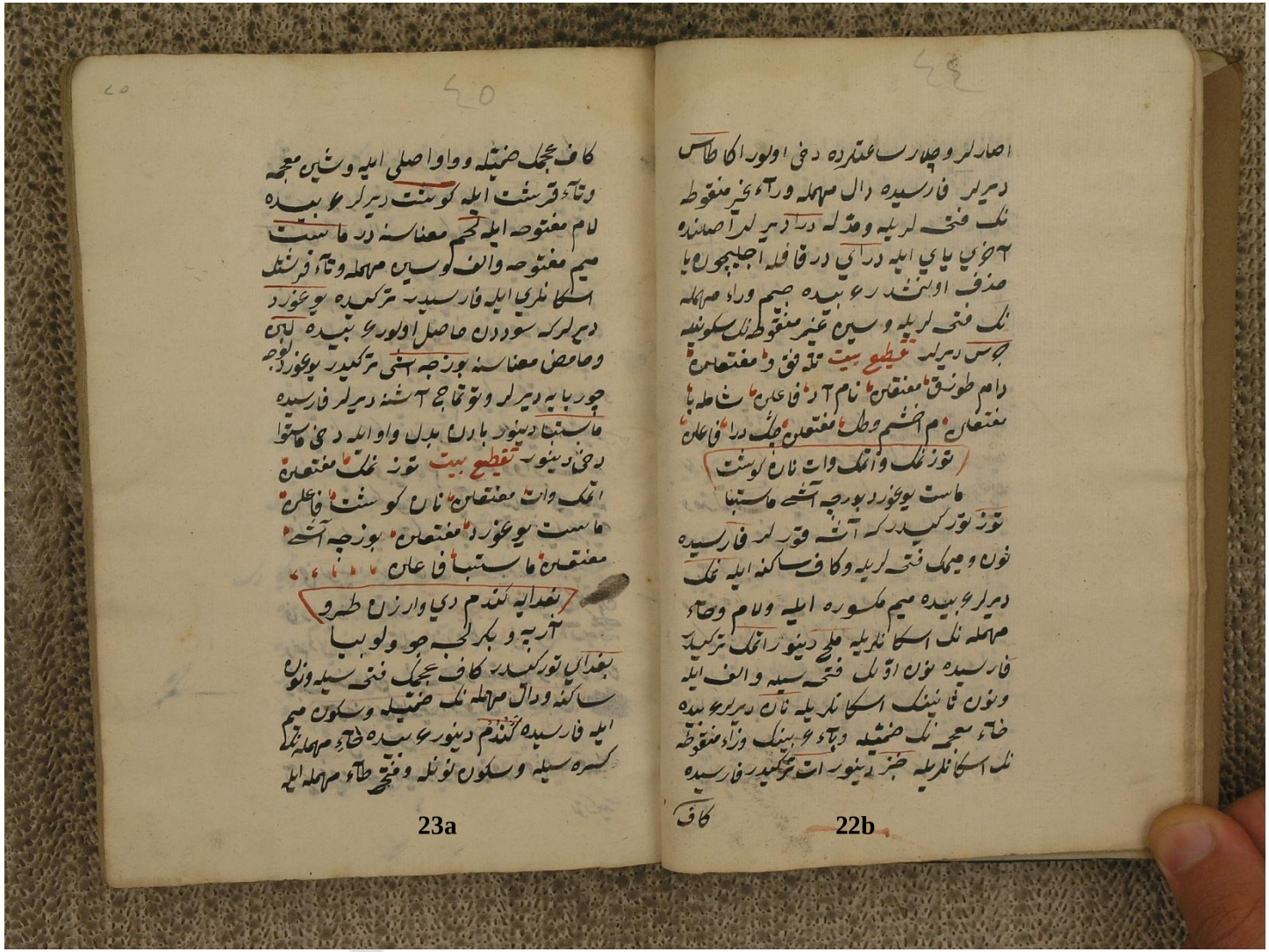
کربه کدی مغتصان ناوه سنت مغتصان
قاره وش قاعان اولدی پرس مغتصان
تارده مغتصان درینه قاعان
تله فتی ودام طوزق نام آد
شامله بام خشم وطک چک درا
تله تاءِ فوقانیه ایله ولام مشدده نک فتحه
لریله وقاءِ غیر ملفوظه ایله فارسیده
ترکیده فانک فتحی وقافک سکونیله فق دیرلر

هرالتندر

21b

هرالتندر صیتار دیه معلومدر عبیده فانک
فتحیله وظاءِ منقوطه نک تشدیدیله فخ دینور
دام دال مهمله نک فتحیله والف ویمک اسکانیله
دوزاغ دیرلر بودخی صید التندندر نام نون
مفتوحه والف ویمله دام وزننده فارسیده
ترکیده آد دیرلر عبیده اسم معناسنه در شام
شین معجمه نک فتحه سیله وزن سابق اوزره
فارسیده ترکیده اخشام دیمکدر شمیک
عبیده شفق زائل اولنجه کیچن وقتدنه عبارتدر
عبیده میک وسین مهمله نک فتحه لریله
ومتدانیه دیرلرکه صبحک مقابلیدر وعین
مهمله نک فتحه سیله وشین معجمه نک کسریله
وباءِ مشدده ایله عشی دخی دینور بام باءِ
موحده نک فتحه سیله نام وزننده فارسیده
ترکیده طک دیرلرکه صباح دیمکدر مثلا فجر
صادق ایله طلوع شمس مابینده مرور ایدنه
زمانه عبارتدر عبیده ضمه صاد مهمله ایله
صبح دیرلرکه سانک مقابلیدر چک ترکیدر
اول شئه درکه دوه لره وقاتر لره بویندیریه

22a

اصار لر و چهار رسم عندرده دخی اولور اکا طاس
دیرلر فارسیده دال مهمله و آء تحتانی منقوطه
نک فتحه لریله و مدله درا دیرلر اصلنده
آخری یای ایله درای در قافله اجلبچون یا
حذف اولنمش رء بیده جیم وراء مهمله
نک فتحه لریله و سین غیر منقوطه نک سکونیله
جرس دیرلر تقطیع بیت تله فق و مفتعلن
دام طونق مفتعلن نام آر فاعلن ماث طه با
مفتعلن م اخشم وطاب مفتعلن جک درا فاعلن

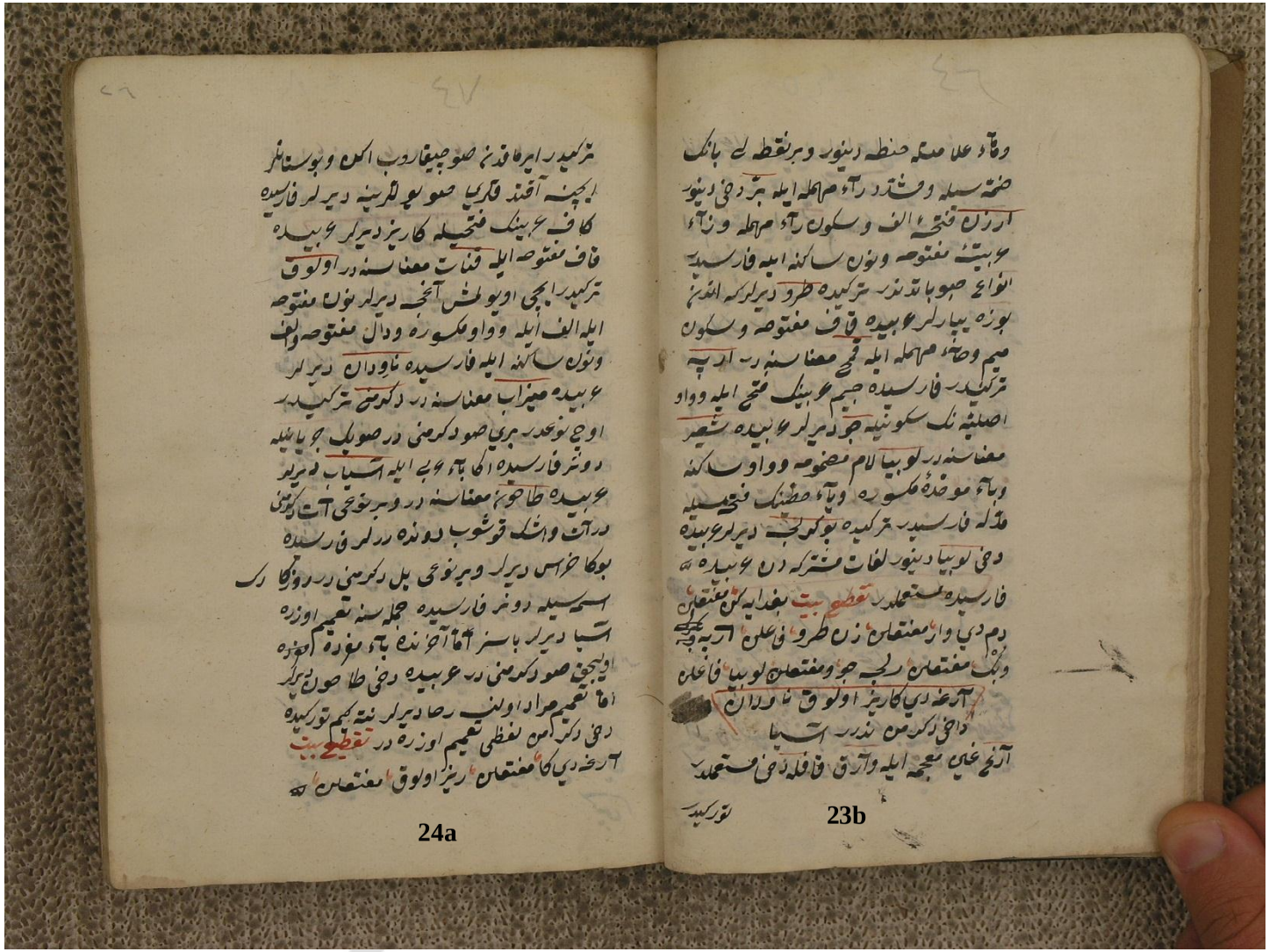
توز نمک و اتمک وات نان کوشت
ماست یوغورد بوزچه آشمی ماستبا

توز توز کیدر که آش قوزلر فارسیده
نون و میم فتحه لریله و کاف ساکنه ایله نمک
دیرلر رء بیده میم مکسوره ایله ولام وصاد
مهمله نک اسکاندریله ملح دینور اتمک ترکیده
فارسیده نون اوّل نک فتحه سیله و الف ایله
ونون ثانینک اسکاندریله نان دیرلر رء بیده
خاء معجمه نک ضمّیله و آء رء بینک وزاد منقوطه
نک اسکاندریله جزر دینور ات ترکیدر فارسیده

کاف عجمک ضمّیله و واو اصلی ایله و شین معجمه
و تاء قرشت ایله کوشت دیرلر رء بیده
لام مفتوحه ایله لحم معناسنه در ماست
میم مفتوحه و الف و سین مهمله و تاء قرشت
اسکاندریله فارسیده ترکیده یوغورد
دیرلر که سودن حاصل اولور رء بیده آیران
و حامض معناسنه بوزچه آشی ترکیدر یوغورد بوزچه
چوربا یه دیرلر و توتماج آشنه دیرلر فارسیده
ماستبا دینور بارن بدل واو ایله دخی ماستوا
دخی دینور تقطیع بیت توز نمک مفتعلن
اتمک وات مفتعلن نان کوشت فاعلن
ماست یوغورد مفتعلن بوزچه آشمی
مفتعلن ماستبا فاعلن

بغدایه گندم دیو ارزن طمرو
آرپه و بکرلجه جو و لوبیا

بغدای تورکیدر کاف عجمک فتحه سیله ونون
ساکنه و دال مهمله نک ضمّیله وسکون میم
ایله فارسیده گندم دینور رء بیده خاء مهمله نمک
کسره سیله وسکون نونله و فتحی طاء مهمله ایله

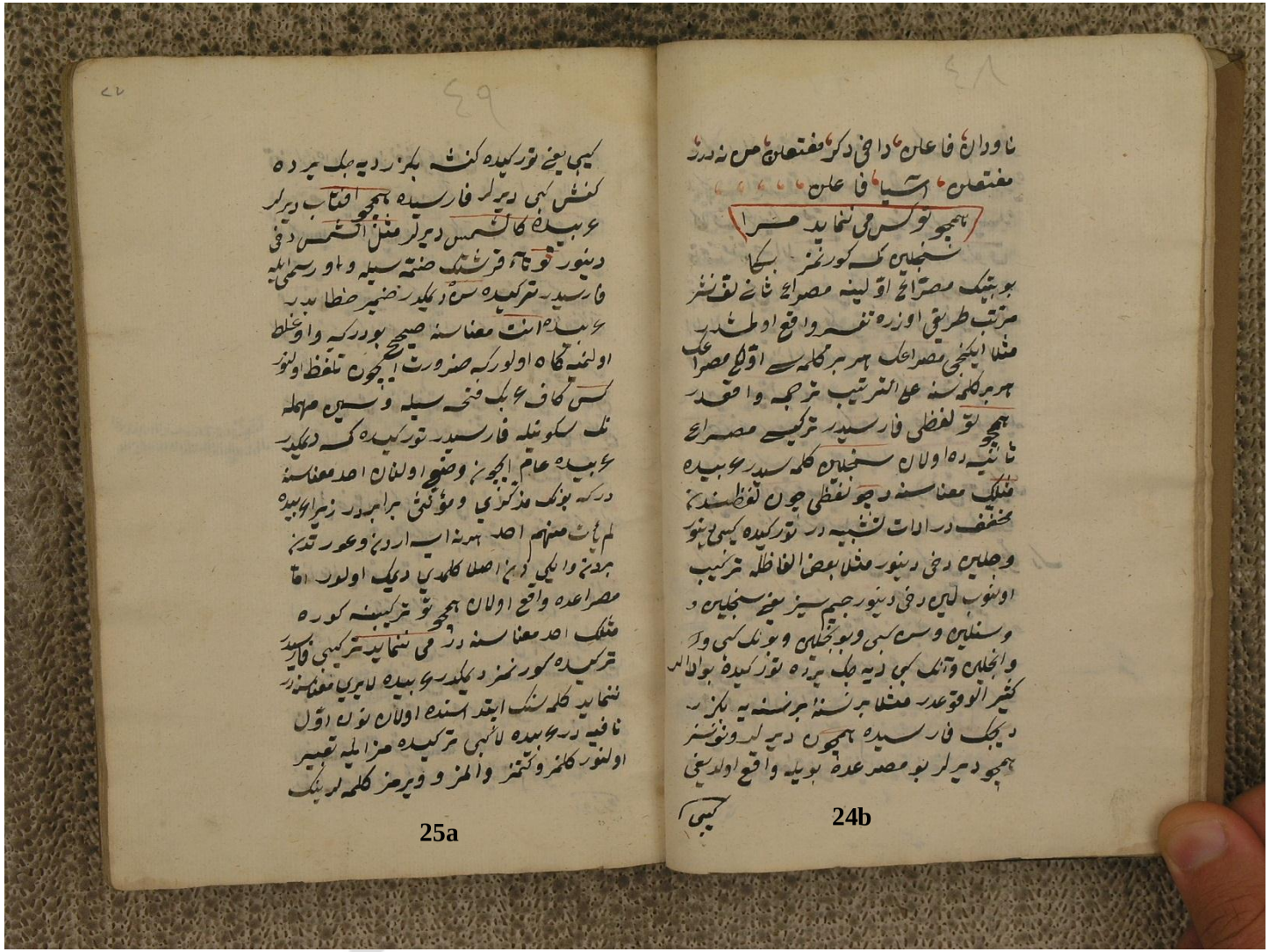
وقاء علامت حفظ دینور و برنقطه له بانک
ضمه سیله و مشدد رآء مهمله ایله بر ذخی دینور
آرزن فتحی الف و سکون رآء مهمله و زآء
عجمیه مفتوحه و نون ساکنه ایله فارسیده
انواع صوبا تدن ترکیده طرو دیرلر که اندن
بوزه پیارلر عجیده قاف مفتوحه و سکون
میم و حآء مهمله ایله قحی معناسنه در اردبیه
ترکیده فارسیده جیم عجمیک فتحی ایله و واو
اصلیه نک سکونیله جو دیرلر عجیده شعیر
معناسنه در لوبیا لام مضمومه و واو ساکنه
و یآء موحده مکسوره و یآء تحتیک فتحیسیله
مذله فارسیده ترکیده بوکلمه دیرلر عجیده
ذخی لوبیا دینور لغات مشترکه دن عجیده
فارسیده مستعمل در تقطیع بیت بغدایه کن مفتعلن
دم دی وار مفتعلن زن طرو فی علن آرپه وی
وبک مفتعلن رنجه جو و مفتعلن لوبیا فاعلن
آرخه دی کاریز اولوق ناودان
داخی ذکر من ندر آسیا
آرنج عجمی معجمه ایله و آرق فا فله ذخی مستعمل در

تورکیده

23b

ترکیده ایرماقدن صو چیقار وب اکن و بوستانلر
ایچنه آچمق قاریا صو یولی دیرلر فارسیده
کاف عربیک فتحیله کاریز دیرلر عجیده
فاف مفتوحه ایله قنات معناسنه در اولوق
ترکیده ایچی اویولمش آغجه دیرلر نون مفتوحه
ایله الف ایله و واو مکسوره و دال مفتوحه و الف
و نون ساکنه ایله فارسیده ناودان دیرلر
عجیده میزاب معناسنه در ذکر من ترکیده
اوچ نوعدر بری صو ذکر منی در صوبک بحر یا بیله
دونر فارسیده آکی باء عجمی ایله آسیاب دیرلر
عجیده طاحونه معناسنه در و بر نوعی آت یورتمن
در آت و اشک قوشوب دونده رلر فارسیده
بوکا خراس دیرلر و بر نوعی یل دکرمنی در رومکی رک
اسمیه سیله دونر فارسیده جمله سنه تقسیم اوزره
آسیا دیرلر باسز آما آخرنده باء موزه اوزره
اویچی صو ذکر منی در عجیده ذخی طاحون دیرلر
آما تقسیم مراد اولنیه رحا دیرلر نیته کیم تورکیده
ذخی ذکر من لفظی تقسیم اوزره در تقطیع بیت
آرخه دی کاریز اولوق ناودان معتفلن

24a

ناوداں فاعلن داخی دکر مفتعلن من نه درد
مفتعلن اسیا فاعلن
همچو نوکس می نماید مرا
سنجلین کورنمز بکا

بو بیتک مصراع اولینه مصراع ثانی نک نثر
مرتب طریقی اوزره نثر واقع اولمشدر
مثلا ایکنجی مصراعک هر بر کلمه سی اولکی مصراعک
هر بر کلمه سنه علی الترتیب ترجمه و اقعدر
همچو نو لفظی فارسیدر ترکیسی مصراع
ثانیه ده اولان سنجلین کلمه سیدر عربیده
مثلک معناسنه در چو لفظی چون لفظ سندن
مخفف در ادات تشبیه در نوزکیده کیبی دینور
و جلین دخی دینور مثلا بعض الفاظله ترکیب
اولنوب لین دخی دینور جیم یرینه سنجلین و
سنلین و سن کبی و بونجلین و بونلک کبی و ار
و انجلین و آنلک کبی ذیه جک پرده نوزکیده بو الفاظ
کثیر الوقوعدر مثلا برسنه ایرسنه یه بکزر
دیمک فارسیده همچون دیرلر و نونسز
همچو دیرلر بو مصرعده بویله واقع اولدیغی

کیبی

24b

کیبی یعنی نوزکیده کنش بکزر دیه جک پرده
کنش کبی دیرلر فارسیده همچو آفتاب دیرلر
عربیده کالشمس دیرلر مثل الشمس دخی
دینور نوتاء فرشتک ضمه سیله واو رسمایله
فارسیده ترکیده سن دیمکدر ضمیر خطاب دیر
عربیده انت معناسنه صحیح بودر که واو غلط
اولنه گاه اولور که ضرورت ایچون تلفظ اولنور
سن گاف عربک فتحه سیله و سین مهمله
نک سکونیله فارسیده نوزکیده کسه دیمکدر
عربیده عام ایچون وضع اولنان احد معناسنه
در که بونک مذکری و مؤنثی برابر در زیرا عربیده
لم یأت منهم احد هرنه ایسه اردی و عورتدن
بری و ایکی دن اصلا کلمدی دیمک اولور اما
مصراعده واقع اولان همچو نو ترکیبنه کوره
مثلک احد معناسنه در می نماید ترکیبی فارسیده
ترکیده کورنمز دیمکدر عربیده لایرینا معناسنه در
نماید کلمه سنک ابتدا سنده اولان نون اول
نافیه در عربیده لا یی ترکیده مز ایله تعبیر
اولنور کلمز و کتمز و المز و ویرمز کلمه لرینک

25a

آخر لرنده اولان مز لفظاری نفی معناسن افاده
ایدر مراعیم و رآء مرحله نک فتحی لریله والفلر
فارسیده تراکیبده بکا دیکدر بو بیده الی معناسنه
حاصل معنا مصراع فارسیده همچو تو کس
می نشاید مصراعی ترکیده سنجابین کم
کورونمز بکا بو بیده لابری الخ احد مثلک
دیمک اولور فافهم **تقطیع بیت** همچو تو کس
مفتعلن می نشاید مفتعلن بیدمرا فاعلن سنجابین
مفتعلن کم کورونمز مفتعلن مز بکا فاعلن

قطعهٔ ثالث در بحر مجتث مخبون ومقصور

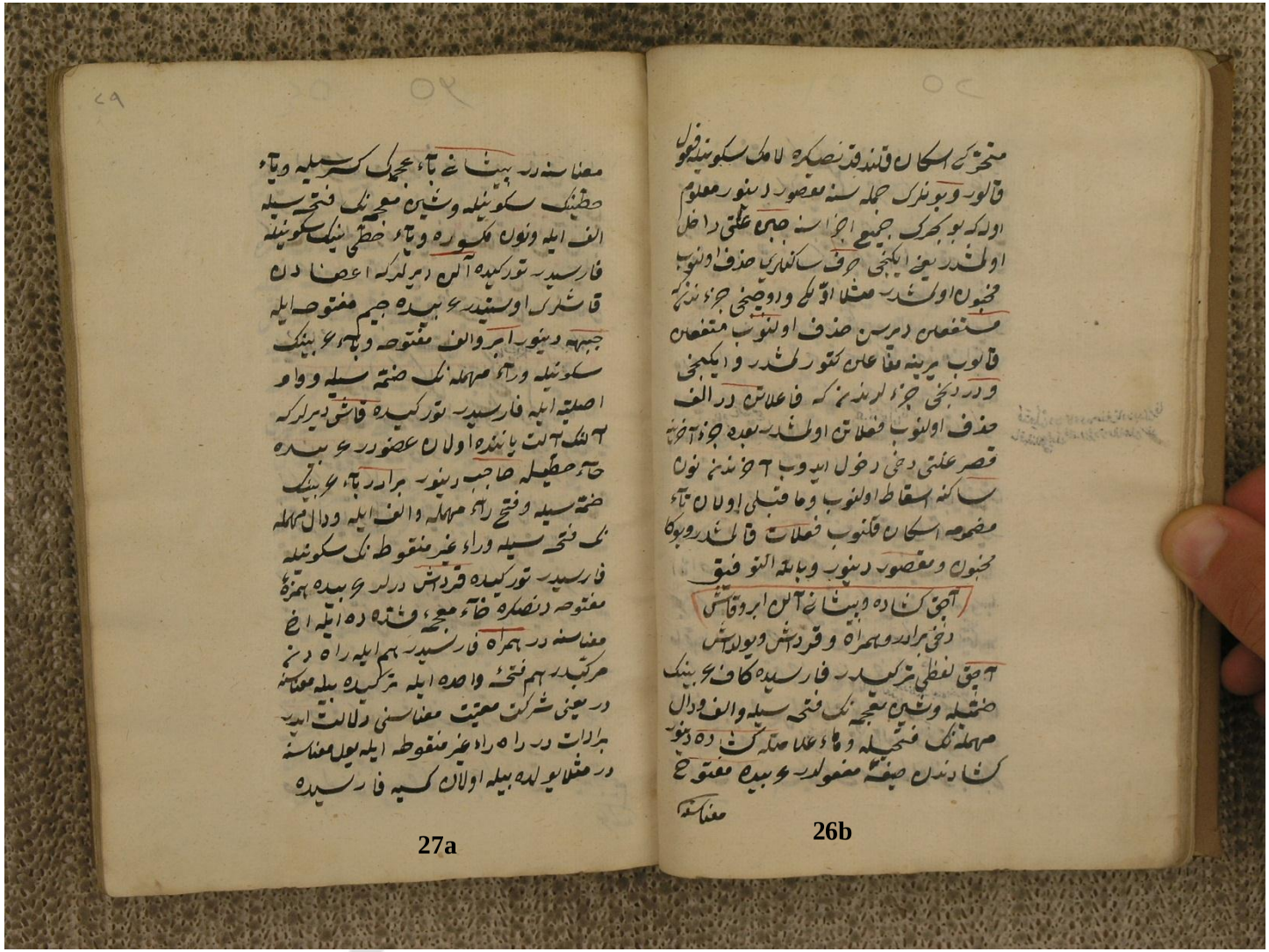
خیال خط وخالک قلالی دلده قرار
قمر صچمک کبی عمرم کونوندن خاکه قرار
مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات

بو بحر مجتث مخبون بلکل ایتمه قرار
بو قطعه بحر مجتث مذکر اصلی هر مصراعده
بر رکنده مستفعلن فاعلات مستفعلن
فاعلات در مجتث میم مضموم وصیم ساکنه
ونصکره تاء قرشتك فتحه سیله واخذکره اوچ
نقطه لی فاء مشدده ایله اسم مفعول صیغه سی

اوزره

اوزره لغتده کاشف معناسنه در وبو بحره
مجتث دیدوکلری ایکی جزء اکسیلوب عکسی
اولدوغندن در جمیع اخر اسنه جاین علتی
داخل اولدقدن صکره جزء آخریه قصر علتی
دخی دخول ایدوب مخبون ومقصور اولمشدر
تعریف خبن لغتده اتکسین قالدرمغه دیرلر
واصطلاحده ایکی حرف ساکنی حذف ایتمکه
دیرلر مثلا مستفعلن جزء بندن سین
ساکنه اسقاط اولنوب متفعلن قالدقدنصکره
یرینه مفاعلن کتورلیوب مخبون دینور
فاعلاتن جزء بندن الف اسقاط اولنوب فعلاتن
قالور **تعریف** قصر لغتده قصر ایتمکه دیرلر
اما اصطلاحده آخری سبب خفیف اولان
جزءك حرف اخیری ساکنی حذف ایدوب
ماقبل اولان حرف متحرکن اسکان ایتمکه
دیرلر فاعلاتن جزء بندن دخی نون اسقاط
اولنوب ماقبلی اولان تاء مضمومه اسکان
قلندقدنصکره فاعلات قالور ومفعولات
جزءنك نون ساکنه اسقاط اولنوب ماقبلی

فتعلن دن تاء ده حذف قادن بدلا برفا
ماقبلنك حرکه سی نقل اولنوب عین ساکن اولوب

منحرک اسکان قلندر قصیده لامک سکونیله فعول
قالوب وبونلرک جمله سنه بعضور دینور معلوم
اولکه بو بحرک جمیع اجزاسنه جبن علتی داخل
اولشدر یعنی ایکنجی حرف ساکنلریک حذف اولنوب
مخبون اولشدر مثلا اوّلکی واوجنجی جزءلرنده
مستفعلن دیرسن حذف اولنوب متفعلن
قالوب یرینه مفاعلن کتورلشدر واکنجی
ودردنجی جزءلرنده که فاعلاتن در الف
حذف اولنوب فعلاتن اولشدر بعده جزء آخرده
قصر علتی دخی دخول ایدوب ۴ جزءلرنده نون
ساکنه اسقاط اولنوب وماقبلی اولان تاء
مضموم اسکان قلنوب فعلات قالشدر وبوکا
مخبون ومقصور دینوب وبالله التوفیق

آچیق کشاده وبیتانه آلن ابرو قاش
دخی برادر وهمراه وقردش ویولداش

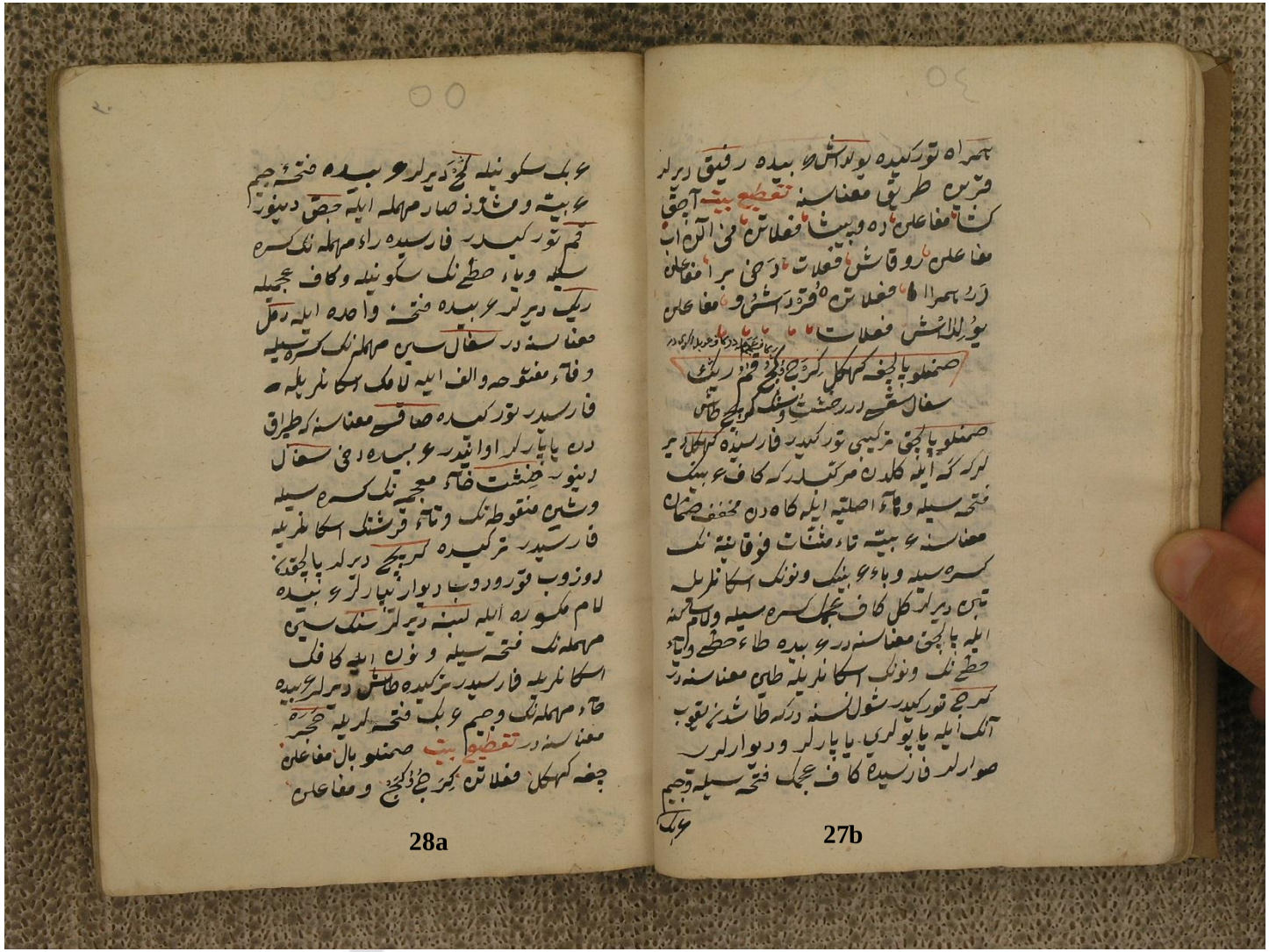
۴ چق لفظی مرکبدر فارسیده کاف عربینک
ضمّه سیله وشین معجمه نک فتحه سیله والف ودال
مهمله نک فتحه سیله وقاف علامه سی کشاده دینور
کشادن صیغه مفعولدر عربیده مفتوح

معناسنه

26b

معناسنه در بیتانه باء عجمک کسره سیله ویاء
حطینک سکونیله وشین معجمه نک فتحه سیله
الف ایله ونون مکسوره ویاء حطی سنک سکونیله
فارسیده تورکیده آلن دیرلرکه اعضادن
قاشلرک اوسنیدر عربیده جبیم مفتوحه ایله
جبهه دینور ابرو الف مفتوحه وباء عربینک
سکونیله وراء مهمله نک ضمّه سیله واو
اصلیه ایله فارسیده تورکیده قاش دیرلرکه
۴ لنک ۴ آلت یاننده اولان عضودر عربیده
حاجبه حاجبه دینور برادر باء عربینک
ضمّه سیله وفتح راء مهمله والف ایله ودال مهمله
نک فتحه سیله وراء غیر منقوطه نک سکونیله
فارسیده تورکیده قردش درلر عربیده همزه
مفتوحه ونصفده خاء معجمه فتحه ده ایله اخ
معناسنه در همراه فارسیده هم ایله راه دن
مرکبدر هم فتحه واحده ایله مرکبدر بیله معاونه
در یعنی شرکت معیت معناسنی دلالت ایدر
برادات در راه راء غیر منقوطه ایله یعنی معناسنه
در مثلا یولده بیله اولان کبی فارسیده

27a

همراه تورکیده یولداش ع بیده رفیق دیرلر
فرین طریق معناسنه تقطیع بیت آچقی
کت مفاعلن ده دیمیش فعلاتن دخی آنی اب
مفاعلن رو قاشش فعلات دخی برا مفاعلن
زره همرا ما فعلاتن فرد داشش و مفاعلن
یولداشش فعلات ما ما ما ما

صمنلو پالچغه کهکل کرپچ دلچغ قمر ریگ
سفال شغه دررخشت وشنگ کوپچ طاش

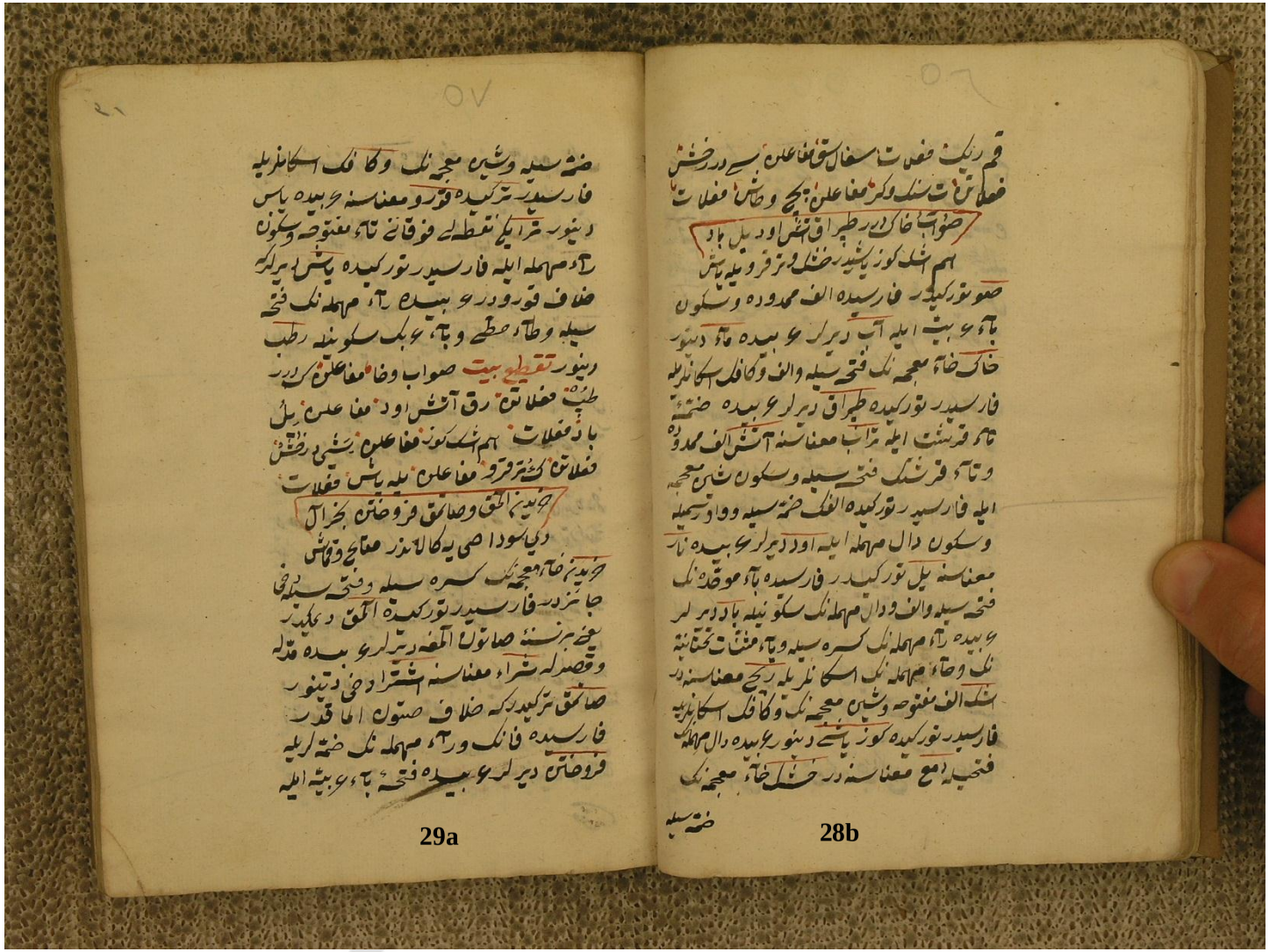
صمنلو پالچغی مرکبی تورکیده فارسیده کهکل دیر
لرکه ایله کلدن مرکبدر که کاف ع بیک
فتحه سیله و قاف اصلیه ایله کاه دن مخفف صمنلر
معناسنه ع بیه تاء مثناة فوقانیه نک
کسره سیله و باء ع بیک ونون اسکا نذریله
تبدیل دیرلر کل کاف عجمک کسره سیله ولام ساکنه
ایله پالچغی معناسنه در ع بیده طاء حطی و یاء
حطی نک ونون اسکا نذریله طاین معناسنه در
کرپچ تورکیده شول لنه درکه طاشدن یقوب
آنک ایله پاپولری یاپارلر ودیوارلرر
صوارلر فارسیده کاف عجمک فتحه سیله وجیم

عربیکی

27b

عرب سکونیله کچ دیرلر ع بیده فتحه جیم
ع بیه وشنگ صاد مهمله ایله حص دینور
قمر تورکیده فارسیده راء مهمله نک کسره
سیله وباء حطی نک سکونیله وکاف عجمیله
ریگ دیرلر ع بیده فتحه واحده ایله رمل
معناسنه در سفال سین مهمله نک کسره سیله
وفاء مفتوحه والف ایله لامک اسکا نذریله
فارسیده تورکیده صاقسه معناسنه کطیراق
دن یاپارلر اوانیدر ع بیده اوانی سفال
دینور خشت خاء معجمه نک کسره سیله
وشین منقوطه نک وتاء فوقانیه اسکا نذریله
فارسیده ترکیده کرپچ دیرلر پالچغی
روزوب قورودوب دیوار یاپارلر ع بیده
لام مکسوره ایله لبنه دیرلر سنگ سین
مهمله نک فتحه سیله و نون ایله کاف
اسکا نذریله فارسیده ترکیده طاش دیرلر ع بیده
حاء مهمله نک وجیم ع بیک فتحه لریله حجره
معناسنه در تقطیع بیت صمنلو بال مفاعلن
چغه کهکل فعلاتن کرپچ دلچغ و مفاعلن

28a

قم ریک فعلات مفاعلن بسر در خش
فعلاتن ات سنک و کر مفاعلن بچ و خاش فعلات

صواب خاک در طبراق نقش اودیل باد
هم اسک کوز یاشید رخشک و تر قرویله یاش

صوتو رکیدر فارسیده الف ممدوده وسکون
باء عربیت ایله آب زیرلر عربیده ماء دینور
خاک خاء معجمه نک فتحی سیله والف وکافک اسکانلریله
فارسیدر تورکیده طبراق زیرلر عربیده ضمنه
تاء قرشنت ایله تراب معناسنه آخرنش الف ممدوده
وتاء قرشنک فتحی سیله وسکون شین معجمه
ایله فارسیدر تورکیده الفک ضمه سیله وواو سیله
وسکون دال مهمله ایله اود دیرلر عربیده نار
معناسنه یل تورکیدر فارسیده باء موحده نک
فتحه سیله والف ودال مهمله نک سکونیله باد دیرلر
عربیده ریح معناسنه در هم اسک کوز یاشیدر خشک
تر قرویله یاش صواب خاک در طبراق نقش اودیل باد
هم اسک کوز یاشید رخشک و تر قرویله یاش

28b

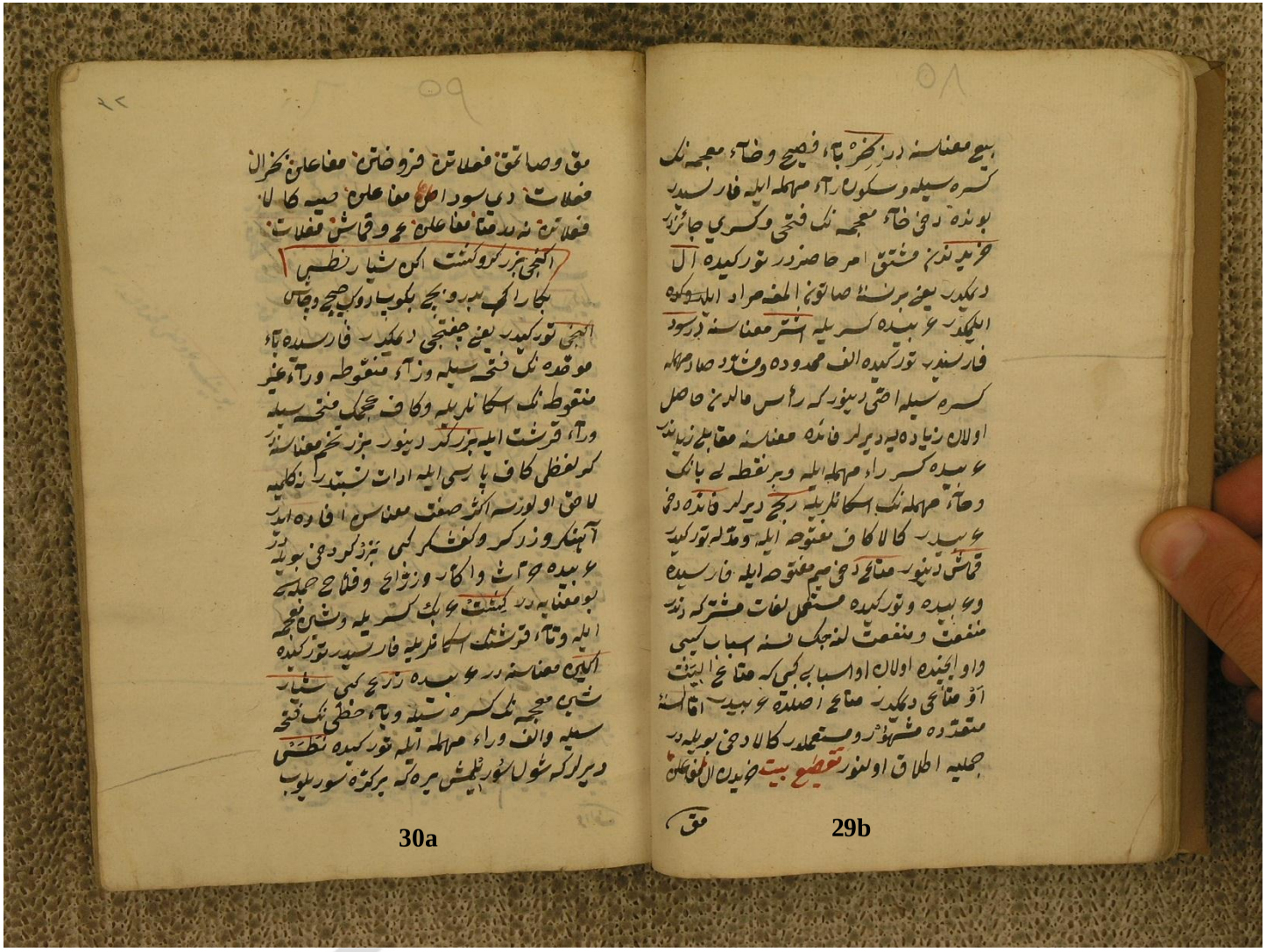
ضمه سیله

ضمه سیله وشین معجمه نک وکافک اسکانلریله
فارسیدر ترکیده قور و معناسنه عربیده یابس
دینور تراید نقطه لی قوقانق تاء مفتوحه وسکون
راء مهمله ایله فارسیدر تورکیده یاش یرلرکه
خلاف قورو در عربیده رطب دینور تقطیع بیت صواب وخا مفاعلن کر در
طبق فعلاتن رق آتش اود مفاعلن یل
باد فعلات هم اسک کوز مفاعلن یشی در خش
فعلاتن کشه تر قرو مفاعلن یله یاش فعلات

خمیر نک الق وصابق فروختن بحر آل
دی سودا صی یه کالاندر مفاتیح وقماش

خمیر خاء معجمه نک کسره سیله وفتحه سیله دخی
جائزدر فارسیدر تورکیده الق دیمکدر
یعنی بر نسنه صاتون آلمغه دیرلر عربیده مدله
وقصرله شراء معناسنه اشتراء دخی دینور
صابق تورکیدر که خلاف صتون اما قدر
فارسیده فانک ورا، مهمله نک ضمه لریله
فروختن دیرلر عربیده فتحه باء عربیه ایله

29a

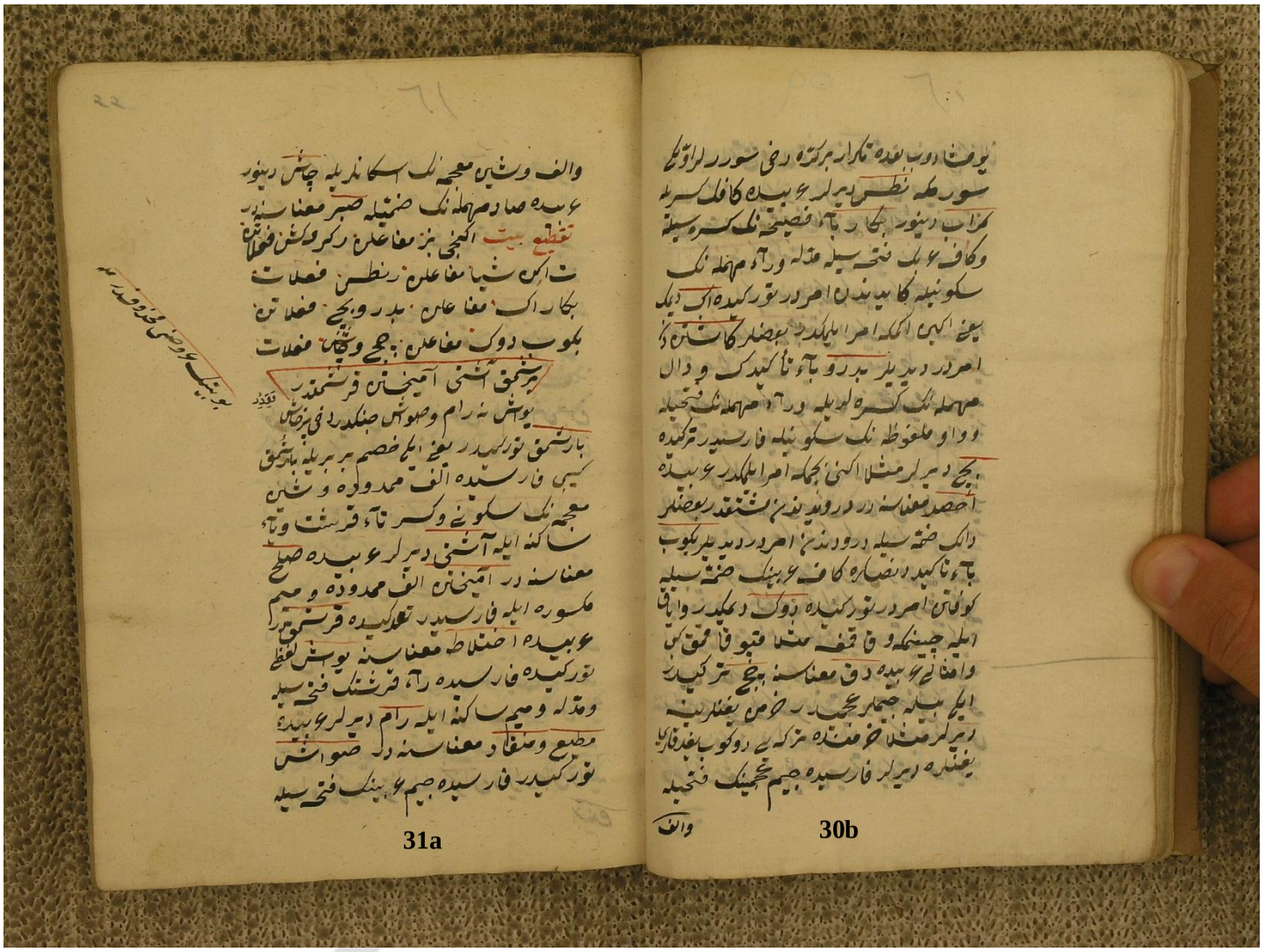
بیع معنا نه در بخر با فصیح و خا معجمه نک
کسره سیله و سکون را مهمله ایله فارسیده
بوندن دخی خا معجمه نک فتحی و کسری جائزدر
خریدندن مشتق امر حاضر در تورکیده آل
دیمکدر یعنی برشی صاتوب المغه مراد ایله دیکدر
ایلیکدر عبیده کسر یله اشتر معنا نه در سود
فارسیدر تورکیده الف محدوده و شین و صاد مهمله
کسره سیله اخی دیمکدر که راس مالدن حاصل
اولان زیاده یه دیرلر فائده معنا سنه مقابل زیادتدر
عبیده کسر راء مهمله ایله و بر نقطه له با نک
دخی آ مهمله نک اسکانر یله ربح دیرلر فائده دخی
عبیدر کالا کاف مفتوحه ایله و مد له تورکیده
قماش دیمکدر معنا نه دخی میم مفتوحه ایله فارسیده
وعبیده و تورکیده مستعمل لغات مشترکه دندر
منفعت و منفعت لذیذ لک نسنه اسباب کیبی
واو ایجنده اولان او اسبابه کیبی که متاع البیت
آو متاعی دیمکدر متاع اصلده عبیدر اقاسنه
متقدده مشهوردر و مستعملدر کالا دخی بو یله در
جمله یه اطلاق اولنور تقطیع بیت خوبدن ال فاعلاتن

مق وصا تحق فعلاتن فروخاتن مفاعلتن نخوال
فعلات دی سود اصل مفاعلتن صیه کا ل
فعلاتن نه رد مفاعلتن محو و قماشن فعلات

اکنجی هزر کو کنت اکن شیار نطس

بکار اکب بدر و بج بلوب اروپ صحیح و جاس

اکنجی تورکیدر یعنی چفتجی دیمکدر فارسیده باء
موحده نک فتحه سیله و زا منقوطه و را معجمه
منقوط نک اسکانر یله و کاف عجمک فتحه سیله
و را قرشت ایله هزر کنر دیمکدر هزر تخم معنا سنه در
کو لفظی کاف پارسی ایله ادات نسبتدر نه کلیه
لاحق اولورسه اکثر صفت معنا سن افاده ایدر
آهنکر و زرکر و کفشکر کبی هزر کو دخی بو یله در
عبیده حراث و اکار و زراع و فلاح جمله سی
بو معنایه در کشت عبیده کسر یله و شین معجمه
ایله و تا قرشت اسکانر یله فارسیدر تورکیده
اکین معنا سنه در عبیده زرع کبی شیار
ش معجمه نک کسره سیله و یا حطی نک فتحه
سیله و الف و راء مهمله ایله تورکیده نطس
دیرلر که شول تورپکلرک بره که برکره سور بلوب

یوف دوب بعده تکرار برکتره دخی سور رلراوکی
سور ملکه نظر ایرلر عربیک کاف کسره
کراب دینور بکار باء فصیحه نک کسره سیله
وکاف عربک فتحه سیله عدله ورآء مهمله نک
سکونیله کایدندن امر در تورکیده اک دیک
یعنی اکبن اکمک امر ایلکدر یوضلر کاشتن دکا
امر در دیدیلر بدرو باء تاکیدک و دال
مهمله نک کسره لریله ورآء مهمله نک فتحیله
و واو ملفوظه نک سکونیله فارسیدر ترکیده
بچ دیرلر مثلا اکنی بجمک امر ایلکدر عربیده
احصد معناسنه در دیدیلر یوضلر
دالک فتحه سیله درو دندن امر در دیدیلر یوب
باء تاکیدله نصکره کاف عربیک فتحه سیله
کوفتن امر در تورکیده دوک دیکدر واباق
ایله چیمکه و قاف فتحه ایله قپو قاپوق کبی
واقناق عربیده دق معناسنه بچ ترکیده
ایکی ایله چیمکر بجمک در خرمن یغلرینه
دیرلر مثلا خرمنده مزکه یی دوکوب یغدقدن صکره
یغلره دیرلر فارسیده جیم تحتیک فتحیله

والف

30b

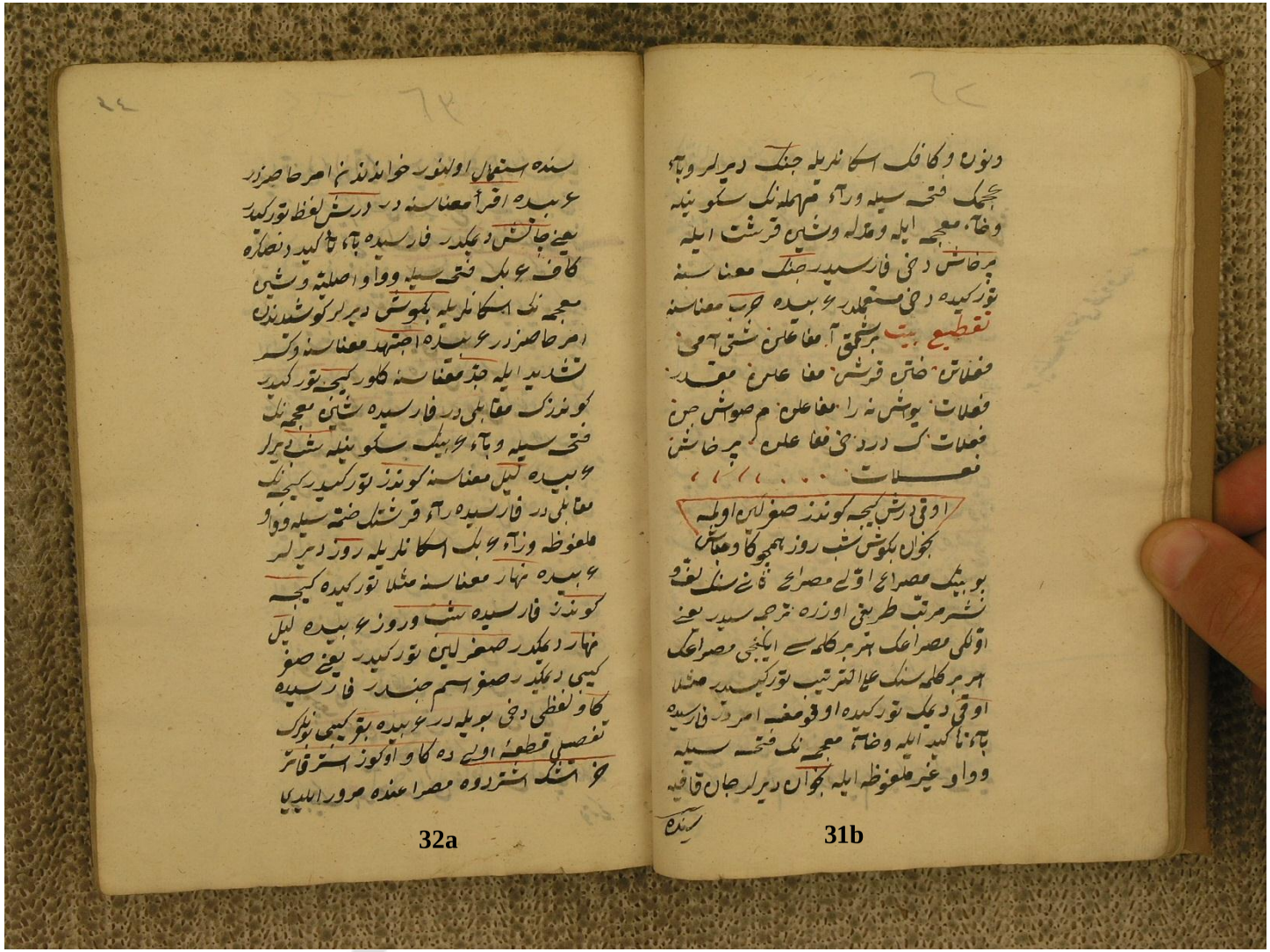
والف وشین معجمه نک اسکاندیله چاشن دینور
عربیده صادر مهمله نک ضمتیله صبر معناسنه در
تقطیع بیت الکیجی بز مفاعلن رکرد کشن فعولاتن
ت ایکن شبا مفاعلن رنطس فعلات
بکار اک مفاعلن بدرو بچ فعلاتن
بکوب دوک مفاعلن بچچ وچشا فعلات

برشنبک عروضی فخرالدین محمد

برشنبک آشنی آمیختن فرشمندر

یوشن نرام وصوشن صنکدر دخی پرخاشن
بارشنبک تورکیدر یعنی ایکی خصم بر بریله بارشنبک
کبی فارسیده الف ممدوده وشین
معجمه نک سکونی وکسر تاء فرشت وتاء
ساکنه ایله آشنی دیرلر عربیده صلح
معناسنه در آمیختن الف ممدوده وسیم
مکسوره ایله فارسیدر تعلکیده فرشمندر
عربیده اختلاط معناسنه یوشن لفظ
تورکیده فارسیده راء فرشتک فتحه سیله
ومدله وسیم ساکنه ایله رام دیرلر عربیده
مطیع وسنقاد معناسنه در صوشن
تورکیدر فارسیده جیم عربیک فتحه سیله

31a

دنون و کاف اسکاندیله جنگ دیرلر و باء
عجمک فتحه سیله ورآء مهمله نک سکونیله
وخاء معجمه ایله وعدله وشین قرشت ایله
پرخاش دیمکدر جنگ معناسنه
تورکیده دخی مستعملدر عربیده حرب معناسنه

تقطیع بیت پرشکق آ مفاعلن شتی آ مفاعلن
فعلات خاتن قرشن مفاعلن مقدر
فعلات یوشنه را مفاعلن م صوشن جن
فعلات ک دردی فعاعلن پرخاشن
فعلات ،،،،،،،،

او قی درشن کیجه کوندز صفرلین اوله
بخوان بکوش شب روز همچو کاد معاش

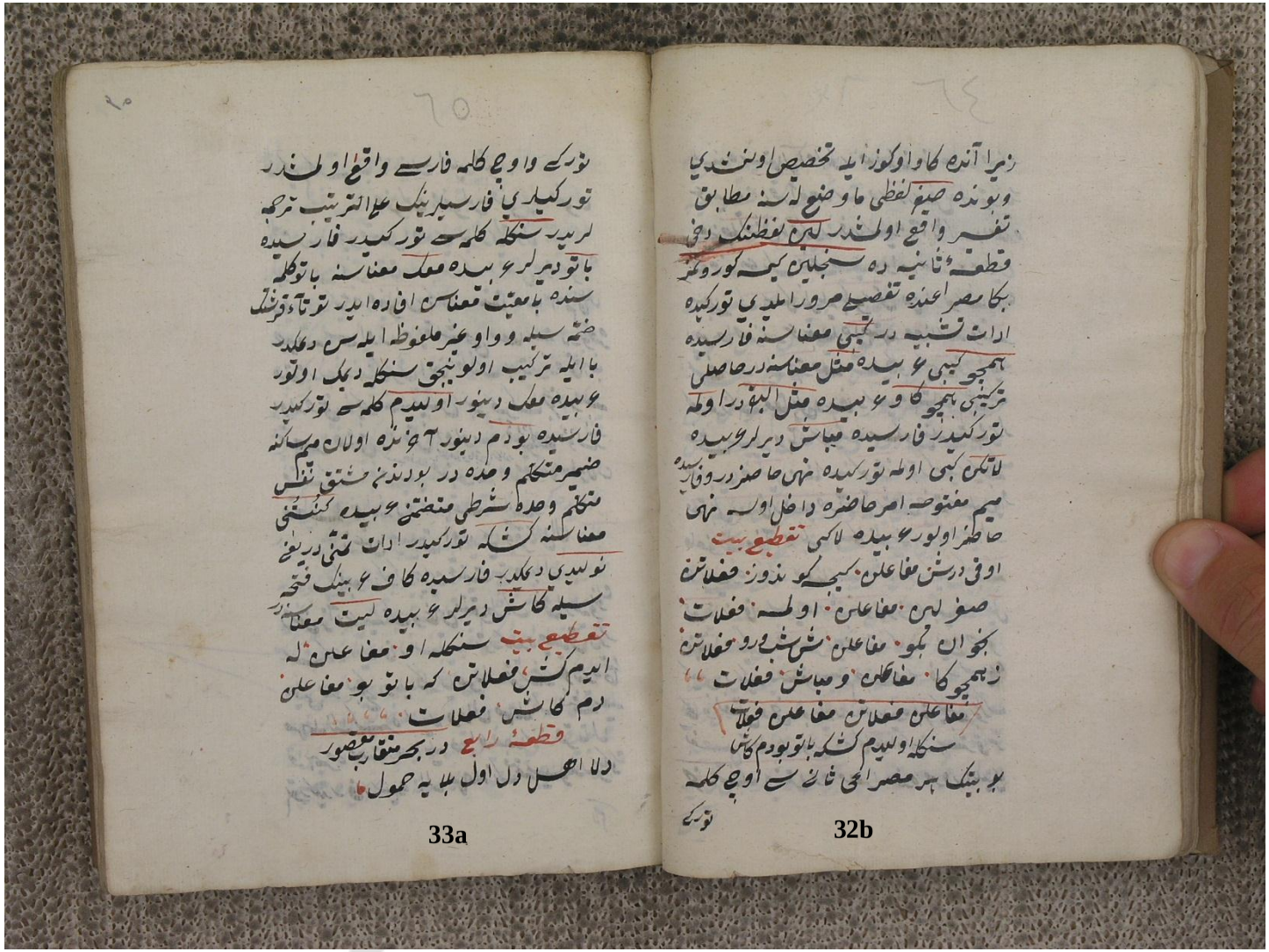
بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانی سنک لغتده
شرمرتب طریقی اوزره ترجمه سیدر یعنی
اوقلی مصراعک هربرکلمه سی ایکنجی مصراعک
هربرکلمه سنک عکس الترتیب تورکیدر مثلا
او قی دیمک تورکیده او قومغه امر در فارسیده
باء تاکید ایله وخاء معجمه نک فتحه سیله
وواو غیر ملفوظه ایله بخوان دیرلر جان قافیه

سیندی

31b

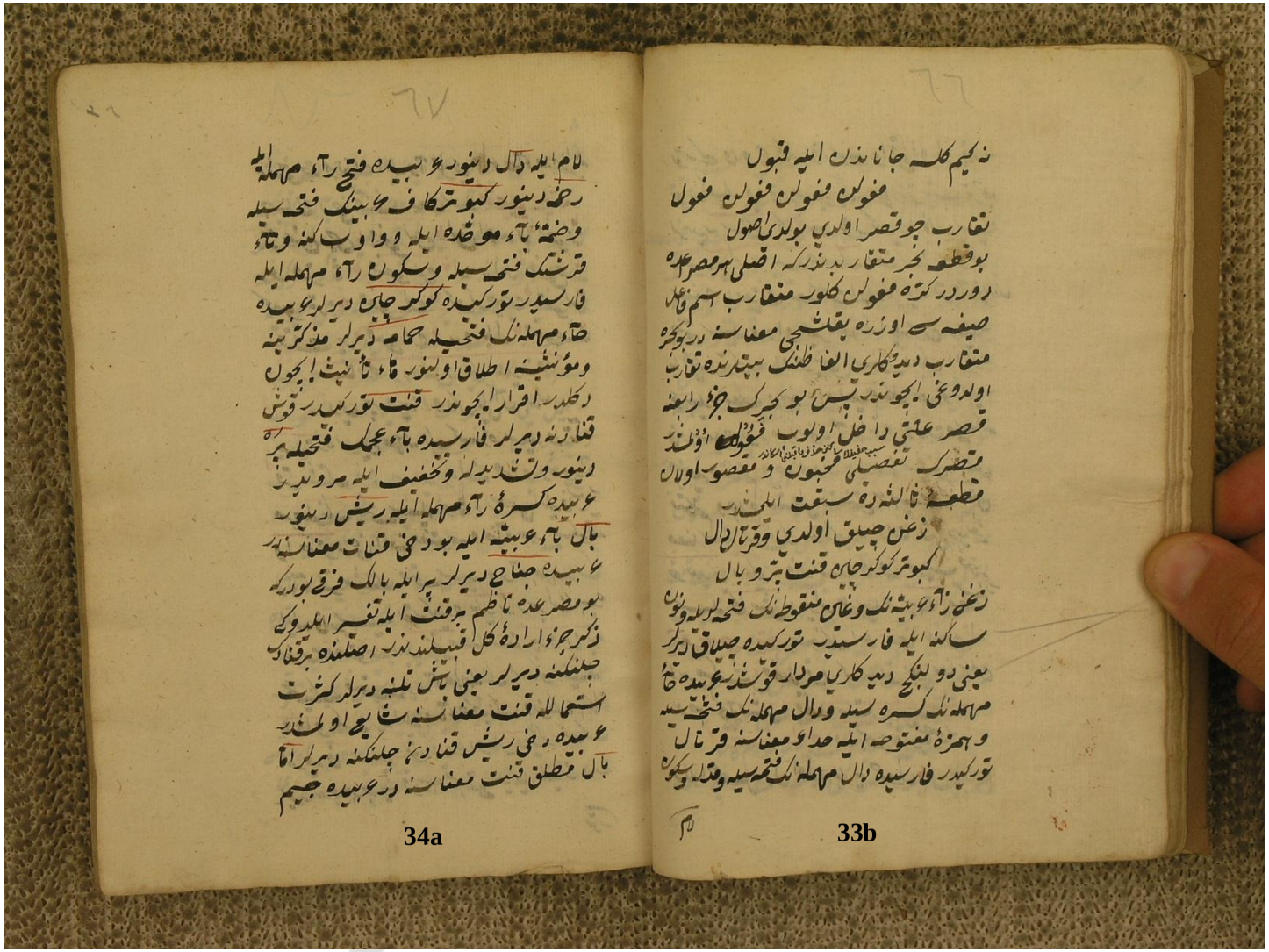
سنده استعمال اولندی خواندن امر حاضر در
عربیده اقرأ معناسنه در درشن لفظ تورکیده
یعنی جانشن دیمکدر فارسیده باء تاکید دنصکره
کاف عربک فتحه سیله وواو اصلیه وشین
معجمه نک اسکاندیله بکوشن دیرلر کوشیدن
امر حاضر در عربیده اجتهد معناسنه وکسر
تشدید ایله جد معناسنه کلور کیجه تورکیده
کوندز مقابلی در فارسیده شین معجمه نک
فتحه سیله وباء عربیک سکونیله شب دیرلر
عربیده لیل معناسنه کوندز تورکیده کیجه نک
مقابلی در فارسیده روز آء قرشنک ضمه سیله وواو
ملفوظه وزآء عربک اسکاندیله روز دیرلر
عربیده نهار معناسنه مثلا تورکیده کیجه
کوندز فارسیده شب وروز عربیده لیل
نهار دیمکدر صفرلین تورکیده یعنی صفر
کیمی دیمکدر صفر اسم جنسدر فارسیده
کاو لفظی دخی بویله در عربیده بقر کیمی تورکده
تفصیل قطعه اولسه ده کاو اوکوز استر قاتر
خر اشک استردوه مصراعنده مرور ایلدیکا

32a

زیرا آنده کاواوکوزایه تخصیص اونشدیا
وبوزده صیغه لفظی ماوضع له سنه مطابق
تفسیر واقع اولشدر لکن لفظنک دخی
قطعه ثانیه ده سنجلین کیه کورو کمر
بکا مصراعنده تفصیل مرور ایلدیی تورکیده
ادات تشبیه در بعضی معناسنه فارسیده
همچو کبی عربیده مثل معناسنه در حاصل
ترکیبی همچو کاو عربیده مثل البقر در اوله
تورکیدر فارسیده چباش دیرلر عربیده
لاتکن کبی اوله تورکیده نهی حاضر در وفارسیده
میم مفتوحه امر حاضره داخل اوله نهی
حاضر اولور عربیده لاکبی تقطیع بیت
اوقی درسش مفاعلن کیجه کو ندوز فعلاتن
صوغ لمن مفاعلن اولمه فعلات
بخوان بکو مفاعلن شش شب ورو فعلاتن
زهمچو کا مفاعلن و چباش فعلات
مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات
سنکله اولیدم کشکه باتو بودم کاش
بو بیتک هر مصراعی ثانی سی اوچ کلمه

تورکی واوچ کلمه فارسی واقع اولشدر
تورکیدیی فارسیدینک علی الترتیب ترجمه
لریدر سنکله کلمه سی تورکیدر فارسیده
باتو دیرلر عربیده معک معناسنه باتوکله
سنده باعتبار معناسن افاده ایدر تو تاء فوقانیه
ضمه سیله وواو غیر ملفوظه ایله سن دمکدر
باایله ترکیب اولونجق سنکله دمک اولور
عربیده معک دینور اولیدم کلمه سی تورکیدر
فارسیده بودم دینور تحانده اولان میم ساکنه
ضمیر متکلم وحده در بودنمق مشتق نفس
متکلم وحده شرطی متضمن عربیده کنتنی
معناسنه کشکه تورکیدر ادات تمنی در یعنی
تولیدیی دمکدر فارسیده کاف عربینک فتحه
سیله کاشکی دیرلر عربیده لیت معناسنه در
تقطیع بیت سنکله او معاعلن له
ایدم کش فعلاتن که باتو بو معاعلن
دم کاش فعلات
قطعه رابع در بحر متقارب مقصور
دلا اهل دل اول بلایه حمول

نه کیم کله جانا ندن ایله قبول

مفعولن مفعولن مفعولن مفعول

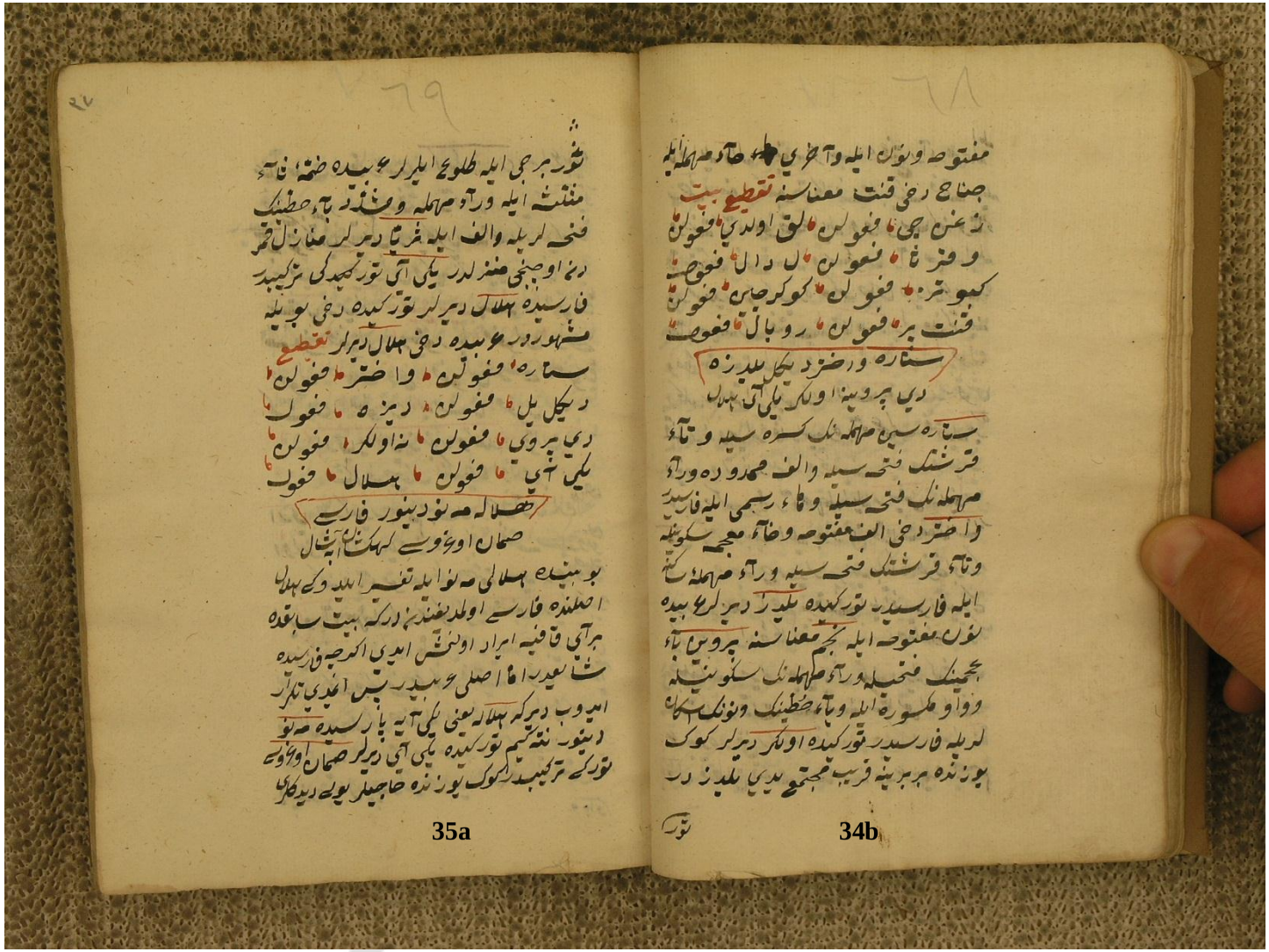
تقارب چو قصر اولدی بولدی اصول

بو قطعه بحر متقارب بدندر که اصلی هر مصرعده
دوردر کرته مفعولن کلور متقارب اسم فاعل
صیغه سی اوزره یقلشمجی معناسنه در بوبحره
متقارب دیدکلری الفاظ نک بیتدرنده تقارب
اولدوغی ایچوندر پس هر بحرک جزء رابعه
قصر علتی داخل اولوب فعولن اولندر
فعول تقصیلی مخبون و مقصور اولان
قطعه ثالثه ده سبعت ایلیندر

زغن چیق اولدی وقرنال دال
کبوتر کوکرچین قنت پر و بال

زغن زاء عربیه نک وغان منقوط نک فتحه لریله وزن
ساکنه ایله فارسیدر تورکیده چیلاق دیرلر
یعنی دو لنکچ دیه کاریا مردار قوشدر عربیده غاء
مهمله نک کسره سیله ودال مهمله نک فتحه سیله
وهمزهٔ مفتوحه ایله حداو معناسنه قرنال
تورکیدر فارسیده دال مهمله نک فتحه سیله وقدله وسکون

لام ایله دال دینور عربیده فتح راء مهمله ایله
رخمه دینور کبوتر کاف عربینک فتحه سیله
وضمه تاء موحده ایله و واو ساکنه وتاء
قرشنک فتحه سیله وسکون راء مهمله ایله
فارسیدر تورکیده کوکرچین دیرلر عربیده
حاء مهمله نک فتحیله حمامه دیرلر مذکر بینه
ومؤنثینه اطلاق اولنور قاء تاء نبث ایچون
دکلدر اقرار ایچوندر قنت تورکیدر قوش
قناری دیرلر فارسیده باء عجمک فتحیله پره
دینور وتشدیدله وتخفیف ایله مروید در
عربیده کسرهٔ راء مهمله ایله ریش دینور
بال باء عربیه ایله بودخی قنات معناسنه در
عربیده جناح دیرلر پر ایله بالک فرقی بودر که
بو مصرعده ناظم هر قنت ایله تعبیر ایلدوکی
ذکر جزء ارادهٔ کل قبیلندندر اصلنده هر قناد
چیلنکنه دیرلر یعنی باش تنه دیرلر کثرت
استعمالله قنت معناسنه شایع اولمشدر
عربیده دخی ریش قناد دخی چیلنکنه دیرلر اما
بال مطلق قنت معناسنه در عربیده جیم

34b

مفتوحه و نون ایله و آخری ها حاء مهمله ایله
جناح دخی قنت معناسنه تقطیع بیت
زغن چی فعولن لق اولدی فعولن
و فرغا فعولن ال دال فعولن
کبوتر فعولن کوکرجاین فعولن
قنت پر فعولن رو بال فعولن

ستاره و اختر دیکل یلدیزه
دیی پروینه اولکر یلکی آی هلال

ستاره سین مهمله نک کسره سیله و تاء
قرشتک فتحه سیله والف مهموزه وراء
مهمله نک فتحه سیله و تاء رسمی ایله فارسیده
و اختر دخی الف مفتوحه و خاء معجمه سکونیله
و تاء قرشتک فتحه سیله وراء مهمله سکونیله
ایله فارسیده تورکیده یلدیز دیرلر عبیده
نون مفتوحه ایله نجم معناسنه پروین یاء
تحتیه فتحیله وراء مهمله نک سکونیله
و واو مکسوره ایله و یاء تحتیه و نون ایله کان
لریله فارسیده تورکیده اولکر دیرلر کوک
یوزنده بر برینه قریب متحمع یدی یلدیز در

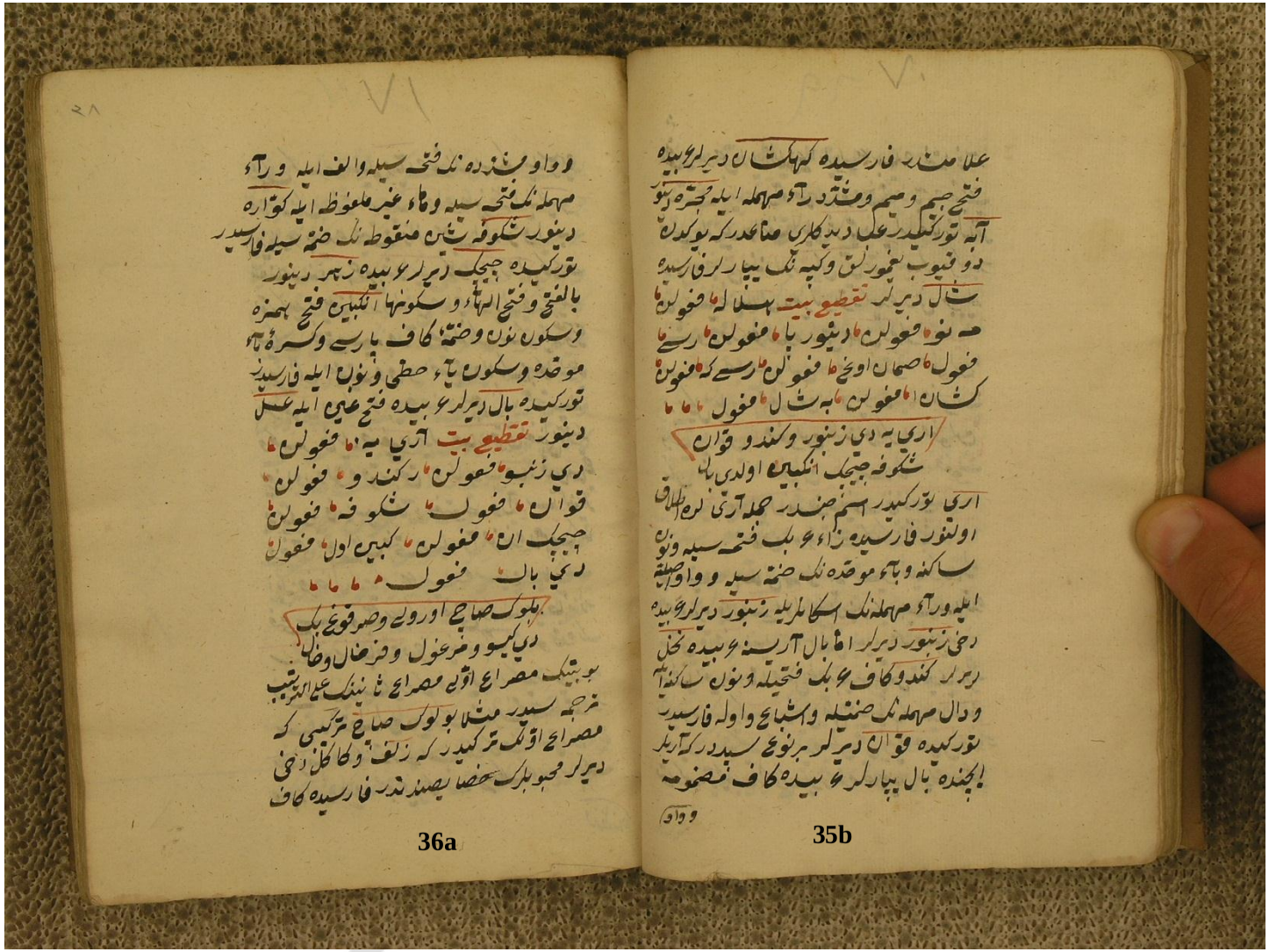
تورکی

35a

تورکیده بر جی ایله طلوع ایلرلر عبیده ضمه فاء
مثلثه ایله ورآء مهمله و شین معجمه یاء تحتیه
فتحه لریله والف ایله منزل قمر
دیو اوچنجی منزلدر یلکی آی تورکیدکی مزکیدر
فارسیده هلال دیرلر تورکیده دخی بویله
مشهوردر عبیده دخی هلال دیرلر تقطیع
ستاره فعولن و اختر فعولن
دیکل یل فعولن دیزه فعول
دیی پروی فعولن نه اولکر فعولن
یلکی آی فعولن هلال فعول

هلاله نو دینور فارسی
صمان اوغوسی کهک آیشال

بو بیت هلالی مه نو ایله تفسیر ایدوکی بهلال
اصلنده فارسی اولدیغندن ترکه بیت ساقده
هر آیی قافیه ایراد اولنمش امدی اگرچه فارسیده
شاعیدر اما اصلی عبیدر پس امدی تکرار
ایدوب دیرکه هلاله یعنی یلکی آیه پارسیده مه نو
دینور نته کیم تورکیده یلکی آیی دیرلر صمان اوغوسی
تورکی ترکیبدر کوک یوزنده حاجیلر یولی دیدکاری

علامت در فارسیده کهکشان زیر لرعبیده
فتح جیم و میم و مشدد رآء مهمله ایله جمره زنبور
آبه تورکیلر رعل دیدکلری صناعدر که بویله در
دو قنیوب یعنی ورلق و کپه تک بیپار لرفارسیده
شال زیر لر تقطیع بیت بهلاله ما فعولن ما
مه نو ما فعولن ما دینبور پا ما فعولن ما رسی ما
فعول ما صمان اوخ ما فعولن ما رسی که ما فعولن ما
کشان ا ما فعولن ما به ش ل ما فعول ما ما ما

اری یه دی زنبور وکندو قوان
شکوفه چیچک انگبین اولدی بال

اری تورکیدر هم ضمدر جمله آری لرن اطلاق
اولنور فارسیده زاء عربک فتحه سیله ونون
ساکنه وباء موحده تک ضمه سیله و واو وصله
ایله ورآء مهمله تک اسکانله زنبور زیر لرعبیده
دخی زنبور زیر لر اما بال آرسنه عبیده نحل
زیر لر کندو کاف عربک فتحیله ونون ساکنه ایله
ودال مهمله تک ضمیله واشباع واوله فارسیده
تورکیده قوان زیر لر برنوع سیدر که آریلر
ایچنده بال بپار لرعبیده کاف مضمومه

وواو

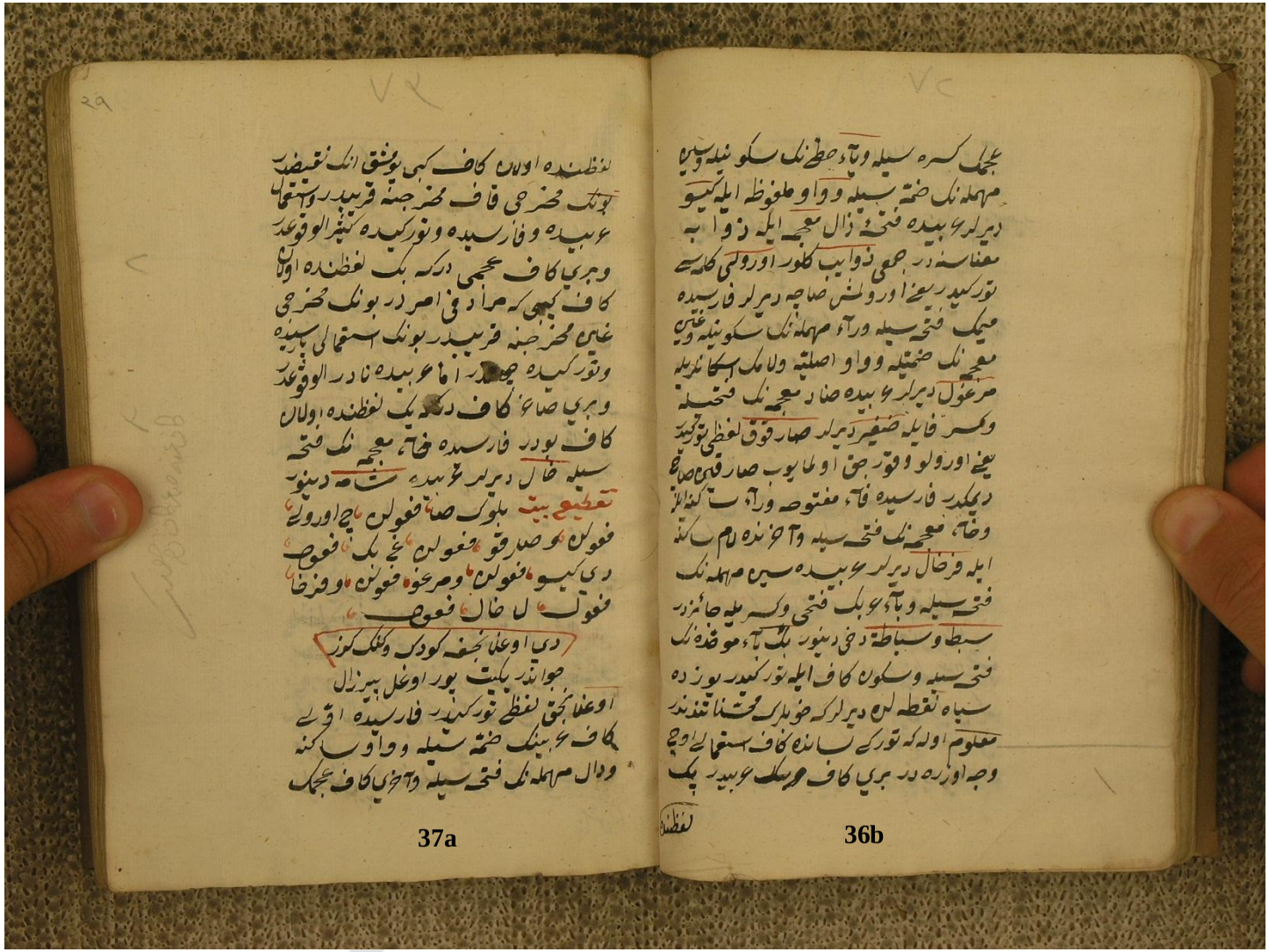
35b

وواو مشدده تک فتحه سیله والف ایله ورآء
مهمله تک فتحه سیله وهاء غیر ملفوظه ایله کواره
دینور شکوفه شین منقوطه تک ضمه سیله فارسیده
تورکیده چیچک زیر لرعبیده زبهر دینور
بالفتح وفتح الهاء وسکونها انگبین فتح همزه
وسکون نون وضمه کاف پارسی وکسره تاء
موحده وسکون یاء حطی ونون ایله فارسیده
تورکیده بال زیر لرعبیده فتح عین ایله عسل
دینور تقطیع بیت آری یه ما فعولن ما
دی زنبو فعولن ما رکندو فعولن
قوان ما فعول ما شکو فه ما فعولن ما
چیچک ان ما فعولن ما کبین اول ما فعولن
دی بال ما فعول ما ما ما

بلوک صاچ اورولی وصرقوغ بک
دی کیسو ومرغول وخرخال وخال

بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانینک عکس الترتیب
مرجمه سیدر مثلا بولوک صاچ مرکبی که
مصراع اولنک ترکیدر که زلف وکاکل دخی
دیر لر محو بلرک خصایصندندر فارسیده کاف

36a

36b

عجمک کسره سیله و یاء حطی نک سکونیله و سین
مهمله نک ضمه سیله و واو ملفوظه ایله کیسو
دیرلر عربیده فتحه ذال معجمه ایله ذواب
معناسنه در جمعی ذوایب کلور اورولی کاسه
تورکیده یعنی اورولش صاچه دیرلر فارسیده
میک فتحه سیله و راء مهمله نک سکونیله و غین
معجمه نک ضمتیله و واو اصلیه ولامک اسکانیله
مرغول دیرلر عربیده ضاد معجمه نک فتحه
و کسره خایله صفیر دیرلر صاد فوقانی لفظی تورکیده
یعنی اورولو و قوتر جق اولمایوب صاریلمش صاچ
دیمکدر فارسیده فاء مفتوحه و راء ساکنه
و خاء معجمه نک فتحه سیله و آخرنده لام ساکنه
ایله فرخال دیرلر عربیده سین مهمله نک
فتحه سیله و باء موحده نک فتحی و کسره سیله جائز در
سبط و سباطه دخی دینور بک آء موحده نک
فتحه سیله و سکون کاف ایله تورکیده بوزده
سیاه نقطه لر دیرلر که خوبلرک محتاج اولمدقلری
معلوم اولمه که تورکی ساندہ کاف استعمالی اوچ
وجه اوزره در بری کاف عربیک عربیده یک

لفظنده

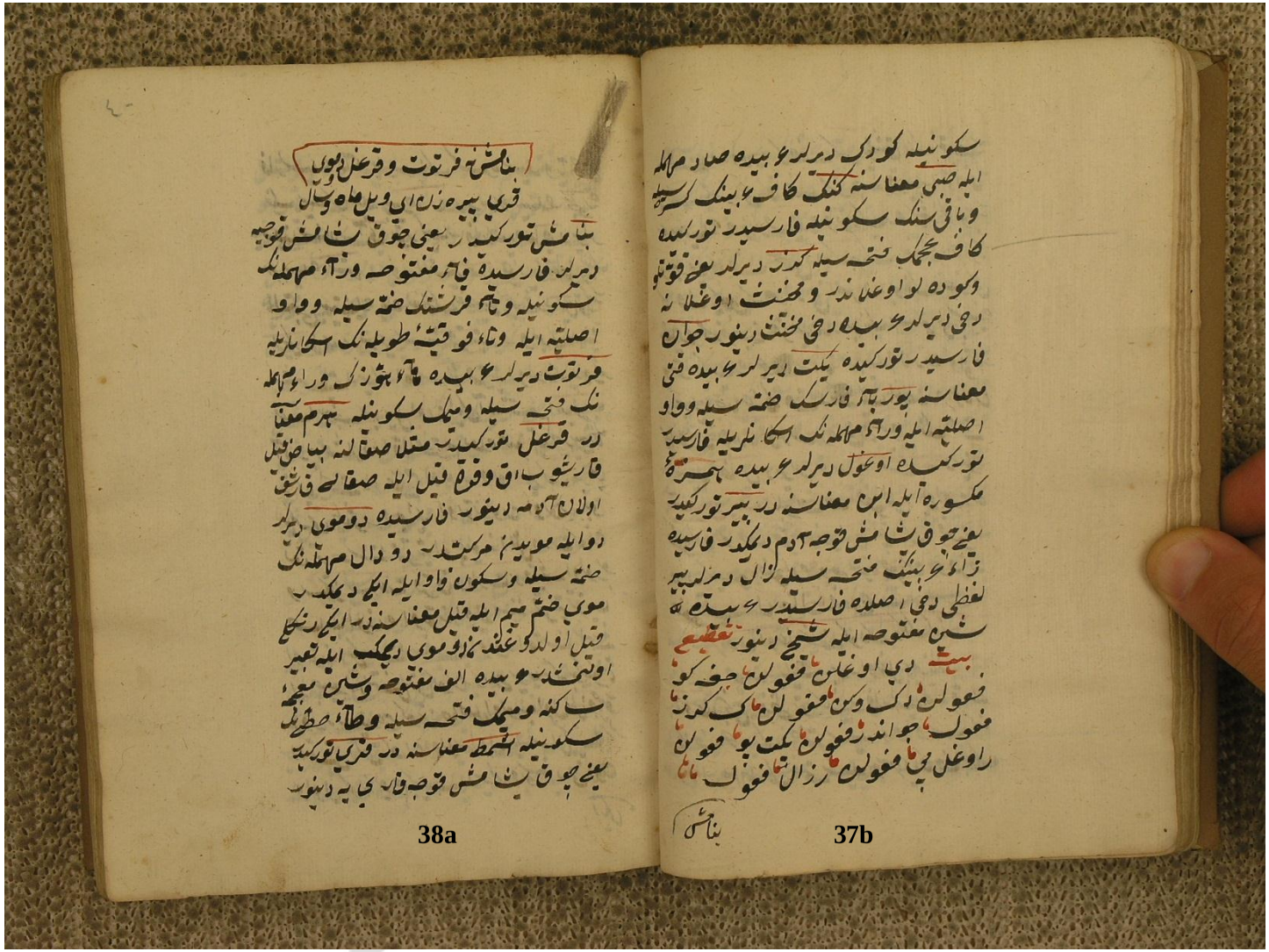
37a

لفظنده اولان کاف کبی یوشق انک نقیضدر
یونک مخرجی قاف مخرجنه قریبدر و استعمالی
عربیده و فارسیده و تورکیده کثیر الوقوعدر
و بری کاف عجمی در که یک لفظنده اولان
کاف کبی که مرادفی امر در یونک مخرجی
غین مخرجنه قریبدر یونک استعمالی پارسیده
و تورکیده چوقدر اما عربیده نادر الوقوعدر
و بری صاغ کاف دیدکلری لفظنده اولان
کاف بودر فارسیده خاء معجمه نک فتحه
سیله خال دیرلر عربیده شامه دینور

تقطیع بیت بلوک صا فعولن چ اورولو
فعولن مو صاریقو فعولن تخ یک فعوص
دی کیسو فعولن و مرغو فعولن او فرخا
فعولن ل خال فعوص

دی او غلانجغه کودک و کلک کوز
جوانلر یکیت پور اوغل پیر زال

اوغلانجق لفظی تورکیدر فارسیده اق لر
کاف عربینک ضمه سیله و واو ساکنه
و دال مهمله نک فتحه سیله و آخرنده کاف عجمک

سکونیله کوزک دیرلرغ بیده صاد مهمله
ایله صبی معناسنه کنک کاف عجمیک سرسیله
وباقی سنک سکونیله فارسیده تورکیده
کاف عجمک فتحه سیله کدز دیرلر یعنی قوتلو
وکوده لو اوغلاندر و مخنث اوغلانه
دخی دیرلرغ بیده دخی مخنث دینور جوان
فارسیده تورکیده یکیت دیرلرغ بیده فتی
معناسنه پور باء فارسک ضمه سیله واو
اصلیله ایله ورا مهمله نک اسکانزیله فارسیده
تورکیده اوغول دیرلرغ بیده بحره
مکسوره ایله ابن معناسنه در پیر تورکیده
یعنی چوق ایشمش قوجه آدم دیمکدر فارسیده
زاء عجمیک فتحه سیله زال دیرلر پیر
لفظی دخی اصلده فارسیدر غ بیده نه
شین معتوحه ایله شیخ دینور تعلیم

بیت

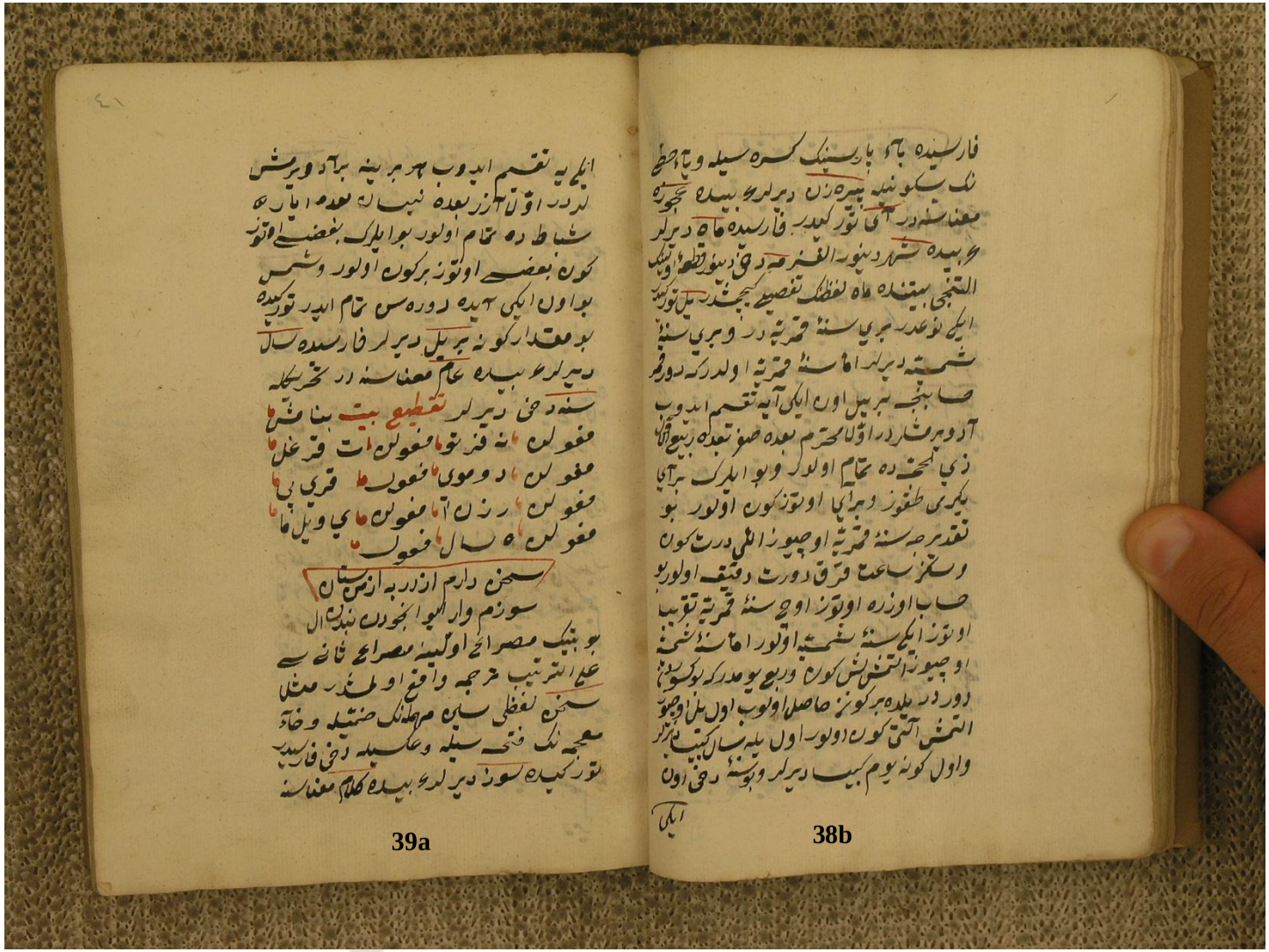
دی اوغلن مفعولن جغه کو فعولن
دکوکن مفعولن اک کدز مفعول
جواندر مفعولن یکیت پور مفعولن
راوغل دخی مفعولن زال مفعول

37b

بناءش فرتوت وقرغل دیمکدر

قری پیره زن ای ویل ماه وسال

بناءش تورکیده یعنی چوق ایشمش قوجه
دیرلر فارسیده فاء معتوحه ورا مهمله نک
سکونیله وتاء فرشتک ضمه سیله واو
اصلیله ایله وتاء فوقیه طویله نک اسکانزیله
فرتوت دیرلرغ بیده قاء پوزک ورا مهمله
نک فتحه سیله ومیک سکونیله هرم معنا
در قرغل تورکیده مقلا صقالنه بیاض قیل
قاریشوب اق وقره قیل ایله صقالی قاریشق
اولان آدمه دینور فارسیده دوموی دیرلر
واوایله موی دیمکدر دو دال مهمله نک
ضمه سیله وسکون واو ایله ایکی دیمکدر
موی ضمه میم ایله قیل معناسنه در ایکی رنگلی
قیل اولدیغندن اوموی دیمکدر ایله تعبیر
اولنمشدر غ بیده الف معتوحه وشین معجمه
ساکنه ومیک فتحه سیله وطاء مهمله نک
سکونیله اشمط معناسنه در قری تورکیده
یعنی چوق ایشمش قوجه قاری یه دینور

فارسیده باء بار سینک کسره سیله و یاء حطی
نک سکونیله پیره زن دیرلرکه بیده گجوزه
معناسنه در آخی تور کیدر فارسیده ماه دیرلر
عربیده شهر دینور الفرحه دخی دینور قطعا اونیک
التنجی بیتنده ماه لفظنک تفصیلی گیچمشدر بیل تورکیده
ایکی نوعدر بری سنه قمریه در و بری سنه
شمسیه دیرلر اما سنه قمریه اولدرکه دور قمر
صابنجه بر بیل اون ایکی آیه تقسیم ایدوب
آدوبرمشلردر اوّل محرم بعده صفر بعده ربیع اوّل
ذی الحجه ده تمام اولور و بو ایلرک هر آیی
یکری طقوز و بعضی اوتوز گون اولور بو
نقدیرجه سنه قمریه اوچیوز التمش درت گون
و ساعتلرک فرق دورت دقیقه اولور بو
حسابله اوزره اوتوز اوچ سنه قمریه تقریبا
اوتوز ایکی سنه شمسیه اولور اما سنه شمسیه
اوچیوز التمش بش گون و ربع یوم در که بو سوسبب
دور دیلده بر گون حاصل اولوب اون بش اوچیوز
التمش آتی گون اولور اون بله سال کبیسه دیرلر
واول گونه یوم کبیسه دیرلر و بو سنه دخی اون

ایکی

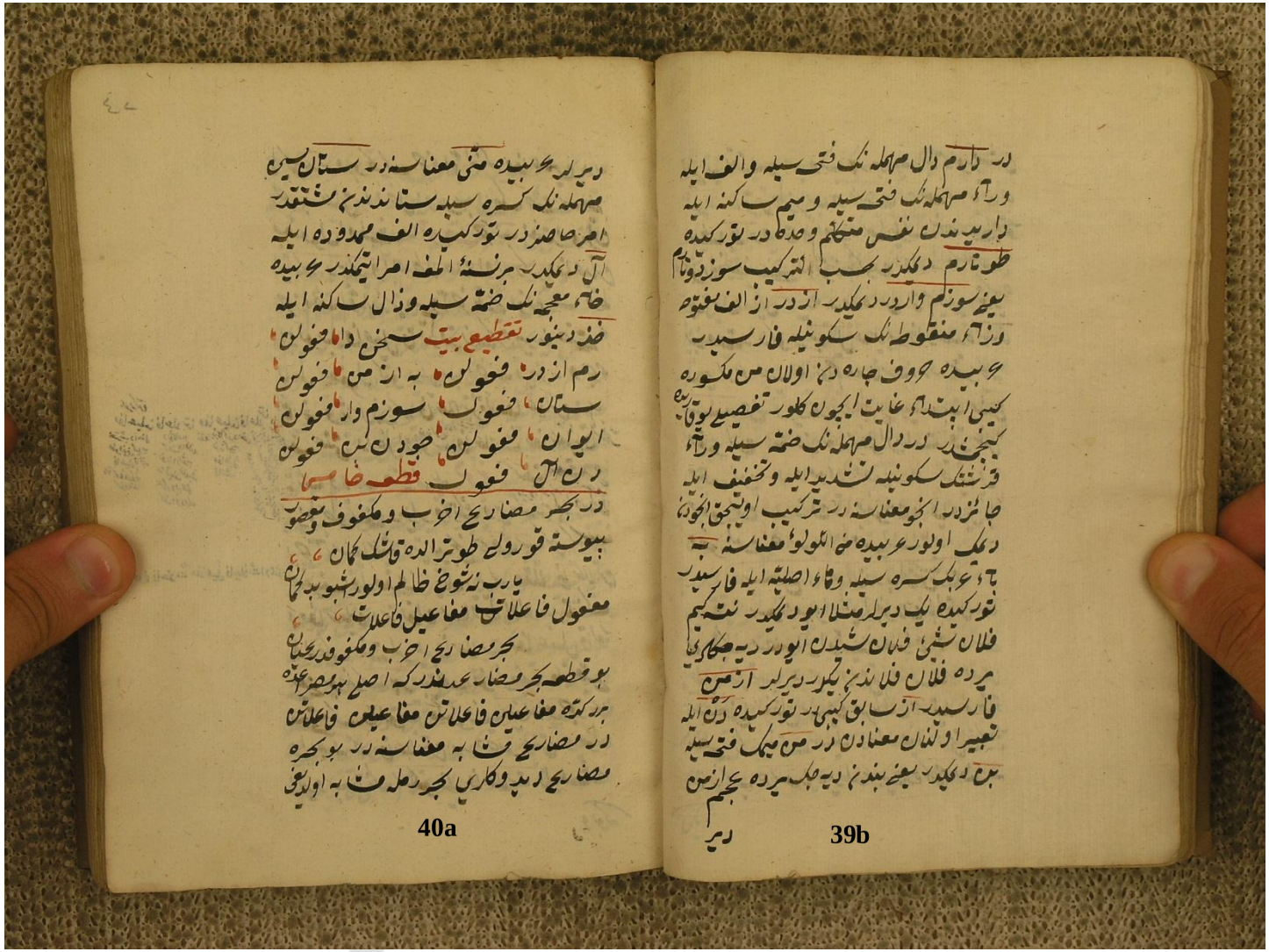
38b

ایکی یه تقسیم ایدوب هر بر یینه برآده ویرمشلر
لردر اوّل آدرز بعده نیسان بعده ایار بعده
شباط بعده تمام اولور بو ایلرک بعضی اوتوز
گون بعضی اوتوز بر گون اولور و شمس
بو اون ایکی آیده دوره سن تمام ایدر تورکیده
بو مقدار گونه بر بیل دیرلر فارسیده سال
دیرلر عربیده عام معناسنه در تخریکله
سنه دخی دیرلر تقطیع بیت بنا شد ما
مفعولن ، نه فر تو ما مفعولن ، ات قر غل ما
مفعولن ، د و موی ما مفعولن ، ط قری پی ما
مفعولن ، ر زن آ ما مفعولن ، ما ی ویل ما
مفعولن ، ه سال ما مفعول ،

سخن دارم از زر به از من سنان
سوزم وار الیوا نخوردن نیذ ان سال

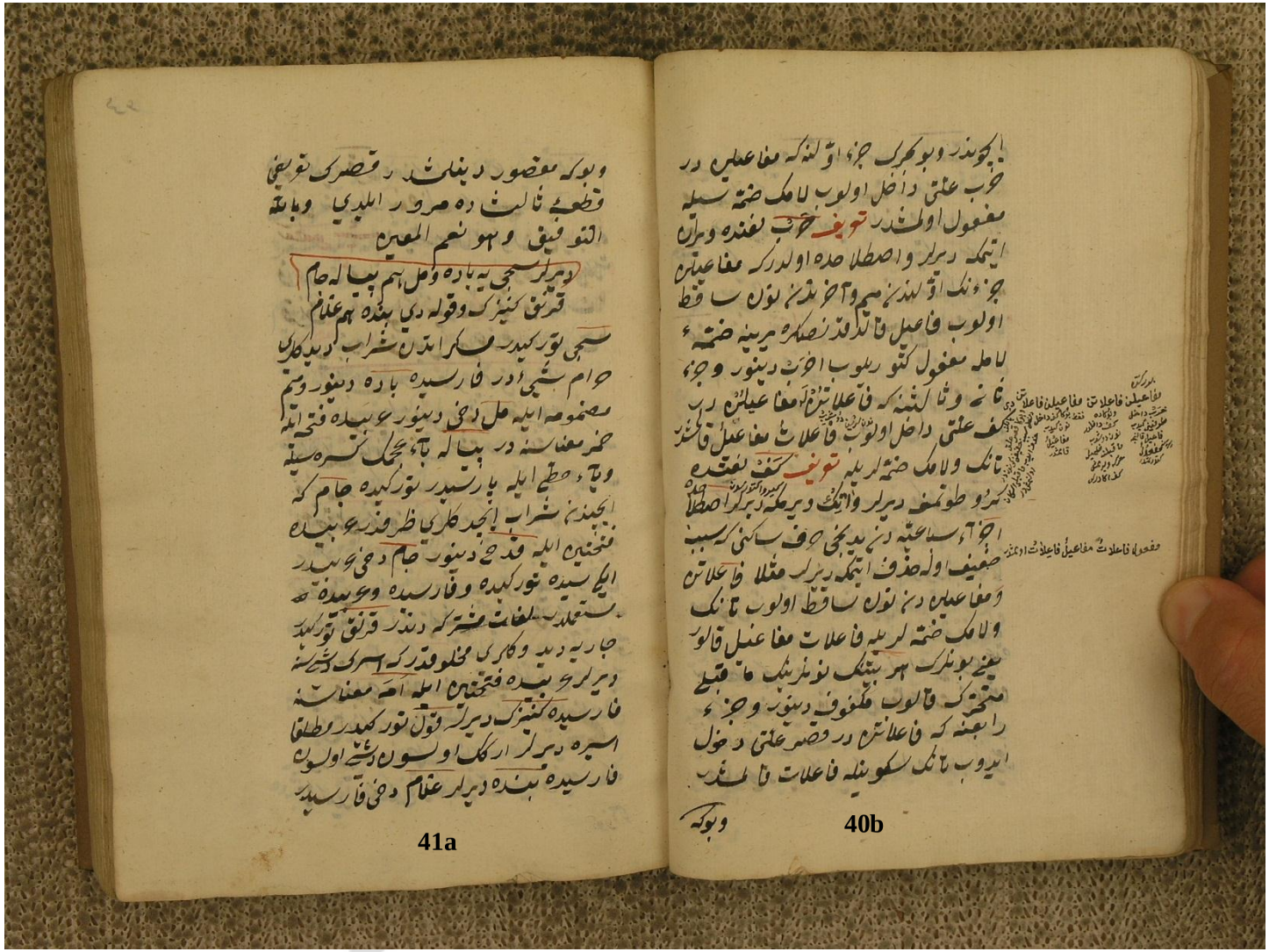
بو بیتک مصراعی اولیسه مصراع ثانی سی
علی الترتیب ترجمه واقع اولمشدر مثلا
سخن لفظی سین مرطانک ضمتیله و خاء
معجمه نک فتحه سیله و عاصیده دخی فارسیده
تور کیده سوز دیرلرکه بیده کلام معناسنه

39a

در دارم دال مهمله نک فتحی سیله والف ایله
ورآء مهمله نک فتحی سیله و میم ساکنه ایله
دارید یندن نفس متکلم وحده در تورکیده
طوتارم دیمکدر بحسب الترکیب سوزدوتارم
یعنی سوزم وارد دیمکدر از در از الف مفتوح
ورآء منقوط نک سکونیله فارسیدر
عربیده حروف جاره دن اولان من مکسوره
کبی ابتدا غایت ایچون کلور تفصیلی یوقاریده
کیبجک در دال مهمله نک ضمه سیله ورآء
قرشنک سکونیله تشدیدایله وتخفیف ایله
جائزدر انجو معناسنه در ترکیب اولنجق انجودن
دیمک اولور عربیده من اللولو معناسنه به
باء عربک کسره سیله وفاء اصلیه ایله فارسیدر
تورکیده یک دیرلر مثلا ایودیمکدر نته کیم
فلان شئی فلان شیدن ایودر دیه جکاری
پرده فلان فلاندن یکدر دیرلر ازمن
فارسیدر ازسابق کبی تورکیده دن ایله
تعبیر اولنان معنادن در من یمک فتحی سیله
بن دیمکدر یعنی بندن دیه جک پرده بحکم

دیرلر عربیده متی معناسنه در ستان سین
مهمله نک کسره سیله ستاندن مشتقدر
امر حاضر در تورکیده الف ممدوده ایله
آل دیمکدر برنسنه الف امر ایتمکدر عربیده
خاء معجمه نک ضمه سیله وذال ساکنه ایله
خذ دینور تقطیع بیت سخن دا فعولن
رم از در فعولن به از من فعولن
ستان فعولن سوزم وار فعولن
ایوان فعولن جودن سن فعولن
زن آل فعولن قطعه خامسه
در بحر مضارع اخرب ومکفوف ومقصور
پیوسته قورولر طوتر الده قاشک کمان
یارب نه شوخ ظالم اولور شیوه کمان
مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلات
بحر مضارع اخرب ومکفوف در عیان
بو قطعه بحر مضارع در که اصلی هر مصرعی
بر کره مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن
در مضارع شا به معناسنه در بو بحره
مضارع دیدوکاری بحر رمل شا به اولدیغی

ایچوندر وبو محرک جزء اوّلنه که مفاعلین در
خوب علتی داخل اولوب لامک ضمّه سیله
مفعول اولمشدر توضیح خوب نفسنده ویرلن
ایتمک دیرلر واصطلاحده اولدرکه مفاعیلن
جزءنک اوّلندن میم وآخرندن نون ساقط
اولوب فاعیل قالدقدن صکره دیرلر ضمّه
لامله مفعول کتوریلوب اخرب دینور وجزء
ثانیه وثالثنه که فاعلاتن مفاعیلن در
خوب علتی داخل اولوب فاعلات مفاعیل قالمشدر
تانک ولامک ضمّه لریله توضیح کف نفسنده
کتوروب طونمق دیرلر واتیک دیرمکله دیرلر اصطلاحده
اجزای سداعیه دن بعضی حرف ساکنی کسبب
ضعیف اولمقدن ایتمک دیرلر مثلا فاعلاتن
ومفاعیلن دن نون ساقط اولوب تانک
ولامک ضمّه لریله فاعلات مفاعیل قالور
یعنی بونلرک هر بیتنک نونلری ساقط
متحرک قالوب مکفوف دینور وجزء
رابعه که فاعلاتن در قصر علتی دخول
ایدوب تانک سکونیله فاعلات قالمشدر

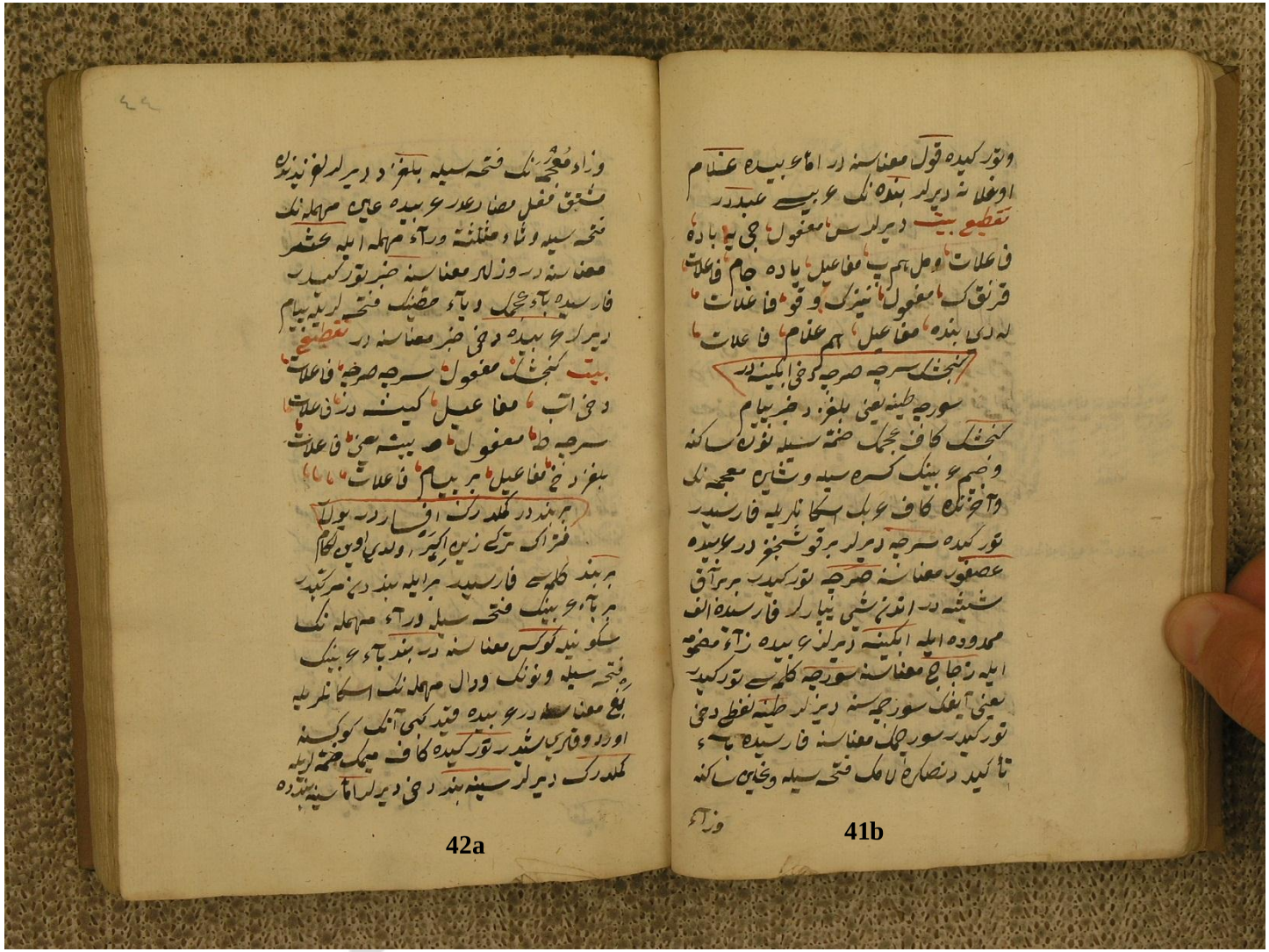
وبوکه

40b

وبوکه مقصور دینلشدر قصرک توضیحی
قطعه ثالثه ده مرقومدر البدایه وبالله
التوفیق وهو نعم المعین

دیرلر سمجی یه باده وصل ایچم پیاله جام
قدرق کنیزک وقوله دیر بنده هم غلام
سمجی تورکیده شراب اچمکدن دیدکاری
حرام شیی اکثر فارسیده باده دینور ومیم
مضمومه ایله مل دخی دینور عربیده فتحه ایله
خمر مفاسنه در پیاله پاء عجمک کسره سیله
وپاء وحطی ایله پارسیدر تورکیده جام که
ایچندن شراب ایچدکاری ظرفدر عربیده
فتحتین ایله قدح دینور جام دخی عربیدر
ایکیسیده تورکیده وفارسیده وعربیده مستعمل
لغات مشترکه دندر قدرق تورکیده
جاریه دیدکاری مخلوقدر کسرک کسرسنه
دیرلر بنده فتحتین ایله امه مفاسنه
فارسیده کنیزک دیرلر قول تورکیده وطلقا
اسیره دیرلر ارکک اولسون دیشی اولسون
فارسیده بنده دیرلر غلام دخی فارسیدر

41a

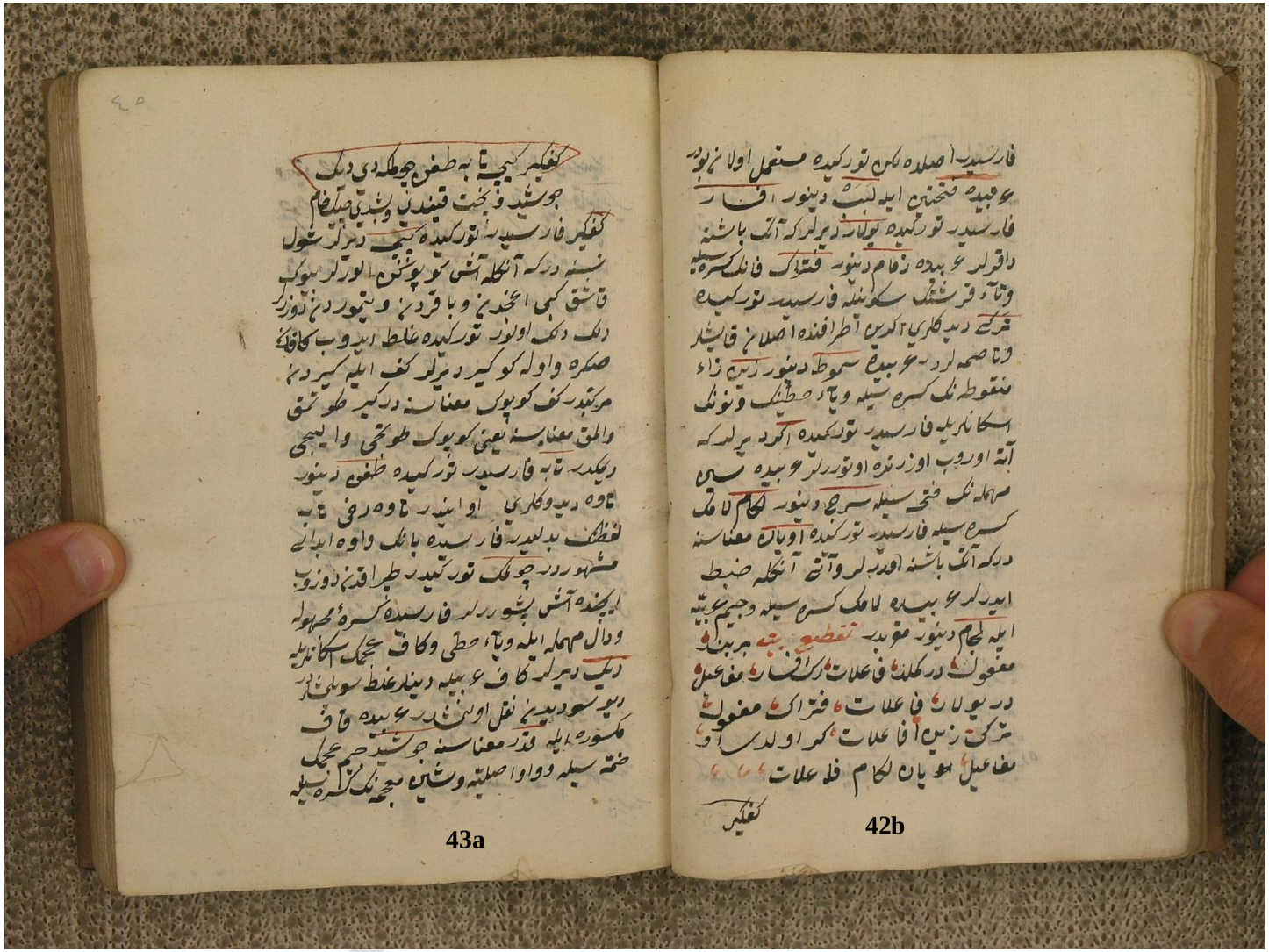
وتورکیده قول معناسنه در اما عبیده غلام
اوغلانه دیرلر بنده نک عربیسی عبد در
تقطیع بیت دیرلرسن مفعول جی یا باده
فاعلات وصل هم پ مفاعیل یا ده جام فاعلات
قرنق ک مفعول انیزک و قو فاعلات
له دی بنده مفاعیل هم غلام فاعلات

گنجشک سرچه صرچه کوچی ایکینه در
سورچه طینه یعنی بلغور خبر پیام
گنجشک کاف عجمک فتحه سیله نون ساکنه
وضم عربینک کسره سیله وشین معجمه نک
وآخرنده کاف عربک اسکانریله فارسیدر
تورکیده سرچه دیرلر برقوشجغز در عربیده
عصفور معناسنه صرچه تورکیدر برر آدق
شیشه در اندن شی پیارلر فارسیده الف
ممدوده ایله ایکینه دیرلر عربیده زآء معجمه
ایله زجاج معناسنه سورچه کلمه سی تورکیدر
یعنی آیغ سورچه سنه دیرلر طینه لفظی دخی
تورکیدر سورچمک معناسنه فارسیده پاء
تاکید دنصکره لام فتحه سیله ویخین ساکنه

وزآء

وزاد معجمه نک فتحه سیله بلغور دیرلر لغوندن
مشتق فعل مضارعدر عربیده عین مهمله نک
فتحه سیله وثاء مثلثه ورآء مهمله ایله یعثر
معناسنه در روزلر معناسنه خبر تورکیدر
فارسیده باء عجمک وپاء حطینک فتحه لریله پیام
دیرلر عربیده دخی خبر معناسنه در تقطیع
بیت گنجشک مفعول سرچه صرچه فاعلات
دخی اب مفاعیل کینه در فاعلات
سرچه ده مفعول ه بینه یعنی فاعلات
بلغور دخی مفاعیل پر پیام فاعلات

بر بند در کلدرک افسار در یولا
فراق ترکی زین ایکر اولدی اوی نکام
بر بند کلمه سی فارسیده بر ایله بند دیمکدر
بر باء عربینک فتحه سیله ورآء مهمله نک
سکونیله کوکس معناسنه در بند باء عربینک
فتحه سیله ونون ودال مهمله نک اسکانریله
بغ معناسنه در عربیده قید دخی آنک کوکسنه
اورلر وفارسیده تورکیده کاف عینک فتحه ایله
کلدرک دیرلر سینه بند دخی دیرلر اما سینه بندده

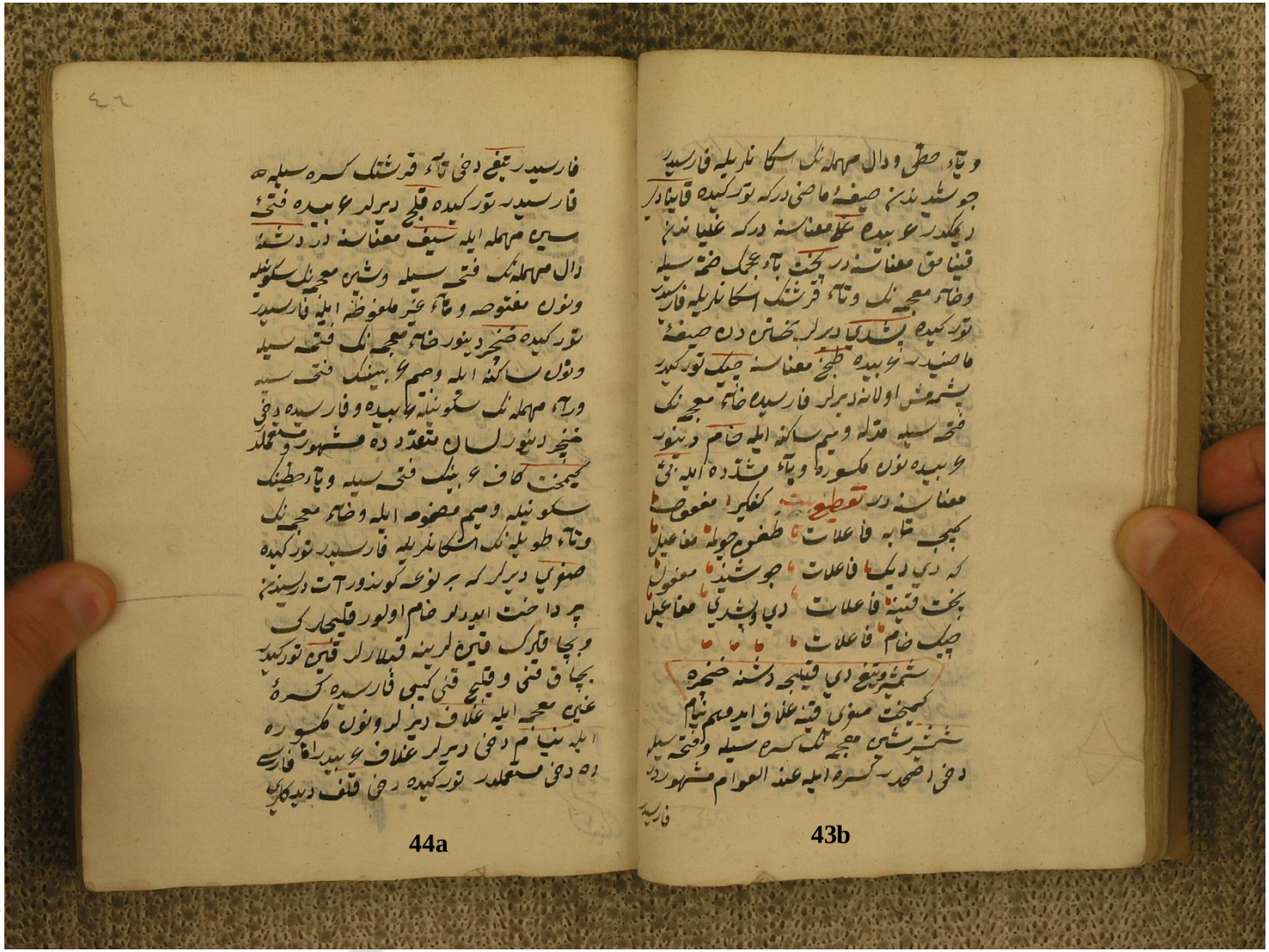
فارسیده اصلده لکن تورکیده مستعمل اولمایوب
عربیده فخذین ایله لبب دینور افغار
فارسیده تورکیده توکلار دیرلر که آنک باشنه
داقولر عربیده زغام دینور قشتاک فانک کره سیله
وتاء فرشتک سکونیله فارسیده تورکیده
قرکه دیدکاری آکرین آطرافنده اصلایمز قاشلار
وناصیه لرده عربیده سموط دینور زیرزاء
منقوطه نک کسره سیله ویاء حطینک وتونک
اسکانیله فارسیده تورکیده اکرده دیرلر که
آنه اوروب اوزنده اوتورلر عربیده سین
مهمله نک فتحی سیله سرج دینور لکام لامک
کسره سیله فارسیده تورکیده اوبان معناسنه
درکه آنک باشنه اودیرلر وآنی آنکله ضبط
ایدرلر عربیده لامک کسره سیله وجیم عربیه
ایله لجام دینور مفید تقطیع بیته هر بیتده
مفعولُ در کملُ فاعلاتُ درک افغارُ مفاعیلُ
در یولارُ فاعلاتُ فتراکُ مفعولُ
مرکبی زینُ فاعلاتُ کره اولدیسی اوُ
مفاعیلُ هوبان لکام فاعلاتُ

42b

کفکیر

کفکیر کیچه تابه طغن چوطکه دی دیک
جوشیدوبخت قیندیلیشدی صیتاضم
کفکیر فارسیده تورکیده کیچه دیرلر شول
نسنه درکه آنکله آشی سویوتورلر لوزلر سیوک
قاشق کبی اعجمیلر وباقردیلر وتیوردیلر تورلر
دیک دیک اولور تورکیده غلط ایدوب کافک
صکره واوله کوکیر دیرلر کف ایله کیردیلر
مرکبدر کف کوپوک معناسنه درکیر حلوانچی
والمق معناسنه یعنی کوپوک طوتمجی والیجی
دیکدر تابه فارسیده تورکیده طغن دینور
تاوه دیدوکلری اولمیدر تاوه رفی تابه
لفظنک بدلیدر فارسیده بانک واوه ابدالیله
مشهوردر چومک تورکیده طیرانقدیلر دوزوب
ایچنده آشی پشورلر فارسیده کره محموله
ودال مهمله ایله وباء حطی وکاف عجمک اکانیله
دیک دیرلر کاف عربیه دینلر غلط سویلمشلر
ریوسودیدیکی نقل اولنمشدر عربیده قاف
مکسوره ایله قدر معناسنه جوشیدوصوعجمک
صفته سیله دواو اصلیه وشین معجمه نک کسره سیله

43a

و یاء حطی و دال مهمله نک اسکان ندیله فارسیده
جوشیدن صیغهٔ ماضی درکه تورکیده قاینادر
یمکدر عبیده علامعناسنه درکه غلیان دیمک
قینیاق معناسنه در پخت یاء عجمک فتحه سیله
وخاء معجمه نک وتاء قرشتک اسکان ندیله فارسیده
تورکیده پشدکاری دیرلر پختن دن صیغهٔ
ماضیدر عبیده طبخ معناسنه چیک تورکیده
پشرمش اولانه دیرلر فارسیده خاء معجمه نک
فتحه سیله مدلله ویم ساکنه ایله خام دینور
عبیده نون مکسوره ویاء مشدده ایله بختی
معناسنه در تقطیع بیت کفایه معفوص
کبجه تابه فاعلات ٫٫ طغرق چوله مفاعیل ٫٫
که دی دیک ٫٫ فاعلات ٫٫ جوشیدیه ٫٫ مفعول ٫٫
پخت قینه ٫٫ فاعلات ٫٫ دی پشدیکا ٫٫ مفاعیل ٫٫
چیک خام ٫٫ فاعلات ٫٫ ٫٫ ٫٫ ٫٫

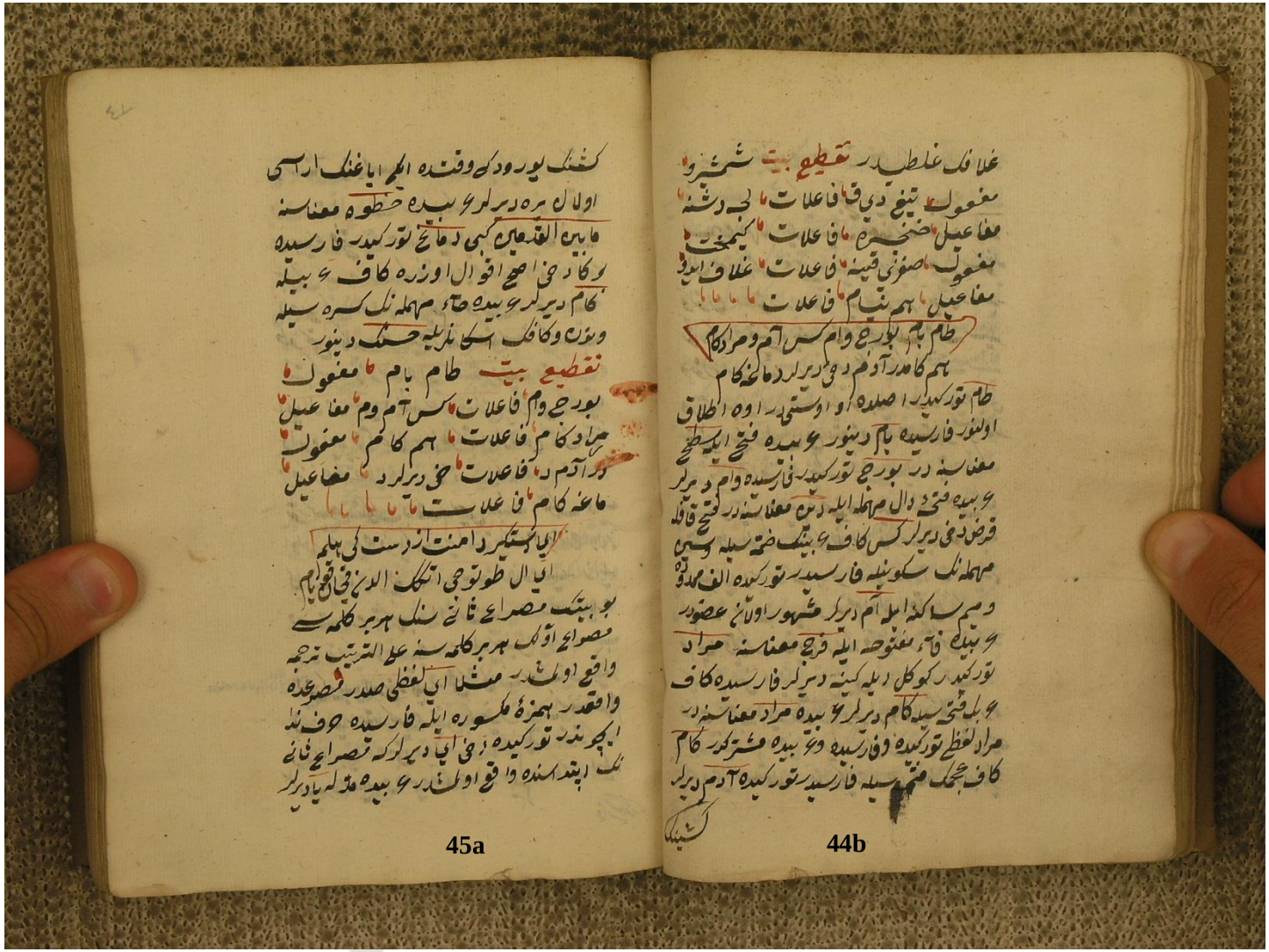
شیشه وقنع دی قینجه دشنه خنجره

کمیخت معنوی قینه غلاف امید وسیم بنیام
شیشه شین معجمه نک کسره سیله وفتحه سیله
دخی اصحدر کسره ایله عند العوام مشهوردر
فارسیده

43b

فارسیده تیغ دخی تاء قرشتک کسره سیله ه
فارسیده تورکیده قلیچ دیرلر عبیده فتحی
سین مهمله ایله سیف معناسنه در دشنه
زال مهمله نک فتحی سیله وشین معجمه نک سکونیله
ونون مفتوحه وتاء غیر ملفوظه ایله فارسیده
تورکیده خنجر دینور خاء معجمه نک فتحه سیله
ونون ساکنه ایله وجیم عبینک فتحه سیله
وراء مهمله نک سکونیله عبیده وفارسیده دخی
خنجر دینورلر ان متعدده مشهور و متعملد
کمیخت کاف عبینک فتحه سیله وتاء طینک
سکونیله ویم مضمومه ایله وخاء معجمه نک
وتاء طویله نک اسکان ندیله فارسیده تورکیده
صفوی دیرلر که بر نوعه کوندورات درسینده
پرداخت ایدرلر خام اولور قلیچلرک
وبچاقلرک قینلرینه قیلارلر قینه تورکیده
بچاق قنی وقلیچ قنی کیمی فارسیده کسره
غین معجمه ایله غلاف دیرلر ونون مکسوره
ایله نیام دخی دیرلر غلاف عبیده فارسی
ده دخی مستعملدر تورکیده دخی قلف دیه کار

44a

غلاف غلط در تقطیع بیت شعر و
مفعول تیغ دی ق فاعلات ما لب دشنه
مفاعیل خنجرم فاعلات کیمخت
مفعول صفوتی قبضه فاعلات غلاف ابدو
مفاعیل هم نیام فاعلات ما ما ما
طام بام بورج وام کس آم وم در کام
هم کام در آدم دی در لرد ماغه کام
طام تورکیدر اصلده او اوستی در اوه اطلاق
اولنور فارسیده بام دینور ع بیده فتح ایله طحی
معناسنه در بورج تورکیدر فارسیده وام دیرلر
ع بیده ضمتی دال مهمله ایله دین معناسنه در فتح قافله
قرض دی دیرلر کس کاف ع بینک ضمه سیله وسین
مهمله نک سکونیله فارسیده تورکیده الف ممدوده
وم میم ساکنه ایله آم دیرلر مشهور اولانی عضو در
ع بیده فاء مفتوحه ایله فرج معناسنه مراد
تورکیدر کوکل ایله کینه دیرلر فارسیده کاف
ع بیک فتحه سیله کام دیرلر ع بیده مراد معناسنه در
مراد لفظی تورکیده وفارسیده وع بیده مشترکدر کام
کاف عجمک ضمه سیله فارسیده تورکیده آدم دیرلر

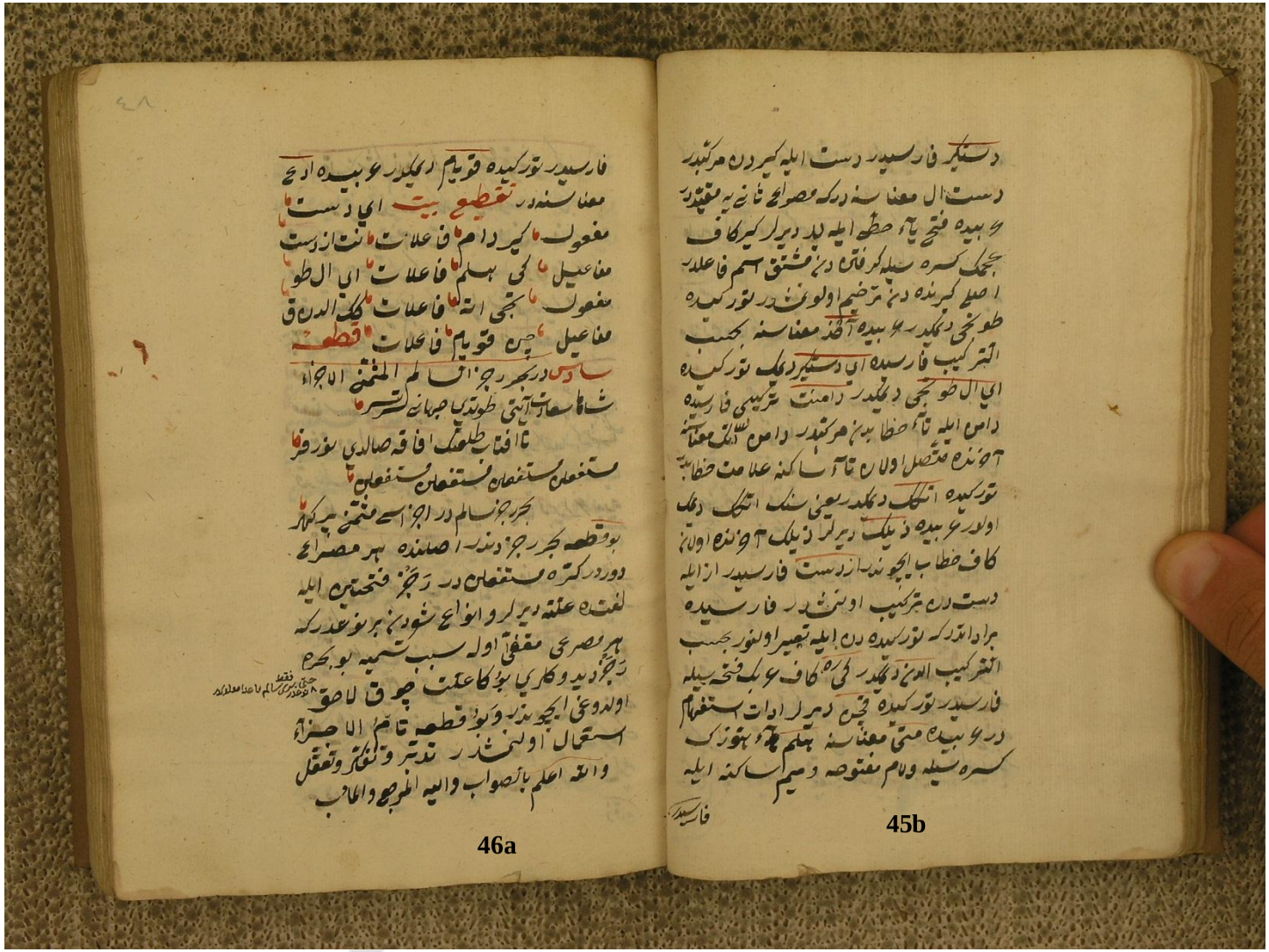
کشنیک

44b

کشنیک یورودکی وقتده ایلم ایاغنک ارسی
اولان یره دیرلر ع بیده حطوه معناسنه
مابین القدمین کبی دماغ تورکیده فارسیده
بوکاد ذی اصبح اقوال اوزره کاف ع بیله
کام دیرلر ع بیده حاء مهمله نک کسره سیله
وبون وکاف اسکاندیله حسنک دینور
تقطیع بیت طام بام معفول
بورج وام فاعلات کس آم وم مفاعیل
مراد کام فاعلات هم کام معفول
در آدم د فاعلات ذی دیرلرد مفاعیل
ماغه کام فاعلات ما ما ما

ای کهستیکر دامنت از دست نی هیلم
ای ال طوتوجی اتکلک الدن نی قوم یام
بو بیتک مصراع ثانی سنک هربر کلمه سی
مصراع اولک هربر کلمه سنه علی الترتیب ترجمه
واقع اولمشدر مثلا ای لفظی صدر فصیحده
واقعدر همزه مکسوره ایله فارسیده حرف ندا
ایچون تورکیده ذی ای دیرلرکه مصراع ثانی
نک ابتدا سنده واقع اولمشدر ع بیده مذله یادیرلر

45a

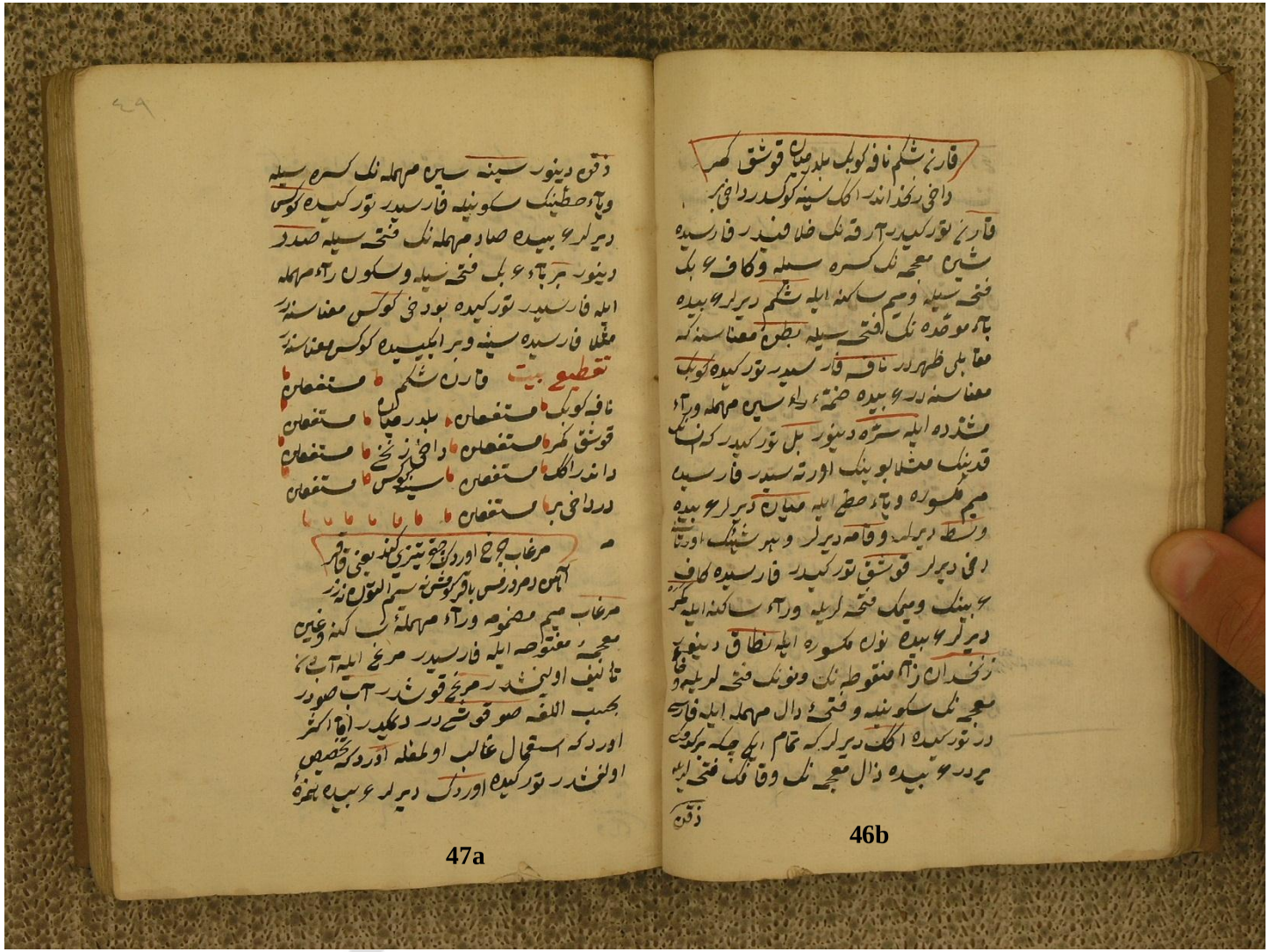
دستگیر فارسیدر دست الیه گیردن مرکبدر
دست ال معناسنه درکه مصراع ثانیه مقیددر
گ بیده فتحی یا آ حطه الیه لد دیرلر گیرکاف
گچمک کسره سیله گرفتن دیر مشتق اسم فاعلدر
اصلی گیرنده دیر مرخیم اولنوب در تورکیده
طوتمجی دیمکدر گ بیده آخذ معناسنه بحسب
التر کیب فارسیده ای دستگیر دیمک تورکیده
ای ال طوتمجی دیمکدر دامنت ترکیبی فارسیده
دامن الیه تا آ حطا بیر هرکیندر دامن دیمک معناسنه
آ خوندہ متصل اولان تا آ ساکنه علامت خطابیه
تورکیده اتگک دیمکدر یعنی سنک اتگک دیمک
اولور گ بیده ذیلک دیرلر ذیلک آ خوندہ اولان
کاف خطاب ایچوندہ سازدست فارسیدر از الیه
دست دیر مرکب اولنوب در فارسیده
مراد اولدرکه تورکیده دن الیه تعبیر اولنور بحسب
التر کیب الدن دیمکدر لی کاف عربک فتحه سیله
فارسیدر تورکیده چی دیرلر ادات استفهام
در گ بیده متی معناسنه هیلم ها هوز ک
کسره سیله ولام مفتوحه دیر میم ساکنه الیه

فارسیدر

45b

فارسیدر تورکیده قویام دیمکدر گ بیده ادرج
معناسنه در تقطیع بیت ایچ دست
مفعول مکیر دام فاعلات مفت از دست
مفاعیل لی هیلم فاعلات ای ال طو
مفعول مجی انه فاعلات لگ الدن ق
مفاعیل چن قویام فاعلات قطعه
سادس در بحر رجز اثنا عشر المثمن الاجزاء
شاه سعادت آیتی طوتدی جهانه کشور
تا افتاب طلعتک افاقه صالدی نور و ضیا
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
بحر رجز سالم در اجزاسی مثمن پر کهار
بو قطعه بحر رجز دندر اصلنده هر مصراع
دور در کره مستفعلن در رجز فتحتین الیه
لفظ علته دیرلر و انواع شوندن بر نوعدر که
هر مصراعی مقفی اوله سبب تسمیه بو بحره
رجز دیدوکاری بودر کاعلت چوق لاحق
اولدوغی ایچوندر و بو قطعه تمام الاجزاء
استعمال اولنمشدر تدبر و تفکر و تعقل
والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب

46a

فارن شکم نافه کوبک بلدر میان قوشق کمر
داغی زنخدان سیه گوکسد ردانی بر

فارن تورکیدر آرقه نک خلافیدر فارسیده
شین معجمه نک کسره سیله وکاف عربک
فتحه سیله وسیم ساکنه ایله شکم دیرلر عربیده
باء موحده نک فتحه سیله بطن معناسنه که
مقابلی ظهردر ناف فارسیدر تورکیده کوبک
معناسنه در عربیده ضمه ایله سین مهمله ورآء
مشدده ایله سرته دینور بل تورکیدر کوبک
قدینک مقابلیدر اورته سیدر فارسیده
میم مکسوره وباء موحده ایله میان دیرلر عربیده
وسط دیرلر وقاصه دیرلر وبهر شئک اورتاسنه
دخی دیرلر قوشق تورکیدر فارسیده کاف
عربیک وسیمک فتحه لریله ورآء ساکنه ایله کمر
دیرلر عربیده نون مکسوره ایله نطاق دینور
زنخدان زآء منقوطه نک ونون نک فتحه لریله و
معجمه نک ساکنیله وفتحه دال مهمله ایله فارسیده
در تورکیده اگک دیرلر که تمام ایکی چکه برکوکس
بر در عربیده ذال معجمه نک وقاف نک فتحه ایله

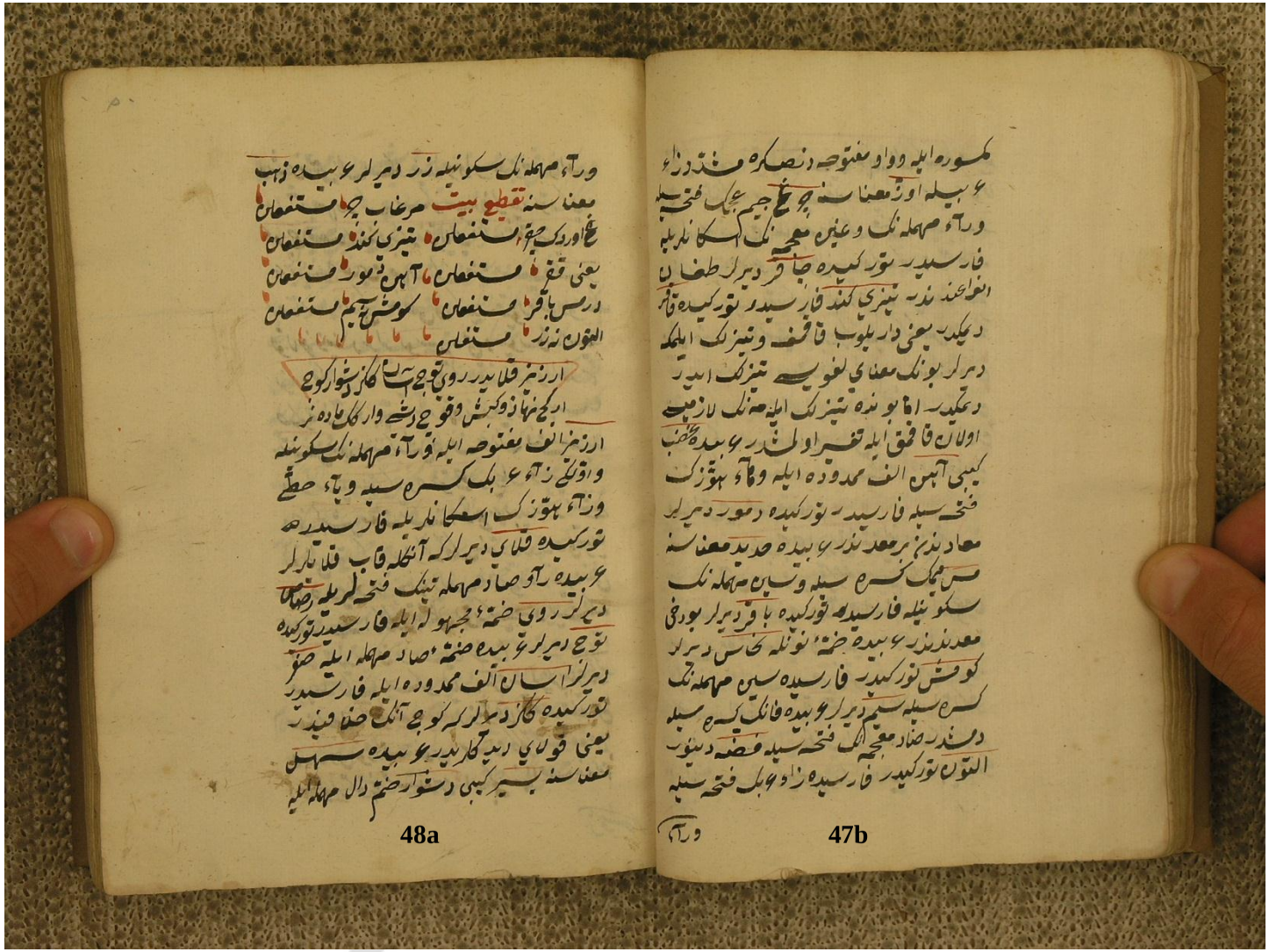
ذقن

ذقن دینور سینه سین مهمله نک کسره سیله
وباء حطینک سکونیله فارسیده تورکیده کوکس
دیرلر عربیده صاد مهمله نک فتحه سیله صدر
دینور هر باء عربک فتحه سیله وسکون رآء مهمله
ایله فارسیده تورکیده بودخی کوکس معناسنه در
مثلا فارسیده سینه وبر ایکیدیر کوکس معناسنه در

تقطیع بیت فارن شکم ما مستفعلن ما
نافه کوبک ما مستفعلن ما بلدر میان ما مستفعلن ما
قوشق کمر ما مستفعلن ما داغی زنخ ما مستفعلن ما
داندر اگک ما مستفعلن ما سینه کوکس ما مستفعلن ما
دردانی بر ما مستفعلن ما ما ما ما ما

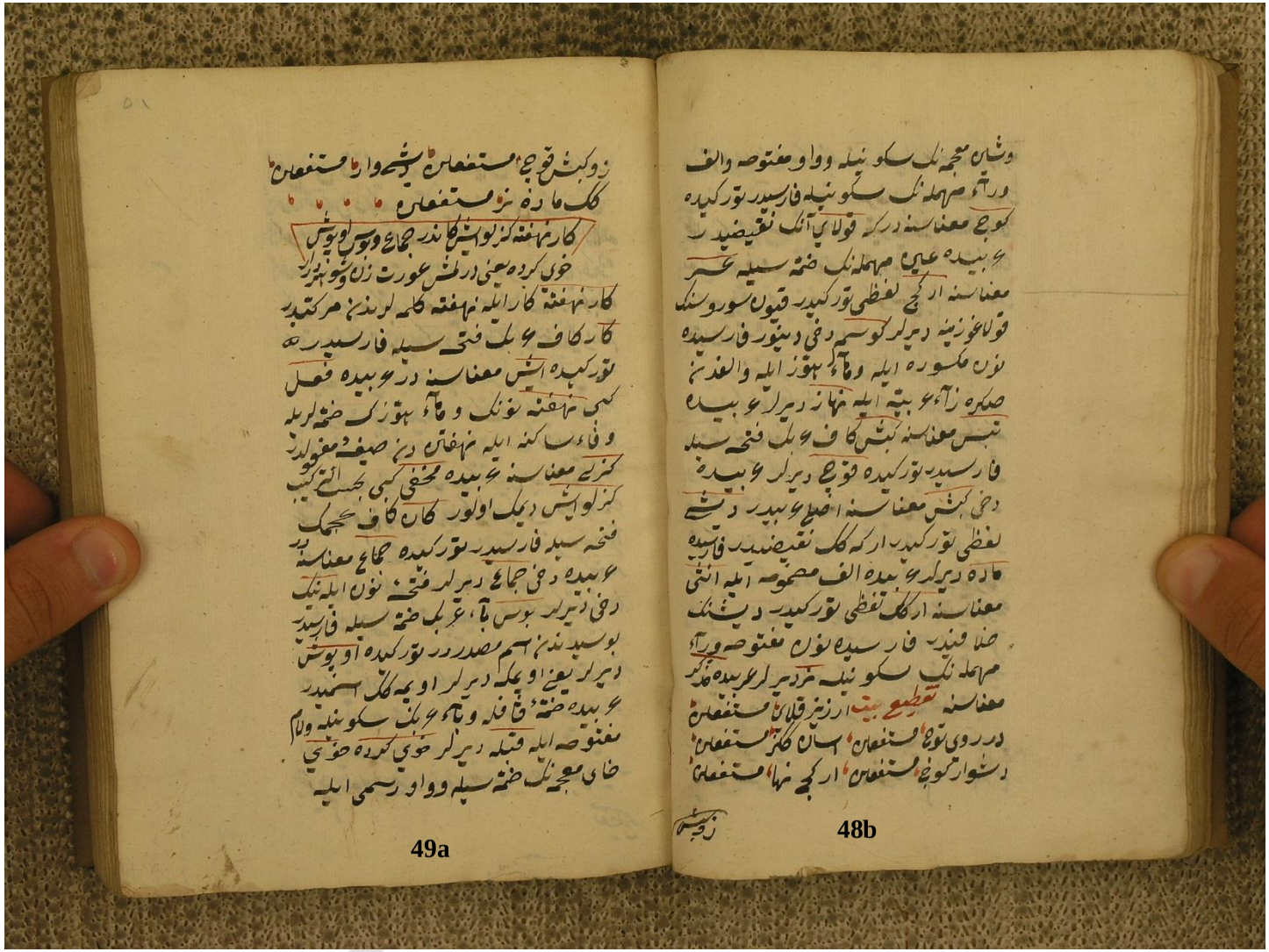
مرغاب چوخ اورد چوچ تیزی کند یعنی قارن
آهن دمردرس باقر کوشن سرم الموش نزر

مرغاب میم مضمومه ورآء مهمله نک کنه وغین
معجمه مفتوحه ایله فارسیده مرغ ایله آب
تانیف اولنشدر مرغ قوشدر آب صودر
بحسب اللغه صو قوشی دیکدر اما اکثر
اورد که استعمال غالب اولمغله اورد که مخصص
اولنشدر تورکیده اورد دیرلر عربیده بعوضة

47b

48a

وشان معجمه نک سکونیله وواو مفتوحه والف
در آخر مهمله نک سکونیله فارسیده تورکیده
کوچ معناسنه درکه قولای آنک نقیضیدر
عربیده عین مهمله نک ضمه سیله عسر
معناسنه ارکچ لفظی تورکیده قیون سوروسنک
قولاغوزینه دیرلر کوسم دخی دینور فارسیده
نون مکسوره ایله وماء هوز ایله والفدن
صکره زاء عربیته ایله نهاز دیرلر عربیده
نبس معناسنه کبش کاف عربک فتحه سیله
فارسیده تورکیده قوچ دیرلر عربیده
دخی کبش معناسنه اضحی عربیده دیشی
لفظی تورکیده ارکه کلک نقیضیدیر فارسیده
ماده دیرلر عربیده الف مضمومه ایله انثی
معناسنه ارکلک لفظی تورکیده دیشلک
حلا فیدیر فارسیده نون مفتوحه وراء
مهمله نک سکونیله مزدیرلر عربیده ذکر
معناسنه تقطیع بیت ارزیر قیلانا مستفعلن
در روی توچ مستفعلن، آسان کلکز مستفعلن،
دشوار توچ مستفعلن، ارکچ نها مستفعلن،

48b

زوکبش قوچ مستفعلن، یشی وار مستفعلن،
کلک ماده نز مستفعلن،

کار نهفته کز لوش کاندر جماع وبوس او پوش
خوی کرده یعنی در لش عورت زن شوهر لر
کار نهفته کار ایله نهفته کلمه لرندن مرکبدر
کار کاف عربک فتحه سیله فارسیده
تورکیده ایش معناسنه در عربیده فعل
کمی نهفته نون وماء هوز کلمه لرله
وفاء ساکنه ایله نهفتن دن صیغه مفعولدر
کزلر معناسنه عربیده مخفی کمی بحسب ایکنجی
کزلوش دیمک اولور کاف کاف کمک
فتحه سیله فارسیده تورکیده جماع معناسنه در
عربیده دخی جماع دیرلر فتحه نون ایله نیک
دخی دیرلر بوس باء عربک ضمه سیله فارسیده
بوسیدن اسم مصدر در تورکیده اوپوش
دیرلر یعنی اوپمک دیرلر او به کلک اسمیدر
عربیده ضمه فاء فائله وباء عربک سکونیله ولام
مفتوحه ایله قبله دیرلر خوی کرده خوی
خای معجمه نک ضمه سیله وواو رسمی ایله

49a

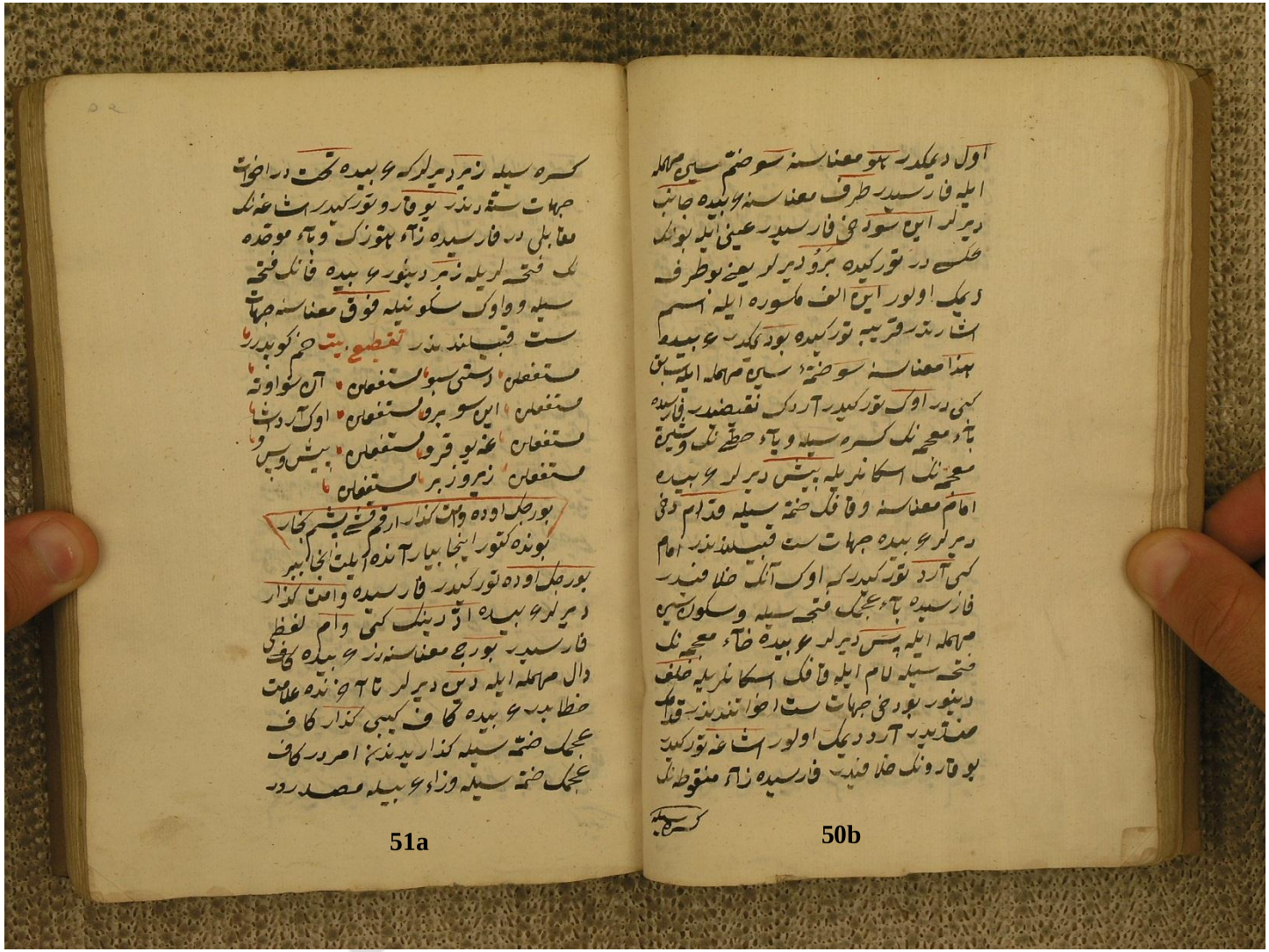
می نی قافیه سنده استعمال اولنور فارسیده
در عشق دیمکدر تورکیده یعنی اف نک
کوره سنده قطره قطره ظاهر اولان مه
در رکه اسیجمکدن حاصل اولور حوی ایله کرده
کلمه لرندن هر کیدر حوی در معناسنه زاء عجمیده
عوق دیه رق فتحتین ایله کرده کاف عربک فتحیله کردندن
صیغهٔ مفعولدر بحسب الترکیب درلش معناسنه
در عورت تورکیدر که ارک مقابلیدر فارسیده
زاء عربک فتحی سینه ونون ساکنه ایله زن
دیرلر عربیده زوجه معناسنه تخصیص ایله ویخه آقا تورکیده
عورت و فارسیده زن کلمه لری عمومه در عربیده
تعمیم مراد اولنه مرد ویخور زوجه دیمز بونده مراد
اولان بود کلدر الله اعلم شوهر قرینه سیله شوهر
شین معجمک فتحی سینه و واو ساکنه ونیله بعضا
سین مضمومده نقل اولنمشدر فارسیده
تورکیده ایر دیرلر عربیده زوج دیمور خلاف زوجه
در بالاده زن لفظی زوجه معناسنه مراد
اولدیغنه بونده شوهر ایله ایر لفظی قرینه در
تعمیم مراد اولنه مرد دیمور عربیده رجل دیرلر

تقطیع

تقطیع بیت کار نهفت مستفعلن
نه کز لوشین مستفعلن کاندر جما مستفعلن
هم پوس اوپوش مستفعلن خوی کرده تح مستفعلن
نه در بلش مستفعلن عورت زن و مستفعلن
شوهر دیار مستفعلن

حم کوبد رسی سوآن سو اونه ان سوبرو
اولک آرد آتش غه یوفار و پیش و پس و زیر و زبر

حم خاء معجمک ضمه سیله و میم ساکنه ایله
فارسیده تورکیده کوب معناسنه در کیچنه
بال و باغ و بکمز قوبار لرغ بیده دال مهملک
فتحه سیله و سکون نونله دن دیرلر دستی
تورکیده ایچنه صو قورلر فارسیده سین
مهملک فتحه سیله و باء عربک ضمه سیله
و واو ساکنه ایله سبو دیرلر عربیده جیم
و شدد رله آه مهملک فتحه سیله جزره رک
و ضمه قافله قله دخی دیرلر آن سو فارسیده
تورکیده اوته دیمور یعنی اوبطرفه و اول جانبه
دیمک اولور آن ایله سو دیمکدر آن
الف ممدوده ایله اسم اشاره در بعیده تورکیده

اول دیکدر بهو معناسنه سو ضمّ سین صاحله
ایله فارسیدر طرف معناسنه عربیده جانب
دیرلر این سوده فی فارسیدر عینی ایله بونلک
علی در تورکیده برو دیرلر یعنی بو طرف
دیمک اولور این الف مکسوره ایله اسم
اشارتدر قریبه تورکیده بو دیکدر عربیده
هذا معناسنه سو ضمّه سین صاحله ایله سابق
کبی در اوک تورکیدر آردک نقیضدر فارسیده
پاء معجمه نک کسره سیله و پاء حطّی نک وشیله
معجمه نک اسکاندیله پیش دیرلر عربیده
امام معناسنه و فاء نک ضمّه سیله قدام دخی
دیرلر عربیده جهات ست فیلسلندیر امام
کبی آرد تورکیدر که اوک آنک خلافیدر
فارسیده پاء عجمی فتحه سیله وسکون سین
صاحله ایله پس دیرلر عربیده خاء معجمه نک
ضمّه سیله لام ایله فاء نک اسکاندیله خلف
دینور بو دخی جهات ست اخواتندیر قدام
مقابلدر آرد دیمک اولور اشاغه تورکیده
بو فارونک خلافیدر فارسیده زاء منقوطه نک

کسره سیله زیر دیرلر که عربیده تحت در اخوات
جهات سته رندر یوقاروتورکیدر اشاغه نک
مقابلی در فارسیده زاء پوزک و پاء موحده
نک فتحه لریله زبر دیرلر عربیده فاء نک فتحه
سیله و واوک سکونیله فوق معناسنه جهات
ست فیلسلندیر تقطیع بیت حکم کوبدر

مستفعلن / دستی سبو / مستفعلن / آن سوا اونه
مستفعلن / این سو بر / مستفعلن / اوک آردشا
مستفعلن / عه یوقرو / مستفعلن / پیش وپس و
مستفعلن / زیروزبر / مستفعلن

بورجلی اوده وات کذار ارقم قشی یشم بخار
بوندہ کتور اینجا بیار آنده ایلت انجا ببر

بورجلی اوده تورکیدر فارسیده وامن کذار
دیرلر عربیده امن دیرلر کبی وام لفظی
فارسیدر بورج معناسنه زاء عجمه نک ضمّی
دال صاحله ایله دین دیرلر تاء خوانده علامت
خطا بدر عربیده کاف کبی کذار کاف
عجمک ضمّه سیله کذاریدیلر امر در کاف
عجمک ضمّه سیله وزاء عجمه مصدر در

اوده نک معنا سنه پس مصراعده اولان واو
کذلک بوندن شتق زر زال معجمه ایله یزلر
غلط یازمشلردر عبیده اذ معنا سنه در
آرقم قشی تورکیده فارسیده پشم بخار دیرلر
پشنک باء عجمک ضمه سیله و شینک معجمه
وتاء طویله نک اسکانله ارق معنا سنه در
عبیده فتح ظاء معجمه ایله ظهر معنا سنه در
بشت لفظنک آخرینه متصل یازیلان ضم
ساکنه ضمیر متکلم وحده در بخار ضمیر باء تاکید
وخاء معجمه نک فتحه سیله امر در قشمک دیمکدر
عبیده حق معنا سنه در بوینده کتور تورکیده
فارسیده ایبجا بیار دیرلر این لفظنک تفصیل
وقطعه مذکوره ده بیت خاتمه کیجمندر
جا لفظی بر معنا سنه در اصل جای در عبیده
مکان مقام محل معنا سنه بیار فارسیده
تورکیده کتور دیمکدر عبیده مات معنا سنه
آندع ایلت ترکیبی تورکیده فارسیده آنجا
بهر دیرلر آن لفظنک دخی بیت مذکوره ده
ذکری سبقت ایلمشدر جا لفظی بوینده دخی

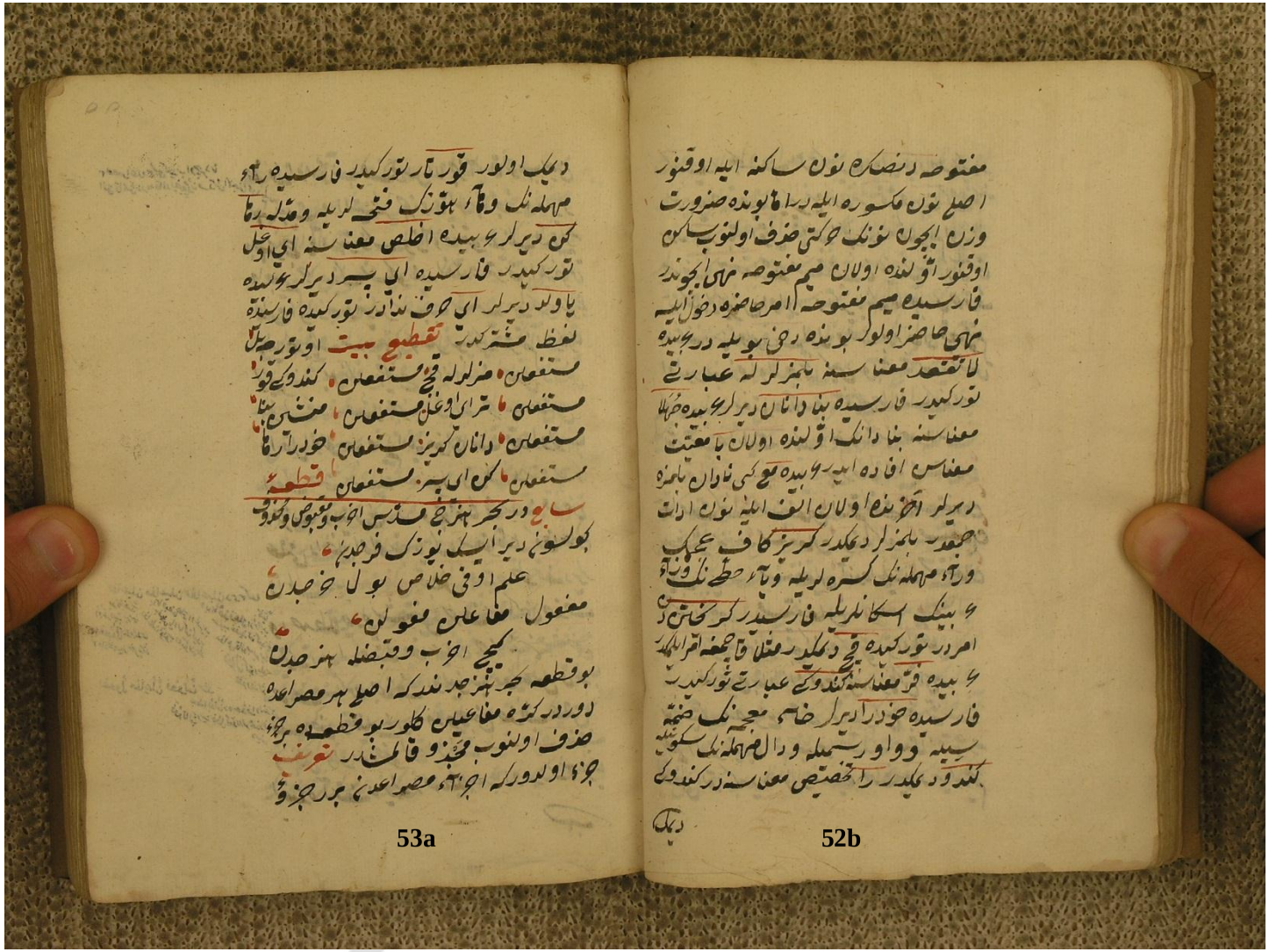
کبیدر

کبیدر بحسب التر کیب اول برده دیمکدر
عبیده تبعید ایچون اولانه تحتم و بهناک معنا سنه
در بهر باء اول تاکید ایچوندر معلوم اولدیکه
حرف باء مفعلش مستقبلدن غیری سنه اولر آنجق
تاکید ایچون اولور واکر بانک مابعدی حرف
شفه دن اولور سه اول وقت بهر حال قصمنوم
اولور بوندن اولدرکه کیمی و باء ثانیه که نفس
کلمه دندر مفتوحه در ورآء مهمله ساکنه در
تورکیده ایلیت دیمکدر بوینده امر در

تقطیع بیت بورجکاده مستفعلن
وامت کزاء مستفعلن ارقم قشی مستفعلن
پشتم بخار مستفعلن بوینده کتور مستفعلن
ایبجا بیار مستفعلن آنده ایلیت مستفعلن
آنجا بهر مستفعلن فاعلاتن

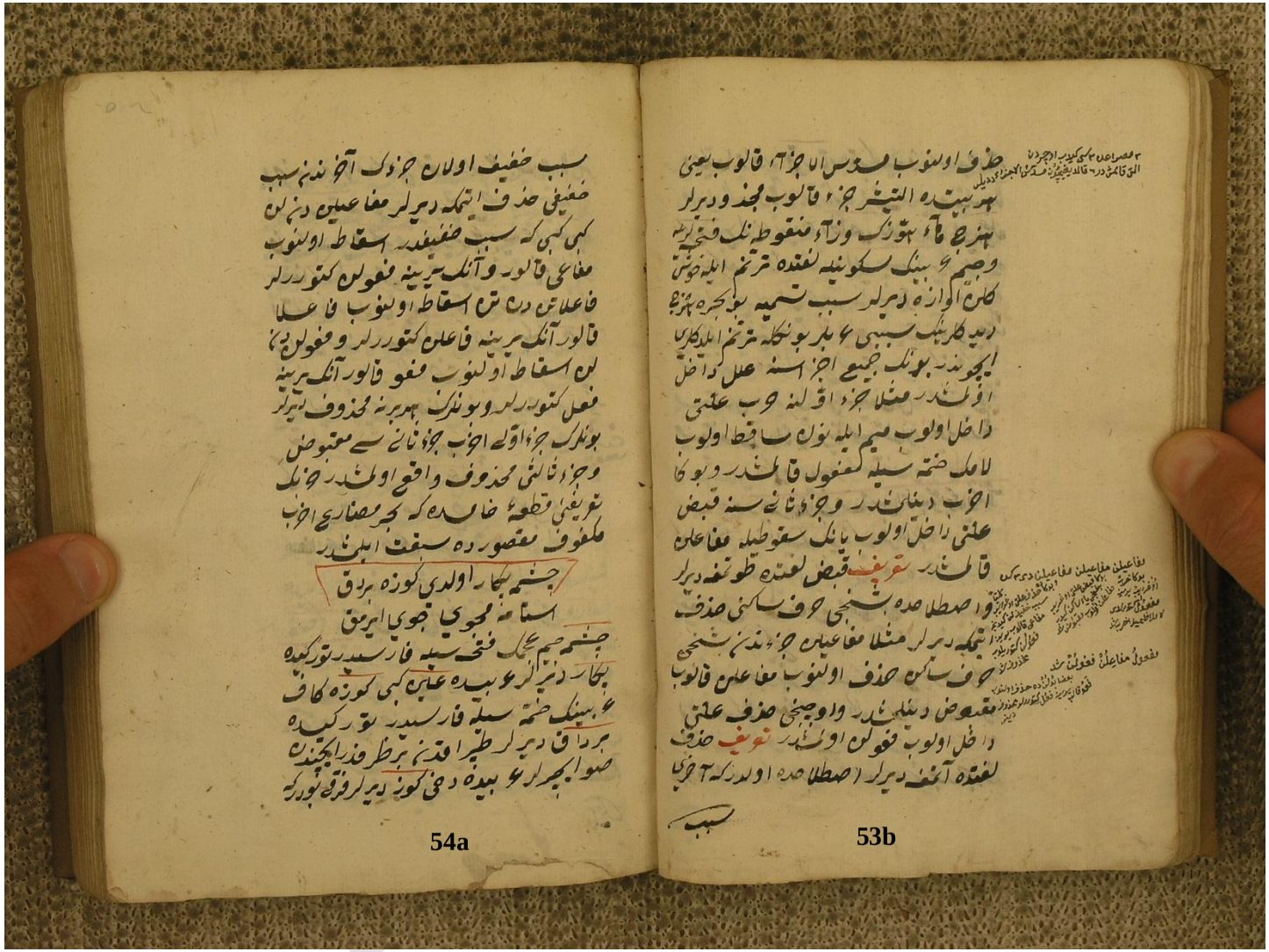
اوتوره بلمز لره قیح کندوکی فوز ترای دخل
منشین بنادانان کمر یز خود دار فاکن ایبر

بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانی سنه
علی الترتیب ترجمه واقعدر معنا اوتوره
لفظی تورکیده فارسیده منشین دیرلر یم

مفتوحه دنصکره نون ساکنه ایله او قنور
اصلی نون مکسوره ایله در اما بونده ضرورت
وزن ایچون نونک حرکتی حذف اولنوب ساکن
اوقنور اولنمشدر اولان میم مفتوحه نهای ایچوندر
فارسیده میم مفتوحه اامر حاضره دخول ایله
نهی حاضر اولور بونده دخی بویله در عجیده
لا تقصد معناسنه بابمز لر له عبارتی
تورکیده فارسیده بنا دانان دیرلر عجیده خطا
معناسنه بنا دانمک اولنمشدر اولان با معیت
معناسن افاده ایدر عجیده مع کبی نادان بابمزه
دیرلر اخر بنده اولان الف ایله نون ادات
جمعدر بابمز لر دیمکدر کریز کاف عجمیک
ورای مهمله نک کسره لریله و یای حطی نک وزنی
عجینک اسکاندریله فارسیدر کریختن دن
امر در تورکیده قچ دیمکدر مثلا قاچمغه امر ایلمکدر
عجیده قرمغه کندوکی عبارتی تورکیده
فارسیده خودرا دیرلر خاصه معجمه نک ضمه
سیله و واو ریسمله و دال مهمله نک سکونیله
کندو دیمکدر را تخصیص معناسنه در کندوکی

دیمک اولور قورتار تورکیده فارسیده رهای
مهمله نک وفای هوزنک فتحی لریله ومدله رهائی
کن دیرلر عجیده اخلاص معناسنه ایی اوغل
تورکیده فارسیده ای پسر دیرلر عجیده
یا اولاد دیرلر ای حرف ندادر تورکیده فارسیده
لفظ مشترکدر تقطیع بیت او تورجهله
مستفعلن ، ضربله قچ مستفعلن ، کندوکی قورتار
مستفعلن ، ترای اوغل مستفعلن ، منشین بنا
مستفعلن ، دانان کریز مستفعلن ، خودرا رهائی
مستفعلن ، کن ای پسر مستفعلن قطعه
سابع در بحر هزج قدس اخرب وعبوس وکندوف
بحلسونی دیر ایسک یوزک فرجیز
علم اوفی خلاص بولی خرجدن
مفعول مفاعلن فعولن
کیچی اخرب وقبضله هزجدن
بو قطعه بحر هزجدندر که اصلی هر مصراعده
دور در کره مفاعیلن کلور بو قطعه ده هر جزء
حذف اولنوب مجذوذ قالمشدر تعریف
جزء اولدورکه اجزای مصراعدن بر جزوی

53b

حذف اولنوب مدوس الاجزا قالوب یعنی
بهر بیده التیشر جزء قالوب مجذوذ دیرلر
بهزج مآء هوزک وزآء منقوطه نک فتحیله
وجیم عجمیک سکونیله لفظنده ترنم ایله خوش
کلن آوازه دیرلر سبب تسمیه بو بحره بهزج
دید کلریک سببی عرب بونکله مترنم ایله کلریدر
ایچوندر بونک جمیع اجزاسنه عمل کر داخل
اولندر مثلا جزء اولنه حرف عینی
داخل اولوب میم ایله نون ساقط اولوب
لامک ضمه سیله مفعول قالندر وبو کا
اخرب دینلندر وجزء ثانیه سنه قبض
عینی داخل اولوب یانک ساقط طیله مفاعلن
قالندر تعریف قبض لغتده طوتمه دیرلر
واصطلاحده ساکنی حرف ساکنی حذف
ایتمکه دیرلر مثلا مفاعیلن جزءندن ثانیه
حرف ساکن حذف اولنوب مفاعلن قالوب
مقبوض دینلندر واوچنجی حذف عینی
داخل اولوب فعولن اولندر تعریف حذف
لغتده آتمه دیرلر اصطلاحده اولدر که آخرنجی

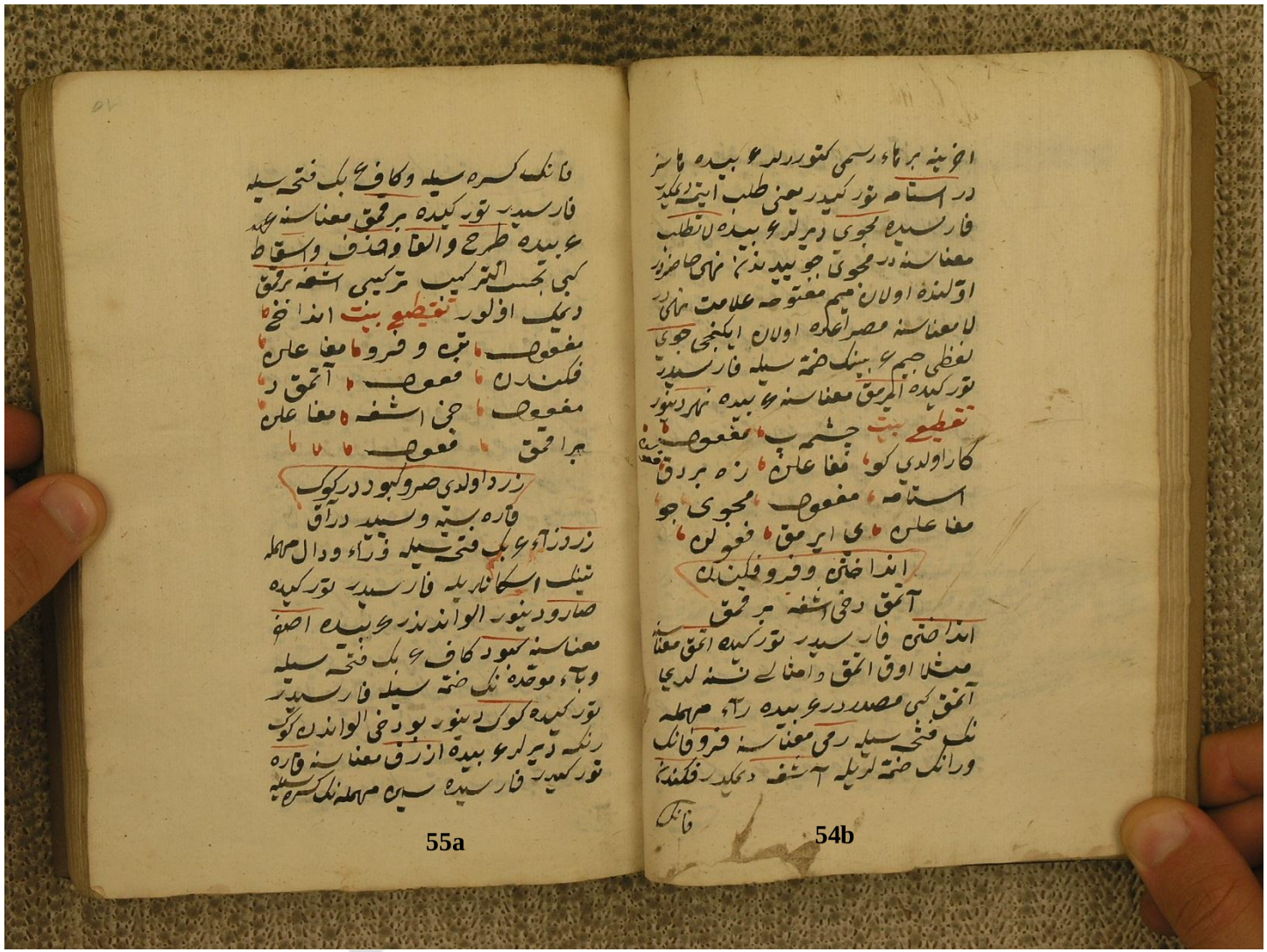
سبب

54a

سبب خفیف اولان جزوک آخرندن سبب
خفیفی حذف ایتمکه دیرلر مفاعیلن دن لن
کبی کبی که سبب خفیفدر اسقاط اولنوب
مفاعی قالور وآنک یرینه فعولن کتورلر
فاعلاتن دن تن اسقاط اولنوب فاعلا
قالور آنک یرینه فاعلن کتورلر وفعولن دن
لن اسقاط اولنوب فعو قالور آنک یرینه
فعل کتورلر وبونلرک هربرینه محذوف دیرلر
بونلرک جزء اوله اخرب جزء ثانیه سی مقبوض
وجزء ثالثی محذوف واقع اولندر خانک
تعریفی قطعه خانده که بحر مضارع اخرب
مکفوف مقصوره سنک بیتیدر

چشم یکار اولدی کوزه برداق
اسنامه محوی چوی ایریق

چشم جیم عجمک فتحیله فارسیدر توریده
یکار دیرلر عربیده عین کبی کوزه کاف
عربیک ضمه سیله فارسیدر توریده
برداق دیرلر طیراقدن برطرفدار اچندن
صوایچمرلر عربیده دنی کوزه دیرلر فرقه بورکه

اخینه بر ماء رسمی کنور رلد ع بیده ماسز
در استاه نور کیدر یعنی طلب اینه دیکدر
فارسیده مجوی دیر لر ع بیده لا نطلب
معناسنه در مجوی ی جو بیدندر نهی حاضر در
اوللنده اولان میم معتوصه علامت نهی در
لا معناسنه مصراعده اولان ایکنجی جوی
لفظی جیم ع بینک ضمه سیله فارسیده
نور کیده آیرمق معناسنه ع بیده نهر دینور
تقطیع بیت
کار اولدی کو مفاعلن ره بر دق مفعولن
استاه مفعوص مجوی جو
مفاعلن ی ایرمق فعولن

انداختن و فرو فکندن

آمق دخی اشغه بر مق
انداختن فارسیده نور کیده آمق معناسنه
مثلا اوق آمق و اعمالی نسنه لدیجا
آمق کبی مصدر در ع بیده رآء مهمله
نک فتحه سیله رمی معناسنه فرو فانک
ورانک ضمه لریله آشغه دیکدر فکندن

فانک

54b

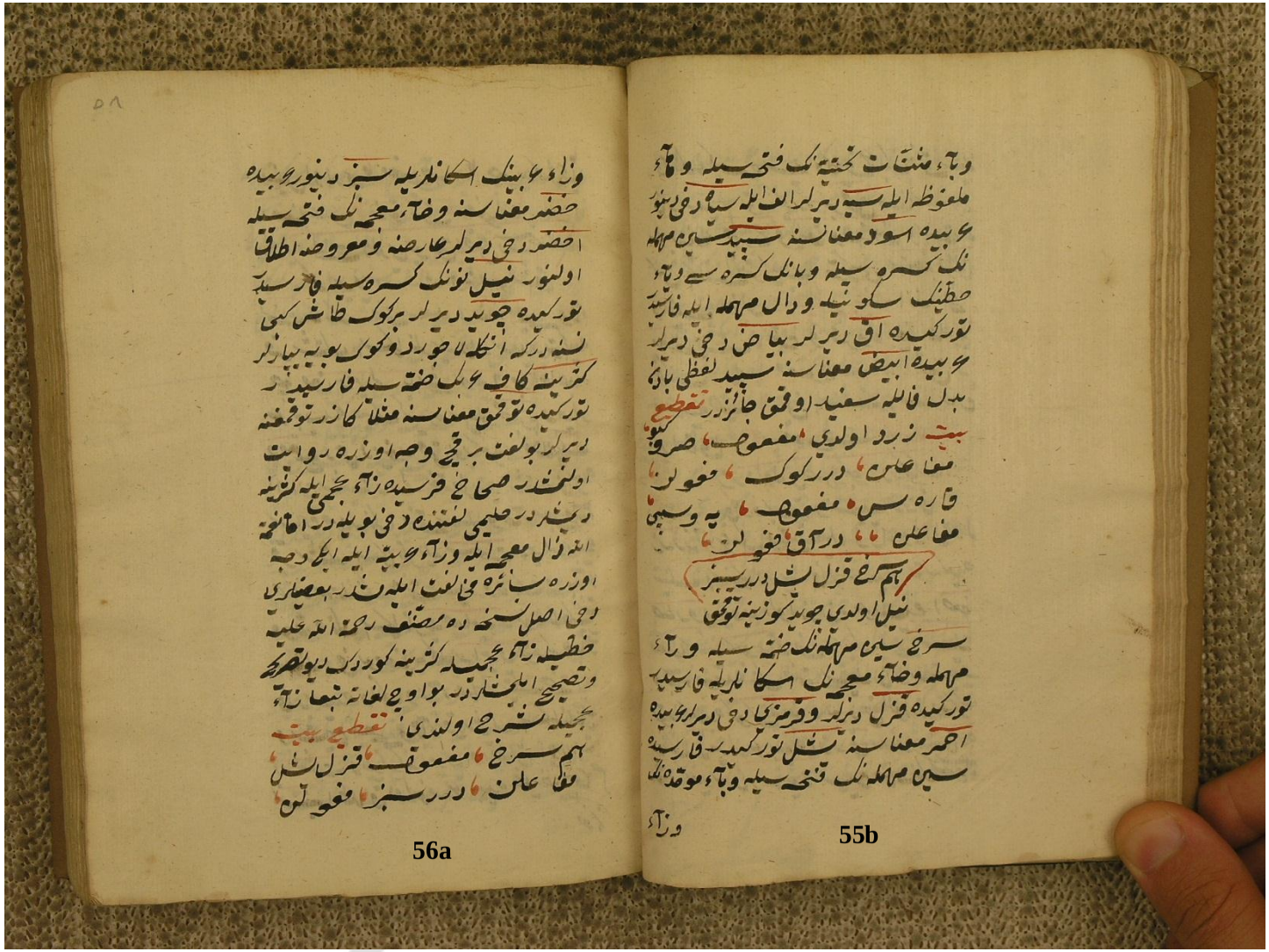
فانک کسره سیله وکاف ع بک فتحه سیله
فارسیده نور کیده بر مق معناسنه ع
بیده طرح و القا و حذف و اسقاط
کبی تحت الترکیب ترکیبی اشغه بر مق
دیمک اولور تقطیع بیت انداخ
مفعوص تن و فرو مفاعلن
فکندن مفعوص آمق د
مفعوص جن اشغه مفاعلن
بر امق مفعوص

زردا ولدی صرو کبود در کوک

قاره سیه و سپید در آق

زردرآء ع بک فتحه سیله ورآء و دال مهمله
تیلک اسکانر یله فارسیده نور کیده
صاروی دینور الوانندر ع بیده اصفر
معناسنه کبود کاف ع بک فتحه سیله
وباء موحده نک ضمه سیله فارسیده
نور کیده کوک دینور بو دخی الوانندن کوک
رنکه دیر لر ع بیده ازرق معناسنه قاره
نور کیدر فارسیده سین مهمله نک کسره سیله

55a

وزاء عربنک اسکانداریله سبز دینور عربیده
حضر معناسنه وخاء معجمه نک فتحه سیله
احضر دخی دیرلر عارضه و معروضه اطلاق
اولنور نیل نونک کسره سیله فارسیده
نور کیده چوید دیرلر برکوک طاشی کبی
نسنه در کهانکله لاجورد وکوک بویه پیارلر
کزینه کاف عربنک ضمه سیله فارسیده
نور کیده توقیق معناسنه مثلا کازر توقیغنه
دیرلر بولغت بر قیچ وجه اوزره روایت
اولنشدر صحاح فرسیده زاء عجمی ایله کزینه
دیشدر حلیمی لغتنده دخی بویله در اما نونه
اله ذال معجمه ایله وزاء عربیه ایله ایکی وجه
اوزره سائره مخالفت ایله شذر بعضلری
دخی اصل نسخه ده مصنف رحمة الله علیه
خطیله زاء عجمیله کزینه کورک دیو تصریح
وتصحیح ایلیشلردر بو اوچ لغاته نسبتا زاء
عجمیله شرح اولندی تقطیع بیت

هم سرخ ٫ مفعولن ٫ قزل لشل
مفاعلن ٫ در رسبز ٫ فعولن

56a

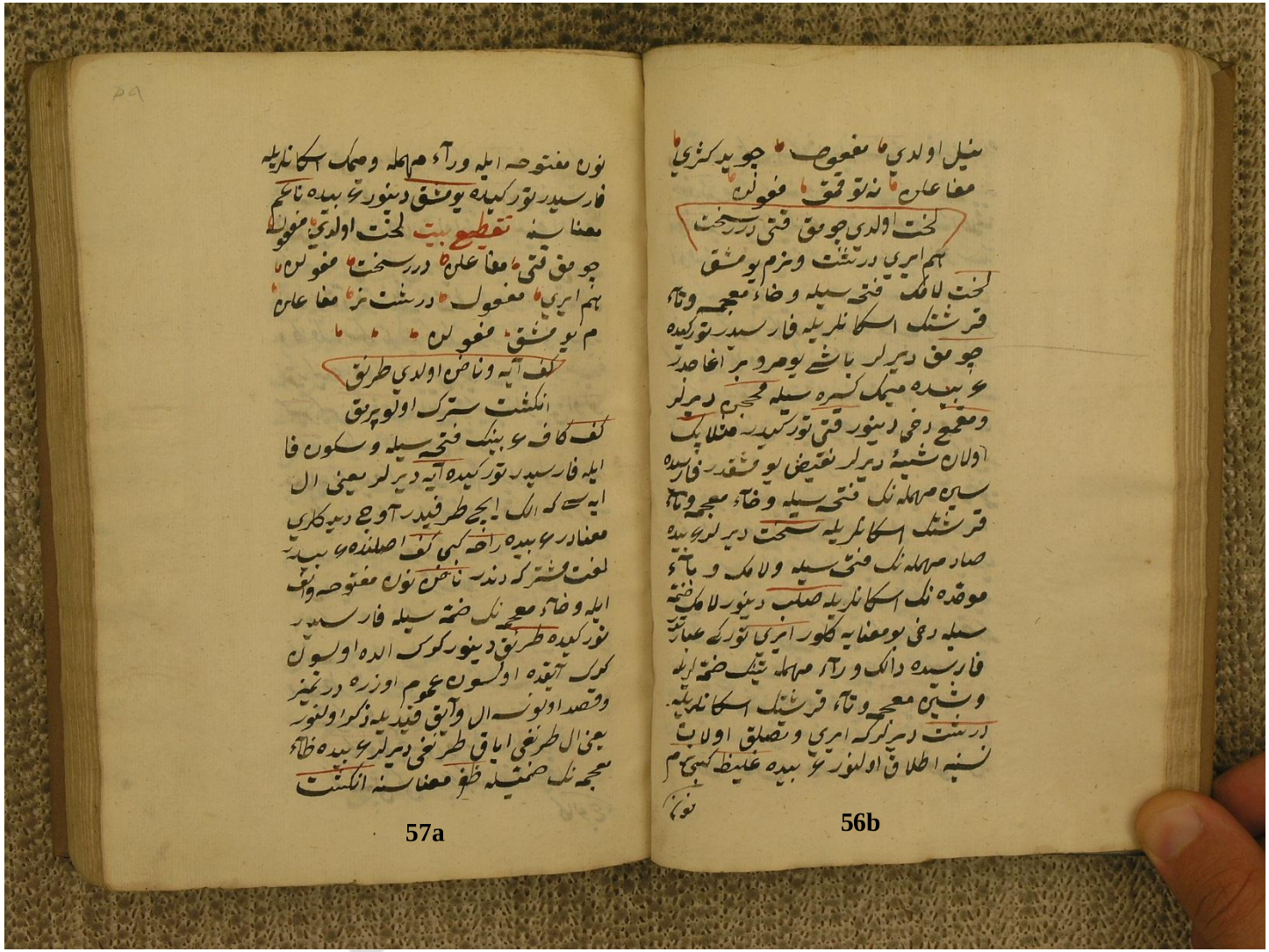
وباء منشات نخشبه نک فتحه سیله و ماء
ملفوظه ایله سبه دیرلر الف ایله سیاه دخی دینور
عربیده اسود معناسنه سپید سین مهمله
نک کسره سیله و بانک کسره سی و یاء
حطینک سکونیله و دال مهمله ایله فارسیده
نور کیده اق دیرلر بیاض دخی دیرلر
عربیده ابیض معناسنه سپید لفظی باء
بدل فالیله سفید اوقیق جائز در تقطیع
بیت زرد اولدی ٫ مفعوف ٫ صروکیو
مفاعلن ٫ در رکوک ٫ فعولن ٫
قاره سن ٫ مفعوف ٫ په وسپی
مفاعلن ٫ در آق ٫ فعولن ٫

هم سرخ قزل لشل در رسبز
نیل اولدی چوید کوزینه توقیق

سرخ سین مهمله نک ضمه سیله و راء
مهمله وخاء معجمه نک اسکانداریله فارسیده
نور کیده قزل دیرلر وقرمزی دخی دیرلر عربیده
احمر معناسنه لشل نور کیده فارسیده
سین مهمله نک فتحه سیله و یاء موقده نک

وزاء

55b

نیل اولدی ما مفعولن چو یدکتری
مفاعلن نه تو فتی مفعولن

لخت اولدی چو فتی فتی در سخت
هم ایری در شت و نزم یو مشق

لخت لامک فتحه سیله و خاء معجمه و تاء
قرشنک اسکانریله فارسیدر تورکیده
چوق دیرلر باشی یومرو بر اغاجدر
عربیده میمک کبیره سیله محجم دیرلر
و معجم دغی دینور فتی تورکیدر مثلا پک
اولان شیئه دیرلر نقیضی یو مشقدر فارسیده
سین مهمله نک فتحه سیله و خاء معجمه و تاء
قرشنک اسکانریله سخت دیرلر عربیده
صاد مهمله نک فتحی سیله و لامک و یاء
موحده نک اسکانریله صلب دینور لامک فتحه
سیله دغی یو معنایه کلور ایری تورکی عبارتیدر
فارسیده دانک و رآء مهمله نک ضمه ایله
و شین معجمه و تاء قرشنک اسکانریله
در شت دیرلر که ایری و تصلق اولاینه
نسبه اطلاق اولنور عربیده غلیظ کبی دم

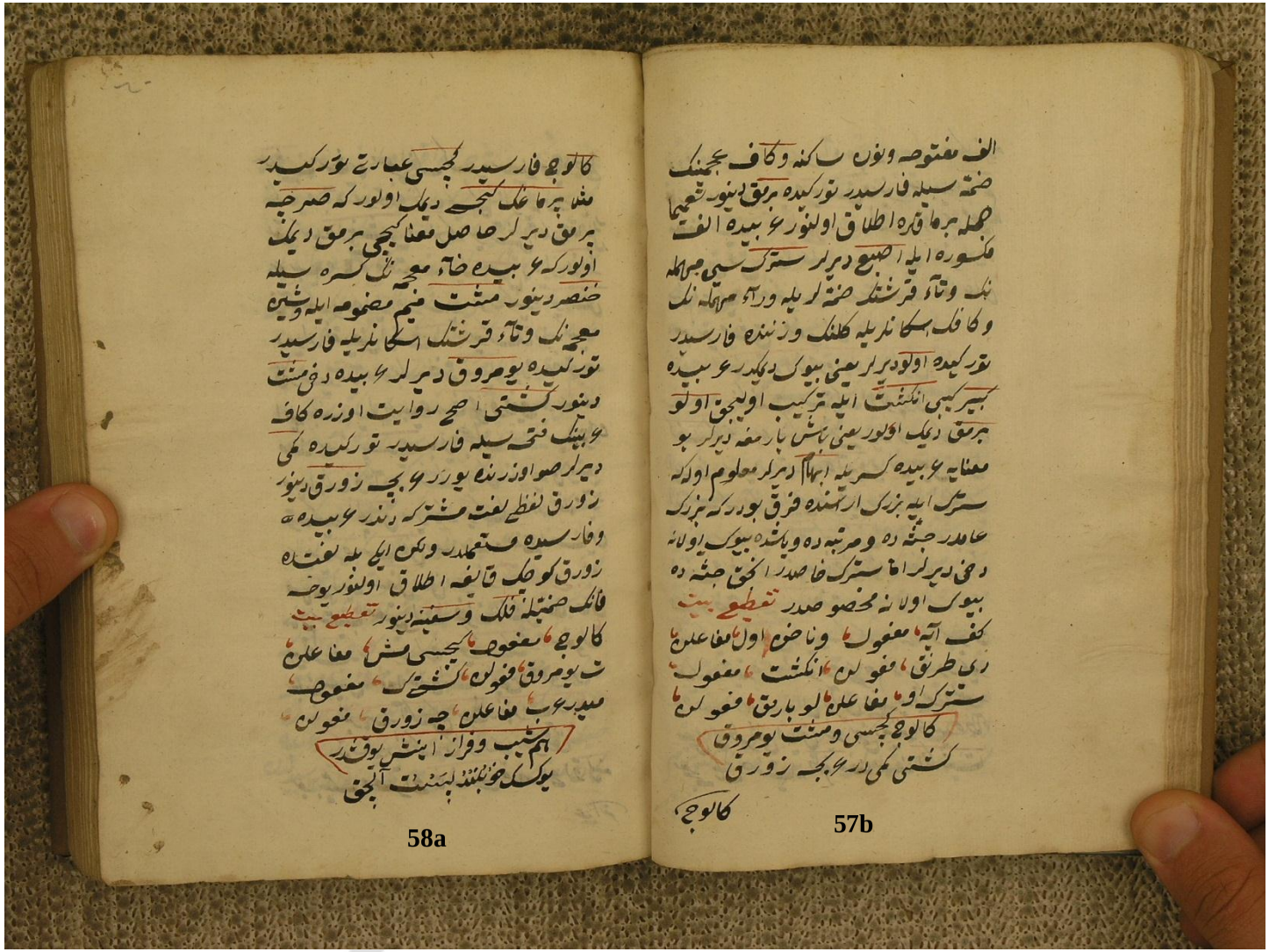
56b

نون مفتوحه ایله ورآء مهمله و میمک اسکانریله
فارسیدر تورکیده یو مشق دینور عربیده ناعم
معنایه تقطیع بیت لخت اولدی مفعولن
چو فتی فتی ما فاعلن در سخت ما مفعولن
هم ایری ما مفعول در شت نز ما فاعلن
م یو مشق ما مفعولن ما ما ما

کف آیه و ناص اولدی طویرق
انکشت سترک اولو پرمق

کف کاف عربیک فتحه سیله و سکون فا
ایله فارسیدر تورکیده آیه دیرلر یعنی ال
ایه سی که الک ایچ طرفیدر آوچ دیه کاری
معنادر عربیده راحه کبی کف اصلنده عربیدر
لغت مشترکه دندر ناص نون مفتوحه و الف
ایله و خاء معجمه نک ضمه سیله فارسیدر
تورکیده طرنق دینور کورک الده اولسون
کورک آیغده اولسون عموم اوزره در نمیز
و قصد اولنور ال و آیق قیدیله ذکر اولنور
یعنی ال طرنغی اباق طرنغی دیرلر عربیده ظاء
معجمه نک ضمه سیله ظفر معنایه انکشت

57a

الف مفتوحه ونون ساکنه وکاف بحمنک
ضمّه سیله فارسیدر تورکیده برق دیمک شعیما
جمله برماقده اطلاق اولنور عربیده الف
مکسوره ایله اصبع دیرلر سترک سبّابه
نک وتاء قرشنک ضمّه لریله ورتا
نک وکاف اسکاندیله کلنک وزننده فارسیدر
تورکیده اولودیرلر یعنی بیوک دیکدر عربیده
کبیر کبی انکشت ایله ترکیب اولنیجق اولو
برق دیمک اولور یعنی باش بارمغه دیرلر بو
معنایه عربیده کبیر ایله ابهام دیرلر معلوم اولکه
سترک ایله بزرگ ارسنده فرق بودر که بزرگ
عامدر جثّه ده ومرتبه ده وبانشده بیوک اولانه
دخی دیرلر اما سترک خاصدر انجق جثّه ده
بیوک اولانه مخصوص صدر تقطیع بیت
کف آیه مفعول وناضع اول مفاعلن
ری طرنق فعولن انکشت مفعول
سترک او مفاعلن لو بارنق فعولن ما

کالوجی بجسی ومشت یومروق
کشتی کمی در عربیجه زورق

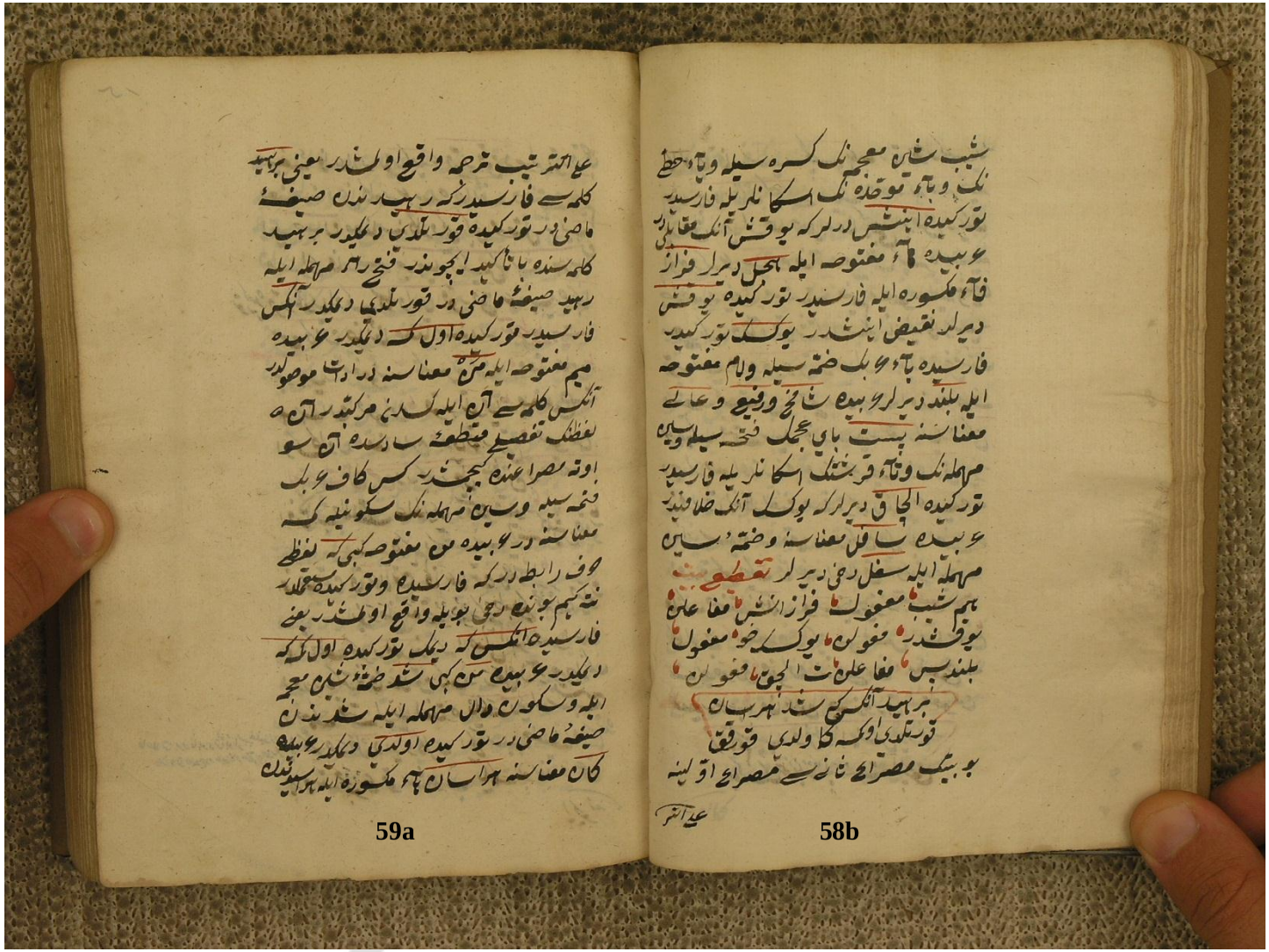
کالوجی

57b

کالوجی فارسیدر بجسی عبارتی تورکیدر
مثلا پرماغک کبیجه دیمک اولور که صرجه
برق دیرلر حاصل معنا کبیجی برق دیمک
اولور که عربیده خاء معجمه نک کسره سیله
خنصر دینور مشت میم مضمومه ایله وشین
معجمه نک وتاء قرشنک اسکاندیله فارسیدر
تورکیده یومروق دیرلر عربیده دخی مشت
دینور کشتی اصح روایت اوزره کاف
عربیک فتحه سیله فارسیدر تورکیده کمی
دیرلر صوا وزرنده یورزر عربیجه زورق دینور
زورق لفظی لغت مشترکه دندر عربیده
وفارسیده مستعملدر ولکن ایکی یله لغت ده
زورق کوچک قایغه اطلاق اولنور یوخه
قایک ضمّتله فلک وسفینه دینور تقطیع بیت
کالوجی مفعول بجسی مش مفاعلن
ت یومروق فعولن کشتی مفعول
سیدر عربی مفاعلن چه زورق مفعولن

هم شیب وفراز اینش یوقدر
یوکسک خوشلقدر پستلک آنجق

58a

شب شان معجمه نک کسره سیله و تاء حطی
نک و تاء توحیده نک اسکانلریله فارسیده
تورکیده اینشیس درلر که یوقش آنک مقابلی
عربیده تاء مفتوحه ایله ماضی درلر فراز
قاء مکسوره ایله فارسیده تورکیده یوقش
درلر نقیض اینشدر یوک تورکیده
فارسیده باء عربیک ضمه سیله واو مفتوحه
ایله بلند درلر عربیده شامخ و رفیع و عالی
معناسنه پست بای عجمک فتحه سیله و سین
مهمله نک و تاء قرشتک اسکانلریله فارسیده
تورکیده الچاق درلر که یوک آنک خلافیدر
عربیده سافل معناسنه و ضمه سین
مهمله ایله سفل دخی درلر تقطیع بیت

هم شب ◦ مفعول ◦ فراز انش ◦ مفاعلن ◦
یوقدر ◦ مفعولن ◦ یوک که چو ◦ مفعول ◦
بلند پس ◦ مفاعلن ◦ ات الچق ◦ مفعولن ◦

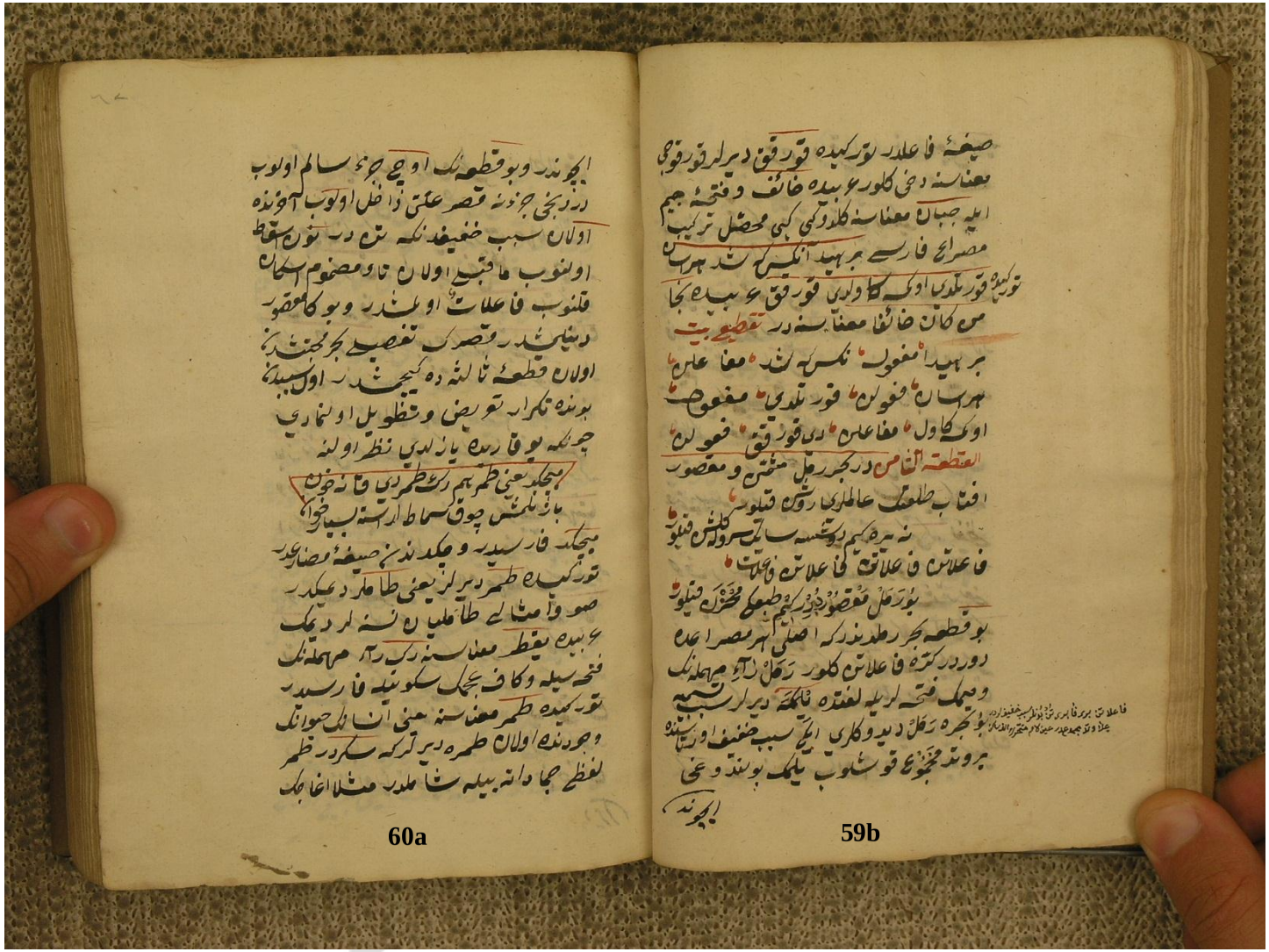
بر بید آنکسی که شد بهربان
تورکدی اوکه کا ولدی قوقق
بو بیتک مصراع ثانیسی مصراع اولینه

عی الاثر

58b

عی الله تب ترجمه واقع اولشدر یعنی بر بید
کلمه سی فارسیده رکه ربیدندن صیغهٔ
ماضی در تورکیده قورتلدی دیمکدر بر بید
کلمه سنده با تاکید ایچوندر فتحی راء مهمله ایله
ربید صیغهٔ ماضی در قورتلدیجا دیمکدر آنکس
فارسیده تورکیده اول که دیمکدر عربیده
میم مفتوحه ایله من معناسنه در ادات موصولدر
آنکس کلمه سی آن ایله کاف مرکبدر آن ه
لفظک تفصیلی متطعف سادسده آن سو
اوته مصراعنده کیمدر کس کاف عربک
ضمه سیله و سین مهمله نک سکونیله که
معناسنه در عربیده من مفتوحه کبی که لفظی
حرف رابطه در که فارسیده و تورکیده همان
نته کیم عربیده دخی بویله واقع اولشدر بعض
فارسیده آنکس که دیمک تورکیده اول کسه که
دیمکدر عربیده من کهی شد ضمهٔ شین معجمه
ایله و سکون دال مهمله ایله شدندن
صیغهٔ ماضی در تورکیده اولدی دیمکدر عربیده
کان معناسنه هراسان تاء مکسوره ایله هراسیدندن

59a

59b

صیغهٔ فاعلات تورکیده فورقی دیرلر فورقی
معناسنه دخی کلور عبیده خائف و فتحهٔ جیم
ایله جبان معناسنه کلدوکی کبی محصل ترکیب
مصراع فارسی برهید انکیرک شد هرهان
تورکیده فورتلدیا اوک کاولدی فورقی عبیده بجا
من کان خائفا معناسنه در **تقطیع بیت**
برهید | مفعول | نکس که شد | مفاعلن |
هرهان | فعولن | فورتلدی | مفعولن |
اوک کاول | مفاعلن | دی فورقی | فعولن |
القطعة الخامس در بحر رمل مثمن و مقصور
افتاب طلعتک عالملری روشن قیلور
نه پره کیم یوکسه سایک سروه کلشن قیلور
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات
بو رمل مقصوری دیرلر کیم طبعی محزن قیلور
بو قطعه بحر رملدندر که اصلی اوچ مصراعدن
دورر در کرّه فاعلاتن کلور رمل آخرینه علامت
ویمک فتحه لریله لغتده ثالثه دیرلر سبب خفیف
بروتد مجموع قوشلوب بیلک بولندوغی

فاعلات بورفاعلن ثانی بولسه سبب خفیف اولسه
یعنی واو جمع عین کلام مقدر اولنا

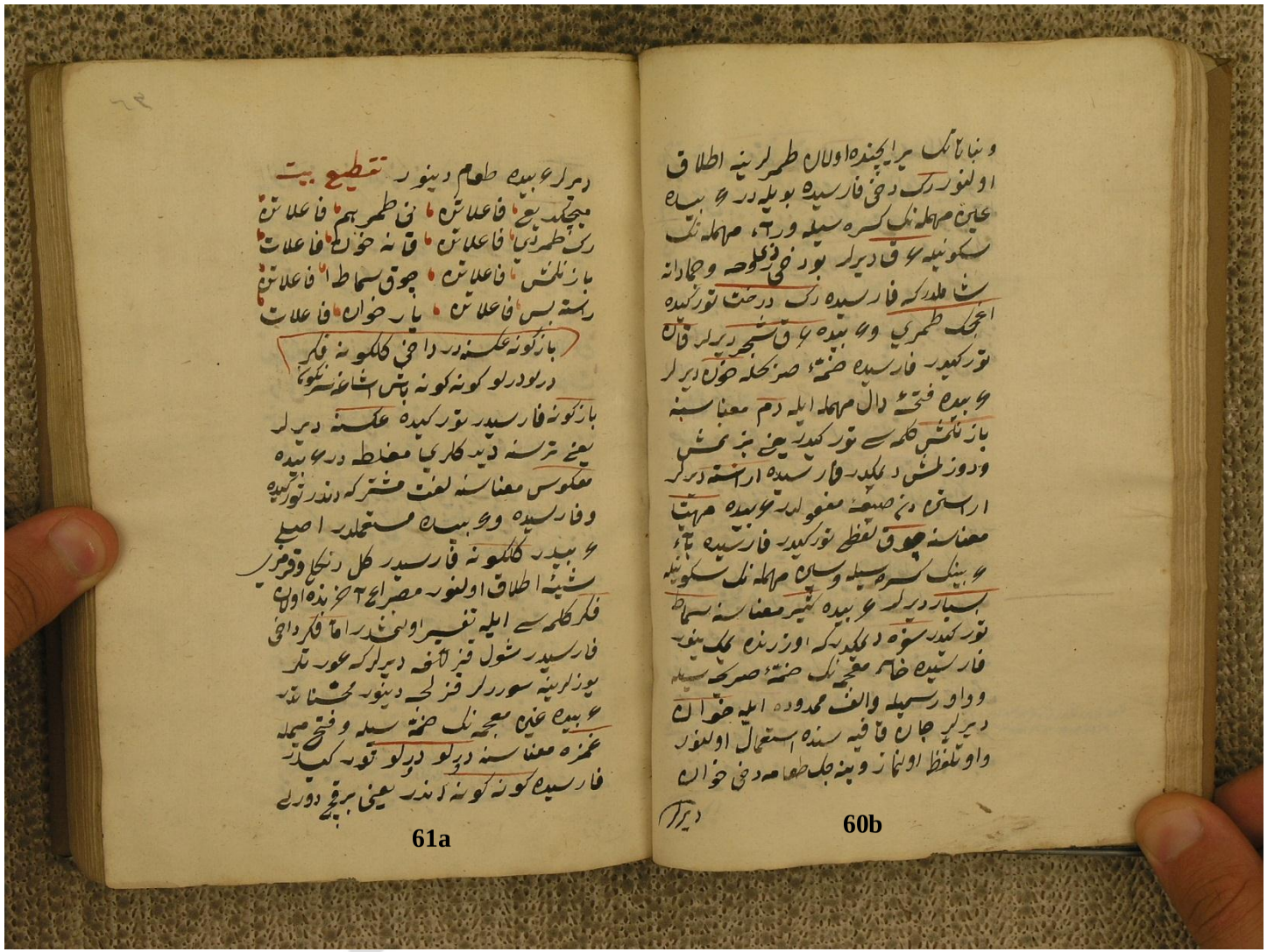
ایچوندر

60a

ایچوندر و بو قطعه نک اوچ جزئی سالم اولوب
درد نجی جزئنه قصر علتی داخل اولوب آخوندہ
اولان سبب خفیف نکته تن در نون ساقط
اولنوب ما قبلی اولان تا مضموم اسکان
قلنوب فاعلات اولندر و بو کا مقصور
دینلمشدر قصرک تفصیلی بحر مختلفده
اولان قطعهٔ ثالثه ده کیچمشدر اول سببدہ
بولنده تکرار تعویض و تطویل اولنماری
چونکه بو قاریده یازلدیغی نظر اولنه

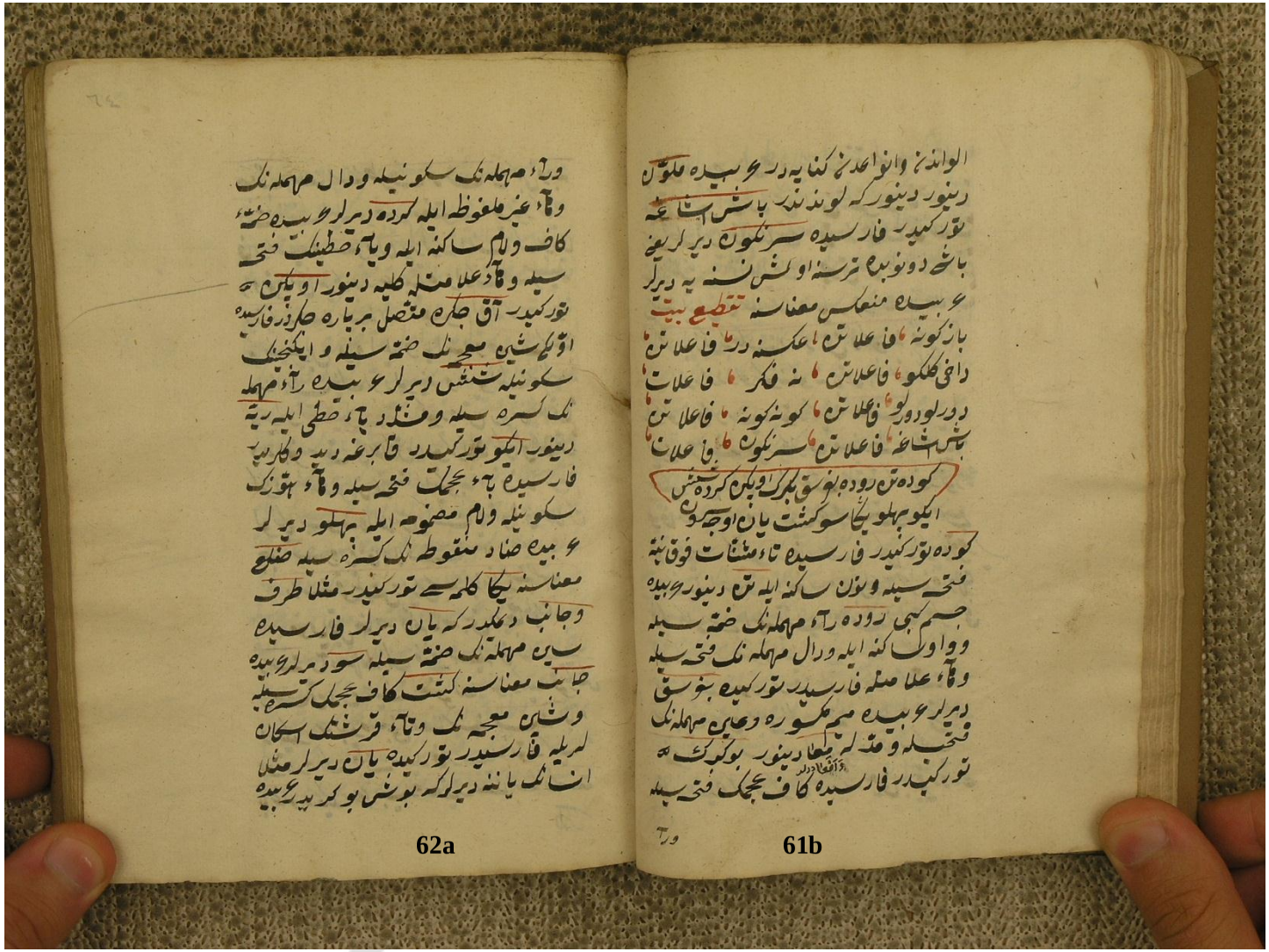
همچکد یعنی طمر همرکز طمر دیمکدر فاندن
بازلمش چوق سماط ارسته بسیار خوان

همچکد فارسیدر و چکدندر حیفهٔ مضارع
تورکیده طمر دیرلر یعنی طاملر دیمکدر
صوفیانه لر طاملیان نسنه لر دیمک
عبیده یقظ معناسنه در که رمل مرهلهٔ نک
فتحه سیله و کاف عجمک سکونیله فارسیدر
تورکیده طمر معناسنه مینی آنلرک حیوانک
وجودنده اولان طمره دیرلر که سکرده ظمر
لفظی جماده نباتیه شاملدر مثلا اغاجک

وبنا تانک بر ایچنده اولان طمر لرینه اطلاق
اولنور رک دخی فارسیده بویله در ع بیاض
عین مهمله نک کسره سیله ور ع، مهمله نک
سکونیله ع ق دیرلر بور دخی ذکلوه وحمادانه
شاملدر که فارسیده رک درخت تورکیده
اجمک طمری وع بیده ع ق شجر دیرلر قاف
تورکیده فارسیده ضمه، صرنجله خون دیرلر
ع بیده فتحه دال مهمله ایله دم معناسنه
باز تاکش کلمه سی تورکیده چنی بنه دیمکدر
ودوز تاکش دیمکدر فارسیده ارسته دیرلر
ارسته دخی صیغه مفعولدر ع بیده مهیا
معناسنه چوق لفظی تورکیده فارسیده بسیار
ع بینک کسره سیله وسین مهمله نک سکونیله
بسیار دیرلر ع بیده کثیر معناسنه سماط
تورکیده سفره دیمکدر که اوزرنده یمک یینور
فارسیده خاسه معجمه نک ضمه، صریحه سیله
وواو رسیله والف ممدوده ایله خوان
دیرلر جان قافیه سنده استعمال اولنور
واو تلفظ اولنماز وبنه جک طعامه دخی خوان

دیرلر ع بیده طعام دینور تقطیع بیت
مبچکد بع فاعلاتن ما نی طمر بهم فاعلاتن
رک طمر دنیا فاعلاتن ما قانه خون کم فاعلات
باز تاکش فاعلاتن چوق سماط ا فاعلاتن
رسته بس فاعلاتن یار خوان فاعلات
باز کونه عکسنه در داخی کلکونه فکر
در بور در لو کونه کونه پاس شاعر شکونه
باز کونه فارسیده تورکیده عکسنه دیرلر
یعنی ترسنه دیدکلری مغلطه در ع بیده
معکوس معناسنه لغت مشترکه اندن تورکیده
وفارسیده وع بیده مستعملدر اصیلی
ع بیده کلکونه فارسیده گل رنگی وقرمزی
شیئه اطلاق اولنور مصراع آخر بنده اولان
فکر کلمه سی ایله تغییر اولنمشدر اما فکر داخی
فارسیده شول قزلغه دیرلر که عورتلر
یوزلرینه سورر لر قزلجه دینور تحسناندر
ع بیده غین معجمه نک ضمه سیله وفتح میم
غمزه معناسنه در لو در لو تورکیده کیدر
فارسیده کونه کونه کندر یعنی برقچ دورلو

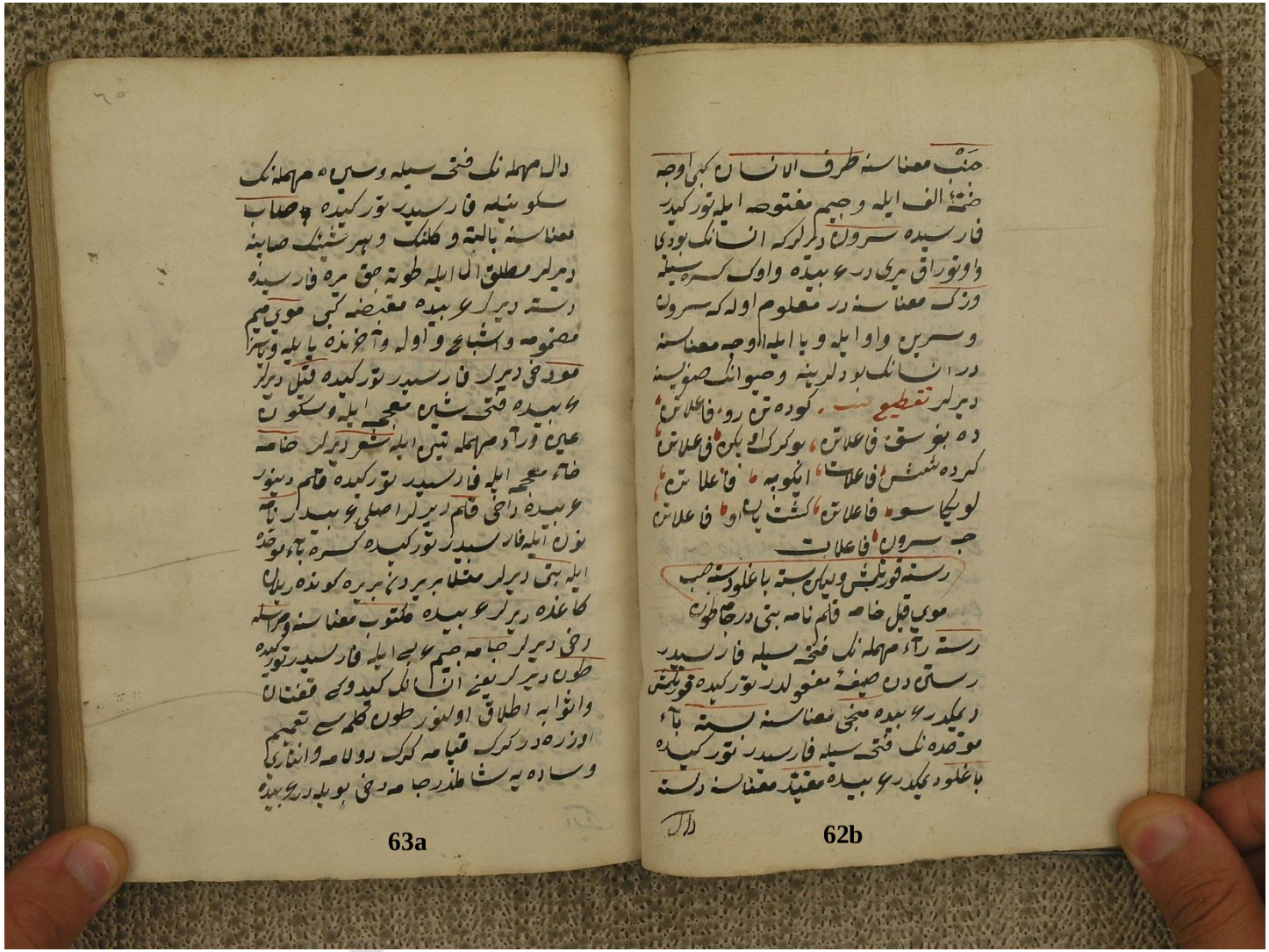

الواندن وانواعدن کنایه در عربیده ملوّن
دینور دینور که لوندند باش اشاغه
تورکیدر فارسیده سرنکون دیر لرینخ
باشی دونوبده ترسنه اولش نسنه یه دیر لر
عربیده منعکس معناسنه تقطیع بیت
بازکونه ، فاعلاتن ، عکسنه در ، فاعلاتن ،
داغی کلکو ، فاعلاتن ، نه فکر ، فاعلات ،
دورلو دورلو ، فاعلاتن ، کونه کونه ، فاعلاتن ،
باش اشاغه ، فاعلاتن ، سرنکون ، فاعلاتن ،
کوده تن روده بوشوق بدک اولکن کرده شش
ایکو پهلو یکا سوکشت یان اوجه سون
کوده تورکیدر فارسیده تاء مثنات فوقانیه
فتحه سیله و نون ساکنه ایله تن دینور عربیده
جسم کبی روده راء مهمله نک ضمه سیله
و واو ساکنه ایله و دال مهمله نک فتحه سیله
و هاء علامت فارسیدر تورکیده بوشوق
دیر لر عربیده میم مکسوره و عین مهمله نک
فتحه سیله و مثلثه لغه دینور بوکوزک
تورکیدر فارسیده کاف عجمک فتحه سیله

61b

ورآء مهمله نک سکونیله و دال مهمله نک
وهاء غیر ملفوظه ایله کرده دیر لر عربیده ضرء
کاف و لام ساکنه ایله و یاء خطینک فتحه
سیله و هاء علامت کلیه دینور اوپکن
تورکیدر آق جلن متصل بر پاره جلدر فارسیده
اوکاشین عجمه نک ضمه سیله و ایکنجینک
سکونیله شش دیر لر عربیده راء مهمله
نک کسره سیله و مثلثه یاء خطی ایله ریه
دینور ایکو تورکیدر قاپرغه دیدکلریدر
فارسیده پاء عجمک فتحه سیله و هاء هوزک
سکونیله و لام مضمومه ایله پهلو دیر لر
عربیده ضاد منقوطه نک کسره سیله ضلع
معناسنه یکا کلمه سی تورکیدر مثلا طرف
و جانب دیمکدر که یان دیر لر فارسیده
سین مهمله نک ضمه سیله سو دیر لر عربیده
جانب معناسنه کشت کاف عجمک کسره سیله
و شین معجمه نک و تاء قرشتک سکون
لریله فارسیده تورکیده یان دیر لر مثلا
انسانک یانه دیر لر که بوشش بوکریدر عربیده

62a

جنب معناسنه طرف الانسان کبی اوجه
ضمه الف ایله وجیم مفتوحه ایله تورکیده
فارسیده سروان دیرلر کرکه انسانک بودی
واوتوراق یری درکه بیده واوک کره سینه
وزک معناسنه در معلوم اولکه سروان
وسرین واوایله وبا ایله اوجه معناسنه
در انسانک بودلرینه وحیوانک صوبرینه
دیرلر تقطیع بیت . کوده تن رو . فاعلاتن
ده بوسق فاعلاتن ، بوکرک او بکن فاعلاتن
کرده شش فاعلات ، ایکوبه ما فاعلاتن ما
لو بکاسو ما فاعلاتن ، کشت پاس او ما فاعلاتن
جه سروان ، فاعلات

رسنه قورنلش ویکان بسته باغلودسته جب
موی قبل خامه قلم نامه بنی درحاطوس

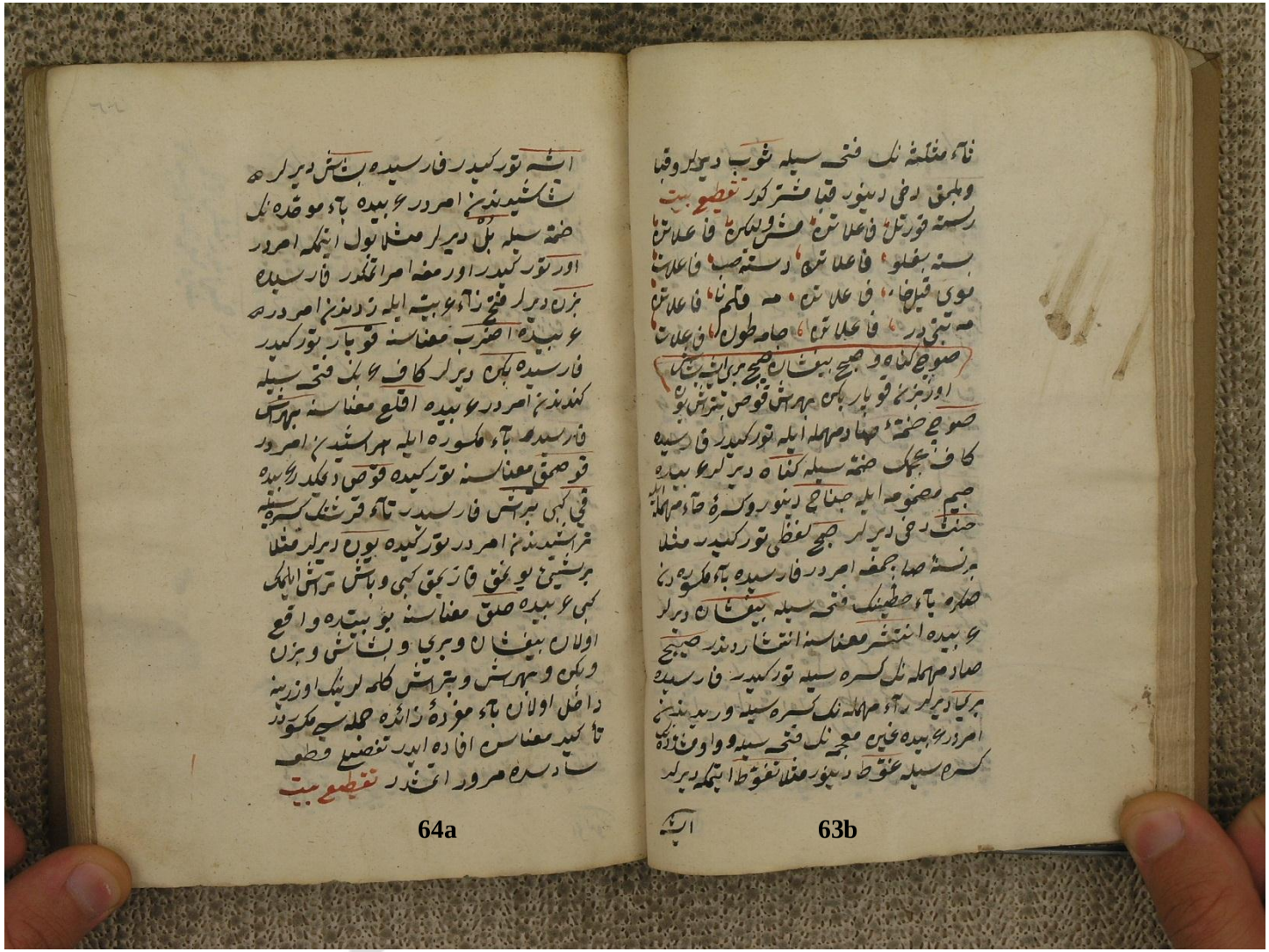
رسنه رآء مهمله نک فتحه سینه فارسیده
رستن دن صیغه مفعولدر تورکیده قورنلش
دیکلدرکه بیده معنی معناسنه بسته باء
موحده نک فتحه سینه فارسیده تورکیده
باغلودیکلدرکه بیده مقید معناسنه رسنه

دال

62b

دال مهمله نک فتحه سینه وسین مهمله نک
سکونیله فارسیده تورکیده حصاب
معناسنه بالته وکلنک وبهر شینک صابنه
دیرلر مطلق ال ایله طوتمه حق مره فارسیده
رسته دیرلر کرکه بیده مقبضه کبی موی جیم
مضمومه واشباع واوله واو خامنده یا ایله وبهر
مودی دیرلر فارسیده تورکیده قیل دیرلر
کرکه بیده فتحه شین معجمه ایله وسکون
عین ورآء مهمله نین ایله شعر دیرلر خامه
خاء معجمه ایله فارسیده تورکیده قلم دینور
کرکه بیده راحی قلم دیرلر اصلی کرکه بیدر باء
موحده ایله فارسیده تورکیده کره باء موحده
ایله هنی دیرلر مثلا بر دنه بر کره کوندره دیدکلری
کاغذه دیرلر کرکه بیده مکتوب معناسنه ومراسله
رحی دیرلر جامه جیم کرکه ایله فارسیده تورکیده
طون دیرلر یعنی انسانک کیدوکی قفتان
وانئوا به اطلاق اولنور طون کلمه سی تعمیم
اوزره درکه قبامه کرک رولامه وانتاری
وساده یه شامل در جامه رحی بوبله در کرکه بیده

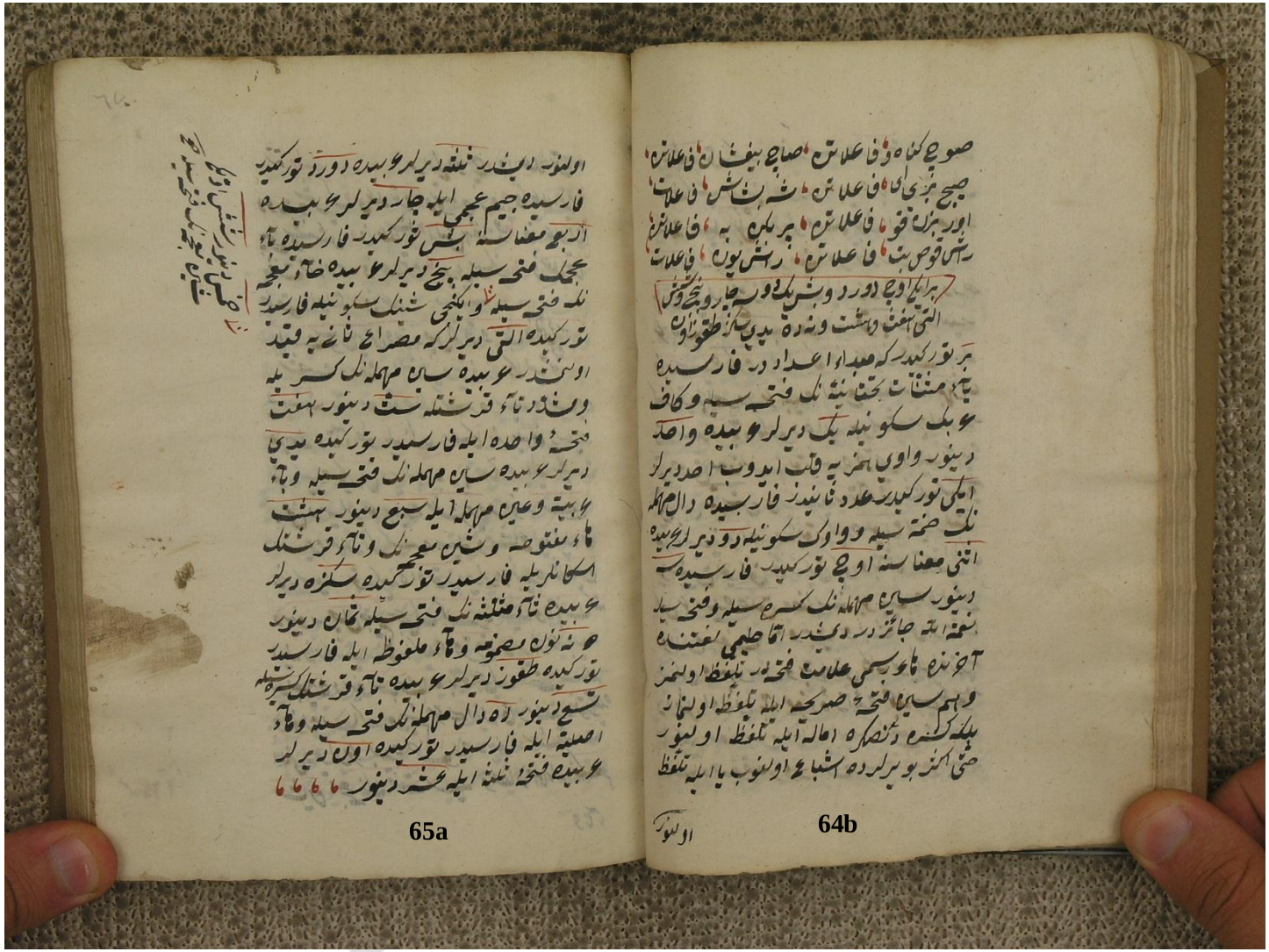
63a

63b

ایشه

64a

صوچ کناه ٥ فاعلاتن ٥ صاچ بیفتان ٥ فاعلاتن ٥
چیچ بزی ای ٥ فاعلاتن ٥ شه بشاش ٥ فاعلات ٥
اور بزن قو ٥ فاعلاتن ٥ پر یکن به ٥ فاعلاتن ٥
راش قوص بت ٥ فاعلاتن ٥ راش یون ٥ فاعلات ٥

بر ایکی اوچ اور دوش یک دو سه چار و پنج در آن
التی هفت و هشت و نه ده بدین سان طغوا آن

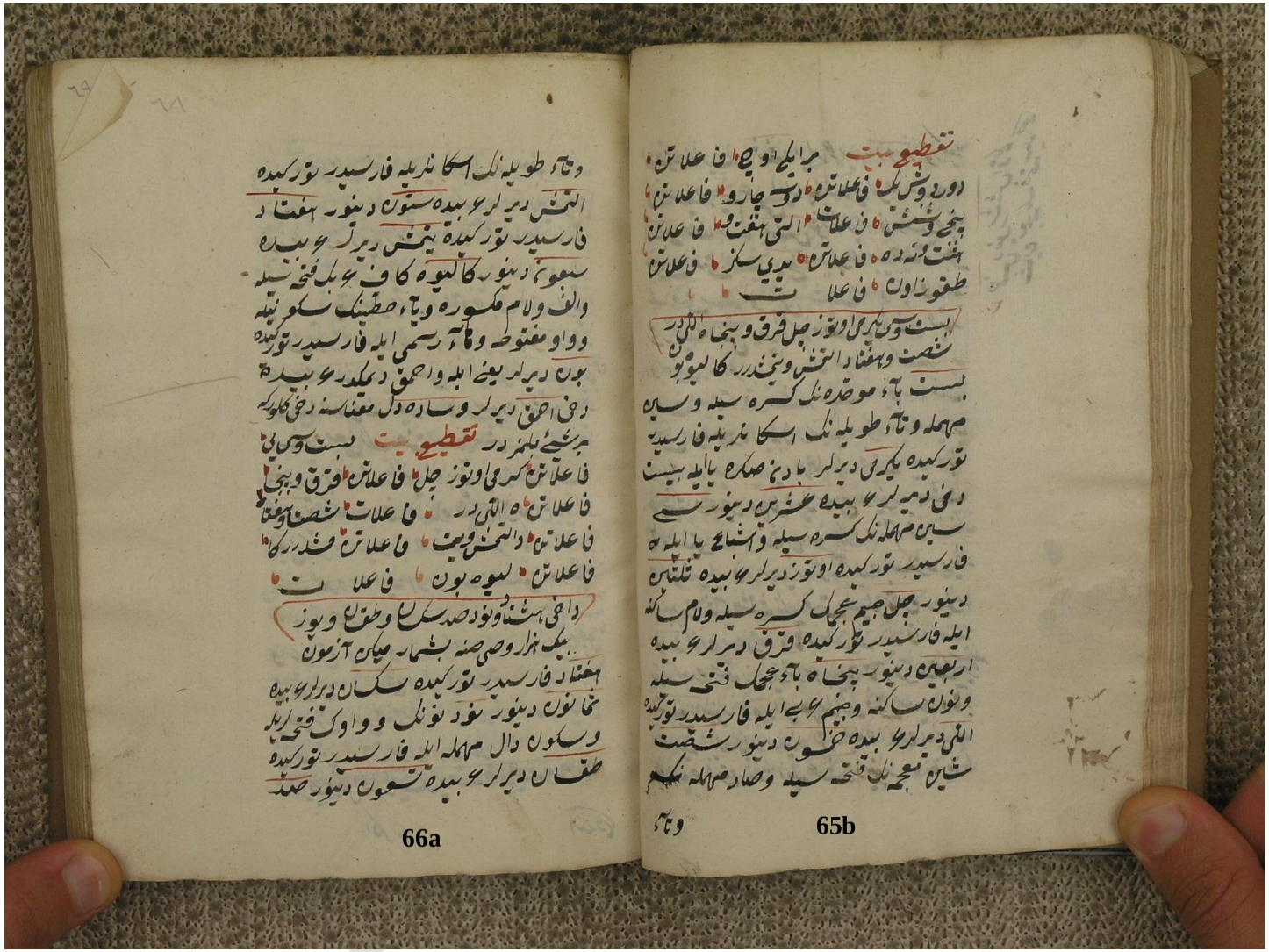
بر تورکیدر که عبدالواحد در فارسیده
یاء مثناة تحتانیه نک فتحه سیله و کاف
عربک سکونیله یک دیرلر عربیده واحد
دینور واوی همزه یه قلب ایدوب احد دیرلر
ایکی تورکیدر عدد ثانیدر فارسیده دال مهمله
نک ضمه سیله و واو ک سکونیله دو دیرلر عربیده
اثنی معناسنه اوچ تورکیدر فارسیده سه
دینور سین مهمله نک کسره سیله و فتحی سیله
نغمه ایله جائز در دیشدر اما جلیلی نغمه ده
آخرنده ناء رسمی علامت فتحه در تلفظ اولنمز
و هم سین فتحه صریحه ایله تلفظ اولنماز
بلکه کسره دخی کاره اهاله ایله تلفظ اولنور
حتی اکثر بو یرلرده اشباع اولنوب یا ایله تلفظ

اولنور

64b

اولنور رابعدر ثلثه دیرلر عربیده دورد تورکیدر
فارسیده جیم عجمی ایله چار دیرلر عربیده
اربع معناسنه بش تورکیدر فارسیده پانج
عجمک فتحی سیله پنج دیرلر عربیده خاء معجمه
نک فتحه سیله و یاء تحتانیه نک سکونیله فارسیده
تورکیدر التی دیرلر که مصراع ثانیه به قیید
اولنشدر عربیده سین مهمله نک کسریله
و شین معجمه نک فتحه سیله و تاء
عربیه و عین مهمله ایله سبع دینور هفت
تاء مثناة فوقیه و شین معجمه نک و تاء قرشتک
اسکانریله فارسیدر تورکیدر سکز دیرلر
عربیده ثاء مثلثه نک فتحی سیله ثمان دینور
هژده نون مضمومه و تاء ملفوظه ایله فارسیدر
تورکیدر طقوز دیرلر عربیده تاء قرشتک کسره سیله
تسع دینور ده دال مهمله نک فتحی سیله و عاء
اصلیه ایله فارسیدر تورکیدر اون دیرلر
عربیده فتحه ثلثه ایله عشر دینور ما ما ما

65a

تقطیع بیت برایلی او چ فا علاتن
دور دوش یک فا علاتن دو سه چار و فا علاتن
پنج و شش فا علات الی هفت و فا علاتن
هشت نه ده فا علاتن بدین سنز فا علاتن
طغوز اون فا علا ت

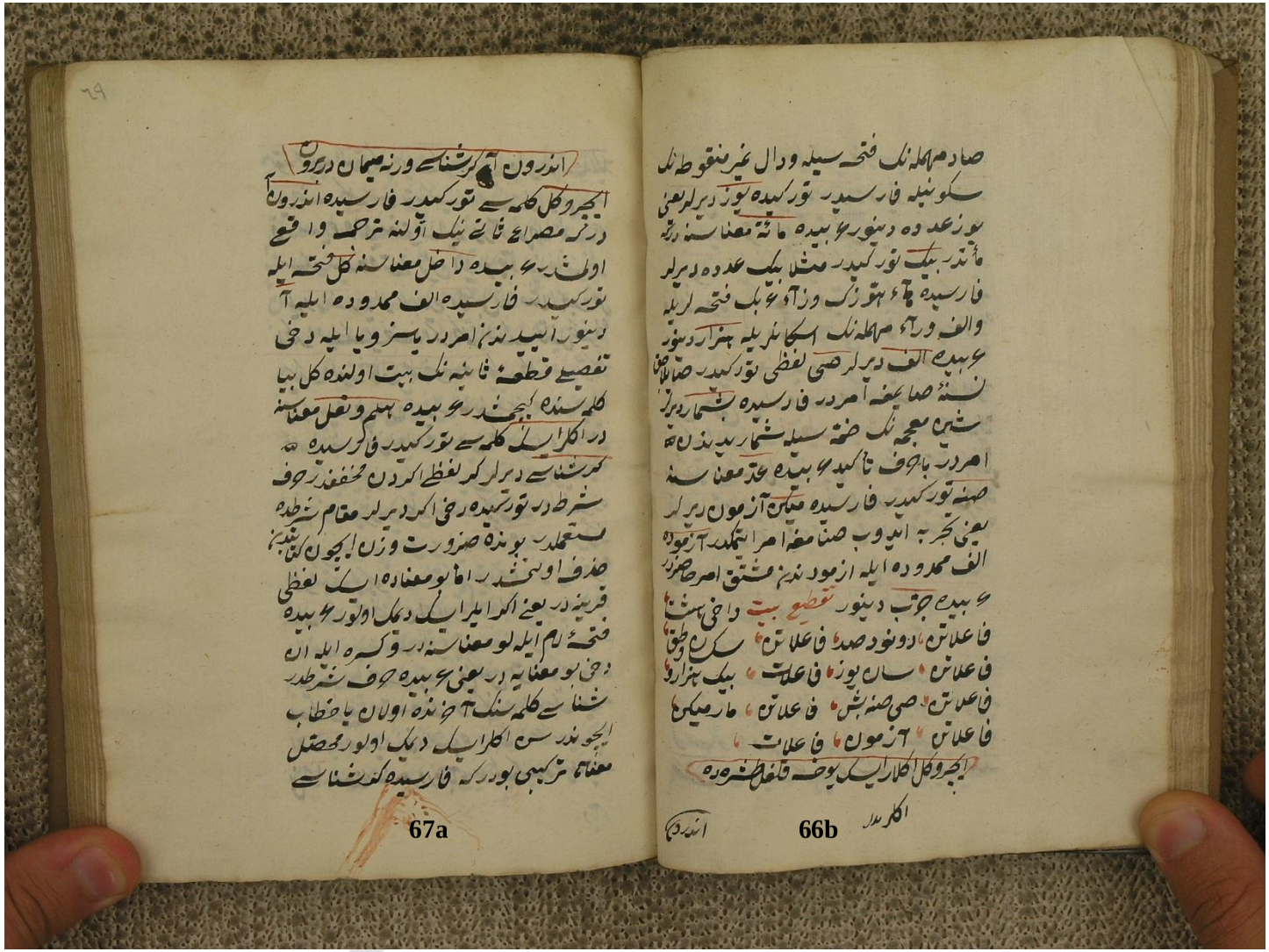
بست وسی یکری اونوز چل فرق و پنجاه الی در
شصت و هفتاد التمش و یتمش در کالیوبون
بست تاء موحده نک کسره سینه و سین
مهمله و تاء طویله نک اسکانه ایله فارسیده
تورکیده یکری دیرلر بادمجصدره یا ایله بیست
دخی دیرلر عربیده عشرین دینور سنه
سین مهمله نک کسره سینه و اشباع یا ایله ه
فارسیده تورکیده اونوز دیرلر عربیده ثلثین
دینور چل جیم عجمی کسره سینه ولام ساکنه
ایله فارسیده تورکیده فرق دیرلر عربیده
اربعین دینور پنجاه باء عجمی فتحی سینه
ونون ساکنه وجیم عربی ایله فارسیده تورکیده
الی دیرلر عربیده خمسون دینور شصت
شین معجمه نک فتحه سینه وصاد مهمله نک

65b وتاء

وتاء طویله نک اسکانه ایله فارسیده تورکیده
التمش دیرلر عربیده ستون دینور هفتاد
فارسیده تورکیده یتمش دیرلر عربیده
سبعون دینور کالیوبون کاف عربی فتحه سینه
والف ولام مکسوره وباء حطینک سکونیله
وواو مفتوحه وتاء رسمی ایله فارسیده تورکیده
بون دیرلر یعنی ایله واحدی دیمکدر عربیده
دخی احدی دیرلر وساده دل معناسنه دخی کامل که
هر شیئی تمام در تقطیع بیت بست وسی یی
فا علاتن کری او نوز چل فا علاتن فرق و پنجا
فا علاتن ه الی در فا علات شصت و هفتا
فا علاتن د التمش و یتمش فا علاتن در کا
فا علاتن لیوبون فا علا ت

دخی هشتاد و نود صد سکسان و طقسان و یوز
یک هزار و صی صنه بشمار چیان آزمون
هفتاد فارسیده تورکیده سکسان دیرلر عربیده
ثمانون دینور توقسان و واو ساکنه فتحی ایله
وسکون دال مهمله ایله فارسیده تورکیده
طقسان دیرلر عربیده تسعون دینور صد

66a

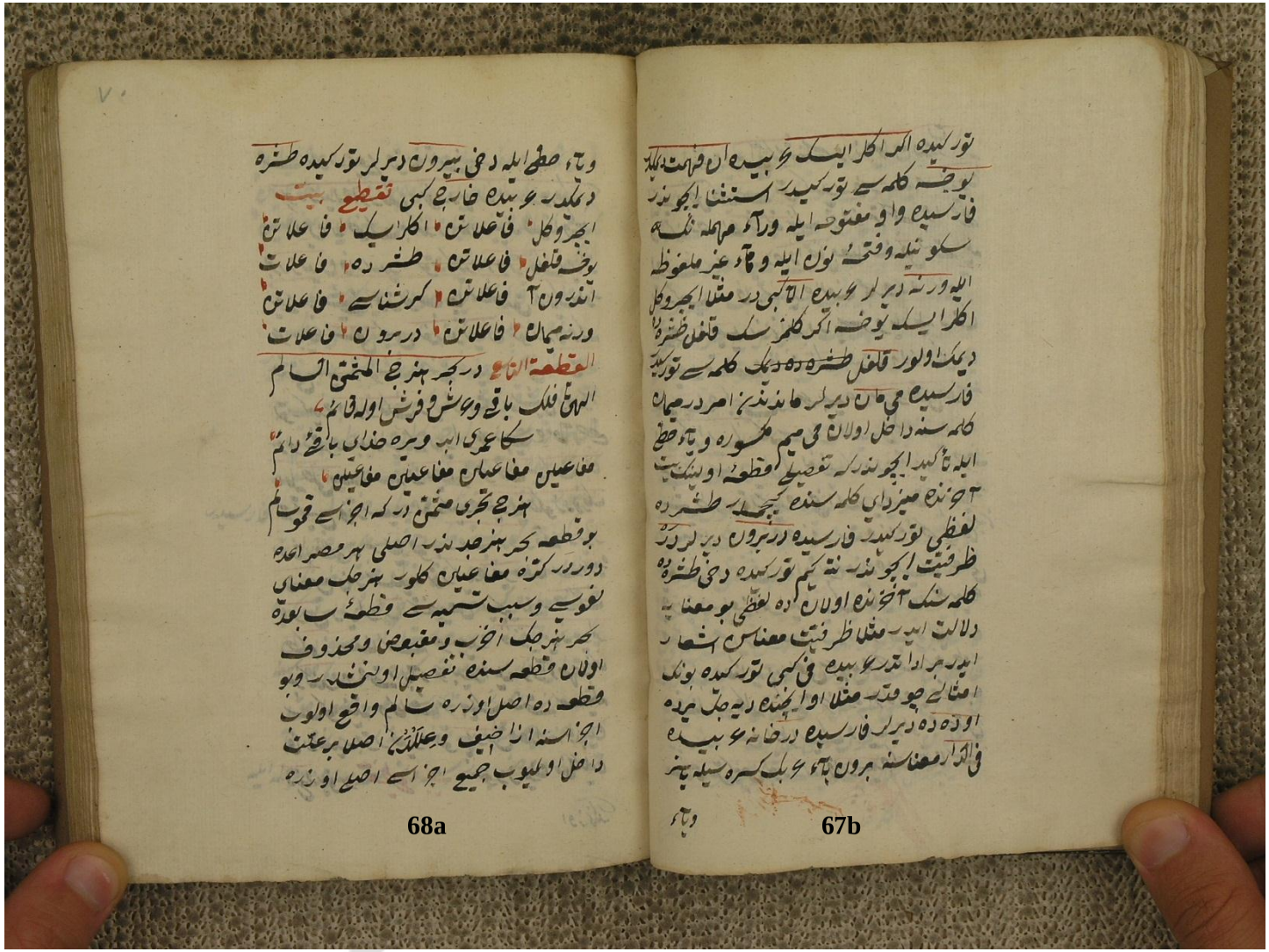
صاد مهمله نک فتحه سین یله و دال غیر منقوطه نک
سکونیله فارسیده تورکیده یوز دیرلر یعنی
یوز عدده دینور عربیده مائة معناسنه دیر
مائة بیک تورکیده مثلا بیک عدده دیرلر
فارسیده هاء هوز نک وزنی عربک فتحه سی یله
والف وراء مهمله نک اسکانی یله هزار دینور
عربیده الف دیرلر صحی لفظی تورکیده صحابلاق
نسنه صیغه امر در فارسیده شمار دیرلر
شین معجمه نک ضمه سیله شمارید بذن مشتق
امر در باحرف تاکید عربیده عد معناسنه
صنه تورکیده فارسیده میکن آزمون دیرلر
یعنی تجربه ایدوب صنمغه امر ایتمکدر آزمودن
الف ممدوده یله ازمودندن مشتق امر حاضر در
عربیده جرب دینور تقطیع بیت داخی بحث
فاعلاتن، دونود صد، فاعلاتن، سکن وطبق،
فاعلاتن، سان یوز، فاعلات، بیک هزار،
فاعلاتن، صی صنه بش، فاعلاتن، مار میکن،
فاعلاتن، آزمون، فاعلات،
ایچرو کل اکلار ایکی یوخ قاعل طرفده

اکلار ندن

66b

اندرون آ کرشناسی ورنه میان درون
ایچرو کل کلمه سی تورکیده فارسیده اندرون آ
در که مصراع ثانیه نک اولنده مرجع واقع
اولمش عربیده داخل معناسنه کل ضمه ایله
تورکیده فارسیده الف ممدوده ایله آ
دینور ایدیدندن امر در یاسز ویا ایله دخی
تقصیع قطعه ثانیه نک بیت اولنده کل بیا
کلمه سنده ایچندر عربیده هیم وفعل معناسنه
در اکلار ایکی کلمه سی تورکیده فارسیده
کرشناسی دیرلر کر لفظی اکردن مخففدر حرف
شرط در تورکیده رخی اکر دیرلر مقام شرطده
مستعملدر بو نده ضرورت وزن ایچون کتابتدن
حذف اولنمشدر اما بو معناده ایکی لفظی
قرینه در یعنی اکر ایلر ایکی دیمک اولور عربیده
فتحه لام ایله لو معناسنه در وکسره ایله ان
دخی بو معنایه در یعنی عربیده حرف شرطدر
شناسی کلمه سنک آخرنده اولان یا خطاب
ایچوندر سن اکلار ایکی دیمک اولور محصل
معنا مرکبی بودر که فارسیده کرشناسی

67a

توركيده الف اكر ايسك حرفيده ان قرائت بكلمه
يوخه كلمه سه توركيدر استثنا ايجوندر
فارسيده واو مفتوحه ايله ورآه مهمله نك
سكونيله وفتحه نون ايله و قاف غير ملفوظه
ايله ورنه زيرلر عربيده الا كبي در مثلا ايجروكل
اكرايسك يوخه اكر كلمز سك قاعلن ظشره
ديمك اولور قاعلن ظشره ده دورت كلمه سه توركيدر
فارسيده مي مان ديرلر ماندنه امر درميان
كلمه سنه داخل اولان مي ميم مكسوره و ياء وصلي
ايله تاكيد ايجوندركه تفصيلي قطعه اولنمشدر
آخرنده ميزدان كلمه سنده كيجه ديرلر ظشره
لفظي توركيدر فارسيده دربرون ديرلر درك
ظرفيت ايجوندر نه كيم توركيده دي ظشره ده
كلمه سنك آخرنده اولان ده لفظي بو معنايه
دلالت ايدر مثلا ظرفيت معناسن اشعار
ايدر هر اداتدر عربيده في كبي توركيده بونك
امثالي چوقدر مثلا اوا يچنده ديه جك ميوه
اوزه ده ديرلر فارسيده درخانه عربيده
في الدار معناسنه هرون باء عربك كسره سيله پنير

وياء

67b

وياء وصلي بيرون ديرلر توركيده طشره
دنمكدر عربيده خارج كبي **تقطيع بيت**
ايجروكل فاعلاتن اكرايسك فاعلاتن
يوخه قاعلن فاعلاتن ظشره ده فاعلاتن
اندرون آ فاعلاتن كرشناسه فاعلاتن
ورنه ميان فاعلاتن دربرون فاعلاتن

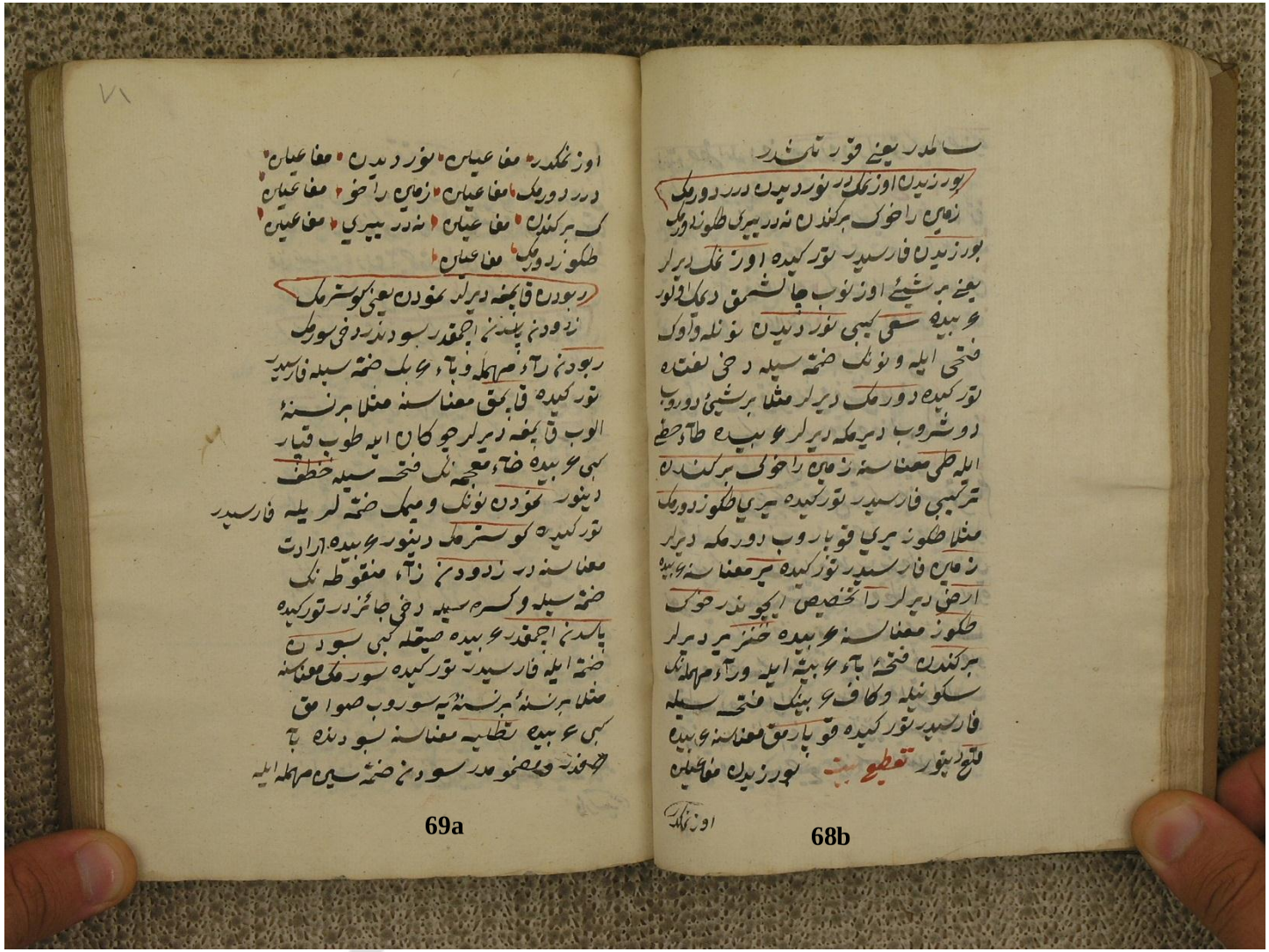
القطعة الثانية در بحر هزج المثمن السالم

الهي فلك باقي وعرش وفرش اوله قائم
سكا عمري ابد ويره خدايا باقي دائم

مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن

هزج بحري مثمن در كه اجزاسي قسم دائم
بو قطعه بحر هزجدندر اصلي هر مصراعده
دورر كرته مفاعيلن كلور هزجك معناسي
نغمه يه وسبب تسميه سي قطعه سابقه
بحر هزجك اخرب ومقبوض ومحذوف
اولان قطعه سنده تفصيل اولنمشدر وبو
قطعه ده اصل اوزره سالم واقع اولوب
اجزاسنه زاحيف وعللدن اصلا بر علت
داخل اولميوب جميع اجزاسي اصلي اوزره

68a

سالدر یعنی قور تاندر

بورزیدن اوزمک در نوردیدن در دورمک
زمین را خوک برکندن نه در بیری طکوز دورمک
بورزیدن فارسیدر تورکیده اوزمک دیرلر
یعنی بر شیئی اوزنوب چالشمق دیمکدر نور
عربیده سعی کبی نوردیدن نونلہ واوک
فتحی ایله و نونک ضمه سیله دخی لغتده
تورکیده دورمک دیرلر مثلا برشیئی دوروب
دوشروب دیرمکه دیرلر عربیده طاء حطی
ایله طی معناسنه زمین را خوک برکندن
ترکیسی فارسیدر تورکیده یری طکوز دورمک
مثلا طکوز یری قوپاروب دورمکه دیرلر
زمین فارسیدر تورکیده برمعناسنه عربیده
ارض دیرلر را تخصیص ایچون در خوک
طکوز معناسنه عربیده خنزیر دیرلر
برکندن فتحه باء عربیه ایله ورآء مهمله نک
سکونیله وکاف عربینک فتحه سیله
فارسیدر تورکیده قوپارمق معناسنه عربیده
قلع دینور تقطیع بیت بورزیدن مفاعیلن

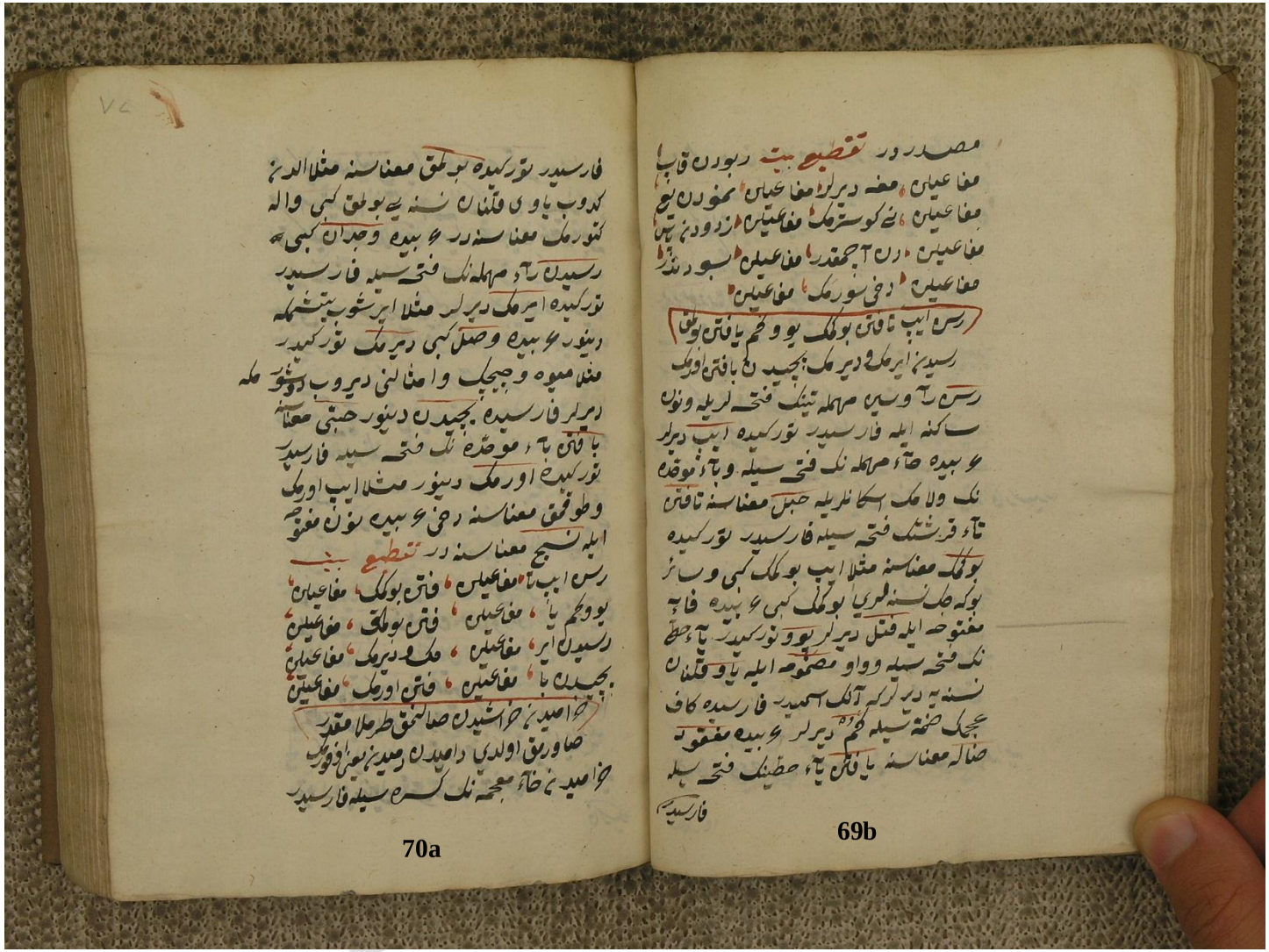
اوزنمکدر

68b

اوزنمکدر مفاعیلن بوردیدن مفاعیلن
دوردورمک مفاعیلن زمین را خو مفاعیلن
کبرکندن مفاعیلن نه در بیری مفاعیلن
طکوز دورمک مفاعیلن

ربودن قاپمغه دیرلر نمودن یعنی کوسترمک
زدودن پاکدن اچمقدر سودندر دخی سورمک
ربودن را آء مهمله و باء عربیک ضمه سیله فارسیدر
تورکیده قاپمق معناسنه مثلا برنسنهٔ
الوب قاپمغه دیرلر چوکان ایله طوب قپار
کبی عربیده ضاء معجمه نک فتحه سیله خطف
دینور نمودن نونک و میمک ضمه سیله لریله فارسیدر
تورکیده کوسترمک دینور عربیده اراءت
معناسنه در زدودن زاء منقوطه نک
ضمه سیله وکسره سیله دخی جائزدر تورکیده
پاکدن اچمقدر عربیده صیقله کبی سودن
ضمه ایله فارسیدر تورکیده سورمک معناسنه
مثلا برنسنهٔ یه سوروب صواق
کبی عربیده تطلیه معناسنه سودنده تاء
فوقنده و مضمومدر سودن ضمه سین مهمله ایله

69a

مصدر در تقطیع بیت ربودن قاب
مفاعیلن ، صفه دیرلر ، مفاعیلن ، نمودن یوز
مفاعیلن ، نه کوستورمک ، مفاعیلن ، زدودن پاس
مفاعیلن ، دن آچمقدر ، مفاعیلن ، سودندر
مفاعیلن ، دخی سورمک ، مفاعیلن

رسن آیپ تافتن بوکمک یووحم یافتن بوطق

رسیدن ایرمک و دیرمک بچیدن بافتن اورمک
رسن رآ و سین مهمله تینک فتحه لریله ونون
ساکنه ایله فارسیده تورکیده ایپ دیرلر
عربیده حبل مهمله نک فتحه سیله و یاء موحده
نک ولامک اسکانلریله حبل معناسنه تافتن
تاء قرشتک فتحه سیله فارسیده تورکیده
بوکمک معناسنه مثلا ایپ بوکمک کبی وسائر
بوکه جک نسنه لره بوکمک کبی عربیده فاپه
مفتوحه ایله فتل دیرلر یووتورکیده یاء تحتی
نک فتحه سیله وواو مضمومه ایله یاوقتلان
نسنه یه دیرلر کیم آنک اسمیدر فارسیده کاف
عجمک ضمه سیله گم دیرلر عربیده مفتوحه
صاله معناسنه یافتن یاء تحتیک فتحه سیله

فارسیده

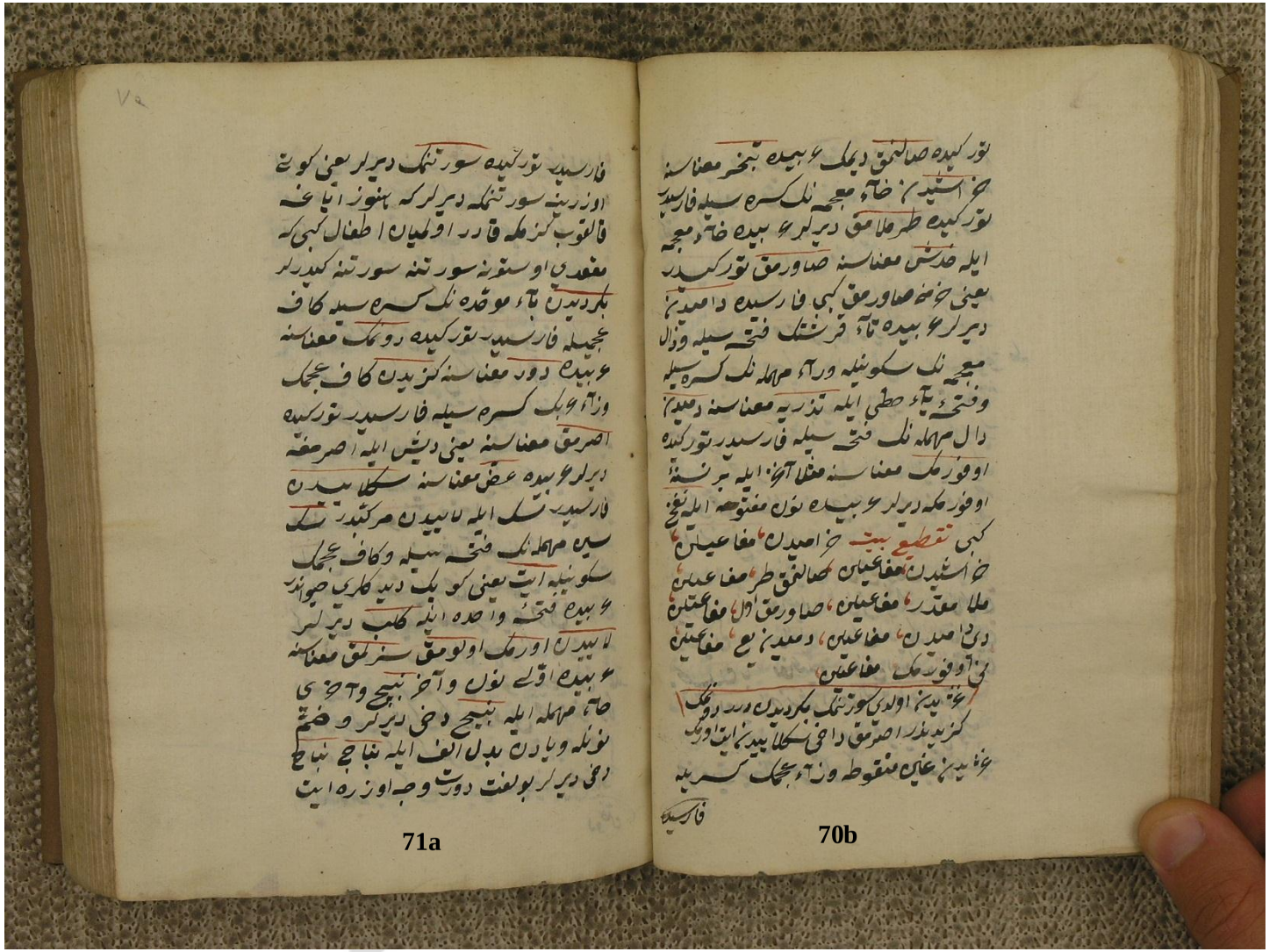
69b

فارسیده تورکیده بوطق معناسنه مثلا الدن
کدوب یاوی قتلان نسنه یه بوطق کبی واله
کتورمک معناسنه در عربیده وجدان کبی
رسیدن رآ و مهمله نک فتحه سیله فارسیده
تورکیده ایرمک دیرلر مثلا ایر شوب یتشمک
دینور عربیده وصل کبی دیرمک تورکیده
مثلا میوه وجیچک وامثالنی دیروب دوشور مک
دیرلر فارسیده بچیدن دینور حتی معناسنه
یافتن یاء موحده نک فتحه سیله فارسیده
تورکیده اورمک دینور مثلا ایپ اورمک
وطوقمق معناسنه دخی عربیده نون مفتوحه
ایله نسج معناسنه در تقطیع بیت

رسن ایپ تا مفاعیلن ، یافتن بوکمک مفاعیلن
یووحم یا ، مفاعیلن ، یافتن بوطق ، مفاعیلن
رسیدن ایر ، مفاعیلن ، ک و دیرمک ، مفاعیلن
بچیدن با ، مفاعیلن ، یافتن اورمک ، مفاعیلن

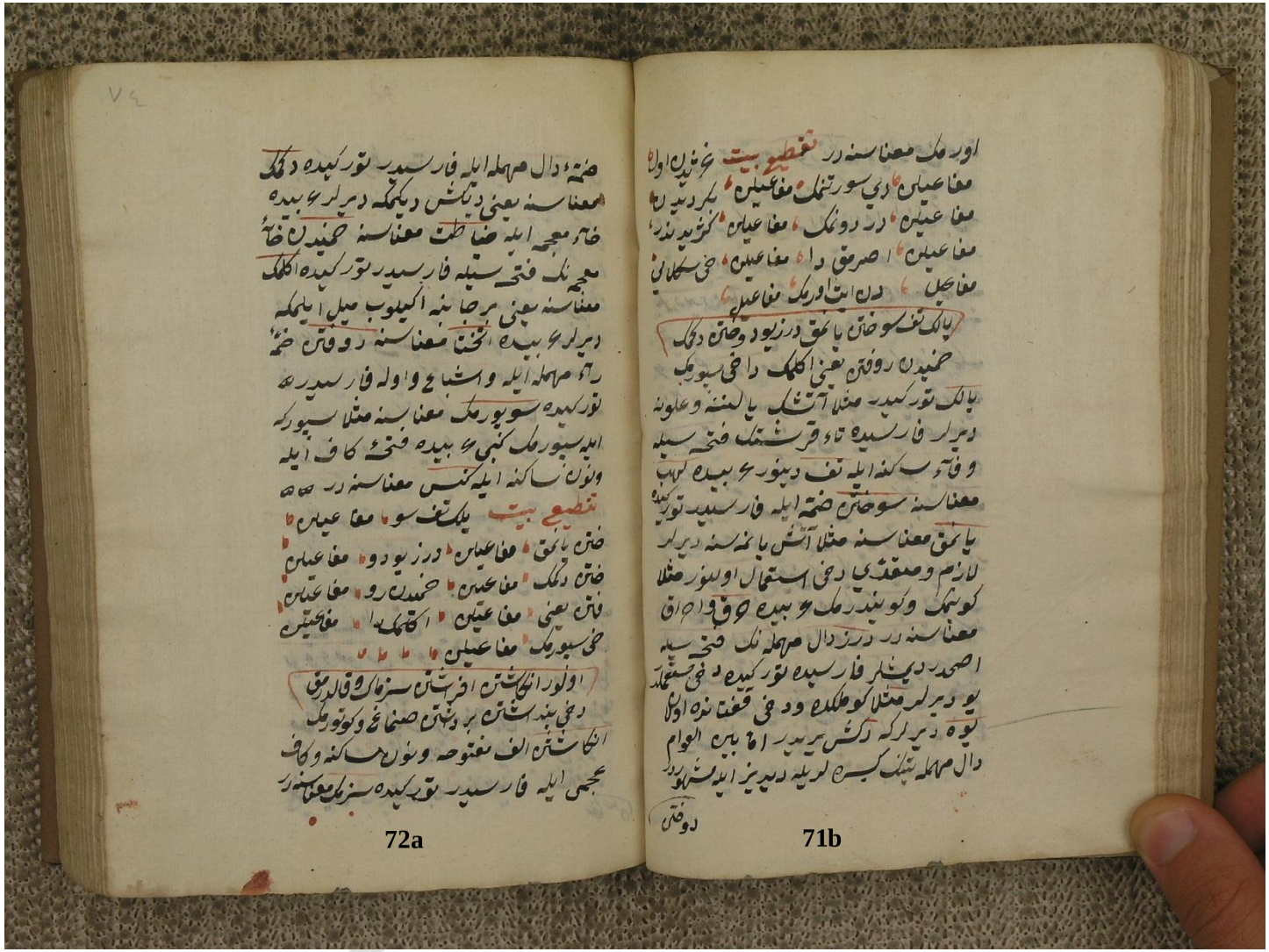
خامیدن خاشیدن صالتمق طرملامقدر
صاوریق اولدی دامیدن رمیدن یعنی اوزورک
خامیدن خاء معجمه نک کسره سیله فارسیده

70a

70b

71a

اور مک معناسنه در تقطیع بیت بخوندین اولا
مفاعیلن دی سور تنمک مفاعیلن بکردیدن
مفاعیلن در دونمک مفاعیلن گزیدندر
مفاعیلن اصرمق دا مفاعیلن حی سکلایی
مفاعیل دن ایت اورمک مفاعیلن

یالمک تف سوحتن یانمق درزیودوحتن دمک
حمیدن روفتن یعنی اکلمک داحی سپورمک
یالمک تورکیده مثلا آتشک یالینه وعلونه
دیرلر فارسیده تاوقرشتمک ضمه سیله
وفاتوسکنه ایله تف دیمورغ بیده کهب
معناسنه سوحتن ضمه ایله فارسیده توریده
یانمق معناسنه مثلا آتش یانمه سنه دیرلر
لازم وصعقدی دخی استعمال اولنور مثلا
کونمک وکوندرمک غ بیده حرق واحراق
معناسنه در درزدال مهمله نک فتحه سیله
اصحدر دیمکدر فارسیده تورکیده دخی استعمال
یو دیرلر مثلا کوملکده ودخی قعقعه نده اولکی
کوه دیرلرکه زکش یریدر اما بین العوام
دال مهمله نک کسره لریله دیدیز ایله مشهوردر

دوختن

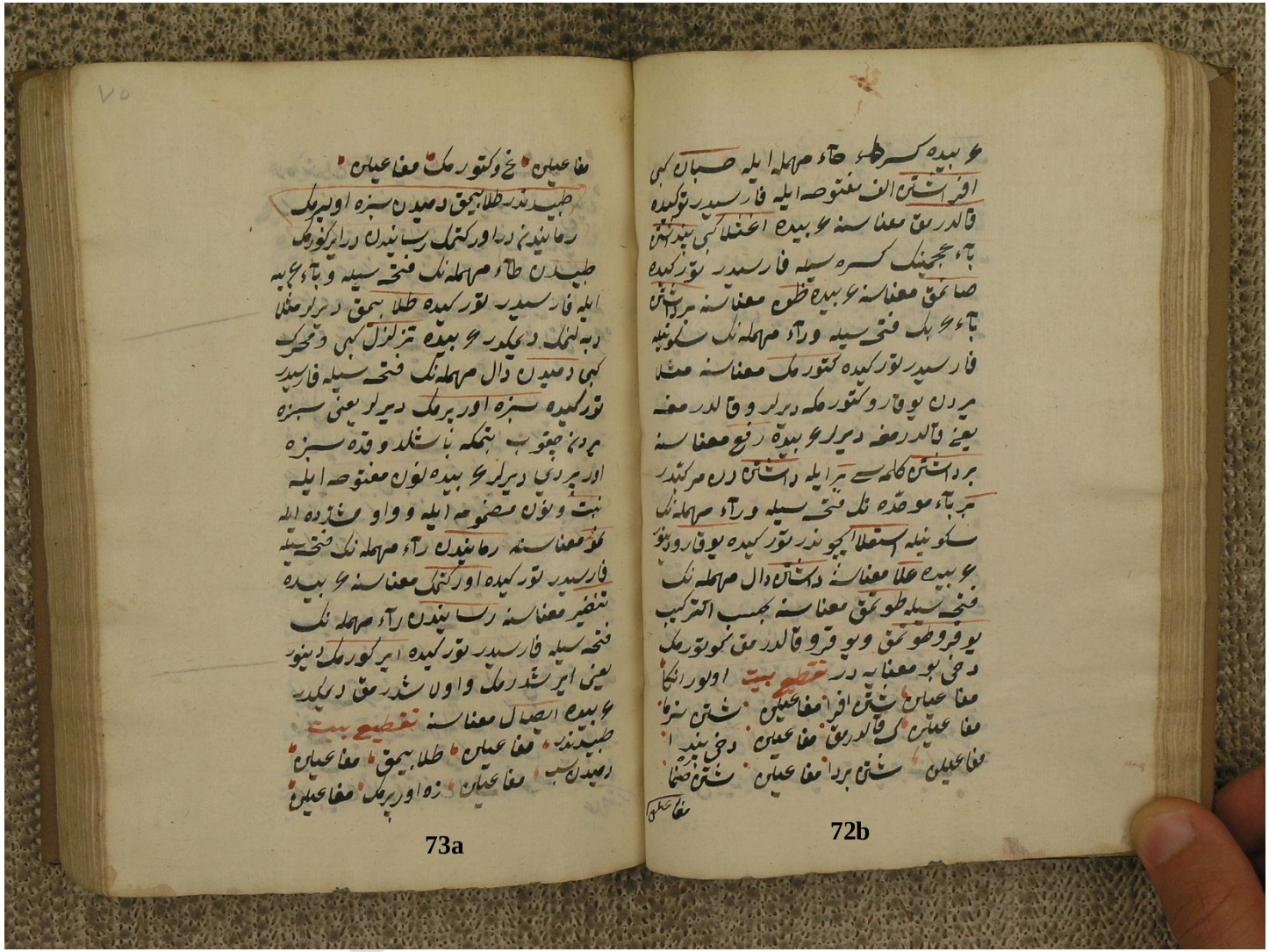
72a

ضمه دال مهمله ایله فارسیده تورکیده دمک
معناسنه یعنی دیکش دیکمک دیرلر غ بیده
خاء معجمه ایله ضاطت معناسنه حمیدن خاء
معجمه نک فتحه سیله فارسیده تورکیده اکلمک
معناسنه یعنی برجانبه اکیلوب میل ایلمکه
دیرلر غ بیده انحنا معناسنه روفتن ضمه
راء مهمله ایله واشباع واوله فارسیده
تورکیده سوپورمک معناسنه مثلا سپورکه
ایله سپورمک کبی غ بیده فتحه کاف ایله
ونون ساکنه ایله کنس معناسنه در

تقطیع بیت یلمک تف سو مفاعیلن
حتن یانمق مفاعیلن درزیودو مفاعیلن
حتن دمک مفاعیلن حمیدن رو مفاعیلن
فتن یعنی مفاعیلن اکلمک دا مفاعیلن
حی سپورمک مفاعیلن

اولور انکاشتن افراشتن سزمک وقالدرمق
دخی بندانشتن برداشتن صمغ وکوتورمک
انکاشتن الف مفتوحه ونون ساکنه وکاف
عجمی ایله فارسیده تورکیده سزمک معناسنه در

71b

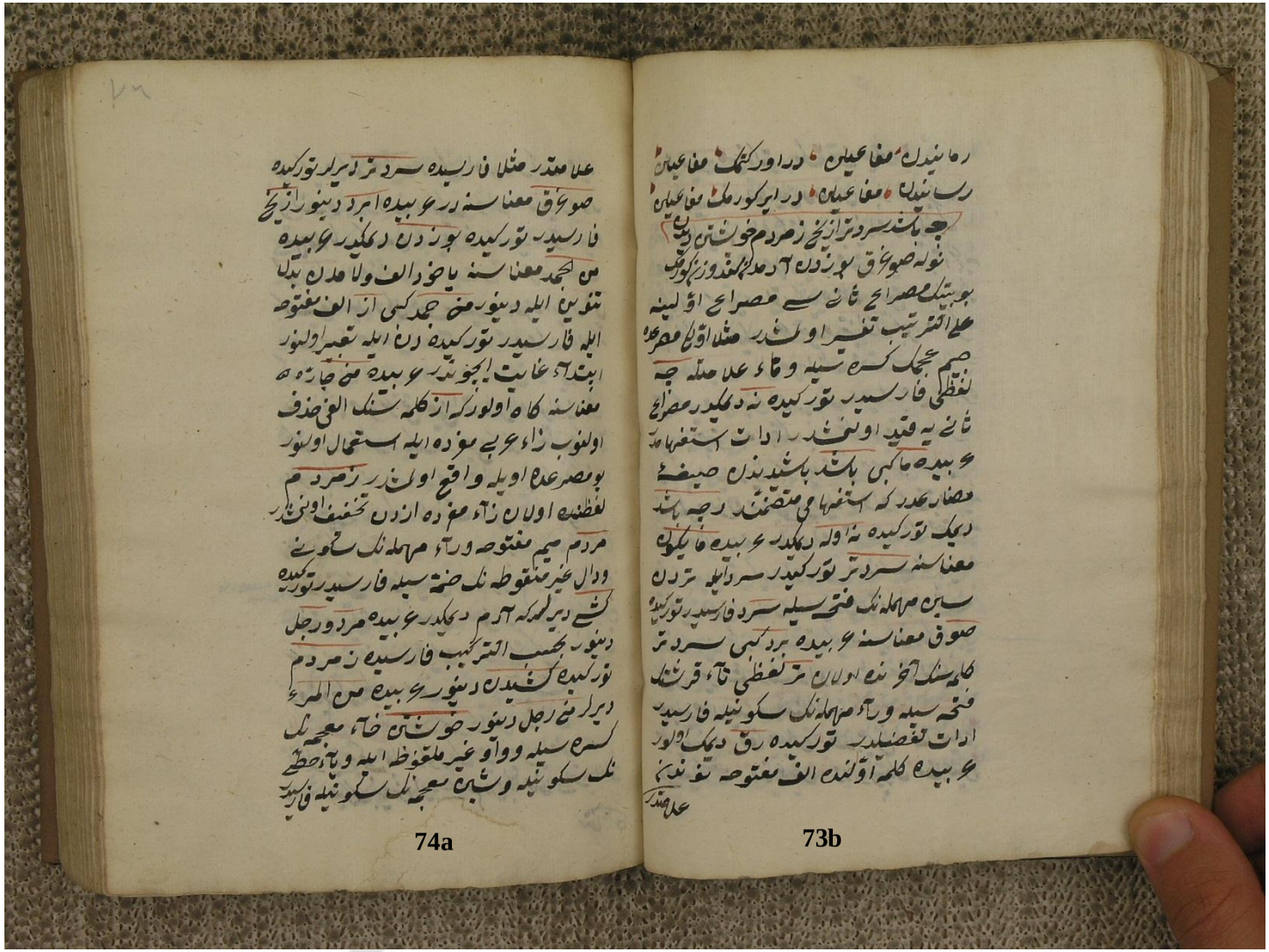
عربیده کسره حاء مهمله ایله صبان کبی
افزاشتن الف مفتوحه ایله فارسیدر تورکیده
قالدرمق معناسنه عربیده اعتنا کبی پیدا اولن
باء عجمینک کسره سیله فارسیدر تورکیده
صاغمق معناسنه عربیده ظن معناسنه برداشتن
باء عربک فتحی سیله ورآء مهمله نک سکونیله
فارسیدر تورکیده کتورمک معناسنه مثلا
بردن یو قارو کتورمکه دیرلر و قالدرمقه
یعنی قالدرمقه دیرلر عربیده رفع معناسنه
برداشتن کلمه سی برایله داشتن دن مرکبدر
بر باء موحده نک فتحی سیله ورآء مهمله نک
سکونیله استعلا ایچون در تورکیده یو قارو یوکلمک
عربیده علا معناسنه داشتن دال مهمله نک
فتحی سیله طوتمق معناسنه بحسب الترکیب
یو قرو طوتمق و یو قرو قالدرمق تکو تورمک
دخی بو معنایه در تقطیع بیت اولورایکن
مفاعیلن شتن افزا مفاعیلن شتن سزا
مفاعیلن ک قالدرمق مفاعیلن دخی بنیه ا
مفاعیلن شتن برد ا مفاعیلن شتن صفا

مفاعیلن

72b

مفاعیلن خ وکتورمک مفاعیلن
طبیدن در طلا بیمق دمیدن سبزه او یرمک
رمانیدن رها اورکتمک رسانیدن رایرکتورمک
طبیدن طاء مهمله نک فتحی سیله و باء عربیه
ایله فارسیدر تورکیده طلا بیمق دیرلر مثلا
دبه لمک دیکدر عربیده تزلزل کبی و تحرک
کبی دمیدن دال مهمله نک فتحی سیله فارسیدر
تورکیده سبزه اورمک دیرلر یعنی سبزه
یرده چقوب بتمکه باشلادوقده سبزه
اورمیسی دیرلر عربیده نون مفتوحه ایله
نبت و نون مضمومه ایله و واو مشدده ایله
نوء معناسنه رمانیدن رآء مهمله نک فتحی سیله
فارسیدر تورکیده اورکتمک معناسنه عربیده
تنفیر معناسنه رسانیدن رآء مهمله نک
فتحی سیله فارسیدر تورکیده ایرکورمک دینور
یعنی ایرشدرمک واوایل شدرمق دیکدر
عربیده ایصال معناسنه تقطیع بیت
طبیدن در مفاعیلن طلا بیمق مفاعیلن
دمیدن سب مفاعیلن زه اورمک مفاعیلن

73a

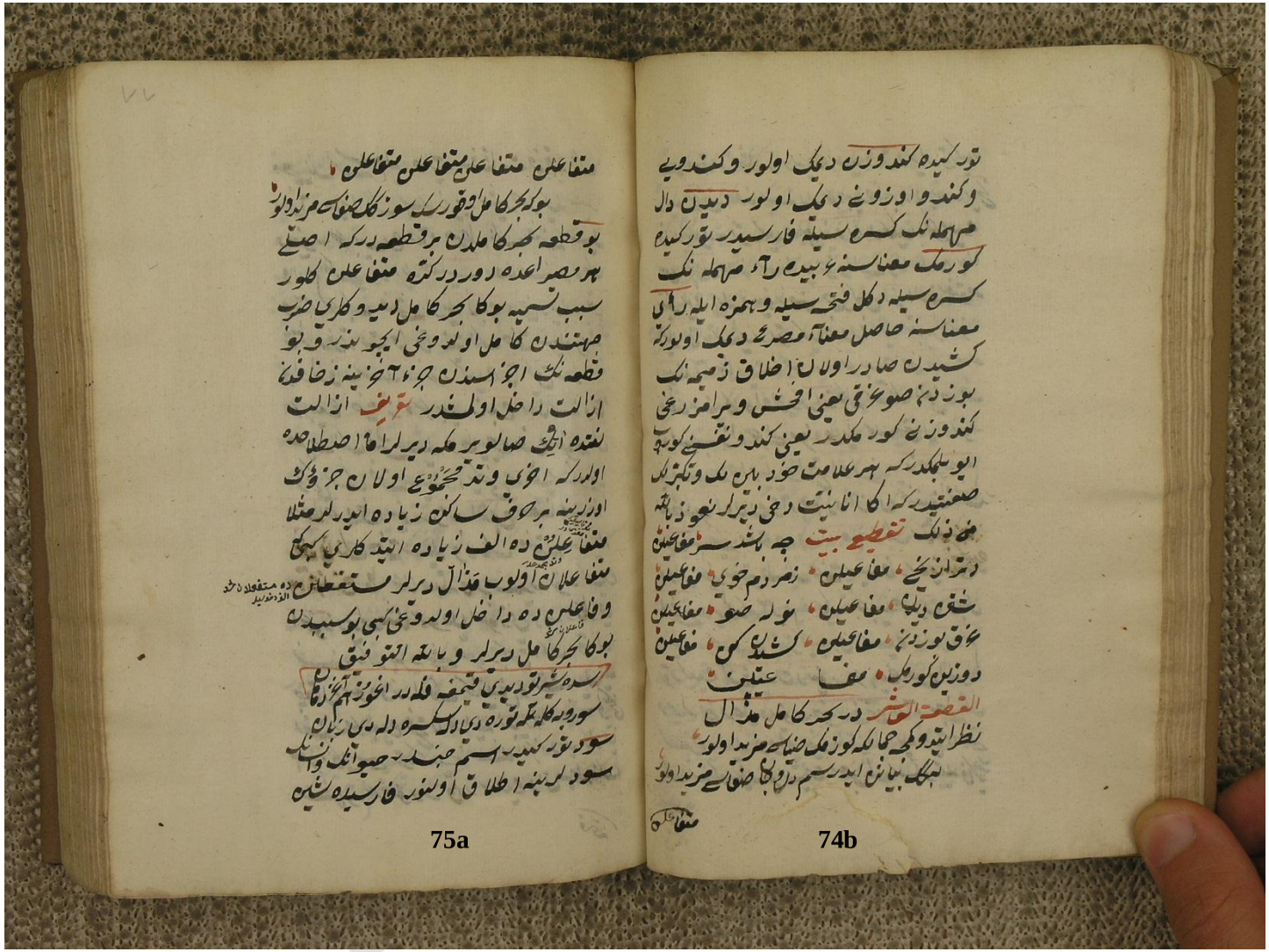

73b

رسانیدن مفاعیلن ۰ دراور کمک مفاعیلن
رسانیدن ۰ مفاعیلن ۰ دراور کمک مفاعیلن
چه باشد سرد تر از یخ ز مردم خوشتن دیدن
توله صوعاق بوزدن آمدکه کمندوز کوه تک
بود یک مصراع ثانی سه مصراع اولینه
علی الترتیب تغییر اولنمشدر مثلا اولکی مصرعده
صیم عجمک کسره سیله و تاء علامتله جه
لفظی فارسیدر توركیده نه دیمکدر مصراع
ثانیه قید اولنمشدر ادات استفهامدر
عربیده ما کبی باشنده بولنمق صیغه
مضارعدر که استفهامی متضمندر جه باشنده
دیمک توركیده نه اولمه دیمکدر عربیده ما یکون
معناسنه سرد تر توركیده سرد ایله تردن
سین مهمله نک فتحه سیله سرد فارسیدر توركیده
صوق معناسنه عربیده برد کبی سرد تر
کلمه سنک آخرنده اولان تر لفظی تاء قرشنک
فتحه سیله و راء مهمله نک سکونیله فارسیدر
ادات تفضیلدر توركیده رق دیمکدر اولور
عربیده کلمه آولندن الف مقطوعه تلفظ
علی هذا

74a

علی هذا مثلا فارسیده سرد تر دیرلر توركیده
صوغاق معناسنه زر عربیده ابرد دینور از یخ
فارسیده توركیده بوزدن دیمکدر عربیده
من لفظ معناسنه یا خود الف ولامدن بدلا
تنوین ایله دینور من لفظ کبی از الف مقطوعه
ایله فارسیده توركیده دن ایله تعبیر اولنور
ابتدا غایت ایچوندر عربیده من جاره ده
معناسنه کاه اولور که از کلمه سنک الفی حذف
اولنوب زاء عربی موزده ایله استعمال اولنور
یوصرعده اویله واقع اولمشدر زمردم
لفظنده اولان زاء موزده ازدن تخفیف اولنمشدر
مردم میم مفتوحه و راء مهمله نک سکونیله
ودال غیر منقوطه نک ضمه سیله فارسیدر توركیده
کشی دیرلر که آدم دیمکدر عربیده مرد و رجل
دینور بحسب الترکیب فارسیده ز مردم
توركیده کشیدن دینور عربیده من المرء
دیرلر من رجل دینور خوشتن خاء معجمه نک
کسره سیله و واو غیر ملفوظه ایله و تاء حطی
نک سکونیله و شین معجمه نک سکونیله فارسیده

تور کیده کند وزن دیمک اولور وکند دیمک
وکند و اوزونی دیمک اولور دیدن دال
مهمله نک کسره سیله فارسیده تور کیده
کورمک معناسنه عربیده رأی مهمله نک
کسره سیله دکل فتحه سیله وهمزه ایله رأی
معناسنه حاصل معنا آمصرع دیمک اولور که
کشیدن صادر اولان اخلاق ذمیمه نک
بوزونی صوغوقی یعنی اخش و برامزرغی
کندوزونی کورمکدر یعنی کند و نفسنی کورمک
ایو بلمکدر که هر علامت خود باین نک وتکبرنک
صفتیدر که اکا انانیت دخی دیرلر نعوذ بالله
من ذلک **تقطیع بیت** چه باشد سر مفاعیلن
دمتران بخی مفاعیلن زصر دم خوی مفاعیلن
شش دیلی مفاعیلن تو له صعو مفاعیلن
عرق بوزونی مفاعیلن کشد کس مفاعیلن
دوزین کورمک مفا عیلن

القصة العاشر در بحر کامل مذال

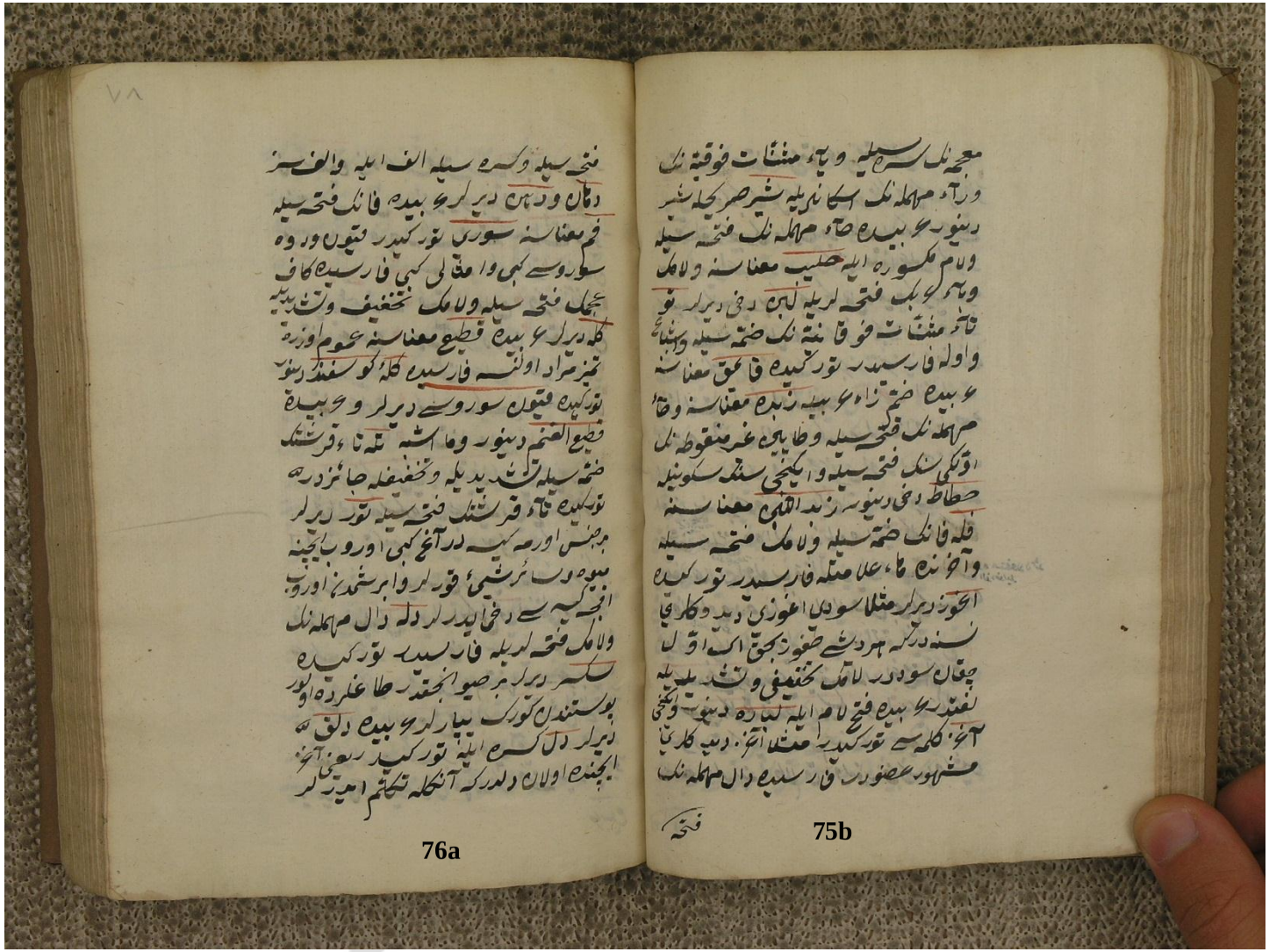
نظر ایتدوکمی جمالکه کوزمک ضیاسی مزید اولور
بحمک بیانن ایدرسم دلرباکا صفاسی مزید اولور

متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن

بوکه بحر کامل اخورسک سوزمکا صفاسی مزید اولور

بو قطعه بحر کاملدن بر قطعه در که اصلی
بر مصراعده دور در کتره متفاعلن کلور
سبب نسبه بوکا بحر کامل دیه و کاری ضرب
مهتدن کامل اولدوغی ایچون بذر و بو
قطعه نک اجزاسندن جزء اخیری زحافدن
ازالت راحل اولمدر **تعریف** ازالت
نقده اتیک صالمیه مکه دیرلر اما اصطلاحده
اولدرکه اخری وتد مجموع اولان جزوک
اوزرینه بر حرف ساکن زیاده ایدیلر مثلا
متفاعلن ده الف زیاده ایتدکلری کبی
متفاعلان اولوب مذال دیرلر مستفعلن ده مستفعلاتن اولدوغی کبی
وفاعلن ده راحل اولدوغی کبی بوسبیدن
بوکا بحر کامل دیرلر و بالله التوفیق

سوره شیر تو دیدیکی قیمغه قله در اغوز ایله آخزرمک
سوروبه کله تکه توره دیمکدر کسره دله دیل زبان
سود تور کیده سم جند حیوانک وانک
سود لربنه اطلاق اولنور فارسیده شین

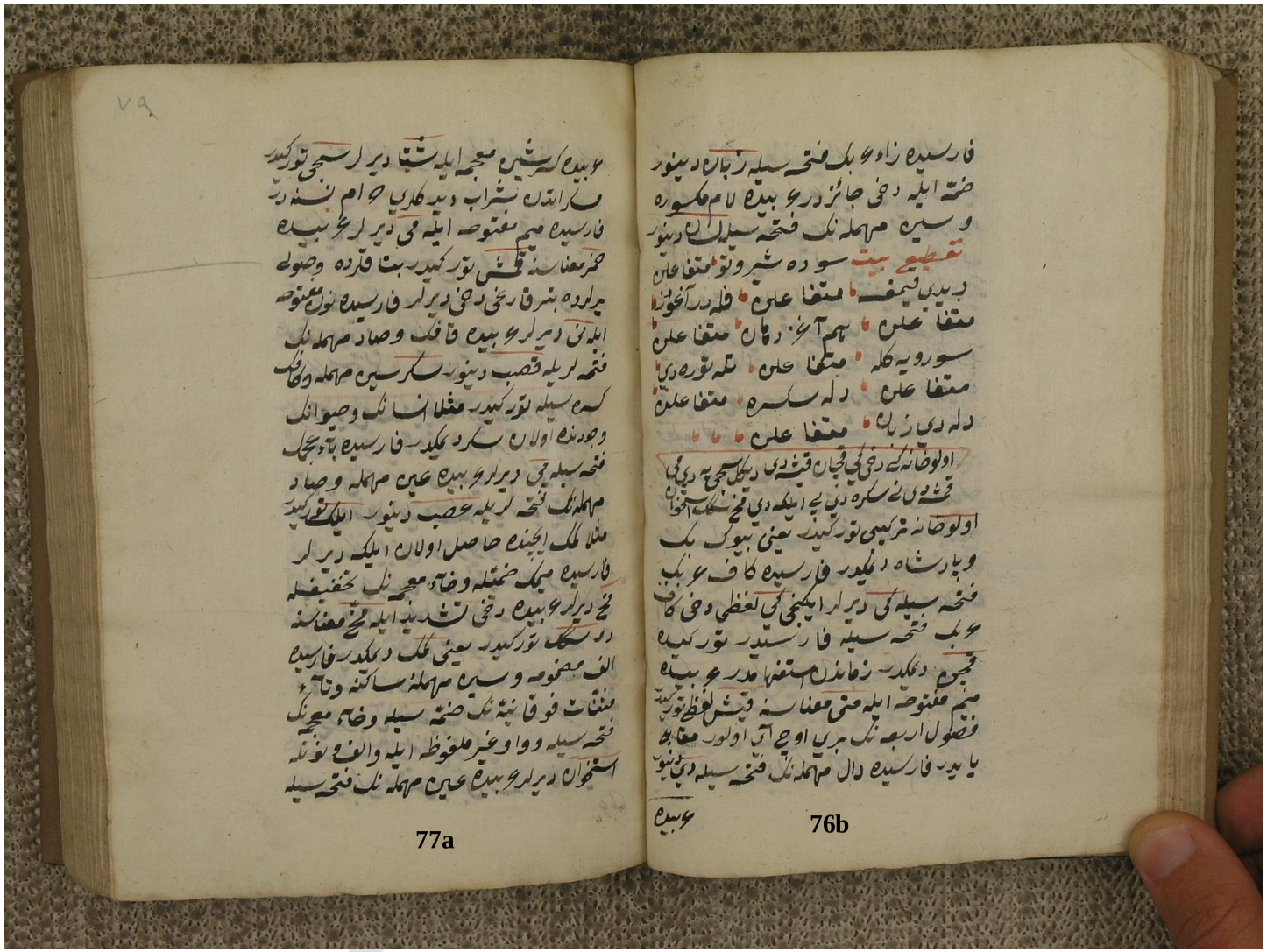
معجمه نک سکره سیله و یاء مثناة فوقیه نک
ورآء مهمله نک اسکانه یله شیر صرچه شیر
دیمور ره بیده صاد مهمله نک فتحه سیله
ولام مکسوره ایله حلیب معناسنه ولامک
وباسکوچک فتحه لریله لبن دخی دیرلر تو
تاء مثناة فوقانیه نک ضمه سیله وشناء
واوله فارسیده تورکیده قاعق معناسنه
عبیده ضمه زاء عبیده زبد معناسنه وطاء
مهمله نک فتحه سیله وطایین غیر منقوطه نک
اوتکی سنک فتحه سیله وایکنجی سنک سکونیله
حطاط دخی دیمور زبد اللبن معناسنه
قله فانک ضمه سیله ولامک فتحه سیله
واخونه ها، علامته فارسیده تورکیده
اکوز دیرلر مثلا سودی اغوزی دیه دکلریمی
سنه درکه هر دشی صغوز بحق اک اول
چقان سود در لامک تخفیف وتشدیدیله
لغتیدر عبیده فتح لام ایله لبده دیمور وانکچی
آخر کلمه سی تورکیده مثلا آخر دیه کلدیکی
مشهور عصور فارسیده دال مهمله نک

75b

فتحه

فتحه سیله وکسره سیله الف ایله والف سز
دمان ودهن دیرلر عبیده فانک فتحه سیله
قم معناسنه سوری تورکیده قیتون ورده
سوروسی کبی وامثالی کبی فارسیده کاف
عجمک فتحه سیله ولامک تخفیف وتشدیدیله
کله دیرلر عبیده قطیع معناسنه عموم اوزره
تمیز مراد اولنسه فارسیده کله کو سفند دیمور
تورکیده قیتون سوروسی دیرلر وعبیده
قطیع الغنم دیمور وماشیه تله ناء قرشنک
ضمه سیله تشدیدیله وتخفیفله جائزدر
تورکیده تاء قرشنک فتحه سیله تورلر دیرلر
مرجمس اوره کیه درآخ کبی اوروب ایچنه
بیوه وسائر شیئ قورلر وابرشمدن اوروب
افچه کیه سه دخی ایدرلر دله دال مهمله نک
ولامک فتحه لریله فارسیده تورکیده
سکسر دیرلر مرصوص انجقدر طاغلرده اولور
پوستندن کورک پیلار لرعبیده دلق
دیرلر دل کسر ایله تورکیده رعنجا آخر
ایچنده اولان دلدرکه آنکله تکاثم امیدیلر

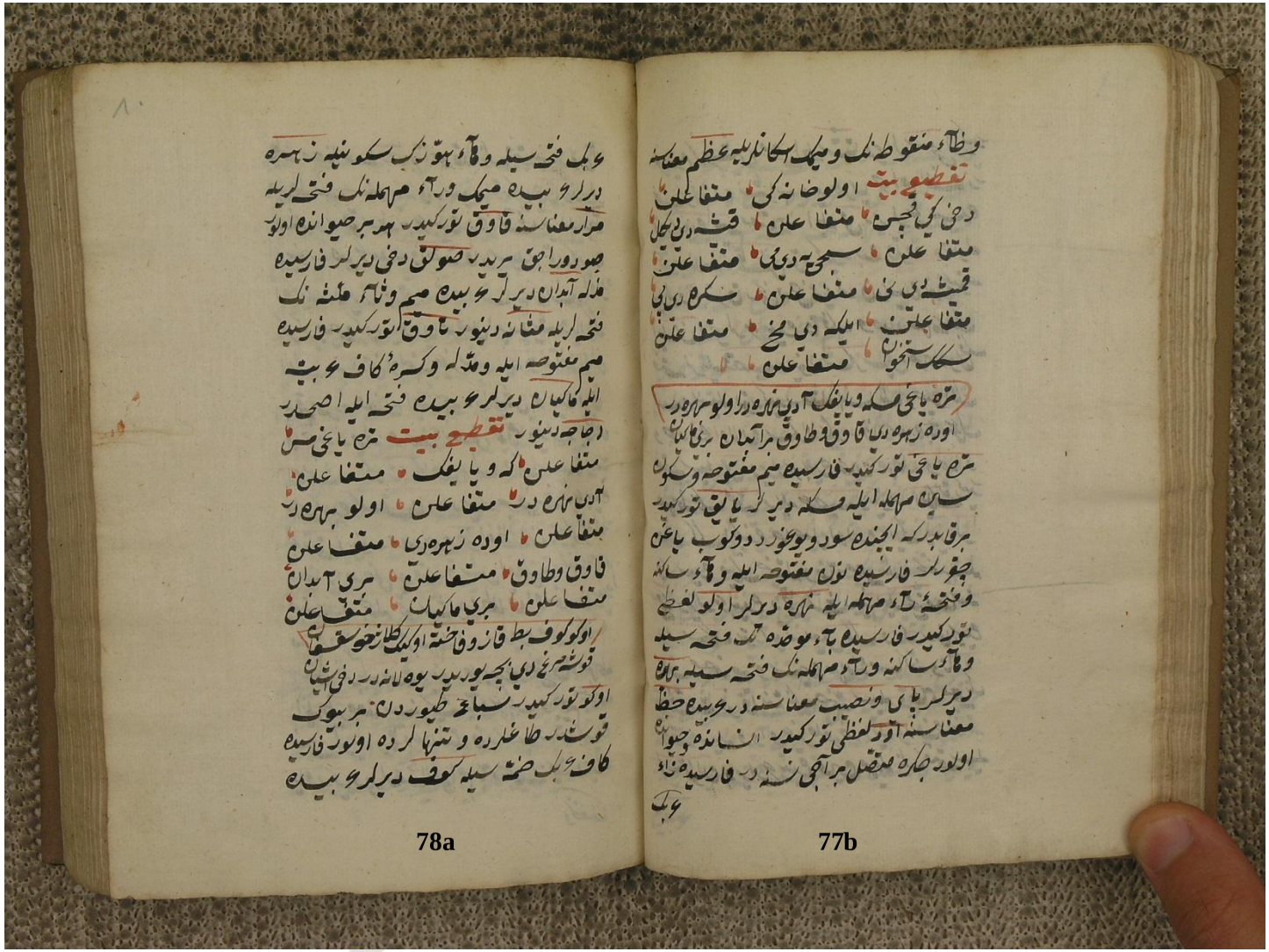
76a

فارسیده زاء عربی فتحه سیله زبان دینور
ضمه ایله دخی جائز در عربیده لام مکسوره
و سین مهمله نک فتحه سیله ان دینور
تقطیع بیت سوده شیر و نو متفاعلن
دیدیم قیمغه متفاعلن قله در آغوزنه
متفاعلن هم آغز دمان متفاعلن
سوروبه کله متفاعلن تله توزه دی
متفاعلن دله سزه متفاعلن
دله دی زبان متفاعلن
اولوخانه کی دخی کی فجان قیشه دی دیکل سحی به دی بی
قیشه دی نی سکره دی به ایلکه دی فتحه سکک آخوان
اولوخانه تر کیبی تور کیده یعنی بیوک نک
و پارشاه دیکلدر فارسیده کاف عربی نک
فتحه سیله کی دیر لر ایکنجی کی لفظی دخی کاف
عربی فتحه سیله فارسیده تور کیده
قجی دیکلدر زمانمز استعمالدر عربیده
میم مفتوحه ایله معنی معناسنه قیش لفظی تور کیده
فصول اربعه نک بری اوچ آی اولور مقابلی
یاید فارسیده دال مهمله نک فتحه سیله دی دینور

عربیده

عربیده کرشین معجمه ایله شتا دیر لر سحی تور کیده
سکرانلق شراب دیه کلدی حرام نسنه در
فارسیده میم مفتوحه ایله می دیر لر عربیده
خمر معناسنه قلش تور کیده بت قارده وصوله
یر لرده بنر فارسی دخی دیر لر فارسیده نون مفتوحه
ایله نی دیر لر عربیده قاف و صاد مهمله نک
فتحه لریله قصب دینور سکرسین مهمله و کاف
کسره سیله تور کیده مثلا انسانک وصوانک
وجودنده اولان سکرده یکیدر فارسیده باتو بحاک
فتحه سیله دی دیر لر عربیده عین مهمله و صاد
مهمله نک فتحه لریله حصب دینور ایلکی تور کیده
مثلا ملک ایچنده حاصل اولان ایلکه دیر لر
فارسیده میمک ضمتله و خاء معجمه نک تخفیفله
تخم دیر لر عربیده دخی شدید ایله فخ معناسنه
در سنگ تور کیده یعنی تلک دیکلدر فارسیده
الف مضمومه و سین مهمله ساکنه و تاء
مثناة فوقانیه نک ضمه سیله و خاء معجمه نک
فتحه سیله و واو غیر ملفوظه ایله والف و نونله
استخوان دیر لر عربیده عین مهمله نک فتحه سیله

77b

وظاء منقوطتنک ویک الکاندایله عظم معناسنه

تقطیع بیت اولوخانه کی ٭ مفتاعلن
دخی کی قیصر ٭ مفتاعلن
قشه دی یکدل ٭ مفتاعلن
مفتاعلن ٭ سیمی به دیدی ٭ مفتاعلن
قمیشه دی نی ٭ مفتاعلن
مفتاعلن ٭ ایلکه دی مخ ٭ مفتاعلن
سکک سخنور ٭ مفتاعلن

مژه یاغی صکه ویا یلغ آدیله نهاره دراولو سهره در
اوده زهره دی فاوق وطاوق مراتبدن بری ماکیان

مژ یاغی تورکیده فارسیده میم مفتوحه وسکون
سین مهمله ایله صکه دیمکدر یا یلغ تورکیده
هرقابدرکه ایچنده سود ویوغورد دوکوب یاغن
چورلر فارسیده تون مفتوحه ایله وقاف ساکنه
وفتحه تاء مهمله ایله نهاره دیمکدر اولو لفظی
تورکیده فارسیده باء موحده تک فتحه سیله
وقاف ساکنه وتاء مهمله تک فتحه سیله برابر
دیمکدر یای ونصیب معناسنه درعربیده حظ
معناسنه اولور لفظی تورکیده انسانده وحیوانده
اولور جمله متصل مراتبی نسنه در فارسیده ناء

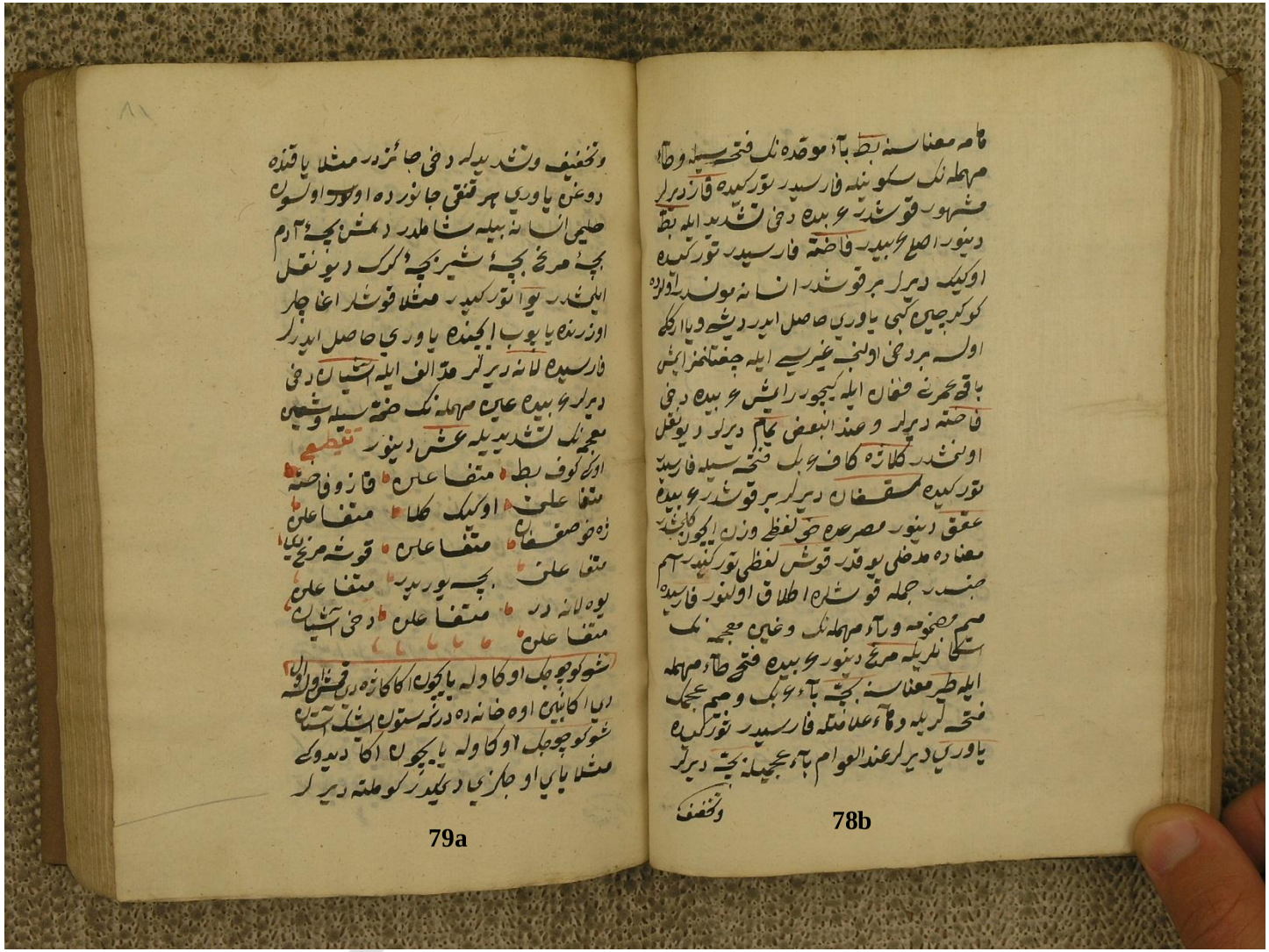
عربک

78a

عربک فتحه سیله وقاء هوز نک سکونیله زهره
دیمکدر عربیده میمک ورتاء مهمله نک فتحه سیله
مراد معناسنه فاوق تورکیده بهر بر حیوانده اولور
جمله روراحق مریده صولق دخی دیمکدر فارسیده
مذله آبدان دیمکدر عربیده میم وتاء مثناه نک
فتحه سیله مقانه دینور طاوق تورکیده فارسیده
میم مفتوحه ایله ومذله وکسره کاف عربیه
ایله ماکیان دیمکدر عربیده فتحه ایله اصحدر

دجاجه دینور تقطیع بیت مژ یاغی سن
مفتاعلن ٭ که ویا یلغ ٭ مفتاعلن
آدیله نهاره در ٭ مفتاعلن ٭ اولو نهاره در
مفتاعلن ٭ اوده زهره دی ٭ مفتاعلن
فاوق وطاوق ٭ مفتاعلن ٭ بری آبدان
مفتاعلن ٭ بری ماکیان ٭ مفتاعلن

اوکوکوف بط قاز وقاخته اوکیک کلاز نحو سقاء
قوشه مرغ دی بچه یوریده یوه لانه در دی شیان
اوکو تورکیده سباحه طیوردن مرغابی
قوشدر طاغلرده وتنهالرده اولور فارسیده
کاف عربک فتحه سیله کعف دیمکدر عربیده

78b

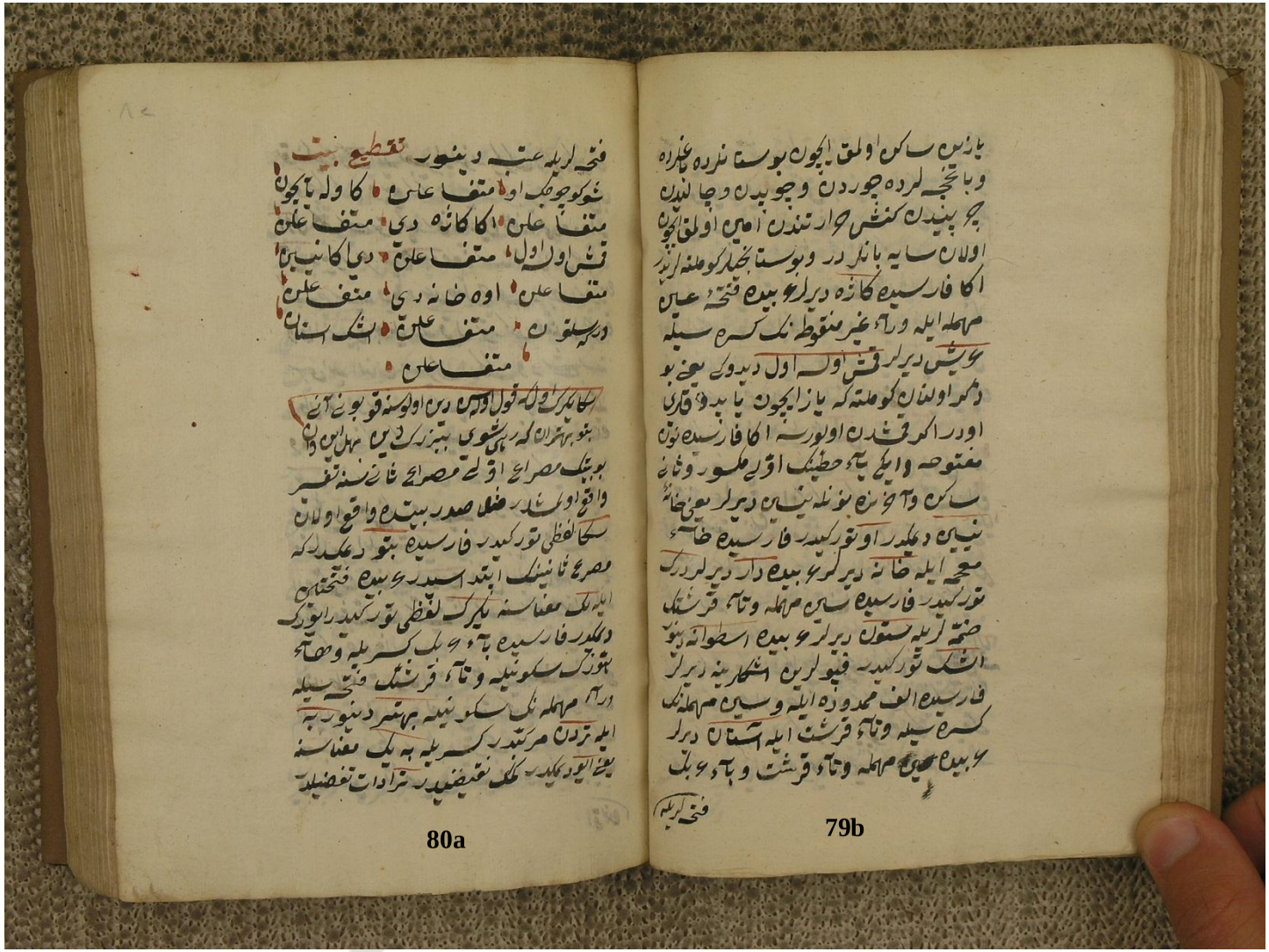
نامه معنا سنه بط با آء موحده نک فتحه سیله و حا
مهمله نک سکونیله فارسیده تورکیده فارزیرلر
مشهور قوشدر عربیده دخی تشدید ایله بط
دینور اصلی عربیدر فاضته فارسیدر تورکیده
اوکیک دیرلر برقوشدر انسانه مونس اولور
کوکرچین کبی یاوری حاصل ایدر ریشه دیارکله
اولسه بردخی اولنجه غیریسی ایله چغتامزایش
باقه عمرنجه صفان ایله کیجور رایش عربیده دخی
فاضته دیرلر وعند البعض یمام دیرلر دیونقل
اولنشدر کلازه کاف عربک فتحه سیله فارسیده
تورکیده مسقفان دیرلر برقوشدر عربیده
عقق دینور مصرعه حی لفظی وزن ایکون کاف شدد
معناده مدخلی یوقدر قوشس لغظی تورکیده آیم
جنسدر جمله قوشلر اطلاق اولنور فارسیده
میم مضمومه وبا آء مهمله نک وغین معجمه نک
اسکاله نلریله مرغ دینور عربیده فتحی طا مهمله
ایله طیر معنا سنه بچه با آء عربک وصیم عجمک
فتحه لریله وقاء علامتله فارسیدر تورکیده
یاوری دیرلر عندالعوام باز عجیله بچه دیرلر

وتخفف

79a

وتخفیف وتشدیدله دخی جائزدر مثلا یاقنده
دوغن یاوری بهر قنقی جانور ده اولور اولسون
صیغر انسانه بیله شاملدر دمش بچه آدم
بچه مرغ بچه شیر بچه کرک دیو نقل
ایلشدر یوا تورکیده مثلا قوشلر اغاچلر
اوزرنده یاپوب ایچنده یاوری حاصل ایدرلر
فارسیده لانه دیرلر مد الف ایله آشیان دخی
دیرلر عربیده عین مهمله نک فتحه سیله وشین
معجمه نک تشدیدیله عش دینور تنبیه
اوکر کوف بط متفاعلن فاز و فاخته
متفاعلن اوکیک کلا متفاعلن
زه خوصفسقان متفاعلن قوش مرغ یکان
متفاعلن بچه یورپه متفاعلن
یوه لانه در متفاعلن دخی آشیان
متفاعلن

شوکوچوجک اوکاوله یاپچون اکا کازه رن قمش اول اشه
دیر اکا بین اوه خانه ده درنه ستون ایشک آشیان
شوکوچوجک اوکاوله یاپچون اکا دیدوکی
مثلا بایر او جاغزیاد یکیدر کوملته دیرلر

یازین ساکن اولق ایچون بوستانده غیره
وبانجه لرده چوردن وچوپدن وچالندن
چوپندن کنش حارتندن امین اولق ایچون
اولان سایه بانلر در وبوستانجیلر کوملنه لرینه
اکا فارسیده کاژه دیرلر عربیده قنطره عاصم
صاحله ایله وتاء غیر منقوطه نک کسره سیله
عرشی دیرلر فتحه اول دیدوکی یعنی بو
دکمر اولدان کوملنه که یازایچون یاپیلور قاری
اورر اکر فتحه دن اولورسه اکا فارسیده نون
منقوطه وایکی باء حطیک اوزره ملکور وثانی
ساکن وآخرنده بونله نیین دیرلر یعنی خانه
نیین دیکدیر اونورکیدیر فارسیده خانه
معجمه ایله خانه دیرلر عربیده دار دیرلر درت
نورکیدیر فارسیده سین صاحله وتاء قرشتلی
صفحه لریله ستون دیرلر عربیده اسطوانه بونک
اشک نورکیدیر فیلورین اشکارینه دیرلر
فارسیده الف ممدوده ایله وسین صاحله نک
کسره سیله وتاء قرشت ایله آستان دیرلر
عربیده عتبه صاحله وتاء قرشت وباء عربی

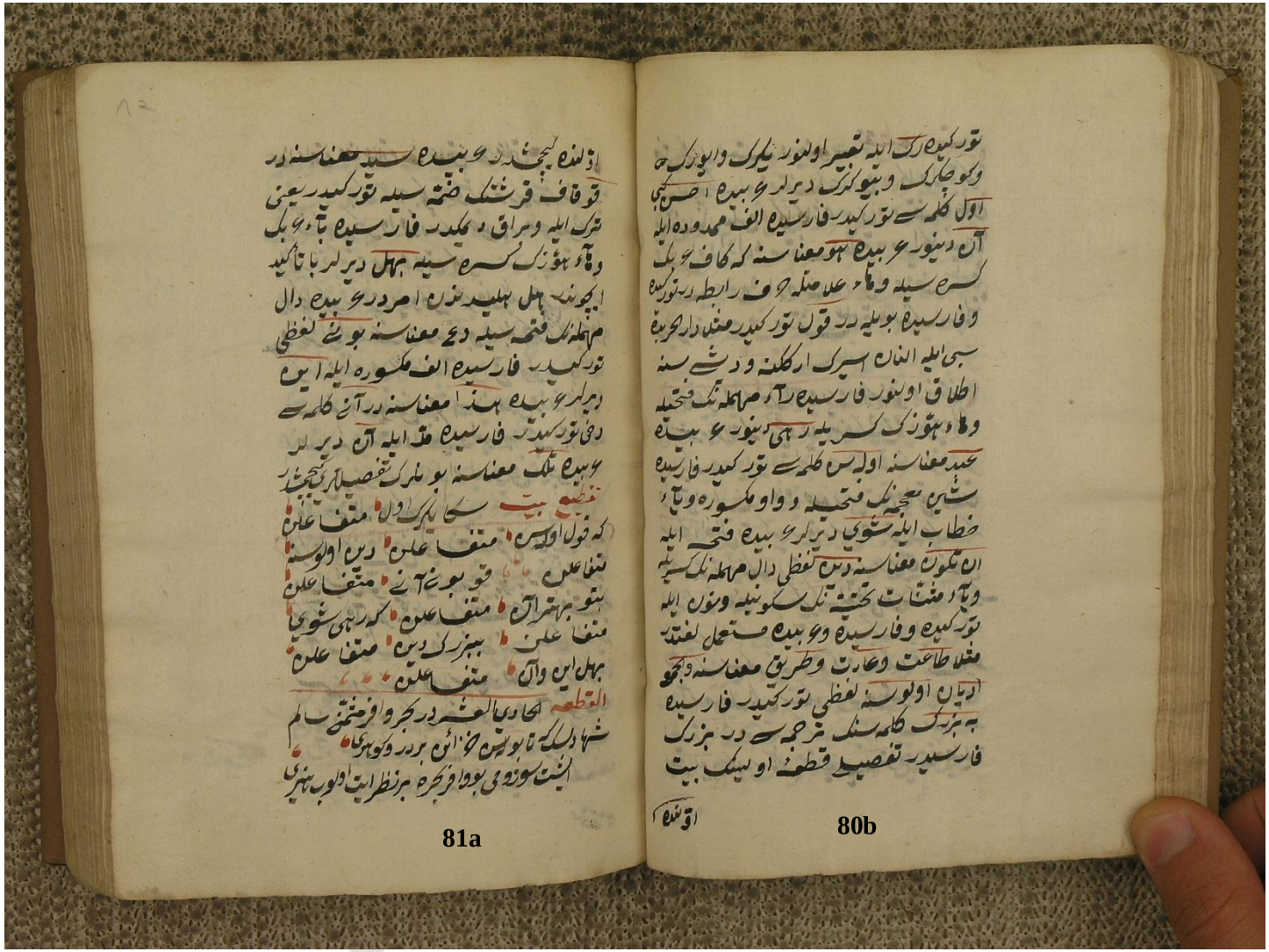
فتحه لریله

79b

فتحه لریله عتبه دینور تقطیع بیت
شوکوچوجق او متفاعلن کاوله یاپجون
متفاعلن اکا کاژه دی متفاعلن
قرش اول اول متفاعلن دی اکا نیین
متفاعلن اوه خانه دی متفاعلن
دیرلر ستون متفاعلن اشک آستان
متفاعلن

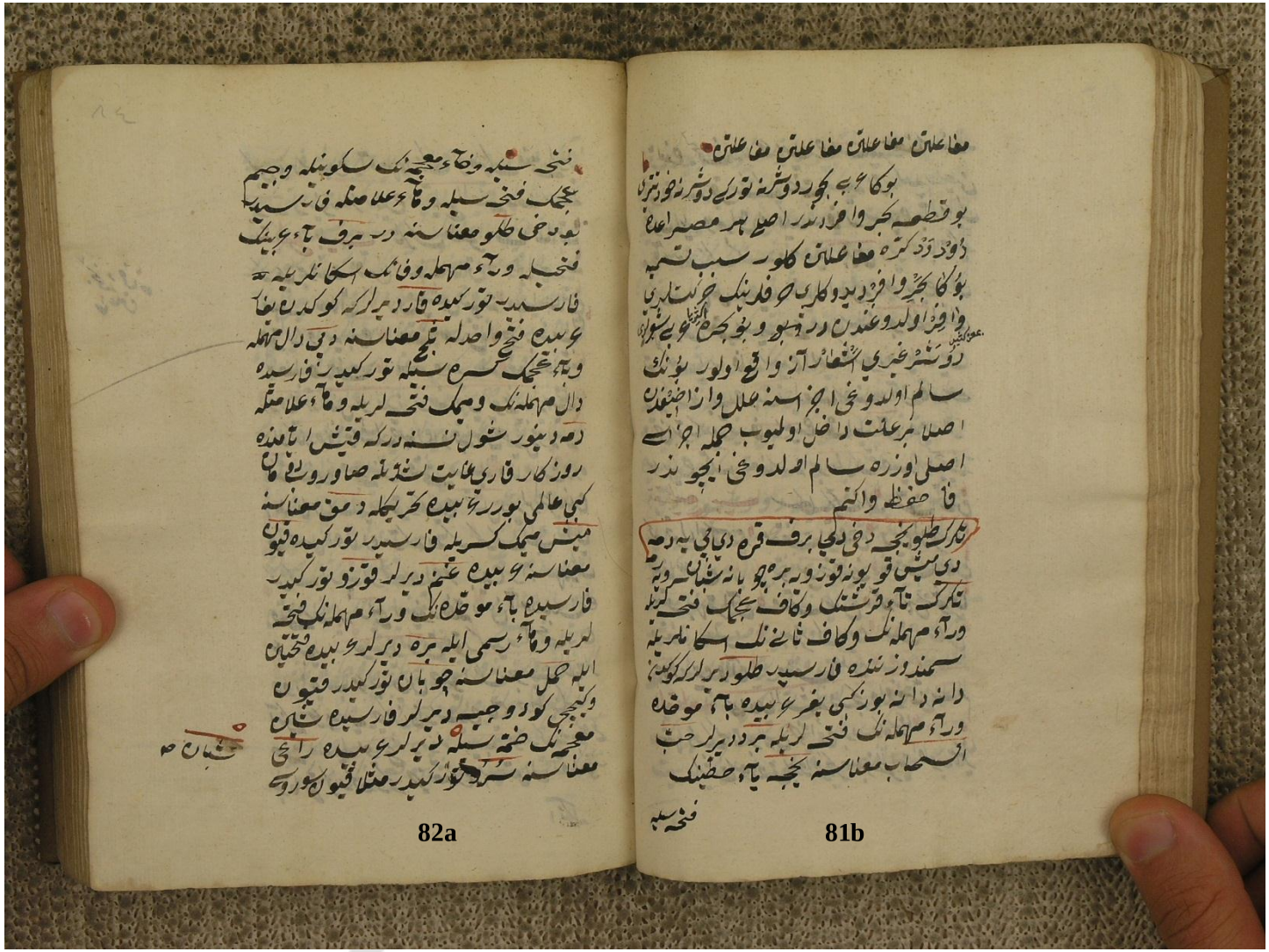
سکا بیرک اولمه قول اولدن دین اولوسنه قوبونی آنی
بتون بهترلان که رهبر شوی بیزرک دینا مهلین وان
بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانی زنه تغیر
واقع اولمشدر فلا صدر بیتده واقع اولان
سکا لفظی تورکیدر فارسیده بتو دیکدر که
مصراع ثانینک ابتدا سیدر عربیده فتحتین
ایله نک مضافه بیرک لفظی تورکیدر رابورک
دیکدر فارسیده باء عربیک کسره ایله وهاء
هوز ک سکونیله وتاء قرشتک فتحه سیله
در آ صاحله نک سکونیله بهتر دینور به
ایله تردن مرکبدر کسره به یک مضافه
یعنی ایودیکدر نک تعیضیدر نزادات تفضیلدر

80a

80b

81a

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

بوکاج بی بجور دوشره نورلی دوشره نوخودتر نا
بو قطعه بحر واقع در اصل بهر مصراعی
دود دفعه مفاعلتن کلور سبب تسبیغ
بوکا بحر واقع در بدو کلیک حذف نک حرکتلریله
واقع در اولدوغندن در دخو و بوبحر اکثر شعرای
دوشره غیری اشعار آز واقع اولور بونک
سالم اولدوغی اجزاسنه علل واز احتمالدن
اصلا برعلت داخل اولیوب جمله اجزاسی
اصل اوزره سالم اولدوغی ایچون بذر
فا حفظه واتقنم

تارک طلو بنجه دخی دیکی برف قرن دیمکی به دمه
دی پیش قو یونه توزو به بره چو یانه شتاب سرو به
تارک تاج فرشتنک وکاف بحمک فتحه کریله
ورآء مهمله نک وکاف ثانی نک اسکانریله
سمندوزنده فارسیده طلو دیرلر کوکسه
دانه دانه بوزکی بغرعیده یاء موحده
ورآء مهمله نک فتحه لریله برد دیرلر حب
اصحاب معناسنه بنجه یاء حطینک

فتحه سینله

82a

فتحه سینله وخاء معجمه نک سکونیله وجیم
بحمک فتحه سینله وقاء علامتله فارسیده
بوغدی طلو معناسنه در برف یاء عربیک
فتحیله ورآء مهمله وفانک اسکانریله
فارسیده توز کیده فار دیرلر که کوکدن بیاض
عربیده فتحه واصله بحمک معناسنه دبی دال مهمله
ویاء تحتیک کسره سیله توز کیدر فارسیده
دال مهمله نک وبمک فتحه لریله وقاء علامتله
دمه دیبور شول نسنه در که قیش اتا مزده
روز کار قاری غایت استدیکنه صاور وبنی قاری
کبی عالمی بورر عربیده تحریکله دمق معناسنه
میش میک کریله فارسیده توز کیده قیون
معناسنه عربیده غنم دیرلر قوزو توز کیدر
فارسیده یاء موحده نک ورآء مهمله نک فتحه
لریله وقاء رسمی ایله بره دیرلر عربیده فتحتین
ایله حمل معناسنه چوبان توز کیدر قیون
وکیجی کودوجیه دیرلر فارسیده شبان
معجمه نک فتحه سینله دیرلر عربیده راعی
معناسنه سره توز کیدر مثلا قیون سوروسی

شبان ه

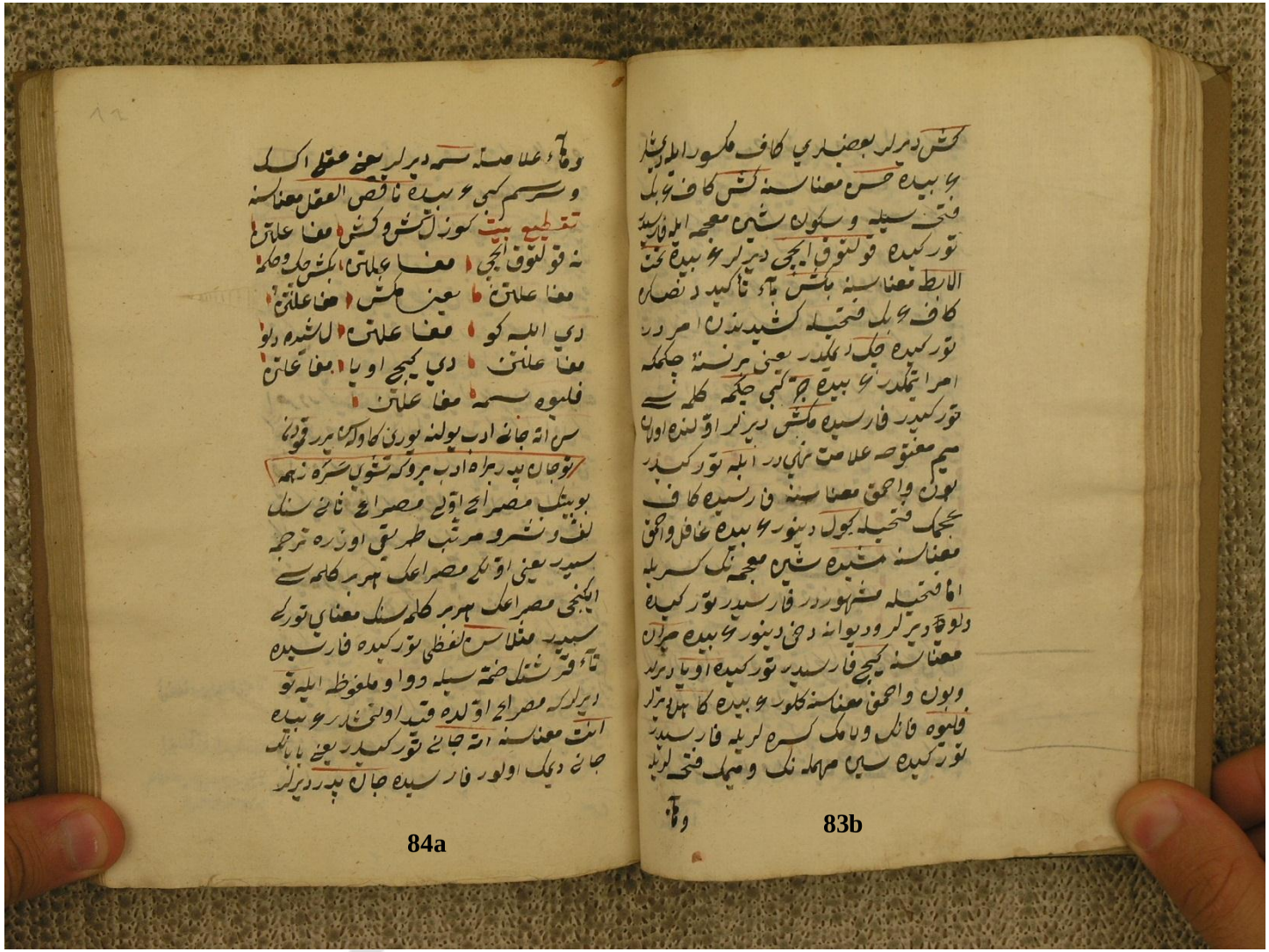
81b

کبی فارسیده راء مهمله نک وصمک فتحه لریله
رمه دینور عربیده وطبع الغنم معناسنه
تقطیع بیت تارک طلو مفاعلاتن دی برف قمر مفاعلاتن دی به رمه
مفاعلاتن دی میش قیونه مفاعلاتن
قوزو به بره مفاعلاتن چوبانه شبان
مفاعلاتن سرویه رمه مفاعلاتن
دی غله نخل بویندرغه دی یوخ سایه بهدولی
اوکنده غاوشنک صبان اوقینه دی عیش زوله سمه
غله عین معجمه نک فتحه سیله ولام مشدده
ایله فارسیده تورکیده نخل دیرلر خرمنده
حاصل اولان ترکه درکه کرک بغدای
کرک اربه اولسون عربیده راء مهمله نک
فتحه سیله ریع دینور غله دفی آصلینه
عربیده بویندرق تورکیده آمجدن
دوزوب عربه چاله صوانک بوینه طوغرلر
آنکله عربه یه چکرفارسیده یایه خطینک
حنه سیله بوخ دیرلر یبا تورکیده یونوغ
برماقله کورکدرکه خرمنده استعمال اولنور

آنکله

آنکله صاوروب صمانی یله ویرورلر فارسیده
کسرایله بهیده دیرلر اوکنده ره تورکیده
براوزونجه اغاجک باشنه برسوریجه
میخ چاقوب بیزکبی آنکله اوکوزی سورلر
جفتجاردهوعربه جیلرده اولور یعنی انلار
قولانورلر فارسیده غاوشنک دیرلر
صبان اوفی تورکیده فارسیده کسره ایله
هوزایله هیش دیرلر زوله تورکیده
بویندرق باغنه دیرلر فارسیده سمه دیرلر
تقطیع بهدی غله نخل مفاعلاتن
بویندرغه مفاعلاتن دی یوخ سایه
مفاعلاتن یه هدولی مفاعلاتن
اوکنده ره مفاعلاتن وشنک صبان
مفاعلاتن اوقینه دی عیش
زوله سمه مفاعلاتن
کورکدرکه وکش نه قولتوق ایچی یکش جلد وجلبه یعنی یکش
دی ایله کول وشنده دلو دیکنجه اوبا قلیوه سمه
کوزل کامه سی تورکیده فارسیده کاف
عجمک فتحه سیله وشین معجمه نک سکونیله

83b

کش دیرلر بعضدی کاف ملکور الله ایتمار
بو بیده حسن معناسنه کش کاف تورکی
فتحه سیله و سکون شین معجمه الله فارسیده
تورکیده قولتوق ایچی دیرلر بو بیده تحت
الابط معناسنه باکش دیه تاکید نصکره
کاف تورکی فتحیله کشیدن امر در
تورکیده چک دیمکدر یعنی برنسنه چکمک
امر ایتمکدر بو بیده چاکی چکمک کلمه سنه
تورکیده فارسیده مکش دیرلر اوقلنده اولان
میم مفتوحه علامت نهایی در الله تورکیده
بون واحق معناسنه فارسیده کاف
نجمک فتحیله کول دیمکدر بو بیده غافل واحمق
معناسنه مستعمل شین معجمه نک کسریله
اما فتحیله مشهور در فارسیده تورکیده
دلوجه دیرلر ودیوانه دخی دیمکدر بو بیده هردن
معناسنه کیجی فارسیده تورکیده اویا دیرلر
وبون واحمق معناسنه کلور بو بیده کاهل دیرلر
فلیوه فانک ویامک کسره لریله فارسیده
تورکیده سین مهمله نک وسیمک فتحه لریله

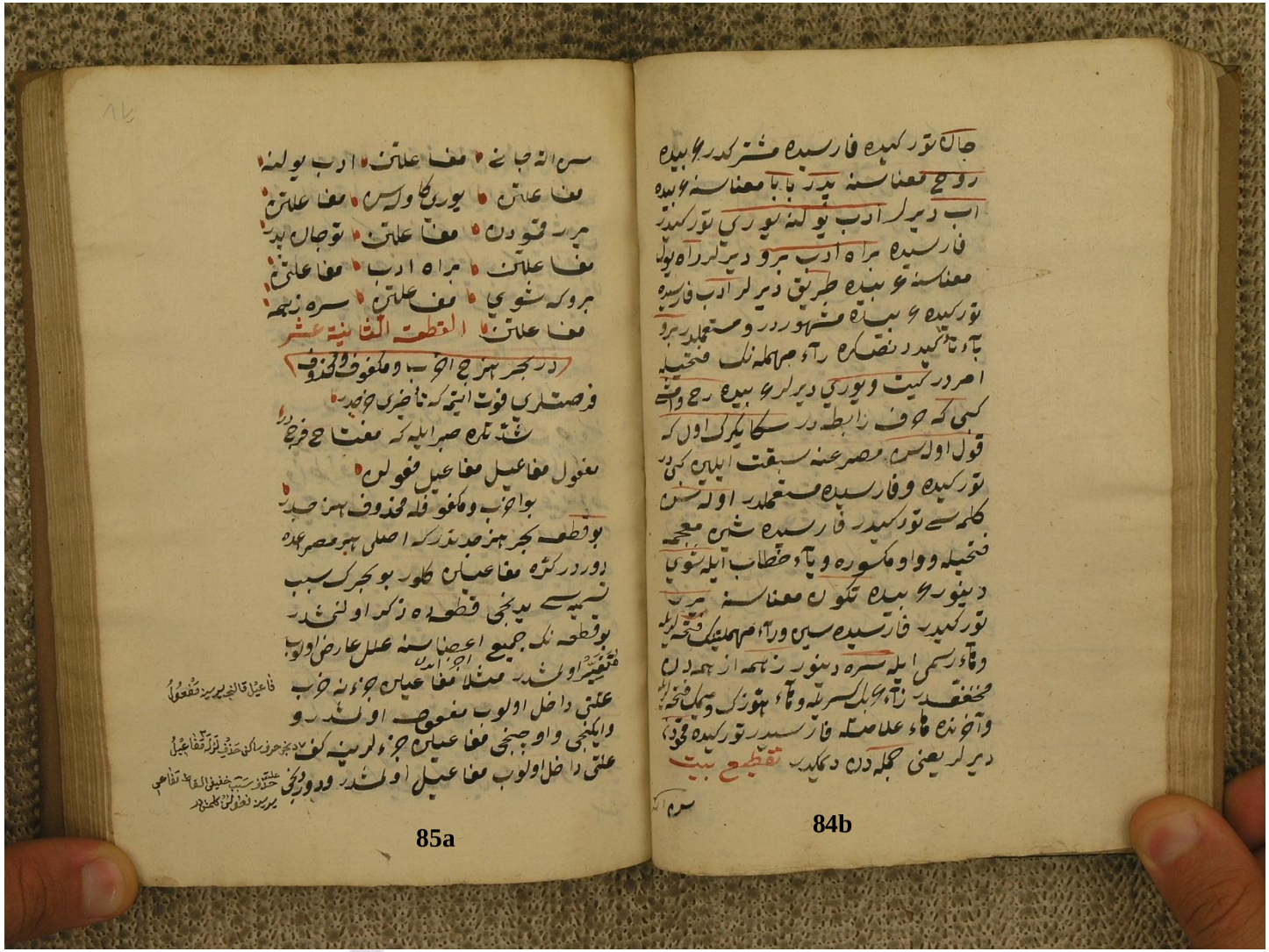
وفا

84a

وفا علامه سره دیرلر یعنی عقل اکمک
وسرسم کبی بو بیده ناقص العقل معناسنه
تقطیع بیت کوزل کش وکش مغا علاتن
نه قولتوق ایچی مغا علاتن باکش چک وحکه
مغا علاتن یعنی مکش مغا علاتن
دی الله کو مغا علاتن لشده دلو
مغا علاتن دی کیجی او یا مغا علاتن
فلیوه سره مغا علاتن

سن اته جانه ادب یولنه یورین کاوکسنه یرر قوزم
توجان پدر براه ادب برو که تشویش سرکه زهم

بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانی سنک
لفظ و نثرو مرتب طریقی اوزره ترجمه
سیدر یعنی اولکی مصراعک هربر کلمه سی
ایکنجی مصراعک هربر کلمه سنک معنای تورکی
سیدر مثلا سن لفظی تورکیده فارسیده
تاء فوقانیه نقطه سیله دو او ملفوظه الله تو
دیرلر که مصراع اولده قید اولنمشدر بو بیده
انت معناسنه اته جانه تورکیده یعنی باتک
جانه دیمک اولور فارسیده جان پدر دیرلر

جان تورکیده فارسیده مشترکدر عربیده
روح معناسنه پدر بابا معناسنه عربیده
اب دیرلر ادب یولنه یورکیدر تورکیدر
فارسیده براه ادب برو دیرلر راه یول
معناسنه عربیده طریق دیرلر ادب فارسیده
تورکیده عربیده مشهوردر و مستعملدر برو
باره تاکید دنصکره آه صاحبه نک فتحیله
امر درکیت ویورکی دیرلر عربیده رح وقتا
کبی که حرف رابطه در سکا یکدک اول که
قول اولدسن مصرعنه سبقت ایلین کبی در
تورکیده وفارسیده مستعملدر اولدسن
کلمه سی تورکیدر فارسیده شین معجمه
فتحیله وواو مکسوره وبا ساکنه خطاب ایله شویا
دینور عربیده تکون معناسنه در
تورکیدر فارسیده سین وراء صاحبه نک فتحیله
وقاف رسمی ایله سره دینور زیاده از همه دن
مخففدر زاء عجمه نک کسریله وقاف ساکنه
واخرنده هاء علامته فارسیدر تورکیده فحذف
دیرلر یعنی جمله دن دکلدر تقطیع بیت

سره اک

سن انه جانغ مفاعلتن ادب یولنه
مفاعلتن یورکاورسن مفاعلتن
برره قوودن مفاعلتن توجان بدر
مفاعلتن براه ادب مفاعلتن
هروکه شویا مفاعلتن سره زیمه
مفاعلتن

القطعة الثانية عشر

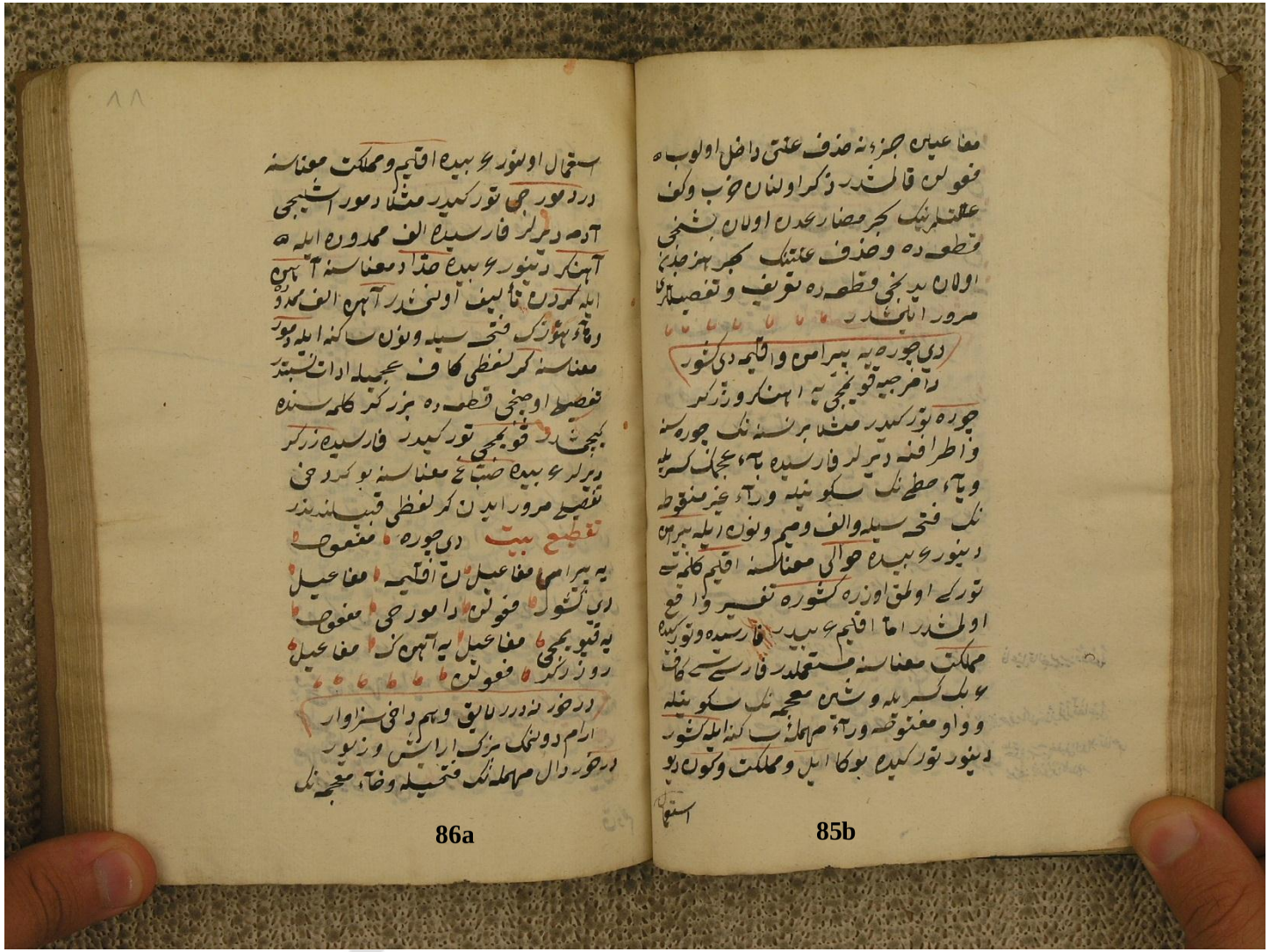
در بحر هزج اخرب وملفوف والمحذوف

فرصتدر یفوت اینه که ناظری خوجه در
شد تاده صبر ایله که مفتاح فرج صبردر

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

بو اخرب ومکفوفله محذوف هزجدر
بو قطعه بحر هزجدندر که اصل هر مصراعده
اوردرکره مفاعیلن کلور بو بحرک سبب
نسبه سی بدیکی قطعه ده ذکر اولنشدر
بو قطعه نک جمیع اعضاسنه علل عارض اولوب
فتغیر اولشدر مثلا مفاعیلن جزوینه خرب
علتی داخل اولوب مفعول اولشدر و
وایکنجی واوچنجی مفاعیلن جزولرینه کف
علتی داخل اولوب مفاعیل اولشدر ودوردنجی

فاعیل قالنجیریسنه تفعول

مفاعیلن جزء نه حذف عقل داخل اولوب ه
فعولن قالندر ذکر اولنان حرب وکف
علتلرینک بحر حضار عدن اولان شجی
قطعه ده وحذف علتنک بحر هزج عدن
اولان بدیعی قطعه ده توقیف و تفصیلارنی
مرور ایلیالم

دی جوره یه پیرامن و اقلیم دی کشور
دامر جبه قوبمجی تیه اهنکر و زرکر

چوره تورکیدر مثلا برنسنه نک چوره سنه
واطرافنه دیرلر فارسیده پاچه، عجمک کربله
ویاخود حظیرنک سکو بنله ورآه غیر منقوطه
نک فتحه سیله والف وصیم ونون ایله پرامن
دینور عربیده حوالی معناسنه اقلیم کلمه سی
تورکی اولق اوزره کشوره تغییر واقع
اولمشدر اما اقلیم عربیدن فارسیده وتورکیده
مملکت معناسنه مستعملدر فارسیده کاف
عربک کربله وشین معجمه نک سکو بنله
وواو مفتوحه ورآه مهمله نک کنه ایله کشور
دینور تورکیده بوکا ایل ومملکت وکون دیو

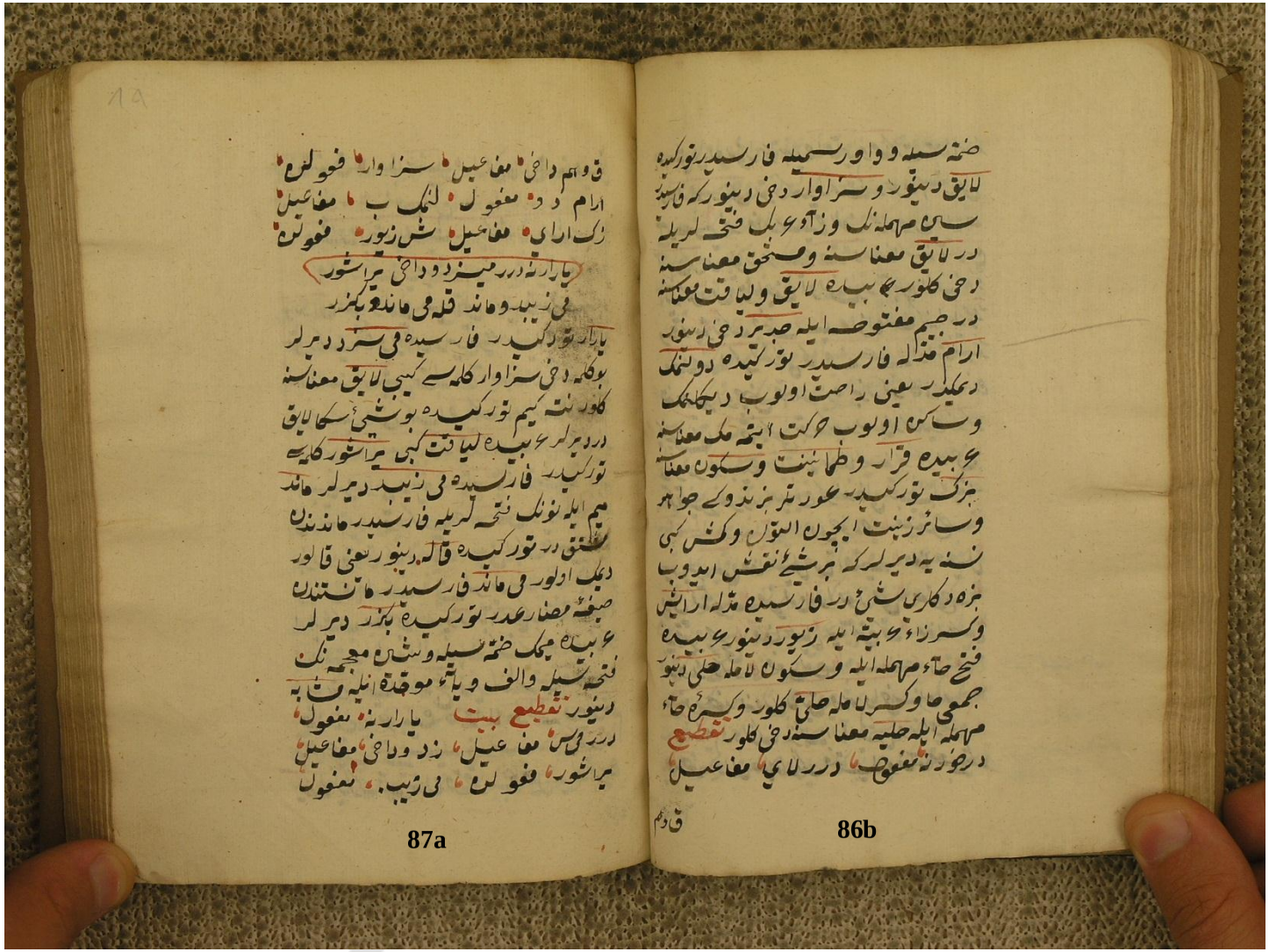
استعمال

استعمال اولنور عربیده اقلیم ومملکت معناسنه
درد تورجی تورکیدر مثلا دورآشیجی
آده دیرلر فارسیده الف ممدوده ایله ه
آهنکر دینور عربیده حداد معناسنه آهن
ایله کردن قالیب اولنمدر آهن الف ممدوده
وقاف هوزنک فتحه سیله ونون ساکنه ایله دیور
معناسنه کر لفظی کاف عجمیه ادات نسبتدر
تفصیل اوصنجی قطعه ده بزرکر کلمه سنده
بیان اولنه قوبمجی تورکیدر فارسیده زرکر
دیرلر عربیده صیاغ معناسنه بوکردن
تفصیل مرور ایدن کر لفظی قبیلندندر

تقطیع بیت

دی جوره		مفعول					
یه پیرامن		مفاعیل		ن اقلیمه		مفاعیل	
دی کشور		فعولن		دامر جی		مفعول	
یه قوبمجی		مفاعیل		یه آهن ک		مفاعیل	
روزرکر		فعولن					

درخور نه درر لایق وبهم دانی سزاوار
ارام دونمک برزک ارایش وزیور
درخور دال مهمله نک فتحیله وخاء معجمه نک

ضمهٔ سیله و واو رسیله فارسیدر تورکیده
لایق دیمکدر و سزاوار دمکدر تورکیده فارسیده
سین مهمله نک وزاوزره یک فتحه لریله
در لایق معناسنه و مستحق معناسنه
دمکدر کلور عربیده لایق و لیاقت معناسنه
در جیم مفتوحه ایله جدیر دمکدر
ارام مذله فارسیدر تورکیده دولنمک
دیمکدر یعنی راحت اولوب دیکلمک
و ساکن اولوب حرکت ایتمک معناسنه
عربیده قرار و طمانینت و سکون معناسنه
جزک تورکیدر عوره تلر بزندوکی جواهر
و سائر زینت ایچون البسه و نقش کبی
شیه دیر لرکه هر شیئ نقش ایدوب
بزه دکاری شیئ در فارسیده مذله ارایش
و سرزاء عربیده ایله زیور دیمکدر عربیده
فتح حاء مهمله ایله و سکون لامه حلی دیمکدر
جمعی حاو کسر لامه حلی کلور و کسر حاء
مهمله ایله حلیه معناسنه دمکدر کلور تقطیع
درحور نه مفعول ۵ دررلای ۵ مفاعیل ۵

86b

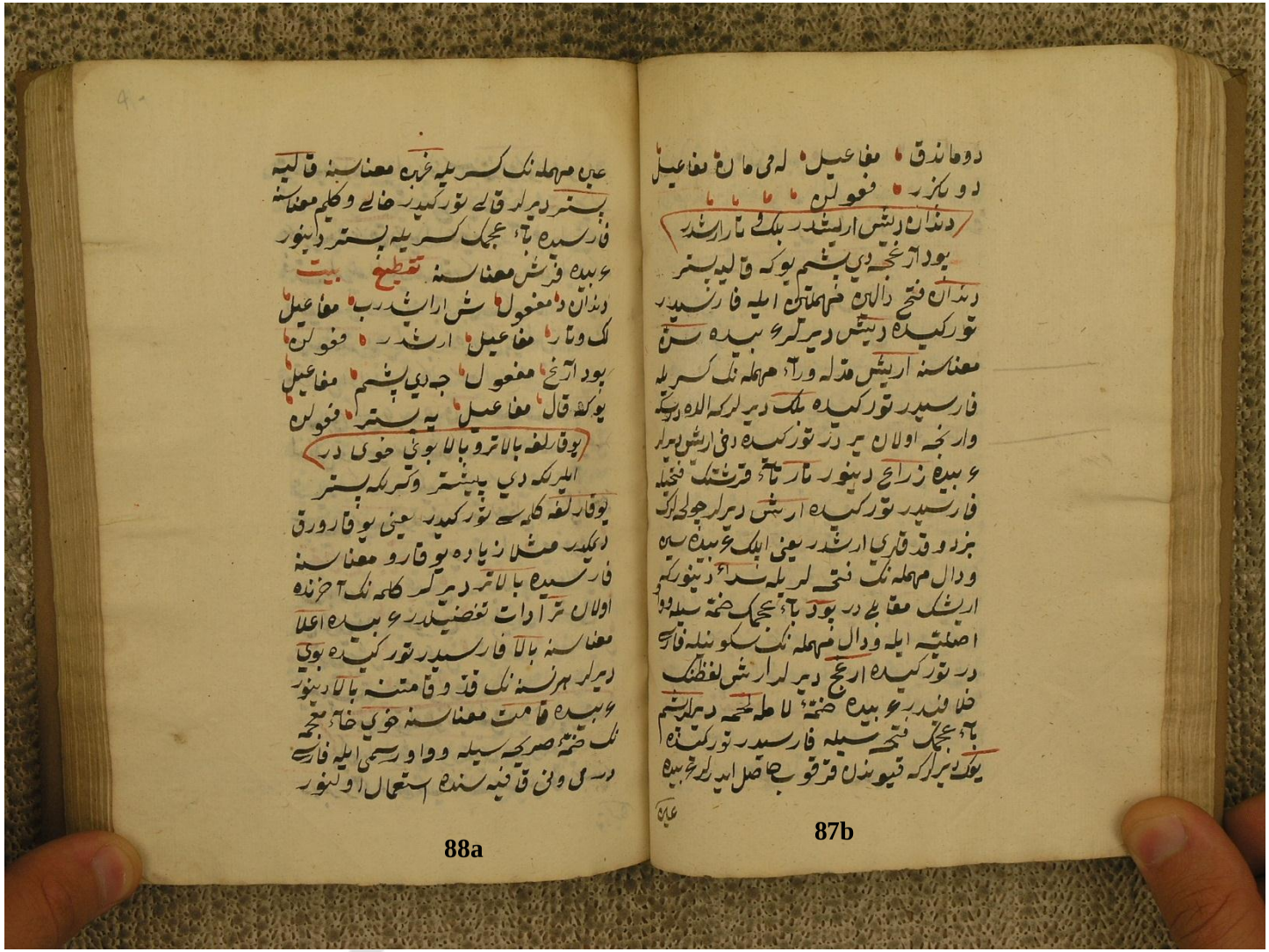
ق دوم

ق دوم ۵ مفاعیل ۵ سزاوار ۵ فعولن ۵
ارام دد ۵ مفعول ۵ لنک ب ۵ مفاعیل ۵
زک ارای ۵ مفاعیل ۵ ش زیور ۵ فعولن ۵

یارارنه درر میزد و داخی یراشور
می زیبد و ماند قله می ماند و بزر

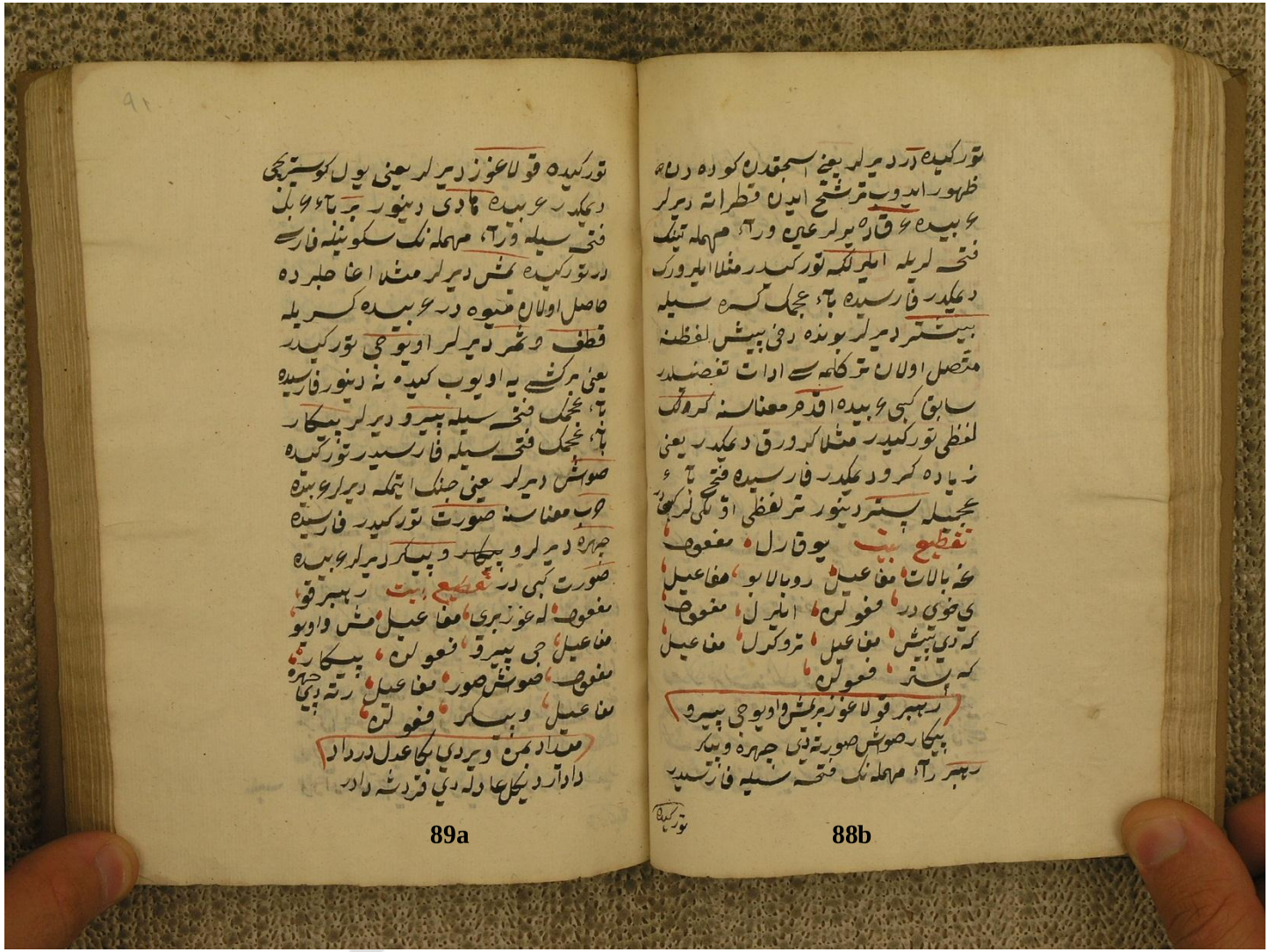
یارارنه تورکیدر فارسیده می سزد دیمکدر
بوکلمه دخی سزاوار کلمه سنه کبی لایق معناسنه
کلور نته کیم تورکیده بوشیئ سکا لایق
در دیمکدر عربیده لیاقت کبی یراشور کلمه سنه
تورکیدر فارسیده می زیبد دیمکدر ماند
میم ایله نون نقطه لریله فارسیدر ماندن
مشتق در تورکیده قاله دینور یعنی قالور
دیمک اولور می ماند فارسیدر ماقتندن
صیغهٔ مضارع مفرد تورکیده بزر دیمکدر
عربیده یمک ضمهٔ سیله و شین معجمه نک
فتحه سیله والف و یاء موحده ایله قاتبه
دینور تقطیع بیت یارارنه ۵ مفعول ۵
درر وس ۵ مفاعیل ۵ زد و داخی ۵ مفاعیل ۵
یراشور ۵ فعولن ۵ می زیب. ۵ مفعول ۵

87a

دوماندق ٥ مفاعیل ٥ لمی ماند ٥ مفاعیل
دو بکزر ٥ فعولن ٥ ٥ ٥ ٥
دندان ریش ارشد ر بلک و تار ارشد ر
بود آرنج دی پشم بوکه قال دیپستر
دندان فتح دال ذ مهملتین ایله فارسیده
تورکیده ریش دیر لرکه بیده سن
معناسنه ارپش مدله و آخ مهمله نک کسریله
فارسیده تورکیده بلک دیر لرکه الده ریک
وار ایکن اولان یر ر تورکیده دی ارپش دیر لر
عبیده زراع دینور تار تاء قرشنک فتحیله
فارسیده تورکیده ارپش دیر لر چولهه لرک
بزدوقدقاری ارشد ر یعنی ایلک عبیده سنه
ودال مهمله نک فتحه لریله شداء دینور کیم
اریشک مقابلی در بود آخ عجمک ضمه سیله ودو
اصلیله ایله ودال مهمله نک سکونیله فارسیده
در تورکیده ارنج دیر لر ارپش لفظنک
خلافیدر عبیده ضمه لا طه لحمه دیر لر پشم
باء عجمک فتحه سیله فارسیده تورکیده
یوک دیر لرکه قیوندن قرقوب حاصل ایدیر لر عبیده

عین مهمله نک کسریله غنم معناسنه قالیه
پستر دیر لر قالیه تورکیده خالیه وکلیم معناسنه
فارسیده باء عجمک کسریله پستر دینور
عبیده فرش معناسنه تقطیع بیت
دندان ٥ مفعول ٥ ش ارشد ر ب ٥ مفاعیل
لک وتار ٥ مفاعیل ٥ ارشد ر ٥ فعولن
بود آرنج ٥ مفعول ٥ جه دی پشم ٥ مفاعیل
بوکه قال ٥ مفاعیل ٥ به پستر ٥ فعولن
یوقارلغه بالاترو یالا یوغی خوی در
ایدر لکه دی پیشتر وکر لکه پستر
یوقارلغه کلیه تورکیده یعنی یوقارو رق
دیکدر مثلا زیاده یوقارو معناسنه
فارسیده بالاتر دیر لر کاهه نک آخرنده
اولان تر ادات تفضیلدر عبیده اعلا
معناسنه بالا فارسیده تورکیده یوی
دیر لر هرسنه نک قد و قامتنه بالا دینور
عبیده قامت معناسنه خوی خاء معجمه
نک ضمه صریحه سیله وواو رسمی ایله فارسیده
دسی وفی قافیه سنده استعمال اولنور

تورکیده آرد دیرلر یعنی اسمکدن کوده دن
ظهور ایدوب ترشح ایدن قطراته دیرلر
عربیده عرق دیرلر عین و آء مهمله تنک
فتحه لریله ایلر لکه تورکیدر مثلا ایلر ورک
دعلیدر فارسیده باء عجمک کسره سیله
بیشتر دیرلر بوندن دخی پیش لفظنه
متصل اولان ترکامه سی ادات تفضیلدر
سابق کبی عربیده اقدم معناسنه کرولک
لفظی تورکیدر مثلا کر ورق دعلیدر یعنی
زیاده کر و دعلیدر فارسیده فتح باء
عجمله پستر دینور تر لفظی اوتکی لرکبی

تقطیع بیت

یوقارل مفعول
غه بالات مفاعیل روبالا بو مفاعیل
یی خوی در فعولن ایلر ل مفعول
کردی پیش مفاعیل تروکرل مفاعیل
که پستر فعولن

رهبر قولاغوز برلمش اویوجی پیرو
پیکار صوبش صورتدی چهره و پیکر

رهبر رآء مهمله نک فتحه سیله فارسیده

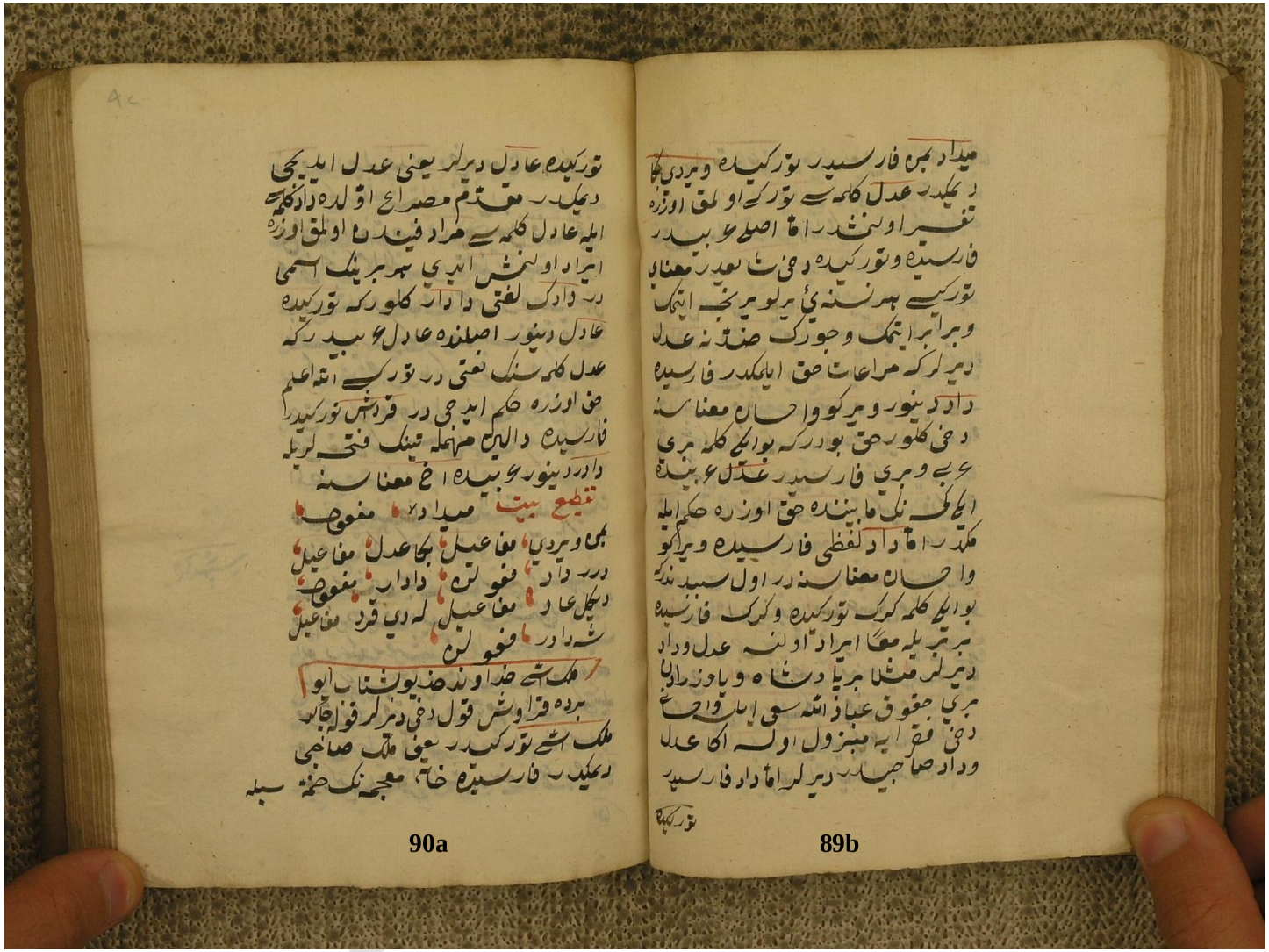
تورکیده

تورکیده قولاغوز دیرلر یعنی یول کوسترنجی
دعلیدر عربیده هادی دینور بر باء عربک
فتحی سیله و رآء مهمله نک سکونیله فارسی
در تورکیده بلش دیرلر مثلا اغا جلر ده
حاصل اولان میوه در عربیده کریله
قطف و ثمر دیرلر اویوجی تورکیدر
یعنی مرکشی یه اویوب کیده نه دینور فارسیده
باء عجمک فتحی سیله پیرو دیرلر پیکار
باء عجمک فتحی سیله فارسیده تورکیده
صوبش دیرلر یعنی جنک ایتمک دیرلر عربیده
حرب معناسنه صورت تورکیدر فارسیده
چهره دیرلر و پیکر دخی پیکر دیرلر عربیده
صورت کبی در

تقطیع بیت

رهبر قو مفعول
لاغوز له غوزبری مفاعیل مش اویو
جی پیرو فعولن پیکار
صوبش صور مفاعیل رته دیکی چهره
و پیکر فعولن

مداد من و یردی بکا عدل در داد
داد آر دیکل عادله دی فردشه داد

89b

میداد بمن فارسیده تورکیده ویردی کا
دیمکدر عدل کلمه سی تورکیده اولق اوزره
تغیر اولنشدر اما اصلی عدالت در
فارسیده وتورکیده دخی بعدر معنای
تورکیسی بهرنسنه یی یرلو یرینجه اینمک
وبرابر اینمک وجورک ضدنه عدل
دیرلر کرمراعات حق ایلمکدر فارسیده
داد دینور ویرکو واحسان معناسنه
دخی کلور حق بولدرکه بوایکی کلمه یی
عربی وپری فارسیده عدل عدالت
ایکی کلمه نک مابینده حق اوزره حکم ایلمه
کدر اما داد لفظی فارسیده ویرکو
واحسان معناسنه در اول سبیدندرکه
بوایکی کلمه کرک تورکیده وکرک فارسیده
بربرلرینه معنا ایراد اولنه عدل وداد
دیرلر مثلا بربادشاه ویاوزیرایچون
بریا جمعوق عباد الله سعی ایلمک واجب
دخی فقرایه مبذول اولمه اکا عدل
وداد صاحبیدر دیرلر اما داد فارسیده

تورکیده

90a

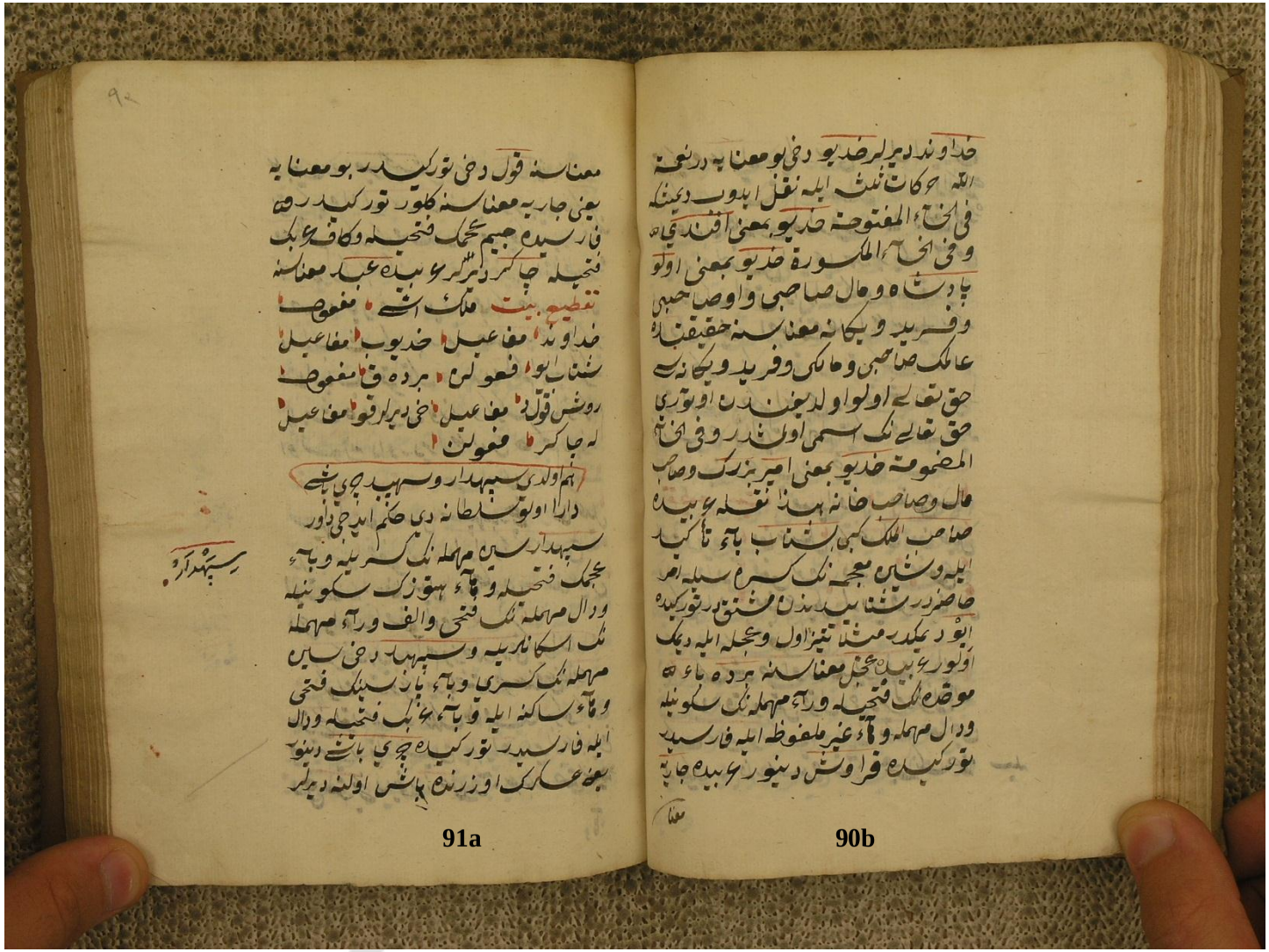
تورکیده عادل دیرلر یعنی عدل ایدیجی
دیمکدر مقدم مصداع اولدره داد کلمه سی
ایله عادل کلمه سی مراد فیدر اولق اوزره
ایراد اولنشدر ایدی بهربرینک اسمی
درداد لفتی دادار کلورکه تورکیده
عادل دینور اصلنده عادل عبیدرکه
عدل کلمه سنک نعتی در تورکیده الله اعلم
حق اوزره حکم ایدیجی در قرداشی تورکیدرا
فارسیده دالیکی مهمله تینک فتحه لربله
دادر دینور عبیده اخ معناسنه

تقطیع بیت

میداد بمن ویردی بحاعدل دررداد دیکل عادل شه دادر

مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن مفعول مفاعیلن فعولن

ملک شه خداوند خدیو شاه ابو
برده فراوش قول دخی دیرلر قوله چاکر
ملک شه تورکیده یعنی ملک صاحبی
دیمکدر فارسیده خاء معجمه نک ضمه سیله

خداوند دیرلر خدیو دخی بو معنایه درلر
الله حرکات ثلثه ایله نقل ایدوب دیمشلر
فی الخ، المفتوحة خدیو بمعنی افندیگاه
و فی الخ، المکسورة خدیو بمعنی اولو
پادشاه و مال صاحبی و اوصاحبی
و فرید و یکانه معناسنه حقیقتده
عالمک صاحبی و مالکی و فرید و یکانه سی
حق تعالی اولو اولدیغندن اوتوری
حق تعالی نک اسمی اولمشدر و فی الخ،
المضمومة خدیو بمعنی امیر بزرگ و صاحب
مال و صاحب خانه دیمکدر نقله عابیده
صاحب الملک کبی شتاب باء تاکید
ایله و شتابیدن مجرد نک سرعت سیله امر
حاضر در شتابید مدن مشتق در تورکیده
ایو دیمکدر مثلا تیز اول و عجله ایله دیمک
اولور عابیده عجل معناسنه بر ده ماء
موحده نک فتحیله و راء مهمله نک سکونیله
و دال مهمله و تاء غیر ملفوظه ایله فارسیده
تورکیده فراوش دینور عابیده جایه

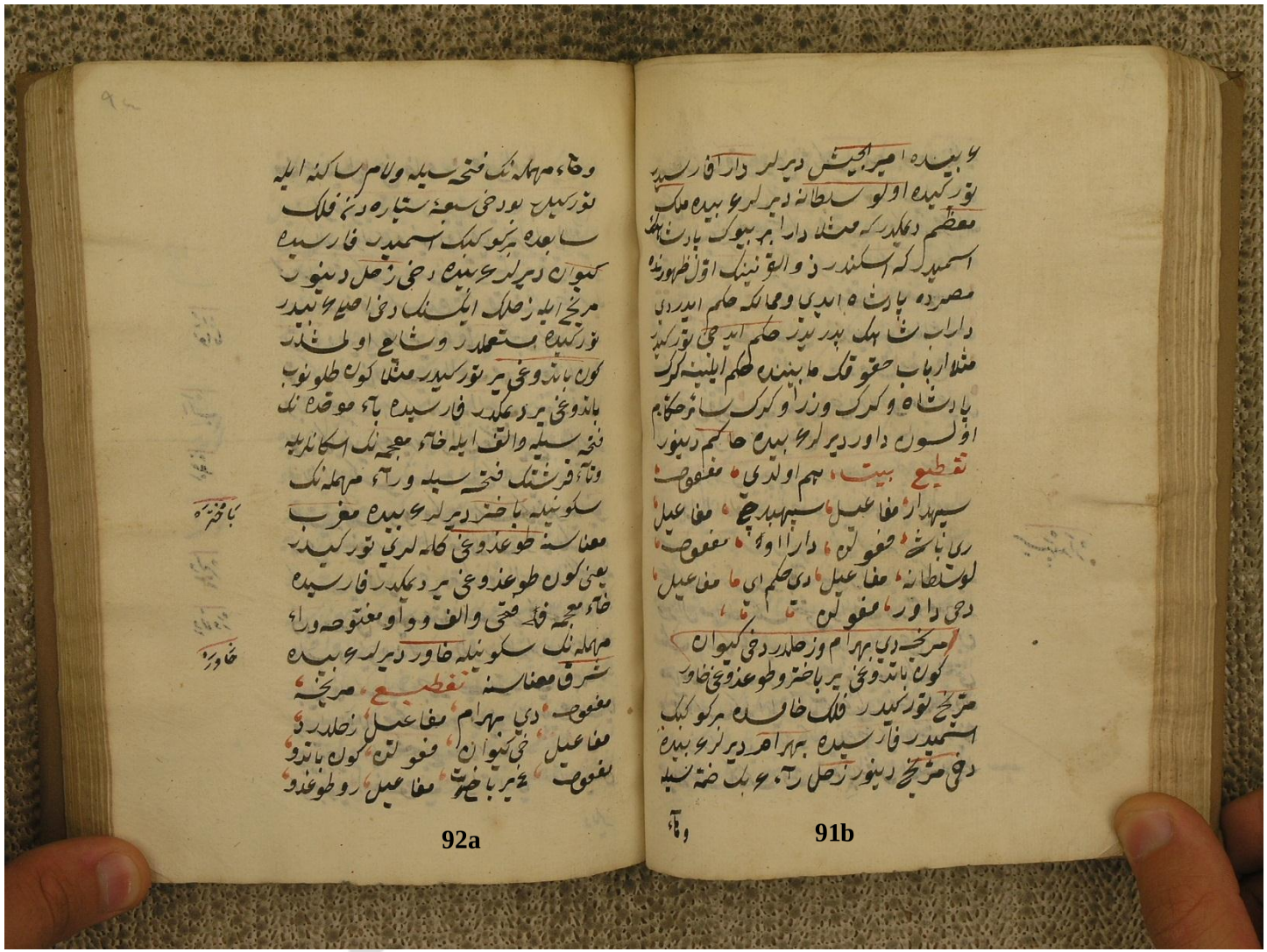
معنا

معناسنه قول دخی تورکیده بو معنایه
یعنی جاریه معناسنه کلور تورکیده
فارسیده جیم عجمک فتحیله و کاف عربک
فتحیله چاکر دیمکدر عابیده عبد معناسنه
تقطیع بیت ملک اشتی مفعول
خداوند مفاعیل خدیوب مفاعیل
شتاب ایو فعولن بر ده ق مفعول
روشن قولدی مفاعیل خی دیرلرقو مفاعیل
له چاکر فعولن

هم اولدی سپهدار و سپهبد چی پاشی
دارا اولو سلطانه دی حکم ایدی داور

سپهدار سین مهمله نک کسریله و باء
عجمک فتحیله و تاء هوز نک سکونیله
و دال مهمله نک فتحی و الف و راء مهمله
نک اسکاندریه و سپهبد دخی سین
مهمله نک کسری و باء یا نک سکونیله فتحی
و تاء ساکنه ایله و باء عربک فتحیله و دال
ایله فارسیده تورکیده چچی پاشی دینور
بعض عارف اوزره پاشی اولنه دیرلر

سپهدار آره

ع بیده امیر انجیش دیر لر دار افار سیدر
تورکیده اولو سلطانه دیر لر ع بیده ملک
معظم دیمکدر که مثلا دارا ابر بیوک پادشاهلق
اسمیدر که اسکندر ذوالقرنینک اوزاظهورنده
مصرده پادشاه ایدی وممالکه حکم ایدردی
دارا لر پادشاهلک پدر لریدر حکم ایدجی تورکیدر
مثلا ارباب حقوقک مابینده حکم ایلینه کرک
پادشاه وکرک وزراو کرک سائر حکام
اولسون داور دیر لر ع بیده حاکم دیمکدر
تقطیع بیت، هم اولدی، مفعولن
سپهدار، مفاعیل، سپهبدیچی، مفاعیل
ری باشی، مفعولن، دارا اوه، مفعول
لوسلطانه، مفاعیل، دی حکم ای، مفاعیل
دجی داور، مفعولن، تا، تا،

مرتجه دی بهرام وزحلدر دجی کیوان
کون باندوجی پر باختر وطوعذوجی خاور

مرتج تورکیدر فلک خالده مرکوکب
اسمیدر فارسیده بهرام دیر لر ع بیده
دجی مرتج دیمکدر زحل رنگ ع بک ضه نسبه

وتاء

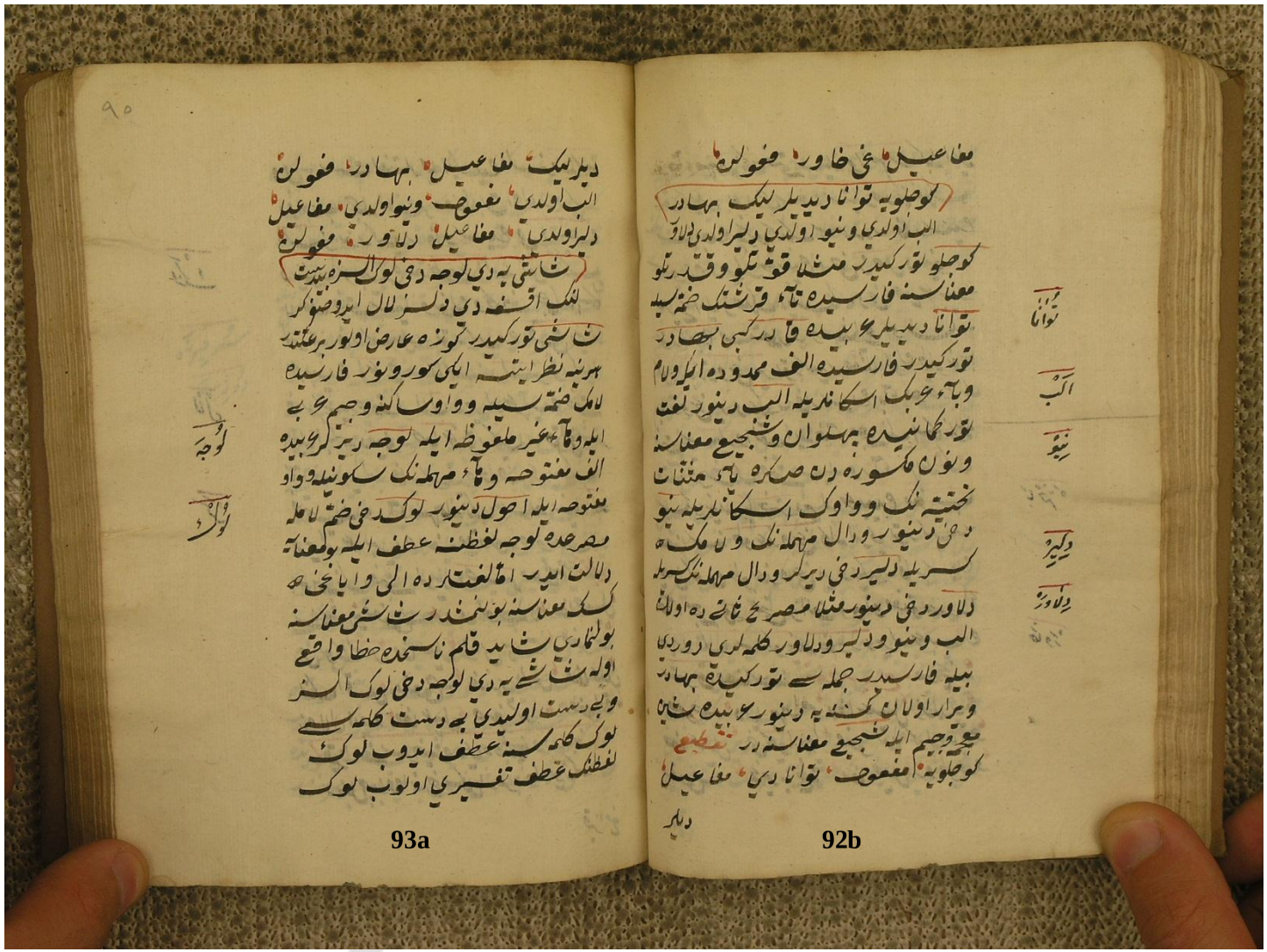
91b

وقاء مهمله نک فتحه سیله ولام ساکنه ایله
تورکیده اولدجی سبعه سیاره دن فلک
سابعه مرکوکبک اسمیدر فارسیده
کیوان دیر لر ع بیده دجی زحل دیمکدر
مرتج ایله زحلک ایکینک دجی اصلح ع بیدر
تورکیده مستعمل رواج اولمشدر
کون باندوجی پر تورکیدر مثلا کون طلوعنه
باندوجی پر دیمکدر فارسیده باء موحده نک
فتحه سیله والف ایله خاء معجمه نک اسکانه ایله
وتاء فرشنک فتحه سیله وراء مهمله نک
سکونیله باختر دیر لر ع بیده مغرب
معناسنه طوعذوجی کلمه لری تورکیدر
یعنی کون طوعذوجی پر دیمکدر فارسیده
خاء معجمه نک فتحی والف وواو مفتوحه وراء
مهمله نک سکونیله خاور دیر لر ع بیده
شرق معناسنه تقطیع، مرتجه
مفعول، دی بهرام، مفاعیل، زحلدر دی
مفاعیل، دجی کیوان، فعولن، کون باندو
مفعول، جی پر باختر، مفاعیل، روطوعذو

باختره

خاوره

92a

92b

مفاعیل غی خاور فعولن

کوجلویه توانا دیدیلر لیک بهادر
الب اولدی و نیو اولدی دلیر اولدی دلاور

کوجلو تورکیدر مثلا قوتلو تکو وقدرتلو
معناسنه فارسیده تاء قرشتک ضمه سیله
توانا دیدیلر عربیده قاف در کبی بهادر
تورکیدر فارسیده الف ممدوده ایله ولام
و باء عربک اسکاندیله الب دینور لغت
تورکمانیده پهلوان و شجیع معناسنه
و نون مکسوره دن صکره یاء مثناتان
تختیه نک و واو ک اسکاندیله نیو
دخی دینور و دال مهمله نک و ن مک
سریله دلیر دخی دینور و دال مهمله نک سریله
دلاور دخی دینور مثلا مصرع تاریخ ده اولان
الب و نیو و دلیر و دلاور کلمه لری دوردی
بیله فارسیدر جمله سی تورکیده بهادر
و یرار اولان کمسنه یه دینور عربیده شاباش
معجمه و جیم ایله شجیع معناسنه در تقطیع
کوجلویه مفعوف توانا دی مفاعیل

دیلر

93a

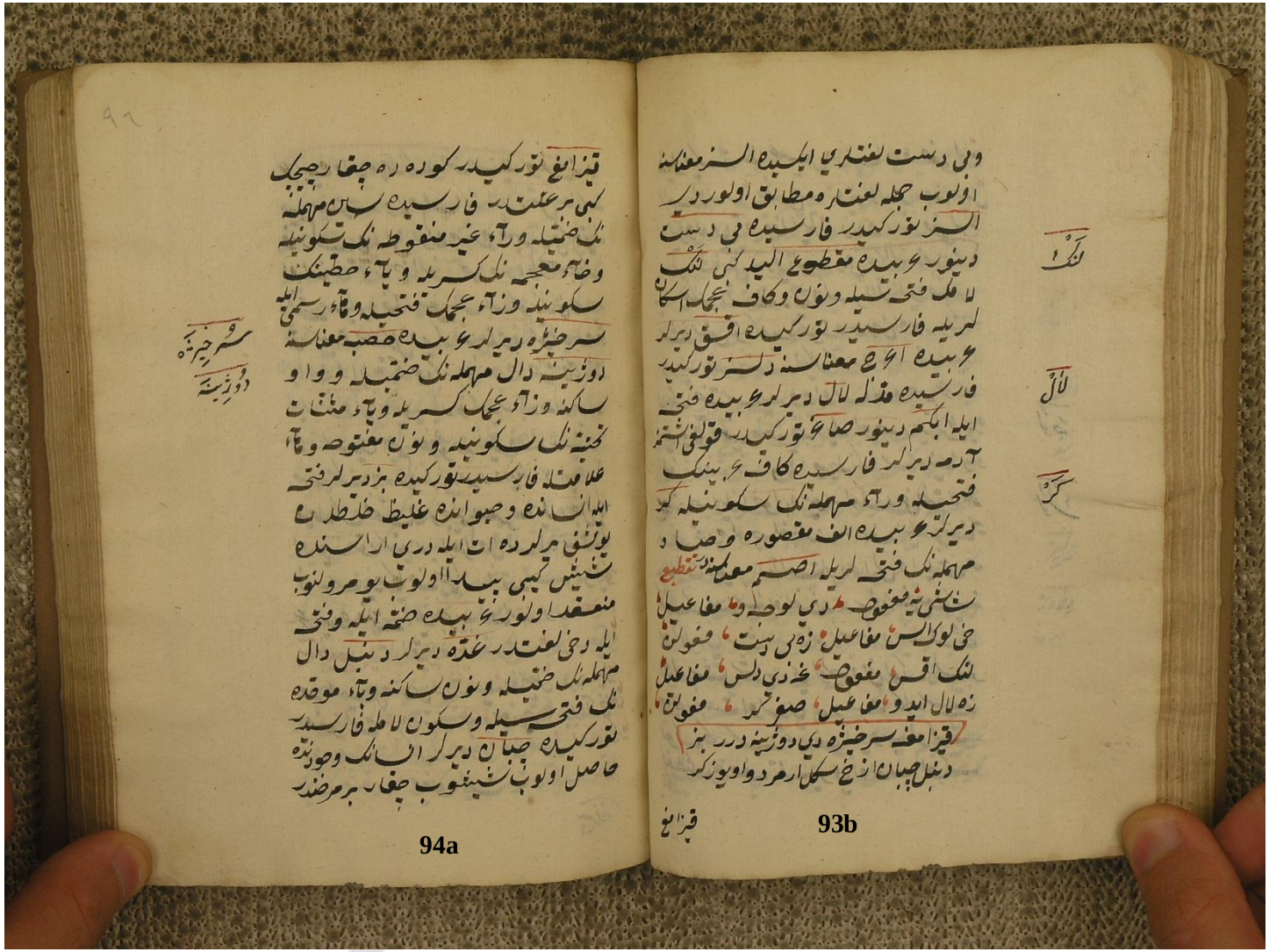
دیلر لیک مفاعیل بهادر فعولن
الب اولدی مفعوف و نیو اولدی مفاعیل
دلیر اولدی مفاعیل دلاور فعولن

شاشتی یه دی لوجه دخی لوک السزه بیتیت
لنک اقسه دی دلسز لال ایدوصوکر

ش شینی تورکیدر کوزه عارض اولور برعلتدن
هربنه نظر ایتمه ایکی کوروبور فارسیده
لامک ضمه سیله و واو ساکنه و جیم عربی
ایله و قاء غیر ملفوظه ایله لوجه ریز کربیده
الف مفتوحه و قاء مهمله نک سکونیله و واو
مفتوحه ایله اصول دینور لوک دخی ضمه لامله
مصرعده لوجه لفظنه عطف ایله بو معناییه
دلالت ایدر اما لغتلرده الی و اباخی ده
کسک معناسنه بولنمشدر شاشی معناسنه
بولنماز بی شاید قلم ناسخده خطا واقع
اولمشدر یه دی لوجه دخی لوک السز
و بی دست اولدی یه دست کلمه سیله
لوک کلمه سنه عطف ایدوب لوک
لفظنک عطف تفسیری اولوب لوک

لوجه

لوک

وبی دست لغتاری ایکیده السز معناسنه
اولوب جمله لغتاره مطابق اولور دیر
السز نور کیدر فارسیده بی دست
دینور عربیده مقطوع الید کبی لنگ
لامك فتحه سیله ونون وکاف عجمك اسکان
لریله فارسیدر نور کیده اقسق دیرلر
عربیده اعرج معناسنه دلسز نور کیدر
فارسیده مذله لال دیرلر عربیده فتحتین
ایله ابکم دینور صاغر نور کیدر قولاق اشتمز
آدمه دیرلر فارسیده کاف عربینك
فتحیله ورای مهمله نك سکونیله کر
دیرلر عربیده الف مقصوره وصاد
مهمله نك فتحه لریله اصم معناسنه در

لنگ

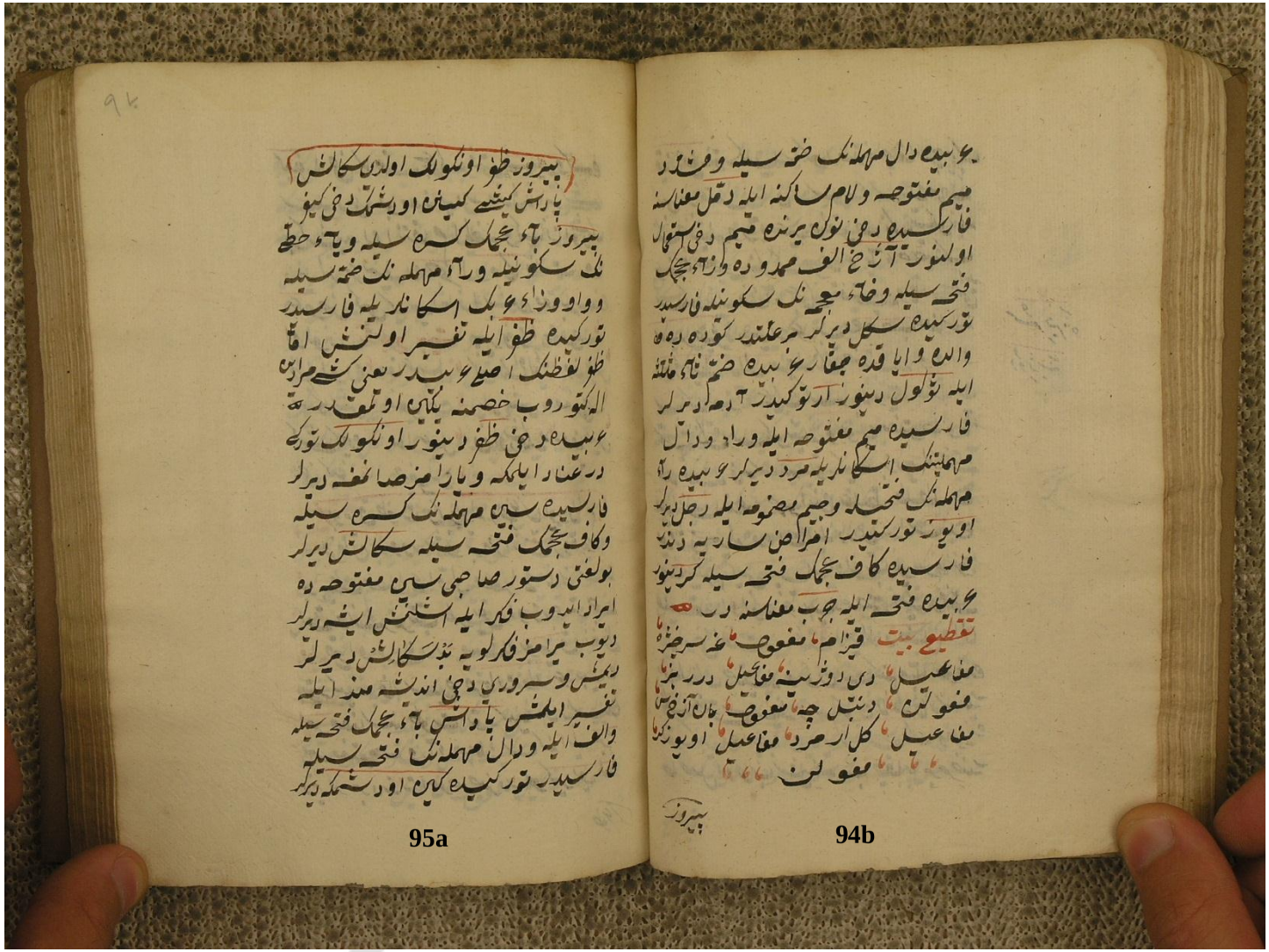
لال

کر

قیزانغ نور کیدر کوده ره چغار چیچك
کبی بر علت در فارسیده سان مهمله
نك ضمتیله ورای غیر منقوطه نك سکونیله
وخای معجمه نك کسریله ویای حطینك
سکونیله وزای عجمك فتحیله وقاف رسمی ایله
سر چیزه دیرلر عربیده حصبه معناسنه
اوزینه دال مهمله نك ضمتیله وواو
ساکنه وزای عجمك کسریله ویای مثناة
تحتیه نك سکونیله ونون مفتوحه وهای
علامته فارسیده نور کیده بزدیرلر فتحه
ایله انسانده وحیوانده غلیظ خلط دیر
یوتقی مرلرده ات ایله دری ارا سنده
شیشن کبی پیدا اولوب یومرولنوب
منعقد اولور عربیده صفه ایله وفتحه
ایله دحی لغتدر غده دیرلر دینل دال
مهمله نك ضمتیله ونون ساکنه ویای موحده
نك فتحه سیله وسکون لامله فارسیده
نور کیده چیبان دیرلر الینك وجودنده
حاصل اولوب شیشوب چغار برمرضدر

سر چیزه

دوزینه

94b

عبیده دال مهمله نک ضمه سیله و فارسیده
میم مفتوحه و لام ساکنه ایله دخل معناسنه
فارسیده دخی نون یرنده میم دخی استعمال
اولنور آرخ الف ممدوده و زای عجمک
فتحه سیله و خای معجمه نک سکونیله فارسیده
تورکیده سکل دیرلر مرعلتدر کوده ده وه
والده و اباقده جفا رعبیده ضمه تای مثناه
ایله تولول دینور آرتوکیدر آرده دیرلر
فارسیده میم مفتوحه ایله وراد و دال
مهمله نک فتحه سیله مرد دیرلر عبیده رای
مهمله نک فتحه سیله و جیم مضمومه ایله رجل دیرلر
اویور تورکیده امراض سار یه دنور
فارسیده کاف عجمک فتحه سیله کردنبور
عبیده فتحه ایله جوب معناسنه در

تقطیع بیت فیزام ٫ مفعولن ٫ عه سرچشمه ٫
مفاعیل ٫ دی دوزسینه ٫ مفاعیل ٫ دررپنبه ٫
مفعولن ٫ دنبل چه ٫ مفعولن ٫ جان آزخیس ٫
مفاعیل ٫ کل ارمزد ٫ مفاعیل ٫ اویور کوبا ٫
٫٫٫٫ مفعولن ٫٫٫٫

پیروز

95a

پیروز ظفر اونکولک اولدن سکالش
پادش کیشی کیین اودشمک دخی کیو
پیروز پای عجمک کسره سیله و یای حطی
نک سکونیله و راء مهمله نک ضمه سیله
و واو و زای عبک اسکاندیله فارسیده
تورکیده ظفر ایله تفسیر اولنش اما
ظفر لفظنک اصلی عبیده رعنی کشی مرادین
الکتوروب خصمنه یکلین اولمقدر
عبیده دخی ظفر دینور اونکولک تورکی
درعنادایلمکه و یارامز صانمقدیرلر
فارسیده سین مهمله نک کسره سیله
و کاف عجمک فتحه سیله سکالش دیرلر
بولغی دستور صاحبی سین مفتوحه ده
امراد ایدوب فکر ایله اشنش ایشه دیرلر
دیوب یرامز فکرلو یه بذسکالش دیرلر
دیمکدر و سروری دخی اندیشه مند ایله
تفسیر ایلمش پادش پای عجمک فتحه سیله
والف ایله و دال مهمله نک فتحه سیله
فارسیده تورکیده کین اودشمک دیرلر

کیفر دخی کاف عجمک فتحه سیله وکسره
سیله دخی بو معنایه در مثلا برکشی
برکشیدن انتقام الغه وکیفر اوزرینه
دیر لرغ بیده جزا و مکافات و
عوض کبی که براماز ایش مقابلسنده
اولور تقطیع بیت پیروز مفعول
ظفر اون مفاعیل کوتک اولدی مفاعیلن
سگالش مفعولن پادشاه مفعول
کشی کین مفاعیل ن اوزینه مفاعیلن
حی کیفر فعولن

بو بیرق طوت وکیر یوله وطوغای یوری دائم
فرمان بر در شو بره راست رو ایدر

بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانی سنه
لف ونشر مرتب طریقی اوزره ترجمه
واقع اولمشدر مثلا بو بیرق لفظی
تورکیدر فارسیده فرمان دارغ بیده
امر معناسنه طوت تورکیدر فارسیده
یاء مفتوحه ورا مهمله ساکنه ایله برّه
دیر لر بردندن امر حاصل در هو کیر یوله

طوغای

95b

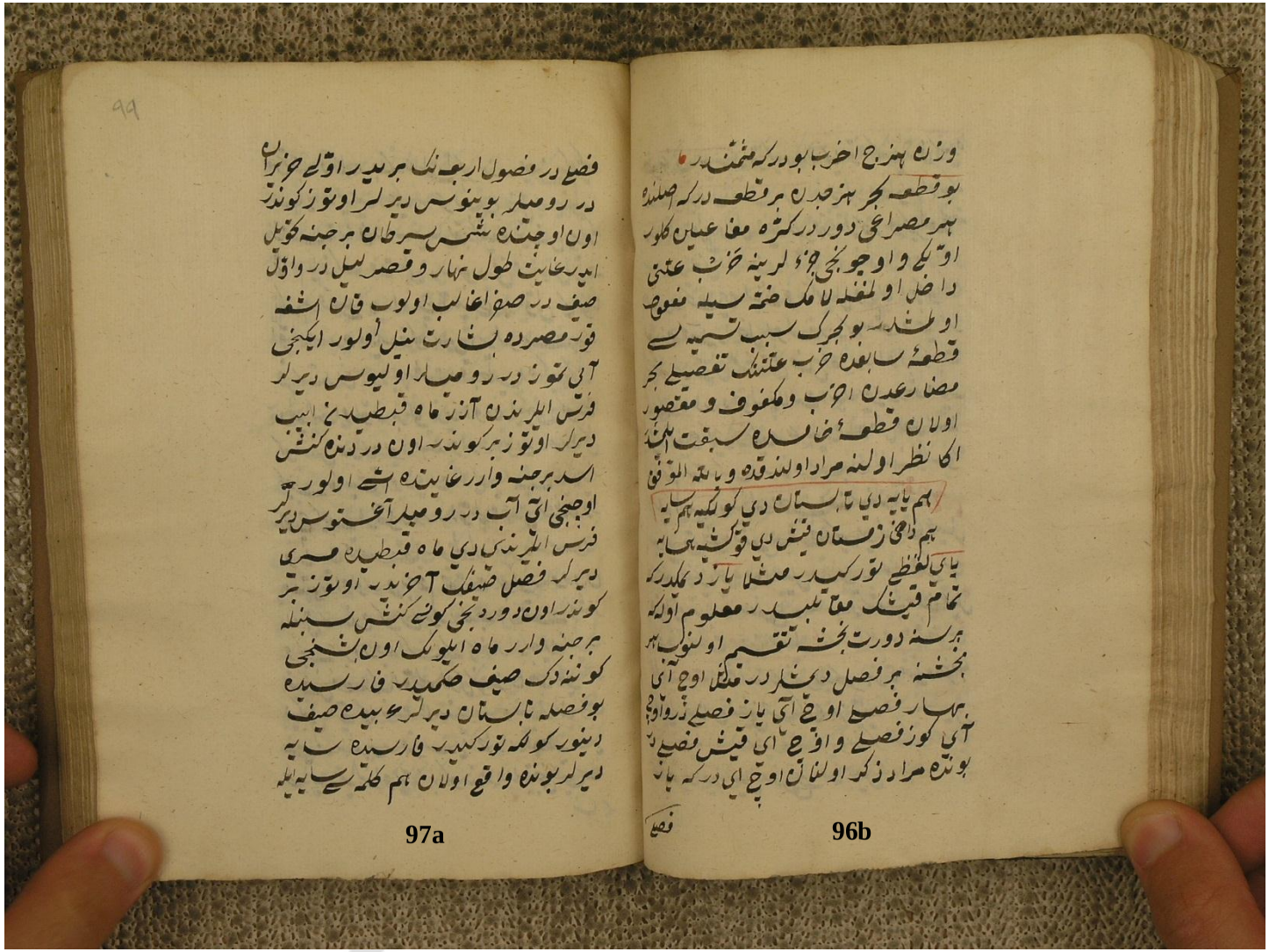
طوغای یوری تر کیدر فارسیده
در شو بره راست رو دیر لر معلوم اولکه
در شو فتح دال ایله ظرفدر ایچره وکیر معناسنه
اسم فاعل اولمغله اما کاهی فعله ده داخل
اولور تحسین لفظ و تکمیل وزن ایچون
بوندہ فعله داخل اولمشدر که شو دیر لر
شویدیدن مشتق فعل امر در اول وکیت
دیمکدر در دخوله دلالت ایدر یعنی در شو دیمک
تورکیده کیر دیمکدر غ بیده ادخل معناسنه
دائم تورکیدر فارسیده الف مکسوره
ایله ایدر دیر لر صحیح معناسنه در تقطیع

بو بیرق طو مفعول ت وکیر یوله مفاعیل
وطوغای یو مفاعیل ری دائم فعولن
فرمان ب مفعول رو در شو مفاعیل
ره در راست مفاعیل رو ایدر فعولن

القطعه الثالثه عشر در بحر هزج مثمن واخرب

گلزار جنان لطفی سنگله مزیندر
شیر وعسل وشکر لعلکده میاندر
مفعول مفاعیل مفعول مفاعیل

96a

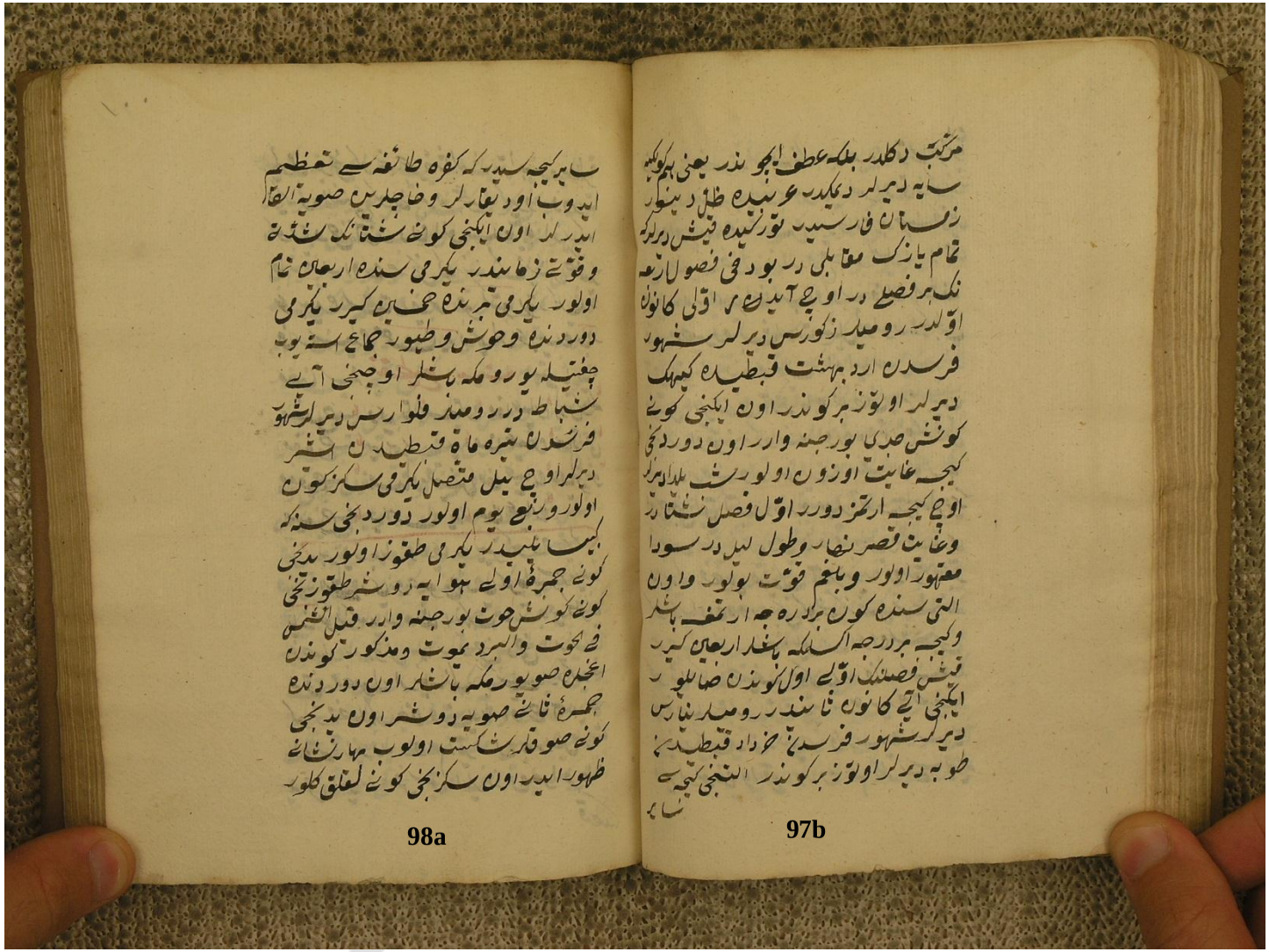
وزن هزج اخرب بود رکنش مفعول

بو قطعه بحر هزج دن هر قطعه درکه اصلنده
هم مصراعی دور درکثره مفاعیلن کلور
اوتکی واوچونجی جزء لرینه خرب عتنی
داخل اولمغله لامک ضمه سیله مفعول
اولشدر بو بحرک سبب تسمیه سی
قطعهٔ سابقده خرب عتنک تفصیلی بحر
مضارعدن اخرب ومکفوف ومقصور
اولان قطعهٔ خالده سبقت ایلشدر
الکا نظر اولنه مراد اولندقده وبالله التوفیق

هم پایه دی تابستان دی کولکه هم سایه
هم داغی زمستان قیش دی قوشک همسایه

یای کلغه تورکیدر مثلا یازد یملدرکه
تمام قیشک مقابلیدر معلوم اولکه
برسنه دورت بخشه تقسیم اولنوب هر
بخشنه هر فصل دیشلر درمثلا اوچ آی
بهار فصلی اوچ آی یاز فصلی زرواوچ
آی کوز فصلی واوچ آی قیش فصلی دیو
بونده مراد ذکر اولنان اوچ ای درکه یاز

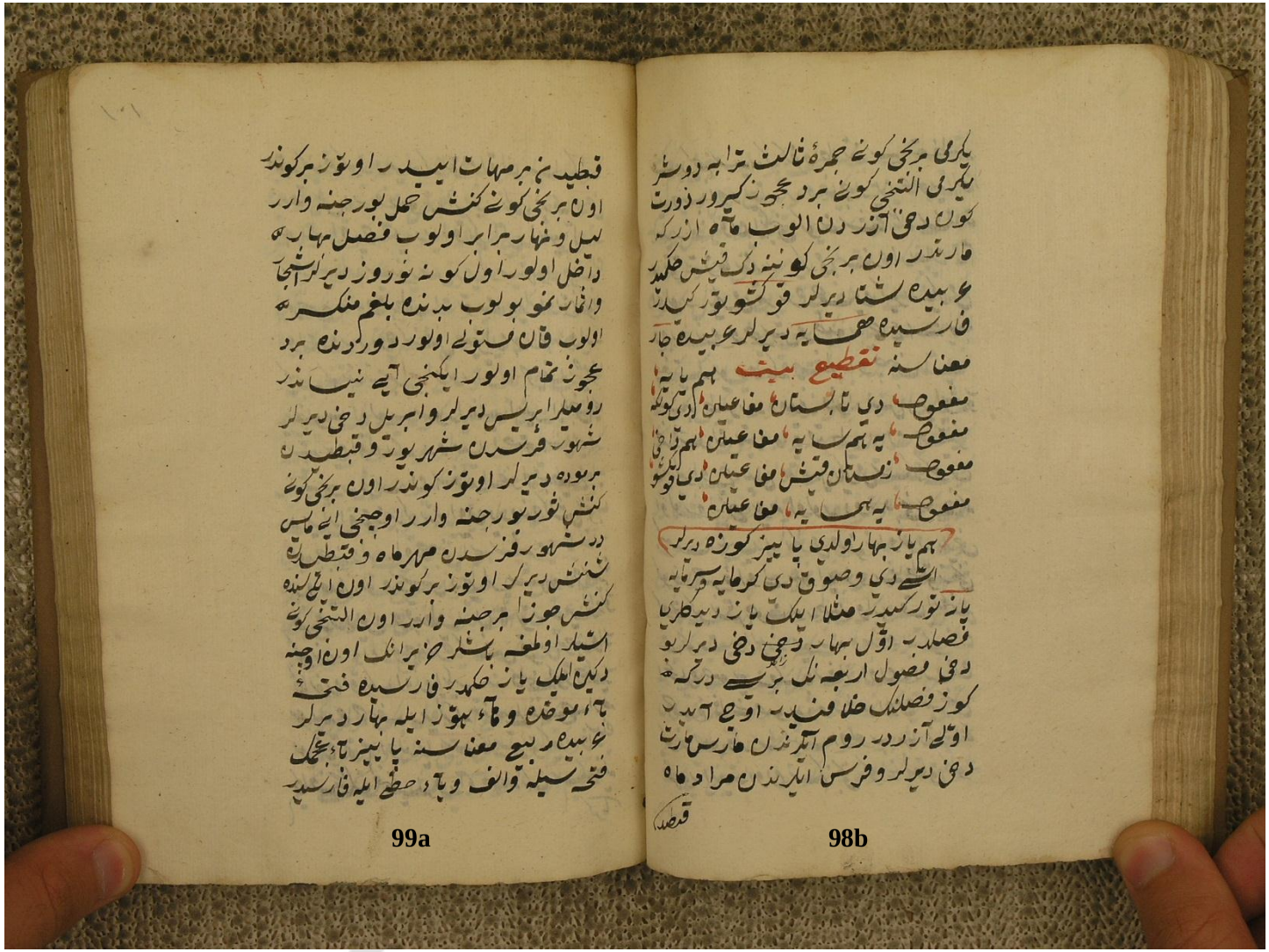
فصلی در فصول اربعه نک هر بیدر اولی خزان
در رومیلی بوینوس دیرلر اوتوز کوندر
اون اوچنده شمس برطان برجنه کیرر
ایدر غایت طول نهار وقصر لیل در واول
صیف در صفر اغالب اولوب قان اشفه
قوز مصرده بشارت نیل اولور ایکنجی
آی تموز در رومیلی اولیوس دیرلر
قرس ایلیندن آزر ماه قبطیدیر ایب
دیرلر اوتوز بر کوندر اون درنده کنش
اسد برجنه وارر غایتده اصحی اولور
اوچنجی ای آب در رومیلی اغستوس دیرلر
قرس ایلیندن دی ماه قبطیدیر مصری
دیرلر فصل صیفک آخیدر اوتوز بر
کوندر اون دوردنجی کونی کنش سنبله
برجنه وارر ماه ایلونک اون بشنجی
کونندک صیف حکمیدر فارسیده
بو فصله تابستان دیرلر عبیده صیف
دینور کولکه تورکیدر فارسیده سایه
دیرلر بونده واقع اولان هم کلمه سی سایه ایله

مرکب دکلدر بلکه عطف ایجون در یعنی هم کوکبه
سایه دیرلر دیکدر عربیده ظل دینور
زمستان فارسیده تورکیده قیش دیرلر که
تمام یازک مقابلی در بو دخی فصول اربعه
نک هر فصلی در اوچ آیدر بری اوّلی کانون
اوّلدر رومیلر زکورس دیرلر شهور
فرسدن اردبهشت قبطیده کیهک
دیرلر اوتوز بر کوندر اون ایکنجی کونی
کوشش جدی بورجنه وارر اون دوردنجی
کیجه غایت اوزون اولورشب بلدا دیرلر
اوچ کیجه ارتمز دورر اوّل فصل نشتارر
وغایت قصر نهار وطول لیل در سودا
معتور اولور وبلغم قوّت بولور واون
التی سنده کون برادره جه ارتمغه باشلر
وکیجه بر درجه اکسلمکه باشلر اربعین کیرر
قیش فصلنک اوّلی اول کوندن صاقلور
ایکنجی آیی کانون ثانیدر رومیلر نیسان
دیرلر شهور فرسدن خرداد قبطیده
طوبه دیرلر اوتوز بر کوندر التنجی کیجه سی

سایر

سایر کیجه سیدر که کفره طائفه سی تعظیم
ایدوب اودیقارلر وخاچلرین صویه آتارلر
ایدرلر اون ایکنجی کونی شتانک شدتی
وفوتی زمانیدر یکرمی سکزنجی ارعان نام
اولور یکرمی برنجی خاین کیرر یکرمی
دوردنجی وحوش وطیور جماع ایله یوب
چفتیله یورومکه باشلر اوچنجی آیی
شباط دیرر رومیلر فلوارس دیرلر شهور
فرسدن اثنی عشره ماه قبطیدن اشیر
دیرلر اوچ بیل متصل یکرمی سکزکون
اولور ربع یوم اولور دوردنجی سنه کبیسه
یلیدر یکرمی طقوزاولور بدنجی
کونی جمرهٔ اولیه هوایه دوشر طقوزنجی
کونی کوشش حوت بورجنه وارر قبل الشمس
فی الحوت والبرد یموت ومذکور کوندن
اعتبارصویورمکه باشلر اون دوردنجی
جمرهٔ ثانیه صویه دوشر اون بدنجی
کونی صوقدرشکست اولوب بهارنشانی
ظهور ایدر اون سکزنجی کونی لقلق کلور

یکری برجی کونه جمره ثالث تراب دوستر
یکری النتخی کونه برد مجوز کیرور ذورت
کون دخی آزر دن الوب ماه ازرکه
مارتدر اون برجی کونینه دک قیلش حکمدر
عبیده شتا دیرلر قوکتو تورکیدر
فارسیده صایه دیرلر عبیده جار
معناسنه تقطیع بیت هم یا به
مفعول دی تا بستان مفاعیلن ادی کونکه
مفعول یه هم یا به مفاعیلن هم زاجی
مفعول زمستان قیلش مفاعیلن دی قوکتو
مفعول یه هم یا به مفاعیلن

هم یاز بهار اولدی پاییز کوزه دیرلر

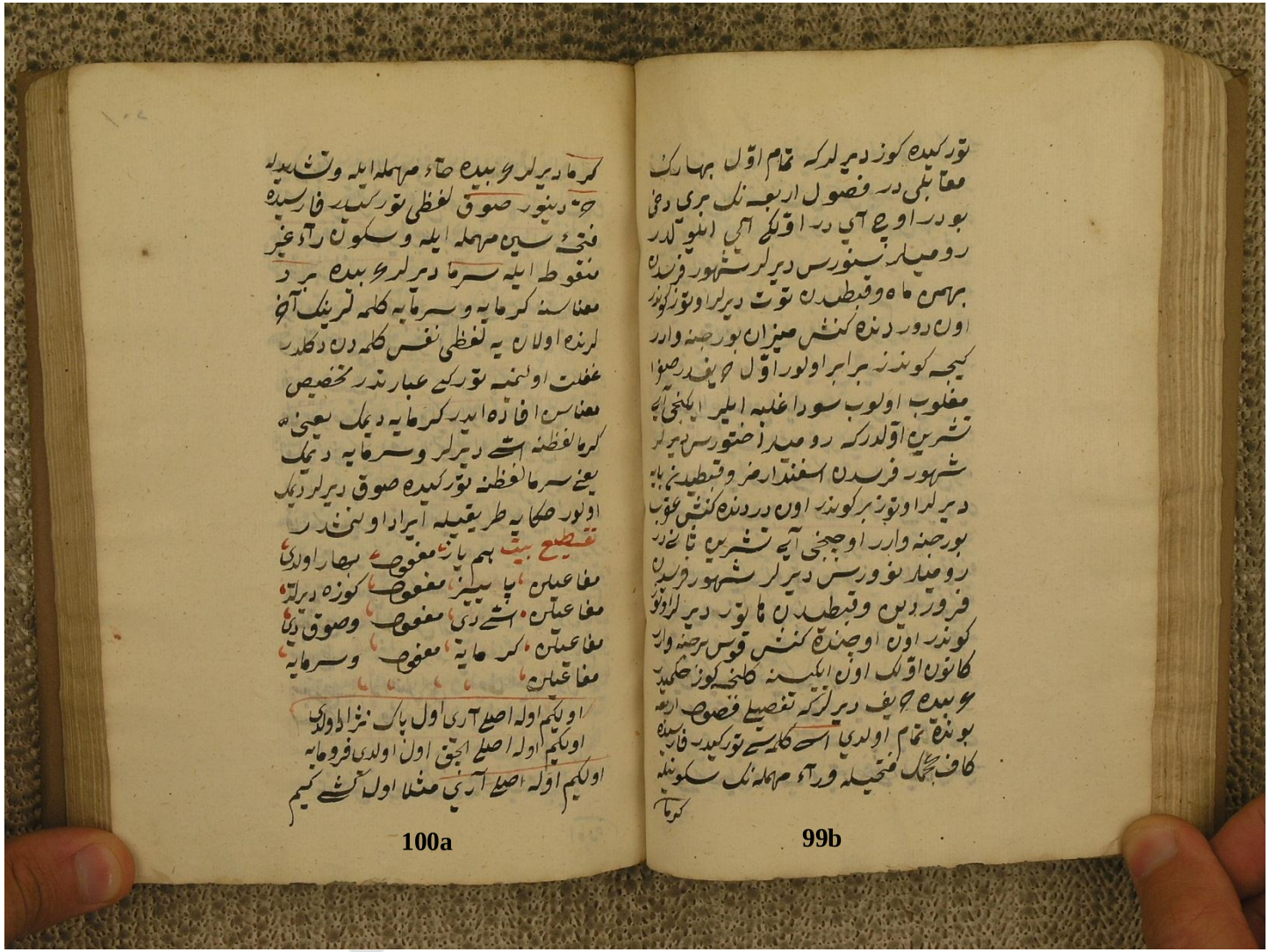
اسلے دی وصوق دی کرمایه سرمایه
یاز تورکیدر مثلا ایلک یاز دیه کاریا
فصلدر اول بهار دخی دخی دیرلر
دخی فصول اربعه نک بری درکه
کوز فصلنک خلافیدر اوچ آیدر
اولی آزر دن روم آیلرندن فارسی مارت
دخی دیرلر و فرنسی ایلرندن مراد ماه

قبطی

98b

قبطیده نیسان برمهات ایدر اوتوز برکوندر
اون برنجی کونه کنش حمل بورجنه وارر
لیل و نهار برابر اولوب فصل بهاردر
داخل اولور اول کونه نوروز دیرلر آشجی
واخار نمو بولوب بدنده بلغم منکسر
اولوب قان قیلی اولور دورلدنده برد
مجوز تمام اولور ایکنجی آیه نیسان
روحیلا ایریس دیرلر و ایریل دخی دیرلر
شهور فرسدن شهریور و قبطیدن
برموده دیرلر اوتوز کوندر اون برنجی کونه
کنش ثور بورجنه وارر اوچنجی آیه مایس
درشهور فرسدن مهرماه و قبطیدن
شنش دیرلر اوتوز برکوندر اون ایکنجی
کنش جوزا برجنه وارر اون التنجی کونه
اشیلا اولغه باشلر حزیران اون اوچنجه
دکین ایلک یاز حکمدر فارسیده فتحه
با هوضه و تاء هوز ایله بهار دیرلر
عبیده ربیع معناسنه پاییز تا بخمل
فتحه سیله و الف و یاء حطی ایله فارسیده

99a

99b

تورکیده کوز دیرلر که تمام اوّل بهار ک
معادلی در فصول اربعه نک بری دخی
بودر اوچ آی در اوّلکی آی ایلیو تلدر
رومیلر نیسورس دیرلر شهور فرسدن
بهمن ماه وقبطیدن توت دیرلر اوتوز کوندر
اون دورد دنه کنش میزان بورجنه وارر
کیجه کوندز برابر اولور اوّل خریف رصوا
مغلوب اولوب سودا غلبه ایلر ایلکنجی آی
تشرین اوّلدر که رومیلر اصتورس دیرلر
شهور فرسدن اسفندارض وقبطیدن بابه
دیرلر اوتوز بر کوندر اون دردنه کنش عقوب
بورجنه وارر اوچنجی آی تشرین ثانیدر
رومیلر نوورس دیرلر شهور فرسدن
فروردین وقبطیدن مایور دیرلر اوتوز
کوندر اون اوچنه کنش قوس برجنه وار
کانون اوّل اون ایکینه کلنجه کوز حکمیدر
عربیده خریف دیرلر که تفصیلی فصوص اربعه
بونده تمام اولدی اشبو کلامدن تورکیده فارسیده
کاف عجمک منحیله ورآء مهمله نک سکونیله
کرما

100a

کرما دیرلر عربیده حاء مهمله ایله وتشدیده
حرّ دینور صوق لفظی تورکیده فارسیده
فتحهٔ سین مهمله ایله وسکون راء غیر
منقوطه ایله سرما دیرلر عربیده برد
معناسنه کرمایه وسرمایه کلمه لرینک آخ
لرنده اولان یه لفظی نفس کلمه دن دکلدر
غفلت اولنمه تورکی عبارتدر تخصیص
معناسن افاده ایدر کرمایه دیمک یعنی
کرما لفظنه اشتی دیرلر وسرمایه دیمک
یعنی سرما لفظنه تورکیده صوق دیرلر دیمک
اولور حکایه طریقیله ایراد اولنمشدر

قطع بیت هم بازنه مفعوص بهار اولدی
مفاعیلن پا بیزنه مفعوص کوزه دیرلر
مفاعیلن اشتی دی مفعوص وصوق دی
مفاعیلن کرمایه مفعوص وسرمایه
مفاعیلن

اولیکم اوله اصله آری اول پاک نژاد اولدی
اولیکم اوله اصله اچق اول اولدی فرومایه
اولیکم اوله اصله آری مثلا اول کشی کیم

اصلح پاک اولہ یعنی حسب و نسبہ
ناجنس قرشمش اولمیہ اکا فارسیدہ
پاک نژاد دیرلر عربیدہ حسیب و شریف
و طاہر النسب دیرلر اصل توركیدہ و عربیدہ
ہر معنایہ در فارسیدہ نون مفتوحہ ایلہ
و زاء عجمی ایلہ نژاد دینور آری توركیدہ
فارسیدہ ہمدہ فارسیلہ پاک دیرلر عربیدہ
طاہر معناسنہ اولکیم اولہ اصلح الحق مثلا
اول کشی کیم اصلح الحق اولہ یعنی حسب
و نسبنہ ناجنس قرشمش اولہ اکا
فارسیدہ فرومایہ دیرلر یعنی آلچق
اصلتلو دیمکدر عربیدہ وضیع و دنی دیرلر
دنی الاصل معناسنہ تقطیع بیت اولکیم او
مفعول لہ اصل آری مفاعیلن اول پاک
مفعول نژاد اولدی مفاعیلن او اولکیم او
مفعول لہ اصل الحق مفاعیلن اول اولدی
مفعول فرومایہ مفاعیلن

امادہ یراقلیش برداختہ روزلش
نازلنمق و دوزنمک نازیدن و پیرایہ

امادہ الف محذوفہ ایلہ فارسیدہ توركیدہ
یراقلیش دیرلر مثلا حاضر و مہیا
اولمش دیمکدر عربیدہ مہنی معناسنہ
برداخت بای عجمک فتحہ سیلہ و الف و خاء
معجمہ نک اسکانہ یلہ و تاء مثناۃ فوقیہ
نک فتحہ سیلہ و تاء غیر ملفوظہ ایلہ فارسی
در توركیدہ دوزلش و قوشولش
و تمام اولمش دیمکدر برداختن دن مشتق
صیغہ مفعولدر نازلنمق توركیدہ فارسیدہ
نازیدن دیرلر عربیدہ تحسب و تغنج
معناسنہ دوزنمک توركیدہ یعنی کندوزنی
و یا خود زینت ایتمکہ یعنی دوزوب زینت
و یرمکدہ دیرلر فارسیدہ بای عجمک کسریلہ
پیرایہ دیرلر عربیدہ حلیہ دیدکلری

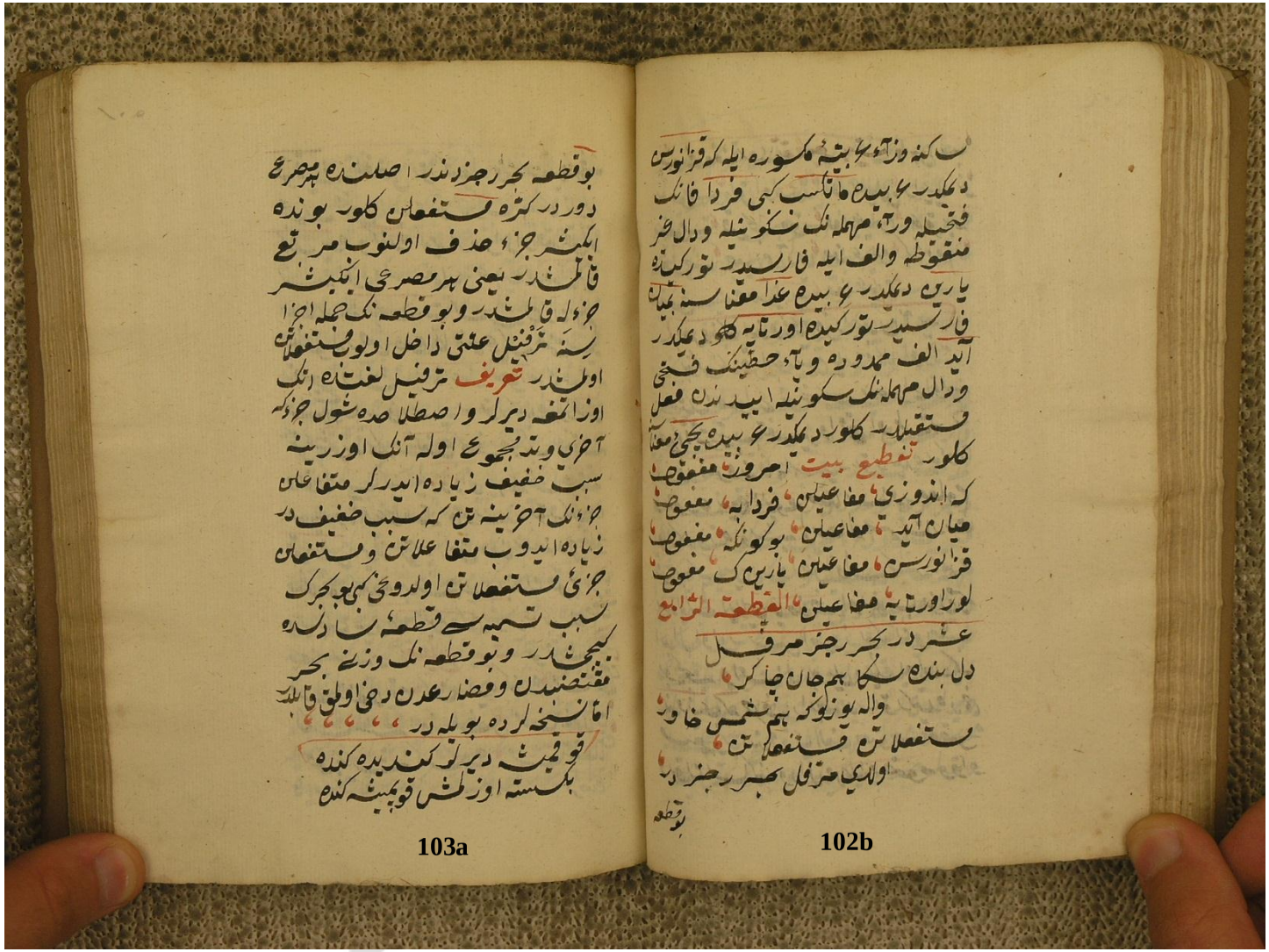
کبی تقطیع بیت امادہ مفعول
یراقلیش مفاعیلن برداختہ مفعول
روزلش مفاعیلن نازلنمہ مفعول
و دوزنمک مفاعیلن نازیدہ مفعول
و پیرایہ مفاعیلن

ماهی بالق اولدی ماریبلان وقرنجه مور
عقوبله چیان آدی کثردم در وصد پایه
ماهی فارسیده سمک دینور ماریبلان دیه وکلری آغولوجا نوردر
بالق دیرلرعربیده سین مهمله نک فتحه
سیله سمک دینور ماره فارسیده رتور کیده
عربیده فتحه نوطه کله معناسنه در قرنجه
تورکیده حیه معناسنه در قرنجه تورکیده
فارسیده مور دیرلرعربیده فتحه نوطه
کله معناسنه در عقوب تورکیده ریو دخی ثور
زهر لوجانوردر فارسیده کاف عربک
فتحه سیله وزنه عجمک سکون سیله ودال
مهمله نک فتحه سیله وسکون میم ایله کثردم
دیرلرعربیده دخی عقوب دینور چیان
تورکیده حشرات ارضدن بر لو خلقدر
ایلدری چوق اولدوغندن فرق ایاقلوضی
دیرلر فارسیده فتحه صاد مهمله ایله
وسکون دال مهمله ایله وفتح با عجمیله
وعقله صد پایه دیرلرعربیده تخم یکله

شبث معناسنه تقطیع بیت ماهی ب
مفعول لق اولدی ما مفاعیلن رابیلا نو
مفعول قرنجه مور مفاعیلن عقربله
مفعول چیان آدی مفاعیلن کثردم د
مفعول رصد پایه مفاعیلن

امروزکه اندوزی فردا بیان آید
بوکونکه قزانورسن یارن کلور اورتایه
بوبیتک مصراع ثانی سی مصراع اولینه
علی الترتیب تغییر واقع اولمشدر
مثلا امروز فارسیده تورکیده بوکون
دینور عربیده الیوم معناسنه در معلوم
اولکه روزه وشبه وسالله اسم اشارت
قریب که این در داخل اولسه کسر همزه
یه دلالت ایلین یا حذف اولنوب نون میم
ابدال اولور پس امروز بوکون وامشب
بوگیجه وامسال بوییل دیمک اولور که
اندوزی که حرف رابطه در تورکیده دخی
مستعملدر اندوزی الف مفتوحه مقصوره
ونون ساکنه ودال مهمله مضمومه وواو

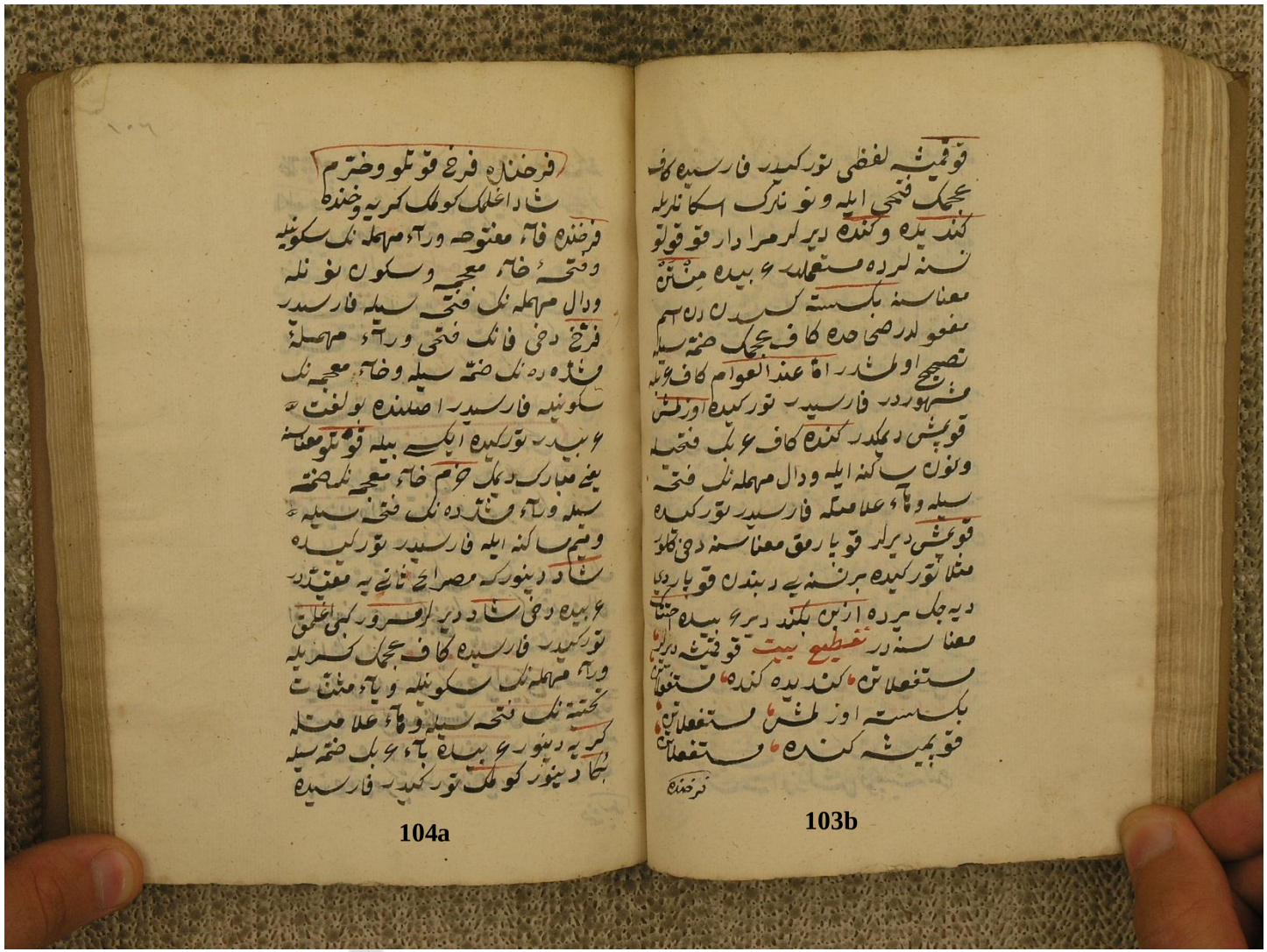
س کنه وز آخر بیته مکسوره ایله کر قزانورسن
دیکدر ع بیده ما تاکسب کبی فردا فانک
فتحیله ورا مهمله نک سکونیله و دال غیر
منقوطه والف ایله فارسیدر توز کیده
یارین دیکدر ع بیده غدا معنا سنه بمیان
فارسیدر توز کیده اورتایه کلو دیکدر
آید الف ممدوده و با حطینک فتحی
و دال مهمله نک سکونیله ایدندن فعل
مستقبلدر کلور دیکدر ع بیده یحیی معنا سنه
کلور تقطیع بیت اصروز مفعولن
که ایندوزی مفاعیلن فردایه مفعولن
میان آید مفاعیلن بوکونکه مفعولن
قزانورسن مفاعیلن یارین ک مفعولن
اورتاورتایه مفاعیلن القطعة الرابع
عشر در بحر رجز مرفل
دل بندن سکا بهم جان چاکر
واله یوزلوکه بهم شمس خاور
مستفعلاتن مستفعلاتن
اولدی مرفل بحر رجز در
بو قطعه

102b

بو قطعه بحر رجز در اصلنده هر مصرع
دور در کثره مستفعلن کلور بو نده
ایکیشر جزء حذف اولنوب مرتبع
قالندر یعنی هر مصرعی ایکیشر
جزءله قالندر و بو قطعه نک جمله اجزا
سنه مرفیل عنتی داخل اولوب مستفعلاتن
اولندر تعریف مرفیل لغتده انک
اوزاتمغه دیرلر و اصطلاحده شول جزوکه
آخری وتد مجموع اوله آنک اوزرینه
سبب خفیف زیاده ایدرلر مفاعلتن
جزوینک آخرینه تن که سبب خفیف در
زیاده ایدوب مفاعلاتن و مستفعلن
جزئی مستفعلاتن اولدوغی کبی بو بحرک
سبب ثقیله سی قطعه نادره
کیجمشدر و بو قطعه نک وزنی بحر
مقتضبدن و قصار عدن دخی اولق قابلدر
اما نسخه لرده بو بله در

قو قیمه دیرلر کندیده کنده
بکسته اوزلش قو پیشه کنده

103a

قوقمیشه لفظی تورکیدر فارسیده کاف
عجمک فتحی ایله و نون ترک اسکانارله
کندیده وکنده دیرلر مراد قوقولو
نسنه لرده مستعملدر ۶ بیده مثنّی
معناسنه بکلسته کسیدن دن اسم
مفعولدر صحاحده کاف عجمک ضمه سیله
تصحیح اولمشدر اما عندالعوام کاف عربیله
مشهوردر فارسیدر تورکیده اورلمش
قوپمش دیمکدر کنده کاف ۶ بک فتحه
ونون ساکنه ایله ودال مهمله نک فتحه
سیله وتاء علامتله فارسیدر تورکیده
قوپمش دیرلر قوپارمق معناسنه دخی کلور
مثلا تورکیده برنسنه یی دیمندن قوپاردی
دیه جک یرده ازمین بکلندیرکن بیده حنک
معناسنه در تقطیع بیت قوقمیشه دیرلر
مستفعلاتن کنده کنده مستفعلاتن
بکلسته اوزلمش مستفعلاتن
قوپمیشه کنده مستفعلاتن

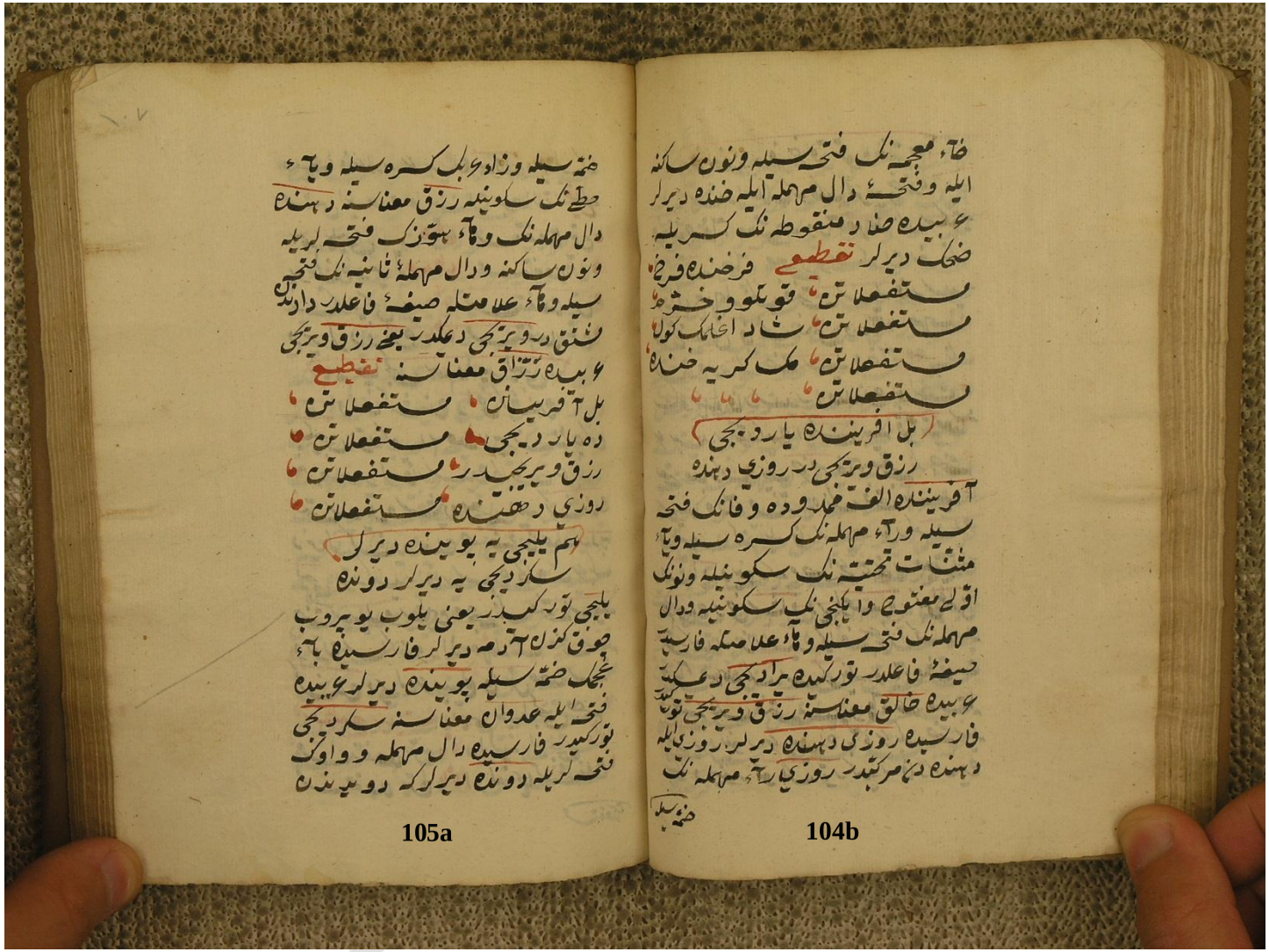
فرخنده

103b

فرخنده فرخ قوتلو وخرم
شاد اغلمک کولمک کریه وخنده

فرخنده فاء معنوصه ورآء مهمله نک سکونیله
وفتحهٔ خاء معجمه وسکون نون نله
ودال مهمله نک فتحه سیله فارسیدر
فرخ دخی فانک فتحی ورآء مهملهٔ
مشدده نک ضمه سیله وخاء معجمه نک
سکونیله فارسیدر اصلنده بولغت ۶
بیدر تورکیده ایکسی بیله قوتلو معناسنه
یعنی مبارک دیمک خرم خاء معجمه نک ضمه
سیله ورآء مشدده نک فتحی سیله ۶
ومیم ساکنه ایله فارسیدر تورکیده
شاد دینورکه مصراع ثانیده معنیدر
۶ بیده دخی شاد دیرلر فرورکبی اغلمق
تورکیدر فارسیده کاف عجمک کسریله
ورآء مهمله نک سکونیله وباء موحده ت
نحتیه نک فتحه سیله وتاء علامتله
کریه دینور ۶ بیده باء ۶ بک ضمه سیله
شاد دینور کولمک تورکیدر فارسیده

104a

خاء معجمه نک فتحه سیله ونون ساکنه
ایله وفتحهٔ دال مهمله ایله خنده دیرلر
عربیده ضاد منقوطه نک کسریله
ضحک دیرلر تقطیع فرخنده فرخ
مستفعلاتن قوبلو وخرّه
مستفعلاتن شاد اغلمک کولمک
مستفعلاتن مک کریه خنده
مستفعلاتن

بل آفرینده یارد یجی
رزق ویریجی در روزی دهنده

آفریننده الف ممدوده وفا نک فتحه
سیله ورآء مهمله نک کسره سیله ویاء
مثنات تحتیه نک سکونیله ونون نک
اولے مفتوحه وایکنجی نک سکونیله ودال
مهمله نک فتحه سیله وتاء علامه فارسیه
صیغهٔ فاعلدر یارد یجی دیمکدر
عربیده خالق معناسنه رزق ویریجی تورکیدر
فارسیده روزی دهنده دیرلر روزی ایله
دهنده دنمرکبدر روزی یارآء مهمله نک

ضمهٔ سیله وزاد عربک کسره سیله ویاء
حطی نک سکونیله رزق معناسنه دهنده
دال مهمله نک وتاء هوزنک فتحه لریله
ونون ساکنه ودال مهمله ثانیه نک فتحه
سیله وتاء علامه صیغهٔ فاعلدر دارندن
مشتق در ویریجی دیمکدر یعنی رزق ویریجی
عربیده رزّاق معناسنه تقطیع
بل آفرینان مستفعلاتن
ده یارد یجی مستفعلاتن
رزق ویریجیدر مستفعلاتن
روزی دهنده مستفعلاتن

هم یلیجی به یوینده دیرلر
سرد یجی به دیرلر دونده

یلیجی تورکیدر یعنی یلوب یوبروب
چوق کزن آدمه دیرلر فارسیده باء
عجمک ضمهٔ سیله پوینده دیرلر عربیده
فتحه ایله عدوان معناسنه سرد یجی
تورکیدر فارسیده دال مهمله وواوک
فتحه لریله دونده دیرلر که دویندن

صیغهٔ فاعلدر ع بیده هرول دیرلر که
مشی الیه عدو مابینده برحالتدر تقطیع
هم پلیجی یه ۵ مستفعلاتن ۵
پوینده دیرلر ۵ مستفعلاتن ۵
سکریجی یه ۵ مستفعلاتن ۵
دیرلر دونن ۵ مستفعلاتن ۵

هم چالجی هم دایه لیجی
اولدی کشنده دافی کشنده

چلیجی تورکیدر مثلا برنسنهٔ چکن
آرصه دیرلر فارسیده کاف ع یک
فتحه سیله وشین معجمه ایله کشنده
دیرلر کشیدندن صیغهٔ فاعلدر دایه
لیجی تورکیدر فارسیده کاف ع یک
ضمه سیله وشین معجمه نک فتحه سیله
ونون ساکنه ودال مهمله نک فتحی سیله
کشنده دیرلر ع بیده قاتل معناسنه

تقطیع بیت هم چالجی هم ۵
مستفعلاتن ۵ دایه لیجی ۵
مستفعلاتن ۵ اولدی کشنده ۵

مستفعلاتن

105b

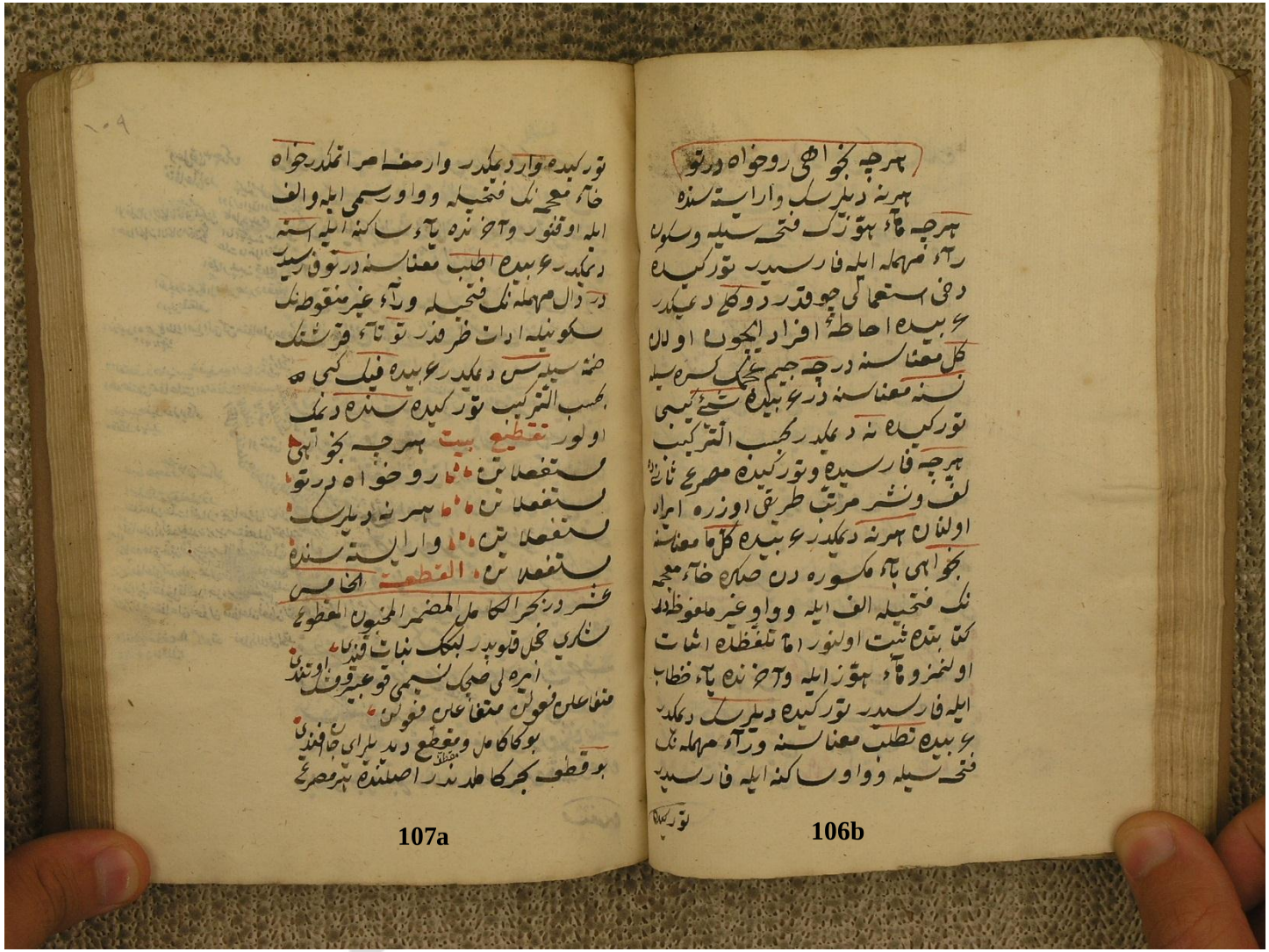
مستفعلاتن ۵ دافی کشنده ۵
مستفعلاتن ۵

خودرا ستودن کندویی اوملک
لاف اوروحیدر هم کب زننده

خودرا ستودن ترکیبی افی رسیدر
تورکیده کندویی اوملک دیمکدر یعنی
کشی کندوسنی الهه مدح ایدوب اوکمکه
دیرلر ع بیده تمدح دینور لاف اوروحی
ترکیبی تورکیدر یعنی اسوب صاوروب
تورشه ایتمکه دیرلر و بیهوده کلمات
الهه مدحه زیاده تصلف ایدوب
اوکومکه دینور فارسیده کاف فتحه
سیله وکسره سیله ضبط اولنشه
کب زننه دینور ع بیده صلف کبیی

تقطیع بیت ۵ خودرا ستودن ۵
مستفعلاتن ۵ کندویی اوملک ۵
مستفعلاتن ۵ لاف اوروحیدر ۵
مستفعلاتن ۵ هم کب زننده ۵
مستفعلاتن ۵ ۵ ۵ ۵ ۵ ۵ ۵

106a

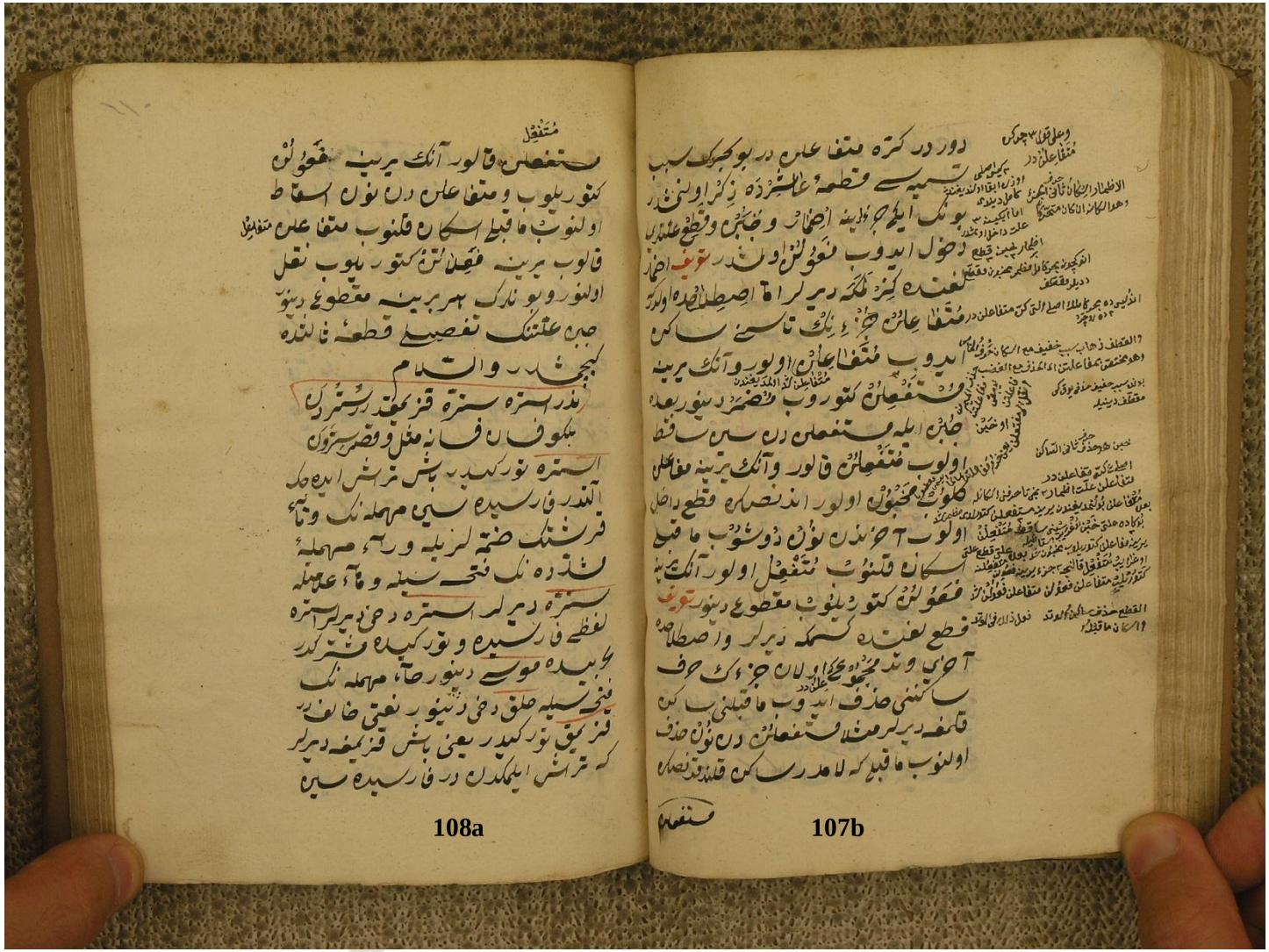

هرچه بخواهی روخواه در تو
هرنه دیلرسک وارایسته سنده

هرچه ماده هوز نک فتحه سیله وسکون
رآء مهمله ایله فارسیده تورکیده
دخی استعمالی چوقدر دوکلر دعبدلر
عربیده احاطه افراد ایچون اولان
کل معناسنه درچه جیم ایله کسره سیله
سنه معناسنه درعربیده شئ دیمکدر
تورکیده نه دیمکدر بحسب الترکیب
هرچه فارسیده وتورکیده مصرع ثانی دیمکدر
لف ونشر مرتب طریق اوزره ایراد
اولنان هرنه دیمکدر عربیده کل ما معناسنه
بخواهی یاء مکسوره دن صکره خاء معجمه
نک فتحیله الف ایله واو وغیر ملفوظدر
کتابتده ثبت اولنور اما تلفظده اثبات
اولنمز وماده هوز ایله واو آخرنده یاء خطاب
ایله فارسیده تورکیده دیلرسک دیمکدر
عربیده تطلب معناسنه ورآء مهمله نک
فتحه سیله واو ساکنه ایله فارسیده

تورکیده

تورکیده وارد دیمکدر وارمضارعی دیمکدر خواه
خاء معجمه نک فتحیله واو ورسمی ایله والف
ایله اوقنور وآخرنده یاء ساکنه ایله استه
دیمکدر عربیده اطلب معناسنه درتو فارسیده
در ذال مهمله نک فتحیله ورآء غیر منقوطه نک
سکونیله ادات ظرفدر تو تاء مثناة فوقانیه نک
ضمه سیله سن دیمکدر عربیده فیک کمی ه
بحسب الترکیب تورکیده سنده دیمک
اولور تقطیع بیت هرچه بخواهی
مستفعلاتن مفاعلن روخواه درتو
مستفعلاتن مفاعلن هرنه دیلرسک
مستفعلاتن مفاعلن وارایسته سنده
مستفعلاتن مفاعلن القطعة الخامسة
عشر دربحر الکامل المضمر المخبون المقطوع
سنگ دیل قلوبدر لبنک نبات قندنا
ایره لی صبح نسیمی قو عبیر قوش اوتندن
متفاعلن فعولن متفاعلن فعولن
بو کامل ومقطع دیدیلر ای جانفندن
هر قطعه بحر کامل در اصلنده هر مصرع

107b

دور در کتره متفاعلن در بوحرک سبب
تسبیه سی قطعه علامتره ذکر اولنمشدر
بونک ایله جزولرینه اضمار و خبن و قطع علمدر
دخول ایدوب فعولن اولمشدر توجیه اضمار
لغته کیزلمکه دیرلر اما اصطلاحده اولکی
متفاعلن جزءینک ثانیسنی ساکن
ایدوب متفاعلن اولور و آنک یرینه
مستفعلن کتورلوب مضمر دینور بعده
جبن ایله مستفعلن دن سین ساقط
اولوب فتفعلن قالور و آنک یرینه فاعلن
کلوب مخبون اولور اندنصکره قطع داخل
اولوب آخرندن نون ذوشوب ماقبل
ساکن فلنوب فتفعل اولور آنک یرینه
فعولن کتورلوب مقطوع دینور توجیه
قطع لغته کسمکه دیرلر و اصطلاحده
آخرینی وتد مجموع کی اولان جزءینک حرف
ساکنینی حذف ایدوب ماقبلینی ساکن
قلمغه دیرلر مثلا مستفعلن دن نون حذف
اولنوب ماقبلی که لام در ساکن قلندوقصار

مستفعلن

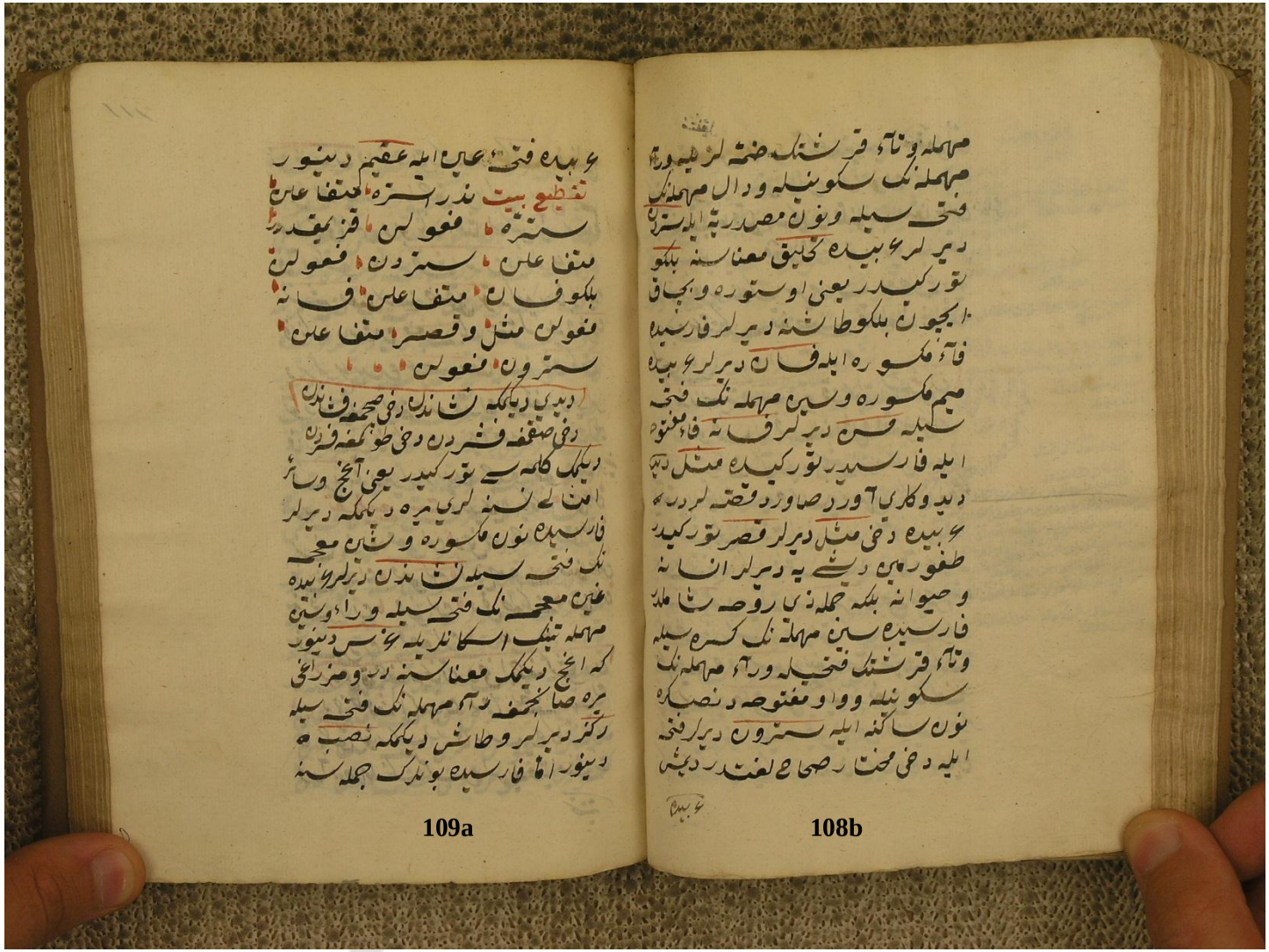
108a

مستفعل
مستفعلن قالور آنک یرینه فعولن
کتورلوب و متفاعلن دن نون اسقاط
اولنوب ماقبلی ساکن قلنوب متفاعلن قالور
قالوب یرینه فعلاتن کتورلوب نقل
اولنور و بونادرک هر یرینه مقطوع دینور
جبن علتنک تفصیلی قطعه نالنده
کیجکدر والسلام

نادر استره سنره قزمجقدر رستره دن
بلکوفان فانه مثل و قصر سزون
استره نورکیدر باش تراشی ایده جک
آلندر فارسیده سین مهمله نک و تای
قرشنک ضمه لریله ورای مهمله
نشدده نک فتحه سیله و مای علامله
سنره دیرلر استره دخی دیرلر استره
لفظی فارسیده و نورکیده قشر کدر
کیدیکده موسی دینور حای مهمله نک
فتحه سیله حلق دخی دینور نعتی طاقدر
قزیق نورکیدر یعنی باش قزیغه دیرلر
که تراشی ایلمکدن در فارسیده سین

107b

108a

108b

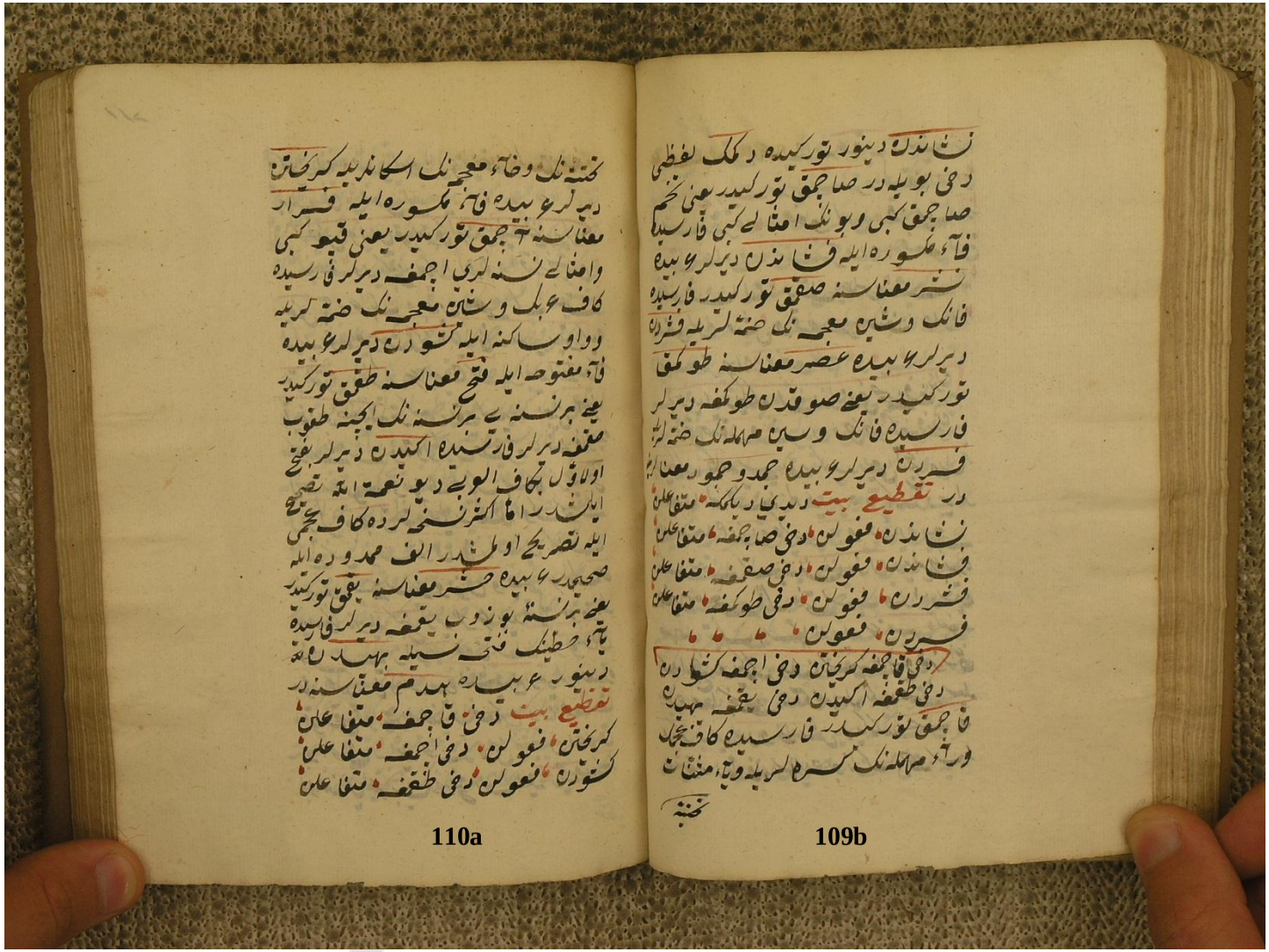
مهمله و تاء قرشتک خفته لر طیه ور
مهمله نک سکونیله و دال مهمله نک
فتحی سیله و نون مصدر یه ایله ستردن
دیر لر عربیده تخلیق معناسنه بلکه
تورکیده یعنی اوستوره و یاخاق
ایچون بلکوطاشنه دیر لر فارسیده
قاء مکسوره ایله قان دیر لر عربیده
میم مکسوره و سین مهمله نک فتحی
سیله قن دیر لر فا نه فاء مفتوحه
ایله فارسیده تورکیده مثل دیر
دیدوکاری آورد صاورد قصته لر در
عربیده دخی مثل دیر لر قصر تورکیده
طفور دیر دیشی یه دیر لر انسانه
و حیوانه بلکه جمله ذی روحه شامل
فارسیده سین مهمله نک کسره سیله
و تاء قرشتک فتحیله و راء مهمله نک
سکونیله و واو مفتوحه و نصکره
نون ساکنه ایله ستردن دیر لر فتحه
ایله دخی مختار صحاح لغت در دیشلر

عربیده

109a

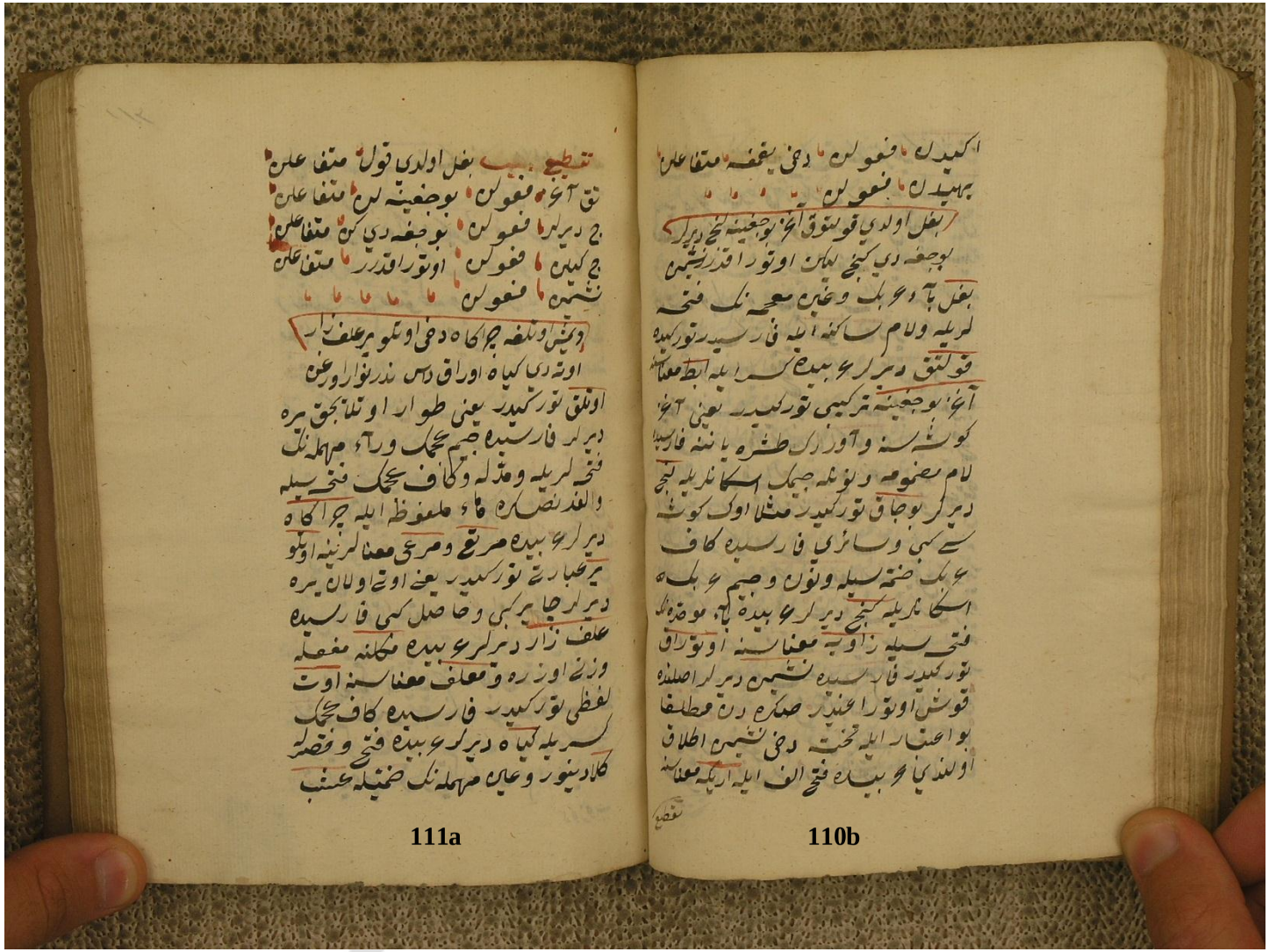
عربیده فتحه عین ایله عقیم دینور
تقطیع بیت بذر ستره کیتفا علن
ستره مفعولن قزیقدره
متفاعلن ستردن فعولن
بلکوقان متفاعلن فانه
مفعولن مثل و قصر متفاعلن
ستردن فعولن

دیدی دیلکه تاندن دخی صحفه قاندن
دخی صفحه قشردن دخی طونمقه قزدن
دیلمک کامه سی تورکیده یعنی آنچ وسائر
امثالی نسنه لری یره دیلمکه دیر لر
فارسیده نون مکسوره و شین معجمه
نک فتحه سیله تاندن دیر لر عربیده
غین معجمه نک فتحه سیله و راء و سین
مهمله تینک اسکاندیله غرس دینور
که انچ دیلمک معناسنه در و مزراعتی
یره صاتمجه دخی راء مهمله نک فتحه سیله
دکزدیر لر و طاشی دیلمکه نصب ه
دینور اما فارسیده بوندک جمله نسنه

109b

110a

110b

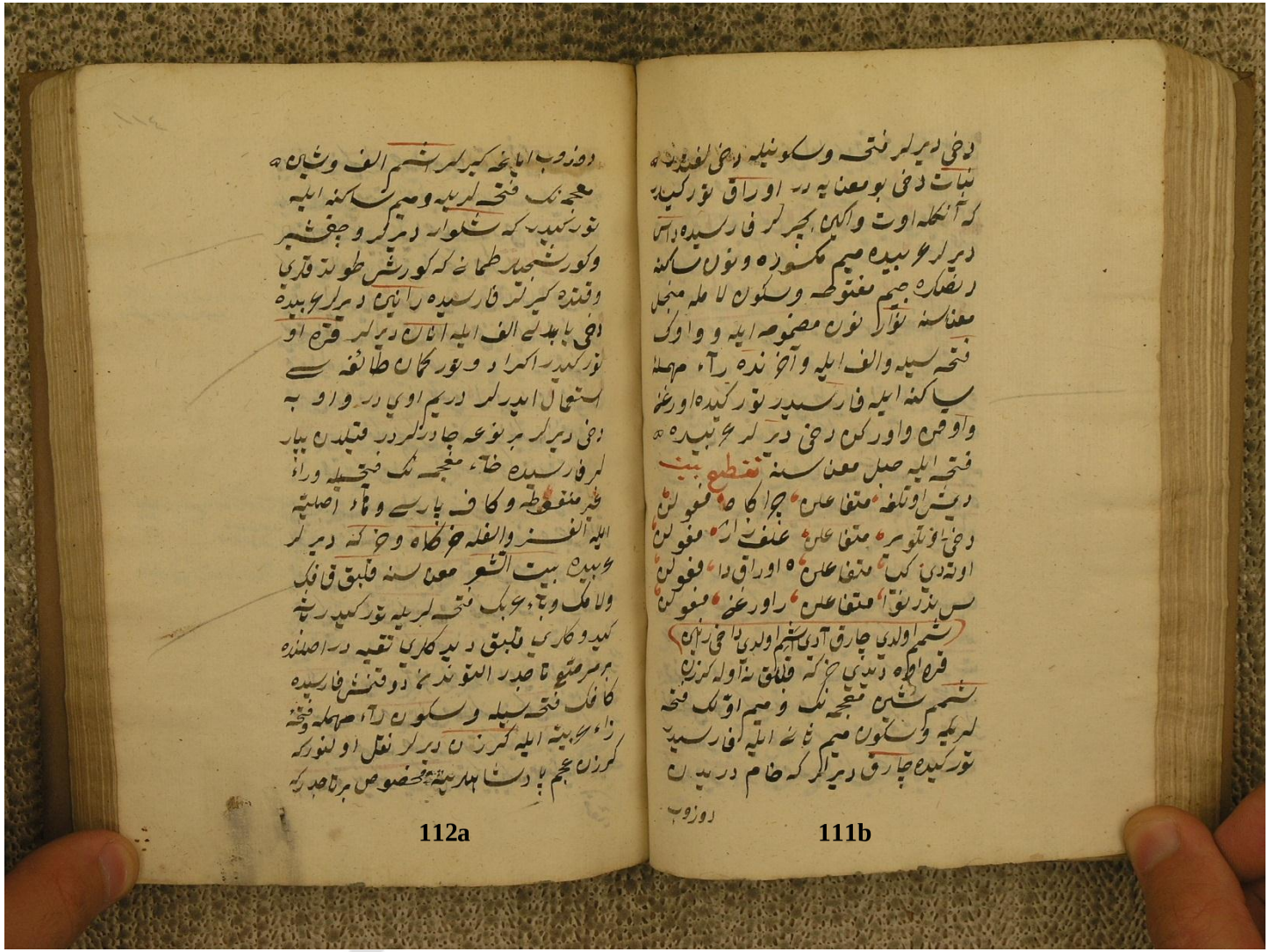
اکیدن ٭ فعولن ٭ دخی یغفه ٭ متفاعلن
بهیدن ٭ فعولن ٭ ٭ ٭ ٭ ٭

بغل اولدی قوبتوق آخر بوجغینه لنج دیرلر
بوجغه دی کیجک لیکن اوتوراقدر نشیمن
بغل با و عربک و غین معجمه نک فتحه
لریله ولام ساکنه ایله فارسیده تورکیده
قولتق دیرلر عربیده کسر ایله ابط معناسنه
آخر بوجغینه ترکیبی تورکیده یعنی آخر
کوشه سنه و آورلک طشره یا نینه فارسیده
لام مضمومه و نونله جیمک اسکاندریله لنج
دیرلر بوجاق تورکیده مثلا اوک کوشه
سی کبی و سائری فارسیده کاف
عربک ضمه سیله ونون و جیم عربک
اسکاندریله کنج دیرلر عربیده باه موحده نک
فتحه سیله زاویه معناسنه اوتوراق
تورکیده فارسیده نشیمن دیرلر اصلنده
قوشن اوتورا غندر صمکره ون مطلقا
بو اعتبار ایله تخت دخی نشیمن اطلاق
اولندیغی عربیده فتحه الف ایله اریکه معناسنه

تنقیح بغل اولدی قول ٭ متفاعلن
تق آخر ٭ فعولن ٭ بوجغینه لن ٭ متفاعلن
ج دیرلر ٭ فعولن ٭ بوجغه دی کن ٭ متفاعلن
ج کیمن ٭ فعولن ٭ اوتوراقدر ٭ متفاعلن
نشیمن ٭ فعولن ٭ ٭ ٭ ٭ ٭

دخی اونلغه چراکاه دخی اوتلو یرعلف زار
اوته دی کیاه اوراق دیمک ندر نوار اوعن
اونلق تورکیده یعنی طوار اونلایجق یره
دیرلر فارسیده جیم عجمک و رای مهمله نک
فتحه لریله و مثلثه و کاف عجمک فتحه سیله
والف نصکره ها ملفوظه ایله چراکاه
دیرلر عربیده مرتع و مرعی معنالرینه اوتلو
یرعبارتی تورکیده یعنی اوتی اولان یره
دیرلر چایر کبی و حاصل کبی فارسیده
علف زار دیرلر عربیده مکلنه مغسله
وزنی اوزره و تعلف معناسنه اوت
لفظی تورکیده فارسیده کاف عجمک
سریله کیاه دیرلر عربیده فتحی و فتحه
کاف دینور و عین مهمله نک ضمیله عشب

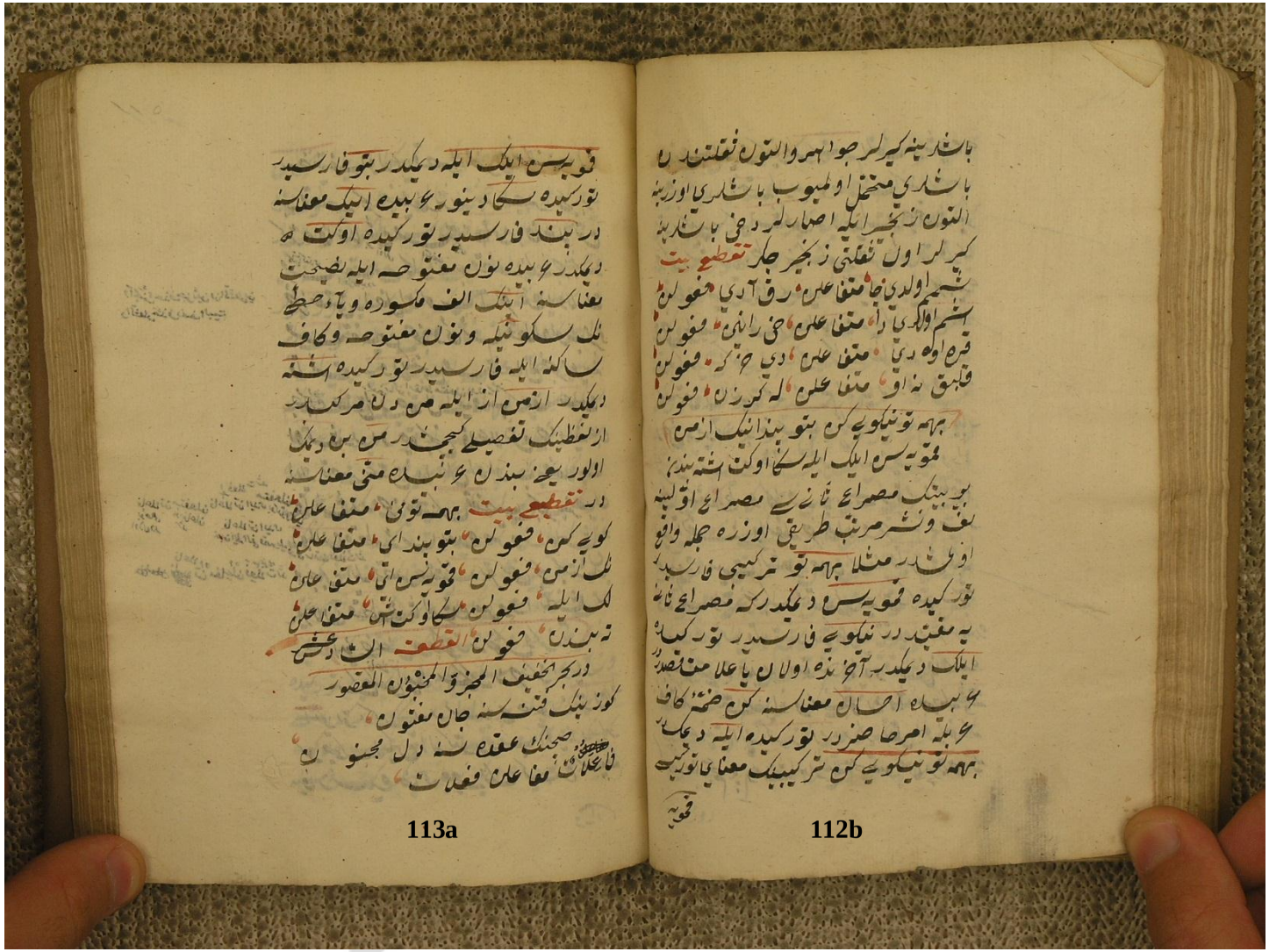
111a

دوزوب

دخی دیرلر فتح وسکونیله دخی لغتدر
ثبات دخی بو معنایه در اوراق نور کیده
که آنکله اوت واکین بچیرلر فارسیده داس
دیرلر عربیده میم مکسوره ونون ساکنه
رنضکه جیم مفتوحه وسکون لامله منجل
معناسنه نوارلر نون مضمومه ایله و واو ک
فتحه سیله والف ایله وآخرنده راء مهمله
ساکنه ایله فارسیده نور کیده اورغ
واوقن واورکن دخی دیرلر عربیده
فتحه ایله صبل معناسنه **تقطیع بیت**
دیش اوتلغه ٥ متفاعلن ٥ چراکاه ٥ مفعولن
دخی اوتلوسر ٥ متفاعلن ٥ علف ایله ٥ مفعولن
اوته دیکیلسه ٥ متفاعلن ٥ اوراق دا ٥ فعولن
سس بذر نوا ٥ متفاعلن ٥ راورغ ٥ مفعولن
شعر اولدی چارق آدمی شعر اولدی داخی زبان
قره اطه دیدی حرکه قلبق نه آوله کرزن
شین معجمه نک وسیم اوتلک فتحه
لریله وسکون میم تاء ایله کفارسیده
نور کیده چارق دیرلر که خام دریدن

دوزوب اما غه کبرلر شین معجمه نک فتحه لریله وسیم ساکنه ایله
نور کیده که شلوار دیرلر وچفشیر
وکورشجیدر طمانه که کورشلر طوندقدن
وقندره کیرلر فارسیده رانین دیرلر عربیده
دخی یا بدلنه الف ایله اتان دیرلر قرن او
نور کیده اکراد ونور کمان طائفه سی
استعمال ایدرلر دریم اوی در واو به
دخی دیرلر هر نوعه چادرلر در قتیدن پیار
لر فارسیده طاء مهمله نک فتحه سیله وراء
غیر منقوطه وکاف پارسی وتاء اصلیه
ایله الفنز والفله خرگاه وحرکه دیرلر
عربیده بیت الشعر معناسنه قلبق فی فک
ولامک وباء عربک فتحه لریله نور کیده رسانه
کیده وکاریه قلبق دیه کاریا تقیه در اصلنده
هر مرتفع ناصدر التوندمه دوقنش فارسیده
کافک فتحه سیله وسکون راء مهمله وفتحه
زاء عربیه ایله کرزن دیرلر نقل اولنور که
کرزن عجم پادشاهلرینه مخصوص مرناصدر که

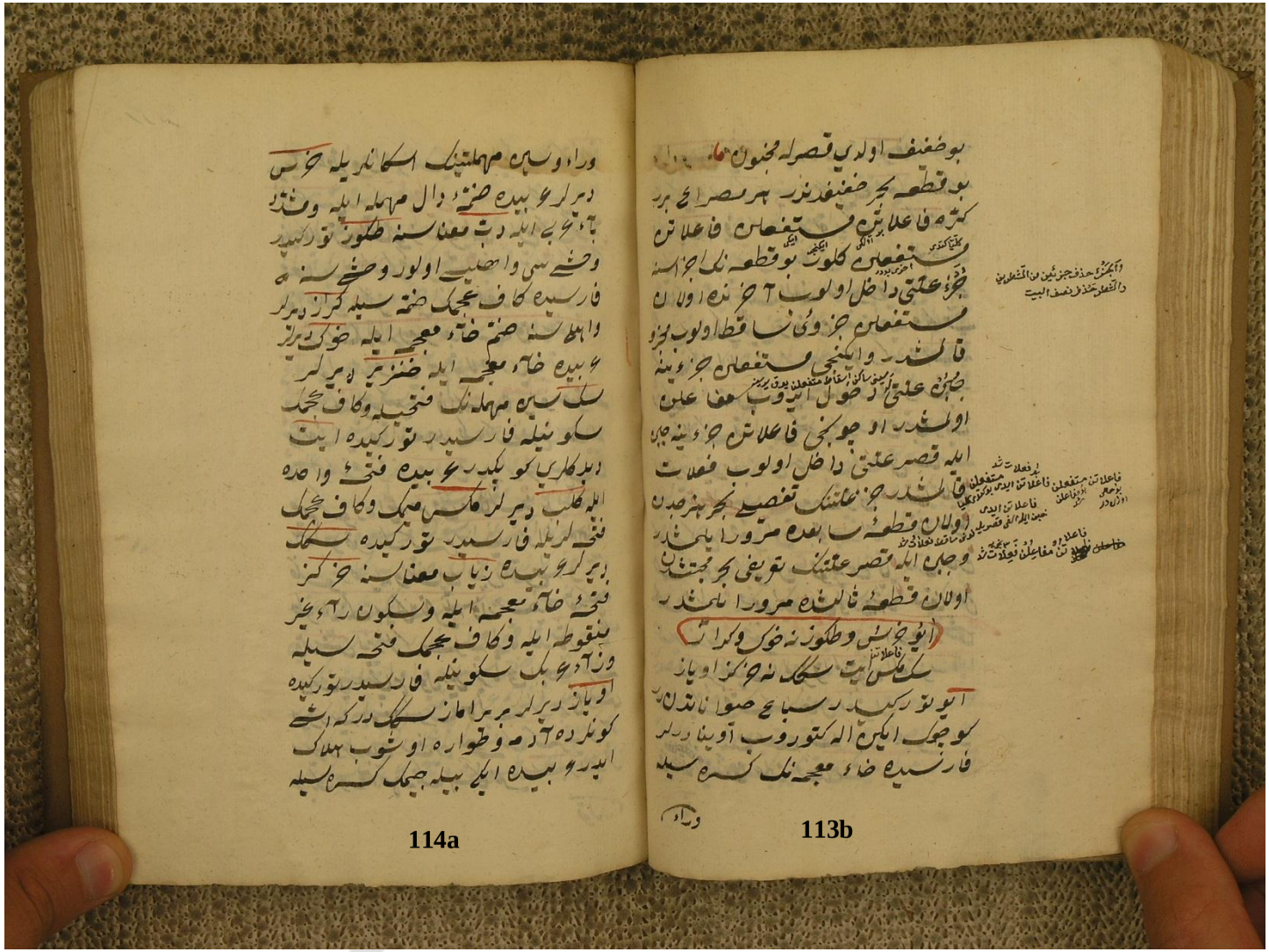
باشار بنه کیر لر جواهر والتون نقلتند ر
باشاری منخل او لمیوب باشاری اوزینه
التون زنجیر ایله اصمار لر دخی باشاری
کیر لر اول تقلتی زنجیر جاک تقطیع بیت
شیم اولدی جا متفاعلن رق آدی فعولن
شیم اولدی یا متفاعلن جی رانین فعولن
قیر اوه دیا متفاعلن دی جرکه فعولن
قلیق نه او متفاعلن له کیرزن فعولن
بهمه تونیکویه کن بتو بندانیک ازمن
قمو یه سن ایلک ایله سکا اوکت اشته بندر
بو بینک مصراع ثانی سی مصراع اولینه
لف و نشر مرتب طریق اوزره جمله واقع
اولشدر مثلا بهمه تو ترکیبی فارسیده
تورکیده قمو یه سن دیکدر که مصراع ثانیه
یه مغتبدر تونیکویه فارسیده تورکیده
ایلک دیکدر آخر نده اولان یا علامت مصدر
عربیده احسان معناسنه کن ضمه کاف
عربیه امر حاضر در تورکیده ایله دیکدر
بهمه تونیکویه کن ترکیبنک معنای تورکیسی

قمو یه

112b

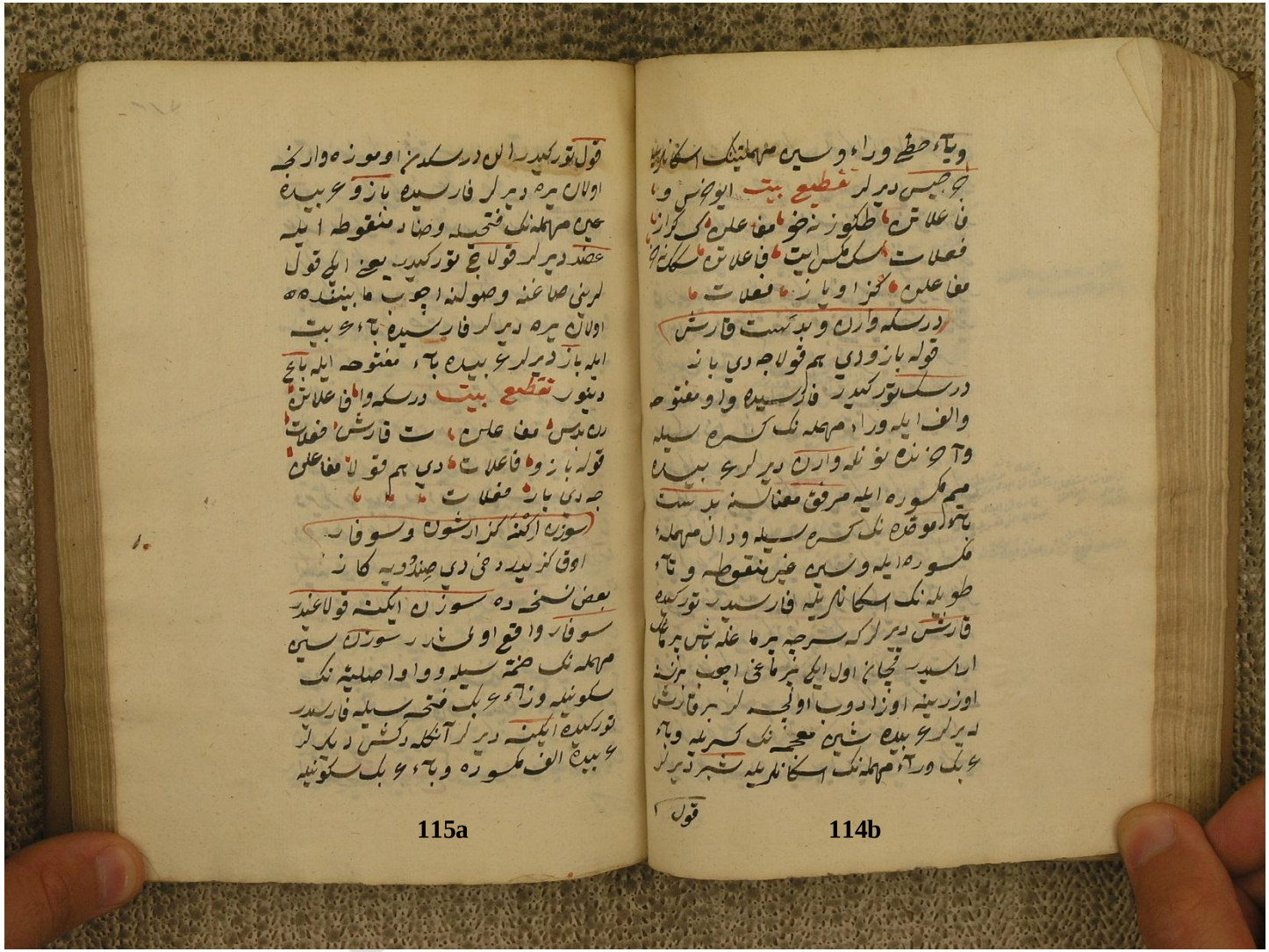
قمو یه سن ایلک ایله دیکدر بتو فارسیده
تورکیده سکا دینور عربیده ایلک معناسنه
در بند فارسیده تورکیده اوکت
دیکدر عربیده نون مفتوحه ایله بصحت
معناسنه اینک الف مکسوره و یا و حطی
لک سکونیله و نون مفتوحه و کاف
ساکنه ایله فارسیده تورکیده اشته
دیکدر ازمن از ایله من و ن مرکبدر
از تقطیعنک تفصیلی کیجکدر من بن دیمک
اولور یعنی بندن عربیده منی معناسنه
در تقطیع بیت بهمه تو نی متفاعلن
کو یه کن فعولن بتو بندای متفاعلن
نک ازمن فعولن قمو یه سن ای متفاعلن
لک ایله فعولن سکا اوکت شن متفاعلن
ته بندن فعولن التفات الث دخی
در بحر خفیف المجزو المکفوف المقصور
کوز بنک فتنه سنه جان مفتون
ناگهان صحبتک عقده سنه دل محزون
فاعلاتن مفاعلن فعلات

113a

113b

بو ضعیف اولدی قصر له مخبون ما
بو قطعه بحر خفیفدندر هر مصراع بر
کره فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
مستفعلن کلوب بو قطعه نک اجزاسی
اخرب مکفوف محذوف
اخرب مکفوف محذوف
فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
مستفعلن
اخرب مکفوف محذوف
اخرب مکفوف محذوف
فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
مستفعلن
اخرب مکفوف محذوف
اخرب مکفوف محذوف
جزء علتی داخل اولوب آخرنده اولان
مستفعلن جزوی ساقط اولوب جزو
فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
مستفعلن
اخرب مکفوف محذوف
اخرب مکفوف محذوف

وبای حطی ورای و سین مهملتینک اسکانارلیه
چ حبس دیرلر قطع بیت ایوخوس و
فاعلاتن طلکوزنه خو مفاعلن دک گراز
فعلات اسک مکس ایت فاعلاتن سکک
مفاعلن گزاو یاز فعلات ما

درسکه وارن و بدبخت فارش
قوله بازودی هم قولاچ دی یا نه

درسک تورکیدر فارسیده واو مفتوحه
والف ایله ورای مهمله نک کسره سیله
وآخرنده نون نقله وارن دیرلر عربیده
میم مکسوره ایله مرفق معناسنه بدبخت
یاخود موحده نک کسره سیله و دال مهمله
مکسوره ایله وسین غیر منقوطه و تای
طویله نک اسکانارلیه فارسیده تورکیده
فارش دیرلر که سرچه برماغله تاش برماغله
اراسیدر قچاغ اول ایکی برماغی اچوب برزینه
اوزرینه اوزاتدوب اولچه لر برفارش
دیرلر عربیده شبر معجمه نک کسریله وبای
عربک ورآ مهمله نک اسکانارلیه شبر دیرلر

قول

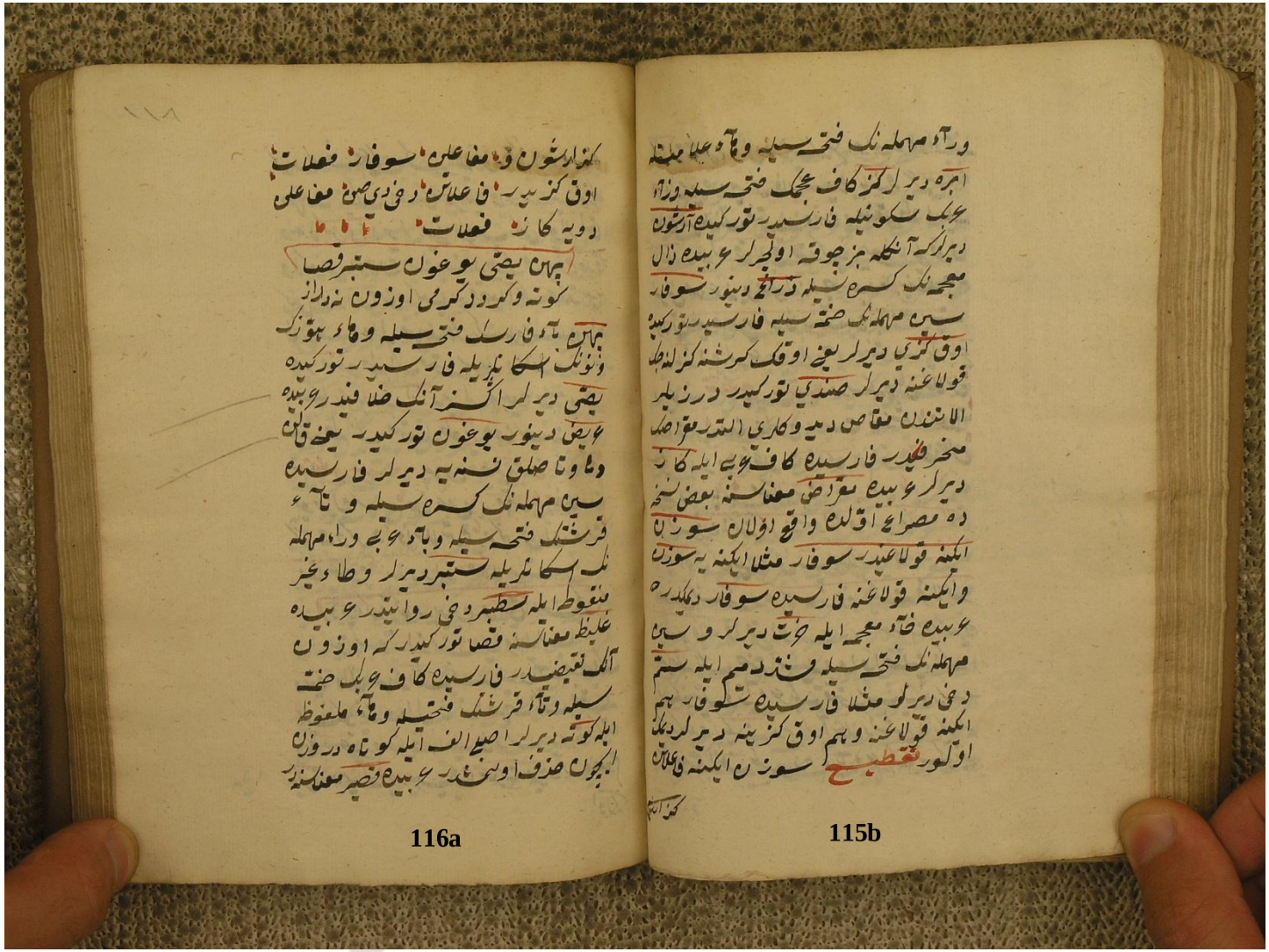
114b

قول تورکیدر الن درسکدن اوزونه وارنجه
اولان یره دیرلر فارسیده بازو عربیده
عین مهمله نک فتحیله وصاد منقوطه ایله
عضد دیرلر قولاچ تورکیدر یعنی ایکی قول
لریله صاغنه وصولنه اچوب ما بینده
اولان یره دیرلر فارسیده باز عربیده
ایله باز دیرلر عربیده باء منقوطه ایله باع
دینور قطع بیت درسکه وا فاعلاتن
ن بدبس مفاعلن ت فارش فعلات
قوله بازو فاعلات دی هم قولا مفاعلن
چه دی یا فعلات ما

سوزن ایکنه گزارشون و سوفار
اوق گزیدر دخی دی صندوقه کانه

بعض نسخه ده سوزن ایکنه قولاغیدر
سوفار واقع اولنار سوزن سین
مهمله نک ضمته سیله و واو اصلیه نک
سکونیله وزاء عربک فتحه سیله فارسیدر
تورکیده ایکنه دیرلر آنکله دکش دیکلر
عربیده الف مکسوره وبای عربک سکونیله

115a

وراء مهملة نك فتحة سيله وماء علامة
امره دير لر كز كاف عجمك فتحة سيله وزاء
عربك سكونيله فارسيده تورکيده آرتشون
ديرلركه آنكله بزچوقه اولجرلر عربيده ذال
معجمه نك كسره سيله دراج دينور سوفار
سين مهملة نك فتحة سيله فارسيده تورکيده
اوق كزيي ديرلر يعني اوقك كرشنه كزلنه
قولاغنه ديرلر صندي تورکيده درزيلر
الاتندن مقاص ديه وكاري التدر مقراض
مخرفلدر فارسيده كاف عربي ايله كاف
ديرلر عربيده مقراض معناسنه بعض نسخه
ده مصراع اقلدن واقع اولان سوزين
ايكنه قولاغيدر سوفار مثلا ايكنه يه سوزن
وايكنه قولاغنه فارسيده سوفار ديمكدر
عربيده خاء معجمه ايله خرت ديرلر وسين
مهملة نك فتحة سيله فندمسم ايله ستم
دخي ديرلو مثلا فارسيده سكوفار ديمك
ايكنه قولاغنه وهم اوق كزينه ديرلر ديمك
اولكور تقطيع سوزن ايكنه فاعلاتن

كز ايكنه

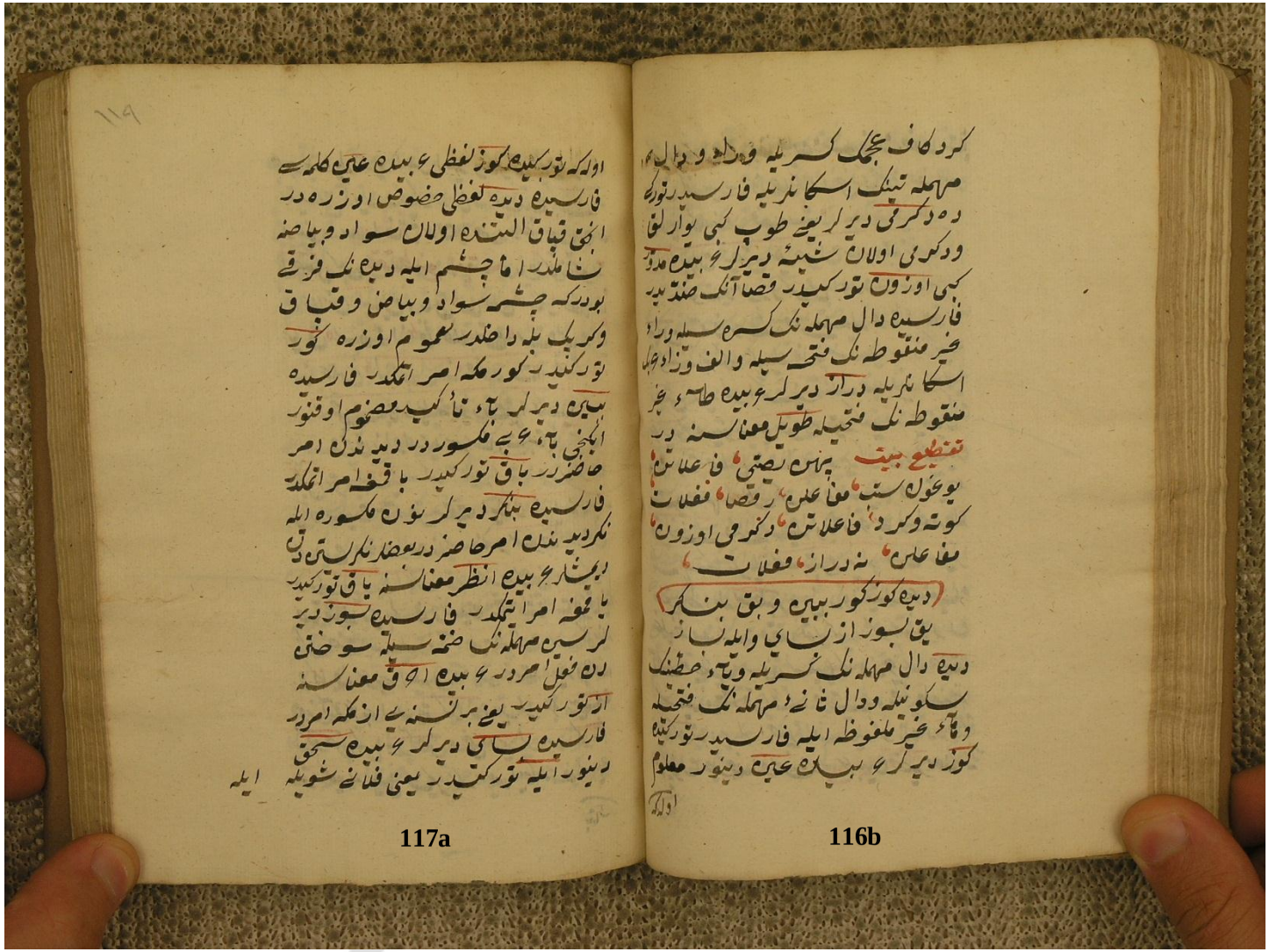
115b

كزارشون فو مفاعلين سوفار فعلات
اوق كزيدر فا علاتن دخي ديرلر مفاعلين
دويه كاز فعلات

پهان بيضي يوغون ستبر قصا
كونه وكردد كرمي اوزون نه دراز

پهان باء فارسك فتحة سيله وماء هوزك
وتونك اسكانزيله فارسيده تورکيده
بيضي ديرلر اكسز آنك ضد فنديدر عربيده
عريض دينور يوغون تورکيده يعني قالن
وماء ونا صلق نسنه يه ديرلر فارسيده
سين مهملة نك كسره سيله و تاء
فرشتك فتحة سيله وباء عربي دراء مهملة
نك اسكانزيله ستبر ديرلر وطاء غير
منقوطه ايله سطبر دخي روايتدر عربيده
غليظ معناسنه قصا تورکيده كه اوزون
آنك نقيضدر فارسيده كاف عربك ضمته
سيله وتاء فرشتك فتحيله وماء ملفوظ
ايله كوته ديرلر اصلي الف ايله كوتاه درلر
ايكون حذف اولنمشدر عربيده قصير معناسنه در

116a

کرد کاف عجمک کسریله و دال
مهمله تینک اسکانریله فارسیده تورکی
ده دکرمی دیرلر یعنی طوب کبی یوارلغا
ودکرمی اولان شیشه دیرلر عربیده مدوره
کبی اوزون تورکیده قصاآنک ضندیده
فارسیده دال مهمله نک کسره سیله وراء
غیر منقوطه نک فتحه سیله والف وزاء عجمک
اسکانریله دراز دیرلر عربیده طاء غیر
منقوطه نک فتحیله طویل معناسنه در
تقطیع بیت پهن یصیر فاعلاتن
یوکون ست مفاعلن رقصا فعلاتن
کوته وکرد فاعلاتن دکرمی اوزون
مفاعلن نه دراز فعلاتن

دیه کور کور بین و بق بنکر
یق بسوز از نای وایله ناز

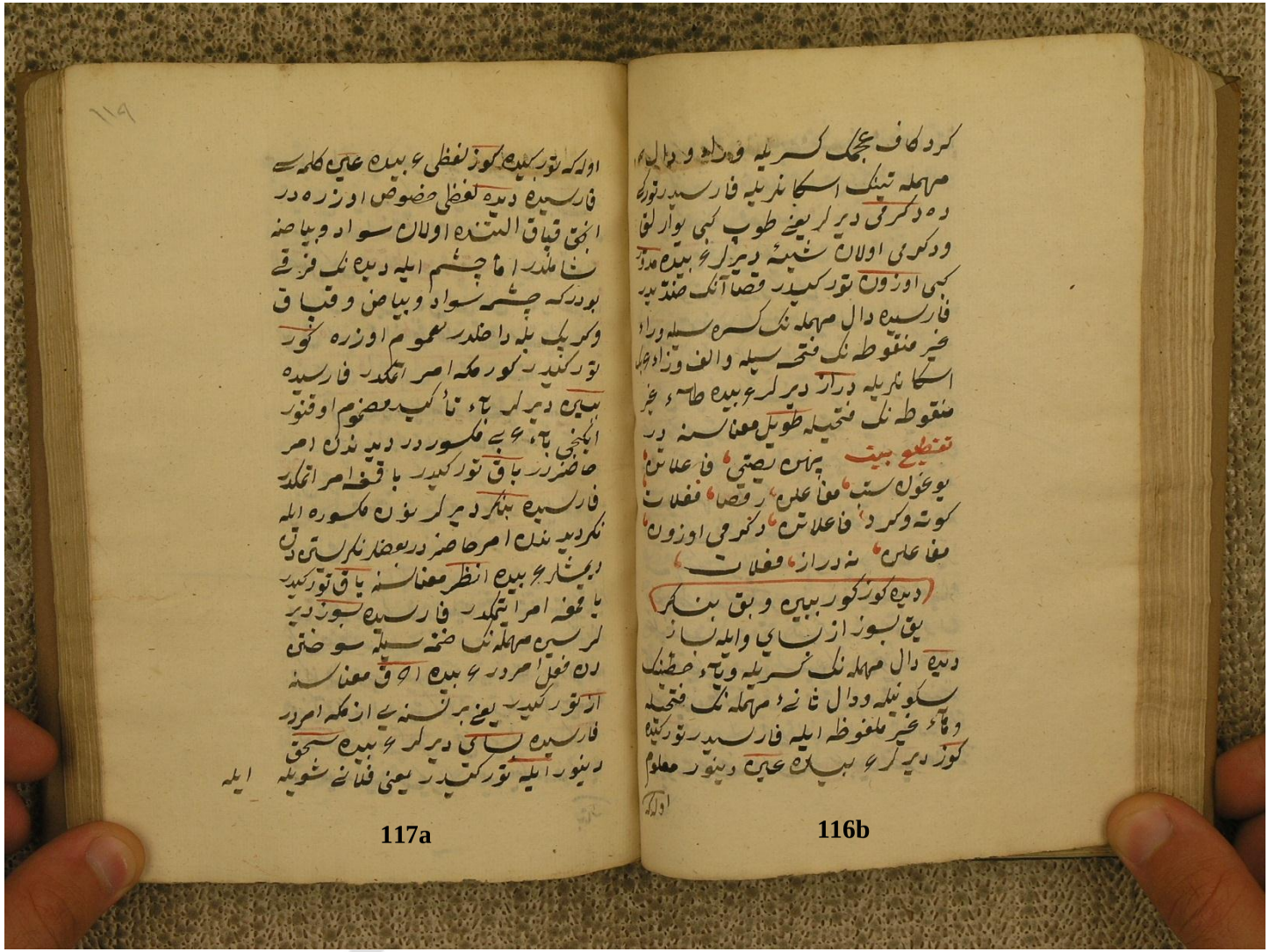
دیه دال مهمله نک کسریله ویاء تحتیک
سکونیله ودال ثانی مهمله نک فتحیله
وتاء غیر ملفوظه ایله فارسیده تورکیده
کوز دیرلر عربیده عین دینور معلوم

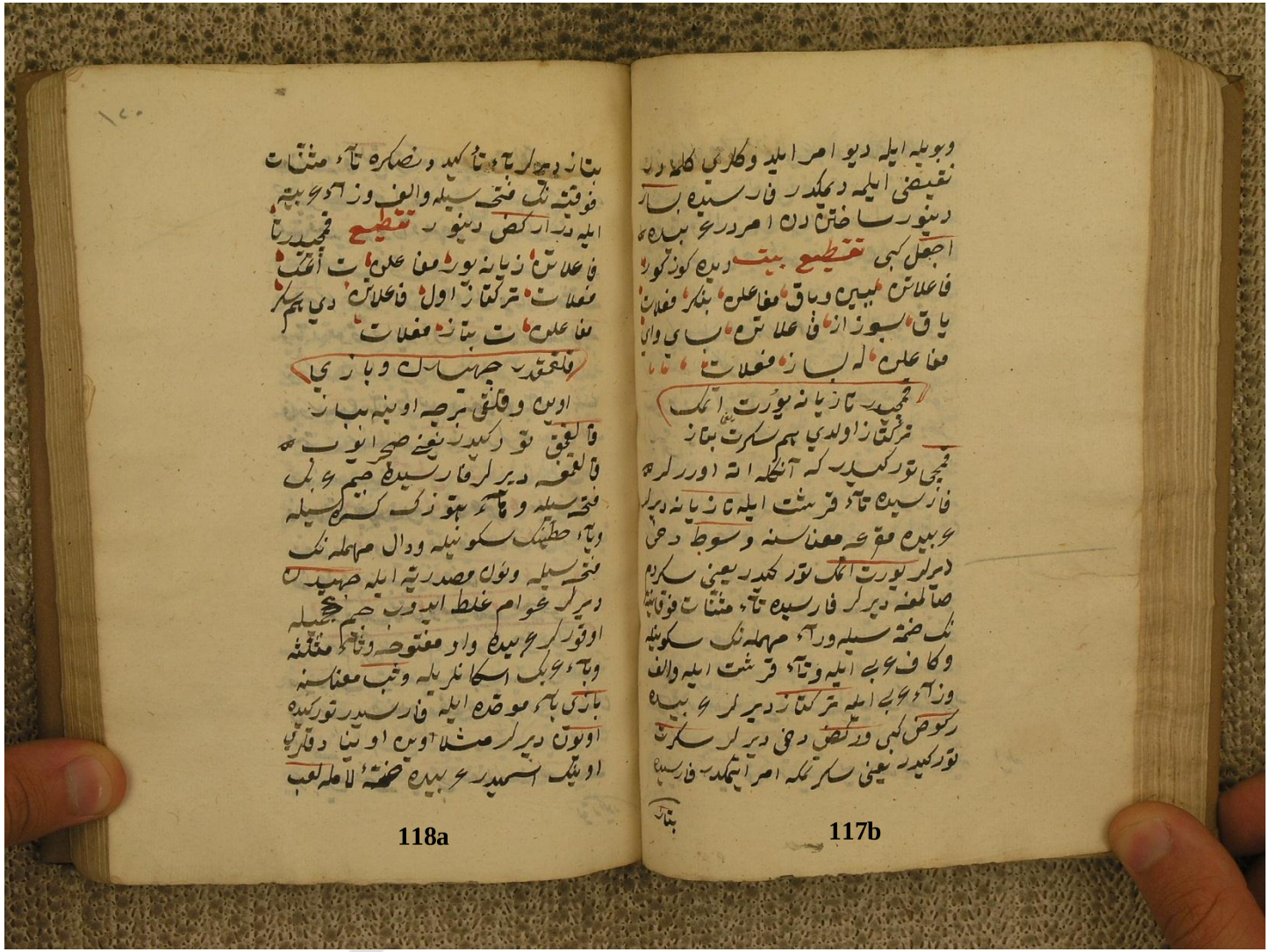
اولکه

116b

اولکه تورکیده کوز لفظی عربیده عین کلمه سی
فارسیده دیده لفظی خصوص اوزره در
انجق قباق البتده اولان سواد وبیاضه
شامل در اما چشم ایله دیده نک فرقی
بودرکه چشم سواد وبیاض وقباق
وکریک یله دا خلدر عموم اوزره کور
تورکیده کور مکه امر اتمکدر فارسیده
بین دیرلر یاء تاکید معضوم اوقنور
انجق یاء بی مکسور دیدکدن امر
حاضر در باق تورکیده باقمغه امر اتمکدر
فارسیده بنگر دیرلر نون مکسوره ایله
نگریدن امر حاضر در بعضلر نگرستن دیر
بسیار عربیده انظر معناسنه باق تورکیده
باقمغه امر اتمکدر فارسیده بوز دیرلر
سین مهمله نک ضمه سیله سوخق
دن فعل امر در عربیده احرق معناسنه
در تورکیده یعنی بر نسنه یی ازمکه امر در
فارسیده سای دیرلر عربیده سحق
دینور ایله تورکیده یعنی فلانی شویله ایله

117a

وبو بیله ایله دیو امر ایلیه وکلاری کلمه در
نقیضی ایله دیمکدر فارسیده بیار
دینور ساختن دن امر درعربیده
اجعل کبی **تقطیع بیت** دین کوزکور
فاعلاتن لیین ویاق مفاعلن بلکه فعلاتن
یاق بسوزاز فاعلاتن بای وای
مفاعلن له بساز فعلات ، تا ما

فمجیدر تازیانه یورت اتمک
ترکتاز اولدی بیم سکرت بتاز

فمجی تورکیدر که آنکله اته اورر لره
فارسیده تاذ قرشت ایله تازیانه دیرلر
عربیده مقرعه معناسنه وسوط دخی
دیرلر یورت اتمک تورکیدر یعنی سکرمک
صالغنه دیرلر فارسیده تاء مثناة فوقانیه
نک ضمه سیله ورای مهمله نک سکونیله
وکاف عربی ایله وتاء قرشت ایله والف
وزای عربی ایله ترکتاز دیرلر عربیده
رکوض کبی ورقص دخی دیرلر سکرتمک
تورکیدر یعنی سکرتمکه امر ایتمکدر فارسیده

بتاز

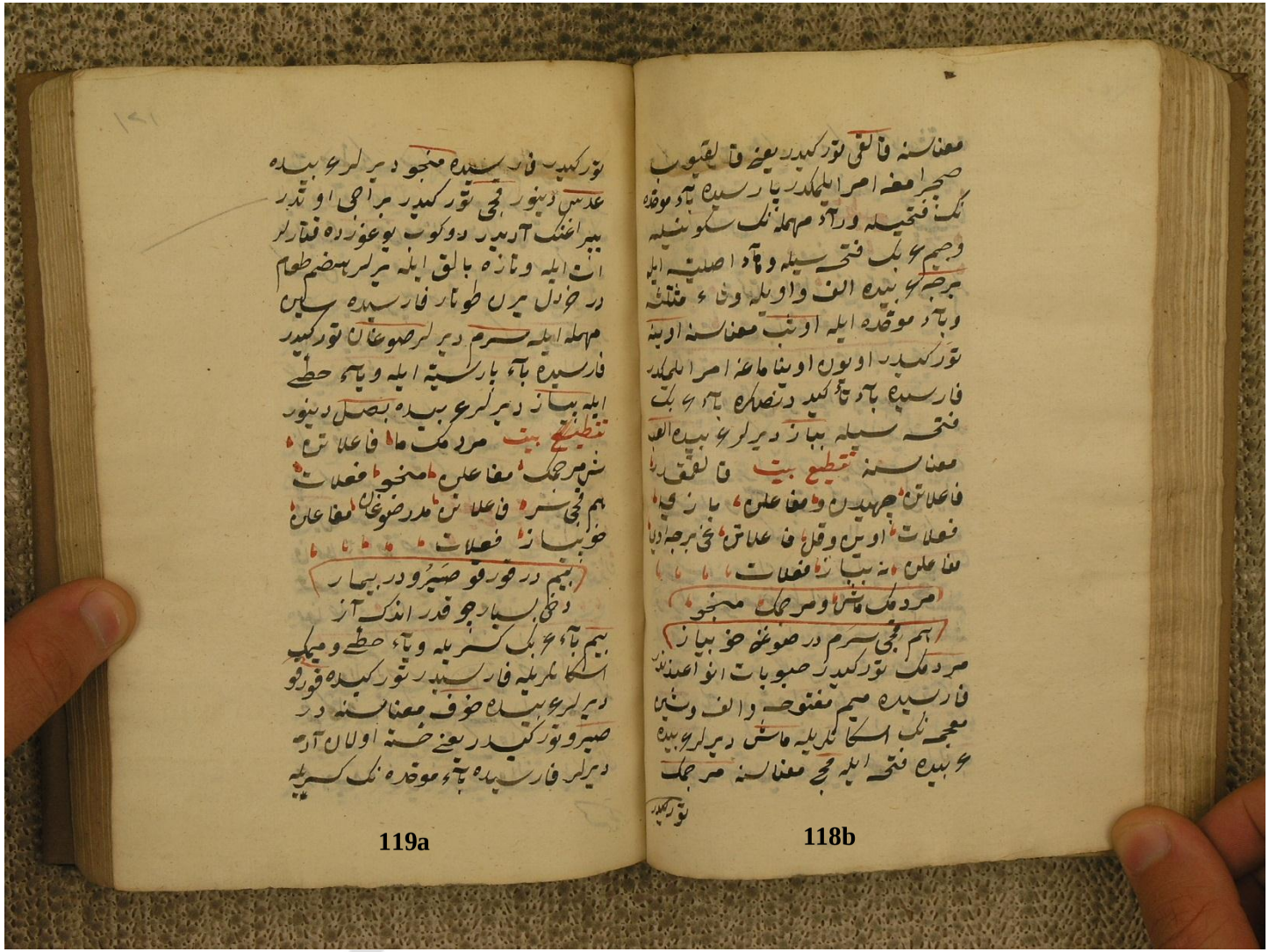
117b

بتاز دیرلر یا ، تاکید وتصکره تاء مثناة
فوقیه نک فتحه سیله والف وزای عربیه
ایله دیدار کبی دینور **تقطیع** فمجیدر تا
فاعلاتن زیانه یور مفاعلن ات اتمک
مفعلات ترکتاز اول فاعلاتن دی بیم سکر
مفاعلن ت بتاز مفعلات

فلتقدر چهیاسل وبازی
اوین وقلتق ترجمه اوینه بهباز

فالتق تورکیدر یعنی صچرایوب
فالتقه دیرلر فارسیده صیچرایمک
فتحه سیله وتاء ثالثه نک کسره سیله
وبای موحده نک سکونیله وطای مهمله نک
فتحه سیله ونون مصدریه ایله چهیدن
دیرلر عوام غلط ایدوب صیچیمک
اوقورلر عربیده واو مفتوحه وتاء مثناة
وبای عربی اسکانلریله وثب معناسنه
بازی بای موحده ایله فارسیده تورکیده
اویون دیرلر مثلا اوین اویناد قلتق
اویناک اسمیدر عربیده لعبة لاعبه

118a

معنانسه فالقی تورکیدر یعنی فالقیوب
صحرا معنه امر ایلمکدر یا رسیده یاء موحده
نک فتحیله ورا ساکن مهمله نک سکونیله
وصیم عربک فتحه سیله وتا اصلیه ایله
برجه عربیده الف واو ایله وغاء مثلثه
ویا موحده ایله اوتب معنانسه اوینه
تورکیدر اویون اوینامغه امر ایلمکدر
فارسیده یاء تاکید دنصکره یا عربک
فتحه سیله بیاز دیرلر عربیده الف
معنانسه تقطیع بیت فالقی را
فاعلاتن چهیدن و مفاعلن یا زی
فعلات اوین وقل فاعلاتن نی برجه اوینا
مفاعلن نه بیاز فعلات
مردمک ماش او سرجمک منجو
هم فجی سرم در صوغه خو بیاز

مردمک تورکیدر صبوبات انو اعندن
فارسیده میم مفتوحه والف ونون
معجمه نک اسکا کلیله ماش دیرلر عربیده
عربیده فتحه ایله مجی معنانسه سرجمک

تورکیدر

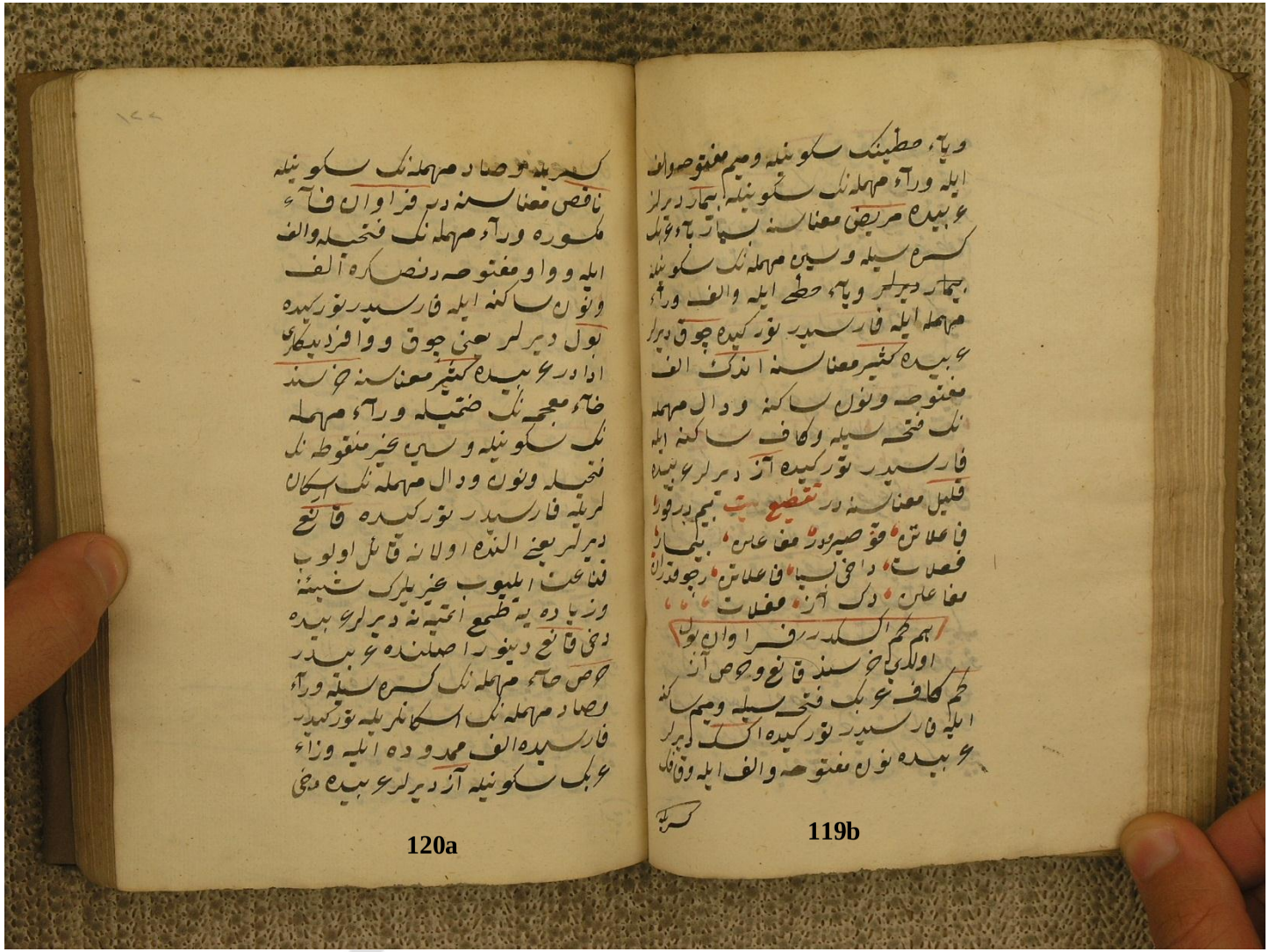
118b

تورکیدر فارسیده منجو دیرلر عربیده
عدس دینور فجی تورکیدر براجی او تدر
بیراغنک آریدر دوکوب یوغوزده فتارلر
ات ایله ونازه بالق ایله یرلر هضم طعام
در خزل یرن طوتار فارسیده سپین
مهمله ایله سرم دیرلر صوغان تورکیدر
فارسیده یاء بارسیه ایله ویاء حطی
ایله بیاز دیرلر عربیده بصل دینور
تقطیع بیت مردمک ما فاعلاتن
ش مرجمک مفاعلن منجو فعلات
هم فجی سرم فاعلاتن در صوغان مفاعلن
خو بیاز فعلات

بیم در تورقو صبرو در بیمار
دخی بسیار چو قدر اندک آز

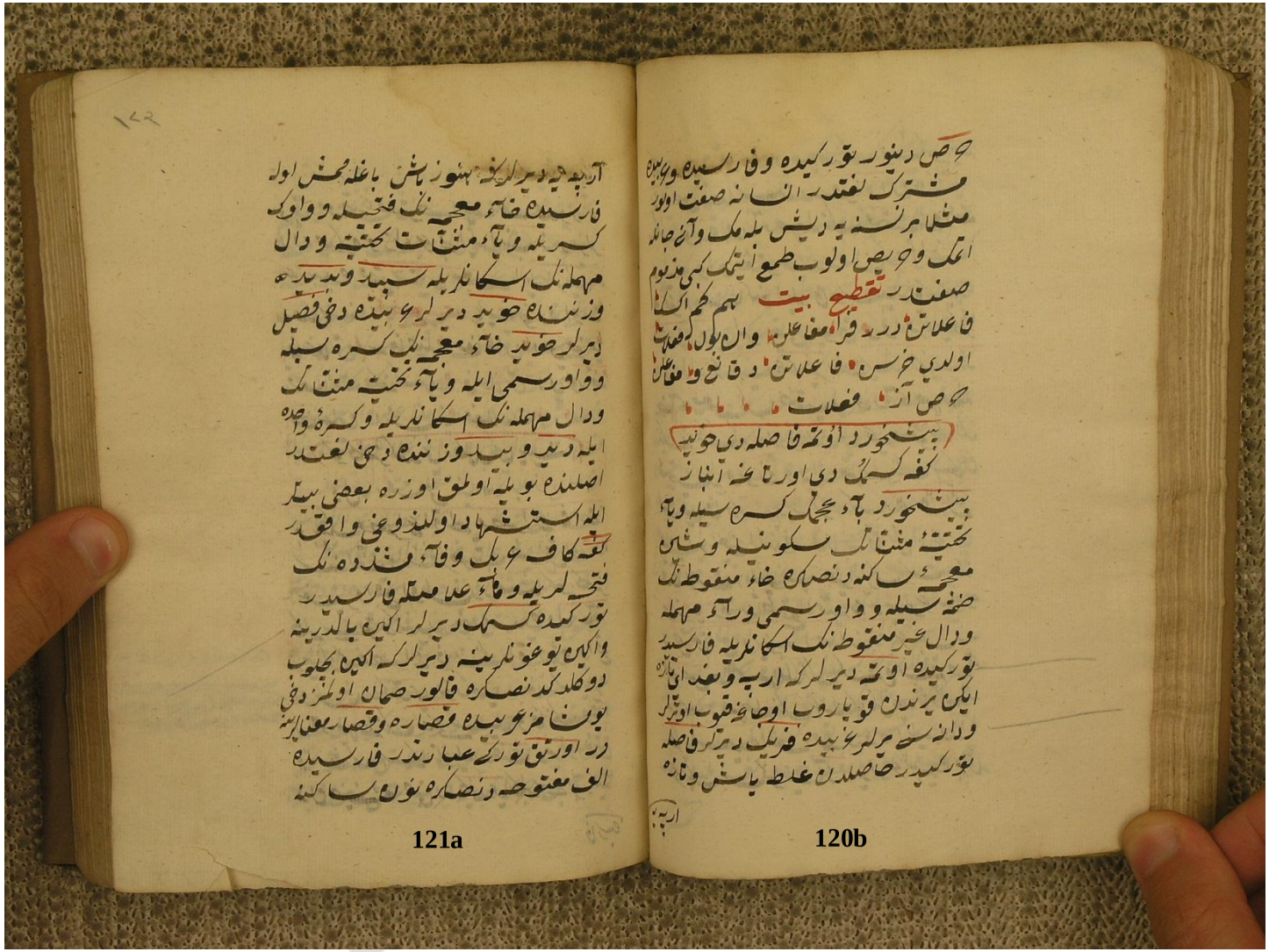
بیم باء عربک کسریله ویاء حطی ویمک
اسکا مکریله فارسیده تورکیده قورقو
دیرلر عربیده خوف معنانسه در
صبرو تورکیدر یعنی خسته اولان آدم
دیرلر فارسیده یاء موحده نک کسریله

119a

119b

120a

120b

حرص دنیور تورکیده و فارسیده و ایرانیده
مشترک لفتدر انسانه صفت اولور
مثلا برنسنه یه دیش بله مک و آغ جامه
اتمک و حریص اولوب طمع ایتمک کبی مذموم
صفتلر بقطع بیت بهم کم اکسا
فاعلاتن درد فراغ مفاعلن وان بولن مفاعلتن
اولدی خرسن فاعلاتن دقانغ و مفاعلن
حرص آز فعلات ما ما ما

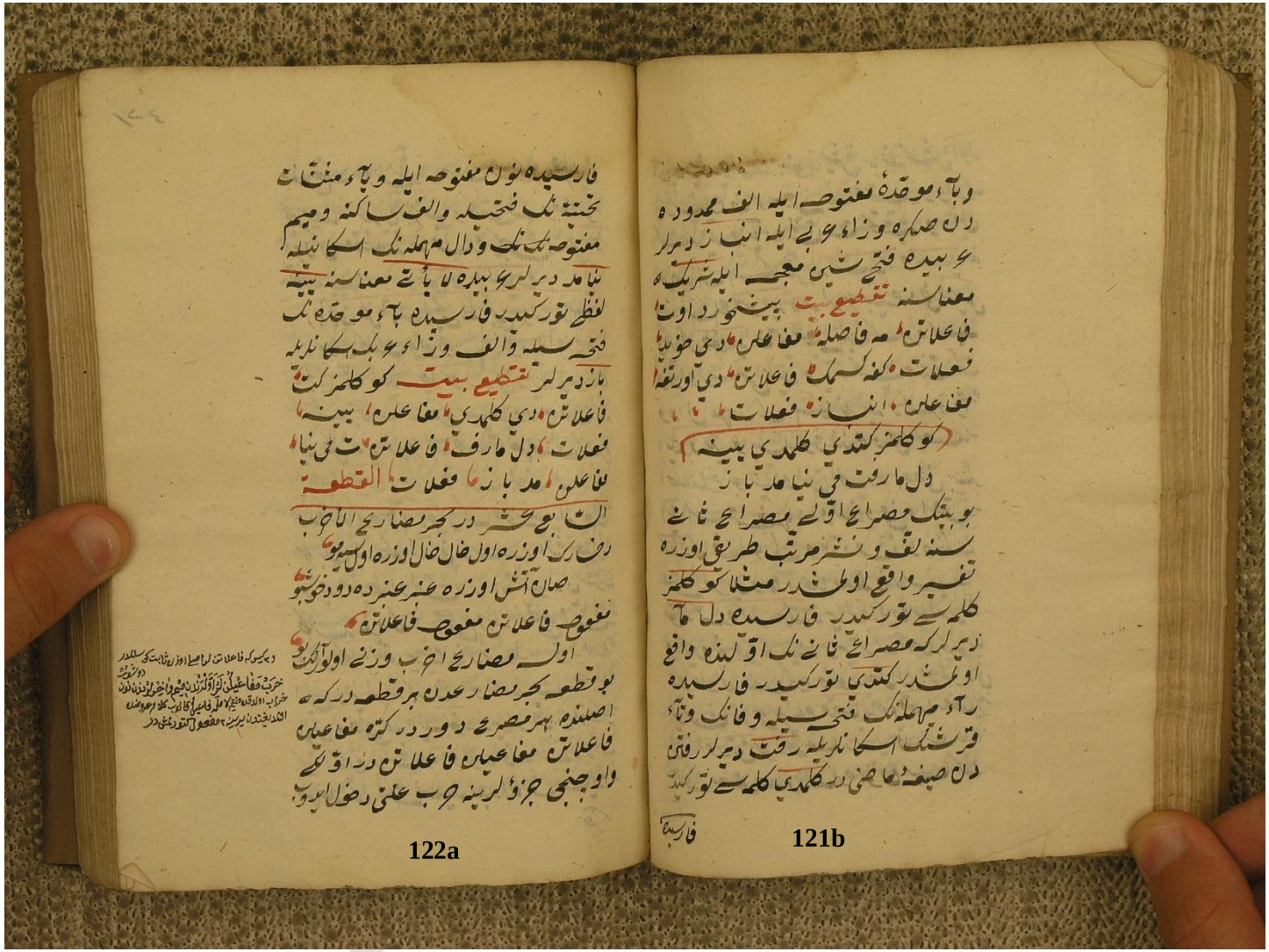
پیشخورد اونمه فاصله دی حونیه
کفه کسمک دی اورتاخه آنباز

پیشخورد باء عجمی کسره سیله و یاء
تحتیه مثناتک سکونیله و شین
معجمه ساکنه دنصکره خاء منقوطه نک
ضمه سیله و واو رسمی و راء مهمله
و دال غیر منقوطه نک اسکاندیله فارسیده
تورکیده اونمه دیرلرکه ارپه و بغدای تازه
ایکن یرندن قوپاروب اوجاغه قویوب اوتره
و دانه سنه یرلرینه فریک دیرلر فاصله
تورکیده حاصلدن غلط یاشن و تازه

ارپه

121a

آرپه دیه دیرلرکه هنوز یاشن باغله مش اوله
فارسیده خاء معجمه نک فتحیله و واو ک
کسریله و یاء مثناتک تحتیه و دال
مهمله نک اسکاندیله سپید و بید یده
وزنده خوید دیرلرینه دخی فصیل
دیرلر خوید خاء معجمه نک کسره سیله
و واو رسمی ایله و یاء تحتیه مثناتک
و دال مهمله نک اسکاندیله و کسره واوه
ایله دید و بید وزنده دخی لغتدر
اصلنده بو یله اولمق اوزره بعضی بیلر
ایله استشهاد اولنمشدر و اقعدر
لغه کاف عربی و فاء مشدده نک
فتحه لریله و ماء عاملیه فارسیده
تورکیده کسمک دیرلر اکین بالدرینه
واکین تو غونلریه دیرلرکه اکین بچلوب
دوکلدکدن نصکره فالور صمان اولمز دخی
بونلر مزروعیده قصاره و قصار معنالرینه
در اورتق تورکی عبارتدر فارسیده
الف مفتوحه و نصکره نون ساکنه

وبآ موحدهٔ مفتوحه ایله الف ممدوده
دن صکره وزاء عجمی ایله انب زبرلر
عجیده فتحه شین معجمه ایله شریک ه
معناسنه تقطیع بیت پیشخوردا اوت
فاعلاتن ٭ مه فاصله ٭ مفاعلن ٭ دی خوبدا
فعلات ٭ کفه کسمک ٭ فاعلاتن ٭ دی آورتقا
مفاعلن ٭ انبانه ٭ فعلات ٭ " "

کو کلمز کتدی کلمدی پینه
دل مارفت می بنا مد باز

بو بیتک مصراع اولی مصراع ثانی
سنه لف و نشر مرتب طریقی اوزره
تغیر واقع اولمشدر مثلا کو کلمز
کلمه سی تورکیده فارسیده دل ما
زبرلر که مصراع ثانینک اولنده واقع
اولمشدر کتدی تورکیده فارسیده
رفت مه حلهٔ نک فتحه سیله و فانک وتا
قرشنک اسکانله یله رفت دیرلر رفتن
دن صیغهٔ ماضی در کلمدی کلمه سی تورکیده

فارسیده

121b

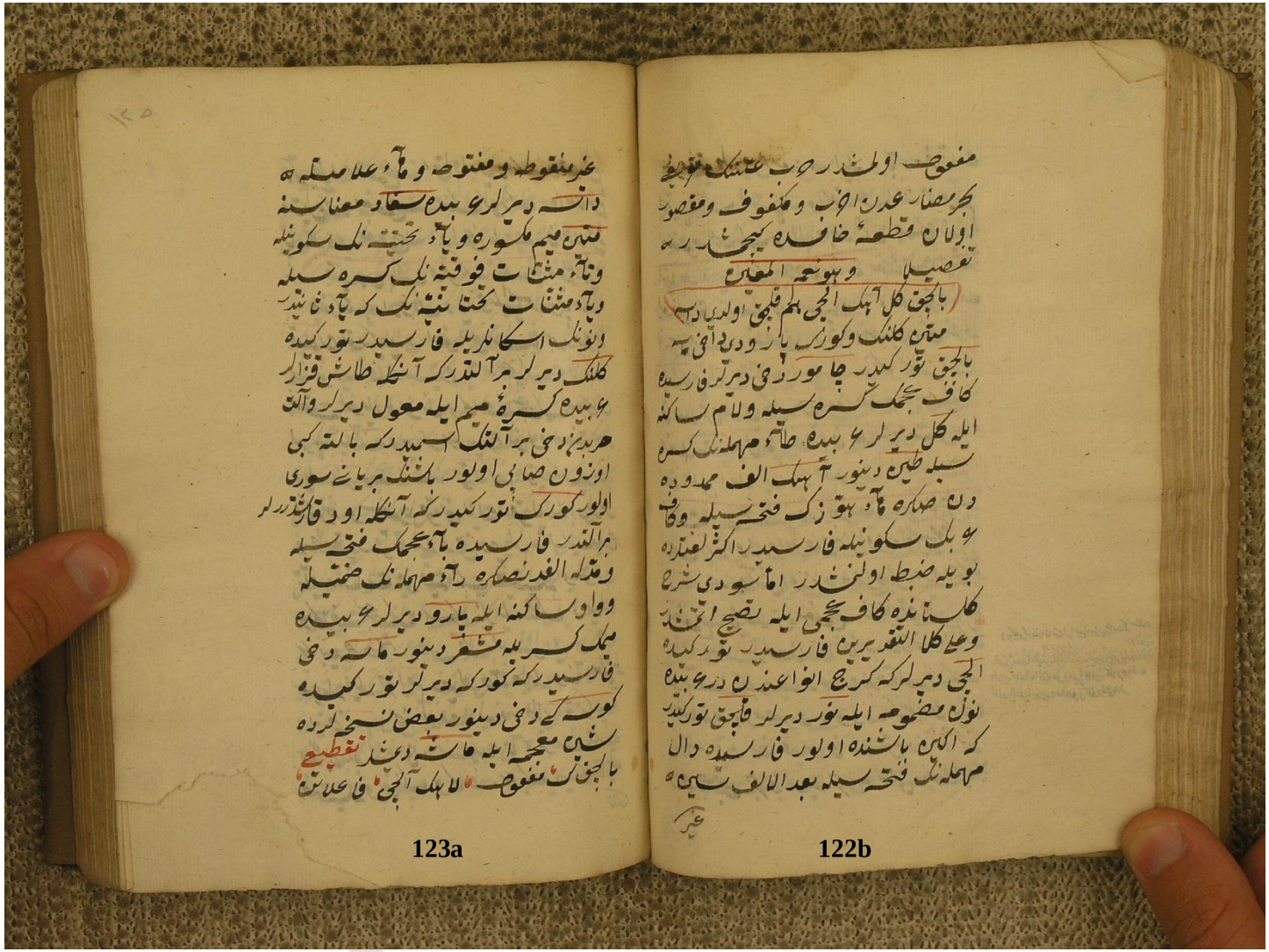
فارسیده نون مفتوحه ایله و یاء مثناة
تحتیه نک فتحیله والف ساکنه وصیم
مفتوحه نک و دال مهمله نک اسکانیله
بنا مد دیرلر عجیده لا یأتی معناسنه پینه
لفظی تورکیده فارسیده باء موحده نک
فتحه سیله والف وزاء عجمیک اسکانیله
باز دیرلر تقطیع بیت کو کلمز کتدی
فاعلاتن ٭ دی کلمدی ٭ مفاعلن ٭ پینه ٭
فعلات ٭ دل مارف ٭ فاعلاتن ٭ ت می بنا ٭
مفاعلن ٭ مد باز ٭ فعلات ٭ القطع

الم بح شرح در بحر مضارع الاخرب
رخ رک اوزره اول خال خال اوزره اول سیه بو
صان آتش اوزره عنبر عنبر ده رود خوشبو
مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

اولی مضارع اخرب وزنیله اولوب آخری بو
بو قطعه بحر مضارعدن هر قطعه درکه ه
اصلنده هر مصرع دوردر کره مفاعیلن
فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن دیرلر اوکی
واوچنجی جزؤلرینه حرب علتی دخول ایدوب

(دیرسوکه فاعلاتن لرانحصاراوزن غایت کی سلطدر
خیر مفاعیلن لرآخرلرنده قبض واخرب دخی دخول ایدر نه لون
خراب الدنیه فقیر الا علی فاعیلن آکا لایب کلا وهو ضاع
الشدر یغندن دیرسن ٭ مفعول آنقدر دخلی در

122a

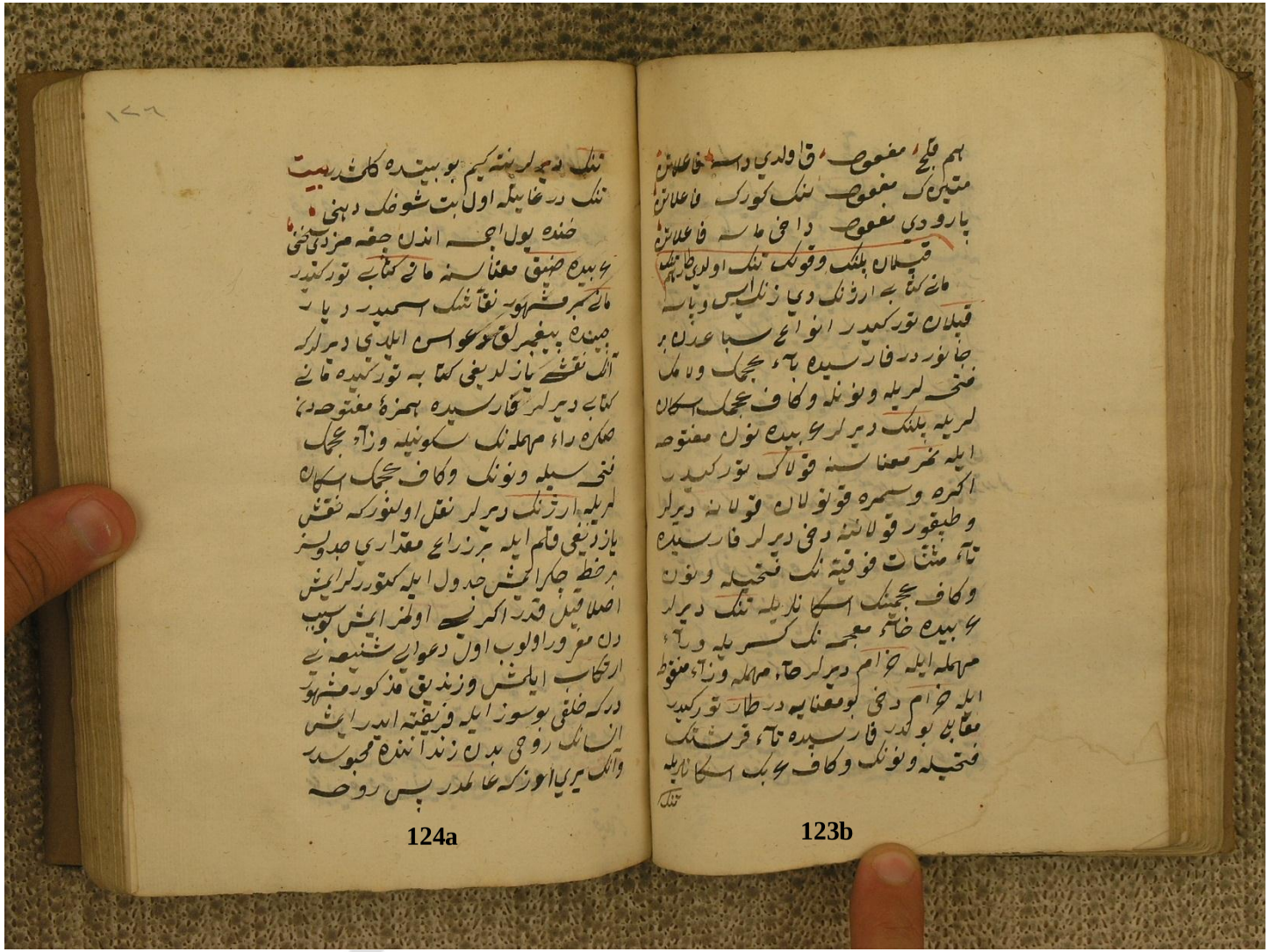
122b

مفعول اولنمز رحب عنتك توفيق
بحر مضارع عدن اخوب وكفوف ومقصور
اولان قطعه خافده كيجمز ره
تفصيلا وهو جمع المعين
بالجمله كل آهك الجي بم قلمچي اولديسه
معين كلنك وكورك پاره ودي دانه سي
بالجمله تور كيدر چاموردخي ديرلر فارسيده
كاف عجمك سره سيله ولام ساكنه
ايله كل ديرلر عربيده طاء مهمله نك كسره
سيله طين دينور آهك الف ممدوده
دن صكره ماء هوز نك فتحه سيله وكاف
عربك سكونيله فارسيده اكثر لغتلرده
بويله ضبط اولنمشدر اما سودي شرح
كلستانده كاف عجمي ايله تصحيح ايتمشدر
وعلى كلا التقديرين فارسيده تور كيدره
الجي ديرلركه كرچ انواعندن درعربيده
نوره مضموصه ايله نور ديرلر فالجي تور كيدر
كه اكين باشنده اولور فارسيده دال
مهمله نك فتحه سيله بعد الالف سين

غير

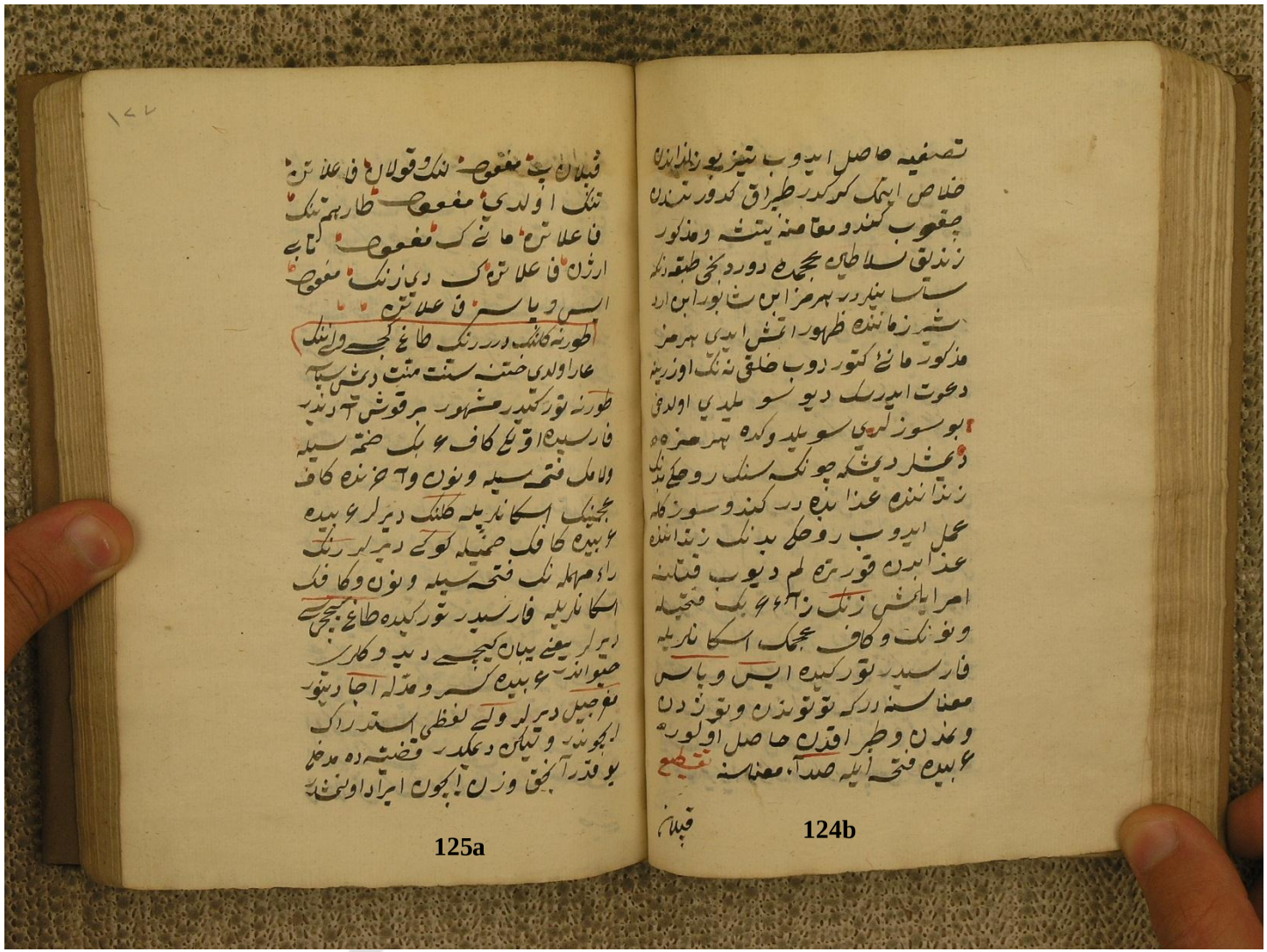
123a

غير منقوطه ومفتوحه وماء علامسله
دانه ديرلر عربيده سعاد معناسنه
متين ميم مكسوره وياء تحتيه نك سكونيله
وتاء مثناة فوقيه نك كسره سيله
وياء مثناة تحتانيه نك كه ياء نائبدر
دنونك اسكانيله فارسيده تور كيده
كلنك ديرلر مرآلندركه آنكله طاشي قزارر
عربيده كسرة ميم ايله معول ديرلر وآلت
حديدهدر دخي برآلنك اسميدركه بالته كبي
اوزون صاپلي اولور بالتك بر يانى سوري
اولور كورك تور كيدركه آنكله اود قازندرلر
مرآلندر فارسيده ماء معجمك فتحه سيله
ومثلثه الف نصكره راء مهمله نك ضمه سيله
وواو ساكنه ايله پاروديرلر عربيده
ميك كسريله مشقر دينور ماسه دخي
فارسيدركه كوركه ديرلر تور كيده
كوسه كي دخي دينور بعض نسخه لرده
شين معجمه ايله ماشه دينمش تقطيع
بالجمله فعولن لاهك آلجي فاعلاتن

123b

124a

تصفیه حاصل ایدوب تیز یوزلذ ایدن
خلاص ایتمک کرکدر طیراق کدورتیدن
چقوب کیندو مقاصدنه یتشه ومذکور
زندیق سلاطین بحمد دوردنجی طبقه دکل
ساسانیلردن بهرمز ابن شاپور ابن اردشیر زمانندن ظهور اتمش ایدی بهرمز
مذکور مانی کتوردوب خلقی نه دنک اوزرینه
دعوت ایدرک دیوسولیدی اولدقجه
بوسوزلری سویلیدوکده بهرمزه
دعشل دیشکه چونکه سنک روحک بدنک
زندانندن عذابدن رد کیندوسوزکله
محل ایدوب روحک بدنک زندانندن
عذابدن قورتر لم دیوب فتنه
امرایاسن زنک زاء معجمه ایله فتحیله
ونون وکاف عجمک اسکاندیله
فارسیدر تورکیده ایس ویاس
معناسنه درکه توتوندن وتوزدن
ومندن وطبراقدن حاصل اولور
عابیده فتحه ایله صدا معناسنه تقطیع

قبلان

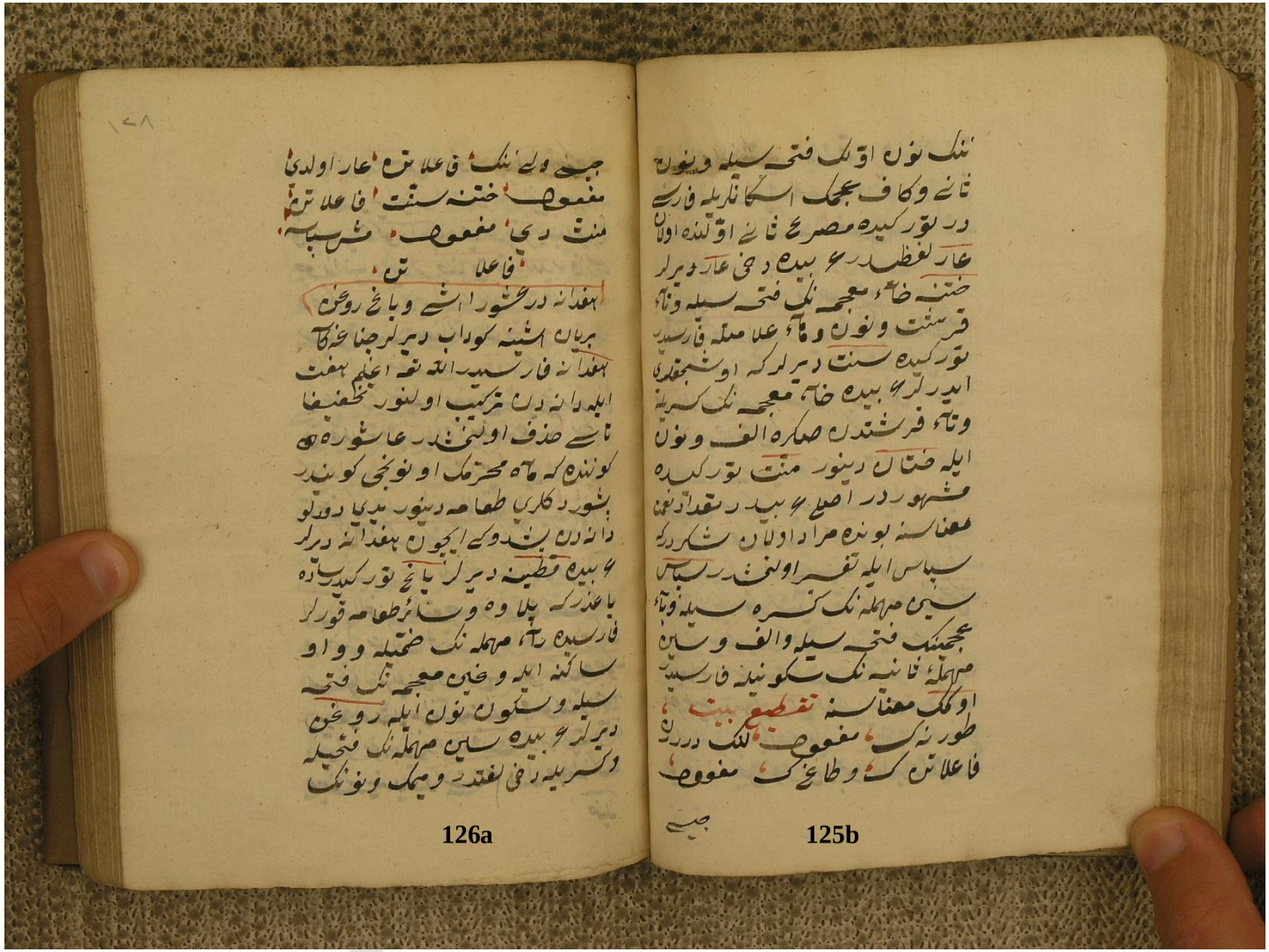
124b

قبلان پ مفعول تنک وقولان ف علاتن
تنک اولدی مفعول طاربهم تنک
فاعلاتن مانی ک مفعول کتابه
ارزن فاعلاتن ک دیرزنک مفعول
ایس ویاس فاعلاتن

طورنه کاشک دررنک طاغ کبی ولنک
عاراولدی خسته سنت متت دیش سیاه

طورنه تورکیدر مشهور برقوش آدیدر
فارسیده اوچ کاف عابک ضمه سیله
والمک فتحه سیله ونون وآخرنده کاف
عجمیک اسکاندیله طنک دیرلر عابیده
عابیده کاف ضمیله کوکدیرلر رنک
راء مهمله نک فتحه سیله ونون وکاف فک
اسکاندیله فارسیدر تورکیده طاغ عجمیدر
دیرلر یعنی بیان کیجه دیدوکلری
صبواندر عابیده کسر ومدله اجادیتور
مفجیل دیرلر ولکن لغظی استدراک
ایچوندر وتیلکن دیمکدر قضیه ده مدخول
یوقدر آنچق وزن ایچون ایراد اولنمشدر

125a

تنک نون اوتک فتحه سیله و نون
ثانی وکاف بحمک اسکانله فارسی
در تورکیده مصرح ثانی اوتنده اولان
عار لفظی در ۶ بیده دخی عار دیرلر
خسته خاء معجمه نک فتحه سیله وتاء
قرشتت و نون و هاء علامله فارسیده
تورکیده سنت دیرلر که اوشبخدری
ایدرلر ۶ بیده خاء معجمه نک کسریله
وتاء قرشتدن صکره الف و نون
ایله ختان دینور منت تورکیده
مشهور در اصلی ۶ بیده رنقدار نعمت
معناسنه بولنه مراد اولان شکر در که
سپاس ایله تفسیر اولنمشدر سپاس
سین مهمله نک کسره سیله وتاء
بحتیک فتحه سیله والف و سین
مهمله نک سکونیله فارسیده
اوتک معناسنه تقطیع بیت
طورنه نک فعولن اتک در رن
فاعلاتن ک و طاغ ک مفعول

جیم

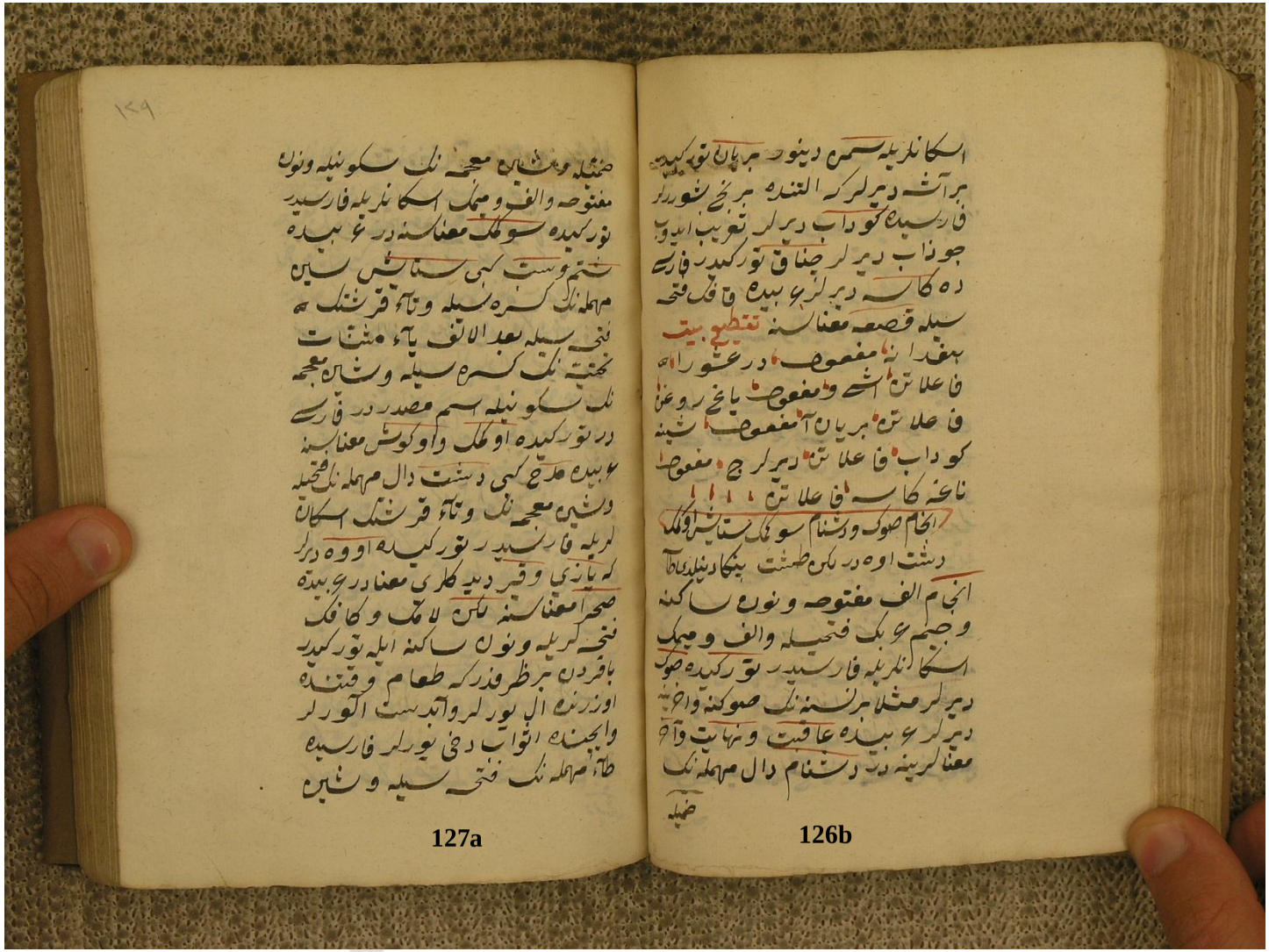
125b

جیم ولام تک فاعلاتن عار اولدی
مفعول ختنه سنت فاعلاتن
منت دی مفعول شرسپاس

فاعلاتن

بغدانه در عشور اشی و باغ روغن
بریان اشینه کوداب دیرلر جناغه کا
بغدانه فارسیده الله نعمه اعلم بهشت
ایله دانه دن ترکیب اولنور تخفیفا
تاسی حذف اولنمشدر عاشوره ده
کونلرده که ماه محرمک اونجی کونیدر
پشورکاری طعامه دینور بدیا دولو
دانه دن پشوردکاری ایچون بغدانه دیرلر
۶ بیده قطیفه دیرلر باغ تورکیده باده
باغدرکه پلاوه وسائر طعامه قورلر
فارسیده ۶ مهمله نک ضمیله و واو
ساکنه ایله و غین معجمه نک فتحه
سیله وسکون نون ایله روغن
دیرلر ۶ بیده سین مهمله نک فتحیله
وکسریله رغنی لغتدر ویمک و نونک

126a

126b

اسکانلریله سمن دینور بریان تورکیدر
براتش دیرلر که التنده برنج بشورلر
فارسیده کوداب دیرلر تعریب ایدوب
جوداب دیرلر چناق تورکیدر فارسی
ده کاسه دیرلر عربیده قاف فتحه
سیله قصعه معناسنه تقطیع بیت
مفعول فاعلاتن مفعول درعشورا
مفعول فاعلاتن اشی و مفعول یاخ رو عنا
مفعول فاعلاتن بریان آ مفعول اشینه
کوداب مفعول فاعلاتن دیرلر چ مفعول
ناخنه کاسه مفعول فاعلاتن
انجام صوک ودستنام سوکمک ستایش اوکمک
دشت اوه در یکن طشت بینکاد بلدی یاآ
انجام الف مفتوحه ونون ساکنه
وجیم عربک فتحیله والف وصیک
اسکانلریله فارسیده تورکیده صوک
دیرلر مثلا برنسنه نک صوکنه واخود
دیرلر عربیده عاقبت ونهایت وآخر
معنالرینه در دستنام دال مهمله نک

ضمیله

127a

ضمیله وشین معجمه نک سکونیله ونون
مفتوحه والف وصیک اسکانلریله فارسیده
تورکیده سوکمک معناسنه در عربیده
شتم وسب کبی ستایش سین
مهمله نک کسره سیله وتاء قرشتک
فتحی سیله بعد الالف یاء مثناة
تحتیه نک کسره سیله وشین معجمه
نک سکونیله سم مصدر در فارسی
در تورکیده اوکمک واوکوش معناسنه
عربیده مدح کبی دستنام دال مهمله نک فتحیله
وشین معجمه نک وتاء قرشتک اسکانلریله
فارسیده تورکیده اوه دیرلر
که یازی وتحریر دیه کلدی معنادر عربیده
صحرا معناسنه لکن لامک وکافک
فتحه کریله ونون ساکنه ایله تورکیده
باقردن برظرفدر که طعام وقتنده
اورزنه الیورلر واندست الکورلر
وایچنده اتواب دخی یورلر فارسیده
طاء مهمله نک فتحه سیله وشین

127b

معجمه نک و تاء مثناة فوقیه نک اسکانر یله
طشت دیر لر عربیده دخی طشت
دیر لر شین معجمه ایله و صاد مهمله ایله
لغتدر پنکان یاخود عجمک کسر یله
و سکون نون ایله و کاف عجمک فتحه
سیله و الف و نون ساکنه ایله فارسی
در تورکیده طاس دیر لر مرظر فدر
ایچنده خوشاب در لر عربیده دخی طاس
دینور اصلی عربیدن ماخوذدر

تقطیع بیت انجام مفعول صورتنده

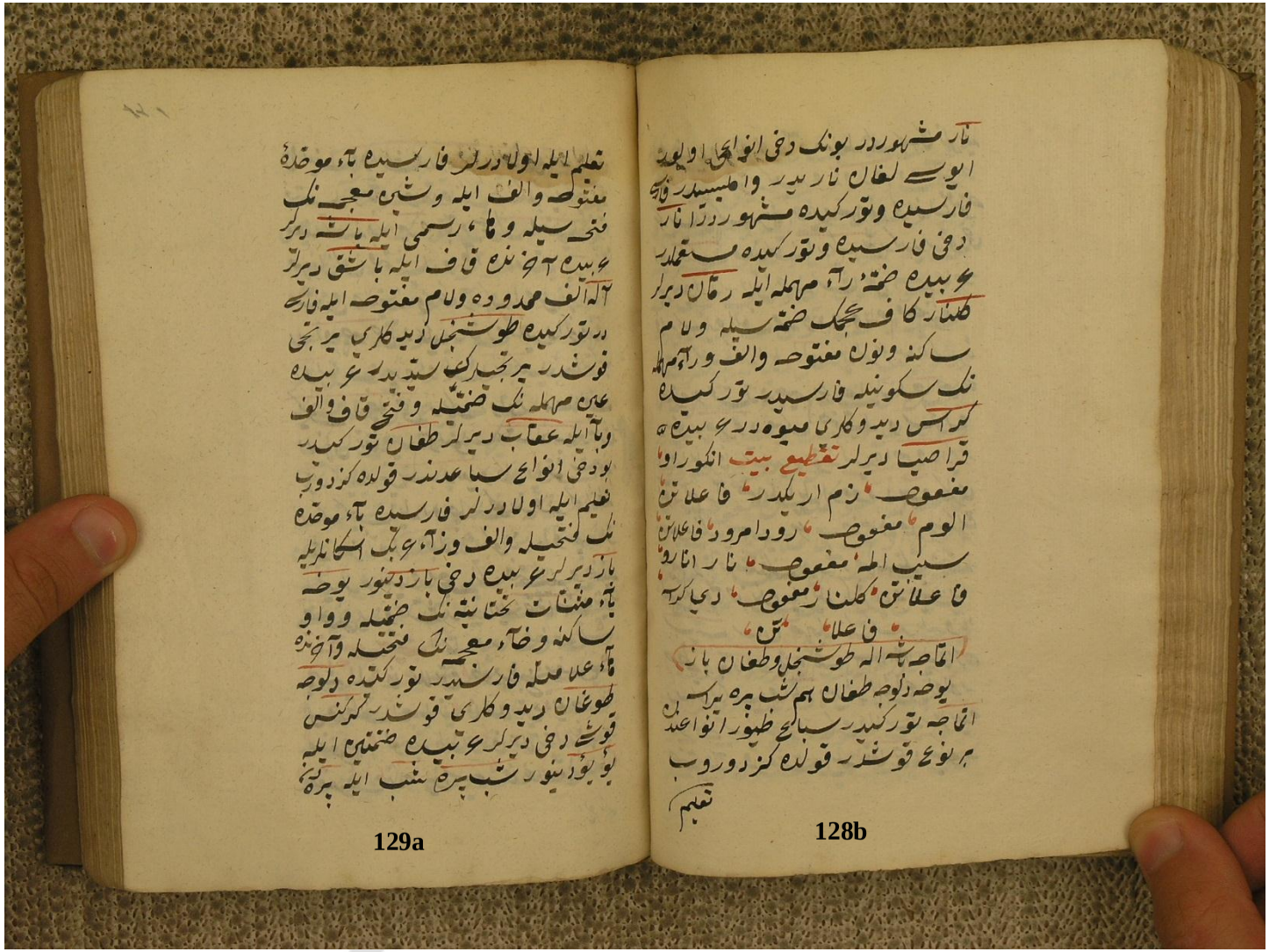
فاعلاتن سو کمکس مفعول
تاپش او کمک فاعلاتن دشت اود
مفعول در نکن طشت فاعلاتن
پنکان دی مفعول نلدی طاس
فاعلاتن

انکور اوزم ارکلر انار مرود دام رود
سیب المانار انار و کلنار دیکرسی
انکور الف مفتوحه و نون ساکنه و
کاف عربک ضمتیله بعضلر کاف عجمیله

دیشی

128a

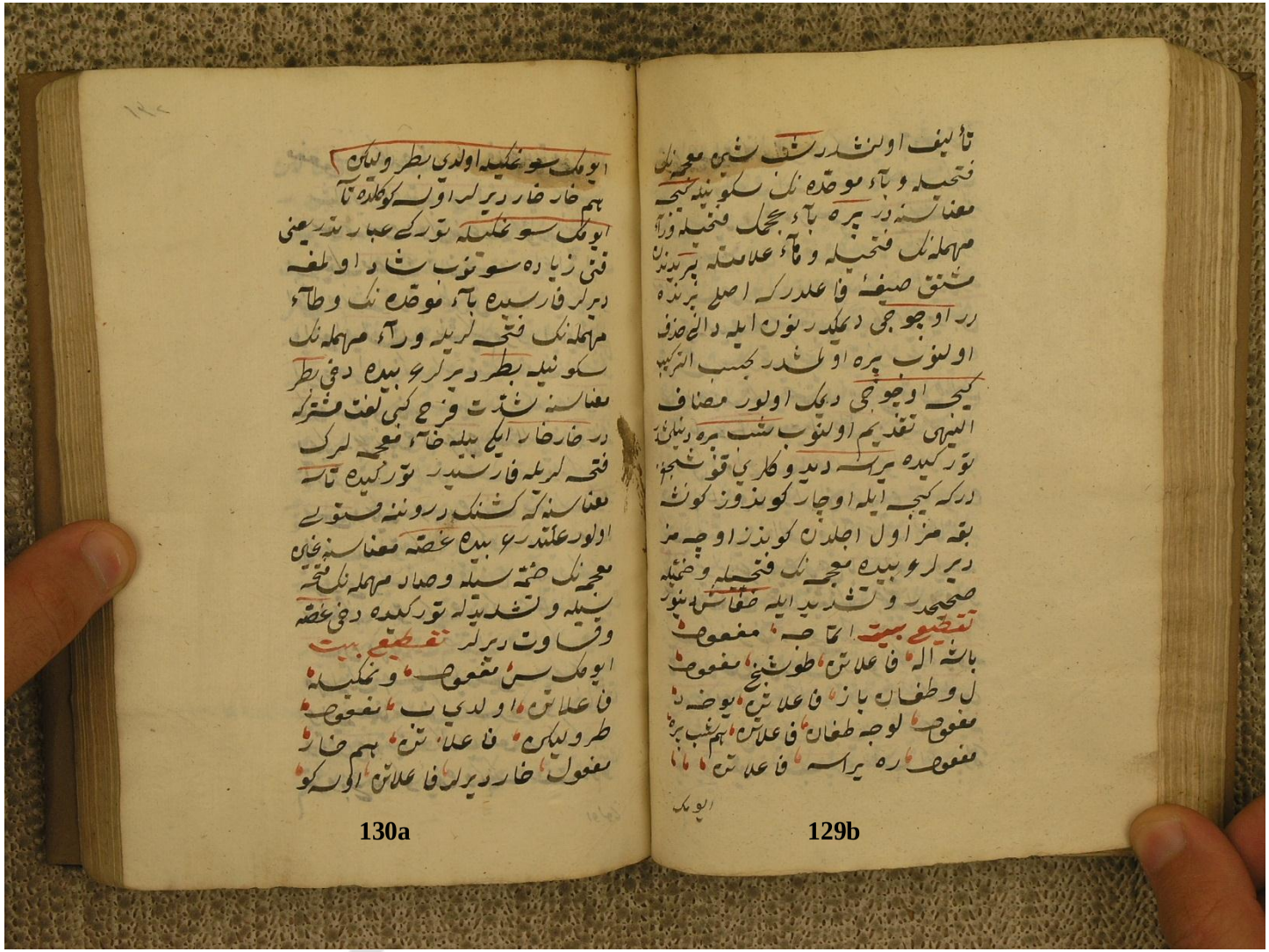
دیشی و واو و رآء مهمله نک اسکانر یله
فارسیده تورکیده اوزم دیر لر
عربیده کسرهٔ عین مهمله و نون مفتوحه
ایله عنب معناسنه اریک تورکیده بودخی
برمیوه در انواعنه شامل اسم عامدر
فارسیده الف ممدوده و لام مضمومه
و واو ساکنه ایله الو دیر لر عربیده کسرهٔ
همزه و شدهٔ جیم عربی ایله اجاص
دینور مرود میم مضمومه و سکون
واو ایله فارسیده تورکیده امرود دیر لر
قدیم رآء مهمله ایله ارمود دیدو کلری
میوه نک اسمیدر عرب ضمهٔ کافه و سکون
میم و تاء مثناة فوقیه نک و رآء مهمله نک فتحه
لریله و آخرنده یا ایله کمثری دینور
سیب سین مهمله نک کسریله و تاء
صحی و باء موحده نک اسکانر یله فارسی
در تورکیده المه دیر لر انواعی اولور
ایوسی سناب و سکت المالیدر عربیده
ضمتی تاء قرشت ایله تفاح دینور

تار مشهور در بونک دخی انواعی اولور
ایوسه لغان تار دیدر واما بسیدر فارسی
فارسیده وتورکیده مشهور در انار
دخی فارسیده وتورکیده مستعمل در
عربیده ضمه ر آ مهمله ایله رمان دیرلر
کلنار کاف عجمک ضمه سیله ولام
ساکنه ونون مفتوحه والف ورآ مهمله
نک سکونیله فارسیده تورکیده
کراس دیدوکاری میوه در عربیده
قراصیا دیرلر تقطیع بیت انکوراو
مفعوله ازم اریکدر فاعلاتن
الوم مفعوله رودامرود فاعلاتن
سیب الما مفعوله نار انار
فاعلاتن کلنار مفعوله دیکرآ
فاعلاتن
اما حبه الله طوشنجل وطغان باز
یوحه دلوحه طغان هم شب پره دیرلر
اما حبه تورکیده سبالح طیور انواعدن
هر نوعه قوشدر قولده کزدوروب

تعلیم

تعلیم ایله اولدیرلر فارسیده باء موحده
مفتوحه والف ایله وشین معجمه نک
فتحه سیله وتاء رسمی ایله باشده دیرلر
عربیده آخرنده قاف ایله باشق دیرلر
آله الف ممدوده ولام مفتوحه ایله فارسی
در تورکیده طوشنجل دیدکاری یرلنجی
قوشدر پرلنجیلک سیدیدر عربیده
عین مهمله نک ضمه سیله وفتحه قاف والف
وباء آیله عقاب دیرلر طغان تورکیده
بودخی انواعی سباعدندر قولده کزدوروب
تعلیم ایله اولدیرلر فارسیده باء موحده
نک فتحه سیله والف وزاء عربیک اسکانیله
باز دیرلر عربیده دخی باز دینور یوحه
باء مثناة تحتانیه نک ضمه سیله وواو
ساکنه وحاء معجمه نک فتحه وآخرنده
تاء علامه سیله فارسیده تورکیده دلوحه
طوغان دیدوکاری قوشدر کرکس
قوشی دخی دیرلر عربیده ضمتین ایله
بوبو دینور شب پره شب ایله پره دیرلر

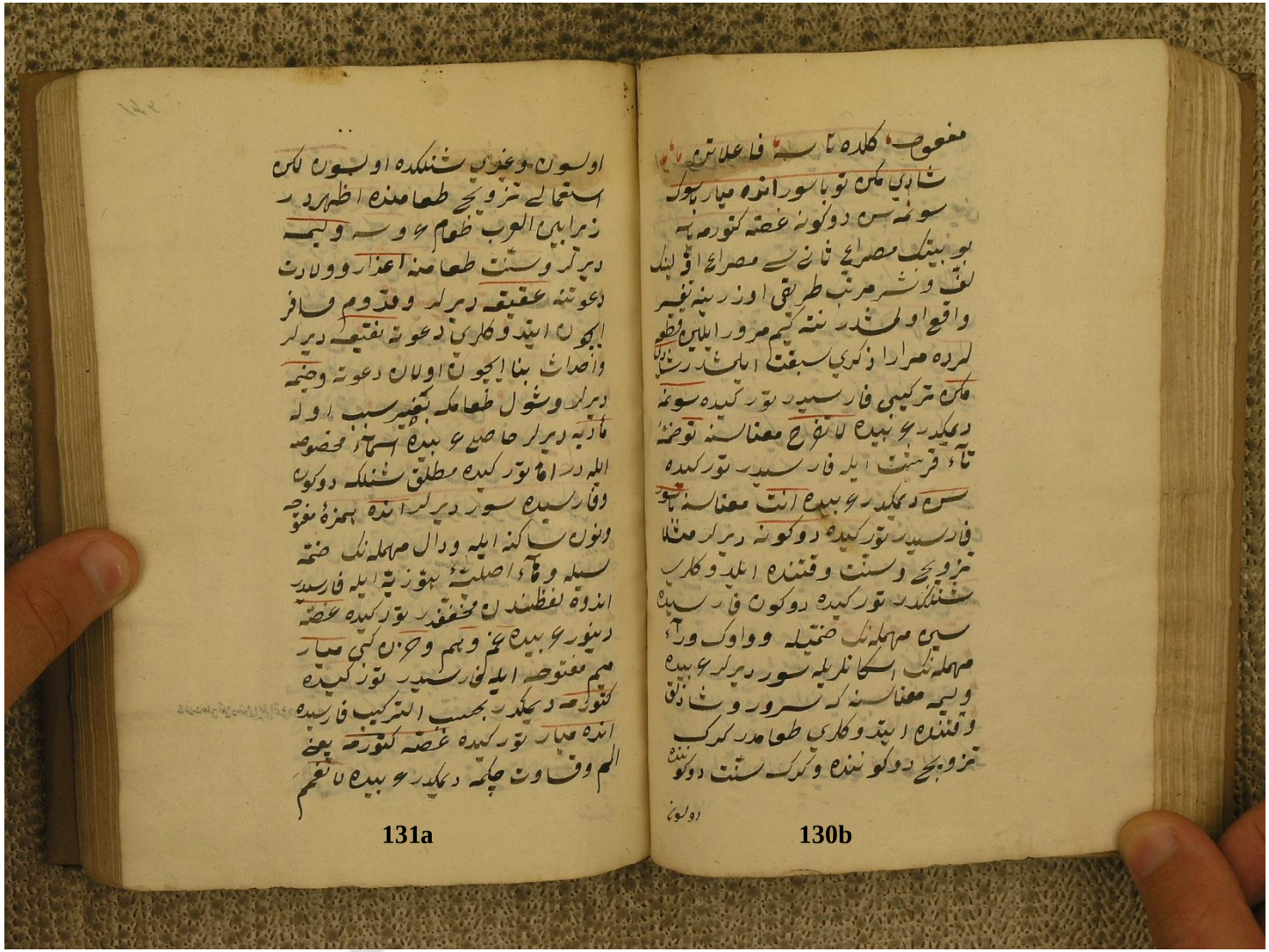
تألیف اولنشدر شب شبه معجمه نک
فتحیله و تاء موحده نک سکونیله کیجه
معناسنه در پره تاء عجمه فتحیله ورا
مهمله نک فتحیله و تاء علامتله پرنده نک
مشتق صیغه فاعلدر که اصلی پرنده
در او جو جی دیمکدر نون ایله دالی حذف
اولنوب پره اولشدر بحسب الترکیب
کیجه او جو جی دیمک اولور مضاف
الیهی تقدیم اولنوب شب پره دینیلدی
تورکیده یراسه دیدو کلاپی قوشنجه
درکه کیجه ایله اوچار کوندوز کوشه
بقه مز اول اجلدن کوندزاو چه مز
دیر لر عربیده معجمه نک فتحیله و ضفیله
صحیحدر و تشدید ایله صفاسنه دینور
تقطیع بیت اتاح ٭ مفعوله
باشه اله ٭ فاعلاتن ٭ طوشنجه ٭ مفعوله
ل و طغان باز ٭ فاعلاتن ٭ یوخه ٭
مفعوله لوجه طغان ٭ فاعلاتن ٭ هم شب پره ٭
مفعوله ره یراسه ٭ فاعلاتن ٭ ما ٭

ایومک

129b

ایومک سوغمکله اولدی بطر ولیلان
هم خار خار دیر لر اوله کوکلده تا
ایومک سوغمکله تورکی عبارتدر یعنی
قنی زیاده سوتوب شاد اولمغه
دیر لر فارسیده تاء موحده نک وطاء
مهمله نک فتحیله لریله ورا مهمله نک
سکونیله بطر دیر لر عربیده دخی بطر
معناسنه شدت وزج کبی لغت مشترکه
در خار خار ایکی بیله خاء معجمه لرک
فتحه لریله فارسیدر تورکیده تاسه
معناسنه کشنک درونده صنوبر
اولور علتدر عربیده غصه معناسنه غین
معجمه نک ضمه سیله وصاد مهمله نک فتحه
سیله و تشدیدیله تورکیده دخی غصه
وقساوت دیر لر تقطیع بیت
ایومک سن ٭ مفعوله ٭ وغمکله ٭
فاعلاتن ٭ اولدی یاب ٭ مفعوله ٭
طر ولیلان ٭ فاعلاتن ٭ هم خار ٭
مفعوله خار دیر لر فاعلاتن ٭ اوله کو ٭

130a

130b

مفعول کلده تا ۷ فاعلاتن ۷

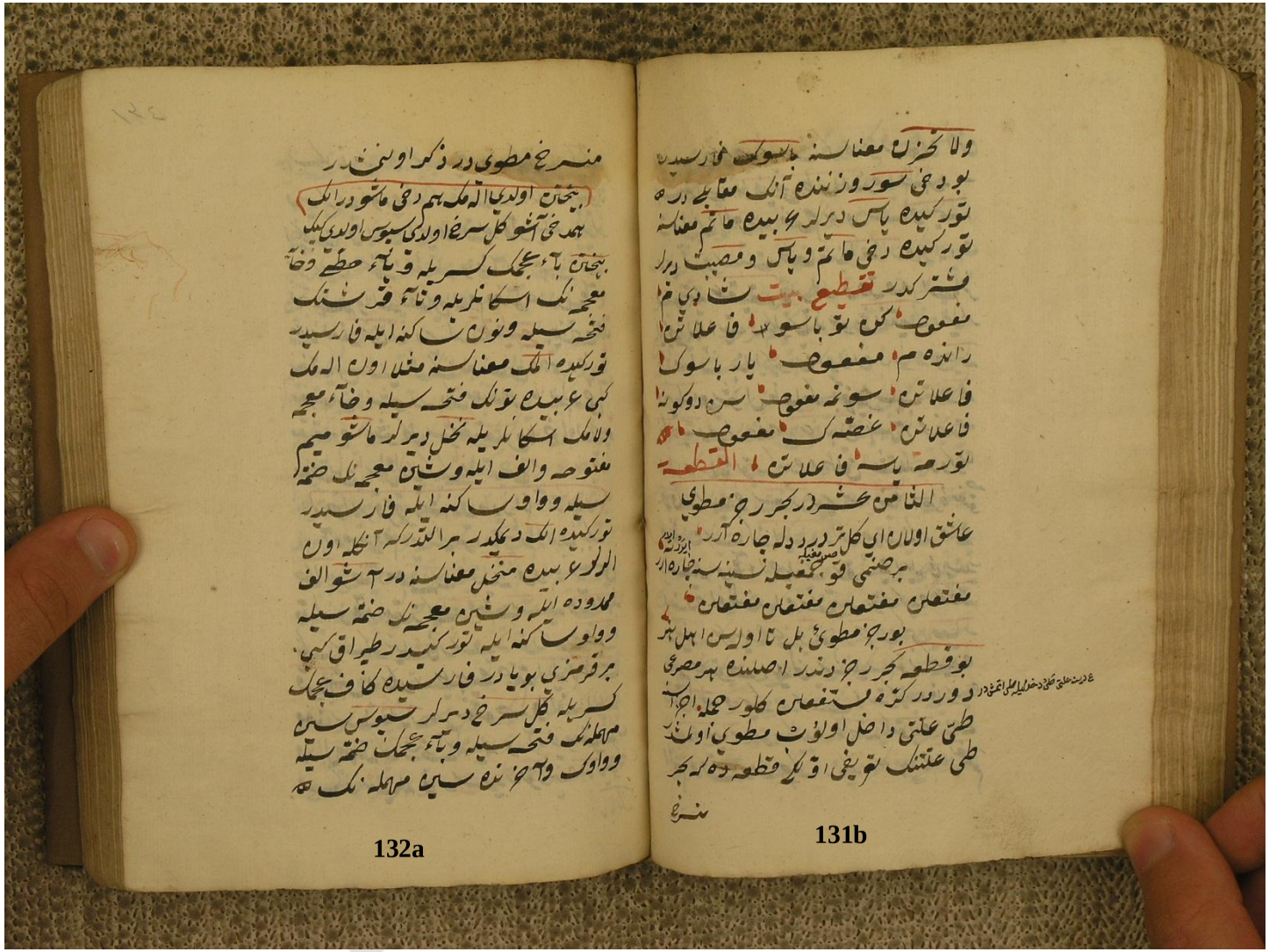
شادی مکن تو با سور اندوه میار بوک
سوئه سن دوکونه غصه کتورمه یا
یو بینک مصراع ثانی سی مصراع اولک
لفظ و شرمرتب طریقی اوزره تغیر
واقع اولمشدر نته کیم مرور ایلیان خطور
لرده مرادا ذکری سبقت ایلمشدر شکل
مکن ترکیبی فارسیده تورکیده سوئه
دیمکدر عربیده لا تفرح معناسنه نوضه
تا ۷ فرمنت ایله فارسیده تورکیده
سن دیمکدر عربیده انت معناسنه تا سو
فارسیده تورکیده دوکونه دیرلر مثلا
تزویج دوستت و قتنده ایلدوکلری
شنلکدر تورکیده دوکون فارسیده
سین مهملة نک ضمتیله و واو ک و ر ۷
مهملة نک اسکانیله سور دیرلر عربیده
ولیمه معناسنه کی سرور و شادلق
وقتنده ایلدوکلری طعامدر کرک
تزویجی دوکونلرنده و کرک سنت دوکونلرنده

اولسون

131a

اولسون دعوتی شنلکده اولسون لکن
استعمالی تزویج طعامنده اظهردر
زیرا بین العرب طعام عرسه ولیمه
دیرلر و سنت طعامنه اعذار و ولادت
دعوتنه عقیقه دیرلر و قدوم قادم
ایچون ایدیلن دعوتلری دعوتنه نقیعه دیرلر
و اصداث بنا ایچون اولان دعوتنه وضیمه
دیرلر و شول طعامکه بغیر سبب اولنه
مأدبه دیرلر حاصل عربیده اسم مخصوص
الیه در اما تورکیده مطلق شنلکه دوکون
و فارسیده سور دیرلر اندوه همزه مفتوحه
و نون ساکنه ایله و دال مهملة نک ضمتیله
سیله و ۷ اصلیه هوز یه ایله فارسیده
اندوه لفظلرن مخففدر تورکیده غصه
دیمکدر عربیده غم و هم و حزن کبی میار
میم مفتوحه ایله فارسیده تورکیده
کتورمه دیمکدر بحسب الترکیب فارسیده
اندوه میار تورکیده غصه کتورمه یعنی
الم و فاوت چکمه دیمکدر عربیده لا تغتم

130b

ولا تحزن معناسنه باسوک فارسیده
بو دخی سوروزنده آنک معنایی درده
تورکیده پاس دیرلر عربیده ماتم معناسنه
تورکیده دخی ماتم و پاس و مصیبت دیرلر
مشترکدر **تقطیع بیت** ثانی
مفعول کن تو باسو | فاعلاتن
رانده م | مفعول | یار باسوک
فاعلاتن | سونه مفعول | سن دوکونه
فاعلاتن | غصه ک | مفعول
تورمه یاسه | فاعلاتن | **القطعه**

الثامن عشر در بحر رجز مطوی

عاشق اولان ایی کلتر دیرلر دله چاره آرر
برصنمی قو تحصیله سنه سنه چاره ارر
مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

بو رجز مطوی بل تا اولرسن اهل هنر
بو قطعه بحر رجز دندر اصلنده بر مصرعی
دور در کره مفتعلن کلور جمله اجزاسی
طی علتی داخل اولوب مطوی اولنمش
طی علتنک توضیحی اوکرمک قطعه ده که بحر

منسرح

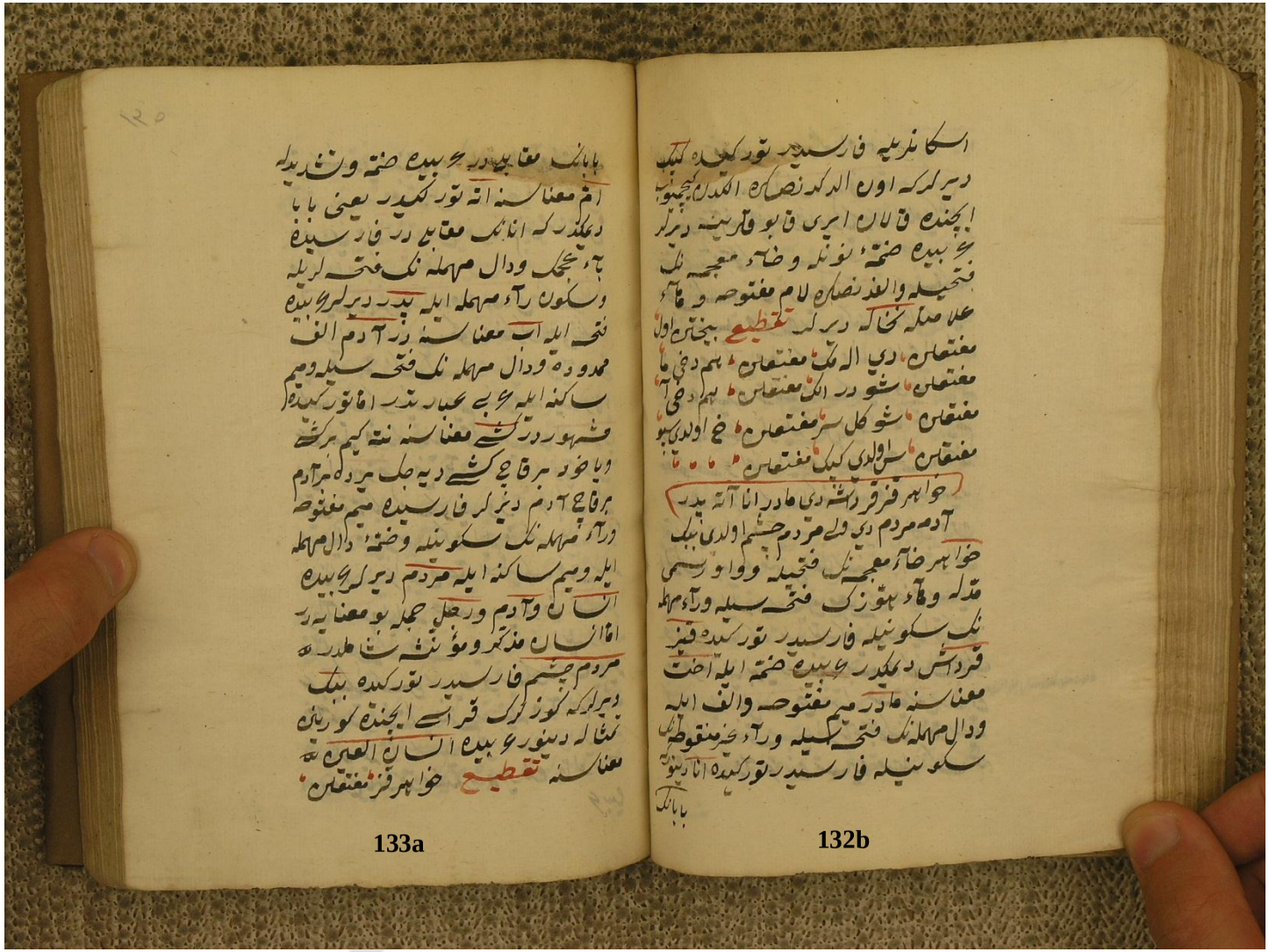
131b

منسرح مطوی در ذکر اولنمشدر

بیحان اولدی آله مک بهم دخی ماشو درالک
همدخی آشو کل سرخ اولدی سبوس اولدی یکسر

بیحان با ء عجمک کسریله و یاء حطینک وخاء
معجمه نک اسکانلریله و نون و شین قرشنک
فتحه سیله و نون ساکنه ایله فارسیده
تورکیده الک معناسنه مثلا اون الله مک
کبی عربیده تونک فتحه سیله و خاء معجمه
ولامک اسکانلریله نخل دیرلر ماشو میم
مفتوحه و الف ایله و شین معجمه نک ضمه
سیله و واو ساکنه ایله فارسیده
تورکیده الک دیمکدر هرالتدرکه آنکله اون
الولر عربیده منخل معناسنه در آشو الف
ممدوده ایله و شین معجمه نک ضمه سیله
و واو ساکنه ایله تورکیده طیراق کبی
برقرمزی بویا در فارسیده کاف عجمک
کسریله کل سرخ دیرلر سبوس سین
مهمله نک فتحه سیله و یاء عجمک ضمه سیله
و واو و خا معجمه نک سین مهمله نک ته

132a

132b

اسکاندیه فارسیدر تورکیده کیمسه
دیرلرکه اون الدکده نصاره الکدن کچمیوب
ایکنده قالان ایری قابو قاپنه دیرلر
عربیده ضمه نون و ضاد معجمه نک
فتحیله والف نصاره لام مفتوحه و هاء
علامه سنه نخاله دیرلر تقطیع بحتاری اول
مفتعلن دی الف مفتعلن هم دفی ما
مفتعلن شو در الف مفتعلن هم دضی آ
مفتعلن شو کل سر مفتعلن خ اولدی سپو
مفتعلن س اولدی کیمسه مفتعلن . . . .

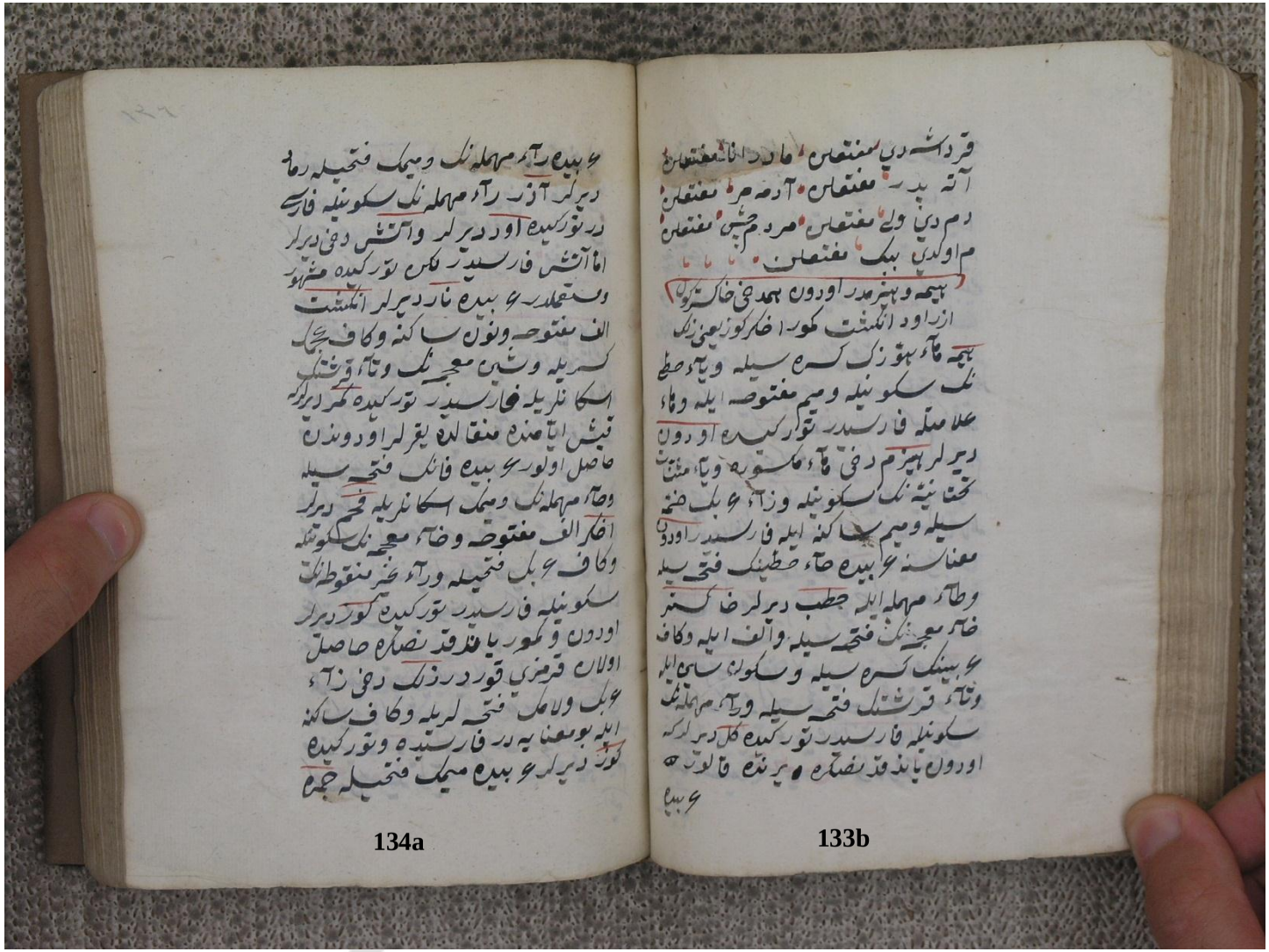
خواهر قزقرداشه دی مادر انا آته پدر

آدم مردم دیرلر مردم چشم اولدی بیک
خواهر خاء معجمه نک فتحیله وواو رسمی
مدله وهاء هوز نک فتحه سیله ورآء مهمله
نک سکونیله فارسیدر تورکیده قیز
قردش دیمکدر عربیده ضمه ایله اخت
معناسنه مادر میم مفتوحه والف ایله
ودال مهمله نک فتحه سیله ورآء مهمله نک
سکونیله فارسیدر تورکیده انا دیمکدر

بابانک

133a

بابانک معنایی عربیده ضمه ونشدیدله
ام معناسنه اته تورکیدر یعنی بابا
دیمکدر که انانک معنایی فارسیده
باء موحده ودال مهمله نک فتحه لریله
وسکون رآء مهمله ایله پدر دیرلر عربیده
فتحه ایله اب معناسنه در آدم الف
ممدوده ودال مهمله نک فتحه سیله ومیم
ساکنه ایله عربیده عیار تدر اما تورکیده
مشهور در کشی معناسنه نته کیم برکشی
وبا خود برقاچ کشیدیه جک یرده برآدم
برقاچ آدم دیرلر فارسیده میم مفتوحه
ورآء مهمله نک سکونیله وضمه دال مهمله
ایله ومیم ساکنه ایله مردم دیرلر عربیده
انسان وآدم ورجل جمله بو معنایه در
اما انسان مذکر ومؤنث شاملدر
مردم چشم فارسیدر تورکیده بیک
دیرلرکه کوزکرک قراسی ایکنده کورینن
نقاله دینور عربیده انسان العین
معناسنه تقطیع خواهر قز مفتعلن

قرداشه دین مفتعلن ماوردانا مفتعلن
آته پدر مفتعلن آده مر مفتعلن
دم دین ولی مفتعلن مرد جم چشن مفتعلن
م اوکدن بیک مفتعلن

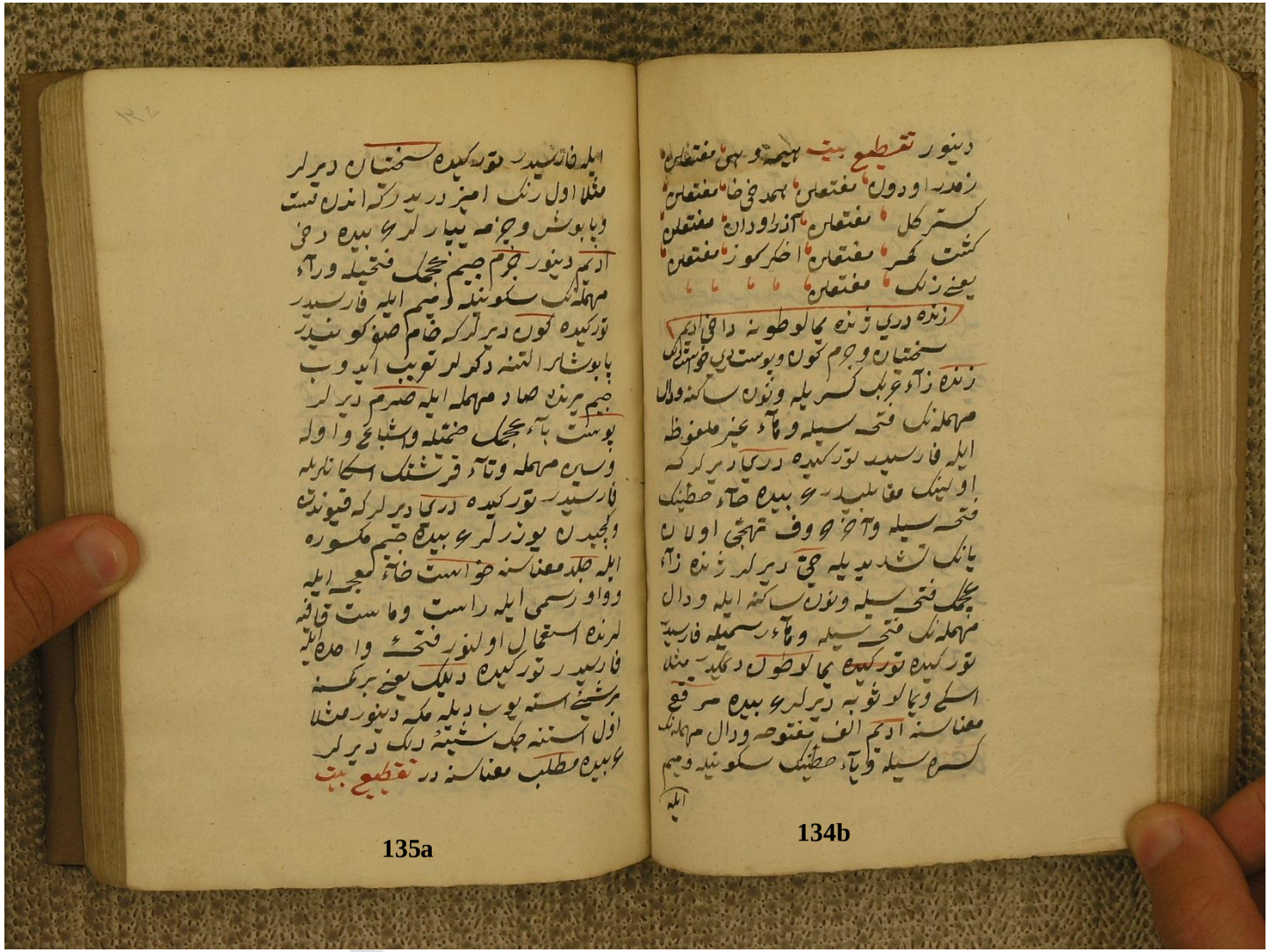
بیمه وبیزمدر اودون بمدغی خاک تروان
ازاود انگشت کور اخکر کوز یعنی زنگ
بیمه مآء هوزنگ کسره سیله ویآء وصل
نگ سکونیله ومیم مفتوحه ایله وقاف
علامله فارسیدر تورکیده اودون
دیرلر بیزم دغی مآء مکسوره ویآء مثناة
تحتانیه نگ سکونیله وزآء عربک ضمه
سیله ومیم ساکنه ایله فارسیدر اودون
معناسنه عربیده حآء حطینگ فتحه سیله
وطآء مهمله ایله جطب دیرلر خاکنر
خاکر معجمه نگ فتحه سیله والف ایله وکاف
عربینگ کسره سیله وسکوزه سین ایله
وتآء قرشتنگ فتحه سیله ورآء مهمله نگ
سکونیله فارسیدر تورکیده کل دیرلر که
اودون یاندقده دیرنده قالور

عربیده

133b

عربیده رآء مهمله نگ ومیم فتحیله رمه
دیرلر آزر رآء مهمله نگ سکونیله فارسی
در تورکیده اود دیرلر واتشی دغی دیرلر
اما آتش فارسیدر لکن تورکیده مشهور
دستعملدر عربیده نار دیرلر انگشت
الف مفتوحه ونون ساکنه وکاف عربی
کسریله وشین معجمه نگ وتآء قرشتنگ
اسکانریله فارسیدر تورکیده کمر دیرلر که
قیش ایاغنده منقالده یقرلر اودوندن
حاصل اولور عربیده فانگ فتحه سیله
وصآد مهمله نگ ومیم اسکانریله فحم دیرلر
اخکر الف مفتوحه وخآء معجمه نگ سکونیله
وکاف عربی فتحیله ورآء غیر منقوطه نگ
سکونیله فارسیدر تورکیده کوز دیرلر
اودون وکمور یاندقده نصفده حاصل
اولان قرمزی قورد رزنگ دغی زآء
عربی ولامگ فتحه لریله وکاف ساکنه
ایله بومعنایه در فارسیده وتورکیده
کوز دیرلر عربیده میم فتحیله جمد

134a

دینور تقطیع بیت بهمه و بهن مفتعلن
زمدر او دون مفتعلن بهمد خی خا مفتعلن
کستر کل مفتعلن آذر او دان مفتعلن
کشت کمر مفتعلن اخکر کوز مفتعلن
یعنی زنک مفتعلن

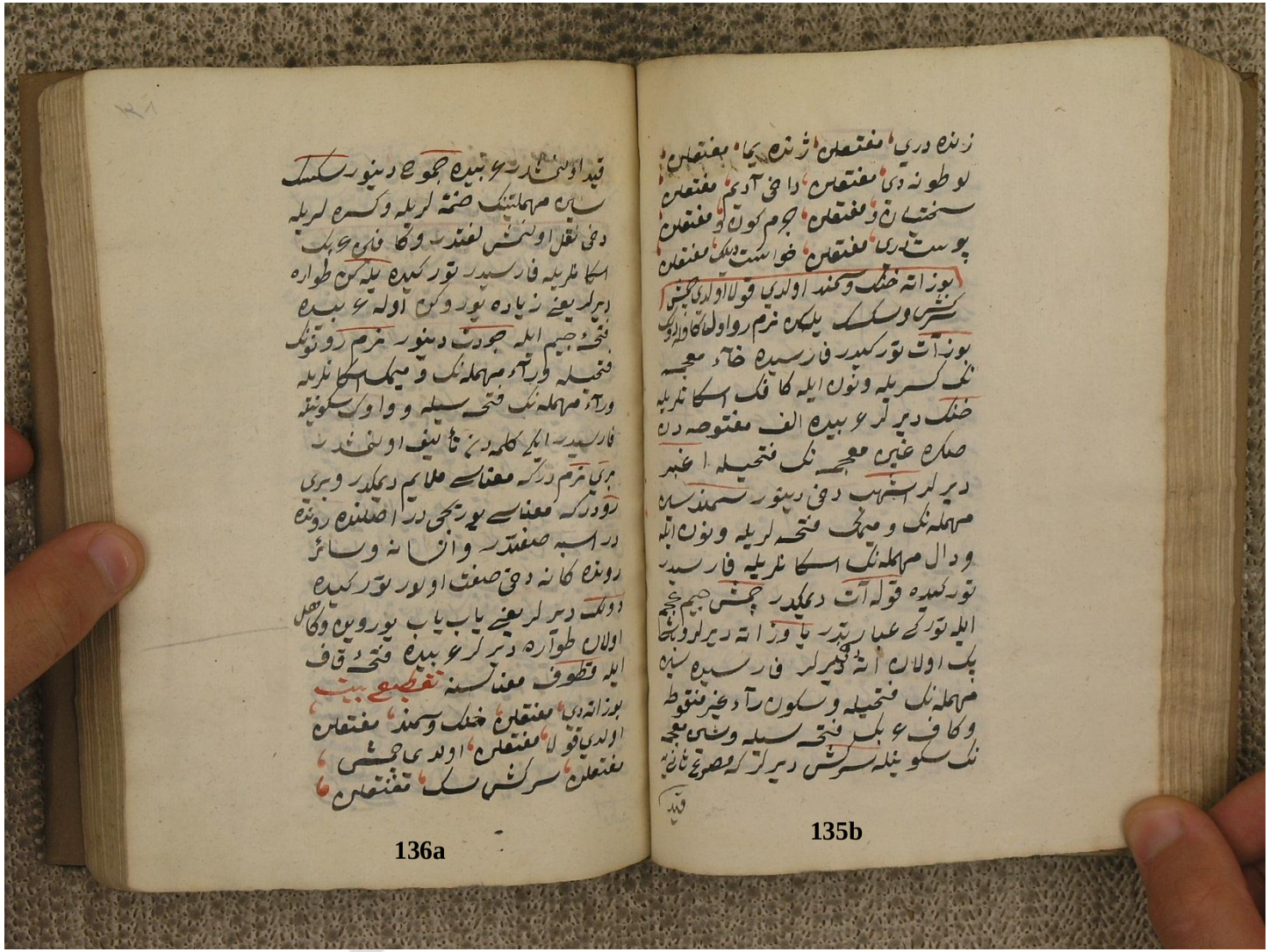
زنده دریی زنده بمالوطونه دالی ادیم
سختیان و جرم کون و پوست دی خوشتن زنک
زنده زآء عربک کسریله ونون ساکنه دال
مهمله نک فتحه سیله و تاء غیر ملفوظه
ایله فارسیده توز کیده دریا دیر لر که
اولینک مقابلیدر عربیده صاء حطینک
فتحه سیله و آخر حروف تهجی اولان
یانک تشدیدیله جیم دیر لر زنده زآء
عجمک فتحه سیله ونون ساکنه ایله و دال
مهمله نک فتحه سیله و تاء رسمیله فارسیده
توز کیده توز کیده بمالوطون دیکدیر مثلا
اسکی و بمالو ثوبه دیر لر عربیده مرقع
معناسنه آدیم الف مفتوحه و دال مهمله نک
کسره سیله و یاء حطینک سکونیله و میم

ایله

134b

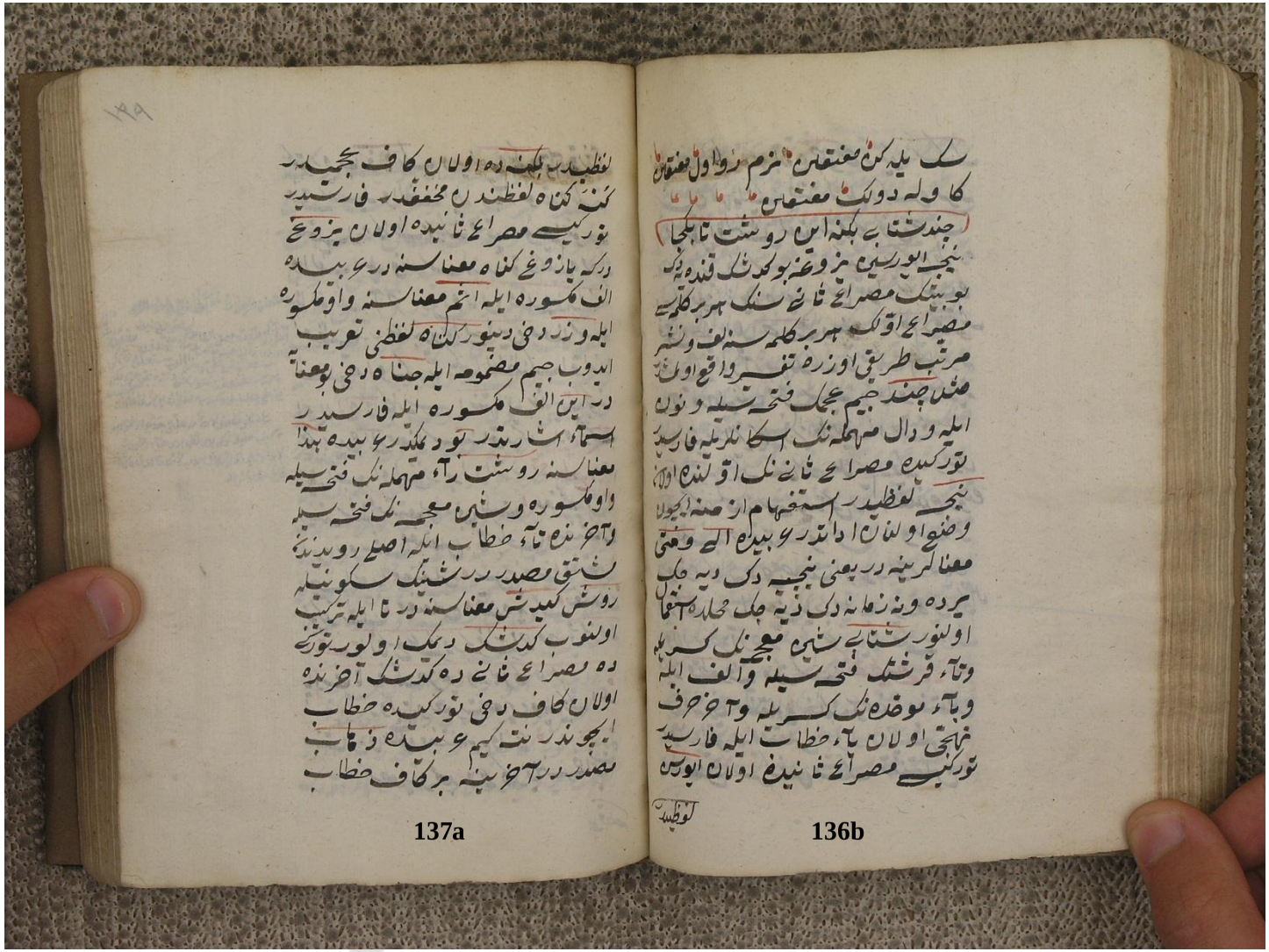
ایله فارسیده توز کیده سختیان دیر لر
مثلا اول رنک امیز دریدر که اندن تست
و پابوش و جزمه بیار لر عربیده دخی
آدیم دینور جرم جیم عجمک فتحیله و رآء
مهمله نک سکونیله و میم ایله فارسیده
توز کیده کون دیر لر که خام صفو کویندر
پابوشار التنه دکر لر توپ آیدوب
جیم برنده صاد مهمله ایله صرم دیر لر
پوست باء عجمک ضمتله و شباخ و اولده
و سین مهمله و تاء فرشتک اسکانیله
فارسیده توز کیده دریا دیر لر که قیوندن
و کجیدن یوزر لر عربیده جیم مکسوره
ایله جلد معناسنه خواست خاء معجمه ایله
و واو و رسمی ایله راست و ماست قافیه
لرنده استعمال اولنور فتحه واحده ایله
فارسیده توز کیده دیبک یعنی برکسنه
برشیئی استه یوب دیله مکه دینور مثلا
اول استنه جک شیئه رنک دیر لر
عربیده مطلب معناسنه در تقطیع بیت

135a

135b

136a

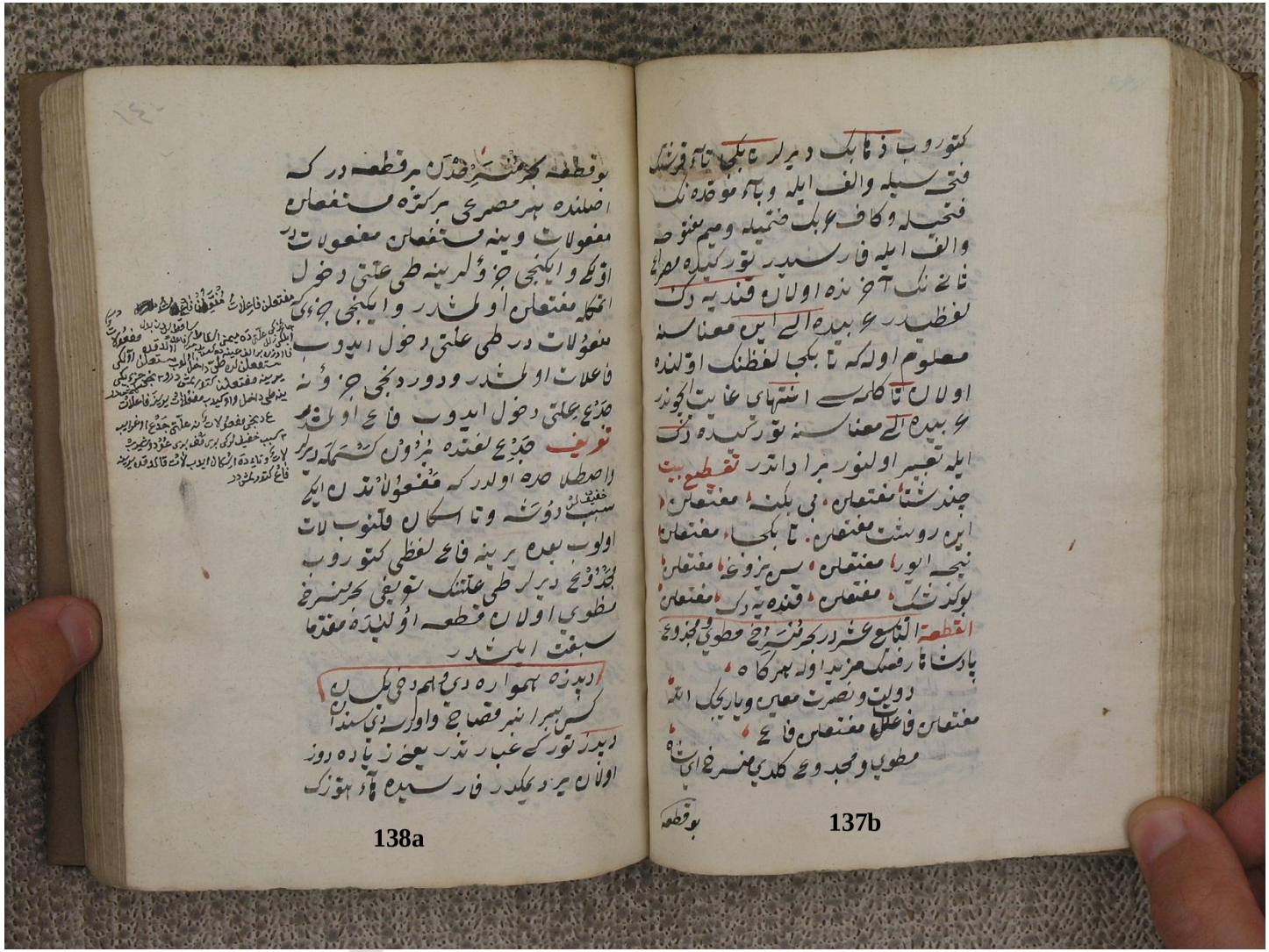
سک یله کن معنقاس مزم رو اول معنقاس
کا و له دولک معنقاس
چندشتا بے بکنه این روشت تا بلکجا
بیجے ایورسین بزوغه بولدشک قنده یک
بو بیتک مصراع ثانی سنک هر بر کلمه سے
مصراع اولک هر بر کلمه سنه الف و شین
مرتب طریق اوزره تغیر واقع اولمش
مثلا چند جیم عجمک فتحه سیله و نون
ایله و دال مهمله نک اسکاندیله فارسیده
تورکیده مصراع ثانی نک اولنده اولان
بیجے لفظیده استفهام ازمنه ایچون
وضع اولنان ادات در عربیده الی و معنی
معنا لرینه در یعنی بیجه دک دیه جک
یرده و نه زمانه دک دیه جک محلده استعمال
اولنور شتا بے شین معجمه نک کسریله
و تا ء قرشتک فتحه سیله و الف ایله
و با ء موحده نک کسریله و آخر حرف
نهایتی اولان یا ء خطاب ایله فارسیده
تورکیده مصراع ثانیده اولان ایورسن

لفظیده

136b

لفظیده بکنه ده اولان کاف عجمیده
کنه کناه لفظنده مخففده فارسیده
تورکیده مصراع ثانیده اولان یزوغ
درکه یازوغ کناه معناسنه در عربیده
الف مکسوره ایله انعم معناسنه واو مکسوره
ایله وزردشی دیمکدر کناه لفظی تعریب
ایدوب جیم مضمومه ایله جناه دشی دیو معنایه
در این الف مکسوره ایله فارسیده
اسما ء اشاره در تورکیده بو دیمکدر عربیده هذا
معناسنه روشت را ء مهمله نک فتحه سیله
واو مکسوره و شین معجمه نک فتحه سیله
و آخر نده تا ء خطاب ایله اصلی رویدنده
شتق مصدر در شتیمک سکونیله
روشن کیدش معناسنه در تا ایله ترکیب
اولنوب کیدشک دیمک اولور تورکیده
مصراع ثانیده کیدشک آخرنده
اولان کاف دشی تورکیده خطاب
ایچون در نته کیم عربیده ذ ناب
مصدر در آخرینه بر کاف خطاب

137a

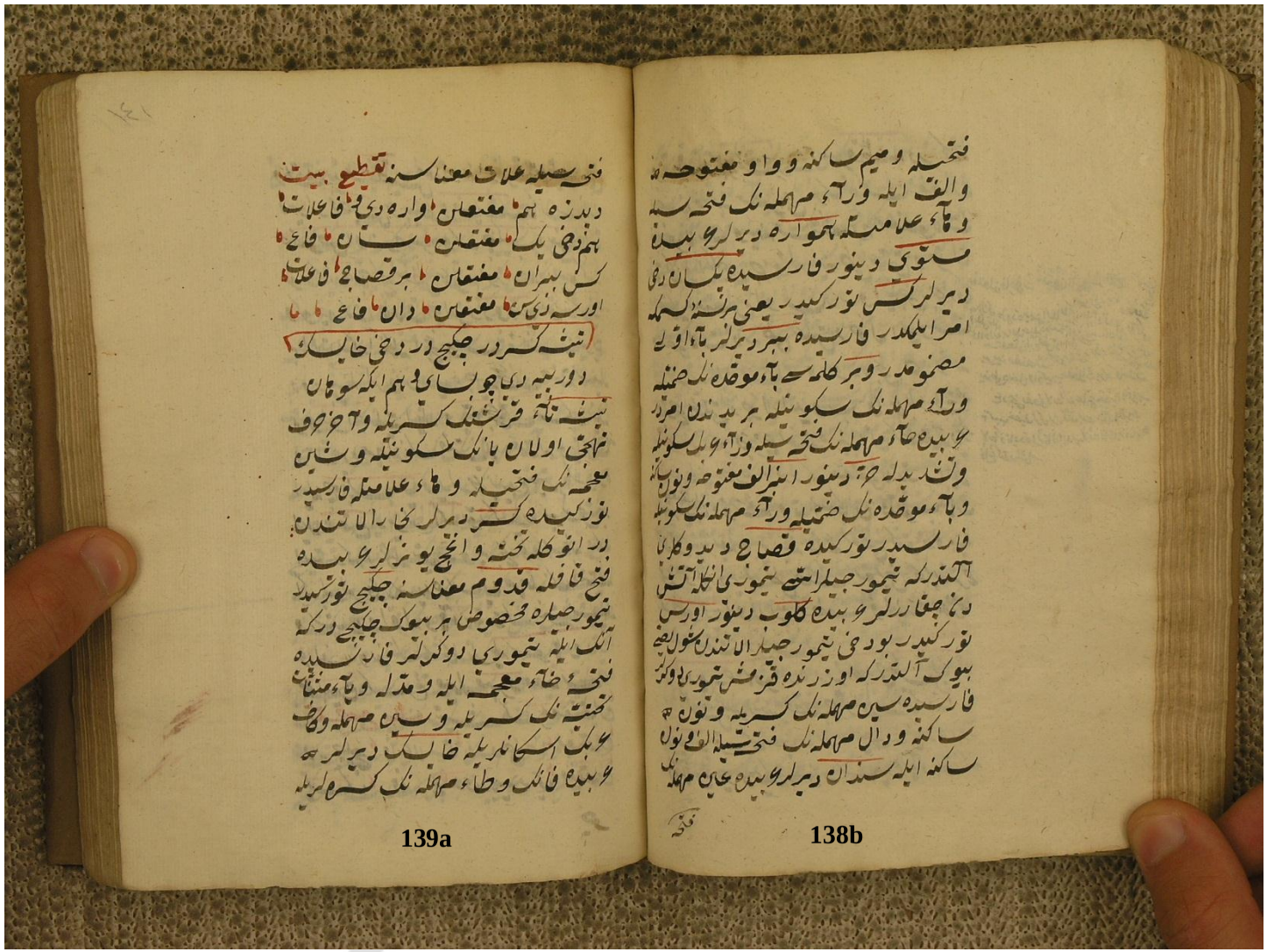

کتوروب ذ تا بک د یرلر تا بکجا تا آ فرشک
فتحه سیله والف ایله وبا آ موخذه نک
فتحه له وکاف عربک ضمیله وصم منوحه
والف ایله فارسیدر تورکیده بصراه
تا نک آخر نده اولان قندیه دک
لفظ در عربیده الی این معناسنه
معلوم اولدکه تا بکجا لفظنک اولنده
اولان تا کلمه سی انتهای غایت ایچون در
عربیده الی معناسنه تورکیده دک
ایله تعبیر اولنور براداتدر تقطیع بیت
چند شا مفتعلن، بی بلکه، مفتعلن،
این روبنت مفتعلن. تا بکجا، مفتعلن،
نیجه ایور، مفتعلن، سن بزوغه، مفتعلن،
بوکدشک، مفتعلن، قندیه دک، مفتعلن
القطعة الثامنة عشر در بحر منسرح مطوی و مجذوع
پارسا نارفسک مزید اولہ بهرکاه
دولت و نصرت معین و یار یکجا الله
مفتعلن فاعلن مفتعلن فاع
مطوی و مجذوع کلدی منسرح ایاشاه

137b

بو قطعه بحر منسرح شدن بر قطعه در که
اصلنده بهر مصرعی بر کره مفتعلن
مفعولات وبنه مفتعلن مفعولات در
اوکنجی وایکنجی جزؤلرینه طی علتی دخول
ایتمکله مفتعلن اولمشدر وایکنجی جزئی
مفعولات در طی علتی دخول ایدوب
فاعلات اولمشدر ودوردنجی جزؤنه
جدع علتی دخول ایدوب فاع اولمشدر
تعریف جدع لغتده بر اون کسمکه دیرلر
اصطلاحده اولدر که مفعولاتدن ایکی
سبب دوشه وتاکان قلنوب لات
اولوب بعده بر بنه فاع لفظی کتوروب
جدوع دیرلر طی علتنک تعریفی بحر منسرح
مطویی اولان قطعه اولبده مقدما
سبقت ایلمشدر

ربیذه همواره دی واهم دی یکان
کس بهرا نبر فصاحی واورسه دی کسدان
ربیذ تورکی عبارتدر یعنی زیاده روز
اولان یره دیکدر فارسیده آذ هوزک

فتحیله و میم ساکنه و واو مفتوحه
و الف ایله و رآء مهمله نک فتحه سیله
و تاء علامتله همواره دیرلرکه بیننه
مستوی دینور فارسیده پکان دینی
دیرلرکس تورکیده یعنی مرتبه کسمه
امر ایلمکدر فارسیده ببر دیرلر باء اوزره
مضموم در و بر کاله سه باء موحده نک ضمتیله
و رآء مهمله نک سکونیله بریدندن امر در
عربیده حاء مهمله نک فتحه سیله و رآء عربیک سکونیله
و ثاء مثلثه حرکه دینور انبر الف مفتوحه و نون ساکنه
و باء موحده نک ضمتیله و رآء مهمله نک سکونیله
فارسیده تورکیده فصاح دیدوکلری
آلتندرکه تیمور جیلرلتی تیموری اتکله آتش
دینی چقارلرلرعربیده کلوب دینور اورس
تورکیده بودینی تیمور جیلرالتندن مغول لغتی
بیوک آلتندرکه اوزرنده قزمش تیموری دوکرلر
فارسیده سین مهمله نک کسریله و نون
ساکنه و دال مهمله نک فتحه سیله الف و نون
ساکنه ایله سندان دیرلرعربیده عین مهمله نک

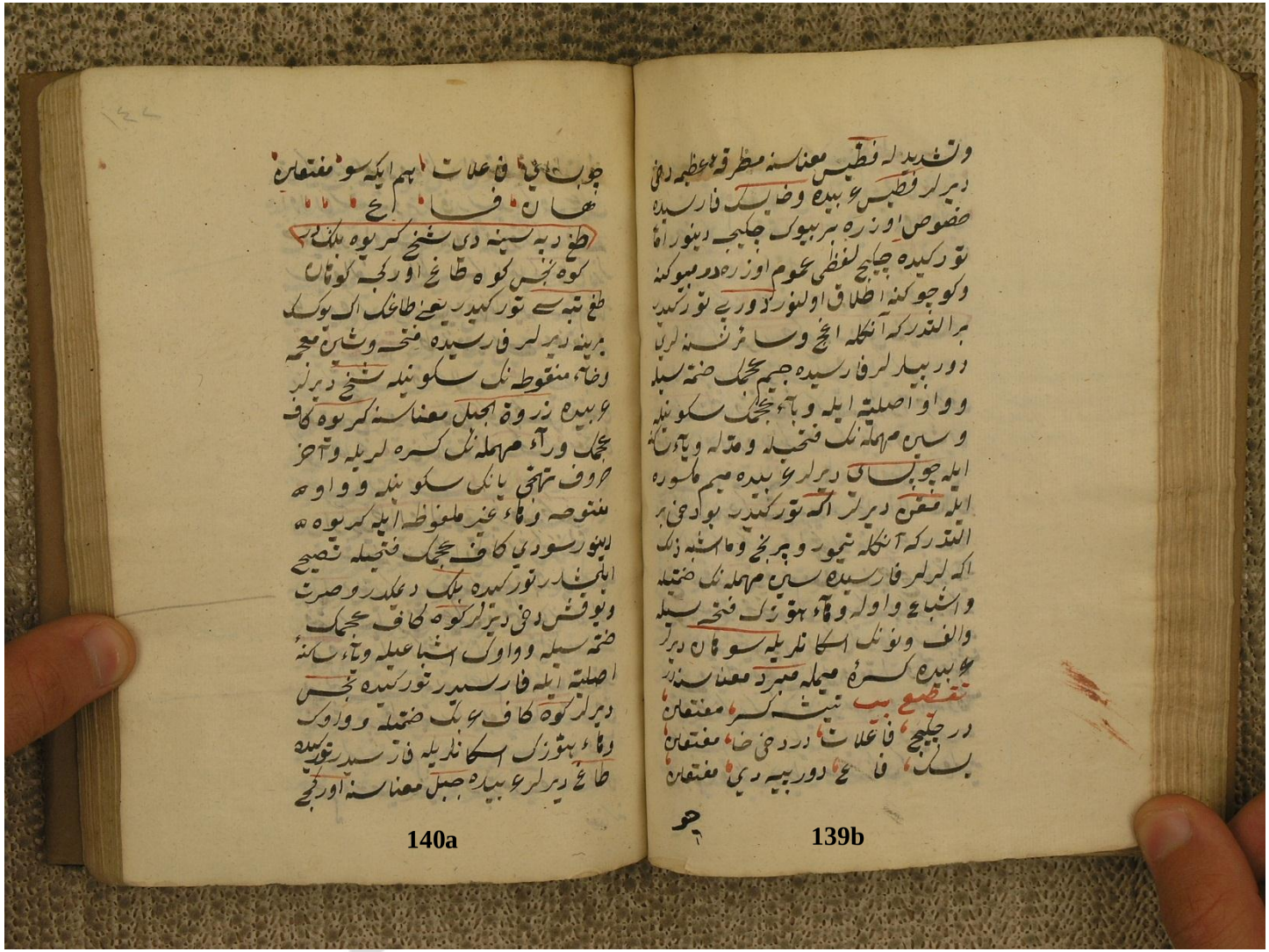
فتحه

138b

فتح سیله علاج معنا سنه تقطیع بیت
دیدزه هم مفتعلن فاعلات
هم دخی یک مفتعلن سان فاع
کس بیران مفتعلن هر قصاع فاعلات
اورسه زی سن مفتعلن دان فاع

نیت کسردر چکیچ در دخی خالیک
دوربیه دی چوبای هم ایله سوقان
بیشه تاء قرشنک کسریله و آخر حرف
نهایی اولان یانک سکونیله و شین
معجمه نک فتحیله و تاء علامتله فارسیده
توزکیده کسردیرلر نخاراالاتندن
در انو کله تخته و انجو یونلرعربیده
فتح فاقله قدوم معناسنه چکیچ تورکیده
تیمور جیلره مخصوص هر بیوک چکیچ درکه
آنک ایله تیموری دوکرلر فارسیده
فتحه ظاء معجمه ایله و مدله و باء منقطه
تحتیه نک کسریله و سین مهمله و کاف
عربیک اسکاندریله خالیک دیرلر
عربیده فانک و طاء مهمله نک کسریله

139a

وتشدید له قطبس معناسنه مطرقه عظیمه دمی
دیرلر قطبس عربیده وضابسک فارسیده
خصوص اوزره بربیوک چکیچ دینور اما
تورکیده چکیچ لفظی عموم اوزره دربیوکنه
وکوچوکنه اطلاق اولنور دوریی تورکیده
هرالتدرکه آنکله اگج وسائرنه لرینا
دوربیلر فارسیده چیم بحمک ضمه سیله
وواو اصلیه ایله وباء بحمک سکونیله
وسین مهمله نک فتحیله ومدله وباء موحده
ایله چوبانی دیرلر عربیده میم مکسوره
ایله مقص دیرلر اکه تورکیده بوداغی هر
التدرکه آنکله نیمور وپرچم وماشه زنک
اکه لرلر فارسیده سین مهمله نک فتحیله
واشباع واولہ وقاء هوز نک فتحیله سیله
والف ونون اسکاندیله سوفان دیرلر
عربیده کرة میمله مبرد معناسنه در

تقطیع بیت

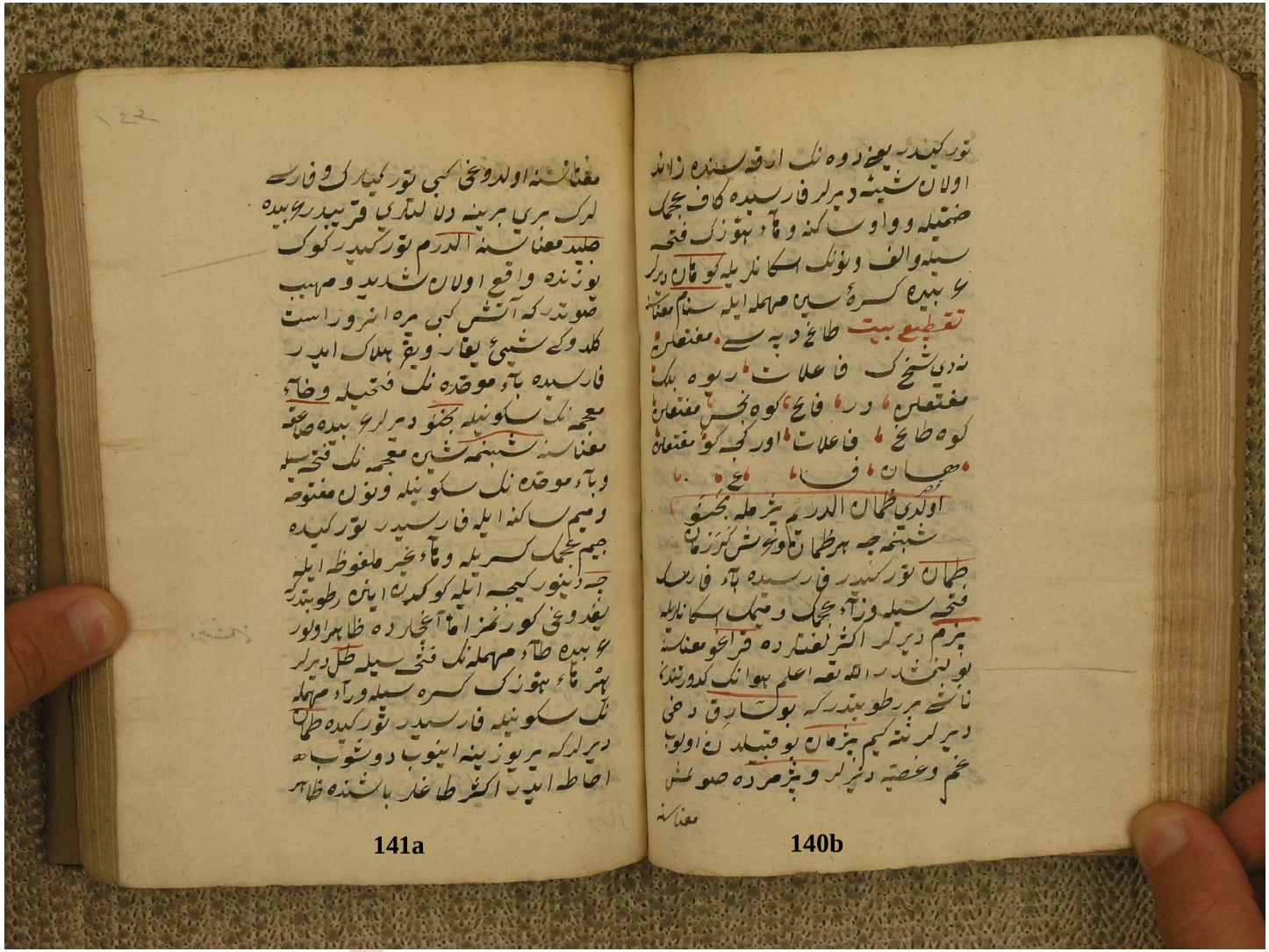
در چکیچ | فاعلات | در دمی خا | مفتعلن
بسک | فاع | دوربیه دی | مفتعلن

139b

چوبانی | فاعلات | ایکه سو | مفتعلن
هان | فا | اج

طغ دیه سینه دی شنخ کریوه بنک
کوه نجس کوه طاغ اورنجه کوتان
طغ تبه سی تورکیده یعنی طاغک اک یوکسک
برینه دیرلر فارسیده فنخه وشین معجمه
وخاء منقوطه نک سکونیله شنخ دیرلر
عربیده ذروة الجبل معناسنه کریوه کاف
بحمک ورآء مهمله نک کسره لریله وآخر
حروف تهجی یانک سکونیله وواوه
منقوطه وقاء غیر ملفوظه ایله کریوه
اینور سودی کاف بحمک فتحیله تصحیح
ایلمشلر تورکیده بنک دیمکدر وصرت
ونوفش دمی دیرلر کوه کاف بحمک
ضمه سیله وواوک اشباعیله وتاء ساکنه
اصلیه ایله فارسیده تورکیده تجس
دیرلر کوه کاف عربک ضمه سیله وواوک
وقاء هوزک اسکاندیله فارسیده تورکیده
طاغ دیرلر عربیده جبل معناسنه اورنجی

140a

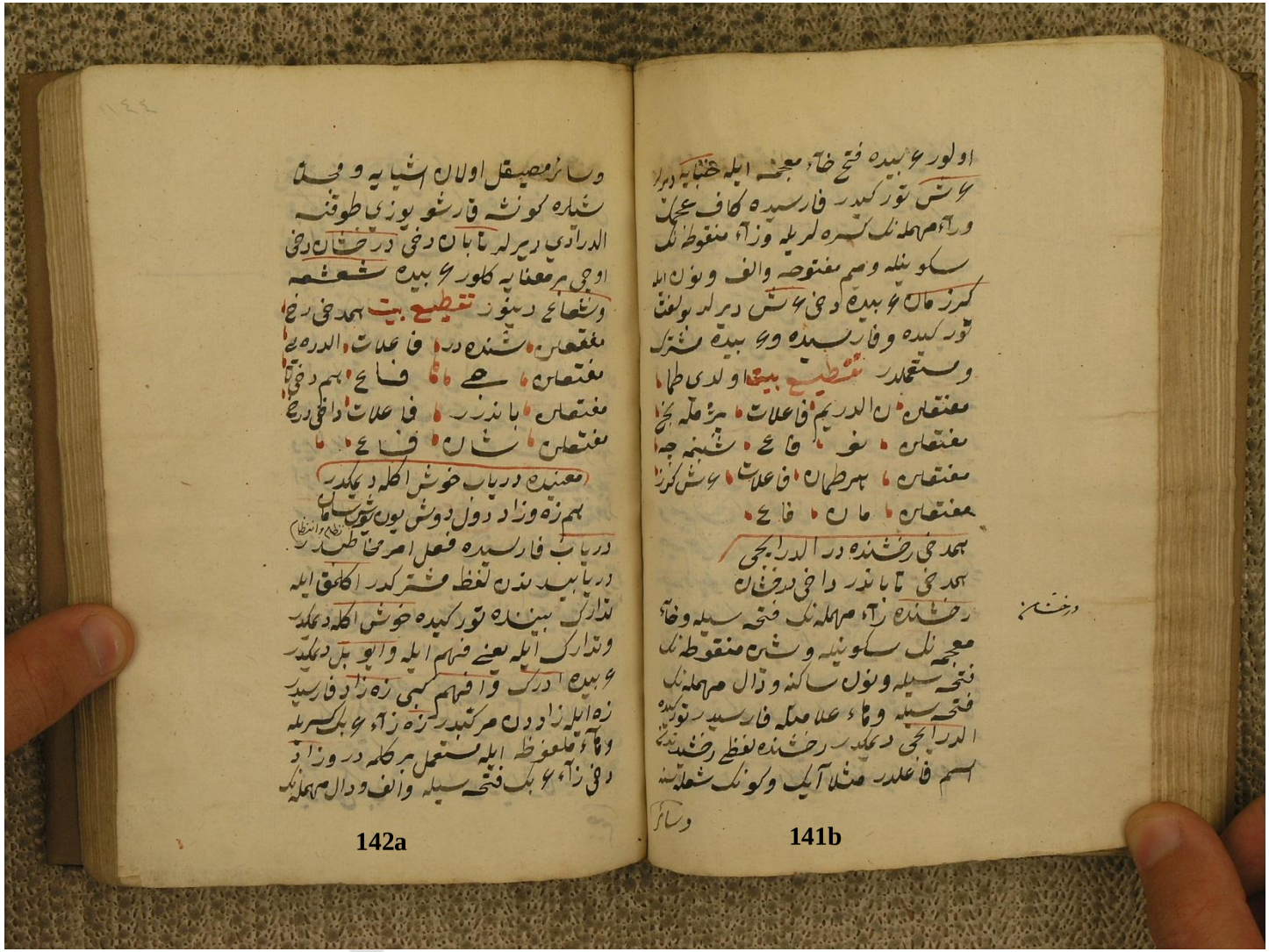
تورکیدر یعنی دوه نک ارقه سنده زائد
اولان شیشه دیرلر فارسیده کاف عجمک
ضمتیله و واو ساکنه و تاء هوز نک فتحه
سیله والف و نون ایله کوهان دیرلر
عربیده کسره سین مهمله ایله سنام معناسنه
تقطیع بیت طائع دیه سی مفتعلن
نه دیی شیخ ک فاعلات ربوه بک
مفتعلن در فاع کوه نجس مفتعلن
کوه طائع فاعلات اور نجه کو مفتعلن
هان ف ع
اولدی طمان الدرم پژمله بحمفو
شیشه جه هرطمان تاوه رخوش کرزمان
طمان تورکیدر فارسیده تاء فارسک
فتحه سیله وزاء عجمک و میم ایله کاف ایله
پرم دیرلر اکثر لغتلرده قراءو معناسنه
بولنمشدر والله تعالی اعلم هوانک کدورندن
ناشی یرطوبندرکه بوسارق دوه
دیرلر نته کیم پژمان یوقبلدن اولوب
غم وغصه دیرلر و پژمرده صوسلش

معناسنه

140b

معناسنه اولدوغی کبی تورکیجه و فارسی
لرک هریی هربنه دلالتلری قریبدر عربیده
جلید معناسنه الدرم تورکیدر کوک
یوزنده واقع اولان شدید و مهیب
صوندرکه آتش کبی یره انرو راست
گلدوکی شیئ یغار و یقه هلاک ایدر
فارسیده تاء موحده نک فتحیله و ظاء
معجمه نک سکونیله بخو دیرلر عربیده صاعقه
معناسنه شینه شین معجمه نک فتحه سیله
و تاء موحده نک سکونیله و نون مفتوحه
و میم ساکنه ایله فارسیده تورکیده
جیم عجمک کسریله و تاء بخر ملفوظه ایله
جه دینور کیجه ایله کوکدن اینن رطوبتدر
یغدوغی کورنمز اما آشکاره ظاهر اولور
عربیده طاء مهمله نک فتحی سیله طل دیرلر
هر تاء هوز نک کسره سیله ورآء مهمله
نک سکونیله فارسیده تورکیده طمان
دیرلرکه یرپوزینه اینوب دوشوب
احاطه ایدر اکثر طاغلر باشنده ظاهر

141a

141b

اولور عبیده فتح خا معجمه ایله خنابه دیرلر
عاشق تورکیده فارسیده کاف عجمی
ورا مهمله نک کسره لریله وزا منقوطه نک
سکونیله وسم مفتوحه والف ونون ایله
کرزمان عبیده دخی عاشق دیرلر بولغات
تورکیده وفارسیده وعبیده مشترک
وستعملدر تتطبیع بیت اولدی طما
مفتعلن ن الدریم فاعلات مژه ملکه بخ
مفتعلن نغو فاع شبنم چه
مفتعلن بهرطمان فاعلات عاشق کرز
مفتعلن مان فاع

بهمدخی رخشنده در الدرایجی
بهمدخی تاباندر داخی درخشان

رخشنده زا مهمله نک فتحه سیله وخا
معجمه نک سکونیله وشین منقوطه نک
فتحه سیله ونون ساکنه ودال مهمله نک
فتحه سیله وهاء علامیله فارسیده تورکیده
الدرایجی دیمکدر رخشنده لفظی رخشیدندن
اسم فاعلدر مثلا آیک وکونک شعله سنه

درخشنده

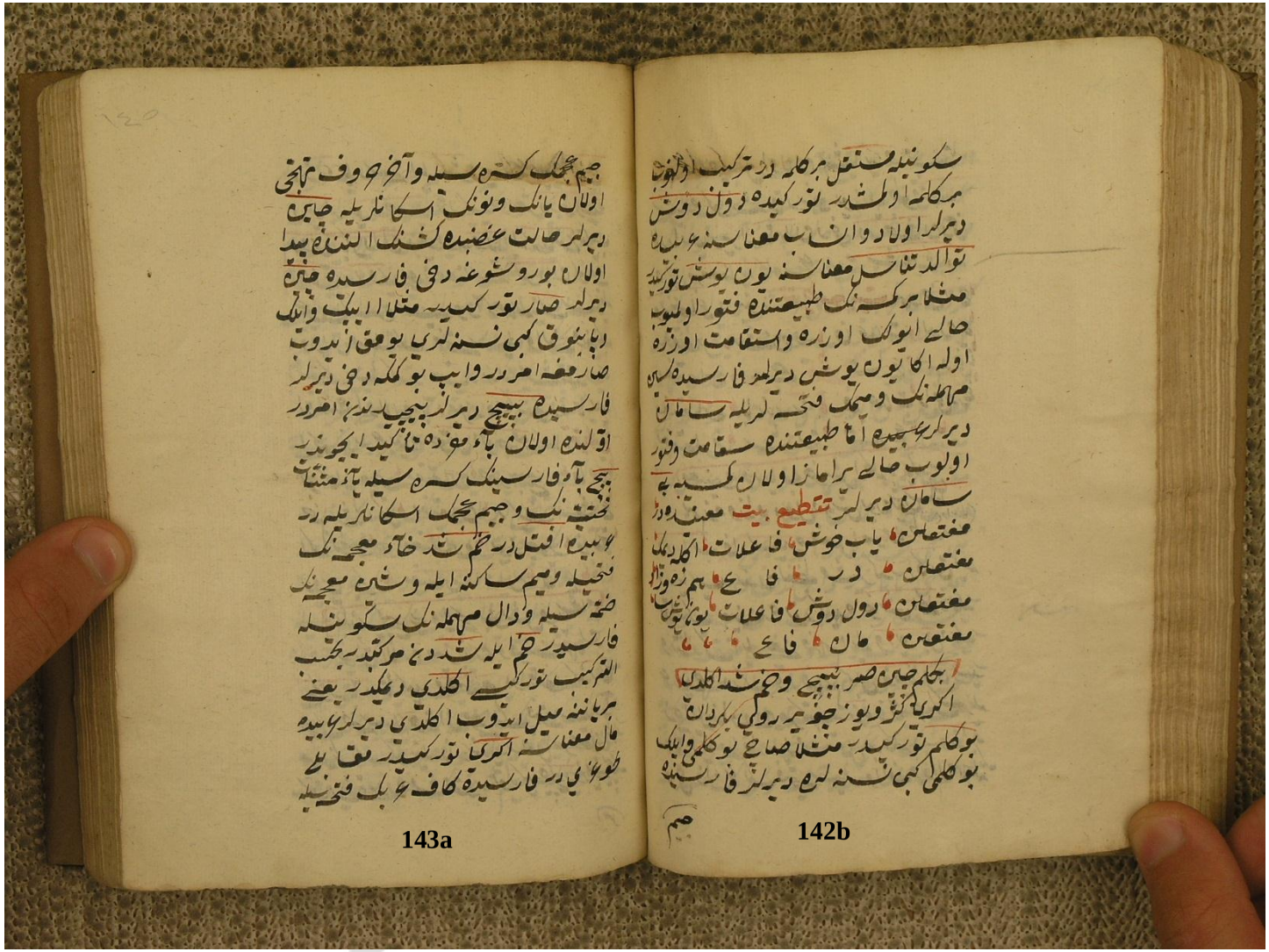
وسائر

142a

وسائر مصیقل اولان اشیایه وصحل
شیده کوشه فارشو یوزی طوقنه
الدراوی دیرلر تابان دخی درخشان دخی
اوچی برمعنایه کلور عبید شعشعه
وشعاع دینور تتطبیع بیت بهمدخی رخ
مفتعلن شنده در فاعلات الدره یه
مفتعلن ی فاع بهم دخی تا
مفتعلن باندر فاعلات داخی درخ
مفتعلن شان فاع

معنیده درباب خوش اکله دیمکدر
بهم زه وزاد دول دوش یون شوب سامان
درباب فارسیده فعل امر مخاطب در
دریابیدن لفظ مشترکدر اکلامق ایله
تدارک بینده تورکیده خوش اکله دیمکدر
وتدارک ایله یعنی فهم ایله وایو بل دیمکدر
عبید ادرک وافهام کبی زه زاد فارسیده
زه ایله زادن مرکبدر زه زا عبک سرله
وتا علامتله ایله مستعمل هر کلمه در وزاد
دخی زا عبک فتحه سیله والف ودال مهمله نک

142a

142b

سکونلہ مستقل برکلمہ در ترکیب اولنوب
برکلمہ اولمشدر تورکیدہ دول دوش
دیرلر اولادوانساب معناسنہ عربیدہ
توالد تناسل معناسنہ یون یوش تورکیدہ
مثلا برکمسنک طبیعتندہ فتور اولوب
حالیہ ایولک اوزرہ واستقامت اوزرہ
اولہ اکا یون یوش دیرلہ فارسیدہ کہ
صحاحہ نک وجیم فتحہ لریلہ سامان
دیرلر عربیدہ اما طبیعتندہ سقامت وفتور
اولوب حالیہ برامازاولان کسنہ یہ
سامان دیرلر تتطیع بیت معنی روزہ
مفتعلن یاب خوش فاعلات اکلہ دیمک
مفتعلن در فاع ہمرزہ وتاء
مفتعلن دول دوش فاعلات یون یوش
مفتعلن مان فاع

بحکم چون صر پیچ وحرکت اکلدی
اگر یا گنز ویوز جوہر روی بکردان
بوکلم تورکیدہ مثلا صاچ بوکلمہ وایلک
بوکلمی کبی نسنہ لرہ دیرلر فارسیدہ

143a

جیم عجمک کسرہ سیلہ وآخر حروف تہجی
اولان یانک ونونک اسکانلریلہ چاپین
دیرلر حالت غضبندہ کشک اللرندہ پیدا
اولان بورو شوغہ دخی فارسیدہ چین
دیرلہ صار تورکیدہ مثلا ایپک وایلک
دیانیوق کبی نسنہ لریہ موقی ایدوب
صارغہ امر درایپ بوکلمہ دخی دیرلر
فارسیدہ پیچ دیرلر پیچیدن امر در
اولدن اولان یاء مزیدہ تاکید ایچوندر
پیچ یاء فارسیدہ کسرہ سیلہ یاء مشناة
تحتیہ نک وجیم عجمک اسکانلریلہ در
عربیدہ افتعل درحکم شد خاء معجمہ نک
فتحیلہ وصیم ساکنہ ایلہ وشین معجمہ نک
ضمہ سیلہ ودال مہملہ نک سکونیلہ
فارسیدہ حکم ایلہ شد دن مرکبدر بحسب
التر کیب تورکیسے اکلدی دیمکدر یعنی
هر بانہ میل ایدوب اکلدی دیرلر عربیدہ
مال معناسنہ اکرکا تورکیدہ مقابلے
طوغای در فارسیدہ کاف عربک فتحہ سیلہ

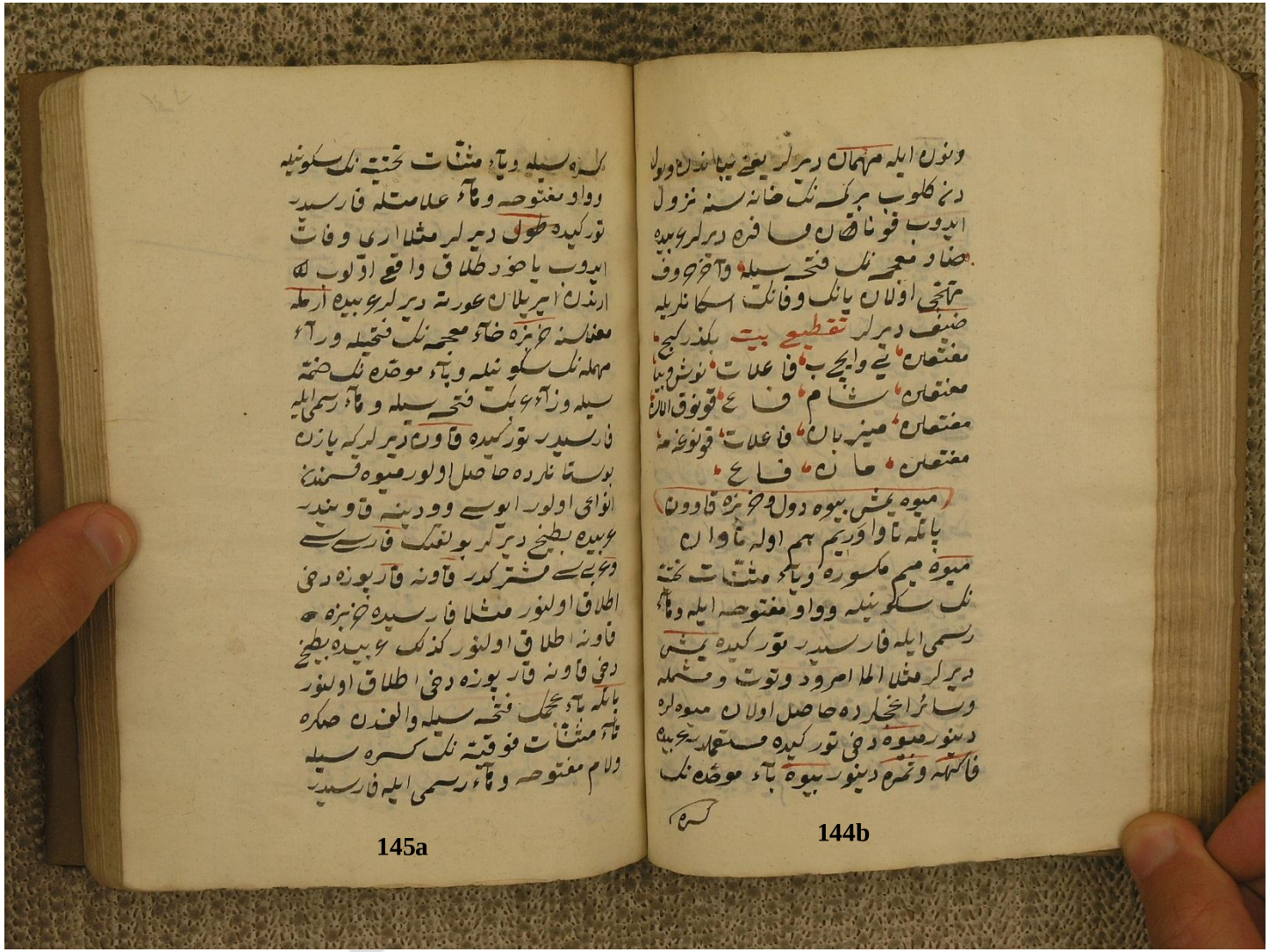
وزای پارسی ایله کشر دیرلرکه بیده انوچ
دیرلر یوز چویر تورکیدر امر در فارسیده
روی بکر دان دیرلر روی ایله کردانمک ترکیب
اولنمش در روی یوز معناسنه کردان کاف
عجمک کسره سیله ورآی مهمله نک سکونیله
ودال مهمله نک فتحه سیله والف ونون نک
سکونیله کردانیدن دیشتمکدر
اولنمش اولان یاء موزه مکسوره تاکید
ایچوندر بیده حول الوجه کنایه تقطیع
بو کلم جان مفتعلن صر بیچ و فاعلاتن
حم شد اکل مفتعلن دی فاع
اکه اکثر و به مفتعلن یوز چویر فاعلاتن
روی بکر مفتعلن دان فاع

بلذر کیچ یه وایچ بنوش وبیاشام
قونق الان میزبان وقونغه مهمان
بلذر یاء تاکید مضموم او قنور کذر کاف
عجمک ضمه سیله وذال معجمه نک فتحه سیله ورآی
مهمله نک سکونیله فارسیده فعل امر مخاطب
کذشتن دیشتمکدر تورکیده کیچ دیرلر یعنی کیجه

143b

امر الیکمکدر بیده میم مضمومه ایله هر دیرلر
یه وایچ تورکیدر متکلم یکه و ایچمکه
امر الیکمکدر فارسیده بنوش وبیاشام
دینور بنوش نوشیدن وبیاشام
اشامیدن امر لردر اصلنده ایکیسی
بیله ایچمک معناسنه در اما استعمالده
یه وایچ دیه صک یرده بنوش وبیاشام
دیرلر قونق الان تورکیدر یعنی اوینه
قونوق وصافر الان وقوندوران کشی یه
دیرلر فارسیده میهمان کره سیله وآخر
حرف تهتانی اولان یانک سکونیله
ورآی مهمله نک ضمه سیله وبای موحده مفتوحه
والف ونون ایله میزبان دیرلر بیده
ضمه میم ایله وضاد معجمه نک کسره سیله
وبای موحده نک تحتیه نک سکونیله وآخر نده
فاء ساکنه ایله مضیف دینور قونق
قافک ونونک ضمه لریله تورکیدر
فارسیده میم مکسوره وبای موزک
سکونیله ومیم ثانی نک فتحه سیله والف

144a

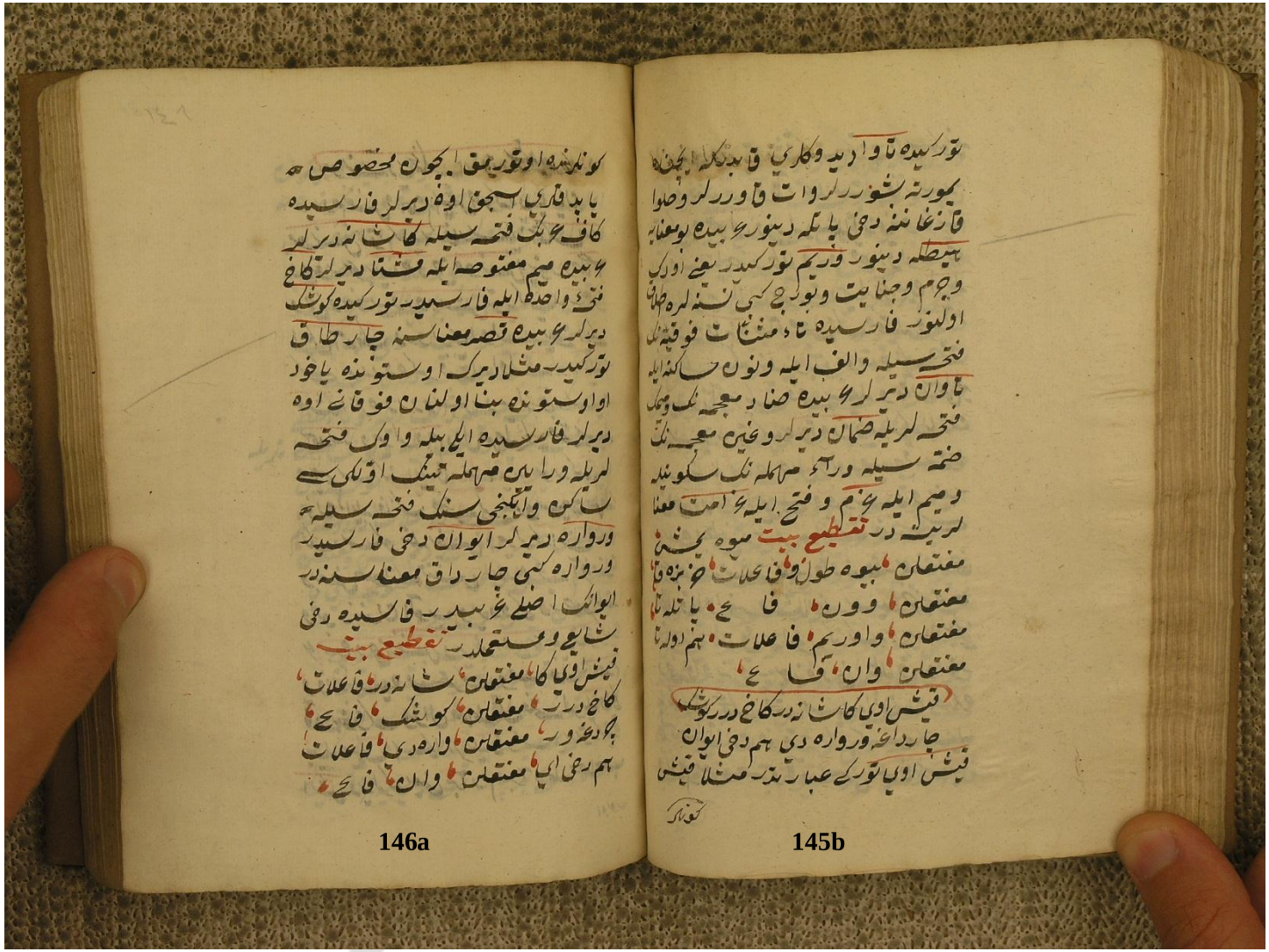

دونون ایله مهمان دیرلر یعنی میهمان دیرلر اول
دن کلوب برکسه نک خانه سنه نزول
ایدوب قوناقلان قالمق دیرلر عبیده
ضاد معجمه نک فتحه سیله و آخر حروف
تهجی اولان یا نک وفاق اسکانه یله
ضیف دیرلر تقطیع بیت بکذر کیج
مفتعلن ٭ نی وایجب ٭ فاعلات ٭ نوش دیبا
مفتعلن ٭ شام ٭ فاع ٭ قونوق الان
مفتعلن ٭ میز بان ٭ فاعلات ٭ قونوغه
مفتعلن ٭ حان ٭ فاع ٭

میوه یمش بیوه دول وخزینه قادون
پاکله ناوا وریم هم اوله ناوان

میوه میم مکسوره وبای مثنات تحتیه
نک سکونیله وواو مفتوحه ایله وتاء
رسمی ایله فارسیده تورکیده یمش
دیرلر مثلا الما امرود وتوت وسائر
وسائر اشجاردن حاصل اولان میوه لره
دینور میوه دخی تورکیده مستعمل عجمیه
فاکهه وثمره دینور بیوه بای موحده نک

کسره سیله وبای مثنات تحتیه نک سکونیله
وواو مفتوحه وتاء علامتله فارسیده
تورکیده طول دیرلر مثلا اری وفات
ایدوب یا خود طلاق واقع اولوب له
ارندن اریلان عورته دیرلر عبیده ارمله
معناسنه خزینه خاء معجمه نک فتحه ورای
مهمله نک سکونیله وبای موحده نک ضمه
سیله وزای عجمک فتحه سیله وتاء رسمی ایله
فارسیده تورکیده قادون دیرلر که یازن
بوستانارده حاصل اولور میوه قسمندن
انواعی اولور ایوسی وودینه قاوندر
عبیده بطیخ دیرلر بولغک فارسیسی
وعجمیسی مشترکدر قاونه قارپوزه دخی
اطلاق اولنور مثلا فارسیده خزینه ده
قاونه اطلاق اولنور کذلک عبیده بطیخ
دخی قاونه قارپوزه دخی اطلاق اولنور
پاکله بای عجمک فتحه سیله والوندن صکره
تاء مثنات فوقیه نک کسره سیله
ولام مفتوحه وتاء رسمی ایله فارسیده

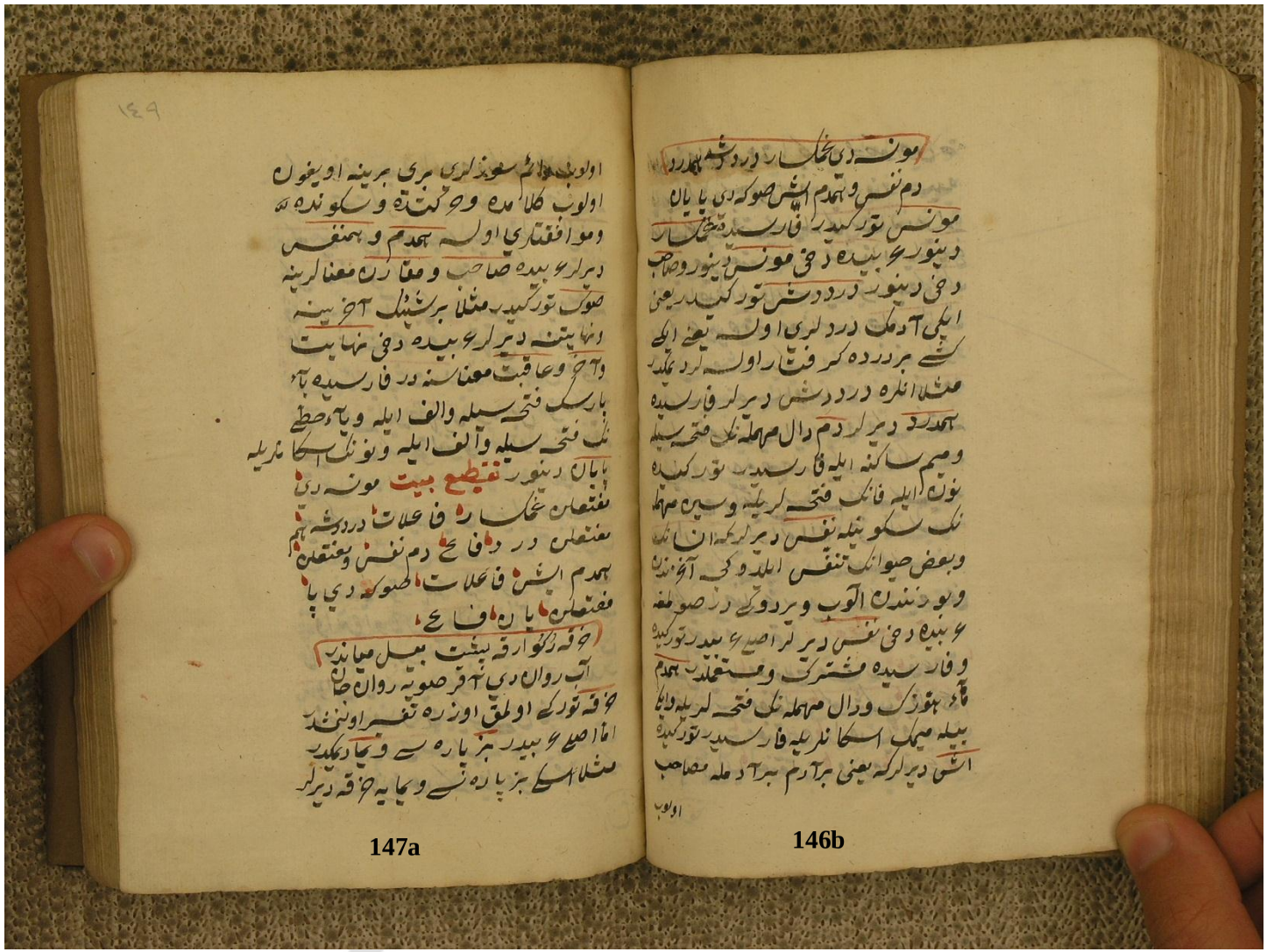
تورکیده تا وادیه وکاری قابدکله ایچنده
یمورته شوررلرواتی قاورررلرو حلوا
قازغاننه دخی پاتکه دینورغ بیده بومعنایه
هیطکه دینور وریم تورکیدر یعنی اورک
وجرم وجنایت وبورچ کبی نسنه لره طاق
اولنور فارسیده تاد مشتاق فوقیه نک
فتحی سیله والف ایله ونون ساکنه ایله
تاوان دیرلرغ بیده ضاد معجمه نک وهمک
فتحه لریله ضمان دیرلرو غین معجمه نک
ضمه سیله ورای مهمله نک سکونیله
ویم ایله غرم و فتح ایله غرامت معنا
لریله در تقطیع بیت

مفتعلن مبیوه طول و فاعلات خ نزه قا
مفتعلن ووون فاع یا تله تا
مفتعلن واوریم فاعلات بهم اولله تا
مفتعلن وان فاع

قیش اویی کاشانه رکاخ درر کوشک
چارداغ وراره دی هم دخی ایوان
قیش اویی تورکی عبارتدر مثلا قیش

کونلنده اوتوریق ایچون مخصوص
یا پدقاری ایچنی اوه دیرلرفارسیده
کاف عربک فتحه سیله کاشانه دیرلر
غ بیده میم مفتوحه ایله قشتا دیرلر کاخ
فتح واحده ایله فارسیده تورکیده کوشک
دیرلرغ بیده قصر معناسنه چارطاق
تورکیدر مثلا دیرک اوستونده یاخود
اوستونده بنا اولنان فوقانی اوه
دیرلرفارسیده ایوان بله واوک فتحه
لریله ورایین مهمله تینک اولکی سی
ساکن واکنجی سنک فتحه سیله
وراره دیرلرایوان دخی فارسیده
وراره کبی چارداق معناسنه در
ایوانک اصلی غ بیدر فارسیده دخی
شایع ومستعملدر تقطیع بیت

قیش اویی کاشانه در کاخ درر کوشک
مفتعلن مفتعلن شانه در فاعلات
چاردغ ورر مفتعلن کوشک فاع
هم دخی ای مفتعلن واره دی فاعلات
مفتعلن وان فاع

مونس دی غمخوار دردیشه همدرد
دم نفس و همدم ایشس صوکه دی یاران
مونس تورکیده فارسیده غمخوار
دینور عربیده دخی مونس دینور وصاحب
دخی دینور دردیشس تورکیده یعنی
ایکی آدمک دردلری اولسه یعنی ایکی
کشی بر دردده کرفتار اولسه لردمجلده
مثلا انلره دردیشس دیرلر فارسیده
همدرد دیرلر دم دال مهمله نک فتحه سیله
و میم ساکنه ایله فارسیده تورکیده
نون ایله فانک فتحه لریله و سین مهمله
نک سکونیله نفس دیرلر که انسانک
وبعض حیوانک تنفس ایلدوکی آخوندن
و بوزندن الوب ویردوکی در صوملفه
عربیده دخی نفس دیرلر اصلی عربیده تورکیده
و فارسیده مشترک و مستعملدر همدم
آدم هتوزک و دال مهمله نک فتحه لریله و یاء
بیله میمک اسکانلریله فارسیده تورکیده
اشی دیرلر که یعنی برآدم برآدمله مصاحب

اولوب

146b

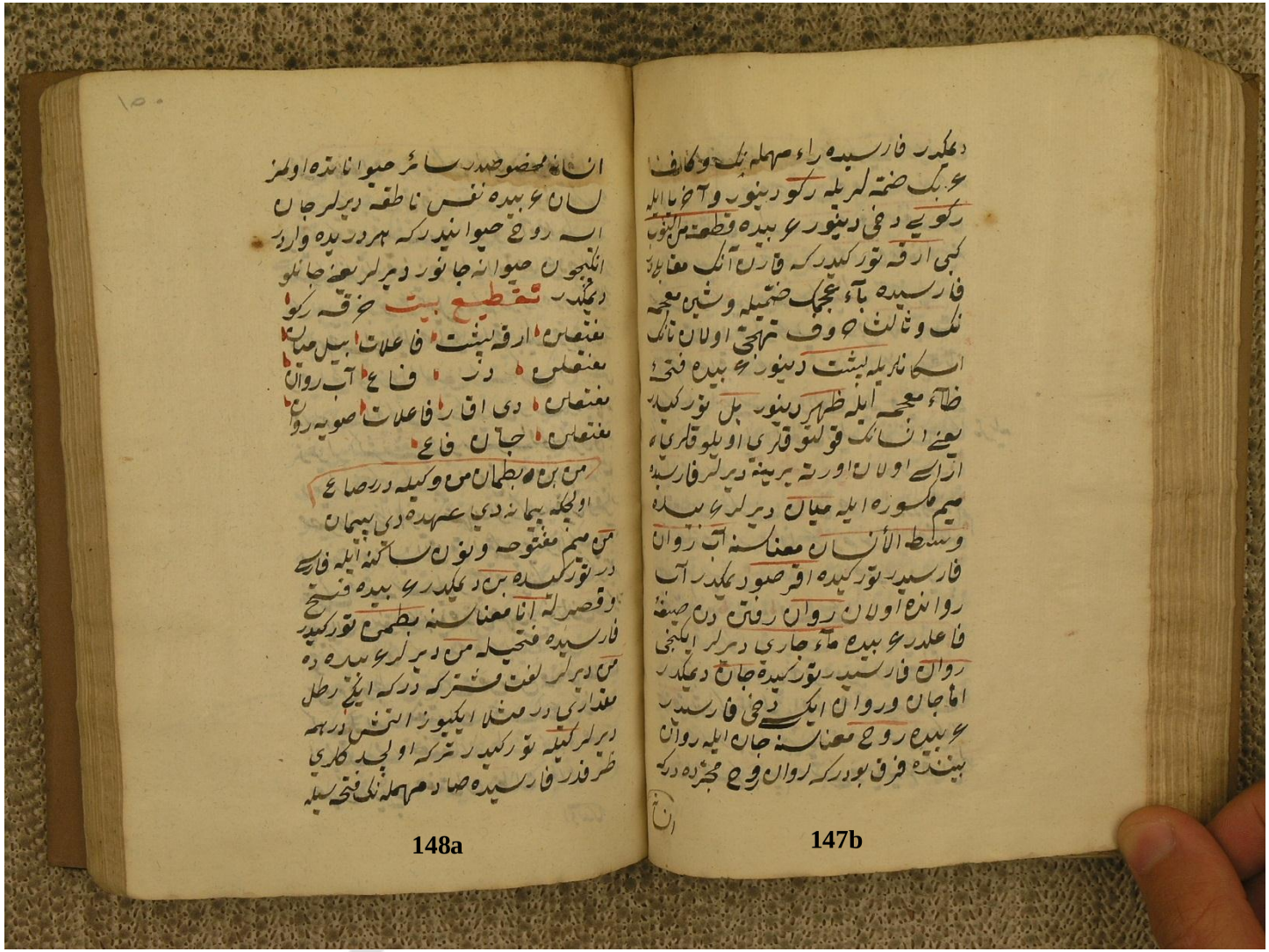
اولوب کلامده و حرکتده و سکونده
و موافقتاری اولسه همدم و همنفس
دیرلر عربیده صاحب و مقارن معنالرینه
صوک تورکیده مثلا برشیلک آخرینه
و نهایتنه دیرلر عربیده دخی نهایت
و آخر و عاقبت معنالرینه در فارسیده پایان
پارسک فتحه سیله و الف ایله و یاء حطی
نک فتحه سیله و الف ایله و نونک اسکانلریله
پایان دینور **تقطیع بیت** مونس دی
مفتعلن غمخوار فاعلات دردیشه همدم
مفتعلن در د فاع دم نفس و مفتعلن
همدم ایشس فاعلات اکصوکه دی یاران
مفتعلن یان فاع

خوقه زکوارقه پشت بیل میاندر
آب روان دی آقر صویه روان جاندر

خوقه تورکی اولمق اوزره تفسیر اولنمشدر
اما اصلی عربیدر بز پاره سی دیمکدر
مثلا اسکی بز پاره سنه و دیمایه خوقه دیرلر

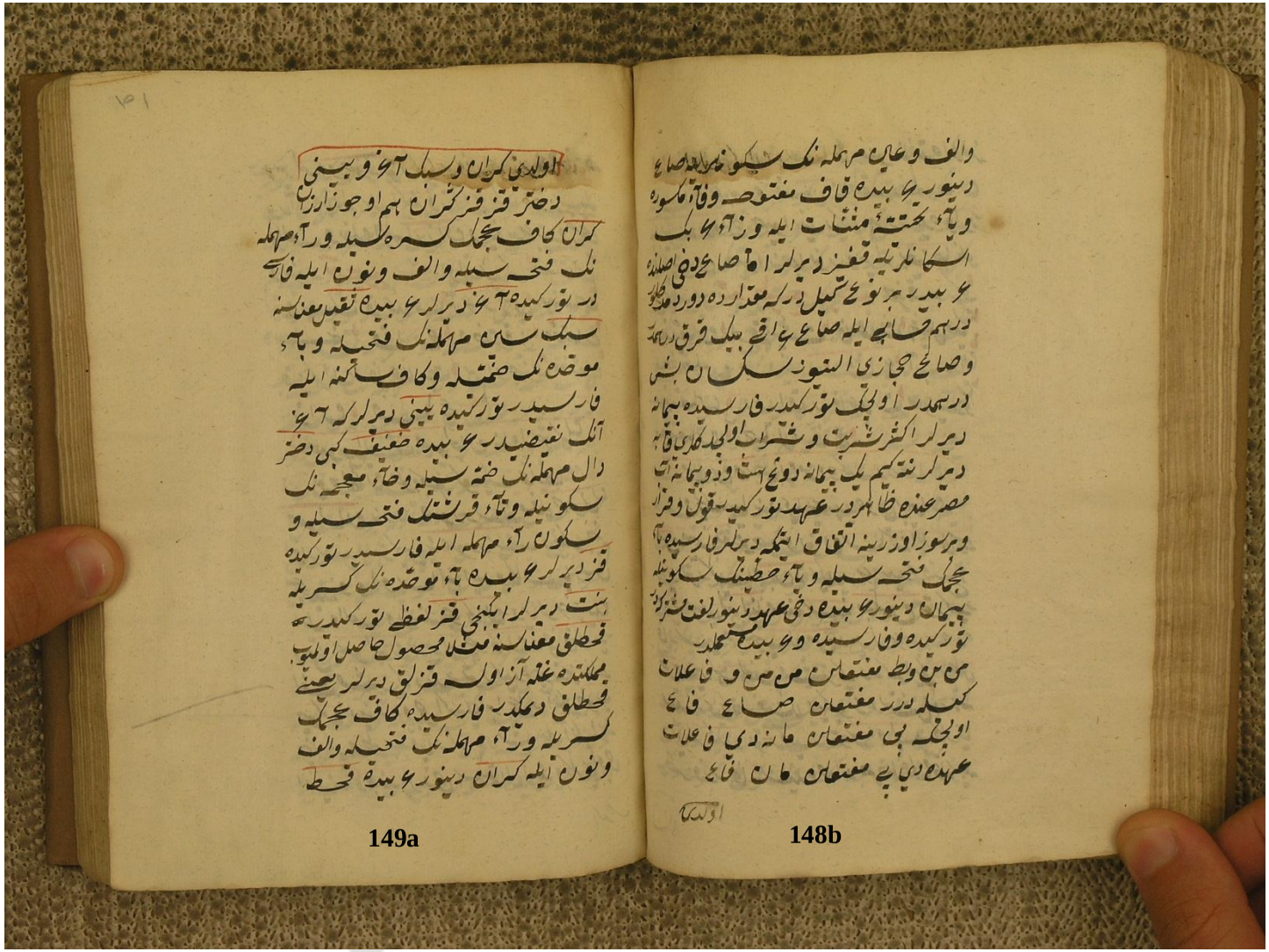
147a

129

147b

148a

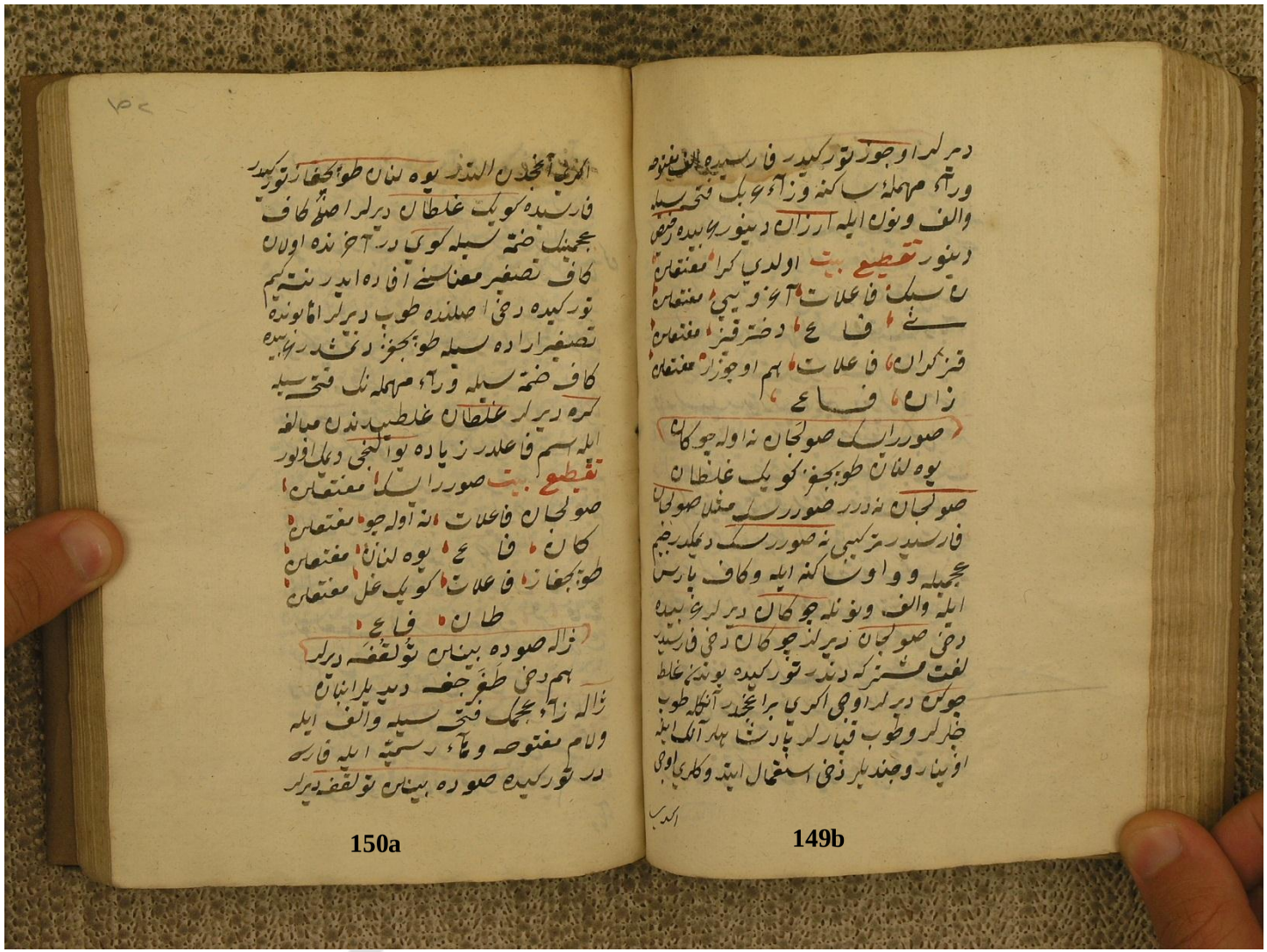
148b

والف وعاین مهمله نک سکون ضمه صاع
دینور ع بیده قاف مفتوحه وفا مکسوره
و یا تحتیه مشدات ایله وزا ع یک
اسکا نارنیه قفیز دیرلر اما صاع دخی اصلنده
ع بیده ر بر نوع کیل در که مقدار ده دورد مد طوتار
درهم صاحبی ایله صاع ع اقچه بیک قرق درهم
وصاحح حجازی التیوز سکسان بش
درهم در اولچک تورکیده فارسیده پیمانه
دیرلر اکثر شربت و شراب اولچمکده کار فرما
دیرلر نته کیم یک پیمانه دوغ هشت وذو پیمانه
مصر عنده ظاهر در عهد تورکیده قول وقزاق
وبرسوز اوزرینه اتفاق ایتمکله دیرلر فارسیده یا
مجمل فتحه سیله و یا حطینک سکونیله
پیمان دینور ع بیده دخی عهد دینور لغت مشترکدر
تورکیده وفارسیده وع بیده مشترکدر
من بن وبط مفتعلن من من و فاعلات
کیله در مفتعلن صاع فاع
اولچکه بی مفتعلن مانه دی فاعلات
عهده دی پی مفتعلن مان فاع

اولکا

149a

اولدی کران وسبک آخر و بینی
دختر قز قز کران هم او جوز ارزان
کران کاف عجمک کسره سیله ور آ مهمله
نک فتحه سیله والف ونون ایله فارسی
در تورکیده آخر دیرلر ع بیده ثقیل معناسنه
سبک سین مهمله نک فتحه و یا
موحده نک ضمه و کاف ساکنه ایله
فارسیده تورکیده بینی دیرلر که آخر
آنک نقیضیدر ع بیده خفیف کبی دختر
دال مهمله نک ضمه سیله وخا معجمه نک
سکونیله وتا قرشتک فتحه سیله و
سکون رآ مهمله ایله فارسیده تورکیده
قز دیرلر ع بیده یا موحده نک کسریله
ست دیرلر ایکنجی قز لفظی تورکیده
فحطلق معناسنه مثلا محصول حاصل اولوب
مملکتده غله آز اولسه قز لق دیرلر یعنی
فحطلق دمکدر فارسیده کاف عجمک
کسریله ور آ مهمله نک فتحه والف
ونون ایله کران دینور ع بیده قحط

149b

دیرلر او چوزتورکیده فارسیده ان دینوره
ور آخر مهمله ساکنه وزآخر بک فتحه سیله
والف ونون ایله آرزان دینور بعضیده رض
دینور تقطیع بیت اولدی یکرا مفتعلن
ن سیک فاعلات آخر و یی مفتعلن
سنی فاع دختر قیز مفتعلن
قیزکران فاعلات هم او چوزار مفتعلن
زان فاع

صورریک صولجان نه اوله چوکان

یوه لنان طوپ بجوغ کویک غلطان

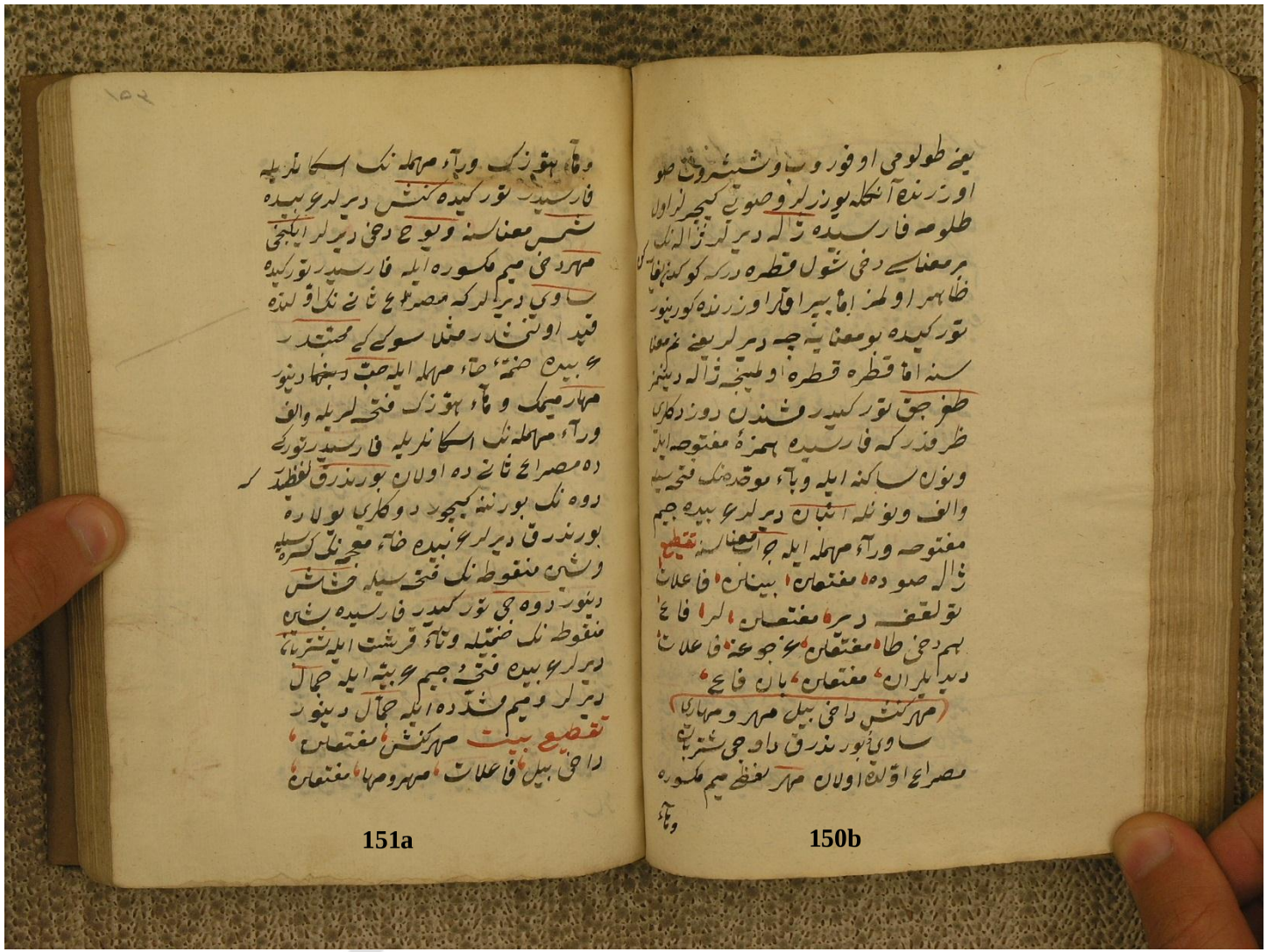
صولجان نه درر صورریک مثلا صولجان
فارسیده مرکبی نه صورریک دیمکدر ضم
عجمیله و واو ساکنه ایله وکاف پارسی
ایله والف ونونله چوکان دیرلرغه بیده
دخی صولجان دیرلر چوکان دخی فارسیده
لغت مشترکه دندر تورکیده بوندره غلط
چوکن دیرلر اوچی اکری براغمقدر آنکله طوپ
چلر لر وطوپ قپارلر پارسی ده آنکله ایله
اوینارلر وچندیلر دخی استعمال ایدرلر وکلری اوچی

اکدیس

150a

اکدیس انجدان الندر یوه لنان طوپ بجغاز تورکیده
فارسیده کویک غلطان دیرلر اصل کاف
عجمیک ضمه سیله کوی در آخرنده اولان
کاف تصغیر معناسنی افاده ایدر نته کیم
تورکیده دخی اصلنده طوپ دیرلر اما اونده
تصغیر اراده سیله طوپ بجوز دنمشدر رغبیده
کاف ضمه سیله وزآخر مهمله نک فتحه سیله
کره دیرلر غلطان غلطیدندن مبالغه
ایله سم فاعلدر زیاده یوالنجی دیمکدر اولور
تقطیع بیت صورریک مفتعلن
صولجان فاعلات نه اوله چو مفتعلن
کان فاع یوه لنان مفتعلن
طوپ بجغاز فاعلات کویک غل مفتعلن
طان فاع

زاله صوده بیناس تولقفه دیرلر
هم دخی طوغجغه دیه یلرانبان
زاله زآخر مجمک فتحه سیله والف ایله
ولام مفتوحه وهآخر سپه ایله فارسی
در تورکیده صوده بیناس تولقفه دیرلر

یعنی طولوحی او فور و باو شیشروش صو
او زرنده آنکله یوزلر و صوتی کیجر لر اولا
طلوعه فارسیده زاله دیر لر تزاله نک
مرعناسی دخی شول قطره در که کوکنده یاخود کا
ظاهر او لمز اما بیراقلر او زرنده کورینور
تورکیده بوعنایه چه دیر لر یعنی نم معلا
سنه اما قطره قطره او لمیجه زاله دینمز
طوغجق تورکیده رشدن روزدکاری
ظرفدر که فارسیده همزه مفتوحه ایله
ونون ساکنه ایله وباء موحده نک فتحه سیله
والف ونونله استان دیر لر عربیده جیم
مفتوحه ورآء مهمله ایله جراد عناسنه تقطیع
زاله صوده مفتعلن بینان فاعلات
تولعقه دیر مفتعلن لر فاع
بهم دخی طا مفتعلن عوجوعه فاعلات
دبدایران مفتعلن بان فاع

مهرکش داخی بیل مهر و مهارلر
ساوی نور بندرق داد جی شتر باغ

مصراع اولی اولان مهر لفظ میم مکسوره

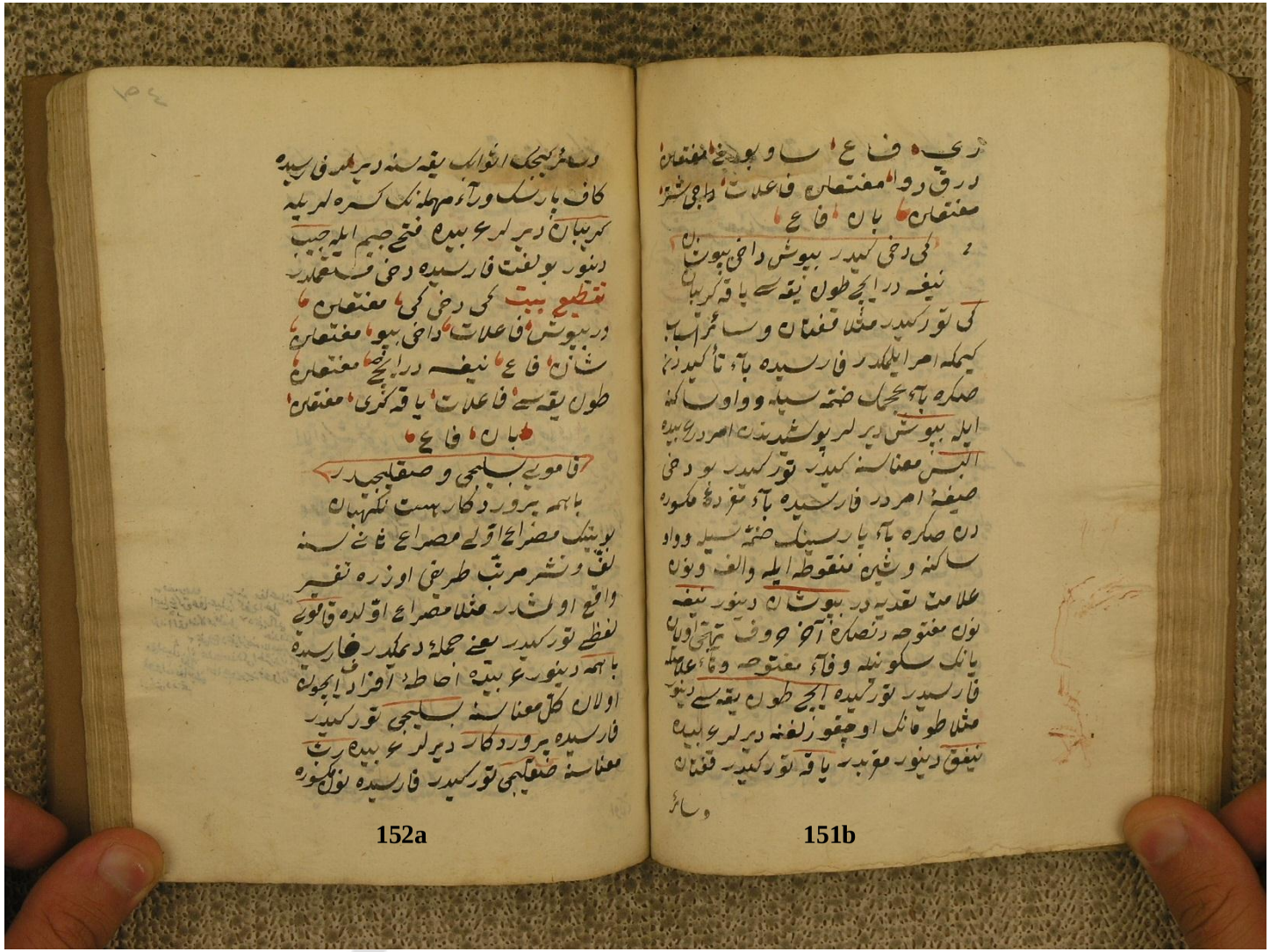
وتاء

وتاء هوز نک ورآء مهمله نک اسکاندریله
فارسیده تورکیده کنش دیر لر عربیده
شمس معناسنه ویوح دخی دیر لر اینجی
مهر دخی میم مکسوره ایله فارسیده تورکیده
ساوی دیر لر که مصراع ثانی نک اولنده
قید اولنان ر رضلا سوکی محتدر
عربیده ضمه تاء مهمله ایله حبت دینهاد ینور
مهار میمک و تاء هوز نک فتحی لریله والف
ورآء مهمله نک اسکاندریله فارسیده تورک
ده مصراع ثانی ده اولان بورندرق لفظی که
دوه نک بورنه کیجور دوکاریا یولاره
بورندرق دیر لر عربیده خاء معجمه نک کسره سیله
وشین منقوطه نک فتحی سیله خشش
دینور دوه جی تورکیده فارسیده شتر
منقوطه نک ضمتیله وتاء قرشت ایله شتر باغ
دیر لر عربیده فتحی جیم عربیه ایله جمال
دیر لر ویم مشدده ایله جمال دینور

تقطیع بیت

مهرکش داخی بیل مهر و مهارلر
ساوی نور بندرق داد جی شتر باغ

مفتعلن فاعلات مهروما مفتعلن

151b

ترجمہ فاع ساو بوخ مفتعلن
درق دو مفتعلن فاعلات داخی شتر
مفتعلن بان فاع

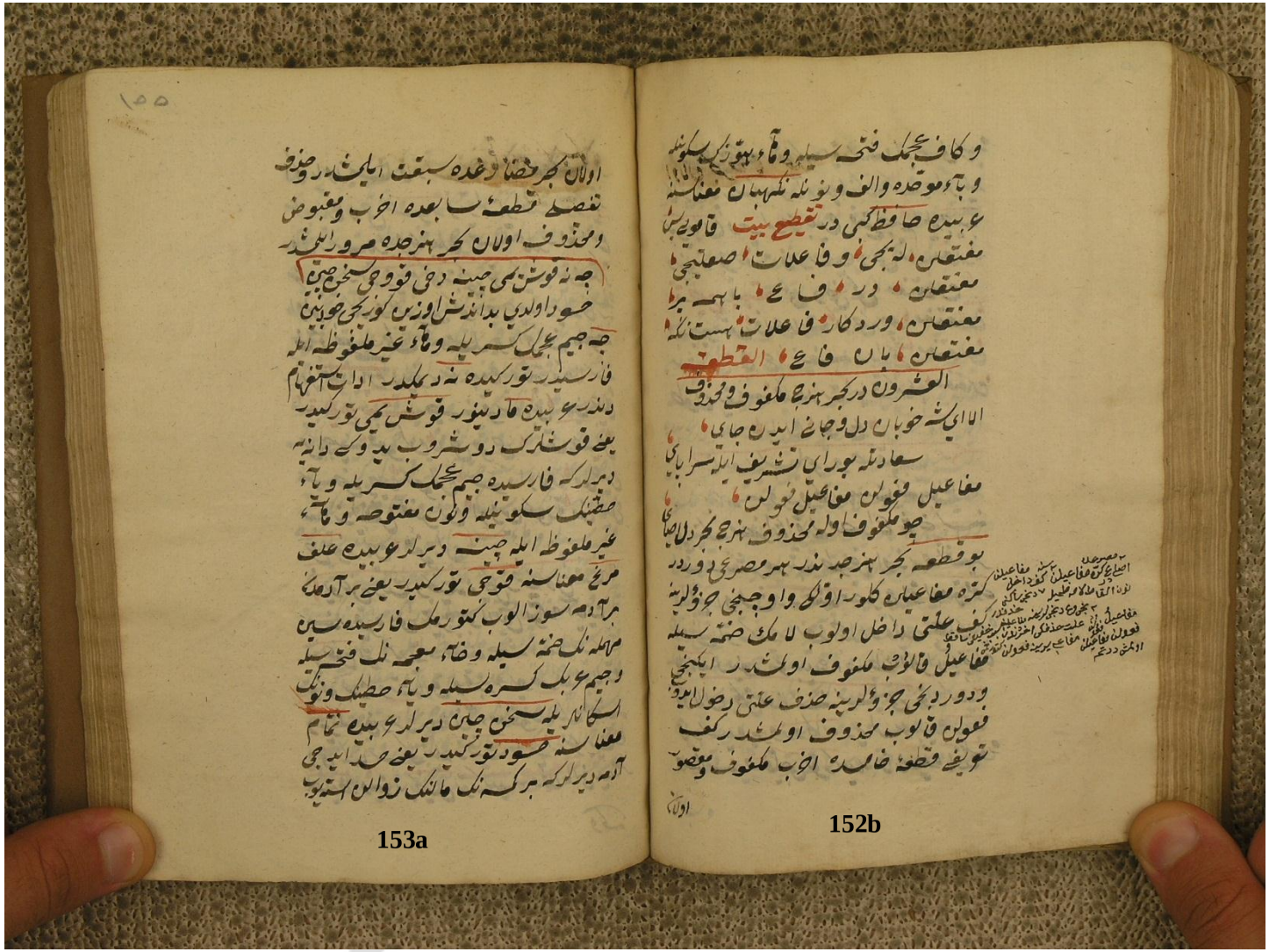
کی درخی کیدر بپوشن داخی بپوشن
نیغہ درایچے طول یقہ سے یا قہ کریبان
کی تورکیدر مثلا قفنان و سائر اسباب
کیملہ امر ایلمکدر فارسیدہ یا تاکیدر
صکرہ یا بحسب ضمہ سیدہ و واو ساکنہ
ایلہ بپوشش دیرلر پوشیدہ امر درج بیدہ
البس معناسنہ کیدر تورکیدر بو درخی
صیغہ امر در فارسیدہ یا تاء مزدہ مکسورہ
دن صکرہ یا پارسیدہ ضمہ سیدہ واو
ساکنہ و شین منقوطہ ایلہ والف ونون
علامت تعدیہ در بپوشن دینور نیغہ
نون مفتوحہ دتصکرہ آخر حروف تہجی اولان
یا نک سکونیلہ و فاء مفتوحہ و تاء علامت
فارسیدر تورکیدہ ایچے طول یقہ سے دینور
مثلا طوفانک اوچقور لفنہ دیرلر عبیدہ
نیغق دینور مؤنثدر یا قہ تورکیدر قفنان
و سائر

152a

و سائر بحسب انواعک یقہ سنہ دیر بلمز فی سبیدہ
کاف پارسیک و آ مہملہ نک کسرہ لریلہ
کریبان دیرلر عبیدہ فتح جیم ایلہ جیب
دینور بو لغت فارسیدہ درخی فاعلدر
تقطیع بیت کی درخی کی مفتعلن
در بپوش فاعلات داخی بپو مفتعلن
شان فاع نیغہ درایچے مفتعلن
طول یقہ سے فاعلات یا قہ کری مفتعلن
بان فاع

فاموریہ بلیجی و صقلیجدر

باہمہ پروردکار ہست نکہبان
بو بیتک مصراع اولے مصراع ثانی نسنہ
لف و نشر مرتب طریقی اوزرہ تغیر
واقع اولشدر مثلا مصراع اولدہ فاموریہ
لفظی تورکیدر یعنی جملہ دیملکدر فارسیدہ
باہمہ دینور عبیدہ احاطہ آفرید ایچون
اولان کل معناسنہ بلیجی تورکیدر
فارسیدہ پروردکار دیرلر عبیدہ رب
معناسنہ صقلیجی تورکیدر فارسیدہ نون مکسورہ

و کاف عجمک فتحه سیله و تاء بهوز یک سکونله
و باء موحده والف و نونله نکهبان مفتعلن
عربیده حافظ کبی در تقطیع بیت قاعده بر
مفتعلن، له بحی، و فاعلات، اصعلیجی،
مفتعلن، در، فاع، باهم بر
مفتعلن، ورد کار، فاعلات، هست نکه،
مفتعلن، بان فاع، القطعة
العشرون در بحر هزج مکفوف و محذوف
الا ای شه خوبان دل و جانم ایدن جای،
سعادتله بورای تشریف ایله سرپایی،
مفاعیل فعولن مفاعیل فعولن،
چو مکفوف اوله محذوف هزج بحر دلارای،
بو قطعه بحر هزجدندر هر مصرعی دورد
کره مفاعیلن کلور اولکی واوجنجی جزولرینه
کف علتی داخل اولوب لامک ضمه سیله
فعاعیل قالوب مکفوف اولندر ایکنجی
ودوردنجی جزولرینه حذف علتی دخول ایدوب
فعولن قالوب محذوف اولمشدر کف
توقیفی قطعه خامسه اخرب مکفوف ومقصور

اولان

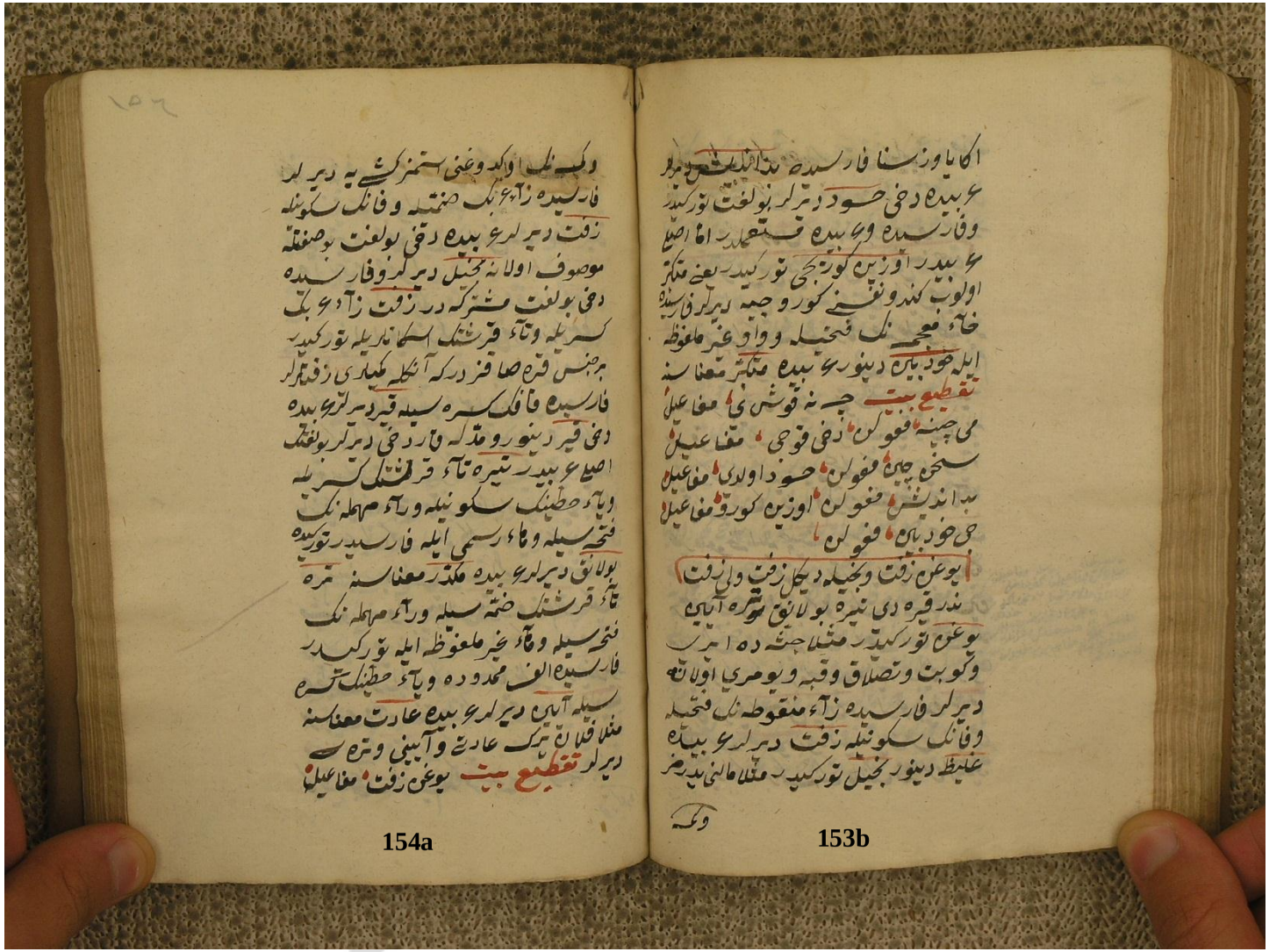
152b

اولان بحر هزجدن عده سبعتی ایله مزاحف
تفصیل قطعه سابعه اخرب ومقبوض
ومحذوف اولان بحر هزجدن عدد ایله مزاحف

جه نه قوشن سی چینه دخی قوه وحی سنجخ چین
حسود اولدی بداندش اوزین کورنجی خوبین

جه جیم عجمک کسریله و تاء غیر ملفوظه ایله
فارسیدر تورکیده نه دیمکدر ادات استفهام
دندر عربیده ما دینور قوشن سی تورکیدر
یعنی قوشدرک روشروب بیدوکه دانه یه
دیرلرکه فارسیده جیم عجمک کسریله و یاء
حطینک سکونیله ونون مفتوحه و تاء
غیر ملفوظه ایله چینه دیرلر عربیده علف
مرغ معناسنه قوحی تورکیدر یعنی برآدمک
برآدمه سوز الوب کتورمک فارسیده سین
مهمله نک ضمه سیله وخاء معجمه نک فتحه سیله
وجیم عربک کسره سیله و یاء حطینک ونونک
اسکانله یله سنجخ چین دیرلر عربیده تمام
معناسنه حسود تورکیدر یعنی حسد ایدیجی
آدمه دیرلرکه هرکسه نک مالنک زوالن استیوب

153a

153b

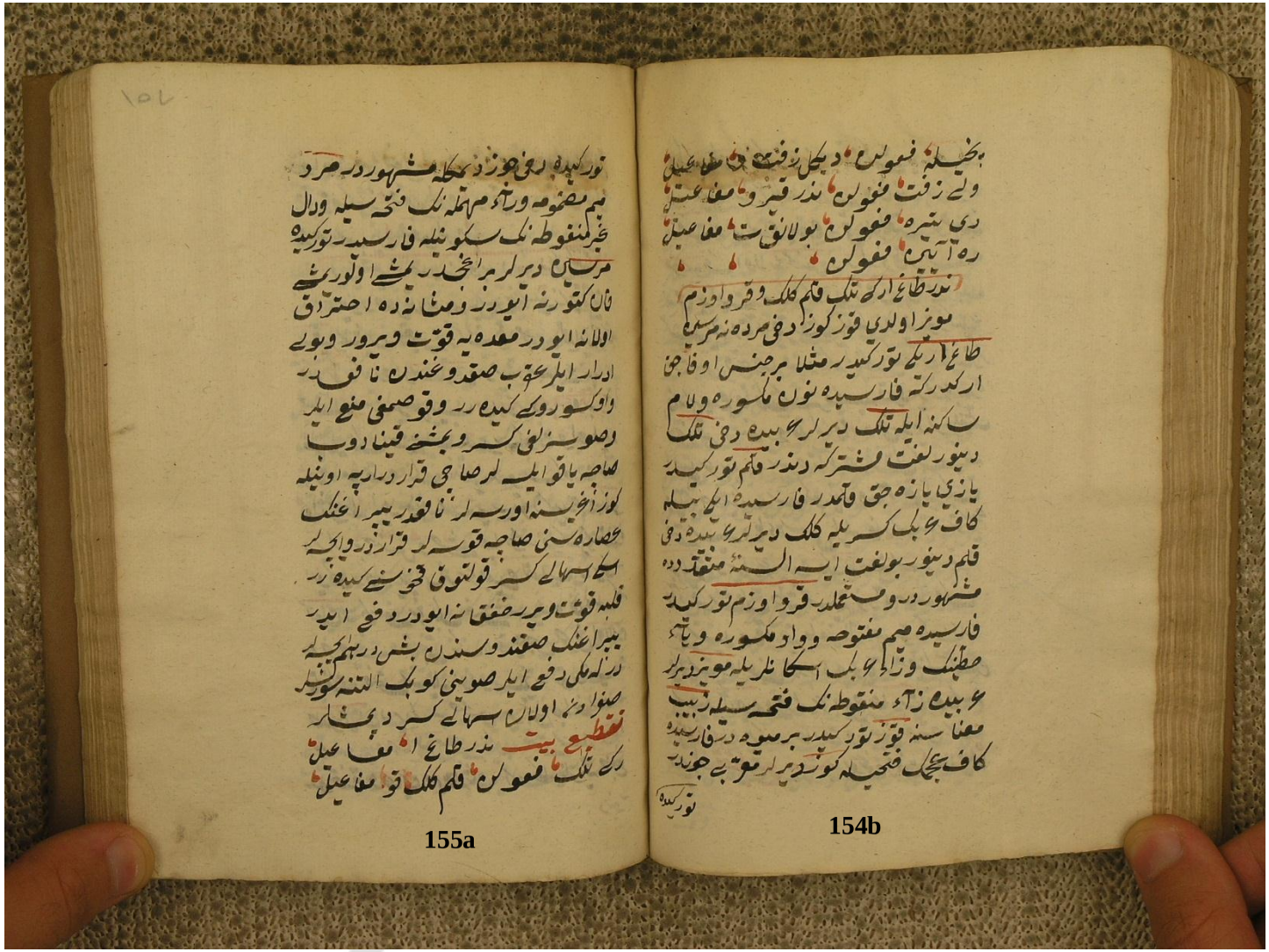
اگا یا وزنسا فارسیده ندانند شعرا
عربیده دخی حسود دیرلر بولغت تورکیده
وفارسیده وعربیده مستعمدر اما اصلی
عربیدر اوزین کورنجی تورکیدر یعنی متکبر
اولوب کندونی نیچه کورو وجیه دیرلر فارسیده
خاء معجمه نک فتحیله وواو غیر ملفوظه
ایله خودبین دینور عربیده متکبر معناسنه
تقطیع بیت چه نه قوشی ی مفاعیلن
می چینه فعولن دخی قوچی مفاعیلن
سخن چین فعولن حسود اولدی مفاعیلن
بد اندیش فعولن اوزین کورو مفاعیلن
جی خودبین فعولن

یوغن زفت وبخیله دیکل زفت ول زفت
ندر قیره دی نیره بولانق توتره آیدیلر
یوغن تورکیدر مثلا جثه ده اثر
وکوبت وتصلاق وقبه ویوصری اولانلره
دیرلر فارسیده زاء منقوطه نک فتحیله
وفانک سکونیله زفت دیرلر عربیده
غلیظ دینور بخیل تورکیدر مثلا مالنی بدن ضر

وکه

154a

وکه نک اولکه وغنی استمز کشیه دیرلر
فارسیده زاء عجمه نک ضمتیله وفانک سکونیله
زفت دیرلر عربیده دخی بولغت بوصفله
موصوف اولانه بخیل دیرلر وفارسیده
دخی بولغت مشترکه در زفت زاء عجمه نک
کسریله وتاء قرشت اسکامارپله تورکیدر
برجنس قره صاقز درکه آنکله کیمیاری زفت دیرلر
فارسیده فانک کسره سیله قیر دیرلر عربیده
دخی قیر دینور ومذکره قار دخی دیرلر بونقطه
اصلا عربیدر تیره تاء قرشت کسریله
وپاء حطینک سکونیله وراء مهمله نک
فتحه سیله وتاء رسمی ایله فارسیدر توتیده
بولانق دیرلر عربیده مکدر معناسنه تره
تاء قرشت ضمه سیله وراء مهمله نک
فتحه سیله وتاء غیر ملفوظه ایله تورکیدر
فارسیده الف ممدوده وپاء حطینک کسره
سیله آیین دیرلر عربیده عادت معناسنه
مثلا فلان ترک عادتی وآیینی وتره
دیرلر تقطیع بیت یوغن زفت مفاعیلن

بخیله فعولن دیکل زفت فاعیل
ولی زفت فعولن ندر قیر و فاعیل
دی بتیره فعولن بولانق ست فاعیل
ره آیین فعولن

ندر طاغ ارکه تلک قلم کلک و قره اوزم
مویز اولدی قوز کوزاد دخی مرده نه مرسین

طاغ ارکلک تورکیده مثلا برجنس اوفاجق
ارکدرکه فارسیده نون مکسوره ولام
ساکنه ایله تلک دیرلر عربیده دخی تلک
دینور لغت مشترکه دندر قلم تورکیده
یازی یازه جق قلمدر فارسیده ایکی بیله
کاف عربی کسریله کلک دیرلر عربیده دخی
قلم دینور بولغت ایله السنهٔ متقدمه
مشهور در و مستعملدر قره اوزم تورکیده
فارسیده صم مفتوحه و واو مکسوره و یاء
ساکنه و زاء عربی ایکی نلریله مویز دیرلر
عربیده زآء منقوطه نک فتحه سیله زبیب
معنا سنه قوز تورکیده برمیوه در فارسیده
کاف عجمی فتحیله کوشدیرلر قوزی جوزدر

تورکیده

154b

تورکیده دخی جوزدر بکله مشهوردر مرد
یم مضمومه و زآء معجمه نک فتحه سیله ودال
غیر منقوطه نک سکونیله فارسیده تورکیده
مرسین دیرلر بر انجدر یشی اولور یشی
فان کتو رنه ایودر ومثانه ده احتراق
اولانه ایودر معده یه قوت ویرور وبولی
ادرار ایلر حقنه صقدوغندن نافعدر
واوکسورو کیده رر وقوصمنی منع ایلر
وصوسزلغی کسر وبخشه قینادوا
صاحبه یا قوایله لرصاچی قرار دیرایه اونیله
کوزاغیسنه اورسه لر نافعدر بیراغنک
عصاره سنی صاچه قوسه لر قرار دیرواچیرلر
اسکی سرمالی کسر قولنوف فتحه سنه کیده رر
قلبه قوت ویرر خفقانه ایودر دفع ایدر
بیراغنک صقدوسندن بشدرهم یه لر
درله مکی دفع ایلر صوینی کوبک التنه سورسل
صفرادر اولان سرمالی کسر دیشار

تقطیع بیت ندر طاغ ا فاعیل
رکه تلک فعولن قلم کلک قره فاعیل

155a

روا وزم فعولن هویدا ولیکن مفاعیلن
قوزو کور فعولن دختی مرد مفاعیلن
نه مرسین فعولن

دی شیرار صلانه روبه دینور دلکو گفتار

دینور صرتلانه هم پارس بندسیوز کنام این
شیر شین معجمه وکسره مجهوله ایله فارسی
ده تورکیده ارسلان دیرلر سباع بهایم
جنسندن برمهیب جانور در روبه آ
مهمله نک ضمه سیله وسکون واو ایله
وباء موحده نک فتحیله وسکون کاف
ملفوظه ایله فارسیده تورکیده دلکو
دیرلر برجنس وحشی جانور درکه پوستندن
اپوتور کلر بیارلر عبیده ثعلب دینور
گفتار کاف عربک فتحه سیله وفا اسکنه
وحروف تهجی نک او چنجی حرفی اولان
نانک فتحه سیله فارسیده تورکیده
صرتلان دیرلر برجنس پرتجی جانور در
عبیده صاد معجمه نک فتحه سیله وباء
موحده وعین مهمله نک اسکانیله ضبع

دینور

155b

دینور پارس تورکیده بوردخی سباع بهایم
انواعندن در فارسیده ضمه باء مثناة
تحتیه ایله یوزدینور کنام کاف عربک
فتحیله فارسیده تورکیده این دیرلر مثلا
حیوانات بیاخی که آنده یاتورلر طاغلر
قولتو قارنده وقیالر یارقارنده اولان
الچاریکی عربیده فتحی وقصرله مکاء معناسنه
در تقطیع بیت دی شیرار صلا مفاعیل
نه روبه فعولن دینور دلکو مفاعیلن
به گفتار فعولن دینور صرتلا مفاعیل
نه هم یار فعولن پس بدر یوز مفاعیلن
کنام اینن فعولن

دخی قوته دی زور دخی دیرکیچ ودود
ارلغ طاغ اشک کور دخی کوردرسین
قوة تورکیده مثلا انسانده وحیوانده
سیله حاصل اولان قوتدرکه مقابلی
ضعفدر فارسیده زاور عربک ضمه سیله
زور دیرلر عربیده دخی قوة دینور تورکی
سی عربیه ایله مشترکدر دیردال مهمله نک

156a

کسره سیله و اشباع یا آید حظ ایله بود
مهمله نک سکونیله فارسیده تورکیده
کیج دیرلر مثلا کیج کلدک دیه جک یرده
بجمک دیر آمدی دیرلر بیده بطی معناسنه
دوزگ دال مهمله نک ضمه سیله و واو له
ور آید مهمله نک اسکاندیله فارسیده
تورکیده اراق دیرلر بیده بعید معناسنه
طاغ اشکی تورکیده ریبان ایشکی
دیمکدر فارسیده کاف بجمک ضمه سیله
کور دینور بیده بجمور دیرلر خمار اوکشن
معناسنه ایکنجی کور لفظی دخی کاف
بجمک ضمه سیله فارسیده تورکیده سپن
دیرلر مثلا مزار که آدم وفات ایتدوکده
صکره دفن ایتدوکلری قبور دیرلر بیده
قبر دینور **تقطیع بیت** دخی قوه
مفاعیلن ته ریاز ور فعولن دخی دیر
مفاعیلن کیج دور فعولن اراغ طاغ
مفاعیلن اشکی کور فعولن دخی کور
مفاعیلن دررسین فعولن

بدندا برشم هندی دیباج و ایبک کز
کوزل خوب آوله زکیب ولیکن زشت اور چکین
برند یا آ بجمک ور آ مهمله نک فتحه لریله
و نونک و دال غیر منقوطه نک اسکاندیله
فارسیده تورکیده ابریشم دینور که آنکله
چوقه و قماش دیکرلر بیده قاقک فتحه
سی و کسره سیله و تشدیدی ایله قز
دیرلر بوندن در که ابریشم بوکجی و اشلیجی یه
قزاز دیرلر دیباج دخی ابریشم معناسنه
کلور معتبر بیده قماش و اطلس
و بو مثلو یه دیباج ویا سزباج دخی دیرلر
ایبک تورکیده فارسیده کاف بجمی ایله
ور آید پارسی ایله کز دینور بود خی ابریشم
معناسنه در که قز لفظندن تعجیل اولندیکی
و یا خود قز لفظی اندن تعریب اولنمش
کذا فی لغة الحکیمی کوزل تورکیده فارسی
ده خوب دیرلر بیده محسن معناسنه
زیبا دخی فارسیده تورکیده کوزل
دیمکدر خوب کبی زشت زا منقوطه نک

کسره سیله شان معجمه و نا قریشت
فارسیده نور کیده چو کبن دیرلر عربیده
قاف مفتوحه ایله قبیح دینور تقطیع
پرنیان مفاعیل شمه بهم فعولن
دی دیباج و مفاعیل ایبک کز فعولن
کوزل خوب او مفاعیل له زیب فعولن
ولی زشت او مفاعیل له چرکین فعولن
کیب اول طلوافجه دیکل کیه پرزن
کراول چنق التون دیکل کاسه زرین
کیب اول طلوافجی عبارتی نور کیدر
یعنی کیب که افجه ایله طلوا اول اکا فارسیده
پرزن دیرلر عربیده صره دیرلر کر چنق التون
اول نور کی عبارتدر یعنی التوندن زور کشی
چنانچه که التون طاسدن عبارتدر فارسیده
دیکل کاسه زرین دینور تقطیع بیت
کیب اول سه مفاعیل طلوافجه فعولن
دیکل کیه مفاعیل پرزن فعولن
کراول چی مفاعیل چنق التون فعولن
دیکل کاسه مفاعیل زرین فعولن

دیکل

157b

دیکل صافی خوشه دخی آزغه نوشه
فاتق نان خورش اولدی دیکل ہمکبه چورجان
صافی نور کیدر یعنی اوزم و خرما صافی
دیکلی وار یه باشی کبی آشه لره دیرلر
فارسیده طاسه معجمه نک ضمیله و سکون
واو اصلیه ایله وشان منقوطه نک
فتحه سیله و قاف علامتیله خوشه دیرلر
عربیده سیله معناسنه آزغه نور کیدر که
اهل سوزیمک بچون کتوردلر فارسیده
ناء فرشیک ضمه سیله و واو اصلیه
وشین منقوطه فتحیله و قاف غیر ملفوظه
ایله نوشه دیرلر عربیده زاد معناسنه
فتق نور کیدر یعنی آچمک فاتق که آچمک ایله
یاخود طعامه دیرلر فارسیده نان خورش
دینور عربیده الف مضمومه و مکسوره
ایله ادم معناسنه در والدینه صکره الف
ایله ادائم دخی دیرلر ہمکبه نور کیدر ایکی
طرفی ایکی نور یه کبی دروا ورته سی بری
بریه متصل ایکی کوزلو هر طرفدن بری کوچک

158a

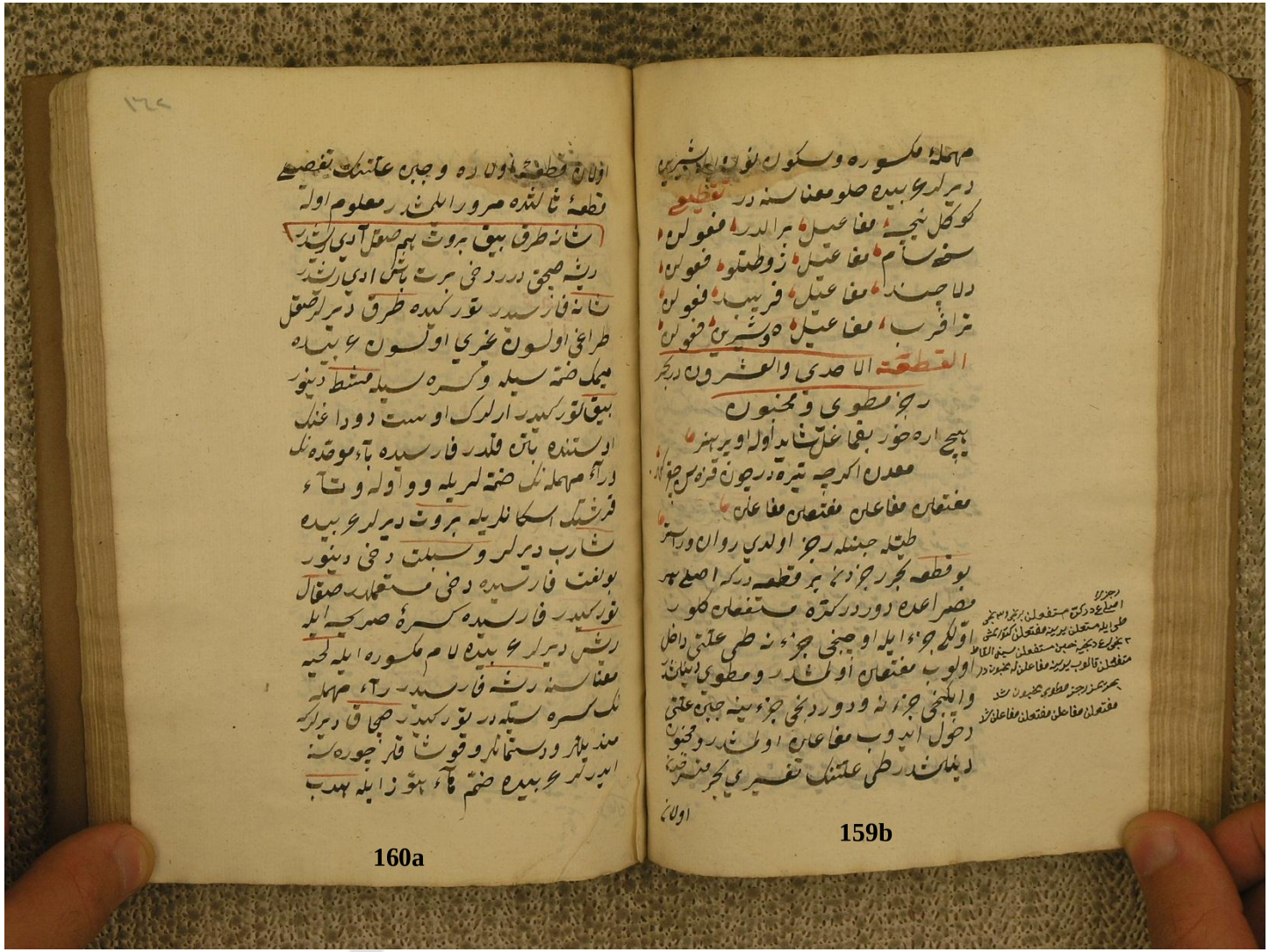

158b

انچنده اسباب و سائر اشیا و اندوختها
اوزرینه یو کله در لر فارسیده خا معجمه نک
ضمه سیله ور آ مهمله نک سکونیله وجیم
پارسیده ایله خ چیانا دیر لر عربیده دخی خا معجمه ایله
خ ایچ دیر لر و عین مهمله نک فتحه سیله و یا دخی
و یا موحده ایله عیبه دخی دینور تقطیع
دیکل صالق مفاعیل مه خوشه فعولن
دخی آز مفاعیل غه توشه فعولن
قانق نان خو مفاعیل رشر اولدین فعولن
دیکل هیکله مفاعیل یه خور جاق فعولن
کو کل نیچه بر آدرسنی سامر و طتلو
دلا چند فریبد ترا فربه و شیرین
یو پشک تورکی مصرعینک هر بر کلمه سی
لف و نشر مرتب طریقی اوزره فارسی
مصرعینک هر بر کلمه سنی تغییر واقع اولنمش
یعنی مصراع اولده اولان کو کل لفظی تورکیده
فارسیده دال مهمله نک کسره سیله دل دیر لر
آخرنده اولان الف حرف ندا ایچون اولان
ای لفظنده مخففه تورکی سنده محذوفدر
تفسیر

159a

نفس برا و بنده قرینه سی خطا بدر که سنی
لفظیدر یعنی ای کو کل نیچه بر آدرسنی
سامر و طتلو دیمکدر نیچه بر تورکیدر
فارسیده جیم عجمک فتحه سیله و نون
ساکنه و دال مهمله ایله چند دیر لر
عربیده الی و متی کبیدر و آدرسنی
تورکیده فارسیده فانک ور آ مهمله
نک کسره لریله و یا ساکنه و یا موحده
فتحه سیله و تا فرشتک ضمه سیله و آ
مهمله نک سکونیله والف ایله فریبدر
دینور فریب فریبیدن فعل مضارع
صیغه سیدر مراده اتخصیص ایچوندر
حاصل معنا سی آدرسنی دیمکدر سمز
تورکیده فارسیده فا مفتوحه و را آ
مهمله نک سکونیله و یا موحده نک
کسره سیله و تا اصلیه ایله فریبدر
عربیده سمج معناسنه طتلو تورکیده
فارسیده شین منقوطه نک کسره سیله
و یا مثناة تحتیه نک سکونیله ور آ

159b

160a

160b

161a

161b

کسرهٔ واحدهٔ ایله بیش دیرلر
چیره یکن مفتعلن دی مکونه مفاعلن
ریزه وحی مفتعلن ره یوشدر مفاعلن
بال ار یلک مفتعلن چو نوشدر مفاعلن
دیکنی د مفتعلن حی بیشدر مفاعلن
کوز قبغه پیله دیا پرطلو در کد و قبق
بوش تهی و باش سر آر تفک آری بیشدر
کوز قبغی تورکیده فارسیده یاء تحتانیه
کسرنیه و یاء مثنات تحتانیه نک سکونیله
ولام نک فتحه سیله و قاف دعلامتیله پیله دیمیز
عربیده حقن معناسنه پر یاء فارسی
ضمه سیله ورآء مهمله نک سکونیله فارسیده
درتورکیده طولو دیرلر یعنی قابک صوایله
ویا غیری نسنه ایله طلو اولمسنه دیرلر
عربیده ممالو معناسنه مملان وحی دیرلر
کد وکاف عربی نک فتحه سیله ودال مهمله نک
ضمه سیله وسکون واو اصلیه ایله فارسیده
تورکیده قباق دیرلر که بوستانلرده
حاصل اولور عربیده قاف مفتوحه ورا

وعلی

162a

وعلی مهملتین اسکانلریله قرع دیرلر
بوش یاء موحده نک ضمه سیله وواو ساکن
وشین معجمه نک اسکانلریله تورکیده مثلا
ایچی بوش اولان نسنه یه دیرلر فارسیده
تاء مثنات فوقیه نک فتحه سیله وتاء
هوز کسره سیله ویاء ساکنه ایله تهی
دینور عربیده خالی معناسنه باش تورکیده
کرک انسان باشی کرک حیوان باشی اولسون
عمومی اوزره در فارسیده سین
مهمله نک فتحه سیله ورآء غیر منقوطه نک
سکونیله سر دینور عربیده رأس معناسنه
ارتق تورکیده برنسنه نک آرتوق زیاده
نسنه دیرلر فارسیده یاء موحده نک کسره
سیله ویاء مثنات تحتانیه نک وشین
معجمه نک اسکانلریله بیش دیرلر عربیده
فضله کبی تقطیع بیت کوز قبغی
مفتعلن نه پیله دی مفاعلن پر طلو در
مفتعلن کد و قبق مفاعلن بوش تهی
مفتعلن وباش سر مفاعلن آر تفک آ

162b

مفتعلن دی بیشدر مفاعیلن
قویروغه دم دی ریم اریک نیم یارم صوم دوال
صو صفوی باشی تذر کلمه ز کاو تیشدر
قویرق تورکیدر صیوانانک قویرقازی
کبی فارسیده ذال مهمله نک ضمه سیله دیم
سکنه ایله دم دیرلرغ بیده ذال معجمه نک
ونونک فتحه لریله ذنب دیرلر ریم کسر
راء مهمله ایله و یاء مثناة تحتانیه نک
وسمک اسکانریله فارسیده تورکیده ایرک
دیرلرکه چیاندیر وچی صدیر آقرغ بیده
قاقلق ضمه سیله فتح معناسنه نیم ونونک
کسره سیله و یاء مثناة تحتانیه نک وسمک
اسکانریله فارسیده تورکیده یارم دیرلر
یعنی برسنه نک یاریسنه دیرلرغ بیده نصف
معناسنه صوم صاد مهمله نک کسریله
تورکیده فارسیده دال مهمله نک کسریله
وفتحه واوله والف ولام اسکانریله دوال
دیرلرغ بیده دخی دوال تصحیف وقایش
دیمکدر صو صفوی باشی تورکیده فارسیده

کاف

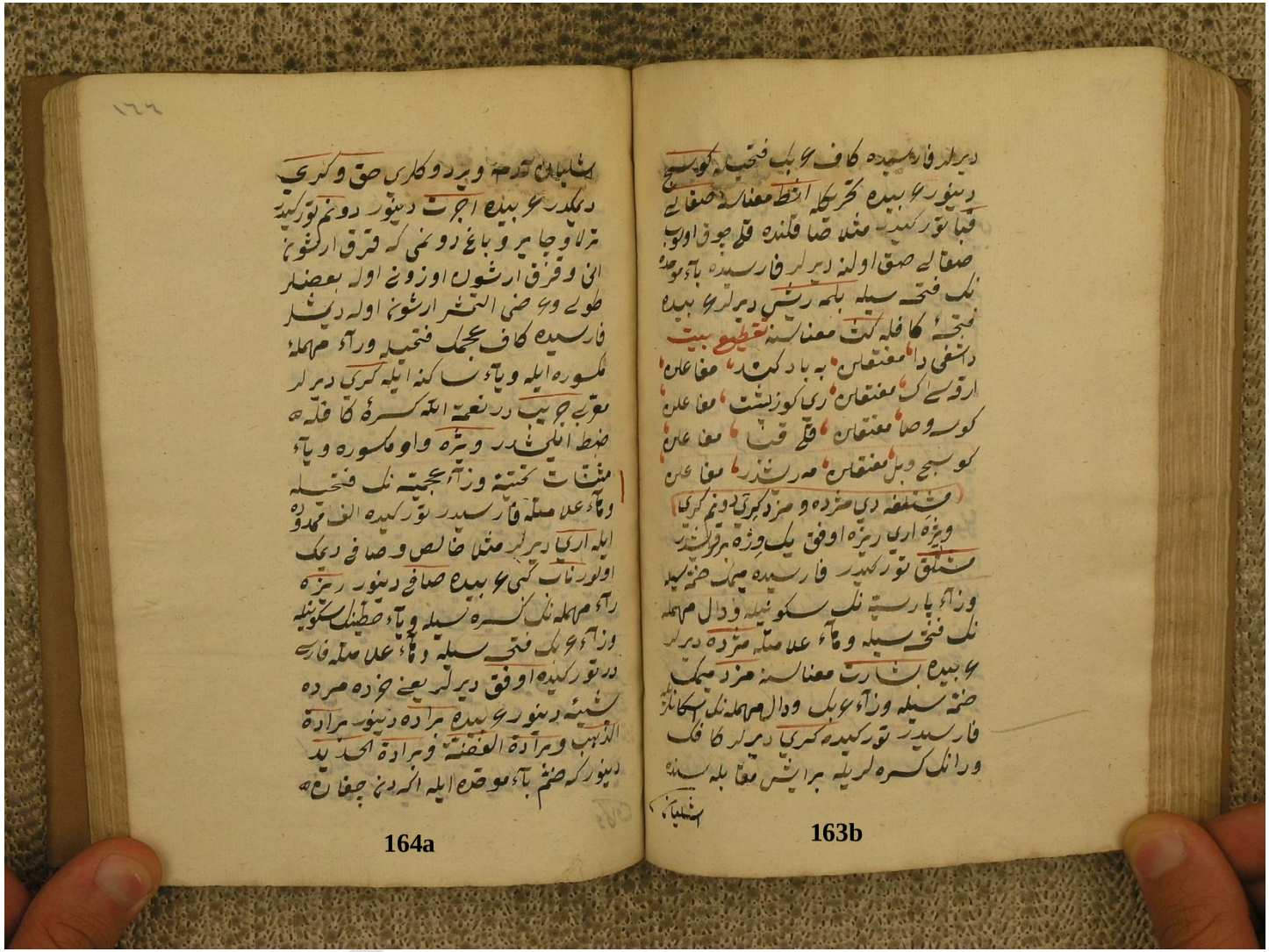
163a

١٦٥

کاف عربی فتحه سیله ولام مشدده ایله
کلّه کاو تیش دیمکدر بو لغتده بعضلر صو
صفوی سور وسنک اوکنجه کلّه نه کلّه کاو تیشی
دیرلر سوری باشی دیمکدر دیو ضبط ایله مشار
در المعهدة عن الزاوی تقطیع قویروغه دم
مفتعلن دی ریم اریک مفاعلن نیم یارم
مفتعلن صوم دوال مفاعلن صو صفوی
مفتعلن باشی تذر مفاعلن کلّه کاو
مفتعلن تیشدر مفاعلن

داشغی دایه باد کندارقه سی اکری کوزلشن
کوسه وصاقلی قبا کوسج وبلهریشدر

داشغی دیه تورکیدر مثلا حایه سی دیه اولان
اده دیرلر فارسیده باد کند دیرلرغ بیده
ارقه سی اکری تورکی عبارتدر ارقه سی اکریه
ویا بوکولمش قانبور دیمکدر فارسیده
کوز پشت دیرلر کاف عربیه وز آنجمله
کوز اکری بوکولمش واکلمش معنالرینه
درغ بیده احدب دینور کوسه تورکیدر
صقالنده قط آز اولوب صقالی سیرک اولانه

163b

164a

تلاش در یک و یژه اخ خ وف تماخی ذلان
یاء تحتانیه نک فتحه سیله و کاف عربک
سکونیله و واو مکسوره ایله و زاء عجمک
فتحه سیله و تاء علامتله فارسیدر تورکیده
بر قرشدر عربیده شبراد دینور تقطیع
مفتعلن مفتعلن دی مزده و فاعلن
مزد کری مفتعلن دو تخم کری فاعلن
و یژه اری مفتعلن ریزه اکوفق فاعلن
یک و یژه بر مفتعلن قرشدر فاعلن

رونق وفر دخی دکر بالله تبروی سیر

فلقنه در لر اوق و یای قویجق اوکیندر
رونق تورکیدر مثلا برفسنه تک تمام مرتبه
کوزلنوب طراوت یاب اولمه سنه در لر
فارسیده فاء مفتوحه ایله ور آء مهمله نک
سکونیله فر در لر رونق وفخی فارسیدر
لکن تورکیده شایع اولمغله فر لفظنه تغیر
اولمق اوزره ایراد اولنشدر عربیده وفخ
کبی وفی لفظی تورکیده عطف اولنان واوانک
در فارسیده دال مهملهنک کسریسیدر

وکاف

164b

وکاف عجمک فتحه سیله ور آء مهملهنک
سکونیله دکر در لر عربیده واو عاطفهنک
نظیریدر بالله تورکیدر مرالله دکه آنکله
اودون کسر لر فارسیده تاء مثناة
فوقانیه نک و باء موحده نک فتحه ایله
و آء مهملهنک سکونیله تبر در لر عربیده
قصر له فاس دینور سپر سین مهملهنک
کسریله و باء پارسک فتحیله ور آء
مهملهنک سکونیله فارسیدر تورکیده
فالقان دینور جنک کونده اربابی کندوی
اوقدن و قلیجدن حفظ ایچون کیندکلری
مرالله عربیده جمک ضمتیله و نونک تشدیدیله
جنه در لر اوق و یای قویجق تورکیدر
یعنی اوق و یای قویجق ظرف دیمک اولور
تورکیده ترکش بسط کبی ترکش در و تاتار
طائفه سی صداق در لر فارسیده کاف
عربک کسریله و باء مثناة تحتانیه نک
وشین معجمه نک اسکاندیله کیش دینور
عربیده جعبه دینور تقطیع بیت رونق وفر

165a

165b

مفتعلن ۴ دفی دگر ۴ مفاعلن ۴ بالنه بهتر ۴ مفتعلن ۴
ولی سپر ۴ مفاعلن ۴ قالقنه تر ۴ مفتعلن ۴
لر اوق و یای ۴ مفاعلن ۴ قو یحق ۴ مفتعلن ۴
دی کیشدر ۴ مفاعلن ۴

طیفه دی پرستش و سلمکه دی پرورش

زاهده یارسا دیکل مذهب و دین خوکیشدر
طایفه تورکیدر عبادت معناسنه در فارسیده
یاء عجمک فتحه سیله ور آء مهمله مفتوحه
و سین غیر منقوطه نک سکونیله و تاء مثناتک
کسره سیله و شین معجمه نک سکونیله
پرستش دیمکدر پرستیدن ده اسم مصدردر
عربیده عبودیت معناسنه بسلمک تورکیدر
فارسیده یاء عجمک فتحه سیله ور آء مهمله نک
سکونیله و واو مفتوحه ور آء مهمله نک کسره سیله
و سکون شین منقوطه ایله پرورش دیمکدر
پروریدن ده اسم مصدردر عربیده تربیت معناسنه
زاهد تورکیدر دنیادن کندوی صفظ ایدوب
اهل تقوی اولان صالح کمسنه دیمکدر
لر فارسیده یاء عجمک فتحه سیله والف ایله

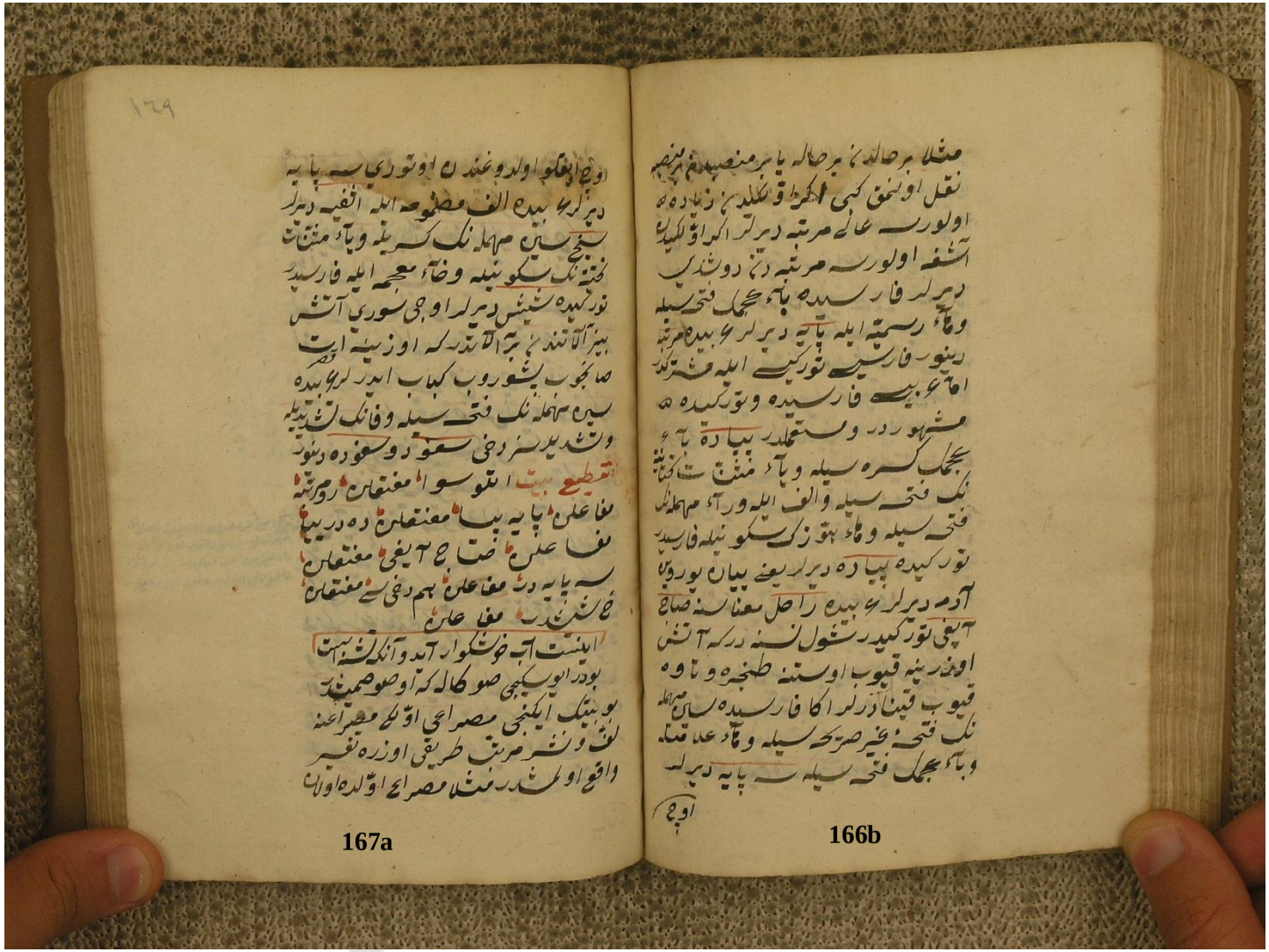
ور آء

166a

وزن مفتعلن نک اسکانر یله و سین مهمله
فتحه سیله و مدله یارسا دیرلر عربیده
دفی زاهد دیرلر زاهدک اصلی عربیدر
دنیایه رغبت ایتیوب اعراض ایدن آدمه
دیرلر مذهب ودین انکیسی بیله تورکیدر
فارسیده کاف عربک کسره سیله و یاء
مثناتک تحتانیه نک و شین معجمه نک
اسکانر یله کیش دیرلر عربیده دفی مذهب
ودین دیمکدر بو لغتدر فارسیده و عربیده
اولدیکی کبی تورکیده دخی شتر کدر تتطیع بیز طیفه دی
مفتعلن ۴ پرستش و ۴ مفاعلن ۴ سلمکه
مفتعلن ۴ دی پرورش ۴ مفاعلن ۴ زاهده یا
مفتعلن ۴ رسا دیکل ۴ مفاعلن ۴ مذهب ودین
مفتعلن ۴ خوکیشدر ۴ مفاعلن ۴

اتلو سوار و صرتبه پا یه پیاده در پیاده

صاح ایاغی سه پایه در هم دفی پنج کشدر
اتلو تورکیدر آت اوزرنده اولان آدمه
دیرلر فارسیده ضمه سین مهمله ایله سوار
دینور عربیده فارس دینور مرتبه تورکیدر

مثلا برحالة برحاله یا برمنصبه نقل اولنق کبی اکثرا و تکلیفه زیاده اولورسه عالة مرتبه دیرلر اکثر اولا تکلیفا آشفته اولورسه مرتبه دیرلر دوشدیدیرلر فارسیده باء عجمک فتحی سیله و ماء رسمیله یا به دیرلر بیده مرتبه رینور فارسیده تورکیسی ایله مشترکدر امابیده فارسیده و تورکیده مشهور در و مستعمل پیاده یا ء عجمک کسره سیله و باء منقوطه نک فتحی سیله و الف ایله و راء مهمله نک فتحه سیله و ماء هوز نک سکونیله فارسیده تورکیده پیاده دیرلر یعنی پیان پورو یعنی آدم دیرلر بیده راصل معنا سنه صاحب یعنی تورکیده رشول نسنه درکه آتش اوندرینه قیوب اوستنه طنجره و تاوه قیوب قیناد رلر اکا فارسیده سایه مهمله نک فتحه غیر صریحه سیله و ماء عدا قتله و باء عجمک فتحه سیله سه پایه دیرلر

اوچ

166b

اوچ ایکنجو اولدوغندن اوتوریجی سه پایه دیرلر بیده الف مطموسه ایله الفیه دیرلر سیچ سین مهمله نک کسریله و باء منقوطه نک سکونیله و ضاد معجمه ایله فارسیده تورکیده شیشش دیرلر اوچی سوری آتش هیزم آلاتندن برآلاتدر که اوزیه ایت صاچ خوب پشوروب کباب ایدرلر بیده سین مهمله نک فتحه سیله و فانک تشدیدیله و تشدید سر دخی سقو دوسقوده دینور

تقطیع بیت التوسوا معتفلن رومرتبه
مفاعلن پایه پیا معتفلن ده دریبا
مفاعلن فضاح آیغی معتفلن
سه پایه دن مفاعلن هم دخی سنی معتفلن
خوشدر مفاعلن

اینست آب خوشگوار آید و آنکه تشنه است
بود در ایوب یحیی صوکاله که او صوصمیدر
یوبتنک ایکنجی مصراعی اولکی مصراعه
لف و نشر مرتب طریقی اوزره تغیر
واقع اولمشدر مثلا مصراع اولده اولنان

167a

ایانست کلمه یی فارسیدر تورکیده کوه کلیر
مصراع ثانی نک اولنده واقع اولندر
عربیده بعضی آب خوشکوار اوچ کلمه در
تالیف اولنمشدر یعنی آب لفظی وخوش
لفظی وکوار لفظی که بهریرین مستقلا بر
لفظدر هر کلمه در تورکیده اوسیکجی صو
دیمکدر تورکیی دخی اوچ کلمه دن مرکبدر
آب صو معناسنه وخوش اوسو معناسنه کوار
کاف عجمک ضمیله سیکجی معناسنه عربیده
ثاء مثلثه ایله تمر معناسنه در ماء السماء
یعنی آید الف ممدوده ایله و یاء مشناة
تحتانیه نک فتحیله ودال مهمله نک سکونیله
فارسیدر تورکیده کله دینور یعنی کلور
دیمکدر عربیده یعنی معناسنه آنکله قد الغالبه
ونون ساکنه ایله فارسیدر تورکیده
اولکه دیمکدر یعنی اول کی که دیمک
اولورشنه است فارسیدر تورکیده
صو صاغش دینور عربیده عطشان معناسنه
در تنبیه بیت اینست امتعان

ب خوش

167b

ب خوشکوار مفاعلن آید آن مفتعلن
کرشنه است مفاعلن بودر اوسو مفتعلن
سیکجی صو مفاعلن کاله کله اوصو مفتعلن
صیغدر مفاعلن العقطت

الثانی والعشرون در بحر رمل مخبون ومقصور
کوزونک فتنه سنه بهرکیم ایدر نظری
صنما قوپدی صانور فتنه زدن قمری
فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

بودر بحر رمل کیم اوله مخبون امثلی
بو قطعه بحر رملدن هر قطعه رکیم اصلی بهر
مصرعده دورر کرته فاعلاتن کلور جمیع
اجزاسنه جبن عقلی داخل اولوب فعلاتن
قالوب مخبون دینلدر ودور دخی جزئه
جبن ونصفده قصر عقلی دخول ایدوب
فعلات اولوب نانک سکونیله مقصور
دینلدر جبن ایله قصر عقلیدینک هر
تفصیلی بحر مجتثدر اوزان قطعه
ثالثه سبقت اینکله اعاده یه
حاجت یوقدر

168a

(کلیشه اصلی هر مصرعده دورد رکنی فاعلاتن
مخبون علی ایله الفی در وتوب فعلاتن شد
ه جبنیه بعد اخبن وقصر داخل اولوب دوکنی
ثانیسی اولمش درع فعلاتن ایر فعلات

168b

بوتر غه دوزه دن چوزه پلجه نسنه چیز
لوله در ناپزه دن صوله چ دیوله پشنز
دوزه دال صاکله نک ضمه سینله وواوس کره
وزآء پارسک فتحه سینله وماء علامه
فارسیده تورکیده بوتراق دیرلر قفقانه
دولبنده وقیون وصغر یوکنه پارسنور چوزه
ضمه جیم عربیه ایله وواوس کره وزاء عجمینک
فتحه سینله وماء علامه فارسیده تورکیده
پلچ دیرلرکه محرطه دنه یلکن چقشن طاوق
یاورو سی دیمکدر عربیه فانک فتحه سینله
ورآء مشدده نک ضمه سینله وواوک وصمه
اسکاندیله فروج دیرلر تورکیده شیچکان
معناسنه یعنی فلان نسنه وفلان شیچکان
دیرلر فارسیده جیم عجمینک کسره سینله
وپاء مثناة تحتیه نک سکونیله
وزاء عربیه ایله چیز دیرلر عربیده
عربیده شیء معناسنه ناپزه لوغتنده
مفتوحه والف ایله وآخر حروف
تهجی اولان یاء وزآء پارسیه

169a

169b

فعلاتن فعلاتن لوله زرنا فعلاتن
پژه دی صو فعلاتن له چپ پو فعلاتن
له پشیز فعلات

صمره چوک دیبلر دخی سرکین لیک
سدوکه پوخه چمین دیبلر وبهداخی کیز

صمره صاد مهمله نک ضمه سیله کمره دن
تقلیب اولنش قوقشی مردار نسنه لره
دیبلر وقیون ودوه ترسنه دخی دیبلر
تورکیده کیره دیه کاریا یونک غلطیدر
فارسیده جیم بچک کره سیله چوک
دیبلر کیره یاغنس معناسنه دخی کلور اما
صمره لفظی اصلیده عربیدر بحر بکله سرکین
سین مهمله نک فتحیله طوار ترسنه وقیونک
وصو تزین کنه دیبلر کمره کبی موت سرچین
وسر قاپه در سدک وبوح تورکیدر
فارسیده جیم بجیله چمین وکاف پاسیله
ضمه سیله کیر دیبلر عربیده بول وتغوط
معناسنه اما ترتیب اوزره واقع اولمز
زیرا سدک کاف بچک ضمیله کیز دیبلر

وبحاسدة

ویخاست غلبظه جیم بارسته ایله جمیز کیبلر

تقطیع بیت صمره یه چو فعلاتن
ک دیبلر فعلاتن دخی سرکین فعلاتن
لیکن فعلات سدکه پو فعلاتن
ضه چمین در فعلاتن الرو بهدا فعلاتن
خی کیز فعلات

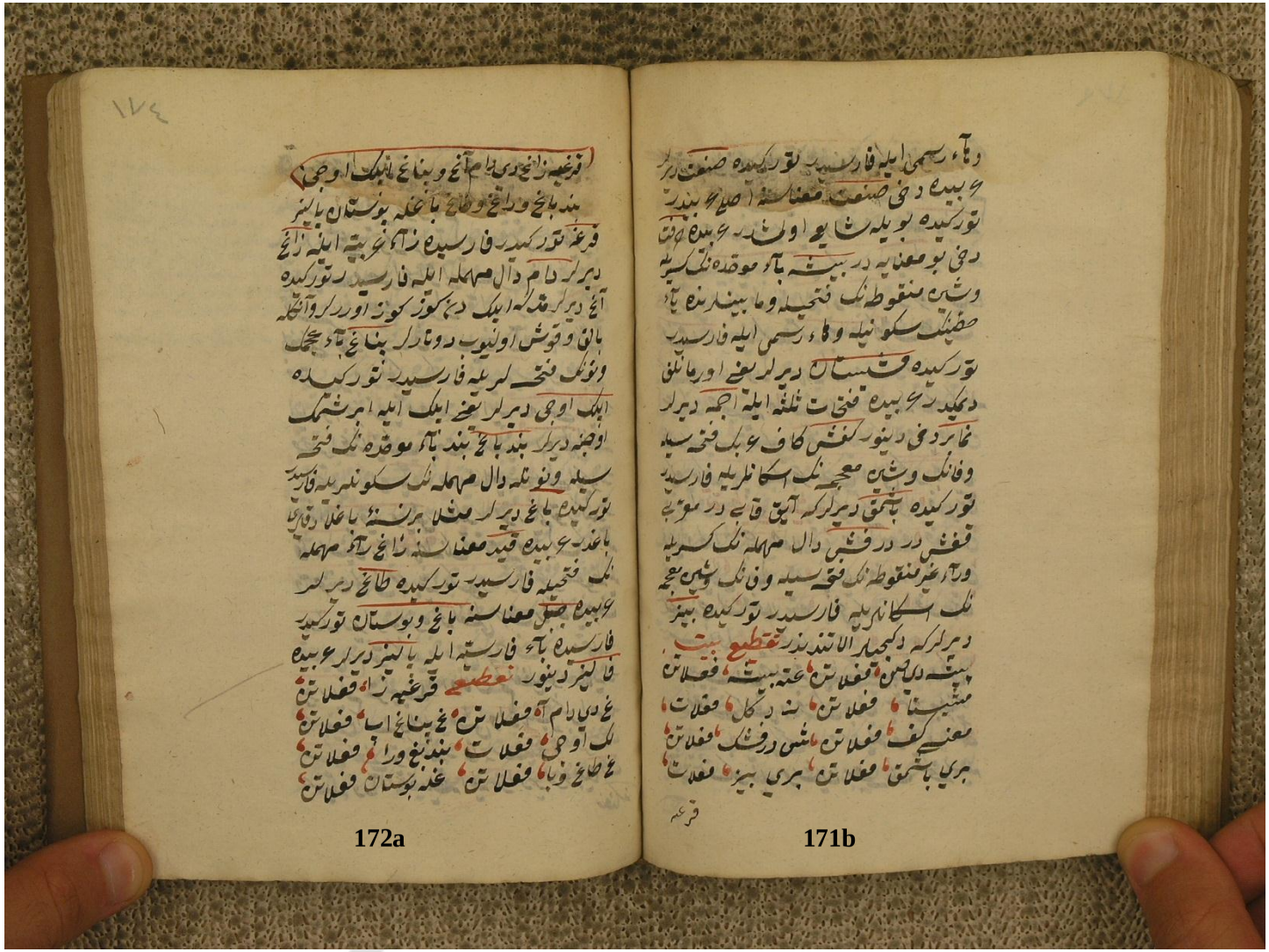
غنده اور و مجکه دی صاریاری منجق وستوه
اونکولک خونسته اولدیاهم استیزه کیز
غنه غین معجمه نک ضمه سیله وبون
ساکنه ایله غینک فتحیله دخی جانز
کورمشلر فارسیده تورکیده بال اوسته
دیبلر فارسیده میم مضمومه ایله وجیم
عربک اسکانلریله منجق دیبلر وسین
مهمله وتاء قرشق ضمه گریله وواو ساکنه
وقاف اصلیه نک اسکانلریله ستوه
دیبلر نعمة الله واودن صکره بر الف مهمله
نک فتحیله سیله دخی ستوره دیبلر
عربیده زنبور معناسنه در اونکولک
تورکیده عنا دجیلک دیمکدر فارسیده

170a

170b

171a

171b

و تا رسمی ایله فارسیده تورکیده صنعت دیرلر
عربیده دخی صنعت معناسنه اصل عربیده
تورکیده بویله شایع اولمشدر عربیده صنعت
دخی بو معنایه در بیشه باء موحده نک کسریله
وشین منقوطه نک فتحیله وما بینلرنده یاء
حقیقی ساکن نیله وتا رسمی ایله فارسیده
تورکیده قشتسان دیرلر یعنی اورمانلق
دیمکدر عربیده فتحات ثلثه ایله اجمه دیرلر
نمایردخی دینور کفش کاف عربک فتحه سیله
وفانک وشین معجمه نک اسکانلریله فارسیده
تورکیده پاشمق دیرلر که آیق قابی در معناسنه
قفشدر درفش دال مهمله نک کسریله
ورآخرینده منقوطه نک فتحه سیله وفانک وشین معجمه
نک اسکانلریله فارسیده تورکیده بیز
دیرلر که دکیجیلرالتندر قطع بیت
بیشه دیاصن فعلاتن عته بیشه فعلاتن
مشیسنا فعلاتن نه دکل فعلات
معنی کف فعلاتن ماشی درفشک فعلاتن
بری پاشمق فعلاتن بری بیز فعلات

قرغیه

171b

قرغیه زاغ دی رام آغ وبناغ اوجی
بند باغ وراغ وطاغ باغله بوستان بالیز
قرغه تورکیده فارسیده زاغ عربیده ایله زاغ
دیرلر دام دال مهمله ایله فارسیده تورکیده
آغ دیرلر قدکه ایبک دخی کوز کوزه اورمرلر وآنکله
بالق وقوش اولیوب دونارلر بناغ باء موحده
وفانک فتحه لریله فارسیده تورکیده
ایبک اوجی دیرلر یعنی ایبک ایله ایرشمک
اوجنه دیرلر بند باغ بند باء موحده نک فتحه
سیله ونونله دال مهمله نک سکونلریله فارسیده
تورکیده باغ دیرلر مثلا برنسنه باغلادیغی
باغده عربیده قید معناسنه زاغ زاء مهمله
نک فتحیله فارسیده تورکیده طاغ دیرلر
عربیده جبل معناسنه باغ وبوستان تورکیده
فارسیده باغ فارسیده ایله بالیز دیرلر عربیده
قالیز دینور نعطیع قرغیه زا فعلاتن
غ دی رام آ فعلاتن غ بناغ اب فعلاتن
ک اوجی فعلات بند غ ورا فعلاتن
غ طاغ وبا فعلاتن غله بوستان فعلاتن

172a

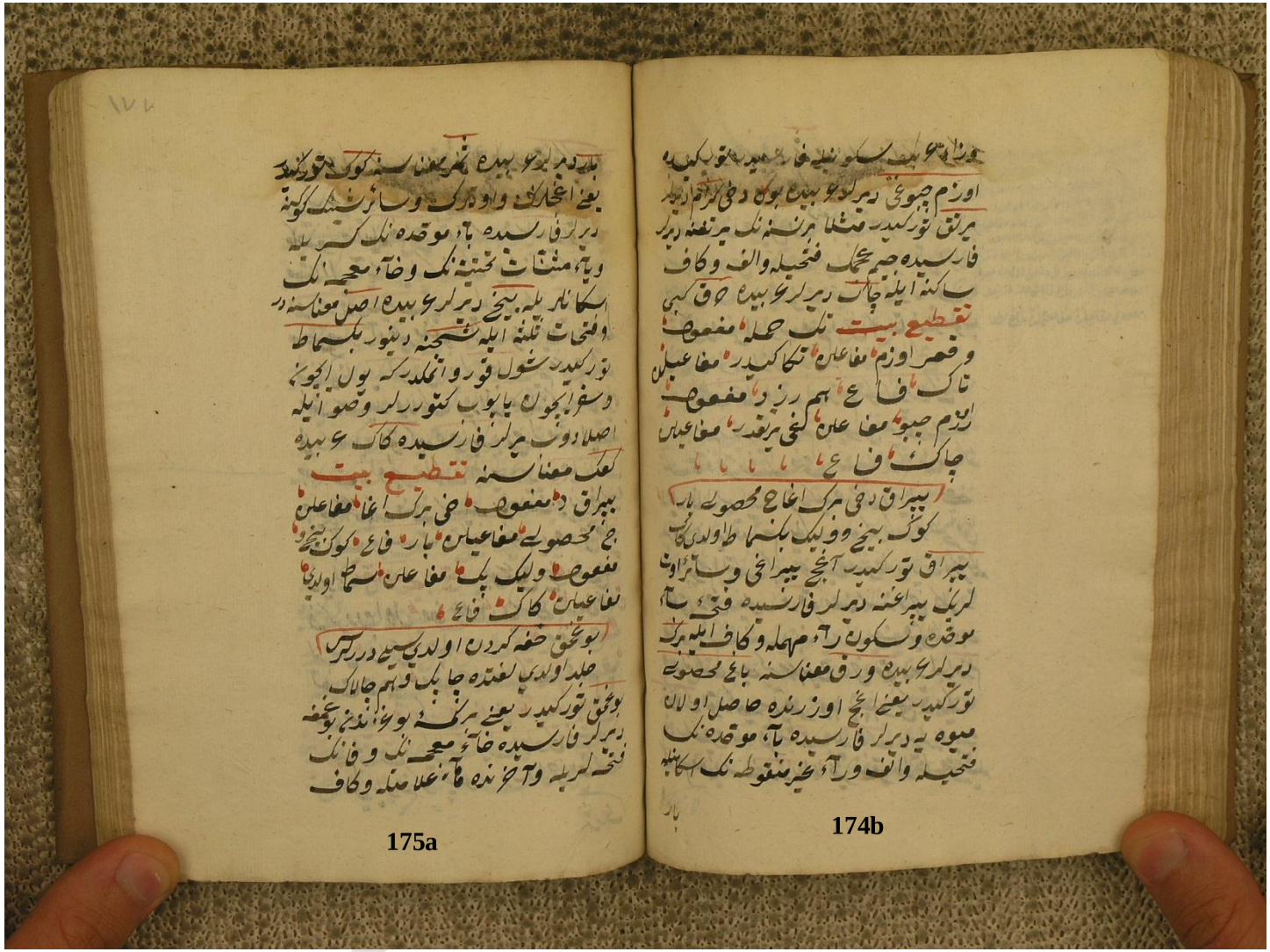
172b

173a

173b

174a

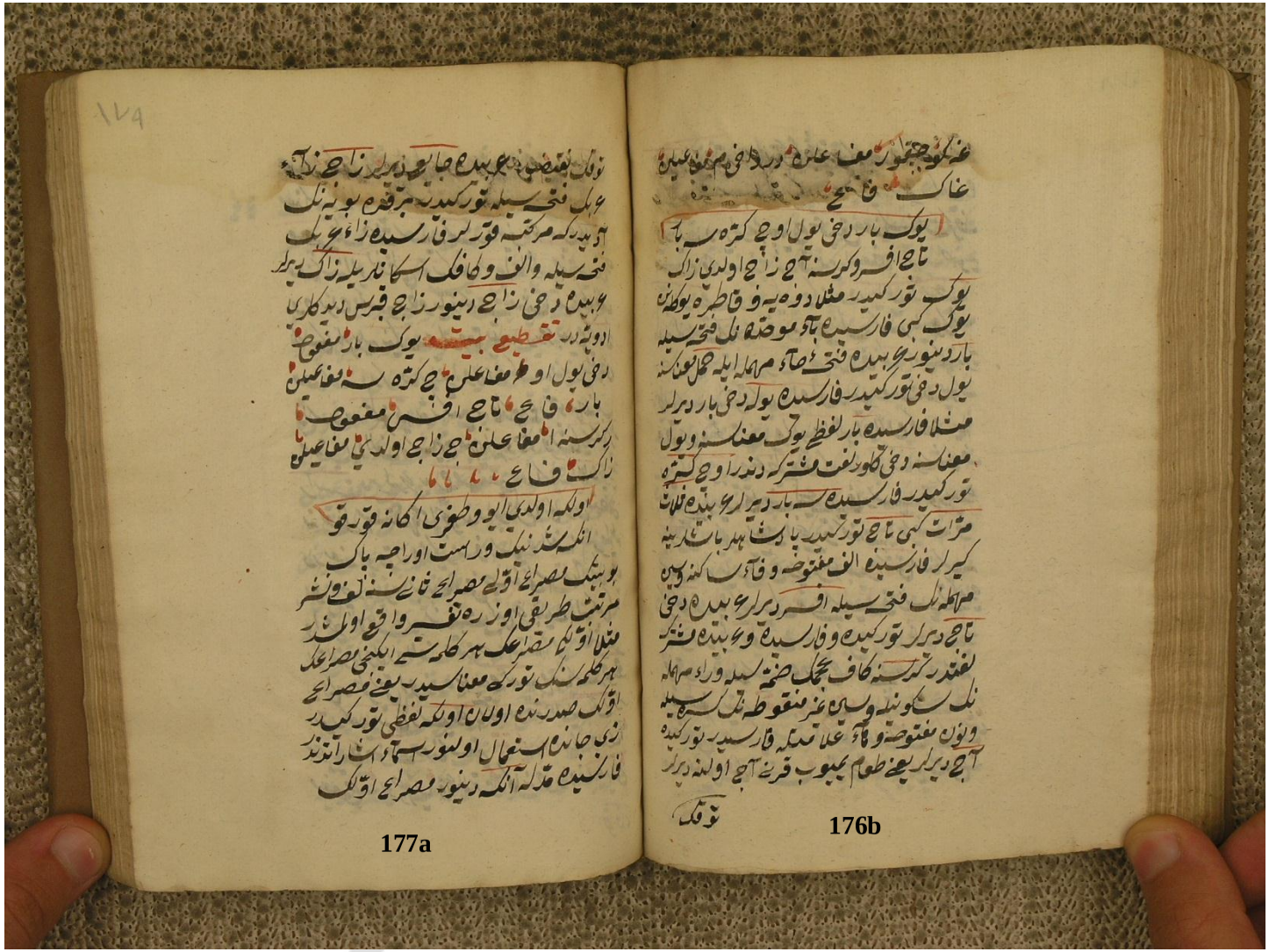
174b

175a

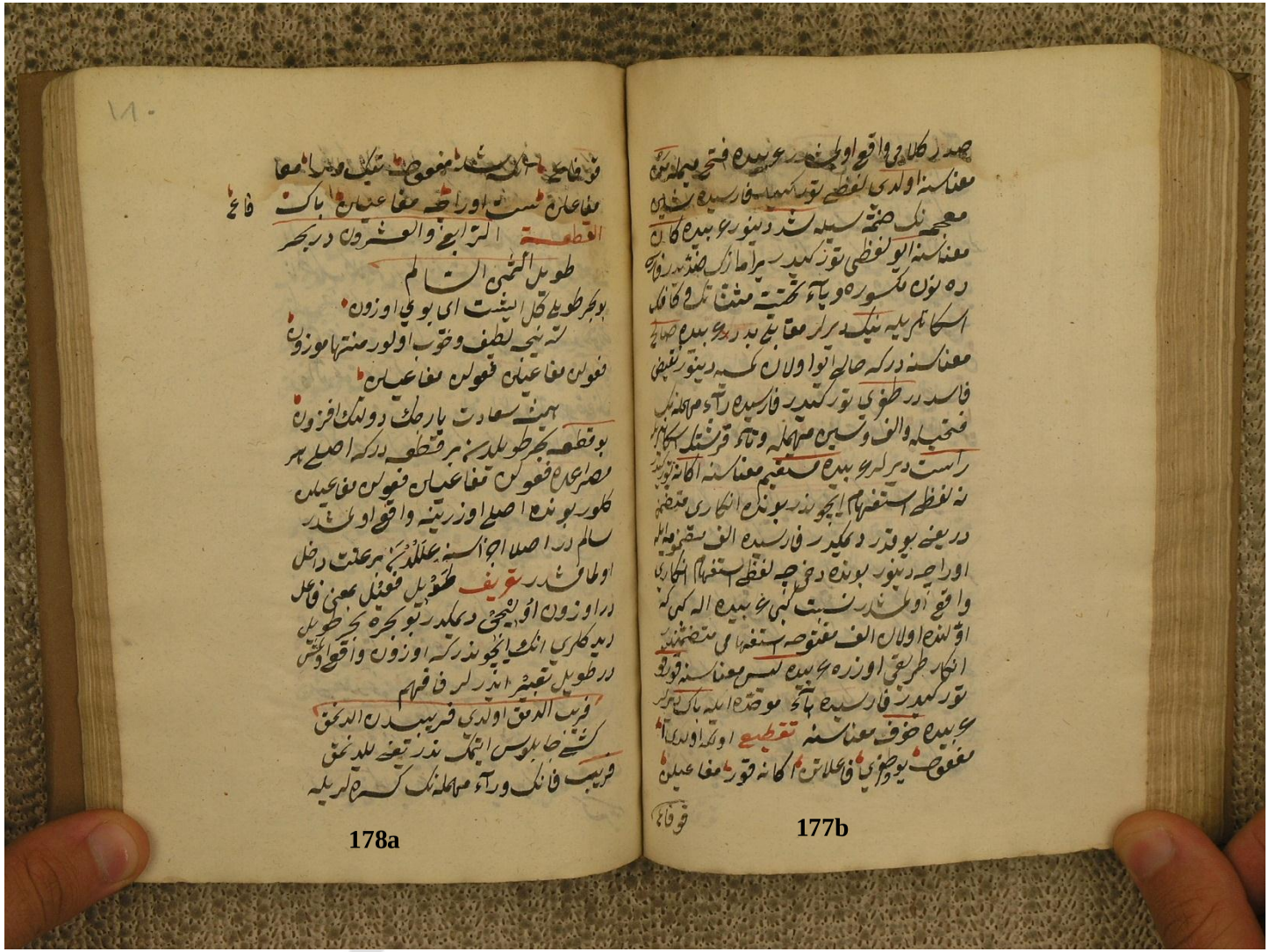
175b

176a

176b

177a

177b

صدر کلامی واقع او لمش عربیده فتح بیمله بیان
معناسنه اولدی لفظی تورکیسی فارسیده پیشین
معجمه نک صحتی سیله شد دینور عربیده کان
معناسنه اولوب لفظی تورکیسی پیراماز ک ضد در فارسی
ده نون مکسوره و یاء تحتیه مشدد تک و قافک
الکاهی یله تیک در لر معانیج بدر دیو عربیده صاحب
معناسنه در کیه صالح تو اولان کیسه دینور نقیض
فاسد در طوغری تورکیسی فارسیده راست دیمکله بیک
فتحه یله الف و نون صاحبه و تاء قرشتک سکاهی یله
راست دیر لر عربیده مستقیم معناسنه اکا نه تورکیسی
نه لفظ استفهام ایچون در بونک انکاری متضمن
در یعنی یوقدر دیمکدر فارسیده الف مقصوره یله
اوراجه دینور بونده دخی چه لفظی استفهام انکاری
واقع اولمشدر نسبت کبی عربیده الهکی که
اولدی اولان الف مفتوحه استفهامی متضمن نفی
انکار طریقی اوزره عربیده لیس معناسنه تورکی
تورکیسی فارسیده هاء موقته ایله باک دیمکدر
عربیده خوف معناسنه **تقطیع** اوتکرار اولدی آ
مفعول یوه وضوی فاعلاتن اکا نه تورکی مفاعیلن

فواتح

178a

فواتح مفعول تیک و مفا
مفاعلن تست اوراجه مفاعیلن باک فاع

القطعة الرابع والعشرون در بحر

طویل الثمین السالم

بوبحر طویله کل ایشت ای بوی اوزون

سه بیچه لطیف و خوب اولور صنعتها موزون

فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن

همیشه سعادت یارجق دولتک افزون

بو قطعه بحر طویلدن بر قطعه در که اصلی هر
مصراعی فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن
کلور بونده اصلی اوزرینه واقع اولمشدر
سالم در اصلا اجزاسنه علتدن بر علت داخل
اولمامشدر **تعریف** طویل فعیل بمعنی فاعل
در اوزون اولیجی دیمکدر بو بحره بحر طویل
دیمکلری انک ایچون در که اوزون واقع اولمش
در طویل تعبیر اندر لر فافهم

قریب الدمق اولدی قریبدن الدمق

کشی جابوس ایتمک ندر تیغه یلدمق

قریب فانک ورآء مماثله نک کسره لریله

178b

179a

179b

180a

180b

چشیدن در طاق یک خورد نوا تمک
مزیدن مکیدن هم بنوشیدن اکیدن
چشیدن جسم پارسی فتحیله و شین معجمه
نک کسریله فا رسید رتور کیده طا تحتی
دیر لر مثلا طعامدن برنسنه نک دادین وطوزن
دکه مک ایچون طا تمغه دیر لر چشنه دیدکلر
در عربیده ذوق دیر لر فتحه ذال معجمه
ایله یک تور کیدر یعنی طعام یکه دیر لر فارسیده
خاء معجمه نک ضمه سیله و واو ساکنه
ورآی غیر منقوطه ایله خورد نوا رینور عربیده
اکل معناسنه اتمک تور کیدر فارسیده
میم مفتوحه ورآی عربیک کسریله مزیدن دیر لر
ومیم مفتوحه وکاف عربیک کسریله مکیدن
رخی رکینور بوایکیسی بیله لغت اتمک معناسنه
یعنی اخیرا برنسنه ای اتمکه دیر لر واوث ق انماتک
مه سندن سوء ادبدر کی تبه عربیده فتحه وصمه
وصاد مهمله نک تشدیدیله مص معناسنه
بوزیدن یآء موحده نک کسه زائددر وغین
معجمه نک فتحه لریله ورآء مهمله مکسوره

ایله ا

181a

ایله فا رسیده رتور کیده اکیمک دیر لر منشا
غضب ایله فا قیوب وکمره یوب کوکدر مکه
کورلدمکه دیر لر تقطیع بیت چشیدن
فعولن درر طاقتی مفاعیلن یک خورد
فعولن دن اتمک مفاعیلن مزیدن
فعولن مکیدن هم مفاعیلن بنوشی
فعولن دن اکر نمق مفاعیلن

شنا بیدن ایو مکدر درنکیدن اکلنک
دیمکدر وغلیظیدن کر نمک یوالنق
شنا بیدن شین معجمه نک کسریله وتاء
قرشنک فتحیله فا رسیده رتور کیده
ایو مک معناسنه براش اشله مکده یا خود
یورو مکده ایوب سرعت عجله ایلمکه دیر لر
عربیده تعجیل معناسنه درنکیدن ذال مهملک
نک کسریله ورآی غیر منقوطه نک فتحیله
ونون ساکنه وکاف مکسوره ایله فارسیده
در تور کیده اکلنک معناسنه عربیده مکث
رینور فتحی فانک کسریله ونون ساکنه
وجیم عربیک فتحیله والف ایله فا رسیده

182a

181b

182b

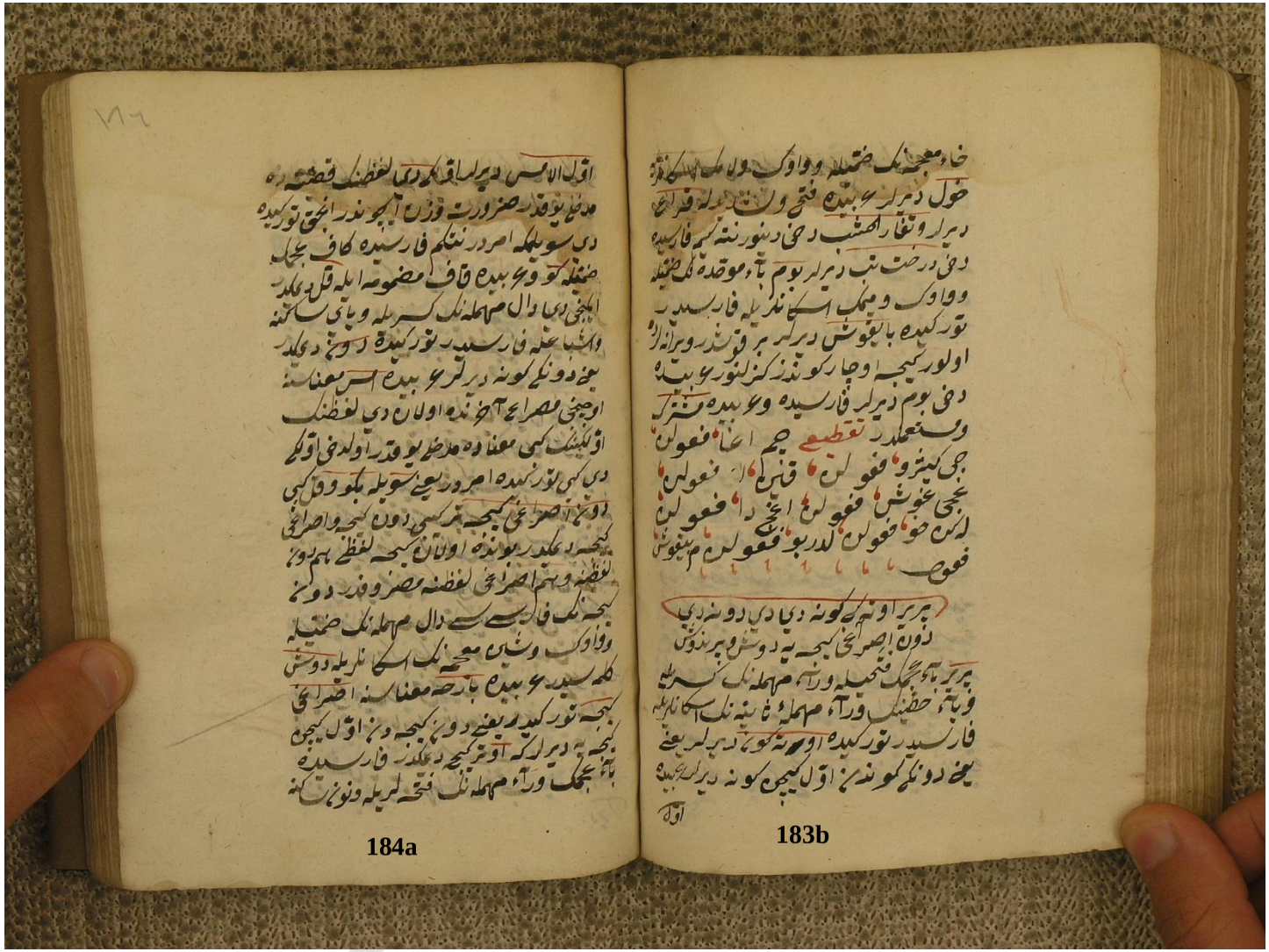
است لفظنک مخففیدر معنا صراحت نیابه
لفظنه مصروفدر صرورت وزن ایچون
تاخیر اولنشدر از جان به است این گفتار تقدیر
این گفتار فارسیده تورکیده بوسوزدر عکدر بعده
هذا القول وهذا الکلام کبی دخی دیرلر اگر الف ونون
بجمک فتحه لریله ورآی صاملة نک سکونیله
در تورکیده دخی اگر دینور ادات تعلیلدر بعده
رام مفتوحه وواو ساکنه ایله تو معناسنه در میکین
فارسیدر تورکیده ایدرسن دیمکدر باور تاء موحده
نک فتحه سیله والف ایله وواو مفتوحه ایله ورآی صاملة
نک سکونیله فارسیدر اکثر کندیلغتلیله سنه
در تورکیده اگر ایدرسک اینانمق معنا اگر تصدیق
ایدوب اینانورسک دیمکدر تقطیع بیت
به ازجان | فعولن | ست این گفتا | مفاعیلن
رکس دی | فعولن | کنی باور | مفاعیلن
بوسوزیک | فعولن | دررجا یزدن | مفاعیلن
گدایدر | فعولن | سک اینانمق | مفاعیلن

القطعة الخامس والعشرون

شکارسنبر شکرلب پری رو

183a

باکی عنبر تر جبینی خالیه بو
مفعولن فعولن فعولن فعولن
تقارب کاولیسالم اوشبو ای پریرو
بو قطعه بحر متقاربدن بر قطعه درکه جمله
اجزاسی اصلی اوزرینه سالم اولوب اصلا
زاحیف وعللدن بر علت داخل اولنمامشدر
جم آنجی کیرو قیلن اغاجی غوش
آنجی دالکن خولدر بوم بیقوش
جم اغاجی تورکیدر فارسیده کاف عجمک
فتحه لریله ویاء مثناة تحتانیه نک وزنی
پارسک اسکانلریله کیز دیرلر عربیده صاد
صاملة نک وبونک فتحه لریله وواو ساکنه
وتاء موحده نک فتحه سیله ورآی صاملة نک
سکونیله صفیر دیرلر قیلن اغاجی تورکیدر
بر حکم اغاجدرکه اندن اوق دوزرلر فارسیده
غین معجمه نک ضمتیله وواو وشین منقوطه
نک اسکانلریله غوش دیرلر انجی دله کن
تورکیدر بر قوش جنسیدرکه یورنی ایله انجیر
الک دلک ایدر آنجی قعاتی دخی دیرلر فارسیده

183b

184a

184b

185a

185b

186a

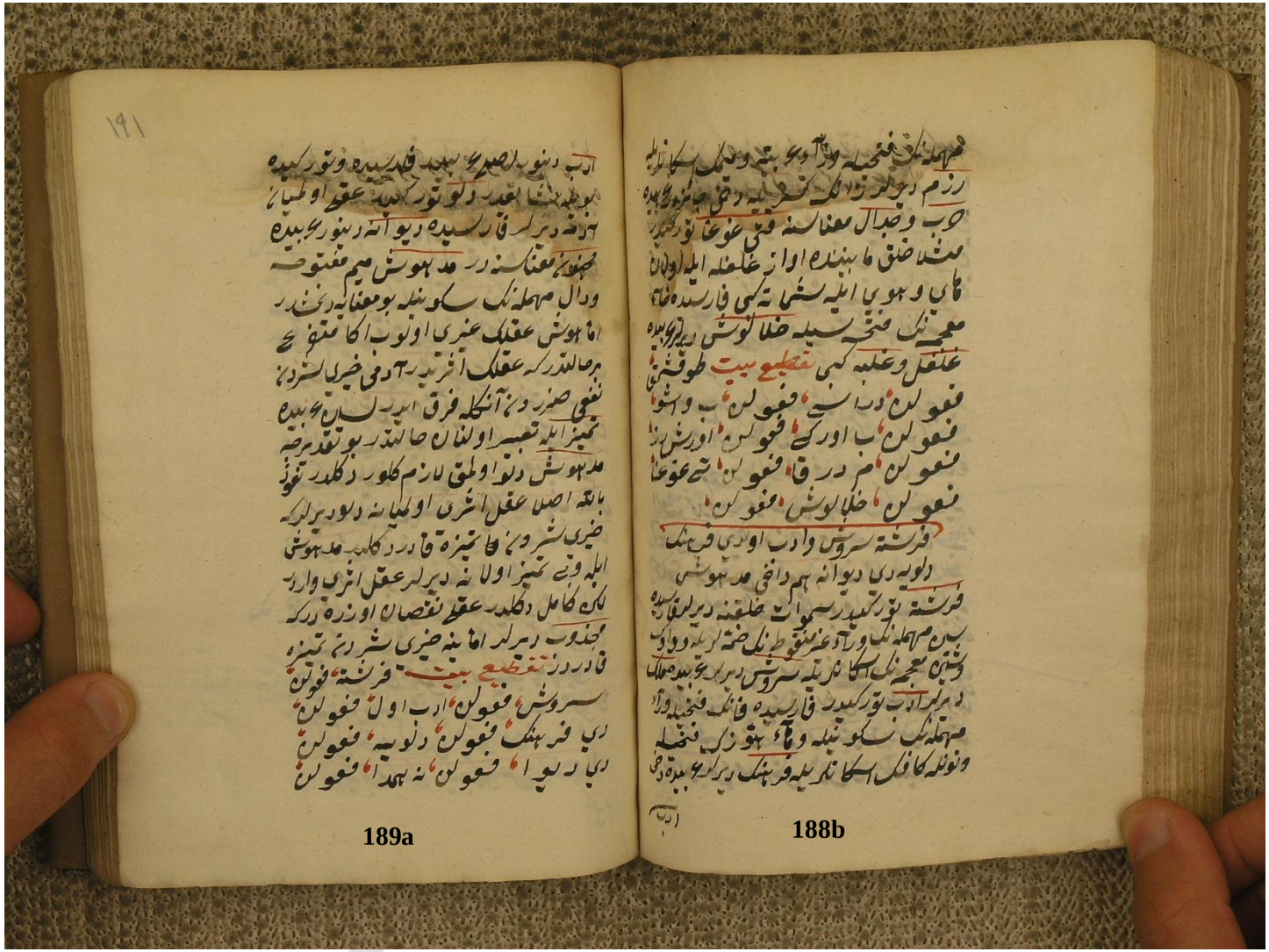
186b

187a

187b

188a

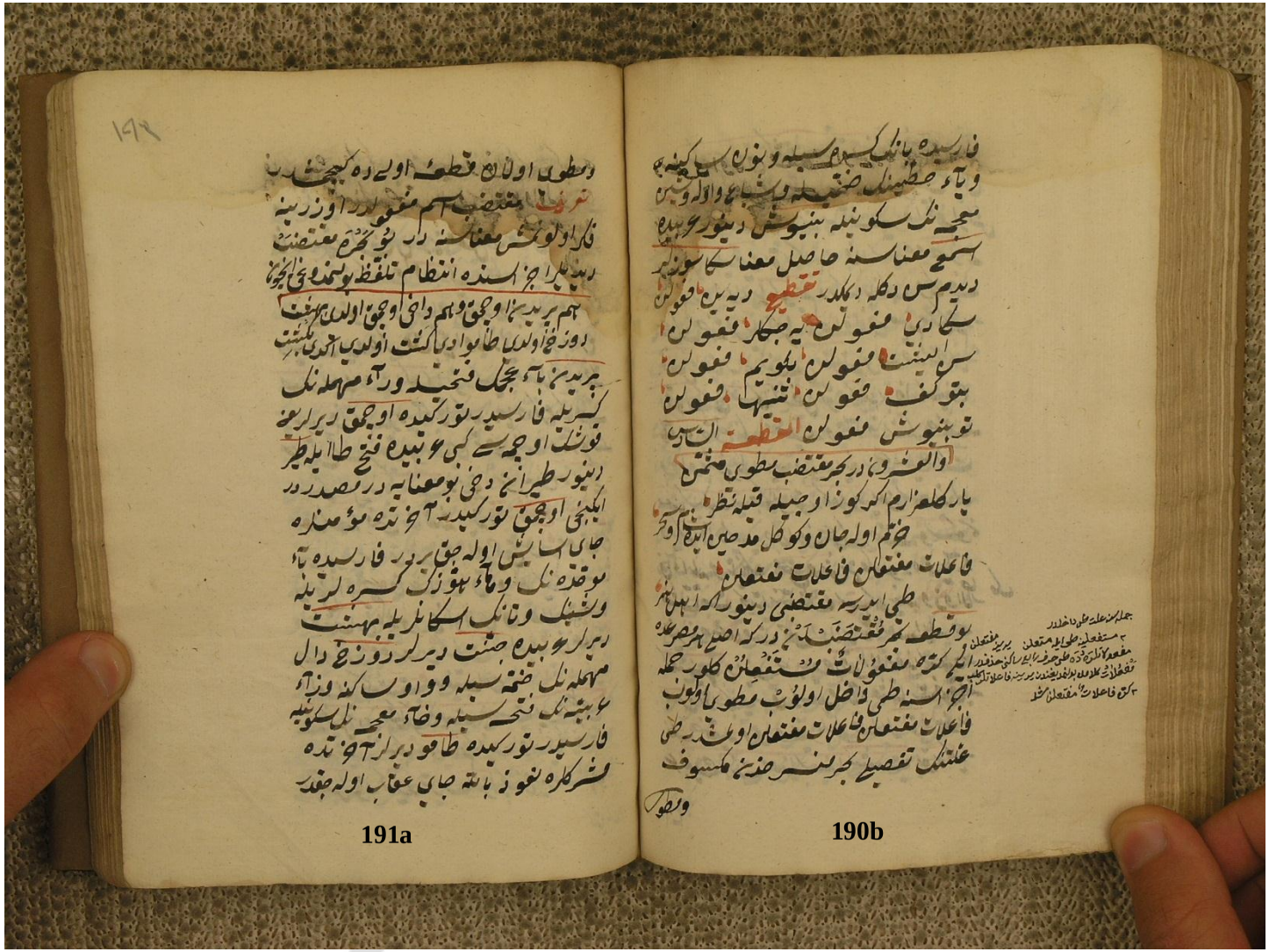
188b

189a

189b

190a

190b

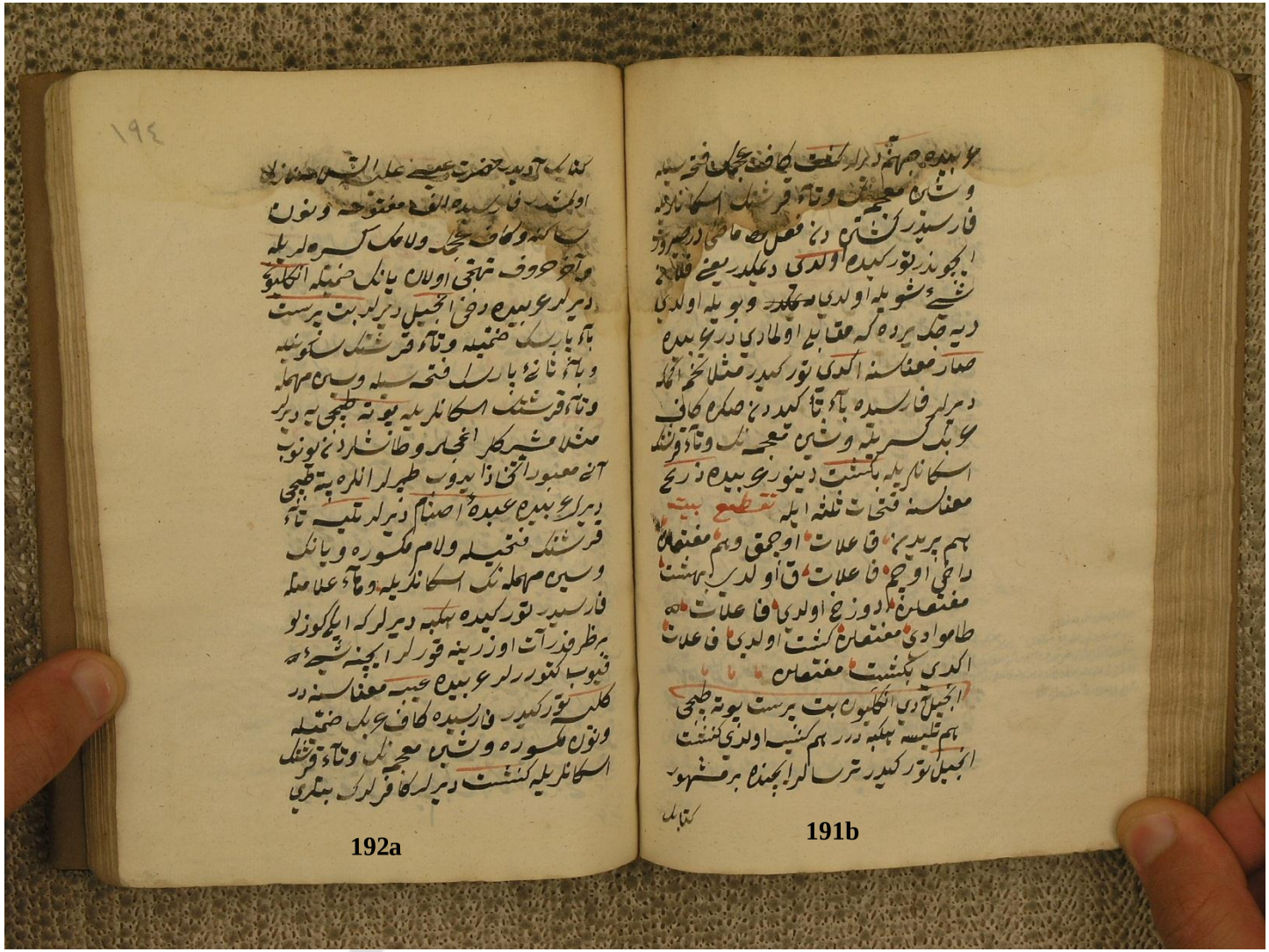
فارسیده بانک کسره سیله و نون سکینه
و یاء خطینک ضمیمه و شباع واوله و سین
سجه نک سکونیله بنیوشش دینور عربیده
اسمع معناسنه حاصل معنا سکا سوزلر
دیدم سن دکله دیمکدر خطیع دیه بین فعولن
سکادیا فعولن یه جکلر فعولن
سن ایشت فعولن بلویم فعولن
بتوکف فعولن تنبیهم فعولن
تو بنیوش فعولن القطعه ال سن
والعشرون در بحر مقتضب مطوی مشتمل
یار کلمز ارم اکر کوزلر او جیله قبله نظر
ختم اوله جان وکوکل مدحین ایده اوسحر
فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن
طی ایدیه مقتضی دینور که اهل هنر
یوقطعه بحر مقتضب در که اصلی هر مصرعده
ایکی کره مفعولات مستفعلن کلور جمله
اجزاسنه طی و اخل اولوب مطوی اولور
فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن اولشدر طی
علتنک تفصیلی بحر بسرخنده مکسوف

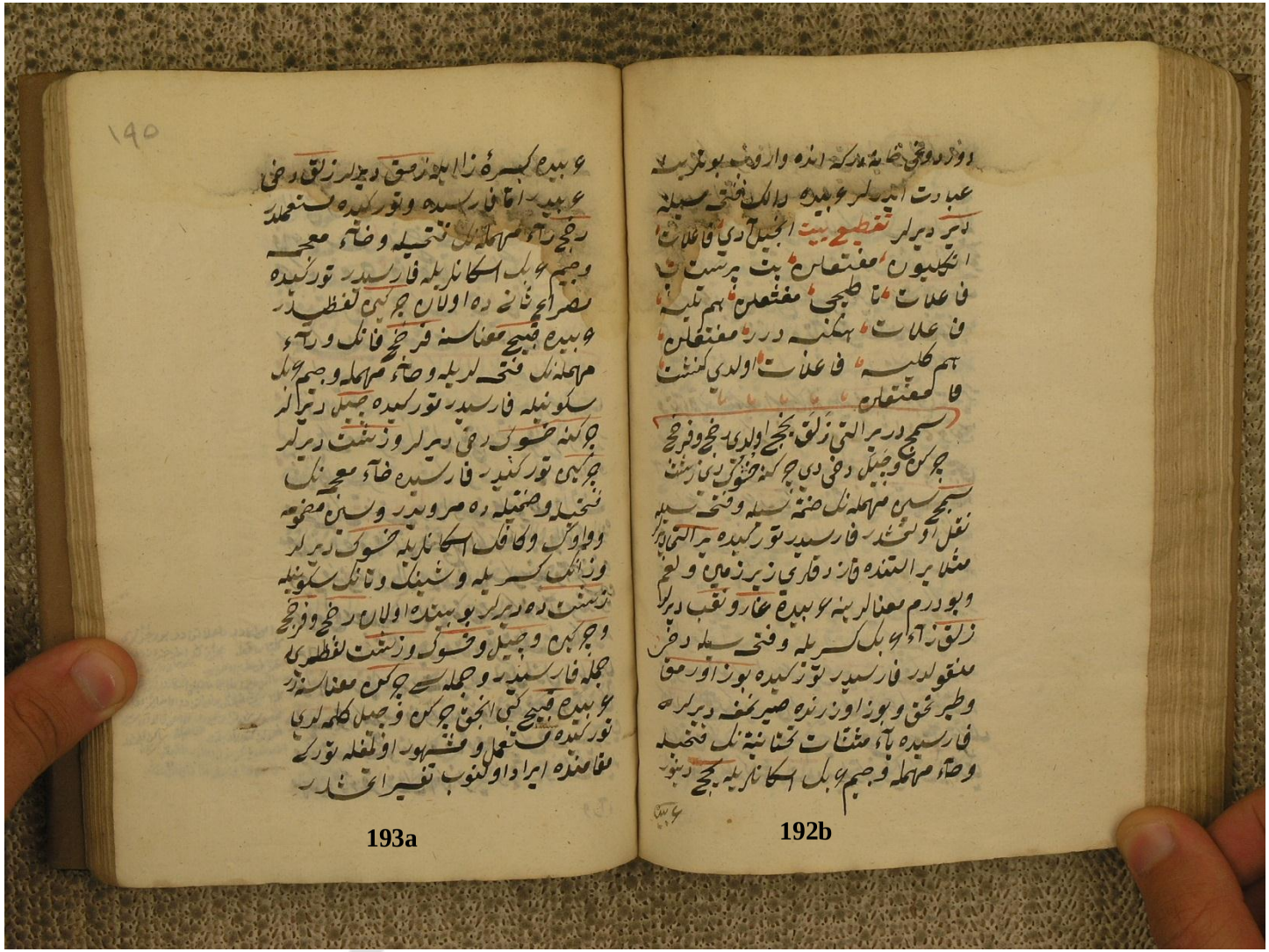
مفتعلن بریسنه مفعولات ایکی حرفی بالیدر اکر حرفی بالیدر فاعلات اولور
مفعولات ثانیسی ساقط اولوب یرینه فاعلات کلور
مفتعلن ثانیسی ساقط اولوب یرینه فاعلات کلور
جمله بسرعلته مطوی اولور
مستفعلن مطوی اولور مفتعلن
مفعولات ثانیسی ساقط اولوب یرینه فاعلات کلور
مفتعلن ثانیسی ساقط اولوب یرینه فاعلات کلور
مکسوف فاعلات مفتعلن شکلی

وسطوی

191a

وسطوی اولان قطعه اولیه ده کیجشدی
تعریف مقتضب اسم مفعولدر اوزرینه
فکر اولونمش معناسنه در یوخرج مقتضب
دیدیکلری اجزا سنده انتظام تلفظ بولمدوغی اچون
هم بریدیکی اوچون وهم داخی اوچون اولدی هیئت
دوزغی اولدی طاوادیکی کشت اولدیکی اچون
بریدیکی یاء مجمل فتحیله ورآء مهمله نک
کسریله فارسیده رتورکیده اوچون زیرلرغه
فوقنک اوچه سی کبی عربیده فتح طا ایله طیر
دینور طیرانی دخی بومعنایه در مصدر در
ایکنجی اوچون تورکیده آخنده مؤ منده
جای اسایش اوله جق یرلر فارسیده یاء
موحده نک وماء هوز نک کسره لریله
وشین وتانک سکانریله بهشت
زیرلرغه بیده جنت زیرلر دوزخ دال
مهمله نک ضمه سیله وواوسکنه وزاء
معجمه نک فتحه سیله وخاء معجمه نک سکونیله
فارسیده رتورکیده طاوزیرلرآخنده
شرکلره نعوذ بالله جای عقاب اوله جقدر

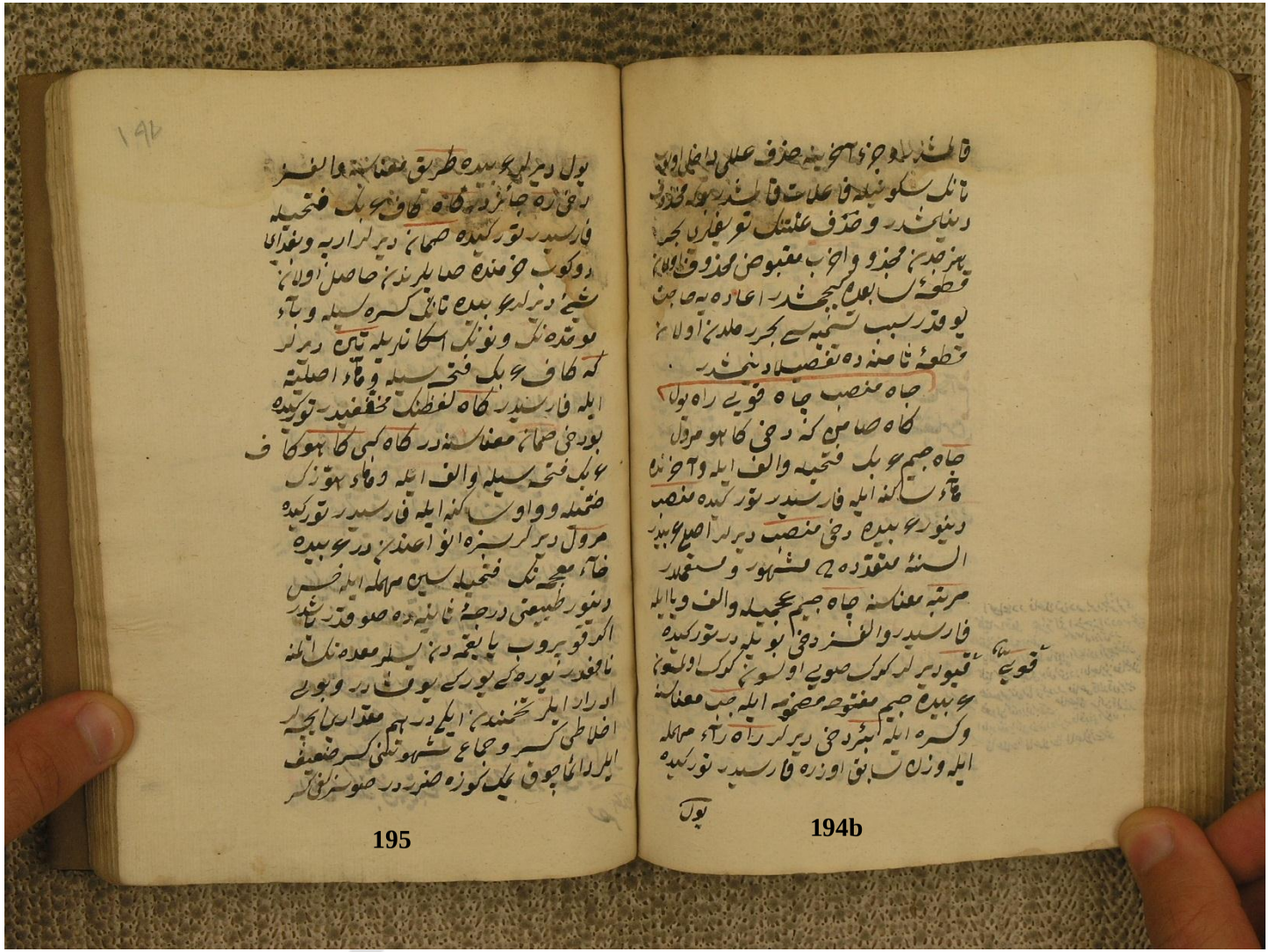
192b

193a

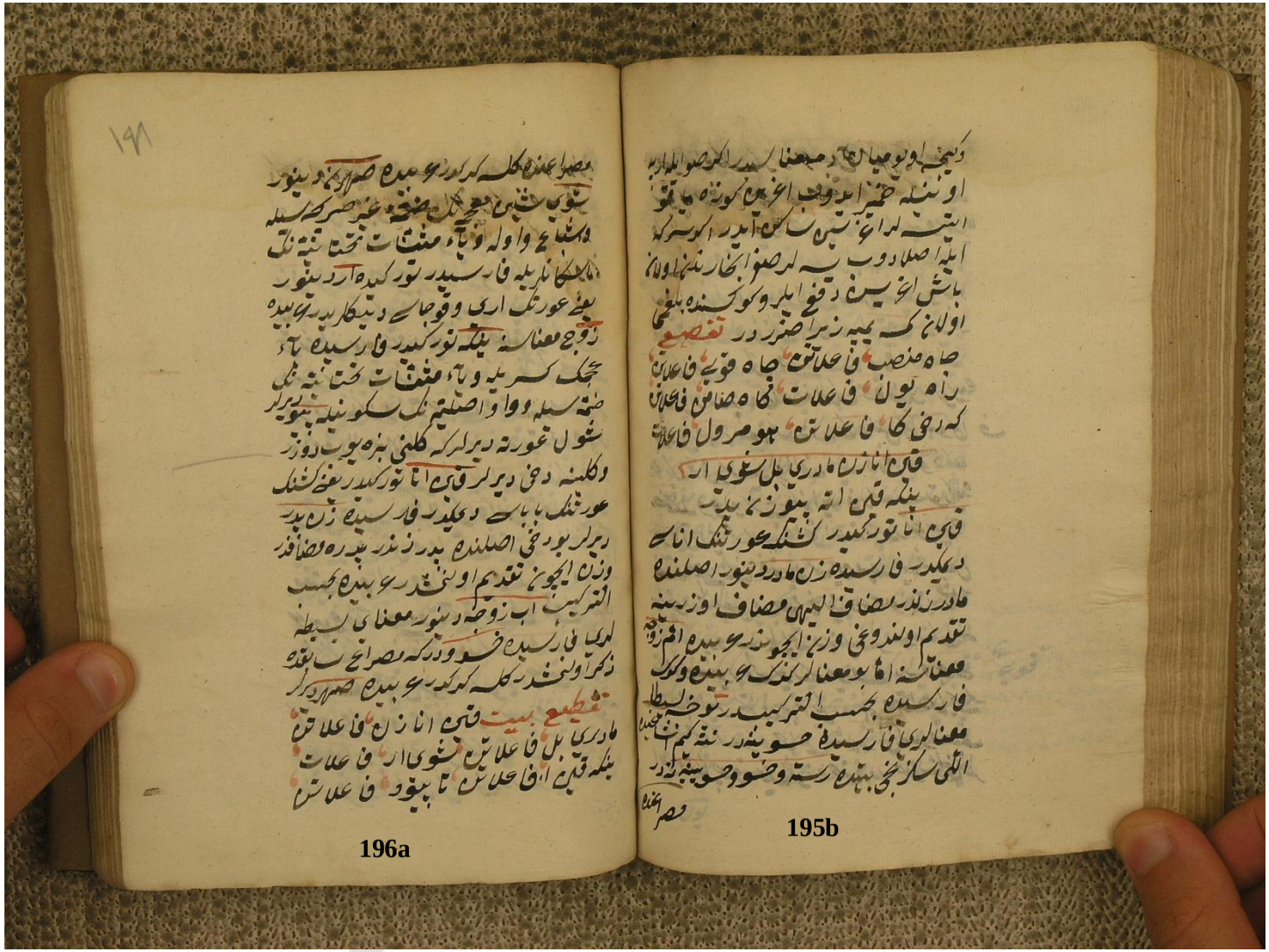
193b

194a

194b

195

195b

196a

196b

197a

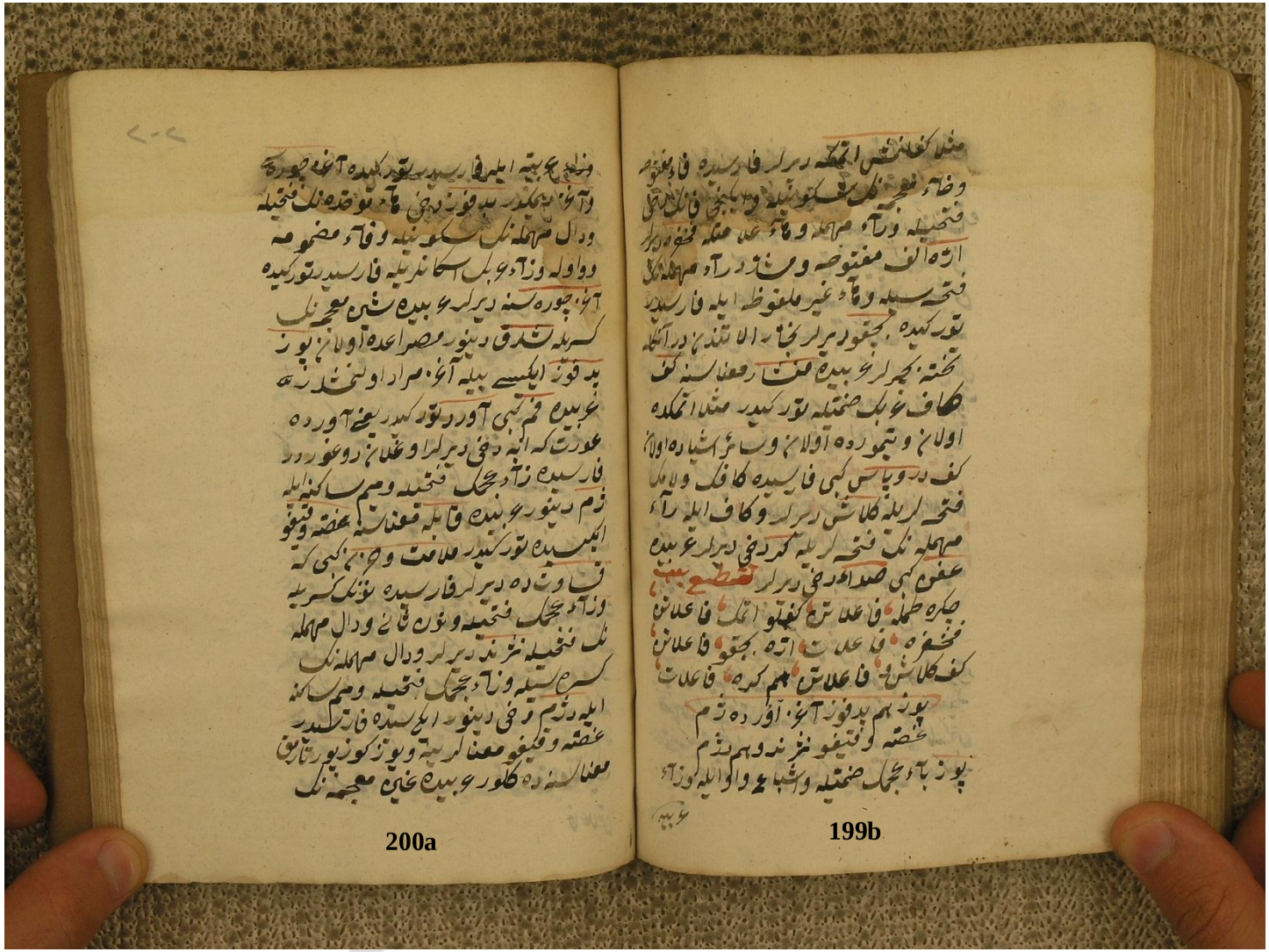
197b

198a

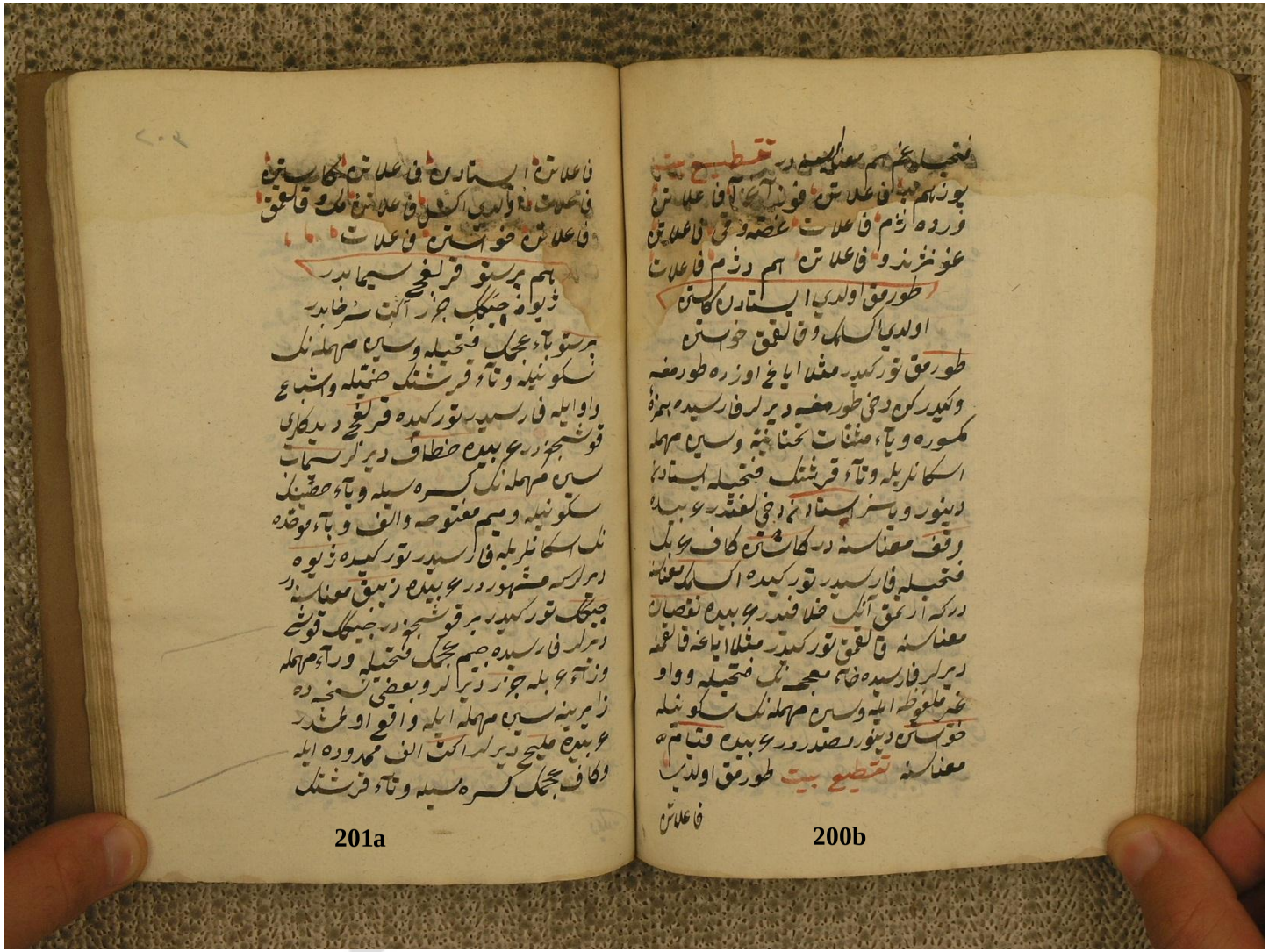
198b

199a

199b

200a

200b

فتحبا غم هم معنی الیه در تقطیع بیت
پوزهم دبه فی علاتن فوز آ فا علاتن
ورده زدم فاعلات غصه و فی فاعلاتن
عو نمزند و فاعلاتن هم دزم فاعلات

طورق اولدیب ایستارن کاسن
اولدیاک و قالقق خوشن

طورق تورکیدر مثلا یاخ اوزره طورمغه
وکیدرکن دخی طورمغه دیرلر فارسیده همزه
مکسوره و یاء مثناة تحتانیه و سین مهمله
اسکانلریله و تاء قرشنک فتحیله ایستادن
دینور و یاسز ایستاء دخی لغتدر عربیده
رقف معناسنه در کاسن کاف عربک
فتحیله فارسیده تورکیده اکلمک معناسنه
درکه از عق آنک خلافیدر عربیده نقصان
معناسنه قالقق تورکیدر مثلا یاغه قالقمه
دیرلر فارسیده خاستن معجمه نک فتحیله و واو
غیر ملفوظه ایله وسین مهمله نک سکونیله
خوشن دینور مصدر در عربیده قیام
معناسنه تقطیع بیت طورق اولدیب

فاعلاتن

200b

فاعلاتن ایستارن فی علاتن کاسن
فاعلاتن اولدیب اکلمک فاعلاتن اک و قالقق
فاعلاتن خوشن فاعلات

هم پرسنو قرلغچ سیماید در
زیوه جبنگ جزر آکنت سرخاید در

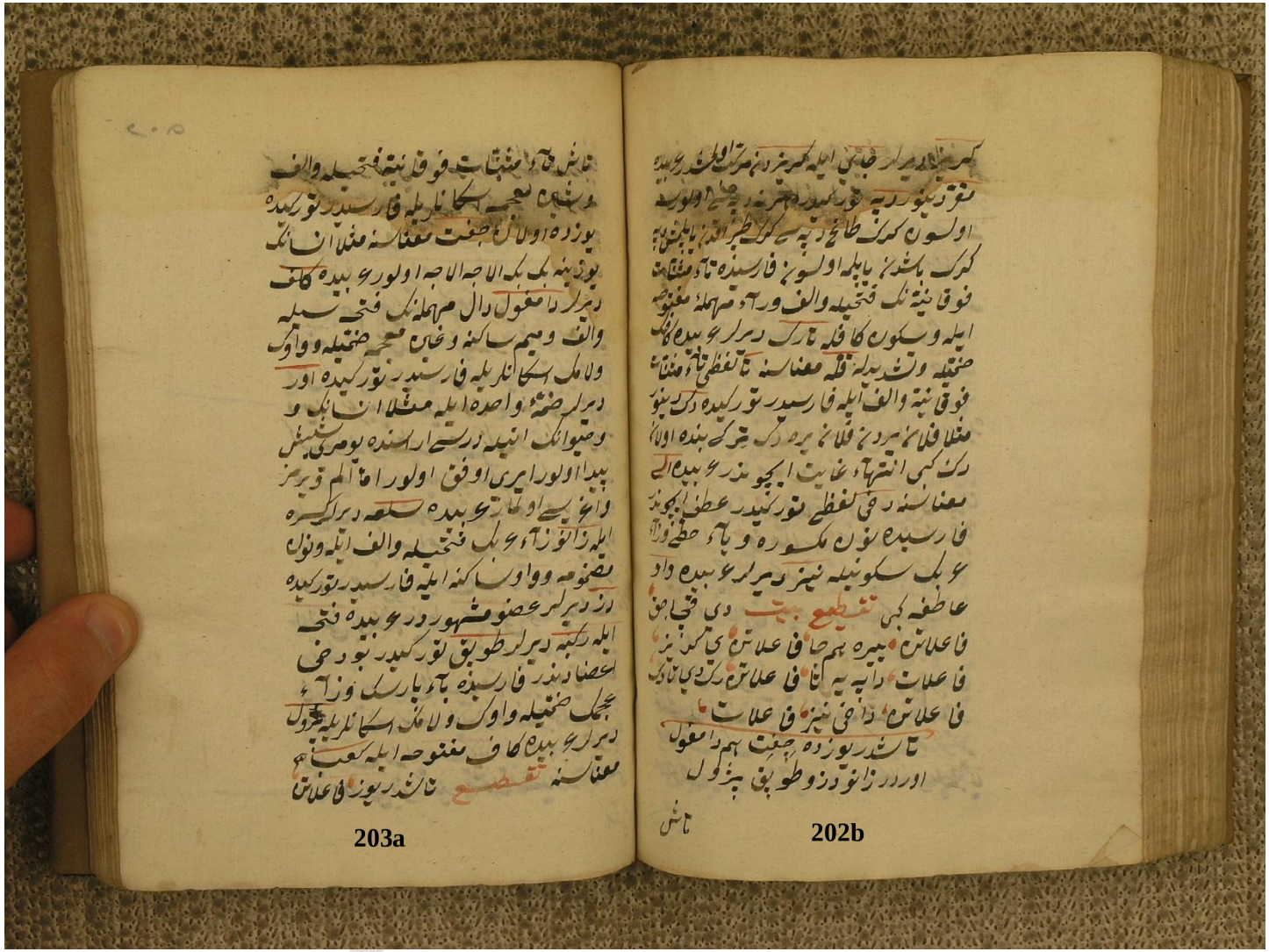
پرستو یاء عجمک فتحیله وسین مهمله نک
سکونیله و تاء قرشنک ضمتیله واشباع
واو ایله فارسیده تورکیده قرلغچ دیدکاری
قوشجغزدر عربیده خطاف دیرلر سیمات
سین مهمله نک کسره سیله و یاء تحتیه نک
سکونیله و میم مفتوحه والف و یاء موحده
نک اسکانلریله فارسیده تورکیده زیوه
دیرلر کسه مشهوردر عربیده زبیق معناسنه در
جبنگ تورکیده بر قوشجغزدر جبنگ قوشی
دیرلر فارسیده جیم عجمک فتحیله ورا مهمله
وزاء عجمه جزر دیرلر وبعضی نسخه ده
زا یرینه سین مهمله ایله واقعدر او طوزدر
عربیده ملح دیرلر اکنت الف ممدوده ایله
وکاف عجمک کسره سیله و تاء قرشنک

201a

201b

202a

202b

203a

203b

ده چشت هم فی علاتن دا مفعول فی علاتن
اور دی ن آ فا علاتن نوزده طو فا علاتن
بق پزول فی علات

چشن بیرام و بشی لالنک در
هم سبحی سیکی و مصلق بنک در

چشن جیم بجک فتحیله و شین معجمه
و نونک سکاندیله فارسیده نور کیده بیرام
دینور عربیده عید معناسنه شه باجمل
کسریله و شین معجمه نک و بانک سکاندیله
نور کیده فارسیده لالنک دیرلر اتراک
مابینده برشهور شیدر طواده یاغ ایچنده
بشورو ب بیرام کیجه لری و نماز کیجه لری
اولولر جابنجو ی اول نده دیرلر دیلی دیرلر
لالنق بوندن غلط در سبحی نور کیده سبحه کردانی
برشهور در رام انجانث دیدو کاری شرابدر
فارسیده کره سین مهمله ایله و یاء مثناه
تحتانیه نک سکونیله و کاف عجمک کسریله
و یاء ساکنه ایله سیکی دیرلر عربیده حمر معناسنه
در مصلق نور کیده رشوت شیدر که آنی بعضی

204a

ر۲۶

اشخاص اکثر اندوب بنکو و سرسم اولوب
مراد نک بیراغنده فارسیده باغ و قصده نک
فتحیله و نون و کاف عجمک سکاندیله
بنک دیرلر تعریب اندوب پنجی دیرلر

تقطیع بیت چشن بیرام فاعلاتن
م و بشی لا فاعلاتن لنک در فاعلات
هم سبحی سی فاعلاتن کی و مصلق فاعلاتن
بنک در فاعلات

نور قولوانش دی کار سهاتنک
بالجمله الته جکلری صندوغه لاک

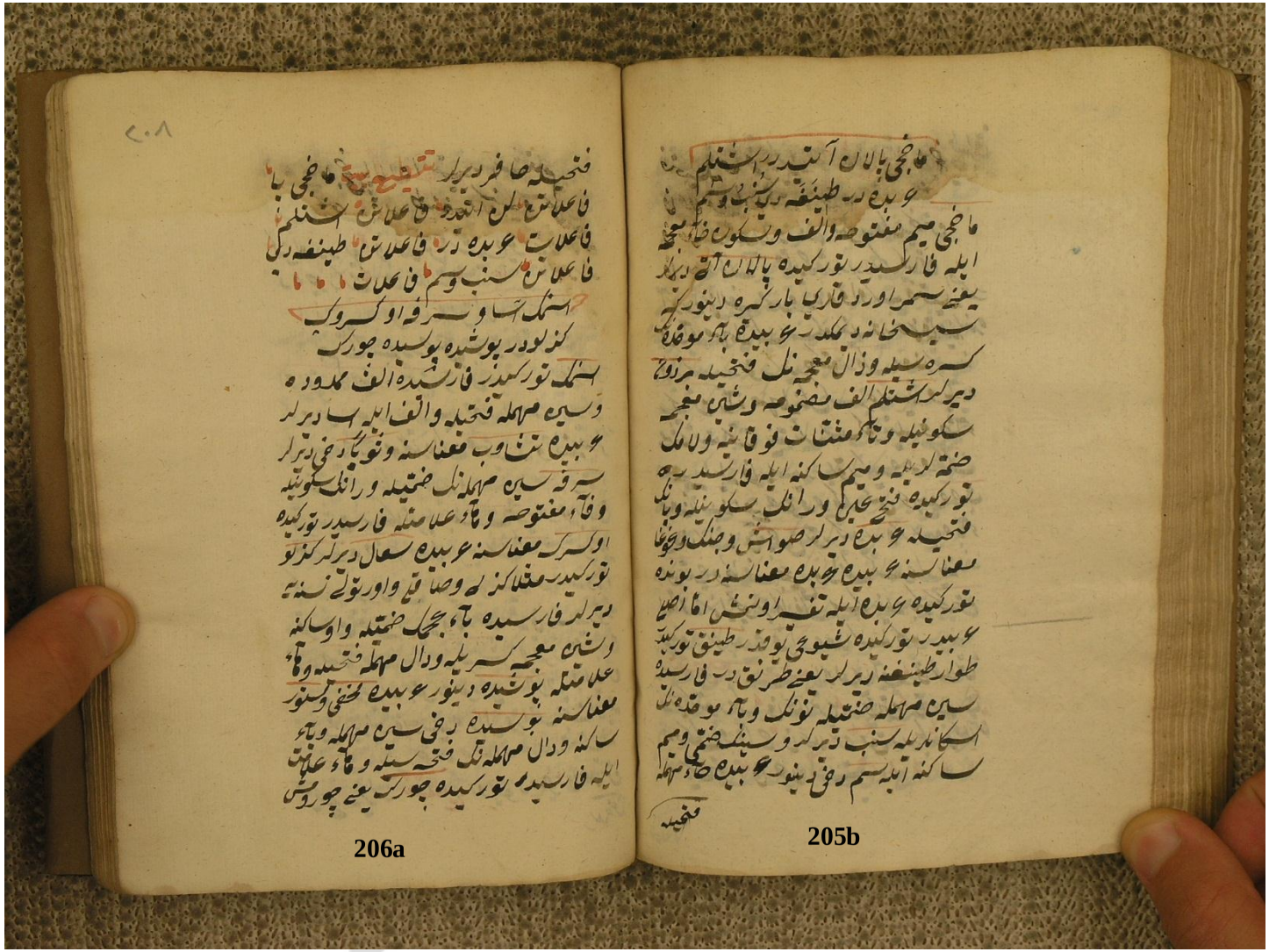
نور قولوانش نور تکه عبارتدر مثلا بر
امر خطرناک و وخطرناک که صوکنده ندامت
دن خوف اولنورایش دیمکدر که کار
سهاتنک دیرلر عربیده امر مخوف دینور
بالجمله الته جکلری صندوق نور کیدر شول
صندوغه دیرلر که رنجبرلر و دولکرلر ده
آنکله بالجمله طاشرلر تخته دن روزنمش بر
تکنه در فارسیده لاک دیرلر تقطیع
نور قولوانش فاعلاتن شه دی کار فاعلاتن

204a

204b

205a

ماجی بالان آید در اشتلم
عبید در طینفه دیگ سنب و سم

ماجی میم مفتوحه والف وسکون جیم
ایله فارسیدر تورکیده پالان آتی دیرلر
یعنی سمر اورد قاریب بارگیره دینور کیه
سیه خانه دیمکدر عبید باء موحده نک
کسره سیله وذال معجمه نک فتحیله برزوج
دیرلر اشتلم الف مضمومه وشین معجمه
سکونیله وتاء مثناة فوقانیه ولام نک
ضمه لریله ومیم ساکنه ایله فارسیدیر
تورکیده قنج عجلی ورانک سکونیله وبانک
فتحیله عبید دیرلر صوانش وجنک وحوغا
معناسنه عبید عبید معناسنه در بونده
تورکیده عبید ایله تفسیر اولنش اما اصلی
عبیدر تورکیده شیوجی یوقدر طینق تورکیده
طوار طینفه دیرلر یعنی طرنق در فارسیده
سین مهمله ضمتیله نونک وباء موحده نک
اسکاندیله سنب دیرلر وسینک ضمتی ومیم
ساکنه ایله سم رفی دینور عبید صاد مهمله

فتحیله

205b

فتحیله صافر دیرلر تتبیع ماجی با
فاعلاتن لن اتعدد فاعلاتن اشتلم
فاعلات عبید در فاعلاتن طینفه دیگ
فاعلاتن سنب وسم فاعلات

اسنمک اسا و سرقه اوکسروک
کز لودر پوشیده پوسیده چورک

اسنمک تورکیدر فارسیده الف ممدوده
وسین مهمله فتحیله والف ایله با دیرلر
عبید تنابوب معناسنه وتوبکار دخی دیرلر
سرقه سین مهمله نک ضمتیله ورانک سکونیله
وقاف مفتوحه وتاء علامتله فارسیدر تورکیده
اوکسرک معناسنه عبید سعال دیرلر کزلو
تورکیدر مثلا کزله وصاقلی واورتولی نسنه یه
دیرلر فارسیده باء بجمک ضمتیله واوساکنه
وشین معجمه کسریله ودال مهمله فتحیله وتاء
علامتله پوشیده دینور عبید لحفی وستور
معناسنه پوسیده دخی سین مهمله وباء
ساکنه ودال مهمله نک فتحه سیله وتاء علامتله
ایله فارسیده تورکیده چورک یعنی چوروش

206a

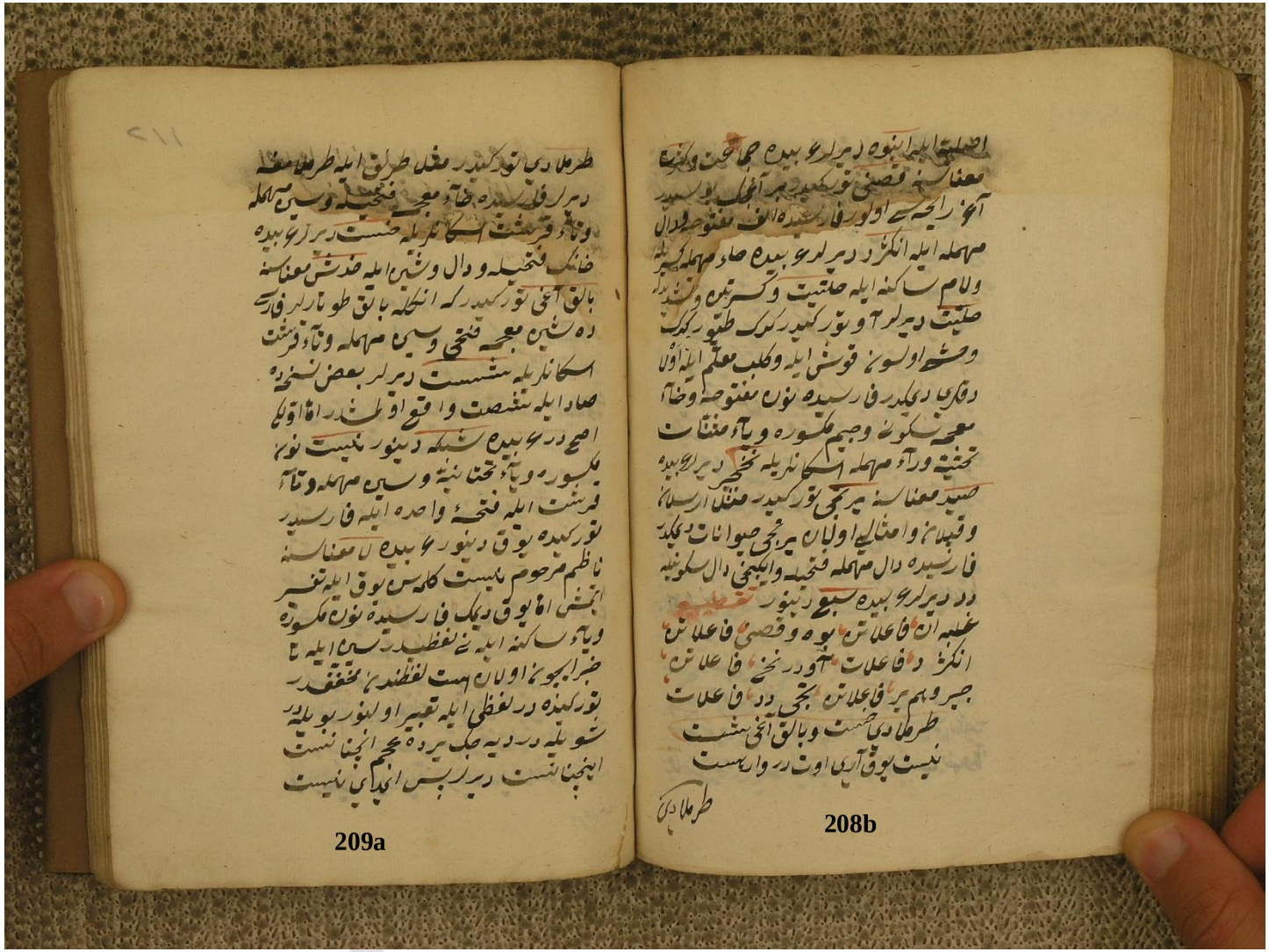
206b

207a

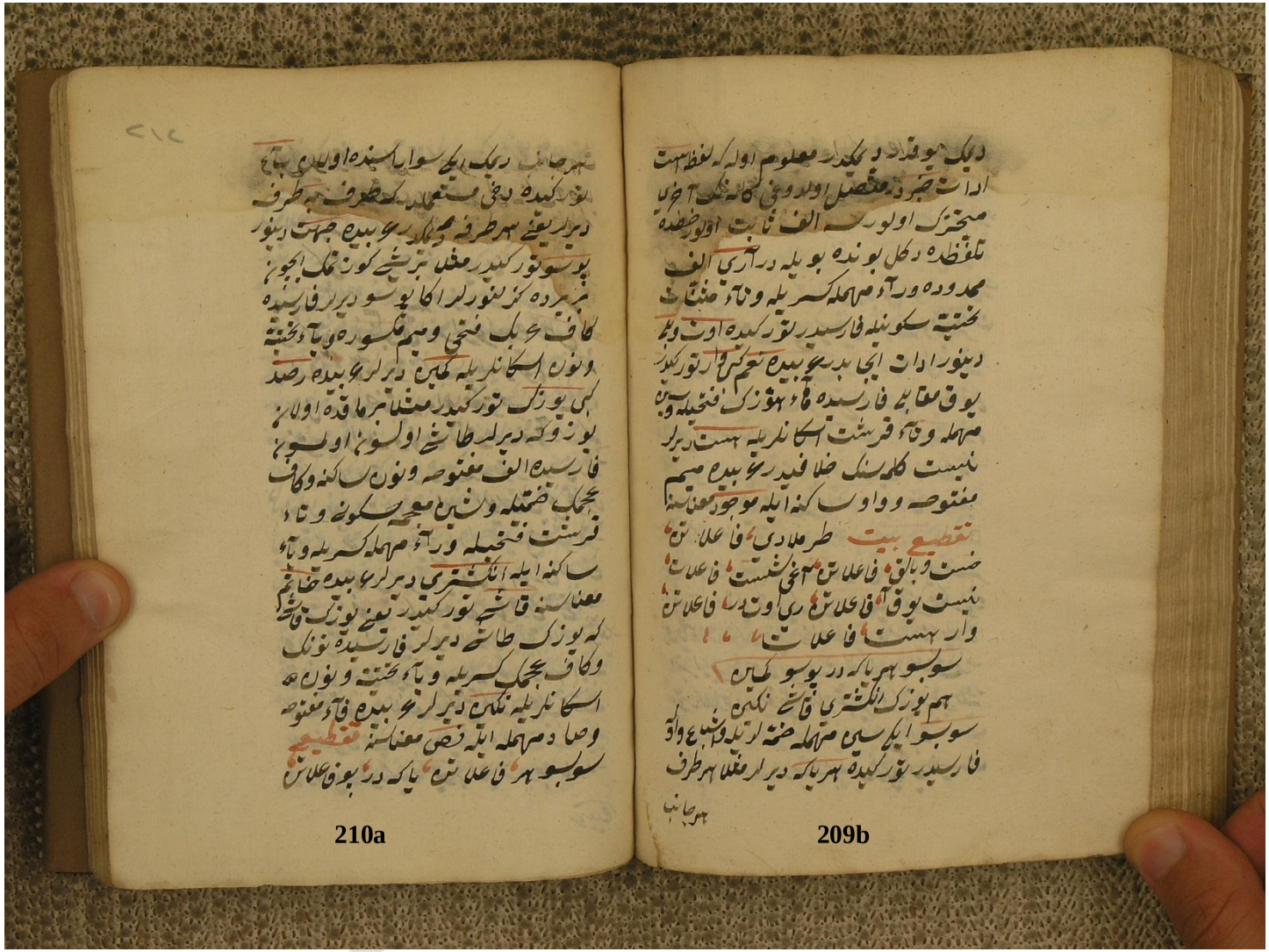
207b

208a

208b

209a

209b

در یک بوقند و یکدیگر معلوم اولد که لفظ هست
ادات ضرورت متصل اولدوغی کلمه نک آخرنده
میخزک اولور الف ثابت اولور ضمه
تلفظده دخل بوندیه بویله در آری الف
محدوده ور آه صاحله کسریله و ناء مثناث
فوقیه سکونیله فارسیده رتور کیده اوت و بط
دیمکدر ادات ایجاد یه بیده تعریف کسر و ار تور کیدر
یوق مقابله فارسیده نه اهوزک فتحیله و سین
صاحله و فاء فرشت اسکاندریه هست دیمکدر
نیست کلمه سنک ضلا فیدر یه بیده میم
مفتوحه و واو ساکنه ایله موجود معناسنه
تقطیع بیت طرملادیں فاعلاتن
هست و بالقی فاعلاتن مغنی شست فاعلات
نیست بوقی فاعلاتن ری اوت در فاعلاتن
وار بهست فاعلات ،، ،،

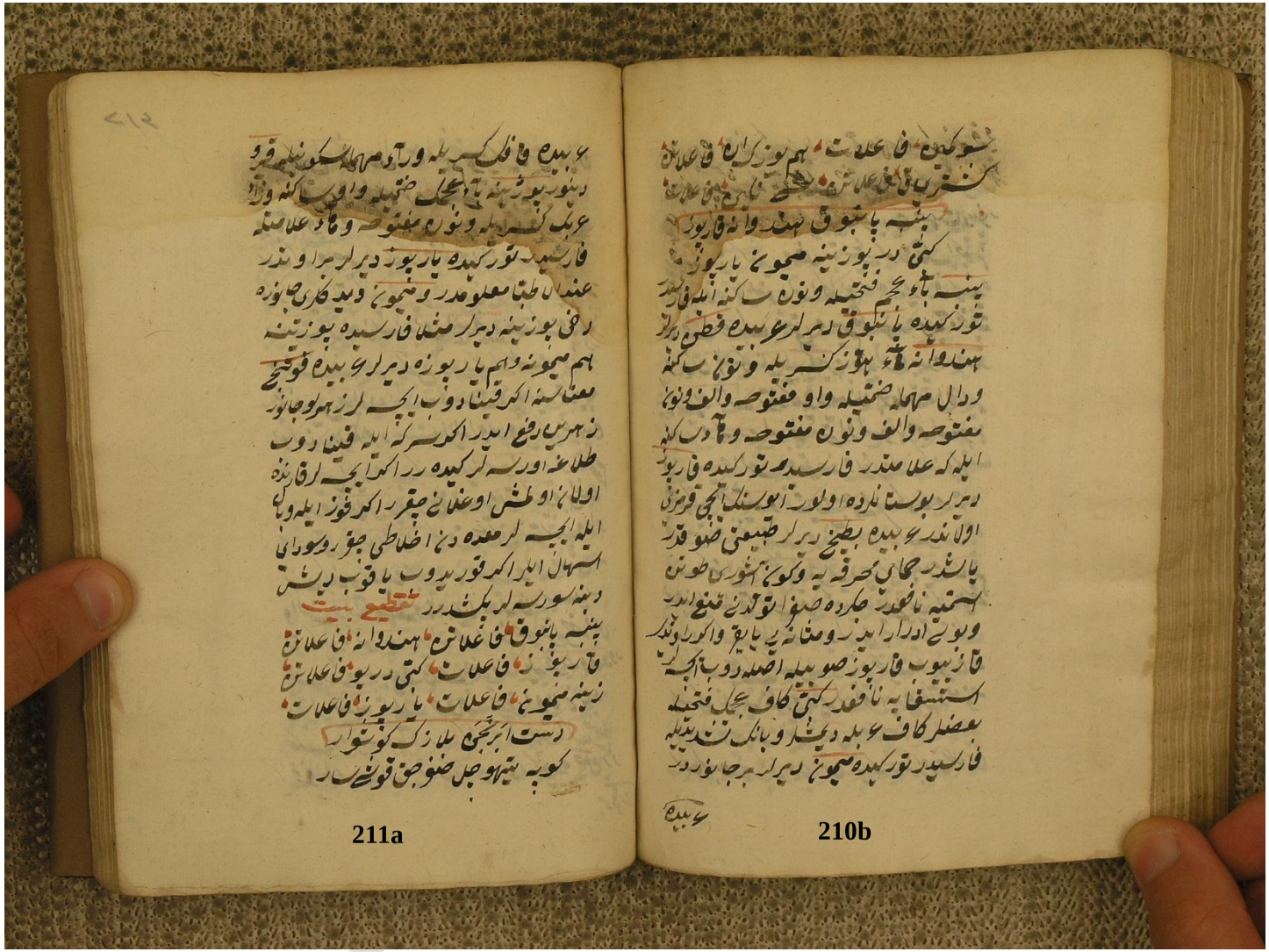
سوبسو هر یاکه در پوسو نکین
هم پوزک انگشتری قاشی نکین

سوبسو ایکی سین صاحله ضمه لرتیله و شین واو
فارسیده رتور کیده هر یاکه دیمکدر مثلا هر طرف

هر جانب

210a

هر جانب ریک ایکی سوزیاسیده اولدیغی یاچ
تور کیده دخی مستعمل که طرف به طرف
دیمکدر یعنی هر طرفه یمکدر یه بیده جهت دیمکدر
پوسو تور کیدر مثلا بر شیئی کوزنک ایچون
بر برده کز دیکلرلر اکا پوسو دیرلر فارسیده
کاف عجمک فتحی و میم مکسوره و یاء مخففه
و نون اسکاندریه نکین دیمکدر یه بیده رصد
کبی پوزنک تور کیدر مثلا بر ماقده اولان
پوزه که دیرلر طاشی اولسون اولسون
فارسیده الف مفتوحه و نون ساکنه و کاف
عجمک فتحیله و شین معجمه سکونیله و تاء
فرشت فتحیله و رآه صاحله کسریله و یاء
ساکنه ایله انگشتری دیمکدر یه بیده خاتم
معناسنه قاشی تور کیدر یعنی پوزنک قاشی
که پوزنک طاشی دیرلر فارسیده نوک
و کاف عجمک کسریله و یاء مخففه و نون
اسکاندریه نکین دیمکدر یه بیده فاء مفتوحه
و صاد صاحله ایله فص معناسنه تقطیع
سوبسو هر فاعلاتن یاکه در پو فاعلاتن

210b

211a

دست ابرنجن دال مهمله فتحیله و سین مهمله
و تاء فرشت اسکانلریله و الف مفتوحه
و باء موحده سکونیله و رانک فتحی و نون
ساکنه و جیم عربی واخنده نون ساکنه ایله
فارسیده تورکیده ایکی کلمه دن مرکبدر مرکبدر
دست ال معناسنه بری ابرنجن بله زک معناسنه
حذف الف ایله برنجن ده دیرلر عموم اوزره
تخصیص مراد اولنسه دست و پا ایله ترکیب
اولنور بوندن دست ایله اولدوغی کبی عربیده
تخصیص ایله اونجه کره ایله سوار دیرلر فاتحکم
اوزره طلخال دیرلر فارسیده تورکیده بولغن
مستعملدر کوشوار کاف بحکم ضمه سیندوواو
ساکنه و شین معجمه دن صکره واو مفتوحه
والف و راء مهمله و تاء علامتله فارسیده
تورکیده کوپه دیرلر قولاغه صوقدیرلر خصائص
شوانلرعربیده قاف مضمومه ایله قرط وجادور
دیرلر قیمهو ثالث حروف تهجی اولان تاء
مکسوره ایله و باء ساکنه و تاء هوز ضمه
و واو ساکنه ایله فارسیده تورکیده چول دیرلر

هرقوندر

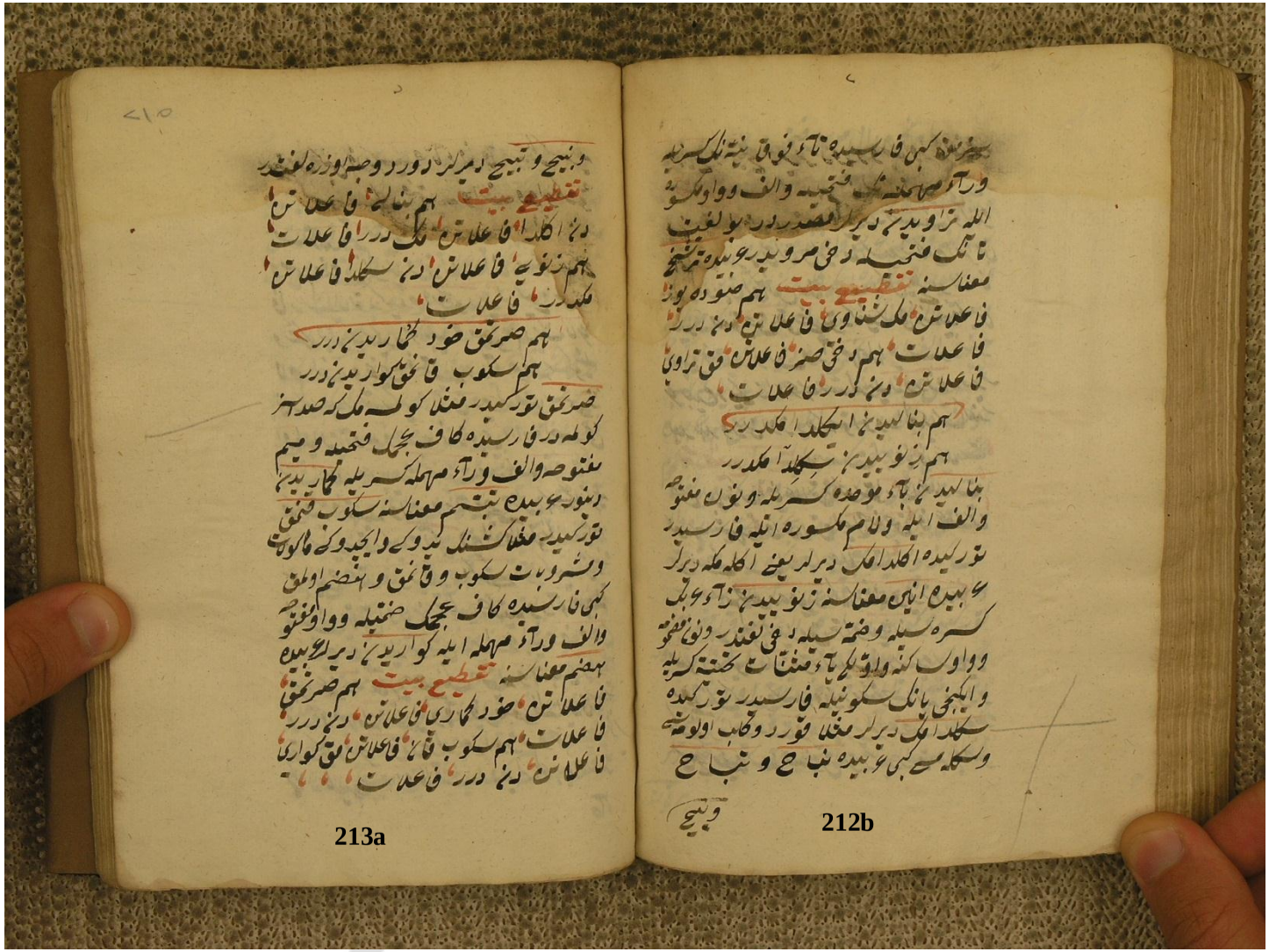
211b

هرقوندر طوغانی اوتن بهان ایله طوغار اچنده
مربعم زیده ایله تیرمیق دیرلر طبیعتی خار
و رطوبتدن جماعه ثوت دیرلر ضعف اوکنده
خسته لکدن قالقان کره مناسبدر کهن امراض
خاره دن قالقانلره مناسب دکل بلکه بوندن
بلیدر صوغوق قوشی تورکیده فارسیده سین
مهمله فتحیله والف و راء مهمله ایله سار دیرلر
عربیده دیکم زاء عجمیه ضمه لریله زوزور دیرلر
بیدهوزن اوزره که واو ورالری ساکندر

تقطیع بیت دست ابرنجن فی علات
جن بلازک فاعلاتن کوشوار فاعلات
کوپه شیهو فاعلاتن چول صوغوق فاعلاتن
قوشی سار فاعلات

هم صوده یوزمک شناویدن دررر
هم دخی صیرسق تراویدن ندررر
صوده یوزمک تورکیده فارسیده سین
معجمه ایله کسره سیله و نون مفتوحه ایله و واو
مکسوره ایله شناویدن دیرلر وصدر دررر عبیده
سیح معناسنه صیرسق تورکیده قابدن صو

212a

212b

سیزده کبی فارسیده تا آخر فتحه تاک کسر یله
ورآخر صاحله تاک فتحه والف وواو مکسوره
الیه تراویدن بر بر المصدر در بولغیب
تاتاک فتحه دخی صرویدن عبیده ترجمه
معناسنه تقطیع بیت هم ضرده بوزن
فاعلاتن ملک شتاوی فاعلاتن دن درر
فاعلات هم دخی صر فاعلاتن فق تراوی
فاعلاتن دن کلدر فاعلات

هم بنالیدن اکلدا کلدر

هم زنویدن اکلدا کلدر

بنالیدن بآد موصده کسر یله ونون مفتوحه
والف ایله ولام مکسوره ایله فارسیده
تورکیده اکلدامک دیرلر یعنی اکلمه مکه دیرلر
عبیده انین معناسنه زنویدن زآی عربک
کسره سیله وضمه سیله دخی تقدیر ونون مفتوحه
وواوب کنه واو لکه یآد مفتاح تخته کسر یله
وایکنجی یانک سکونیله فارسیده تورکیده
سکلدامک دیرلر مثلا قورد وکلب اولوقده
وسکله مسه کبی عبیده تباح و تباح

وتبیح

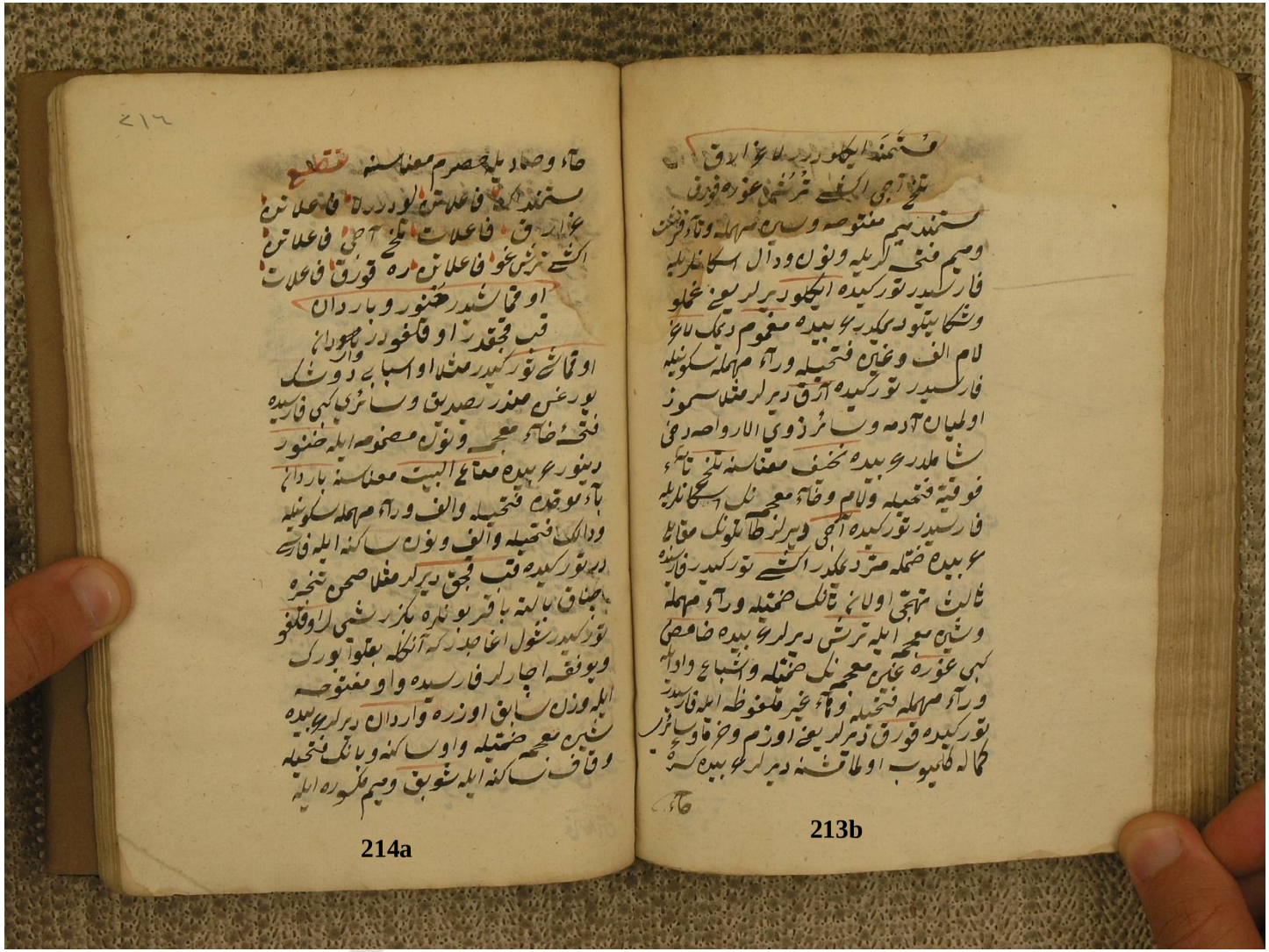
213a

وتبیح و تبیح دیرلر زور دوجه اوزره لغتدر
تقطیع بیت هم بنالیدن فاعلاتن
دن اکلدا فاعلاتن ملک دررا فاعلات
هم زنویدن فاعلاتن دن سکلدا فاعلاتن
مکدر فاعلات

هم صرخمق خود تخماریدن درر

هم سکوب فاخمق کواریدن درر

صرخمق تورکیده مثلا کوله ملک کرصدسز
کوله درفارسیده کاف عجمک فتحه و میم
مفتوحه والف ورآخر صاحله کسر یله تخماریدن
دنور عبیده تبسم معناسنه سکوب فتحمق
تورکیده مثلا شتاک یدوکی وایچدوکنه مالوکات
وشروبات سکوب و فاخمق و هضم اولمق
کبی فارسیده کاف عجمک ضمتیله وواو مفتوحه
والف ورآخر صاحله ایله کواریدن دیرلر عبیده
هضم معناسنه تقطیع بیت هم صرخمق
فاعلاتن خود تخماریدن فاعلاتن دن درر
فاعلات هم سکوب فاخ فاعلاتن فق کواریدن
فاعلاتن دن درر فاعلات

213b

214a

مرفق دیرلر تقطیع او قماشه فاعلاتن
در حضور فاعلاتن مابه زان فاعلات
قب فجعدی فاعلاتن اوقلنور فاعلاتن
وارزان فاعلات

اعلین دردیله اولدی زار و زار
لابه بلوارمق ارتقدیر همنزار

اعلین دردیله تورکیدر فتحله دردیله اعلیضه
دیرلر فارسیده زا و غ یله فتحله والف و تا
مهمله سکونیله ایکی کره زار زار دیرلر عربیده
تضریح معناسنه لابه لام مفتوحه والف
و باء موحده فتحله و هاء علامته فارسیده
تورکیده بلوارمق عربیده لطیف کبی اریق
تورکیده سمزیخ خلق دیمکدر فارسیده نوان
مکسوره و زاء منقوطه فتحله والف و رایله
نزار دیرلر عربیده نحیف معناسنه و میم
مفتوحه و هاء سکونیله و زانک فتحله
مهازول دیرلر تقطیع بیت اعلین دردیله
فاعلاتن دیله اولدی فاعلاتن زار زار
فاعلات لابه بلوآر فاعلاتن مقدار قدر

فاعلاتن

214b

فاعلاتن همنزار فاعلات

خسته کی یه صیر ولق لازمدر آخر بدر
اخلمن اویخته یه دوزداوغر بدر

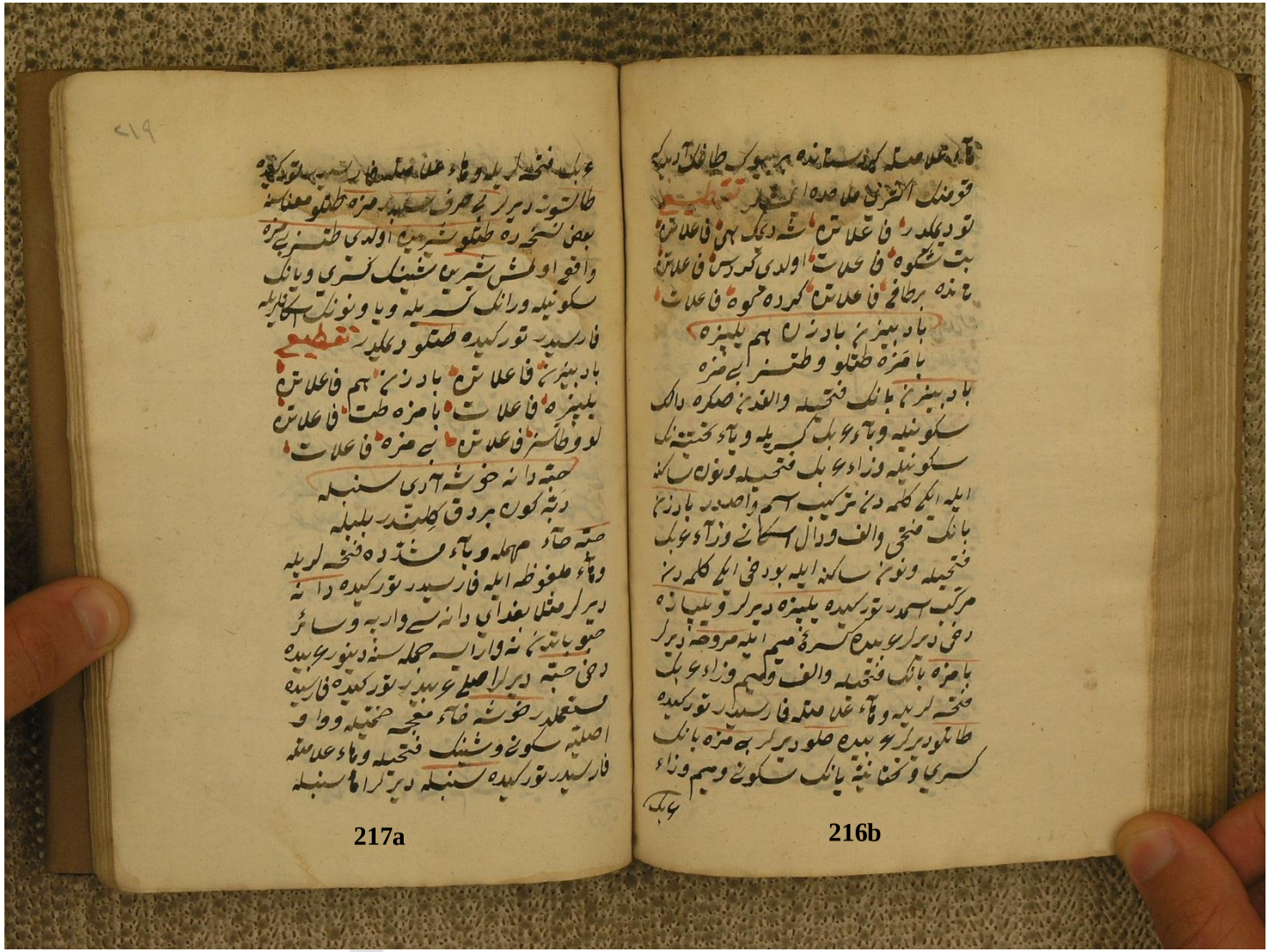
خسته کی خاء معجمه فتحله و سین مهمله سکونیله
و تا فوقیه نقطه نک فتحی و قاف بحال کسریله
و یانک سکونیله فارسیده تورکیده صیر ولق
دیرلر یعنی خسته اولیه آرمه دیرلر یوقیت
تورکیده فارسیده خشهور در اصلنده فارسیده
عربیده مریض معناسنه معلوم اولکه خسته
لفظنک آخرنده اولان هاء یا کونستدر
کاف زیاده اولدوغنک اصلی یوردیکه خسته
نک آخری هاء غیر ملفوظه در بهر سبک آخرنده
اول هاء اولسه اکا یاء نسبت داخل اولیجق
یانک ماقبلنه برکاف زیاده اولدیرلر مثلا
مرده و پژمرده و بنده کبی که مرده کی پژمرده کی
بنده کی کبی خسته کی ده بویله در دردال ضمه کاف
اولیه فتحله و رای مهمله سکونیله و دال ثانی
سکونیله فارسیده تورکیده آخری یه
دیرلر عربیده وجع کبی اصیلاتی تورکیدر

215a

215b

216a

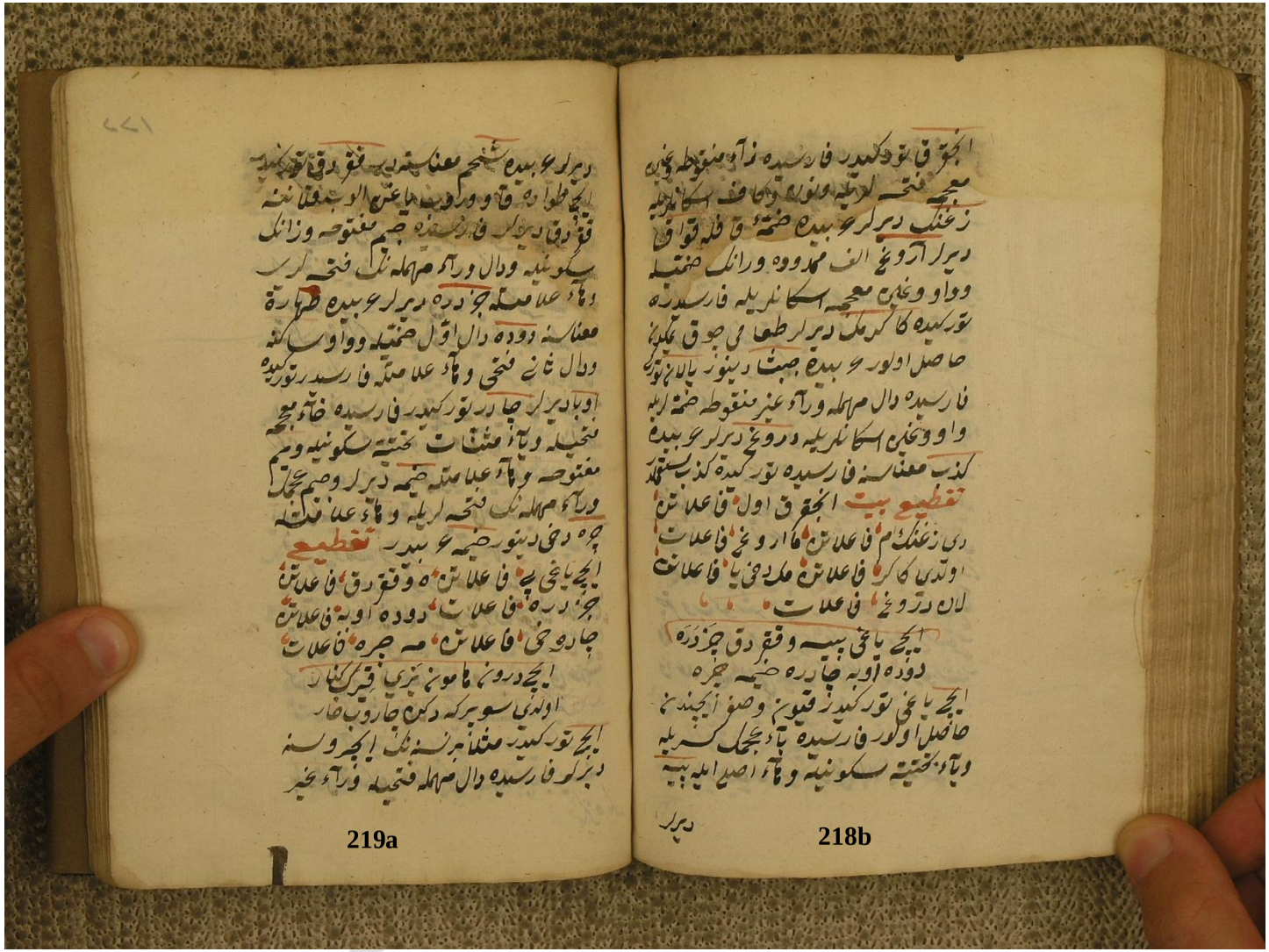
216b

217a

217b

218a

218b

ایجق فی تورکیدر فارسیده زا آ منقوطه یغنی
معجمه فتحه لریله ونون و خا ف اسکانریله
زغنک دیرلر عربیده ضفدع قافله قواق
دیرلر آرو غ الف ممدوده ورانک ضمتیله
وواو وغین معجمه اسکانریله فارسیده
تورکیده قاورمق دیرلر طغای چوق یمکدن
حاصل اولور عربیده جبث دینور پالانه تورک
فارسیده دال مهمله وزا آ عنیز منقوطه ضمه لریله
واو وغین اسکانریله دروغ دیرلر عربیده
کذب معناسنه فارسیده تورکیده کذب سوکلدر

تقطیع بیت انجق فی اول فاعلاتن
دی زغنک م فی علاتن فاروغ فاعلات
اولدی قاور فاعلاتن مدد دخی یا فاعلات
لان دروغ فی علات

ایجی یاغی پیسه وقفرق چوذره
دوده اوبه چاره ضیمه چره

ایجی یاغی تورکیدر قیونک وصوغ ایچندن
حاصل اولور فارسیده یاذ بجک کریله
وزا آ بختیه سکونیله وتا آ اصل ایله پیسه

دیرلر

219a

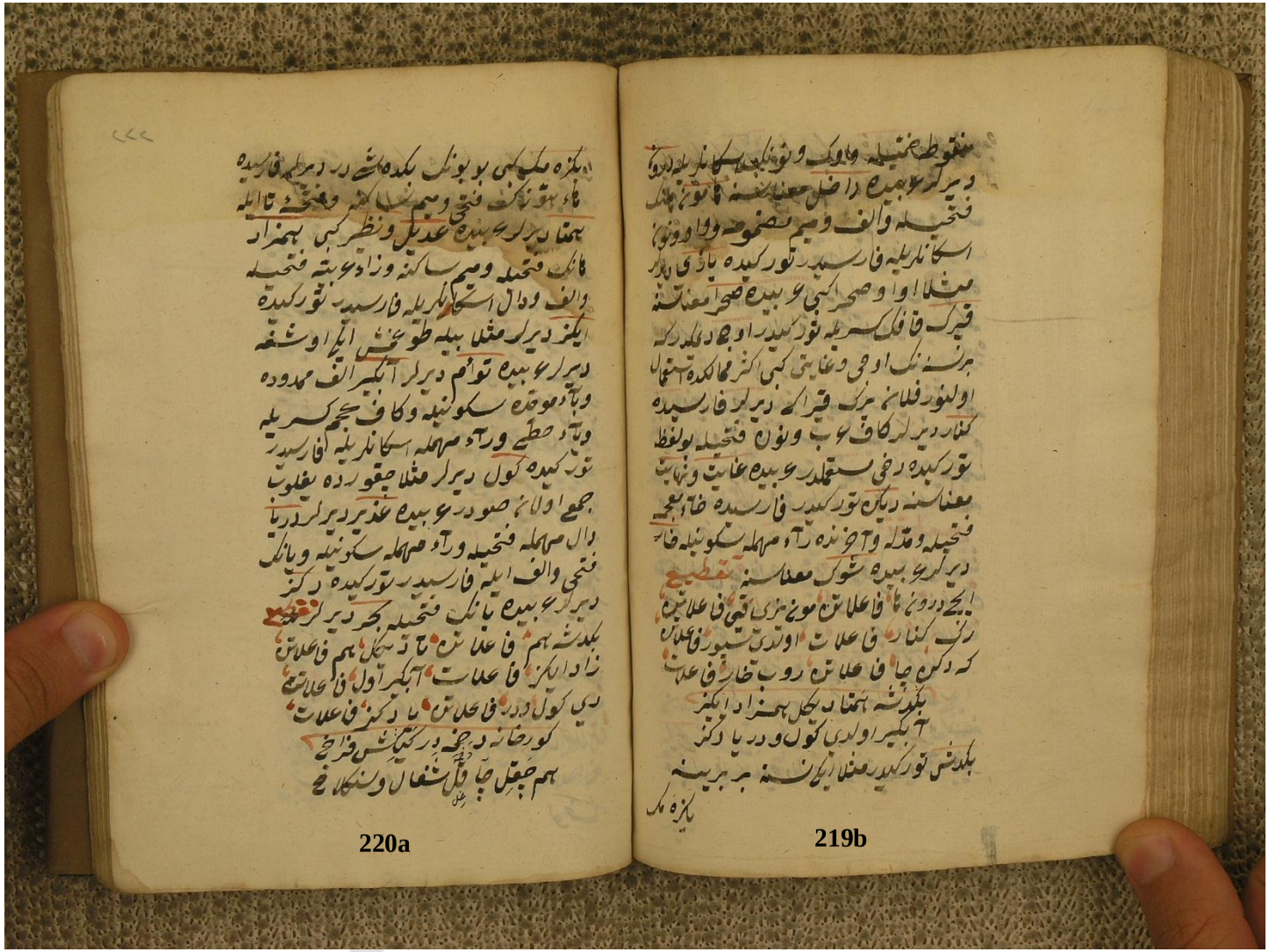
دیرلر عربیده شحم معناسنه پیسه فقرق تورکیده
ایچ طواره قاوورمق یاغنه الوسه قطانه
فقرق دیرلر فارسیده جیم مفتوحه وزانک
سکونیله ودال وزا آ مهمله نک فتحه لریله
وتا آ علامتله چوذره دیرلر عربیده طهارة
معناسنه دوده دال اول ضمتیله وواو ساکنه
ودال ثانی فتحی وتا آ علامتله فارسیده تورکیده
اوبا دیرلر چاره تورکیدر فارسیده خا آ معجمه
فتحیله وبا آ مثناة تحتیه سکونیله وم
مفتوحه وتا آ علامتله ضیمه دیرلر وصیم عجمک
وزا آ مهمله نک فتحه لریله وتا آ علامتله
چره دخی دینور ضیمه عربیده

تقطیع

ایجی یاغی پیسه فاعلاتن ه وقفرق فاعلاتن
چوذره فی علات دوده اوبه فاعلاتن
چاره دخی فاعلاتن مه چره فاعلات

ایجی دروغ ماموز بزی قیرکنار
اولدی سوپرکه دکن چاروب خار

ایجی تورکیدر مثلا برسنه نک ایچروسنه
دیرلر فارسیده دال مهمله فتحیله وزا آ معجم

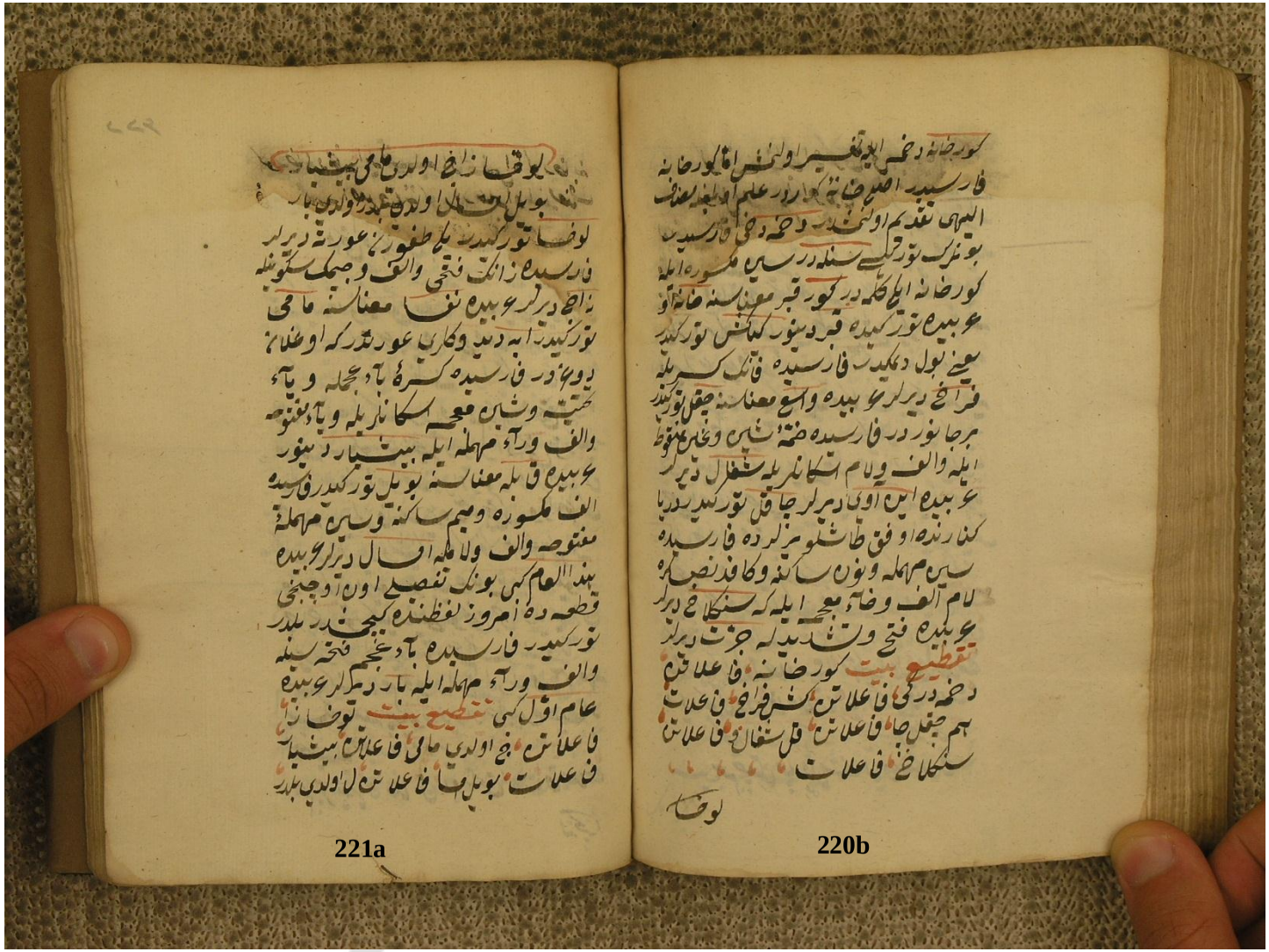
219b

سقوط فتحیله واو ک و نون بکده اسکانلریله دیر
دیرلر عربیده داخل معناسنه تا تونی هلنک
فتحیله والف و میم مضموم و واو و نون
اسکانلریله فارسیده تورکیده یازدی یادر
مثلا او او صحرا کبی عربیده صحرا معناسنه
قیرک قافک کسریله تورکیده اوجه دیلدرکه
هرنه نک اوجی و غایتی کبی اکثر ممالکده استعمال
اولنور فلانه مزرک قیراکه دیرلر فارسیده
کنار دیرلر کاف عرب و نون فتحیله بولنظ
تورکیده رخی ستعمل عربیده غایت و نهایت
معناسنه دیکن تورکیده فارسیده خاء معجمه
فتحیله و مدله و آخرنده رآء مهمله سکونیله خار
دیرلر عربیده شوک معناسنه تقطیع
ایچه درونه تا فاعلاتن مونی مزی قیی فاعلاتن
رنگ کنار فاعلات اوتدن سپور فاعلاتن
که دکن چا فاعلاتن روب خار فاعلات
بکدشه همتا دیکل همزاد ایکنر
آبکیر اولدی کول و در یا دکنر
بکدش تورکیده مثلا ایکی نسنه بر بریله

یکزه مک

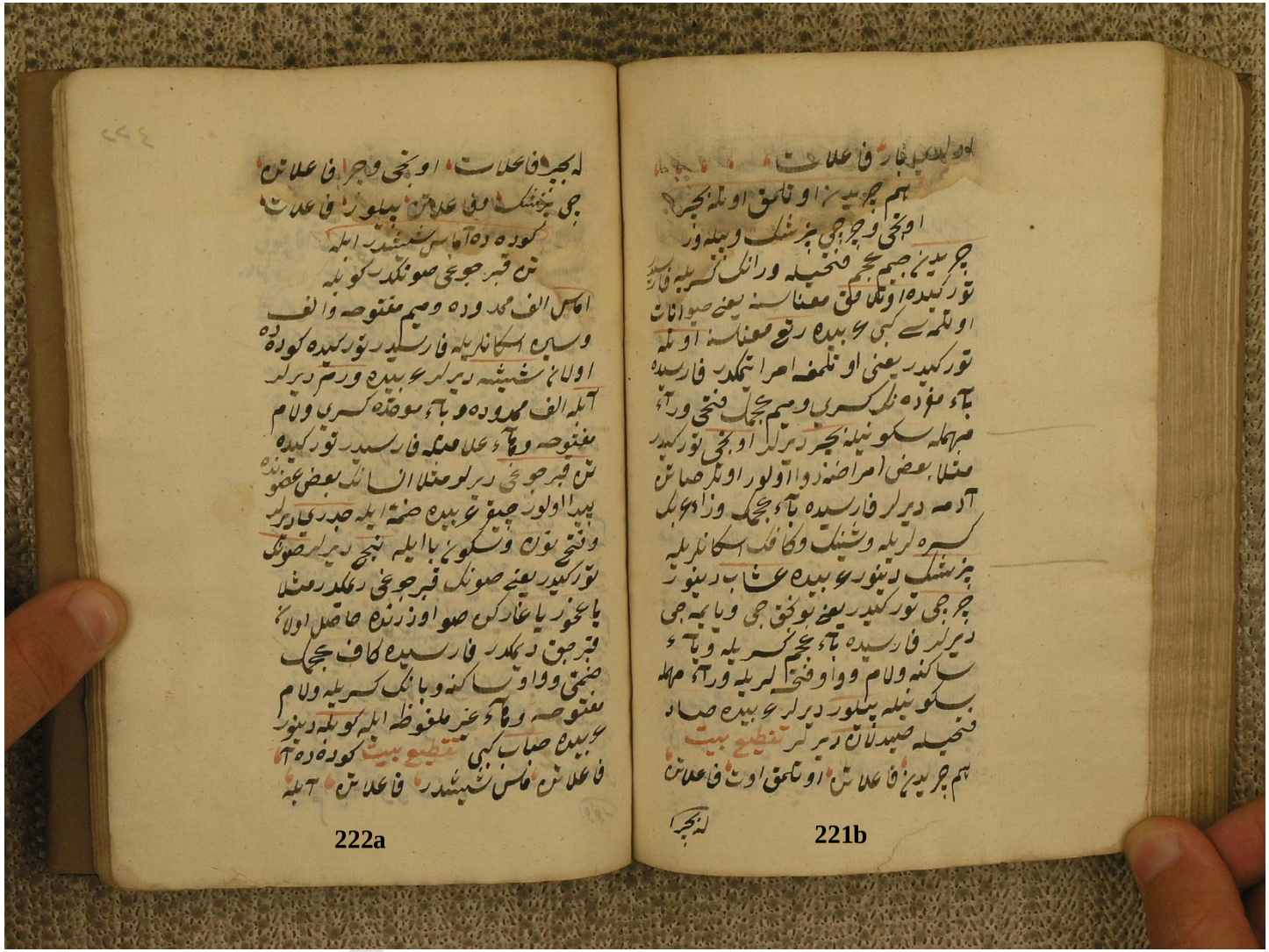
220a

یکزه مک کبی بو بونک بکده اشی در دیرلر فارسیده
تا و بو نک فتحی و میم ساکنه و فتحه تا ایله
همتا دیرلر عربیده عدیل و نظیر کبی همزاد
تا نک فتحیله و میم ساکنه و زاد عربیته فتحیله
والف و دال اسکانلریله فارسیده تورکیده
ایکنر دیرلر مثلا بیله طوغش ایکی اوشغه
دیرلر عربیده توأم دیرلر آبکیر الف ممدوده
و باء موحده سکونیله و کاف عجم کسریله
و باء حطی و رآء مهمله اسکانلریله فارسیده
تورکیده کول دیرلر مثلا چقورده یغلوب
جمع اولان صو در عربیده غدیر دیرلر دریا
دال مهمله فتحیله و رآء مهمله سکونیله و یا نک
فتحی والف ایله فارسیده تورکیده دکز
دیرلر عربیده یا نک فتحیله بحر دیرلر تقطیع
بکدشه هم فاعلاتن تا دیکل هم فاعلاتن
زاد ایکنر فاعلات آبکیر اول فاعلاتن
ری کول در فاعلاتن یا دکنر فاعلات
کو رخانه دچخه در کیکشس فراخ
هم جعل چا فعل شغال و سنکلاخ

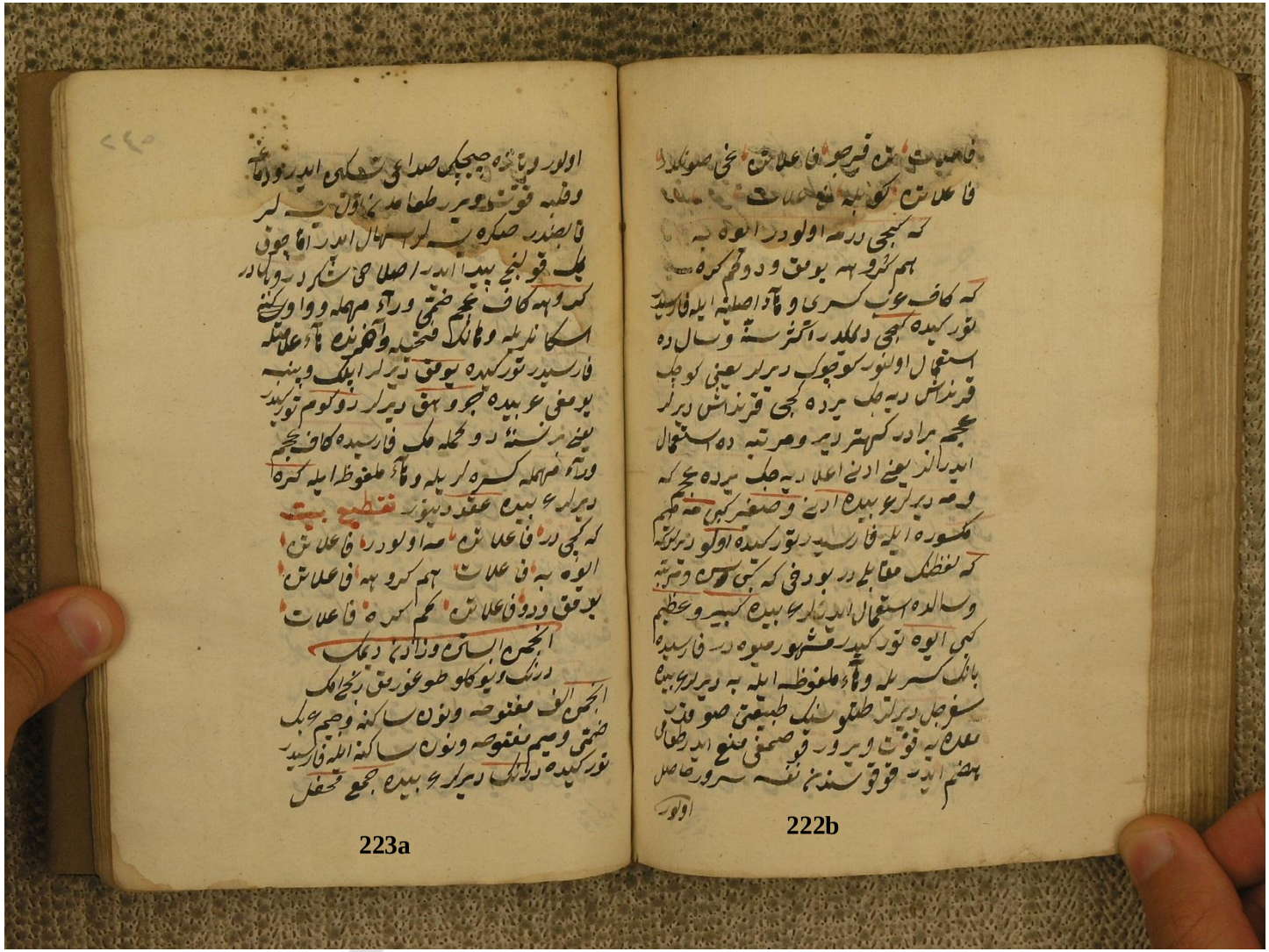
220b

221a

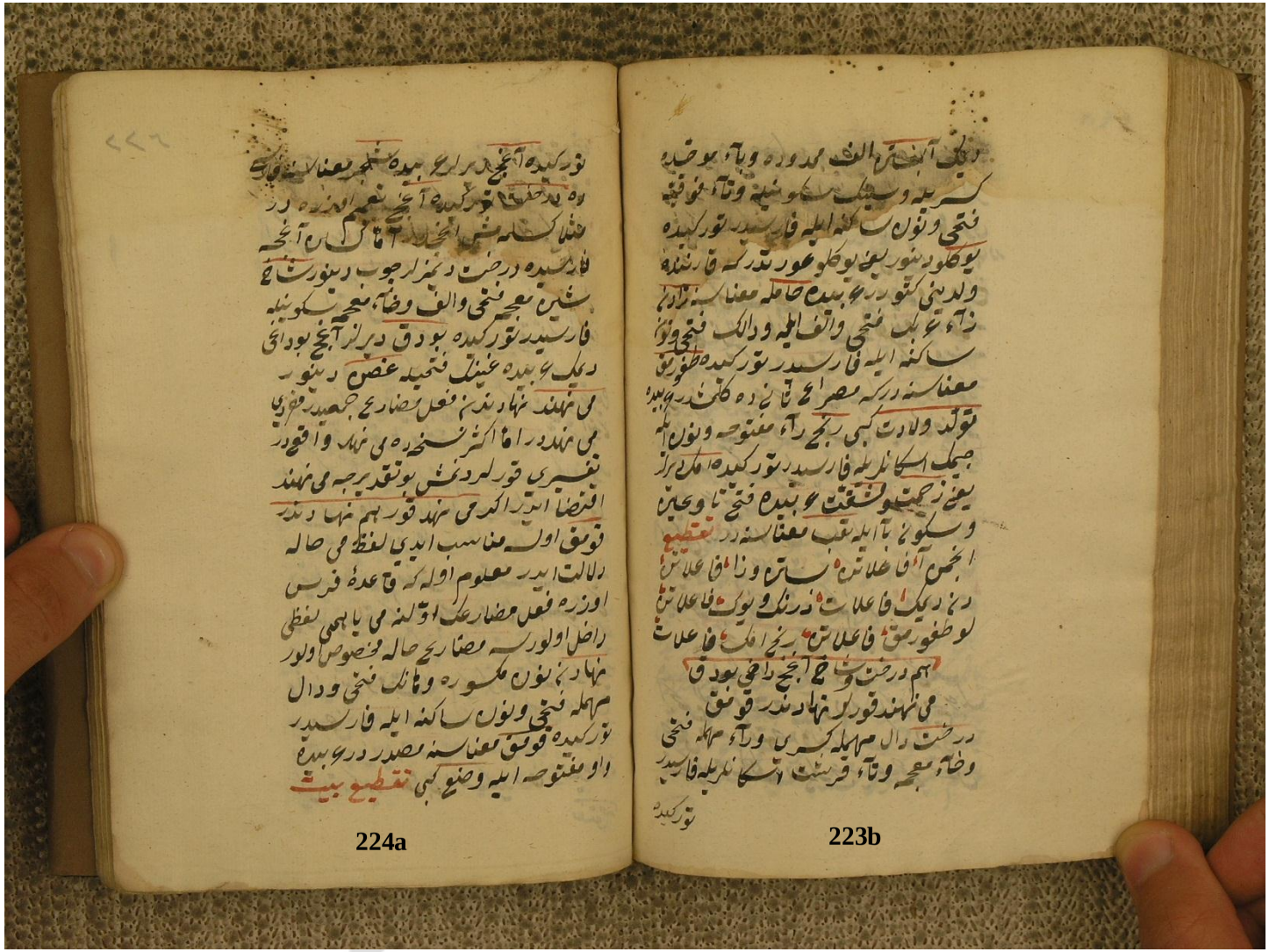
221b

222a

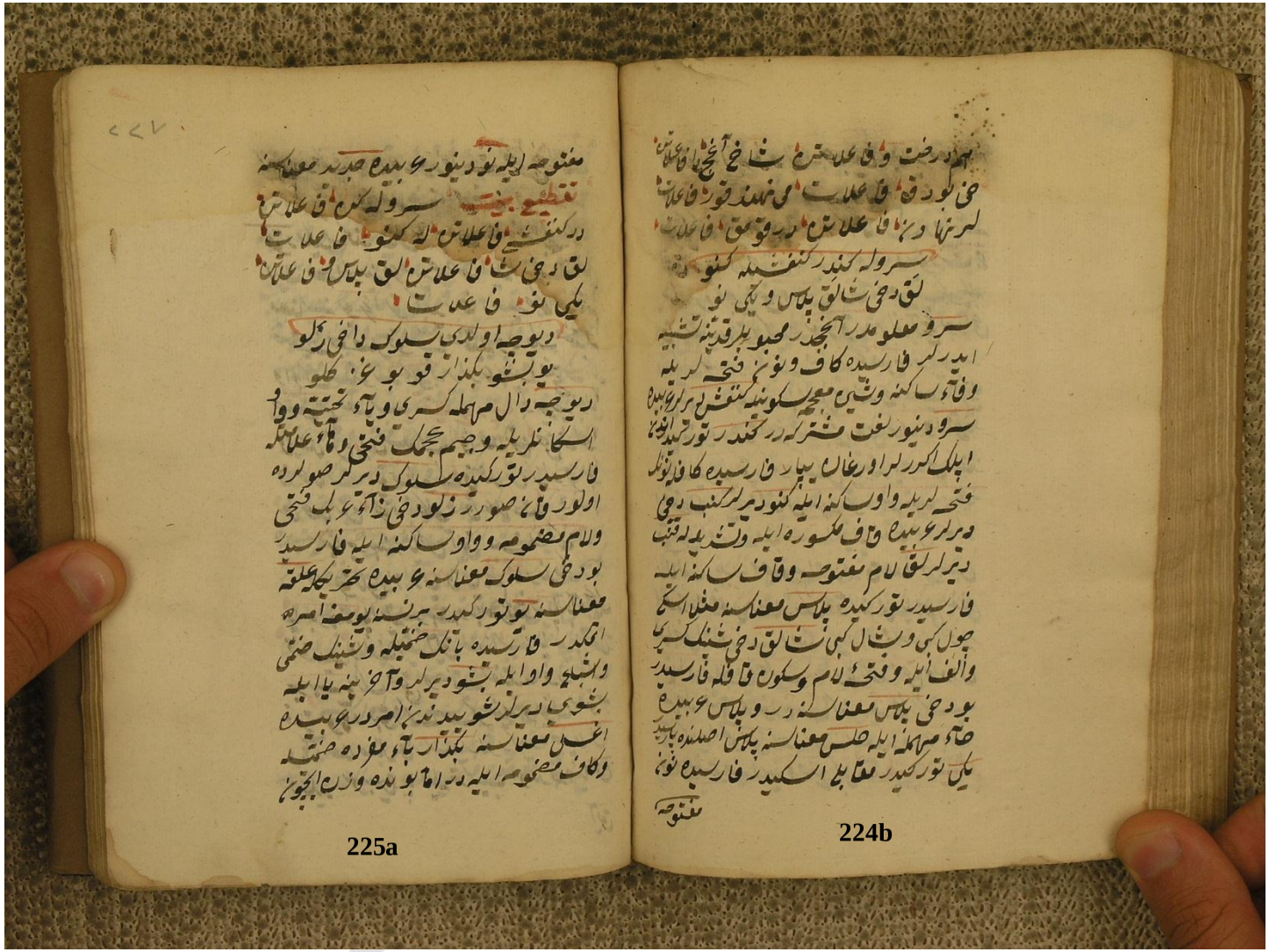
222b

223a

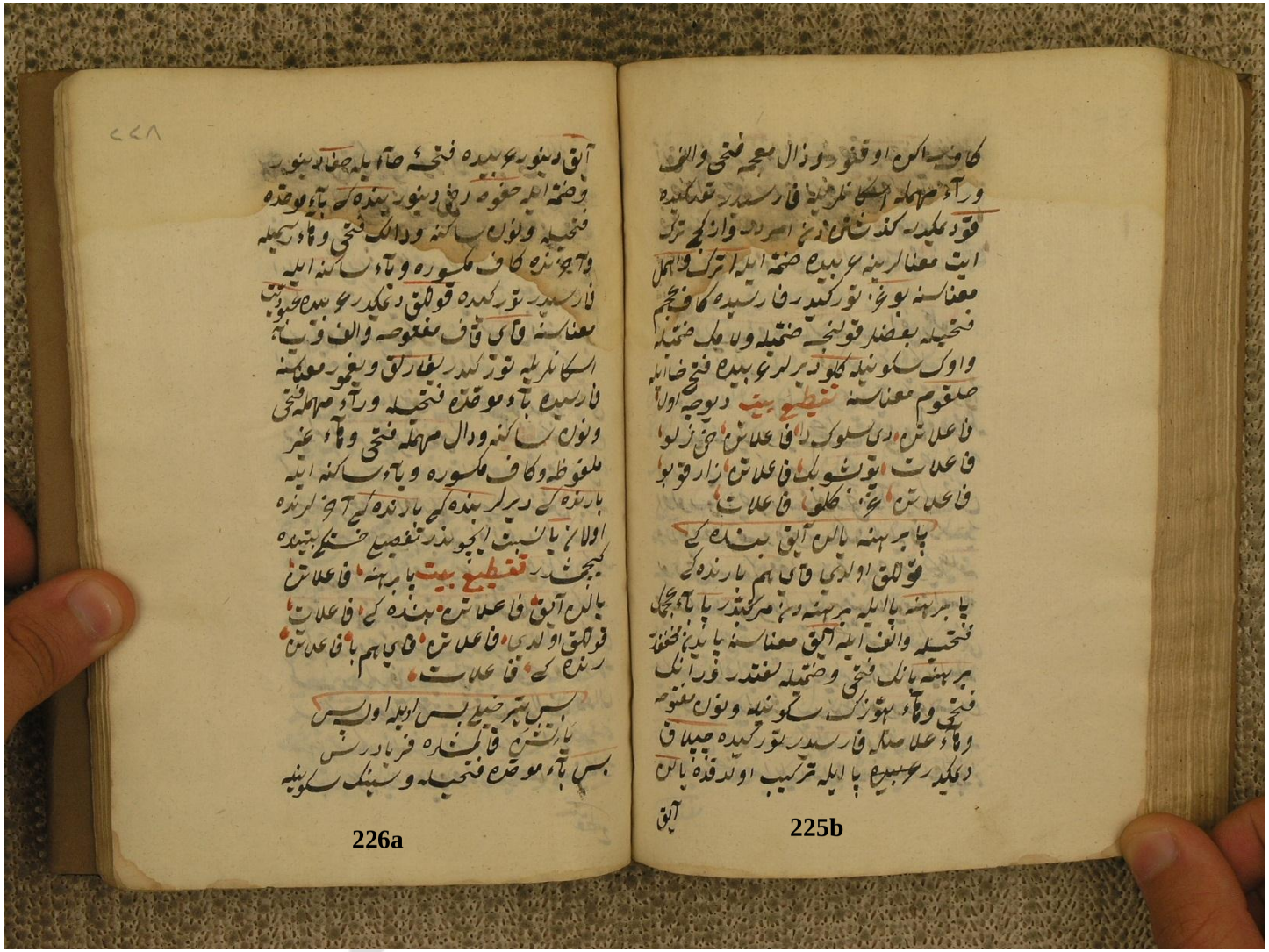
223b

224a

224b

225a

225b

کاف ساکن او قفو دو زال معجمه فتحی و الف
و رآء مهمله اسکانر نیله فارسیده تقدیکیده
قود یکیده کذشتن ذهن امر ده واز کج ترک
ایت معنا لرینه عربیده ضمه ایله اترک و اهمل
معناسنه بوغز تورکیده فارسیده کافنجم
فتحیله بعضلر قولنجه ضمتیله ولاملک ضمتیله
واوک سکونیله کلوز برلرعربیده فتح ضادایله
صفوم معناسنه تقطیع بیت دیوجه اولا
فاعلاتن ردی سلوک دا فاعلاتن حق ز لو
فاعلات ایوشو بلک فاعلاتن ازار قو بو
فاعلاتن یخ کلو فاعلات

پا برهنه بالین آیق بنده کی

قولاق اولدی فای هم بارنده کی

پا برهنه پا ایله برهنه دیمکدر پا پاء عجمی
فتحیله والف ایله آیق معناسنه پا یدیکمز
برهنه بانک فتحی وضمتیله لغتدر قوزانک
فتحی وناء هوز ک سکونیله ونون مفتوحه
وناء علامه فارسیدر تورکیده چیلاق
دیکیدر عربیده پا ایله ترکیب اولدقده بالین

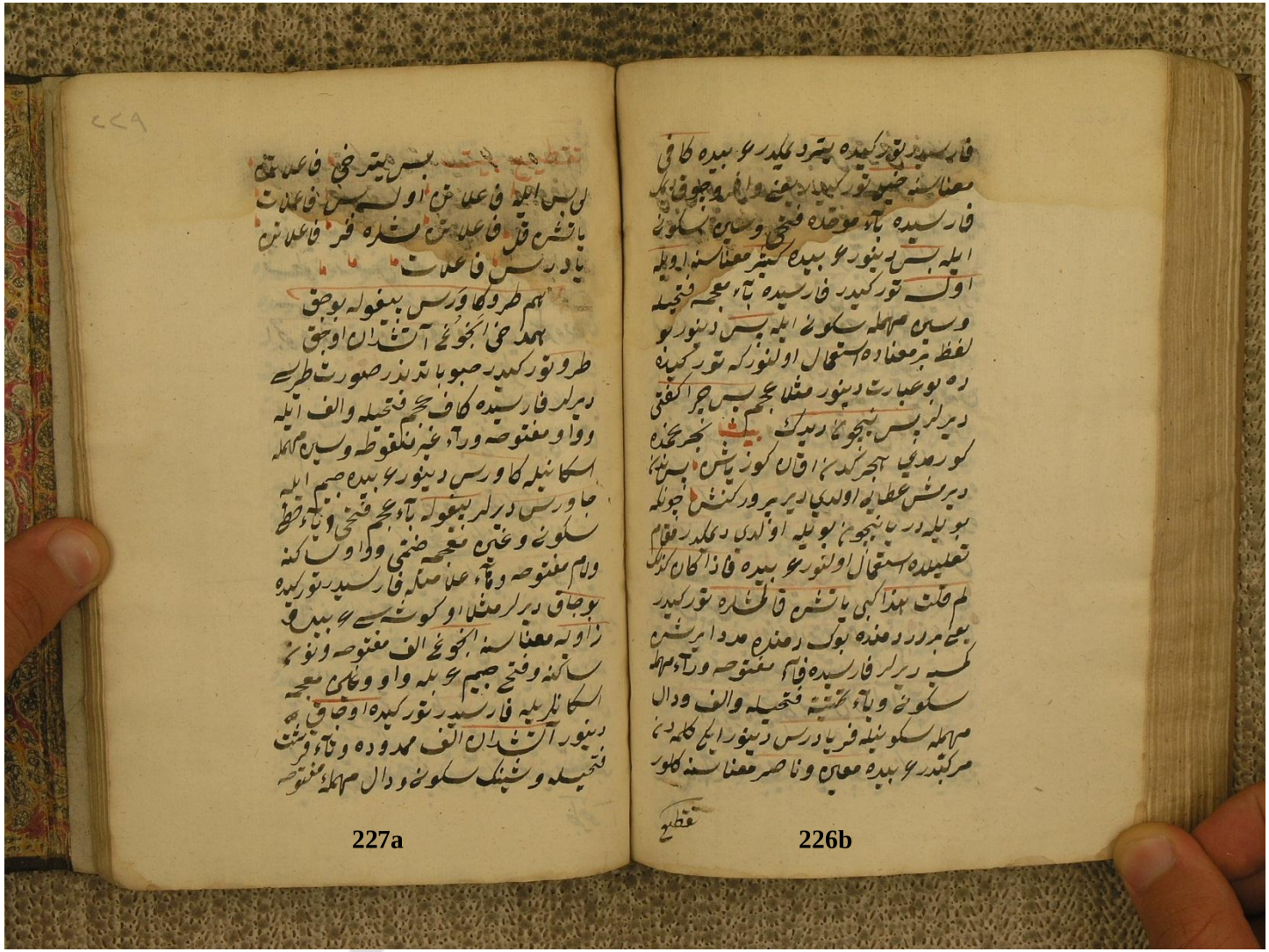
آیق

226a

آیق دیمکدر عربیده فتحتین حا ایله صفا دیمکدر
وضمه ایله حفره رنج دیمکدر پنده کی پاء موحده
فتحیله ونون ساکنه ودال مهمله فتحی وناء هوز
وجیم نده کاف مکسوره وپاء ساکنه ایله
فارسیدر تورکیده قولاق دیکیدر عربیده عنق
معناسنه فای قاف مفتوحه والف وپاء
اسکانر ایله تورکیدر بغاز لق وبوغز معناسنه
فارسیده پاء موحده فتحیله ورآء مهمله فتحی
ونون ساکنه ودال مهمله فتحی وناء غیر
ملفوظه وکاف مکسوره وپاء ساکنه ایله
بارنده کی دیرلر بنده کی بارنده کی آخر لرنده
اولان یا نسبت ایچون در تفصیل خشکده بیتده
کیجکدر تقطیع بیت پا برهنه فاعلاتن
بالین آیق فاعلاتن بنده کی فاعلات
قولاق اولدی فاعلاتن فای هم فاعلاتن
بارنده کی فاعلات

بس بتر خیلی بس اولیه اول پس
یارنش ی فالنده قربادرش
بس پاء موحده فتحیله وسین سکونیله

226a

فارسیده بر توز کیده پیش دیکدر ع بیده کافی
معنا سنه ضمیر تو رکیده یعنی واحد جوف یا یک
فارسیده یا ء موحده فتحه و سین سکونه
ایله بس ر بنور ع بیده کثیر معنا سنه اویله
اول تو رکیده فارسیده یا ء عجمه فتحه
و سین مهمله سکونه ایله بس ر بنور بو
لفظ بر معناده استعمال اولنور که تو رکیده
ره بو عبارت ر بنور مثلا عجم بس چرا گفتی
دیرلر بس بنجو نا دیدک بیت بحر مجده
کو رصدیجا ایجر کدیر اقران کوزیاشن پس نکه
دیرشن عطایه اولدیجا دیر پرورکنش چونکه
بو ایله در یا بنجو نا بو ایله اولدیجا دیکدر مقام
تعلیمده استعمال اولنور ع بیده فاذا کان کذلک
لم حلت هذا کبی یاشن فا شاره تو رکیده
بعضا بر در دمنده بوک دمنده مدد ایرشن
کسبه دیرلر فارسیده فا مفتوحه و را مهمله
سکونه و یا ء تحتیه فتحیله والف و دال
مهمله سکونیله فریادرس ر بنور ایکی کلمه دن
مرکبدر ع بیده معین و ناصر معنا سنه کلور

قطع

226b

227a

227b

والف ونون اسکانر یله فارسیده بود خواهش
دیکدر اما الفتده انجوغ اوجاق معناسنه
بولنمایوب بلکه اوجق معناسنه لغات کتبنده
مسطور در نفس الامرده مصدر بویله اولدوغی
سماعه محتاجدر اکثر مصدراتک ثانی هم اوجق
انجوغ آتشدان اوجاق اولدیغی لغتلره مطابق
اولدوغی تقطیع بیت هم طروکی فاعلاتن
ورس بیغو فاعلاتن له بوجاق فاعلات
هم دخی آن فاعلاتن جوغ آتش فاعلاتن
دان اوجاق فاعلات

پیره بولے در طرخونہ تخلکون
قوز چنوکے شمدی اکنون وکنون

پیره بولے نور کیدر فارسیده طرخونہ دیرلر
طاء مهمله و باء موحده فتحه لریله ورانک
سکونیله وخاء معجمه ضمتی و واو له نون اسکانریله
هر قزل رنکلو آچیجدر معیار جمالیدر نعمة الله
قزل سوکت که بید طری دیرلر دیو نقل ایلمش
وسس فخر بیک بو بیتی ایراد ایلمش بیت
درزمین عدو زخنجر او هرکه روید شجر

طرخو

228a

طرخونست تخلکون بولغت اوچ وجه اوزره
ضبط اولنمشدر اولی بیکلک فتحه ثانی تاء
فرشت فتحه ثالث نون مفتوحه ایله وخاء
معجمه سکونے وکاف له لام مضمومه دخی صکره
واو وساکن اسکانریله فارسیده تورکیده
قوز چنوکے دیرلر یعنی چاتن قوز دیکدرکه
ایکی ضرب وچتین آوله حلیمی نونله روایت
ایدوب تصحیفدر بویله بیتی ایراد ایلمش بیت
مغز معنی راست تا بد زه برون در سر اکون
چون تخلکونی وتا ایله تخلکونی ونونی یرینه
لام ایله تخلکول ولامدن صکره بر یا ایله تخلکونی
دخی دیشدر بر بیده لام مکسوره وفتحه
صاد ایله نصب دینور شمدی تورکیدر
فارسیده الف مفتوحه وسکون کاف عربه
ونون مضمومه وواو ایله نون اسکانریله
اکنون دیرلر والغرکنون دخی دیرلر عبده
الآن معناسنه تقطیع بیت پیره بولی
فاعلاتن در طرخون فاعلاتن تخلکونی
فاعلات قوز چنوکے فاعلاتن شمدی اکنو

228b

229a

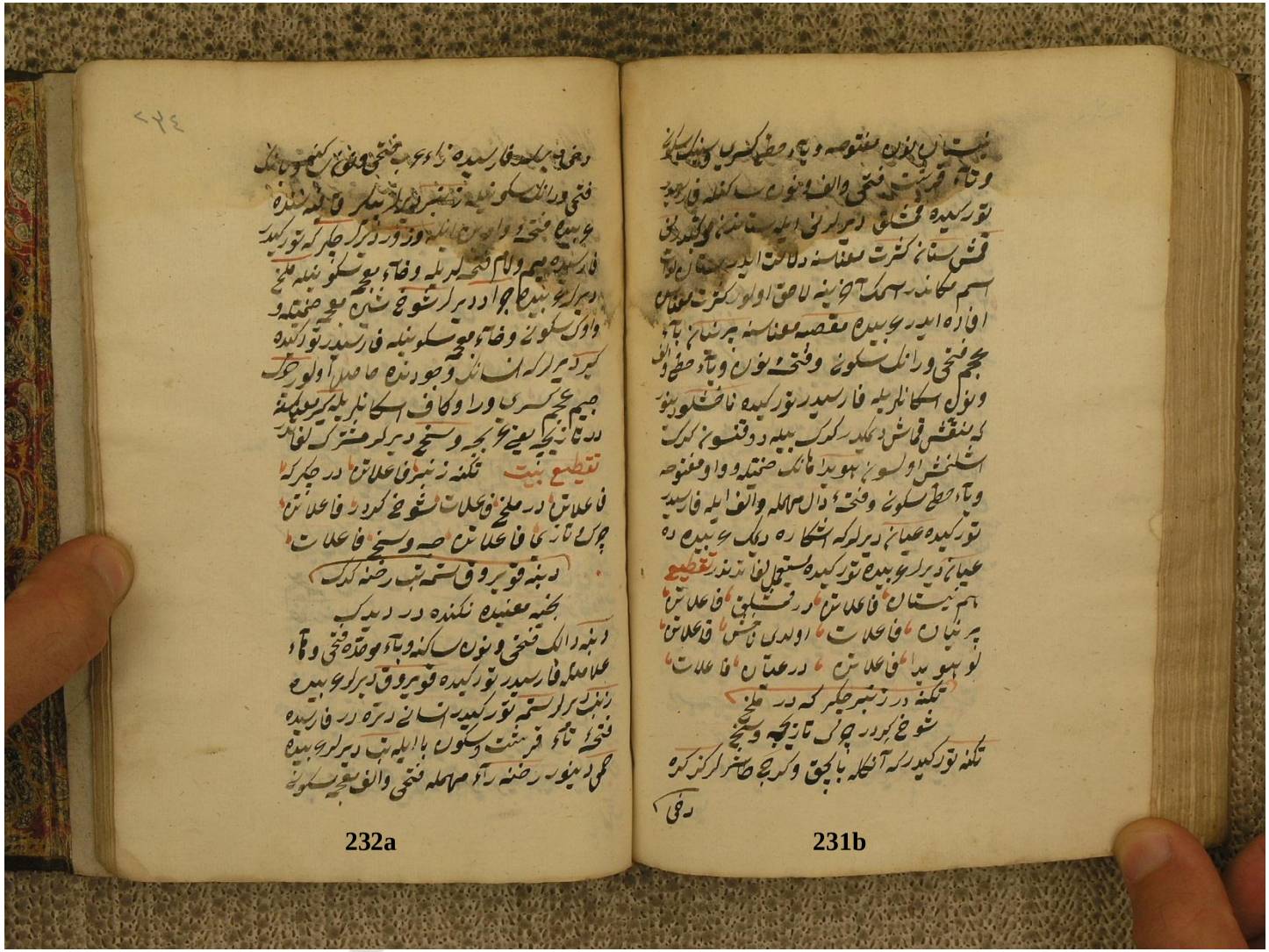
229b

230a

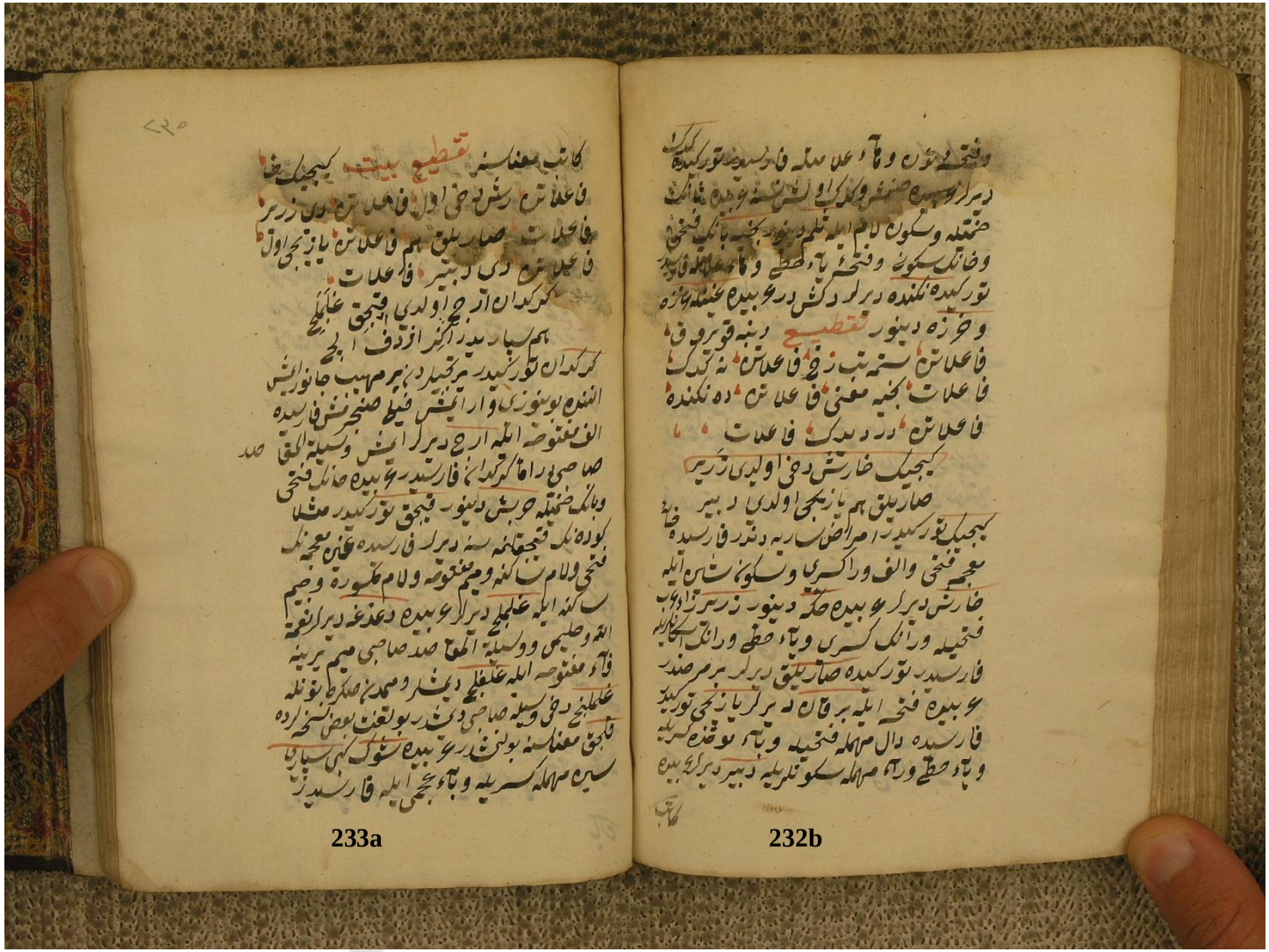
231a

230b

231b

232a

232b

233a

233b

234a

234b

235a

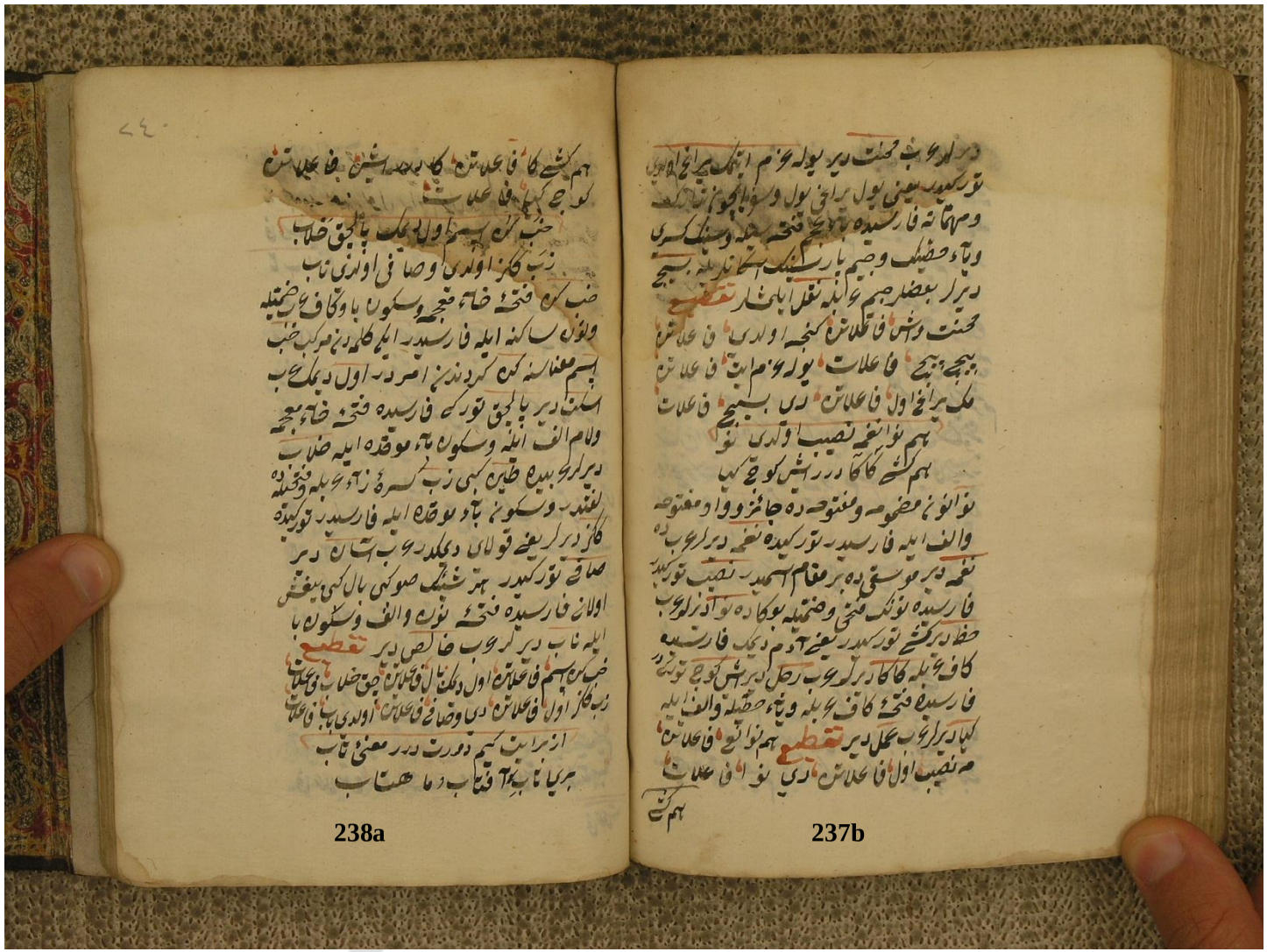
235b

236a

236b

237a

237b

238a

238b

239a

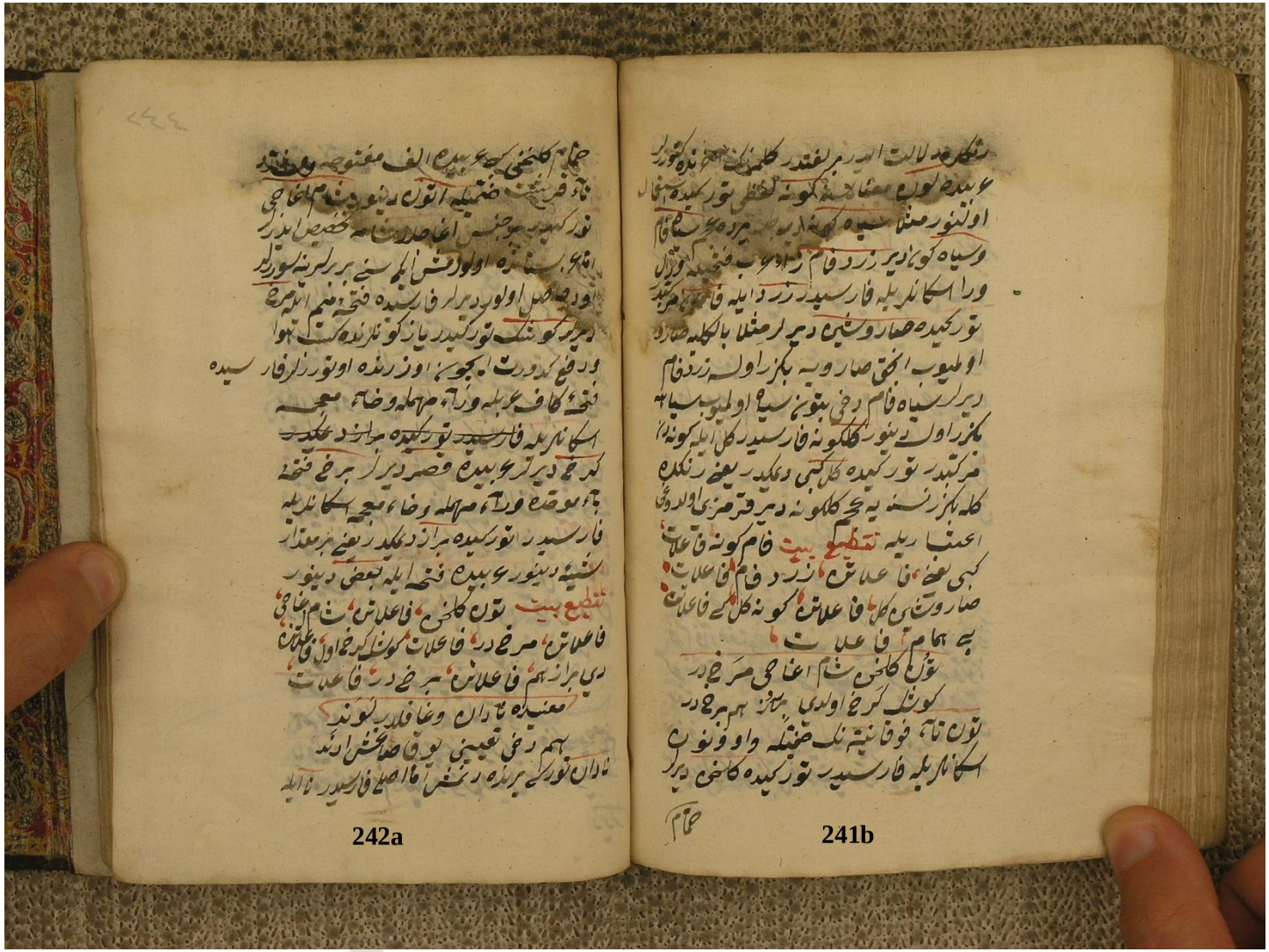
239b

240a

240b

241a

241b

242a

242b

243a

243b

244a

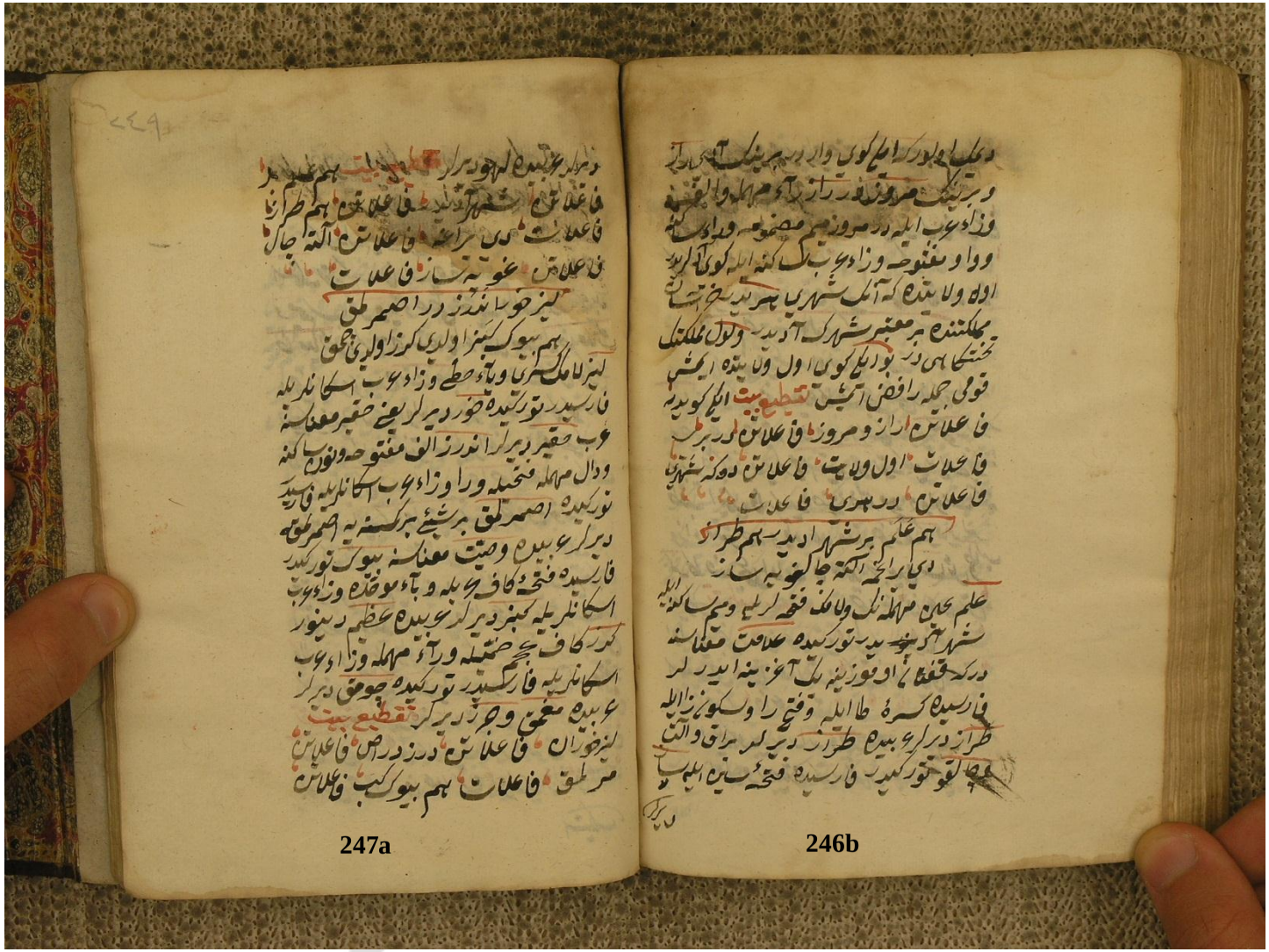
244b

245a

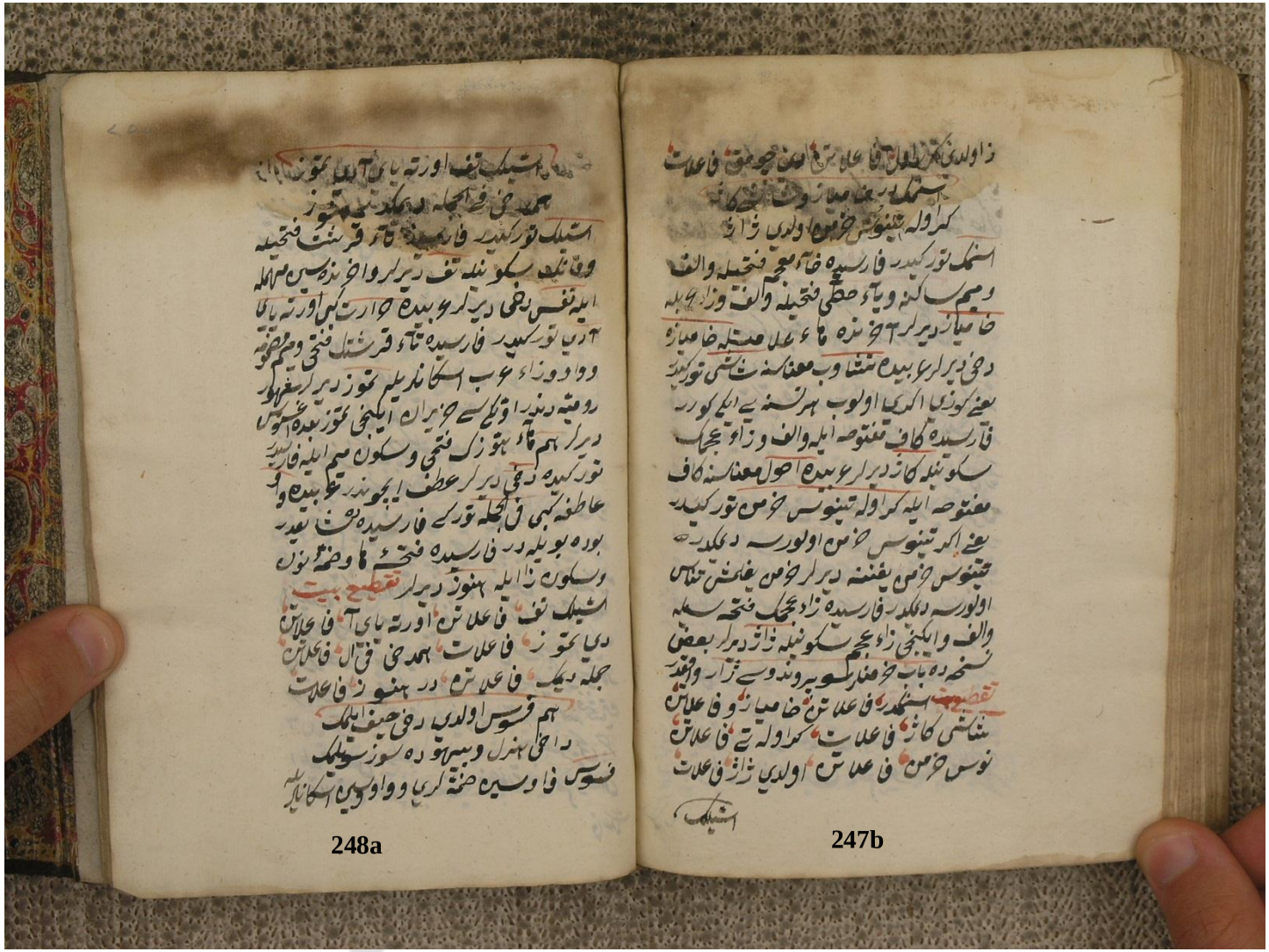
245b

246a

246b

247a

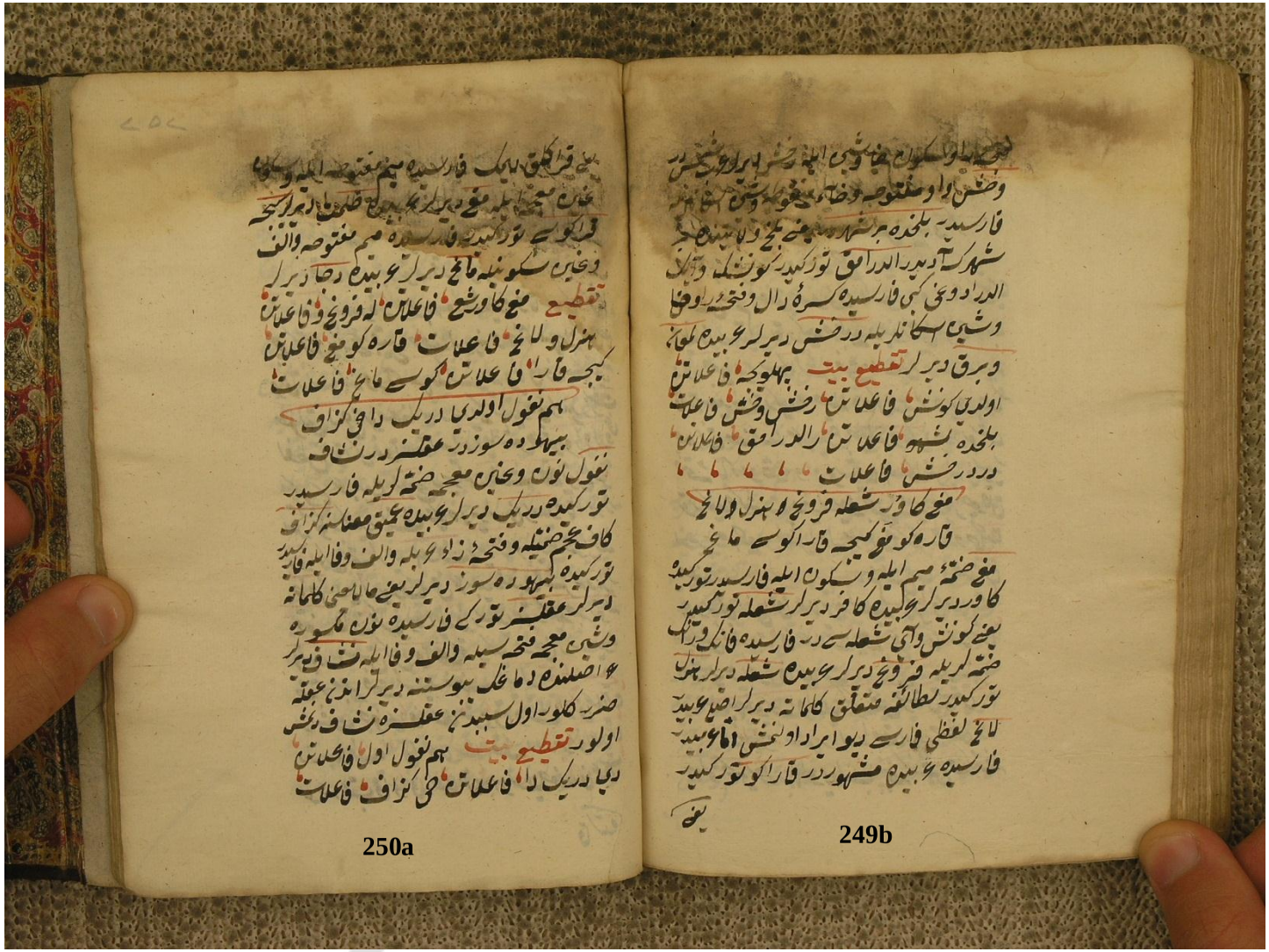
247b

248a

248b

249a

249b

250a

250b

251a

251b

252a

252b

253a

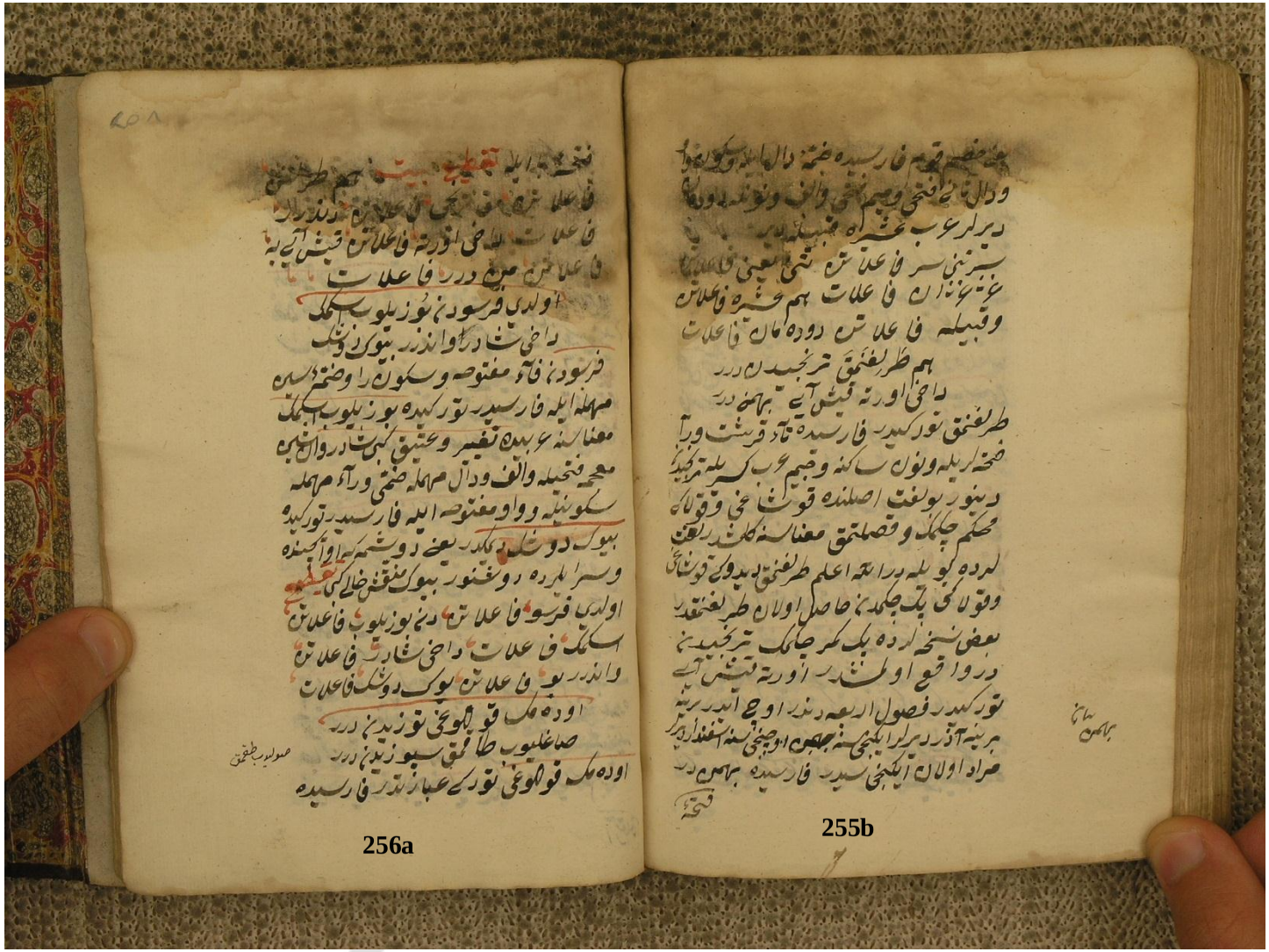
253b

254a

254b

255a

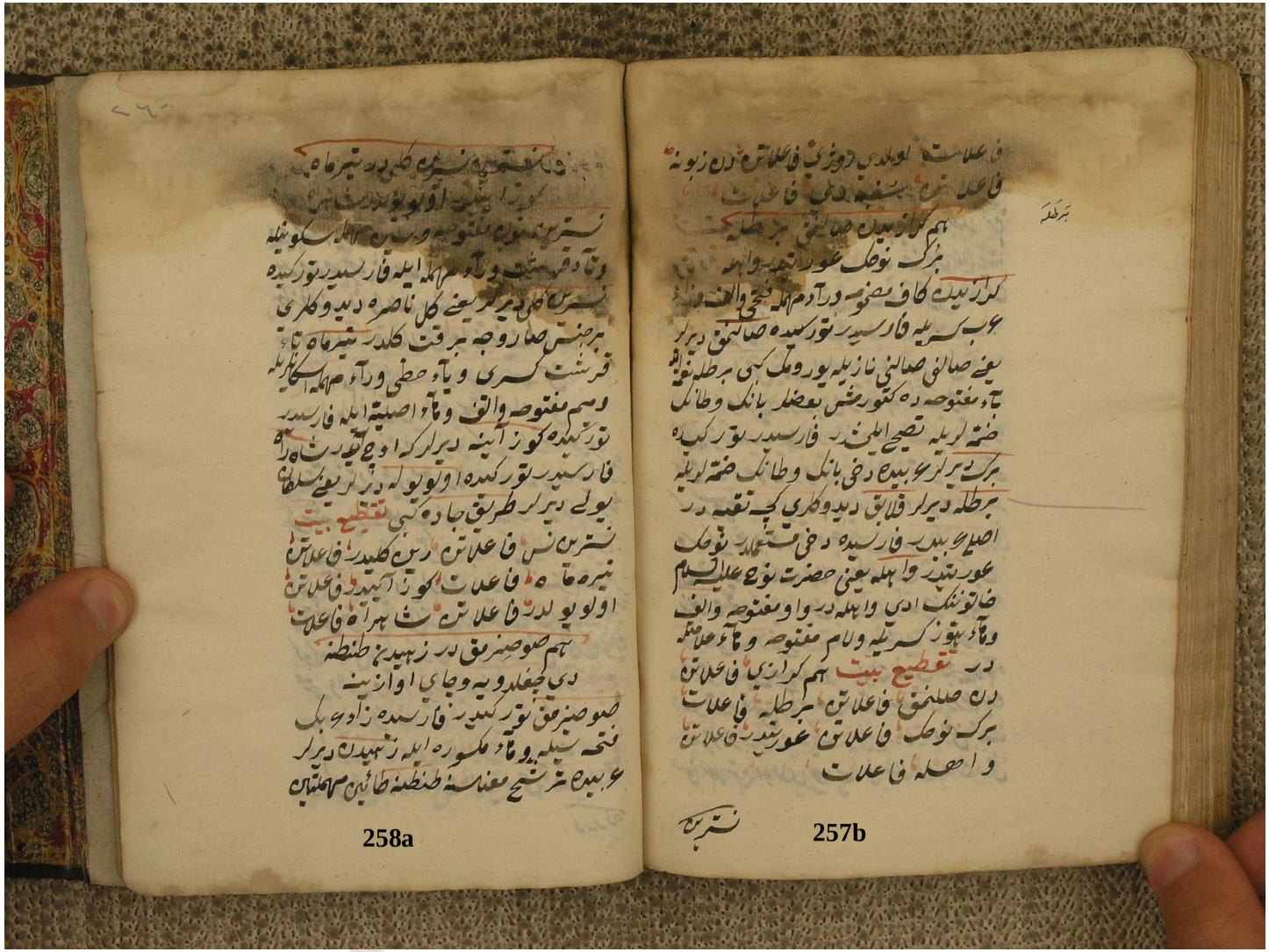
255b

256a

256b

257a

257b

258a

258b

259a

259b

260a

260b

یافه بهدیان سوزکه اوله هرزه لو
هرزه سوز سویلمجی در یاوه کو
یافه یاء حطی فتحی والف وفتحه فا وهاء علامله
فارسیدر تورکیده هدیان سوزکه هرزه لو اوله
بیمعنی وباطل سوزه دیرلر بیده لغو معناسنه وکلام
قبیح وکلام باطل کبی هرزه سوز سویلمجی تورکی
فارسیده یاوه کو دیرلر فتلاعیت وهدیان
وبیمعنی وباطل سوز سویلمک تقطیع بیت
یافه هدیان فاعلاتن سوزکه اوله فاعلاتن
هرزه لو فاعلات هرزه سوز سویلمجی فاعلاتن
در فاعلاتن یاوه کو فاعلات
دیدیلر پاچیله اول برچنبره

261a

پاچیله پاء جیم فتحی والف وفتحه لام یاء ساکنه
یاء حطی ومیم وهاء علامله فارسیدر تورکیده
اول چنبره دیرلر که آیق التینه الوب قیره بتمایه
یعنی اول چنبر دیدوکی برآکندر که انجق بر روز وب
قاراوزرینه یورییوب باغمه مق ایچون یاپیلور قاریه
گیرلرمش آو اولارلر اراپیش فافهم تقطیع
دیدیلر پا فاعلاتن چیله اول بر فاعلاتن
چنبره فاعلات آیق التی فاعلاتن
نه اله بتمایه فاعلاتن یه قیره فاعلات

اولدی خه خه معنیدن زهی زهی
دیدیلر یاش یه تیه یعنی تهی
خه خه ایله خاء معجمه فتحه لریله وهاء اصلیه ایله
فارسیدر تورکیده زهی زهی زاکسره ایله
وفتحه لریله جائز در یاسنزدن لغتدر تورکیده
بویله دیمش عدد ناظم رحمة الله علیه خه خه کلمه لریله
زهی زهی کلمه لری ایله تغییر ایتمش آفرینی
فارسیدر تورکیده تحسین دیمکدر اچی الف وجیم
مجهم کسره لریله وشباح یا ایله فارسیدر

261b

262a

262b

263a

263b

264a

264b

265a

265b

266a

266b

267a

267b

268a

268b

خرب
کف
قبض
محذوف
جزء
مزال
فاعلاتن
قصر

269a

حبن
حذف
کف
جز
مفعولات
کسف
طی
جذع

269b

270a

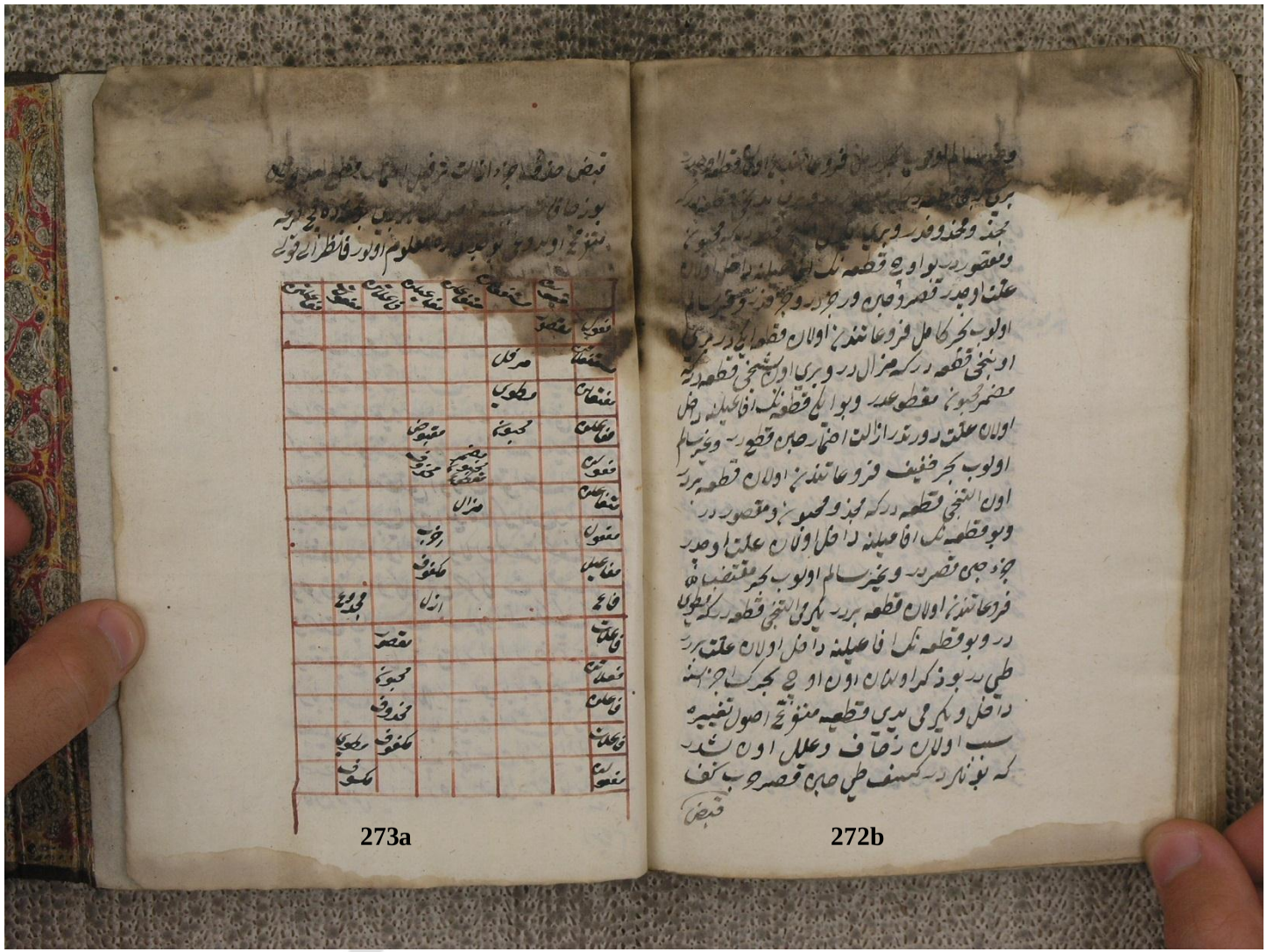
270b

271a

271b

272a

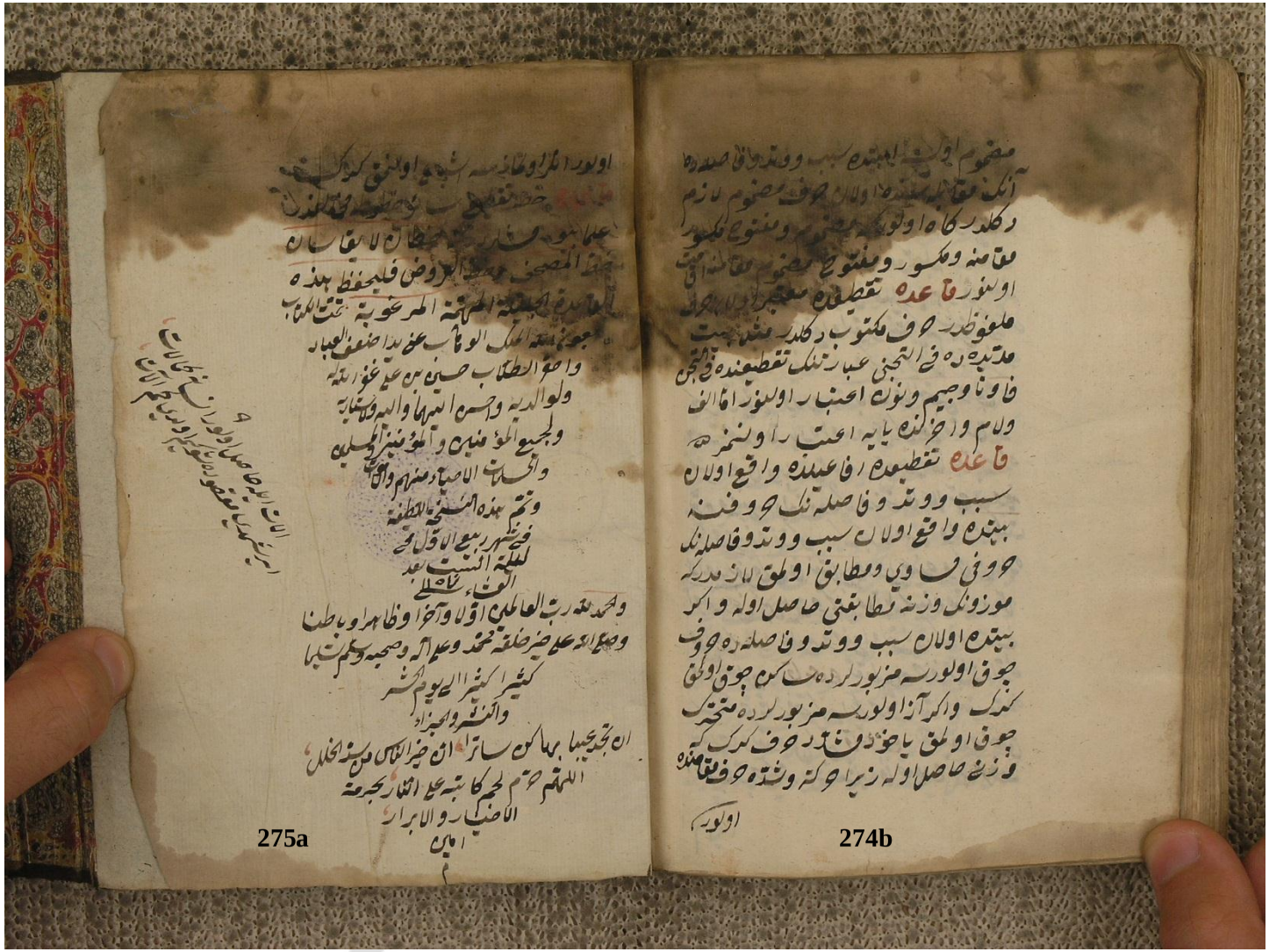
272b

273a

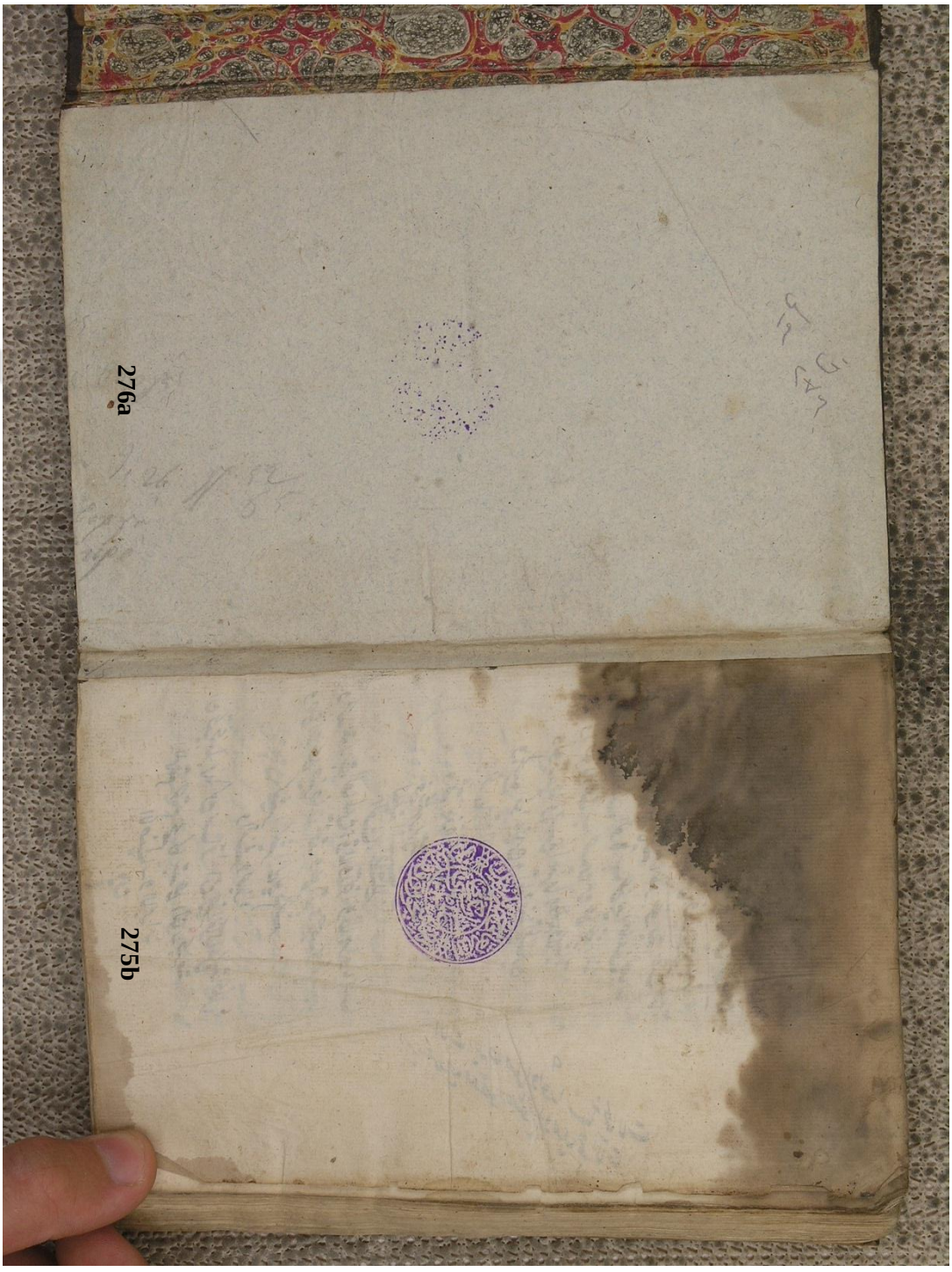
273b

274a

274b

275a

276a
275b

MILLET
258

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hasan EKİCİ

Doğum Yeri ve Tarihi : Adıyaman-1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi, 1998

Y. Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi, 2010

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Farsça

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Millî Eğitim Bakanlığı Tüpraş İ.Ö. O. (Kocaeli), Emniyet İ.Ö.O., Fevzi Çakmak Anadolu Lisesi, Esentepe Anadolu Lisesi, Bilgi Anadolu Lisesi, Ertuğrul Gazi Anadolu Lisesi (Adıyaman)

İletişim

E-Posta Adresi : hasanekici0202@gmail.com

Tarih : 10/03/2017